

8/2036

TÖRTÉNELMI TÁR.

ÉVNEGYEDES FOLYÓIRAT.

KIADJA

A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT

KÖZVETÍTÉSE MELLETT,

A M. TUD. AKADEÉMIA TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

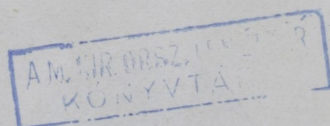

1883-diki ÉVFOLYAM.

BUDAPEST, 1883.

A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT TULAJDONA.

KNOLL KÁROLY AKAD. KÖNYVÁRUSNÁL.

Budapest, 1883. Az Athenaeum r. t. könyvnyomdája.

TARTALOM.

	Lap.
Absolon külföldi követségei. Közli Szilágyi Sándor	1
Okmánytár a Fuggerek magyarországi nagykereskedése stb. történetéhez. II. III. és IV. bef. közl. Wenzel Gusztávtól	61, 262, 462
Levelek Erdély történetéhez. II. III. bef. közl. Szádeczky Lajostól	98, 491
Adalék »Bethien Gábor és a porta« cz. közleményhez. II. III. bef. közl. Gergely Sámuelről	131, 609
Oklevelek Rosnyai Dávid fogsága történetéhez. Közli Koncz József.	155
Adatok Torna vármegye XIII. sz. kiterjedéséhez stb. Közli Puky Andor	209
A »Collectio Camerarianá«-ból. Közli Szilágyi Sándor	217
Adalékok János király uralkodásának történetéhez. Közli Pettkő Béla	288
Illésházy I. hűtlenségi pörére vonatkozó okiratok. II. bef. közlemény. Károlyi Árpádtól	306
Báthori Zsigmondné életéhez. Közli Szádeczky Lajos	331
Bezeréj Zsigmond utazási naplója. Közli Marczali Henrik	348
A felső vármegyei rendek kassai gyűlésének actái. I. II. bef. közl. Majláth Bélától	359, 543
Levelek és acták I. Rákóczi Gy. és a porta stb. történetéhez. I. II. közl. Szilágyi Sándortól	417, 656
Függelék a »Fugger okmánytárhoz.« Közli b. Mednyánszky Dénes	485
Kolozsvár városa levéltárából. Közli Szabó Gyula	510
Naplókönyv 1632-ből. I. és II. közl. Abafi Lajostól	518, 645
Regesták Mihály vajda történetéhez. I. közl. Szádeczky Lajostól	721

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI ADATOK.

A nagy-szombati kalmárczéh szabályai stb. Közli Békesi Emil.	170
Kassa város kincstára 1643—44-ben. Közli Pettkő Béla	176
Egy lengyel főúr magyar levele stb. 1599-ből. Közli —ó. —a.	181
A hazai képzőművészet stb. II. Rákóczi Ferencz korában. III. és IV. bef. közl. Thaly Kálmántól	184, 375
Gr. Eszterházy Miklós kincstára 1645. Közli Thaly Kálmán	755
Gr. Csáky István stb. utiköltségeinek stb. jegyzéke. Közli Deák Farkas	584
Kolozsvár városa 1496-iki számadása. Közli Szabó Károly	571
Egy magyar város viszontagságai a XVI. száz. más. felében. Közli Mikulik József	767
XVI. századbeli magyar hölgyruhák. Közli b. Mednyánszky Dénes	594

VEGYES KÖZLÉSEK.

A Kassai-család történetéhez. Közli Pettkó B.	200
Bocatus életéhez. Közli —ó. —a.	201
Székely Mihály életéhez. Közli gr. Eszterházy János	203
Bethlen Gábor második házaságához adatok. Közli —ó. —a.	204
A szepesi hóhérnak díjszabása a XV-ik században. Közli Sváby Frigyes	407
Adatok Bethlen Farkas életéhez. Közli L. J.	409
Szapáry András maradékinak osztálylevele 1660-ból. Közli —Z.	601
Házassági szertartások a XIV. században. Közli Pór Antal	603
Kassa város eskü- és szabályzati könyve stb. Közli Pettkó B.	793
Gróf Illésházy Gábor hitlevele 1644. Közli b. Mednyánszky Dénes	799

ABSOLON KÜLFÖLDI KÖVETSÉGEI.

1677—80.

Absolonnak alább következő követjelentései, s az ő követjárásával összefüggő levelek az utolsóig mind a gr. Teleki család maros-vásárhelyi levéltárából vétettek. E levelek azon kor történeteinek elsőrangú forrásai, melyeknek nevezetes része chiffré-el van írva. A titkos jegyekkel írottak dült betűkkel vannak szedve. Nem tehetem, hogy ismételve köszönetet ne mondjak a gróf Teleki családnak s különösen gróf Teleki Miklósnak, azon szívesességért, hogy levéltárakban a kutatást megengedték, s Hincs Miklós barátomnak, hogy azt megkönnyítette.

I. 1676.

Regi Galliae.

Christianissime et potentissime rex domine domine clementissime.

Oppressionem gentis Hungaricae atrocitate famae orbi universo notam christianissimae regiae Maiestati Vestrae prolixo scribendi genere declarare non existimavi necessarium. Ego tam immania crudelitatis argumenta eo profundiori affectu sentio, quo maiori vi in viscera in sanguinem meum grassari quotidiana experimenta docent video. Inter alia sublevandis tantis malis remedia, praeterlapsis temporibus affulgere videbatur vetero promissa. christianissimae Maiestatis Vestrae per excell. dominum episcopum Massiliensem benignitas, sed et illa quomodo quibusque de causis cum notabili rerum confusione, in praesens usque dilata fuerit, per exhibitorem praesentium nobilem Danielem Absolon fidelem meum christianissimae regiae Maiestati Vestrae realiter detegere obligationis meae fore duxi submisse rogans, dignetur relationi eiusdem non solum omnimodam fidem adhibere, sed etiam pro innata sua erga gentem illam clementia, publicum hanc

causam quaerere et promovere, quam benignitatem ipsam cum universis afflictæ Pannoniæ sinceris civibus omni obsequiorum genere demereri contendam. In reliquo.

Jegyzet : Hasonló, Absolont ajánló levél Bethune Marchiohoz, a massiliai püspökhöz, s a lengyel királyhoz. Mindegyik fogalmazványban.

II. 1677. jan. 7.

Monsieur Teleki. Vous apprendrez par le seigneur Marquis de Bethune chevalier de mes ordres et mon ambassadeur extraordinaire en Pologne les dispositions ou je suis de vous donner des marques de mon affection, et que je contribueray volontiers au succès des affaires que vous luy auez proposées. Je seray bien aise que vous adjoustiez vne creance entiere a ce qu'il vous dira de ma part sur ce sujet et que vous soiez persuadé de ma bienveillance pour vous. Sur ce je prie Dieu qu'il vous aide, monsieur Teleki, en sa sainte garde. Escrit a S^{re} Germain en Laye le 7me jour de Janvier 1677.

Louis

Arnauld, m. p.

Külszim : A monsieur Teleki premier ministre et conseiller de mon cousin le Prince de Transylvanie.

III. 1677. oct. 19.

Monsieur le Comte Teleki. L'affection avec laquelle j'ay bienvoulu accorder ma protection aux Hongrois pour le recouvrement de leur liberté et de leurs privileges, m'a fait voir avec beaucoup de plaisir la resolution que vous auez prise de vous mettre à la teste de leur armée. J'en ay conceu d'abord beaucoup d'esperance pour le bien de leurs affaires, et je ne doute pas que continuant a y donner toute l'application que vous y auez apportée jusques a cettheure, les succès de leurs armes ne soient tels, qu'ils se lessont promis sous vostre commandement. Le seigneur Absalon qui m'a remis la lettre que vous m'auez escrite, m'a assuré des sentimens que vous conservez pour mon service, et il vous tesmoignera a son retour, que je seray toujours bien aise de vous donner des marques de mon affection et de mon estime. Cependant je remets au marquis de Bethune mon ambassadeur extraordinaire en Pologne de vous faire connoistre mes intentions sur ce qui regarde ces affaires qui vous touchent, et dont le dit seigneur Absalon m'a parlé de vostre part. Sur ce je prie Dieu qu'il vous aide, monsieur le Comte Teleki, en sa sainte garde. Escrit a Versailles le 19me jour d'Octobre 1677.

Louis.

Arnauld, m. p.

Külsőim : A monsieur le Comte Teleki de Szeki premier ministre de mon cousin le Prince de Transilvanie et général de l'armée des Hongrois.

IV. 1677. oct. 19.

Monsieur.

J'ay receu avec plaisir par M. Absalon la lettre qu'il vous a plu de m'escire, et je le prie de Vous en faire à son retour mes remerciemens. Il vous fera connoistre en mesme temps l'estime particuliere que j'ay conceue pour vostre merite et la verité avec la quelle je suis

Monsieur

A Versailles le 19me

Octobre 1677.

Vostre trez humble et trez
affectionné seruiteur
Arnauld de Pomponne m. p.

Külsőme hiányzik.

V. 1678. jan. 20.

Méltóságos úr, nekem érdemem felett való jó uram, nagy patronusom.

Még ez levelem kezéhez jut Kegyelmednek, addig úgy binném Kegyelmed uram az dolgokat Nemessány uramtól megérti. Én megyek az mint mehetek; Marchio uramnak tetszett, hogy Jaroslótól fogva Danczkáig vizen járjak; de valóba szaporátlan, mert a szél felette alkalmatlankodik. Kilencz nap alatt csak eddig is nagy nehezen jöhöttem. Danczkáról micsoda alkalmazottsággal megyek, Kegyelmedet tudósítom, az hírekről is eddig semmit sem értettem. Én már Lengyelországból sokat nem írok, hanem Kegyelmedet mint uramat nagy alázatosan kérem, ha isten a dolgokat boldogítja, jussak én is eszében Kegyelmednek, ha pediglen ily hosszas és veszedelmes utazásomban szerencsétlenségem vagy halálom történnék, legyek jó emlékezetben Kegyelmednél, de ha élek, valahol leszek is, Kegyelmednek tökéletesen szolgállok. Ezzel maradok még e világiak közt maradok

Kegyelmed

alázatos szolgája
A(bsolon).

Varsaván, 20. Januarii 1678.

VI. 1678. apr. 21.

Raptissime Sztry, 21. Aprilis 1678.

Méltóságos úr, sat.

Én uram ez éjjel Lublimból ide érkeztem, csak a végre, hogy Szkolyáig elmenvén lassan, hogy jó renddel és securitással a pénzt elvihessék. De immár sem a pénzt sem az hadat itt nem találtam, s midőn szinte induló-félben volnék, Szkolyára akarván menni, úgy érkezett Marchio uram embere, hogy vissza ő nagyságához siessek éjjel-nappal minden levelekkel, ratióját adván, hogy nagy consideratiói vannak, egyáltalában szükséges, hogy velem beszélgessen, kívált, hogy a király is Javorovára siet, az hol nekem plena audientiam rendeltetett ő felségétől, ezekre nézve mentest megyek. Sokat nem írhatok, halasztván az egész informatiókat vissza való jövelelemre; mert az mint Kegyelmednek is tetszett, nem örömet mennék Lengyelországból, valameddig az instructio szerint való dolgokon által nem esem. Kegyelmed conditióira meg van a választétel; részszerint jól esett, hogy vissza hivattattam; mert volt egy kis consideratióm, talám az eránt is jobbítást tehetek, de reliquo nem megvethető a válasz secundum omnia puncta.

A pénz vizsik; Marchio uram nékem azt mondotta, hogy fizetni akar a hadaknak számszerint, elkezdvén a fizetést mezőben való számlástól; én valóban urgeáltam, hogy illendő volna, sőt a resolutio is azt kívánja, hogy fizettetné a termino coniunctionis, de véghez nem vihettem, praetendálván ő nagysága, hogy a beszerményi obsidióig megfizettek a hadnak, azután szállott quártélyban.

Az egyik compania dragon holnap itt lesz okvetetlen, a másik is két vagy három nap alatt ide jű. Együtt indultak ugyan, de ebbe sok gyalog van, a ki későbbben érkezhetik.

A tatárok embere Lublinban volt Marchio uramúál, a ki oly ordinantiával ment, hogy pro 25. itt, vagy Szkolyán legyen, hova száll. A kozákok felől Nemessányi uram Kegyelmedet informálhatja. Tíz zászló alja tovaris eljött volt Pileskoriczáig, de csak eloszlattatták, mire nézve, nem tudom; eléggé lamentáltam, supplicálván, hogy oda fordítsuk, de hijába.

Én isten segítségéből öt nap alatt itt leszek s Kegyelmedet minden occurrentiákról valóságosan tudósítom. Marchio uram nékem azt mondotta ugyan, hogy mihelent visszamegyek, mentest elküld; már meglesz-é, nem tudom, én ugyan látom, hogy ő nagysága difficilis; pénzem pedig nincsen.

Én uram tovább is Kegyelmed gratiájában ajánlván maga-

mat, Kegyelmedet a hertelen való írásról nagy alázatosan követelem, maradván még élek

Kegyelmed

igaz és alázatos szolgálja
[Absolon.]

VII. 1678. máj. 7.

Méltóságos úr, nekem nagy jó uram, patronusom.

Kgd levelét de dato 29. Aprilis két Bánya között való táborból, nagy alázatosan vettem, az én Istenem szerencséltesse minden actióit Kgdnek a maga dicsőségére. Ott uram valamicsodás fogyatkozásink estek, *Forval* sivárságának kell tulajdonítani, de úgy látom, hogy ő is már megtért, bizony nagy *glorioso* ír Kgd személyéről és valóságos actióiról, kihez képest úgy hiszem azután jobban fogja magát alkalmaztatni Kgdhez.

Marchio uram most egyebet nem kíván, csak hogy *Kegddel* szemben lehessen, az két punctum iránt sincera recommendatiót ad.

Hogy Kgd lovakat küld, *Forval* uram megírta, igen *szívesen* várja, *dús* ajándékot készített Kgdnek.

En uram az *franzai királynál* leendő *audientiámat* nem urgeáлом, várván kgl urunk ő nga *ratihabitóiját*, akkor leszen nagyobb alkalmasságom ad *propositiones* cum *efficatia*. *Marchio* uram az én *Franciaországban* való menetelemet már siettetvén, csak hozná el a kívánt requisitumokat. Kérem azért nagy alázatosan Kgdet, küldje ide mentül hamarébb.

Két rendbeli írásomat eddig Kgd uram elvette, az *Marchio* uram resolutiójával, kiben tudom, Kgdnek valami difficultása vagyon, kérem alázatosan parancsoljon.

Vesselényi Pál confusióra igyekező mesteriségét *Marchio* uramnak declaráltam, bizony teljességgel elidegenedett ő kglmetül s azt mondja, ha tovább ebben *progrediál*, van módja Kgdnek ad *cohibendam ambitionem*. Ha Kgd uram inkább akarná, hogy *Reverend* legyen a táborban, Kgd uram adja tetszését ez éránt, mert *Marchio* uram Kgdnek mindenben akar kedveskedni.

A *Németország residense* látván, hogy a *pénzt* elvitték, és hogy csaknem minden héten *hadak* mennek *Bécsbe*, ment nagy sietséggel; a *svédek Livoniában* igen reparálják magokat, a *Brandenburgi* nagy félelemben vagyon.

A *hadak* felől Kgd uram tudósítást veszen Nemessány uramtól, a *tatárok* felől semmit sem érthet *Marchio* uram, ha elmentek-é, mert resolutiójok szerint régen kellett volna által menjenek.

Kgd gratiájában ajánlván magamat, maradok még élek

Kegyelmed igaz és alázatos szolgálja
(Absolon.)

Raptissime Javaroviae, 7. Maji 1678.

Külcím nélkül, de Telekihez iratott.

VIII. 1678. ápr. 28.

Méltóságos úr sat.

Kegyelmed 12. praesentis Kővárban költ levelét alázatosan vettem, a *pirongatást szívemnek* kiírhatlan *szomorúságával* megértettem. Ha mentségre fakadni akarnék, sok szóból állana a levél. Szükséges mindazonáltal rövideden megfelelnem, az *elkeseredett lélek* nem is engedi, hogy hosszas legyenek.

Ugyan *szerencsétlen ember* vagyok. Ennyi éjjeli-nappali nyughatatlanságom s igaz szolgálatom után *suspectussá* löttem, kire tudomásom szerint okot nem adtam.

Isten és sok emberek, az kik látták szíves forgolódásimat, bizonságim, sőt a dolog is mutatja, hogy munkám ekkoráig nem volt haszontalan, most immár hogy az én *actióimot* balra magyarázó embereknek s valami obliqua informatióknak nagyobb hitelek vagyon, fáj az lelkem, de hagyom az én ártatlanságomat istenre, jó cselekedetemnek jutalmát várván ő felségétől.

Tudom az igyhez és a magyar nemzethez való kötelességemet, kit ekkélig tehetségem szerint el is követtem fegyhetetlenül, egy úton járván eleitől fogva, kiért is az a mint Kegyelmed uram maga tudja, sokat szenvedtem, most sem nyomom idegent; istenemtől, hazámtól, Kegyelmedhez való kötelességemtől engem seuki el nem idegenít, sem prece sem precio. Privatista soha nem voltam. *Marchio Bethune* uram *intentióinak*, a mennyiben a *magyar nemzetnek* előmenetelére czéloz, melléje illik állanom, ha pediglen *azzal contrariuskodik*, (a kit mindazonáltal eszembe nem vettem) *átkozott* volnék s legyenek, ha nem *szólok*. Az én *Szolyára* való menetelemet bizony rationabiliter vagy inkább modo refractario nem halaszthattam principalis uraimra, ez levén ratiója *M. Bethune* uramnak, mivel ezen út eddig való negotiatióimnak mintegy complementuma, azért menjek el, és lássam micsoda renddel és állapatt viszik a pénzt, azután jöjjenek vissza. *Gisa* uramnak nem tetszett, én is megvallom, contrariumot ajánltam, tudtam, hogy így járok.

Francoziában való menetelem pedig mivel egészen függ *M. Bethune* uram jó akaratjától, nyilván vagyon, hogy csak akkor mehetek, mikor ő *nagysága pénzt ad* és *securitást* mutat; ha *pénzem s módom* volna, tökéletesen elhiggye minden ember, hogy már elmentem volna, heverésben nincsen gyönyörűségem, patiens sit oportet, a ki mástól vár. In hoc puncto nem lehet engem okozni. Itt *M. Bethune* uram nem késik; azért hívatott vissza, hogy engem csakhamar expediálhasson. Elbben immár nem leszen procrastinatio, az mint ő nagysága dispositióját látom.

M. Bethune uram előtt való hiteleből ha valaki *dijfidenitúra* való alkalmasságot vészen, talám contra rationem status est;

jó lélekkel írom, ha oly *confidentiában* nem voltam volna, ennyi változásokban et inter tot *differentes informationes* talám nem mentek volna csak erre az állapatra is a dolgok; itt írhatnék mit intendáltak már erről a részről, de abba hagyom; szólnak jövődében, az kik propositionímot hallották *tavaly Danczkán*. Nekem in istis casibus principalis regulám volt megtartani a *confidentiát*, mely által sok *dolgoknak végére* mentem, sokat pro ratione negotii megfordítottam vagy reparáltam,

Ha azért in justis et quae publicum bonum stabilire videbantur, az én argumentumim a *Franciaország*nak részéről voltak, nem kell csudálni, nihil intendi neque intendo, nisi ut causae publicae consulatur; itt ismét a *magyar nemzetet s Keyyelmedet justificáltam*. Meg kell vallanom, hogy a *magyar nemzetnek* erről a részről szívesen és hathatósan succurrálni igyekeztek, hogy in omni perfectione feltöltött intentiójokat nem exequálhatták, rész szerint ennek az *országnak*, a ki az *Ausztriai factióban* elmerült, rész szerint a *franciai udvarnak* kell tulajdonítani; mert hogy a dolog többször megváltozott, ahhoz képest *M. Bethune* uramnak is nagy *stricta ordinantiája* érkezett, mégis non obstante ea procedált.

Hogy *fogyatkozások* és sok kiváltképen való akadályok voltak erről a részről, Keyyelmednek megírtam: specificatióra menni nem ítéltém jónak sem szükségesnek; hanem inkább a mely *fogyatkozások* voltak is, reparálni s elhárítani igyekeztem, contra rationem status et interesse publicum gondolván lenni, hol mi reparálandó *defectusokkal* az elméket elirtóztatni, építeni, nem rontani kívántam.

A *fogyatkozások* pedig legkiváltképen ebből származtak.

Ennek az *országnak* szoros szövetsége és per pacta novissima a *német császárral* megerősítették békessége lévén, csudálkozásra méltó, hogy inter tot *factiones et studia partium M. Bethune* uram csak *száz embert* is küldhetett, contra voluntatem et in contrarium factas *oppositiones Austriae. Reipublicae* vidi difficultates et infinita obstacula et possum de illis bona fide recognoscere.

Tavaly mit nem csinált a nagy *ha* ¹⁾ e mai napig mennyit nem kiállt *M. Bethune* uram, sőt a *lengyel király* ellen az egész *senatori rend*, a *clerus* kiváltképen. Jó lélekkel írhatom, nincs a *magyar népnek* csak *hét jó* akarója is *Lengyelországban*, ő nagysága mégis ezekkel nem gondolván, mindent cselekeszik adományokkal, ígéretekkel, emberséggel disponálván az *ellenkező lelkeket*.

Láttam ama jó *luteranus dán király* a *lengyel királynak* szóló levelét, kibem nagy importune és formalissime azt írta nem régen, *ha ő felsége* tovább a *magyar rebellisek* segítségére *hada-*

¹⁾ 138, mely chiffre a *ha* szótagot jelöli.

kat fogadni megengedi, vagy az kik trans montes Carpatos mentek, nem *revocálja*, kintelen lészen extrema resolútióra fakadni és a *balticum* tengeren való comerciumot *Danczka* városának egészen *praecludálni*; csak ebből is kiláttuk, quod *Austria* *diabolum* moveret, *si posset*; mégis a *lengyel király* és *M. Bethune* uram csak *contemnálja et facit iste quod poterit*.

Az *Austriai* *factionnak* zászlótartója az *átkozott krakui püspök* azt merte a *lengyel királynak* írni, hogy mivel egy *extraneus király* pénzén oly *kapitaneatusságban*, az hol nem kellenék, fogadják az *eretnekek* részére való *hadat*, azért opponálja ő magát *per omnia jura divina, humana, sacra, profana*.

Legközelebb a *nuncius apostolicus* az *senatoroknak* *rendre* levelet írt, sőt a *lengyel király* és *királyné* (kibe még a *Massiliai püspök* *geniusa* igen *profunde haereál*) előtt *serio instált*, hogy *M. Bethune* uramnak *hadakat Magyarországhban* küldeni meg *ne* engedjék.

A *német császár residense* és a *brandeburgus követje* untalan panaszkodnak *in audientiis, memorialibus et litteris ad senatores*, hogy *M. Bethune* uram *intentiója labefactáltathassék*.

Ezeken kívül az *austriai* *kíneknek* nincsen számok, quod *Poloni*, tot *corruptibiles*, az kik minden *útait* *M. Bethune* uramnak *czirkálják*. Minap hogy ő *nagyságával* és *Lubomirsky* urammal *Lublimból* *Kaczára*, (az hol *Marchioné* asszonyom volt) mentem, azután csakhamar azt írja a *krakui püspök* a *lengyel királynak*: *micsoda conclusumra* ment legyen ő *felsége Lublimba*, még ki nem tanulhatta; de hogy *Kaczán* *M. Bethune* és a *kavallier* a *magyar* *követtel* (akkor pedig *Goczka* jött volt *Lublimba*) *tractáltak ad turbandum statum reipublicae*, annak végére ment, abban a levélben *Lubomirski* uramat *haereticusnak* írja.

Ezekre és sok egyéb akadályokra nézve, a melyeket mind leírni lehetetlen, estek *fogyatkozások*, kivált a *hadak* *elküldésében*, a ki *per omnem impossibilitatem* sem egy *corpushban* nem mehetett, sem oly számosan, az mint a *dispositio* és *praeconcepta opinio* volt. Mert jó része annak, látván, hogy itt *proscribáltatnak* és *kergettetnek*, valakik *általmentek* vagy *menni akarnak*, *simulálván* *általmenő szándékokat*, *felvették* a *zsoldot* s *pokolba* mentek, *nevetvén* a *francziákat* *securusok*, quoad *in nullo foro conveniri possunt*.

Egyébaránt *üdvözülendő lélekkel* írom, hogy mikor tavaly *Danczkáról* *expediáltattam*, *Grisa* uramnak oly *positiva ordinantiája* volt, hogy *ötezer* embert *fogadjanak* *per tot regimenta*, az mint megírtam. Ugymint *kétezer* *kozákot* *Barabas generalissága* alatt, kit a *russiai* *palatinus* elsőben ide engedvén, azután *jezuitisálván* ő is *ígéretit* *megmászolta*, *ezer gyalogot* (kinek *Prussiaból* kellett volna jönni), *dragonyokat* és a *tatárokat* mellé *kétszáz* olá-

hokat; a gyalogokban ment, a dragonyokban is. A *tatárook* s *kozákok* elmennek okvetetlen; tiz zászlóalja tavarissokat eloszlattattak bizonyos időre: mire nézve, nem tudom. Az oláhokban eljött volt mintegy negyvenig való, de azok is visszamentek; noha *Lubomirski* uram egészen felvette az pénzt; eddig ismét harmincz pánczéros tavarisnak Szkolyán kell lenni, gróf Vesselényi uram ő nagysága regimentje is még hátra vagon, Feldmayer uramé is; és így apródonként megszaporodnak; hiszem istent az én írásomnak nem leszen híjja.

Bizony uram, az miut értettem s láttam a praeparatiókat, az szerint írtam, hazugsággal soha kenyeremet nem kerestem, azután sem experiál Kegyelmed olyat bennem. *Saepe tempus variat dispositiones*; az felyül megírt akadályra nézve másképen nem lehetett; eléggé iparkodtam, de csak nem lehetett hertelen.

A mi immár a *lengyel király* indulatját illeti, az soha *meg nem változik*, *meg sem változhatik*; hanemha ő *felsége* a *franczia király* jóakarátjátúl *meg akar válni*, *quod non esset ratio status sed interitus*; de mind *magára* s mind *penig* a *dologra* nézve *cum majori apparentia* *nem agálhat*.

A méltóságos *erdélyi fejedelemnek* a mennyiben a *porta Szatmárt* a maga *protectiója* alá vette, úgy tetszik, nagyobb securitása vagon a *títkon* való *megsegítésbe*; mert a *porta dissimulál* *apparenter*, *servans pacem cum Austria*, *realiter autem ipsi vult malum*; itt pediglen a *respublica apertissime contrariuszkodik*; et *per hoc ex lege publica* a *Lengyel király* *sem aperte* *sem occulte* mind az *német császárra* s mind a *respublikára* nézve *nem patrociniálhat*. És valamint a méltóságos *erdélyi fejedelem* a *portátul függ*, úgy van a *lengyel királynak* is a *respublicátul* függése, kinek *számot* kell adni *de actionibus contra leges regni*; sőt ebben az állapotban a méltóságos *erdélyi fejedelemnek* *magis absolute facultása* vagon; mert ha a *porta conveniál*, hallgatni kell a *regnicoláknak*; itt pedig *pleno gutture clamant omnes ex fastuosa libertate contra regem*.

A *franciaország* *residens portárul* azt írja *Bethune* uramnak, hogy a *fővezérnél* *audientiája* lévén, azon instált, hogy a *magyar és franciaország* *hadak* között ne legyen *differentia*, hanem egy *corpushan* legyen *quartélyok*; kire a *Massiliai püspök* így *declarálta* magát, hogy a *franciaország* *hadnak* ott *quartély* legyen, az hol a *magyaroknak*, azt *meg nem engedheti*, mert a *békesség ellen volna*; de hogy a *franciaország* *had* magát a *magyar hadakkal conjungálván* *keressenek* *quartélyt*, azt *positive megengedte*; ha ezt *megengedte*, bizony *kegyelmes urunknak* nagyobb *autoritása* vagon in *protectione Hungarorum*, mintsem a *lengyel királynak*, kinek csaknem *professus ellensége* a *német*

császár, a *respublicának* pedig nem *hihet*, a ki minden passusiból alkalmatlanságot veszzen a *rágalmazásra* és *querimoniákra*.

Bezzeg ha csak az *országnak főtisztei* a *király* részére *való volnának*, *omnia posset rex*, de azok non obstante, hogy *ő felsége creaturái*, nescio quo fato az *austriai factionnak* sarában torkokig hevernek, az egy *kavallier* tökéletes.

Ezek noha így vannak, mégis *occulte trudit rotas et omnia permittit rex*, az mint soha in *hac actione* valóságosabban et ad *concitandos hostes contra se expressivusabban* nem *agálhatott*, mint mikor *Sztri várát* ide engedte, annélkül haszontalan lőtt volna minden igyekezeti M. Bethune uramnak.

Annaira interessatus azért a *magyarországi dologban ő felsége*, hogy jövendőben pro *declaratione belli* elégséges oka lehet a *német császárnak*, hogy az *ő felsége háza magazinum* volt et *officina*, ex qua contra *Austriam omnia mala* prodierunt.

Velem már két ízben is beszélgetett, de a leveleket mégsem adhattam meg *ő fölségének*; mert mindenben circumsessus volt *spiritibus Austriacis*, a *declaratiók* változhatatlanok. *Fojenski* uramat várja, úgy ad választ a levelekre; most senkire sem bízhatja; én ugyan addig, hacsak lehet, el nem megyek, valameddig valóságos válaszom nem leszen. Ezen mindazonáltal nem kell megütközni; igaz lélekkel írom, hogy *Kegyelmetek ő felsége Bethune* előtt a régi sőt nagyobb respectusban vagyok.

Frater István és viceispán uramék szíves forgolódásokat és sok nyughatatlanságokat *Bethune* uram előtt sokszor declarálván sincere recommendáltam: de csak a volt a válasz, mikor *ő nagysága Sztribe* leszen, leszen satisfactiójuk; azzal kellett magamot contentálnom. Én, látja isten, *ő* kegyelmeknek teljes telhetségemmel igyekeztem s igyekezem szolgálnom, szolgálók is idővel; most a patientiának énekét másnak is el kell mondani. Ha isten a dolgokat boldogítja, úgy hiszem, *Kegyelmetek* is nagyobb liberalitással leszen az emberekhez. Ego plura non possum, tempora temperabo tempore, et faciam quicquid potero, candide sine fuce. Ha más emberek nem volnának, az kik *ő felségét* informálják, et saepe in contrarium *plura posse*.

Vesselényi Pál uramnak szépen ír *Bethum* uram, mert tudja hogy ex *nimia ambitione malecontentus*, kihez képest nem akarja *elidegeníteni* a *dologtól*, még lábra nem kap és jó folyamatot nem veszzen. De caetero micsoda *existimatióba* legyen, én tudom. Ha *Kegyelmed* uram akarja, *kárt* nem tehet, est modus in rebus; erről a részről bizony nem leszen haszna *királyságra* való *vágyódásával*. *Ő nagysága* igen kiadta magát; contra politicam való nagy error *Forrad* urantúl, ha *generalis Olya* evanuit cum *stella Jovis somnium regalis fastigii*.

Tököli uram *ő* nagysága actióit és sok költségít jól tudja

Bethun uram; mert megírták; de praesenti ő nagyságának azzal contentusnak kell lenni, quod titulum gerit *generosi comitis*.

Tudom, mikor *Klobuciczki* uram sok költségét *Veselényi Pál* uramnak nagy eloquenter proponálta, énnékem mit mondott: *M. Bethune* satis est tunc didicisse, quomodo *dignitas* hominum *manutenenda*. Restitutio patriae *dabit omnia*. Én ő nagysága mel-tóságát prostituálni lelkem ismereti ellen való vétkeknek tartom. Máshova térni és pusztán reménységgel magát tractálni *vanitas*. Omnes actiones *habentur pro actionibus ex obligatione*. A deo et tempore *pendent omnia*.

Az én fogyatkozásimot jól tudom, elégtelenségemet megval-lom. Már ezután a dolognak folytatása nagy elméjű s értékű embert fog kívánni, kire én incapax voltam. Tamen qui fecit, quod potuit, legem adimplevit. Jacta est alea. Rubiconem iam transivimus. Post hac ut negotium tanti momenti exercitato ingenio committatur, necessum erit. Ignorantiam suam nosse, principium est scientiae. Erről a materiáról elég; Kegyelmedet a bátorságos írásról nagy alázatosan követem. Megyek már *Kegyelmed* praetensióiira.

Valamint eleitől fogva *Kegyelmednek* igazán és tehetségem szerint hasznosan is szolgálni igyekeztem, úgy ebben az állapotban is abban mesterkedtem, hogy *Kegyelmednek* kedve szerint való resolutiója lehessen. Megvan a választétel in bona securitate, ha tetszenék, nagy szerencsémnek tartanám; ha displiceál, kérem nagy alázatosan, sőt az élő istenre obtestálok Kegyelmedet, hogy megbocsássa. Feci quantum potui.

Nem szükséges, hogy a punctumokat megmagyarázzam, mert elég világosok; tudom egyébaránt, hogy az első *Kegyelmednek* nem fog tetszeni, mert én is inkább akartam volna, ha az hátra lévő pénzt in instanti meghatták volna; sed concedendum est aliquid voluntatibus et *dissimulandum differtur non aufertur*, az ott lévő *resulenseknek* másképen tetszett volna, én mégis *M. Bethune* uramat így *disponáltam*.

In secundo puncto, hogy *Bohamot* inserálta, disputáltam; sed *prudencia* inveniet modum *agendi* in *rebus bellicis*; jó a *mutua cointelligentia*, in *rebus status* pedig jobb az *ex essentia*.

Tertium et quintum hogy a *francziai királyra* relegáltott, meo videre jobban esett, kivált hogy *M. Bethune* uram azokat szívesen kívánja recommendálni.

Protectiót a *francziai királytól* in scripto kell sollicitálni; a *lengyel király* előtttem most is szóval confirmálta.

Az 6-ikat idevaló jövelelemmel száz tallérral augeáltam; ez eránt is *Kegyelmednek* hasznosan szolgálni igyekeztem, azután is annak leszek elkövetője, noha *M. Bethune* uram azt mondja, hogy *Franciaiban* egy marcsaleusnak nincsen annyi fizetése, *Kegyelmednek* is jó szívvel kedveskedik.

Kegyelmes urunk ő nagysága *ratihabitióját* a *levelekkel* együtt hogy *Kegyelmed* mennél hamarább ide küldje, igen szükséges; mert nemsokára megindulok isten segítségéből; *Kegyelmedet* alázatosan kérem, irasson, ha maga nem írhat, egy rendes instructiót a maga részéről, mert magam *Kegyelmed* parancsolatjára (noha isten látja szívemet, hogy örömetst mennék) nem mehetek; azon vagyok, hogy *M. Bethune* uram incessanter több *pénzt* adjon.

A *fizetés* dolgában eléggé igyekeztem *M. Bethune* uramat disponálni, hogy avagy csak *Klobucsiczki* uram kimenetelétől fogva fiztessen a hadaknak a declaratio szerint; de csak azt mondotta ő *nagysága*, hogy arra reá nem mehet; elégedjék meg vele a *magyar nemzet*, hogy extra tractatum lépven a hadnak száma szerint fizet. Ebben azért szerencsétlen vagyok, hogy hasznosabban nem szolgálhattam.

Ugy látom, itt nem késik *M. Bethune*, talám Jaroszlóra megyen jobb commoditásnak okáért; ott leszen expeditióm; de minekelőtte elindulok, *Kegyelmedet* minden occurrentiákról tudósítom. Igen jól esnék, ha a levelek és *Kegyelmed* újabb ordinatiái engem itt vagy Jaroszlón érnének. Mert bizonyítom az istennel, hogy *Kegyelmednek*, ha lehetne, véremmel is szolgálnék, s valóba búsulok, hogy *Kegyelmed* előtt *diffidentia*ban estem. Csak erre nézve is örömetst mentem volna *Kegyelmed* udvarlására, úgy hiszem, ha szóval való mentségemet megérténé, minden suspiciónak vége lenne, pennával magamat jól nem explicálhatom, nem lévén arra való eloquentiám a magyar nyelvben, hanem *Kegyelmedet* az élő istenért is kérem, az ilyhez és *Kegyelmedhez* való fidelitásmat ne vonja a *diffidentia*nak regulájára, az isten az én lelkenek soha ne legyen irgalmas, ne boldogítson felveendő utamban, ha hazámnak, *Kegyelmednek* igazán nem szolgálok.

Egyébaránt oly reménségben valék, hogy csendes lélekkel mehetek *Francoziában*, gondolván, ha ily hosszas és veszedelmes utamban meghalok is, legalább az én sok fáradozásomról s tökéletes szolgálatomról leszen valami recognitio, de experiálom hogy igaz ama régi mondás: Nihil tuum dixeris, quod potes perdere. Vigasztalom mindazonáltal Sz. Dávid szoltárával magamot: Percutiat me iustus et erit mihi instar balsami; kire nézve *Kegyelmed* admonitióját is hálaadó szívvel és annál kedvesebben vettem, mennél tisztább és minden szeplő nélkül való lelkem ismereti vagyon, kinek tökéletes tisztaságában maradok, még e világiak közt maradok,

Javarován 28. Aprilis 1678.

Kegyelmed igaz és alázatos szolgája
(Absolon.)

P. S. Most tizenegy órákor éjfél előtt jöve *M. Bethune* uram *leγγελ királytól*; mondá, hogy holnap vagy legfeljebb holnap-

után leszen *audientiám* a *király* kertében, kit valóban szívesen várom; most egyébaránt a *király* kevesed magával vagyon. Az *austriacuskok* igen eltávoztak, mivel alkalmatlan a hely, nem igen lakhatnak itt. Én ugyan már elvárom a régen kívánt órát, s valamint lehet, de választ szerzek *Kegyelmed* leveleire s resolutiót egyéb propositiókra, ha csak szóval valót is; mert nem remélnem hogy *írást* adjon. Én valamit in omni casu elkövethetek, abban serényen és teljes tehetséggel eljárók.

Frater István és viczeispán uramék sok fáradozásokat addig declaráltam, hogy Marchio uram tudván *Kegyelmed*hez való nagy addictiójokat ő kegyelmeknek, ordinantiát adott, hogy egy kis honorariumot adjanak most, azután többet. A tractatust meliorálta a mennyiben lehet, az írásból *Kegyelmed* uram könnyen eszébe veheti, ha *Kegyelmed*nek valami difficultási lesznek, énnékem parancsoljon; idővel azokat is, ha csak nem lehetetlenek, complánálni igyekezem. Most hogy valamennyire lassan és cum aliqua cautela folynak a dolgok, azon nem kell megütközni. Tempus aperiet viam ad agendum cum maiori facilitate. Én mivel magamot *Kegyelmed*nek egészen devoveáltam, kérem nagy alázatosan, ne diffideáljon hozzám, bizony-bizony más utat nem követhetek, hanem az elkezdett s eddig continuált hűségemben s tökéletes köteleességemben hiba nélkül megmaradok. Isten *Kegyelmedet* szerencséltesse az én szerencsémre. Amen!

IX.

Hahacsóv, 8. Junii 1678.

Méltóságos úr, sat.

A *ratihabitóit* elhozták, kin Marchio uram igen örülvén, immár tovább nem késem, hanem holnap után meg indulok isten segítségéből *Danczka* felé.

Tegnap volt *audientiánk* a *lengyel királynál*, Marchio uramnak úgy tetszett; a *dolog* is úgy kívánta, hogy mivel Nemesáni uram *injuriáltatott*, jelen volna ő *kegyelme*; minthogy jelen is volt, s *hallotta* az ő *felsége* *declaratíóját*, kinek leírásával *Kgllet* nem terhelem; maga megyen Nemesáni uram a *lengyel király* és Marchio uram *tetszéséből*, hogy mind a *lengyel király* ő *fölsége* *szíves indulatját*, és a *dolognak jó formában való elő mozditása* felől való *ízenetét*, s mind pediglen egyéb szükségeket *valóságosan* *declarálván*, *jöjjen vissza elégséges instructióval*.

A *lengyel király* igen *sajnálja*, hogy ilyen *excessus* történt, kivált Nemesány uram *személén*, mert az *apparentiának* meg kellett lenni, de ő *felsége* oly *ordinantiát* adott volt, hogy senki-nek *hiborgatása* ne legyen. Azt sem *tudta*, hogy a *kozákok hátra* vannak. Való *dolog*, hogy Marchio uram bizonyos *ratiókra* nézve *eltitkolta* volt; tartván a *királynétül*, hogyha *megtudja*, meg ne

mondja a palatinusnak, kinek *lator* intentióját *Marchio* uram jól tudta; de ugyancsak *belé esett*; úgy hiszem mindazonáltal, hogy *jobbra* fordul az állapot; mert a *lengyel király* annak *reparatiójában* kész minden lehetséges *mediumokat* elkövetni. *Marchio Bethun* uram sem mulatja el.

Az én *követségemnek* jó *successusa* mind a *köz jóra*, s mind *Kgdnék személyére* nézve *fűg* (függ) az ott való *munkának* jó *folytatásától*, hogy azért a *magyar nemzetnek* s *Kegyelmednek* hasznosan szolgálhassak, felette szükséges, hogy valaki *novellákat* írjon nagy *pompával* és *augmentummal*; úgy látom, hogy az *Austriai ház* mestere annak. Ha ott jól *foly a dolog*: én nekem is jobb módomból leszen; noha úgy is *hazúnak*, *Kglmednek* teljes tehetséggel szolgálni el nem mulatom.

A *lengyel királynak*, hogy *tengeren* menjek, tetszik; *Marchio Bethun* uram pedig javallaná *postán menni*, azért, hogy *hamarabb, veszedelmes* mind a *kettő*, noha én, ha választani kell, inkább *választanám a tengeren való menetelt a levelekre* nézve, mert a *Brandenburgus ditióiban* nincs *securitásom*, hanem ha a *lengyel király neve* alatt valami *szines commissióban* mennék, kinek ma el kell válni. *Nemesáni* uram is megindul *holnapután* a *lengyel király* passusával, *cum honore et conductu* választ is viszen *Kglmednek levelére a lengyel királytól*. Egyéb *contentatiót* pedig *Ferriol* uram.

A *svédiai király Livoniában* jött. Angliában és Hollandiában, nagy *rebelliók* vannak; a *francziái király* Flandriába ment.

Minden dolgokat remittálom *Nemesáni* uramra, a ki *fundamentális instructiókkal* megyen. Ezek után *Kgld gratiájában* ajánlván magamat, maradok míg élek

Kgldnek

alázatos szolgálja
Ab(solon).

X. 1678. sept. 22.

Fontainebleau, 22. Sept. 1678.

Nagyságtoknak s *Kegyelmeteknek* ajánlom alázatos szolgálatomat. Hogy az úristen *etc.*

En az *audientia* után a király *resolutióját*, valamint lehet, szorgalmazom. Tegnap valék *Pomponne* uramnál, ő *nagysága* azt mondotta, hogy ekkéig a *magyarországi dolgokról* tanácskozni nem lehetett; mert a *spanior királylyal* végben menendő *békeségnek punctumiról tractáltatik*. De ha csak más kiváltképen való dolog nem *intervenial*, azon lesz, hogy ez dolog a *héten elővetődjék*.

Ugy veszem eszembe, két *ratióra* nézve halasztják a *válasz-*

télt. Való, hogy a *békesség* a *spanior király* részéről is közel vagyon, sőt minden órában várják bizonyos relatiót, de inkább *M. Bethune* uram informatiójától várnak; mert sok *tökéltelen hírek* folynak *Bécsből*. De dato 18. Augusti azt írták, hogy a *magyarokat Fülel alól elűzték*, meg is *verték*. De 25. azt írták, hogy *Eperjes alól elszalaszták*. De 1ma praesentis írják, hogy a *Tiszán által mentek*, némelyek *Lengyelország felé*, némelyek a *hegyekre szaladván*, okát is írják, azért löttek ezek, hogy a *magyarok és francziák között nagy dissensiók* vannak. A *francziaországi generális* kész volt *megharcolni*, de a *magyarok* (*pusilla nimis ex fece et colluvie*, ezek formális szavai a hazug léleknek) nem *akartak*. *M. Bethune* uram levele de dato *Bochnáról* 19. Augusti noha ezeket semmivé teszi, midőn írja, hogy a *magyar tábor Eperjes körül áll* és hogy *kimenetelét az obsidióknak* nem-sokára megírja, de mégis az első postát várják. Én megmutattam *Pomponne* uramnak, hogy a *novellák* nem *egyeznek*, és hogy egy *hét alatt Fülel s Eperjes alól a magyarokat elűzni* sem a *német természettel*, sem *rátióval*, sem *idővel conveniál*. Itt ugyan az *austriai híreket* teljességgel megvetik, de az mint megírtam *M. Bethune* uram tudósításától várnak. Azon csodálkoznak, hogy ennyi időtől fogva *informatióm* nem jött; melyet én két *rátióknak* tulajdonítottam: vagy hogy a *passus* nehéz és veszedelmes, vagy, hogy *Nagyságtok s Kegyelmetek* oly *opinióba* vagyon, hogy már *vissza-bocsáttattam*.

A *spanior királylyal* leendő *békesség*, kiről nem is kételkednek, azt mondják, ösztent ad a *német császárnak* is a *megbékélésre*, kivált, hogy a 239. *pabutinus Rheni és saxo electorok* a *német császárt* extraordinarie requirálták, hogy *megbékéltjék*. Az egész *imperium* pedig csak azt óhajtja.

De ellenben egy igen nehéz és majd megorvosolhatatlan akadály van *generalis békességnek*, a 234-i *királynak* adatandó *satisfactio*. Mert sem a 235-i *király cedál*, *ac qui sitis hoc bello*, sem a *monasteriumi püspök*, sem a *Brandemburgus*, a ki most is a *Rügia* névű *insulát* megszállván, az első *ostromat elvesztette*, a *német császárnak* pedig *Scandináviában és Norvégiában* jó szerencséje lévén, bízik, hogy a *Francziai király* potenter megsegíti, *Flandriából* kivívén a maga *hadaít*.

Ehhez való, hogy *Argentoratumban* a *Francziai királylyal* eddig megtartott *neutralisságnak* *renunciálván*, kemény *obsidio* alatt vagyon, és mivel a *francziai király* arra a *városra* régem *haragszik*, ha csak lehet, *notabiliter* meg *akarja büntetni*, egész *Flandriában* levő *hadaít* is *Alzutiában* küldi. Ezekre az okokra nézve úgy tetszik, hogy még egy ideig elvonódik a *generalis békesség*, noha a *magyarországi állapotra* is nagy *vigyázása* van a *francziai királynak*, ha ott a *szerencse szolgál*, nem kétlem, ő

felsége keményebben ne procedáljon in conclusione pacis, kivált, hogy a német császárnak is szerencsésen foly dolga.

A *Massiliai püspök* itt vagyon; *cardinal Bonsi* az első nála volt; igen *accommodálná* magát, de az mint látom, nem igen *acstimáltatik*, örül a *magyarországi* dolognak, de elhittem, nem *szívesen*.

Több írással Nagyságtokat s Kegyelmeteket most nem terhelem; azután is ha mi *occurrál* Nagyságtokat s Kegyelmeteket valóságosan tudósítom. Isten stb.

Nagyságtok s Kegyelmetek

alázatos szolgája
Absolon, m. p.

XI. 1678. sept. 28.

Fontainebleau, 28. Septembris 1678.

Nagyságtoknak s Kegyelmeteknek ajánlom nagy alázatos szolgálatomat.

Noha *Pomponne* uram *engem* mindennap *bíztat*, hogy hamar *léssen expeditióm*, mindazonáltal *napról-napra halad*, sőt *hetek* múlnak el. A *spanior királylyal* is meglőtt a *békesség*, mégis nem igen *sietnek* a *válaszadással*, kit sok ratiókra nézve *tehetségem szerint szorgalmazom*, de mivel a *bécsi hírek* szüntelenül folyván, a *német hadának nagy szerencséjét* és a *bujdosó magyarokon* való *győzedelmét* hozzák; ahhoz képest látom, hogy más tiszteességes fedél alatt *M. Bethune* uram valóságos tudósítását várják; kivált, hogy az *elmúlt postán* igen *kereset* írt, nem lévén *informatiója Magyarországból*.

Az elmúlt héten azt írták *Bécsből*, (kiről *Pomponne* uram *velem* sokat *beszéllyetett*) hogy *generalis Leszle Patakhhoz*, a *bujdosó magyarok* pedig *296-hoz* szállottak. És mivel a *régheliek* a *német gratiájára* haza mentek, *kényszerítették* a *bujdosó magyarok* (nem *bízáván erejekhez*) *Erdély* felé *szállani*. Tovább azt is írják, hogy a *neoburgicus herczeg* a *németnek* instantissime javalja, hogy a *bujdosó magyaroknak* *generalis amnistiát* adjon, kire is a *német császár* igen *hajlandó*.

Ezekre *Pomponne* uramnak *megfeleltem*: Igaz, hogy a *német császár* ednehány *esztendőtől* fogva a *bujdosó magyaroknak* már *ígért*, hogyha *haza mennének*, de jól tudták, hogy *méreg* és *veszedelem* fekszik az *ígíretnek édessége* alatt, azért nem *hittek*, nem is *hisznek*; sőt ha *vissza* nem *mentek*, mikor csaknem utolsó reméntelenségben voltak, ne *higgye*, hogy *sub tantis rerum incrementis*, oly *extremításra* fakadtak volna. A *régheliek* régen in *contestationem resolutae constantiae* a *magok lakó helyeit* *elégették*. Feleségek, gyermekek a *török földén* vagyon; nem tudom

azért hova tudnának menni. az kik eddig a németekben sok kárt tettek és ennyi extremításokban állhatatosan és dicsőrelesen magokat viselvén, az *austriai vélekedés* szerint is megbocsáthatatlan vétkeket vétkeztek. Elhittem, hogy az *Austriai ház arany hegyeket* ígír; de elhiszem azt is, nem sok nyeresége leszén, kivált ha a *bujdosó magyarok* innen pénzzel és nagyobb segítséggel animálódnak. Szükséges azért, hogy a *hadakozásnak* continuálására való *mediumokban* foggyatkozás ne legyen. *Nervus belli. anima militis pecunia est etc.* *Austria* az ilyen tökéletlen hírekkel azt akarja, hogy a *bujdosó magyarok* a keresztyén királyok és fejedelmek előtt *contemptusban* jussanak, és hogy a maga *igazságtalanságának* színt adhasson.

Az *angliai király* (kiről ednehányszor írtam) szépen járt. A ki a *hadakozásnak* kezdetin a *francziai királynak* confederatusa, azután in tractatu pacis mediator volt, végtére fegyvert fogott a *francziai király* ellen, küldvén *Flandriában* egy armádát, *Hollandis et Hispanis auxilium*, de a *békesség* után, kiből sem mediator sem conscius. Csudálatos politica. Azon armadán midőn *Flandriában* érkezett, vagy az mint értem és hiszem, még a *tenyeren* volt volna, *Dux de Villahermosa* a *spanior generalis* *angliai generalisnak* megizente, hogy vissza menjen; mert a *békesség* meglőtt. Azt mondják, az *Auriacus* herceg conspirált volt az *angliai királlyal*, főképen annak öcsésével (kinek leánya az *Auriacus* hercegnél vagyon), hogy az *Angliai király* segítségével magát *Hollandiában* absolutussá tehesse; innen intimáltatott a *respublicának* a hercegnek az ő *intentiója*, kinek valósága kitetszett, mikor az *angliai király* húszezer embert küldött, kiért a *respublica* a *francia királyhoz* igen nagy devotióval vagyon. Az *angliai királynak* pedig micsoda *revotatiója*ra legyen az elkezdett, de időtlen *hadakozás*, akárki is eszében veheti. Való, hogy a *francziai király* barátságát, *Angliában* pedig a maga *authoritását* elvesztette; az *armádának* is vissza kell menni nagy gyalázattal. Így járt az *kétfelé kaszszáló angliai király*, az mint informáltatom.

Ezekre nézve kíván a német a *hadakozástól* való megszűnést hat hóig; de a *francia király* nem akar, hanem csak hat hétig, ennek pedig teljességgel *contradicál* a német császár, immár mire mennek, megvállik.

Az egész *imperium fél* a *francia királytól*, a német is, főképen, hogy az *angliai király* eránt való *reménség* rizzé lött. Már ha a német császárnak *satisfactiója* lehetne, a ki felette nehéz, talám nem volna sok *difficultás* a *generalis békességben*. Nem tudom, ha a *francziai király*, de *Franciaország* úgy látom, igen *elfáradott* ily *hosszas hadakozásban*. Summa szerint a *circumstantiák* azt mutatják, hogy közel a *békesség*, a ki a *francziai király* *akaratijától* függ. A német császárnak most fémlik a *szerencse*. A

Brandenburgus Rügen alatt szerencsétlenül járt; három ostrom után ednehány ezer embert ott hagyván, visszatért. A *monasteriumi püspök* megholt, a 243-nak nincs ereje. A *német császár* nevededik. Ha isten a *magyarországi* dolgokat boldogítja, talám azok által a *generális békeség* is *dilatációban* mehet, noha úgy is azt mondja *Pomponne* uram, hogy a *francziai király* *protectiója megmarad*.

A *francziai király ratihabíciója Lengyelországban* vagyon. *Akakia* uram vitte el, újat adni. *Pomponne* uram *difficultálja* bizonyos ratiókra nézve, legfőképen praetendálja az *securitást*, a ki nincsen. Azon vagyok mindazonáltal, hogy újat adjanak, én gondom annak elvitele.

Talám innen Ngdnak s Kgyteknek többszer nem írok, remélvén, hogy egy hét alatt leszen válaszom, noha az *franciaországi órák s napok* gyakorta igen hosszasak, de ha csak lehet, itt bizony nem késem; merre megyek vissza, még nem tudom; ha földön mehetek, vízen nem megyek; *Amstelodamum* felé *szándékozom*, onnan *quo me deus et fata trahent*.

Ezek után isten stb.

Nagyságtok s Kegyelmetek

alázatos szolgája

A. D.

XII. 1678. oct. 27.

Absolon uram levele, az melyet a nemzetnek írt. Páris 27. octobris 1678.

Tegnaplőn audientiám s egyszersmind válaszom a királynál, e jövő hétfőn megindulok isten segítségéből, csak *Pomponne* uramat várom, a ki is holnap *Versályból* ide érkezik. A király magát igen kegyelmesen declarálta és hogy az egész magyar nemzetet az ő fölsége *protectiójáról* *assecuráljam*, meghatta; de coetero való választétel és az egész *satisfactio* *Marchio de Bethun* uramra remittáltatott teljes hatalommal. Az audientia előtt *Pomponne* uram mindenekről velem *ex fundamento* beszélgetett, és noha a király *resolútióját* az *punctumok* szerint *instantissime* kértem, mégis nem obtineálhattam, csak azt mondotta ő nagysága, hogy a magyar nemzetnek leszen kiváltképen való *contentatiója* *Marchio* uramtól a király rendelkezéséből. Úgy értettem, hogy a király *Marchio* uramnak *absoluta plenipotentiát* adott, hogy a magyarországi dolgokat *cum vigore* sustineálja; egyébaránt is úgy vettem eszemben, hogy ő felsége sem a maga dicsőségére, sem az *Németország* ellen való hadakozásra nézve az ott való *actiónak* *promotiójából* ki nem áll; kirül és egyéb állapotokrul, isten engem Nagyságtok Kegyelmetek közzé viven, valóságos relatiót teszek.

Innen póstán megyek, és valamint lehet, sietek Marchio uramhoz, már az ordinantiát is elvitték. A dolgok új consideratióba vetődnek, az ungvári állapot, az eperjesi obsidiónak elhagyása és a visszamenetel, ezek igen meghomályosították az jól elkezdett actionnak fényességét. Ezek mellett szememre vetették a magyarok között való inconvenientiát. Jó lélekkel írom Nagyságtoknak s Kegyelmeteknek, elhültem mikor a sok kiváltképen való dolgokat hallottam; itt bizony profundissime tudják mind az dolgokat. Bécsből, és Lengyelországból megírták Nagyságtok s Kegyelmetek győzedelmét, az egész udvar örül annak, mindenütt beszéllik a magyarok generositását. Mivel peniglen ezen örvendetes hír az én audientiám előtt két nappal érkezett, nincs kétségem a király kegyes resolútiójában, melyet talán azért nem akartak in scriptis megadni, hogy az én személyem és mindenem veszedelemben forog.

A generalis békesség hova tovább nagyobb difficultásokban involválódik; a francia király azt izente Németországnak, ha az egyszer proponált punctumok tetszenek, subscribálja azokat, ha nem, ő felsége procedál fegyverrel, minthogy már el is kezdték az actiót a francia király részéről két felől.

Minap az angliai király követje igen kevélyen szóllott a királynak, de ő felsége így replicált: Tuus Dominus faciat, quod potest, ego faciam, quod volo. Angliában egy nevezetes conspiratio volt a király személye ellen. Ezek után etc.

(Hivatalos másolat.)

XIII. 1878. nov. 18.

Nekem egy huzomban egész Varsaváig kellett jönnem, elhívén az marchio uramot itt találom, azt minthogy itt is találtam és minekelötte ő nagyságával szemben lettem (Jurikovits urammal, az kit bujdosó magyarság Reverenddel együtt beküldött, beszültem, kérdvén okát bejöveteleinek, ki azt mondá, hogy azért jött ide, érthette marchiotúl cathgorica resolútióját, akar-é vagy sem a dolgoknak succurrálni, az ki ma vissza is bocsáttatott ilyen válaszszal: haddal hogy succurráljon, egész lehetetlenség, de pénzt ad, csak küldjenek ad fines Poloniae érette, summa summarum csak azzal bocsátotta el s annál egyéb instantiája itt nem volt. A mi immár az én bejöveteletem illeti, megmondám, hogy Javorováiig eljönni mind Teleky uram, mind az bujdosó magyarok követi készek voltak, de, hogy épen Litvaniában menjenek, nem hihetem. De marchio csak elhitette magával, hogy el fognak jönni Grodnára is, igaz dolog, hogy én nem merem Teleki uramnak javallani, hogy affélével úgy ne járjak, mint Absolon, de jó lélekkel írom, hogy mind maga személyének, mint az mélt. erdélyi fejedelemnek,

mind pedig az bujdosó magyaroknak sokat szolgálna, magának nagy hasznót és reputatiót, a mélt. erdélyi fejedelemnek existimatiót nagyot, az bujdosó magyarságnak nagy hasznót szerezhethetne. Úgy látom, hogy azon az ő kegyelme követségén fordulnának abban az gyölésben minden dolgok meg, mely mind az lengyel királynak, mind az török császárnak nem keveset használna. Bizony édes Fajgel uram, ha ezt az úr megcselekszi, magának és maradékának örökké való securitást szerez. Az költsége is megtér ő kegyelmének, egy szóval egész dolgunknak boldogsága abban áll, mert ha ő kegyelme, vagy más nevezetes erdélyi követ be nem jő, csak haszon-talanul jönne be Kegyelmetek is.

Azért istenért, jó szerencsédért munkálódjál lelkem uram benne, legyen meg, quia in eo consistit omnis salus. Engem Szkoláig fog ő nga beküldeni, hogy ott excipiáljam ő klmét és Kgteket. Ezeket tegnap írtam, úgy lévén disponálva az dolgok, ma reggel hertelen csak megindula Toronya felé, nékem is megparancsolta, elmenjek vele. Azért sok derék dolgoknak kelletvén még ő ngának végére menni, Diniczkit expediálta előre, Andrást még két napra maga mellett tartván, ki által Kgdnek bővebben írok. Mit írjon Absolon uram íme elküldettem Kgdnek, úgy hiszem Danczkán találjuk minden jóval, az holott is nem késünk, úgy látom az svéciai dolgokon akar javítást tenni. Kgd megítélheti Danczkáig négy lóval mint érhettem a költséggel meg, azért nem hiszem, valamit vásárolhassak az uramnak, Kgd mind meg mentsem, mind ha a Winter pénzit elhozták, költséget szerezzem, mert bizony megfogyatkozom. Ha Teleki uram reá nem veheti magát, az bujdosó magyarok részéről se jőjen senki is, mert héjában való, fel se tegye Kglmetek, ne törődjék se költségről, se securitásról, quia ista omnia erunt. Vere ille esset dominus arbiter omnium rerum, quae nunc in orbe controvertantur, et haberet in omnibus rebus pro scutica Portam, cui etiam faceret rem gratam et multum inserviret, et omnia quae lucusque per scripta et denunciations tractabantur, fient omnia coram. Az deres lovam megsántult volt, Ispán uramnál hattam, kérem hozzá be magával, mert gyalog maradtam, de vezetéken az én humorom szerint nem merem az urat búsítani, de ha Winter pénzből valamit nem küld, nem tudok hova lenni, az sok sétálás miatt gyalog maradtam. Most is az útban a pósta alól eldöglött a ló, mást kellett vennem, én pedig szolgástúl egy lovon járunk. Ezek után sat.

Nemesányi levele Fajgelhez 1678. nov. 17. és 18.

(Egykorú másolat.)

XIV. 1678. decz. 25.

Nro 10. *

Nagyságtok s Kegyelmeteknek ajánlom nagy alázatos szolgálatomat. Isten etc.

Reménségen kívül későn ugyan (mert Hamburgunnál tovább póstán nem mehettem) ide mindazonáltal tegnapelőtt szerencsésen érkeztem, csak eziránt szerencsétlen, hogy kötelességem szerint Nagyságtokhoz s Kegyelmetekhez sietnem nem engedtetik az itt való dolgokra és a passusnak nem bátorságos voltára nézve, *Nemessáni* uram is 250.¹⁾ uramhoz menvén, úgy tetszett *Marchio Bethune* uramnak, hogy addig itt maradjak, még Nagyságtoktól s Kegyelmetektől válaszom jű.

A *francziai király declaratiója* *protectio* éránt in genere, ha *megbékéllik* is *német császárral*, micsodás legyen, az ő *főlsége* levelének valóságos parájából Nagyságtok s Kegyelmetek megérti, kit francziai nyelvből deákra fordítván Nagyságtoknak s Kegyelmeteknek elküldöttem, az originalét szerencsétlenné nem bátorkodtam, de ha Nagyságtoknak s Kegyelmeteknek úgy tetszik, azt is megküldöm vagy elviszem, ha bátorságos menésem lehet; az beadott punctumokra való *resolutio* pedig a *királytól ide remittáltatott*, ezek valának az ő *főlsége* szavai *Pomponne* uram interpretatiójából: *Quicquid ad satisfactionem Principis Transsylvaniae, domini 250. et dominorum exulum pertinet, sua Majestas de iis omnibus sufficientes ordines dedit domino Marchioni Bethune*. Interim debeo dominos exules certiores reddere de continuatione *protectionis* suae Majestatis.

Az mi a *ratihabitiot* illeti, *Pomponne* uramtól asseruráltattam, hogy *Marchio Bethune* uram a *király parancsolatjából* itt énnékem azon *ratihabitiot* kezemhez adja; kértem ugyan, hogy a tractatus szerint ott adják meg, de mivel a sok írásra nézve (mivel az ott való szokás szerint az egész tractatus le vagyon írva a *ratihabitio*ban) póstára nem bízhatták, nem lévén bátorságos; erre és egyéb ratiókra nézve csak ide relegáltattam, de az ott való dolognak reméntelen változásával itt is az *reménlett jó* *resolutiók* megváltoztak.

A *ratihabitiot* principaliter et instantissime kértem, de egyáltaljában kezemhez nem vehettem, azt *praetendálván* *M. Bethune* uram, mivel Nagyságtok s Kegyelmetek nemcsak *armistitiumot* csinált az ő nagysága híre s tanácsa nélkül, de annak felette a *német császárral* in *praejudicium tractatus formaliter tractálván* a *ratihabitiot* semmi úton módon ki nem adhatja, hanemha eszében veszi, hogy a *magyar nemzet* in *tractatu* megmaradott és hogy

¹⁾ Megoldatlan. (Talán Teleki.)

azon *communitas* egy *corpus*-ba vagyon, a *kivel* ő *nagysága* *tractált*.

En (noha az ott való dolgokról semmi derék információt nem vettem) az *armistitiumot* *helyesnek* és *hasznosnak* *mondottam*, sőt a *ratio belli* egyáltalában azt kívánta, hogy Nagyságtok s Kegyelmetek ily *szoros* helyeken *forogván* az *ellenségnek* nagyobb *erejére* nézve, valami tisztességes szín alatt a *hadnak* *conserválásáról* *gondolkodjék*. Ezzel úgy látom, nem annyira *gondol* *M. Bethune* uram, való dolog, sajnálja, hogy Nagyságtok s Kegyelmetek *Boham* urammal nem *közlette*, de a *bécsi tractát*n valóban *panaszol*kodik. *Franciaországban* énnékem mindaddig *bíztatásom* s *reménységem* volt, még 250. uram 299-ba nem ment. Bizony dolog, az *ungrári állapotot* és *Eperjes* alól való visszamenetelt sokképen *magyarázták*, de mikor 250. uram visszamenetelét látták, *engemet* *míndjárt* *elbocsátottak* *remissis* ad D. M. Bethune *conclusionibus*, így immár ő *nagysága* a *király* *resolútióit* non obstante quod *favorabilis* az ott való dolgokhoz *szabja*.

Ha a *franciaországi király* a *magyarországi* dolgokból *kiakart állani* (noha az ő *felsége levele* és *resolútiója* ellenkezőt mutat) soha jobb alkalmatosságot nem kaphatott, mint mikor hogy a *magyar nemzet* a *tractatusból* per *tractatum* *kiállott*, *praetendálja*. En egyébiránt (kit jó lélekkel írom) *Pomponne* uram szavaiból úgy vettem eszemben, hogy a *király* ha *megbékéllik* is, a *magyarországi* dolgot el nem *hagyja* a *lengyel királyra* és a *svédekre* nézve; már elvállik, micsoda *ordinantiája* jü *M. Bethune* uramnak *Franciaországból*. Félő, hogyha a *bécsi tracta* *valóságosnak* *comperiáltatik* (minthogy most a *bécsi udvar Szalai* uram *negotiatiójáról* minden helyekre gyakran *írogat*) a *király* in *consideratione* *suae dignitatis* a *protectionak* *finaliter* ne *recedáljon*. Ez eránt *példa* lehet *Sicilia* és abban *Messina vírosa*, kivált hogy a *franciai király* a 234-i dologban *procedálhat*, a mely *Prussiában* jó kezdetet vett.

Csekély elmém szerint felette szükséges, hogy Nagyságtok s Kegyelmetek *M. Bethune* uramat mentül hamarább tudósítson, énnékem *fundamentalis* információt adván, hogy mibe legyenek a dolgok, és tovább mitévő legyek s mint *procedáljak*, tudhassam. Több *discursusok* között midőn *M. Bethune* uram sokat *panaszol*kodott volna, azt mondtam, hogy *Galmaa*¹⁾ sem a *tractatus* szerint sem az ő *nagysága* *resolútiója* szerint nem *jízetett*, a *lengyel király* pedig és az *ország* mit *cselekedett* legyen, nyilván vagyon. A *magyar nemzetnek* nagy *respectusa* volt a *franciai király* *protectionjára*, de ennek *fundamentuma* volt a *lengyel király* jóakarátja a *salattomban* való *assistentiája*; már mikor a *magyar*

¹⁾ Igy: 130 = ga, 8 = l, 178 = ma, 24 = a.

nemzet eszében vette, hogy mindaz *kettőben frustráltatik*, és hogy a *generalis békesség* közel vagyon, méltán a maga *securitására* per *armistitium gondolkodott*, a ki mindazonáltal a *tractatusnak* nem *praejudicál*. Ő *nagysága* azt replicálta, hogy a *bécsi levelekből* kitetszik *valóságos tractája* Szalai uram által a *magyar nemzetnek*, és hogy azáltal cselekedett *contra fidem tractatus*, ha ugyan a *magyar nemzet tractálni* akart a *német császárral*, a *francia király consensusából* és az ő *felsége autoritása* alatt kellett volna a *tractához* fogni, mert így a *magyar nemzetnek* nagyobb *securitása* lehetett volna; erre azt feleltem, ha Szalai uram *Bécsbe* ment is, hogy ott a *német császár intentiójának* és sokszori ígére-
tinek *végére* menjen: per hoc nem *tractál*, ha írják is *Bécsből*, de ő *nagysága* csak *inhaereál* annak, hogy *Nagyságtok s Kegyelmetek tractál*, a *maga fogyatkozását* nem *recognoscálja*, a bizonytalan dolgokat pedig nagy *censurára* vészi. Igen szükséges azért az *informatio*; én valamit *Ngtok s Kegték* parancsol, ahhoz alkal-
maztatom magamot. Szívesen bánom, hogy *Nemessány uram Erdélybe* ment; ha itt értem volna ő *kegyelmét*, ha *veszedelemmel* is, de csak tovább siettem volna, kit most sok *ratiókra* nézve *Ngtok s Kgytek dispositiójára* kell *halasztanom*.

Tudom, *Jurikovics uram* által is izent *M. Bethune uram*, *combinálván* azért a dolgokat, *Ngtok s Kgték* mindenkben *bizonyos mértéket* vehet.

Itt a sok *doljok* nagy *confusióban* vannak. A *lengyel király aluszik*; *Austria* igen *urgeálja* a 237. ellen való *declaratióját* a *respublicának* talám *végbe* is *viszi*. Nagy *Lengyelország* és az kik az *austriai factión* vannak, nem *contrariuskodnak*; a *gyűlésnek* *kimenetele* megmutatja.

Úgy látom, a *német császár* és a *franciai király* között csakhamar *véghez* megyen a *békesség*; a *brandenburgensis* pedig mint *marad*, megtanít az idő, *kiről* azután *írok*, várván *Nagytok s Kgytek parancsolatját*, *maradok még élek*

Nagyságtok s kegyelmetek

Varsaván 25. Decembr 1678.

alázatos szolgája
Absolon m. p.

Ide *jövén*, két *levelemet* találtam. *Marchio uramhoz* is, az mint *mondjon*, későn *hozták* *Danczkáról*. Most azért *mindakettőt* *Ngtoknak s Kgytelmeknek* *elküldöttem*.

XV. 1678. decz. 27.

Méltóságos *erdélyi fejedelem*, *kegyelmes uram*.

Ide *Franziából* *szerencsésen* *jöttem* volna, ha a *magyarországi dolgoknak* *reméltelen változása* (az mint *praetendáltatik*)

a francziai király ordinantiáiban is, az kik egészen Marchio uramra remittáltattak, nem tött volna változást, kit az jól elkezdett actiónak nem continuálása és az armistitium szerzette. Micsoda resolútióra ment legyen ő felsége az úrnak ő kegyelmének, Teleki uramnak valóságosan megírtam, magam hic et nunc az itt való alkalmatlanságokra és a passusnak nem bátorságos voltára nézve tovább nem mehettem. A király levelét Nagyságodnak kegyelmes uram elküldöttem, de coetero az ő felsége Nagyságodhoz való nagy affectiójáról jó lélekkel tehetek bizonságot. Erről a részről minden conclusiók az beadott propositiók eránt in suspensio vannak, a ratihabitiót sem adja Marchio uram valameddig a dolgok oly karban nem helyeztetnek, az mint a tractatus kívánja. Nagyságod részéről beadott propositiókat az úr kegyelme kezéhez küldtem, a melyekben Nagyságod méltóságára vigyázván, csak azt kértem, a mit iránzottam, hogy megadják. A francziai és spanyor királyok között való békesség megvagyon finaliter, a ratihabitiót elhozták. A svédek Prussiában jól viselik magokat; most hozták, hogy megütköztek a brandeburgumi elector hadainak egyik részével szerencsésen, az első pósta meghozza ennek confirmatióját. Eddig egyébaránt igen lassan progressáltak a svédek. Isten Nagyságodat kegyelmes uram sokáig éltesse, kívánja

Nagyságod

Varsaván, 27. deczembris 1678.

méltatlan és alázatos szolgálja

Absolon Dániel m. p.

Külczim: Celsissimo principi ac domino domino Michaeli Apati, Dei gratia principi Transylvaniae, partium regni Hungariae domino et siculorum comiti, domino domini mihi clementissimo.

XVI. (1678.)

Édes Absolon uram, az én Fejérvárra való megérkezésemkor micsoda dolgok forgottanak akkor fén, és miben bagyattattak, Kegyelmedet azokrúl tudósítottam; elhittem, eddig leveleimet elvette, és megértette Marchio uramnak írott levelemből is, hogy mindeneknek, az, melyeket én vagy írásban vagy pedig szóval hoztam, *tantum officiosam fidem adhibuerant*; elgondolhatja Kegyelmed, *mit reménljenek és hidjenek tovább*, midőn abban is megcsalatkoztak, hogy csak szent János napig kellessék Kegyelmednek *ott maradni, azután cum satisfactione kibocsáttatik*; abban *sem telvén semmi is*, az *sok haszontalan biztatást* megútván, megparancsoltatott nékem, hogy *Kegyelmednek megírjam, tovább ott ne késsék, hanem jöjen ki, consuláljon a maga becsületinek*. Vaj kiérzette azt az udvar, hogy minap *instructiója*

ellen ott maradt és azt mondták, hogy soha nem jó az, midőn a követ okosabb principalisánál; azért is az Ur Kegyelmed becsületire vijjáztván, intimáltatja Kegyelmednek: ha ki nem jön, s megérkezik a császár assecuratiója az felmenendő követek securitásáról, Kegyelmed indulásunkkor még is ott fog resideálni, elvégeztetett, akkor megírják a lengyen királynak, Marchiónak, és a respublicának, hogy Kegyelmed nem Urunk se nem magyarok embere. Elgondolhatja Kegyelmed, micsoda becstelenség volna ez Kegyelmed részéről. Tudni kell azt, hogy itt legkisebbet is nem cselekesznek azért, hogy ott potestálják Kegyelmedet ezek, és semmire is akaratjuk és elvégezett rendelkezések ellen való dolgokra nem viszi Marchio uram; csudálkoznak rajta, hogy Kegyelmed által nem látja Marchio uram subtilitását, hogy ő Nagysága a sok haszontalan ígéretek által csak Reverendre nézve tartóztatja Kegyelmedet, Reverend pedig már nem úgy tartattatik itt, mint residens, hanem mint zálog, ezt in confidentia írom Kegyelmednek, et non exhibit, míg Marchio uram vagy az ura ratihabitóiját meg nem adja, vagy pedig kegyelmes urunkét vissza nem küldi, s az adósságokról nem satisfaciál Kegyelmednek adott punctumok és igaz praetensiók szerint. Ha pedig (kit itt nem remélnék, nem is hisznek) Marchio uram királya részéről jól accomodálja az dolgokat és ígéretnéki satisfaciál, úgy látom, tovább is fentartják az oda való követséget: de szónak, írásnak nem hisznek, hanem valóság kell. Látja Isten, egész suspicióban esik Kegyelmed kegyelmes urunk és a magyar nemzet előtt, ha nem siet lejöni. Igen szükséges, hogy az mely nap veszi leveletem, ha mindjárt nem indulhatna is, csak írja meg, imé jön és nem késik, de abban egy-két hét se teljék, mert meg lesz az az írás, az mely felől emlékeztem oda feljebb. Mielőtt még fel érkezik, és Kegyelmed verbis tudósítsa Kegyelmed.

Mi oda fel 8. vagy 9. Bécsbe indulunk. Valóban addig szállani¹⁾)

ha pedig úgy kívántatnék, csak lássanak realitást, csak jöjön ki, megént vissza bocsátják Kegyelmedet, avagy ha Kegyelmedre nagyobb szükség volna oda fel, Kegyelmed helyében mást.

Reverend assecurált az hópénznek megadásáról. Item á 2000 forint a magyaroknak.

¹⁾ Ezen szó után az egy ívből álló fogalmazvány második lapjának alján egy jegy következik, mely jegy alatt Telcki Mihály pótllása következett egy mellékelt papiroson, mely azonban ma nincs meg. — A fogalmazvány harmadik lapján olvasható sorok eleje is hiányzik, az is a mellékelt s elveszett papirosra lehetett írva.

(Eredeti fogalmazvány, Töleki Mihály számos sajátkezü közbeszúrásával és pótlásával.)

XVII. 1679. máj. 2.

Sztry, 2. Maii 1679.

Méltóságos úr, nekem nagy jó uram patronusom.

Sok írással Kegyelmedet nem búsítom, mert sietek. Ide szerencsésen jöttem, tovább mint mehettek. isten tudja, mivel szerte széllal kalandoznak az eloszlott solnérok. Az itt való dolgok iránt ezen informatiót vettem az Pot-sztarosztátul: az országgyűlése véghez ment szerencsésen és csendesen 4. Aprilis; duodecima expediáltattak a császár, pápai, mosqua és brandeburgumi elector követei. Az *armistitiumot* a *mosquával* megújította a *respublica* tizenhárom esztendeig, talám ezen szín alatt a *conjunctio* is meglőtt. Az egyik *mosqua* követ a *német császárhoz* megyen. *Rudziwil* herczeg is a *lengyel király* és *respublica* nevével onnan a *pápához*. A *portáru* expediáltatott egy *pósta követ*, nem *derék* ember, úgy értem *Erdélyen* megyen által. A *respublica* nem *acceptálja* minden *részeit* az *portán* csinált *békességek*, hanem *Suravno* alatt lőtt *végezésre* tartja magát, és így neque *pacem* habet neque *bellum*. A *lengyel király* megindult *Grodno-ról*, eddig *Varsóban* lehet. *Pacz* (így) uramékkal *megbékéltett Sapiha*. Familiát is *megbékéltette* ő *felsége* amazokkal. Nem reméllem ugyan, hogy ebben az esztendőben *Lengyelország* valamire fakadjon, gondolván, hogy a *generalis békességre* és a *Mosquának* az ő progressusára vagyon reflexiója, hanemha a *porta* jobbnak tartaná a *hadakozást* a *bizontalan békességnél*. Itt egyébaránt sem *pénz* sem *hadak*, sem *készület*. Mindezeknek jobban megyek végére másutt; és így Kegyelmedet éjjel-nappal valóságosan tudósítom. A *russiai palatinus* *Ilvoba* vagyon, de énnékem most arra mennem nem szinte bátorságos. A *mosquához* is megyen *lengyelországi követ*. Ezek után *etc.*

Kegyelmed

alázatos szolgálja
. A. D.

Czím nélkül.

XVIII. 1679. júl. 12.

Varsaván, 12. julii 1679.

Méltóságos úr, nekem nagy jó uram patronusom.

Nem kétlem uram, hogy ekkédig két rendbeli tudósításmat el ne vette volna, most mivel új dolog occurral, Kgdet arról is tudósítani szükségesnek ítéltém. Kegyelmes urunk ő nga az *francia király* részéről *includáltatott* a *generalis békességben*.

Voltak némely *ministerek*, az kik azon *inclusiót* az *portára* nézve lehetetlennek praetendáltak lenni, de az *királynak* hogy meglegyen, kegyelmes urunk ő nga mostani és jövőbeli *meritumúra* nézve tetszett.

Az *inclusiónak instrumentoma* abban az formában, a mineműben az *lengyel királynak* adattatott, *Marchio Bethun* uram kezénél vagyon, királ mind kegyelmes urunknak ő ngának s mind Kgdnek írt; engem peniglen ő nga assecurált, hogy vagy itt, vagy Russiában kezemhez adja a *ratihabitióval* együtt. Megvallom, hogy erre magát sok *veszekedés*em után *végképen* és megváltoztatlanul resolválta, ha *szavaiban hiba* nem esik. Vékony ítéletem szerint azért, ha casu quo Kgdnek, az mint ő nga uram szívesen *kívánja*, bizonyos consideratióra nézve, nem jöhetne, kiben én kétséges vagyok, tudván az oda be való *dolgokat*, *irigységeket* *suspiciókat*, hogy egy discretus Kgdnek meghitt embere jőne Sztriben, a ki azon írásokat bevinné.¹⁾ En bizony nagy szívesen mentem volna s mennék, proponáltam is *Marchio* uramnak eziránt való készségemet, de nem tetszett ő ngának, *ratioját* jól tudom, noha az hátra lévő *satisfactióra* nézve talán hasznosabb, hogy itt legyek, *szorgalmazván*, a mikor *Marchio* uramnak *pénze* léssen, az megígért *contentatiót*. En mindazonáltal azon leszek, hogy azokkal az írásokkal Sztriig mehessek, ha addig az *franczia király* ordinantiái el nem érkeznek.

A mi a *bujdosó magyarok*, vagy a *magyar nemzet inclusióját* illeti, azt az *békesség* után csak *tentálni* is lehetetlennek találák, mivel a *német császár* annak nem *consentálna* és így az *magyar nemzet kirekesztetik a békességből*.

Az *ratihabitió*nak kiadásából, ha meg nem másolja, kiteszik, hogy az *francziai király* az *magyarországi* dolgokból ki nem akar állni teljességgel, az is annak derék jelensége, hogy kegyelmes urunk ő nga a *békeességben* *includáltatott* és per hoc az *francziai királynak* *confoederatusa*, de reliquo quo ad *publicum* hic et nunc minden *reménységem* megszűnt.

Az mi kgl's urunk ő nga *contentálását* nézi, *Marchio* uram engem *assecurált*, hogy vagy a három ezer tallér meglészen, vagy egy derék ajándék; Kgdnek is *satisfactiót* ígér, és annak felette *annualis pensiót*, megvállik mi léssen.²⁾

Az *lengyelországi* dolgok *bizontalanságban* vadnak, a *lengyel király* és a *respublica* az *Moszkúra* vigyáz micsoda pro-

¹⁾ Az egykorú másolatban, melyet hihetőleg Teleki készíttetett; így van módosítva e pont:

»Nekem azért vékony ítéletem szerint az tetszenék, jünne egy meghitt embere Sztriben, a ki azon írásokat bevinné.«

²⁾ A másolatban ez: »annak felette *annualis pensiót*« kihagyatott.

gresusa lészen és a *német császárra* is mi lészen cselekedendő azután; ez peniglen várná a *lengyel király declaratióját* az török ellen. Azonban a mint hallatik, az *tatár Russiában* serényen forogódik, látogatván az *lengyelek* reliquiáit. Itt lészen in *Septembri derék convocatio, ad rumpendam vel stabiliendam pacem*. Az *pápa* minden napra *négy* ezer forintot ígért a *respublicának*, itt egyszóval azt várják, mit *végeznek* az *követek*, és ha az *keresztény fejedelmektől várhat-e a lengyel király* valami *segítséget*.

Azt írják, hogy az dániai és svéciai királyok között is meglett a békesség, és hogy a svéciai király elveszi a dániai király hűgát. Azt is írják, hogy Livóniából ujjonnan a svéciai hadak nagyobb erővel megindulnak Russiában.

A brandenburgus valóban keresi a békességet Stetinumon kívül kész minden helyeket a svédnek vissza adni, de az francziai király azt is vissza kívánja.

Marchio uramnak van engedelme az elmenetelre, de úgy veszem eszemben, hogy az *franczia királynak*, a *lengyel királynak* is inkább tetszenék, hogy tovább is *itt maradna*, *derék ismeretsége* és teljes *experientiája* lévén *ő nyáknak a lengyel dolgokban*, ha az *generalis conjunctióban* valami *telnek*, szerencse, ha *tovább is itt nem hadná az francziai király ő ngát*.

En az informatiót nagy szívesen várom és egyszersmind a Kgd parancsolatját, azonban valami csak elkövethető, annak effectuálásában telhetségem szerint fáradozom, hogy *Kgdnek* ha lehet, hasznosan szolgálhassak. De reliquo Kgd gratiájában ajánlván magamat, maradok míg élek, Kgd

alázatos szolgálja
Absolon Dániel, m. p.

(*Czónnélküli*, de Telekihez íratott.)

XIX. 1679. július 25.

Méltóságos ur, nekem nagy jó uram, patronusom.

Kintelenségből inkább, mintsem rendszerint való alkalmatosságból kellett mostanság Kegyelmednek írnom. Ennek az országnak nevezetes tagja és a magyar nemzetnek mindenkori jóakarója Bilinsky uram regni ensifer mi végre írt légyen Kegyelmednek, Kegyelmed uram az ő nagysága leveléből meg fogja érteni. Már alkalmas ideje, hogy Petneházi uram egy itt való kereskedő embernek, a ki Bilinsky uram pénzével kereskedett, ednehány ezer forint ára egyedmását Epperjes táján elvette. Mivel azért az megkárosított embernek satisfactiója nem lehetett. Kegyelmed promotiójához folyamodik, ha Kegyelmed autoritása által Petneházi uram contentálná azon kereskedő embert. Bilinsky uram igen kedvesen venné és meg is hálálná Kegyel-

mednek; másképen tudom, hogy sok ártatlan ember annak az árát megadja. Engem tegnap kért, hogy írjak; mivel expressus embere megyen Kegyelmedhez, nem lehetett recusálnom, mert nagy autoritású és igen emberséges ember.

Az itt való dolgokról, hírekről három ízben írtam Kegyelmednek, az inclusiót és a régen kívánt írást Marchio uram kiadja bizonyosan, csak legyen ember Sztryben, a ki kezéhez vehesse; én nékem, úgy látom, mindaddig kell az patientiának énekét itt elmondanom, még kegyelmes urunk ő nagysága praetensiói iránt és Kegyelmednek tött ígíretek felől rendelés jün. Holnapután, legfelebb pénteken megindulunk Jovorova felé, és onnan is bőven írok Kegyelmednek. A brandeburgumi electorral concludált békesség prima Julii signáltatott Párisban. A svéciai király talpra áll imperiumban is, mert az elector minden erősségeket a francziai király dispositiója alá adta. Úgy hallatik, hogy a dániai király is Vismariát a svédnek resignálja. Bécsből írják, hogy a császárnak nincsen kedve a Mosquával való conjunctióhoz, félő azért, hogy ex desperatione ez a törökkel meg ne békéljék és így a porta minden erejét a régi útra fordítsa. A quietantiát iterato kérem s várom; egyébaránt Marchio uramnak mentsége lehetne. Úgy értem uram, sokszor nehezteltek reám, hogy Faygel urammal ki nem mentem. Isten s az én lelkem tudja, micsoda kedvvel maradtam légyen; de a publicumra nézve, hogy tandem vége legyen a dolognak, megcselekedtem. Faygel és Nemessány uramék tehettek relatiót, micsoda öröme s gyönyörűsége legyen itt embernek, de én immár a patientiához hozzá szoktam. Csak legyen finalis válaszem, bizony éjjel-nappal sietek s megyek az honnan jöttem. De hogy in fine a dolog elmetsződjék talám nem böcsületes. Marchio uram mind azt mondja, hogy a király böcsületesen ki akar menni a dologból, lássuk, mi leszén, csak adjon ő nagysága, én bizony elviszem nagy örömmel. Ezek után *etc.*

Kegyelmed

alázatos szolgája

A. D.

Varsaván, Sz.-Jakab napján 1679.

Czím nélkül.

XX. 1679. a u g. 29.

Méltóságos ur, nekem nagy jó uram patronusom.

Három rendbeli levelét Kegyelmednek nagy alázatosan és nagy örömmel vettem; a két első a Sztryji Pot-Sztarosztánál rekedett volt, mert Marchio uramtól meg volt ő kegyelmének írva, hogy ő nagysága Juliusnak a fottán udvarnál leszén, kihez képest megtartotta a leveleket.

Kegyelmed parancsolatját értem s írhatom üdvözlendő lélekkel Kegyelmednek azt, hogy jó akaratomból itt nem maradtam, hanem csak azért, hogy kegyelmes urunk ő nagysága igasságos praetensióit megnyerjem s kegyelmeteknek is hasznosan szolgálhassak; ez vala feltöltött czélom csak s teljes igyekezetem, más-ként sokszor az órát is békételenségéből megátkoztam, a melyben hogy itt maradjak, magamot resolváltam. Nem kérkedem, nem tulajdonítom magamnak; mert lutheranus levén, jóságos cselekedetimmal nem dicsekedem; de ha itt nem maradtam volna, aligha az inclusióból és ratihabitióból valami tölt volna; mert tudom, mennyit kellett veszekednem, hogy a ratihabitiót kiadta, szükségtelenségét praetendálván a békesség után. De megvan mind a kettő, ha nem használhat is, mégis kegyelmes urunknak ő nagyságának nagy dicsőségére szolgál mindenütt. A mi a háromezer tallért illeti, van reménységem, hogy megadják. Kegyelmed pensiója pedig, ha Marchio uramnak hinni lehet, többire bizonyos; a praetendált adósságot is kész letenni, mihel-lent a pénzzel megérkeznek; ezekre nézve károsnak s helytelen-nek ítéltam Marchio uram disgustusával kimenni; noha itt micsoda gyönyörűsége legyen embernek, Faygel s Nemessány uramék, mint egy hajóban evezett emberek, tehettek bizonságot, én arról nem írok. Ha azért Kegyelmednek uram egyáltalában az a tetszése, hogy innen kimenjek, parancsoljon; bizony-bizony minden dolgokat félretévé, megindulok s éjjel-nappal sietek Erdély felé ebből a boldog országból.

Ha Kegyelmed azonban Bécs felé megindúlna is, valahol Epperjes táján eleiben mehetnék Kegyelmednek, addig talám itt is általesem a sollicitáláson; mert ha Marchio uramnak *contra-ria ordinantiája* nem jön, hogy tovább itt maradjon, meg kell ő nagyságának *in Septembri* indulni. *Omnia tunc bona sunt, clau-sula quando bona est*; Marchio uram pedig igen vigyáz a maga böcsületire; csakhogy e mai napig a mindennapi költségen kívül pénze nem volt, már minden héten várja a maga secretáriusát Francziából, a ki minden informatióira Marchio uramnak való-ságos válaszzal jár.

Marchio uram kívánságáról, hogy Kegyelmeddel beszél-lessem, nem tudom mit s miképen írjak. En abbéli intencióját csak Kegyelmedhez való jó indulatjának jelének tartottam; kitűl felindittatván, Kegyelmedet látni kívánta, mincekelőtte Lengyel-országból kimenne. Hogy egyéb oka annak volt volna vagy kegyelmes urunkra, vagy a magyar nemzetre nézve, nem tudom, nem hiszem, talám Kegyelmednek is nagyobb fáradtsága mintsem contentatiója lenne, és a ki nagyobb és bizonyos, Erdély országá-nak csúfos vélekedését suspicióját, irigységét minden okvetetlen magára vonná.

Hogy a francziai királynak valami intentiója legyen in futurum, kitetszik az inclusióból és kivált a ratihabitiónak kiadásából; de mivel ez a nemzet diffidens és suspicax nemzet, időnek előtte ki nem adja magát; egyébaránt magok is lehetetlennek mondják, hogy ez a békesség három esztendeig fennmaradjon. Egyszóval nem látom elégséges, valóságos, hasznos ratiónak, hogy Kegyelmed Lengyelország szélére jőjjen Marchio uram láttatásának kedvéért. Alljon mindazonáltal Kegyelmed resolútióján. Vas derekat Lengyelországban, tisztességest, bizony nem kaphatni. A tálokat s tányérokat megcsináltatom jó módjával. A tiz rókát is thuanussal együtt megveszem s kiviszem. A titkos ládácskát is és egyéb portékát, a melyről Kegyelmed parancsol.

A mi az tractát illeti, csekély elmém szerint csak serio kellene tractálni, mert innen a hadakozásnak continuálására való segítséget nem remélhet ember, a bizonyost pediglen és a jelen való jó alkalmatosságot, a bizontalanért és pusztá reménység fejében elveszteni, illetlenség. Én egyébaránt nem reméllem, hogy ennek a tractának conclusiója legyen, nisi cum detrimento liberatum. Ha Kegyelmed uram magát absentálhatná (noha talám vakmerő praesumptio, hogy ily bátran írom, Kegyelmedhez való tökéletes kötelességem cselekedtettem velem) talám jövődre nézve jobban esnék. Kegyelmed személyének Bécsben és az egész világon nagy consideratiója volt, mint egy dux belli aestimáltatott; már hogy Kegyelmednek ősz feje lévén, Bethlen Farkas uram után Bécsben járjon, tanquam in publico Theatro, talám nem conveniál a reputatióval. Erdély országának hamar változó állapotját Kegyelmed ex fundamento tudja, ha kimegyen az országból, sokan oly authoritásra, szabadságra kaphatnak, a ki Kegyelmednek azután nem kevésbé megárthatna.

Ugyan böcsületesebb s jobb is ordinantiát másnak adni, mintsem venni, és én oly hiszembe vagyok, hogy ha Kegyelmed Erdélyben marad, nagyobb respectusa leszzen a bécsi udvarnak Kegyelmedre, mintsem ha oda menne. A tractának kimenetele bizontalan, ha jól succedál, Kegyelmed leszzen az egyik approbator és így mind merituma s mind penig haszna leszzen Kegyelmednek; ha csak abba múlik és rebus infectis eloszol, Kegyelmed authoritása megmarad et melius est reprobare quam reprobari. Annakfelette Kegyelmed uram én nálamnál jobban tudja, hogy az austriai ház ellene tött vétkeket akármely úton-módon meg szokta vindicálui, büntetni; félttem Kegyelmedet egy pohártól, a kibe extrema unctio legyen. Kegyelmedet uram alázatosan követem, megbocsásson, hogy ezekre fakadni bátorkodtam, Marchio uram revocálja Reverend uramat, én nem kétlem ugyan, hogy ő nagysága satisfactiót én általam ne adjon, de ugyan Reverend uramnak is jól kell imprimálni kegyelmes urunk ő nagysága

sok költségét, meritumit s Kegyelmed igaz praetensióit. Tudom, hogy Reverend uram jólelkű ember és hogy engem szívesen megsegít. A francziai hadak imperiumban vannak a dániai király ditióiban, azért, hogy kintelenítessék Vismariát a svédnek visszaadni, kinek a brandenburgumi elector minden elveszett helyeit, egyszóval Pomeraniát restituálja háromszázezer tallérért, kinteléségből inkább.

Marchio uramnak úgy tetszén, hogy Reverend uram praesentálja az írásokat; azért egy officir által küldi azokat; én mindazonáltal az inclusiót paríáltattam s deákra fordítottam, hogy Kegyelmed continentiáját megérthesse; tudom, hogy in originali is meglátja, látván a lengyel király inclusióját is in eadem forma. A ratihabitio pedig fő módon vagyon. Ezek után *etc.*

Kegyelmed

alázatos szolgálja
Absolon Dániel, m. p.

Nahacsován, 25. Augusti 1679.

P. S. Marchio uramnak igen nagy szüksége van két fekete, szekérbe való lóra, mert az Kegyelmed adta lovaiból kettő elveszett; írt Reverend uramnak, hogy szerezzen, de ha Kegyelmed küldhetné, tudom, kedvesen venné.

Czím nélkül.

XXI. 1679. szept. 1. és 10.

Méltóságos úr nekem nagy jó uram patronusom.

Noha *Marchio* uram a maga revocatióját szívesen és instanter sollicitálta s ugyanoly reménységben is volt, hogy okvetetlen *Francia*ba megyen, de a *francziai királynak* úgy tetszett s úgy akarja, hogy *ő nagysága* még egy esztendőig itt maradjon; én előttem ma reggel *panaszolkodott*; úgy veszem mindazonáltal eszemben, hogy nem felette *bánja*, hihető, jó *recompensatiója* lészen.

Én az *ő nagysága* itt *maradásából* alkalmatosságot vévén, instáltam azon, hogy *Reverend* uramot *ne revocálná*; praecise csak a végre cselekedtem azt, hogy *Bécsbe* mégis valami *reflexio* legyen a *magyarországi* dolgokra; mert másképen is jól tudom, quod *Ausztria Gallo reconciliato diffidat*, annyiaval inkább *suspiciálódni* fog a *francziai király* intentióiról, ha megtudja, hogy az *ő fölsége residense* mégis *Erdélybe* vagyon; csekély elmém szerint *Erdélynek* kegyelmes urunknak *ő nagyságának* böcsületire reputatiójára szolgál, talám a *magyar nemzetnek* is használhat. *Marchio* uram engedett a ratióknak s hagyja kegyelmes urunk *ő nagysága* dispositiójára s *Kegyelmed* ítéletire *ottlétét* vagy *dimissióját* *Reverend* uramnak.

Úgy látom egyáltalában, hogy a *francziái király* ki nem akar állani a magyarországi dolgokból, s vagyon valami derék szándéka, csak hogy nagy titokban tartatik. Nem ok nélkül lőtt a *Marchio* uram itt maradása; tudom, hogy sem a *lengyel király*ért, sem az megütöltatott királynéért nem cselekeszi a *francziái király*, hanem a maga érdekének neveléséért; *Kegyelmednek* pensiója és satisfactiója felől még akármikor sem beszélgetett oly aperte, mint ma s elhittem, hogy mind a kettő meglesz. Én alig várom, hogy kimehessek; mert isten bizonságom, az *életemet* is megúntam. De hogy annál jobb alkalmatosságom lehessen a kifelé való sietésre, *Kegyelmed* parancsoljon énnékem az ott lévő officer által, quod est absolute necessarium, hogy *Kegyelmed* velem beszélhessen, kegyelmes urunknak is az az akaratja; *Marchio* uramnak is írni kell, hogy engem elbocsásson, addig eljönnek a király ordinantiái. Én azonban a sollicitálást el nem mulatom, *Marchio* uramnak sem leszen alkalmatossága a halasztásra. A *lengyel király* kétszer üzent, hogy *Javorovára* menjek; de értvén a dolgot, betegségemmel mentegtettem magamot; ha csak lehet, bizony elkerülöm ő fölségét, tudván hogy a pénz summum bonum; de én erre a propositióra nem felelek, méltatlan kérésének tartván.

A *Mosqua* követnek kedvetlen válasza lőn *Bécsben*, a *lengyel király* követjének pedig szó és czeremoniáért szót és czeremoniát adtak; úgy veszem eszemben *concidet turris Babel*, hanemha a *francziái király* valamit cselekedne.

A német császár a békességben gyönyörködik; nem örömet adna okot a töröknek és talám ahhoz képest a magyarországi dolgokat lecsendesíteni serio igyekezik.

A *francziái király* táborban szállott, nem messze *Páris*hoz, csak azért, hogy a fiát oktathassa és a hadakozáshoz szoktathassa, minden héten háromszor kell *Delfinus*nak kinn hálai a táborban.

A *brandenburgus* jól contentus a *francziái királylyal*, de igen rosszúl a német császárral, amazzal igen összeczimborált. Manet alta mente repostum.

A mely officire *Marchio* uramnak Nemesságy urammal bement, azt ő nagysága itt megvárja. Én is ő általa várom *Kegyelmed* parancsolatját. Ezek után etc.

Kegyelmed

Nahacsován 1. Septembris 1679.

igaz és alázatos szolgálja
A(bsolon)

P. S.

Még Nahacsováról kellett volna ezen leveleket elküldeni, de *Marchio* uram, nem tudom, mire nézve, napról napra temporisálván, halasztotta az expeditiót. Nahacsován a volt az ő nagysága tetszése, hogy *Reverend* uram tovább ott maradjon; ma ismét énné-

kem azt mondá, hogy a *lengyel király* örömet *beszéllene* véle *Sztryben*. Ezek, úgy látom, csak *cavillatiok*. Ha kegyelmes urunknak s *Kegyelmeteknek* tetszik, hogy ott *residenskedjék*, vagy on annak szép színe; mert *Marchio* uram kegyelmes urunk ő nagysága *akarattjára* s *Kegyelmed* ítéletire *hatta*, én azonban azon *leszek, hogy megszabadúljak*, csak *Kegyelmed* uram írjon *potenter* *reám*, hogy az *sollicitálásban* is jobb *módom* lehessen.

A *lengyel király* itt vagy on, elhittem, csak azért *jött ő felsége* a *sokadalomra*, hogy a *kereskedő* emberektől valamit *nyerjen*, *prima enim cura accipere et nemini dare*.

A *békesség* alig hiszem, hogy *megálljon*; a *francziai király segítségével* *bíztatják* magokat. El is hiszem, hogy *reménségekben* meg nem *csalatkoznak*, mert *derék* jeleit látom. A *sabaudiai* herczeg oly *ígíretet* tött *cavallir* *Lubomírsky* uramnak, hogy *tizenkétszáz* embert küld, a maga *költségén* tartván azokat a *hadakozásnak* *kimenetelig*, *való dolog*; ha a *francziai király* *segítségét* ád, *többen* adnak, elhittem, a *német császár* is bele áll. Itt megvan a *resolutio* *lenggel* módon a *békességnek felbontására*.

Első *hírrrel* azt hozták, hogy a *brandenburgus* magát *declarálni* akarná a *német császár* ellen, *praetendálván* a *brigai herczegséghez*, de én nem hiszem. Azt is írják, hogy a *dániai és svécziai királyok* között *megvolna* a *békesség*.

Innen a *király Sztry* felé *igyekezik*, *Marchio* uram, úgy hiszem, *visszamegyen* *Varsávara*.

Fekete rókát tanáltam itt igen *szépet*, de *felette drága*; *Kegyelmed* híre nélkül nem mertem *megvenni*, *tíz pár* vagy on egy *illvai szöcsnél*, *nyolczvan* *lengyel forinton* tartja *bokrát*; én *négy aranyat* *ígírtém*, de *hallani* sem akarta. *Kegyelmed* uram írja meg a maga *tetszését* *ezaránt*; *tudom*, hogy el nem adja: ha *tetszenének*, *megvenném* őket, *bizony nagyok és szépek*; öt *arannál* *alább* nem hiszem, hogy *megvehessem* *bokrát*.

Jaroszlón 10. Septembris 1679.

Már *bepocsétlettem* volt a *levelet*, mikor *Marchio* uram engem *magához* *hívatott*, *declarálván*, hogy a *király ő felsége kívánságából* ő *nagyságának* is *Sztrybe* kell menni. Ha azért *Kegyelmednek* *tetszenék*, *talán* akkor *valahol* ő *nagysága* *beszéllhetne* *Kegyelmeddel*, én látom, hogy *Marchio* uram *szívesen* akarná *Kegyelmedet* *látni*, de *nehéznek* és *veszedelmesnek* *ítélem*, *haszna* sem *volna* az *ilyen fáradozásnak*, *jobb* *magát* *böcsületesen* *menteni*. Én uram *Kegyelmed* *parancsolatját* *várom*, *valamit* *Kegyelmed* *parancsol*, *ahhoz alkalmaztatni* *magamot*. De *hogy* *amaz ember* a *publicumra* *nézve* s *egyéb okokért* is *tovább* *helyben* *legyen*, *jobbnak* *ítélném* *csekély elmém* *szerint*. *Isten etc.*

XXII. 1679. oct. 2.

Méltóságos úr, nekem nagy jó uram patronusom.

Megértettem nagy szomorúan szomorú állapotját Kegyelmednek; elhittem, hogy ily nagy reménségen fiának véletlen halálán Kegyelmed felette megszorodott; de azt is jól tudom, hogy önnön magában elégséges vígasztalást talált; én Kegyelmed sebét azzal újítani szükségtelennnek ítélem, az isten a jámbor és tökéletes ifjat az ő idejének virágjában kiragadta a tökéletlen világból, hogy oda fel örökké triumpháljon.

Két rendbeli parancsolatját Kegyelmednek nagy alázatosan vettem, higgye uram Kegyelmed, hogy az ide be való tekergés kevés gyönyörűségemre vagyon, de mivel a contentatiónak effectuálására nézve szükséges, az ösztön ellen nem lehet rugóznom; de már megvan a *M. Bethune* uram declaratiója, hogy circa *mediam Octobris* okvetetlen megindulok; kegyelmes urunknak ő nagyságának királyi ajándékot, Kegyelmednek is mind contentatiót s mind penig az *annalis pensio* felől való asscuratiót vívén. Ezeket *Marchio* uram énnékem nagy örömmel a francziai király leveléből declarálta. és így én is már jobban hinni kezdtem, s alig várom hogy megindulhassak.

A vasderék felől *Marchio* uram a lengyel királynak szólott; ő felsége igen kapott az alkalmatosságon, hogy Kegyelmednek kedveskedhetik s mindjárt Illvoha küldött s parancsolt, hogy a magáét elhozzák; *Marchio* uram igen szépnek mondja és így azt is kiviszem magammal. Egyéb vásárlásokra is leszen szorgalmatos gondom, hogy Kegyelmed parancsolatját bételjesítem.

A lengyel király praetensiójáról Kegyelmednek nem írok, bőven írván arról Faygel uramnak. *Marchio* uram jó szívvel komponálná ezen dolgot, csak hogy a király a pénzen mód nélkül kap. Hogy pediglen ő felsége Erdélytől teljességgel *disgustáltassék*, *Marchio* uram nem *javallandá*; azon is instál a lengyel király, hogy kegyelmes urunk beküldené azt az embert, a ki Gyerőffy uram relatiója szerint, mikor követségben volt, tudja, hol vannak az álgyúk elrejtve: mutatná meg az helyt; *Marchio* uram mondja, jól volna azokat az contentatióban tudni, mivel más-képen is csak oda vesznek, ha ki nem ássák.

Reverend uram Kegyelmed accommodatiójáról igen böcsületesen írt, arról is, hogy Kegyelmed hat lovat akarna beküldeni *Marchio* uram számára; ezen Kegyelmed intentióját ő nagysága igen kedvesen vette, de az én vékony ítéletem szerint nem kellene sietni azon lovakkal, hanem ha ugyan Kegyelmed resolutus beküldeni, küldené azután, mikor a contentatiót elveszi. Van ezaránt ratióm, böcsületesen esnék, talám hasznosabban is Kegyelmed részéről.

Marchio uram a királylyal Szkolyáig volt, úgy értem az ő nagysága discursusából, hogy *Szolyát* meg akarná *arendelni*, kitetszik abból is, hogy *Erdélyt* nem akarják tágitani.

A svécziái és dániai királyok között is megvan a békeség, a brandeburgumi elector pedig protestatiót tétetett Ratisbonában, hogy mivel contra auream bullam és a császár parolája ellen elhagyattatott, azért renunciál a maga imperiumhoz való kötelességének, a császárnak pedig írt, hogy a brigai és ligniczumi herczegségekben Slesiában successiót részt adjon.

Meg nem írhatom, micsoda ítélettel legyenek itt az emberek az ott való rendetlen állapotok s ambióióból származott egyenlenségek felől, az kik veszedelmesek és egyszersmind gyalázatosak. *Vesseléni Pál* uram magának és a közjónak egy cseppet sem használt abbeli cselekedetivel, magát *contemptusba*, amazt *confusióban* hozta; bár *Tököli* uram is jobban vigyázott volna magára, sic *malisla et in curia convenerant*.

A király tegnap mene el innen; Marchio uram is Javorova felé; én az ő nagysága akaratjából itt maradtam, hogy annál rendesebben expediáltathassék ezen officir; holnap megindulok én is Marchio uram után, a ki már Russiában nem késik.

Kegyelmedet uram alázatosan kérem, adjon ordinantiát viceispán uramnak ő kegyelmének, hogy mikor innen írok, he akarván menni, küldene két vagy három embert a Verkovinára, mert Marchio uram egyáltaljában azt akarja, hogy ebben az hónapban Varsaváról meginduljak. Ezek után *etc.*

Kegyelmed

alázatos szolgálja
Absolon Dániel, m. p.

Sztry 2. Octobris 1679.

Czüm nélkül.

XXIII. 1679. nov. 6.

Méltóságos úr, nekem nagy jó uram, patronusom.

Elmult az october, én mégis itt vagyok Marchio uram sokszori declaratiójára nézve reménségem felett s nagy búsulásonmal, hogy ekkédig az ajándékot s egyéb szükséges dolgokat el nem hozták; annak okát adja Marchio uram, hogy az spanyor királynénak kiszolgáltattott lakadalom tött akadályt, kiről Pomponne uram is ír; hozzá tévén azt, hogy egyszersmind Marchio uram memoriáléja szerint leszen az specificált embereknek satisfactiójok; nevezet szerint kegyelmes urunkat s Kegyelmedet teszi fel a király is a maga levelében, kit láttam. Ezekhez képest énnékem mégis itt kellett maradnom, úgy hogy Reverenddal együtt három, vagy négy hét alatt meginduljak; nehezen esik ugyan, mert nem hiszem, előbb meghessünk Erdélybe, hanem

Karácsonra ; de mivel a szükség úgy hozza s úgy kívánja, patientia. Ebbe bizonyos vagyok, hogy adnak valami satisfactiót az elmúlt actiókra s jövődőre nézve. Kegyelmedet nagy alázatosan kérem, itt való késésemért ne nehezteljen : istennel bizonyítom, hogy Kegyelmed sokszori parancsolatjára kimentem volna régen s kimennék most is szívesen, de a dolgot in fine csak úgy hagyni, kivált hogy Reverend uram már kijött, nagy ratió nekül való actiónak tartom ; voluntas hominum ambulatoria est ; megtanultam, hogy itt is gyakorta fényesek a szók, sed et saepe carent effectuo, de a mostani ígíretekből, elhítem, hogy nem leszén fogatkozás.

Kegyelmed interessójére vagyon szíves és szorgalmatos gondom, Marchio uram igen jól dispositus Kegyelmed részére ; Reverend uram emberséges ember, tökéletes informatiót tölt mindenekről, nem úgy, mint az másik ; azon vagyok, hogy Kegyelmed levelében specificált személyeknek is lehessen valami contentatiójok ; Kegyelmed uram legyen megnyugodt elmével, faciam quod potero.

Az kívánt portékát, mihelent pénzt ad Marchio uram, megveszem ; nunc est adhuc res angusta domi. A tálak csináltatásához igen nehezen fogok, talám el is mulatom, mert a mester alkalmatlan, ónja sincsen ; Danczkára küldeni bajos és igen sokban telnék.

Az itt való dolgokról Kegyelmednek nem írok, nem bátorságos ; Nemessányi uram jól informatus, térsen relatiót. A svédiai és dániai királyok között bizonyos és valóságos a békesség ; Königsmark deputáltatott, hogy Pomeraniába menjen gubernatorságra. Itt hirdetik, hogy a porta és Moszkva között is meg volna a békesség.

Én már még itt leszek, a dolgokat szorgalmatosan kitanulván a magyar nemzet javára, coram genuina relatiót teszek ; csak azon iterato nagy alázatosan kérem Kegyelmedet, ne apprehendálja, hogy feljül említett ratiókra nézve itt maradtam ; bizony nem a magam hasznáért cselekedtem, hanem hogy Kegyelmednek szolgálhassak ; egyébaránt Nemessányi uram megmondhatja Kegyelmednek, micsoda gyönyörűségben legyek. Reverend uram minden bizonynyal visszamegyen, residensségre-é vagy hogy visszajöjjen, még nem tudhatom. Ezek után Kegyelmed gratiájában ajánlván magam, maradok, még élek

Kegyelmed

Varsaván, 6. Nov. 1679.

alázatos szolgálja
Absolon Dániel, m. p.

XXIV. 1679. dec. 3.

Méltóságos úr, nekem nagy jó uram, patronusom.

Elhittem uram, nehezteli ennyi ideig való késésemet ebben az országban, nekem is valóba nehezen esik, mert reménségem felett lőtt, de ebben Marchio uram nem vétkes; maga is valóban szívesen búsul, hogy annyi ideig késnek az portékának elhozásával. A király utolsó levele de 9. Novembris azt tartja, hogy azon egyetmást már megindították és így az isten már elhozza az én örömömre és vigasztalásomra. Az itt való dolgokról Kegyelmednek uram nem írok, hogy valamiképen suspicióba ne essem. Nemessány uram tehetett relatiót, micsoda dolgokat írt legyen a lengyel residens, a ki a portán vagyon; de tudom, ez mire való. Az két kis lovat Marchio uram valóba szereti és böcsüli, megvallják itt, hogy szépek s jók. Én uram etc.

Kegyelmed

Varsaván, 3. Decembris 1679.

alázatos szolgája
Absolon Dániel, m. p.

Küldzém: Méltóságos úrnak tekintetes nemzetes Széki Teleky Mihály uramnak etc.

XXV. 1679. dec. 7.

Méltóságos úr, nekem nagy jó uram patronusom.

Kegyelmed levelét de dato 31. Octobris tegnap éjféلكor alázatosan vettem, megvallom, ennyi ideig való késleltetésem nem vártam volna; de ez immár meglőtt kiírhatatlan nagy búsulásommal. Vagyok mindazonáltal Marchio uram biztatából oly reménységben, hogy nem sokára megszabadulok. Reverend uram informatióira való resolútióját a királynak Marchio uram valóban szívesen várja; attúl függ nagy részént Kegyelmed mostani írására való választétel is. A magyarországi dolognak végső extremitásban forgó állapotját ő nagyságának valóságosan declaráltam, kiről tudom, hogy Reverend uram kijöve tele után a királynak bőven írt, de az mint megírák még válasz nem jött. Reverend uram expeditiója bizonyos, alig várja hogy megindulhasson. Az vásárlásra vagyon s leszen szorgalmatos gondom, csak hogy ekkoráig hozzá nem foghattam, deficiente nervo rei, sine quo nihil. Faygel uramnak bővebben írtam, tudván ottlétét ő kegyelmének, kihez képest Kegyelmedet hosszú írással nem terhelem. Recommendam csak Kegyelmed grátiájában magamot, kívánom etc.

Varsaván 7. Decembris 1679.

Kegyelmed

alázatos szolgája
Absolon Dániel m. p.

XXVI. 1680. febr. 8.

Méltóságos úr, nekem nagy jó uram patronusom.

Hogy Major Czibor bemenetelétől fogva Kegyelmednek nem írtam, nem az írásban való restség mulattatta el velem, hanem *M. Bethune* uram procrastinatioja, három holnaptól fogva minden héten készülvén, csak a jó időt vesztettem. Már isten kegyelméből ide érkeztem nagy veszedelemmel, sok károssal; mert a rettenetes árvizekben sok vásárlott portékám, sok egyed-másom veszett; az többi között az minő bádok-edényeket vettem volt Kegyelmed számára, azok is oda vannak. Thuanus is jól ivott, de mégis a veszedelemtől megmentettem. Én uram ide *M. Bethune* uramtól praemittáltattam a végre, hogy Kegyelmeddel, vagy ha hertelen kívántatnék, viceispán urammal correspondeálnán, *Achakia* uramnak securitást szerezhessenek, a ki a *francziai király* ordinantiájával expediáltatott kegyelmes urunkhoz, hogy *Erdélyben* az ő nagysága oldala mellett *residenskedvén*, mint egy extraordinarius követ penes confoederatum principem szorgalmasan vigyázna mind az ő nagysága méltósága securitására az *inclusionak* ereje szerint s mind peniglen a magyarországi dolgokra. Ezen *residentesség* csekély ítéletem szerint nagy respectusára van kegyelmes urunknak ő nagyságának, *Erdélynek* is hasznos mind *Austriára* s mind a *portára* nézve; a magyar nemzetnek pedig reménységet adhat, hogy a *francziai király* a maga protectióját fenntartotta.

Egy difficultas volt, vagy inkább egy helytelen competencia *Akakia* és Reverend között. *Marchio* uram Kegyelmed levelét vevén, resolutus volt Reverend uramat minden késedelem nélkül *Erdélyben* küldeni, hogy in omnem casum *Akakia* elérkezéséig a dolgot manuteneálná. Ezen propositio *Akakiának* vagy irigységből, vagy ambitióból nem tetszett, s látván *Marchio* uram intenióját, abban az szempillantásban magát az elmenetelre resolta, noha én alig hiszem, hogy eljőjjen, mert az időnek alkalmatlan voltára nézve s a ki nagyobb, még akkor az ajándékkal el nem érkeztek volt, anélkül pedig felette kedvetlen az induláshoz; egyébaránt is a *francziai király* ordinantiája azt tartja, hogy azon ajándékot *Akakia* uram vigye s praesentálja. Nekem ugyan *Marchio* uram azt assecurative mondotta, hogy egyáltaljában Reverendet utánam elküldi; de még ekkoráig újabb informatiót nem vettem, noha az pósta kedvéért Ilroba ötöd napig késtem; hihető, hogy bizonyos resolutióra nem mehettek, melyik jőjjen. Ut ut sit, egyiknek egyáltaljában el kell jönni; nem is késlethet, hanemha a szörnyű árvizek kárt tennének. Ha *Akakia* jün, soha nem tudom, mint megyen által a hegyeken, mert böcsületesen készült neki tisztességes hintaja, három ennek felette szekere,

lovon pediglen nyavalyás vín ember nem igen járhat; *Kegyelmednek* s a *magyar nemzetnek* tökéletes szíves jóakarója. Nekem azt írta, hogy circa *duodecimum itt* lesz, quod non credo. Ezekről akartam *Kegyelmedet* in antecessum tudósítani, hogy *Kegyelmed* viceispán uramnak parancsolván, lehessen *Szkolya* s a *Beszkid* között securitásunk. Ha *Reverend* jönne, nem igen kívántatnék; de amaz attúl is tart, hogy az ég le ne szakadjon.

A dolog ebbe vagyon; *kegyelmes urunknak* s *kegyelmes asszonyunknak* ő nagyságoknak küldött a *francziai király* tisztességes ajándékokat, csakhogy indulásomkor még *Danczkára* nem érkeztek volt vélek. Párisból megindították *Rottomagumig*, de ottan nem találtak hamburgumi hajókat; ebben esett a fogyatkozás s hogy *Pomponne* uram tisztítúl megfosztattatott; de nem kell abban kételkedni, elhozzák. A két competitor közzül akármelyik jöjjen, teszen securitást róla a *király* nevével. Eddig talám *Danczkára* el is hozták; ha elhozzák, úgy tudom, hogy *Marchio* uram in instanti elküldi, mert impatienter várja.

Kegyelmednek lészen *contentatiója*; az *annualis pensio bizonyos*; . . .¹⁾ 255. 256.²⁾ és *póstamester* uraméknak is obtineáltam valami *honorariumot*. Feci, quantum potui.

De publicis *Kegyelmednek* nem írok, hanem halasztom mindeneket ad coram.

Eddig *Varsaván* a convocatiónak vége lött, mit deliberáltak legyen, nem tudhatni; úgy hiszem, országgyűlésére halasztották. Idegen *segítséghez* nem igen bízhatnak; a *német császár cavilál*, más *királyok* nem törődnek *Lengyelországnak* veszedelmén; a *francziai király segítsége* nem elégséges, a *Mosquának* nem hihetnek, magok *egyenetlennek*, sem *pénzek*, sem *hadok*.

A *svéciai király* ismét ura egész *Pomeraniának*, *Königs-mark* a gubernator. A *dániai királylyal* is megbékélt. Angliában nagy motusok a *király öcsese* s *Nothusa* között, mindenik aspirál ad coronam.

Viceispán uramnak írok, ha bizonyos informatióm lészen *Akakia* vagy *Reverend* eljövetele felől, hogy in tempore informatus levén, provideáljon de securitate.

Kegyelmednek is akkor adok valóságos tudósítást mindezekről, s ha bemegyek *Máramarosban*, azon leszek, hogy póstán mehessek elől *Kegyelmed* szolgálatjára. Ezek után etc.

Sztry, 8. Februarii 1680.

Tökéletes és alázatos szolgálja

A. m. p.

Kegyelmes urunknak s *Kegyelmednek* szóló *Marchio* uram leveleiben az vagyon, hogy expressus ember megyen. A vala ugyan az első intentio, de hogy *Akakia Erdélyben* való menetele ki ne híresedjék időnek előtte, tetszett, hogy csak egy dragántúl elküldjem.

Faygel uram levelét itt tanáltam, magát is nem sokára ide várom, egyéb leveleket Varsavára vitték.

XXVII. 1680. szept. 2.

Nro 2.

Méltóságos úr nekem nagy jó uram patronusom.

Ide, istennek hála, szerencsésen érkezünk, és mivel a lovak igen elfáradtak volt, harmad napig itt kellett nyugodnunk, holnap jó reggel megindulunk Javarova felé. Marchio uram intimatiójából azt írja ő nagysága, hogy a király velem kíván beszélgetni; Marchio uramnak újabb ordinantiája jöven a királytól, megindult az elmúlt szerdán Javarováról, póstán megyen Varsaváig is, felette siettetik, sokáig várákozott utánunk. Faygel uram levelét itt vettem, maga is ide jött, visszamegyen a feleségéért, hogy Erdélybe vigye. Jó lélekkel írom, hogy Marchio uram akaratjából ment volt gróf uramhoz, most is azt írja Marchio uram Reverend uramnak, disponálja Faygel uramat, hogy még egy ideig Lengyelországba maradjon s correspondeáljon a királylyal; mivel ő felsége a magyarországi dolgok aránt jól intentionatus, de csak resoluálta magát, hogy egyáltaljában Erdélybe megyen; megvállik, mit mond a király. Javorováról Kegyelmedet Rády uram által bővebben tudósítom. A határ dolgát eligazították, noha keménkedni akartak volna a lengyelek, de csak meg kellett a töröknek engedni. Egyéb híreim nincsenek, ha mik lesznek, kegyelmedet tudósítom. Reverend uram Kegyelmednek igen jó-akarója. Marchio uram revocatiója nekem nagy reménséget nyújt; úgy látom, a francziai király vagy derék segítséget ad, vagv egészen abban hagyja a dolgot.

Kegyelmed etc.

Sztry 2. Septembris 1680.

alázatos szolgálja
Absolon Dániel m. p.

P. S. Kegyelmes urunk ő nagysága s Kegyelmed nevével conceptust csináltam; ha tetszik, Kegyelmed uram írassa le s küldje utánam. Akakia uram elküldheti.

Czím nélkül.

XXVIII. 1680.

Nro 3.

Méltóságos úr, nékem nagy jó uram patronusom.

Noha szándékomban nem volt hogy erre jőjje, de igen jól

1) Egy szám kiszakadva.

2) Egyik fölé R. másik fölé N. betű írva.

esett, hogy Marchio uram intimatiója szerint a királylyal beszélhettem, egyébaránt nem lött volna apprehensio nélkül, ha utamat Jaroszlo felé continuálván, Javarovát elkerültem volna. Legelsőben is jó lélekkel írhatom Kegyelmednek, hogy csak e mostani actióban is Faygel uramban az publikum aránt nagy tökéletességet tapasztaltam; ezelőtt egy egész hétig lakott Javarován s a király tudván, hogy felesége, gyermeke Lengyelországba érkezett, szemben akart lenni ő kegyelmével, lihető, hogy a magyarországi dolgokat kitanulhassa, de Faygel uram, hogy az audientiát elkerülhesse, Sztrybe jött nagy sietséggel, hogy előbb velünk beszélhessen, és így ma velünk együtt szemben volt. (Reverend uram sollicitálván az audientiát, hogy Marchio uram után siethessünk) ő felségével, az hol megegyező értelemből feleltünk minden kérdésére ő felségének; legkiváltképen valók ezek voltak: Kegyelmes urunk ő nagysága mint s hol legyen? ő nagyságához való gróf uram idegenségének vége lött-e? igaz-e hogy gróf uram jószági Erdélyben elfoglaltattak? a porta mit intendál? a magyarok mit kívánnak a császártól? satöbbi.

Ezekre röviden így feleltünk: kegyelmes urunkat ő nagyságát Radnótban hagytuk jó egészségben; de mivel ő nagysága arról nem is gondolkodott, hogy mi ebben az útban szemben lennénk Felsőgeddel, így póstán hívatván minket Marchio uram, abban nem írt Felsőgednek; egyébaránt el nem múlatta volna. Gróf uram mivel instált, hogy a méltóságos fejedelem bizonyos meghitt tanácsúr híveit, nevezet szerint Teleky, Ródey és Barcsai uramékat Somlyóig kiküldje pro sopiendis utrinque difficultatibus, a méltóságos fejedelem kegyelmesen annuált s resolváltatott, hogy ő kegyelmek kimenjenek; ezen jó s kegyelmes resolútiója pedig intimáltatott gróf uramnak, hogy jöjjen s mindenek igazításban vétetődjenek.

Még eddig a méltóságos fejedelem gróf uram jószágait el nem foglaltatta. A portának nagy hadi apparatusi vadnak; Nándor-Fejérvár felé szállíttatja minden provisiókat. A magyarok pedig annak helyben való állatását kívánnák, a miért fegyvert fogtak, s e mai napig bujdosnak, id est religionis et libertatum publicarum restitutionem, a diploma s a régi szabadság szerint, quae immani perfidia et intoleranda crudelitate violata. Több discursusok is voltak, az melyeket Faygel uramra remittálom. Ezek voltak a derék kérdések.

A lengyel király intentiója a magyarországi dolgok iránt jó, tökéletes és állhatatos. Formaliter ezt mondotta ő felsége: *Timendum, ne medicina sit gravior morbo*, azaz hogy a porta a maga nagy erejével e jövő tavaszon elérkezvén, az országnak erősségeit el ne vigye cum summo damno christianitatis. Kihez képest ő felsége igen szükségesnek ítelné, hogy az egész keresztjén-

ség ezekben az *extremitásokban* vigyázna a magyarországi dolgokra; s igen jó volna, hogy a *francziai király*, a kinek *interessége* s azzal összekötöttetett *reputatioja* azt kíváná, (ezeket *Reverend* uramnak mondotta) hogy a *magyar nemzetet megsegítené* mert ha ama *baromérő* elérkezik, csak *elköveti* a maga *intentióját*, és a keresztyén *királyok* a jó alkalmatosságtól megfosztatnak.

Ő *felsége* inkább úgy gondolja, hogy ha a *török* megindul, *Bécs*et megszállja s azért kellene a *bujdosó magyarokat megsegíteni*, hogy ezen a *télen* lehetnének in statu considerabili s a magok erejek által anticipálhatnának a nagy erőt.

Summatim úgy vettem a *lengyel király inclinatioját* eszemben, hogy in utroque casu armorum et tractandae pacis kész az *erdélyi fejedelmet* és a *bujdosó magyarokat megsegíteni*. En megvallom, ilyen valóságos declaratiojából nem praeconcipiálhatok, hanem, hogy vagyon valami feltött céljok immár a *magyar nemzet* megsegítése felől in quocunque casu.

Maga a *király megvallotta*, hogy a *törökkel* való egész *complanatio* megvagyon és hogy a *portának* a *Musquára* nincsen respectusa.

Azt is ő *főlsége* bizonyosan beszéli, hogy a *portán* resolváltatott, *Moldvában* s *Havasalföldében* ezután *passák* legyenek.

Tudakozta azt is, *Marchio* uram elmenetele mire magyaráztatik, mondottam, hogy felette conturbálódtak az elnök rajta, kiváltképen mikor az succedál, qui tres annos egregiis actionibus subripuit vanis promissis.

A *praetensiókról* sem szó, sem kérdés, noha az én részemről kész volt a *felelet*.¹⁾

Az mi annuentiánk publice volt, az királyné is tudta.

Az én bémenetelem tetszett az *lengyel királynak*; salvus passust kértem s hallgatott.

— — — — —

XXIX. 1680. szept. 20.

Nro 4.

Méltóságos úr, nekem nagy jó uram patronusom.

Eddig is isten kegyelmességéből szerencsésen érkeztem; megvallom, nagy akadályomra voltak a lovak, mert akaratom s intentióm szerint sietséggel nem contiunálhattam útamat, kin igen búsulok, itt is várakoznom kellett, bizony féltem őket; az egyik most is sántit, vagyon ugyan szorgalmatos gondviselés reá; jók, de az út is felette hosszú; egyébaránt *Marchio* uram szoros rendelést tött, hogy lassan vigyék. Rády uram szombatig itt marad,

¹⁾ A levél eredetijének többi része hiányzik; a következők az eredetihez mellékelt másolatból egészítették ki.

hogy látván, tovább mint lesznek, tudjon kegyelmes urunknak bizonyos informatiót adni. Én még ma, istent segítségül híván, megindulok Ferriol és Reverend uramékkal együtt; nem megyünk Danczkára, hanem igyenesen Francofurtra és Berlinum felé; úgy reméllem, hogy Marchio uramot Berlinumig elérjük, mivel szombaton megyen csak Posagnjába, kihez képest sietünk mi is.

Ama emberséges és tökéletes *M. Bethune* a Viszlán inuen Viszszoko Kolo nevű faluba találtam, feltöttem volt magamban, hogy *elkerülöm*, de nem lehetett *suspicio* nélkül; *consideratióba* vettem azt is, hogy *contemptusnak* fogná tartani; úgy hiszem, hogy *Francziában* meg is írta volna; engem nagy böcsülettel látott s azt mondotta, hogy itt nem késik, engem *Francziában* akar látni; nem jött in *qualitate legati* hanem mivel a *királyné* nagy *confidentia*val van hozzája; csak az a *francziai király commissiója*, azt akarja semel *pro semper* kitanulni, ha a *lengyel király akar-e* tovább is az *ausztriai házzal* egyet érteni vagy ő *felsőségéhez* magát *alkalmaztatni*, ebben hogy a *lengyel király* magát *finaliter declarálja*, a végre jött a *Massiliai püspök*. *Nehéz propositio*, kivált a *királynéra* nézve, *quae tota austriaca*. A *Massiliai püspök* aperte beszéli, hogy tovább sem a *királynak*, sem a *királynénak* nem *hízelkedhetik*, hanem igyenesen megmondja ő *felsőségének* a *francziai király akaratját*, *resolválják* magokat.

Mit csinált a *királyné M. Bethune* uram elmenetele előtt; — a *viczecancellarius* a *lengyel király passusába* ugyan az ő *felsőge* akaratjából *feladta* volt *M. Bethune* uramnak *titulum excellentissimi*; ezt a *királynénak* megmondották. Ő *felsőge M. Bethune* uram *emberét* *revocáltatta* s más formába *íratlatta* az *passust*, sem a *lengyel királynak* nem volt annyi *hatalma*, sem a *cancellariusnak* annyi *ratiója*, noha *potenter* szóllott, hogy azon *titulus* *stált* volna, ki kellett hadni; így *fizetett* a *jámbornak* ennyi *szolgálatjáért*. Mindeuben *directe opponálja* magát *Francziaország*nak.

Úgy veszem eszemben, hogy a *lengyel király* örömost *felvállalván* a *mediatiót* a *német császár* és a *bujdosó magyarok között*, gyakran hozta elő. *Bécs*et s *Szatmárt* igen félti; a *Massiliai püspök* is emlegette a *mediatiót*; de *pénz* kell a *bujdosó magyaroknak* *et tractatus* *adimpletio*. Úgy látom a *francziai király* nem örömost állana ki a *magyarországi dolgokból*, de inkább *végváz* a maga *commoditására*, ebben az esztendőben ő *felsőge* nem viszen nagy dolgokat véghez; azt írják hogy maga *Versályára* ment, a *hada*it pediglen *quartélyba* szállította; a *svéciai király* is és a *brandenburgus* *csendességben* vannak.

A *lengyel király* azt tudakozta én tülem, kegyelmes urunk ő *nagysága* s a *bujdosó magyarok* mire *magyarázták* a *M. Bethune* uram *revocatióját*. Azt feleltem, hogy igen *conturbálódtak* rajta. Mondá ő *felsőge*: méltán, mert nem *lészen itt* olyan *jóakarója*

a magyar nemzetnek mint *M. Bethune* uram. Bezzeg itt is igen bánják, hogy revocáltatott; a *vicecancellárius* a *királynénak* szemében mondotta, hogy *M. Bethune* uram ő felségétől és a *res-publicától* azt megérdemlette, hogy a *francziai királyhoz solennis követséget* küldjenek, *visszakérni M. Bethune* uramat.

Imperiumban igen grassál a pestis, Krakóban is már nyolcz ház megpestisedett, bajos utazásunk leszén.

Marchioné asszonyom igen várja a lovakat; bizony kedvesen fogja venni, ha Kegyelmed uram hamar beküldené, igen nagy szüksége levén rájuk. A Massiliai püspöknek succedálni fog Marchio de Vitry; Marchio uram más követségre deputáltatik, Rómában vagy Angliában.

Bécsből írják, hogy Marchio uram Magyarországba ment; azt is írják, hogy Boham uram jű feles francziákkal.

Már uram Kegyelmednek elébb nem írhatok, hanem Berliumból, az hova isten segítségéből innét tizednapra elmehetek, ott póstára ülek, vagyok oly reménységben, hogy Marchio uramat valahol elértem. Itt immár egész békesség vagyon, a határ felett is megalkudtak, azt írták a király commissariusi hogy a törökek igen discrete és moderate magokat viselték. In Januario leszén ország gyűlése, addig a király Russiában fog lakni. Ezek után etc.

Varsaván 20. Septembris 1680.

Kegyelmed

alázatos szolgálja

Absolon m. p.

Rády uram nem panaszkodhatik, költséggel urunk lovait én tartottam, magának ő kegyelmének útravalót adtam; Kegyelmedet uram alázatosan kérem, ne neheztelje Keczer uramnak szóló leveleket elküldeni.

XXX. 1680. oct. 3.

Absolon uram írta.

Miokon kellett nekem egyenesen erre jönöm, Rufi uram által Kgdnek megizentem, írtam is arrúl rövideden. Úgy is vagyon hogy Danczka felé nagyot kerültem volna; egyébaránt azt is gondoltam, hogy Marchio uramot elértem, de ő naga itt két napnál tovább nem késett.

Kglmes urunk ő naga parancsolatja szerint kell vala audienciát kérnem, itt lévén az elector, de bizonyos consideratiókra nézve nem bátorzkodtam, mivel most is az elector oly correspondenciát tart Németországgal, hogy az ember sokat nem hihet. Ha már változik elméje, nem tudom az hollandusokkal is mit czimborál; ide várja az Auriacus herceget, az ki útban vagyon három század magával. Az Németország követje is itt vagyon, kinek sok fautori.

Az francia király pedig az maga követjét revocálja; ezekre nem ítélem bátorságosnak magamat, ki legyek, megjelentenem. Attúl is tartottam, hogy ha itt elébb lenne audientiám, az francia király apprehendálná; és ha szintén audientiát kértem volna is, legalább egy hétig kellett volna várakoznom ezekre az ratiókra nézve; akkorra hagytam, mikor az francia király válaszával visszajövök; addig alkalmasint kitanulom az dolgokat s megvállik, az elector hová hajol, mert úgy veszem észre, az confoederatiók practicáltatnak az francia király ellen.

Az angliai király csuált ligam defensivam az spanyollal, de mivel az punctumokban ezen czikkely vagyon inserálva, etiam contra subtilis rebelles: azért az parlamentum azon ligát nem acceptálja.

Az saxoniai és palatinus Rheni electorok megholtak; Saxoniában s Missiában igen grassál az pestis, kire nézve mindenütt nagy vigyázás van s felette bajos utazásunk.

Marchio de Vitri eddig Varsvára ment, siet az királyhoz. Az Massiliai püspök szépen járt, postán jött Lengyelországban, gondolván, hogy nagy örömmel fogják acceptálni; de intentiója ellen esék az dolog, mert midőn már közel volt volna Javorovához, az lengyel király megizente neki: menjen¹⁾ . . . vára. s nyugodjék ott míg ő felsége Stryból megtér; úgy hiszem, leszen legalább hat hétig való nyugodalma. Oka pediglen annak ez: időnek előtte az maga commissióját mindenütt kimondotta s postán megírták az lengyel királynak.

Ma voltam az francziai követnél ebéden, ki azt beszéli, hogy Silésia, Morva, Bohemiából emberek voltak az electornál reménkedni, hogy meginduljon; készek melléje állani. Az svéd király úgy hallatik, hogy igen készül. Az francia király felől semmi bizonyost nem érthettem. Hamburgumból is írok uram Kgdnek, engem Marchio uram oda relegál, hogy tudósítását ott találom. Az lovakkal csak 1. Oct. fogtak megindulni Varsavárúl; úgy látom, elébb nem érkezhetnek Párisban, hanem circa initium Decembris. Már istennek hála, két száz mélyföldnyére eljöttem; vagyon még két száz s öt hátra. Reverend uram Kgdnek szolgálatját ajánlja nagy kötelességgel.

Berlinumban 1680. 3. Oct.

Komáromy által írt másolatról.

XXXI. 1680. nov. 9.

Méltóságos úr, nekem nagy jó uram patronusom.
Reménységem kívül való késedelmes utazásomnak nagy aka-

¹⁾ A másolatban is üres ezen hely.

dálya volt Saxoniában egész Magdeburgumig grassáló pestis, kire nézve a szomszéd tartományokban kiváltképen való vigyázás lévén, minden városok előtt sokáig kellett várakoznom, még a passusomat bévítették s engedelmet hoztak a bemenetelre; nem is mehettem a rendes posta-úton Osznabruk felé, hanem a suspiciónak eltávoztatásáért, és hogy Hollandiában ne scrupulisáljanak, Brémára kerültem Marchio uram nyomát követvén mindenütt.

Ennek felette Marchio uram intimatioja s tetszése a volt, felettébb ne siessek, ratióját ennek adván, hogy az én udvarhoz való érkezésem előtt a király és a ministerek elméjét disponálni fogja; de inkább hiszem, hogy valami *suspiciótúl félt*, mintha ő *nagysága javallásából* lött volna az én *expeditióm*; úgy veszem eszemben, *itt is* az emberek óvást szólnak akkor, mikor valaki *pénzt kér*.

Mihelent ide érkeztem, másnap mindjárt Colbert uramnak itt létemet tudtára adtam, a ki is azon *órában* szemben akart lenni velem; alig nyerhettem annyi időt, hogy köntöst csináltat-hassak. Az audientiában engem nagy böcsülettel látott; megengedem, hogy *udvari és Pomponnól generosusabb ember, de elmére s experienciára nézve Pompon inkább emineált, mélyebben és igenesbben* szólott a dologhoz. Colbert igen *félénk s késedelmes*, a dolognak *eventusát magára* nehezen vállalja; úgy látom mindazonáltal, hogy a *magyarországi dolognak szíves jóakarója* és a miért nagy dicsőretet érdemel, az *informatiót patienter admittálja*.

Vigesima nona *Octobris* jöttem ide; 31. volt audientiám Colbert uramnál, quarta *Novembris* a *francia királynál*.

A mi az ő *fűlsége* declaratióját illeti, jó lélekkel írom, hogy oly kegyes indulatját a dologhoz nem *reménlettem*; mert amaz *átkozott Massiliai püspök* a maga *tökéletlen* és fundamentum nélkül való *informatióival* (Marchio Betun uram *kisbbségére*) az *udvart* annyira megvesztegette volt, hogy a *magyarországi dolgokat* csak propter *necessitates* futuras és igen *kedvetlenül* *considerálták*, praetendálván a *bujdosó magyarok* között való *egyenlenséget*, és hogy már ednehány ízben in *speciem* csak tractálni akartak, de *valóságosan* nem tractálhattak a *portától* való *féltekben*. Ezen ratiocinatio olyan apprehensiót szerzett, hogy akár a *francia király segítséget adjon*, akár ne adjon a *bujdosó magyaroknak*; mindazáltal ebben az állapotban *megmaradnak* mindaddig, még a *porta őket megsegíti*. Én erre in *contrarium directe* megfeleltem, s megmutattam Colbert uramnak, hogy ezen *conceptus* valahonnan származott is, nem *helyes* és a *francia király méltósága* ellen vala, a ki az *erdélyi fejedelemmel* és a *magyarokkal confederált* és annak *vigora* szerint tartozik *segítséggel* minden *exceptio* nélkül; ennek *fundamentuma* a *tractatus* és a *francia király szava*. Az *erdélyi fejedelem* és a *bujdosó magyarok nihil*

rogant, nisi quod promissum est; iuste vero rogant, quia promissum est; s mivel pedig az alkalmatosság úgy hozta, Püspök uramat cum omni moderamine, mindazonáltal illendő festéssel megfestettem.

Az én *propositiómra* a király nemcsak nagy figyelmetességgel vigyázott; de maga vette a *punctumokat* fel, maga szóllott hozzá, maga ő *felsége* tölt *ígíretet*, hogy a magyarországi dolgokat *megsegíti*; kegyelmes urunk ő nagysága *egésségérül* szívesen *írtekezett*, mennyi *hada* legyen és mivel *mulatja* leginkább magát.

Az *audientia* igen *secreta* volt; csak az egy *Colbert* volt *jelen*; nem is akarják, hogy a király *ücscsének* urunk *levelét* *praesentáljam*.

Egy szóval jó reménységben vagyok, mind az *királynak* s mind *Colbert* uramnak a *szükséget* s a dolognak veszedelemben forgó állapotját bőven *deklaráltam*; csak eddig is oly *jeleket látam*, a melyekből (ha a jó *isten* *immár* nem *változtatja*) hamar *expeditiót* és minden *jót várok*, csak *Delfinus* betegeskedése is ne tegyen akadályt, a ki *disenteria*ban fekszik veszedelmes nyavalyában.

Úgy vagyok, hogy a *lengyel király aversiója* vagy *idegenkedése* itt nagy *difficultást csinál*; mert más utat nem látnak, az melyen *succurrálhatnának* (in tempore *pacis cum Germanis*) a magyar nemzetnek, hanem a *lengyel király interessentiája* által; de hiszem istent, ezen a *difficultáson* is által megyek; mutattam módot, meg lehetne a *lengyel király híre* nélkül is igen *titkon Lengyelországon* által. Holnap megyek *udvarhoz*, azonban *Colbert* uram a *királynak* *proponálni* fogja az én *opiniómat*; megválnak, mint *resolvátnak*. Én az alkalmatosságot el nem mulatom s teljes tehetségem szerint sietek vissza.

El nem kerülhettem, hogy a *lengyel királghoz* ne menjek; de bezzeg hamar megírták a *novellákban*, hogy *Lilienberg* a *francia királyhoz* *expediáltatott*. *Colbert* uram énnékem az első *conferentiában* azt mondotta hogy a *Németország* a *ratishonai gyűlésben* *panaszt* *tétetett*, hogy a *francia király* a *bujdosó magyaroknak* (az kik az *törökhöz* *folyamodtak*) *patrociniál* in *derogamen pacis*; és a végre *kért segítséget* a *francia király* félelmes ereje ellen. Erre én *Colbert* uramnak csak azt feleltem: Ha a *Németország segítséget* kér a *francia király* ellen (quod est in *praejudicium pacis*) az igazság vagy a *ratio status és vindictae* azt hozza magával, hogy a *francia király* is a *német* ellen *mindent elkövessen*; mélyebben pediglen és *fájdalmasabban* meg nem *sírtheti*, mint mikor ő *fölsége* a *magyarokat* *segíti*, az kik a *németnek* a *szemefénye* s *szívét* nyomják.

A mi immár a külső dolgokat illeti, azokról is Kegyelmedet kötelességem szerint realiter informálni kívántam.

A francia király és a spanyor között való nehézség sopiálódott; a *spanyor* Burgundiának titulását letette; helyében már csak egy etcaeterával él, kivel a *francia király* contentus, nem difficultálván az etcaeterát, de Burgundiát békességesen bírja.

Angliában most is veszedelmes scissiók vadnak. Fia nem lévén a királynak, ketten veszekednek a királyságra: a király öcsce Dux Eboracensis, és a király naturalis fia vagy nothus, dux de Montmuth; amaz katolikus, ez pedig reformatus. Ennek faveál a parlamentumnak nagyobb része és Londinum városa, amannak Scotia- és a katolikusok közönségesen, a *francia király* is; Londinumból a katolikusok kiűzetettek s környes-körül tiz mélyföldnére nem szabad lakniok. A parlamentum beállott; de elébb a király öcscsének megizente, hogy menjen el Londinumból. A német örömet arra *inducálná* a *parlamentumot*, hogy *magát a francia király ellen declarálná*.

Hollandiának is a Németországtúl és a *spanyor királytól* proponáltatott egy *liga defensiva*, de mivel azon *ligának fundamentuma a francia király ellen volt*, nem *consentiáltak* a *hollandusok*, tartván attúl, hogy a *francia király* a tengeren való kereskedéseket megakadályoztatja.

A német teljes tehetségével azon igyekezik, hogy az *imperiumot* új *confederatióra* vehesse, a *lotharingiai herczeg javallásából*, a ki haragszik, hogy a *francia király* *Lotharingiát* bírja; de ellenben a *francia király* sem *aluszik*. Antverpiában tanáltam egy *franciai pósta-követet*, a ki *Lengyelországban* igen *confidensem* volt; az *ment* nagy sietséggel és igen *titkon* a *lunenburgumi* és *brunsvigai* fejedelmekhez a *francia király utolsó propositióival* egy új és *szoros szövetség*ről; nem kétlem, hogy ne succedáljon.

A *Brandenburgus* sem felejtethi el az injuriát; manet alta mente reposta; ha alkalmatossága léssen, úgy hiszem, boszút áll érette. Innen az *lengyel követ* megtért, de nem *obtineált* pro praesenti *segítséget*. Radzivil is megindult Rómából. Úgy látom a pápa is csak *miséket ígért*, et famosissimum *nihil*.

Minemű levelet írt legyen a *communitas Marchio Betun* uramnak, Kegyelmednek pro curiositate elküldöttem; in verissimis paribus sine augmento et imminatione Kegyelmed uram olvassa meg, tegyen ítéletet, ha illeté-é annyi fáradozását s szolgálátját Marchio uramnak így megköszönni? Higgye el tökéletesen, a ki ezen levelet concipálta, hogy ha a Jeremiás prophéta siralmát leírta volna is, Marchio uramnak sem hitelt, sem tekintet nagyobbbat nem szerezhetett volna; nem is azért kívánta azt ő nagysága, hogy magának véle használjon, hanem hogy a

magyar nemzetnek az ő hálaadósága megteessék. De ámbár maradjon abba, Marchio uram nem kíván többet, igen contentus három lineából álló levéllel három esztendeig való jó akaratjáért. szolgálatjáért. Doctissime!

Ezek után Kegyelmed gratiájában ajánlom magamot, maradván még élek

Kegyelmed

atázatos szolgálja
Absolon Dániel, m. p.

Párisban, 9. Novembris 1680.

XXXII. 1680. nov. 13.

Nro 9.

Méltóságos úr, nekem nagy jó uram, patronusom.

Minapi írásom szerint tegnap ide jöttem, hogy a királynak udvarában szokás szerint azt, minthogy szinte akkor ide érkeztemkor ő felsége . . . ebédet is, mikor ett, jelen voltam. *Colbert* urammal sokat beszélgettem, remonstrálván ő nagyságának a nagy szükségét, ha a *bujdosó magyarok* most nem *sustinentatnak*, lehetetlen, hogy többszer találjanak. A nyomorúság a bizontalansággal vetekedik, mind a kettő elszenyvedhetetlen. Az *austriai ház* is nem kímilli az ígíreteket, ha erről a részről nem leszen *segítség*ek, kintelenítettnek utolsó és megorvosolhatatlan extremitásra fakadni. Ezekre és (egyéb) . . . ratiókra nézve kértem ő nagyságát, ad a *király resolútióját* . . . (füg)göbe, urunk ő nagysága elméje és a *bujdosó magyarok* reménysége.

Ezekre *Colbert* uram magát ilyenképen declarálta: . . . a *magyarországi dolog* forgott a *tanácsban*. A [*király a bujdosó magyarokat* egyáltaljában *megsegíti titkon*, csak hogy vagyon nagy *difficultas*. A *lengyel király* megváltozott. [*Inkább akar*] a *német császárnak faveálni* mintsem a *francziai királynak*

A *massilai püspök* jó reménységet adott a *lengyel király accomodálásáról*, és hogy már a *királyné* is megcsendesedett, kihez képest várakozni kell egy kis korig, míg bizonyos tudósításokat vehetnek a *lengyel király* intentiójáról, *ide hajol-é*, vagy *austriai házhoz*. Ha a *francziai király kívánságának* megfelelő, a *lengyelországi út*at kell tovább *practicálni* in *administrandis subsidiiis*; ha nem, más út *keresnek* s mégis a *bujdosó magyarokat segítség nélkül nem hagyja a király*.

Ennekem azért *Colbert* uram meghagyta, hogy írjak kegyelmes urunknak s *Kegyelmednek*, és *assecuráljam* ő *nagyságát* s *Kegyelmed* által a *bujdosó magyarokban* némelyeket in *summo secreto*, hogy a *francziai király segítségben* a *magyar nemzet* meg nem *fogyatkozik*; de azt felette kívánják, hogy azon ő *fel-*

sége intentiója, titokban legyen; egyébaránt ha az austriai ház megtudná, nagy panaszokra fakadna, és súlyosítaná a dolgot. Hozzá tette azt is, a német császár oly dolgokat cselekeszik, talám lészen a francziai királynak oka, hogy haddal is a bujdosó magyarokat megsegíthesse.

.... kegyelmes urunk ő nagysága legyen bizonyos, hogy a francziai király . . . [jó szán-]dékát, s ő nagyságához való jó indulatját [meg nem] változtatja, csakhogy in statu pacis a igen secrete kell meglenni; erre pediglen fel[esleges] a lengyel király dispositiójának megadása. [Ugy] veszem eszemben, még egy holnapig itt kell műlatnom.

A [lengyel] király a német császárral confoederálni akar a indiciumjára, valóságos dolog. A királyné, hogy ő magának (ha a királynak halála történnék) securitást csinálhasson, egészen austriaca. Most a német császár igen sürget ligam defensivam, mely directe (ha succedal) a francziai király interestével contrariuskodik. Ha ezen ligát a massilai püspök megígátolja, erit mihi magnus Apollo.

Kegyelmes urunk ő nagysága intentiójának és a bujdosó magyaroknak sokat ártana, mert a francziai király nem succurrálhatna Lengyelországon által; én egyébaránt nem hiszem, hogy a lengyel király a francziai király barátságának renunciáljon. Jól tudván, hogy az austriai confidentia csalárdság, tökéletlenség; azzal talám a francziai királyt csak ijeszteni akarja, hogy pénzt adjon. Erről az részről azért azon ligának successusát mindenképen turbálják.

Kegyelmed levelét de dato 20. Octobris elvettem, itt is elhitték, az hogy a porta a bujdosó magyarokat megsegíti; de azt is akarják, hogy az erdélyi fejedelem a magyar nemzettel együtt valamit cselekedjék, másképen nagy erő elérkezik.

Giza uram is ide érkezett, a cancellarius ben Lengyelországnak állapotját és a lengyel király intentióit [funda] mentaliter megírta demonstrálván sok [ratiókkal] . . . más legyen a francziai király interestéje ga az ország gyűlésében acceptáltatik Több írással most Kegyelmedet nem terhelem, remittálván ságra valami keveset. Ajánlom csak Kegyelmedet etc.

Kegyelmed

Versalý, 13. Novembris 1680.

alázatos szolgája
Absolon, m. p.

Kegyelmes urunk ő nagysága levelével Marchio uram contentissimus.

Félig elrothadt eredetiről.

XXXIII. 1680. nov. 18.

Nro 10.

Méltóságos úr, nékem nagy jó uram, patronusom.

Nem reméllettem ugyan, hogy hamar ide jöhessek, de mivel a király ő felsége a maga őrző hadának egy regimentjét (a ki háromból áll, és a kinél a világon szebb had nem lehet) csak közel ide megmustráltatta, a hol mi dolgocska is lévén, de divertáltatván, és mivel szerencsémre holnap alkalmatosság adatik, el nem múlathatám, hogy egynehány szót ne írjak; noha pediglen minapi írásomban de *liga defensiva*, melyet az *német a lengyel királynak és a respublicának* proponál, írtam vala csak rövideden . . . de hogy *Kegyelmed* annak fundamentumát és mire való megértse (akarám) ex superabundanti tudósítani, melylyel is úgy reménylem, unalmat nem szerzek.

Ennek a *defensiva ligának* csak (*palástja*) az, a mit a *Német publice* praetendál, tudniillik (hogy) azzal a *kereszttyénségnek* a török ellen való *conservatióját* intendálja, ez pedig az egész világ előtt oly *tettetés s hathatós praetextus*, hogy az ellen senki nem bátorodik valamit cselekedni.

A *francziai királynak* van most két követe *Lengyelországban* s bizony ő felsége *interesséje* forog leginkább annak a *ligának* elrontásában, de az egyik ama tiszteletes és igazmondó *Masilai püspök* soha nem mer az ellen *szólni, féltvén* (ha a *szent pápa* megtudná) a *cardinalisságot*. Már is *Lengyelországban* nem szégyenlette *Bethun* uramnak azt mondani, hogyha a *francziai király* ezen *ligát* megakadályoztatja, *méltósága* ellen való dolog *lészen*.

Marchio de Vitry Lengyelországban új ember s talám ex *aemulatione* könnyen megengedi, hogy amaz *impingáljon*.

Az *austriai háznak* pedig abban az *defensiva ligában* három legkiváltképen való *consideratiója* vagon:

1. *Keresi* a török erő ellen *szomszédot*, megkeseredett nemzetnek *conjunctiója kétséges* lévén benne, *Lengyelországra* vagy *réá üt-e* a török. Vult habere *socium seditionis*, vel *quem solum bello implicit*.

2. (Akar) a *francziai s lengyel királyok között* kiváltképen való *gyűlölséget szerzeni*; mert ezen *liga* a *francziai király Lengyelországban* lévő *factióit* igen erőtlentí s nem is lehet soha oly szép *szín* alatt, hogy ezzel a *francziai király ne offendáltassék*, ha *succedál*, soha a *francziai király sem a svéd királynak*, sem a *brandenburgusnak* a *német császár* ellen nem *veszi hasznát*.

3. A *lengyel királyné* igen *offensa* lévén a *francziai király* ellen, ha lehetne *Acheronta moveret*; azért is az *austriai háznak* kedvét *keresi*, gondolván, hogy a *német császár* a maga *leányját* oda *adja* a *lengyel király fiának*, és hogy per hoc ad *successionem*

regni felemeltetik; ennek felette *ura halála* után erősebbnek hiszi a *német császár* *protectióját* a *lengyel király* *protectiójánál*, mivel amaz ennél közelebb, de nem hiszem, hogy ennek a *persuasiónak* reménlett *gyümölcsét* vehessen, mert

4. Minden *tanácsa* az *austriai háznak* oda *céloz*, hogy ezen *ligának* *alkalmatosságával* magát *Lengyelországban* úgy *stabilizálhassa*, hogy nem sokára erőtlenné tévén a *francziai factiókat* és a *Lengyelországit* *quocunque modo tollálhatván*, *lotharingust* *substituálhassa*, a kinek ekkoráig a *francziai király* volt *oszló pápa*.

Hogy pedig a *lengyel királynak* kedve legyen a *megnevezett ligához*, könnyen kitetszik abból is, mikor a *Törökkel* a *tar csinálást annyira vontatja* csak *pro lucrando tempore* az *ország gyűléséig*.

Tudom egyébaránt, hogy ha azon *liga véghez* mehetne, sem a *lengyel királynak*, sem a *respublicának* nem leszen *hasznára*, a *hujdosó magyarok* részére pedig jobb volna ha *füstbe* (menne). En erről *Colbert* urammal *böven beszélgettem*, de úgy veszem eszemben, ha *meglátják* hogy a *respublica* arra *inclind*, vissza . . .

Bécsből azt írják, hogy gróf uram *Vesselény* és *Petróczy* uramék *tractálni* akarnak *in particulari*, kiki *in specie* csak a maga *jószágának* *restitutióját* kívánja, azt is írják, hogy új (*armistitiumot*) *proponáltak*.

Az *angliai parlamentum* lassan *procedál*. *Svéciában* is ország *gyűlése* *vagy*on. *Vicekirályt* *eligáltak*, a ki *szokatlan* és *példa nélkül* *való*.

A *Delfinus* újra *roszúl* volt, de már *istennek* hála *jobban* *vagy*on; alig hiszem, hogy *audientiám* lehessen ő *felségénél*; azt *mondják*, hogy igen *erőtlen állapattal* *vagy*on.

Urunk ő *nagysága* *lovaival* csak 1. *praesentis* *indultak* *Varsavára*; *Marchio* *uramnak* azt írja a *póstamester*, hogy igen jól *vannak*.

Holnap *ismét* *Versályára* *megyek*, hogy a *választ szorgalmazzam*, azon *vagyok*, hogy *legfeljebb három hét* *mulva* *megindulhassak*.

Ezek után etc.

..... 18. Novembris 1680.

alázatos szolgálja

Absolon m. p.

Külcíme nincs meg. Ered. részben chifre félig elrohadva.

XXXIV. 1680. dec. 15.

Nro 11.

Méltóságos úr, nékem nagy jó uram, patronusom.

Mivel az én szerencsés vagy szerencsétlen visszamenetelem egyedül csak az istenen áll (ide való követségem már elhiresed-

vén mindenfelé) azért akartam Kegyelmedet kötelességem szerint az itt való dolgokról valóságosan informálni, hogy a király declaratióját combinálván az oda való állapotokkal, tudhassa azokat kormányozni in omnes eventus. Minapi leveleimben írtam vala Kegyelmednek, hogy a *lengyel király resolútiójára*, melyet a *francziai király* a *Massiliui püspök* által kíván az itt való minisztereknek s magának is *francziai királynak* nagy reflexió-jok volt, praetendálván azt, hogy sem *pénzt* más úton nem küldhetnek, sem nem *correspondálhatnak* a *lengyel király* *interessentiája* nélkül; ezen a *difficultáson* már alkalmasint által mentem volt; de *interveniálván* az *armistitium* s új *tracta*, vagy *Tokajban* *instituíált* *correspondentia* felől való hír; a ki is minden póstán *continuáltatik*, nem kicsin *involutióban* *estek* a *jó dispositiók* nagy szívem fájdalmával. Látván azért, hogy az emberek igen *scrupulisálnak* *póstárúl*, *póstára* *halasztván* a *resolútiót*, *tehetségem* szerint *szorgalmaztattam* az *audientiát* és a *király positiva* *declaratióját*, hogy az ő *felsége* valóságos *assistentiája* által a *tractatus* szerint az egész *magyar nemzet*, legkiváltképen pedig a *bujdosó magyarok* az én visszamenetelemnek alkalmatosságával *teljes vígasztalást* és az ő *felsége* *protectiójának* bizonyos *effectusát* vehessék, másként *puszta ígírtekkel* s szép szókkal *euuyi reméltelenségbe* *elfáradt elméket* tovább nem *bíztathatni*, kintelenek lesznek eddig *elkerült extremitásokat* *elkövetni*.

Ezekre és egyéb ratiókra nézve volt 29. *Novembris audientiám* a *királynál*, melyben ő *flge* magát így *declarálta*:

Kegyelmes urunk ő nagysága a *magyarországi dolgokhoz* ő *felségéhez* való nagy *indulatját* *kedvesen* *vészi*, *assecurálván* *viszontag* ő *nagyságát* is a maga *jó affectiójárúl*, a *bujdosó magyarokat* pedig egyszer *adott protectiójának* *continuálásárúl*. Egyéb *particularitások* iránt engem *Colbert* *uramra* *remittált*. Az *audientia* nem *tartott sokáig*; mert még a király *kegyelmes-ségét* megköszöntem s *elbúcsúztam*, addig *béhozták* az *argentoratumi püspöket*, a ki csak akkor *Alsatiából* *érkezett*, a király akkor is maga *szóllott* *hozzám* *Colbert* *uram jelenlétében*.

Az *audientia* után *Colbert* *uramhoz* *mentem* a *particularitásnak* *meghallgatására*, de vagy *természeti* szerint (mert sem *elméje*, sem *experientiája* olyan, mint *Pomponnak*) vagy hogy a *király ordinantiáit* én *tülem akarta rejteti*, igen *homályosan* és csak in *generalitate* *szóllott*, hogy *tudniillik* a *francziai király* *jól intentionatus*, hogy a *bujdosó magyarokat* el nem hagyja, de *előbb meg kell várni* a *lengyel király accomodatióját*; mert a minémű *pénzbeli segítséget* *rendel francziai király* azt *Lengyelországon* *kell általvinni*. A *magyarországi dolgok* is *bizontalanok*; ismét *tractálni* *kezde*; a *bujdosó magyaroknak* a *francziai király* nem *adhat segítséget* a *neomagiumi tractának* *praejudi-*

ciumára, hanem igen titkon s több efféle usque ad Nauseam; ezekre én is ex impatientia in instanti megfelelttem, hogy kegyelmes urunk ő nagysága a francziai király jó intentiójában nem kételkedik, de annak erejével a bujdosó magyarokat nem tarthatja, manus illorum oculatae sunt; credunt quod vident, promissa rident. A tractatus után ednehány száz katonának fizettek; azután két esztendeig egy fillért sem, holott a tractatus szerint az első esztendőben százhuszezer tallért kellett volna fizetni, azután pedig minden esztendőben száz-száz ezer tallért. Ezt is meg kell a királynak és ő nagyságának tudni, hogy a bujdosó magyarok az ő felsége hadainak többet adtak annál, a kit némelyek a francziai király pénzéből felvettek. Si placuit (ezeket formaliter így mondtam) regi cum C. Principe Transsylvaniae et D. Bethun Marchione facere tractatum et confoederationem, non debet displicere, quando petitur, quod iustum est, et promissum, tractatus dicuntur primo voluntatis, deinde necessitatis esse, tractatus bona fide et verbo regio firmatus est.

De úgy monda, a confoederatusok sem adimpleálták a tractatust, nem lévén tizenötezer emberek.

Erre megkövettem ő nagyságát, megmutattam, hogy Keggyelmed kimenetelének alkalmatosságával Eperjesig több volt tizenötezer embernél és hogy nagyobb számba szaporodott volna; sed ubi erat promissa pecunia? innen származott tehát a fogyatkozás, hogy a mikor fizetni kellett volna, híre sem volt a pénznek.

Sőt ha szinte tizenötezeren nem voltak is. volt s e mai napig vagyon hét vagy nyolcz ezer ember, kinek ha proportiona-liter ad tractatum fizetni kellett volna (úgy is kellenék) kegyelmes urunk ő nagysága a maga s a magyar nemzet részéről praetendülhet a francziai királyon csak a tractatus szerint százhatvan-ezer tallért.

A mi a lengyel király accommodatióját illeti, nem kell arra a magyarországi dolgokat halasztani, az kik extremitásban forognak; a lengyel király declaratiója időt foglalhat magában. *Negotia Hungarica non patiuntur tempus; periculum in mora; praesentibus auxiliis relevabuntur, secus concident nunquam reparanda, adjanak pénzt s küldjenek embert velem; a lengyel király híre nélkül is, isten segítéséből, beviszem Erdélyben.*

A bujdosó magyarok ha tractához fognak, a kintelenség veszi reá; mert a hova legnagyobb reménségek volt, onnan megfogyatkoztak, de küldjenek pénzt, ha in extremo termino volnának is, hiszem istent, hogy kegyelmes urunk authoritása és nun-kája által oda hagyják a gratiát, de ha csak szóval megyek vissza, quae ratio, quae eloquentia potest esse tam efficax, ut retineantur; sum Absolon, sed si ipse Salomon essem, non amplius crederent toties frustrati.

A *neomagiumi tractatus* nem praeiudiciál az ő felsége kegyelmes urunkkal és a *Bethune Marchioval* csinált *tractatusának*, a ki *post illum ratificáltatott* és a ki nagyobb, ő felsége *reserválta* magának in *tempore pacis secretam* vel *apertam protectionem* quis *diceret* moneta dantiscanam pecuniam Gallicam?

Ő nagysága vegye azért az én difficultásimat s egyéb ratiókat (a melyeket akkor előhoztam) jó consideratióban, s *proponálja* azokat első alkalmatossággal a *királynak*, mert egy *országnak* megtartása vagy *elvészése* s következképen az ő felsége *dicsősége* s *interessége* forog ebben az *dologban*, ha a *bujdosó magyarok* így *elhagyattatván* nem *reménlett* s *megorvosolhatatlan extremításra* folyamodni *kényszerítettnek*, kegyelmes urunk *ment* leszen az egész *világ előtt*, a *bujdosó magyarok* is.

Ezek után csak eljöttem s másnap mégis ex *superabundanti* egy levelet írtam ad *maiores recordationem* és azután csak négy nap mulva *mentem hozzá*; akkor *világosabban* szóllott, ezeket formaliter a *francziai király ordinantiájából* *proponálta*:

Én a *királynak* *Kegyelmednek difficultásit* *megjelentettem*. Ő felsége *resolválta magát* egyáltaljában, hogy *bujdosó magyarokat* *megsegíti*, s *el sem múltatja*, s én is *Kegyelmedet bona fide assecurálom*, hogy arra az *szükségére* *rendeltetett considerabilis summa pénz* vagy *Kegyelmedet megelőzi* vagy csakhamar *Kegyelmednek bemenetele után okvetetlen megleszen*. A *bátyjának* a *király megparancsolta*, hogy *vexelt küldjön Danzckára*, a ki is már a *maga embereinek ordinantiát* adott. Én ebben szívesen *szolgálók*, mert látom, a *király inclinatioját* s *akaratját*, hogy *megleljen*.

Ezzel sem voltam én *contentus*; hanem örömet kitanultam volna *quantum et quomodo*. De csak azt *felelte*: de *modo* ne sit *sollicitatus*, *eventus certissimus* erit, hanem ha a *bujdosó magyarok grátiára* mennének, in *tali casu* leszen *Akakia* uramnak *ordinantiája*, mitévő legyen.

Mindezeknek utána is mind írás által s mind pedig szóval *sollicitáltam*, hogy de *praesenti riggem* az ő felsége emberével a *pénzt Erdélyben*; de *nem consentáltak*. Tegnap búcsúztam el *Colbert* uramtól, a ki engem ismét *assecurált*, hogy a *pénz* in *Februario Erdélybe* leszen; maga is a *francziai király*, ugyan tegnap *M. de Bethune* azt mondotta, hogy a *pénz* felől egész *rendelést* tött és hogy *szükséges*, hogy *viasszassessék*. Már csak az ő felsége *leveleit* várom, reméllem, hogy holnap elhozzák, kihez képest ezzel a *resolútiókkal* két vagy három nap alatt isten *segítéséből* megindulok, sietvén *tehetségem* szerint; noha egész *Ham-burgumig* postán nem mehetek; tartván a *spanior király tartományiban* valami non *putaremtől*. Ex *superabundanti* mégis egy *ostensiva* levelet írtam *M. de Bethune* uraimnak in *bona forma*,

hogy megmutassa *Colbert* uramnak, nem megyek vissza cum satisfactione, talám tesznek valami javítást, mert *Colbert tardus és félénk ember*, a dolgot in suis veris formis nem apprehendálja.

Úgy veszem eszemben, hogy ennek az udvarnak három dologra legkiváltképen való vigyázása vagyon:

1. Az *angliai parlamentum*nak kimenetelére, a ki is felette hajlandó a *franciai király* ellen való hadakozásra.

2. A *Németország factióira*, az kik mindenütt jól procedálnak; a *lotharingiai herceg* a *Németországnak fő generálisa* levén, a maga országának elfoglaltatását nehezen szenved; az *auriacus* a maga érdekéért tentat contra regem *Franciae*; a *brandenburgussal* nem tudom ha mit végezett, most akar *Angliában* menni.

3. A *lengyelországi* dolgokra, ha ezekben a német a maga *intentióját*, azaz a *defensiva ligának successusát* elérheti, úgy reméllem, hogy a *magyarországi* dolgokat erről a részről hathatósan megsegitik. De ha a *franciai király factiói* a megnevezett helyeken praevaleálnak, tali in casu a *franciai királynak* csak olyan *tekinteti* lesz a *külső dolgokra*, ne nihil egisse videatur. Hic et nunc hogy pénzt ne adjon, nem kétlem; de alig hiszem, hogy nagy summa legyen, mert soha ki nem vehettem *Colbert* uramból annak mennyiségét, a bátyja pediglen, a ki totumfac, igen morosus és fűsvény ember.

Tegnapelőtt érkezett udvarhoz a *Massiliai püspök póstája Lengyelországból*, a ki azt hozta, hogy a *lengyel király* új conföderatiót akar csinálni a *franciai királlyal*; a *királyné* szörnyen menti magát, hogy a *kozákok dissipatiójában* s egyéb alkalmatlanságokban nem volt része; a *püspök* is hiti alatt írja, hogy úgy vagyon. Ezen *M. de Bethune* uram igen conturbálódott. Azt is írták ugyanonnan, hogy *kegyelmes urunk gróf Tököly* uramat pacitáltatta, és hogy a *végbeliek* a *magok cselédjét* a *török földéről* elvitték. Ellenben a *hollandiai novellákban* azt írják, hogy a *magyarok* a régi *quártélyokat* acceptálták.

A *pápa* derék segítséget ígért a *lengyeleknek*, minden esztendőben ötvenezer forintot, *szegény Csernel Pálként* igen csófondáros conditio alatt, hogy elébb *magokat* a *porta ellen* declaráljanak, és hogy azon pénzt a *clerus* jövedelméből vegyék el. Úgy hiszem, megköszönik *pápa* uramnak a jó akaratot.

A *Delfinus* alkalmasint meggyógyult volt, de recidivába esett, nagy periculumban forog élete. Kiért az emberek felette szomorúak.

Marchio uramot ma estére várom ide, a ki még ekkoráig renumeratiót nem vett, noha kedvébe van a *királynak*, csak hogy itt is az *irígység* és az *aemulatio* igen uralkodik.

Ezeket akartam pro informatione praemittálni, itt már

nem lehet késnem, csakhamar megindulok és sietek teljes telhetőségem szerint. Engedje isten *etc.*

Kegyelmed

Párisban, 9. Decembris 1680.

alázatos szolgálja
Absolon, m. p.

Várván *mindennap* a francziai király leveleit, majd két hetet töltöttem el, mire nézve cselekeszik, pedig nem tudom. Nagy *mortificatióban* vagyok *Colbert uram* *miá*; boldog *király*, boldog *fejedelem* az a kinek *capax* és *activus ministerei* vannak. De annak a *sollicitansnak* is szerencsésen foly dolga, a ki olyan *ministerekre* talál.

En az *audientia* után is valamit szóval és írással elkövettem, elkövettem. Sed eandem *semper audio cantilenam*: a magyarországi dolgok *tetszenek*, de így látom, a németnek is *hizelkednek*, nem akarják *offendálni*. En pediglen azt mondom, hogy nem *jöttem új protectiót kérni*, tantum quod *promissum est per tractatum*, et *verbo regio roboratum*. Megvallom, *ilyen anxiatásban* soha nem voltam. Azt mondják, hogy a *király ordinantiáját* pénz felől elvitték. En azt *sollicitálok*, hogy *én vigyem be*, vagy adjanak *embert mellém*. Ebbe vagyon az egész *difficultas*: *Colbert az én ratióimat* nem érti vagy nem *akarja érteni*. Még egy levelet *írtam neki*, a kire ma várom *válaszát*; azután *megindulok*. Az *armistitium* felől való hír *continuáltatik*, a ki nagy akadályt szerzett. Radzivil megholt Bononiában, úgy hiszem, véle együtt a *pápa segítsége*. Az *angliai parlamentum* három *resolutióra* ment: 1. Hogy a király *bocsássa el a királynét*, a ki magtalan, és vegyen más feleséget, hogy *successora* lehessen. 2. A király öcsse *Dux Eboracensis* *exuláljon* öt esztendőig *extra regnum*. 3. A *parlamentum* *tartson* három esztendeig.

15. Decembris Párisban.

XXV. 1680. dec z. 18.

18. Decembris.

P. S. Látom, hogy minden *munkám haszontalan*. *Colber* est *semper Colber*. *M. Bethune* uram is szívesen *munkálódott*, hogy bizonyos *resolutiót adjon*, de az *elsőnek egyáltaljában inhaereál*.

Hogy a *hadnak* valamit *adjanak*, nem *hiszem*; mert azt mondják, hogy nem *hihetnek neki a németek ellen*; pedig nem *cselekedhetnek* olyat, a ki az *békességnek praeiudicál*, kivált, hogy a *bujdosó magyarok* hol *tractálnak*, hol *ismét segítséget kérnek*. Hanem itt azt *végezték*, hogy a *tiszteknek* s a *derék embereknek* *küldjenek* valamit, *gondolván*, hogy ha azok *megmaradnak*, a *had*

is megmarad. Ez az egész *secretum*, ezt titkolják *M. Bethune* uramtúl s én tülem.

Az egész akadály két dologból származik, az *tracta felül praeconcepált opinióból* és a *Massiliai püspök* tökéletlen *informatiójából*, a ki a magyarországi dolgokat semminek tartja s ellenben *arnyhegyeket ígér*. *Lengyelországból M. Bethune* uramat kevés hijja, hogy teljes *suspicióban* s *disgratiában* nem hozta; az *angliai* dolgok is *rak módon* procedálnak. A *német császártól* itt keveset félnek. Látván azért, hogy a magyarországi dolgokra nem szorúlnak, csak *immel-ámmal* szólnak hozzá, kivált miolta az *armistitumból* alkalmatosságot vehettek, engem is *cum contemptu* tractálnak. *Passust* kértem, nevemet, követségemet belé írták: megmondottam *Colbert* uramnak, hogy ilyen *passussal* nem lehet *securitásom*, messze levén *Erdély*; adasson mást, úgy, mint *lengyelországi* nemes embernek. Ennek *consentiált*. *Memorialét* adtam *Lipzskinék* írtam magamot, mégis az új *passusban* azt írták, hogy *Lipzski Erdélybe* megyen. *Docte*.

Megindulok *holnapután* okvetetlen, ide hagyván az *passust*, hol vettem, nagy vigasztalásomra vagy az, hogy megmondottam *Colbert* uramnak: nem így tractálnak a *franciai király emberei Erdélyben* és ha ide ellenkezőt írnak, szörnyen hazudnak; mert tudom, hogy *Akakia* a maga *privatumaért ide hazugságot* írt.

Kegyelmes urunk ő nagysága lovaival beérkeztek *Franciaában*; azt írják *Marchio* uramnak, hogy igen jól vannak, kevésék s egészségesek. *Marchio* uram fogja őket praesentálni kegyelmes urunk nevével. *Colbert* uram által intimáltattam ezen dolgot a királynak. *Marchio* uram is megmondotta; úgy hiszem, kedvesek lesznek, mert itt olyan lovakat nem igen láttam.

Tegnap volt *audientiája* a *német császár követjének*, *Colbert* uramtúl azt kérdezte, ha *elementem-é*, és miért *acceptálja* a *franciai király* a *bujdosó magyarok követjét*. *Colbert* uram (az mint mondja) azt felelte, hogy az *erdélyi fejedelem követje* vagyok.

Absolon *Dániel* jelentése.

(Eredeti, részben chiffre.)

K u l c s.

1 é	10 ly	17 i	24 á	32 o	40 ü
3 e	11 m	18 o	25 a	34 r	43 x
5 h	12 n	19 í	26 d	35 s	44 z
6 i	13 u ny	20 c	27 e	36 sz	45 j
7 k	14 o	21 b	28 f	37 t	46 v
8 l	15 ö	22 cs	29 g	38 ty	47 ae
9 a	16 p	23 cz	30 gy	39 u	53 s

54 még	120 er	178 ma	238 brandenb.
56 Kegyelmed	121 es	180 me	240 franczia kir.
58 ő nagysága	122 ex	181 mi	241 lengyel kir.
59 ő felsége	123 ez	182 minden	242 svéd kir.
60 a	124 fa	185. 357. ma-	német csász.
70 September	126 fő	gyarok	244 erd. fejed.
71 October	127 fi	nemzet	246 Mass. püsp.
72 November	128 fo	186 mo	247 Marchio Be-
75 ab	129 fu	187 mu	thune
77 ac	130 ga	188 na	249 Vess. Pál
78 ad	131 ge	189 ne	251 Vojenszki
80 al	132 generális	192 nehéz	252 Akakia
81 ak au	133 gi	193 ni	253 Giza
82 an	134 go	194 no	273 Tököly
84 ar	136 gratia	195 nü	278 Erdély
85 as	138 ha	196 ob	279 Imperium
86 at	141 he	202 ok	280 Mosqua
88 au	142 hi	205 om	281 bujdosó ma-
89 Austria	143 ho	206 on	gyarok
90 ha	144 hó holnap	207 or	283 Eperjes
92 be	146 hanem	208 ország	285 Szatmár
93. bi	147 hu	209 os	300 porta v. tö-
94 bo	149 ja	212 ot	rök
95 bu	150 je	213 pa	315 Bécs
97 ca	152 jo	214 pápa	316 Varsó
98 ce	153 ju	215 pe	346 sa
99 ci	156 ig	216 pi	347 se
100 co	158 im	217 po	349 si
101 cu	159 in	218 pu	350 so
102 da	160 ir	219 püspök	354 su 355 ta
103 de	161 is	220 qua	356 tábor
104 derek	162 it	222 qui	357 te 358 ti
105 di	165 ka	223 quo	359 tatár
106 do	166 ke	225 ra	360 török
108 eb	167 ki	226 Ratiostatus	361 tö to
110 egyébaránt	168 ko	227 ri	362 tu
112 egész	169 ku	228 ro ra	363 va 364 sa
114 ek	172 la	229 ru	366 ve 368 vi
115 el	174 le	230 M.-ország	369 vo 370 vu
117 em	175 li	231 L.-ország	371 za 373 ze
118 en	176 lo	233 Fr.-ország	374 za 375 zo
119 ep	177 lu	236 Németorsz.	378 re 379 si

Megoldatlanok. 234. 237. 239. 243. 250. 296.

Közli: SZILÁGYI SÁNDOR.

O K M Á N Y T Á R

a Fuggerek magyarországi nagykereskedése és részvállalatának
történetéhez.

MÁSODIK KÖZLEMÉNY.

21.

Hedvig tesseni herczegné, Zápolyai István nádor özvegye, a Thurzóknak és Fuggereknek engedélyt ad, hogy a Likavai várhoz tartozó területen a részvállalatukhoz szükséges műhelyeket építhessék, s az ottani erdőket és egyéb helyiségeket szabadon használhassák. 1520.

Nos Hedvigis Ducissa Tessinensis Spectabilis et Magnifici domini Stephani de Zapolya Comitis Perpetui Terre Scepusiensis ac Regni Vngariae Palatini relictæ viduæ memoriæ commendamus tenore presencium significantes quibus expedit vniuersis: Quod quum Magnus dominus Johannes Thurzo de Bethlenfalva Comes Camere Cremniciensis, ac generosi et famosi Georgius et Alexius fratres eiusdem carnales; vna cum societatibus eorum Jakobo Fugker ac nepotibus eius Vlrico et Raymundo, pro communi bono Reipublice ac vtilitate huius Regni, commodis eciam propriis superintendentes, certas gazas seu officinas in metis ac territoriis oppidi nostri Rosempergk edificare et construere velent; cupientes itaque nobis liberisque nostris carissimis proveniunt nostros augmentare et augere, considerantes eciam nichilominus, quantum commodi et vtilitatis huic Regno dicti domini Thurzones et eorum stirps exinde procurare possunt, de nostra speciali gracia, tum eciam accedente ad hoc consensu Johannis et Georgii videlicet filiorum nostrorum carissimorum, hanc libertatum prerogativam duximus annuendam et concedendam: Quatenus idem dominus Johannes Thurzo dictique fratres eiusdem ac alii supranominati, unacum societatibus ipsorum ubicunque locorum in locis et metis dicti oppidi nostri Rosempergk, seu aliis quibuscunque locis et territoriis nostris castri nostri Lykava gazas, fodinas aut montana vbicunque maluerint acquirentes, erigentes atque releuantes, lignaque ad huiusmodi edificia montanarum aut officinarum seu labores minerarum in silvis nostris Revu-

cze, Korithna, aliisque locis et siluis ubilibet in adpertenentibus nostris circumjacentibus, montibusque et vallibus quoquomodo vocentur, quantum ipsis pro vsu ipsorum necesse fuerit, nunc futurisque temporibus nobis volentibus succidendi et dissecandi, carbonisque cremandi, et tales carbones et ligna ad gazas et loca eorum, quandocunque ipsis ad vsum ipsorum necessarie diuertere libuerit et commodius visum fuerit, abducendi, prata eciam et fenilia in alpibus et montibus hunc nuncupatis, ac eciam aliis quibuscunque locis seu territoriis dicti castris nostri Lykawa falcandi et asportandi liberam semper habeant potestatis facultatem, saluis semper prouentibus nostris instar montanarum exsoluere debentes, dum inchoate et incepte ipse montane fuerint, permanentibus. Hoc specialiter declarato, quatenus idem Magnificus dominus Johannes Thurzo dictique sui fratres et alii supranominati de gaza seu officina sua luthie in predictis metis et territoriis nostris nunc existentibus Revucze appellata, per eos possessa durante beneplacito nostro singulis annis pro festo Epiphanie Domini nobis filiisque nostris carissimis sexaginta florenos auri deponere et soluere teneantur, quos nobis soluere et restituere tempore premissis promiserunt. De aliis vero gazis seu luthis, si quas erexerint, vel de novo edificare voluerint, nobiscum et natis nostris carissimis de novo concordare et aliam solutionem facere extunc tenebuntur. Immo annuimus et concedimus per presentes. Quocirca vobis universis subditis nostris vbicunque constitutis, ad quos presentes nostre peruenerint, harum serie firmiter precipientes mandamus, quatenus pretactos dominos Johannem, Georgium et Alexium Thurzo aliosque predictos ad nullam penitus solutionem aliam compellere et coarctare, nec ea ratione quouis modo impedire et turbare presumatis; sed eosdem in libertatibus nostris modo premissis eisdem elargitis conseruare; et ab omnibus impetitoribus protegere, tueri et defendere modis omnibus debeat et teneamini, presentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in arce nostra Trinchiniensi feria quinta proxima ante Dominicam Palmarum anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo.

(Hiteles másolat után.)

22.

Thurzó György végrendelete. 1521.

Im Namen der heiligen vntailbaren Dreiueltigkeit hab ich *Jörg Turzo* wonnhafft zu Augspurg betracht vnd zu hertzen genomen, das Got der almechtig ainem yeden menschen ainmal zu sterben vnwissendt der stund aufgesetzt hat, das auch nach abgang der menschen vmb Ir zeitliche verlassen hab vnd gueter

offt zwischen den erben vnnnd freunden widerwertigkait vnd Irrungen der Erbfall halb entsetet; solchs in der Zeit meines lebens souil an mir ist zu furkomen, so hab ich auss aigner Bewegnus vnd guten freyen willen, mit wolbedachtem synn vnd muete, vleyssiger guter vorbetrachtung, bey guter vernunft, zu zeiten vnnnd tagen als Ich aller geschicklichkeit halben solchs thun kunt, Inn beywesen der hernachbenanten personen, als Notarien vnd gezewgen, durch mich darzu Innsonderhait mit vleyss erfordert, gebeten vnd erbeten, dises mein beredt oder ansprechlich Testament, geschafft, letsten willen, ordnung, Seel geredt Legat vnnnd schickung meiner hab vnd gueter, so ich hinder mir verlassen werde, gemacht furgenommen vnd gesetzt; vnd thue das alles wissentlich in crafft dits briefs, wie das in der allerpesten form, weiss vnd gestallt nach Ordnung der Recht allenthalben vor Allen vnnnd yeglichen geistlichen vnnnd weltlichen leuten, Richtern vnd gerichtten am allermaisten crafft vnd macht hat, haben soll vnd mag für allermainigliche widertailen vnnnd absprechen in alweg. Erstlich. Wann ich vor meiner lieben Elichen Hawsfrauen Anne Fuggerin mit tod abgeen wurde, der Allmechtig woll mir mein leben zu pesserung langkwerig fristen; so ist mein will vnd maynung, das ich alhie zu Augspurg zu vnser lieben frawen Brueder in mein begrebnuss, so ich daselbst hab, begraben, vnd sonst mit besingnus sibenden dreyssigist Jartagen almusen geben vnnnd andern sachen, wie mein vnnnd meins gleichen stannd zugehört, begangen vnnnd gehalten werde; wie Ich dann solchs zuuolbringen gemelten meiner lieben hawsfrawen in gutem vertrauen gantz heimgesetzt vnd beuolhen haben will. Verrer verordne vnd verschaff Ich vmb gots willen in die nachgemelte Gotshewser. Closter, vnnnd Spital Im Landt zu Polen zu Craca vnnnd alhie zu Augspurg gelegen; nemlich den Carthausern zu der Lechnitz hundert Guldin; item in die nachgemelte Closter zu Craca, nemlich gen der hailligen Driualtigkait dreyssigkh guldin, den Bernhartiner dreyssig guldin, gen Sant Francissen zehen guldin, gen Sannt Katherina zehen guldin, gen Sant Angnetha hundert guldin, gen Sant Marggretha zehen guldin, alles Vngerisch guldin. Item den nachgemelten Spitaln zu Craca, benantlich in der Schuler Spital hundert guldin, gen Sannt Hedwig hundert guldin, gen dem heiligen geist fünffezigkh guldin, gen Sannt Vallentin fünffezigkh guldin, vnd gen Sant Leonhart zwainczigkh guldin, auch alles vngrisch guldin. Darumben sollen sy mit Irem gebet, messlesen vnnnd in annder weg gegen got meiner seel zu hail ingedenckh sein. Weyter so soll dem Prediger zu vnser lieben frawen zu Craca alle Jar sein leben lang etwas nach meiner hawsfraw gut ansehen gegeben, Ime auch Zuu Standndner, den er vor hat, gelassen, vnd nach seinem tod seinem nachkomenden

Prediger zugestellt werden; darumben soll er auff der Canntzel fur mein seel biten, vnd das volckh zu biten ermanen. So verschaff ich auch Jorgen Hegel zu Craca fünffzich guldin, vnnnd dem Nielas Dressner zwanzig guldin, alles vngerisch. Auch so ist mein maynung vnnnd will, das man den Mechawitta in meinem hauss sein lebenslang zinsfrey beleiben, Ime auch den Zuun Standtner verfolgen lassen soll; darumben sollen sy auch got fur mein seel biten. Verer verordne Ich tausent guldin vngerisch, die sollen alhie zu Augspurg armen leuten gegeben vnnnd ausgetailt werden, denjhenen die es notturtig sein, vnnnd am pasten angelegt, wie dann soliche durch mein hawsfraw fur das pest erkennt wirdet; darumb sollen sy meiner seel zu hilff mit Irem gebet gegen got mein ingedenckh sein. Mer in das Platterhawss alhie zu Augspurg drewhundert guldin vngerisch; die sollen vnder die armen leut ausgetailt, vnnnd einem yedem nach gelegenheit seiner notturtfft gegeben werden; wie es dann durch die gemelt mein hawsfraw fur das pest erkennt wirdet; darumben sollen sy auch gegen got meiner sell zu trosst furbitter sein. So verschaff ich maister Thoman zu Goggingen funff guldin vngerisch. Das alles, so ich wie obset, vmb gots willen vnd sonst verschafft vnd verordnet hab, soll auch die gedacht mein hawsfraw nach meinem tod auff das furderlichst, so es gesein kan, verordnet ausgericht vnd vollzogen werden, des Ich Ir dann hiemit in crafft dits briefs beuolhen haben will. Weytter nachdem zwischen mir vnd gemelter meiner hawsfraw ain heyratbrieff auffgericht ist, des datum stet auf Samsstag nach Sant Lucas des hailigen Ewangelisten tag als man zalt nach Cristi geburt vierzehenhundert vnd im sibendundneuntzigisten Jar, darinnen ich derselben meiner lieben hawsfrauen Ir zugebracht heyratgut vnd mein widerlegung, das sich in summa bringet fünfftausent guldin vnnngerisch nach meinem tod, so sy mich vberleben wirdet, zusambt Iren klaidern vnd kleinetern als Ir aigen gut verschriben vermach vnd zugeaignet, vnnnd nachmals Ir Innhalt einer sondern verschreibung, der datum laut am vierundzwainzigisten des monats Juny nach Cristi geburt Im fünffzehenhundertisten vnnnd aillften Jar, mit meinem, auch Conraten Rochlingers vnnnd Lucasen Meutings Burgere zu Augspurg aigen Insigel besiglet, die obbestimbt funff tausent guldin vngerisch, zusambt dem so Ir fur väterlich vnnnd mueterlich erb zugetailt ist worden. Daz sich alles mit den yetz berurten funff tausent guldin vnnngerisch heyratgut vnnnd widerlegung in summa bringet zehentausent fünfhundert guldin vngerisch, In Iren sichern hannden vnnnd gewallt vbergeben vnnnd zugestellt habe; also das sy damit zusambt, was Ir nutzung darauss entsteen wirdet, in meinem leben vnd nach meinem tod damit hanndlen thun vnd lassen soll vnnnd mag als mit Irem

aigen gut, wie dann solchs die angezaigten zwu verschreibungen mit weytem Inhalt zu erkennen geben. Ist darauf mein letster will vnd maynung, das dieselben zwu verschreibungen in allen Inhaltungen, puncten vnd artickln Inn allermassen, als ob die hier Inn von den berurten zehen tausent funf hundert guldin vngerisch, so sy bisher dauon gehabt, vnd hinfuro weyter haben mag, frey verfolgen vnd zusteen solle. Ferer so ist mein will vnd maynung, so ich vor bemelter meiner lieben hausfrawen mit Tod abgen wurde, das sy als dann all vnd yegklich mein hab vnd gut liegend vnd varend, an barschafft, pfenwart, schulden, so ich bey mein Swagern den Fuggern auch im Vnngerischen hanndl vnd sonst hab, souil ich dero nach meinem tod verlassen wurde, gantz, nichts ausgenommen noch hindangesetzt. Ir leben lang Innhaben, nutzen, niessen, vnd sich dar Inn freyer Administration vnd verwaltung gebrauchen soll, one meiner kinder, meiner freundt vnd manigklichs von Iren wegen Irrung eintrag vnd verhiinderung, Inn alweg daron solle dieselb mein hawsfraw mein vnd Irs kinder getrewlick auferziehen, vnd zu gaistlichen oder weltlichen Standt austewrn vnd versehen. Vnd nach meiner hawsfraw tod so soll alle mein verlassen hab vnd gut vnder meine verlassen kinder vergleicht vnd ausgetailt, doch also das alwegen meinem Sun ainem noch souil alls meiner tochter ainer zugeaignet vnd gegeben werde; vnd darzu solle meinen Sönen ainem oder mer, so vor meiner hawsfraw tod wurden, nach derselben meiner hawsfraw tod mein behawsung, dar Inn Ich yetzo won, so ich von meinem Swager herr Jacoben Fugger, laut des kaufbriefs daruber begriffen, vmb drewtausent guldin Reinisch erkaufft vnd yetzo erbawt hab, zusambt allen Silbergeschirs vnd hawsrat zu ainem vorauss verfolgen werden vnd beleiben, one meiner verlassen tochteren oder yemands von Iren wegen Irrung, eintrag vnd verhiinderung in alweg. Vnd wiewol ich vor verschiner Jaren alhie zu Augspurg ain Testament aufgericht vnd verfertigt hab; so ist doch yetzo mein entlicher vnd letster will, dass dasselbig durch dises mein Testament hiemit durch mich gantzlich widerrueft auch tod ab crafftlos sein, vnd gantz kain wirkung In kainerlay weg weder luter noch ausserhalb Rechtens haben vnd vollstreckht werden soll. Dabey will Ich mir hiemit auch vorbehalten haben, dits mein geschafft ordnung vnd letsten willen zu endern, zu mindern, zu meren vnd gantz abzuthun, wie wann wo vnd so oft mir geliebt, durch mein aigen handschrift, zettl oder ander verschreibungen vnd urkunden, oder sonst vor glaubwürdigen personen, bey gesunden leib oder an meinem siech oder todbet one manigelichs verhindern. Doch istinalbeg mein will, was ich in ainem oder mer durch die weg vnd form, wie yetz gemelt, endern wurde, das nichts destminder dises mein geschafft in andern, so Ich Innsonderhait nit

anderst machen oder verendern tat, vnuerletzt vnd vnabgetan bey seinen crefftigen beleiben, auch also gehalten vnd vollstreckt werden soll. Vnd des zu warin vrkundt als meines geschafft vnd letsten willens, so hab ich in beywesen vnd gegenwertigkeit der wirdigen, hochgelerten, Erbern vnd weysen Martin Hayden Notarien, vnd her Johann Rochlinger der Rechten Doctor, Conraden Rochlingers, Vlrichen Sultzers, Vlrichen Hanolds, Wilhelmen Artzts, Joringen von Stetten vnd Jorigen Herman Burgere zu Augspurg als offen Notarien vnd geczeygen zu dem obgemelten meinem Testament vnd ordnung letsts willens erfordert gebeten vnd erbeten, dits obenangezaigt mein Testament vnd letsten willen, wie dann von ainem auff das annder an disem brieff oder libell geschriben ist auferlich gemacht vnd aufrichten, auch verfertigen vnd darzu zu merer vnd rechter bestatigung der warhait solch mein Testament vnd Ordnung letsts willens durch main aigen angehenckt Insigel becrefftiget, auch oben vnd nachgemelten Notarien dasselbig wie sich geburt von Ampts wegen vnderschreiben, vnd mitsamt den gezewgen bekundtschafft lassen, aul dieuor vnd nach bestimbt den gezewgen, das sy Ir bekantnus vmb solchs vnder des Erbern vnd vessten hern Jacoben Fuggers Kayserlicher Mayestat Rats meines liben Swagers Innsiegel in disen brief auch thun solten, freuntlich ersucht vnd gebeten hab. Auf das wir obgenanten Johan Rochlinger, Conrat Rochlinger, Vlrich Sultzer, Vlrich Hanold, Wilhalm Artzt, Jorig von Stetten vnd Jorig Herman als erfordert vnd gebeten gezewgen, vnder des gemelten herrn Jacoben Fuggers Insigel an disem brieff bekennen, das wir als gezewgen auf des gedachten herrn Jorigen Turssos freundlich vnd vleyssig erfordern, auch erber gebet zu aufrichtung ditz seinis Testaments vnd ordnung letsts willens komen vnd gegenwertig erschinen sein, Ine auch dasselbig bey seiner guten vernunft verstentnuß vnd synn, als wir vermerkten gantz frey ledig vnd vnbezwungen, wie an diesem briefe begriffen ist, thun machen vnd aufrichten gesehen, auch solchs alles lesen vnd gehört haben; vnd vmb solch bekantnuß das wir die sieben gezewgen die bekantnuß zu thun durch gedachten herrn Jorigen Turssos ersucht seyen; vnd vmb bittung des gemelten herrn Jacoben Fuggers Innsigel, das er solchs auf vnser aller sibener erforderter gezewgen zusamt hern Jorigen Turssos Insigel, vleyssig bit vnd ersuchen vnser obgemelten sibener gezewgen obgetaner bekentnuß vnd vertheilung an disem brief, doch Ime vnd sein erben on schaden gehalten hat; Sind gezewgen die Erbern Anthonj Mangolt vnd Jorig Vitt der Junger Burgere zu Augspurg, Dise dinge sind geschehen zu Augspurg in des obgemelten herrn Jorigen Turssos behawsung in dem Stublin auff der abeytin am fünfftzehenden tag des monats Marcz in

der anndern Vr uach mitten tag nach Cristi geburt fünfftzeh
hundert vnd im ain vnd zwainczigsten Jar.

(Jegyzői jegy)
(alatta)
Martin Hay.
No. Pub.

Vnnd wann Ich Martinus Hayden Burger zu
Augspurg, aus Romischem Kayserlichem ge-
walt ain offen approbirter Notarj, bey aufrich-
tung des obgenanten herren Jorigen Turssos
Testament vnd Ordnung letsts willens, wie hie-
uor an disem brief oder libell von ainem zu
dem anderm geschrieben ist, mit sambt obge-
melten zewgen auff zeit vnnd weyll, auch ort
vnd stat hieuon antzaigt, persönlich gegenwer-
tig gewesen bin, Ine auch bey seiner guten ver-
nunfft, verstentnus vnd synnen, als ich ver-
merckt, gantz frey vnd vnbezwungen thun ma-
chen vnd aufgerichten gesehen vnd gehört.
Hierumb hab ich ditz obgemelt Testament
vnnd Ordnung letsts willens von ampts wegen
mit meiner aigen handt vnderscriben, auch
meinem gewonlichen zaichen Tawff vnd zunam-
en bezaichnet vnd bekuntschaft, zu mererm
Vrkunt vnd gezeugknus aller vnd yeder obge-
scriben sachen; das zutun in sonnders dartzu
erfordert, gebeten vnnd erbeten

(Eredetie börlhartyán, melyről sárga-fekete selyemzsinóron Thurzó
György és Függer Jakab pecsétjei függnek, az országos levéltár kincstá-
ri osztályában. Ugyanott találtatik Fugger Anna Thurzó Györgyné-
nek 1531. april hó 22-én kelt végrendelete is hiteles másolatban. Előbb
Thurzó György (1524), azután pedig özvegye Fugger Anna meghalván,
gyermekeik Kristóf, Bernát, Orsolya és Veronika 1535. julius 1-jén
örökségökben atyjuk és anyjuk végrendeletei szerint osztozkodtak, s az
osztály-levelet sajátkezűleg aláírták; t. i. »Cristoph Thurzo von Beth-
lenfalwa«, »Bernhardt Thurzo de Bethlenfalwa«, »Vrsella Schediu
geborene Thurzin« és »Junkfraw Fronuck Dorseni« (Veronika Thurzó).
Az osztálylevél eredetije szintén az országos levéltár kincstári osztályá-
ban őriztetik. — Thurzó Kristófnak neje volt Magdolna a Rochlingerek
augsburgi előkelő polgári családjából, ki férjének halála után azon csa-
ládi egyezményben, melyet sógoraival és a Fuggerekkel Salzburgban
1548. martius hó 14-én kötött, magát ekkép írja: »Ich Magdalena
Rochlingerin weyland des Edlen vnd vesten Turzo von Bethlensdorf
verlassen Wittib.« Arról, hogy elhunyt férje után gyermekei lettek
volna, nincs szó az okmányban, melynek hiteles másolata az országos
levéltár kincstári osztályában találtatik. — Thurzó Bernát nőtelen ma-
radt. — Thurzó Orsolya Schaden Fülöphez ment nőül, és magát követ-
kezőleg írta: »Ursula Thurzó, Generosi et Magnifici Joannis Philippi

Schaden de Mittel-Erbrach et in Warthausen Sacrae Romanae Caesareae Maiestatis Supremi Argenetriorum Magistri (Oberster Silberkammerer) etc. coniux.« — Thurzó Veronika pedig neje lett báró Graveneggnek, magát »Frau Veronika Freyin zu Grauenegg«-nek írta, s 1548. már nem volt életben. Ezekben tehát a Bethlenfalvai Thurzó családnak itt szóban lévő ága kihalt.)

23.

A budai káptalannak bizonyáglevele, hogy a Csáktornyai Ernust János, s a Thurzók és Fuggerek közt, az előbbinek beszerzebányái városi és bányabirtókára nézve 5 évre kötött haszonbérleti szerződés új 18 évre terjesztetett ki. 1522.

Nos Capitulum Ecclesie Budensis memorie commendamus tenore presencium significantes quibus expedit vniuersis, quod Magnificus dominus Johannes Ernusth de Chaktornya etc. Dominus et perpetuus heres ac possessor domus et montanarum Neustollen ac Erbstollen vocatarum, ac pertinentiarum earundem in et citra ciuitatem Bistriciensem alias in Nouo Zolio existencium et habitarum ab vna; nec non Magnificus dominus Alexius Thwzro filius quondam domini Johannis similiter Thurzó de Bethlenfalua pro se ipsis personaliter; item prudens ac circumspectus Johannes Alber negotiorum gestor domini Jacobi Fugger Consiliarii Cesaree Majestatis pro eodem Jacobo Fugger, ac Raymundo, Udahrico, Anthonio et Jeronimo, cum pleno ac efficaci et sufficienti mandato litterisque procuratoriis instrumentalibus ab alia partibus coram nobis personaliter constituti, prefatus dominus Johannes Ernusth Francisci, Wolfgangi et Gasparis filiorum; annotatus vero dominus Alexius Thwzro thesaurarius Johannis similiter Thwzro fratris sui vterini, nec non Christophori et Bernardi filiorum quondam Georgii consimiliter Thwzro repotum suorum, aliorum eciam quorumlibet heredum nepotum fratrum proximorum et consanguineorum ipsorum oneribus et quibusuis grauaminibus, quos videlicet infrascriptum negocium tangeret seu quoquo modo tangere posset in futurum, super se ipsos assumptentes, proposuerunt et sponte confessi sunt in hunc modum: Quod prefatus dominus Johannes Ernusth pretactam domum suam Byzthriciensem, fodinasque et montana sua, tam argenti quam cupri et aliorum metallorum et minerarum, extra et intra eandem ciuitatem Byzthriciensem existentes et habitas; nec non totales possessiones suas Neustolln et Erbstollen predictas, ac Elesdorff, Reczka, Wilmansdorff vocatas, item directas et equales medietates totalium possessionum suarum Zent-Jakab et Homozmansdorff Superioris et Inferioris nuncupatarum omnino in Comitatu Zoliensi existentes, simul cum cunctis libertatibus, instrumentis et pertinencijs earundem domus, fodinarum ac

possessionum, nec non officinis, alijsque vniuersis apparamentis; item allodium in fine ciuitatis Noui Zoliensis predictae in eodem Comitatu Noui Zoliensi habitum, pariter cum cunctis curijs, horreis, hortis, terris arabilibus cultis et incultis, agris, pratis, pascuis, campis, siluis, montibus, vallibus, alpijs, nemoribus, rubetis, aquis, fluuijs, piscinis, piscaturis, aquarum decursibus, et pertinenciarum suarum integritatibus quouis nominis vocabulo vocitatis, ad easdem domum, fodinas, possessiones et porciones possessionarias ac allodium de iure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus annotatis dominis Alexio et Johanni Thwrzo et nepotibus eorundem, nec non Jacobo Fugger et nepotibus suis prefatis, tum ad diligentem petitionis istanciam prefatorum Thwrzonum et Fuggerorum, tunciam legalitate eorum confusus, ad decem et octo annos integros, a festo scilicet Circumcisionis Domini proxime nunc affuturo, hoc est ab anno domini millesimo quingentesimo vigesimo tercio occurrenti incipiendo dedisset et locasset in arendam, imo dedit et locauit coram nobis tali modo: quod prefati Thwrzones et Fuggeri predictas domum fodinas, possessiones, porcionesque et quelibet prescripta iura possessionaria eiusdem domini Johannis Ernuth, libere et pacifice in arenda tenere, colere, possidere et habere, fructusque et quaslibet vtilitates earundem percipere et percipi facere valeant atque possint, habeantque omnimodam potestatis facultatem; tali condicione mediante, quod iidem Thwrzones et Fuggeri pro arenda earundem domus et montanarum et aliarum pertinenciarum suarum pro singulis annis singula tria millia et quingentos florenos auri puri, boni et iusti ponderis, semper in festo Circumcisionis Domini predicto Bude eidem domino Johanni Ernuth, aut hominibus suis vel heredum suorum ad id specialiter deputandis dare et effectiue persolvere debeant et teneantur; tali obligaminis vinculo mediante, quod si prefati Thwrzones aut Fuggeri aut heredes eorundem prescriptam summam termino et loco, ac modo et ordine predeclaratis persolvere nollent, non curarent, vel quouis modo negligenter; extunc mox et in continenti idem dominus Ernuth, solum vigore presencium mediante, vniuersa et quelibet bona eorundem Thwrzonum et Fuggerorum, tam in hoc Regno Hungarie, quam etiam in alijs Regnis existencia et habita occupandi, auferendi et tenendi; et nihilominus prescripta bona arendata ab eisdem similiter auferendi, ac alijs quibus maluerit locandi et inscribendi; item etiam eosdem per quemcunque iudicem ecclesiasticum denunciandi et excommunicandi, et eisdem omnia ecclesiastica grauamina inferendi similiter plenam ac omnimodam habeant potestatis facultatem. Hoc vero specialiter per expressum declarato, quod idem dominus Johannes Ernuth easdem domum, fodinas et possessiones, aliaque bona

prescripta infra reuolucionem dictorum decem et octo annorum ab eisdem Thwrrzonibus et Fuggeris auferre, et alicuiquam alteri arendare minime valeat; vel si easdem interim vendere vel pro alijs bonis permutare vellet, extunc non aliter, nisi arendacione et inscripcione ipsis Thwrrzonibus et Fuggeris factis semper saluis et in vigore permanentibus vendere dareque et permutare valeat et possit; quodque si ijdem Thwrrzones et Fuggeri quando-cunque easdem domum, fodinas, possessionesque et jura possessionaria prescripta infra reuolucionem prescriptorum decem et octo annorum superadditorum eidem domino Johanni Ernuth aut heredibus suis remittere et resignare, aut ipsis renunciare vellent, semper liberam habeant potestatis facultatem. Ita tamen et ea lege, quod ijdem Thwrrzones et Fuggeri eidem domino Johanni Ernuth aut heredibus suis resignacionem huiusmodi antea per vnum annum integrum insinuare et notificare debeant. Hoc eciam declarato, quod ipsi Thwrrzones et Fuggeri, aut heredes eorundem in montanis, domoque et pertinencijs earundem prescriptis distraccionem et dilapidacionem aliquam negligenter aut malo zelo non faciant, sed nouas fodinas iam inceptas reparare et reformare debeant, quodque officinas ad commodum et vtilitatem eorum de loco in locum, quocienscunque opportunum fuerit, suo modo immutare valeant et possint. Hoc vero non pretermisso, quod si ijdem Thwrrzones et Fuggeri in prescriptis domo, fodinis, pertinencijs et apparamentis earundem quibuscunque temporum in curriculo distraccionem seu dilapidacionem aliquam facerent; extunc requisito ad id iudicio communi Iudicum et Juratorum Ciuium ac Magistrorum Moncium septem Ciuitatum Montanarum, si ijdem damnum aliquod fecisse comperti fuerint, extunc mox et in continenti in duplo damni facti et dati conuincantur et conuinci debeant eo facto. Assumendo denique memoratus dominus Johannes Ernuth annotatos Thwrrzones et Fuggeros in pacifico dominio prescriptarum domus ac fodinarum, et aliorum bonorum prescriptorum infra reuolucionem dictorum decem et octo annorum post se sequencium contra quoslibet causidicos, impetitores et actores tueri, protegere et conseruare propriis suis laboribus et expensis. Ad que omnia premissa et queuis premissorum singula partes eedem oneribus quorum supra in se ipsos assumptis et leuatis, spontanea sese obligauerunt voluntate similiter coram nobis. In cujus rei memoriam et eiusdem testimonium presentes litteras nostras pendenti sigillo nostro consignatas vtrisque partibus duximus concedendas. Datum in festo Sacratissimi Corporis Christi anno eiusdem millesimo quingentesimo vigesimo secundo.

(Hiteles másolat után.)

24.

Zsigmond lengyel királynak kiváltság- és védllevelei a Thurzó-Fugger réz-, ipar- és kereskedelmi üzlet számára 1523. és 1524.

1. Sigismundus Dei gracia Rex Polonie, Magnus Dux Litanie, Russie, Prussieque etc. Dominus et Heres, manifestum facimus tenore presencium vniuersis: Quia habentes in prospectu multiplicia merita et fidelia obsequia Magnifici Alexij (Thurzo) de Betlenfalua Liberi Domini Plesnensis, Regni Ungarie Thesaurarij et Comitis Camere Cremnicensis, fratrisque sui germani Generosi Johannis Thurzi, et sororum ipsorum; ac Spectabilium et Famatorum Jacobi Fugger et nepotum eius de Augusta, que nobis sepius cum magno comodo et vtilitate nostra et rei publice Regni nostri prestiterunt, et que hactenus studio indefesso prestare et exhibere non intermittunt; ratamque et gratam habentes societatem negociandi simul per eos dudum initam seu contractam, ac volentes illam magis solidam, efficacem, eisque comodam in ipso Regno nostro reddere, gratiamque nostram Regiam pro eorum meritis et obsequijs predictis, quibus se nobis plurimum comendatos reddiderunt, erga illos singulariter demonstrare, concedendam duximus, ac harum litterarum serie concedimus ipsis in proprijs personis ac famulis eorum, cum quibusuis mercibus, et presertim cum ere et plumbo, in Regno, ac terris Prussie, omnibusque alijs Dominijs nostris liberam comeandi per terram et aquam potestatem, absque vlllo ipsorum et cuiuslibet eorum incomodo vel detrimento, eciamsi Gedanensis aut alie ciuitates in terris nostris Prussie banno seu interdicto Imperiali subicerentur, quod ipsis in hac re nichil officere debet. Ita tamen, quod ipsi thelonea et alia vectigalia consueta, soluere ab eisdem mercibus suis, ac ere et plumbo teneantur. Quocirca vniversis et singulis Dignitarijs et Officialibus, Palatinis, Castellanis, Capitaneis, Tenutarijs, Heredibus, Nobilibus, ac Ciuitatum et Oppidorum Proconsulibus et Consulibus, illorumque et quorumuis aliorum locorum Communitatibus ac Prefectis, theloneatoribus, poncium et passuum custodibus, et eorum vices gerentibus in Regno, et terris Prussie, alijsque Dominijs nostris vbilibet existentibus districte committimus et mandamus, vt ea ipsa commendi facultate ipsum Magnificum Alexium Thurzy, fratremque et sorores eius, ac Jacobum Fugger cum nepotibus suis, famulosque illorum vti libere sine quouis impedimento et aresto permittatis et permitti faciatis pro gracia nostra. Harum, quibus sigillum nostrum est appensum, testimonio litterarum. Datum Cracouie feria tertia proxima post festum Sancte Trinitatis, que fuit dies

secunda Junij anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo tercio, Regni nostri anno decimo septimo.

Sigismundus Rex mp. Relacio Reuerendi in Christo Patris domini Petri Episcopi-Posnaniensis et Regni Polonie Vice-Cancellarij.

(Eredetije bõrhártýáu, melyrõl a lengyel király pecsétje függ, a herczeg és gróf Fugger család augsburgi levéltárában.)

Sigismundus Dei gracia Rex Polonie, Magnus Dux Lituanie, Russie nec non Prussie etc. Dominus et Heres. Manifestum facimus harum serie litterarum, vniuersis et singulis quibus expedit tam presentibus quam futuris presencium noticiam habituris: Quod cum Spectabiles viri Jacobus Fogger nepotesque sui, ac Johannes, Georgius et Alexius Tursones, res mercaturamque suam, alioqui satis amplam, ex varijs orbis terrarum partibus ad Regnum nostrum inferre ceperunt, illico fructum non volgarem nostrum et Reipublice sensimus ac reipsa experti sumus. Preterea neque id silencio preterire volumus, quod suprascripti viri multis officijs, dum eorum opera vti voluimus, plurimum se nobis reddiderunt commendatos. Non videtur igitur abs re esse, nec a nostra clemencia alienum, eosdem viros singulari gracia et specialibus prerogatiuis complecti, vt eorum exemplo ceteri homines et mercatores res suas huc ad Regnum nostrum inuehant, et mercaturam que est vectigalium autrix, exerceant. Prefatorum igitur Jacobi Fogger nepotumque suorum, ac Johannis, Georgij et Alexij Tursonum, nec non sororum eorundem res et omnem mercaturam cuiuscunque generis maneriei et speciei sit, ac insuper personas omuium et singulorum familiarium, factorum et procuratorum ipsorum Foggeri nepotumque suorum, ac Johannis Georgij et Alexij Tursonum, eorundemque sororum, in nostram Regiam proteccionem tutelam et defensionem accepimus, prout et accipimus, harum tenore litterarum; idque fecimus motu nostro proprio et ex certa sciencia specialique gracia nostra, qua omnes suprascriptos viros et quemuis eorum complectimur. Eisdemque Jacobo Fogger ac nepotibus suis, nec non Johanni, Georgio et Alexio Tursonibus, ac eciam sororibus, et si opere precium foret vxoribus, familiaribus, factoribus, procuratoribusque eorum damus ac concedimus plenam et omnimodam facultatem et potestatem sub nostro Regio Christiano, vero, perfecto, et syncero saluo conductu, plenaque et omnimoda securitate huc ad Regnum nostrum Polonie, et Dominia, Terras, Ducatus nobis mediate et immediate subiectos veniendi, standi, morandi; res suas, quamlibet maximas et minimas agendi, perficiendi, omniaque mercature et negociacionis genera exercendi; extra Regnum prefatum, ac Dominia, Terras, Ducatus discedendi; rursusque, cum

opus foret, redeundi cum rebus et mercatura eorum vninersa, absque quouis dictorum Jacobi Fogger, nepotumque eius, nec non Johannis, Georgij et Alexij Tursonum, eorundemque sororum, vxorum, familiarium, factorum et procuratorum, ac rerum mercanciarumque iactura, impedimento et aresto. Vbi vero presentem gratiam et prerogatiuas, nec non hunc saluum conductum nostrum Regium et Christianum tollere et reuocare dignabimur, id non ante facturi sumus, nisi prius eosdem Foggeros, Tursones, eorundemque sorores et vxores, nec non familiares, factores et procuratores hic presentes certiores reddamus, debitaque cum instantia requiramus, vt infra annum integrum a tempore huiuscemodi requisicionis per nos faciente se et res omnemque mercaturam suam extra Regnum nostrum, et Dominia, Terras, et Ducatus nobis subiectos euexerint et exportauerint, et in alias provincias sibi tuciores abduxerint et distraxerint. Que omnia et singula, et suprascripta et hunc saluum conductum, quem damus presentibus memoratis Jacobo Fogger, nepotibus suis, ac Johanni Georgio et Alexio Tursonibus, nec non sororibus, vxoribus, familiaribus, factoribus et procuratoribus eorum, promittimus et pollicemur verbo nostro Regio et harum serie litterarum, tenere firmiterque et inuiolabiliter observare. Harum, quibus sigillum nostrum est appensum, testimonio litterarum. Datum Cracouie ipso die Sanctorum Trium Regum anno Domini millesimo quingentesimo vicesimo quarto.

Sigismundus Rex mp.

Relacio Magnifici domini Christofori de Schydlowyce — — —
et Capitanei Cracouiensis, ac
Regni Polonie Summi Cancellarij.

(Eredetije bõrhártyán, a lengyel király függõ pecsétje alatt u. o.)

2. Sigismundus Dei gracia Rex Polonie, Magnus Dux Lituanie, Russie Prussieque etc. Dominus et Heres manifestum facimus tenore presencium vniuersis. Quia habentes in prospectu multiplicia merita et fidelia obsequia Magnifici Alexij (Thurzo) de Betlenfalua, Liberi Domini Plesnensis, Tabernicorum Regalium Regni Ungarie Magistri; fratrisque sui germani Generosi Johannis Thurzij, et sororum ipsorum; ac Spectabilium et Fama-torum Jacobi Fugger et nepotum eius de Augusta, que nobis sepius cum magno comodo et vtilitate nostra et Reipublice Regni nostri presterunt, et que hactenus studio indefesso prestare et exhibere non pretermittunt; ratamque et gratam habentes societatem negociandi simul per eos dudum initam seu contractam, ac volentes illam magis solidam, efficacem, eisque comodam in ipso Regno nostro reddere. gratiamque nostram Regiam pro eorum meritis et obsequijs predictis, quibus se nobis plurimum comen-

datos reddiderunt, erga illos singulariter demonstrare, concedendam duximus et harum serie litterarum concedimus ipsis, in proprijs personis ac famulis eorum, cum quibuscunque mercibus, et presertim cum ere et plumbo in Regno, ac terris Prussie, omnibusque alijs Dominijs nostris, liberam comeandi per terram et aquam potestatem, absque solucione theloneorum et aliorum vectigalium nostrorum terrestrium, et absque ullo ipsorum et cuiuslibet ipsorum incomodo et detrimento, eciamsi Gedanensis aut alie civitates in terris nostris Prussie banno seu interdicto Imperiali subicerentur, quod ipsis in hac re nichil officere debet. Ita tamen, quod thelonea nostra aquatica soluere ab eisdem mercibus suis, ac ere et plumbo teneantur. Quocirca vniuersis et singulis Dignitarijs et Officialibus, Palatinis, Castellanis, Capitaneis, Tenutarijs, Heredibus, Nobilibus, ac Ciuitatum et Oppidorum Proconsulibus et Consulibus, illorumque et quorumuis aliorum locorum Comunitatibus ac Prefectis, Theloneatoribus, Poncium et Passuum Custodibus, et eorum vicesgerentibus, in Regno et Terris Prussie alijsque Dominijs nostris vbilibet existentibus, districte comittimus et mandamus, vt ea ipsa comeandi facultate ipsum Magnificum Alexium Thurzy fratremque eius, ac Jacobum Fugger cum nepotibus suis, famulosque eorum vtj libere, sine quouis impedimento et aresto, ac theloneorum nostrorum terrestrium solucione; ita tamen vt aquatica thelonea nobis, vti premissum est, soluant, permittatis et permitti faciat, pro gracia nostra, presentibus ad nostrum beneplacitum valituris. Quibus in testimonium sigillum nostrum est appensum. Datum Cracouie die Sancte Margarethae anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo quarto, Regni nostri decimo octauo.

Sigismundus mp.

(Eredetije bórhardtján, a lengyel királynak függő pecsétje alatt u. o.)

25.

II. Lajos király megerősíti a Thurzó-Fugger-féle réz- és bányavállalattal szemben Besztercebánya város régi jogait és szabadságait. 1524.

Commissio propria domini Regis.

Nos Ludouicus Dei gracia Rex Hungarie et Bohemie etc. memorie commendamus tenore presencium significantes quibus expedit vniuersis: quod pro parte et in personis fidelium nostrorum prudentum et circumsectorum Iudicis et juratorum ceterorumque vniuersorum ciuium et inhabitatorum Ciuitatis Reginalis Majestatis Bistriciensis Noui Solii, exhibite sunt nobis littere Conuentus Monasterii Beatissime Marie Virginis de Thurocz in simplici papyro patenter confecte sigilloque ejusdem Conuentus a tergo impressiue consignate, quibus mediantibus idem Conuentus

ex mandato nostro litteris in eisdem verbotenus inserto per nostrum et suum homines super privilegiis et litteris prerogatiuis, quibus dicta Ciuitas Bistriciensis per diuos Reges Hungarie, nostros scilicet predecessores dotata et prouisa fuerat, dictique ciues Bistricienses vsi sunt et gauisi fuissent, vbi eadem Ciuitas superioribus annis magna ex parte et Ecclesia Parochialis ibidem fundata, vna cum turri illi adnexa conflagrasset incendio consumptis, a nobilibus et ignobilibus vicinis et commetaneis inquisitionem fecisse et attestacionem superinde factam declarasse dinoscebatur. Primo igitur hoc et id fuit attestatum et fassum, quod dum et quociescunque Reges Hungarie temporibus antiquis dicam seu contribucionem aliquam in certa summa de more et consuetudine limitata et determinata predictae ciuitati Bistriciensi imposuissent, Iudex et Jurati ejusdem Ciuitatis populos et jobagiones ad domum Regiam ibidem in ciuitate habitam pertinentes, in possessionibus videlicet Podlawicz, Magyer, Reyczka, Henczma nova uilla, Zenth Jakab et Ulmanovfalva vocatis in Comitatu Zolienensi habitis commorantes, ac possessionibus nobilium in et sub territorio ejusdem Ciuitatis Bistriciensis adjacentibus, vt quondam Dauconum, quas ad presens nobilis Leonardus Lypthay possidet, nec non possessiones quondam Georgii Barla dicti similiter, et jobagiones plebani ejusdem Ciuitatis Bistriciensis, ac etiam jobagiones ad hospitale in eadem Ciuitate habitum spectantes et pertinentes; insuper vniuersos laboratores singulorum dominorum qui montana coluerunt et colunt, quique laboribus suis intra metas et limites Ciuitatis ejusdem se sustentarent, tempore poscente in subsidium hujusmodi dice seu contribucionis taxare et ab eisdem congruam pecunie solucionem exigere liberam habuissent facultatem, contradiccione cujuspiam in hac parte obviare non valente. Item quod vniuersi populi et jobagiones ad prescriptam domum Regiam in prefata Ciuitate Bistriciensi adjacente pertinentes, possessionibus videlicet in prescriptis commorantes, et nobilium predictorum, quilibet eorum semper omni anno singula tria plaustra lignorum sub preceptoria commissione Judicis ejusdem Ciuitatis seu Capitanei in ecclesia parochiali pro tempore consituti ad vsum ejusdem ecclesie seu castri tenerentur et esset obligatus ducere; modo etiam simili in fabricam Ecclesie siue castri predicti ligna deferre, fossatumque circuitus ejusdem ecclesie seu castri tempore necessitatis mundare, laboresque facere absque omni recusa et renitencia. Item quod iidem populi et jobagiones in litium processu, interrogacionibus seu appellacionibus jurisdictioni ejusdem Ciuitatis Bistriciensis semper subditi et astricti fuissent. Item quod memorati Iudex et Jurati ac ceteri ciues et inhabitatores prefate Ciuitatis omnes et singulos malefactores et sceleratos homines enormes et illicitos casus quales-

cunque exercentes, debita pena punire et castigare plenariam semper habeant authoritatis facultatem. Item quod in circulo ejusdem Ciuitatis Bistriciensis nullus omnino, nisi genere Alamanus et de parentibus Alamanis procreatus, domum emere seu possidere valnisset. Item quod omnium vinorum venalium vectores vina ipsorum ad dictam ciuitatem adducendo, si ibidem mox eadem vina vendere non valerent, triduo in eadem ciuitate gracia vendicionis eorundem cum illis pausare, verum exactis huiusmodi tribus diebus predicta vina alio quocunque ipsis vectoribus liberet, ducere deberent. Item quod vniuersi et singuli ciues et inhabitatores ejusdem Ciuitatis Bistriciensis liberam facultatem habuissent, montana colere et exquirere pro eorum et Regie Majestatis Camere commodo, vtilitateque tocius Regni; ligna eciam tam pro carbonibus, quam vsu montanarum et aliarum necessitatum ipsorum vbique locorum, et presertim in territoriis ipsius Ciuitatis semper succidendi et secandi, nec non gasas erigendi, contradiccione cujuspiam obviare non valente. Item quod nullus montana habencium in montanis et gasis suis habuisset potestatem ceruisiam educillare, carnifices seu macellarios proprios tenere, ac boues et alia animalia mactare, carnesque laboratoribus suis ibidem vendere in prejudicium libertatum dispendiumque dicte Ciuitatis. Item temporibus retroactis omnes ciues, possessores videlicet montanarum, ac pociores et diciores, illique qui prefuissent domui Regie tempore exaccionis dice, taxe et contribucionis, iuxta facultates eorum semper contribuissent aliquid, et compassi Ciuitati in omnibus pro eorum condicione fuissent, non derogando aliis eciam quibuscunque Ciuitatis prouentibus; itemque libertas recipiendi et conseruandi malefactores nulli locorum, preterquam ecclesiis parochiali et hospitali ac domui Regie in eadem ciuitate habite, fuisset solita concedi. Supplicatumque extitit Majestati Nostre nomine et in personis prenominatorum Judicis et juratorum ciuium ac tocius Communitatis Ciuitatis Bistriciensis Nouisoli humiliter precum cum instantia, vt huiusmodi articulos prenaratos in dictis litteris Conuentus Monasterii de Thurocz expressos, simul cum aliis infrascriptis quatuor articulis antiquarum libertatum suarum in inquisicione seu attestacione non denotatis quidem, sed quibus iidem Judex et jurati ciues totaque communitas Ciuitatis Bistriciensis a tempore, cujus memoria non extaret, perinde atque aliis iuribus et prerogatiuis suis predeclaratis vsi et gauisi fuissent, vterenturque eciam ad presens eisdem, ipsorumque heredibus et posteritatibus vniuersis, denuo et ex nouo concedere, in illisque eos conseruare et manutenere dignaremur. Qui quidem quatuor articuli sequuntur hoc modo: Quod nullus ciuium et inhabitatorum dicte Ciuitatis Bistriciensis in plateis propinet vinum, nisi hi qui domos in circulo et ad circulum spectantes ex

antiqua consuetudine ad hoc deputatas possident et tenent. Item quod vnusquisque in dicta Ciuitate domum habens ceruisiam orde-aciam, quocienscunque et quandocunque sibi visum fuerit, braxare et excoquere, atque eandem iuxta debitam ipsius Ciuitatis mensure estimacionem pro tempore a iuratis ciuibus constitutam, educillare sive in vasis extra Ciuitatem pro commoditate sua vendere possit atque valeat, quodque nemo alienam et peregrinam cervisiam in prefatam ciuitatem introducat, neque braxatorium in territorio ejusdem extra ciuitatem habeat vel teneat, aut in eodem territorio aliquam aliam ceruisiam, preterquam in dicta ciuitate emptam propinet seu educillet, neque eciam aliquos in eodem territorio artifices vel in montanis et gasis ejusdem in prejudicium dicte Ciuitatis teneat. Item quod quoniam Ciuitas prefata ad conseruacionem communium servitorum, ac poncium, edificiorumque publicorum, et ad continuanda itinera ac ad alios vsus paruos vel ferme nullos haberet redditus, liceret eisdem ciuibus Bistriciensibus juxta antiquam ipsorum libertatem vsque modo obseruatam a quibuslibet rebus venalibus ad forum ipsius Ciuitatis per quoscunque inferendis pecuniam forensem vulgo Marckgelth appellatam legitime exposcere atque recipere. Item quod nullus ciuium et inhabitatorum dicte Ciuitatis Bistriciensis in persona aut rebus suis quibuscunque in Regnis et Prouinciis dicioni nostre et Sacre Corone hujus Regni subjectis posset ad instanciam cujuspiam arrestari, detineri et iudicari, nisi forte per talem sufficienter probari posset, sibi iusticiam in prefata Ciuitate Bistriciensi denegatam fuisse. Nos igitur qui ex suscepto nostri Regiminis officio cunctorum fidelium nostrorum oppressiones et incommoda solemus graciose reformare et instaurare, humili supplicatione annotatorum Judicis et Juratorum ceterorumque ciuium et tocius Communitatis Ciuitatis Bistriciensis Nostre modo quo supra porrecte Majestati Regia benignitate exaudita et clementer admissa, prescriptos articulos ac omnia et singula in eis contenta ratos, gratos et accepta habentes prefatis Judici et Juratis ceterisque ciuibus et toti communitati ejusdem Ciuitatis ipsorumque hereditibus et posteritatibus ac successoribus vniuersis, si et in quantum iidem ciues Bistricienses libertatibus in illis expressis hactenus, vt ipsi asserunt, vsi et gauisi sunt, de Regie nostre potestatis plenitudine et gracia speciali, denuo et ex nouo duximus concedendos; annuentes vt a modo deinceps perpetuis successiuis temporibus illis vti, frui et gaudere tanquam meris et veris iuribus, libertatibus et prerogatiuis suis possint atque valeant; immo concedimus atque annuimus iuribus nostris ac Reginalis Majestatis et aliorum semper saluis, harum nostrarum secreto sigillo nostro, quo vt Rex Hungarie vtimur impendenti communitarum vigore et testimonio litterarum mediante. Quas in formam nostri priuilegii

redigi faciemus dum nobis in specie fuerint reportate. Datum Bude die dominico proximo post festum Transfiguracionis Domini, anno ejusdem millesimo quingentesimo vigesimo quarto, Regnorum nostrorum Hungarie et Bohemie etc. anno nono.

(Hiteles másolat után.)

26.

Besztercebánya város tanácsának bizonyáglevelé azon egyenlenségekről és mozgalmakról, melyek a Thurzó-Fugger-féle bányászép közt támadtak. 1525.

Kundt offenwar wnnnd zu wissen sey Iedermanlichen so diese vnser vrkundt zu sehent hören oder lesen vorkumpt, das vor vns Richter vnd Rat der Kuniglichen Bergstadt Neuensolls alle vnd itzliche aufruer vnd vnwillen, so die gemeine Arbeiter der Bergwerks Handels bey vnns im tausent fünfhundert vnd fünf vnd zwanzigsten Jar sametlich gegen Iren Herrn vnd verwaltern gemelten Pergwerchs, als Herrn Hanns Plassen, Herrn Mathes Granizern vnd Jane Horlinger vrsach Ires Lones gehabt, mit Hülff vnd beystandt der Edlen vesten Herrn Mathie Hoyny der Zeit Bruggrefe Im Alden Sol, Johann Dobrovitzky vnd Georgi Mitzinszky, durch einen guttlichen vortrag, wie dann derselbig auch durch vns briefflich versigelt vnd beiden Parthen vorraicht Inhalt gantzlich gemittelt vnd gestillt ist worden mit vorhoffen, es solle bey solchem Contract bestehen. Vnd wie wol die gemelten Bergwerchsarbeiter sollichent briefflichen vertrag nach guter betrachtung gelobet vnd angenommen haben, so sind sie doch vnangesehen desselbigen widerumb am freyttag vor Pffingsten gemeltes Jares Irer Arbeit zalung halben, wie oben gegen gedachten Bergwerchs Verwaltern mit werhafter handt versammelt, vnwillig vnd aufstussig worden, auf welches wir vorgedacht Richter vnd Rat In angetzaigtem Tage aus rechter billigkaith vnd anlangunder Bethe der gemelten Bergwerchs Factoren bewegt samt Inen hinaus auf das felt wo die Arbeiter gelegen, geritten seindt, do selbst als mittler weiter beyder Parth Handlung antzuhören, vnd dabey souil vns muglich zu guttem Ende helffen zu stellen. Auff welches erstlich der gemelt herr Haunss Plass die Heuer angeredt hat also: »Erbaren Lieben Freundt. Nachdem Ir negst bey mir gewesen vnd euere Beschwerde anlagt habt, darauf dann allenthalben In Gegenwart dieser Ersamen Herrn Mittel etzlicher des Adels zwischen vns ein schriftlicher vertrag auffgericht ist, so weiss ich nuhr nicht, was Ir weiter mit solcher versammlung zu thuen gesunnen seyt; beger derhalben solches von Euch zu verstehen, donoch ich mich hab zu richten.« Auf dieses haben die Heuer noch Iren bedocht geantwort: »Herr Hanns vnd Ersame Herren. Wie haben etzliche Sachen mit Ewr

Waissheit zu reden, vnd dergleich vorhin ein frag oder zwo, an etzliche hier gegenwertig zu thun, bittunde wollet vns solches vergunnen vnd nicht verargen.« Dieses die Bergwerchs Factoren vnd wir willig gewesen. Auff solches haben die Heuer erstlich die Huttleuth gefroget, ob sy bey Inen stehen wolten oder nicht. Dartzu die Huttleuth geantwort, sie were nicht alle bey einander; wo sie aber zu Hauff kämen, so wolten sie Innen nach gutter Betrachtung ein entliche antwort geben, wie sie Inen auch vormals zugesagt hetten. Zum andern haben die Heuer die Huttleute befraget vnd offentlich zu bekennen gebethen, sie sollden alldo vor allen Herrn Factoren vnd vns bemelten Richter vnd Rat clarlichen sagen, ob sie die Zeit dieser Müntz also trewlich vnd vil vmb Iren lon gearbeitt hätten, als vormals in vergangenen Jaren bey der alten Münz. Haben geantwort die gegenwertigen Huttleut: Ja sie hetten als treulich vnd vil gearbeit. Solche antwort der Huttleut haben die Heuer mit vns des gemelten Rates besetzt, vund weiter zu Herr Hanns Plasen gesagt: »Namhafter Herr! dieweil wir bey dieser Müntz vnd schweren Zeit gleich als vil vnd treulich gearbeit haben, als bey der alten Müntz; so begern wir auch, das Ir vns nach werde der alten Müntz wolt zalen; angesehen das wir mit dieser neuen Müntz nicht als vil als vmb die alte kauffen, vnd soweit nicht geraichen mugenn. Wir müssen auch alle ding zwir teurerer dann vormals nemen, vnd allweg zwen dieser Pfennig an statt eines alten ausgeben. Darinnen clagen wir vnser beschwerung bittunde, wollet vns des nicht vor übel haben, wann die noth thuet vns darzue dringen.« Herr Hannss Plass: »Lieben Gesellen! Ir wisst wol, was wir am negsten Inn dem Vertrag beschlossen haben; nämlich also, wie Kunigliche Mayestet vnd das ganze Landt die Müntz setzen würde, also wolde ich Euch austatt meiner Herren auch zalenn.« Darauf die Heuer geantwort: »Ja wo man die Müntz verändert hett.« Herr Hanns Plass wiederumb: »Wie manit Ir es denn mit der alten Müntz. Ich hab warlich keine, das ich Euch damit zalen muge.« Darauf die Heuer: »Als mein wir es, das Ir vns kurtzab, wie wir Euch auch vormals angetzeiget haben, zwen neue Pfennig vor einen alten zalen vnd geben sollet; Alss Ir denn die alte Müntz in die Cammer brengt.« Herr Hannss Plass: »Ir sollt mir glauben bei meinem Gewissen, das ich bisher Hundert alte Pfennig nicht theurer denn vmb Hundert vnd vrtzig neue Pfennig genommen; vnd am ersten allein Hundert vnd zwantzig dafür geben hab; das ich aber Euch also zalen solde vnd wolle, das hab ich von meinem Herrn keinen Beuelch, sunder ich hab dieses nach Eurm vorigen Anmeldung meinem Herrn mit treuem Boten zugeschrieben, vnd verhoff darauff noch heint oder morgen ganz frue entli-

che Antwort; bittunde Ir wollet die sach allein heint guettlich bestehen lassen, damit ich mich noch meiner Herrn antwort muge wissen zu halden.« Auff das die Heuer geantwort vnd geschwie-
ren haben: »Lieber Herr Hanns! die Gesellen wollen schlechts nimmer warten, vnd sagen, sie haben sich lang genug lassen auff-
ziehen; auch, Lieber Herr Hanns, sollt Ir vernemen, das die Gesellen noch geduldig vnd barmhertzig seyn, vnd fordern allein itz vnd in diesem Lonn Erstattung Irer schaden; wo Inen aber nicht geschicht, so vermainen die Gesellen, alle Ire schaden vnd abgangk, welche sie die drey Jar bey dieser Müntz entpfangen habenn, enttlich zu suchen, fordern vnd darumb zu reden.«
Darauff Herr Hans Plass gefragt: »An wem wollet oder wer-
meinet Ir dann solches zu suchen?« Antwort der Heuer: »An den die Ursach zue vnsern schaden geben haben; vnd wir haben auch noch mit andern mer darumb zu reden.« Hanns Plass: »Wer sind dieselbigen.« Antwort der Heuer: »Ir wert das wol sehen; die vns lang genegt haben, die wolln wir auch finden, vnd wo man vns vnser schaden nicht ablegt, vnd sauere Arbeit betzalet, so wisse wir dass vnser wol zu suchen.« Auff dieses haben wir Richter vnd Rat gemelter Stadt zue gesaget vnd ernstlichen bevolhen, sie solden entlich gedenken, das sie alles vnd itzliches, so sie gegen Irkeinen hetten, vornemlich mit Recht vnd keine Gewalt zu thun vnd üben vor sich nemen, als vnd wir Ine auch vormals oft vndersagt hetten. Wir haben sie auch daneben treulich vermanet, dass sie dieser Sachen mittel vnd Ende genugsam wolden betrachten, und solchen widervillen abstellen, damit kunigl. Mayestat vnsern allergnedigsten Herrn, auch seiner kuniglichen Cammer, sampt dem gantzten Landt vnd unser Gemeine Stat kein vnehr, Widerdriss, beschwerung, schadenn, Verderbung, Uneinigkeit oder Aufruher daraus entsprossn möcht; wo oder nicht, so müssen wir solches an höheren Stellen bey beydem kuniglichen Mayestaten antzaigen vnd clagen. Darauf uns die Heuer geantwort: »Lieben Herren! die Gesellen begere nichts mit Vnrecht; sunder sie suchen das Ire dartzue die nott thuet zwingen, vnd kunen bey dieser zalung nicht bleiben.« Auff dieses hat Herr Hanns Plass nach gutter Ratschlagung manchfeldiger versuch, damit solcher Bergwerchs Handel Kuniglicher Mayestat vnd dem ganntzen Landt zu schaden nicht als baldt niedergeworfen, auch dass solche auffruer gestillet vnd gruser gefertigkait vnser Stat vnd jedermanliches vermiden wurde, an statt seiner genedige Herren, damit denselbigen vnd allen Factoren derhalbe nichts arges möcht nachgeräth werden, wiewol ausserhalb seiner gemelten Herren wissen, den Arbeitern In diesem einigen Lonn auf itzlichen floren 25 Pfennig, vnd darnach auf hertern vnd höhern Widerwillen des Gegentails fünffzig

Pfennig In Gestalt einer besserung zu geben bewilligt, Idoch als das sie im dasselbige bey seinen Herrn auch Kunigl. Mayestat vnd jedermanlichen Hülfe verantworten. Es haben aber die Heuer solche besserung in keinerley moss wollen annemen, vnd offenwar mit wiedertzemigkait geschriren, er wolle sie mit einem solchen kleinen abweisen; warumb er nicht inn einem Quartal oder ja in einem gantzen Jar einmol mit Gulden in Golde, als vormals gewonheit gewesen, zalet, vnd die Gesellen wolden nie nicht schlechts anders nicht thun; wo er aber zwen neue Pfennig an eines alden stat geben wolle, so wollden sie im auch neben Irer not die sie clagettene, helffen verantworten, vnd in das bekent sein, das sie bei dieser Müntz vnd zalung vrsach der teuren Zeit nicht besteen noch bleiben mochten; sunst wolden sie nicht arbeiten nach Zalung nemen; wo man Inen aber alt gelt gebe, so begereten sie nicht mehr, denn man Inen vorhin gelonet hett. Darauff Herr Hanns Plass: Er wusste sie mit keinem Gulden noch alder Müntz zu zalen, vnd hette des auch von seinen Herrn nicht Beuelch. Auf dieses haben die Heuer mit grossen Ernst geschriren vnd baldt auff zwayen Heerpaucken lassen aufschlohen, vnd sind mit zwayen Heerfahnen samentlich verordnet, also mit werhafter Handt über einen Bergk sich ins Felt zu legern abtrogen, vnd weiter kein freuntliche Underrede nicht wollen anhörenn. Jedoch nichts weniger haben wir gedachter Richter vnd Rat sie in diesem, aber eins wie oben begriffenn, freuntlich vnd beschliesslichen vermonet, vnd doneben Inen viel mittel vnd widerspennige Ausgang so dauon entsprusen mechten vorgeschlagen; wir haben sie oder in keinem Weg zu andern vornemen, aber das sie langer bis Kunigliche Mayestat mit ganghafter Müntz Ordnung machet, geduld trugen mugen, einleitten. Durnach haben wir sie auff iren ernst entlich befraget, was wir uns in gemainer Stadt mit freuntschaft von Inen sollen versehen. Darauff sie geantwort, wir durften vns in gemainer Stadt vor Inen nicht besorgen, sie wollten auch keinen Wirth noch Hausemesigen keine Gewalt thun; sunder die Not zwung sie das sie das Ire musten suchen. Nach diesem seyn wir offgedachter Richter vnd Rat gemelter Stadt sompt genannten Hanns Plassen wiederumb in die Stadt geritten, vnd Inen sampt andere neben Verwaltern samentlich auf dem Werge, vnd daheim auff dass aller treulichst vermont vnd angeret, domitsy solcher Irer eignen Irer Herrn gefertigkayt auch khunigl. Mayestat, des gantzen Landes, vnd gemainer Statt schaden samt andern argen, so den clar vor Augen stunde vnd daraus weiter entsprussen möcht, treulich gedechten vortzukumen vnd das beste darinnen betrachten. Auf dieses ist genanter Herr Hanns Plass sammt seinen Mitfactoren noch manchefeldiger Ratschlagung vnd grosse

Schwermüthigkeit beweget, vornemlich domit seine gnedige Herrn vnd alle Factor, wie bisher geschehen, kuniglicher Mayestat vnd des gantzen Landes treue furderer befunden, vnd die Bergwerk lenger erhalten wurden, vor uns gemeltes Rathes öffentlich aufgestanden, vnd hat angezeigt, das er aus Bewegung ertzelter Vrsachen den Arbeitern allein auf ditz mol vnd diesen Ion als bedrungen zwen ganghafte Pfenning vor einen zalen will vnd muss mit Protestation, das er solches zu stillen gemelte aufruer vnd vermeidung grössers Übels, wie dann war, thuen müsse; derohalben zu Gott verhoffende, das seine Herren vnd Ime solches zu keinem Nachtheil gereichen sollte. Er hat auch besetzt vnd solenniter protestirt, das er in diesen als bedrungen wider hochgedachte khunigl. Mayestat, vnd des ganzen Landes satzung vrsach der Müntz nichts vorhandelt, auch kuniglicher Kammer keine Beschwerung zugetzogen, vnd dobey nimanen in Bergwergezalung kein moss noch ziel wolle gesetzt haben, als sich indes auch nicht betzimet; mit weiterm vernemen vnd willen solche seine Betzwungenheit offtgedachter kuniglicher Mayestat, vnd allen andern so es gehöret, auf baldeste antzutzaigen vnd sich derselbigen neben seinen genedigen Herren zubeclagen, bittunde In darauff dieses Alles als geschehen, so oft Im Not wurde, ware zeugniss zu geben; das wir Im dan auch rechter Billigkeit zu thuen versprochen haben. Auf dieses Alles sind wir Richter vnd Rat widerumb Inhalt Herr Hanns Plassen beth sampt Im vnd andern Factoren zu den Bergs Arbeitern hinaus geritten, anhörende, das Inen genanter Hanns Plass auf dieses mol solche zalung als bezwungen zu thum zugesagt hat, vnd sie daneben vermunnt, das sie in Inn diesen kegen seinen Herrn, auch kuniglicher Mayestat, dem gantzen Land vnd jedermanlichen, gedechten vnd helfen verantworten. Darauff die Arbeiter gesagt: »Herr Hanns; wir dringen euch nicht, sunder wir clagen vnser Not, die vns zu diesem zwingt, vnd das wir bey dieser Zalung vrsach der Müntz, die wir auch nicht schenden, keinerley moss bleiben vnd bestehen mugen; das wollen wir auch überall bekennen vnd verantworten helffen.« Darauff Herr Hanns Plass geantwort: »Man sieht wol, ab Ir mich zwingt oder nicht;« vnd hat aber eins solches mit vns protestirt. Nach diesem theten die Heuer genannten Herr Hanns Plassen weiter befragen, ob er Inen furtan, weil diese Müntz stundt, solche Zalung zwene vor einen thuen wold? Das selbigen Er sich kainerley moss hat wellen vndergeben, sunder ernstlich weiter zu thuen widerredet. Auf dieses Alles haben die Heuer nach langer ratschlagung die zalung auf diss mol, wie oben begriffen, angenommen; jedoch mit solchen Beschaidt, das Inen Herr Hanns Plass den Mittwoch nach Püngsten, wann sie wieder an die Arbeit gehen sollen, auf seiner

Herrn schreiben vnd aigen bedocht ein entliche Antwort saget, ob er Inen weiter also lonen wolde, darnoch sie sich wüssten zu halden. Nach diesem beschluss vnd auch auf vnser sunderliche friedes vermonung, damit sie kegen jederman billich lebetten, wie sie auch öffentlich zusagten, sein gemelte Bergarbeiter sammentlich wiederumb mit werhafter Handt, Pauken vnd Heerfanen, in die Stadt einzogen; allein die Handpuchsen, in der Zal vngeferlich fünffhundert, haben sie vor der Stadt ehe abgeschossen vnd darnoch in der Ordnung vmb das Kaufhaus gangen. Den andern Tag darnoch als Sunnabent ist Inen allen, Jungen und Alden, die Zalung wie oben begriffen von genanntem Herrn Hanns Plassen volkumlich geschehen, vnd die soch also biss auf negstenn Mittwoch gestanden. An gemelten Mittwoch frue sind oft gedachte Pergarbeiter in Gegenwart Hanns Plassen vnd seiner Mit-Factoren wiederumb vor vns oftgemelten Richter vnd Rat erschienen mit Antzeig; nachdem sie vormals vmb Ir arbeit zalung mit gedachten Factoren Rede gehalten, so vermainten sie auch nicht weiter nicht anderss zu arbeiten, oder auff dass Bergwerg zu gehen, allein gemelter Hanns Plass versprech Inen dann die Zalung weiter zwen ganghaftige Pfennig vor einen zu thuen. Darauf wir itz genannter Richter vnd Rat sie vber ains vnd öfter herzlichen vermonetten, damit sie wider kunigliche Mayestat vnd des gantzen Landts satzung, vrsach der Müntz, dieselbige vnvofbrüchlich zu halden, auch dawider nichts zu handeln, vnd sich dokegen nicht aufzubören gebeten haben; vnd sie auch daneben angelangt, damit sie allein acht oder vierzehen tag arbeiten, bis die sach der Müntz halben entschieden wurde. Sie haben sich aber solches keinerley weiss wollen bewilligen; vnd auf dieses hat sie gemelter Hanns Plass vor vnser befraget, dieweil sie ja nicht arbeiten wollten, ob sie aber mittlerzeit etzliche aus Inen zu Ross vnd wasser halden sampt verwarung der gutter vnd velde hinauss wollen gehen lassen. Darauf sie geantwort, wolde das Indert einer thuen, sie woldens Ime nicht weren; sunder ein itzlicher hett zu sehen, dass er seinen Worten genug that. Darauf Hanns Plass gesprochen: »So vornim ich wol, Ir habet zwischen euch ein Bintnus, damit vielleicht keiner hinauss gehe.« Auf dieses die Heuer geschwiegen haben. Weiter hat Herr Hanß Plass sie befraget, so er andere Stadtleuth oder frembde zu solcher Arbeit möcht bekumen, ob sie vor Inen sicher weren. Haben sie geantwort, sie wereten keinen nicht hinaus zu gehen. Nach dieser vnd anderre vil nammfeldiger Handlung vnd vrsachen haben sich auf die letzt genante Bergarbeiter allein noch acht Tag biss auf Corporis Christi zu arbeiten bewilliget, jedoch Inen allen sammentlich an schaden, vnd das sie mittlerzeit vmb Ire zalung ein

gewise Antwort hetten. Als ist dieser sachen halber am Abend Corporis Christi von kuniglicher Mayestat vnserem allergenedigsten Herrn der Edel vnd vest Herr Nicolaus Thartzay itzgemelter kuniglicher Mayestat kammerer vnd Rat als Commissarius zu vns verbotschaft kumen, vnd verner in dieser sacht auf kuniglicher Mayestat bevelch, wie denn sein Gnad gut wissen tragt, sampt vns aufs allertreulichst allen Unwillen vnd Aufruer in gute Vollendung zu stellen sich beflissen. Was vnd wie daselbst gehandelt, thuen wir Seinen Gnaden als hochgedachter kuniglicher Mayestat Commissario weiter zu ermelden haim setzen. Es hat vns auch itzbemelter Herr Commissarius lautt der Crendenz vnd Preceptorbrief, so er von kuniglicher Mayestat an vns gehabt, neben obgemelten Herrn Hauss Plassen ernstlich angesucht vnd vns befohlen, damit wir Im aller Handlung, so zwischen den Parteien vor vns ehe seiner Zukunft geschehen, ein glaubwürdige schriftliche Zeugnus geben. Das wir Im auf solchen kuniglichen Beuelch vnd Vergleich dem gedachten Herr Hanns Plassen gemeiner billigkait noch nicht haben mügen nach sollen versagen. Vnd geben Im derselben aller vnd itzlicher Sachen, wie obgen geschrieben vnd vor vns gehandelt, zu ewigen gedechtnus, wie billich, diese schriftliche Bekentnus mit gemainen vnseren hieran aufgedruckten Stadt Insigel bekräftigt; jedoch vnns, vnsern Nachkommenden vnd Stadt Insigel allenthalben an schaden. Geben am Freytag nach Corporis Christi Im tausent fünfhundert vnd fünf vnd zwanzigsten Jar nach seiner Geburth.

(Hiteles másolat után.)

27.

Frigyes dán királynak védlevele a Fuggerek rézkereskedése tárgyában: 1525.

Wyr Frederich vonn gots gnaden zu Denemarken, der Wennden vnd Celtem Kunigh, Erwelter Khunigh zu Norwegen. Hertzog zu Slesswigh, Holstein, Stermernes, vnd der Ditmerschen, Graff zu Ildennburg vnd Delmenhorst thun kund vnd bekennen öffentlich mit diesem vnserm offnen Briue vor vns, vnser Erben vnd nachkhumen khunigh zu Denenmark, vnd sonst vor jedermenniglich, dass Wir in Ansehung vnd Betrachtung manichfaltigh nutz, sso vns vnd vnsernn Reichen, vnd vnserenn durch die erbarren vnd namhaftigen vnser lieben, besonders Er Jakob Fugger vnd seym gebrueders Shun wohnhaftigth zu Auspurgh gescheen sein vnd kunfftig gescheen mügen: Derhalben Wir widder vns aus besunderen gunsten, gnaden, guthen, füllenkhomen Radt vnd willen geursachet, genanten Er Jakob Fugger, seyns Brueders Shun vnnd Ire erben, vor vns, vnser Erben vnnd nachkhumen Khunige zu Denemarken in vnsernn

Reichen, lannnden, Stetten vnd gebieten, zu Landt vnd zu Wasser, vnsernn Sunten, Stromen vnd haffen, wie die sein vnd nhamen haben mugen, diese hienach geschrieven gleytung, Versicherung, Freyhaiten vnnndt Begnadungh gegeben vnnndt begnadet haben auff nachvolgende meynung vnd weyss, wie das von worten zu worten hierinne verschrieben vnd verzaignet ist; also das Wir denn genanten Er Jakob Fugger, seines Bruders shun, ire erben vnd diener, auch all ire hab vnd guter in vnnsrer khunichliche war, frey, sicher, felige vnd guth gleyt, Beschutz vnd schirm gnedichlich angenommen vnd entfangen haben, Sie vnd ire Diener, auch all ihre leytt, hab vnd guter in vnsern Reichen, Lannnden, Stetten vnd gebieten zu wasser vnd zu lande, in vnsern Sunten, Stromen vnd haffen zu beschutzen vnd zu beschirmen vor alle denn vnnserrnn vnd andernnn, der wir vngeferlich mechtigh sein, vnd dye vnsernn willen thun vnd lassen sollen vnnndt wollen. Auch ist der Erssamer vnser lieber besonder Hironimus Widman von wegen vnd auss der obgenanten Er Jakob Fugger, seiner gebrueder shun fulmacht mit vns übereingekhumen vnd vertragen, dass derselbigen vor vnnndt oftgenante Er Jakob Fugger, seiner gebruders Shun vnd ire Erbenn vns, vnsernn Erbenn vnd nachkhumen Khunige zu Denemarken von jeglicher Last Kupffers, also sie das vonn alter vnd nach gewonheit durch vnnsere Reiche, Sundt, Stromen vnd haffen führen vnd schiffen lassen, eynen halben guldin Beyerischen gelds betzalen sollen. Darüber zusagen vnd versprechen wir vns vor vns, vnsser Erben vnd nachkhumen Khunige zu Denemarken obgenanten Er Jakob Fugger, seine Brudersshun vnd ire Erben mit nichten nach keynerley weyss oder manir, nhu vnd zu keinen zukunfftigen Zeiten weytter zu bestoeren, aufflegend oder belastende, oder belasten lassen, auch von niemandes zu gescheende gestatten. Wer auch sache, das eynich schiff mit der obgenanten Jakob Fugger, seyne Bruders Shun vnd ire Erben Kupffer in vnssers Reichs Sunden, Stromen vnd haffen strandigh oder schiffbruchigh wurden, sollen dieselben Kupffer damit nit verputt sein; sunder der Fugger ire diener vnd ander von irentwegen, nach irem Beger vnd on all vnnsrer oder vnnsrer Erbenn vnd nachkhumen Khunigh zu Denemarken, noch der vnsernn einsage oder annspruch gantz frey sein. Vnd ob die geborgen werden sollen, vnnndt mugen sie die widderumb annehmen vor ein Redelich Verg lhoen, sunst on alle entgeltneiss, nach irem willen vnnndt gefallen verfluhen vnd verschicken lassen. Wir wollen auch zu keynen Zeiten auf die obgenante Er Jakob Fugger, seine Bruders Shun, ire erben vnd diener, noch auff ire hab vnd guter in vnsernn Reichen, Landen, Stetten vnd gebieten, zu wasser vnd zu landt, in vnsernn Sunten, haffen vnd Stromen keynen khomer besatzung oder arrest gestat-

ten; sunder sie erst vorhin vorschreiben, vnd auff ire schriftliche antwordt darauff si sich mugen verantworten zuuornn heren wollen. Desshalben Wir vor vns, vnser erben vnd nachkhumen Khunig zu Denemarken obgedachten Er Jakob Fugger, seine Bruders Shun, ire erben vnd ire Diener mit irem leeben, haben vnd gutern in diese, wie vorberurt vnd angetzeigt, vnser ware, freye, sichere, felige gleyt, beschutzunghe, beschirmung vnd freyhaiten entfangen vnd angenommen, vnd diese Beguadungh vnd Freyhaiten gegeben, entphangen, annehmen vnd geben inen hie mit in crafft vnd macht dieses vnsers khuniglichen offen besigelten Brieffs. Vnd soliche beschutzung, begnadung vnd freyhait sollen vnd wollen die obgenanten Er Jakob Fugger, seine Bruders Shun vnd ire diener widderumb nach irem vermugen, vns vnser Erbenn vnd nachkhumen Khunige zu Denemarken, vnd vnser Reich, land vnd leute pestes wissen vnd schaden warnen. Vnd sso vil kuppfer wir zu notturfft vnsers eigen geschutzs bedarffen, so ofte des neyt sein werdet, sollen vnd wollen die Fugger vns des kauffs, so es zu der Zeit binnen Dantzick gelten wirdet, vor vnser betzalung binnen Dantzick zu uberreichende vnd lebereunde (liefern) schuldigh seynn, vns auch darüber im kauff nit bestoeren. Derhalben allen vnd jeglichen vnsern amptleuten, Beuelhaberenn, vogten, gleytsleyten, zolnerenn, Burgermeisterenn, Rademannen, gemeyunden, vnnnd sonst allen andern, die vmb vnserntwillen thun vnd lassen, willen gültlich Begerende, auch ernstlich, gebietende entgegen oder widder dieser vnser gegeben gleyt, Begnadungh vnd Freyhait, weynigh oder vill, nhun vnd zu keynen Zeiten zu thun, noch nyemants gestaten noch zulassen, Sunder die oftgedacht Er Jakob Fugger, seine Brudersshun, ire erben, vnd ire diener bey solichem vnsern gegeben gleite, begnadungh vnd freyhait biss an vns schutzen vnnnd handthauen, vnd vnuerhindert geniessen vnd gebrauchen lassen, bey vermeydung vnser khonichlichen Ungnade, vnhult vnd suere straffe. Soliche alle artikel, punkte vnnnd stücke, wie die von worten zu worten also hierin bemelt vnd geschrieben standt, zusagen vnnnd versprechen Wir Frederich Khunigh zu Denemarken dem obgenanten Er Jakob Fugger, seine Brudersshun, vnd ire erben, stette, feste vnd vnuerbrochen vnwiderrufflichen, getreulichen vnnnd vngeferlichen, sunder Arglist wol zu halten. Des zu waren Vrkhundt haben Wir vnser Secret hiran wissentlich heyssen hangen. Geben auss vnserm Sloss Copenhauen den zehenden tagh Augusti anno Dominy funffzehnhundert vnd funffvndtzwanzig.

(Eredetie bírhatóyán a dán királynak függő persétje alatt. a Fugger család augsburgi levéltárában.)

28.

Fugger Jakabnak Zsigmond lengyel királyhoz intézett levele és folyamodása, melylyel az 1525. június havában a Thurzó-Fugger-féle budai és besztercebányai üzlet ellen elkövetett hatalmaskodások tekintetéből a király pártfogását kéri. 1525.

1. Illustrissime ac prepotens Rex, Domine gratiosissime. Regia Maiestas Vestra scire laud dubie poterit, quod ego et fratres mei pie memorie in Regno Hungarie negociationem quandam mineralium, bono et iusto titulo, cum omnibus iuribus et priuilegijs eidem a Regibus et Prouincia Hungarie concessis, a domino Johanne Ernst alias Hampo ad manus nostras deduxerimus; quodque super huiusmodi negociatione alia insuper priuilegia necessaria obtinuerimus, quorum vigore prefatam mineralium negociationem tunc et sequenti tempore post defunctos fratres et dominos Thwzones, simul cum nepotibus nostris ex huiusmodi fratribus, et dominorum Thwzorum heredibus, filijs et filiabus, sine ulla intermissione, magna pecunia et expensis, non sine fatigacione eciam et periculis in suo vigore retinuimus, et metallum cuprorum simul cum alijs metallis, que ex mineris illis effodimus, taliter per commertia et negociationem distraximus et permutauimus, vt non solum Regno ipso (így) Hungarie, verum eciam Regie Maiestatis Vestre in teloneis, vectigalibus, et plebi ac subditis ad magnum emolumentum cesserint et non mediocrem fructum. Proinde quamuis ego omnesque michi in hoc negocio coniuncti (citra iactantiam loquendo) in fodiendo et retinendo in vigore nostris expensis dictas mineras erga Regiam Maiestatem Hungarie eiusque subditos honeste, digne et inculpabiliter nos gesserimus, ita vt priuilegia, prerogatiuas speciales et benignitatem a Regia Maiestate Hungarie sperare, sed eciam ab omni violencia, iniuria et damno, que nobis contra jus et phas euenire possent, protectionem et defensionem ad iustitiam et equitatem consequendam contra omnes vim aut damnum inferentes promittere deberemus: tamen nullo penitus rerum huiusmodi habito respectu Regie Maiestatis Hungarie Consiliarij ante aliquot dies preteritos a factore siue negotiorum meorum gestore Joanne Alber in ciuitate Budensi non solum ingentem summam pecuniarum occasione quorundam articulorum illi tunc obiectorum, in quibus sinistre egisse dicebatur, de quibus tamen ego nichil certi sciebam, cum magna instancia pecierunt; sed eciam eundem Joannem Alber, cum in tali negotio postea in arcem Regiam vocatus esset, et sub bona confidentia, exclusa omni suspicione incommodi aut violentie illuc venisset, XXII. Iurij nouissime

preterita apprehenderunt, et captivum lucusque detinuerunt. Deinde mox ad domum nostram Bude miserunt, mea et predictorum michi coniunctorum bona et suppellectilem, simul cum pocculis argenteis, pecunia, et omnia, que ibi inuenerunt diripuerunt, et in arcem prefatam xeperunt (így); similiter in alijs locis Regni Hungarie mea et michi coniunctorum antedictorum bona arrestari et retineri fecerunt. Atque hec omnia egerunt me non vocato neque audito et ad responsionem admisso; quamvis ita existimem, quod predicta a Regia Maiestate Hungarie, qui Rex est vere Christianus, minime motu proprio, sed solum ex quorundam emulorum meorum malignitate, falsa delatione, malaque informatione facta sint. Neque hactenus scire potui certis coniecturis, quam ex causa eadem Regia Maiestas hanc actionem taliter contra me ac meos coniunctos intenderet; nisi quod scriptura quedam ad me est perlata, in qua iudicium quoddam fit, ac si ego ac domini Thurzones ingentem pecuniarum summam debeamus, ex qua tamen re nichil certi ac veri constat, sed potius contrarium in comperto est. Quod videlicet Regia Maiestas michi in magna et insigni quantitate pecuniarum, quam predictus factor meus et negociorum gestor Joannes Alber in Regie Maiestatis ac Provincie Hungarie commodum et vtilitatem in prompto exposuit et mutuo dedit, vera et legitima obligatione debet et tenetur, confectis desuper litteris sigillo Regio roboratis; quemadmodum Regia Maiestas Vestra a ministro meo Georgio Hegel clarius intelliget. Quod si Regia Maiestas Hungarie, quemadmodum ex coniecturis deprehendere possum, huiusmodi actionem contra me meosque coniunctos ideo intentasset, quia Alexius Thurzo Regie Maiestatis eiusdem Thezaurarius fuerit: tunc Regie Maiestati Vestre hanc prebo (így) instructionem, quod ipse ratione illius Officij nichil negocij habuit cum negociatione nostra minerali, neque in aliqua parte societatis aut contractus alterius nobis coniunctus fuit aliter, quam alius coheres, et sicut frater illius Joannes Thurzo, et tres sorores, et quemadmodum heredes pie memorie domini Georgij Thurzonis, qui adhuc sunt superstites, et ego simul cum nepotibus meis; adeo vt in nostra negociatione paruum (így) admodum porcionem habeat; item occasione officij Thezaurarie nobis et negociatione (így) nostre minerali penitus nichil attinet. Denique omnia que negotiorum meorum gestor Joannes Alber cum illo et alio Thezaurario ad Regiam Maiestatem pertinentia tractavit, assecurata sunt sufficienti liberatione et quietantia, quas prefatus minister meus a Regia Maiestate eiusque Thezaurario accepit; nec dubito de eodem, si illi concederetur audientia, vt posset ad obiecta respondere, quin in suo negocio bene et pro dignitate omnia dilueret. Non enim credo, quod Regie Maiestatis numum aliquem abstulerit, aut alio quouis modo per-

fidia aliqua fuerit vsus. Et quidem quod ad me attinet, nil magis optarem, quam vt michi liceret, prestita audientia pro me respondere, quo innocencia mea omnibus patefieret. Scio enim occasione tocius negociationis, in cuius possessione et vsu sumus, quo pacto vigore priuilegiorum et citra respondere possem, et coram iudicibus non suspectis jus et equum, prout juris dictat ordo, sustinere. Sed hucusque nunquam sum vocatus, neque ad aliquam audientiam vel responsionem admissus. Intellexi item, quia me, quemadmodum premisi, ad Regie Maiestatis placitum, et ob emulorum meorum delationem et irritamenta, qui in huiusmodi causis, quas in caput meum video detrudi, ipsi sunt rei et jure debebunt respondere, quamquam penas iam et exactionem pecuniarum suffugiant, Consiliarios Regie Maiestatis contra me et nepotes ex fratribus ante paucos dies preteritos, citra vocationem mei et responsionem, pretensam quandam et irritam sententiam tulisse; pretextu videlicet tali, ac si nos Regie Maiestati ingentem pecuniarum summam deberemus, scilicet ultra octingenta milia aureorum; id quod nulla euidentia facti certaque veritate, sed magis, ut superius indicauimus, contrarium doceri potest. Suspiciamur autem eam ob causam hoc contigisse, vt magis terreremur et ad exactionem aliquam cogeremur. Quod tamen contra Deum, contra omnem rationem, et contra omnem prorsus honestatem fieret; quemadmodum Regia Maiestas Vestra pro sublimi sua sapientia probe poterit perpendere. Quum igitur tot annis, ut superius est expressum, in Regie Maiestatis Vestre Prouincia in distractione et commercijs cupri, et cultu plumbi fodinarum longo tempore, citra iactantiam dicendo, honeste sumus versati, et predicti domini Joannes et Georgius Thurzones pie memorie, iamque illorum heredes in Regie Maiestatis Vestre Prouincia, defensione et tuitione resident eidem Maiestatis (így) Vestre subditi, quando audientiam, iustitiam et omnem equitatem coram iudicibus non suspectis iuxta Juris ordinem bene sufferre possumus, ex humilima confidentia, quam erga Regiam Maiestatem Vestram, ceu Regem Christianis virtutibus, ac precipue iusticia decoratum gero, eandem Regiam Maiestatem Vestram humilime imploro et inuoco, si a Regia Maiestate Hungarie vel illius Consiliarijs occasione pretense et irritae sentencie predictae aliquid intentaretur coram Regiam Maiestatem Vestram (így); dignetur eadem Regia Maiestas Vestra, ut decet inprimis Regem Christianum et justum, nichil contra me ac predictos michi coniunctos bonaque nostra attentari ac commoueri permittere, simulque omnem violentiam et iniuriam propulsare, et nos in graciosae tuicionis et protectionis retinere ac fouere. Quamuis alioqui hac semper fretus sum fiducia apud Regiam Maiestatem Vestram, pro quo eidem Regie Maiestati Vestre me beneuolum offero, in quibus inseruire potero.

Eidem Regie Maiestati Vestre me eciam atque eciam commendans.

Regie Maiestatis Vestre

deditissimus
Jacobus Fugger.

(Az credeti fogalmazmány a Fugger család augsburgi levéltárában.)

2. Illustrissime ac prepotens Rex, Domine gratiosissime. Post obsequia prompta et voluntaria Regie Maiestati Vestre oblata. Gratosissime Domine. Regia Maiestas Vestra fortasse potuit recipere ex fama in litteris, quam difficilis ac molestus mihi casus in Regno Hungarie acciderit. Quumque ego in ea re Regiam Maiestatem Hungarie ceu Regem Christianis virtutibus et iusticia apprime ornatum minime incusem, sed potius emulos meos, qui in rem suam ac commodum eandem Regiam Maiestatem per falsas suggestiones et delacionem ad hos motus concitarunt et instigarunt; id quod Regia Maiestas Vestra a ministro meo Georgio Hegel ex supplicatione mea in hoc concepta alijsque scriptis clarius et diffusius intelliget. Ea itaque ratione Regiam Maiestatem Vestram humillime oro, dignetur eidem ministro meo gratiosam prebere audientiam, neque simul cum nepotibus aliisque mihi coniunctis, videlicet dominos Thursones cum sororibus et affinibus, velut Regie Maiestatis Vestre subditos in gratiosa sua tintione et protectione retinere, nec permittere, ut a quavis violencia opprimamur. Pro quo ego simul cum cognatis et affinibus meis predictis ad inseruiendum cum omni subiectione promptum me exhibebo. Ex Augusta Vindelicorum XXIII. Augusti Anno MDXXV.

Regie Maiestatis Vestre

deditissimus
Jacobus Fugger

(Az credeti fogalmazvány u. o.)

29.

Fugger Jakabnak ugyanazon ügyben Zápolyai János erdélyi vajládához intézett levele. 1525.

Wolgeborner Gnediger Herr. Ewrn Gnaden seyen mein gutwillig dienst zuuoren bereit. Mich hat mein diener Jorig Hegel bericht, welchermassen sich Ewr Gnaden Inn der haundlung, So mir Im Konigreich zu Hungern begegnet is, so gnedigklich vnnnd furderlich erzaigt vnnnd erpoten hat, als Ich mich gegen Ewr Gnaden auff das hechst bedanckh. Vnd damit die Konigliche Mayestät zu Polen mein gnedigster Herr, auch Ewr Gnaden zumtaill bericht worden, wass gewalt vnnnd vnnpillich haundlung

mir in Hungern begegnet, hab ich meinen diener ain schrifftlichen bericht gethann mit beueleh, der Koniglichen Mayestat durch Ewr Gnaden hulff vnnnd furderung anzuzeigen, wie Ewr Gnaden vernemen wirdet. Vnd ist darauff an Ewr Gnaden mein ganantz dienstlich pit, Die welle In ansehung des grossen gwalts vnnnd vngerechtigkeit, so mir durch meine Missgenner vnnnd die Jhenen, so Inn diser hanndlung Iren vortail suchen, vnpillicher weiss beschicht, hierInn bey Koniglicher Mayestät zu Poln furderlich vnnnd verholffen sein, damit mir vnnnd mein mituerwarten den hern Torsso vnnnd Iren geschwistergiten durch die Hungern Im Kunigreich zu Poln kain gewaltt zugefuegt werde. Das will ich zusampt dem das Ewr Gnaden gegen got der gerechtigkeit zu furderung ain gut werckh vmb Ewr Gnaden zu uergleichen vnnnd zuuerdienen willig erfunden werden. Datum Augsburg am XXIII. tag augusti anno etc. XX.

Ewr Gnaden

williger
Jacob Fugger.

• *Kivül*: Wie Ich dem hern Waywoda, dessgleichen derselben maynung dem Bischoff von Craca hieneben geschriben hab.

(Az eredeti fogalmazvány a Fugger család augsburgi levéltárában.)

30.

Thurzó Elek és a Fugger ház factorainak köteleztvénye, melyet 1525-iki fogadásukból történt kiszabadulásukkor kiadtak. 1525.

Nos Alexius Thurzo de Bethlenfalwa Thawernicorum Regalium Magister alias Thesaurarius Regius, ac Conradus Mair, Johannes Alber et Jacobus Hendl factores et seruitores domini Jacobi Fuggari, fratrumque et sociorum eiusdem, nominibus et in personis eorundem recognoscimus et fatemur per presentes, quod Maiestas Regia Dominus noster gratiosissimus de vniuersis illis debitis, quibus Maiestati Sue et Regno huic Hungarie ex computo per nos Alexium Thurzo et Johannem Alber superioribus diebus super administracione fodinarum Bistriciensium, ac educcione argenti de Regno, nec non cusione monete noue, ac prouentuum aliorum Maiestati Sue dato, nobiscum et cum prefatis Conrado Mair, et Jacobo Henndl ac Johanne Alber nomine Fuggarorum hic constitutis concordauit secundum articulos infra-scriptos, qui sequuntur et sunt tales: Primo quod omnes cause et allegaciones atque obiecciones, que contra Thurzones et Fuggaros publice et priuatim a principio vsque hodiernum diem racione montanarum, aurearum scilicet et argentearum ac cupre-

arum, nec non presentacionis argenti ad Cameram siue cusionem monete mote fuissent, aut de cetero ex eadem causa, ad tempora tamen preterita, moueri possent, de facto conquiescant ac sopite penitus habeantur. Et Alexius Thurzo ratione officiorum suorum Thesaurariatus et cusionis monetarum in iisdem Officijs suis administratis, vna cum Johanne Alber per Regiam et Reginalem Maiestates ac dominos Consiliarios quieti et expediti sint atque habeantur. Quod vniuersa debita Alexij Thurzonis in vtroque suo Officio Thesaurariatus ad facta Regine quomocunque et per quemcunque modum contracta et exposita, vna cum summa illa pecuniarum, quam Johannes Alber tempore Thesaurariatus domini Agriensis et dicti Alexij Thurzonis ad litteras Regie Maiestatis ad facta Sue Maiestatis credidit, Maiestati Regie totaliter relaxentur. Et quod ille pecunie, resque argentee ac sericee, que tempore detencionis ipsius Johannis Alber ex hospicio eiusdem Bude ad manus Officialium Maiestatis Sue Regie deueniant, vna cum cupro quod ex ciuitate Pestiensis ad arcem Budensem traductum fuit, quodque in fodinis Bistriciensibus iam est venditum, Maiestati Sue condonetur. Alie vero res ipsorum Fuggarorum tam per Regiam Maiestatem et eius nomine arestate, quam eciam alie in quibusuis locis per eosdem reposite essent, demptis fodinis Bistriciensibus, et rebus bonisque ac instrumentis ibidem existentibus, ad easdem fodinas pertinentibus, ubique eisdem restituentur. Preterea Thurzones et Fuggari vltra premissa soluant Regie Maiestati in moneta bona florenos ducenta millia ad terminos in litteris ipsorum obligatorijs declaratos. Maiestas itaque Regia ex consilio dominorum Prelatorum et Baronum ceterorumque Procerum atque Assessorum Consiliariorum suorum prescriptos articulos et concordiam in eis contentam acceptauit, approbavit et confirmavit, nosque Thurzones et Fuggaros, ac socios, factores, seruitoresque et omnes posteritates nostras, ac alios quoslibet ad nos pertinentes, tam super totali administracione fodinarum Bistriciensium, Officij Thesaurariatus, prouentuumque Regalium, quam cusione monete noue, educione argenti de hoc Regno, generaliter vero de omnibus alijs in quorumuis prouentuum Sue Maiestatis administracione per nos Thurzones et Fuggaros, nostrosque factores lucusque in hoc Regno qualitercunque commissis quietos et expeditos reddidit. Vicissim autem nos quoque Alexius Thurzo, ac prenotati factores et seruitores Jacobi Fuggari, fratrumque et sociorum eorundem, prescriptos articulos et concordiam in eisdem contentam, nostris et prefatorum Jacobi Fuggari, fratrumque et sociorum eorundem nominibus acceptauimus et approbauimus, imo acceptamus et approbamus, harumstrarum, sigillis nostris impendenti munitarum, quas proprijs manibus subscripsimus testimonio littera-

rum mediante. Datum Bude sabbato proximo post festum Beati Barthomei Apostoli (1525.)

(Egykorú hiteles átiratból.) ¹⁾

31.

*Fugger Jakab krakkoi faktora Hegel Györgyhez intézett levelének töredéke.
1525. november 11.*

— — Von guts Rats wegen Er Her Alexj (Thurzó) mechte dich villeicht auch ersuchen wollen, als ob du sein Diener werest. Nun vermain ich nit. Vnd ob du schon der Fugger auch Thurso Diener werest, so ist er doch eins kleinen tayls im Handel; Vnd ich pin im Handel von meiner Vetter wegen halben tayl; dan von Her Jergen Thurso kinder wegen, und von Raymundus Hausfrau wegen. Also das Her Alexj nicht mer kumpt wen an zwelfftayl, dem Her Hansen ein zwelfftayl, der Kruegperkin kinder ein zwelfftayl, wie wol sy auch vil heraus genomen hat, vnd der Vogelweyderin ain zwelfftayl. Als ich dan verhof, es kumb zw solicher disputatz nit, vnd du seyst inn nichts verpflichtet. Auch so send die guter mein, wie du vernimbst, vnd nit sein, also hastu mein vnderricht, ob dir was begegnet volt. Vnd gleich woll, wan ich dir geschriben hab vormals, wass du brief vnd sunst an gelt, golt vnd silber, vnd das pest hast, da was angelegen ist, gedeicht mich, das du es an andere ort hettest geschickt vnd verordnet; wan wir haben on das vill zw Craca. Vnd wo du woltest vermainen zu behalten oder zu behalten geben; so ist es nit ein gute Zuflucht. Won so sich ein Vnfal begebe, als mir auch vn-schuldliclich beschah zw Maylant; beruft man, das ein yeder der des Fuggers guter bey handen het, vnd es nit ansaget, so man es gewar wurd, solt er nicht minder sein begriffen als Fugger selbs. Wie wol ich gar nit gedenc, das der Konig ychit der gleichen solt handlen; aber gewarneter sachen sol sich nyemant schemen. Vnd soltest dich sunst nit erzeigen oder merken lassen, als ob du dir furchtest in nichts.

Liber Jorg Hegel, weiter auf mein vorigs schreiben der potschafft halben. So wiss, das ich vor mir hab; vnd den her heinrich Rybisch abfertiget, der dan auf 4. ditto herkumen ist, hat mir dein brief bracht des datum 14. Octobris. Vnd noch ist

¹⁾ A 28—30. sz. a. okmányok még némi felvilágosítást nyerneik Marczali Henrik közleményei által, *Régesták a külföldi levéltárakból*, Budapest, 1882. 39—41. ll.

nit einer von dir worden des datum 21. Octobris. Diser Rybisch ist hie belieben, bys neun ditto ist er hie werk wirt ein gotwel Zeit genug kumen. So soltu wissen, das ich hab ein eylend post geschickt gen Leiptzig, vnd dem doctor Johan kurhet geschriben vnd hoch gepeten; also das wir hoffen, derselb sol under Zeit genug gen Wyen kumen zw disem handel; also das die bayd von meinen wegen sollen in Vngern handeln. Ich hab auch Inen den gwalt gegeben doch gantz gemessen, Wan schwärlich wer es mir gewesen, solt Contz Mayr, Henlin, vnd Alber gewalt von mir gehabt haben. Des wirt ich ein gotwell hinfuro auch bedencken. Dise zwen so also in meinem namen ziechen werden, sollen zu Wien verharren, pyss Inen die pottschafter ein glait erlangen. Haben sy nachmals beuelch verhof sol nichts vergessen werden. Wan mein anforderung wirt sein, das sy mir alles wass mir genommen ist, auch wass mir der König schuldig ist, darzw was den Vngern an dem Vertrag bezalt ist, das sy mir solichs wider geben, vnd mich wider einsetzen in den handel, wollen wir sechen, wass auss will.

Ich hab souil gehandelt, das ich verhof, kein Vngrisch Kupffer wert in Osterreich durchgelassen. Doch soltu wissen, das es auf die manir vom Ertzhertzen geschicht, nach dem es vor verboten ist gewesen, vnd kainss durch ist gangen; so erneuert man es yetzo. Wiewol die Hungern nicht anderst gedencken, wan es beschech von mir. Es mag sein das auf mein anrichten beschehen sey.

So wir nichts wurden aussrichten mit den potschaften. Ich acht des Bapst Nuntius, wert auch Beuelch vom Bapst haben, als ein pottschafter. Als dan so wirt ich gedencken zu erlangen, das kein Kupfer an kein ort durch teutsch Landt wert gelassen, als ich verhof.

Mich langt an, das *die Welser*, vnd einer Zeit *Martin Seldner von Nürnberg* haben gross kauff in Vngern vmb Kupffer than. Die sollen sy schicken durch Craca auf Tantzke. Da hab gross aufmercken, wiuil vnd durch wen; vnd dein erfahrung als vill muglich ist, vnd lass mich teglich wissen. Kundestu sy mit fug verhindern, das man sy nit durchliess. Doch soltu wissen zw disem mall, so gib ich mich nit geren mit yemant in ein Krieg. furcht mecht mich in hader auch ein lassen meiner gutter. Aberkint man anschlag machen, das etwen von eins Zolls oder niderlag wegen sy arrestirt wurden, so der her Weywode wolt, er kint es woll erwerken. Wan dem König von Polen ist nit wenig gelegen an vnsern handel, das er in vnsern handen pleib. Darauf liess mich auch wissen dein gut bedunken.

Item wie du kaust vnd magst, das kein pley in Hungern ging, verhindern, so thues. Ich hof, das pley das auf dem Rosen-

berg gelegen sey, sol nun auf Craca gesant sein. Darzu auch das Kupffer.

Wo der tag zw Olmutz noch furgang gewun, so haben die potschaffter auch beuelch vnd brief bey der versamlung zu handeln.

Wie ich dir schrieb vnd vernam das der König von Hungern wurd sein zw Prespurg, hat sich seyder verkert.

Ich hab dir auch geschriben von dem pesswicht *Bernhard Behem*, den die konigin hat zw einem Cammergrauen gemacht in den Bercksteten. Nun wirt die konigin palt gewar weren, wie gut der selb lausepub die Camer machen wirt. Dan palt werden die golt Berckwerck gar aufgessen. Wir haben verordnet, das vnser aufzulassen. So sieht man am Silber Berckwerck auch woll, das man nit vill vber halb wie vor macht. So sieht mans teglich auf vnserm handel; wie es zugeet, wirt das Land zu Vngern wol gewar werden. So sy sich nit anderst daran schicken, vnd disen puben an ein galgen hencken lassen.

Ich schreib hiemit an hern Weywoda nicht, sunders wan wie mir her Rybisch seiner gnaden erbieten anzaigt hat, Ich im dank darumb sag. Ich solt newes mer schreiben, so ist nit sunders vorhanden dissmals. Ich pin einer eylenden potschaft gewertig aus Hispanien. So die selb kumbt, wirt was newes vorhanden sein, lass ich dich wissen dem herrn anzuzeigen.

Wiss, man schreibt mir von Ofen, das her Alexj gar gross sey angesehen bey dem herrn Weywoda. Zu Craca auch dem konig schrieb ich, dir auh zu einer vnderricht.

Ich schrieb auch hiemit dem Bauer, mich auch erpietend, vnd wass er dir zw guttem erschiessen kunt, bit Ich in, er well dar Innen vleis haben.

Wass du golt, Silber, gelt oder anderst schickst auf wegen, vnd wem du es zuschickst, das schreib mir eigentlich. Auch gen Ofen daselbs Zin darffs du nichts schicken, wo wir dir nit weitern bescheid thun.

Wass du auf wegen auch gen Presla bissher gesant hast, hab ich vernumen.

So hab ich vernumen, wie du schriebst, das auf dem Pleyperg steet. Wir müssen also zusehen, wo die sachen auss wollen. Wie du auch hast verordnet gen Krewitz, da dan hanns Richter auch Kupffer dahin gesant hat in namen gots. Das auch der her von Prettau hin kumen ist, was sein aussrichtnus wirt. Lieber, kanstu es referiren, lass michs wissen.

Die brief nach Rom sampt den 50 Ducaten will ich dahin bestellen.

Wass du auch schreibst von wegen der Dantzker sachen, sieh dannacht das du dich gegen kainem tayl abwerfest. Wan die regirent, ditzmal sind wancklich, wirstu dich woll darain wissen

zu richten. Suunst weyss ich dir dissimals nicht sunders zu schreiben. Damit bist got beuolhen.

Jacob Fugger.

(Az eredeti fogalmazvány ezen töredéke a Fugger-család augsburgi levéltárában.)

32.

Haszonbérleti szerződés II. Lajos király és a Fuggerek közt, melylyel ezeknek a besztérczbányái rárosi és bányabirtok, s az egész rézipar-vállalat, melyet eaddig a Thurzókkal együtt haszonbérben tartottak, ugyanazon cím alatt tovább 15 évre engedték által. 1525. július 19-én.

(Horváth Mihály Brüsseli okmánytár I. köt. 27. l.)

33.

II. Lajos királynak: 50,000 forintból szóló adóslevele a besztérczbányái részvállalat haszonbérére. 1526.

Nos Ludouicus Dei gracia Rex Hungarie et Bohemie etc recognoscimus et fatemur per presentes nostras, quod nos arduis nostris et confiniorum nostrorum necessitatibus coacti leuauimus mutuo a Magnificis Raymundo, Arthonio et Hieronimo Fwkar quinquaginta millia florenorum in bona moneta, de quorum restitutione et rehabicione nos eosdem hoc pacto assicurandos duximus, quod ex pecunijs arende fodinarum nostrarum Bistriciensium, quas a Maestate Nostra infra spacium quindecim annorum in arendam tenent, et quas quidem pecunias Maestati Nostre iuxta alias litteras superinde emanatas quotannis soluere debent, singulis annis singula tria millia trecentos et triginta tres florenos defalcare, et in solutionem eorum pro se retinere possint et valeant; quam quidem summam trium millium trecentorum et triginta trium florenorum nos ab eisdem Fwkaris semper in rationem accipiemus. Si vero casu aliquo elapso vno anno fodinas premissas ad manus nostras acciperemus, vel ipsi Fwkari eas ulterius in arendam tenere nollent; extunc predicta quinquaginta millia florenorum, vel eam summam que eis insoluta manserit, in emptione cupri infra spacium duodecim annorum, sicuti cum eis concordauimus, pro se excipient. Imo assicuramus, et ad hoc obseruandum promittimus; harum nostrarum, quibus secretum sigillum nostrum quo vt Rex Hungarie vtimur est appensum, vigore et testimonio litterarum mediante. Datum Strigonij in dominica Misericordia anno Domini millesimo quingentesimo

vigesimo sexto, Regnorum nostrorum Hungarie et Bohemie etc. predictorum anno vndecimo.

Ludouicus Rex
manu propria.

(Eredetije bűrhártyán, melyről a királynak titkos peesétje fejer-zöld-piros selyemzsinóron függ, a bécsi es. k. udvari levéltárban.)

34.

János királynak rendelete Besztercebánya városhoz, melylyel tudtúl adja, hogy Thornallyai Jakabra az ottani királyi kamara és jövedelmek kezelését bízta. 1526.

Joannes Dei gracia Rex Hungariae, Dalmaciae, Croacie etc. Prudentes et circumspecti fideles nobis dilecti. Intelligere jam potuistis, qualiter nos prouidencia et gracia Diuina, et vnanimi voluntate atque consensu dominorum Prelatorum, Baronum et Nobilium ceterorumque Procerum in Regem hujus Regni Hungarie et parcium sibi subjectarum sumus electi, et sacro diademate coronati. Proinde nos inter alias prouisiones nostras elegimus in thesaurarium nostrum fidelem nostrum Magnificum Jacobum de Thornallya cum plena facultate et autoritate ac administratione omnium prouentuum nostrorum, misimusque ad occupandos uniuersos prouentus Regni pro Maiestate nostra; inter alia autem misimus etiam ad occupandam istam Cameram Bistriciensem simul cum cusione monetarum hunc fidelem nostrum fidelem Georgium Litteratum presencium scilicet ostensorum. Quare uolumus et fidelitati vestre harum serie firmiter sub pena amissionis omnium bonorum vestrorum committimus et mandamus, quatenus requisiti per prefatum hominem nostrum in occupatione istius Camere et cusionis Bistriciensis omnibus viribus vestris eidem adesse et omni auxilio assistere, Cameramque ipsam et cusionem de manibus priorum officialium excipere et ad manus hominis nostri presencium, vt prefertur, ostensoris tradere et in eadem contra quoslibet tueri et defendere debeatis, aliud pena sub premissa facere nulla ratione presumatis, presentes autem pro vestra poteritis expedicione reseruare. Datum Bude in vigilia festi Beati Andree Apostoli anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo sexto.

(P. H.)

Kivül: Prudentibus ac circumspectis Judici et juratis ceterisque ciuibus et toti Communitati Ciuitatis nostre Bistriciensis, fidelibus nobis dilectis.

(Hiteles másolat után.)

Közli: WENZEL GUSZTÁV.

LEVELEK
ERDÉLY TÖRTÉNETÉHEZ

1599—1601. ÉVEKBEN.

MÁSODIK KÖZLEMÉNY.

XXIV.

1600 febr. 24.

Michael Valachiae Transalpinæ vaivoda sat.

Reverende, nobis dilecte, salutem et favorem.

Mivelhogy mostani időben az vitézlő népnek tartására és fizetésökre, az ország és kgték ótalmára, költségre nagy szükségem legyön [*így*], minthogy az országi több főrendektől is mostani szükségünkre költsön pínzt sok helyekről vöttem legyen fel: kérjük és intjük Kgdet is, hogy Kgd is ez mostani szükségünkre adjon költsön tízezer forintot költsön [*így*], mely summa pínzt rövid nap Kgdnek megadni igirjük, mely dologból mű jámbor szolgánktól Nemes Jánostól bőségesben izentünk Kgdnek, szavát higgye meg; nec secus facturus.

Datum ex oppido nostro Szent Agota 24. Febr. a. d. 1600.

Mihály vajda

(oláh aláírása).

Külcsm: Reverendo Luce Unglero, superintendenti ecclesiarum Saxonicalium etc. nobis dilecto.

(Eredeti, a nagy vajda pecséttel lezárva, a nagyszebeni ltb. Nro. 1470.)

XXV.

1600. april 3.

Michael Valachiae Transalpinæ vaivoda sat.

Prudentes sat. Salutem sat.

Ennekelötte is megparancsoltuk volt tinektek, hogy ott az mennyi nemes ember lenne, onnat az várasból mind kiűznétek, de nem hogy kiűztétek volna, hanem még annak utánna többet bo-

csátottatok volna az városban. Hagyjuk azért és erősen parancsoljuk tinektek, hogy valamennyi nemes ember ott az városban leszön, mindjára minden halogatás és késedelem nélkül onnat kiűzzétek, hanem csak az özvegy asszonyok maradjanak ott, kiknek az urok elveszett. Annak felette az nemes embereknek valamennyi buzájok, zabjok, árpájok és rozsok ott az városban leszön, azt éppen megtartóztassátok, akárkié legyen, mert az lippai és jenei szolgálaink élésből igen megfogyatkoztanak és azoknak még kelletik. Secus non facturi.

Datum Albae Juliae die 3. Aprilis a. d. 1600.

Mihály vajda
(oláh aláírása.)

Külczim : Prudentibus et ccsp. magistro civium regio, ceterisque juratis civibus civitatis nostrae Cibiniensis etc. nobis dilectis.

(Eredeti, a nagy vajda pecséttel lezárva, a n.-szebeni városi és szász-nemzeti ltb. Nro. 1471.)

XXVI.

1600. april 28.

Michael Valachiae Transalpinæ vaivoda sat. sat.

Prud. ac ccsp. sat. Salutem sat.

Hagyjuk és erősen parancsoljuk, hogy ez mostani felvetett adót valamennyit teszen, azt épen ez mi emberünk kezében adja Kgtek és Kgtek is adjon egy embert melléje, ki vele jüjen és éjjelnappal jöjenek ide Fogarasban véle (az hét ezerezen küvöl, melyet Brassóban külte volt Kgtek), ha pedig Kgtek fel nem vette volna mind az summát az szeginségen, tehát adja magoktól Kgtek és épen szolgáltatassátok hamarsággal kezünkbe, mert felette igen nagy szükségünk vagyon mostan az pénre. Secus non facturi.

Datum in arce nra Fogaras 28. die Aprilis anno 1600.

Mihály vajda
(oláh aláírása).

Latin külczim : A szebeni tanácsnak.

(Eredetije, a vajda pecséttel lezárva, a n.-szebeni ltb. Nro. 1472.)

XXVII.

1600. máj. 16.

Prud. ac ccsp. sat. Salutem stb.

Megértettük leveletekből, hogy az mű parancsolatunk szerint Brassoiglan eljöttetek volna, minthogy későn érttettek volna

akaratumkat, abban lött volna késedelmes utánunk való jövetelök, most is tanuságot kérvén töllünk mihez tartanak magokat. Mint azért most istennek kegyelméből ez országban békeséggel bejöttünk légyen, félelmünk sem légyen, kiért ide jöveletek felettébb kívántatnék, kiki közzületek házához mehet, az meg lön, isten ő fge innét visszafordít. Valete.

Datum ex castris penes Sucziava positis 16. mensis Maj
1600.

Mihály vajda
(oláh aláírása).

Külczim: Prudentibus ac cesp. iudicibus regiis septem civitatum Saxonicalium etc. nobis dilectis.

(Eredeti, a n.-szebeni ltb. Nro. 1422. NCP.)

XXVIII.

1600. máj. 16.

Prudentes et cesp. sat. Salutem sat.

Kgteknek akarók értésére adni, minemű jó szerencsével látogatott meg isten bennünket: az keresztyénség javára és az római császár ú fge szerencséjére ez országot Moldovát istennek segítsége által megvöttük, kinél nagyobb ellenségünk nem volt, ú fge kezünkben adta. Azért Kgtek vígan és örömmel legyen, hanem rövid időn minket is jószerencsével haza várjon. Valeant.

Datum in castris nrís ad oppidum Zwchawa positis die 16
Maj 1600.

Mihály vajda
(oláh aláírása.)

Külczim: Prud. et cesp. magistro civium regio et sedis iudicibus, caeterisque juratis civibus civitatis nostrae Cibiniensis etc. sat.

(Eredeti, a vajda peccséttel lezárva, a n.-szebeni ltb. Nro. 1473.)

XXIX.

1600. máj. 29.

Én Kapturý János Szwelwa várának porkolábjá esküszöm az élő istenre és a ú szent fiára az Jézus Krisztusra, hogy én az én kgl's uramnak, Erdélynek, Havasalföldének és Moldva országának fejedelmének és urának Mihály vajdának ú ngának igaz és hív leszek és az ú nga fiának Péter vajdának ú ngának azonképpen igaz és hív leszek és az én reám bízott várat ú ngoknak fejem fenn-

álltaig tehetségem szerint megtartom és valamikor valami időben ű ngok parancsolja és kívánja bizonyos embere által, avagy penig levele által, valamely órában ű ngok kívánja és parancsolja, azon órában annak kezéhez adom, a kinék ű ngok parancsolják, isten engemet úgy segéljen. Datum in arce Szwchwa 29. Maji 1600.

(p. h.)

Jegyzet: kívül két sor Cyrill betűvel.

(Eredeti a bécsi cs. és k. hadi lt. r. 1600. febr. 56 sz. csomag.)

XXX.

1600. j u l. 14.

Prudentes sat. Salutem sat.

Hagyjuk és parancsoljuk, hogy levelünk látván, küldjön Kgtek 7 derekalt és 12 fewolt [= *fejalt*, = *párnát*] és egy tokbeli üveg palaczk rózsa és spikinard [*így*] vizet. Secus non facturi.

Datum Albae Juliae 14. Julii 1600.

Mihály vajda

(oláh aláírása)

Latin külczim: Szeben királybírájának és tanácsának.

(Eredeti, a vajda pecséttel lezárva a n.-szebeni lth. Nro. 1083. Nova Coll.)

XXXI.

1600. j u l. 23.

Az bizonyságoknak vallások így következnek.

Hogy az város népe el ne idegeneljön ednehányot azokban megeskettünk, kiknek az ő vallások így következnek:

1. bizonyság, Tasnádi Mihály, hunyadi predikátor, megesküvén, hiti után azt vallja, hogy ez mult vasárnap, ki volt juliusnak 23. napján, mikor begyűltünk volna az templomban, az predikációt elvégezvén, az könyörgő imádságot elkezdvén, az kezdetiben hogy valánk, ideki rivolkodás lön, ottan hamar harangot kondítanak, az imádság félben marada, az község kirohana az templomból, hát az drabantok az piaczon rendet állanak, puska fegyver kezekben, azonban egy Gal-barla András neű embert ellőnek puskával, — apró golyóbis volt benne — ki mindjárt elesék. Ázután is sok puskalövést hallottam. Gal-barla Andrásnál fegyver nem volt. Az város népe is úgy ragadozának fegyvert, így esék az veszedelem köztök.

2. bizonyság, hunyadi ember, Kiskati Máté, az Wazil hadnagy gazdája, megesk. h. u. v. azmit az első b.; ezzel többíti

szavát, hogy házához futott volna és ott házánál hét drabantot oltalmazott volna meg, és az hadnagy feleségét gyermekivel.

3. b. Bárdi Birtalan, h. u. azt v., hogy ő nem ment volt az templomban, hanem háza előtt állt volt, látta az drabantokat, hogy két hunyadi embert vertek meg, azonban az harangot úgy kondították meg, az nép kirohana az templomból, úgy kezdeték a harc, hogy ellövék Gal-barla Andrást.

4. Bárdi András mindenben azont vallja, az mit Bárdi Birtalan ezzel többiti szavát, hogy egy fazekas beteg gyermekének cseresznyét vett volt, abban kapott egy Fillyér neű drabant, kéri volt az fazekas, ne bántsa, mert egy beteg gyermeknek vöttem, ám elég vagyon, végy pénzeden. Ez szójért megütette az drabant az fazekast; az többi nem hagyják volt az várasbeli nép és úgy indúltattott az harc köztök.

Ez négy ember hunyadiak: lött az harc vasárnap 23. juli reggel nyolcz órakor.

5. Simon Denchi, nyárszegi. Bánffi Péter jobbágya, h. u. azt v., hogy: én is jelen valék Hunyadon, hogy ez veszedelem lön, negydemagammal. Zajgást hallánk az piacon, elijedénk, az harminczados házhöz futánk, onnat látám hogy egy Groza neű drabantot leverének az várasbeliek; annál inkább mi elijedénk és az kerteken által hágván, úgy futánk el, azonban láttok, hogy egy György neű drabantot kergetnek valami legínyek, domosiak az zab között, — ruháját is az drabantnak elvötték vala, az drabant sebes vala; kiáltám neki, hogy ne fusson, ne féljen semmit; megállá, házomhoz vittem, én kötöttem be az legínt, az faluból többen is gyűlének oda az legínyhez. Monda az drabant im mint járánk, mely mód nélkül veszénk, nem vethetek teljességgel az város népére is, mert sok bántások volt ednehány feslett erkölcső közülönk való legényektől.

6. b. Kabos Tamás, nemes személy, eskütt szolgabíró és Tepesiti István 7. b., nemes sz., ki ezelőtt való esztendőben viceispán volt Kolozs vármegyében, azt vallák egyaránt, hogy: 23. juli reggel menénk Hunyadra, immár az harc köztök elvégeződött volt, annak kezdetit, mint indúlhatott mi nem tudjuk, hanem az holttesteket láttuk, mintegy tízig az drabantokban. Kiket az várasbeliek bűtattak volt el, előkerestök és az hadnagy szállására vitük őket, onnat az hadnagy házanépével együtt és az drabantok feleségével kísértök őket Salvásráig [= *Sárvásár*?], ednehányan a város népe is kísérté őket. Az bánffi urak pedig, u. m. Bánffi János hon nem volt, hanem almási házánál volt, Bánffi Péter Peleskén volt az ipával Magyarorszában Bécsi Györgynél, Bánffi Mihály Bonczidán volt, Bánffi László betegem mostan is Kavásznán az barbelynál fekszik.

8. b. Dóczy Pál, mogyorókereki, h. u. v. hogy ő is akkor, hogy veszedelem esett, Hunyadon volt, látta hogy predikáció alatt reggel egy Nagy András neű embert az drabantok ököllet megütettek. Az város népe közzül megszólítják az drabantokat hogy ne bántsák. Nagy Andrást elhették, visszaérvén arra a ki szól volt, hogy ne bántsák, azt kezdték verni. Ugy rohant fel az város népe. Az drabantok egyet az város népe, közzül ellőttek, el is esett mindjárt. Ezt látván az város népe, ugy rohantak az drabantokra és ugy lött az veszedelem.

9. b. Imbreh Pál, mogyorókereki, mindenben azont vall, az mit Dóczi Pál; csak azzal többíti dolgát, hogy Nagy András városi ember kiáltja volt, hogy: az harangra uraim, az harangra!

10. b. Antal György, nyárszói, h. u. azt v., az mit Dóczi Pál.

11. b. Simon Jakab, nyárszói, azont vallja, az mit Dóczy Pál, de ő végig nem merte várni, hanem elfutott.

12. b. Valkoi György, remetei, azt vallja, hogy ő is akkor Hunyadon volt, egy Varga Máté neű embert vernek volt az drabantok, azonban egy harangot félen kezdték verni, az város népe kirohant, ugy kezdetett az köztök való harc; az város népe közzül egyet látott, hogy ellőtték az drabantok.

13. b. Macsa Tamás, zenttelki, [*mint a 4. b.*]

14. b. Benk Mate, szenttelki, [*mint Bárdi András.*]

15. b. Morinka Kihály, oláh, Moloziumban lakó, h. u. azt v.: Hunyadon voltam én is akkor, hogy az háborúság lőn, láttam, hogy két drabant egy polgárt hunyadit húznak vonsznak vala, mondván: miért nem készítetek ennönk valót; az polgár mondá, meghagytam, hogy készítsenek. Azután egy Varga Máté neű embert fogának elő; igen megverék. Az több dolgot nem láttam, mert elfutottam onnat.

16. b. Radul drabant, ki igen sebes, fekszik, többire halálán vagyon; hiti után azt mondja, hogy az hunyadi pap kezével vágta le Gjrda (!) neű drabantot, fegyverét és ruháját az pap vőtte el, most is nálla.

17. b. Vaszil drabant hadnagy megeskvék erős hittel, ki liti után azt vallja, hogy: az drabantok közzül, az kiknek fizetésök volt régtől fogva urunktól, holtak meg negyvenegyen, sebes vagyon drabant hét, háma annak meghal, mert igen nehezen vadnak, — asszony-embereket, az drabantok feleségeket, ölteket hatot, kiket láttuk, hogy el is temették, az több asszony-embereket élnek-i avagy megholtak, nem tudjuk, mert egy sem kerül elő benne. Tíz tizedesnek, az kiknek lovok volt, egy-egy gyermeket tartottak lovajok mellett, mind az tíz gyermeket megölték.

Voltak valami koldusok is, az várason kik kert alatt, néme-

lyek láz alatt heverték, sánták, bénák, macskások[!] azokat is mind megölték.

Az drabantok, kiket megöltek, fegyverek, puskájok, ruhájok, lovok az város népénél vagyon mostan is.

Külczim: Illmo dno et dno Michaeli Valachiae Transalpinæ, Moldaviaeque Vajvodæ. stb. stb.

A külczim alatt, mely a levelet elzárta volt, három gyűrűpecsét.

Jegyz.: A bánffi-hunyadiak vallomása az oláh drabantokra támadásról.

(Eredeti a bécsi cs. és k. hadi lt. reg. 1600. júliusi cs. 41. sz.)

XXXII.

1600. j u l. 25.

Son avisato da un personaggio gran ser^{re} di S. Mtta (che per hora non posso nominare) che in Polonia il Cancell. insieme con Sigismundo si trovano da 20^m huomini et 15^m tartari, e che in breve disegnano assaltare la Transilvania, dove dicono haver molta intelligenza, e che nel' istesso tempo vogliano anco tentare il castello di Hust, diche a mio parere saria bene avisarne ill. s. Vaivoda, accio rimediasse a fatti suoi, e s'egli debbi restar nella provincia, di consentimento di S. Mtta, mi par piu che necessario che V. S. Ill^{me} procurino riconciliarne insieme, che io dal canto mio non recusaro di fare quanto, mi sara consigliato da V. S. Ill^{me} accioche il servitio di S. Mtta non potischi, perche giudico fara bisogno che ill. S. Vaivoda et io assistiamo l'un l'altro, et io trattano, per non perdere tempo usciro in campagna fra otto giorni al piu tardi. Di Cassa li 25. Giulio 1600.

G. Basta.

[Ungnádnek és Székelynek].

(Másolat, bécsi hadi lt. r. 44.)

XXXIII.

1600. j u l. 28.

Michael Valachiae Transalpinæ vaivoda sat.

Mivelhogy az kapu ravásokban sok fogyatkozást értettünk lenni, akarván végére menni, bocsátottuk ki közitekben Szebenben lakó Dániel deákot, hogy az kapu számokat megcirkálja és minekünk referálja. Annak okáért hagyjuk és parancsoljuk, hogy Kgtek is az cirkálásban bocsássa elő Dániel deákot az többivel

együtt, kiket melléjek rendeltünk u. m. ugyan Szebenből Brassai Damokost és¹⁾ logofetet, kiknek minden segítséggel legyetek, hogy az cirkálásban debito modo procedálhassanak és minekünk ezután referáljanak. Secus non facturi. Praesentibus perlectis sat.

Datum Albae Juliae die vigesima octava Julii a. d. millesimo sexcentissimo.

Mihály vajda
(oláh aláírása).

[P. H.]

(Eredeti, a két papír lap között nyomott vajda pecséttel, keresztbe írva, a n.-szebeni ltb. Nro. 1424. N. C. P.)

XXXIV.

1600. júl. 29.

Prud. ac cesp. sat. Saludem sat.

Az mostani felvetett hat forintos adót mennél hamarébb lehet minden fogyatkozás nélkül hagyjuk és parancsoljuk, felszedjétek és tárházunkban beszolgáltatassátok, hogy miattatok fogyatkozásunk ne történhessék. Secus non facturi.

Datum Albae Juliae 29. die Julii 1600.

Mihály vajda
(oláh aláírása.)

Latin küldetm: Szeben város királybirájának, tanácsának s polgárainak.

(Eredeti, a vajda pecséttel lezárva, a n.-szebeni ltb. Nro. 1474.)

XXXV.

[1600. július vége.]

Mihály vajdának ő ngának, Erdélynek, Moldovának és Havasalföldének fejedelmének kívánsági ő fgétül az római császártól.

Ezek az ő nga kívánsági:

1. Ennek ő nga engedelmes az ő fge kívánságára, hogy Erdélyt gubernátorságnak neve alatt tartsa és bírja, de ilyen conditionnal, hogy ő fge élteig engedje bírni, halála után az fiára szálljon és annak maradékira, fiúrúl fiúra legyen; holott pedig (kit isten ő szt. fge eltávoztasson) ő ngának magva szakadna, az ország legyen ő fgéé az római császáré.

¹⁾ Egy névre való házag. Talán Theodosius?

2. Kévánja ezt ő nga, hogy Moldovát is adja meg ő fge örökben fiúrúl fiúra, ad utrumque sexum, ő ngának, mint Havaselföldét. Holott pedig teljességgel magva szakadna ő ngának, hogy mind fiú és leányág deficiálna, tehát ő fge ez két országnak Moldovának és Havaselföldének ilyen annuentiat adjon, hogy ő magok válasszanak fejedelmet magoknak, az kit akarnak, de így, hogy zászlót ő fgétül az római császártúl kérjenek és szolgáljanak ő fgének. Az minémű törvények lesznek az két országban, azokat az fejedelem, ki leszen, tanácsival egyetemben lássa meg és discutálja és ugyanott előtte szakadjon vége minden törvényeknek, más országban ki ne menjenek appellatioba az causak. Az kalugeroakat is, papokat és monostorokat senki ki ne vegye az ő régi törvényekből.

3. Kévánsága ez ő ngának: Erdélyországban kévánja Gör-gínt, Gyalut, Vécset és Fogarast, minden tartományival és jövedelmivel egyetemben örökben, Magyarországban pedig Husztot, Kővárat tartományival és jövedelmivel egyetemben, fiúrúl fiúra ad utrumque sexum; ha az fiú ágnak magva szakadna, szálljanak az leányágra azok, és senki őket meg ne háborgassa azokban az ő nga szolgálatjáért; és ilyen conditióval, hogy ha más fejedelem lenne Erdélyben, annak ne lehessen arra való authoritása és hatalma azokat kivenni fiú azvagy leányág kezéből.

4. Kévánja azt is ő nga, hogy arra való authoritása legyen ő ngának, hogy mindeneknek, valakiknek akar adni és donálni, vagy jószágot vagy egyebet, akarmit akar, szabadon adhasson és donálhasson örökben. Annak felette valaki vagy ő nga vagy egyebek ellen vétkeznék, akár micsoda rendbeli ember legyen, arra is legyen ő ngának, authoritása, afféléket törvény szerint megbüntetni érdeme szerint és minden törvényeknek ő nga előtt szakadjon vége, máshova ne appellálhassanak és ki ne vitessenek az causak.

5. Kévánsága ez ő ngának, hogy az öt vármegyét, Bihart, Középszolnokot, Máramarost, Zarándot és Krasznát minden váraival tartományaival egyetemben ő fge adja Erdélyhez, mint annakelőtte volt.

6. Ezt is kívánja ő nga, hogy az mely végvárat megvehet pogán kézből, u. m. Tömösvárt, Felnakot (!) Csanádot, Becskereket, Pancsovát és Berint, azok ő ngáé legyenek, minden tartománival egyetemben, az Dunáig, örökben fiúrúl fiúra ad utrumque sexum.

7. Hogyha ő fge continue akar hadakozni, azt kévánja ő nga, hogy anni pínzt adjon ő fge Erdély szükségére, az mennit Zsigmond fejedelemnek rendelt volt; Moldovának is anni pínzt rendeljen és adjon ő fge, mennit rendelt Havasalföldnek.

8. Az minemű titulust adott ő fge Báthori Sigmondnak, olyant adjon ő ngának is.

9. Ez három hóra, u. m. augusztusra, szeptemberre és októberre ő fge mindenikre adjon száz-száz ezer forintot, az ki teszen summa szerint háromszáz ezer forintot, *mox et defacto* küldje meg azt ő fge.

10. Ezen ő ngának nagy öröme vagyon, hogy ő fge azt megengedte, hogy bányákat mindenütt kezdhessenek az ő fge pínzivel, kívánja azért ő nga, hogy holott azokba az praefactusokba, kik az bányákat miveltenék, valami difficultast és negligentiat esmerne és megtapasztalna, tehát ő ngának lehessen arra szabadsága afféle negligens praefectust kivetni és olyra bízni az bányát, ki az országnak hasznára legyen.

11. Mikoron az szükség kívánja, azaz mikoron valami ellenség támadna ez országra, kiben az kassai kapitány segítségével kívánatúnék, és ő nga megtalálná felőle az kapitánt, tehát tartozzék az kassai kapitán minden erejével odamenni, az hova ő nga mondja és kívánja, ne mutogasson császárra ő fgére.

12. Az mely tanácsbeli emberét odaküld ő fge, hogy ott legyen ő nga mellett addig, az míg a hadakozásnak ideje leszen, az ki gondot viseljen az hadaknak szükségire, és holott az töröktől megnyert földről és annak hatáiról valami törvények kezdetnének, tehát azok ő nga és tanácsi előtt legyenek és discutiáltassanak és adjudicaltassanak és ugyan ő nga előtt szakadjon vége az causaknak, máshova ne mehessenek appellatioba: az ő fge embere abban ne ácsja (!) magát és ne itilhessen, se ne adhasson, avagy disponálhasson azokból, avagy elvehessen, hanem csak tulajdon ő ngának legyen arra authoritása abból donálni és disponálni, avagy elvenni az ő tanácsival egyetemben.

Az mely emberét küldi ő nga oda, ki ő fge mellett legyen. annak ő fge rendeljen mind ételt és italt és mind ő fgétül s mind pedig tanácsitól tisztességre és böcsületi legyen.

Mihály vajda

(oláh aláírása).

Jegyz.: A negyedik beíratlan lapon még három sor (név) van írva szintén Cyrill betűvel.

(Eredeti a bécsi cs. és k. hadi lth. reg. 1600. jan. csomag 64. sz.)

XXXVI.

[Felelet az előbbire.]

1. Az provinciákat, Erdélyt és Moldvát, sajátúl örökösképpen nem adhatni, bizonyos okoknak ellenkezésiért, melyek nyelv szerint szóval exponálhatni.

Oldalt (más kéz): Császár hite nélkül nem lehet.

Havasalföldét pedig privilegiumjával ű fge kész engedni ű ngának örökben.

2. Mindeneknek az ű fge nevével (és hírével) kelletik meg
Oldalt: Nem le- lenni; az dispositio pedig az régi törvények és szo-
het. kások szerint az tanácsurak tanácsából méltó igazság-
 gal disponáltassanak, melyekben ű nga gubernator levén és az ű
 fge személyét repraesentálván disponálhat.

Oldalt: Fiat.

3. Az régi szokások szerint meg lesznek.
 4. Az külső vármegyék és jószágok, kik az régi törvények
Oldalt: Császá- szerint az Erdély provinciának kívül vadnak, azon sta-
híre nélkül tusba, állapotban, kiben mostan találtatnak, megma-
nem lehet. radjanak. És az Erdély tartománya az ű határin
 belől ű nga által gubernáltassék.

5. Hogyha városokat, várakat s kastélyokat, avagy egyéb
Oldalt: Császá- heleket, kik az magyarországi koronát illetik occu-
híre nélkül páltatja, tehát azok ű fgét illessék és az magyaror-
nem lehet. szági koronának restituáltassanak; Báthori Zsigmond-
 dal is ilyen végezés volt. Az többit pedig azonkívül, melyeket az
 úristen kglsségéből mutat ű ngának, azok megengedve lehetnek.

6. Hogy ha az három tartománt, kitül az isten oltalmazza,
Oldalt: Csá- megvennék, ű fge ű ngának és fíjának uraságára és bi-
szárt találja rodalmára kglg gondot visel s meg is látogatja vele,
meg ű nga. úgy hogy ű nga mind fíjával egyetembe az ű fge
 oltalma és gondviselése alatt békeségesen és nyugodalmason kedve
 szerint élhet, maradéki azonképen.

7. Hogy ha az hadait continue viselni kelletik, ű fge mind
Oldalt: Válasz pénzzel s mind egyéb segítséggel leszen és hogy ha
vagyon. ű nga ellen valami hadak, avagy derék erő indúlna,
 tehát ű fge ű ngát minden hadaival megsegíti.

8. Ű fge az törökvel frigyét nem vet, meg sem békélik vele
Oldalt: Fiat. ű nga tanácsa nélkül és az provinciák híre nélkül.

9. Ű nga híre nélkül az törökvel ű fge meg nem békélik, fri-
Oldalt: Fiat. gyet sem vet [így! másodszor].

10. A mi illeti az ű nga és fia titulását, ű fge ha szükség le-
Oldalt: Töre- szen, megcselekszi és a mellett kglg gondviselését ű
kedik ű fgénél. ngának előmenetére praestálja, úgy, hogy ű nga fíj-
 val egyetembe rajta megnyughatik.

11. Ez dolgot ű fge kegyelmesen promoteálja s előveszi.

12. Az husz ezer embernek fizetését ű fge mostan nem ad-
Oldalt: Császárt hatja, mert ű fgének mind Alsó- és Felső-Magyaror-
találja meg ű szágba, azonképen Tótországba és Dalmatiába con-
nga. tinue nagy hadakat készen tartani kell, mastan pedig az
 hadak fen lévén, annál is nagyobb hadakat kell tartani és fizetni,
 hanem, a miképpen azelőtt, mostan is úgy az megigírt somma pénz
 ű ngának megadatik és hogyha az szükség kívánni fogja, ű fge az

felső-magyarországi hadait maga saját költségén ügának melléje adja, ha pedig annál is nagyobb hadat kívánna, az alsó-magyarországi hadait is ügának melléje küldi segítségül, üga is tartozzék, ha kívántatik, vagy maga személye szerint is hadaival, vagy pedig együtt ügfe hadaival az ügfe ellenségének ellenek állani és támadni.

Az írat homlokán: Antwort der Commissaire.

Kívül: Etliche Artikel, was Mihál vaida erstlich der Zips: Cammer und nachher Ihrer May. proponirt u. begert u. was ihme zugelassen werden.

(Másolat a bécsi cs. és k. hadi ltb. reg. 1600. jan., 64. sz.)

XXXVII.

[1600 jul. v. aug.]

1. Meggondolván császár ügfe az én sok munkámat és nehéz sulyos szolgálatomat és eddig való számtalan sok költséget, kit én nem úgy enmagamért, mint ügfe kért és az keresztységhez való szeretetemért az türök és tatár ellen való nagy külséggel és fáradtsággal kellett hadat viselnem, u. m. immár hét esztendőül fogva, kire menni számtalan költségem ment, azt csak az úristen mondhatja meg; ezután is pedig (!), mint ilyen két nagy monarchia tudom minden erejeket hatalmokat csak ez három országra fogja fordítani és ellenek mind télben nyárbán egyaránt és nagy szerencsüket kell ellenek prostálnom.

Azért ezt kívánom, hogy ügfe Havasalföldét, Moldovát énnekem és az én maradékomnak utriusque sexus resignálja in perpetuum (!)

2. Hogy Erdélt sub nomine gubernatoris bírjam, eýa (*igy*) conditione pedig (!), hogy valamikor akarom és a szikség kívánja mindenkor gyűlést tessek és az ország javára megmaradására mindent végezhesünk és az articulusokat ügfe confirmálja.

3. Hogy az országnak minden hasznai u. m. arany, ezüst, só és egyéb bányáinak hasznok az én külségem után nekem járjanak és harminczadok, dézmák, kívül udvaromat és hadakozó szolgákat tarthassak.¹⁾

4. Hogy minden donatiomnak salvo jure alieono (!) helye legyen és kinek-kinek az üg érdeme szerint donálhassak ügfe neve alatt.

5. Minemű bizontalan legyen az embereknek életek s nem tudom mikor hozza el az úristen az én életemnek végét, kívánom, hogy ügfe az én sok fáradtsággal, munkával való szolgálatomat

¹⁾ *Oldalt:* Megvagyon ergedve császár ügfgétül.

megtekéntvén, adja énnekem örökében (!) és az én maradékomnak itt ez országban Gürgént, Vécset, Fogarast com (!) pertintis (!) suis; Magyarországbán pedig Kúvárat, Husztot (az vagy Tokajt) és vagy Morvában, vagy Cse-országban egy jó hasznú várat mox et defacto, hogy én is mind az én fiammal együtt nagyobb szívem szerint szolgálhassak ű fgének és az egész keresztyénségnek.

6. Kérem és könyörgök ű fgének, mint kglis uramnak, hogy ű fge az én jó szívvvel és szeretettel való szolgálatomat megtekéntvén, az én titulusomat és az aranybáránt (mint Sidmontnak) szerezze meg mind enmagamnak és az én fiának, kiért mind én és az én fiam szolgálhasson ű fgének és az egész keresztyénségnek.

Az írat homlokán: Noch andere propositionen des Waiwoden.

Kívül: Etliche Articl, warumben Mihal vaida bey Ihrer May. angehalten.

(Másolat [ugyanaz az írás, mely az első 12 pontot írta] a bécsi cs. és k. hadi ltb. 1600, jan. 64. sz. cs.)

XXXVIII.

[1600 jul. v. aug.]

1. Hogy Erdélt, Moldovát és Havasalföldét ű fge in perpetuum Mihály vajdának és az ű fiának adja.

2. Hogy szabadon az ű nga akarátja szerint donálhasson és inscribálhasson, az kinek mit akar.

3. Hogy semmi törvények innen és appellatiok ki ne vitesenek, hanem, mint ezelőtt, itt mi előttünk szakagyonak végig.

4. Hogy az üt (!) magyarországi vármegyéket u. m. Bihart, Külső-Szolnokot, Krasznát [*Zarándot*] és Máramarus vármegyét Erdélyországhoz visszakivánom, mind Váradot, Husztot és hozzátartozókat.

5. Hogy az ellenségtől az mi földet megszabadíthatok az úristen akarátjából, azt kivánom, hogy ű fge azt énnékem engedje és az én fiának örökben.

6. Hogy, kit isten eltávoztasson, ha az ellenség miatt az három ország, Erdély, Havasalfölde és Moldova elveszne, tehát ű fge Magyarországbán adjon százezer arany forint jüvedelmű jószágot, vagy én magamnak, vagy az én maradékimnak.

7. Hogyha ű fge hadakozni akar, mind pénz és népbeli segítséggel elegendővel az türük császár és az tatár kán ellen elégséggé tegyen.

8. Hogyha ű fge frigyet teszen az türükkel, tehát ezt ez felül megírt három országot az frigyben bele küsse.

9. Hogy én hírem nélkül ő fge az türükkel frigyet ne vessen, sem meg ne békéljék.

10. Hogy ű fge azt az titulussal engemet és az én fiamot megékesitse, az mely titulust Sigmond fejedelemnek adott volt.

11. Hogy az imperiombeli fejedelmek küziben és társaságában bevegyenek engemet is és az én fiamot is ű fgek.

12. Hogyha ű fge hadakozni akar, tahát azt kívánom, hogy ű fge huszezer emberre való hópénzt adjon és nemcsak üt hónapra, hanem egész esztendőre, hogy mind télben és nyárban az pogánok ellen elégséges lehessenek az hadakozásra.

Mihály vajda
(Ciryll betűvel.)

Fent: »Propositionen des Waiuoden Michael.«

(Eredeti a bécsi cs. és k. hadi ltb. 1600. jan. 64. sz.)

Jegyzet: A propositiok mind egy borítékban zárván a levéltárban; azon eme felírás:

»Compactate wegen Siebenbürgen de ao. 1600, samt Moldau, u. Wallachey, zwischen Rudolf II. u. dem Voivoden Wallachey Michael durch die k. k. Commissaire David Ungnad u Michael Szekell.«

XXXIX.

1600. a u g. 2.

Illmi et magn. dni et amici nobis obs^{mi}

Az mely hireket kgték minekünk írt az lengyel cancellarius és Báthori Sigmondnak ellenönk való készületi és szándékok felől, az Kgtök írásából mindenöket megértettünk, kiről noha ezelőtt is volt valami értelmünk, de mindazáltal az Kgtök írásából bizonyosan értvén Kgtöktől jó néven és szeretettel vöttük. Értötte Kgtök azt, hogy azon voltanak, miképen minket az keresztyénségtől elszakasztván, hozzájuk kapcsolhattak volna, mi pedig minthogy eleitül fogva császár urunknak ő fgének és az keresztyénségnek híven szolgáltunk és mindvégig szolgálni akarunk, semmiképpen ezt nem akartuk cselekedni, hanem az keresztyénség mellett akarunk élni, halni, melyet űk eszükben vevén, azért szándékoznak ellenünk.

Hisszük istent, hogy a miképpen eddig minden dolgainkat jó végre vitte, ezután is nem hagy ő szent fge.

Mi az mi hadunkkal minden órában készon vagyunk, talpon állunk, valamelyfele kívántatik, csakhogy Kgték is onnan mozduljon és Bástá uram szálljon táborban hadával Tasnád mellett és oly készon legyen, hogy valamely órában kívántatik, mindjárást segítségül jöhessen mellénk, ugy pedig, hogy az ne levélbeli, a ki minekünk nem kell, hanem valóba való segítség legyen, hogy az ű fge határit az ellenségtől megoltalmazhassuk.

A mi az ő kglmére való nehezségünket illeti, mi ő kglmére ezelőtt sem nehezteltünk, most sem neheztelünk, noha ő kglmébe megfogytunk; csak hogy ő kglme az mi segítségünkre oly készen legyen, hogy egyetemben az keresztyénségnek és ő fgének hasznoson és híven szolgálhassunk.

Mert az török Nándor-Fejérvár felől hátunk megött vagy, más felől az lengyelök törökkel tatárral igyekeznek ellenünk, kiből ha nem vigyázunk és készen nem leszünk, csak isten tudja mi következik belőle.

Annak okáért szükség, hogy oda fel is ő fgének hada meginduljon, ne nézzenek csak mi reánk, hanem készüllettel és gondviseléssel legyen Kgtök, hogy mi is és az alattunk valók az egész keresztyénségnek való szolgálatunkban meg ne fogyatkozzunk.

Értettük volt annakelőtte, hogy az török esmét Váradot akarná megszállani, kire való képest, hogy onnat inkább eltérít-hessem, megírtuk volt neki, hogy mi akarjuk megszállani és az Erdélyhöz való határokat visszavenni.¹⁾ Immár azután mi szándékok érkeztek, még nem tudjuk, mert válaszuk nem jött írásunkra.

Alliatiat pedig mi eddig is elküldtük volna az tatár chámhoz, de minthogy az tatár révén eszébe, hogy mellőlők elállottunk és velük nem tartjuk, a minemű követimet ezelőtt oda bocsáttam volt is, oda vadnak, még eddig vissza nem bocsátták; kiért félték hogy ezt is meg ne tartóztatták volna, ezért nem bocsáttam el; — mindazáltal ő fgének és Kgteknak ha az tetszik, mi készök vagyunk mindjárt is elküldeni.

De reliquo stb. Datae Albae Juliae die 2. Aug. a. d. 1600.
III. D^{num} V^{rum}

amicus addictissimus
Michaél Vaivoda.

[A commissariusoknak, Ungnádnak és Székelynek]

(Másolat a bécsi cs. és k. hadi lth. r. 1600. aug. 44 sz. cs.)

XI.

1600. aug. 14.

Prud. ac cesp. Salutem sat.

Az minemű pénzt mostan Kgték mincünk küldött Nika Viztier által, azt mincünk épen beadminisztrálta, melyet Kgtektől jó néven is vöttünk, de miérthogy Kgteknél nyilván vagy, —

¹⁾ A kir. biztosok 2. aug. írt jelentésükhöz csatolják e pontot, latinra fordítva s alatta e megjegyzés áll: HIC LATET ANGVIS IN HERBA.

hogy az adónak beszolgáltatásának praefigaltunk volt negyven napot, hogy akkorra épen beszolgáltassa Kgtek az adót, mely praefigált napok lassan be kezdenek telni és az adónak az felét is nem szolgáltatatta be Kgtek: hagyjuk azért, hogy Kgtek mindjárt tegye szerét még huszonnyolcz ezer forintnak és ugyanezen mi boerunk Nika Viztier által küldje meg Kgtek, mert semmiképpen az kozákok miatt nem nyughatunk, hanem meg kell adnunk fizetéseket épen. Secus non facturi.

Datum Albae Juliae 14. die Aug. a. d. 1600.

[*Utóirat:*] Az pénz pedig holnap estvére itt legyen, mert ha akkor nem leszen, mind elmennek az kozákok; azért Kgtek ezt semmiképpen el ne negligálja, hanem meg legyen, mert ha elmennek az kozákok és kárt tesznek, minden károkat Kgtekkel fizettettünk meg.

Az mi restal pedig az adóból, azt is az praefigalt napra épen fogyatkozás nélkül beszolgáltassátok tárházunkban. Izen-tünk Kgteknek szóval is ez mi boerunktól Nika Viztiertől, valamint azért mi szónkkal Kgtek előtt szól, Kgtek hidje meg szavát. Az mig pedig ott mulat, Kgtek addig mind magának, szolgálainak és lovainak ételt, italt adjatok.

Mihály vajda
(oláh aláírása.)

Külczim: Prud. ac cesp. magistro civium regio et sedis judicibus, caeterisque juratis civibus civitatis nrae Cibiniensis sat.

(Eredeti, kívül a nagy vajda pecséttel lezárva, a n.-szebeni városi és szász nemzeti ltb. Nro. 1477.)

XII.

1600. a u g. 16.

Spectabilis etc.

Ex Vrmező die 16. aug. 1600.

Az Ngtok parancsolatja szerint én elküldöttem vala Lengyelországba egy barátomhoz, az kinek bizonyosan hozták, hogy az lengyel hadnak fele Moldvára ment, eddig is elindultak volna, de az tatárokra vártak csak, hogy az elérkezett, azután indultak meg, ugyan ez az én barátom énnekem titkon megizente, hogy semmit ne féljünk, mert eltért a had, az ki erre akart jünni az is Moldvára ment, pénteken költöztek által az Nestheren és úgy indultak meg. etc.

(Más. Ungnad és Székely jul. 16. 17. 18. jelentése mellett a bécsi cs. és k. hadi ltb. reg. 1600. júliusi 44. sz.)

XLII.

1600. aug. 25.

Egregiè nobis dilecte, salutem et favorem.

Medeseren lakók egyenlőképpen könyörgések által találta-nak meg minket, jelentik, hogy egy darab földeket még Telegdi Mihály udvarhelyi kapitánságában foglalta volna a várhoz hatal-masól, mely mind ez ideig is meg nem szabadult volna, most penig Székely Moysesnek volt búzavetése benne és az ő elmente után felszabadult volna, és csak őket concernálná: könyörgötte-nek, hogy nekik megadnók azon darab földet. Az dolog azért így lévén, hagyjuk és parancsoljuk, hogy azon föld dolgát köztök iga-zíts el, az mint mondja. Secus non facturus.

Datum Albae Juliae die 25. Aug. anno dni 1600.

Mihály vajda
(oláh aláírása).

Külczm: Egregio Stephano Lwezywł, capitaneo sedis Siculicalis Udvarhelyi etc. nobis dilecto.

(Eredetije a maros-vásárhelyi gróf Telekiek lth.)

XLIII.

1600. sept. 2.

Prud. et cesp. sat. Salutem sat.

Panaszolkodnak minékünk az mi éléshajtóink, hogy az eléb-beni mód és szokás szerént az élést táborunkban nem szolgálta-nátok. Hagyjuk azért és parancsoljuk tinektek, hogy minden fogatkozás nélkül az mi élés hajtóinknak mindenben szavokat fogadjátok és az élést táborunkban adminisztráljátok, hogy az miá fogatkozás ne essék. Secus non facturi.

Datum Albae Juliae die 2. Sept. a. 1600.

Mihály vajda
(oláh aláírása).

Külczm: Prud. et cesp. magistro civium regio et sedis iudicibus, caeterisque juratis civibus civitatis nrae Cibiiniensis etc. sat.

(Eredetije, a vajda pecséttel lezárva, a n.-szebeni lth. Nro. 1420. N. C. P.)

XLIV.

1600. sept. 9.

Az vajda Lugosra küldött volt segítségért, holott semmi kész nép nem volt, az község is mind az erdőre futott volt; — honnét nulla spes praesidii. Ezt az posta referálta itt, ki Lugosra ebbe járt.

Az háromszéki székelység jó, ma az mint értjük Sárkánban voltak; eleikbe küldtünk és persvadeálni akarjuk omnibus rationibus, hogy az Aranyas székiek nyomát kövessék. Ha az nem fog, itt Szeben, Ujegyház és Sink széket készítjük és ha erre jönnek, meg akarunk velek vinni.

Fogaras tartományából minden háztól egy-egy embert kíván, kihez a mint értjük, az községnek semmi kedve nincs, mint az uraimnak az sóós káposztához; ha pedig történet szerint felkelnének, azon vagyunk, hogy békével ezen el ne menjenek.

Ugy értjük, az szegénységet mindenütt sollicitálja a szabadság ígéréssel, de ekkeddig kevés hasznát láttuk.

Posta vagyon fogva; ki ma reggel Havasalföldében akart menni, hogy segítség jöjjön onnét. Detinealták. Verestornyot diligenter akarják őrzeni, őrzik is. Gyalogunk istennek hála elég volna, de lovasunk kevés, felette szűkölködnénk száz lovas nélkül.

Azt is értjük, az törököt sollicitálja és mindent ígér neki, hogy succurraljon. De az török mi választ tött reá, azt nem tudjuk.

Az brassaiaknak izentünk és minden úton ezt az uniot akarjuk nekik persvadeálni. Rövid nap válaszunk is jó töllök.

Caetera tabellarius referet.

Die 9. Septembris, estwe, 1600.

Hátán: Az tordai táborba iratott articulusok a. d. 1600. die 9. sept.

A tordai határozatok mellett, mint 5-ik lap, fel is van rá az 5. jegyezve. Egykorú a gyűlés végzéseivel.

(A n.-szebeni ltb. a Comititalia közt.)

XIV.

1600. sept. 14.

Prudentes ac ccsp. sat. Salutem sat.

Megértettük az Kgtek levelét, mit írjon és művel mentitek magatokat, hogy az asszonyállatoknak és gyermekeknek halálában sem híretek, sem tanácstok nem volna, hanem az minemű hűséggel annakelőtte az római császárhoz ő fgéhez és mi hozzánk volt Kgtek, most is azon hűséggel volnátok. Kgtek azért avval jól míveli, hogy az árulókhöz nem adja magát, hanem az előbbi hűséghez tartjátok magatokat, mi is azon kegyelmességgel leszünk Kgtekhez, mint szinte annakelőtte. Ugy vagyon azért az, hogy az székelyek is elől találtak sok szeginy asszonyállatokat, kiket rútul vagdaltak volt és azokat ki kell keresni, nem hadhatjuk az ártatlanoknak véreket semmiben múlni. Kgtek az több száz városoknak is írjon, hogy az hűséghez tartsák magokat, ne adják ők is magokat az árulókhöz. — Az miért azelőtt is írtunk volt Kgtek-

nek, hogy az havasalföldi bojéroknak pénzeket előkeresnétek és az áruló nemeseknek minden marhájokat azonképpen felkeressetvén és mi számunkra foglalnátok: most is hagyjuk hogy valamenni pénznek legyen az havasalföldi bojéroknak és áros embereknek, akár ez erdélyi legyen, azoknak minden pénzeket mindjárt küldjétek ide, hogy fizethessük az vitézeknek, mely pénzeket annakutánna ismeg megadatjuk nekik, az erdélyi nemes embereknek pedig mind pénzeket és marhájokat mindenestül miszámunkra foglalja Kgtek és lajstromba felírja, mi emberünket is bocsátottuk oda Kgtekhez. Az minemű restantia vagyon az mostani hat forintos adóból, mind ott s mind az több városokon, azokat az restantiákat Kgtek küldje még, mentül hamarébb lehet, és Kgtek is adjon magoktól hitelbe vagy húsz ezer forintot, hogy mostani szükségünknek idején fizethessünk az vitézeknek; ha isten megtart ő szent fge bennünket, nem leszünk ingratusok. Az porral is és dobokkal Kgtek ne késsék, hanem mentül hamarébb lehet küldje el, bizunk istenben ő szent fgében, hogy az árulókat megveri isten: valaki urára, fejedelmére támadott, mindenkoron szégyent vallott az és megverte isten, ezeket is megveri. Et bene valeant.

Datum ex castris circa civitatem Zaz-Sebes positis 14. die Sept. a. 1600.

Mihály vajda
(oláh aláírása).

[*Utóirat:*] Az élésre is legyen Kgteknek gondja, hogy mentül hamarébb lehet küldjétek élést táborunkban és az több városok is küldjenek élést hamarsággal.

Külcsm: Prudentibus ac cesp. magistro civium, judici regio, eate-
risque juratis civibus ac inhabitatoribus civitatis nrae Cibiniensis etc.

(Eredeti, a vajda pecséttel lezárva, a n.-szebeni városi és szász nemzeti
ltb. Nro. 1484.)

XI.VI.

1600. sept. 16.

Rudolphus etc.

Rev. sp. et magn. egr. nobiles, fideles dilecti.

Postquam vos ipsi pro prudentia vestra videtis, quam exitiosum vobis patriaeque vestrae, si Valachiam sibi Turcaesubjugent, futurum sit, existimamus vobis nequaquam iniquum visum iri, ut quae Michael vaivoda contra Turcam petit auxilia, ipsi haud gratum conferantur.

Nos hoc potissimum cupimus, vosque hortamur, ut hac in re non tam Michaelē ipsum, aut eam, quam vobis dederit offensam, quam vestram vestrorumque, de qua agitur, salutem spectetis, eoque vos ad suppeditanda, quae contra impium hostem petuntur, auxilia, promptiores ostendatis. Nos vero, ne vobis id fraudi sit, curabimus, nihilque eorum, quae ad stabiliendam, firmandamque viam vestrorumque securitatem opportuna sint, praetermittemus. Caeterum benigne vobis cupimus.

Datum in arce nostra regia Pragae die 16. m. Sept. 1600.

Rudolphus, mp.

Rud. Coraducius Dr. mp.

Ad mandatum S. C. M^{tis} proprium
Jo. Barvitijs.

(Eredeti a bécsi cs. és k. titk. lt. Varia Turcica.)

XLVII.

1600. sept. 21.

Magnifice dne, amice sat. Post servitiorum sat.

Notum facere Magnificentiae V^{rae} volui, quanta cum injuria et temerario quodam ausu Michael vajvoda Moldaviam superioribus mensibus invaserat, atque occupaverat, quam quidem provinciam S. R. M^{tas} Poloniae in his disturbiorum temporibus in protectionem suam recipiendam, Jeremiam vajvodam ipsi prae-fecerat. Verum Michael eo non contentus quod provinciam occupavit, ditionibus etiam Suae M^{tis} Regiae multa damna intulit, districtum Pakocha diripuit, pagos incendiis delevit, infinita atque intolerabilia damna cedibus et rapinis intulit. Sua vero M^{tas} Regia tantas injurias impiissimi hominis ferre nolens, cancellarium Poloniae cum valido exercitu eo fine expedit, ut ubicunque Michaelē vajvodam nactus fuerit, poenas ab eo exposcat. Quem cum in Moldavia non invenerit, intelligens eum hic in Transylvania esse, hic etiam ipsum persequendum duxit, statuitque vindictam sumere de patrato facinore et scelere. Cum autem dominus cancellarius intellexisset Dominationes quoque Vestras jugum eius intolerabile, quod cervicibus vestris imposuerat, diutius ferre non potuisse, ob idque contra eum rebellasse, me cum domino Moise Szekely festinantissime hac ira Bistriciana iusto cum exercitu in auxilium praemisit, ipse etiam cum omni exercitu diverso itinere continuatis itineribus subsequitur. Quapropter a Magnificētia V^{ra} certior fieri volui, quid amplius nobis sit faciendum, cupimus autem eum a Magn^{tia} V^{ra} nobis modum prae-

scribi, ut ita communibus viribus res ista geri possit, ne impune atrocia atque inaudita facta sua ferat. Eandem Magn^{am} V^{ram} sat.

Datum ex castris ad Nyrmezö positis, a. d. 1600. die 21. Sept.

V^{rae} Magn^{itae}.

servitor et amicus
Pothoczky Jakob
de Pothok m. p.

Ad dominum magnificum Stephanum Chakÿ.

Egykorú másolat, hátán Ungnád kezével: Dis ist der polnisch Oberhauptman der mit dem Zekel Moises beÿ Tekhendorf in Sibenbirgen ist ankhuben.

(A bécsi titk. ltból. Hung.)

XLVIII.

1600. sept. 25.

Ill^{me} dne mihi col^{me}.

Legi literas ill^{mae} D^{nis} V^{rae}, ex quibus quantopere se a culpa purgare nitatur, quod rebus istis, quae gestae sunt, nullam ansam praebuerit, recte intellexi. Ego vero, si praeterita in memoriam revoco, comperio ill^{ma} D^{ncm} V^{ram} vix in paucis officio suo et S. C. M^{tis} benignae voluntati satisfecisse. Nam postquam ill^{ma} D^{tio} V^{ra} Transylvaniam sub auspiciis Suae M^{tis} armis coepisset, meminisse praeter ipsam saepius per nuncios, postmodum per commissarios, tandem vero per ill^{mm} dominum Pezzium de reddenda Transylvania requisitam fuisse, cui tamen ill^{ma} D^{tio} V^{ra} morem nunquam gessit, libertatem regni et nobilitatis oppressit, plesque nobiles viros primarios in dicta causa ad suplicium trahi iussit, jura legesque violavit et hanc Suae M^{tis} provinciam intolerandis exactionibus, militum rapinis, caedibus, incendiis miserandum in modum afflixit. Ex quibus manifeste constat, causam ad ista omnia ab unica et sola ill^{ma} D^{ne} V^{ra} promanasse. — Quae etsi per se ita se habeant, ne tamen vel Sua M^{tas}, vel ego christianitatis officio defuisse videamur, id quod ill^{ma} D^{tio} V^{ra} per Johannem Zelestey reliquosque boeros proponit, cum regni ordinibus ita acceptamus, ut pacem mutuum et concordiam intestinis discordiis anteferendam statuamus. Ut igitur ea firma et stabilis constitui possit, postulamus ut ill^{ma} D^{tio} V^{ra} conjugem, filium Petrasco et Ploncam filiam unacum magnifica domina matre sua, thesaurum item demum resque preciosiores huc Cibinium obsidum loco transmittat, idque ad proximum et immediate sequen-

tem diem sabbathi fide dabimus, cum meo, tum omnium regni ordinum nomine, nihil in eos acerbius tentatum iri, neque quicquam mali, aut detrimenti, vel eorum personas, vel res ill^{mae} D^{nis} V^{rae} accepturas. Id vero plurimum stabiliendam concordiam facere videtur, quod ab ill^{ma} D^{ne} V^{ra} postulamus, ut Transylvaniae penitus et in toto renunciaret, neque quicquam juris in ea sibi praesumat, quin continuo exercitum eo ducat, quo S. C. M^{tas} ducendum mandaverit, vel ego ill^{mae} Dⁿⁱ, Suae M^{tis} nomine, praescripsero. Id si fecerit, nihil est, quod gratia et clementia Sacr. C. M^{tis} ill^{ma} V^{ra} D^{uo} dubitet, promitto me promte apud Suam M^{tem} pro ipsa intercessurum, ut eadem, qua hactenus erga ill^{mam} D^{nem} V^{ram} clementia utatur, atque ipsi in superioribus etiam partibus juxta priorem clementissimam Suae M^{tis} promissionem de bonis et tuto residentiae loco prospicere Sua M^{tas} C. velit efficere, contendam. In reliquo sat.

Ex castris ad Cibinium positis die 25. Sept. a. d. 1600.

Kivül: Paria literarum ill^{mi} dni progeneralis ad Valachum Vajvodam datarum.

Alatta német jegyzetben, Ungyán kezével: Az erdélyiek is ily értelembe írtak a vajdának, csakhogy az 5 articulust is bevették a kívánalmak közé.

(Másolat a bécsi titk. lt. Hung.)

XLIX.

[1600 okt. elején.]

Spectabilis et magnifice dne. Salutem sat.

Megolvastatván az Kgd levelét, minden részében megértetem, melynek első részében egy néhány rendbeli okokat számlál elő Kgd, kikből azt hozza be Kgd, ugyancsak tulajdon én volnék ennek oka az mostani dolognak, kikről énnekem noha méltó excusatioim volnának, de azokat is mostan hátra hagyván, hiszeni, hogy Kgd is lassan lassan végére megyen azoknak is.

Az mi az mostani tractatus, arra teszek választ Kgdnek: Az mi első kívánságot nézi, hogy házam népét és kencsemet nagyobb hitelnek okáért bizonyos helben császár ő fge birtokába hagyjam: igaz sem izenetem, hogy teljék kedve császárnak ü fgének az én hívségem felől, hogy inkább hihessen, mert nekem ez világon annál nagyobb zálogom nincsen, — de az minémű helt Kgtek deliberalt, u. m. Szebent, csak hagyom a Kgtek itéletire: én az török rabságot akarván elkerülni és az jó szabadságnak örülni, az százszok rabságára vessem házam népét, magokkal szabadok

ne legyenek, mi vinne engem arra, — hogy ilyen rövid napot is praefigalt Kgtek ez jövő szombatot, talám nem értette Kgtek, hogy immár által iktattam (!) az havason, mert Fogarasban is nem akarám rekeszteni, míglen az Kgtek értelmét is nem vehettem és hozzám való szándékát nem értém. Hanem im viszontag fő meghitt boýeromat Kulcsár Radult is oda bocsátottam, ki által minden akaratomat és kívánságomat szóval is megizentem, levelemből is megértheti Kgtek. Ugy tetszik penig, hogy mindenben méltó az én kívánságom, méltatlan dolgot nem kívánok, sokat sem kívánok, mert én, az mint az Kgtek kívánsága is, az császár őfge kegyelmességére hagyom magamat.

A hol penig kívánja Kgtek, hogy Erdélyből kezemet kivegyem és annak in toto renuncialják, noha énnekem arról is jó végezésem vagyon s levelem, mint s hogy legyen, melyre Pecz doctor uram, császár ő fge plena authoritást adván neki, mikor ide hozzánk bocsátta vala, nekem ő fge képében pecsétetes levelet és kezeírását adta s tartom is levelét, — az mellett főkövetim vadenak oda ő fgénél, mindazáltal csakhogy az töröknek kedve ne teljék Erdélyből ha kiveszem kezemet, az én sok fáradtságomért és vérünk hullásáért nem érdemli-e az én jó szolgálatom, hogy Erdélyben legyen nekem is bizonyos lakóhelyem és házam népét ugyanazon lakóhelyekben itt ez országba hagyhassam s mind az én boýerimnak házok népét hogy legyen hova helheztetnem; magam penig hadastól, a hova kívántatik az keresztyénség mellett szolgálhassak és jár hassak bizvást.

Azért hogy megértse Kgtek, az én kívánságom az, meg is érdemlem ő fgétől, Fogarast, Görgént és Vécset, ez három helt. Azonkívül az császár ő fge kglsségéhez tartom magamat, ha ő fge parancsolja, hogy mindenestől felmenjek hozzája, annak is engedelmes leszek; de csak addég, míg ő fgét megtaláljuk, adjon érte hitlevelet, mind ő fge képében s mind penig ez országbeli urak adjanak erős hitlevelet, és az Rukari (!) utat parancsolják meg irtam, hogy házunk népét azon Fogarasba visszahozhassuk és ott helheztethessük. Innét én hadastúl Havaselföldében bemegyek, mert az török Oroszcsýknál vagyon és Gyergyót megakarná építeni, kiről tegnapi hoztak tőle leveleket s kénálják is magokat segítségre, de énnekem nem kellene, mert ha minden javiukat elvesztettük, lelkünket nem akarjuk elveszteni, az keresztyénséget semmi uton nem akarván elárulni.

Hogy penig Fogarast kívánjuk, hogy házunk népét ott helheztessük, nem egyébért, csak azért, hogy közelet Havaselföldéhez és inkább táplálhatjuk mindennel. Nem is kívánom penig örökben, hanem az mig császárt is ő fgét megtaláljuk állapotunk felől és az ő fge kglssége mit deliberal felőlünk, onnat várjuk ő fgétől, vagyok is ol reménségben, az én jó szolgálatomnak ő fgénél

tekinteti leszen. Az keresztyénségnek megmaradásáért im minden jóval kénálom magamat és mindenre reá megyek az mire képes

[*Jegyzet*: Itt megszakad a másolat.]

Kicűl ugyazon kéz: Paria literarum ad Georgium Basta scriptarum.

(Egyk. másolat a bécsi cs. és k. hadi lt. reg.: 1600. jan. 61. sz. csomag.)

L.

1600. oct. 23.

Ill^{res} magn. gen. dni, amici car^{mi} et obs^{mi}

Binis mag. et gen. D^{num} V^{rarum} literis respondeo. Primum eo potissimum cosilio me cum exercitu a R. M^{te} dno meo clem^{mo} esse missum, ut eas a Michaelae waída poenas exigerem, quae a facinoroso homine iure optimo erant exigendae, quod is non solum provinciam tutelae ipsius M^{tis} Moldaviam per vim occupasset, verum etiam milite suo confinia regni Russiae et Podoliae depopulatus esset, bonis regiae mensae atque nobilium ferro ignique vastatis. Facio itaque D^{nes} V^{ras} certiores, exercitum S. R^{ae} M^{tis} cum ipso prospere pugnasse dominio die idibus Octobris, cum insedisset cales, dejectus inde est, et miles ejus concisus, idem uno illo eodemque tempore, cum post montem castris positus in monte copias collocasset, consimili modo inde pulsae praecipiti fuga repetiverunt castra. Die Lunae, cum fossarum margines, quas hiberni torrentes imbresque efférerant, occuparet, exercitumque Regiae M^{tis} morarentur, fortiter rejectus in montes sese recepit, cum deinde castra die Veneris undecimo Calendas Novembris ad flumen Telesinum, quod superandum erat, loco nomine Bukobil, natura difficili et impedito posuisset, aciemque instruxisset. spe omni collocata in peditatu et tormentis in sylva, qua exercitui S. R. M^{tis} progrediendum erat, occultatis, et cum peditatus regius et Cozaci Nisovienses in eandem sylvam ingressi, eos pepulisset, ac equitatus in reliquum exercitum ejus impetum fecisset, superatus, dispersis in tres diversas partes in fugam copiis ipse quoque se fugae dedit. Est D^{num} V^{narum} hostem et S. R. M^{tis}, si se ad D^{nes} V^{ras} recipiat, capere, et vinctum S. R. M^{ti} tradere; praemisit Michael waída ad D^{nes} V^{ras} uxorem et filiam, perspicuum est, maritum et patrem apud D^{nes} V^{ras} fore. Rogo, ut cum S. R. M^{te} hac in re sincere velint agere. Brevius scribo, quod gen. dnus Johannes Nozacziuský caetera exponet, cui ut fidem in iis rebus, quas ad D^{nes} V^{ras} perferet, adjungant, et ad me quamprimum

cum responso remittant, peto. Quod superest, opto D^{nās} V^{ras} bene valere.

Datum ex castris ad Bukobyl positis, 23. Oct. 1600.

Magn^{arum} D^{num} V^{rarum}

amicus ac servire paratus
Joannes Zamosky
regni Poloniae cancellarius.

[Az erdélyi rendeknek.]

(Egykorú másolat, egy lapon, minden cím nélkül a segesvári városi
ltb. N^{ro} 80.)

LJ.

1601. j a n. 5.

Sacr^{ma} C. R^{que} M^{tas}, dne dne nobis clem^{me}

Nemini dubium esse potest, quantas clades afflicta haec provincia ob immanissimam truculentissimi tyranni Michaelis vaivodae crudelitatem acceperit, quae sane tantae fuerunt, ut nulla adeo furiosa vel barbari hostis rabies esse potuerit, quam nefandissima eius truculentia multis partibus non excesserit. Nam posteaquam praedonico more in hoc regnum irrupisset, ut furorem suum palam omnibus ostentaret, ilico rapinis, incendiis, insontium caedibus, in miseram nobilitatem, atque adeo in omnem aetatem et sexum nefarie desevire non dubitaverit, sacra et profana omnia sceleratissime violaverit, — tandem vero in tantum rabiem suam evexit, ut si atrocissimi sui propositi vires excerere potuisset, longe maximum, non solum huic provinciae, sed universo orbi christiano, malum et insigne detrimentum comparasset. Quae si S. C. M. V. latere possent, loculuntessimum de omnibus ill^{mus} dnus Pezzius et commissarii S. C. M^{tis} V^{rae}, inprimis autem sp. et m. dnus Caspar Kornis testimonium perhibuerunt, qui oculati omnium et locupletissimi testes extiterunt. Nunc, quia eo iam redacta res est, ut tantus tyrannus captata ad effugium occasione ill^{mo} duo Georgio Basta, generali, et regnicolis insciis per margines provinciae penetrando, ad S. C. M^{tem} V^{ram} sibi confugiendum existimavit, ut excogitatis ad se purgandum fraudulentis mediis, sinistris delationibus gravioris culpae nos reddere posset obnoxios: nequaquam intermittere potuimus, quin supplices ad clementiam S. C. M^{tis} V^{rae} confugeremus. Qua puidem in re humillime S. C. M^{tis} V^{rae}, uti duo nro clem^{mo}, vehementer supplicamus. ne quam fucatis ejus de nobis mendaciis, aut falsissimis accusationibus fidem habere velit, quin potuis fidem et constantiam nram eo loco reputare, ut potiore nrae integritatis, quam iniquissimarum ejus criminationum sit habitura rationem. Patent omnibus

inmunerabiles ejus et perversissimae machinationes, cum totus, quantuscunque est, ex dolis et latrociniis sit compositus. Quod si haec nra petitio S. C. M^{tis} V^{rae} probabitur, nos quidem instantissime eidem supplicamus, dignetur ea clementia nos complecti, ut perversissimus ille homo Michaël, innocentium christianorum sanguinis sitientissimus, in vincula coniectus nobis tradatur, atque hic, ubi innumera flagitia contra deum et homines perpetravit, eas reportet poenas, quae a facinorosissimo homine merito exigi debebant. Id autem si secus S. C. M^{te} V^{ra} probaretur, saltem hanc reportemus gratiam, ut ad proxima Posenii celebranda comitia, in juris conspectum productus, coram omnibus regni ordinibus jure mediante ita vincatur, ut inprimis et deo praepotenti et ejus justitiae et innocentium hominum oppressorum suspiriis votoque satisfiat.

Caeterum nos gratiae S. C. M^{tis} V^{rae} submitte commendamus, quam servet deus ad multos annos feliciter imperantem.

Datum Albae Juliae 5 Januarii A^o 1600.

Sac. Caes. M^{tis} V^{rae}

humilimi servitores

Stephanus Chiaky

Caspar Kornis

Pancratius Sennyei

Franciscus Alard

Stephanus Tholdi

Moises Zekel

Stephanus Bodoni

Benedictus Mindszenti

Ladislauș Giulafi

Caeterique status et ordines universitatis
nobilium Transylvaniensium.

(Egykorú másolat a bécsi cs. és k. titkos levéltárban Turcica o.)

LII.

1601. jan. 12.

Sacr. C. et R. M^{tas}, dne sat. Fidelitatis sat.

In itinere ad S. M^{tem} V^{ram} dnum et dnum meum clementissimum contendens, constitutus, dum proxime Tirnaviae essem, duo S. M^{tis} V^{rae} mandata simul et semel accepi. Alterum, quo mihi clementer S. M^{tas} V^{ra} praecipit, ut fasciculum literarum ad principem Persarum datarum, fideliter transmittam, quod quidem clemens mandatum S. M^{tis} V^{rae} in effectum deducere extra provinciam meam, et in itinere constitutus, non potui, atque idcirco S. M^{ti} V^{rae} et dno meo clem^{mo} fideliter atque humilime

remitto, persvasum habens, S. Mis V^{rae} aliam longe commodiorem opportunitatem, eundem fasciculum transmitendi, nunc non deesse. Alterum vero, quo S. M^{as} V^{ra} pro sua inexhausta erga omnes probos bonitate et clementia, benignissime mei et sortis meae adversae miserta, ex me quoque scire non dedignatur, seriem omnium actorum Transalpinorum, id ego mature praesentens, provincia mea per hostes meos exturbatus, personaliter ad S. M^{tem} V^{ram}, uti omnium afflictorum et fideliter servientium asylum, coram S. M^{te} V^{ra} dno meo clem^{mo} me sistere et acta omnia quem admodum patrata fuerunt, viva voce etiam fideliter et humilime enarrare, iam antea statueram. Quod et facturus sum sponte et libere et coram iustissimo tribunali S. Mis V^{rae} comparebo, ut cui omni fidelitate atque obedientia divinctus sum, eidem caput meum submittam, ut si reus fuero, debitam poenam luam, sin autem insons fuero, S. Mis V^{rae} gratiam et clementiam promerear, et efficiam, ne istae tres provinciae ab obedientia et fidelitate S. Mis V^{rae} atque fratrum S. Mis V^{rae} ulla ratione avellantur, vel vero Turcico furore se se contaminent. Cum autem ego conjugem, filium et filiam Transylvanis obsides pro mea constanti fidelitate dederim, et quantum inaudio, periculum et discrimen vitae ipsis inter Transylvanos immineat, supplico humilime, dignetur S. M^{as} V^{ra} dnus meus clem^{ms} ipsis de salute et permansione benignissime prospicere, ac dno Georgio Basto (!) stricte mandare, ut eosdem ex manibus Transylvanorum liberatos, cum bona securitate Cassoviam, aut quemcunque alium locum in ditionem S. Mis V^{rae}, prout eidem S. M^{ti} V^{rae} melius visum fuerit, transmittat et quidem ibi tam diu et ita serventur, prout S. M^{ti} V^{rae} bene placitum erit. Quod de S. M^{te} V^{ra} humilimis et perpetuis servitiis meis promereri perpetuo enitar. Servet deus sat.

Datum Viennae Austriac, quo hodie perveni, 12. Januarii 1601.

Sacr. Mis V^{rae}

humilis et perpetuus servitor,
subditus, et fidelis.

(Mihály vajda levele. Egykorú másolat a bécsi cs. és k. titkos levéltárban. Hung.)

LIII.

[1601. j a n.]

Mi Báthori Zsigmond Erdélyországnak, Moldovának, Havasalföldének és a szent római imperiumnak fejedelme, Magyarországnak részeinek ura, az aranygyapjúnak szentelt vitéze és székelyeknek ispánja. Erdélyben levő minden rendeknek, kicsintől

fogva nagyig minden embernek istennek áldását kérvén, mint szerelmes híveinknek jóakaratunkat és kegyelmességönket ajánljuk.

Ez az istennek megfoghatatlan hatalma, hogy akkor az ő irgalmát az ővéin, mikor kevésb reménségek vagyon, mutassa meg, és így minket ennyi háború üdőben hazánkból való távalylétünkben is megtartott, mely közönséges hazánkat az mi szerelmes atyánkfának Báthori Andrásnak kezében eresztvén, az megmaradásra való okoknak kedvéért, tulajdon magunk justa praetensioinktól, sem magunkat praetensiojától meg nem fosztottuk volt. Értjük távolylétünkben való szerencsétlenségteket, mely eseteteken és hazánknak nyomorúságán szívünk szerint szomorkodván, szánván országúl benneteket, isten után minden segítséggel és otalommal akartunk és akarunk lenni és ugyanazon isten ő szent fge sok árváknak, özvegyeknek, ártatlanoknak és minden fejenként tinektek nyomorúltaknak igyét megszávnán, az hatalmas császárnak szívét oly módon (kit ha gondolni is, de soha kívánni nem íltettek volna) hozzátok megcsendesítvén, tulajdon természet szerint való fejedelmek által minden csendes megmaradásra való útot nitott és adott.

Azért ha valaki vagyon köztetek, ki a sok nyomorúságot elhunta, ha vagyon oly és olyak vagytok, kik az országot nagyobb veszedelembe nem akarjátok hozni, hívségönkhöz tartván magatokat, minden állapotok és akaratotok felől bizonyossá tegyetek bennönket késedelem nélkül, ezt elhívén magatokban, hogy semminemű úton és módon fejünk fennáltáig az isten kglme és az lts török császár ereje velönk levén, Erdélyt senkinek nem akarjuk engedni, — és az istent hívjuk bizonságúl ha engedetlenek lesztek, nem mi, romlástoknak, hanem ti lesztek okai.

Ezzel minden kegyelmeségönket ajánljuk.

Sigismundus Princeps mpp. (p. h.)

(Eredetije, datum nélkül, kis gyűrűpecséttel, a bécsi cs. és k. hadi ltb. : 1601. jan. 161. sz.)

LIY.

[1601. j a n.]

Illud singulariter, inter alias Transylvanorum factiones quoque cogitandum, quantum mali ii rebus christianitatis attulerint, qui dum Sigismundum contra fidem S. M^{ti} datam reciperent, Chamum Tartarorum res foederis ita tum temporis tractantem. ut perpetuam defectionem a Turca moliretur, temere et inconsulto intenteruerunt. Cum quo ego, si tum perfidia transylvanica abfuisset, commodo reipublicae christianae multa effecturus eram. Cujus etiam rei testes esse possunt S. M^{ti} V^{rae} commissarii, tum

temporis in illa loca ablegati, videlicet rev^{mus} d. Agriensis et magn. d. Stephanus Istvanfi, quos quidem ambos, tanquam rerum omnium expertes, ut S. M^{as} V^{ra} in praesentiam gratiose venire jubeat, unice supplico. Hi enim nomine Mis C. singula apud me et egerunt et effecerunt, qui mihi jam etiam, ut in praesentia S. Mis de omnibus pactis, conditionibus, tum transactis respondeant, vehementer opto.

Alterum est.

Accedit simul etiam S. M^{as} humili meae petitioni. Siculi gens valida bello, quae, cum opus est, viginti millia expeditissima in armis explet, et quorum maxime virtute fidelitateque conservari Transylvania potest, ob fidem et operam militarem, quam S. M^{ti} tempore defectionis transylvanicae praestiterunt, adeo passim ab ipsis Transylvanis caeduntur, ut plane nullum, qui arma capere possit, permanere patiuntur: supplico idcirco S. M^{ti} eo quoque nomine, ut eos, quibus ego meam fidem tum obstrinxi, in ea libertate, immunitate et praerogativa, quam ipsis nomine Mis V^{rae} concesseram, Transylvaniae proceres conservent, a caedibusque, quas cruentissimas in eos exercent, abstineant. Iniquum enim est gentem istam armis assvetam turpiter ob fidelitatem S. M^{ti} exhibitam a perfidis deleri, et me in fide et juramento, quod eis praestiti, etiam coram divis in conscientia teneri.

(*Mihály vajda levelei a királynak...* — Egyk. más. a bécsi titk. lt. Hung.)

LV.

1601. márcz. 23.

Ill^{me} dne, stb. Servitorum stb.

Az mi az Ngd írását illeti az ráczok felől, hogy fizetésöket Ngd alá küldte volna, azért még ezideig ezöknök sohanat csak egy pénz fizetést sem hoztanak, hanem miolta Ngdtól elmaradtanak, azolta sok ígretömmel, fogadásommal tartóztattam és nagy fogatkozásommal Ngd számára, melyet megérthet Ngd az Ngd jámbor szolgáljátúl. Ennekutánna is jó szívvel akarok Ngdnak szolgálni az miben tudok.

Irja azt is Ngd, hogy Aga Léka uramat Ngd alá küldi ide az vitézők köziben, kit bizony jó szívvel látnánk, de legfeljebb az Ngd személyét kívánnák az vitézők velem együtt látni.

Az mi az Erdély és Zsigmondnak állapotja felől való Ngd írását illeti, az felől ennekeltötte való levelemben is, melyet az Ngd szolgáljával Barbatt Györgytől küldtem, búsíggel írtam Ngdnak; mostan is egyebet az felől Ngdnak nem tudok írni, hanem még ez ideig Zsigmond Erdélyben be nem jött, jóllehet igen várják; mióta az fejedelemségre választották, azóta Jászvásárt volt. Tíz

ezer kopjas lengyel és tizenkétezer moldovai kurtányok vannak vele podoliai kozákokkal együtt. Zsigmondot pediglen mind az egész ország egyenlő akarattól választotta és ha isten megengedi nekik, egyenlőképen akarják uralni.

Az mi az Ngd házanépe dolgát illeti, oda is holnap jó-reggél elküldök az czédulával, de mind Petrasko vajda ugyan ő nga és mind az többi jó egészségben vannak. Az mi az más dolgot illeti, arra is oly gondom leszön, hogyha az ördögök környölötte nincsenek, kihozatom.

Ujvárat földadták az németök, Ribis, az ki kapitány benne volt, — melynek Maros-Ujvárat adták, az mely Bán Mihálcsa uramé volt — mostan Kővár alatt vannak, az király képenek semmi oly derék hada nincsen. Az erdélyiek is mostan gyölnek táborban Szamosfalvához, de fölötte igen félnek. Én mindön dolgot értök, az mi Erdélyben történik, akar azt is megírnán Nagnak, naponként az főemberek mit esznek avagy isznak. Ha öfge mit akar, hamar legyen, ugy jó leszön, ha késik, káros.

Buzinkát hagyta Ngd, hogy Erdélyben küldjem amaz dologért. Azért az ngs uram nem lehet, mert nagy vigyázás vagyon Erdélyben, hanemha azt akarnám, hogy elveszne. Mindazáltal én im mindjárast embereimet bocsátom és minden reám bizott Ngd dolgaiban ugy járok el, az mi legjobb leszen és Nagnak kedves.

Az mi az Básta dolgát illeti, semmi oly hada nincsen, Szatmár táján vagyon, kibocsátak békével. Azt is írhatom Nagnak, hogy az erdélyi uraim az Ngd jó válaszát ő fgétől értik s nem örömet hallják, igen bánják és bizony igen is félnek. Mostan Keresbányára ezer ember bocsáttak, ott is vigyáznak. Innét mi tölönk félnek, noha énnekem még semmi parancsolatom nem volt ő fgétől, hogy Erdélynek ártsak, — nem is cselekeszem, valameddig nem parancsolják.

Az mi az én dolgom felől való Ngd akaratját és kglsségét illeti, azzal szabad Ngd vagy leszen vagy nem, én mindazáltal jó szívvel szolgálók Nagnak. Tartsa meg stb.

Datum ex castello Belényes 23. Martii 1600.

Ill. ac magn. D^{nis} V^{rae}

servitor paratissimus
Bartholomeus Somogyi mp.

P. S. Hogy immár ez levelemet megírtam volna, juta egy emberünk Erdélyből, mely bizonynyal beszélé, hogy immár Zsigmond beérkezett volna Erdélyországban és hogy Jeremia vajda személye szerint vele volna, azt beszéli, de bizonyosan nem tudja mondani az Jeremia dolgát, hanem csak hallomást az felől.

[*Egy a levélhez ragasztott külön papírszeleten*]:

Ngduak azt is írhatom, hogy mostan jutott az portáról az török császárnak követe az győlés alatt, és Petrasko vajdát, Jenőt, Lippát kérte az császár, de semmiképen nem adták, nem is akarják adni, mert ha Ngd erre jó és meghallhatják: Petraskó urammal akarnak Ngddal magoknak békeséget szerezni.

Küldém: Ill. dno duo Michaëli dei gratia vajvodae Transalpinensis etc. duo mihi semper gratiosissimo.

(Eredeti a bécsi »kriegsregistratur« 1601. márcz. 189. sz.)

IVI.

1601. márcz. 28.

Litterae fidei ad Imperatorem Andreae Debnin Opalinski oratori.

Ser^{mo} et excel^{mo} principi dno Rudolpho II° etc.

Quae cum M^{te} V^{ra} ditionibusque M^{tis} V^{rac} iam a maioribus per manus quasi tradita, posteaque sanctissime etiam renovata pacta foederaque nobis ac regno nostro intercedunt, meminisse M^{tem} V^{ram} existimamus, simul quid tot cognationum sanguinis, affinitatum vincula, vicinitatisque et mutuorum officiorum jura postulent, perspicere. Pro tot igitur tantisque necessitudinibus amice a M^{te} V^{ra} postulamus, ne hostem nostrum regnique nostri Michaellem apud se, vel in provinciis ditionis potestatisque suae fovere et alere velit, ne victus fugatusque et merito suo fortunis exutus, vires spiritusque resumat ad novos tumultus concitandos. Meminit M^{tas} V^{ra} litterarum nostrarum, mature perscripseramus, quae adversus Moldaviam piisce (?) sane tutelae ac fidei nostrae regnique provinciam consilia iniret, meminit equidnam M^{tas} V^{ra} de illo nobis rescripsit, scilicet ne ulla Moldaviae turbas daret, se illi prohibiturum. Nostrae injuriae cupiebamus M^{tem} V^{ram} vindicem esse. Quanti ejusmodi homo auctoritatem M^{tis} V^{rac} duxerit, M^{tas} V^{ra} perspexit. Ventum eo est, ut necessario contra illum arma sumenda statueremus, cum nihil de bello acceptis literis M^{tis} V^{rac} existimaremus timendum. Irrupit in Moldaviam fidei et clientellae antiquitus nostrae, ut diximus provinciam, pacatum nihil meditantem hostile, amice appellatum antea Hieremiam, constitutum a nobis ei provinciae palatinum, oppressit, nullis praesidiis munitum, domestica tantum familia ad speciem instructum, summa vi exegit. Quae res in hostili crudelitate positae sunt, earum rerum nullam in occupata armis suis provincia praetermisit: nulla aetatis, nulla sexus, nulla ordinis, dignitatisque excusatio valuit. Gravis haec injuriae et minime

ferenda. Multo illa acerbior, multoque indignior: immisit in regnum nostrum, nulla unquam a nobis lacessitus injuria, duces, copiasque suas, agres Trans-Nestranes divexavit, Pocutiam depopulatus est, fines Podoliae vastavit, bona mensae regiae nostrae igni ferroque absumpsit, nobilium possessiones fortunasque evertit, nos ad injustum exercitum magno sumptu repente comparandum adegit. — Ponderet haec suis momentis M^{tas} V^{ra} et quidnam tantis maleficiis in nos regnumque nostrum Michael commeruit, quantorum se damnorum, jacturarumque ipsemet reum fecit, apud se statuatur. Non ille Moldavia, Valachia, Transylvaniae terminabat modum cupiditatis suae, ad ampliora aspirabat, ut ex iis compertum habemus, qui in eo consilio illi aderat. Et is versabitur in aula imperiali, aut in ditionibus M^{tis} V^{rae}? dignus clementia ducetur ipsius? erit domesticorum familiariumque numero? fovebitur? aletur? aut armis copiisque instruetur? — Atqui nemo omnium est, qui ignoret, qualem sese erga M^{tem} V^{ram} praestiterit, ut quamobrem illi, vel minima pars benignitatis a M^{te} V^{ra} debeatur, causa nulla sit; plurimae causae sint et graves ad eum vel dedendum nobis, vel supplicio afficiendum. Quam rem, si faciendam M^{tas} V^{ra} sibi non existimaverit, fiet ut animus noster, mentesque ordinum regni nostri vario affectu suspicionum genere Michaelae incolumi, et apud M^{tem} V^{ram} honore et gratia florente perpetuo fluctuent; ac ne S^a quidem M^{tas} V^{ra} hanc eandem ob causam actionum consiliorumque suorum explicatam sit et expeditam rationem habitura: is est iudicio nostro Michaël. Quod M^{tas} V^{ra} Valachiam ulteriorem a nobis repetit, longe abest a nobis, ut quidquam alieni injuria cuiusquam nobis vendicemus. Valachiam a quo et qua gratia adeptus sit Michaël, et cui acceptam referret, novimus, sed cum censuissemus quocunque terrarum ille se post illatum in nostrum regnum impie bellum recepisset, persequendum esse armis, quoad injuriarum damnorumque justas debitasque poenas lueret: tandem in ulteriore Valachia quesitus et repertus signa cum exercitu nostro contulit. Itaque etiam si Michaël M^{tem} V^{ram} adversis suis rebus hanc provinciam ex pacto et convento dare se pronunciasset, nullum jus facultatemque id faciendi habuit, cum jam propter immunia maleficia ipsius magnitudinemque nostrorum sumptuum obligata nobis esset et obstricta. — Quod cum ita sit aequum esse censemus, Valachiam ulteriorem, in quo nunc constitit statu, in eo permanere.

Caetera, quae hanc sententiam pertinent, N. noster M^{ti} V^{rae} pluribus exponet. Optamus a deo immortalis omnia secunda M^{ti} V^{rae}.

Datum Varsoviae die XXVIII°. mensis Martii, anno dñi MDCI^o.

A krakói Jagello egyetem könyvtárában. Nro. 43. 1. lap.

Egy XVII. sz. írású codexből, mely kir. kancelláriai másolatokat tartalmaz III. Zsigmond idejéből.

LVII.

1601. márcz. 29.

Ill^{me} dne stb. Servitiorum stb.

Istentől Ngdnak sok jókat kívánok megadatni az Ngd kívánsága szerint jó szerencsáson mind az Ngd jóakaróival egyetemben.

Kgls urunk az Ngd levelét megadák énnekem, melyben parancsol Ngd énnekem, hogy katonát és gyalogot fogadnék az Ngd számára. Azért én mindjárt abban az Ngd parancsolatjában elindultattam, lovagot mind gyalogot eleget találunk, csak hogy Ngd mennél hamarább lehet pénzt küldjön, mert az katonát mindenfelé igen keresik. Ir Ngd kgls uram énnekem az Ngd lovai felől is, azért azon leszek ngs uram, hogy sem az Ngd lovai, sem pedig szolgálai meg ne fogyatkozzanak.

Az mi az erdélyi dolgot nézi kgls uram, Ngdnak az felől azt írhatom, hogy az más héten jött be Sigmond, fölötte igen nagy haddal és igen nagy készületben vadnak, mind módvaiak s mind pedig lengyelek sokan vadnak vele, — immár hova legyen indulása, azt Ngdnak nem tudom megírni.

Asszonyunk ő nga felől és Petrasko vajda felől Ngdnak kgls uram azt írhatom, hogy még ez ideig Fogarasban voltanak, azért ha eddig el nem vitték is, de Görginben viszik ő ngokat. Mindazonáltal im szolgálmat bocsátom oda be és ha mi oly hírt hallhatok, Ngdnak mindjárt értésére adom. Ngd kgls uram énnekem jóakaró szolgáljának parancsoljon, az mire elégséges vagyok, Ngd szolgálja vagyok. Éltesse stb.

Datum ex arce Zékellid 29. Martii a. 1601.

Ill. Dⁿs V^{rae}

paratissimus servitor
Nicolaus Zolioni
de Albes mp.

Küldés: Ill. dno dno Michaëli Vajvodae principi Transylvniae, Moldaviae, Valachiae et Transalpinae etc. dno mi semper grat^{mo}.

(Ered. bécsi hadi lt. reg. 1601. márcz. 189. sz.)

Közli: SZÁDECZKY LAJOS.

ADALÉK
„BETHLEN GÁBOR ÉS A PORTA“
CZÍMŰ KÖZLEMÉNYHEZ.

M Á S O D I K K Ö Z L E M É N Y.

XXI. 1625. a pr. 26.

Serenissime princeps domine domine mihi semper clementissime. Servitiorum meorum humilimam paratissimamque semper oblationem. Az úristentől kívánok Felségednek minden jókat, jó egésséget megadatni szerencsáson sok esztendeig.

Az Felséged kegyelmes parancsolatját Felségedtől alázatosan elvöttem és igen szeretettel sokszor megolvastam. Ide Párkányban érkeztenek az Felséged levelével hozzám; és minthogy Felséged kegyelmesen azt parancsolta levelében, hogy magam mondjak meg mindent az vezérnek ő nagyságának, azt cselekedtem, kegyelmes uram, innét Párkányból felköltem és Budára mentem mind collegáimmal együtt és az Felséged parancsolatjából izenetit az vezérnek megmondottam, és az mely portára küldött instructiójának pariaját Felséged nekem ide küldötte, parancsolván kegyelmesen Felséged, hogy az vezér előtt annak illendő részeit elolvassam, melyet meg is cselekedtem és úgy olvastam előtte, az mint láttam, hogy ő az kedvét neveli. És úgyis lött; oly kedvesen vötte az Felséged felölle való instructióját az portára, hogy természeti kívül is ugyan sokat nevelte és magát is igen ajánlá Felségednek; atyai szeretetiről és annak kötelességéről is ugyan sokat szóla, melyet Muhamet parancsolatjából való példával erősíte. Igen jó akarattal igéri is magát Felségednek élete végéig. Én mikor az Felséged censuráját alázatosan eleiben adtam, két egész óránál többig beszélvén vele, csak az maga kihalja és Mehmet effendi volt ott és az én két collegám. Egyenesen erre az mostani előttök álló dologra Felségedet is magával együtt erre az dologra egyarányu igazgatónak és elvégeződnek tartja és mondja, melynek én, kegyelmes uram, igen sok okairól gondolkodom, melyekről Felségednek alázatosan egynéhányszor írtam. És ugyan nem látok én

most is egyebet, hanem ugyancsak azt akarja és azt is mondja, hogy ennek az dolognak, az ki most előttök áll, az véghezvitelét az hatalmas császár ő reá Felségeddel egyaránt bízta, ha jó leszen. egyaránt való köszönetet érdemel és vár Felségeddel, és azt is mondja, hogy ő eleitől fogva ebben az dologban az Felséged tanácsát fogadta és követte. Ezt hallván tőlle, kegyelmes uram, kényszerítettém azt is mondani neki, hogy az én kegyelmes uram tanácsában az is ott volt, hogy az pesti mezőn ha valami hadak eleitől fogva löttének volna, tehát módja is jobb lett volna az tractusnak és effectusa is jobb lött volna. Arra csak azt mondá, hogy ha kívántatik, az is megleszen. Én arra azt mondtam, hogy az ilyen dologban az ki egyszer elmúlik, nehezen vagy soha sem jár az másszor elő; ő tudja minemű névvel vötte, akkor nem szóla semmit is.

Immár kegyelmes uram az tracta elkezdett. Mi itt vagyunk Párkányban, az római császár ő felsége követi Zedinben vadnak; az tractának helye Gyarmaton túl az mezőben sátor alatt vagyon. Immár eddig négyszer voltunk szemben egymással. Az első szembenlétel csak ceremóniával való köszöntés lött; az másik az hely felől való igen sok disputatio volt, az melyben el is végeztük, hogy hozzájok egy kevéssel közelebb menjünk, melyet az mi intercessi-ónkra cselekednének meg az törökök, és közelebb mentünk hozzájok egy jó muskatir lövésnyivel; de most is messzebb kell nekik sokkal jönniek az tractatusnak helyére, hogy sem mint mincünk. Harmadik szembenlételkor az tractának elkezdésének módjairól és az zsitvatorokbeli végezéshen lött defectusoknak helyére állatásáról lön sok disputatio, az mint az törökök elméjekkel felérék, mely igen kevés és haszontalan ratiok valának; ugyanakkor az német részéről az plenipotentiát is beadák ezeknek. Ezek penig oly készületlenek voltak, hogy csak egy csepp plenipotentiájok sem volt, hanem azután hoztattak plenipotentiát is. Negyedszer ismét szemben lévén vellek, ezek is beadák plenipotentiájokat. Arról és egyéb dolgokról egy falkáig sokat disputálának, és az mint Felséged nekem alázatos és méltatlan szolgájának levelében parancsolta, mi csak cum silentio vesztég ültünk. Annakutánna sok disputatiójok után az római császár ő felsége commissariusi beadák ezeknek inscriptis postulatumokat, és azzal jöttünk vissza. Én nem tudok Felségednek, kegyelmes uram, mit írni az mi állapotunkról, hanem ha az isten csak ingyen való kegyelméből rendeli úgy dolgunkat, hogy egyik félnek is kedvetlenségében ne essünk, mely még eddig úgy láttatott lenni külsőképpen. Szívekbéli gondoskodásokat és vélekedéseket nem tudhatom, de Felséged kegyelmes ítéletire hagyom erről való gondolkodásomnak elmém felett való fáradságát. Folyása és vége mint legyen ezután, csak az isten tudja, de teljes elégségemmel és erőm-

mel azon igyekezem, hogy Felségednek méltóságának öregbülésére viselhetném magamat collegáimmal együtt. Minthogy tudván kegyelmes uram az németnek igen fennvaló magaviselését és abból tovább való gondolkodását, mi is azon igyekeztünk collegáimmal együtt, hogy abban az praesumptióban valamiben ezeknek eleiben ne álljanak, kiből mind feljebb nézhessenek mind avisakat is (?) feljebb valókat csináljanak, úgy igazgattuk ezeket, hogy tanácskozó sátorban ezek mentenek előbb, és az főhelyet is ezek foglalták el, azok ezeknek lábokhoz és sátorokban jötenek, ezek az sátor ajtajáig úgy mentenek eleikben és úgy fogadták be őket. Az sátorokban az köszöntésben is amazok köszöntettek elől, és azután ezek is török módon rövid szóval resalutáltak, és úgy ültek oztán kiki mind helyére. Mi peniglen kegyelmes uram úgy viseltük magunkat, hogy az római császár ő felsége commissariusi minket török commissariusoknak ne ítélhessenek; nem mentünk együtt bé az török követekkel, hanem távol utánnok ballagtunk tisztességesen jó hat lovon érkezvén, és mikor ők az salutatiót elvégezték és helyekre állottak, mi úgy érkezünk bé, és mind az két fél felállván, mi úgy köszöntöttük magyarul az római császár ő felsége commissariusait és Gál Péter tolmácsolta meg; melyet, kegyelmes uram, azért cselekedtünk, hogy magyarul köszöntöttük, hogy a törökök is értsék és semmi vélekedések és suspiciójok ne lehessen semmi szónk felől. Althan maga fogadá köszöntésünket ily formán, hogy adja isten, hogy az keresztyénségnek is szolgálhassunk. Mi oztán az mi helyünkre leültünk, és az mint ők is feltölték süvegeket, mi is feltöltük, és csak veszteg hallgattunk. Egy nihánszor kérdett meg Althan bennünket deákul, hogy szóljunk hozzá. En arra, kegyelmes uram, csak olyan választöttem, hogy az miről megkérdetünk, mi csak ahoz szólunk; minekünk nincs arra semmi gondunk, hogy egyik félnek is causáját ajáljuk. Valamikor oztán kegyelmes uram el akartak az két fél egymástól válni, mindenkor hol egyik, hol kettei hátramaradtnak és velünk kezdtének beszélgetni, kérvén és intvén bennünket az bona correspondentiára; melyről mi, kegyelmes uram, csak úgy vélekedtünk, hogy az velünk való olyan serio beszélésekkel minket az törököknél csak suspicióban akarnak hozni. Egy török is vagyon itt az török commissariusokkal, az ki deákul alkalmasint ért. Láttuk, hogy az is mindenkor ott forgódott és közel állott hozzánk. Mi azt tudván, szónkat az szerint viseltük, hogy felöllünk az is igazán ellenkező állapotot ne mondhasson. Csak ilyen választöttem ott nekiek, hogy az mint látják, mi igaz keresztyének vagyunk és az keresztyénségnek jót kívánunk; de mi az hatalmas császár köntöséhez ragaszkodtunk országostul az mi kegyelmes urunkkal, fejedelmünkkel egyetemben; velünk sokszor jól tött az hatalmas császár és ótalmában meg is nyu-

godtunk, és hálaadatulnok jótéteményeiért neki nem lehetünk, mivelhogy most is ő parancsolta az mi kegyelmes urunknak az mi jelenlétünket ebben az tractában, és mindazonáltal mi úgy akarjuk magunkat viselni, hogy egyik félnek is méltatlanul ne vétsünk, hanem az ki töllünk veszi, annak módjával szolgáljunk, és úgy akarunk magunkat viselni az mediatorságnak tisztiben, hogy mindenik félnek igassága szerint úgy szolgálhatnánk, hogy az közönséges békesség mindkét fél között igazság szerint menne véghez. Ezt az deákúl tudó török is hallgatta és referálta is az török commissariusoknak, mi úgy értjük. Az szónkat, kegyelmes uram, azért hordoztuk úgy, hogy egyik fél is felöllünk idegen ítéletben ne lehessen. Immár magok tudják, kegyelmes uram, szívekben és értelmekben mi vagyunk. Ilyen nehéz állapotban vagyunk kegyelmes uram itt az mi dolgunk, ki miatt mennyi gondunknak és búsulásunknak kell lenni, Felséged kegyelmes ítéleti rajta. Én mintha lehetetlennek vélném magamban, kegyelmes uram, egyik félnek is integre való hitelét felöllünk, mindazonáltal kegyelmes uram az úristen ingyen való kegyelméből mindenik félnek úgy hordozhatja szívét, hogy az ő nevének dicsőire az két ellenkező (és soha sziből meg nem békélhető) császárok között Felséged kegyelmes gondviselése alatt mi is csendességben maradhatunk. Mivelhogy kegyelmes uram még az mi kegyelmes üdvöztöknök példabeszédi között is ott vagyunk az Jerusalemből Jerichoban menő emberről, az ki az útában megsebesítettén, az ő nemzet-sége féle ember reá találván, csak elment mellőlle, de az samari-tanus, ki idegen volt, bort és olajat ötött sebében, és nyugodalmas helyre vitte és fizetett meggyógyításátul; üdvöztönk az vele jól-tött embert nevezi felebarátjának, nem azt, az ki tartozott volna vele jót tenni és nem cselekedett: mi is, kegyelmes uram, semmi dolgunkban egyik félnek is még eddig meg nem fogatkoztunk, az hová mi szönk kívántatott, megcselekedtük, és még eddig mindenek módjával lötenek. Immár kegyelmes uram az derék dologra kelvén, naponként mint lehessen mind az két félnek kedve szerint az dolog, nem tudom meggondolni; de mi kegyelmes uram valamire elegek leszünk, teljes elégségünkkel azon igyekeztünk, hogy Felségednek kedvesen, hasznosan és méltóságának nevedelésére szolgáljunk. Ego pro possibilitate mea plantabo, collegae mei rigabunt, deus poterit dare incrementum. Felette nehéznek látszik ez is, kegyelmes uram minékünk, hogy valamikor embereket ide Párkányban küldik az commissariusokhoz, az ki inkább minden nap vagy minden harmadnap meg vagyunk, mihelt az ő emberek az török commissariusokkal szemben leszen és velek beszél, onnat mindjárást mihozzánk jó, félóráig, egy óráig s még annál tovább is elbeszél velünk ugyan kedvünk ellen. Noha kegyelmes uram mindenkor vagyunk olyankor török velünk, de az igen

haszontalan, mert azok mivelünk deákul beszélnek és mi is úgy ő velek; az török abban semmit nem ért, de az mi ítéletünk szerint majd ugyan lehetetlennek ítéljük magunkban kegyelmes uram, hogy ezek az törökök ne vélekedhessenek felölle, mert azok mindenkor azt cselekeszik, valamikor ide jönnek, nem csak egyszer. Eleget gondolkodunk felölle kegyelmes uram, talám ugyan szántszándékkal és az suspicióban hozásra való nézve cselekeszik, de abban módunk nincs, hogy velek szemben ne legyünk, kit ha cselekednek az ő szokások szerint, isten tudja, hová terjesztenek ki. Ilyen állapotban vagyunk kegyelmes uram velek dolgunk. Mi is kegyelmes uram, az mint jobban tudhatjuk, igen vigyázva viselünk magunkra és dolgunkra gondot. Az törökök között az vitézlő rend, úgy tudjuk, hogy mindenütt igen jót beszél felöllünk, és nagy bizodalmokat is mondják, hogy vagyunk bennünk. Lukább is biznak hozzánk, azt mondják, hogysem mint némely kalapos törökökhöz, és hogy Komáromban nem mentenek, hanem itt alkalmas és császár böcsületire való helyen vagyunk az tracta, azt is nekünk tulajdonítják. Még az kihajja is azt mondá minap Budán, hogy mint oda mentünk vala. Szívekben mi vagyunk, magok tudják, minekünk csak az Felséged kegyelmes parancsolatja szerint való dolgokra vagyunk elégségünk szerint szorgalmatos gondunk.

Im Felségednek, kegyelmes uram, mind az postulatumnoknak és mind plenipotentiájoknak az római császár ő felsége commissariusinak paráját alázatosan beküldöttem. Mikor személyem szerint Felségednél jelen volnék, mindenik felől való censurámat Felségedhez való igaz szeretetemből Felségednek alázatosan megmondanám, noha jól tudom azt én, hogy sok ezernél ilyennél, mint én, Felséged bölcsebben és az dolognak mivolta szerint teszen ítéletet felölle, és valóságosan is ítélhet Felséged kegyelmes uram felölle, most is és ennekelőtte is minden állapotokat Felséged megdolgolván és tudván. En kegyelmes uram ha valamiben valami akadált és üdövel való következtetést gondolhatok, talám az én értelmem olyan messze nem terjedhet, és az okáért is lehet némely vélekedés az elmémben. Az mint Felséged kegyelmes uram az római császár ő felsége commissariusi plenipotentiájában meglátja, az vagyunk írva, hogy quod nos illud quod per dictos et ante nominatos nostros commissarios legitimo modo tractatum conclusumque fuerit, ratum, gratum etc.; melyről kegyelmes uram én úgy gondolkodom az előtt sokszor megtörtént dolgokhoz képest, hogy az legitimo modo-n azt értheti és magyarázhatja jövőndően, hogy valamihöz az magyar koronának jussa volna, az ellen ha valamit végezzenének, az nem legitimo modo volna, mert ő csak egyedül az legitimus Hungariae rex cum regnis et provinciis ab antiquo ad coronam regni Hungariae pertinentibus; és ha mit az ellen végeznek, abban semmi nem lött legitimo modo, mert csak ő

egyedül legitime coronatus; ergo non est legitime factum, quidquid contra illud factum est. Bátor annakutánna kegyelmes uram, mikor az dolgot elvégeznék, az diplomát úgy írnák is, hogy az országoknak és tartományoknak in continibus nevezeti lenne is az diplomában, melyik birodalmában és tutelájában maradna: de ugyanarra allegálhatná kegyelmes uram az én vékony ítéletem szerint, hogy az plenipotentia volt fundamentoma mind az tractatusnak s mind az conclusiónak, ruente fundamento debent ruere et superaedificata. Ennékem ez az plenipotentia igen limitatának látszik kegyelmes uram abban az punctban, dato bátor ugyan megtartaná is, az mit mostan elvégeznek, de annak az clausuláscának magyarázatját magának tarthatná jövőendőben, mikor valaha módja lenne, ha lenne benne, hogy valami részén az koronához való pertinentiáknak fel akarná bontani az confoederatiót az törökkel. Ezt röviden és alázatosan csak azért írom meg Felségednek, hogy gondolkodás nélkül ezt az kis czikkelt az plenipotentiaiban nem praetermittáltam, és az non putaramot kerültem kegyelmes uram vékony értelmem szerint benne; mindenek kegyelmes uram az Felséged kegyelmes ítéletin álljanak, és az mit Felséged nekem alázatos szolgálcskájának parancsol, mindekben alázatoson ahoz tartjuk magunkat collegáimmal együtt.

Az mi kegyelmes uram az zsitvatorokbeli végezést illeti, jól tudja Felséged kegyelmesen, abban mennyi sok fogyatkozás volt, hogy semmi országoknak az vagy határoknak nevezeti benne nem volt. Elégge persvadeáltuk az vezérnek, hogy az nem volt jó és fel is bomlott minden részeiben; itt is az török commissariusok eléggé proponálák: de az mint plenipotentiajokban az római császár követinek meg vagyon írva, kit Felségednek in paribus beküldöttem, meglátja Felséged, hogy csak az abban való fogyatkozásoknak és megbántódásoknak helyére állatására bocsáttattak az római császár ő felsége commissariusi, és az én ítéletem szerint nagy okának is kell annak lenni, miért nem akarnak sem újabbat, sem attúl eltávozni; jöllehet ezek ugyan megmondák nekik, hogy ők annak az zsitvatorokbeli végezésnek még csak az nevezetis is nem akarják, hogy legyen, mivelhogy az szerencsétlen is volt és teljességgel fel is bomlott. De amazok ugyanazon haerealnak, és a mint látom kegyelmes uram, az szerint is vötték fel az articulusokat. Az plenipolentiából is az mint kitetszik kegyelmes uram, nincs is az római császár ő felsége commissariusinak egyébre autorítások, hanem csak az zsitvatorokbeli békességben az ki megbomlott, annak helyreállatására. Mi kegyelmes uram ezeknek az török commissariusoknak és magának is az vezérnek ő nagyságának jól eleiben adtuk az plenipotentiaának continentiáját és jövőendőben is azzal az plenipotentiaával lött conclusiónak erejét; mirajtunk semmi el nem múlt.

Az római császár ő felsége commissariusainak ezeknek adott postulatumnak pariaját is Felségednek alázatosan beküldöttem; minemű velamentumokkal irtanak némely dolgot belé, Felséged meglátja, sub istis velamentis, mi lehet elméjekben, arról is gondolkodhatik az ember. Impossibilitas saepe solet voluntates retardari. En úgy veszem eszemben kegyelmes uram, hogy az zsivatorokbeli végezésnek felbomlásának derekasbik okát mireánk vetnék, ha itt nem volnánk, talám mind a két fél. Ha Felséged kegyelmesen jól megolvassa az postulatumokat, csudálatos intricata materiának látszik énnekem. Immár az dolgok ezután mint disputáltassanak mind az két féltől, isten nekem is egészséget adván, collegáimmal együtt reávigyázok, csakhogy nem az mi nyelvünkön vagyon, kegyelmes uram, sem peniglen deákul az disputatió. Hanem Althan és az többi olaszúl szólnak, és az tolmács törökül tolmácsolja meg nekik. Felette jó és főtolmácsok vagyon egy Gallus, hogy ugyan nem kívántatik annál jobb tolmács, mivelhogy török deákul is igen főmódon tud. Az török nyelvben az mit megérthetünk kegyelmes uram, mi csak azt tudjuk, jóllehet kegyelmes uram abban alkalmason megértünk. Immár egy-néhánszor megszólítottuk ezeket kegyelmes uram rúlla, hogy ott előttök semmit ne kérjjenek tőlünk; de ugyan nem fogadják, hanem azt mondják, hogy az vezér ő nagysága nekik azt adta eleikben, hogy ezt tractát az mint őreá az vezérre bízta az hatalmas császár, szintén úgy bízta Felségedre is és mi Felséged képében úgy szóljunk hozzá, hogy az fényes porta jó néven vehesse, mert ennek mind hasznát s mind kárát az vezérrel együtt tulajdonítják Felségednek, melyet az vezér is egy nühánszor megmondott szemünkben is. Mi is kevés tanácsot tudunk nekik adni, kegyelmes uram, de őnekik még annál is kevesebb módjokat látjuk az követésében. Immár kétszer is az disputatióból annyira kijöttek, hogy csak aprólék dologra sem tudtak választ tenni; mi csak az földre néztünk és úgy álmétkodtunk rajta. Bizony meg is mondtuk néha kegyelmes uram nekik, hogy külömben gondolkodjanak az választétel felől, mert ha csak így viselik magokat és az hatalmas császárnak valami kárt tesznek, se Felségedre se mireánk ne vessenek. Az miről valamit magunkban elvégezzünk kegyelmes uram, hogy, mondják, ott az tizedrésze sem jut ezekben, csak haboznak az disputatióban. Az mely dologra való választ megírnak az mi tetszésünkéből is, csak az nap olvassák el előttök. Semmi amplificatiót sem clarificatiót nem adnak az dolognak, minden ratiójok csak hatalmakban és fenyegetésekben vagyon; némelyik penig olyat szól hozzá, hogy csaknem az széket is elophatnák néha állunk, úgy félünk kártételétül; nem tudunk kegyelmes uram mit cselekedni. Még eddig eléggé böcsüllöttek bennünket; többször jöttek ők az mi szállásunkra, hogyses mint

mi mentünk volna az ő szállásokra, jóllehet kegyelmes uram én ugyan megkénáltam vele, hogy csak parancsoljanak, mi készek vagyunk szállásokra menni mindenkor; de ők, hol egyik, hol másik, igen szeretettel jönnek hozzánk, ebédre is egyenlőnszor jöttek és az szekeremben is ültenek az passák is ketten is, ők hátul ültek és én előttök ültem valamelyik collegámmal együtt, az másik az ablakban ülven, úgy jöttünk meg onnat az tractának helyiről Párkányban. De bizony kegyelmes uram, igen kevés ratióval vagy onnat innét az részről az disputatio; valamint leszen vége az dolognak; talám az más félnek szüksége concludáltatja inkább az dologot, hogysem mint az ratio.

Az római császár ő felsége commissariusi sem mutatnak oly idegenséget hozzánk. Azt hiszem, hogy azt is látják, hogy egyéb nem lehet benne, hanem minékünk is ott kell lennünk; azért sem tartanak immár ellent az mi ott létünkben, hogy egyéb sem lehet benne, jóllehet Althan uram vagy kétszer úgy ment ki az sátorból, hogy csak reánk sem tekintett, sem főhajtással, sem egyébbel semmi jelét nem mutatta tollunk való búcsúzásnak, melyet mi is látván, csak úgy jöttünk ki az sátorból, jóllehet az többiben hol egy, hol kettő egy kevés hátramaradván, velünk beszélt, intrvén bennünket az keresztyénséghez való jóakaratra beünket, melyre mi is elég magunk ajánló választ töttünk, az mint az törökök előtt való állapotnak módja mutatta. Az mikor Gal Pétert ide küldötték vala Párkányban és Csoan Pál is ide sokszor jöven, mindenik azt mondotta, hogy bene contenti sunt nobiscum commissarii Suae S. M. Mi kegyelmes uram eddig csak hallgatunk, melyet az római császár ő felsége commissariusi nem bánhatnak és nem is bánhattanak, úgy vesszük eszünkben. Noha bizony ezek azt akarnák, hogy valóban hozzá szólunk, de ezeket azzal contentáltuk kegyelmes uram, hogy nám mikor csak magunk vagyunk, mindenhez hozzászólunk és szeretettel meg is mondjuk értelmünket; mi szükség ott kéválni az mi szólásinkat, holott ugyan ellen is volna az hatalmas császár követinek méltóságának, ha mi ott szólunk. Így contentálhassuk-é őket ott való hallgatásunkkal mindvégig vagy nem, csak az egy isten tudja, noha mi bizony mi mind az két féltől igen oltalmazunk magunkat, az mint tollunk lehetne, noha bizony kegyelmes uram igen kénszergetnek az hozzá való szóláshoz bennünket. és olyant is szólunk örömet, az kiből magunkra valami suspiciót ne hoznánk.

Az mi sok querelákat és gravaminákat onnat ezeknek adtának, isten győznő előszámlálni; egy julnak, baromnak elbajtása és egyéb apró és nagy kárvallások ugyan sok papirosra vadnak felírva, ki ha articulatum disputáltatnék, isten tudja menyűt üdöt venne be. Ezek is ahoz hasonlót és talám annál többet is akarnak beadni, kiken ha felettébb hereálnak (kit nem reméllek) csak sok

ideig való ellenkedés jőne ki belőlle. Ujonnant való várak építési is vadnak mind az két féltől az gravaminákban, az minek paráját vehetem, azon igyekezem, de abban igen módjával kell procedálnom, és nem azzal az színnel kell kezemhez vennem, hogy valaminben párt akarok venni. hanem hol egy s hol más módját kell annak keresnem, az miben módot találhatok, kegyelmes uram. egyéb dolgom itt nincs, csak az felséged parancsolatja szerint akarok mindenben alázatosan eljárni.

Az előtt is kegyelmes uram Felségednek alázatosan egy-néhánszor írtam felőlle, hogy ha az isten azt adja, hogy az két császár megbékélhetik, és az mint én reméllem, meg is fognak békélni, mert az mint beszélük, az római császárnak valóban vagyon szüksége reája, és még ezeknek is úgy látom, hogy nagyon kedvek hozzá. az Felséged méltóságos személyét, országát és birodalmát micsoda nevezettel és móddal kellessék belé íratni az diplomában, nemcsak gondolkodásom, de ugyan consideratiom vagyon rajta mind módja felől s mind alkalmatossága felől s mind pedig hasznosb állapotja fel. Mert kegyelmes uram, ha mi valamit találunk is valami jót mind az Felséged méltóságos személye állapotjára s mind birodalmának csendességére való dolgot, és olyat, az ki jó és hasznos volna: abban lehet kegyelmes uram az kérdés, ha úgy írathatjuk-e mi az diplomában, a mint mi kívánjuk és akarjuk, vagy nem; mert oly módjával is kívánhatjuk, hogy talám az törökök is kétséget is gondolhatnak felőlünk, az mint magam is mondtam vala alázatosan Felségednek, hogy ha oly módját találhatunk annak, hogy az felséged személye és birodalma mind az két császártól bátorságos lehetne, énnekem majd az tetszenék inkább. De ha az török. az mint szokta sokszor beszélteni, az maga praetensióját kezdi felőlle urgeálni, abban nem tudok kegyelmes uram, mit gondolni: jóllehet gondolhatom azt is, hogy nem fog mi rajtunk állani az diplomának formálása, arra jutván az dolog. Az mint penig én kegyelmes uram eszemben vehetem, nem fognak ezek egyik fél is késni az dologgal, mert meghidje Felséged kegyelmes uram, hogy ezeknél az tractatusra rendeltetett törököknél semmi ratiszinálás nincsen. Nem hogy ilyen dolgot kellett volna ezekre bízni, de csak ugyan igen kicsin dologra sem elég ezeknek egyike is; úgy hogy valamit itt velünk együtt elvégezznek, ott osztán abban semmit meg nem tudnak mondani, úgy annyira kegyelmes uram, hogy még csak az leüléseknek módjára is minekünk kellett őket instruálnunk; sőt az tanácsra sem gondolnak, hanem az magok ratio nélkül való gondolatjokat követik inkább, hogy sem mint az haszoura való okokra néznének. Noha minden nap tanácskoznak velünk, de mikor osztán szemben kelünk, mind másképpen folytatják dolgokat, hogy sem mint mivelünk elvégezték. Magoktól gondolom kegyelmes uram, hogy mielik,

mert az vezér ő nagysága mind szemünkben megparancsolta nekik s mind levelében egynihánszor írta nekik, hogy semmit magoktól ne cselekedjenek, hanem mindent az mit cselekesznek, velünk egy értelemből és egy tanácsból cselekedjenek. Az tanácskozás meg vagyon kegyelmes uram, de osztán az tractáló helyen mind másképpen viselik magokat. Nem tudom kegyelmes uram conceptusoknak tulajdonítani, vagy tudatlanságoknak, mert mind az kettőt elmémben forgatom az állapotnak folyásához képest. Az német részről pedig igen és valóban disputálnak; ezek igen hamar hallgatásra jutnak, melyet amazok, kegyelmes uram, naponként látnak ezekben. Ha az diplomának íratására jutnak, tudom kegyelmes uram, hogy mindenik fél igen felkeresi az maga hasznát és praetensivit; mirajtunk kegyelmes uram elégségünk szerint semmi el nem múlik, csak az isten ő szent felsége nagy kegyelmességéből adjon valamiben módot.

Arrúl kegyelmes uram eleitül fogva igen gondolkodtam, mivelhogy circumstantiákat is részszerint láttam reája, hogy ha mi, Felséged alázatos szolgálai jelen nem volnánk, hogy mind az két fél az békeségnek felbomlását talám mireánk fogná vetni okúl. Az törökök felől csak vélekedem magamban, de sok okokból gondolhattam és vöttem is némely részt eszemben benne, hogy az német részről valóban minket fognak sok dolognak okának mondani. De tegnapelőtt kegyelmes uram tanácsban egyben gyűlvén az törökökkel, az német részről beadott postulatomokat törökül megfordították és azt kezdék olvasni. Arra jutván kegyelmes uram, hogy római császár birodalmát mint rablották, égették az törökök, mely birodalomnak nevét is adták kegyelmes uram az postulatomban (mely postulatomokat tudom, hogy Felséged valóságosképpen megolvast) mindjárt monda az budai mufti az többi előtt, ki első ebben az tractatusban, de arra való eszét én nem látom, hogy no ti erre mit mondotok, ez az mint esett, ti tudjátok ennek minden állapotját; mikor ott reá kelünk, titeket illet ez az szó, ott is ti szólljatok, és ti tegyetek erre választ. Mondám neki kegyelmes uram, mit mond az mufti uram; meg ugyan azon szovát iterálá. Mondám osztán mind az urak előtt neki, hogy most nem az én urammal vagy ez tractatus, hanem az két császár között; de ha ők külön akarnak mi töllünk szakadni, nincs mit tennünk, az én kegyelmes uram gondot tud viselni mind maga méltóságos személyére s mind birodalmára; ha én töllem volna pedig ez az kérdés, és az én urammal tractálna most az római császár ő felsége, meglátná, hogy választ tenné én erre az dologra. Eszekben vevék az passák, hogy búsulva mondom ezeket az szokat az muftinak, mondák, hogy nem az végre szólt az mufti. Mondám osztán, talám károsnak állítja mufti uram az mi itt létünket, arrúl könnyű mást gondolni. Igen böcsülettel szólának

az passák és maga is az mufti, és egyenlő akaratból azt mondák, hogy sem az előtt, sem most nem tudnának ők hová lenni, ha mi véllek nem volnánk. Ezen beszéd közben kegyelmes uram, hozák elő az passának ő nagyságának is egy levelét, az kiben minket is nevezet szerint köszönt, és ezeknek is azt parancsolja, hogy mindent velünk egy értelemből cselekedjenek. Látom is penig kegyelmes uram, hogy valóban is vagyon szükségek reánk, noha mi bizony úgy viseljük magunkat, hogy még eddig az más félnek sem ártottunk. Elég vigyázásunk vagyon kegyelmes uram reá, hogy ezeknél is valami kétségben ne jussunk; ezután mint folyjon az állapot, az isten tudja. Az németek postulatomban is az hul Ibrahim passárúl szólnak, talám minket is ott értenek, de még eddig olyat előttünk nem szóllottak, az kire minekünk is peculiariter kellett volna választ tennünk, noha bizony igen vigyázunk kegyelmes uram.

Még eddig kegyelmes uram, itt nem volt Eszterhas, hanem szeredán az elmúlt, hogy oda mentünk az tractáló helyre, tehát ő is ott vagyon, igen frissen, ő ül Althan mellé, második commissarius, az mint látom kegyelmes uram, az többi előtt akar szólni; az mit mond penig nagy arroganter mondja. Az mint maga mondá, csak azelőtt negyed nappal jött meg császártúl ő felségétül; császár maga hívatta volt fel Pruckban, ott hatta akkor császárt ő felségét. Az tractatus felkelvén, kiki egymással kezdének csak magok beszélgetni. Oda jöve hozzánk Eszterhás ő nagysága és velünk kezde beszélgetni nagy arroganter sokféle gestusokkal. Először is azt mondá, hogy ugyan nagy búsúlva szóllott császár ez felől az tractatus felől, hogy ennyire haladozott; azt mondta ő felsége, hogy ő neki ez az békesség egy cseppre sem kellene, csakhogy immár megígírte magát az békességre, és azért continuálja, mert más módja volna ő felségének ebben az dologban. Én és az én társaim ezen csak hallgatánk, gondolván, hogy nem conternál minket az az szó. Tovább menvén szovában, mondá, hogy császárnak ő felségének is mondotta, és most is mondja, hogy jobb volna az nyilván való hadakozás, hogy sem mint békességet csinálnának és úgy tartatnék meg az békesség, az mint azelőtt való üdökben tartatott. Mi kegyelmes uram, sem én, sem társaim egyet sem szólánk erre is, látván magaviselését, hogy talám tovább megyen az dologban. Azomban elkezdvén beszédét olyan formán, az mint Felsőgednek azelőtt írt volt, legelőször is az törökök contemptusán kezdé el szovát, hová jártak az magyar csaták, és mely nagy félelemben és angustiában voltak az törökök; de most igen felnevelték szarvokat úgy annyira, hogy az hul az előtt csak hírek is alig hallatott, most azokat az országokat, Morvát és Slésiát rablották, kikben mennyi sok égetéseket és pusztításokat cselekedtenek és sok keresztyéneket elrablotta-

nak, melyet ők soha csak meg sem gondolhattanak volna, nem hogy meg cse(le)kedtek volna, és oly dolgok löttének, hogy még az isten sem mívelhetné, hogy azok meg ne löttének legyen, hanem ha ő szent istensége másokat teremptene helyettek. Mindvégig megvárám kegyelmes uram, minden beszédét csendes hallgatással, kinek megírása sok üdőt venne bé, mert ugyan alkalmas ideig lón az beszéd is. Azután argumentálni kezdte, hogy micsoda módokkal tartathatnék meg az békesség az fejedelmek között, kit az ő szokása szerint ugyan igen sok szóval monda meg, de az summája kiváltképpen arra néz vala kegyelmes uram, hogy az fejedelmek úgy tarthatnák meg az békességet, ha sem szón, sem aprólék cselekedeteken meg nem indulnának, és úgy fognának végre fegyvert, ha sem követségek, sem tractatusok által egymással nem végezhetnének; még úgysis annak kellene fegyvert fogni, az kinek igaz oka volna. Én látám osztán kegyelmes uram beszédének hová való dirigálását, énnékem is az mint isten tudnom adá, minden beszédeire articulatum valóban választ tévék, ezt is mondván neki, hogy az fejedelmek úgy tarthatnák meg az békességet, ha köztök valami nagyravágyó észvesztő ember nem volna, és oly szók ne forganának kiváltképpen olyaktúl, az kikhez nem illenék, hogy valamely fejedel(em) méltóságát megsértenék; és ha valamely fejedelemmel vagy szolgál, vagy egy(éb) olyan találkoznék, azt kellene megbüntetni, mert az virtuosus fejedelmeknek semmire olyan nagy vigyázások nincsen, mint jó híreknek, neveknek őrzésére és annak kiterjesztésére, és az kik az olyan ellen vétenek, nagy dolgokat megszoktak az virtuosus fejedelmek érette megpróbálni. Ezt és ennél többet ugyan alkalmasint szólék neki. Mondá, hogy soha oly privata irjuria senkit nem találhatua igaz ratióval, érette hogy hadat indítana meg, publicumért is úgy kellene hadat indítani ratióból, ha soha per tractatum az dolog nem complanáltathatnék; sőt ha szóért kellene hadat indítani, az római császár annyi hadat indíthatott volna eddig, hogy talán még az maga szakállában sem maradott volna, mind kitépték volna az hadakozásban; mondá, hogy soha nem mondhatok csak egy példát is ez világon, az ki szóért valaha hadat indított volna. Én mondám neki kegyelmes uram, hogy noha én most sem tudom kit ért ő kegyelme azon, az ki szóért vagy ratio nélkül indított hadat, de mindazonáltal én mondok egy példát. Úgy mondám meg az franciai és az angliai királyok példáját neki, az kik csak szóért indítottak egymás ellen hadat, és az is lött nyertes, az ki ellen az méltatlan szó esett. Ugyan valóban erős szókkal való argumentálásink lőnek. Azzal váltunk el egymástól kegyelmes uram, hogy ezután is beszél velem. Maga szolgálja is hallgatván az dolgot, azt mondta a szolgálja egy szolgámnak, hogy bizony Miklós is Miklés, de bizony az mint látom, Farkasra is

rátalált. Én bizony kegyelmes uram, nem szeretem azt, az kit vagy hallok vagy látok, hogy Felségednek gonosz akarója. Az mit felöllem beszélnek, ugyan azt akarom kegyelmes uram, hogy azt is találják bennem, hogy Felségednek igaz és alázatos szolgálója vagyok. Noha kegyelmes uram nem ítilhetem valami oly dolognak, de mindazonáltal ha csak kicsin dolgot hallhatok is, alázatosan tartozom Felségednek megírni.

Valami katonákat fogtak az székesfejérváriak, melyek közül egyet igen megexamináltatott az vezér ő nagysága, és több szavai között azt is mondta, hogy ha jó módjával és kedvek szerint megbékélhetnek az törökökkel, mindjárt az magyarok ellen leszen hada az római császárnak. Az vezér ő nagysága maga kérdezettette meg. Mind az itt való fő törököknek az tetszik, hogy az magyarokon Felségedet és Felséged híveit kell érteni; még mi is úgy gondolkodhatunk felölle. Mindazonáltal azt is gondolhatom kegyelmes uram, hogy azféle közkatona olyan nagy dolgokat nincs módja, hogy megérthetne; csak nem akarom elmulatni, hogy Felségednek alázatosan értésére ne adjam. Immár kegyelmes uram valóban disputálnak mind az két fél, mi csak hallgatunk. De bizony az hatalmas császár követi igen debilisek az disputációban; félek hogy corruptusok is vadnak közülök, noha bizony mi is igen vigyázunk. De az nyilván való dolog, ha itt nem volnánk, hogy sok dologból velünk adna mind az két fél okot, noha bizony mi is semmit hátra nem hagyunk benne, hogy meg nem mondanók nekik, hogy valamiben okot ne adjanak reá, az kin minekünk is méltán megkellessék indultatnunk.

Azután kegyelmes uram, ismét szemben voltunk az római császár ő felsége commissariusival, mivelhogy gyakorta járunk az tractatusra, és Eszter(házi ismét) szemben lón velünk, de igen böcsüllettel beszélt én velem és nagy jóakarátját is kezdé ajánlani. Ugyanoly szépen beszélt velem kegyelmes uram, mintha ugyan nem ő lett volna. Annyit használt volt neki azelőtt való kemény disputáció, hogy valóban mértékletesen beszélt velem és ott az hun én állok vala, maga jöve oda hozzám. Balaskónak kegyelmes uram, ugyanakkor nagy szeretettel és kedvesen fogá kezét, valóban fen vala először, igen akarja, azt mondja, velem való ismeretségét. Ezután is kegyelmes uram, akár ú s akár más, ha valami okot ad reá, az ki jóból szól, annak én is az mit tudok, jót szólok, az ki pedig másképpen szól (kit senkitől nem remélek), úgy viselem magamat, mint illik Felséged alázatos és szívből való szolgálójához. Innét is immár az választételt az ő postulatomokra beadák és szemben is eléggé disputálák, az mint ezek tudnak, de bizony igen gyengén tudnak. Az császár commissarusi üdöt revének annak az megruminálására, noha én azt gondolom kegyelmes uram, hogy nem magok okaiért vettek halasztást benne,

hanem felküldik postán császárnak, minthogy ezek is írva adák bé az feleletet.

Azt is akarom kegyelmes uram, Felségednek alázatosan megírni, hogy csak tegnap hozák hírit, hogy mind bosznai hadakat s mind Drinápolyon innét való hadakat megindították és ide hozzák az pesti mezőre, hogy mindenképen ezek készen legyenek, hogy ha az békesség leszen, jó, ha pedig nem leszen, tehát másképpen nyúljanak hozzá. Annyi haszon leszen benne kegyelmes uram, ha megbékéllenek, tehát ugyan fizetésért bocsáttatnak haza. Azt is mondák kegyelmes uram, hogy Felséged(hez) Konstantinápolyból csauszok menének. Ugy vagyon, vagy nincs, nem tudom kegyelmes uram, én tartozom alázatosan mindent Felségednek megírni. Higgye meg Felséged, kegyelmes uram, hogy annyi vigyázásomnak kell lenni, hogy ugyan sok munkám vagyon benne, melyet magam mondok meg Felségednek alázatosan. Én Felséged alázatos szolgája vagyok és leszek teljes életemben és úgy igyekezem Felségednek tiszta szívem szerint alázatosan szolgálni, mint kedvem szerint való kegyelmes uramnak. Alázatosan is könyörgök Felségednek, írjon mindenről Felséged mentül hamarébb levelet, mert sok okokra nézve azt gondolom kegyelmes uram, hogy nem késnék sokái(g).....t is az tractával, valamely felé, de hamar elválik, kit bizony mi is alig várnánk immár, hogy haza mehetnénk és Felségedet jó egészségben láthatnók. Tartsa meg az úristen kegyelmes uram, Felségedet jó egészségben sok esztendeig szerencsáson kedves híveivel egyetemben. Írtam Párkányban, die 26. April. a. domini 1625.

Toldalagi uram és Borsos uram Felségednek alázatos szolgáljokat ajánlják, és nem tartanának ellent az hazamenetelben.

Felséged alázatos szolgája

még él

Kamutli Farkas mp.

P. S. Azt is akarom Felségednek alázatosan értésére adni, az sessioban mint ülnek az két fél követek; két asztal vagyon az cserge sátorban, kiken mindeniken szép szőnyeg vagyon. Az asztalok mellett hosszában balkéz felől az római császár ő felsége követi ülnek, elől Althan, mellette Eszterhas, mellette Kurcz János, az ki portára követ volt, mellette Nicolaus Tersacky de Frangepanibus, mellette Gailer, legalól Ciriaky. Jobbkéz felől az török urak így ülnek: elől az mufti, mellette Musztafa effendi, mellette Jahia passa, mellette az egri Ahmat passa, mellette Dervis bék, legalól az budai emir alay bék Saczi Bayram neve. Mi keresztül az asztal végiben ülünk egy széken hárman egy rendben. Az török urak kérnek, hogy Felségednek ő nevekkal

szolgálatjokat ajánljam, Jahia pasa penig valóban jóakarója Felségednek, az többi is úgy mutatják magokat. Kurcz János is igen kére, hogy Felségednek ő nevével igen nagy szolgálatját ajánljam. Sokáig jó egészségben éltesse isten Felségedet.

Külszím: Serenissimo principi domino domino Gabrieli stb.

XXII. 1625. júl. 22.

Tekintetes és nagyságos passa, kedves atyánkfia, stb.

Jóllehet volt oly szándékunk, hogy Nagyságod fejének írásink és izenetink által valami fájdalmat ne szerezzünk ezután, mely eddig való elvégezett akaratunknak okait nem ítéljük szükségesnek lenni, hogy előszámláljuk, mivel tudjuk, hogy Nagyságod azokat bőségesen érti. Nem tagadhatjuk, tagadni nem akarjuk, hogy szívünknek fájdalmával szenvedtük mind ez mai napig Nagyságodnak felöllünk való némely beszédit, melyekre mi soha okot nem adtunk volt addig az üdöig; mert az isten ő felsége az mi bizonságunk és az magunk lelkünk ismereti, hogy mi Nagyságodnak igen igaz és oly jóakaró atyjafia voltunk, hogy az egész török nagy birodalomban is kevesen találtattanak volna jobb akarói mi nállunknál. És azért szenvedtük oly nehezen azokat az beszédeket, hogy oly jóakarónktól hallattattanak, kitől sok jót kellett volna várnunk. Értvén mindazáltal Mikes Sigmondtól, hogy Nagyságod az istenhez tért és maga is megbánta azokat az dolgait, ígírte magát elébbeni igaz atyafiságának megbizonyítására, mi is nem akarván tovább szívünkön semmi nehéz gondolatokat Nagyságod ellen viselni, hanem arról az kötelességről akarván megemlékezni, melyet erős hittel az nagy úristen előtt Lándor Fehérvárratt az kis házban egymással fogadtunk vala, hogy ha Nagyságod mi hozzánk tiszta és igaz szívet visel ezután, mi is Nagyságodnak olyan igaz jóakaró atyjafia leszünk ismét, a mint voltunk. Ne is kételkedjék semmit az mi igaz barátságunkban, mert valamint azelőtt abban, hogy semmi fogatkozást nem talált, ezután is soha nem fog találni, csak Nagyságod is olyan igaz szívet viseljen mi hozzánk. Mostan pedig Nagyságodhoz Mikes Sigmondot három dologért kültük. 1. Hogy ez mi jóakartunkat Nagyságodnak megbeszélje. 2. Hogy jó egészségét meglátogassa. 3. Mivel hatalmas császáruk kegyelmességéből ő nagysága az vezér apánk az lengyelek és tatárok ellen való vgyázást bizván Nagyságodra, minket is k'retett ő nagysága, hogy Nagyságoddal egyetértsünk mindenekben. Tudván pedig hatalmas császárnak tengeren túl való mostani nagy dolgait, értjük az szultánnak is az kozákokkal együtt való barátkozását; bizonyoson tudjuk azt is, hogy az lengyel királhoz követeit bocsátotta vala, kik által ő maga kénálta maga szolgálatját lengyel királnak hatalmas császár ellen. Nektünk is igen titkos emberünk

ott volt akkor Varsóban, a ki minden dolgokuak végére ment. Mostan pedig érkezék Béldi Kelemennek egy embere Barilláról. kitől egy levelet küldvén az ott való kadia Béldinek, írta, hogy nagyságodat kapitánvezér Reczep pasa ő nagysága hivatta, azért hogy a szultánnal tractáljon, mivel kijött Ozihoz sok tatárral, hat ezer lovas kozák és négyszáz sajkán való kozák vagyon velle. Mely hírt szintén annyiban nola nem hihetünk, mert tudjuk, hogy azok az kozákok hatezer lovast nem állathatnak, mivel sok lovat nem tarthatnak, hajót is annyit nem állathatnak, sőt esudáljuk, miért ír az a kadia olyan híreket, kikkel csak rémiti az bolond félelmes községet. Mindazáltal eszünkben tartván az szultánnak hatalmas császár ellen való tavali cselekedetét is, azért küldtük Nagyságodhoz Mikest, hogy minden dolgoknak bizonyosan végére menjen és megértse az állapotokat és ha kívántatik hatalmas császárnak való szolgálatunk, Nagyságodtól megtudja. Mert istennek hála mostan semmi gondunk, ellenségünk sohonét nincsen, fizetett hadaink héában hevernek, s 9 holnaptól fogva harmadfél száz ló tereh pénzünket héában adtuk nekik; ha kelletik, hatalmas császár szolgálatjára szép hadakat bocsáthatunk. Isten őltalmazza ő hatalmassága országát minden gonosztól. Tudjuk, az jámbor szolgának az ő szolgálatja akkor kívántatik, a mikor leginkább szükség. Nagyságod minket minden dolgokról tudósítson, Nagyságoddal mindenekben egyet akarunk érteni. Nagyságodnak Mikes Sigmondtól szóval minden dolgokról bővebben izentünk, szavának hitelt adjon és ott ne késlelje. hanem mihozzánk sietséggel visszabocsássa, és vagy két jó lovat is küldjön, kiken magunk járassunk, mert az jó lovaink elhalának; esztendőől fogva 29 főlovunk hala meg. Mi is Nagyságodnak szeretettel kedveskedünk, csak érthessük kívánságát, és az lovaknak is árrát megküldjük. Vezér Mehemet pasa ő nagysága az némettel az frigyét megcsenálá, tudom értette Nagyságod, az mely frigyen egy jó kövér kappant nem adnánk, mikor éltek volnánk. Naszeradin Ogli és Csifet Ahmat passa nyolczezer tallérért csenálák. Mint végeztek egymással, ím az paríáját oda kültük. Mikesnek megmagyaráztunk magunk minden ponctokat. Csak gyermeki játék. Az mi tanácsunkat nem fogadták; nyolcz holnapig Kamuti Farkast, Borsos Tamást, Toldalagit az vezér mellett tartottuk. Igazat írunk, ha az mi követeink engedték volna, Komáromban mentek volna tractálni az német lábaihoz.

Kivül: Ad literatum Mehemet Passam Zillistrensem, D. Sigismundo Mikes, in Arse Fogaras die 22. Julij A. 1625. datarum minuta.

XXIII. (1625.)

Minthogy immár Erdély felől való postulatumnát az török beadta római császár ő felsége commissariusinak, tőlök kell reso-

lutiót várni és arra vigyázni, mint resolválják magokat, simpliciter rejiciálják-e úgy, mint idegen dolgot, mely az Zsitvatorokban való végzésben, mely mellől recedálni nem akarnak, emléközetben sem forgott, avagy valami praetensiót tartanak fönn nyilván avagy subintellective Erdélyhöz. Ha simpliciter rejiciálják úgy, mint nem ahoz az tractatushoz való dolgot, nem kell innét is urgeálni, maradjon in silentio, az mint ennek előtte is Erdély felől nem volt tractatus, mikor az két császár az magyarországi békességet tractálta, úgy, mint magának való szabados fejedelemség felől; ne discutáljon egyik is rajta úgy, mint sajátján. Mert vagy végezhetnek valami bizonyost felőle, avagy nem, de fentartja mindenik fél praetensióját és azt mondhatja jövőendőben, hogy noha in Anno 1625. volt tractatus Erdély felől, de egyik sem engedte az másiknak.

De ha oly mediumot találhatna benne, hogy az diplomában úgy, mint egy magának való szabados fejedelemség beíratatnék, nem volna ártalmas. Mert avval mind az két hatalmas fejedelemséget úgy, mint újolag szabados fejedelemségnek agnoscálni és constituálni. Az pedig ilyen formán lehetne meg:

Minthogy Erdély sok időktől fogván magának való szabados fejedelemség volt, ennek utánna is mind az mostani fejedelmek idejében s mind pedig legitimus successorinak idejekben ezen mostani szabados fejedelemségnek agnoscaltassék és tartassék utrinque, hozzá való mostani határrival, szabadságival együtt s abban egyik féltől is bántása ne legyen. Ha pediglen eszébe veheti császár ő felsége commissariusi resolútiójokból és egyéb discursusokból, hogy ilyenformán való articulust nem írathatnak, magának való fejedelemségnek Erdélyt nem agnoscáltathatják, hanem egyik is, másik is sajátjának akarja tartani: jobb simpliciter elhagyni, nem úgy, mintha az okon nem alkhattanak volna meg, melyik félnek sajátja, hanem úgy, mint idegen dolgot, mely az mostani tractatust nem comprehendálja.

Ha úgy nem obtineálhatja, mint magának való szabados fejedelemséget könnyedén, hanem nagy derék disputatióra megyen, úgy is jobb tempestive elhagyni ez okon: hogy osztán Erdély integritása felől való disputatiót Kamuthi uramék avagy csak tacite hallgatják, avagy ő kegyelmek is agálhat. Ha tacite hallgatják, avval subjiciálják Erdélyt az két fejedelmi dispositiója és deliberatiója alá, úgy, mint rem controversam, közben vettetett dolgot.

Ha pediglen ő kegyelmek is agálják, avagy ugy ótalmazzák Erdélyt, mint török császáret, ki igen veszedelmes magunknak is, az keresztyénség előtt is odiosissimum; ha pedig úgy, mint magának való fejedelemséget ótalmazzák, avval az török offendáltathatik, ki Erdélyt sajátjának tartja. Breviter concludálom:

Minthogy immár Erdély in foro vagyon, ha szép ratiókkal, csendes discursusok által oly mediumot találhatnak, hogy szabados fejedelemségnek agnoscáltathatják utrinque, tractálják és végezzék el; de ha felettébb mély disputatióra menendő az dolog és eszekben vehetik, hogy az török evvel az tractatussal sajátjává akarja tenni, az felől megírt mód alatt jobb simpliciter elhagyni, hogysen mint mostani tractatusokban arról disputáljanak, melyiknek legyen Erdély sajátja most, avagy jövőendőben.

Kirül: Bethlen G. kezével: Budán a két Császár között mostan tractáltatandó békesség conditiói közzé Erdélyt mint inserálják s mint ne.

XXIV. (1625.) sept. 24.

Budai vezérnek.

Nagyságod méltóságos személye és egészsége felől kívánván mindenkor örvedetes hírt hallanunk, mostanában Erdéli birodalmunkból itt kinn való végházaknak és egyéb sok rendbeli dolgainknak igazgatásokra jöven ki, nem akartuk elmúlatni, hanem Nagyságod jó egészségének látogatására ez levelünket megadó főember szolgálkat, nemzetes Bercsényi Imréhet bocsátottuk. Kívánunk az mindenható úristentől Nagyságodnak egészséges hosszú életet, hatalmas császár előtt méltóságos személyének kedvességet és minden dolgaiban szerencsás előmenetelt. Hogy pedig szintén üres kézzel Nagyságod eleiben ne menjen, mellettünk útunkban az mi találatott, egy kis ajándékokskát kültünk, melyet hogy Nagyságod jóakaró fiától nem elég neven, hanem csak kedvesen vegyen és emberünket lássa kegyes szemmel, mi nevünkkel mondandó szavainak adjon hitelt és bocsássa késedelem nélkül haza, Nagyságodat szeretettel kérjük; minket pedig Nagyságod, mint eddig, tartson igaz jóakaró fiának és parancsoljon, minden üdőben elégségünk szerint Nagyságodnak szeretettel igyekezzünk kedveskedni. Egyéb dolgokról való írásunkkal Nagyságod fejét mostan fájlalni nem akarjuk. Az minden becsületre méltó Nuharem Bék barátunktól Nagyságodnak azokról az dolgokról bőségesen izentünk és ugyan írásban adtuk, melyekről Nagyságod minket megtalált volt. Reméljük azt, hogy Nagyságod az igasságot megértvén, megelégszik az mi választételünkkel, mert az igasságon kívül semmiben írni nem akarunk, hanem hatalmas császárnak javára igyekezzünk.

Ha Nagyságod német császárhoz az faluk dolgaért fel akar küldeni, nem kell késni, mert mostan kezdetik az magyarországi gyűlés Sopromban. Ott mind együtt lesznek az országbeli arra rendeltetett személyek, kik minden dolgokat szoktak igazgatni. Ha mostan Nagyságod írat császárnak, előttök leszen és nem mutogathatnak imide-amoda, választ kellett adniok, mert mi

semmiben ellentartók nem akarunk lenni. Híreket Nagyságodnak bizonyosan ilyeneket írhatunk: az dániai király nagy haddal jött által az Oceanus tengeren és az német császár ellen igen hadakozik. Az svéciai király hasonlóképpen azon tengeren által jött és az lengyel király ellen hadakozik; egyik országát immár el is vette. A francziai király és az velenczések az spanyol király ellen hadakoznak. Az kozákokat az isten mint megszegényítette, hiszszük; Nagyságodnál nyilván vagyon. Kapitán vezér Reczep pasának győzedelmes szerencséje; bizonyos dolog, hogy Sain Giráj szultán igen egy akaraton volt az lengyelekkel, de talám ő is alább hagyja hatalmas császár ellen való gonosz igyekezetit. Ezeknek utánna az isten nagyságodat jó egészségbn éltesse.

Küül: Ad Vezarium Budensem die 24. Sept.-bris per G. Emericum Beresényi ex Thasnad.

XXV. 1625. oct. 13.

Budai vezér Apánknak.

Nagyságod méltóságos levelét becsületes híve Kapucsi Basi Bekir Aga barátunk minékünk meghozván, illendő becsülettel láttuk és nagy szeretettel olvastuk, szóval való izenetét is megértettük. Szüből örvendezünk azon, hogy az úristen Nagyságodat nemcsak jó egészséges életében ez ideig megtartotta, hanem affelet hatalmas császárunk előtt méltóságos személye Nagyságodnak annál is nagyobb becsületre nevedett és kedvesbé lött, mint eddig volt. Az úristen hatalmas császárt sok esztendeig éltesse érette és Nagyságodhoz való szeretetit, kedvét, kegyelmét ő felsége Nagyságodon utolsó órájáig tartsa fenn. Az mi közöttünk való jóakaratot és igaz szeretetet pedig az úristen naponként öregbítse és állandóvá tegye.

Mi Nagyságodnak jóakaró fia, az római császárral való végezések hogy hatalmas császárnak és az ő hatalmassága böles tanácsosinak is kedvek szerint tetszettenek legyen, az Nagyságod leveléből bizonyosan értjük és azon dolgot a portáról hozzánk küldetett Hacsi Juszuf agától is meghallottuk. Altan gróftól küldetett levélnek paríáját is megolvastuk, melyből nyilván látjuk, hogy Csán Pálnak eddig Budán való várakoztatását minékünk tulajdonítják, mintha mi voltunk volna eddig akadályára az végezéseknek végben nem menetelek felől. Mely dologban vagyon-é nekünk vétünk, ítélje meg az isten és az földi emberek közül Nagyságod, holott mi Nagyságodnak az békesség végben menetele felől azolta soha egy szót sem írtunk, sem izentünk és im mégis minket akarnak okúl vetni az ő cselekedeteknek. Mi vesztég ülünk, az békességhez tartjuk magunkat, senkivel semmi dolgunk nincsen, mulatunk, egyik házunkból má-

sikban megyünk, mellettünk levő urakkal szép vendégségeket tartunk, házasságunk dolgát tractáljuk. Ezek ellen nagy hamisán az németek azt hirdetik, hogy mi hadaikkal reájok indultunk, mely dolog elménkben sem forog. Felette nehéz ártatlan embernek hamis vádlásokat szenvedni; de hogy hosszú írásunknak olvasásával Nagyságod elméjét ne fárasztjuk, az dolognak mivel-táról néhány szóval Nagyságodnak mint igaz jóakaró fia ezt írjuk: Az békességet az két császár között Nagyságod csenálta, vitte végben meghitt üremberei által, melyben az emberink is hatalmas császár parancsolatjából Nagyságod szolgálatjára jelen voltak. Mely békesség mivel az fényes portának is tetszett, kívántatik annak megerősítésére, hogy az főkövetet római császár kése-delem nélkül elkészítvén, alábecsássa az régi végezések szerént. Ki ha Budára érkezik, mivel Nagyságod végezett velek, az athnamét méltó, hogy Nagyságod igen szorgalmatosan megolvastassa, kétszer-háromszor is, és meglássa Nagyságod, vagyon-é, nincsen-é valami véték, fogyatkozás az hitlevélben; Erdél felől vagyon-é emlékezet az levélben, hogy az német semmi közit hatalmas császár országához nem mondja. Ennek oka vagyon, a miért mi ezt írjuk. Ha az német császárnak athnaméja minden fogyatkozás nélkül leszen írva, szép dolog; ha pedig az athnamében valami fogyatkozás találtatik, szükség, hogy Nagyságod az követtel beszéljen, megmutogassa neki az levélben való fogyatkozásokat, és arra kényszeríteni igen méltán, hogy urához vissza küldjön, az athnamét megemendálják és úgy írassák, a mint az igazság kívánja. De Budán nem tudunk senkit oly deákot, a ki olyan bölcs írást megérthetne, kiváltképpen az minémű mesterséges punctokkal szoktak az németek élni. Kérvántatik deákul jól tudó okos embert az levélnek megolvastatására Nagyságodnak keres-tetni, avagy igaz paríáját nekünk postán küldeni; mellettünk levő tanácsinkkal megolvastván, ha mi fogyatkozást benne találunk, Nagyságodnak azontól értésére adjuk. Másodikat azt kell Nagyságodnak meglátni, az ajándékok hatalmas császár méltóságához illendők-é, mert az elébbi végezésekben az vagyon írva, hogy császári méltósághoz illendő ajándékok legyenek; azon pedig százezer forint érő ajándékokat értett mind az porta és az német. Ha az is fogyatkozás nélkül az végezés szerént találtatik, igen szép dolog. Az ajándékokban is ha fogyatkozás találtatik, szükség arról is Nagyságodnak az követtel beszélni, emlékeztetni az végzésekre; gyalázatjával urának a portára ne menjen, Budán jobb várakozni 20—30 napot az fogyatkozásoknak Bécsből való helyreállatásokért, hogysen mint ott benn gyalázódjék mind ura és maga. Nagyságodra is, isten ótalmazzon, a miatt hatalmas császárnak haragja ne gerjedjen, mert az athnamében való fogyatkozásokat Nagyságodnak tulajdonítanak, Nagyságod végezett velek,

s olyan athnamet be sem kellett volna bocsátani Nagyságodnak hatalmas császár eleiben; ott benn az ilyen dolog mind előkerülhet. Az ajándékokat pedig tudja Nagyságod, sok országokból való követek nézik, mikor bemutatják, és ha nem császári méltósághoz illendők lesznek, hatalmas császár méltóságának gyaláztatjára fordul, Nagyságodra is harag lehet miatta. Mi ezeket írjuk az Nagyságod kérdésére, mivel Nagyságod kívánuja tőlünk érteni az mi tetszésünket; Nagyságodhoz való fiúi igaz szeretetünkből cselckedtünk, hogy az mit ő hatalmassága méltóságára, javára, Nagyságod becsületire való dolgot látunk, azt el ne titkoljuk; ha mi vétek írásunkban esett, Nagyságod abból minket meg ne ítéljen, mindenkben azt kövesse, a mi legjobb. Harmadikat Nagyságodnak azt kell meglátni, hogy az követ nagy úr legyen, mert az végezés azt tartja. Ez is, ha megleszen, negyediket még azt kell meglátni, hogy Erdél felől vagyon-e valami végezés, mert Nagyságod Erdél állapotja felől hogy értsen, igen szükségesnek látjuk. Erdél országa régen az magyar koronához való volt; de Mohács mezején mikor szultán Szulimán császár Lajos királt megverte, Szapolyai János erdéli fejedelem volt, a ki az harczra 42 ezer magával indulván, mikor el nem érkezett volna, addig az több magyarok megveretettek. Császárral ujabban akartak az magyarok megvinni, de Szapolyai János Budához érkezvén közzéjék. ő nem hagyta őket az harczra menni, hanem szultán Szulimánnal megbékélt az egész magyar nemzet képében. Otet is az magyarok királyoknak választották, megkoronázták; de hamar némely igen nagy urak irigységből elárulták, szégyenlették királyoknak tartani, az német mellé állottak, kétfelé szakadtak, egymással rútul hadakoztanak. Erdély országa, látván az rút veszekedést, királyok mellől ők el nem állottak, császárral való frigyet szentül megtartották, az korona mellől elszakadtak, német királt uralni nem akarván, hatalmas császárok hűsége alatt maradtak mind azolta nagy hűséggel, melyet az német igen bán mai napon is, és eleitől fogva százezer ló tereh pénzt, százezer németet vesztett el Erdélyen való kapdosa végett. De mivel Erdél soha melléje mindenestől nem állott, ha mikor árultatások által az országot elvötte is, de mindenkor jó része hatalmas császárok hűsége alatt maradván, Törökországban futottanak és hatalmas császárok segítségével az országot mindenkor visszavöttek, ő hatalmasságának megtartották, a mint az mi időnkben is ez megtörténék, és 22 (12) esztendőttől fogva az mi szolgálatunk által az ország hatalmas császárok hűsége alatt mai napig fennáll. Megírtuk és izentük vala Nagyságodnak, hogy Erdélyen az német mivel mindenkor így kapdosott, az mostani tractában végezzen úgy az némettel Nagyságod, hogy Erdél miatt az szent frigy az két császár között fel ne bomoljon. Nagyságod

az kívánságok közzé be is iratta volt, melyet az német commissariusok megolvastván, mindjárt felugrottak, azt mondván, hogy ők az tractát inkább félben hagyják, hogy sem mint Erdél felől végezzenek, mert az a szent koronának igazsága ellen vagyon. Az török urak is abban hagyták, semmit nem végeztenek, mely dologgal láttatik, mintha hatalmas császárnak Erdél nem sajátja volna és nem kellene; sőt hogy semmit felölle nem végeztenek, bizonyosan az német azzal Erdélt immár övének tartja, mondja lenni. Mely dologból micsoda rút vérontás és veszedelem következék igen rövid idő alatt, ha Nagyságod róla bölcsen gondolkodik, könnyen feltalálja. De ha Nagyságod erről úgy nem tanácskozhatnak, a mint kívántatnék, mivel nincsen, ki az dolgot Nagyságod eleiben voltaképpen tudja adni, Musztafa effendit küldje által Nagyságod hozzánk az jövő héten csak Tokajban, Budától nem messzebb 4 napi járó földnél, mi ő kegyelmének mindeneket úgy eleiben adunk, kin maga is megcsudálkozik, és akkor fogja elhinni, hogy nem sokat ért ő az német practikáiban. (De ha pedig hatalmas császárnak Erdél se nem kell, semmi szüksége nincsen, úgy nem szükség Nagyságodnak semmit az erdéli dologban fáradni). ¹⁾ Bizonytalán elhígyje Nagyságod, hogy Erdél miatt megbúsúl az porta rövid idő múlva, ha mostan fel nem serken Nagyságtok, és bizonyost nem végez felölle, melyben igen jó mód vagyon még, mert mivel az német ez ideig követétől athnaméját be nem küldte, hatalmas császár is az végezéseket czímeres levelével nem confirmálta. Szintén az portán leszen annak helye, hogy az vezérek Erdély felől bizonyost végezzenek az némettel; addig hatalmas császár ne confirmálja az végezéseket, valamíg német császártól az követ Erdél felől erős athnamét nem vitet, tudniillik hogy Erdélhez, Moldovához, Havaselföldéhez az német semmi közit nem mondja, haddal sem titkon, sem nyilván soha őket és az ország fejedelmét nem bántja, mások által sem engedi bántatni. Az mi tetszésünk nekünk ez volna, mert így lenne állandóbb az frigy; de úgy legyen, a mint Nagyságodnak tetszik. És ha hatalmas császárnak Erdél nem kell, nem szükség úgy semmit benne fáradni; ha németnek hagyja Nagyságtok Erdélt, ő nekik nagy szükségek vagyon reá s gondot is viselnek. Mi elhittük, isten látja, mi soha nem is gondoltuk azt, hogy Erdélt Nagyságtok oly könnyen németnek engedje, az mint im mostan megtörtént. Ha nem kellettünk ő hatalmaságának, nincs mit tennünk rólla. Ezeknek utána Nagyságodnak ajánljuk az mi fiúi szerettel való szolgálatunkat és az úristentől Nagyságodnak szerencsás hosszú életet kívánunk. Tartsa és éltesse ő felsége Nagyságodat jó egészségben.

¹⁾ A zárjelbe tett mondat az eredetiben át van húzva.

Kivül: Anno 1625. die 13. Octobris ex Arce Munkacs, ad vezerium Budensem, suo Kapudsi Bekir Aga datarum Suae Serenitatis Minuta.

XXVI. (1625. dec. 4.)

Budai vezérnek.

Az minden becsülésre méltó nagyságos Musztafa effendi úr barátunk mihozzánk ez múlt vasárnap érkezvén, másnapon reggel ő kegyelmével szemben löttünk és Nagyságod méltóságos levelét nekünk megadván, szóval való izenetét is megmondta bőségesen, melyet nagy szeretettel értettünk meg és hogy Nagyságod jó egészsége és békességes állapota felől kedves híreket hallottunk, azon felette igen örvendeztünk, és az istent áldjuk érte; kívánjuk tiszta szüdből, hogy Nagyságodat ő felsége sok esztendeig jó egészségben, méltóságos állapotjában szerencsáson megtartsa.

Musztafa effendi úr barátunkat, hogy Nagyságod hozzánk bocsátotta volt, nekünk úgy tetszik, hogy hatalmas császárnak nem kárára, hanem hasznára s Nagyságodnak magának is javára fog lenni, mivel ez mostani változó üdönek állapotjáról szükséges volt ilyen tanácsu eszes emberrel beszéllelnünk, kivel az Nagyságod kívánsága szerint három napokon egymásután minden dologokról bőségesen beszélgettünk és Nagyságodnak ő kegyelme által mindenekről izentünk. Szükség, hogy Nagyságod ő kegyelmével beszéljen kétszer-háromszor is, és kiváltképpen némely pontokat szükséges Nagyságodnak több ízben bevenni s azokról bőségesen tanácskozni, szemét felnyitván gondot viselni hatalmas császár birodalmára, mert az ellenség nem alussza el az maga dolgait és semmi alkalmatosságot el nem mulaszt. Minket tartson jóakaró fiának; valamire elégséget enged az úristen, Nagyságodnak fiúi igaz szeretettel igyekeztünk kedveskedni.

Ugyanezen fogalmazvány mellett, külön féleven van a Jahia basához és a budai muftihoz intézett levél fogalmazványa, a fejedelmi cancellarián írva. Lásd a következő szám alatt.

XXVII. 1625. dec. 4.

a)

Gabriel, Istennek kegyelmességéből etc.

Jahia passának.

Tekintetes és nagyságos passa, becsületes úr stb.

Nagyságod levelét az minden becsületreméltó nagyságos Musztafa effendi úr barátunk nekünk megadá, melyet nagy szeretettel vöttünk és olvastuk s írását megértettük. Igen jól is lött és mind hatalmas császárnak és magának az nagyságos vezér úr apánknak javára és nagy hasznára, hogy ő nagysága Musztafa

effendi úr barátunkat hozzánk bocsátotta; kivel, mielőtt érkezett, másnap mindjárt szemben lőttünk, immár három nap mindenekről vele eleget beszéltünk, értettünk mindeneket és azokról voltaképpen tanácskoztunk, és az dolgokhoz képest magunknál megkéslelni nem akarván, ő nagyságához állandó becsülettel visszabocsátottuk, mindeneket általa ő nagyságának értésére adván és megizenzén. Elhittük, megmond ő nagyságának mindeneket úgy a mint vagyon, és Nagyságod is ő kegyelmétől mindent érthet. Kévántatik azért, hogy Nagyságtok szemét igen felnyissa és lásson dolgot: mert elhiggye Nagyságod, az ellenség nem aluszsa el dolgát, minden alkalmatosságokra igen vigyáz és valamikor valamiben akármi kevés módot lát is, semmit el nem mulat. Nagyságod minket tartson minden időben igaz jó akarójának, barátságunkkal éljen, az mi jó akaratunkban meg nem fogyatkozik. Vzun effendi barátunknak és minden jó akaróinknak Nagyságod által barátságunkat ajánljuk és istentől minden jót kívánunk. Éltesse isten sokáig jó egészségben Nagyságodat. Irattuk Fejérváratt 4. napján karácson hónap 1625. esztendőben.

b)

I z a k e f f e n d i n e k.

Méltóságos Mufti úr barátunk, isten Kegyelmedet éltesse sokáig jó egészségben, és kedves jó szerencsékkel látogassa.

Kegyelmed levelét az minden becsületre méltó nagyságos Muztafa effendi úr barátunk nekünk megadá, melyet illendő becsülettel láttunk és olvastunk, igen kedvesen és jó néven vevén Kegyelmedtől, hogy rólunk jóakarójáról el nem feleltünk, hanem levelével meglátogatott. Az Kegyelmed jó tetszése szerint is annak okáért Muztafa effendi úr barátunkkal minden dolgokról eleget beszéltünk, tanácskoztunk vele, és mindeneket ő kegyelme által tekintetes és nagyságos vezér úr apánknak értésére adtunk. Elhittük, Kegyelmednek mind az vezér úr apánk ő nagysága megjelent mindeneket, s mind magától Muztafa effendi úr barátunktól mindent érthet. Mi hatalmas császárnak ennek utána is az mi voltunk szerint szeretettel akarunk szolgálni, vezér úr apánknak ő nagyságának kedveskedni. Kegyelmednek is pedig barátságunkat ajánlván, jó akartunkban meg nem fogyatkoztatjuk. Isten tartsa meg jó egészségben Kegyelmedet. Irattuk etc.

Hátára jegyezze egykorú kézzel: Anno 1625. die 4. Decembris. Ad vezereum Budensem, Johia Bassam, et Izak effendi, Musztafa effendi datarum minuta.

Közli: GERGELY SAMU.

OKLEVELEK

ROZSNYAY DÁVID FOGSÁGA TÖRTÉNETÉHEZ.

Rozsnyay Dávid az utolsó török deák elfogatásának, kegyvesztésének s hosszas börtönben tartásának okát, körülményeit nem ismerjük: csak annyit tudunk, hogy kiszabadúlta után újra visszanyerte korábbi hívatását. Az alább következő levelek fogságának és kiszabadulásának történetére vetnek világot, s mindnyájan Rozsnyay János úr udvarfalvi levéltárából vették.

I. Görgei 1679. 3. Novembris.

Isten áldjon meg édes feleségem!

Az istenért kérek, a dolgokban járjatok el, valamint valahogy lehet, a melyeket reátok bízam, ne kellessék annyi marhát teleltetnem, mert több kárt vallok a szénában; még a kiket meghagytam is, azok is igen-igen szükön egyék a szénát; néha néha magad is tekints be az istállókban, pajtákban, hogy nyalábbal ne gazolják marhák s lovak eleiben a szénát, hanem igen jól megétessék vélek, ne verjék ízekben, mert nem gondol a cseléd vélle, bizony kifogyatnak idő előtt belőle, ha magad is reá nem vigyázz; mert talám még a cselédünket is reá bérlették, hogy mindenképpen azok is csak fogyassanak, azért igen kell vigyázni közöttök. A mely buglya szénát most megkezdenek, úgy költsék, hogy két holnapig megérjék vélle, mert mást nem hagyok addig kezdeni, e szerint légyen tudtokra.

Ha azokon az aprólék dolgokon általeshettek, a kiket reátok bízam, tehát azt a száz véka búzát, a kit hagytam, ide készítsed el, két szekérre rakasd fel, azonkívül a magam számára való húsz véka lisztet is, azonkívül nyolcz véka közlisztet raboknak, egyéb egyetmást is, a mi kellestik, azt már te tudod, mi kell minden s mi nem, egy járást úgy készíts, hogy mindenkor nem

fáraszthatunk szekeret, addig magad se indulj, míg azokat meg nem indítod; minden írásban legyen, mi leszen a szekeren, Kutas is vélek legyen, de ne hozzanak bár fejszéket, mert a fahordást le hagytam mások javallásából, de az ökröket mind elejekben fogják a szekereknek, hogy könnyen bírják, időt pedig jót választok hozzá, hogy a szegény marháknak a nyakok ki ne vészsen, egyéb otthon való dologra is sohová rút időben bé ne hadd fogni az ökröket semmiképpen, ha azokat nem kímeljük, mást nincs mit kímilleni, ne hadd cselédet kiváltképpen a marhák dolgából a magok akaratjokra, hanem tartsák az én parancsolatomhoz magokat, mert ha reájok nem vigyázzsz, bizony nem gondolnak ők véle, ha egy órában minden marhánk meghal is. Azt a két csattot csináltasd meg igen szépen, olyan szélesen, mint annak a posztó szélnek a szélessége, a kit adtam; ha elveszítetted, ím újabbban is küldöttem formát, ekkora legyen ez a hosszabbik papirosocska; mások legyenek ekkorák, mint a kisebbik papirosocska, négy kell ilyen apró, azokat is olyan szépen megreszeljék, mint a nagyokat, jó idején megizend, meg ne fogyatkozzunk benne, gyakorta reá küldj, mert elfelejtik. Faragott szíjat csináltass valamelyik jó szígyártóval igen szépet, másfél singet, olyan szélest, mint a nagyobbik csattok, öt singet olyan keskenyebbet, mint a kisebbik csattok lesznek, fejérek legyenek a szíjak, el ne vétsétek, jól megolvassátok írásomat. Az írhat is el ne felejtssd szép vékony legyen, vastag ne legyen, a szattyán is igen szép síma legyen, síkállott legyen, vastag ne legyen. Elfelejtettem itt létedben mondani, végy énnekem negyven apró lapos gombocskákat, merő lapos legyen, német formára, ha találtok a vasalávaló nadrágra kell kétfelől az oldalára, mennél laposabbak lehetnek, legyenek, ha lehet, selyemből csináltak legyenek; ha a nem lesz, bár szőrből, ha a sem, csontból, de mennél laposabbak lehetnek, olyakat vétsess; mert ha gömbelyegek lesznek, magátul is kigombolódik s csak kínlódom vélek; nagyok se legyenek, csak szép aprók. — A marhák s lovak vásáriban meg ne csaljanak, utánna vigyázzatok; a mit mennyin adnak el, mindent felírass külön-külön; otthon pedig mindenféle marhát felírass, azt is, a ménest is, hadd tudjam őket, mennyi marha eszi a szénát, szalmát és abrakot. El ne felejts, a mint meghagytam, mindenütt való vetéseket nevezet szerint felírjanak mind a nyárádtói s mind a keresztúri határon, a helynek a nevét is, ki micsoda nevű helyben leszen, tudja Aszalos Ferencz mind a helyeket; azt is mind felírják, kiben hány véka, a hol elfelejtették volna, tehát csak intézés szerint is felírják, kiben hány véka lehet; az ugarakat is, a kik megmaradnak mind a nyárádtói s mind a keresztúri határon, szintén úgy nevezet szerint, hol micsoda helyben lesznek, igazán felírják mind, el ne maradjon benne valahol valami mesterséggel; azt is felírják,

hol, hány vékás lehet az ugar, a ki elmaradt, ha igazán szintén nem mondhatnák is, csak intézés szerint is felírják, ahoz is jól tud Ferencz uram; ennek kiküldésére pedig oly időt keress, hogy valamelyik a három közül el ne maradjon, mind a három ott legyen, mikor eljárják, sőt bizony bár Bukur is lenne vélek. Annak a kis asztagnak elcsépeletetésén hova-hamarább légy rajta, hogy azt az idevaló búzát és egyetmást hova-hamarább indíthass meg. A mely búzát most elverték s felszórtak, mind elvessék, semmit abban egyéb szükségre ne fordíts csak egy vékát is, inkább magam számára is verjetelek újolag — a csűrfiából — el egy nehány kalongya búzát, hogysem a kész búzát most, a még jó idő léssen, elfogjátok a vetéstől. Ne vethessen Kutas arra, hogy ő többet is vetett volna, de ő tőle elvötték a kész búzát. Az eladó marhák dolgában ha másféle vásárlókban megfogytokznátok, tehát a mézárosokkal is inkább tokmálódni kell, hogysem rajtunk maradjanak a télen. A csűröskert ajtaján, kapuján lakat álljon, hír nélkül ott ne járjon senki. Egy jó nagysarkú papucsot vétess nekem sógoroddal, feketét, az én lábamhoz valót, igen nagy ne legyen; egy kapczát is csináltass akár abából, akár posztóból; efféle apróságra jó idején legyen gondod, ne kapjatok csak akkor kétfelé, mikor ide kell indulni, olvastasd meg sokszor leveletem, valami el ne maradjon benne. Mind a tavalyi, mind az idei báránybőröket jó gondviselés alatt tartsd, heában való helyre nem kell őket vesztegetni, kiváltképpen a szépit. A szíj eszköz oly helyen álljon minden, hogy az egér kárt ne tegyen benne, gyakorta meg is kell nézegetni azokat, nem csak esztendőben egyszer. A kalamáris-ládát is hozd fel, mikor feljössz, valami dib-dáb jegyzetek voltak benne, el ne hulljanak belőle; a nyáradtói csomó levelet is hozd fel, hadd nézzek valami jegyzést meg. Az idejövételre jó időt keressetek, gonosz időben a szegény marhákat és lovakat ne vesztegessétek, a mely nap a szekereket megindítod, magad is megindulj, de otthon hadd jó karban a dolgokat, valami kár ne légyen, míg ide jársz s azt is meghadd, azalatt a csűrös kerteket senki ne gazolja, vettess lakatot reája, ha nem egyéb, a míg ide jársz, álljon rajta. A disznókat jól tartásák, meghadd. Nagy tüzet ne égessenek s kiváltképpen éjjel eloltsák — ne égjen. Egy korsó pecsolajat is készíts ide, igen szép tisztát, vaját, mézet is. Az asszú gyümölcs a háznál lakat alatt álljon, ne gazolja a cseléd, a mikor ő akarja, takarékosan kell véle élni. Ez levelem megadó emberséges embernek adj egy kupa bor árát fáradságáért, hogy megadja leveletem és ha csak két három szóval is, íráss választ levelemre s add kezében, hadd hozza meg, mert így hiszem el osztán, hogy megadta volt leveletem; jegyzésemet jól megolvassad, valamit el ne felejtsetek,

vagy másképpen ne cselekedjete. Isten segéljen minden jóra benneteket. Irám Görgényben 3. Novembris 1679.

Bús szívű rab urad

Rosnay Dávid mp.

Addig fel ne jöjj magad, míg fel nem küldesz valakit hozzám elsőben, attól megizenem én, mikor indulj.

A mely lovakon ide jártok, mindeniknek adass abrakot.

II. Görgény, 6. deczember 1679.

Isten áldjon meg jó atyámfia!

— — — — —
— — — — —
— — — — —

(*Gazdasági dolgokról írva előbb, így végzi e levelét:*) Az idevaló egyetmást úgy készítesd, hogy karácson előtt négy nappal indíttasd meg, vagy szekér lesz, vagy szán lesz, úgy, hogy az ünnep előtt haza is mehessenek, magad is az ünnep előtt való szombaton légy itt. Borbély István uram feljöhetne az egyetmással, ha nem restellené, mert tudom, hogy az ünnepre haza sietne, ha másutt volna is. Egy disznónak mindenét igen szépen készítesd ki s hozzák fel még a szalonnáját is. El ne véts, a miket hattam, benne valamit. A házat jó karban hadd, kárunk ne légyen. *Andrist* felhozd. Éltesse isten jó egészségben.

Görgény, 6. deczember 1679. Bús szívű rab urad

Rosnay Dávid, mpr.

III.

Memoriale.

Ha isten engedi, ezeket vidd az úrnak.¹⁾

A veres bársonyos kardot.

Az asszonnak vidd a jóféle gyöngyből csinált gombokat és az egyik új iskallát szőnyeget.

Ezek mellett követni kell ő kegyelmeket, hogy többel nem lehetünk, mert igen megromlottunk. És ezek mellett a supplicatiót is be kell adni s amaz főszolgával közölvén a dolgot, mind az úr s mind az asszony előtt azon kell törekedni, hogy adjon jó választ kívánságinkra és jó választát írja ő kegyelme a mi supplicatióinkra, hadd láthassuk mi is és az ittvaló tiszteteknek osztán írjon ő kegyelme külön ugyanarról, a mit megenged.

¹⁾ Itt az »úrnak« gyaníthatólag Toldalagi Jánost érti és az »asszonyon« Toldalaginé. Toldalagi lévén főfelügyelője Rozsnyainak a börtönben, kérelmet intéz hozzá felesége által a börtönbeli szoros fegyelem tágitása miatt.

Annak a főszolgának penig ezeket kell adni:

Negyedfél sing angliai posztót, akármi színőt. Ha azt nem találjátok, igen jóféle török granátot ugyanannyit. És pénzt is tallérul nyolcz tallért; követni kell, mert elfogytunk, és kérni kell, ismét kedvét keressük, csak szolgáljon ő kegyelme és törekedjék a jó válaszáért.

Ezekben meg ne vétkezzél, jól megnézd, édes atyámfia.

Ezt a supplicatiót igen szépen írasd le édes atyámfia s magaddal együtt vidd el s adjátok be az úrnak ő kegyelmének s az asszonyt is hozzákérvén, szerezzetek jó választ. Kérlek, meg ne vétkezzél az egyetmásban, a mit ide kell hoznod, azt másutt ki ne add és a mit másutt ki kell adnod, azt ide ne hozd; a jegyzéseket jól nézesd meg, azok szerint még otthon rakd külön igen szépen.

Az istenért kérek édes feleségem, hogy ezekben e szerint járj el s ne szánd én érettem az én keresményemet, mert engemet a legalábbvaló is keserget és nyomorgat, ha nem adhatok, a mint hogy bizony nem is sokáig adhatok, ha isten meg nem könyörül.

Úgy legyen, valamint ő Felségének tetszik, hálaadással csak békességes tűrés dolgunk. Ha akarja az isten ismét ád, mint azeelőtt.

Memoriale.

Mivel édes feleségem hitván házam töllem van, (kimaradt *távo!*) mindenkor szekeret ilyen messze nem fáraszthatunk, erre nézve e szerint szállíts ide holmit, ha isten engedi. Húsz véka fejr lisztet, négy véka igen szép tiszta kását, négy véka lencsét a jobbikból, két véka igen jó fővő borsót, két véka igen szép árpakását, három véka kemenczében aszalt igen szép szilvát, tizenkét ejtel vajat egy kis új átalagban, nyolcz ejtel mézet egy kis új átalagban, fél szalonnát tavalyit, egy disznónak is a szalonnáját egészen és minden aprólékját szépen kikészítve, láb nyolcz legyen — hideg éteknek kell. Fejem mosására két öreg fazakat, hogy ha egyik törik, a másik maradjon, nyolcz aprószerű fazakot főzni, négy csuprocskákat is mázasokat, öt aprószerű mázas tálakat, ezek ne legyenek mélyek, hanem lapos szabásúak, négy vagy öt fődöket, egy koppantót, csak olcsót, magamnak vagy két keszkenőt, az inasnak számára két durva kendőt, vagy hat igen szép mézes pogácsákat, mint egy-egy jó öreg tányér, akkorák legyenek jó fűszerszámosan, de bors igen sok bár ne legyen benne, hanem gyömbér több és egy kevés székfü is. Mindeféle fűszerszámot készen törve s azokat igen szépen külön-külön papirosokban kell csinálni, hogy össze ne hulljanak; vagy egy forint ára nádmézet. Az orvos iskatulyát, de egy kevés jóféle terjéket is kell belé venni, ha nincs.

A bibliát kérjétek el, a ki velem volt, mert jegyezetésim is vannak benne, a zsoldáros könyvem, az imádságost is. Azokat

a török könyveket, a kik velem voltak Görgényben, mind elhozátok. A kis ládaforma török kalamárist, a ki velem volt. Az ön ompolnákban, a kiből tenta lészen, ki ne hagyjátok folyni, igen jó helyen tartsátok, mert még az megkivántathatik, ha isten és ő felsége után ő nagyságok is akarják.

Egy vastag szabású irbát is hozz. Mindenikféle török czérnából is hozz, de fehér czérna legtöbb legyen. Vagy négy közép tőt. Egy fekete papucsot fekete kapczával. Két bokor ruha kapczát. Posztó kapcza is van, el kell hozni. Vagy tiz apró fatányért, négy rúd jóféle szappant. Egy kevés riskását is, talám hébehóba felcsemegélem, ha isten éltet. Egy koncz görgényi papirosat is, a kötésből vegyetek ki, de másféle papiroszhoz ne nyúljatok. A nyakban vető öreg táskámat is, de semmit belőle ki ne vegyetek egyebet, hanem egynehány régi töltés volt benne, azt vegyétek ki, ne legyen ott. A két serpenyőket, a kik Görgényben is ott voltak velünk. A tormareszelőt, a sodrófát, két asztal keszkenőt, egy vasnyársat, egy kisdud üstöt, egy öreg csebet, mást kisebbet, az öreg csebernek fedelét is legyen, az eczetest ha elhozhatni a hidegben. Vagy négy fakanálokat.

Egy kis deák könyv, csak kicsin, Gerhardus a neve, azt is el kell hozni.

Egy bokor aba kapcza is van, azt is el kell hozni, két mázos röstököt is. Jancsinak egy bokor csizmát; egy kevés temjént füstöltni. A turbára való egyik kis lakatot kolcsostól, egy ivó korsót jó nagyot. Mivel a gyomrom néha-néha nem igen jól érzem, ha egy kevés bisalma- és kömény-liktariumot hoznál, egészségedért felkapogatnám. Ha mit egyebet is hozhatsz, a te emberségedre hagyom jó atyámfia.

Ismét ide ezeket hozd:

Költségemre hozz ötven forintot, flor. 50. Ezenkívül valamint s valahogy lehet, de tedd szerét s hozz tíz aranyat is és tíz tallért is. Ha istennek úgy tetszik, temetésemre intézem, ha pedig azt ő felsége halasztja, reá szorúlhatok s elköltöm.

Az egyik új iskállát szőnyeget is hozd ide. Azt az iszfomios nemezt is, a ki velem a ládában volt, hozd ide. Két sing angliai posztót is hozz ide, akármi színűt, csak zöld ne legyen. Negyedfél sing igen jó fájlándist akármi színűt. Két karmasin csizmát, az egyik béllett szárú legyen, akármi színűek. Csináltass énnékem fekete demiből egy hosszú boér mentét, a hosszúsága legyen a bátyád bokáján alól négy ujjal, igen-igen bő legyen, hogy más mentén felül is felmenjen. Ezt bélleltesd meg vagy igen jól készült macskával, vagy igen szép fekete báránnyal, bízd Dániel sógorra, ha lehet, macskával legyen. Ugyan fekete demiből csináltass nekem egy foszlánt is, mindenképpen ehhez a

veres foszlánhoz képest legyen különben, csak négy ujjal hosszabb legyen és mindkét felől sebje legyen.

Ugyan fekete demiből csináltass egy nadrágot is, két felől az oldalán fel mind a hasítékig kapocs legyen sűrűn, fenn két-felől kötők legyenek, a hosszúságát mérjék bátyádhoz annak is. Egy fejszét is hozzatok.

Azokat a két öreg palaczkokat bátyám Jenei uram hozott volt Görgényben. Száz gyertyát igen-igen jókat. Azt a vékony Velenczét, a ki a falon ott maradt volt Görgényben, ha ott nem hagytátok, ha pedig ott maradt, mást hozza(tok) vereset és zöldet is egyet-egyet a javában. Ezeket valami itt van írva, mind ide hozd magaddal, semmit jó atyámfia benne el ne hagyj. Isten segéljen reá édes társ.

A tornyos kalamárist. Egy kevés gallest és gáliczkövet. Egy kis vinczi csészét, ha vagyon. Egyetmást jól rakjatok, valamit el ne hullassatok, vagy a hálólhelyen ne hagyjatok, gyakran meg-nézzétek.

Zombor felé jőjjetek, mert ott főporkoláb urammal szemben kell lennetek, hogy hiában ne járjatok.

Ezeken kívül, ha mit egyebet is hozhatsz, azt hagyom a te emberségedre, mert énnékem a nyomorúságban minden eszemben sem jut.

Ha istennel tartó lelked vagyon, ne szánd az enyémből ennem adni, ruházni és a míg léssen nyomorúságomnak tágitásáért, a hová én mondom, ajándékot adni, a sem drágább nálam-nál, megszán az isten s mást ad édes feleségem.

A szegény árvákra, istenért kérlek, viselj jól gondot, neveld isteni félelemben, úgy áld meg isten mind téged s mind őket szegényeket. Melyre isten segéljen édes társ az ő sok irgalmassága szerint.

IV. 1681. febr.

Nagy Anna Kgd alázatos szolgálója supplicatiója Kgdhez, urához.

Gyámoltalan rab uram als instantiájából kell uram Kgdet alsan búsitanom szüntelen nyomó nyomorúságának segítéséért.

Alázatosan reménkedem uram Kgdnek, templomban járását engedje meg; az ajtóról a lakatot bárcsak nappal vétesse le; nyavalyás inasának engedjen szabados bejárást, minden aprókért ne kellessék tiszteteket búsitani, hiszen eskessék meg uram újabban is Kgd parancsolatjából. Anyjával egy testvér Kolozsváratt lakó Jenei Mihály az ő bátyja, ha mivel segíti s látni megyen, tiszt uraim előtt lehessen szemben. Törökül írását hadd gyakorolhassa, mert annak nem gyakorlása káros; hiszem legyen olvasva nála

(megszámálva) a török papiros, ismét vegyék számban árkosonként. Különben is alsan kéri Kgdet, mint tolmács írását engedje meg, ne légyen tilalomban, mivel Görgényben kezdett volt valami könyvek forgatásához s abban akarna munkálódni; soha bizony semmi búsulást Kegyelmedre nem hoz, életére fogadja; természeti szükségére is hadd járhasson ki, mert eldöglik a nyavalyás. Kgd kgys jó válaszát als supplicatiómra való írással alsan várom. —

Kgd Porkoláb uram a török deáknak templomban való járását megengedheti, de két örrel (?) szorgalmatosan utána való vigyázással; hasonlóképpen az árnyékszékre való menetelét is nappal; az inasa időközben bemehet hozzája; a ház is peniglen csak egy szempillantásig is őriző nélkül ne legyen. Egy kolozsvári atyjafija nagyon, ha oda menyen, Kegyetek praetensiájában az is szemben lehet véle. A mi a töröktől való írását illeti, annak urunktól megyek végére. Datum Abafája, 1681. die 21. Febr.

Toldalagi János mpr.

V. (1681. ápril.)

Bizony nehéz, jó atyámfia, hogy a heában való alá- s felküldözéssel és költéssel is kell magamat fogynom: de nem tehetek róla, mert a mit soha nem hittem, hogy érjek, abban vagyok. Külted kilencz forintról ím számot adok. Az inasomnak ing s lábra való fizetésére és dolmánya csináltatására kellett adnom négy forintot. Kolozsvárról most a sokadalomból kellene holni apróságot hozatnom, melyek nélkül — mondani — egy nap sem lehetünk, legalább azokra is kellene — ha volna — nyolcz vagy kilencz forint. Azonban a míg Ohabát megjáród, a míg ő nagyságok ide jönnek, innét elindúlnak és te is ide jöhetsz, úgy hiszem addig való életemre is, ha isten megtart, pénz kellene, ha lenne. Úgy tetszik atyámfia, hogy harmadfél esztendőttől fogva az én italomra nem sok gondod volt; mostani beteges állapotomban gyenge egészségemnek gyámolgatására nézve kelle kételenséggel reá vennem magamat, hogy keveset-keveset igyam, noha én azt sem iszom víz nélkül, de ilyen szűkön sem ihatom két hétig is egyszer, mert nincs s mivel vegyek a sincs, kihez képest úgy látom, ha én hallgatok, te bizony annál örömesben hallgatsz; engem azzal meg nem érsz, hogy pénzed nincs, mert én elődben adtam, pénzt miből teremts; ha el nem adhatod, arra is szabadságot adtam, hogy elvesztesd s még se hagyj engem itt kódozni.

Az a kevés búza, mi nem Adámtól maradt ránk, nem tudom számod-e vagy kímilled, az én kódoztatásommal egyiket sem jól cselekeszed, mert nem drágább az én marhám én magamnál. Azért vévén ez levelemet, a közbúzából vesztess el kétszáz vékát s küldd ide az árát, mert én búza uram barátságáért, ha

elkerülhetem, tovább bizony nem gyötöröm magamot; különben is aligha el nem vész, mert megmondottam vala, hogy a ki búzát akar tartani, egyszer Szent-György nap előtt, másodszor pünkösöd előtt rostáltassa meg s azontúl nyughatik; de a ki sem egyszer sem másszor nem palolgatja, csak im s ámra bizza, búzájához az nem sokat bízhatik. A téltől fogva, hogy Ohabára elmenj, mind sirám rívám; bizony eljárna más annyi pénzért keresztül-kasúl is az országot; de mielt elmégy előlem, csak egy lovász is mindjárt megváltoztat; én is jártam néha uton is széna nélkül s fű nélkül is, csak a szalma mellett is oda jutottam, a hová akartam. Immár most akkor kell neked tovább menned, a mikor ő nagyságok erre közelednek s neked is hol egy, hol másután kellene fülednek; ha pedig el nem mégy, a dolog idejére nem leszen pénz, ilyen jó dolgokat szült a halogatás. Mindazáltal az én dolgomért semmit el ne mulass, mert az isten engemet a te tapodásod nélkül is, ha akarja, megszabadíthat.

Vagy két darab búzát rosoltass meg s ha érkeztek, a tavasz búzát is gyomláltasd meg, mert elborítja a gaz, s heában leszn munkánk.

Az Uzdi fiával, ha lehet, csináljatok valami alkalmat, a miket meghagytam, csak add oda neki jó mód alatt, de úgy, hogy mindjárt kezükhöz ereszsze azt a darab pusztát, Czeglédi uram forogjon benne, ha a kötés levélnek — míg isten ide hoz, -- haladni kell is, meglehet, ha csak kezdeti is a dolognak, mert ha más észreveszi, csak bosszúságunkra is elzálagosítja s messzébb esünk tőle.

Ingeim között azt gondoltam, hogy alábbvaló is leszen, de ha nem volt, vagy Kolozsvárról kell egy ingnek valót hozatnom, vagy hozz mást, mikor isten idehoz.

A búzát valamint veszik, csak add oda s az árát küld el; mert hogy egyfelől a por s a féreg ötöt veszesse s másfelől az éhezés, szomjúhozás engem emészszen, azt bizony nem cselekeszem, mert olyan dupláson Markalf sem bolondoskodott.

Küldj egy csomó tárkont, mert itt sem istenért sem barátságért nem kaphatunk csak egy főzést is. A báránybőrökben ha tölt valami, küldj ötöt csak, ne többet; a többinek én itt szeret töttem, most küld el, de szépek legyenek.

Ne késsetek a dologgal, mert a jövő héten innét elmennek a kolozsvári sokadalomban s onnét kell holni apróságot hozatnom.

Hidd el atyámfia, hogy a ki tudna arról gondoskodni s kiváltképpen kegyes lelkű keresztyén ember előtt elég nyomorúság volna ám a rabság csak ő magában is, ha az éhezés, szomjúhozás azt nem toldaná is. Magam számomra bár jobb lisztet ne annál, a mint most küldtél volt, csak szegényebb se legyen annál.

VI. Szamos-Ujvár 1681. okt. 31.

Isten sok jókkal áldjon meg jó atyámfia.

Azután is kére egy emberséges ember egy pokróczért, kihez képest ötnék kell lenni, hanem az én számomra való pénzből vedd meg, hozd el őket, mert itt nekem megadják árukat. Valami jó fővő borsot is hozz egy vékával, mert itt nem kaphatni; kérlek, ne késsél, a sokadalom után hová hamarább jőjj ki, mert hamar vissza kell menned s be kell Ohabára is menned, de holmi dolgok vannak, kiket elődbe kell adnom, mely nélkül oda ne is indulj. Az inasom is csak most költ fel, mind hagymázban feküdt, mely miá mennyi nyomorúsággal voltam, csak az isten tudja. A gyermekek tanuljanak, hiába az időt ne töltsék, melyre igen szorgalmatos vigyázással légy. A mely apróságokról írtam, valami benne el ne maradjon, mert én azok nélkül mind szükölködöm. Ha lehetne, jönnél Abafája felé, szólnál az úrnak¹⁾ ő kegyelmének, hogy parancsolna ujabbán ő kegyelme bátyám Jenei uram bebocsáttatása felől, mert anélkül nem hiszem, hogy bebocsáttassék. Isten hozzon jó egészségben édes társ. Szamosujvár 31. octobris 1681.

Arva rab társad

Rosnay Dávid mpr.

P. S. Ezt a gyermek anyját hozd haza magaddal, mert én ígírtam, hogy haza hozatom veled. Etelére is, a míg ott léssen, ne hadd költeni, adj enni, ha lesz mit.

Im a nagyobbik gyermeknek az anyja oda ment a sokadalomban, a míg Jancsi inasom feküdt, e főzött s mosogatott tovább három hétnél, hanem igen emberségesen fizess meg neki s azonkívül is légy valami jóakarattal; nem volt szegődség köztünk, csak az én emberségemre hagyta volt a dolgot. Most is penig a szappanyozást és inasom számára a sütést ő vállalta fel, mert igen megúntam, a hol eddig sütöttek és mostak, ebben is csak az én emberségemre hagyta, azért te is légy jóval néki.

Kérlek, hozz valami rongyos pokrócz vagy ködmen darabot, a kit szegezhessek az ajtó körül, mert itt csak azt sem kaphatok, s a ház hideg, az ajtó rossz.

A mit lehet, hozz, ha emberséges ember vagy, mert én most valóban ösztövérvül vagyok ám; ha innom nem kérek, bár csak éhel ne hagyj meghalnom s koplalnom, mert én bizony sokszor többet enném, ha volna; talán csak az is elkelve néha én nállam, a ki ti tölletek megmarad. De ám legyen mindenben az isten akaratja. A mit az előtt mindennap is talán megúnva öttem, most az isten bárcsak egy hétben adná egyszer.

¹⁾ Toldalagi Jánost érti, kihez intézte volt felesége folyamodványát, a mely folyamodvány a IV. sz. a. van.

VII. Szamos-Ujvár 1682. apr. 5.

Isten minden jókkal áldjon meg, atyámfia.

Ittlétedben elfelejtettem mondani, hitván mentém bélése igen elszakadozott, már toldozni-foldozni is megúntam, hanem vagy végy mindjárt, ha készen kicsinálva találsz, tizenkét apró fekete báránybőröket, a minémöböl kucsmát szoktak csinálni, nagyobbak ne legyenek, mert visszaküldöm; ha készen nem találsz, készíttess mindjárt és elsőben jövő emberedtől küldd el jó gondviselés alatt; ezzel ne késsél, ha emberséges ember vagy, semmit, mert azt nem mondhatjátok, hogy most zálogatokra is eleget nem találjátok.

Azonban a mint megmondottam, most is csak azt írhatom, hogy a mi kevés dologra fogyatkozott állapotunkhoz képest érkeztetek, azt igyekezzetek az ő idejében elkövetni, istené lévén a többi.

Ha pedig a feleségem haza távozott volna, Kgd asszonyom, vagy a sógor Márton deák uram értvén a dolgot, a mint íráim, olyan apró fekete bőröket tizenkettőt vagy szerezzen, vagy készíttessen haladék nélkül igen szépeket hogy mihelyt a feleségem haza kerül, mindjárt küldhesse ide őket. A gyermek iskolában járjon mindennap, kúthoz s lóhoz nem kell bocsátani, legyen elég tanúság a bélyeg, melyet visel. — Itt sem magamnak, sem inasomnak lisztünk nincs. A bőrökkel igen siessen Kegyelmetek és ez emberséges embert lássa jó szívvel. Eltesse isten jó egészségben Kegyelmeteket.

Szamos-Ujvár 5. april. 1682.

Rab Rosnai Dávid mpr.

A Deák Györgyvel való dolgot addig halogatod, hogy ha megtalál halni, azt is kárré valljuk; hiszem mikor afféle adós kínálva-kínál holmival, nem halogatni, hanem kapva kellene kapni; csak azóta is szép hasznat vehetted volna az ökreinek, a mióta kínált vele, ha meghal, vagy reá szorúl s eladja, mit véssz rajta; a halogatásban ritkán haszon, gyakrabban kár forog.

VIII. Herepe 1688. 25. Juli.

Isten idvességes jókkal szeressen gyermekinkkel együtt.

Leveledet vöttem írásodat értem; bizony dolog, akarom vala, ha szegény gyermekimmel szemben lehetek vala, de én is sietvén s ti is otthon nem lévén, el kelle múlni; gyermekim gondviselése aránt tött fogadásimban sem két szájú, sem hitetlen lenni nem akarok, de ha az tehetetlenség miá haladék esik néha igyekeztünkben, arról nem okoztathatunk, isten adhat ott, a hol nincs; nekem, tudja minden ember, még eddig egy pénzt is az ígírethen

a nemes ország nem adott, mely nélkül mint élek, tudja azt csak az isten és az én szegény nyegő lelkem, de legyen mindenkben istené a dicsíret, ha valaha kezemben jó a megígirt pénz, okozatok akkor, ha meg nem teljesítem ígretimet s talán többet is. Addig is penig, ha isten kezemben adja, mind borból, mind búzából segítlek — én is sokszor iszom vizet. Ám még isten a hideget elhozza, talán köntösnek valót is a gyermekeknek érkeztethetek; de ne csak mindenkor gondolkodjatok: mi s mennyi kellene, hanem mint telhetik ki. Ám mi egyet másodról való írásodat illeti, tudja isten, hogy a keztyűnél, gallérra való csipkédnél aranyas előruháduál és a török menténél egyéb nálunk nincs; hová löttek a sok hányódásban, én bizony nem tudom, ezek is penig itt velünk nincsenek, mert nállamnál nagyobb rendű ember sem jár most afféle kezepuzával hanem bizonyos helyben tartja, egyébaránt csak kezedhez mennek a mentén kívül, azért palástnak valót viszek, egyébert ne félj, mert bizony semmidet mostani feleségem, ha örökké itt hagynád is, meg nem viseli, azt sem szenvedné itt, ha munkában lőtt volna, de még úgy van, a mint hoztam volt. Ám tehenek(et), mivel mind borjú nélkül voltak, lopástól féltvén, mind eladtam, s kit adósságban fizettem, csak isten adna költséget, mind teheure s mind egyébre rásegítnélek. Ám koci nélkül most nem lehetek a villongó időkhöz képest, nekem sem tudom, mely órában kívántatik. Itt való kicsiny takarodásomat végezvén, felmegyek ismét Járában, ha isten engedi és Burján¹⁾ András aránt a mi jobb, azt cselekszem, mert azt magamon kívül senkinek nem adják; akkor scholában s kántornak való fizetésre is gondom lesz, de a mi kis költségem most van, itt a takarodásra kell fordítnom. Az istenért intlek s kérlek, a gyermekek a templomot és scholát ne tágítsák, úgy az ingemet is odafizetem érettek. Ím a feleségem küldött Andrisnak egy sinor övet, a leánkáknak válnak való teczin rása posztót, valami pántlikát kettőnek. Egy arany csipkés pártát Rebekának. Ezután, ha isten engedi, többet igyekezik tenni. Adja isten, mindnyájitokat jó egészségben lássalak. Istén minden idvességes jóban neveljen benneteket.

Herepe, 25 Julii anno 1688.

Idvességes jótokat kívánja
Rosnyai Dávid mpr.

P. S. Mind ilyen költségtelenségemben is kültem három forintot szegény gyermekim taníttatásokra, ne keljen heába való helyre.

Külsőim: Árva Nagy Annának és árva gyermekinknek adassék.

¹⁾ Burján András nevű jobbágyát fiaival s minden bonumival zálogban adta volt 250 frtéért Rozsnyai Dávid Baranyai Gergelynek. Ezt Nagy Anna váltotta vissza a maga pénzével 1697-ben.

IX. 1682. n o v. 27.

Mű Zágoni Ferencz és Almási Ferencz, mindketten az erdélyi mtgs fejedelem Apafi Mihály klmcs urunk ő nsga hűtös udvari író deáki és notariusi kik ez ide alább megírt dologban fogott közbírák vagyunk, adjuk tudtára mindeneknek, a kiknek illik, ez mű levelünknek rendiben, hogy az közelébb elmúlt 1682-ik esztendőben szent András havának 26, 27, és 29-ik napjain Fejérvármegyében Gyula Fejérváratt az mi klgcs urunk ő nagysága ebédlő palotájában kiváltképen és más helyekre is ugyan az említett városban bizonyos emberekhez, vagy magok ő kigyelmek szállásokon, vagy az hol ő kigyelmeket találai fognók az említett hónapnak 21-ik napjára indicáltatott közönséges országgyűlésünk alkalmatosságával. Hasonlóképpen 1683-ban is Bőjt-elő havának 15 és 16-ik napjain Segesváratt az közönséges országgyűlésünk alkalmatosságával is küldvén el bennünket nemzetes marosvásárhelyi Rosnyai Dávid deák uram ő klgme ez ide alább megírt tek. nemzetes és nemes személyekhez ő kigyelmekhez külön-külön és személy szerint ilyen okon: Minthogy az elmúlt 1678-ik esztendőben Mindszent havának 25-ik napján kiváltképpen való bizonyos okokra nézve a mi klmcs urunk ő nsga mint summus justitiarius említett Rosnyai Dávid deák uramot ő kegyelmét meg fogtatta (*iggy*) volt és usque ad annum proxime elapsum 1682, et diem omnino vigesimum quintum mensis similiter Octobris fogságban tartotta ő nsga és akkoron osztánon a mi kegyelmes urunk ő nsga is ő kigyelme ellen fellobbant haragjában csendesedvén, annyi üdők alatt való keserves rabságát szokott fejedelmi kegyelmessege szerint megtekintvén és becsületes úri és főrenden lévő híveinek gyakorlatos törekedésekre is méltó tekintettel lévén és remélvén ezutánra Rosnyai Dávid uram ő kegyelme maga mindenekben való jó alkalmaztatását és hűséggel való az mi kegyelmes urunk ő nsga ezer arany bocsáttatta. Mely ő nsga kegyelmességit nagy alázatos engedelmességgel becsülvén és vévén Rosnyai Dávid deák uram ő kegyelme, az megnevezett ezer arany summáig az következő kezeseket seorsim et sigillatim, kit-kit ő kigyelmek közül a megírt két városokban vagy magok ő kegyelmek szállásokon, vagy más bizonyos helyeken is tanálhattuk (felkeresvén mindazonáltal külön-külön és személy szerint is ő kigyelmeket mindnyájan) kezesek ő kigyelmeknek bevén, következők szerint így írtuk is le ő kigyelmeket.

Naláczai Naláczai István uram ő kglme	tallér 100.
Idősbik hidvégi Nemes János uram ő kglme	» 200.
Nagybarcsai Barcsai Mihály uram ő kglme	» 50.
Ósdolai idősbik Kún István uram ő kglme	» 100.

Szentmárton Macskási Macskási Boldizsár uram ő kglme	tallér	50.
Iklódi üdösbik Tholdalagi János uram ő kglme	»	100.
Sepsi-Szentgyörgyi Daczó János uram ő kglme	»	100.
Vargyasi Dániel István uram ő kglme	»	150.
Szentannai Lázár Imre uram ő kglme	»	50.
Iklódi Tholdalagi András uram ő kglme	»	50.
Maros-Németi Gyulai Ferencz uram ő kglme	»	50.
Bodoki Mikó István uram ő kglme	»	50.
Nagymegyeri Keresztesi Sámuel uram ő kglme	»	50.
Nagybarcsai Barcsai Ábrahám uram ő kglme	»	25.
Köröspataki Kálnoki Sámuel uram ő kglme	»	50.
Osztopányi Pernyeszi Zsigmond uram ő kglme	»	50.
Nagymegyesi Vajda László uram ő kglme	»	50.
Alpestényi Alsó János uram ő kglme	»	50.
Körtvélyfái Balintit Sigmund uram ő kglme	»	50.
Harinai Harinai Ferencz uram ő kglme	»	30.
Toroczkó-Szentgyörgyi Toroczkai Mihály uram ő kglme	»	—
Gala	»	—
Czegei Vas György uram ő kglme	»	50.
Suki Suki Mihály uram ő kglme	»	50.
Csulai Csula Gáspár uram ő kglme	»	25.
Orlya (Öralya)-boldogfalvi Boldogfalvi Imre uram ő kglme	»	25.
Váradai Inczédi Mihály uram ő kglme	»	50.
Vajasdi Ilyei László uram ő kglme	»	85.
Somogyoni Thordai Gábor uram ő kglme	»	20.
Nagyenyedi ifjabbik Samarjai Péter uram ő kglme	»	100.
Thordai Vásárhelyi István uram ő kglme	»	100.

Mely ez szerint seriesben íratott kezeseknek rendi modo ut supra mielőttünk véghez menvén, kötötték is ő kigyelmek magokat arra, hogyha a sokszor említett Rosnyai Dávid deák uram ő kigyelme reversalisában íratott obligatiójának nem állana, avagy az hazából távozása is történnék és a mi kegyelmes urunk ő nsga kívánsága szerint való helyre nem sistálnak, sistálhatnak, vagy sistálui nem akarnak az sokszor említett kezesek ő kegyelmek, extunc eo facto contradictione, inhibitione, repulsione, aliique juridicis remediis nec non belli, messis, vindemiae, aliisque juristitorum temporibus obstare non valentibus et exclusis nec denique nobilitari ipsorum praerogativa eisdem quidquid suffragante, vigor saltem praesentium litterarum nostrarum akármely legitimus executorok által az mi kegyelmes urunk, méltóságos mostani fejedelmünk, kit-kit az kezesek ő kegyelmek közül, az ő kegyelmek magok obligatiójok szerint való summáig akármí névvel nevezendő javakból és helyenvaló jószágokból ad plenarium usque satisfactionem szabados executiót impendáltathasson, sőt a dolog magával azt hozván, hogy valamelyiknek annyi érő jószága nem tanál-

tathatnék, az olyannak maga személyihez is hozzá nyúlathasson, megfogtathassa, fogva tarthassa ő nsga mindaddig, míg ő nsgának plenaria és debita contentatiót nem téssen. Mely dolog mielőttünk így menvén végben, adtuk mi is ez kezünk írása és pecsétünk alatt költ levelünket fide nostra mediante futura pro cautela. Datum et actum annis diebus locisque in praemissis specificatis.

Iidem qui supra.

Correcta per eosdem

Zágoni Ferencz mpr.

(P. H.)

és

Almási Ferencz.

(P. H.)

Mindketten

Kivül e későbbi írás: Néhai nagyatyámat Rosnyai Dávidot Apafi Mihály fejedelem hamis vádra elfogatván anno 1678 25 október, usque ad annum 1682. 25 október raboskodtatván, érette költ kezes levél.

X.

Conventio egregii Davidis Rosnyai de M. Vásárhely, interpretis Turcici, cujus annus incipit 20. Octobris anni 1682.

Kézpénz fizetése esztendeig leszen száz huszonöt forint frt 125.

Ruházatjára nyolcz sing gránát posztója uln. 8.

Béllísire tizenöt frt frt 15.

Borra napjában két ejtel oca nro 2.

Fejér czipó kettő liba alba nro 2.

Közczipó tizenkettő liba comm. nro 12.

Husa hat font libra nro 6.

Négy lovára széna illendőképpen.

Abrakra tizenhat forint frt 16.

Asztala hofmesterünkkel.

Datum in arce nostra Szamos-Újvár die et anno praescriptis.

M. Apafi mp.

NB. 1683—1693. áprilig kivette fizetéseit Inczédi Pál, Pap Sámuel és Keszey János bizonyításaik szerint.

Közli: KONCZ JÓZSEF.

MŰVELŐDÉSTÖRTENETI ADATOK.

A nagyszombati kalmár czéh szabályai 1547. és 1604-ből és régi jegyzőkönyve 1556—1651-ből.

Mi Hamerla Daniel Biró és Salamon Mihál Hadnagy Chereődý Marton Hrachovčzký Gyeörgý, Duczentaller Mathias Maý Gýeörgý, Mersan Mihali, Domonckos Istwan, Marathý Istwan, Hohenperger Andras, Zalay Ferench, Artwain Bertalan, és Sleger Mathias kirali szabad városanak Nagi¹⁾ sombatnak esküött Tanachj Emlekezetül adgiwk cz ielen valo levelünk által mindenneknek az kikneck illik, hogý az Nemes es okos férfiak Artwain Bertelan (igy) Chereődý leörints, Chipositeó Marton, Briau Balint, Chirian Jakab, az eónnen tulaidon magok semelieben, es az teób kereskedeó Chechbelý kalmár attiafiaknak newekben, és teób kereskedeó chechbely kalmár attioffioknac newekben, es seméliekben mý eleónkben gýwuen egy priuilegiomokat es leueleketh kezwnkben adák, meli level es priuilegiom az eó chehecnék fundalasaról, és az eó sabadsagokrol s magok keőzeótt eleó teóruiniekreóll es sokasokroll, hartian, es selem sinoram (igy) függeó warasnak pecheti alat, Ezer eótt zaz negiuenhet eztendeóben, zenthkerest találassa vtan valo elseó penteken irattatot, és az mý eleinkteóll az eó Cheheknek és attioffiok epiletire adattatot. Miuelhogý peniglen az a meg nevezet priuilegiom, nem ali gonduisselessel az mint keőlleótt és illet volna, az eó eleikteóll otalmasztatot, hanem az nedvessegh miat igen meg vestegeteteótt volna. Azokáert alazatoszan keönyergenek, hogý azt az eó leuelekét mas leuelbe be foglalni és sabadsagokat meg výtani, annak feőleóte penigh négy Úy articulust, vgimint tizeneggedikétt, tizenketteódikétt tizenharmadikat, és tizennegyedikétt, meliek nekiek feőleóte igen swksegessek, az eó eleóbený artikulwsoknak melleýe iratatni meltostattnak (igy) melý eó priuilegiomaknack (igy) rend szerint valo foliassa igý keőweteozyk. My Zamboky Peter biro, Zyzo Janos Hadnagi, Maar Farkas, Mykon Gaspar, Wadas Bertalan, Zabó Marton, Sentmarthoný Lukats, Kosswt Geórgý, Peek Adam, Kalmar Imre, Seóch Janos, Damsus Geórgý es Pays-

¹⁾ Pótlólag a sor fölé írva.

giartha Matthias Nagysombathy Warosnack eskütt tanaczý adgiwk tuttara ezielen valo lewelvñk által mindenneknek az kiknek illick, hogý mideõn mý ez warasnack sokassa zerint keõzen-seges iaknak (igy) rendeleseert az warashazaba gywlekeõztünk volna, eleonkben gywven beõchwletes firfiack Kalmar Imre, Kalmar Balas, Kýs Peter, és Biser Farkas, keõzeõtünk lakozo kereskedeõ emberek, az eõnnen magok és keõzen-segesen az teõb kereskedeõ es Kalmár attiockioknak semeliekben es newekben, alazatossan ielentették. Miuelhogý eõk minden sabad varosokban sok sabadsagokwal, mellic az eõ gywlekezeteknek es attiafiwsagoknak egyiesseget nezik, regteõl fogwa eõrwendeztennek, és eltennek, seõt meg mostansagwalis elnek. De mierthogý eõ nekik e fele sabadsagokrol es sokasokrol semmi bizonios leuelek ninchén (igy) meliben az eõ sabadsagoknak articulusi beiratatwan volnanac. Azokáért keniergettenek, hogý az eõ articulussokat, melieket nekünk liwen megh ielenttettek, az my teõrwin zerint adatot hatalmunkwal (hogy ewztan mindenkoron megtartasanak) azokat priuilegiomkeppen leiratni es eõ nekik ki adni meltoztatnank. Miuelhogý penig az attiafiaknak eggies es bekessleges itben valo lakassok által ez waros telliesedni es szamosodni lattatik, hogý az eõ eleõtek jaroýs nagioib bekesssegnek arnekýa alat elhessen, és azokat az mellic az chehekert illetik az regi dicheretes sokassok szerint jobban gyakorolhassak. Mierthogý az regieknek okossagok nem kichin tudomanak folias-saból rendelte, ez aztot talalta, hogý azok az mellic ideõ zerint viseltetnek¹⁾ az embereknek dichereteknek es mulando emlekezeteknek²⁾ okaért illendeõ irassokwal megh ereõssýttessenek. Megh gondolwan aztýs, hogý mostansagwal az kalmaroknak sabadsagok és sokassok még úý emlekezetben wagyon. Meli sabadsagoknak es sokassoknak rendi ez alol megh iratot articulusokban foglalwa igý keõwetkeõzýk. Elseõ articulus, hogy senki semmit eladni es kirakni ne merien, walaki mindennek eleõtte az cheh keõze ket forintot es ket font vioszat nem fizett. Masodik hogi minden a ki valamit akar eladni, minden cantorban az chehben negý magyar pinzt tartozek fizetni, gazdagnak es segennek semely walogatasa nekwl. Harmadik articulus, hogý minden az eõ nemzetsegereõl es maga wiselesereõl valo lewelett az chehmesternek megmutassa es kezeben adgia, külemben az eõ chehekben be ne wetessek. Ha penig valameli ez rendelessnek ellene akarna allani, es az chehet meg fordítani awagý az õ kereskedew marhaiat ki rakni hogý valamit az eõ sabadsagok es sokassok ellen el adgion; Az cheh mester az teõb attiafiakwal egietemben affelenek minden

1) Temporaliter geruntur, mondja az alább említendõ latin eredeti.

2) Propter laudabilem et fluxam hominis memoriam. U. o.

marhaiat el weszý. Negýedik articulus, hogý senki az kwlseó kalmarok keözwł walamit eladni sem hétkezben leweó wassarokban sem egýeb napokon ne merien: hogy ha penig walameli tapastaltattnak, a felenek az chehmester mindenet elwesý. Eöteodik articulus, hogi minden kalmar walameli az chehben bewetetik, elseóben ebedett tartozzek adni. Hatodik articulus mideón az Chehmester az attiafiaknak chehet hirdett, tartozik, hogi az eó maga tulaidon zolgaiait kwlddie el, meli által az eözwe gywlesnek oraýat nekiek tuttokra adgia, es walameliket keözwlék othon tapastalna es az a gywlekezetnek eleget nem tenne awagj nem engedne sel nem akarna ieónni, addig az migh egý bechara wioz giertia¹⁾ el egne, afelet kegielem nekwl negý font wiossal meg kellettik bwntetni. Hetedik articulus hogý ha walameli peór eó kwzetteóck tamadna, meli tizenkett forintigh teriedne, az Chehmester eleótt keöl az olían peórt indítani és feölwenni, és vgian ottan elis wegezni biro uramat vele nem bantvan, és ha walameli peóreós fél az Chehmesternek teórwennewel megh nem elegendnek, s az eggiessegnek nem engedne, aztat az megh kemeneidet (igy) engedetlen felt, eöt forintal bwntessek megh, es az Cheh ladaban az eöt forintot tegiek. Towabba walameli keözwlék az eó rendtartassokath es articulussokat nem akarna megh tartani, awagy nem gondolna azokwal, afele attiafiat is eöt forintwal bwntettik megh. Niolchadik eó articulussok, hogý valamikor az attiafiak kik az chehben wannak, kereskedesnek okáért, terhes sekerekwel (ký giakorta teörtinik) az wtba az sekerek teóreseben awagy egi eb teörtinnékben (*igy*) mukalkodnanak, es egik az masikat segiteni nem akarwan, elhadna, es (a ki nagio) az wdeónnek felelmes wolta miat, az teób attiafiaknak tarsasagokban iarni nem akarna, az olían attiaffi io es nilwan walo bizonsagok által meg gyeözetetwen, tiz forintwal bwntetessék. Kilenchedik eó articulussok, hogy ha melý attiaffý keözwlék betegsegben essnek, es az chehmestert meg talalna, tartossik az Chehmester ketteótt az attiafiak keözwl eieli wigiazasnak okáért az beteg attiaffý melle adný. Ha penig az beteg attiaffý oli segeny wolna, hogý nem wolna magat honnan taplalni, tehat az keözenseges Cheh ladaiaol (az miglen megfizett) tartozek keöltseget neki, keölchen adni. Ha penig holta teörtinne, tistessegessen eltemettesse es az holt tetet ketten az attiafiak tistessegessen az temetésre wigiek. Tizedik eó articulussok ez, hogy walamelý az attiafiak keözwl más attiafinak zolgaiait, waghý zolgalo leanýat és walameli cheledet magához hitetne azzolian attiafiat kett forint bwntetessewel az cheh bwntettesse hogý ha rea bizoniodik. Tizeneggidik eó articulussok,

¹⁾ Una caudela Cerca. viennensi empta — mondja u. a. latin eredeti,

hogy senki wasárnapon, awagi egieb innep napokon, bóttiat nitwa netarcha. Tizenketteödik ew articulussok hogy senki kett botot nitwa ne tarchon az kiben marhat arolna, Tizenharmadik articwlus, hogy ha tistesseges temetesre liwnák az chehet, es az chehmester meg izeni az attiafiaknak, hogy az temetessen ielen legiennek, es ha meli közöwlek othon talaltatwan, az temetesre nem menne az chehmester parancholatiara, affelet, két font wiossal bwnntessen megh az Cheh. Tizennegiedik es wtolso articwlus ez, hogy wrnapian az ew keörestekwel ielen legiennnek az keözensseges processioiban walameli penig az attiafiak közöwl az processioiból kimaradna es ielen lenny nem akarna, a' fele engedetlent kett font wiossal bwnntessen megh az Cheh, ha penig masodsoris nem akarna az processioiban nem akarna (*igy ismétléssel*) ielen lenni, bwn-tettessék erdeme szerint, az mint az teöb chehek elnek wele. My annak okáért megh ertwen kiwansagokatt, meg olwaswan es Zorgalmatos keppen meg gondolwan az feliwl megh newezett kalmaroknak attiafusagokat es articwlwssokat, mellieket eleönbekben attanak az mint oda feöl megh vadnack irwa, akarwan ez my waroswnkatth io rendtartasban az meg irt kereskedeö nepek által megtistelni, magunk keözeött, es egez ez warosnak keössegewel szorgalmatossan tanachkozwan, az meg irot kalmaroknak Chehekett es az feliwl meg irattatatot articwlwssokatt, ew altalok minden koron megh tartattni az mi teörwin zerint adatot hatalmunkwal rendeltök, es meg ereösitéöttök, de seöt rendelliwk es ew eretteök, saz ew chehekért mind eweökke meg marandówyl ereössyttiwk. Meli dolognak emlekezetinnek es eweökke walo meg maradassanak okáért ez my ielen walo lewelunket figgeö es hiheteö waros pechetwnkel meg ereösítetwen az megnevezet Kalmaroknak es az ew Cheheknek engedtwk. Adatot Nagyzombatba szent kereszt talalassa nap vthan való elseö pnteken, az wrnak ezer eött zaz negiwen hetedik esztendeöben. Mi azért az megh newezett somsed attiankfiaynak keoniergesseknek helt adwan, az ew feliwl meg irot leweleketh, meli sem megh nem sagattatot, sem megh nem meteltetett, sem peniglen meg nem hamissitatot, es meli ellen semmi gonoss welekedés ninchen, ez ielen walo lewelinkben leiratatwan, meguýtani, es negy vö wtolso articwlwssakath, tudnia illik tizeneggediket, tizenketteödiket, tizenharmadikat es tizennegiedikétt, az ew eleöbeni articwlwsihoz adni, es hozza iratni magwnkba wegeztwk, az mint vyttwk (?), s hozzájok adgiwk es iratiwk, ez ielen walo lewelünk által. Melinek ez mind az feliwl meg irot dolgoknack hiteleert es mind az feöliwl walo dolgoknak¹⁾ megh maradossoknak (*igy*) okáért ez my lewelünkett, waroswnk figgeö pechetiwl megh ereösitet-

1) Utólag irwa a sor felé.

ven, az mi feliwl megh irot somsedinknak, es az eő egez Kalmar cheheknek adgiwk es engedgwk. Keölt Nagyzombatban Giertya zenteleő Boldogh assony nap wthan walo elseő Zombathon, ezer hat zaz negiedik eztendeoben.

A fent betűhíven közölt okírat, széles, negyedréti könyv alakba fűzött hártýára van írva. Fűggő pecsétje lehullott, csak piros selyem zsinórja van meg. Eredetijét id. Thinnagel János úr, a nagyszombati kalmár czéh mostani feje őrzi, ki már több, mint harmincz év óta viseli e tisztes bizalmi hivatalt, de valószínűleg mint utolsó is; mert a kalmár czéh Nagyszombatban ma már csak névleg áll fen. Nagybecsű szivességéért, hogy ezt s az alábbiakat közzétennem megengedte, ezennel nyilvánosan is köszönetet mondok.

Mert ugyancsak az ő szivességéből fekszik előttem a fent átírt magyar okmánynak latin példánya is, szintén hártýán, a város lefűggő pecsétjével, 1547-ből, mely a magyar okíratnak eredetije is, a menyiben, mint a közlött magyarnak egy hibájából látható, ez amannak fordítása. De bizonyos, hogy nem az átírás alkalmával, nem 1604-ben, történt a fordítás. Először is azért nem, mert azt a mi öregeink nem szokták tenni, hogy az átírandó oklevelet lefordítsák. De másodszor, ha ez, kivételesen, ezen esetben megtörtént volna, az előttem fekvő latin példányra illeni kellene a fentebbi magyar okmány azon szavainak, hogy »az a meg neuzet priuilegiom . . . az nedvessegh miatt igen meg vestegeteteöt.« Ami nem áll.

Kétségtelen tehát — s ezt akartam csak bebizonyítani — hogy a nagyszombati kalmár czéh szabályai 1547-ben *magyarúl* és latinúl keltek, mi ezen, most kevésbé magyar város hajdani magyarságának egyik, de nem egyedüli tanúja.

Tanúja ennek a többi sok közt ugyanazon kalmár czéhnek legrégebb — 1555-ben kezdődő — jegyzőkönyve is, melyet itt legalább megismertetni óhajtok.

Külsőleg a jegyzőkönyv hosszú keskeny könyvecske (0.30 m. magas és 0.10 m. széles) sötét barna préselt bőr eredeti kötésben. Érdekes, hogy sarkához belülről, ahol a kötés leválik, egy két ujjnyi széles és mintegy 0.15 m. hosszú pergamen szalag van ragasztva, melyen XV. századi írással egy latin szentírás részei (Exodus) vannak írva.

Belül a legelső lapon: Nomina Mercatorum qui sunt in chie. Anno 1555. S ez, más évszámmal, majd évszám nélkül többször is fel van firkálva e lapra. — Ugyan e levél b/. lapján: A. 67. 7. (?) Janus (Anno 1567. 7^a Januarii) Khalmar Menyhartne Ell Vegezthe Biro Vraummall, Khalmar Imrýwellj, hogj ew Meltho Khalmar chehben, Merth az Varas Eggyessegeben mind Egýarant thwn (vagy thwr tür?) Es Illýen Emberek Jelen lewen mykhoron ell Vegeee Khis Mihael Szilashy Janos.«

A következő levél a) lapján: 1556. Eztendeőben, mikoron Az Kalmar wraim galgoci istwant Ceh mestörre töttek Az w ceh mestörsegehe kik az cehben vannak Azoknak Newe

Kacin lekane twtiy¹⁾

Zabo balasne

Galgoci Istwanj

Kalmar Imre

Kalmar Jacob

(Paxi lazlo)²⁾

sereghely dorko

Gazdag balas

(Bolssa Bizer)

(Kamanci Peter)

fekete Mattias

(Kalmar bertalanj)

Kis Mihaly

Kalmar Illes

Papaý Peter

Irsazeghi mate

(Borsos balas)

Kolmar gyuro

Kalmar Marton

(Zent gjörgyi ?)

Karbia gywrko

(A többi név e lapon vizfolt

miatt olvashatlan.)

Horwat lörinc

(Kadas balas)

Kalmar ghellert

Zabo Antal

(lileý lazlo)

Bakaý ferenc

Kadas Amboros

(fekete Imre)

Cristof Prwkner

(Madar Janos)

Puskaportoro Marton

Kis Imre

Vörös Bertalan

Komyaty benedek

Barsi ferenc

Miclos deakne

(Paisgiarto bernatue)

Paisgiarto Mihaly

(Kis úr Janos)

Marton deak

Zabo lörinc

Korlat Patikaros

Somogy ferenc

(Zapangiarto Janos)

Zölösy Ferenc

Kalmar Janos

Kendy Andras

olas benedek partos

Az olvashatlanokkal 55 név. Ma sincs sokkal több kereskedője Nagyszombatnak. S e szám körülbelől egyenlő marad a jegyzőkönyv végéig, 1651-ig.

¹⁾ Ez bizonyára valami elferdített német név; de világosan így van írva.

²⁾ A zárjelbe tett nevek a jegyzőkönyvben kitörülve.

A tagok nevei minden esztendőben újra felsoroltatnak. Ezen kívül beíratnak az újon belépettek, ily formulával:

1559. ez nap 21. decembernek attá be magat Somogy Janos ez tŕztelendŕ kalmarceben eg forintot ffŕzetŕt es eg ffont wiazŕ, meg ffŕzete.

Bejegyeztetnek azonkivŕl, kik az évi dijjakkal ad sok maradtak. S ezek ismétlése teszi a jegyzőkönyv tartalmát, mely k r lbel l 1611-ig majdnem kizárólag magyarul vezettetett; azont l majdnem kizárólag n met l.

Egy helyen ilyet is találtam, de csakis egy helyen:

Laus Deo semper. Anno 1608. In 27. die Jullŕ. Az Tisŕteltes czeh Edgjut ljuin Az Tisŕtelende  Czeh mester vrunk eleŕben Jut ket fele panasz az Kadosi Istuannra: else  panasz az Te  Jartho panasza, hogj  teth az szenczi sokadalomkor seljem djebnek sitta wollna Ez Kadosi István. Masodik panasz Az Kereskes mihalne panasza hogj wtetis Ez Kados Istuan ugjan azon napon Egjczersmind sitta uollna az mint az Aszonj Bizonnssagj-boll ki teczeth: Ennek okaért Ez kett fele B n erth Az tiszteletes Cheh Toruin szerjnt valo b ntetisroll Az hetedik Articulus szerjnth b ntettek megh Igazan f. 5, ot forjnthban, mellj   tt forjnthoth hogj le t gjen ez megh neuezeth Kados Istuan Augustusnak 11 napiara mellj tizenn E thodik nap, Es ha ez napra le nem teszŕ Ez E tt forjntoth tahat vagj hogj Eppen az Articulus szerjnth az Tizz forintoth megh uezsik raŕtha Auagj ez chehb ll ki Irijack minth Eugedetlen Atjafiath.

Egyébiránt a jegyzőkönyv tartalmát csak részben is közölni itt szándékom nem lehet. Csak ismertetni akartam azt s azok tudomására hozni létezését, kiket iparunk története érdekel. Annak ez is egyik fontos és érdekes forrása leszen.

BÉKESI EMIL.

Kassa városa kinest ra 1643—1644-ben.

Registratio

Pecuniarum, aurearum item et argentearum rerum in archivo repertarum.

Következik az ras ládába való pénz.

Vagyon arany N� 90 ad ¹⁾	350	fl.	315
detto N� 16 ad 275		fl.	44

¹⁾ ad =   denaris.

V. P. ¹⁾	Régi tizenkét pénzes garas N ^o 113 ad 15	fl.	16:95
V. P.	Ó dutka N ^o 4432 ad 14	fl.	532:84
	Poltura pénz	fl.	641:46
	Fa és sár pénz	fl.	200:—
V. P.	Barna pénz fél garasval együtt	fl.	141:08
	Batka és magyar felyér (<i>t. i. ezüst p.</i>) .	fl.	13:74
V. P.	Régi Mátyás király pénze	fl.	13:45
V. P.	Lengyel ad 30, danczkai ad 36 ortok .	fl.	35:36
V. P.	Régi 3 pénzes barna garas	fl.	62:80
	Kezenséges pénz	fl.	45:65
V. P.	Ó poltura Schreukedlensis (<i>sic</i>) lb. 23		
	l. 7. a fl. 13	fl.	301:80
V. P.	Lengyel országi garas	fl.	222:31
	Kermeczi apró pénz	fl.	13:70
	Terharaszi szőlőnek ára tallér	fl.	600:—
		Summa	fl. 3200:57

Item Lengyel Györgytől:

Dutka N ^o 533 ad 12	fl.	63:96
Kermeczi pénz	fl.	10:54
Ó barna pénz	fl.	29:50
Ó garas	fl.	17:79

Következik az rakott láda.

Ó poltura lb. 39 l. 20 a fl. 13	fl.	515:10
Apró barna pénz	fl.	186:70
Ó dutka N ^o 1470 ad 12	fl.	176:40
Nagybányai ötpénzes garas	fl.	129:95
Tallér N ^o 640½ ad 280	fl.	1147:50
Summa					fl.	2155:65

Következik az arany marha.

1 arany láncz aurei 78 ad 250	fl.	195:—
1 bokor perecz zálog	fl.	25:—
3 arany gyűrű Czimermann Jánostól . . .	fl.	8:—
3 deto türkises	fl.	6:—
1 kicsin deto	fl.	2:50
1 rubintos saskörmes	fl.	6:—
1 deto	fl.	5:—
1 gyémántos	fl.	16:—
4 egybekötött	fl.	18:—
1 safilos	fl.	7:—
5 gyűrű	fl.	14:—

¹⁾ V. P. = Vagyon pénz.

4 vörös köves	fl.	9:—
8 egybekötött	fl.	17:—
Egynehány kő nélkül	fl.	82:—
1 türkises	fl.	3:—
1 karika 9 rubintokkal	fl.	5:40
2 gyűrű	fl.	8:—
1 pogány arany	fl.	2:—
Summa		fl. 428:90

Következik az ezüst (sic!) marha.

Vagyon 1 merőn aranyas udvari pohár gh. 3.		
1. 3. a fl. 16	fl.	51:—
2 öszvejáró aranyas pikkelyes gh. 2. a fl. 14	fl.	28:—
3 öszvejáró aranyas pikkelyes gh. 2. l. 2. a fl. 16	fl.	34:—
2 öszvejáró aranyas kupa gh. 2. l. 3.	fl.	35:—
1 kis fedeles aranyas augsburgi gh. 1 l. 1	fl.	17:—
1 kis aranyas lábas pohár gh. l. 9 $\frac{1}{2}$	fl.	7:12
1 kis aranyas kelch formára gh. l. 6	fl.	4:50
1 aranyas szőlő pohár gh. l. 13 $\frac{1}{2}$	fl.	10:25
1 fejr ezüst pohár gh. 1. l. 3 $\frac{1}{2}$	fl.	14:62 $\frac{1}{2}$
1 küssebb detto gh. l. 15 $\frac{1}{3}$	fl.	11:50
1 annál küssebb gh. l. 13 $\frac{1}{3}$	fl.	10:—
1 ennél is küssebb l. 7 $\frac{2}{3}$	fl.	5:75
28 kalán és 1 vidla gh. 5. l. 4	fl.	63:—
1 bot nyelire való halhéjas aranyas gh. l. 9	fl.	6:75
1 aranyas vidla gh. l. 2 $\frac{1}{3}$	fl.	1:75
1 ezüst pártá-övecske gh. l. 11 $\frac{2}{3}$	fl.	8:75
Kánál nyelére való és ezüst gomb 8	fl.	6:—
1 szőtt ezüst chorda (?) gh. 1. l.	fl.	12:—
Mindenféle töredezett ezüst gh. 6. l. 11	fl.	80:25
• 2 síma aranyas szőlő pohár aranyas kis hüvely- lyel együtt gh. 1	fl.	12:—
1 magas aranyas kannácska 4 kanálval és egy kés hüvelylyel gh. 3	fl.	45:—
1 törpe meszelyes merőn aranyas kannácska gh. 1 l. 9	fl.	21:87 $\frac{1}{2}$
26 aranyas gombocská gh. l. 4 $\frac{1}{3}$	fl.	3:37 $\frac{1}{2}$
4 gyöngyes aranyas kapocs gh. l. 9 $\frac{1}{3}$	fl.	8:—
Egy zsákban holmi aranyas ezüst kapesok és egyébféle gh. 2	fl.	24:—
3 Maiczos pártá öv	fl.	15:—
1 nyakbavaló egynehány mezű (sic!) pénzekkel egy zsacsóban gh. 2 l. 1	fl.	24:75
1 merőn aranyas kannácska és egy granátos pártá ö(ür) szalag gh. 2 l. 12.		

2 egybenjáró belől aranyas gombos fenekű pohár		
gh. 1 l. $3\frac{1}{2}$	fl.	17 : 6
4 aranyas nyelő kanál gh. l. $13\frac{1}{2}$	fl.	10 : 25
1 ezüst láncz gombjával gh. l. 4	fl.	3 : —
2 ezüst séma czímeres kanál gh. l. 5	fl.	3 : 75
1 májczos aranyas régi forma pártá ö(ör) két		
lánczával együtt gh. 1 l. 14	fl.	25 : 95
10 bokor virágos gyöngyes kapocs gh. 1. l. 13 .	fl.	29 : —
1 pártá ö lánczostól gh. 5. l. 4	fl.	84 : —
1 aranyas kerekdíd kesentyű gh. 2 l. 14. . . .	fl.	46 : —
1 ezüst aranyas gyöngyes hüvely lánczostól l. $4\frac{1}{3}$	ú.	4 : 33
1 lábas, aranyas belől, pohárka l. $7\frac{2}{3}$	fl.	5 : 75
1 fekete maiczos bogláros pártá ö gh. 1 . . .	fl.	12 : —
1 tribelet lábas kupa-forma pohár gh. 1. l. 2 .	fl.	15 : 75
1 aranyas gyöngyes, gomb a végén, pártá ö gh.		
2. l. 9	fl.	41 : —
1 gránátos pártá övecske gh. 1. l. $2\frac{1}{2}$	fl.	16 : 18
Summa Marc. N ^o 61 $14\frac{2}{3}$	fl.	836 : $26\frac{1}{2}$

Következik ezüst és arany marháknak eladása.

Mindenféle aranyas és fejr marhák faciunt gh.		
$97\frac{1}{2}$ a fl. 13	fl.	1267 : 50
Ittem arany gyűrűk N ^o 108 arany fl. 2 . . .	fl.	223 : —
Ittem egy arany lánczot N ^o 78 a fl. 2 : 50 . .	fl.	195 : —
Ó polturákot lb. 62 a fl. 13	fl.	806 : —
Pagamentomot lb. 91 a fl. 4 : 50	fl.	409 : 50
Ó dutkát N ^o 6435 a fl. — : 12	fl.	772 : 20
Régi tizenkét pénzes 113 a fl. — : 15 . . .	fl.	16 : 95
Ittem Lengyel Györgytől 22 a fl. — : 15 . .	fl.	3 : 30
Kermeczi barna pénz fl. 399 : 35 pro tall. N ^o		
250	fl.	450 : —
Régi Mátyás király pénze lib. 1 lot. 8, fl. 13 .	fl.	16 : —
Lengyel garas fl. 222 : 31 pro taller. N ^o 127 .	fl.	228 : 60
Barna garas fl. 62 : 80 pro tall. N ^o 37 . . .	fl.	66 : 60
Summa	fl.	4454 : 65

Defalcálódott :

Arany láncztól	fl.	2 : 50
Pagament 3 lb. ad 4 : 50	fl.	13 : 50
		16 : 00
Summa facit	fl.	4438 : 65

Die 7. Septembris. Erre fizetett ő kegne in para-		
tis N ^o 2466	fl.	4438 : 80
Die eodem percipiáltam az fizető uraktól, Borne-		
misza Ferencz temetésitől adatott tall. N ^o 100	fl.	180 : —

Die 25 Septembris adtam B. uram és N. Tanács akaratjából.

4. Septembris percipáltam Dedessi (*így!*) Istvántól Halassi György adósságára fl. 500.

Ólom edény:

Adtuk el Kannajártó György uramnak lb. 572	
ad 33	fl. 198 : 76
Wáradi Pál uramnak lb. 20	fl. 6 : 60
Nyeregjártó András U. lb. $6\frac{1}{2}$	fl. 2 : 14 sunt
Bíró uramnak 2 tálat lb.	fl. —
Lycius György lb. 4.	fl. 1 : 32
Ezek restálnak.	

Summa pecuniarum.

Wáradi Pál uramtól arany ezüst marhák és ó	
pénzért	fl. 4438 : 80
Arany N ^o 106	fl. 359 : —
Terharaszi szőlőnek az ára	fl. 600 : —
Polturák pénzért fizető tisztből	fl. 641 : 46
Kermeczi apró pénz	fl. 13 : 70
Batka és magyar fellyér	fl. 13 : 74
¹⁾ Fa és sírpénz	fl. 200 : —
Kezenséges pénz	fl. 45 : 65
¹⁾ Dedessi Istvántól Halassi György pénzét	fl. 500 : —
Templomhoz való pénz talléról	fl. 1147 : 50
¹⁾ » öt pénzes	fl. 129 : 95
¹⁾ 1641 fa és sír pénz	fl. 200 : —
Summa	fl. 8289 : 80

Anno 1643. die 26. Januarii revideálván voltaképen bíró uram Szentkirályi Sebestyén és Patantyús István uramékkal ezen nemes városunk Lycius György U. keze alatt levő álló pénztét, az czédulák szerint találtatott igazán fl. 8453 : 78

Eodem die ezen somnához töttük az fizető tisztből fl. 546 : 22

Töszén mindenestől kész pinz fl. 9000 : —

Anno 1643. die 28. Februarii Maklary András és Gombkető János uramék az fizető tisztből ezen repositumbeli summához aranyúl 60 fl. . . . fl. 1000 : —

Anno 1644. die 8. Januarii. Ugyan ő keglmek fizető tisztből lévő uraim ezen repositumot augeálták kétezer frttal fl. 2000 : —

Teszen mindenestől készpinzt fl. 12,000 : —

Közli: PETTKÓ BELA.

¹⁾ Megjegyezve előtők : NB. kölcsön.

Egy lengyel főúr magyar levele elzálogosított kincsei ügyében,

1599 szept. 29. Lemberg.

Szolgálatomat ajánlom Kegdnek, mint én nékem esméretlen jóakaró uramnak, atyámfának etc. etc.

Miérthogy azt hiszem, hogy Kegdnek ott tudtára vadnak az én marháim, kik ott vadnak zálogban Kassán kölöm-kölön (*így!*) embereknel egynehány esztendőttől fogva, kirem hát Kegdet, hogy Kegd intse meg ezeket az embereket és kírjon Kegd őket én szómvál, hogy ezek az drága marháim, kik vadnak nállok égen (*így!*) kicsin summában, el ne vesszenek, én minden okvetetlen kiváltom őket, ha az úristen egésségemet adje (*így!*), hamar időben; azért mint hallom itt, hogy némelyek meg es holtak immár, mint Csiszár (chizar) Jakab és egyéb valakicsijoda, de azért vadnak házok és öröksigek ezeknek mindeniknek, kiknél vadnak kezekben marháim.

Kegdet égen kirem, mint uramot, Kegd adjon tudtomra levele által, ha vadnak-é mind ezek az marháim éppen nállok; ha pedig elveszett valami marhám, én Kegdnek obtestor, hogy fogok keresni mást valamit érette, kit én bizony nem kívánnám, de ő magok kisorsítuak rajtam.

Mert én héven, jámboról és állhatatosan szolgálván az austriai hazának és az én múlt kegyelmes uramnak Maxymilian herczegnek, elvesztettem volt mellette jószágomot, szabadságomot és atyafiuságomot hadtam volt; azután Magyarországnak az én vérem hullásával és az én magam tulajdon költségemvel szolgálván bycsinai harcztól fogva kilencz esztendeég, sok vitézt tartván, égen sokot költettem, kiért én ő felsígektől az austriai hazától semmi gratiáját nem láttam, még es Isten és sok vitéz ember tudgye, mivel én nékem fizették az Prágában, kit én az én kegyelmes Istenemre hadtam.

Az ő szent felsíge énnékem, tudom, nyilván bizván benne, hogy megfizeti aztot, mert ő tudgye (*így!*) miccsioda szível állottam én gyakortán vitézekvel ő szent felsíge ellensíge ellen; az báladatlan embereket pedig szokott az úristen mindenkor verni; szenvedvén, ott az Kegtek országának szolgálván, anni sok kárt nem akarom, nyilván protestálok Kegdnek, valami abban immár ki ott kinel Kassán égen kicsin summában vagyon, több kárt etc.

Írtam immár egynehány leveletem azoknak az embereknek, akarván tudni tőlek, mint vadnak ott az én marháim nállok, de egy levelemre es soha nem láttam válosztot tőlek, maga bizonyos emberektől kődették volna leveleket énnékem, ha akarták volna,

de ők, azt hiszem, kit látom, semminek tartják aztot. Én hát kirem Kegdt, Kegd intse meg őket, hogy ne tartsanak (*így!*) semminek az én elmúlt leveleimet, az mostani utolsót és kit Kegdnek írok; mert hitemre, filek, hogy megbánja valakicsioda érlette, ha én ott valami kárt vallok, kit én bizon szegén embe-
reknek nem öremest kívánnám, de nem volna mit tennem.

Az marháim ezek azoknál (*sic!*) embereknél vadnak. Első Csaplár (írva: *Chyaplar*) Gergelynél, az alsó kapunál ki lakik, vagyon egy skárlát köpenyegem, merőn atlaczval béllett, két gyöngyös gomb vagyon nála, kinek skárlátosját krakai rövid singét vették huszonegy forinton, az csak negyvenöt forintban vagyon nálla.

Item Csíszár (írva: *chyzar*) Jakabnál, a ki felső kapu felé piacon lakott, kevés héja, hogy nem merő síma ezüst hevelő (hüvelyű) hegyes töröm, aranyos, csak kevés virágos, a hol selem szíji vagyon, karekáknál, és keresztnél, végeken horgokon, sarkán kis fecskék vadnak, az csak huszonkilencz forintban vagyon, mely hegyes ternek (*így!*) csak vosa én nálam olon becsoletben, hogy nem adnám azon, kiben vagyon hegyes ter mindenestől zálogban.

Item Szabó Györgynél áros embernél egy török rabom, kire én neki adós voltam kétszáz nyolczvan forintval, az azt hallom megváltotta magát Szabó Györgytől, azért bocsáttá őtet az én hírem nélkül, de annak inkább hiszem, hogy talám fogok hadni békét, azt hallottam pedig, hogy Szabó György váltotta hozzája hegyes törömöt Csíszár Jakabnétól, de nem tudom, ha igaz, ott nem vesz én nekem nála.

Item Ötves (írva: *Otfes*) Menyhártnál, ki akkor lakott az utcában kerál képe háza megett, egy magos ezüst pohár mindenestől, aranyozott és széles ezüst csésze, az es mindenestől aranyos, ezüst gyortyatartó magas szabásó, ezüst sótartó, ezek es mind aranyos, ki mind egyben vagyon. Hosszó ezüst aranyas sarkantyó (*így!*) és ezüst hosszú kücs-hózó ezüst lánczon puskához való. Annak adtam aztot mind kezében, kire tartozom neki mindenestől negyvenöt forintval.

Item Pap Ferencznél, áros embernél, ki lakott akkor alsó kapó felé, ezüstös aranyos botom, kinek adós vagyok hét forintval.

Item Szabó Barlabásnál egy égen szép aranyozott ötő óra, kinek tartozom tíz forintval.

Item Gombkötő Zachariásnál egy égen szép gém bokor tollom, paisban való, annan tartozom tizenkét forintval.

Item alsó hustatban Kocsis Baláznál egy nagy virágú hosszú fekete kamuka dalmányom és regal, mindenestől annak tartozom tizennégy forintval.

Item ugyanott alsó kapó előtt hustatban Kocsis Balázs mellett Toóth Mártonnál egy felver derékom, sisakom pancs'r

ujjam (*írva*: viam) égen apró, annak tartozom tizenkét forintval, az es azt hallom, hogy megholt.

Item egy német áros ember vala ott, Michel nevő, baraszlai, kinél vala egy arany égen szép mévő gyűrőm, nagy safir tábla volt benne, annak adós vagyok reá huszonkét forintot, de miért inkább hiszem, hogy az nincs ott immár, mert nem ott való ember vala, a felől semmit nem szólok.

De ezek minyájan megés iterum atque iterum kérem Kegdt, intse meg Kegd őket Szabó Györgytől megválva excepto hegyes törömat (*sic!*) hogy ne kívánjanak háborót magoknak, vagy más embereknek miattak, mert én nilván aféle káromot nem szenvedném; de én tartom ezt felőlek, hogy ők megtartják az én marháimot épen, azért hallottam, hogy közöllek némelyek megholtak, de mindazonáltal talám hárman es nincsenek azok közül, kinek öreksígek nem volna, aztán quod magis, Kegték igazságot vadtok, fiat justitia et pereat mundus, oztán diligite justitiam, qui judicatis terram, kit Kegd vitéz embernél jobban tudja, szikben ölvén és megeskövén igazot minden embernek, ne nézvéen utile quam honestum (valami?).¹⁾

Azért tudom, hogy annak immár egynehán esztendee, de avval senki ne mentse magát, mert énnékem ez semmit nem árt, nem akarnék én immár nagyobb kárt vallani, mert elég nagyot vallottam az én conditionom szerént szolgálván héven Kegték országának az én víremvel és az én magam tulajdon költségemvel kilencz esztendőtől fogva, kiért én semmi egyebet bé nem hoztam Lengyelországban onnét jeleknél pogán kéz miatt az én testemen, kit én mint fellebb es írtam, az én kegyelmes istenemre hadtam. Interim Dnem Vram quam diutissime ac faelittissime (*felicissime*) valere cupio, cui me solum servitiaque ignota mea quam diligenter commendo, expectans a Dne Vra responsum. Datae Leopoli perultima Septembris Anno 99.

Dnis Vrae amicus

et servitor paratissimus

Adam Czyahrowzky

de csyahrow manuppria.

Kegyelmedet kérem kirjön Kegd Osaplár Gergelt én szómval, hogy azt az felső ruhámot tartson tisztessígen és akasztassa ki gyakortán verőfénre, hogy mol ne veszteghesse, (*lgy!*) én hamar ödőben, ha az úristen egészségemet adje (*sic!*) mindenemet onnét kíváltom. Kegdnek nagyobb barátságval mind az mi országunkbau, mind másutt leszék etc. Csak Kegd megótolmozzan aztot, hogy más ember valaki ne essik kárban az én káromért, aval azt az írásomot pro finali concludálom.

¹⁾ A sor fölé betoldva.

Külszín: Spectabili Prudenti ac circumspecto Dno N. et N. judici advocato civitatis Cassoviensis etc. etc. Dno et amico mihi colendissimo dentur.

Közben más írással jön: Praesentatae et perlectae coram senatu 26. Octobris.

Megint Czyhrowszky kezével: Kegdet kérem, Kegd megbocsásson, ha nem jól írtam magyarúl azt az levelet, nem magyar lévén, mert deákól keveset tudok, németől annál kevesebbet, de mindazonáltal tudom, hogy Kegd jól megérti belőle minden dolgaimat, kikben írtam Kegdnek.

(Eredetije Kassa sz. k. város levéltárában 5843/89. sz. a.)

Közli: —ő -- A.

A hazai képzőművészet, műipar, nemzeti viselet, fegyvergyártás és háztartás történetéhez II. Rákóczi Ferencz udvarában s korában.

(1706—1711.)

HARMADIK KÖZLEMÉNY.

Május haváról még csak egy levél van: Sáros-Patakról 26-kán keltezve, — tehát ép azon napon, a melyen a zászlófelavatási ünnepély az ottani öregtemplomban és a vár nagy palotájában szemképráztató pompával végbe ment. Azonban ezen Beniczky Gáspár leírásából ismert ünnepélyről Fogarassy nem szól; ő egyszerűen csak szokott commissióit tolmácsolja a fejedelemnek a vén főkamaráshoz:

»A Felséges Fejedelem valóban sürgetteti a nyári köntöst; ha pedig már megvarrva s teljességgel készen volna, ezen étekfogó által elküldeni parancsolja. Magam részéről pedig kérem édes Komornyik Uram Kgdet: ne terheltelessék küldeni *fahajat* bővecskén: mert már ő Felsége is tapasztalta, hogy héjjában fárasztjuk a lovakot oly messzére, (Szolyvára)? mert meghozván a *savanyóvizet*: nem savanyó már, — hanem *büdösvíz*; ha pedig *fahéjunkt* nem léssen s *nádmezünk*, — *nem tudom, mit főzünk* ő Felsége *italára*.«

Miféle czukros és fűszeres főzött italról legyen itt szó? Mi, megvalljuk, e röviden említett készítmód után nem birunk ráismerni. Talán ma a hűsítőknak ily fajtája nálunk éppen nem is ismeretes már.

Ezután csak június 10-kéről van ismét levele Fogarassy Istvánnak, »*Raptim lóhúton, Szerencs*, 10. Juny 1709.« dátummal. Öltözék-ismei szempontból megint igen érdekes tartalma ez:

»A Fejes Bálintra biztatott *mustrát* Kgldnek visszaküldöttem; ő Felsége parancsolatját a mint értem: vagyon a varrónál egy papirossan *egy pár mustra vagy forma*, — annak a kisbikét kell *ezüstfondállal és nem szköfjonnal kivarrani*; mivel ezen mustra mentére való: ennek párja érttetetik. A bejárók a kiknek még eddig posztót nem adott Kgld, posztójokat kérik; ha úgy tetszik Kgldnek, küldeni ne terheltelessék, és azonkívül is kívántatik nadrágnak való *veres posztó* gyakorta, ha egynéhány singet méltóztatik Kgld küldeni; mivel valamikor *zöld anglia* parancsoltatik valakinek *köntösül* (értsd: dolmányra és mentére,) nadrágnak való posztó énnálam nincsen.« Vagyis a zöld felső öltönyökhöz sohasem ily színű, hanem piros nadrág járta; a zöld nadrágot, mint másutt is van reá czélzás, csúfosnak tartották és ilyet nem viseltek.

A levelekre kívül Körössy ezt jegyezte: »1709. die 15. Juny vettem délbe, az Kemény úrfi temetésén, az városon«. (Munkács városában.)

Most nyolcz napig nem írt Fogarassy. Jún. 18-kán Patakon költ levelében említi: »Ha van Kgldnél még *szürke vízson, nyári kamizólnak való*, tudósítani ne terheltelessék, mivel Kassáu nem kaphattam, már pedig ő Felséginek egyik dolmánya sem jó.« Utóiratban: »Balogh Ádám (túl a dunai vitéz brigadéros) fiainak (kiket a fejedelem neveltetett) parancsol ő Felsége köntöst csináltatni, ketten lévén itt a convictusban; akár megcsináltassa Kgld, akár két dolmányra és nadrágra való posztót kezemhez küldvén, megcsináltatom nekik. *Baltakínhoz való bársonyt* is parancsol ő Felsége küldeni, és ha már készen volnának a dolmányi: legalább a *kéket* küldje el Kgld, itt már készen vadnak a gombok, s azonnal felvarratom.«

Júniusról még csak egy levél van, 22-ikéről, szintén Patakról. Ebben először is az ottani udvari lábtyúmművészt szidja meg a főinnyaadó: »Az Isten büntesse meg ezt a csizmadiát, — itt még többet négy pár csizmánál nem csinált; karmazsint és fekete kordovánt pénzen vettem, hamar kívántatván, nem lévén mihez nyúlnom. Mai napon hozott Missuna uram (Rákóczi lengyelországi jószágainak praefectusa) ide posztókat, és Eperjesről is hoztanak ő Felsége számára, ezeket rövid nap specificatiójával együtt Kgld kezéhez el fogom küldeni. Béjáró szín is lészen közöttte. — A varrott dolmány újjára csináltasson Kgld *aranyszköfjomból gombokat*; itt már a mellyire való gombok készen lévén, ha Kgld elküldi, felvarratom. (Ez tehát a fentebb említett *kék dolmány* volt.) Első alkalmatossággal az inasok mértékeket is elküldöm, s Kgld kívánsága szerint nem Szabó Gáspárral, hanem mással vételem mértékeket — Bercsényi uram ő Excellentiája gombkötőjét ő Felsége parancsolja megfogadni, — maga kívánságát papirossra feltettem: mit kívánjon esztendőbéli fizetésében? Sokat kíván, de

ezt még lehet mitigálni, és mentül jobban lehet, Kgld úgy conveniáljon véle, odamenvén maga. Ilosvay János uram (udvari főtiszt,) Kgldet kéreti, hogy a varrókkal a czafragra való munkáját sürgesse. Czafrag alatt csótárt = nyereg alá való lótakarót kell érteni.

Ezen levél után egész július 3-ikáig szünet áll be; hanem aztán az ezen megnevezett napon Patakon költ tudósításban csak úgy ontja a sok, érdekesnél érdekesebb commissiót a munkácsi vár öreg lakójára a jó Fogarassy, ekképen:

»Missuna uram által transmittáltatott posztóknak seriesit Kgldnek elküldöttem; az *kék posztókat* ő Felsége parancsolatjából az *Nemes Cavalléria* (nemes testőrség) számára kiadtam; valamint ezen seriesben tanáltatott *karmazsin színű anglia-posztóból* ő Felsége parancsolatjából az mi erogatióban van, Kgldnek megküldeni el nem mulatom, hasonlóképen az *zöld posztónak* kiadását. Az mely posztók ezen seriesben nem tanáltatnak: ő Felsége kegyelmes parancsolatjából magamnál hadtam. Az *formát*, melyet Fejes uram által küldött Kgld, nem láttam; volt kezemnél — az mint mutattam is ő Felségének — két *mustra*, *ezüstfonállal és fejér szkófiummal varrott*; az ki kezemnél volt, Kgldmednek elküldöttem, — ha Kgld nem vötte, nem vagyok oka, hanem az étekfogó az ki savanyóvíz hordásból megrészezsik. Nem kétlem, tudja Kgld azon mustráknak formáját, az varrók repraesentáltak volt ő Felségének *egy papirosra*; az *melyen két ehhez hasonló rajzolás van*: annak kisebbikét Kgld ezüstfonállal kivarratni ne késedelmeztessék.

Az *aranyszkófiumból gombokot dolmány újjára* mentül hamarébb parancsolja ő Felsége, úgy, hogy *klárisz-színű selyemmel eggyelges legyen*, hogy ezen kláris-gombokhoz az kik már itten készen vannak melléire, hasonlítson. Ezen gombokkal együtt az *kék bíbor-dolmánt* elküldeni siettesse, mivel ő Felsége elhitette magával, hogy nem nyarára, hanem télbe fogja viselni.

Parancsolja ő Felsége hasonlóképen *fejér szkófiumból csináltatni olyforma vitézkötéseket*, mely az rattin-dolmányán van ő Felségének; ha ítélné Kgld, hogy mód nélkül hosszúak volnának az mellyén levő vitézkötések: alkalmaztassa úgy, hogy valamivel kisebbben essék az mellyén levő, és az újjára proportionaliter. Ha pedig úgy ítéli Kgld, hogy az újján levő alkalmas lenne az mellyire: csináltasson az újjára valamennyével kisebbeket. Ezen vitézkötéseket — két felől értvén, — ide küldeni parancsolja ő Felsége.

Az inasok dolmányát, nadrágját idehozatni már ő Felsége énnekem régen parancsolta; tudom, nem mindeniknek az inasok közül egyszersmind (egyszerre) adatódik ki liberiják, minthogy nem együtt kezdték szolgálatjokat. *Forgách* és *Vaji úrfiak*

posztójokot tölem kérvén, meg nem adtam, várván attól, hogy Kglđ fogja nekik kiadni. Az *Csáky úrfiak* és *Balogh Adám uram fiainak* dolmánya és nadrága mértékét Kglđnek megküldöttem, hasonlóképen némely inasoknak, az kiket elővehettem, utánnok való járásommal.

Azon *laposan vert ezüstdrótokot*, melyeket Fejes Bálint küldött volt Munkácsra, ideküldeni egészen parancsolja ő Felsége.

3 zacskóban küldök Kglđ kezéhez a vár épületire (a hegyet környező új *alsó vár* ez években épült) 2700 és 50 Rhénes forintot. Kellett volna küldenem 3750 Rhénest, melyeket adminisztrált Krucsay István uram Sennyey uramtúl, a ki extendáltatik ad flor. Hung. 4500, — de mivelhogy a szegény munkácsi dominium a subsidiale quantumban tartozik Generális Berceányi Uramnak ő Excellentiájának ezer Rhénes forinttal, — ezeret oda adtam.«

A július 11-iki levélben oda utasítja a fejedelem meghagyásából Fogarassy István Körössyt, hogy a »Kiszel urammal külső országokra követségbe induló becsületes úri embernek« ú. m. Nedeczky Sándornak, adjon kezéhez a kincstartó 200 Rh. frtot »idegen országban folyó pénzül.« Kiszel ugyan visz illet 1000 frtot, de még kell 200, s itt olyas pénznem már több nincs. »Császár- vagy franczia tallérul megadhattam volna: de idegen (lengyel és orosz) országban csak 36 garasban megyen.« Egyéb e levélben nem foglaltatik, — de annál több a másnap júl. 12-kén szintén Sáros-Patakról Körössy Györgyhöz intézettben. Nevezetesen:

»Kglđet kérem, elküldeni a nagy *perspectivának* a lábát ne terheltelessék, mivel ő Felségének nagyon szüksége.« Ugyanis Rákóczi igen szeretett *csillagászáttal foglalkozni*, s mint íme látszik, valának is hozzá jeles műszerei. Patakon pedig bizonyára a mértan, phýsica és mathezis collegiumi tanárával, — kit nagyon kedvelt és vele órákat el-eldissertált — kíván vala most valami érdekes csillagászati observatiókat tenni.

A levél többi része a szokott ruhakészíttetési: »Parancsolja ő Felsége, hogy *kék, szürke, veres nadrágot* csináltatván Kglđ, küldje el; mivel a kik vadnak itt, vagy kopott, vagy a vadászatul elmoscolódott. A gombkötőnek, az itt való megfogadandónak vége van, ha beéri Kglđ azokkal, — Kglđ dexteritására bízta ő Felsége. Én már ennek obsitot adok, és Kglđ azokat megtarthatja.

A mily mustrát küldött levelemben, hogy már varrják a varrók, jól van. A rattin-dolmányon értetik az az vitézkötés, a ki van azon dolmányon, kinek szélyin vagy környületin nincsen oly vitézkötés-forma.

A mely *publicínyszín* (zöldes sárga avagy sárgás zöld)

posztók a specificatióban nem találtnak, oka ez: hogy nem *publikánszín* lévén az a ki ottan specificáltatik, hanem *tiszta sárga*, — annyi singért, a mennyi találtatik azon indubitatus posztóban melyről Kglđ ír, az udvari-commissáriustól (Kerczell András) megcseréltem.

Komáromy panaszolkodik, hogy Kglđ neki nadrágot nem adott; Horváthnak pedig semmi liberája nincs, — már a mértékét elküldöttem. Mocsáry itt van a régi liberájában, a ki még nem kopott. — A *kék bíbor-dolmánt* elvettem a szürke vászonnal s egy nadrággal és *lapos drótokkal* együtt, *a melyből már szkófiomot vonattatni* fog ő Felsége. A *kék selyem* felől írtam még Tállyárul Engelmájer uramnak, azolta is sürgettetem Hoppmester (Ottlyk György) uram által, de látom, hogy semmi sem telik belőle. — Kglđtől sem ő Felsége dolmányára való gombházaknak, sem inasokénak zsinórt nem vettem, de már csináltattam. Az udv. commissárius singihez csináltattam magamnak singet Kglđ parancsolatja szerint.«

Itt a correspondentiákban tetemes hézag mutatkozik, úgy, hogy egész augusztus végéig semmi levél nincs. Ekkor az udvar már — e hó 17-kétől fogva — szintén Munkácson volt, lent a városbeli kastélyban szállásolva. Innét ír fel a várba 1709. aug. 28-án reggel Fogarassy István Körössynek:

»Adjon Isten szerencsés jó reggelt Kglđnek! Ezt a *ritézkötést* a gombkötőtől aláhoztam vala mustrának: de ő Felsége nem így kívánta volna, hanem keskenyebben, olyformára, mint a másik *rattín-dolmányon* voltak; de lehet talám ezeket is corrigálni, mivel ha meglúzza jól az ember, mindjárt keskenyen esik. Nagyon haragszik ő Felsége a *szkófiom-vonókra*, csaknem maga is desperál jó mesterségek felől. A *kék dolmány* ha készen van, küldje le Kglđ. — *Ezen szkófiomot Fejes vonatta Birtfán*, (Ganzaug nevű szkófiom-vonónál,) intacte, valamint kezemhez adta, úgy Kglđnek felküldöttem.«

Harmadnapra, aug. 30-án délután ismét czédulát küld fel a várba Fogarassy a vén Körössynek, még pedig ez úttal a háztartást ért *gyász hírről*: t. i. a fejedelem kedvelt vizslája *Roland* itt hagyá e nyulas világot. Mit a főpohárnok ekkép jelent:

»Szegény *Rollánt* ma 11 és 12 óra között megdöglék, — a kit ő Felsége úgy szán, hogy meg nem mondhatom.« Ezután viaszgyertyákat kér leküldeni, nem ugyan Roland ravatalához, hanem a fejedelmi termék szükségére, »mivel csak most jó hozzám Bodoky, hogy semmi viaszgyertyája nincsen a Felséges Fejedelem házában. Mit cselekedjem? már nem tudom. — A *gomb-mustra* melyet aláküldött Kglđ, igen jó, csak continuálják a gombkötők. Horváth József dolmánya és nadrágja Patakon van, ottlétünkben

izentem neki, hogy jöjjön érette, s nem jött; én utánna nem hozhattam.«

Íme ennyi mind az, a mit 1709. augusztus haváról adhatunk. Annál teljesebbek azonban a szeptember havi correspondenciák. Mindjárt sept. 2-káról így ír Fogarassy:

»Úrunk ő Felsége azt parancsolja Kglldnek, hogy azalatt míg itt leszen ő Felsége, a *paplant* (ez is arannyal volt kivarrva) Kglld elkészíttesse; ne legyen pedig úgy megtömve, mint a melly alatt most hál. A dolmány újjára, hasonló formára s azon *laposan vont drótból* leszen varrás, vagy laposodik össze, vagy nem. A gombház alatt semmi varrás nem fog esni, csak megmarad a gombház alja minden varrás nélkül.« P. S. »Vagy erős, vagy nem, ha kevés ideig fog is tartani, — csak *kék atlaczt* csináltasson Kglld a paplanyra; ha elszakad, mást kell varratni a környültre.« (T. i. úgy is csak a közepe volt szokás szerint arannyal hímézve.)

Másnap, mintegy folytatva: »Adjon Isten jó reggelt Kglldnek! A paplancsinálót felküldöttem, — de ez rosszszól biztatja magát, mivel csak vásáros paplanokat szokott csinálni, nem ily drágát. Szabó János segítse, hogy el ne rontsa a paplant *ez a görög*. Azt mondja ő Felsége, hogy nem érdemel az oly szabó kenyeret, a ki paplant nem tud csinálni.« Ez után egy »lóra való pinczetokot« kér leküldetni a várból Fogarassy, s »vagy négy palaczkot, azokba valót.«

Sept. 4-én aztán megírja, hogy mire kellett ez a pinczetok; t. i. »ő Felsége a *Felséges Czárnak* (Nagy-Péter, Rákóczi személyes barátja és szövetsége) akar kedveskedni a *succus-borból*. Ő Felsége parancsolá ma megírnom Kglldnek: ha mind aranyból vagy gyémántból való volna is azon pinczetok, — ne tartsa meg (vissza) Kglld, ezen póstai alkalmatossággal hadd kedveskedhesék ő Felsége. — A gombkötője meggyógyúlt-e Kglldnek, vagy nem? Mert csak sürgeti ő Felsége azt az *kék övet*; ha még is beteg s késedelmes lenne az övnek elkészülete: parancsolja ő Felsége az pataki gomkötőt idehozatni, hamarabb voltáért. — Tudakoztatja ő Felsége, ha béllésnek való *nyestek* vadnak-e Kglld keze alatt?»

Sept. 5-én újabb levélke: »Ő Felsége a *dolmány újjának hajtókájára ezüstmatériát parancsol tetetni*. A kék nadrágot *ezüstkapcsokkal* együtt felküldöttem, hadd varrja fel Szabó János a kapcsokat.« (E kapcsok a nadrág felső szegélyén és czombjain arra valók valának, hogy lovagláskor föl lehessen reá kapcsolni a *salavárit*.) Továbbá, a németek hadi fogságából »mostan szabadtúl *Nagyszeghy Gábor* (dandárnok) uramnak, *Krucsay János* (ezredes) uramnak, és főstrázsamester *Bihary* uramnak küldjön Kglld kinek-kinek *hét-hét sing anglia-posztót*; (ennyi kellett t. i.

egy-egy öltözetre.) Pénzt is parancsolván ő Felsége adnom, avval együtt a posztót is kiadom.»

Másnap hosszabbacska levél van, több megbízással, úgy-mint: »Az almáriom, *könyvekkel együtt* megmaradhat az házban (szobában.) A dolmány alá *kék atlatzot* tetessen Kglđ. Nagyszeghy Gábor uramnak mentének, dolmányának *zöld posztót* küldjön Kglđ, nadrágnak pedig másfél singet *vereset*. A gombkötők s szabók még megmaradhatnak ott, a hol dolgoznak, csak a varrókot exturbálja Kglđ. Kéry uramnak (gr. Kéry Ádám, a fejedelem udv. káplánja) ugyancsak a (várbeli kálvinista) praedicator háza fog adatódni, — ma felmenvén ő Felsége, fog parancsolni Dobay (Sámuel, várnagy) uramnak. — Krucsay János uram a *veres posztón* nem kap, de az mint beszél: tetszeni fog az a *téglaszín*, csak abból küldjön Kglđ. Bihary István uram, látom, nem igen válogat a posztóban, hanem bízza magát Kglđ dexteritására: vagy *zöldet*, vagy ha abból a *téglaszínből* küld Kglđ, jó leszén. — Ó Felsége tudakoztatja: mennyire való *nyuszt* legyen Kglđnél?»

Ugyancsak sept. 6-án még ezt a kis czédulát küldi Fogarassy: »A posztókot a csatlós megadta. Én jelentettem ő Felséginek a *kárpitok dolgát*; ráállott ő Felsége, hogy a varrók szállását a *zölddel vonassa bé Kglđ*; a Kéry uram szállása hadl maradjon tovább való dispositiójáig ő Felséginek, mivel az ő *atlatz-kárpit* ő Felséginek nem tetszik.«

E kárpitozásból következtethetünk a munkácsi paloták pompájára, — pegig a legdrágább kárpitok — más néven »*házőltözetek*« — az alsó kastélyban, mint a fejedelem s legelőkelőbb vendégei szálló helyén voltak.

Most néhány napig szóbelileg érintkezett egymással az udvari fölszerelés két nagymestere; csak sept. 9-én ment ismét újabb czédula Körössyhez:

»Tegnap elfelejtettem Kglđnek megmondani ő Felsége parancsolatját, hogy azon *posztóknak mustriit* küldje Kglđ *Forgács* (Simon) uramhoz ő Excellentiájához, *mellyek ő Felsége számára valók, s a mellyiket foyja szeretni, abból adjon Kglđ egy öltő köntösnek valót, a mennyit ő Nga fog kívánni egész köntösnek*, úgy mindazáltal, hogy ő Felséginek is maradjon azon posztóból a kit kívánni fog ő Nga.« (Ugyancsak liberális intézkedés egy *rab* irányában!) »A paplant küldje alá Kglđ György Deák uramtúl, hadd varrjanak lepedőt alája. Tudakoztatja ő Felsége, hogy mikor készül el a köntöse?»

A másnapi levélke tudatja, hogy b. Perényi János úrfi, kinél másfél sing posztó többlet volt, nem akarja azt visszaadni, s a fejedelemnél is instálni fog érte, ha másként nem lehetne. »A zsidónak a Felséges Fejedelem csak közönséges vászonnal parancsolta a *sítort megbélleni*; még fel nem szabta a *czviliket*,

majd kérdést teszek ő Felségitől s azután felküldöm a sátoreszt s mit fog ő Felsége parancsolni? megízenem vagy megírom. A csiszárt (kardműves) és vargát Kglđ parancsolatja szerint ezennel felküldöm. Az abroszt felküldöttem.«

Sept. 11-kén a következő érdekes commissiókat tolmácsolja a főpohárnok tolla:

»Mai napon érkezvén Dobrovolszky uram Lengyelországból, hozott ő Felsége számára *egy kardot*; parancsolja ő Felsége Kglđnek, hogy azon formára, a melyre most az övét kötik a gombkötők, köttessen Kglđ *fekete selyemből és aranyfonalból, úgy, hogy az aranyfonál bővebben legyen jóval is a selyemnél*, azon kardra zsinórt, oly vastagot, mint a kis újja a Kglđ kezén. *Faolaj* se nálam, sem pedig a konyhamesternél nincsen, hogy a *csiszárnak* adhattam volna, hacsak Kglđ nem küld. Azonban egy *tarka szőnyeget* is küldjön alá Kglđ, oly nagyot, hogy a *kilencz tál étkes asztalt a palotán* belephesse, — ma parancsolta ő Felsége.«

Ez után Fogarassynak Körössyhez sept. 15-kéig nincs tudósítása; hanem közben, »*Die 14. 7-bris 1709.*« kelettel magának a vén főkomornyik és kincstárnoknak maradt fenn egy a fejedelemhez intézett kemény, öreg írású levele, Rákóczinak sajátkezűleg reá írt válaszával együtt; melyet is ritkaságánál fogva, íme, egész terjedelemben ide iktatunk:

»Felséges Fejedelem, Kegyelmes Uram!

Az Felséged parancsolatját Fogarassy uram által alázatosan vettem; mindazáltal *az mentét is* aláküldöttem: lássa Felséged, az újja miképen van? már csak bélelni kell. Én matériát azért nem varratam alá, hogy egészen akarom megbéleltetni, úgy hallottam, hogy parancsolta Felséged. *Az szürke dolmányt már elkezdték: ezen formával ezüsttel varrani és már négy virág meg is van varra és egészen ezen forma kímélve és redragasztva vagyon*; ¹⁾ ha Felséged kívánja, azt is leküldhetem. Felséged válaszát alázatosan elvárom: ha ezen mente-újját elbontsák-e, vagy ne? és azon szürke dolmánynyal is mitevők legyünk már? mert ha kifejtjük, rút lesz, — soha úgy nem fejtjük, hogy meg ne ismeresszék, hanemha más dolmánt csinálunk. Az posztója is rút, — *barátnak való csak*. Az kardzsinór kész, csak az kardot kell idehozni; vagy ha Felséged úgy parancsolja csinálni, hogy levehetni, meg másra tehetni, — álljon az Felséged gratiájában.

Die 14. 7-bris 1709.

Felséged alázatos szolgálja

Körösy György m. k.«

¹⁾ Látható e sorokból, milyen volt a hímzési mód? T. i. az udv. festő legelsőben kirajzolván papírra a hímzendő virágok s egyéb díszítmények formáját, miután e minták a fejedelemnek bemutatattak és tet-

A fejedelem sajátkezű válaszirata a levél alján:

»Az mente meglehet az mint van szabva, csak béleltesse meg Kgl. Gallérja is légyen (t. i. hátra csüngő, hosszabb prém-gallér.) *Az dolmányon rútak az gombszárók makkjai*, mert nagyok; azok nélkül próbáltassa meg Kgl. *Az gombkötő-munka mocskos*; az mente csípőjén *az vitézkötések olyan síkból legyenek, mint az varrás*, reá lehet varrani. Az szürke dolmányt nem tudtam, hogy már varrják; *meglátom holnap, felmegyek.*«

Megítélhető e válasziratból: mily minutiákra is kiterjedt a a fejedelemnek mindent észrevevő, mindenre reáérő figyelme, és csak nehezen kielégíthető, választékos, nemes ízlése. Ifjú, daliás és fény szerető ember volt, — nem csoda tehát, ha gyönyörködék a keleti ragyogással s fényes hadi pompával készült magyar vitézi öltözetekben. Rákóczi az orientális gazdagsággal és magyar diszszel finom francia ízlést párosított, — oly fényt és elegantiát fejtván ki, miként előtte senki más, sőt utána sem; mert az Eszterházy herczegek Mária-Therézia korabeli mesés fényűzése idejében a magyar ízlés már tetemesen elkorcsosodott, s úgy a díszítés, mint különösen a szabás eredetiségéből kivetkőzve, megrontó, barock befolyás alatt áll vala.

De térjünk vissza Munkácsra, az 1709-ik évhez. Sept. 15-én Fogarassy ily czédulát küld fel a várba Körössynek:

»Én ezen órában indulok Patakra; hanem ő Felsége azt parancsolja, hogy a varrók ahhoz a köntöshöz fogjanak, a ki aranyfonállal leszen varrva, *mivel ezen formákat nem szereti, másképpen fogja a képiróval rajzoltatni.* A mente újján semmi varrás (értsd: hímzés) nem leszen, hanem oly formán fog esni az újja, mint a veres-bársony mentének az újja, hogy egy kis hajtókája légyen. Ezen értetik azon mente, az kit most varottanak. A téli köntösököt is parancsolta ő Felsége alá adni, és hogy a nyáriakat felküldjem; de hacsak Kgl. alá nem jó ő Felségéhez, ezeket véghez nem viszi maga.«

Patakról ugyan hamarosan megfordult Fogarassy, mert sept. 17-kén már ismét a munkácsi kastélyból ír a főkamárásnak, illetén levelkét:

»Ennek a mentének, melyet aláhozott volt Várady uram, az újja megmarad, a mint van, és egészszen végig kell megbélelteni; semmi matéria az alján nem leszen. 2-do, arra a *tengerszín-forma mente aljára*, hasonlóképpen a *dolmány újjának hajtókájára* fogja Kgl. csináltatni azon *veres-aranyos matériát*, melyet török *Ahmet bassa* hozott volt kezemhez a télben. A

szését megnyerték, felragasztották, férczelték a kiszabott kelmére, vigyázva kimetelték és úgy arany- vagy ezüsfonállal, avagy szkófiommal kivarrván, a fejedelemnek meg újra bemutatták.

mentének pedig újja nem ilyen formára leszen, mint a mai napon alávitetettnek, hanem olyan formán, mint a veres-bársony mentének az újja: azaz, hogy nem *füle*, hanem csak *hajtókája legyen.*» (*Fül* alatt értendő egy az újj végén felnyúló, s fölül rendesen más színű és kihímzett olyas hosszú hajtóka, mely visszahajtvá a kézfejet beborította és a kardmarkorlaton vagy kantáron a hideg ellen némileg keztyű gyanánt védelmezte. L. Rákóczinak 1701-iki képét, »II. Rákóczi F. ifjúsága.«)

Ugyancsak sept. 17-kén még egy más czédulát juttatott a várba a főpohárnok, a ki hivatalához híven Sáros-Patakról finom borokat szállíttatott magával a munkácsi vár pinczéibe. Ezekről írja:

»A Felséges Fejedelem parancsolatjából küldöttem fel a csatlóست egy palaczkkal, hogy Kglđ azon *asszúszülő-borából*, a melyiket jobbnak itéli lenni, egy palaczkkal küldjön, — hadd töltsen meg azon palaczkokat, a kiket hoztam kevés hiánossággal. Iám, nem oly rossz a succus a kit én hoztam, mint a mellyet Szekeres küldött! Kglđ udvarlására, ha érkezhetem, még ma felmegyek, csak végezhessem dolgomot.«

Ettől fogva sept. 23-káig nincs levél. Ezen utóbbi napon azonban a következő czédulát írja Fogarassy, a melyből megtudjuk, hogy vadászatokra a rendesnél kurtább dolmányokat s mentéket viselének:

»A mentét felküldöttem, mivelhogy ő Felsége végig bēlletten (t. i. prémmel) nem szereti; hanem afféle matériát, mely a dolmánya alján van, tétessen Kglđ az aljára. A mely dolmánt pedig most varranak a varrók, annak ha még meg nem szabatta Kglđ a mentéjét, *szabassa röviden, úgy, hogy csak éppen vadászó-köntésének fogja ő Felsége aztot tartani*; a dolmány se legyen oly hosszán mint most szabva, hanem proportionate legyen rövid mentéhez. Ha pedig már megszabatta Kglđ a mentéjét: úgy is csak meg kell rövidíteni, — mert egyáltalán véggel hosszán nem fogja viselni. — Kérem, *ezüstöt* küldeni Kglđ ne terheltesék *kapocsnak s patkószegnek.*» Körössy oldaljegyzése: »25. die az szabó is le volt és hosszát megmérte a mentének.«

A másnapi levél a »Lengyel és Moszkvaországba« heted magával expedíált Antalóczy számára, ott kelendő pénz leküldése iránt intézkedik csak, míg a szept. 25-iki kis czédula ismét a varróknak szól: »A varrók a mely dolmánt most varranak, annak a *dolmány-újján* is leszen varrás; a *mentéjének mellyén* pedig másfél annyi nagy leszen a varrás, mint a dolmány mellyén van. Mivel pedig ez a köntös oly hamar el nem készül: a bēllése mi legyen? ő Felsége továbbra halasztotta, — most semmi parancsolat nincs íranta.«

Ezután Fogarassy odajárt Szolyvára, s csak három nap múlva, sept. 28-kán ír ismét:

»Tegnap 4 óra tájban visszajövé a savanyóvízről, vettem a Kglđ levelét, melyből értem, hogy effectusba sem a szkófiom sem pedig a lapos drót nem mehet; én jelentettem ő Felségének a szkófiomvonó dolgát, Komáromy uramnak pedig itt csak jó hírét sem hallom, hol legyen? nem tudom. — A csujtárokat kiadhatja Kglđ erga quietantiam. A *jávorköröm-palaczkot* nem is jelentettem ő Felségének, mivelhogy Ilosvay János uram nem ő Felsége parancsolatjából, hanem csak maga indulatjából kérette pro interim, hogy itt nincs puskaporhoz való palaczkja. — A Kolosváry uram commissióját felküldöttem, hasonlóképpen a *képíró projectumát*.« Valjon *Mányoky Ádám* értetik-e itt? biztosan nem mondhatni, de igen valószínű.

Most octóber 6-káig nincs levél. Ekkor a fejedelem abbéli parancsát tudatja Körössyvel Fogarassy, hogy 9000. tallért Lengyelországban folyó, és 1000 Rh. frtot Moldvában folyó pénzül tartson készen; továbbá »Szabó János hadd jöjjön alá, hozzon magával még ma egy sing *bagaziát*, akármi színűt, a *kardnak tokot fog csinálni*. A gombkötőkkel Kglđ csináltasson egy pár bőrkapczára való zsinórt.«

Ezután újra szünetelnek egy kissé a parancsolatok, mivel a fejedelem Unghváron járt, Bercsényi látogatására. Oct. 11-kén volt ismét visszatérendő Munkácsra, s már előreküldött néhány megbízást, melyeket e napon így tudat a főinnyaadó a főkamარás-mesterrel:

»A Felséges Fejedelem ma jó haza. Az estve felé érkezék Lipcsey a savanyóvízes kocsival, (úgy látszik, Rákóczi Munkácson és Patakon létében folytonosan szolyvait ivott,) a ki által újabban parancsoltaték, hogy a (parádés nagy) hintót elkészíttessen; a szígyártót felküldöttem, kérem édes komornyik uram Kglđet: méltóztassék parancsolni Csatlós Istvánnak, hogy varrassa fel azon szíjakot és a kristályokat rakja be a hintóba, mert bizonyosan azon fog bémenni Husztra (az erdélyi rendek gyűlésére,) ha nem disvadeálhatjuk ő Felségének. Ma beszéltem Gróff Mikes (Mihály, székelyek generálisa) urammal ő Ngával, hogy disvadeálja ő Felségének; (miért?) mindazonáltal hadd legyen készen. — A *buzogányhoz való bársony-tokot* kérem Kglđet, aláküldeni méltóztassék, a mi héjával leszen, hadd készíttesem el.« Ez is a huszti ünnepélyességekhez kell vala.

Ugyancsak oct. 11-kén, délután, még egy czéduát küld a várba Fogarassy, kérvén Körössyt, hogy a fejedelem »*vátszon nyári dolmányit*« küldje le, ő Felsége parancsolatjából, »*főkép-pen azt a kit Patakon csináltattam és azont, a kinek az újja hor-*

vátoson ki van vágyva.» E szerint tehát a kivágott bő új horvátos szabás.

Másnap oct. 12-kén is mind a huszti utazás előkészületei folynak. »A vitézkötés-mustrákat felküldöttem. Vagy 12 sing posztószélt küldeni ne terheltelessék, mert elmúlhatatlan szükségem van rá. Ha már készek az *ajtónállók dolmányi*: kiadni ne terheltelessék, mert rongyoson fognak a gyűlésen compareálni.« Továbbá: »A *hintó nem az a nagy* léssen, — már van parancsolatja a lovászmesternek (Giczey Zsigmond vagy Csebi Pogány Zsigmond,) mellyiket hozza alá. A *buzgánytokot*, kérem KglDET, aláküldeni ne terheltelessék: mert két vagy három óra múlva megindul ő Felsége oly helyre, a hol méltósága megsértődésével esik, ha Klgd az *inasoknak mentét* nem küld alá, főképpen Bicskeynek és Kordának, mivel egyiknek sincs egy makula mentéje is; ő Felsége igen nehezteli, hogy KglD eddig el nem készítette a köntösöket. Vagy 9 pár csizmát is küldjön KglD, mert az ilyen rongyosok *kétlenítettnek elmaradni ő Felségitül.*»

A következő levélke oct. 19-kéről Husztról van keltezve, melyben a fejedelem abbeli meghagyását tudatja Fogarassy, hogy Ebeczky Imre — dandárnok és egykori érsek-újvári parancsnok — emberének Körössy azonnal adjon ki 300 Rh. frtot és hét sing angliá-posztót. E levélkével aztán megszakadnak az eddig oly sűrű correspondentiák, egész nov. 9-kéig, mely napon a munkácsi kastélyból illetén czédulát küld fel a várba a főpohárnok a főkamaráshoz:

»*Jósika István* uramnak a hatodfél sing angliát kivágtam és a maradott részt KglDnek felküldöttem; kérem KglDET, nadrágnak valót is küldeni ne terheltelessék, karmazsinszint kívánván magának. *Lázár Tamás* (udv. kornétás) uram a gyermekei mentéjét hozzám hozta KglD parancsolatjából, hogy megbéleltessem, lévén *bárány-bőrök* ideálá a szőcs kezénél; KglD parancsolatját elvárom, mitevő legyek? Kérem bizodalmason KglDET, ha volnának valami *régi, letött arany- vagy ezüstfonálból való gombjai* KglDnek, a mentémre küldeni méltóztassék, mivel most akarván egy hitván mentét felállítanom, ezen viselt mentémről a gombokot leszedetvén, arra tétettem. Ha pedig nem adatnék, ezen felküldött ezüstfonálból még ma a gombkötővel esináltatni ne terheltelessék KglD *14 kis gombocskát*, nem kívántatván hozzá se *pikkely*, sem pedig *gombház*. Kérem KglDET, küldjön *négy sing aranyzsinórt*: hadd zsinórozassam meg a Felséges Fejedelem *két pár vörös csizmáját*, patkoltassam és sarkantyúztassam.« P. S. »Az audientiás házból való kis szaltalt, a köntöst ha kész, a két órát aláküldeni parancsolja ő Felsége, — talám a várbeli hajdúk aláhozhatják.«

Ezután a fejedelem a gr. Potoczky Mihály kiewi palatinus-

sal érkezett lengyel segédhadak meg szemlélésére Felső-Zemplénbe utazék; hol is, úgymint Varannón, Hrabócson és Homonnán, Beresényivel és Károlyival tanácskozmányokat tartván, a küszöbön álló téli hadjárat tervezetét megállapíták. Rákóczi az udvarnép idősebbjeit és a mivesek legnagyobb részét Munkácsra hagyá hátra a vén Körössyvel; azonban az ifjabb udvari rend mindenüvé kísérte őt, — így a főinnyadó Fogarassy István is, kitől az év végéig *négy levelet* birunk Körössyhez. Ezek elseje — a fejedelmi háztartásra igen érdekes tudósítás — 1709. nov. 18-kán Varannón kelt, s így szól:

»Az *rattín-köntöst* ő Felsége Szabó Gáspárral akarja megcsináltatni; parancsolja azért, hogy a posztót ideküldesse Kglđ, és azon posztóból is *egy salavárdinak* valót, a melyből áll azon köntöse ő Felséginek, melyet most végeztenek el a varrók. Kérem Kglđet, a *mentére is köntöt* küldeni ne terheltessek, mivel mai napig is *pántlikával viseli*. — Ottlarein (*Eau de la Reine*) *víz*ből teljességgel kifogytunk; ha Kglđ egynéhány futcskóval (sic!) nem fog küldeni, rövid nap alatt egy csepp sem lesz. A mely *fűszerszámot* Hoppmester (Ottlők) uram hozatott, annak specificatióját Kglđnek megküldöttem; ő Felsége paraucsolatjából egy angáriára (évnegyedre) valót kivettem, szám szerint így: *Borsot és gyömbért*, nem lévén mértékem, csak zsákokba vettem, mindazáltal ki nem adom méretlen a konyhamestereknek. (Ezt az igen takarékos és rendtartó Körössy megnyugtására jegyzi meg.) *Székfü* maradott itt öt font; *szerecsendió* semmi, *virág* (szerecsendió-virág) három font; *finom nádméz* három süveg, alábbvaló 12. A nádméznek finoma krétával meg van jegyezve, volt nro 33, az alábbvaló pedig nro 44. A *sáfrány* egészen itt; 3 font *fahéj*; *rizskása* semmi; *babérlevél* egy font; *kaperle*, *szardelle*, *sós lemoni*, *brunella* egészen itt maradtanak, a *faolajjal* együtt, a mi kevés megmaradott a hordóban, melyben volt becsinálva — én nem hiszem, hogy negyedrésze megvolna, — a többi mind elfolyt. A *maccaróniból* János mester (a főszakács) egy sort vett ki, nem többet. *Apró dara* maradt itt 15 font és a *citrom* egészen.«

E kimutatásból körülbelől látható, hogy a fejedelem konyháján minemű külföldi fűszerek és általában boltbeli élelmi cikkek használtattak.

Fogarassynak következő levele Hrabócson, dec. 10-kén íratott s mind a fejedelem ruhadarabjait illeti:

»A Felséges Fejedelem parancsolatjából megyen Szabó Gáspár egész cselédjével együtt Munkácsra, hogy ott úgy alkalmaztassa feleségét s cselédjeit, hogy helyben mindenkor lehessen maradások. Ha vagyon Kglđnek annyira való *kék posztója*, szabni kell ő Felséginek *dolmánt*, *mentét* és *nadrágot*; a *mentéje* jó szűkön essék, és a *galléra kifordítva*, *Dunántúl való módon*;

a salavárdija pedig béllelve lészen karmazsínszín bársonnyal. — A mely *lengyel bugyogót* parancsolt ő Felsége szabatni: azon posztóféléből szabattassa Kglđ, a melyből van ezen köntöse, a kire a mentekötőt hoztam. A *bugyogó zsebe körül karmazsínszín bársonyt* tétessen Kglđ, de jobbfielét, mint a szürke mostani dolmány alá tétetett Kglđ, mert akár avval, s akár a nélkül, mivel igen alávalónak mondja lenni ő Felsége. — Csizmadia uram is oda patkol; szabattasson Kglđ valami *gyenge karmazsínból* is, azt parancsolja ő Felsége, vagy *két pár kapezát*, azonkívül téli csizmákat, a mint meg van mondva néki.

Új hír: Lőcsén, minekelőtte ideérkeztünk volna, az ellenség fennhagyott és elszállott alóla, érezvén a sáfrány-illatot. Rövid nap *kalapot és plundrát* (az az: németektől nyert ruhát) küldök Kglđnek.

»P. S. Legelsőbben Samkó, ő Felségének csináljon *hosszú-szárú, veres karmazsín-csizmát és palotára való egy pár sárgút és egy pár vereset, felkötve.* Ezek készen lévén, étékfogó által elküldeni siettesse Kglđ, mivel egy téli csizmája sincs ő Felséginek. Ezekkel együtt ne terheltesék Kglđ a *csuhadár-szekérre* való *veres posztót* is elküldeni, mert már erről teljességgel leszakadt a ki volt. A viselt *zöld süvegem* ott maradt az innyaadószálláson, — hadd küldje ide Osztrólczy uram.«

Dec. 13-kán, még mindig Hrabóczról, ismét ily megbízás tolmácsoltatik:

»A Felséges Fejedelem parancsolatjából irom Kglđnek, hogy úgy igyekezze Kglđ azon köntöst elkészíttetni, melyet Szabó Gáspár által parancsolt ő Felsége, hogy Adám s Éva napján, azaz karácson előtt való nap ő Felsége magára vehesse; máskint, ha arra az napra itt nem leszen, — annakutánna ő Felsége nem is fogja kívánni. — Mi a táborozáshoz, a mint látom, serio hozzá fogunk; úgy gondolom, hogy a jövő héten ő Felsége ki is fog innen indulni, merre? nem tudom.«

Végre, a Fogarassy-féle 1709-iki levelek utolsója december 26-kán Homonnán keltezve indult Munkácsra. Legelőször is »minden idvességes jókot« kíván Istentől új évre az öreg Körössynek; azután rákezdli a szokott megbízások elősorolását:

»A papirosban takart *vitézkötés-mustra* mentére jó lészen, és a kicsin, *dolmány újjára*; a dolmány mellére pedig proportionáltassa Kglđ ezekhez képest olyan *kék selyemmel*, mint van a nagy mustra. Ez pedig, a papirossan kívül való, nem fog kívánnatni. — A *kék dolmány, nadrág és salavárdi* mivel nem kész s nincsen is Kglđnek posztója: csak hagyjon fel Kglđ rajta, ne cserélje meg azon hat sing posztót, melyről teszen Kglđ az ő Felsége levelében említést, — beéri most ő Felsége ezen *kék köntüssel* egy ideig. Kglđnek ő Felsége azt parancsolja, hogy

azon *feketés ezüstfonalat*, melyet a törökök csinálnak, fordítsa Kglđ a *cavallérok* (nemes testőr ifjak) *tarsolyára* és *lódíng-varratására*, az ő Felsége számára pedig, ha a piacon kell is venni, vétessen Kglđ szépet, — és így semmi kárát nem fogja Kglđ valani. Ha pedig annyira való ezüstfonala nem volna Kglđnek olyan, a kit a törökök csináltak: a cavallér uraimék tarsolyára csináltasson Kglđ többet, ha az ördög elviszi is török uramot! — A *Luther-csizmát* (föntebb: »*lutheránus csizma*«) nem kell felkötni; csak volna felkötetlen, jó volna. — Ilosvay László uram most a posztóját nem kívánja, azt mondja, hogy ezután is megtalálja. — Új híreim nékem most sincsenek; de bízom, hogy Isten kegyelmiből rövid nap jóval fogok Kglđnek udvarolni.«

Közli: THALY KÁLMÁN.

Mednyánszky Jónás házánál Beczkón tartott nászvendégség idejéről.

A »Tört. Tár« 1882. évfolyama III. füzetében »Mednyánszky Jónás nászvendégei Beczkón« című érdekes közlemény a vendégek névjegyzékéből azt következteti, hogy a nevezett család örömnép 1664—1668 közti időre esik, abból indulván ki, hogy Nádasdy Ferencz csak 1664. évben jutott az országbírói méltóságra. Nézetem szerint azonban az említett vendégséget 1655 vagy 1656 évre kell tenni, a minek okát íme röviden előadni bátoriskodom.

A meghívott, de meg nem jelent urakra nézve azt jegyzem meg, hogy Nádasdy Ferencz, mint legalább én olvasom, az országbírói méltóságot már 1655 június 29-én viselte, mely évben már Wesselényi Ferencz volt az ország nádora. Gróf Batthyány Ádám 1659-ben halt meg, Révay Ferencz thuróczi főispán plane már 1656-ban mult ki; Homonnay gróf Drugeth György pedig (ha erről van szó) 1661. évben az élők sorából elköltözött. Zichi István 1655 (nem pedig 1665) évben már kamara-elnök volt.

A jelenvoltakra vonatkozólag csak annyit tudok, hogy Szunyogh Imre 1660. Esterházy György 1663-ban haltak meg. Mellékesen megjegyzem itt azt is, hogy Beczkón tartotta lakadalmát 1631 nov. 9-én Pongrácz Dániel és neje Révay Erzsébet, kik anyyi év múlva a Mednyánszky háznál mint nászvendégek voltak jelen.

Hogy e nászvendégség az 1655-iki országgyűlést követő időre esik, azért is gyanítom: mert a világi méltóságot viselő meghívott urakat, kik a lakodalomra meg nem jelenhettek, mint olvassuk, sem az országgyűlés sem valamely harczias események,

hanem másféle körülmények akadályozák; más részről pedig talán az is oda mutat, hogy nemsokára az 1655 orsz. gyűlés után volt a nászvendégség, mert a meghívott Révayak közt nem találjuk a nagybefolyású Révay Lászlót, beczkói várkapitányt, ki az 1655 évi orsz. gyűlésen a határvizsgáló bizottságnak s a római császárhoz küldött követségnek tagjául választatván, valószínűen e tiszt-sége és megbízatása miatt volt távol Beczkótól.

Mindezekből tehát, ha a fölhozott adatok valók, azt kell következtetnem, hogy a vendégség vagy az 1655. év második felére vagy az 1656. évre esik. A mi pedig talán némelyek előtt kétséget támaszthatna e vélemény ellen, az csak az lehetne, hogy Nádasdy Ferencznek két szintén jelenlevő leánya: Marcsa és Krisztina akkor tájban igen kis gyermekek lehettek; de még is nem gyanitom, hogy e körülmény a fentebbi adatokra alapított következtetésemet megdöntené. Ha egyébiránt a többi vendégek halálozási éveit és más családtörténeti adatokat is, majd mások kutatni fogják: hiszem, hogy nézetem ez oldalról is igazolva leend.

Közli: STESSEL JÓZSEF.

VEGYES KÖZLÉSEK.

A KASSAI CSALÁD TÖRTÉNETÉHEZ.

Ezen alább következő levél egy Kassán elhunyt Kassay Istvánról emlékezik, ki kolozsvári polgár volt s aranyműves. Ezen ember utódinak állították ki Kolozsvárrt ezen levelet, hogy így mi akadály se lehessen az örökség megkapásában. Nagy Iván »Magyarország családai« cz. művében a Kassay családról csak Kassay István Bethlen prothonotariusától kezdve bír tudomással. Kassay Istvánnak pedig Kolozsvári előneve volt. Nem valószínűtlen, hogy ezen Kassayak, kikről a levélben említés történik, azon Kassay családból származtak, melyből Kassay István. Hogy a meghalt nem lehetett neki atyja, az az időből következik, lévén a megholt Kassay Istvánnak 1598-ban egy 6 éves fia. De hogy közelebbi rokona lehetett, az valószínűséggel bír. A levél így hangzik:

1598. márc. 14.

Generosi, famati, prudentes et circumspecti domini amici nobis observandissimi.

Superioribus proximis diebus redditae sunt nobis litterae ab senatu Geolniciensi, quibus certiores reddebamur, esse videlicet quosdam homines Geolnicij, in quibus Albertus et Leonardus Pentek essent praecipui, qui demortuum Stephanum Cassay aurifabrum commansorem nostrum filium fato functi dudum Stephani Cassai Zeoch Cassoviensis propinqua cognatione attingerent, ad quos sublato e vivis cum patre eodem Stephano Cassay honorum quorundam ipsius Stephani Zeöch successio et haereditas jure uptimo pertineret. Cuius rei causa praedicti Albertus et Leonhardus Pentek cum Dnes Vras requisivissent, id responsi a Dbus Vris retulerunt non posse illos prius illa bona adipisci, quam a nobis evidens ea de re testimonium ab ipsis allatum foret, utrum scilicet aliqui dicti Stephani Cassay hic apud nos supermanserint haeredes. Quod quidem negotium cum nos cognatis ipsius Stephani Cassay exposuissemus,

re vera comperimus duos adhuc liberos cum matre vidua ab eodem Stephano Cassaÿ superesse, quorum alter masculus sextum jam ætatis annum ageret, altera vero foemina quintum attigisset annum. Quamobrem iidem cognati et vidua nos enixe rogaverunt, ut perscripto negotio apud D. Vras instaremus, ut bona illa, si quæ fortasse ab avo pupillorum Cassoviae superessent, cuiquam interea elargiantur, donec prædicta vidua mater pupillorum dei consilio voluntateque sua Dnes Vras aut per nuncium aut per se sit requisitura. Id quod D. Vras pro singulari sua humanitate haud quaquam gravate præstituros confidimus, idque ut faciant, etiam atque etiam rogamus, cuius rei nos quoque in omnibus negociis, si quæ erunt, in quibus opera nostra usui possit esse rationem semper sumus habituri. Quod superest Dnes Vras quam diutissime salvas et incolumes et divinae commendatas protectioni exoptamus. Datum Claudiopoli die 14. Martij 1598.

D. V.

Studiosissimi et
addictissimi

Judices et senatus

Reipublicae Coloswariensis.

Külczin: Generosis, amplissimis et prudentissimis dominis N. iudici caeterisque juratis civibus et senatur Reipublicae Cassoviensis etc. Dominis nobis (*alatta* mihi) observandissimis Cassoviae.

Más kézzel közbei Exhibitae 9. Aprilis Anno 1598. Cassoviae.

(Megyan Kassa város levéltárában 4791,70.)

Közli: PETTKÓ B.

BOCATIUS ÉLETÉHEZ.

Bocatus János alább következő levele Kassára a tanácsba megválasztatásáról szól. Ő azelőtt, mielőtt Kassára meghívták, Eperjesen volt iskolamester 1594. jan. 20-tól. Ezen idő alatt kapta ő a »poeta laureatus caesareus« kitüntetést s a nemesi rangot is. Kassán egy évig volt iskolamester s ezután hívták őt a tanácsba s ezt megköszönendő, írta ezen levelét. Mint tudvalevő, ő Boesckainak, Bethlennek is kedves embere volt s követségekben is részt vett. A levél német s egész terjedelmében, betűhíven, itt következik.

1599. Nov. 22.

Ich wunsch hinwider Ewer Edle Ehren Vhesten vnd Ersame Nambhafte Weiszheiten, von Gott dem Allmechtigen, samptlichen vnd sonderlichen Zeitliche vnd Ewige wolfarth, guette, friedliche vnd glückselhige regierung etc.

Weitter, Edle, Ehrenveste, Ersame, Nambhaffte vnd wolweise, günstige, gebietende, liebe Herren vnd Patronen, Thue Ich E. E. W. Zuwissen, wie das ich gestern E. E. W. an mich gethanes schreiben bekommen, und den inhalt daraus gar wol vernommen, Nemblich es sei E. E. W. aus betrachtung Ires wichtigeú vnd hohen Amptes, welches das andere, vnter den dreien vnterschiedlichen Ständen, so Gott der Herr, nach seiner göttlichen weiszheit, vnter dem Menschlichen geschlecht gestiftet vnd geordnet, dahin bewogen, wie sie Kunfftige Zeit (do auch bis anhero geschehen) In dieser Policei vnd Irem stadregiememd, aus Gottes befehl, Kirch vnd Schuelen erhalten, vnd sampt dem haus-Stand schützen vnd handhaben mögen Tröstliches verhofftens, Gott der Herr selber so diesem Stand seinen Tittel gönnet, werde E. E. W. mit seiner Allmechtigen hand und gegenwart corroboriren und bekrefftigen, welches er auch thuet, wie er spricht Prouerb. 8. per me reges regnant. Weil aber E. E. W. Zue Irem Regiment eines Notarij oder Stadtschreibers bedürfftig weren, Als hetten sie mich dazue einthälen vnd im Vberschichten schreiben, Ordentlich weis, consensu totius senatus berueffen wollen. Für welchen E. E. W. gegen mier geneigten wiellen vnd befördernis, Ich mich erstlichen hühlich, fleissig vnd aufs aller demüthigst bedencken thue, das sie mich zu einem so hohem vnd wichtigem Ampte zur zuegebrauchen gedacht sein, da sie doch vielleicht, würdigere Person, als ich bin, daczu hetten vociren vnd beruffen können. Was nur meinen willen belangen Thuet, weil ich ja sige vnd selber bekennen muesz, das es vocatio divina, vnd aus sonderlichem göttlichem bedencken her komme, als hab ich mich nach embsigen gebette vnd guetten bedacht, dahin resoluirt vnd gemzlichen besunnen, wie ich mich in E. E. W. wolmeinung vnd willen, weil sie solches, als hochverständige, zum Theil auch mier zum besten Thuen wollen, gemzlichen ergebe vnd vnterwerffe.

Thue derwegen meine geneigte vnd vnterthenige dienste, in dem Notariat Amt, auff E. E. W. ersuchen vnd anlagen zugesagen vnd versprechen, keinen Zweifel Tragende, es werden E. E. W. mit mier, eine Zeitlang ein gönstig vernehmenn haben, mich auch in mier zuustehender arbeit vnbeschwert instruiren vnd vnterrichten, weil der anfang sonst vberal Schwer, bis Ich mein Amt werde, nach Gottes hülff, Marte proprio verwesen können. Und weil ich auch der Ungerischen sprach (ausgenommen was etlich vocabula vnd phrases domesticae sein) nicht kundig bin, verhoffe ich es werden E. E. W. dahin bedacht sein, wie sie etwan neben mier einen Tauglichen Subnotarium halten. Ich wil mich nichts desto weniger selber befeissen, des ich künftigër Zeit, was mier noch abgethet, lerne und begreiffe. Daneben bin Ich auch der hoffnung, es werden mier E. E. W. ein taugliches und gelegenes hospitium oder wohnung verschaffen. Schlislzigen ergeb ich mich E. E. W. mit meinen geflissenen diensten gehorsamb, Trew vnd glauben, so von mier vnd allen getrewen notarijs erfordert wird, des keiner sciens et volens,

wie die Juristen darvon reden, wieder sein pflicht vnd Eid thue vnd handle. Vbergieb auch also darneben E. E. W. meinen Schuldinst, höchlich bittende, sie wollen meine schuelarbeit, so ich die Zeit hergetragen, vor lieb genommen haben, vnd so was mangelhaftig, nicht meinem vnfeis, sonder meiner leibes schwachheit, welche mich per vices aine Zeit her gehalten, zuescheiben. Weil ich aber noch gern die schuel euch vorsehen vnd richtig vorlassen wolt, bis unser Herr gott wiederum einen gueten Rectorem zueschicket, auch suppellectilem domesticam convasiren vnd aufreumen sol, muesz Ich, ohn gefehr, ein 14 Tag darzue haben, welche mier E. E. W. vergünstigen wollen. Thue hiermit E. E. W. in schutz vnd schirm des Allmechtigen, mich aber in Ihre weitere gunsten trewlichen befehlen. Datum ex hospitio meo parochiali den 22. Novembris. Anno 99.

E. E. W.

gehorsamer, vntertheniger
vndt williger diener
M. Joannes Bocatius Poeta
Laureatus Caesareus.
Mppria.

Külczim: DEN Edlen Ehrenvesten, Ersamen, Nambhafften, vnd wolweisen Herren Richter vnd wolweisen Herren Richter vnd Rath, der Kaiserlichen vnd Königlichen Freistad Caschaw, meinen groszgünstigen, gebietenden herren, Patronen vnd förderern.

Más kézzel: A. die 16. Novemb. Anno 99. Empfang.

(Eredetije Kassa v. l.-ban 4843/85. sz. a.)

Közli: —ó —A.

SZÉKELY MIHÁLY ÉLETÉHEZ.¹⁾

Rudolphus etc.

Egregii fidelis nobis dilecte. Intelligimus, quandam litem et controuersiam inter fideles nostros Magnificos *Michaelen Zekelli de Keouend, liberum Baronem in Ormosd*, arcisque et presidij Zathmariensis supremum Prefectum et Capitaneum nostrum ab una, necnon fratres Keglieuith et quosdam alios ab altera partibus, ratione arcis Krapina uigere, que tue

¹⁾ Székely Mihály egyike volt a Mihály vajda betörése alkalmával Erdélybe küldött királyi biztosoknak. Szádeczky Lajos által jelen füzetünkben közölni kezdett Erdély történetére vonatkozó levelekben neve többször előjön, mint egyik fő-fő-szerepvivő Mihály vajda erdélyi uralma idejében. Azért is érdemesnek tartjuk ez őt illető kir. rendeletet közölni.

reuisioni et discussioni, per partium Compecomissum subiecta esse dicitur. Cum autem non ignores, in quibus terminis res Transylvanice nunc uersentur, nobisque ad illarum directionem idoneorum, ac sufficientium uirorum fidele obsequium appriemere sit neces sarium, inter quos dictus generosus Michael Zekelli, non postremam nobis nauat operam, nolumusque ut illo in publicis nostris et Christiane Reipublice negotijs, que omnibus priuatis longe anteponenda sunt, grauiter occupato, propter necessariam hanc suam absentiam, in causa sua prefata aliquid ei damnj aut detrimenti eueniat. Idcirco fidelitatem tuam benigne hortamur, tibi que firmissime committimus et mandamus, aliud omnino habere nolentes, ut a reuisione et discussioni supra dicte cause, sub hac presenti generali Dieta Hungarica, priuatim uel in publico assumende, penitus supersedere, illamque ad nullius instantiam, quisquis tandem ille sit leuare, sod in commodius tempus, in quo et ipse Michael Zekelli comparare possit, differre, dictumque negotium, postmodum etiam non priuatim, sed in publico Tabule nostre Regie consensu, discutere ac reuidere uelis ac debeas. Secus nullatenus facturus. Datum Pilsne XXIIII Februarij 1600.

(Egykorú másolat. Eszterházi kolozsvári levéltárban.)

Okleveleink között előfordul egy 1574-ben élő Zekel Benedek mint: »Capitaneus certorum equitum Praesidii Zathmariensis«, ki ekkor nőül vette: Petthrý Annát, az öregebb sárköz-újlaki Ujlaki Mátyás özvegyét, ki azonban 1576-ban már meghalt — Zekel Benedek 1581-ben újból nősült, elvéve: Derssý Margitot a Moré János özvegyét — Benedek meghalt 1585-ben. — hogy ez, atya lett volna a fenn említett Zékelli Mihálynak, arról tudomásom nincs.

Közlő: GRÓF ESTERHÁZY JÁNOS.

BETHLEN GÁBOR MÁSODIK HÁZASSÁGÁHOZ ADATOK.

Bethlen Gábor, miután már értesült, hogy Czeeczilia Renata kezét el nem nyerheti, az udvarnál lévő követeit Kovachóczit és Mikót leánynézőbe küldte Brandenburgba. Ezen leánynézésbe, menésről szól az első levél 1625. szept. 18-ról. A második levél egy kolozsvári polgár levele szebeni barátjához nov. 12-ről s a Kolozsvártt akkor elterjedt híreket s nézeteket írja meg neki. A harmadik Brandenburgi Katalinnak levele a királyhoz 1626. márcz. 4., melyben megköszöni a király abbeli kegyét, hogy házasságára oly magasrangú képviselőt küldött, mint Sennyey István.

I.

1625. szept. 16.

„ Kovachóczy István és Mikó Ferencz levele Sennyey Istvánhoz 1625. sept. 16-ról.

Additissimam servitiorum nostrorum commendationem. Látogassa isten Kegdt sok jókkal, jó egészséges hosszú élettel és dolgaiban való boldog szerencsés előmenetellel.

Istennek neve dicsírtessék, immár utunkot minden bántás nélkül jó egészségben ide Silesia széliben continuálván; mivel császár ő fölge mellénk rendelt embere vissza igyekezik térni, remélvén, hogy ezentúl magunk is bátorságosan elmehetünk; császárnak pedig ebbeli hozzánk, főképpen pedig az mi kegmes urunkhoz megmutatott kegyelmes jóakarátját mind mi nagy hálaadással, mind pedig ő fölge az mi kegmes urunk, az mint illik, kedvesen vesszük; Kegdnek is pedig abbéli fáradságát szeretettel megszolgáljuk és ő fölge is, az mi kegmes urunk azért Kegdhez minden jóakarátját megmutatja, bizonyosan ígírjük. Hogy pedig utunkat visszatérvén is barátságosban continuálhassuk, akarván ebből is viszont az ő felge kegmességével élni, kérjük Kegdet, szeretettel instáljon Kegd mégis ő felgéné, előbbeni kegmes jóakarátját continuálván, méltóztassék parancsolni Donav uramnak, visszatérvén, mellénk adjon bizonyos embert, ki legyen velünk pro majori securitate az ő felge ditióiban és főképpen Magyarország határig; melyet mind mi ő felgének alázatosan megszolgálni igyekezünk, mind pedig az mi kegmes urunk ő felgéhez abbéli jóakarátjáért való hálaadó voltát minden időben megmutatni igyekezik. Kegdnek pedig mind mi megszolgáljuk mind pedig ő felge az mi kegmes urunk ebbéli fáradságát tüle kedvesen vévén, fejedelmi jóakarátját is nekie érette megmutatja. De cetero Dnem Vram Illr. et Ryndmam quam diutissime ad vota vellere ex animo cupientes. Datum in oppido Palkoviez die 16. Septembris anno dni M.DC.XXV.

Dnis Vrae Illr. et Reverendmae

addictissimi et paratissimi
servitores et frater¹⁾

Stephanus Kowachoczy mp.

Franciscus Miko mp.

Továbbá megint Kovachóczy kezével: P. S. Noha uram mi bizony kívántuk volna, hogy az jámbor az ő fölge császár urunk kegmes parancsolatja szerént az commissarius az ő fölge birodalminak határáig jött volna velünk; de minthogy nem akara tovább jünni, erővel el nem vihettük; mindazáltal az ő fölge birodalmiban mi sohol semmi bántásunkat nem reméljük. — Kegdet felette szeretettel kérjük visszatéré-

¹⁾ A „frater“ szó Kovachóczy kezével.

sünknek alkalmatossága felől is jóakarattját ő fölgétől és tőlünk is meg ne vonja, hanem legyen azon, hogy ő felge parancsoljon Donau uramnak felöle, hogy visszatérésünknek securitása felöl viseljen gondot, Kegdnek ebbeli jóakarattját ő felge is kedvesen veszi és mi is hálaadó szívvvel meg szolgáljuk, istentől minden kedves áldásokat kívánván Kegdnek és minden üdöbéli szolgálatunkat ajánlván.

Kivül: Illustri ac Reverendissimo Dno Stephano Senniey de Kys Sennie, Electo Episcopo Vacziensi, sacratissimae caesareae regiaeque Mattis per Hungariam aulae cancellario et consiliario etc. Dno nobis plurimum observandissimo. (2 pecséttel volt lezárva, egyiken: Franciscus Mikó van, másikon B. F. A levélben az igazítások is Kovachóczy kezével vannak téve.)

(A Jászai-féle gyűjteményből. Nemz. Muz.)

II.

1625. nov. 12.

Salutem Christum ac rerum omnium expetendarum prosperum successum.

Memor promissi mei, quo obstrictum me tibi obnoxiumque, reddideram, nolui committere, quin hac occasione mihi oblata, aliquam partem debiti hujus exolverem, seque earum rerum, quae mihi hisce paucis diebus innotuere, participem redderem. Paucis itaque te accipere velim, serenissimum Principem ad 25 praesentis mensis Novembris Albae Juliae futurum, coque susceptum iter admodum maturare. Hac per nostram civitatem transibit. Sponsa ex Germania praemissa est et desponsata, jam apparatus ad introducendam et excipiendam eam sedulo molitur: rumore vulgari increbuit ad diem cinerum constitutam esse diem introductionis. Magnificus Dominus Franciscus Miko et Stephanus Kassay post tres septimanas, versum revertentur in Germaniam. Quis autem futurus sit connubii hujus finis, et quem sortitutum sit eventum, in manu Dei positum: nostrum est, ut precibus ad patrem nostrum coelestem directis, fausta quaeque precemur ac rogemus eundem, quo in sui nominis gloriam ac patriae hujus nostrae salutem cedere velit. Quod si quid certe accepero, per occasionem tibi omnia perscribam. Nunc haec sufficiant, alias plura. Quod reliquum est, te Charissime Domine frater bene valere una cum suavissima conjuge cupio. In Colosvar die 12. Novembris A^o 1625.

Frater tuus ad serviendum
paratissimus
Stephanus Conradus mp.

Külczim: Clarissimo et eruditissimo viro domino Valentino Franch, Scholae Cibiniensis Rectori dignissimo etc. D^{no} Fratri mihi plurimum observandissimo.

(Eredeti a muz. kéziratárában.)

III.

1626. márt. 4.

Brandenburgi Katalin levele II. Ferdinánd királyhoz. 1626. márt. 4.

Aller durchlauchtigster Groszmechtigster vnd Vnubervindlichster Römischer Kayser E. Key. Maist. wunsche Ich nebenst gesundem vnd langem leben von dem höchstem Gott allen hohen Keyserlichen vollstand, allstets ganz getrevlich, Allergnedigster Herr.

Es hat E. Key. Maitt. Rhatt vnd Abgesandter der Ehrwürdiger Stephanus Senyei des Kis-Sennie erwelter Bischoff zu Waizen, des Königreichs Hungern Hoff-Cantzler, bey mir vermittelt E. Key. Maitt. Ihm allergnedigst aufgetragen, bey den hochzeitlichen Fürstlichen solenniteten, so der Hochgeboren Fürst, mein freundlicher vielgeliebter Herr vnd Gemahl, Herr Gabriell, Fürst des H. Römischen Reichs, vnd in Siebenbürgen Herr etlicher antheill im Königreich Hungern, Graff der Zäkeler, vnd in Schlesien zu Oppel vnd Ratibor Hertzog etc. alhir angestellt, E. Key. Maitt. höchst ansehnliche stelle zu vertreten vnd mich daneben E. Key. Maitt. allergnedigsten Keyserlichen favors Huld vnd gewogenheit zu versichern, sambt andern mehrern, so E. Key. Maitt. zu bezeigung Ihrer allergnedigster zuneigung, gegen mir, vnd dem Churfürstlichen löblichen Hause Brandenburgk, an mich allergnedigst haben wollen bringen laszen, Gleich wie mir nun bey dieser zeitt, da Ich nach Gottes schickung mein geliebtes Vaterland verlaszen, vnd also der meinigen nechsten Anverwandten Vorsorge vnd raths werde entrathen muszen nichts liebers hette wiederfahren können, alsz dasz E. Key. Maitt. mich dero gnade, vnd gewogenheit so ansehnlich haben versichern, vnd nicht allein zu der Fürstlichen Heyrath, so Ich nach Gottes willen, vnd der meinigen rath vnd beliebung getroffen, alles glück, vnd gedeyen wunschen, — Sondern Sich auch in allergnedigster erinnerung der nahen anverwandtnes, vnd der sonderbahren liebe, vnd allergnedigsten affection, so E. Key. Maitt. vnd dero hochlöblichste in Gott ruhende Vorfahren zu dem Churfürstlichen Hause Brandenburgk allstets getragen, allergnedigst haben erbiethen laszen, durch dero Keyserliche allergnedigste gewogenheitt, schirm vnd favor, meiner nechsten anverwandten abgehende vorsorge, allergnedigst zu ersetzen, vnd mich nicht anders, alsz ein leiblicher Vater in steter huld zu halten. — Vor welches alles Ich gegen E. Key. Maitt. mich zu aller demutigster Dankbarkeitt zum höchsten verbunden erkenne, Also möchte Ich auch kein mehres wünschen, alsz dasz Ich nur einige occasion haben möchte, solch mein demütigstes vnd zu aller schuldigen Dankbarkeitt höchstbefliessenes gemüth einiger gestalt E. Key. Maist. hinwieder zu bezeigen, — Da dann E. Key. Maitt. Sich des allergnedigst versehen wolten, dasz an aller meiner euszersten müglicheitt kein mangel erscheinen solte, Gestalt Ich dann

meines vielgeliebten Brudern, des Churfursten zu Brandenburgk Eden solches alles auch bereits freundlich habe zu erkennen geben. — Deszen Ed. denn, nebenst meinem hertzlieben Herrn vnd Gemahl Ihnen werden angelegen sein laszen, Sich vmb E. Key. Maitt. mit allen vnterthenigsten gehorsamen Diensten hinwieder verdienet zu machen, — Wie E. Key. Maitt. Abgesandter derselben von solchen allen mehrren vnterthenigsten Rapport wirdt zu thun wissen: Dero Ich schlieslichen abermalsz von der Göttlichen güte, ein gluckhaftes Keyserliches Regiment, vnd allesz was zu dero Keyserlichen immerwehrenden Rhumb gereichen kan, von herten wünsche, mit deemütigsten bitten, E. Key. Maitt. geruhen mich und die meinige in dero allergnedigste gewogenheit vnd Keyserlichen gnaden ferner allergnedigst zuerhalten;

Geben zu Caschav den 4-ten Martii des Ein tausent Sechs hundert, vnd Sechs vnd Zwanzigsten Jahres.

E. Key. Maitt.

Von Gottes gnaden Catharina geborne Marggräfin aus Churfurstlichem stamme Brandenburgk, in Preuszen zu Gülich, Cleve, Berge Hertzogin etc. Vermählte Fürstin in Siebenbürgen.

Demitige

Catharina mapp. (m. p.)

Külczim: Dem Allerdurchleuchtigsten, Grosmächtigsten vnd Vnüberwindlichsten Herrn, Herrn Ferdinando dem Andere, erwählten Römischen Keyser zu allen zeiten Mehrere des Reichs, in Germanien, zu Hungern, Böheimb, Dalmatien, Croatien vnd Schlavonien König, Erzhertzen zu Österreich, Hertzogen zu Burgundt, Stayer, Cärnten, Crain vnd Württemberg, in Ober- vnd Nieder Schlesien, Marggrafen zu Mähren, in Ober- vnd Nieder Lausnitz, Gefürsteten Grafen zu Habsburg vnd Tyroll etc. Meinen allergnedigsten Herrn. (P. H.)

(A Jászai-féle gyűjtemény-ből. Nemz. Muz.)

Közli: —ó —A.

ADADOK TORNA VÁRMEGYE XIII. SZÁZADI

KITERJEDÉSÉHEZ

ÉS A TOMORY CSALÁD TÖRTÉNETÉHEZ.

Olvasva Pesty Frigyes úr »A várispánságok története stb.« című művét, emlékeztem, hogy a Torna várispánságra vonatkozólag családi leveleim közt is van három adat. Azt hiszem, kötelességem erről a Magyar Történelmi Társulatot tudósítani.

Az első Zsigmond királynak 1419-ben Kassán feria quinta proxima post festum pentecostes (*jun. 9.*) kelt újadomány-levele a Bakthay család részére, melyben V. István király adomány-levelét Bakthay Benedek fia Adám Jakab nejének Erzsébetnek kérelmére említett férjétől született kiskorú fiai János és Péter részére átírja és megerősíti. Zsigmond király ezen újadomány-levele eredetiben van családi leveleim közt, az abban V. István király átvitt levele így hangzik:

Stephanus dei gratia Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Ramae, Serviae, Gallitiae, Lodomeriae, Cumaniae, Bulgariaeque rex. Omnibus Christi fidelibus praesentes litteras inspecturis salutem in omnium salvatore.

Ad universorum notitiam harum serie litterarum volumus pervenire: quod Stephanus filius Liese et Chowka filius Benedicti fideles nostri ad nostram accedentes praesentiam, quandam terram Chewzbakta vocatam, adjacentem, in praedio nostro Turna vocato existentem petierunt sibi dari, verum quia nobis de ipsa particula terrae veritas non constabat, fidelibus nostris capitulo ecclesiae Agriensis nostris dedimus litteris in mandatis ut mitterent unum ex ipsis virum ydoneum pro testimonio, coram quo Georgius Kercshy (sic!) homo noster dilectus et fidelis ipsam particulam terrae Chewzbaktha vocatam praesentibus commetaneis et vicinis reambularet et statueret eisdem Stephano et Chowka fidelibus nostris praenotatis, a terris commetaneorum dictae particulae terrae certis metis separando, si non fuerit contradictum. Contradictores si qui fierent, ad nostram citarent praesentem.

sentiam ad terminum competentem. Quod quidem capitulum nobis demum rescripsit tali modo: quod convocatis vicinis et commetaneis praefatae terrae Chewzbaktha vocatae praefatus comes Georgius homo noster praesente ipsorum testimonio supradictam terram reambulassent et statuissent praedictis Stephano et Chowka a terris commetaneorum certis metis separando, nullo penitus contradictore existente. Nos itaque considerantes fidelitates et servitiorum merita Stephani et Chowka antedictorum, quibus coram nostrae majestatis oculis in diversis nostri regni expeditionibus et specialiter in expugnatione castri Fekete-holym (*sic!*) nuncupato, cum ad illud propter defensionem seu: . . . tionem nostrae personae et nostrorum, qui tunc praesentes nobiscum adhaesiunt ~~ante~~ (2) exercitum Belae dei gratia illustris regis Hungariae patris nostri clementissimi adissemus, graves ictus lapidum pertulerant, per quos crudeliter fuerant vulnerati, cum arcem nostram summa fidelitate custodivissent et illud negotium fuisset eis commissum meruerunt complacere, in aliqualem recompensationem servitiorum eorundem licet potioribus eisdem providere loco et tempore intendamus, eandem particulam terrae cum omnibus utilitatibus et attinenciis suis, secundum quod ad nostram pertinuit majestatem a jure et jurisdictione comitatus de Turna extractam penitus exemptam saepedictis Stephano et Chowka eorum haeredibus et haeredumque suorum in posterum successoribus contulimus jure perpetuo et irrevocabiler possidendam. Cujus quidem terrae metae prout in litteris dicti Capituli contineri vidimus, hoc ordine distinguuntur: Prima meta incipit a parte meridionali juxta fluvium Vosonczow vocatum et in eodem fluvio vadit versus aquilonem et pervenit ad duas metas terreas, quarum una separat terram regis Goegch vocatam, alia terram Bacta et deinde in eodem fluvio transit superius et pervenit ad magnum pratum et ab inde pertranseundo pratum, pervenit ad fructus, qui dicitur Dekan Gemulshe et deinde ascendit superius et pervenit ad duas metas terreas, quarum una separat terram Gogy vocatam, alia vero terram Bakta et deinde parvum eundo exit de fluvio Vosonczow vocato et vadit versus aquilonem ad montem et in lateribus eiusdem montis eundo pervenit ad silvam Pewth herdey vocatam et deinde secus eandem silvam eundo pervenit ad unum Berch et in eodem Berch eundo cadit ad magnam viam et in ipsa via vadit versus occidentalem et pervenit ad duas metas terreas, quarum una separat terram Apathy vocatam, alia terram Bakta et abinde eundo circumit superius unam vallem et pervenit ad angulum in quo continentur tres metae, quarum una separat terram Bakta, alia terram Apathy vocatam, tertia vero terram Zownuky et deinde ab ipso angulo flectitur versus meridiionalem et vadit super unum Berch et pervenit ad tres metas terreas, quarum una separat terram

Lu

contra

Bakta, alia terram Symonlaka vocatam, tertia vero terram Zownuky, et deinde super eundem Berch vadit versus meridiionalem et cadit ad viam et in eadem via descendit et pervenit ad terram Ternye vocatam et deinde in eadem via descendendo pervenit ad villam Symonlaka, deinde vero palos illius villae antedictae eundo pervenit ad tres metas terreas, quae continentur in ripa fluvii Vosonczow vocati ubi incepta fuit prior meta et ibi terminantur. Nos in recompensationem servitiorum eorundem volentes occurrere eisdem cum favore, ut per hoc alii ad opera fidelitatis invitari ferventius inducantur ipsos et haeredes suos ac haeredumve suorum successores pure et simpliciter eximimus servientium nostrorum regalium cum terra eorum haereditaria Chewzbakta vocata in qua resident duximus perpetualiter absolvendos, regiae quoque nostrae collationis series robur obtineat perpetuae firmitatis, nec processu temporum per quempiam possit vel debeat in irritum retractari, praesentes eisdem concessimus litteras duplicis sigilli munimine roboratas. Datum per manus Benedicti praepositi ecclesiae Orodienis aulae nostrae vicecancellarii fidelis nostri. Anno domini millesimo ducenssesimo septuagesimo secundo, regni autem nostri anno septimo; quarto decimo calendas Marcii. Venerabilibus patribus Philippo Strigoniensis, Stephano Colochensis et Johanne Spalatensis archiepiscopis, Lamperto Agriensis, Briccio Chanadiensis. Job quinque ecclesiensis, Philippo Vachiensis, Paulo Vesprimiensis, Timotheo Zagradiensis, Ladamico Waradiensis, Dionisio Jauriensis et Petro Transilvaniensis episcopis ecclesias dei feliciter gubernantibus. Michaelae palatino comite Soproniensis et iudice Cumanorum Nicolao iudice curiae regiae comite Symegiensis, Egidio magistro Tavernicorum comite Posonsiensis, Joachino bano totius Slavoniae, Matheo vayvoda Transilvaniae comite de Sownuk. Gregorio magistro Tavernicorum dominae reginae ac aliis conpluribus comitatus regni nostri tenentibus et honores.

A II-dik IV. László királynak eredeti új adománylevele kemény pergamenen, a pecsét már hiányzik, csak egy zöld zsinór függ le. Tartalma:

Ladislau dei gratia Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Ramae, Serviae, Galliciae, Lodomeriae, Comaniae Bulgariaeque rex. Omnibus praesens scriptum inspecturis salutem in omnium salvatore. Regia solet sublimitas sibi fideliter famulantes gratuitis prosequi donis ut per hoc alii ad fidelitatis opera impendenda de prompto reddantur promptiores. Proinde ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire: quod considerantes fidelia obsequia et virtutem commendabilem fidelis nostri comitis Guentyr filii Orod de Kynis, qua nobis in multis expeditionibus nostris cum summo fidelitatis studio impendit et precipue

quia idem sub castro Potok et sub castro Zalanch pro fidelitate regiae coronae debita laudabiliter dimicavit. Imo quia sub castro Zalanch antedicto per plurimos ictus lapidum usque ad effusionem sui sanguinis nobis intuentibus, plurimum erat agravatus. Nos propter huiusmodi virtutes suas praeclaras de benignitate regia quandam terram Leh vocatam in comitatu de Turna existentem cum omnibus utilitatibus suis et pertinentiis rebus contulimus tenendam et habendam ipsi comiti Guntÿr (*sic!*) et per eum suis haeredibus heredumque suorum successoribus, eo modo et ea plenitudine, quibus ipse comes Gutyr (*sic!*) praefatam terram cum priori privilegio nostro dignoscetur possedissee. In cuius rei memoriam perpetuamque firmitatem litteras nostras praesentes eidem comiti Guntyr concessimus duplici sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus discreti viri meriti Bartholomei aulae nostrae vicecancellarii dilecti et fidelis nostri. Anno domini Millesimo ducentesimo octuagesimo secundo. Regni autem nostri anno decimo.

A III-dik már ma nincs meg eredetiben, sőt hiteles másolatban sem, legalább családi leveleim közt nincs, lehet hogy a Szatth máry Király családnál Borsodban megvan, mivel a hajdani hangácsi uradalmat illető leveleknek csak egy része van nálam Tomoron, mint a Szatthmáry Király-család örökösénél, a többi az említett családnál van. Következő című: »Litterarum Hangachio Tomorio Reeghyanarum posteritates eiusdem familiae adhuc dei benefitio superstites concernentium alphabeticis litteris et adjectis numeris consignatum Anno 1690 conscriptum Hangach, Tomor, Chobad.« nálam lévő lajstrom több darabja van birtokomban eredetiben, köztök néhány Tomory Pálra vonatkozó aquisionalis.

Említett lajstrom 27-dik lapján következő okmánykivonat áll Sub L. A. No. 46 számmal: »Litterae Ladislai regis exemptionales seu nobilitationales sub dato Anno 12(8)9. (NB. nulla dies seu feria est in dato opposita) pro Michaelae Feche et pro Buccus filio Thomae de jobbagionibus castri regii cum terra ipsorum Tumor vocata, eos iure haereditario contingente, exemptis ac in numerum, caetum et collegium regalium servientium translatis; ut tam ipsi, quam ipsorum haeredes illa aurea gaudeant et perfruantur nobilitate, qua universi et primi regni nobiles gratulantur. Ez Tomorról legelső donatiónak látszik.«

Az V. István donatiójában említett terra Bakta ma is megvan Abaujmegye szikszai járásának úgynevezett »Száraz ölgý«-én, a felső részén népes falu. A régi határleírásban kiírt helynevek nagyobb része most is azon ízen és néven megvan, mint Zownuky (ma Szolnok), Gagy (Gagy), Apáty (Apáti), a terra regis Goegh talán alsó Gagy, neve és fekvése legalább arra mutat,

a fluvium Wosonczone ma is Vasoncza patak, de a terra Ternye. Dekan Gemulshe (Dekán gyümölcse) Symonlaka és a Silva Pewth herdey nevek kiveszték. A Baktai Bakthay család a XVI. században halt ki férfi ágon, nő ágon a szemerei Szemere és bizaki Puky családban máig él.

IV. László új adománylevelében elő jövő »Leh« föld ugyan csak a »Száráz völgy« alsó részén Kázmárk mellett közel a Hernád völgyhöz ma is Léh falu. A Kinizsi Kinisy család (Nagy- és Kis-Kinyizs a Hernád mellet) melynek őse az adományos Kynisy Guntir az Orod fiu Abauj megyében sokáig virágzott fiú ágon, a Rákóczy korban halt ki, a leányutódokat a család egyik ágán következő — leveleimből kiírt származási táblácska mutatja:

Kinisy Benedek neje Czéczey Dorkó 1560.	Kinisy Pál	Magdolna	Szemere Magdolna
		Szemere Albert	férje bizaki
		Abauj m. alispán	Puky Péter
		1604.	Abauj m. szolgabíró
		Dorko	1642.
		Táji Fáy István	a szemerei Szemere
		a Fáy család	család
			(Albert őse minden Szemerének.)

Látszik ezen két okmányból, hogy a Hernád völgyével párhuzamosan húzódó úgynevezett Száráz völgy két csaknem végső pontján eső Baksa és Léh falvak Tornamegyéhez tartoztak, mert hogy várföld lett volna, csak Baktáról mondatik; de ha várához tartozott, egyszersmind megyéjéhez is kellett (később talán) tartozni. Ebből méltán fel lehet tenni, hogy az egész »száráz völgy« nevű része Abaujnak az Árpádok korában Tornamegyéhez tartozott s ebből kifolyólag, hogy Tumor (Tomor) földje is Tornai vár-föld volt s a két adományos Feche és Bucchus tornai várjobbágyok, mivel Tomor Tornához legközelebb esett a három falu közül s Abaujvár székvárostól a szárazvölgyi vonalon túl. A XIV. században fogyott Torna s emelkedett Abaujmegye területe, míg nem a múlt évben (országgyűlési határozat következtében) egészen elnyelte, noha az Árpád korszakban legalább is oly kiterjedésű volt, mint a szerencsésebb Abauj.

Hitelességében ezen Tomorról szóló okmány-kivonatnak teljességgel nem lehet kétkedni, mert azt a későbbi keletű okmányok annyira kiegészítik, illetőleg folytatják egész a XVI-dik század közepéig, mikor az utolsó Tomory, András nevű, török fogásba esik s mint a Reeghy Kelemennek szóló adomány-level mondja, közhit szerint Mahomet vallására tért: hogy az egy egész tiszta képet ad Tomor s a Tomoryakról, kiknek egyik tagja, Pál

érsek, oly nagy szerepet vitt. De köztörténeti nevezetességű is épen ezen kitűnő tagja miatt. Fraknói Vilmos »Tomory Pál élete« című munkájában a családot Boszniai eredetűnek mondja, főleg Pál érsek szavaira való hivatkozással erősíti. Ezen adat, tudva különösen, hogy említett donatió korától fogva, a Tomoryak folytonosan, szakadatlan egymás után bírák e falut, úgy hogy nemzedékrendjük is csaknem megszakadás nélkül összeállítható családi leveleimből, határozottan megczáfolja kitűnő írónk amaz állítását. Tomory Pálra különösen mint tomori stb. birtokosra s nagy aquisitorra vonatkozólag több eredeti azon korú okmány van leltáromban, mely Fraknói úr kitűnő munkájának keretébe egészen beillik, de egyházi pályájáról ez írások közt semmi nyom.

Tomory Pálra vonatkozólag érdekesnek tartok még említett lajstromból két okmánykivonatot közölni. Ismét okmány kivonat, fogják mondani! hol az eredeti? fájdalom, őseink is csak emberek voltak, még pedig gyakran igen anyagiak s így leginkább a birtokjogot mutató, reájok valóban reális értékű okmányokat őrizték nagyobb gondnal, aminthogy az ilyenek leginkább megmaradtak ez íratok közt is, a kisebb érdekű — legalább őket illetőleg — személyes tartalmúak annyi századon keresztül selejttettek, bár nem zárja ki a lehetőséget, hogy a Szathmáry Király család boldvai (Borsodmegye) levéltárában megvannak. Borsodmegye monographusa ama levéltárat úgy sem nélkülözhetvén, vagy e monographus, vagy a nagy érsek iránti érdekből — a Történelmi Társulat bizonyosságot szerezhet. A fent ígért két kivonat elseje így szól: »Litterae vicecomitis et Judlium Comitatus Abaujvariensis inquisitionis relatoriae sub dato in festo Francisci confessoris (okt. 4.) Anno 1503. pro Leonardo-Brezlay de Belp super eo, quod Paulus Tomory de Transilvania servitio suae regiae Maiestatis erga domum suam rediisset in possessione Tomor in Comitatu Abaujvariensi habitam et ibidem praeterita hyeme pausando moram traxisset.« A másik következő tartalmú: »Litterae Johannis Bornemisza regii thesaurarii expeditoriae seu quietantionales pro Paulo Tomory comite camerarum salium regalium partium Transilvanarum et exactoris subsidii Saxonici Transilvaniensis; quod de subsidio Saxoniensi Anni 1503. plenam rationem dederit sabbato post festum Valentini Mar. (febr. 16.) 1504.« Szerény ugyan, de kiegészítő adatok a híres férfi történetéhez

Történeti érdekénél fogva, mivel két híres és történeti családra vonatkozik, közlöm leveleimből összeállítva a Tomory család azon ágának nemzedék-rendét, melyből a vitéz érsek, az utolsó Tomory-ak s egy, legalább tudtommal egy felső-vadászi Rákóczy származott.

István.		Pál.
1484. visegrádi várnagy, Ráskay Balázs rokona.		Először királyi szolgálat- ban van, később kalocsai érsek. Elesik Mohácsnál
1550. már nem élt.		1526.
Lajos.	Margit	Lőrincz neje
János király	férje	Velezdi Kewer Margit.
kamarása.	felső-vadászi	(később
1538.	Rákóczy Ferencz	Hangácsi Reeghi Kele-
	Felső-Vadászi	menné.)
	Rákóczy Mihály.	Lajos. András.
	1558.	Tomory de Han- gách neje
		Filpesy Anna a Filpesy Albert és Gagy Anna leánya. Utolsó Tomory 1556. már török fogoly.

Tomory Pál érsek atyját határozott bizonyossággal én sem tudom; úgy látszik, elég híres volt; pályája kezdetén is nem volt szükség erősebb meghatározásul atya nevét kiírni s hihető, atya még fiatal korában elhalt, azonban az okmányokat összevetve, úgy látszik, hogy az 1464-ben élt György és László testvérek közül valamelyik volt; ezt látszik bizonyítani, hogy egy 1507-ben kelt donatióális levélben Miklós fiai Máthé és Antal, Pál unokatestvéreinek mondatnak. Ezen Miklós pedig testvére volt György és Lászlónak.

Tomory Pál unokaöccse Lajos, János király kamarása volt 1538-ban. Ezen évben Abaújmegyéhez küldött levelével megengedi János király, hogy Tomory Lajosnak Tomor községében lévő laka védelmére Török Kristóf és Hegymeghy Imre nemesek odahaza maradhassanak, köteleztették azonban Tomory azok helyett más két lovagot kiállítani a háborúba. Ezen Tomory Lajosnak is lehettek utódai az erdélyi Tomoryak, bár feltűnő, hogy később az utolsó Tomory András török fogságba esése után birto-
kai felett Felső-Vadászi Rákóczy Mihály mint Tomory Margit fia és Hangácsi Reeghy Kelemen, Tomory András mostoha anyja sok éven keresztül perlekedtek, Rákóczy édes anyja utáni öröklő jogára Réghy Ferdinánd donatiójára támaszkodva, míg utóljára is Reeghy és utódainál maradt mai napig. Azonban lehető, hogy Tomory Lajos utódai, mint Zapolyay pártiak, nem gondolhattak jogaik érvényesítésére. Ezen feltevésnek ellent látszik mondani, vagy legalább újabb nyomozásra indítja a történetbúvárt a követ-

kező Boldogkő várát illető történet. Itt is először felemlitem az okmányt, melyből azt merítettem. Ez egy szintén családi leveleim közt levő, de nem a fent írt Tomory iratokhoz tartozó, a Czecei birtokosokat illető határjárási perről 1585-ben kelt okmány-nak az esztergomi káptalan által 1729-ben kiadott hiteles másolata. Ezen okmány szerint az XVI-dik század elején János királyé volt, ki azt Tomory István fiának Györgynek adta ajándékba, mint keresztatyja ez utóbbinak keresztelőjén. Tomory György felnőttéig az atyja István, kit mint az írás megjegyzi, Thokos-nak is neveztek, azután egy erdélyi prépost s végre Kis Demeter porkoláb igazgatták. Tomory György itt is temettetett el. Utánna Tomory Egyed, az öccse birta, ki azt János Zsigmondnak adta át. Leírja ezután az okmány a vár további történetét, mint került Ferdinánd király birtokába, ki Patochy Ferencznek adta, ettől egyetlen leánya, Zsófiával Bebek György kezébe, ki azt Sárközy Mihálynak adta a Hajnácskői várban általa családsággal elfogott Amhat pasáért cserébe; Sárközy István Mihály fia adta pénzért a Serényi uraknak, mint az okirat mondja. Ez a Tomory István nem lehetett a Pál érsek testvére, mivel az már 1500. évben nem élt, akkor pedig Zapolyay János nem volt király, de mint az okirat mondja, hogy István fia helyett igazgatta a várat. Ezt a már 1500. nem élő Pál érsek testvére István nem tehette, de mint a felebb közlött Tomory család származási táblája mutatja, ezen István volt a Tomory és két utolsó tagjában Hangáchy előnévvel élt Tomory családnak az őse.

Fraknói Vilmos úr »Tomory Pál élete« című művében említett Tomory Zsigmond, kit a gyulafehérvári káptalan 1435-ben három falu birtokába iktat be és ennek bihatőleg utóda István 1496-ban szepesi alispán s az 1523—6. erdélyi alvajda volt a Boldogkővári birtokos s erdélyi ágnak őse, mint a fentebbiekből világos. Volt-e ez az Abaúji ággal rokonságban s ha igen, mint? csak az erdélyi Tomoryak utódai leveleiből lehetne bebizonyítani, ha ugyan erre vonatkozó levelek ott maradtak fenn. Azonban miután »Tomory Pál élete« című munka nagy tudományú szerzője annyi levéltárban s oly számos okmányban erre adatot nem talált, mint műve világosan mutatja, s mivel a birtokomban levők annál inkább ellent látszanak mondani — alig hihető. Ezen feltevést igazolja az abaúji és erdélyi Tomoriak czímerének különbözősége is.

PUKY ANDOR.

A „COLLECTIO CAMERARIANA“-BÓL.

Tisztelt barátom Csonotosi János a »Könyvszemle« múlt évi folyamában egy igen hasznos és nagyfontosságú munkát kezdett meg, melyért történetbuváraink nem lehetnek eléggé hálásak. A külföldi könyvtárak hazai vonatkozású kézíratainak közlését értem. Munkáját a müncheni kir. könyvtár kézírataival kezdi. E közlés egy részét a Collectio Camerariana ismertetése teszi. Midőn Münchenben voltam, a gyűjtemény Catalogusa nem volt kiadva. Most azonban ezen már segítve van s ez és Csonotosi közlése alapján tájékozást szerezhetvén magamnak, s a Nemzeti Múzeum szíves előzékenysége által, bár rövid használatra, két kötetet megszerezhetvén — 10 darab rendkívül érdekes politikai iratról másolatot vettem, melyek hazánk szerepléséhez a harmincz éves háboruban sok új adatot nyújtanak.

Camerarius gyűjteményét Halm ismertette, de csak átalánosan a bajor Akadémia 1873. máj. 3-án tartott ülésében. A gyűjtemény alapját a híres reformator Camerarius (családi néven Cammermeister, eredetileg Liebhard) vetette meg. Folytatta fia Joachim: de azzá, a mi ma, a művelődés és tudomány-történeti adatok, politikai levelezések s államiratok kincses bányájává Camerarius Lajos tette. Ez 1604 óta politikai pályán szerepelt, még pedig a pfälzi választó fejedelmi család szolgálatában. 1619-ben V. Frigyeszel bevonult Prágába s ezt bűjdosásában is követte. Száműzetése alatt rendkívüli tevékenységet fejtett ki, még pedig nemcsak a diplomáciai, hanem az irodalmi pályán is. Többi közt ő adta ki az »Archivum Unito-Protestantium«-ot is. 1626-ban Gusztáv Adolf meghatalmazottjává s tanácsosává s 1629-ben az egyesült rendeknél követévé lett. A politikai pályától csak 1645-ben vonult vissza.

Épen e körülmény magyarázza meg a *Collectio Camera-riana* fontosságát. Minden megfordult kezén, s ő öntudatosan gyűjtött — sajnálni csak azt lehet, hogy a 78 kötet annak, a mit ő összehordott, csak tized részét tartá meg. De így is rendkívül becses az. De abból is, a mi fennmaradt, sok becses adatot nyerünk Bethlen Gábor és Rákóczy György diplomáciai összekötetéseihez. Én csak két kötetet tanulmányozhattam át — épen eleget arra nézve, hogy sajnálattal constatáljam: mennyi minden veszett itt el. Az egyik kötet felirata »*Hungarica-Turcica*«, a másiké »*Pacificationes. Confoederationes, Transactiones*«. Az első 120, a második 162 darabot foglal magában.

Az első tulnyomó része portai követjelentések kivonataiból, töredékeiből áll. Nagy részek általános európai s ezek közt a lengyel-török viszonyokra vonatkozik, de van elszórva elég, mi a magyarországi s erdélyi tárgyalásokra vet világot. Az ilyen mondhatni a napi eseményekre vonatkozó híradások mellett sokkal fontosabbak az athnamek, fermanok vagy a portára irt levelek másolatai, s ezek közül több magának Camerariusnak jegyzeteivel, igazításaival. Az unio portai tárgyalásainak csak kis töredéke maradt fenn: s van néhány levél a lengyel királytól és Bethlen Gábertől. Egy egész sorozat van az 1622-iki soproni országgyűlésről, melyek közül különös fontossággal egy országgyűlési napló bír. Érdekesesek a Bécsből irt levelek is. Általán ez egész gyűjteményen látni lehet, hogy ezek nagy része a szövetséges fejedelmek irodáiból került, mit leginkább az igazol, hogy ugyanazon irások egy bizonyos időn át gyakran ismétlődnek.

A pacificatiók gyűjteménye nagy részben a 30 éves háborúra vonatkozik. Ezek között és Bethlen Gábornak s a bécsi udvarnak egymás közt vagy az utóbbinak a portával kötött békéi másolati szövegben megvannak. De ezek közt alig van valami új — s az egész vastag kötetben mindössze két, bár igen fontos, okiratra találunk, melyeket egész terjedelmükben bemutatok.

S most vegyük őket rendre.

I.

Bethlen 1621-ben egyesülvén a jagerndorti herczeggel, Csepel szigetét egészen megtisztította a császáriaktól s már arra

gondolt, hogy V. Frigýest visszahelyhezi trónjára. Sept. 1-én Pozsony ostromával felhagyván, Morvaország felé indult. Ugyanabban az időben a porta is támadást intézett Lengyelország ellen. Szenczen sept. 16-án török követtség érkezett hozzá, melyről tesz jelentést az alábbi irat. Ebből tudjuk meg, hogy a két támadás combinative volt tervezve.

1621. sept. 16.

Turcarum imperatorem cum immensi exercitu, maximoque adparatu ad subjugandam Poloniam exivisse, fortunam omnemque successum a partibus ejus esse, quod vel ex ultima contra Polonos porta victoria satis adpareat. Nam ita se rem habere, quod selectissimi Tartarorum, qui ad praeparandam viam ad explorandum praedandumque praemissi fuerant, magna facta strage damnoque dato, in conatibus suis et eventibus satis fuerint felices. Cum autem Cosaci eos ista fortuna tumidos negligentioresque intellexissent, subito eos invasisse, mediam partem eorum confecisse, reliquos autem in fugam egisse atque confudisse. Qua victoria Polonos ardentes cupidosque ulterioris progressus in fluvio Neper sibi pontem struxisse, magno cum animo fluvium superasse, nimirum ut primum ictum hosti, quem jam animo deficere cogitabant, inferrent. Cum autem jam media pars eorum transivisset, ecce nova adferuntur, non solum Tartaros, sed omnem Turcici imperatoris vim simulatque in accessu esse. Qua re territos, atque post multam deliberationem tantis viribus se judicantes impares, pedemque retrahentes, in pontem magna cum confusione atque festinatione se coniecisse; quo quidem non tam multitudine hominum, quam continuis imbribus a 25, 26, 27. Augusti factis, rupto atque colliso Polonos a Turcis, eos magno ardore subsequentibus atque ad aciem urgentibus superatos esse, cum amissione 15,000 eorum in ipso loco, praeterquam plurimorum, qui misere in fluvio perierunt.

Praeterea supradicti legati hoc quoque proposuerunt: Potentissimum eorum imperatorem nequaquam cogitasse eos, qui se Christianae religionis esse praedicant, utpote regnum Bohemiae, marchionatum Moraviae, ducatumque Silesiae tam foede, perjure atque infideliter ab electo suo legitimo rege, a confederatione tot juramentis pactisque confirmata, cum aeterna infamiae macula defecturos; legatos, quos ad insuperabilem Portam Ottomanicam ablegassent, tanto cum ludibrio neglecturos, nullamque eorum rationem habituros fuisse, pariterque expeditionem eorum meliorem, quam quidem mereantur, flocci aestimatos; quod sane nulli Sultanorum, quamdiu floreat Ottomanica familia, factum. Ipsi autem constare ea omnia, maximam partem ex timore pavo-

reque potius, quam collecto animo contigisse: qua quidem re vindicta tantae contumeliae hucusque protracta sit.

Cum autem jam per Poloniam potentissimus eorum imperator vicinior fiat, constituisse eum per legatum ex supradictis provinciis inquirere, num animo bene examinato volentes lubentesque a rege suo Friderico atque confoederatione defecerint? Num etiam ejus, quod in Porta Ottomanica per legatos suos tractarunt atque preposuerunt, rationem sint habituri? Ad quae quidem cathegoricam sint daturi responsum. Potentissimo enim eorum imperatori, hoc conclusum esse: Poloniam armis subjugare, ibidem hybernare, regem Fridericum adjuvare, eidemque regnum ditionesque suos sartas tectas servare, pariter confoederationem munire, et quae hucusque tractata in vigore suo continere. Si contra fidem Christianam, de qua tantopere gloriantur, se foedifragos sint exhibituri, sibimetipsis devastationem atque depopulationem provinciarum suarum fore imputandam. Econtra autem si electionem regis Friderici juramentis suis confirmatam constanter fideliterque sint professuri, eumque cum unitis Germaniae provinciis amplexuri, atque ea, quae per legatos in Porta tractaverunt, confirmaturi: velle potentissimum eorum imperatorem contra omnes hostes eos protegere, et absque eorum dispendio ab omni injuria defendere, atque incolumes servare. Si autem a data fide juramentoque sint recessuri, eum ferro flammaque contra perjuros grassaturum, eosque penitus deleturum, ad quod tamen invitus et praeter spem accedat.

Ad hunc fere modum legatum cum provinciis acturum supradicti legati asseruerunt. Quorum relatio cum praesente celssissimo Marchione Brandenburgico Regiae M^{ti} in Hungaria fieri, ab eadem suae Cels^{mi} in linguam latinam versa communicata est, in eum praecipue finem, ut eam provinciis hinc inde transmittat, si forsan ad cognitionem et lectionem ejusdem a pernicioso suo proposito velint desistere et instans hoc malum a cervicibus suis mature avertere.

Fent: Summarius extractus eorum, quae Turcarum imperatoris legati ad regem Hungariae oretenus protulerunt 16. Sept. 1621.

(Egykorú másolat a müncheni kir. könyvtárban Collectio Camerariana
LIII. k. 14. sz.)

II.

1624 apr. 21.

Egy lőcsei levél töredéke.

Leutschovia Scepusii 21. Apr. 1624.

Seren. princeps Transylvaniae hactenus semper Cassovia est commoratus, interea ipsius commissarii Viennae in tractanda pace

cum Caes. M^{te} sedulo laborarunt, qui ad nos 15. Apr. appulerunt: utrum pacem, an bellum attulerint, brevi audiemus. Nonnulli perhibent illos apud Caes. M^{tem} obtinuisse pacem, sed talibus conditionibus, quae vix gratiae futurae sint suae Ser^{ti}. Acta illa prima occasione transmittam. Farensbeckius Cassoviae haeret, cui princeps germanos milites commendavit. In quinque liberis civitatibus, ut et montanis oppidis princeps germanum colligit militem Marchio¹⁾ 12. Martii inter VII et IIX. vespertinam in aedibus dni Abrahami Wisenbergeri Leutschoviae vitam cum morte commutavit. Ventriculus ipsius adeo corruptus fuisse dicitur, ut et foramina quaedam habuerit. Intestina 16. Martii Leutschoviae, reliquum corpus 1. April. Cassoviae militari more splendide est sepultum. Cujus sepulturae praeter comitatum et civitatum legatos, ipse ser. princeps cum multis magnatibus interfuit. Dominica Palmarum congregatio Cassoviae erat partium nostrarum, in qua regnicolae summopere apud suam Ser^{tem} instabant, ut pacem cum Caes. M^{te} ineat, talibus tamen conditionibus, quae non repugnent privilegiis eorundem. Ser. princeps omnibus palam fecit, nihil se intermisisse, quod ad pacem instaurandam pertineret, culpam vero omnem adscribit quibusdam Caes. M^{ti}s consiliariis. Tempus induciarum ad ultimum Maii est prorogatum, dnus palatinus, qui aliquot septimanas Viennae tractationi pacis intererat, multumque in ea concilianda laboraverat, suum ablegatum ad principem misit, qua autem instructione ignoratur. Veneti per nuncium certum Conte de Naui bellum apud principem urgent, qui etiam principi, uti rumor spargitur, obtulerunt per integrum annum sumtibus propriis decem millia Germanorum. Quae res si procedet, pacem omnem impedit.

(Egykorú másolat a müncheni kir. könyvtárban. Collectio Camerariana LIII. 62 sz.)

III.

1624. szept.

A lengyel király utasítása Bethlen Gáborhoz küldött követe számára.

INSTRUCTIO GENEROSO SAMUELI TARGOWSKY S. R. MATTIS SECRETARIO ET AD ILLUSTRISSIMUM GABRIELEM BETHLEN TRANSYLVANIAE PRINCIPEM NUNCIO DATA WARSAVIAE MENSE SEPTEMBRI ANNO MDCXXIV.

Secretarius et nuncius S. R. Mattis nullibi immorando recta ibit ad illustrissimum principem Gabrielem in Hungariam, aut

¹⁾ T. i. a Jagerndorfi örgróf.

Transylvaniam, aut ubi eum tunc morari cognoverit. Ad quem ubi pervenerit et admissus fuerit : convenienti amicae salutationis atque comprecationis officio suam Illustritatem nomine S. R. Mattis salutabit, redditisque fidei litteris in hunc vel similem modum ad eum orabit :

Ea est, illme princeps, praesentis seculi infelicitas, ea, incertum, daemonumne an hominum iniquitas, ut non minus occultis suspicionibus atque simultatibus, quam apertis odiis armisque inter principes certetur. Et sane difficile est judicare, utra res majorem pestem ac perniciem in rempublicam christianam inducat. Illa perpetuum malevolentiae fomitem in animis mortalium alit. Saepe dum suspicio premitur, contra innoxios et inscios eo morbo laboratur ; haec aperte agit, tandemque in felici pacis portu ac jucundae caritatis atque amicitiae conquiescit. Porro adeo longe lateque haec suspicionum pestis grassari jam coepit, ut quae inclyto regno gentique Ungaricae cum inclyto regno, nationeque Polonica conjunctio, amor, societas, foedus, amicitia a seculorum decursu inveterata, vicinitatis, commerciorum, pactorum juribus firmata, regum sanguine consociata, armorum habitusque similitudine stabilita intercedunt, ea invasisse suaque contagione prope temerasse videatur. Nec S. R. Matti domino meo clementissimo et Illi Vrae pepercit, quorum alter septimum jam ultra trigesimum annum feliciter regnans, quam constanter vicinitatis jura colat, quam clare, quam aperte et candide in regis actionibus suis procedat, orbi ita declaravit universo, ut nulla sinistrae suspicionis aut traductionis nota in dicta factaque illius regia unquam cadere potuerit ; alter vero amicum se pluribus argumentis S. R. Matti domino meo clementissimo atque reipublicae tam per litteras amice scriptas, quam per nuncios ultro citroque saepius missos profitetur. Invenit tamen ingeniosa malevolorum invidia suspicionis locum, quae Ill. Vram ab eo, quod S. R. Matti domino meo clementissimo universaeque reipublicae saepius pollicebatur, studio dimoverat, neque in eo inani fortassis cura laboravit. Nam quod dudum sermonibus hominum (quos S. R. Mattas partim ob usitatum rumorum levitatem, partim ob dudum conceptam de propensae Ill. Vrae in tuendis amicitiae ac vicinitatis juribus voluntatis atque studii opinionem respuebat) vulgabatur Ill. V. alieno contra S. R. M. dominum meum clementissimum, incertum, qua de causa, animo esse id satis casus, quo legati aut homines Ill. Vrae in milites S. R. Mattis praesidiarios inciderunt, confirmavit ac patefecit. Accidit enim non ita pridem ut legati Ill. Vrae ad Gustavum ducem Sudermanniae¹⁾ S. R. Mattis hostem, sub ficto mercatorum habitu, iter capessentes, Gombinii in excubias, pestis arcendae causa a praesidii S. R.

¹⁾ T. i. Gusztáv Adolf svéd király.

Mattis Germanici praefecto isthic collocatas inciderent, cumque furtim praeter oppidum transire vellent, indicio a pagano quodam, quo duce portas oppidi vitare cupiebant, ad portarum primo vigiles, deinde ad praesidii praefectum delati, examinari coepti et litteras passus ob pestilentiae metum in compluribus locis per regnum grassantis monstare jussi. Cumque nullas harum proferrent, nullasque merces, quibus negotiatoriam professionem adstruerent, in curribus haberent, non obscurae trepidationis indicio sese prodiderunt, occasionemque militibus res suas excutiendi, diligentiusque omnia investigandi dederunt ac tandem litterae Ill. Vrae ac postmodum instructio legationis uni horum ad Sudermaniae principem ab Ill. Vra demandatae apud hos inventae. Re ad S. R. Mattem dominum meum clementissimum plurium dierum interstitio delata: non potuit S. R. M. nisi vehementer mirari, qui Ill. Vra animum inducere potuisset; ut cum haereditario S. R. M. D. m. cl. atque reipublicae hoste de jucunda non affinitate modo, sed etiam quaedam, uti ex instructione apparet, de belli societate per legatos clam missos tentare voluerit. Cujus rei argumentum est haec, quam in manu teneo, instructio, in qua odium Ill. Vrae erga regem Poloniae illiusque vicissim erga Gustavum et domum Brandeburgicam (quorum alterum quidem justissimum at alterum nec esse, nec fuisse unquam, vel ipsa domus Brandeburgica singulari a R. Matte affecta beneficio fateatur necesse est) praecipuam hujus legationis, petendaeque in conjugium sororis Gustavi uxoris rationem atque respectum Ill. Vrae fuisse praescribitur. Sed cum ea, quae praeter opinionem accidunt, majorem admirationem in animis hominum excitare soleant, excitavit et in animo S. R. Mattis dni mei clem^{mi} eo majorem, quod et constanter rumores de Ill. Vrae minus aequo animo erga ipsius Mattem concepto contempsit et voluntatis erga Ill. Vram ita conscius esset, ut nullam odii causam, ob quam Ill. Vram cum hoste S. R. Mattis conspiraret, et a quo nuptias cum sorore uxoris illius auspiciari debebat, a se fluxisse agnoscat. Nam si forte quis ex superiorum annorum rebus ab Ill. Vra contra serenissimum Romanorum imperatorem cognatum et affinem S. R. Mattis dni mei clem. gestis occasionem hujus odii apud Ill. Vram ipsius Matti aucupari licentiosaque ac tumultuosa militis Poloni agmina, quae magnificus olim comes de Homonnay et comes ab Altheim stipendiis caesareis in regno suae Mattis collegerat et in Ungariam deduxerat, ad odium S. R. Mattis apud Ill. Vram trahere voluit: iis non aequus fuit earum rerum censor, quae a culpa S. R. Mattis d. m. cl. procul abfuerunt. Nam et collectio militis in regno serenissimi imperatori ex formula pactorum negari non potuit, et ii, qui tumultuarie e regno procurentes, vicinis provinciis damna inferunt, severissimis poenis ex praescripto LL. subjacent. Quin si Ill. Vra

seriem anteactorum temporum in animum revocaverit suum, haudquaquam inficiari poterit, S. R. Mattem d. m. cl. ita illis turbulentis temporibus erga communem christianitatis pacem animatam fuisse, ut misso tum ad serenissimum Rom. imperatorem, tum Ill. Vram oratore suo, ambas partes ad concordiam, pacem, amicitiam revocare niteretur. Itaque etsi tam praeter opinionem S. R. Mattis d. m. cl. quam praeter meritum acciderit, ut legatio haec Ill. Vrae ab odio potissimum erga ipsius Mattem concepto, uti quidem verba instructionis sonant proficisceretur. Cujus nec S. R. Mattas d. m. cl. causam nec Ill. Vra ullum antea indicium dedit; tamen ut Ill. Vra intelligat, S. R. Mattem d. m. cl. pro usitato et innato candore suo regio clare et amice cum Ill. Vra agere, referendum esse de re statim per me, humilem subditum suum ad Ill. Vram censuit, ne si rem dissimularet, parum dignitati suae regiae consulere; si offenso animo tulisset, voluntatem vicini et amici principis praecipiti credulitate, qua nihil in principe perniciosius in dubium vocare videretur. Imprimis legatos Ill. Vrae in regno S. Mattis esse violatos, nemo juste conqueri poterit, nam illi non legatorum sed mercatorum nomina prae se ferebant habitumque. Et ubi R. Matti constitit, legatos non esse: jure suo uti R. Mattas potuisset in hoc, quia ad hostem S. Mattis proficiscebantur, nulla tamen contumelia affecti sunt, sed in custodia honesta aliquantum detenti, paullo post libere ad Ill. Vram abire permissi. Deinde litterae Ill. Vrae exceptae quidem per milites sunt, verum nec apertae, nec lectae: easque illaesas et sigillo Ill. Vrae munitas una cum instructione Ill. Vrae reddo. Habet Ill. Vra rationem facti, ex qua clara et minime fucata S. R. Mattis d. m. cl. mens Ill. Vrae constare potest. Reliquum est, ut S. R. Matti d. m. cl. constare possit, quo animo Ill. Vra hanc legationem ad hostem S. R. Mattis atque reipublicae et iniquum regni suae Mattis raptorem instituerit, quaeodii in instructione commemorati causa; qui societatis atque adfinitatis cum eodem S. R. Mattis hoste ineundae respectus, quae legatorum furtivi itineris, ementiti habitus, insolitae trepidationis rationes, quae ubi Ill. Vra pro eo atque S. R. Mattas d. m. cl. sperat ac desiderat, candide per me S. Matti aperuerit ac deinceps nihil in dicta sua et scripta actionesque suas irreperere permiserit, quod sinistrae opinionis ausam praebere, dignitatem S. R. M. d. m. cl. atque securitatem reipublicae laedere hostibus prodesse, eorum consilio favere, auxilio velificari possit; experietur rursum Ill. Vra constantem suae Mattis voluntatem stabilemque universae reipublicae amicitiamque licet tali progressu in dubium vocari coepta, tamen ubi de optimo Ill. Vrae animo tuendaeque vicinitatis bonae studiosa voluntate S. R. M. d. m. cl. constiterit ad utriusque partis pacem ac tran-

quillitatem, et ea, quae e his efflorescere solent, commoda ac incrementa perennabit.

(Egykorú másolat a müncheni kir. könyvtárból Colt. Camerariána
LIII. k. 76. 77. sz.)

IV.

A nikolsburgi béke után gróf Thurn s a jagerndorfí örgróf Bethlen Gáborral együtt Erdélybe jöttek. Az örgróf haláláig Bethlen mellett maradt, gr. Thurn a portára ment s utóbb Velence szolgálatába állott, de egyszersmind ott ügynöke is volt Bethlen Gábornak. Midőn Dania a háborúba elegyedett s az osztrák-ház protestans és nem protestans ellenségei egy nagy coalitióban kezdtek egyesülni, lépések tétettek, hogy Bethlen is be álljon a szövetségbe. 1625-ben több diplomata fordult meg a fejevári udvarban: Priard Leon a francia, Berbistorf a dán király s Strassburg Pál gróf Thurn részéről. Már megindultak az alkalmazások, hogy Bethlen Brandenburgi Katalint nőül kapja, s hogy a háborúban maga is részt vegyen. Az alább következő jelentés első, melyet Strassburg gróf Thurnnak küldött — ő egész aug. végig a fehérvári udvarban maradt. Ekkor Bethlentől két követ ment a különböző udvarokhoz: Quaad Berlinbe, Hollandiába, Franciaországba s Angliába, Scultetus vagy helyesebben Schulitz Németországba, Dániába és Svécziába.

1625. a u g. 25.

Illustrissime comes ac domine, domine benignissime.

Obsequium meorum commendatione praevia Ill^{ae} D. V. perpetuam incolumitatem precor.

Hactenus Spalato, Sario et Alba Graeca fuse perscripsi et itineris tarditatem ejusdemque causas exposui, certo perfretus, haudquaquam mihi imputatum iri, quod in mora segnes venti deliquerunt, cum idem non raro contingat, quoties per incerta maris fluctuumque volvimur. Divina favente gratia vigesima octava Julii Alvincium perveni, Ill. D. V. litteras exhibui ac de serinissimi Hungariae regis valetudine et statu cognovi. Cum autem intellexissem Mattem suam Albae Juliae commorari, nec quemquam eorum qui mihi ante hac noti erant, tum in aula reperissem, volui Mattem suam de adventu meo per litteras certiores reddere; me enim non latebat, quam saepe pergratum sit principibus viris,

qui consilia in secreto agitant, ut amandati rerum arduarum causas longinquis regionibus a turba familiarium remotos compellent, quod ipsum quoque hoc periculoso tempore in tanta exploratorum multitudine pro consveto ac summo Mattis suae de adventu meo nuncium hilari fronte accepit et sine mora clementissime injunxit, ut dominus praefectus currum expediret. meque Albam Juliam deferri extemplo curaret. Illuc postquam perveni, splendido hospitio exceptus, lautissimeque habitus fui. Die XXXI Julii per generosum dominum Casparum Cziuti, supremum curiae magistrum et illustrissimum dominum Franciscum Listium liberum baronem in Regiam deductus sum, ut a Matte sua clementissime audirer, quae tunc eo loco consedit, in quo exterorum principum legati perorare solent. Ibi cunctis rite observatis mandata breviter exposui. Ad illa Mattas sua regia idiomate Ungarico gratissime respondit, ac generoso dno baroni Listio injunxit, ut a se prolatum sermonem linguae Germanicae redderet, cujus haec summa erat: potentissimorum regum ac illustrissimorum principum legatos se Albae Juliae hoc anno convenisse, verum Ill^{ac} D^{nis} Vrae strenuum nuncium cunctis gratiorem, utpote quem diu expectasset. Etenim Neosolii ita convenisse ut Ill^a D. Vra christiani orbis statum ipsa intueri ac septem mensium spacio de susceptis ob rempublicam consiliis, Mattem suam certiolem reddere velit. Se constitutum tempus duplicasse, tandemque certi quid speravisse; verum ab illius discessu ad se nihil tale perlatum, quod vim roburque haberet; ita, ut inevitabili pacis tractioni ulterior mora inferri, aut haec semel coepta impedire non posset; quippe hostes satis animadvertisse affectatam tarditatem, perpetuoque contendisse, ut tergiversationes cunctas sua Mattas remoueret, et ad concludendum recta via iret. Itaque cum negotia nullo modo amplius proferri potuerint, tempori parendum et tunc invito rationes pacis qualescunque ineundas fuisse. Postquam vero pacta caesar minus observaret, nec datae fidei stetisset, ut cum Ottomanica domo quoque pacem firmaret (quod sibi Mattas sua expresse reservavit) ita acta denuo annihilata, Budaeque novam tractationem coeptam esse. Interea Mattem suam firmiter persuasum habuisse, consilia de resuscipiendo bello contra domum Austriacam in diversis regnis serio agitata et Ill^{am} D. Vram ista communicaturam, quo illa quoque suum in commune bonum ardorem testari posset; regum quidem et principum legatos, in aula Constantinopolitana degentes, gravissimum de futuris expeditionibus contra caesarem negotium deliberasse, certa spe fore, ut a prudentissimis viris modus atque ratio proponeretur, per quam bellum adversus hostes publicos vero ac reali fundamento suscipi, semelque inchoatum perpetuo continuari possit. Verum animadvertisse, quod declaratam voluntatem ne-

glecta rei essentia nuda tantum verba sequerentur: uude ut illam consultationem, utpote quae nihil solidi ac firmi contineret, tandem intermissam. Ne autem a solitis pro causa meliore curis ac sollicitudine sua Mattas recederet, cum ipsis regibus et principibus confoederatis deliberationem instituere, iisque promptitudinem suam offerre voluisse, quem in finem legatos in Belgium, Germaniam, Angliam, Daniam et Sueciam misisse et per christianissimi regis internuncium animi sui propensionem solidissimaque belli fundamenta clare significasse, ita ut a nemine, qui recti studio ducatur, incusari possit ac si tantum privatae utilitatis rationem habuisset, publica vero emolumenta, confoederatorum salutem et oppressorum calamitatem neglexisset. Cum toti terrarum orbi constet quoties pro causa communi dignitatem, vitam et opes in supremum discrimen praecipitarit, quae pericula etiam in posterum libenter adire velit, si ceteri reges, principes et status idem faciant, ac ruenti omnium libertate humeros pariter subjiciant. Ad quae respondi, me ordine intellexisse ac firma memoria retinuisse quam insigni et clementissimo affectu Mattas sua Ill^{am} D^{nem} Vram prosequeretur et quam acceptus ei fuisset adventus mei nuncius. Idcirco Ill^{ae} D^{nis} Vrae nomine me gratias agere et habere ingentes ac certo polliceri, illam occasionem nullam testandi cultus ac reverentiae suae praetermissuram, utpote quae Matti suae perpetua fide et constantibus obsequiis devinctissima sit, nihilque magis in votis habeat, quam ut debitam gratitudinem re ipsa aliquando exhiberi possit. Communicationem status publici quod attinet, posse S^{am} Mattem suam pro incomparabili prudentia sua morarum causas faciliè judicare, quippe eo tempore quo Ill^a D. Vra in Germaniam profecta sit, per reges et principes nihil adhuc certi constitutum fuisse, cum per legatos tantum ageretur et serenissimus rex Sueciae mense Februario, serenissimus rex Daniae mense demum Martio hujus anni expeditionem decrevissent. Me quidem a mense Octobri anni praeteriti in Germania, Belgio, Gallia et Italia, Ill^{ae} D^{nis} Vrae sumtu commoratum esse, ut foederum tractationes et suscepta in rempublicam consilia ipse intuerer, statumque rerum integre ad Mattem suam perferrem, sed pro negotiorum gravitate et sueto aularum more multum temporis ac temere transactum et longinquis itineribus ad mensem usque Julii retardatum, quominus Ill^{ae} D^{nis} Vrae promissioni citius satisfacere potuerim. Non latere Mattem suam viarum difficultates ac pericula, cum non ita pridem in ejusdem propriis negotiis legatorum unus in Polonia detentus sit, alter Constantinopoli redux, diem supremum obierit, alius ad Belgas profectus, quinque mensium spatia insumserit, — nec commemoratione indigere, quas diversis vicibus in mari Oceano ego tempestates perpessus sim, quae a parvo tempore

pericula superaverim, quos latronum manipulos ac discrimina evaserim. Rogare igitur demisse, ne Mattas sua communicationis promissae moram aegre ferat et clementissime secum reputet. quantum temporis intervallum Ill^a D^o Vra ab ultimo ex Transylvania discessu per Ungariam, Poloniam, Borussiam, utramque Germaniam et Belgium consumere coacta sit; quod confoederati reges et principes tarde admodum voluntatem suam declaraverint, quod per menses ego in diversis regnis atque provinciis detentus fuerim, quae incommoda in mari Oceano et Adriatico me impederint, quantam denique moram suscepto itineri ipsa Turcorum sacra vel potius solemnitas illa superstitio intulerit, quod vero concernat Mattis suae propensum in causam meliorem animum et pro bono publico vigilantiam, curas ac sollicitudinem, inque defendenda communi regum dignitate promptitudinem ac fidem, Mattem suam gloriae societate cunctis in orbe christianorum principibus parem esse, cum apud omnes gentes ac populos rerum gestarum magnitudine immortalitatem ac aeternum ad posteritatem nomen consecuta et singulari sapientia fortitudine, atque constantia suas ipsa laudes supergressa sit, quemquam legum, veritatis ac recti amantium Mattis suae excelsa in rempublicam merita dissimulari ac tantae famae et virtuti invidere, sed altissimos inibi impetus et Matti suae contra hostes infensissimos perpetuam felicitatem, successus et victoriam ardentibus votis ex alto comprecari, certa ac firma spe, eam pristino zelo ac fervore pro sacris et religione, pro legibus ac libertate, pro communis patriae et tot regnorum salute, etiam imposterum excubaturam, reliquum tempus apud Mattem suam varia narrando insumsi. Demonstravi enim pro loco res nostrae, cum ex Italia proficiscerer, constitutae fuerint, quam graves belli interni motus oriantur, quae sit imminens periculorum facies, quales principum affectus, quis habitus provinciarum, quae mens exercituum. Demonstravi qua securitate et ignavia, quibus studiis ac factionibus, quanta fraude atque proditione, quo praetextu atque perfidia et colore a paucis res publica occupata, quorum virtute, gloria et impensis a servitute liberata sit. Demonstravi, tot regum, principum, statuum et rerum publicarum corda solius dei manu pulsari et ad ferendam fessis rebus opem devinctas excitari. Demonstravi, quam grave et inexplicabile bellum caesari immineat, contra quem tot gentes septemtrionales, fatales populi unanimi consensu consurgerent, quorum majores olim terrarum orbem inundaverint, quorumque posteritas in Hispania, Gallia et Italia etiamnum supersit. Sic Britanniae regem per confoederatos Belgas mari Oceano, sic Daniae regem per Holsatiam, sic mari Baltico Sueciae regem per duces Pomeraniae aliosque principes in Germaniam, quando et ubicunque libuerit, penetraturos: in quorum regnis agricultu-

ram, commertia, altam pacem et tranquillitatem, apud nos vero continuam belli sedem. Sic etiam mora Bavari et clericorum loculos brevi tempore exhaustum iri, dum partium nostrarum reges interea augescunt; ita videlicet in adscendentis mundi exordio talium regnorum incolumitati deum et naturam rerum providisse; ita praepotentem Venetorum rempublicam, Belgarumque ordines conservasse, ut nos a tyrannorum saevitia et crudelitate medio collocatos immunes tandem redderet; contra caesarem jam Bohemia religionum diversitate, ambitu et factionibus divisa; contraque Bavarum, palatinatus tot insidiis ac proditiionibus occupatorem nihil esse quidquam solidius excelsiusue Matthe sua et inferendis auxiliis propitiorem fore genium, ad cuius vires propulsandas caesarem tot locis distractum non posse sufficere. His atque aliis sermonibus multae horae protractae fuerunt, quibus tandem ipsa nox ac tenebrae finem imposuerunt, quam ob causam Mattas sua ea vespere me clementissime dimisit, seque alia, quae in mandatis haberem, iteratis vicibus libenter auditorum, pollicita est. Interea Mattem suam brevi scripto compellavi, quo innuebam, mei esse muneris, ut ad ill^{am} Dnem Vram de Mattis suae valetudine et statu quamprimum perscriberem. Maxime necessarium fore, ut litterarum ultro citroque mittendarum commercium haberetur, quo in tanto Europae motu de successu rerum Mattas sua certior fieri, omnesque actiones et consilia sua ad communem scopum dirigere possit. Alba Julia Saraium decem dierum interesse, quo litteras meas et publica auctoritate tuto transmittere possim, igitur humilime me petere, ut Mattas sua in mandatis dare clementissime dignetur, quo de fideli nuncio mature prospiciatur. Die octava hujus mensis Augusti denuo in aulum vocatus et per praedictos dnum Casparum Cziuti supremum curiae magistrum ac dominum Franciscum Listium liberum baronem ad regiam Mattem deductus sum, quae ita loqui exorta est: praeteritis diebus negotiorum magnitudine et catharri vehementia prohibitam, quominus me, uti desideraverat, audire potuisset, nunc curis gravioribus defunctam et catharro nonnihil remittente, de statu rerum et sua imprimis conditione prospicue et prolixè disserere constituisset, et primo quidem exposituram, cur Austriacae domui praeteritis temporibus nunquam fidem adhibuerit, nec futuris adhibere, adeoque nullo unquam tempore stabilem ac firmam pacem inire possit; secundo, quae hactenus pro gloria dei, pro libertate publica et confoederatorum salute praestitisset; tertio, quae ratio belli contra domum Austriacam gerendi et quot in locis ipsa caesarem potentissimo exercitu adoriri, obvias quascunque vires dissipare, ipsumque cor et viscera ejus invadere queat. Primum quod attinet, Austriacis a se adeo fidem non adhiberi, quod MDCXIII cum ad principatus Transylvaniae regimen ac dignitatem

pervenerit, in primordio statim caesarem Mathiam et reliquos archiduces Austriae acerrimos atque infensissimos hostes experta sit, qui sine ulla belli declaratione, contra juramenti conditiones suas provincias violenter invaserint, seque ex legitima justaque possessione ejicere miris modis conati siut, his potissimum praetextibus: primo, quod non tam excelso stemmante oriundam judicarent, ut ad hoc sublime fastigium evehi pulcherrimisque provinciis dominari deberet; secundo, quod ditionibus amplissimis, largis provenitibus, omniumque rerum cornu copiae avidi et jejuni inhiarent et tam splendoris redditus exhausto caesaris aerario destinarent; tertio, quod catholicum principem creare et exercitum sub Batthoreis persecutionem renovare vellent; quarto, quod Transylvaniam adversus Turcos belli sedem constituere, hacque ratione Ungariam absolutae potestati suae subicere, florentissimumque regnum in omnimodam servitutem redigere decrevissent. Has crudelis belli causas, haec motuum gravissimorum semina fuisse. Quippe contra se mandato caesaris susceptam expeditionem et in provincias suas cum valido exercitu irruptionem factam esse, se vero superiorem evasisse, parvulumque regnum, quod sibi deus ordinaverit, per arma retinuisse, donec caesar perpetua felicitate formidabilis, qualescunque pacis conditiones ei extorserit. Quem in finem cum diplomate assecratorio missos fuisse legatos, sed vix eos ex terminis jurisdictionis suae egressos, cum Homonnai potentissimus inter proceres Ungariae et Radul waida, Walachiae princeps ex jussu caesaris Matthiae contra se denuo novam et expeditam manum collegissent, quibus tanta celeritate obviam se ivisse, ut cum magna suorum clade in fugam coniecti sint. Deinde per annos aliquot cum hac perfidia immani bellica se colluctatum esse, donec fortitudine ac vigilantia sua pax et tranquillitas regno suo parta sit. Quanta vero fraude et quam atrocibus perjuriis post Matthiae caesaris obitum Ferdinandus successor semper et ubique egerit, prolaturum se in altera sermonis parte, qua sua in rempublicam merita mihi paucis enarrare constituerit; et enim orso in Bohemia bello se per primarios proceres, facta quoque regni spe, quod ipsorum litterae testarentur, ad ineundum foedus et mittenda auxilia continuo sollicitatum; non propter splendidas promissiones, non libidine dominandi et regni cupiditate (in quo deus opt. max. sibi testis adsit), sed ob nominis divini gloriam, communem omnium libertatem, provocatam quoque se tot injuriis arma legitime coepisse, Ungariaeque regnum per Turzones, Setthzium et Rakozios inter Pannones clarissimos et praepotentes familias sine caede et sanguine in potestatem suam redegissem. Post quae statim habita Posonii comitia, cum Bohemis et incorporatis provinciis ictum foedus. statusque et ordines regni maximo numero Neosolium confluisse.

Missum a caesare legatum comitem Collaldo, qui interprete Emerico Turzone secum per sex integras horas a secunda pomeridiana ad octavam usque arcanum et secretissimum colloquium habuerit; caesaris nomine sibi totum Hungariae regnum promississe et promptam Komariac ac Javorini cessionem pollicitum. Pariter a rege Hispaniarum singulis annis decies centena coronatorum millia, absolutum quoque generalatum in caesaris exercitu, simul tormenta bellica et cetera, quae ad immensam expeditionem requiruntur: ea conditione regem solenniter se coronari pateretur, sed tam ex consensu et permissione caesaris, quam publica voluntate ordinum designatus esset. Verum haec adeo constanter respuisse, ut ne malis quidem spes affulserit, fore, ut animum dominandi cupiditate victum magnitudinis promissae splendor ad inexpiabile scelus et eo perfidiae adigeret, quo agnitum veri dei cultum propriis armis oppugnare, morientis libertatis vestigia sua manu excindere ac foedus initum insontum cruore et tot futuris caedibus sacrilega mente abnegare vellet. Quemadmodum etiam utrinque re infecta discessum esset. Hujus autem colloquii sermones domino comiti de Solms ser^{mi} Bohemiae regis legato, fideliter communicatos, cum severa admonitione ne in Bohemia tam negligenter et secure agerent, sed potius considerarent, quam breves et mutabiles sint vices rerum, nihilque medium inter summa et praecipitia, si res male cedat, non Bohemos tantum, sed confoederatos omnes interituros. Ad quae legatum respondiisse, non ignorari, quales committerentur errores, quibus prudentia remedium adhibitum iri. Post Neosolensia comitia se gravissimas ob causas denuo inducias cum caesare fecisse, ac iis finitis, Danubium cum exercitu suo superasse, Budianumque comitem in partes suas pertraxisse, verum Posonii commorantem et futurae expeditionis consilia amittentem, regis Galliae legatos ducem Angolismensem, comitem de Bethun et baronem de Prevaux cum mandatis accessisse, ut inter se et caesarem intercessorum officio fungerentur. His omnium rerum a principio cepti belli gestarum ordinem vere ac fideliter se enarrasse, usumque invictis rationibus et argumentis, cur potius cura illis habenda sit, quomodo regem Galliae ad Romani imperii dignitatem evehere, quam Ferdinandum caesarem propugnare deberent; cujus rei efficiendae facillimam sibi videri rationem, quod serenissimus Bohemiae rex idemque elector palatinus, sua in regem Galliae libenter collaturus sit, cum quo inclitus elector Brandenburgicus procul dubio consentiat. Saxonem in partes vel vi trahendum vel amicitia flectendum. Nec defore ex ecclesiasticis, qui regi Galliae suum quoque votum addicant; se quidem imperii principem non esse, sed ratione regnorum Hungariae et Transylvaniae in favorem regis Galliae fidelem operam praestiturum, certissimaque

spondere auxilia. Post quae legatos statim interrogasse, num haec vero et syncero amico proferre et in consequendo diademate imperii regem Galliae juvare vellet? Quod stipulata manu et invocato dei testimonio, sub fide christiana a se promissum, promissionibus additam hilaritatem, hilaritati potum, potui sermones utrinque liberiores, ita tamen secretos, ut Sigismundus Forgatsch palatinus tum convivio praesens, quo gaudia ista vergerent, nunquam penetrare potuerit. Pollicitos deinde epulis exactis legatos, recta se Viennam pergere, caesari valedicere et in Galliam magnis itineribus contendere velle, negotiumque bona fide exposituros ad altiore domini sui clementissimi deliberationem minime dubitantes, pronis auribus et animis intellecturum, ac pro serenissimo rege Bohemiae auxilia impetratum iri. Interea, ut hoc consilium mensibus ipsorum firmitus imprimeretur, se per cursorem ser^m regem Fridericum certiore fecisse, ut idem legatis Pragam venientibus eadem ratione et modo proponeretur. Haec agenti et maximae expeditionis curas animo revolventi, cursorem anhelum Praga advenisse et prostrati exercitus cladem trepide significasse. Quo nuncio etsi vehementer sua Mattas commota fuerit, in Moraviam tamen extemplo misisse, ut ordines sex millia Germanorum militum in officio retinerent. Ex Lusatia marchionis Brandenburgici copias auxilio vocarent et hic utrique vires suas secum conjungerent; mox sic justum exercitum iri constitutum, quo hostes nimia felicitate ebrii et rerum abundantia post extremas miseras in luxum et securitatem soluti facillime superari possent, sese non sanguini suo, non sumptibus parcituram, quo rex socius et confederatus ad pristinum dignitatis gradum pervenire posset, similiter Vratislaviam perscriptum et serenissimum regem Fridericum amice fideliterque monitum, ne Silesia excederet, quod si fieret, certissimum fore, ut subditi conquererentur, non se regem deseruisse, sed a rege desertos esse, ac in Germaniam celerrimum iter institutum. Hoc vero consilia sua multum retardasse. Moraviae autem ordines pessimis cujusque artibus inductos, ut pro impetranda venia ad caesarem legatos mitterent, quos Viennam properanter dimissos, conditiones nullas habuisse, quibus cum victore in gratiam redire vellent, tamquam gravi errore hostium praedam factos. Tali rerum statu cum rex confederatus regnum amisisset, in Moravia, tam seditiose ageretur. Sua vero Mattas acerrimum hostem Sigismundum Forgatsch palatinum in fronte haberet, Georgius Setschius pro caesare munitas arces et locorum angustias a tergo occuparet, ex latere victor et triumphans exercitus castra metaretur et in Transylvania visceribusque regni sui callidissimi proditores essent, animum gravioribus periculis induratum et adsuetum, nec quicquam remisisse, sed copias suas ad Moraviam fluvium

aliaque loca in conspectum Buquoÿ (alti contemptoris sui) prospero successu elati, ordine collocasse, cum hoste per menses aliquot-continuas velitationes habuisse, sex hominum millia caesari paulatim attrivisse et quem vi frangere non potuerit, mora comminuisse. Interea tamen undique inclusam atque septam cum suppetias ab ullo regum aut principum sperare non potuisset, tandem permotam fuisse, ut integra authoritate cum caesare inducias pacisceretur, Cassoviamque se reciperet; verum Austriacos non diu eas servavisse, sed Novam-Arcem contra datam fidem obsedis-
 disse, ducibusque Palfy et Bosniako cum sex millibus hominum ad suos usque comitatus penetrasse et sub arce Sancti Andreae castra metatos esse. Cum igitur Cassovia sex tantum horis distarent, accurate re perpensa mature cognovisse, caesarianos sub induciarum fuco optatos armis progressus facere, ac belli sedem in suas ditiones transferre constituisse. Quapropter in alto silentia summa cum celeritate mille quadringentos pedites et trecentos equites (quae ordinarii militis sui quarta tantum pars sit) Cassovia eduxisse, ut hostes contra induciarum tenorem perfide appropinquantibus a finibus suis arceret et augescentibus in itinere copiis occasione data sub auspiciis justae legitimaeque causae perjuros prompte adoriretur. Quod etiam factum et divino auxilio castra eorum occupata, militem dispersum et generalem Palfium cum Bosniako captos esse. Hos successus se secutam et cum omni exercitu ad liberandum ab obsidione Novam-Arcem profectam: quo audito caesareanos metu et pavore consternatos obsidionem solvisse et maxima cum perturbatione in Austriam iter suscepisse, se vero fugientium tergis, vestigiisque continuo institisse, donec ita profligarit, ut e triginta millibus hominum qui in Hungariam devenerant, vix decem millia Posonium reversi sint, sed Martis violentia, contagione, fame et captivitate, unacum Buquoÿ ipso miserrime perierint. Inter alia vero se observasse, quam fataliter sibi propitius esset dies sabbati, in quo recto ordine et nullo a successu vacante, nec fortuna vicibus agente palmam ter obtinuerit. Quippe a repentino ex Cassovia discessu suo, primo sabbatho fustum, captumque Palfium, altero sequenter interfectum a suis Buquoïum, tertio in fuga exercitum caesaris prostratum. Ita quidem, ut ob rerum gestarum celeritatem usitatum imperatoribus proverbium quoque imitari, seque venisse, vidisse et vicisse affirmare ausit, cum in duabus septimanis victricia Ferdinandi arma et una crudele jugum a cervice regni sui fortiter arcuisset, adeoque saevum in Ungaria bellum fere patrasset. Quippe Tyrnaviam intra biduum deditam et ibi conjuncto marchionis Brandenburgici exercitu omnes vires Posonii admotas, ubi Gulielmi Verduyo et Thomae Caraccuoli Hispanorum ducum veteranos milites ad quinque fere millia eruptionem

fecisse, quos inter pugnandum majori ex parte occubuisse. Interea magnatum plurimos vehementer orasse, ut in Moraviam recta pergeret, quippe incolas gravi jugo atque tyrannide pressos et ad desperationem actos insperata procul dubio facturos. Horum se precibus motam obsidionem solvisse et exercitum sine mora eo transtulisse. Verum cum promissis exitus non responderet, ad arcem Sancti Nicolai pacis denuo tractationem coeptam, qua tandem conclusa cum omnibus copiis Cassoviam reducem fuisse. Hoc facto cunctas pacis firmatae conditiones Austriaca calliditate et perfidia iterum in controversiam vocatas, quod perjurium armis statim ulcisci et cum numeroso milite tot ac tantis sumptibus remotum iter facere non consultum judicasset, sed postquam Christianus dux Brunsvicensis in emolumentum reipublicae potentem exercitum collegisset et se quoque ad suscipiendam expeditionem continue sollicitaret, animum qui privatae injuriae ultionem differe constituerat, pro vindicanda libertate publica in bellum exarsisse, cum fides principe viro digna interponeretur, fore certo et infallibiliter, ut vires utrinque conjungerentur. Coactas itaque florentes copias, quibus recto cursu in Moraviam se ivisse et superatos in diversis locis hostes, tandem prope arcem Hodolin undique cinxisse, ut aut miserrime perirent aut fama contabescerent: hujus rei nuncium a comite Montenegro generali ad caesarem perlatum, quo vehementer admodum turbatum, Stanislaum Turzonem palatinum cum litteris plenipotentialibus ilico in castra sua ablegasse, quibus haec clausula inserta fuerit, quaecunque caesaris Ferdinandi nomine palatinus regni secum concluderit, rata firma foret, hocque promitti sub bona fide christiana. Quales igitur ob causas denuo pacem fecerit, quae dimisso caesaris exercitu et se cum omni equitatu Cassoviam regressa in nihilum plane redacta sit, unde justum dolorem dissimulare, Viennae novam tractationem suscipere et conditiones longe deteriores inire coactam fuisse; quibus tamen expresse cautum, ut Austriaci etiam cum Ottomanica domo pacem confirmarent. Ex his et aliis clarissimum esse, cur familiae Hispano-Austriacae nunquam fidem adhibere possit. Quoties vero pro bono publico atque confederatorum salute hactenus arma coeperit, tunc suppressit. Et tertiam instituti sermonis partem attigit, qua de modo belli contra hostes gerendi paucis locutura sit. Res nostras eo statu esse, ut pacem aut bellum fieri oporteat. Pacem sine electoralis dignitatis, sine utriusque palatinatus, sine tot imperii principum restitutione nullo modo futuram. Sed quem sperare posse, vivos ducem Bavariae caeterosque principes cum perpetua nominis infamia unquam loco cessuros, quod et si contingeret, ubi regni Bohemiae libertatem pristinam, quod primarius imperii electoratus sit, qui sub tyrannide presso Germaniae in integrum nullam restitutionem

fieri. Verum quid ab Hispanis et indurato caesare reges christiani sibi polliceri possint, ex quinquennali tractatione liquidum; in qua tot amplissimis legationibus, tot principum virorum interpositionibus abunde illusum, necdum quicquam promissum. Sic continuam aetatem insumpturos, cum ad conclusionem et finem nihil praeter nuda verba obtineantur, quae effectus nunquam consequantur, sed sperantes perpetuo fallant. Ita Hispanorum cum christianissimo rege initas Madriti conditiones, in fumum obisse, ita ab exordio principatus sui ad haec usque tempora Austriacos constanter pejorasse et joci gratia sub bona fide christiana spopondisse. Nullam igitur tranquillitatis superesse rationem, quam ut securitas vi armorum acquiratur, ut undique debellata domo Austriaca, cunctis populis ac gentibus firma pax restituatur. Cujus expeditionis pulcherrimum in Italia, Indiis ac Belgio factum esse initium; expugnandas adhuc Austriacorum vires in Germania, Hungaria, Bohemia, omnibusque incorporatis et haereditariis ditionibus, ut confoederatorum armis uno eodemque tempore in omnibus locis prompte ac celeriter petantur, nec succumbentibus quicquam temporis ad respirandum concedatur. In Germania ser^m Daniae regem Mansfeldiumque principem officium facturos, sed contra illos potentissima Hungariae, Bohemiaeque regna cum validis provinciis Silesiae, Moraviae, Austriae, Carinthiae, Stiriae et Carniolae, semper bello accendendo fomitem et alendo materiam fore, donec (quod deus clementer avertat) tot diversi reges fessi et armorum pertaesi, aut mutua aemulatione in discordiam acti, aut Hispanicis artibus invicem illisi ab inito foedere recedant. Quapropter radices mali exstirpandas et Ferdinandum domi suae invadendum, ne Bavaro et ecclesiasticis suppetias ferre et pro more Hispanico bellum trahere possit; hancque expeditionem se libenter suscepturam, si protestantes reges et principes opera sua uti velint. Quippe se Viennam cor et sedem caesaris obsidione cingere, omni comiteatu prohibere, ad Danubium itinera claudere, Austriacamque domum in Ungaria, Moravia, Austria, Silesia et Stiria et Carinthia uno eodemque tempore potenti exercitu adoriri posse, nec ut quidem arbitrantur, milite tumultuario, qui provincias solum ferro flammisque pervastet, sed ubicunque visum fuerit, belli sedem figat. Cum vero ad sustentandas tot diversas copias magni sumptus requirant, omnino necessarium esse, ut tam gravis expeditio vero et reali fundamento initatur, quod si nulla subsidia habeat, unde tantae moli suam Mattem suffecturam; quae principatum tenuioribus initiis adepta statim in Moldaviam ad fluvium Nesterum tredecim hominum millibus Polonis contra Turcos et Tartaros auxilio maximis impensis profecta sit; quae nunquam cessantibus armis dignitatem suam conservaverit; quae tot millia militum

ordinarie sustentet; quae tam gravissimas expeditiones habuerit; reliquos reges et principes sumptus pro rata portione conferre vigore initorum foederum; alterum ab altero sublevari; sic Mansfeldii copias a duobus potentissimis Galliae et Angliae regibus sustentari; sic serenissimi regis Daniae exercitum Inferioris Saxoniae principes ac civitates magna ex parte alere; sic Belgii ordinibus contra Hispanum a Galliae et Angliae regibus ac Veneta republica subsidia dari. Unde igitur sibi soli tantas opes, ut conari debeat, quod nemo regum et principum praestare possit. Nam si bellum cum caesare semel adhuc exardescat, in perpetuum tractationibus nullum amplius locum fore. Quapropter mature considerandum, quo fundamento solidiori haec immensa moles fulcienda sit. Deficientibus enim rebus necessariis, necesse esse, ut illa in medio expeditionis cursu cum horrendo ignominiae strepitu et fragore corruat ac miserabilem auctorum suorum stragem edat. Ex Alba Julia 25. Augusti anno 1625.

Hátlapján : Paul Straszburgers schreyben an Graven von Turn.

(Egykori másolat a müncheni kir. könyvtárból Coll. Camerariana LIII. k. 95. sz.

V.

1625. sept. 6.

Szultáni fermán Buthlen Gáborhoz, melyben felhívja, hogy a szövetséges fejedelmekkel tartson jó viszonyt.

Sultan Murath Chan, Sultan Achmats sohn, allezeyt glücklich. An den löblichen under den grosen fürsten der religion von dem Messia stb stb.

Wann dieser keyserlicher brief euch zukommet, sollet ihr wissen, welcher gestallt von den eltesten zeyten hero bis auf gegenwertige stundt, diese unsere erhebene porta, ein sitz des glücks und unsere fundamental succession, welche eine zuflucht ist aller grosen fürsten und eine stütze vieler dapfern königen, allezeyt offen und ausgestreckt gewesen ist gegen die freunde und feinds, denen auch die ankunft und abreisen nie geweigert worden, für alle die ankommen und wieder erzogen sein und allen, die mit einem aufrichtigen hertzen an dieselbe sich begeben haben, den access nit geschlossen, noch erhindert hat, und vielmehr, dass für dieselbe allezeyt alle gute disposition hat unserer gnaden sich erzeiget und insonderheit gegen diejenige, welche eine widrige religion von der musulmanischen haben, dass solche aufrichtig under unsere flügel genommen, und mit unsern keyserlichen schatten bedeckt, allezeyt geehret und respectirt worden, deme

zu volge dann die könige aus Frankreich und Engelland, wie auch die Republic von Venetia, und die herren Stadel General, als welche von den glücklichen zeyten hero mit unsern hochgeehrten vofahrern und dieser unserer porta freundschaftt und sehr gute correspondentz gehabt, verlangen tragen, mit E. L. in crafft dero getrawen sinceritet, und wollaffectionirter adherentz gegen dieser glücklichen porta von einem gemüth und sinn zu sein, auch solches bey uns gesucht haben, darumb so sechen wir gern, dass E. L. deroselben grosen aufrichtigkeyt gegen dieser unserer glücklichen porta gemess, mit vorgedachten princen in guter affection und freundschaftt verbleyben, denselben auch in allen occurrentien hülff und assistentz erzeigen, auch mit ihnen verbunden und unirt sein möchten, darumb auch unsere hohen bevehl ertheylt in crafft dessen dieser unser gegenwertige keyserliche brieff mit glück ausgegangen, und E. L. überschicken ist, durch den ehrsamten Jusuf chaus mutafarica aus meiner glücklichen porta, zu dessen ankunft sollt ihr in conformitet ewrer sinceritet gegen unseren glücklichen porta mit obgedachten princen unsern alten freunden auch in guter affection und freundschaftt leben, und in allen ihren vernehmen euch mit ihnen vergleichen und unirn, und nachdeme er zu pass kommet und die hoheytt von meiner religion und die reputation meiner keys. Mai. erfordert, in ihren occurrentien ihnen helfen und beyspringen mit erzeignuss aller verschaffenen freundschaftt.

Geschrieben in Constantinopel den 6 sept. 1625.

Fent: Translat des Türckischen keyzers brieffs an Bethlen Gabor könig in Ungern.

(Egykorú más. a müncheni kir. könyvtárban Collectio Camerariana LIII. k. 93. sz.)

VI.

1625. őszén.

Az előterjesztés, melyet Quaad valószínűleg írásban adott be a brandenburgi választónak, s melyet valószínűleg a többi uralkodóknak is, kivel érintkezett, bemutatott, kelet nélküli. Keletét azonban abból lehet meghatározni, hogy végén a török béke megkötésére s a soproni 1625. sept. 2-án hirdetett országgyűlésre hivatkozik.

Serenissime princeps elector.

Deus unionis et foederis author, inceptum ad sui nominis gloriam, ecclesiae emolumentum et utriusque inclitae domus amicitiae incrementum, ad felicem optatumque finem quantocūq; perducere velit. Quod eo etiam ardentius desiderat et ut maturet,

exoptat, clem. dnus meus ne varie distractus et dubius reipublicae christianae negotio pro optimo suo affectu et voluntate inservire et adjumento esse impediatur.

Et de hac sua voluntate, pio et constante animo, quo erga commune christianitatis negotium ducitur, ut Ser^{ae} Celsitudini V^{rae} quaedam proponerem, in mandatis dedit, et uti de privato Serⁱ principis mei erga illam affectu, certior per legatos facta est, ita et de illo quo erga rempublicam animatus est, ut Ser^m Cels^m V^{ram} certiozem redderem jussit, sic existimans Ser^{ae} Cels. V^{rae} omnibusque Imperii principibus, ad quos praecipue commune periculum spectat, hoc gratissimum futurum, neque dubitat, illos tantis imminenti-bus malis idoneum remedium quaesituros et oblatum libentissime amplexuros esse. Sciat itaque ser. elector Cels. V^{ra}, quod etsi ex multis gravissimis causis sua Ser^{tas} hoc rerum suarum statu et consideratis actionum humanarum vicissitudinibus, quamquam parum fiduciae hodie in aliis collocari possit (quod aliquot nunc vicibus in expeditionibus suis in confoederatorum gratiam susceptis, summo cum suo damno experta est) sese motibus hisce commiscere, summo jure et ratione supersedere et alta pace in florentissimo suo regno fruens, horum bellorum finem et exitum quiete expectare posset; tamen videns malum iu dies crescere et ingravescere et monarchiam quandam totius orbis christiani principibus caeteris sub jugum intolerandum missis, usurpatam iri: Germaniam ad foedam et indignam servitutem redactam, veram dei ecclesiam ubique oppressam, pro altissimi dei gloria, pro communi christiani orbis salute et libertate, cui suam conjunctam arbitratur fortunam, potius cum ceteris regibus et principibus subire, bellum gloriosum eligere mavult, quam committere, ut plus de quiete propria, quam de gloria dei, de amicorum, principum ac vicinorum populorum salute, sollicita esse videatur.

Quidquid igitur ser. princeps meus poterit, in eo nullam occasionem praeterire sinet, quod et hactenus ex parte sua minime neglectum fuisset, si ad postulata suae Ser^{tas} data esset resolutio. Nullam enim cum ex Transylvania discederem, praeter ser. regis Bohemiae resolutionem habuit, ex cujus parte nihil amplius desiderat, imo citra omnem etiam sui oblationem, nihil etiam in posterum remissius, quam hactenus paratum ad gratificandum S. M^{ti} cum omni etiam substantia sua clem. princeps meus se offert.

Verum quominus ser. Cels. sua manifestum statim se hostem, antequam rebus suis sufficiens fundamentum jactum videat, declarare posset, causas R. S. M^{tas} satis cognitae habet, et hanc suam intentionem propositumque tam R. S. M^{ti} quam Ser^{ti} suae commodo et munimento futurum putat. Ser^{ma} enim Cels. V^{ra} prudenter secum dijudicare potest, in quae pericula Ser^{tas} sua se

praecipitẽm daret, si nullo cum quopiam certo contractu inito, fortuna adversa uteretur, nulli etiã confoederationi fidere ipsi liceret.

Itaque si ser. principes et reges etiã suae Ser^{ti}s ope et servitiis (quae lubentissimo animo offert) utendum sibi esse, hac in re duxerint, super Ser^{ti}s suae postulorum punctis nuper christianissimi Galliarum regis ad eam ablegato traditis, ut eandem assecurarent, rogavit.

Verum enimvero cum sua Ser^{tas} secum perpendit confoederatorum quosdam ut ser. regem Galliae, Sabaudum, Venetos ab hisce Sveciae Daniae et Angliae regibus, aliisque Germaniae principibus longis itinerum intervallis dissitos, consilia etiã non ab unius imperio (uti in ejusmodi foederibus fieri laud potest), sed ex plurimorum voluntate pendere, propter quas difficultates certam resolutionem expectando, multum temporis consumendum esse, interim optimas rerum agendarum occasiones, cum summo et irrecuperabili dispendio praeterire. Tum etiã considerando Gallicum, Sabaudiam, et Venetorum unionem, in qua non multum spei, certis ex rationibus locari posse putat, cum per expeditiones illos, si penitus introspiciantur sua quisque privata, maiori ex parte prosequi et quaerere comperientur, unde nihil vel Ser^{tem} suam, vel ser. regem Fridericum sub spe locatae in iis fiducia moliri tuto posse.

Mutato itaque consilio non displicet principi meo, si ser. Angliae, Sveciae, Daniae regibus ceterisque Imperii principibus ac statibus, nova sese et certa unione conjungere, armaque contra Austriacos sumere visum fuerit, isti se unioni sequentibus conditionibus obligare et tamdiu simul in armis persistere, quamdiu deo visum fuerit, et ipsimet placuerit, hoc magis Ser^{ti} suae cordi foret et ampliorem in ipsorum perseverantia fiduciam ponere se posse putat.

Conditiones autem hae sunt :

1. Ut unio ad finem usque constanter et sincere servetur, invicem minime sese deserentes, etiã si aliquod infortunium simul vel divisim incurrendum foret, nullae induciae, pax nulla, privatim sine scitu et voluntate omnium ineatur, sed si res eo perductu fuerit, unanimi consensu et consilio pax concludatur.

2. Quod si ser. rex Sveciae de personali suo in Silesiam adventu, Ser^{tem} suam securam reddiderit, et sese cum illa conjungere voluerit suam M^{tem} similiter securam facere parata sit, sua Ser^{tas} quod in persona cum quindecim selectorum Hungarorum millibus veniet et sese suae M^{ti} conjunget, secundam et adversam belli fortunam simul experientes et ferentes. Quod si vero ser. rex propter certas causas ipsemet venire non posset, tunc certum

quendam generalem cum justo exercitu ad minus 10^m peditum et 3^m equitum ad Ser^{tem} suam expedit.

3. Quoniam magnis sumptibus in bellum toto quinquennio proprio aere continuatum, erogatis, aerarium suae Ser^{tis} magna ex parte defecerit, ut itaque ad auxilia ser. unioni ferenda, magis sufficiens esse possit, idque oneri tamen eidem minus fore compertum habeat, quadraginta duntaxat tallerorum imperialium millia, menstruatim, durante bello, in subsidium sibi dari possit; neque multum hoc cuiquam videri posse existimat, si in quanto numero militem conscribere et continuo intertenere Ser^{tas} sua cogatur, secum cogitaverit, nimirum ad quadraginta ad minus hominum millia. Si enim arma omnino capienda erunt, non solum exercitus, cum quae sua Ser^{tas} se cuidam ex ser. unionem conjungat alendus, verum etiam circa Cassoviam contra Polonos copiae non exiguae erunt locandae, in Inferiori Hungaria contra generalatum Novae-Arcis-Archiepiscopalis justa itidem castra constituenda et circa Tyrnaviam pro possibus ab hostili quavis injuria vindicandis et in tuto conservandis alius et quartus exercitus disponendus. Ex quibus facile quisque judicare potest, quanto milite opus habeat, quosque sumptus facere Ser^{tas} sua debeat.

4. In casu, quo domus Austriaca, vel rex Poloniae vindi etiam aliquando de Ser^{te} sua ut propinquiore vicinitate conjuncta, sumere ob hoc intendat, ser. unio omni auxilio Ser^{ti} suae adesse obligata et obstricta sit, et si suas copias auxiliares Ser^{ti} suae adungere forte non liceret, tunc Polonicas aut caesarianas ditiones istis copiis invadere et tandiu militem in armis habere contra illos teneatur, donec ratione vel via aliqua differentiae fuerint complanatae, quod et sua Ser^{tas} in casu simili reciproce praestitutum se sancte promittit.

Super his punctis si sua Ser^{tas} a ser. unionem assecurata, vel hisce conditionibus in unionem recepta fuerit, nihil in ipsa erit morae, nihil procrastinationis, verum deo auxiliante, hyeme, vel autumnus, aestivo, aut verno tempore, quo Ser^{te} sua cum exercitu se movere, ser. unio voluerit, in ipsa defectum nullum fore, certo, imo sancte itidem promittit.

Verum miratur ser. Cels. sua et prout tanti negotii magnitudo, gravitas et ratio requirunt, non procedi in illo sibi videtur. Ita enim sibi persuasum habet, nihil in bello et imprimis in hoc nostro negotio celeritate praestantius, crastinando optimas occasiones elabi ac quasi e manibus eripi. Velle quidem confoederatos ut sua Ser^{tas} una cum ipsis arma caperet, interim tamen ad tam justa ipsius postulata respondendo damnosas moras nectere. Petit itaque sua Ser^{tas}, ut ante omnia celeritate operam dent. Hoc etiam ser. principem meum admodum sollicitum habet, quod cum de confoederatione regum et principum deque eorum exer-

citibus et ad bellum praeparatoriis multa aliunde ad Ser^{tem} suam perferantur, a confoederatis in hunc usque diem, quis sit eorum intentionum scopus, quis finis, quorsum bella et consilia eorum tendant, non perceperit, quae quanti momenti sint, quisquis facile secum reputare potest.

Ita enim Ser^{tas} sua iudicat si intentiones eorum, eo solum modo directae sint, et hoc solum agatur, ut Palatinatus vi recuperetur, vel ut ob hanc expeditionem restituere illum inimici cogantur, paxque postea ineatur, laborem hunc inanem fore, frustra principes laboraturos, parum etiam vel nihil utilitatis neque securitatis tam ad ipsum ser. regem Bohemiae, quam ad ceteros principes et Ser^{tem} suam inde redundaturum, nisi etiam Bohemia, aliaeque tam in imperio, quam extra illud constitutae provinciae pristinae libertati restituantur.

Nota enim esse Austriaco-Hispanorum de universali monarchia, nunc a multis annis inita consilia, ad quorum executionem nunquam propius accessere hodierno tempore, nunquam etiam ab istis quieturos esse, donec insolenti fastu ceteros despicientes soli in orbe christiano imperent. Tanta namque in animis eorum ambitione caecis superbia est, et aliena invadendi sitis accensa, ut opum fiducia nihil non facere audere videantur.

Itaque Ser^{tas} sua sic existimat, quod etsi confoederati in hoc praesupposito, voti compotes fiant, ad tempus quidem Austriacos dissimulatuos, pacem inituros, ceterum odium nunquam deposituros et aridente fortuna primae occasione arrepta, consilia de absoluto dominatu in familia eorum constituendo, denuo resumpturos ac postremo victricia arma non solum in ipsum palatinatum, sed in omnium vicinorum principum regna et ditiones, quibus desideriorum immodici isti Austriaci inhiant, conversuros. Inexplebilem enim illorum cupiditatem Rheni finibus minime contineri satis superque reliquas Germaniae provincias, quae sub crudeli Austriaco-Hispanorum iugo oppressae gemunt, testari et hostes omnes apud eos reputari, quicumque constituendae universi orbis christiani, quam tamdiu animo parturiunt, in familia eorum monarchiae, remoram aut impedimentum aliquod offerunt.

Quare aequum et justum suae Ser^{ti} videtur, ut communi periculo admoniti, non solum consilia, vires et opes consocient principes, sed et in propulsando illo, omnium interessentium securitatis rationem habeant, non solum ut Palatinatus recuperetur, sed ut ceterae Imperii provinciae libertati restituantur, regnum Bohemiae, Silesiae, Moraviae tyrannide liberentur, ser^{mo} regi Bohemiae restituantur, imo omne illud, quod ad dominatum illum adspirandum, spem et animos Austriacae domui facere possit, incidatur, et ita metu et periculo communi omnes eximantur.

Hoc etsi alia ratione, quam tot patentissimorum et primariorum Europae principum, rerum publicarumque belli tam inferendi, quam sustinendi, foederatione fieri haud possit, veretur tamen Ser^{tas} sua ne Hispani, homines sagacissimi, nihil non faciant, quo conjunctionem istam impedian, aemulationes, dissensiones inter illos excitent, aliaque consilia coquant, quibus totaliter confoederationem dissipent; de quo satius jam etiam glorianur sparsis rumoribus, novam illam unionem propter principum inter se dissidia si non rupta modo sit, mox dissipatam iri. Petit itaque dominus meus clementissimus non tam sua, quam ipsorum et reipublicae causa, ut si quid dissidiorum inter illos sit, illud ser. electores Cel^{nis} V^{rae} interventu removeant, amicitiam et foedus sincere colant, alias nihil emolumenti exinde sperandum esse, imo alios etiam huic foederi subscribere volentes, hac ratione ab illo deterritos iri.

Ad haec pro sincero Ser^{tis} suae erga rempublicam affectu, mentem et opinionem suam quomodo negotium hoc aggrediendum esse putat, sub aliorum tamen principum melius sentientium correctione addere voluit.

Primo. Itaque omnibus modis eo laborandum esse existimat, ut christianissimus Galliarum rex, ser. dux Sabaudiae, incoeptum in Italia bellum bona fide continuarent, Veneti in Foro Julio negotium imperatori facerent, statuum ordines una cum principe Mansfeldio contra Spinolam omnes vires suas converterent, ser. rex Daniae cum imperii principibus in imperio Palatinatum recuperando laborarent, ser. rex Sveciae, cui Ser^{tas} sua se adjungeret, Bohemiam cum annexis provinciis occupare operam darent. Neque hoc tanti laboris futurum modo res non procrastinetur, quia in illis regionibus praeter exigua condam nudorum hominum praesidia, nullus imperatoris miles. Et hac ratione ad vires suas ex imperio vel revocandas, vel ad novum militem et justum exercitum, qui huic opponatur conscribendum, caesar cogetur, quod certo difficulter brevi temporis spatio efficere poterit. Et nisi imperator in hisce et aliis suis propriis provinciis, quas pacate nunc possidet, molessetur, omnes vires suas in imperium mittet, ibique sedem belli libenter videbit.

Secundo. Cum imperator non exiguum numerum levis armaturae militum aliaque subsidia ex Polonia habere poterit, quae huic expeditioni valde obstare possunt, factionem in ea omnino excitandam et instituendam esse, itaque opera ser. regis Sveciae, ut Moscovitas incitet, vel etiam per amicos et ser. Cel^{nis} V^{rae} bene affectos, ut ejusmodi expeditionibus Polonicis remoram injiciant, negotio nostro propter libertatem, cui semper studiosissimi sint, faveant, idem periculum et illis a domo Austriaca imminere, quae quam isti regno inhiet, satis ipsis constrare; tum etiam

per Ser^{tem} suam, qui in hoc operam suam defert, utpote qui multos in regno habet sibi benevolos, imo et Tartaros illuc expedit.

Tertio. Per solemnem legationem regum Galliae, Angliae, Venetorum et statuum ordinum, Portam debito modo requirendam esse, et diligenter instandum, ut a partibus ser. unionis maneat, illisque faveat. Haec enim si constanter partes nostras tueatur, plus adjumenti negotio adferet, quam si vel 100 millia militum illi inservirent. Ditiones enim imperatoris cum ex omni parte Turcam habeant vicinum, nihil aliud si agat, quam ut praeparationes ipsius videantur, coactus erit imperator, vel exercitum ex imperio revocare, vel novum itidem conscribere, illumque in Stiriam, Austriam, Sclavoniam et Croatiam collocare, vires suas separare, et sumptus maximos facere, quos imperator et hae regiones vix suppeditare poterunt. Et hac in parte Ser^{tas} sua diligentiam et operam suam pollicet.

Cum autem hostem se declarare intentionesque suas ante tempus palam facere, consultum esse non possit, optimum factu Ser^{ti} suae videtur, ut usque dum intercedens inter Ser^{tes} V^{ras} negotium ad finem optatum deducatur et confoederatio cum ser. regibus ineunda concludatur, Ser^{tes} Cels^{nes} V^{ras} ita se gerere debere, ut nihil horum vel animis concepisce credantur. Interim tamen vel ita nulla a ser. Cels^{ne} sua occasio negligetur, sed in quocunque causam communem sublevare et promovere poterit, in eo lubens incumbet.

Pax nuper Budae conclusa, ne in Porta ratificetur, curabit ipsius enim arbitrio et consilio ratihabitionem Vezirii reliquere, qua de re litteras Veziriorum ipsemet vidi. In celebranda nunc dicta, per suos laborabit, ne imperator militem Hungaricum in imperium mittendum conscribere possit, et cum rumor ubique spargatur ser. Cels^{nem} suam mox cum exercitu adventaturam, Caesariani adventum etiam hunc maxime timeant, ut inter spem et metum imperator dubius relinquatur, consilia etiam de aliis subsidiis in imperium mittendis vel suspendat, vel mutet, Cassoviam cum justo comitatu proficisci statuit, omniaque, quae ad rem facere videbuntur, curabit. Interim ut resolutionem aliquam habere et super hisce punctis de voluntate regum et principum quantocūq; certior fieri possit, rogat.

Kivül: Bethlenii principis instructio nobili Quadrio data ad Electorem Brandenburgicum.

Ugyancsak kivül: Propositio Matth. Quadri ex mandato principis Transylvaniae.

(Egykorú másolat a müncheni kir. könyvtárból Coll. Camerariana I.L. k. 107. sz.)

VII.

1626. márcz. 29.

Ez volt Gusztáv Adolfnak első meritoriálisabb érintkezése Gusztáv Adolffal. Ezen nyilatkozatra adattak ki a dorschauai pontok. Tört. Tár 1881. 235 l.

Declaratio ser^{mi} Transylvaniae principis ad ea mandata, quae ser^{mi} regis Sveciae internuntius decima nona Martii apud Cels^{nem} suam in Kerestur exposuit.

Ser. sacr. Rom. imperii et Transylvaniae princeps dnus dnus noster clem. ea quae nobilis Philippus Sadlerus nomine ser^{mi} et pot^{mi} principis ac dni dni Gustavi Adolphi Svecorum Gothorum et Vandalorum regis, magni ducis Finlandiae, ducis Esthoniae Careliaeque, necnon Ingriae dni etc. Celsitudinis ipsius relata voluit, cum uberius intellexisset, altiusque secum ponderata maturo iudicio discussisset, hoc modo et ordine ad singula etiam respondere quam commodissimum putavit.

Imprimis igitur regiae suae Ser^{ti} pro amicissima salutatione humanissimisque ad se litteris meritas gratias agit, et uti felices rerum omnium ad vota successus regiae Ser^{ti} eius comprecatur, ita paratissima studia sua, recipiocique officii argumenta omni occasione defert, illudque testatum esse cupit, se nihil antiquius, quam mutuae affinitatis pignora habere et ut re ipsa Ser^{tas} eius candidi syncerique animi sui inditia manifeste depraehendat.

Cum autem Cels^o sua regiam Ser^{tem} matrimonio quoque tam felicia precantem intelligat, non potest quin non illud gratissimum habeat, a divina M^{te} enixe contendens, ut ad nominis sui gloriam tantorumque principum mutuae propinquitatis commoda, eo modo secundare velit, ut bonorum omnium de se expectationi cumulatissime semper satisfacere possit.

Quantum autem ad negotia ipsa, quae regia sua Ser^{tas} per internuntium suum communicare voluit, ea maxime arduae summaeque considerationis esse cognovit, ac nihil magis in votis habet, quam ut terrarum universo orbi constet, quanti excelsa regiae Ser^{tis} consilia aestimet, omniaque ad felicissimum finem deduci ardentem exoptet. Nam etsi nominis splendor ac rerum gestarum gloria, qua regia sua Ser^{tas} publico mundi suffragio inclaruit, Cels^{nem} suam non exigua admiratione percellat, tamen eo ipso cunctas laudes supergressam arbitratur, quo tot virtutes incomparabiles, animumque oppressae libertatis vindicem, gloriae dei, afflicto Romanorum imperio, totique bono et causae communi tam sancto conatu voverit et consecrarit. Et enim si externi principes Germaniae ruenti non pariter humeros subjiciant, nul-

lum omnino dubium esse, quin Austrio-Hispanica domus inexhausta dominandi libidine accensa, tot principum antiquas familias, tot potentes et validas civitates, tot fertilissimas ac florentissimas provincias crudeliter evertere, leges, jura et immunitates tollere, sacra profanis, ima summis miscere, omnibusque in servitutem redactis ipsis tandem animabus conferentisque imperare conatura sit! donec pestis haec ulterius serpat, finitimisque regibus contractu suo noceat. Quod malum eo gravius, quo promptiora clericorum auxilia et principum nostrorum magis profundae aemulationis, atque discordiae, quibus mature observatis hostem mira calliditate usos, donec insperato successu ad formidabilem potentiam et magnitudinem viam sibi straverint. Unde non immerito statuatur, anteactis temporibus rerum gerendarum occasiones amplectendas fuisse, ac tum imprimis solenne foedus percutiendum, cum palatinatus adhuc floreret, Bohemia Friderico regi subjecta esset, principes imperii viribus pollerent, Austriae status arma cepissent, ac Cels^o sua totam Hungariam (solis Kommorna et Jaurino exceptis) cum ipsa corona in potestatem suam redegerat, ubi certo tanti belli sustinendae moli nec Hispanum nec Polonum suffecturos fuisse persvasum habeatur; Deo tamen gratias ardentissimis precibus agendas, quod ex fatali animorum conjunctione, etiamnum spes affulgeat, posse concussum universalem statum in ordinem redigi, omniaque ad pristinum dignitatis gradum revocari, si tot inclyti reges, vero unitatis studio teneantur, et damnatis morarum causis, consilii celeritate et affectu fessis rebus opem ferant. Quapropter cum Cels^o sua ex declarata voluntate sufficienter cognoscat, regiam Ser^{tem} zelo pietate et ardore erga miseram afflictamque rempublicam, inter omnes palmam obtinere, necessarium esse, ut heroicam eius intentionem accurate perpendat et excelsa consilia, quae per internuntium communicare voluit, diligenter ponderet. Minime autem dubitare, quin regia Ser^{tas}, quae domi militiaeque clarissima et omnia summi ducis atque imperatoris requisita habeat pro singulari prudentia sua, maturime cuncta considerarit et de modo gerendi belli ita certa sit, ut e re, occasione, et statu commodum et factu non difficile futurum omnino videatur. Unde forsitan Cels^{nem} suam non deceat, incognito provinciarum situ haec altius examinare. Quia tamen regia Ser^{tas} ipsius tenue iudicium requirat, simpliciter, candide ac syncere sententiam suam expromere constituisse.

Primum quod attinet, Cels^{nem} suam magno affectu gratulari, regiam Ser^{tem} hactenus arma tanta prudentia successu ac felicitate gessisse, ut haereditarium regnum, ab imminitibus periculis tutum reddere, vimque in hostile solum transferre potuerit. Quippe Livoniae munimenta fidelibus praesidiis firmata, aliisque rebus necessariis instructa, et propriae securitati Byrzarum occu-

patione consultum, unde cum etiam ab iis partibus, quae Daniae regi et Moscovitae contermina sunt, omnia pacata habeat, a sua Ser^{te} pro communi bono expeditionem summa alacritate susceptum iri.

Quoniam autem animadvertat ex instituto regiae Ser^{tis} Borussiam imprimis, ac tum Poloniae regnum penetrandum, Cels^{nem} suam statuere, quod hoc loco causae aequitas, vires hostis, provinciarum situs, et ipsa rei gerendae ratio consideranda sint, ex quibus alia momenta dependeant.

Causae centrovesiam si inducatur, apparere Poloniae regem haereditario et privato odio Ser^{tis} suae apertum hostem non status et rempublicam esse, quae solum ad recuperandam Livoniam auxilia suppeditarit, non ad invasionem regni Sveciae consenserit, quo casu Ser^{tis} suae hostem se non profitetur. Quod si generalem expeditionem decernat, tum posse regiam Ser^{tem} gravissimis de causis ultro lacescitam, ei jure bellum indicere ac arma movere, quamvis adhuc contra rempublicam hostiliter ullo modo se gesserit. In Lithuania enim si quae occupata, ipsos incolas ausam praebuisse, et crebris excursionibus Livoniam vexantes, regiam Ser^{tem} injuriis provocasse. Unde Celsⁿⁱ suae non inconveniens videri, si respublica etiamnum admoneretur, ne alianam litem suam faciat, et bonae vicinitatis jura observet, mutuoque pacem colat, quam regiam Ser^{tem} justis et honestis conditionibus adhuc non recusare. Sic sperari posse rempublicam considerata periculorum magnitudine ad ineundas qualescunque pacis conditiones regem vel invitum compulsuram. Quod si contingat, nullam dubitationem superfuturam, quam regia Ser^{tas} parta regno et provinciis suis securitate communi bono fortius subvenire et majori animo summam rerum tentare valeat.

Potentia vero Polonorum si accurate ponderetur, multis argumentis cognitum iri, regnum ad defensionem sui non exiguarum virium, nec internis discordiis et factionibus ita scissum esse, ut venturo hosti tali casu resistere nequeat. Nam etsi pedestres copiae intra ejus limites conscriptae, parum praestari possint, tamen non omnino contemnendas esse, quae ad fluvium Neper magno numero colligantur, secundo adversus Turcos et Tartaros praelio, saepius victrices, cui accedat, quod equitatu valeat et mira ejus celeritate habilis et aptissima sit ad planitiem et aperta sui regni propugnanda.

Situm et locorum qualitatem intuendo Cels^{nem} suam Borussiam versus itinerum difficultates observasse, eo quod Poloni equitatu praepolleant et pedestres copias omni commeatu prohibitori videantur. Qui cum maris et navigabilium fluviorum beneficio in castra devehendus sit, considerari oportere, quod iis in locis non adeo procul factum extendatur, ut classis exercitui inser-

vire et annonam sufficientem expectare possit, fluvium autem praeter Vistulam nullum esse, quem ipsum tamen adverso alveo in mare exonerari. Hunc igitur regiae Ser^{tis} hostes, ponte unito et praesidio firmato, sine mora juncturos ac equitatus multitudine et velocitate copiis pedestribus victus, necessaria omnino adempturos, donec inopia laboribusque fractos, pugnam tentare et decernere iniquo Marte cogant.

Quibus prudenter expensis regiam Ser^{tem} facillime depraehensuram, quas plenas periculis difficultates expeditionem in Borussiam susceptam sequi oporteat, qua tamen morienti Germaniae libertati et afflictae communi causae tarde admodum subsidia ferantur. Nunc superesse, ut considerata rei aequitate, intuitu regiae Ser^{tis} titulus belli et momenta etiam ratione Cels^{nis} suae quodammodo propendantur. Ubi propediem cognitum iri, ab ea Polonorum rempublicam hostem apertum declarari, ob sequentes causas nullo modo posse. Primo, quod Hungariae Poloniaeque regna ab antiquissimis temporibus arcto foedere invicem obstricta et hoc inviolabiter sancteque observatum sit, nam etsi antehac Poloniae rex instinctu caesaris aliquot Kosacorum millia in Hungariam miserit, tamen id non ex consensu reipublicae factum, quin imo decreta avocatoria severe promulgata, quibus cautum, ut certo et determinato die, sub poena proscriptionis et amissionis bonorum, in patriam redirent, seque tribunali sisterent. Secundo. Quod ob perpetua et transitu facilima gentis utriusque confinia Hungariae habitatores irruptionibus ferro et flammis hostium continue objicerentur, quibus ire ac redire cum semper tuto et impune liceat, probe animadverti, quo regni excidio a Cels^{no} sua grave hoc et inexplicabile bellum susciperetur. Tertio. Quod facta declaratione, ne utrum ex his regnis in vigore suo consistere valeat, cum cessantibus et sublatis utrinque commerciis ingens vastitas et penuria rerum inducatur. Unde impossibile, ut natio Hungarica ad expeditionem contra vicinos et circumiectos populos persvaderi queat. Quibus consideratis firmum ac certum esse, quod Cels^o sua cum regia Ser^{te} sua in Polonia vires conjungere nullo modo possit.

Quapropter necessarium esse, ut in consideratione eorum, quae ferendae oppressae libertati auxilia concernunt, aliquanto prolixius agatur, et communes hostium vires, militiae nervus, consiliorum ratio, cujusque regni status et gentium subjectarum animi profunde inquirantur. Quo casu cum extra dubium sit, penes Romanum imperatorem Hispanum, Polonum et alios omne momentum potentiae consistere, tamen in Germania nunc servitutis et aerumnarum sede, ex Tylly et Walsteinii milite praecipuum robur constare, quibus cum jam regis Daniae vires oppositae sint, Cels^{nem} suam non equidem videre, unde caesar de novo justum exercitum cogere possit, qui flagitante necessitate valido

hosti objiciat. Siquidem Bohemia, Moravia et Austria atrocitate, famis, pestilentiae armorumque viris penitus exhaustae sint, et habitatores intra tot gravissimas exactiones, sublatis immunitatibus, cessante veri dei cultu, sub horrendo tyrannidis jugo ingemescant ac desperatione torpeant, ita ut in tanta provinciarum vastitate expedita manus colligi omnino nequeat.

His maturo ponderatis regiae Ser^{tis} salvo meliori judicio, Cels^{nem} suam sentire, ut instructo peditatu et Veteranorum legionibus in Pomeraniam regia sua Ser^{tas} trajiciat, et pro sveta sollicitudine ac vigilantia omnibus sapienter ordinatis, per consagvinei Electoris (quod alias necessarium judicavit) contendat sequentes ob causas. Primo, ut consilia sua unitis regibus communicare et exigente necessitate mutuo vires jungere possit. II°. Ut amicos principes ac civitates propter incerta belli hactenus nutantes erigat autoritate, aut exempli magnitudine, in partes nostras pertrahat. III°. Ut celeritate famam praeveniat, arcesque natura et ingenio munitas in potestatem redigat. IV°. Ut sedem belli eo loco figat, qui alendo exercitui fertilitate suffecturus sit, et commeatu abundet. V^o. Ut vicinis gentibus in libertatem restitutis oppressi Bohemiae Moraviaeque populi sociorum felicitate ad defectionem sollicitentur, qui a regia Ser^{te} susceptam pro communi bono expeditionem animadvertentes, propediem insurrecturi sint. VI°. Ut Cels^o sua cum regia Ser^{te} facilius conjugii possit, quod Silesia unitis viribus ad praestandum homagium vel amice flectatur, vel violenter pertrahatur, quippe Cels^{nem} suam non latere ducatu Oppoliae et Ratiboriae, item Bregensem et Carnoviensem aliosque liberationis adventum magno cum ardore praestolari, nec de successu ambigi debere, cum utriusque exercitus ea sit praestantia, ut annuente Altissimo, extra omnes humanos casus positi ipsamque fortunam supergressi videantur. VII°. Ut occupata Silesia caesaris vires in multas partes distrahantur, fama potentiae quodammodo obscuretur et ingens auri copia in usum belli hactenus collata, praepediatur. VIII°. Ut omnes eius provinciae, qui in castris hostium stipendia faciunt, publico mandato revocentur, aut ad regis Daniae Mansfeldiique copias transire jubeantur, quo Protestantium exercitus augeri, Ligistarum immuni necesse est. IX°. Ut Saxonum rebus nostris infensum et malefidum undique cingamus, et vel socium, vel adversum, Martis terrore in ordinem redigamus, cujus exemplum sequitur aliis imperii principibus et civitatibus, promovendo rei communis negotio, grande momentum afferre. X^o. Ut propinquo regiae Ser^{tis} in Silesia exercitu Mansfeldius copiis Walsteinii maiorem metum incutere, easque potentius insequi et affligere valeat, cui tum etiam si occasio poposcerit, equitatem Cels^{nis} suae exiguo tempore conjunctum iri, per quem commeatus subduci et Walstei-

nus noctes diesque fatigatur in extremum discrimen praecipitari possit. XI°. Ut Viadrae flumine potiatur, cuius beneficio Polonos transitu ubivis prohibere queat, si regiae Ser^{ti} obviam ire, caesarique suppetias ferre constitueret. Quod futurum Cels^o sua nullo modo credat, cum respublica bello adversus Livoniam Tartaros et Moscovitas occupata, alios insuper hostes minime lacesitura sit! nec ulla ratione proceres induci queant, ut contra vigorem immunitatum militem ad defendendam patriam sonscriptum, extra regni limites emittant. XII°. Ut audita regiae Ser^{tis} contra domum Austriacam suscepta expeditione Turcorum imperator, haereditarias eiusdem provincias per Budensem majori conatu bello prosequatur. Qui cum adhuc integras per Europam vires habeat, et triginta milliaribus Vienna tantum absit, ditionem caesaris gravissimis cladibus afficiat. XIII°. Tartarorum chant, (*igy*) Ser^{tis} suae victricium armorum fama accendatur, quo promptius Podoliam ipse invadat, quod ut certo fiat, Cels^{nem} suam omnem movisse lapidem, et intra paucos dies per solennem legationem denuo tentaturam, nec de successu dubitare, cum Tartari non ita pridem per Polonos vehementer exacerbati sint, ac irruptionem ab Otthomanica domo in mandatis habeant. XIV°. Ut magnus dux Moscoviae, Ser^{tis} suae fortibus, factis et exemplo rerum gerendarum incitetur, ac per Britanniae regem Belgique ordines serio admoneatur, ne occasionem praetermittat ex ea recuperandi, quae a Polonis injuste sibi erepta sunt. Quo casu maximam Lithvaniae partem ad defensionem sui in armis esse oporteat, unde viribus distractis Polonicum militem non aequè esse metuendum. Ut autem regia Ser^{tas} magis certa et secura esse queat, Polonorum equitatum exercitui suo in marchionatu Brandenburgensi non obviam venturum, constituisse suam Cels^{nem}, ad amicos regni proceres severe admodum perscribere, gravissimisque rationibus et argumentis demonstrare, quatenus ipsis malorum series imminet, si violatis legibus pacis regiam Ser^{tem} extra patriae terminos in propriam perniciem lacescent. Quo facto etiam Cels^{nem} suam posthabita foederis antiqui reverentia in praesentissimum regni exitium cum universa gente sua extrema molituram; nec dubitare, quod respublica considerato statu rerum periculoso et habito tam regiae suae Ser^{tis}, quam Cels^{nis} suae condigno respectu se infra fines continere debeat, cum longe minori discrimine admodum caute et prudenter egerit, quod exemplum caesaris Rudolphi sacr. memoriae, sufficienter demonstrare possit; qui primo cum pontifice Hispaniarum rege, aliisque principibus ordines Poloniae, ad ineundum foedus contra Christiani nominis hostem, serio requisivit; einde sub Botzkay motu gravissimo ad mittenda auxilia instanter iterum sollicitavit, et utraque vice repulsam passus sit.

Quae omnia et singula Cels^{nem} suam prolixè admodum recensenda judicasse, ut regiae Ser^{tiis} suae voluntas et grave propositum de suscipiendo oppressae libertatis patrocinio clarius efflueret. Cum proprium decus sit alti sanguinis, cum mune bonum tueri, quod ipsum etiam Celsⁿⁱ suae acerrimum quoque calcar subdidisse, in omnibus consiliis et actionibus ad hunc potissimum finem collimandi, ut restitutionis exordium tandem per arma fieret, ac Protestantes reges et principes numero equitatu suo aliquot Germanorum legiones attribuerent, quam ob rem iteratis vicibus promissum fore, ut Mansfeldius comes ad Cels^{nem} suam cum instructo peditatu se quamprimum reciperet. Verum non eas esse vires, non tam arctam animorum conjunctionem, ut persvasum habeat, laethalia Europae vulnera recte sanari posse, nisi belli munia ipsi reges obeant, propriisque manibus victrices laurus suas in una eademque castra conferant. Ad quam sententiam cum regiam Ser^{tem} quoque maxime proclivem intelligat, satis mirari non posse in diversis mentibus eosdem impetus, caeloque inspiratum et fatalem consensum, hincque firmiter statuere occasionem omnibus votis maiorem non praetermittendam esse, quippe nihil tam arduum, nihil tam excelsum, quod Deo juvante his coniunctis viribus perrumpi nequeat. Periculorum autem et laboris praemium non tantum Silesiam fore, sed potentissimum gloriae et magnanimitatis campum recludi, Austriamque, regnatricis domus sedem, Bohemiam, motus praesentis originem, Bavariam, palatini sanguinis odia spirantem, victoriarum materiam offerre, et trophaea spondere.

De reliquo Cels^{nem} suam per dimissum jam legatum unitis regibus principibus et statibus prolixè testatum esse, quicquid in promovendo communi hoc negotio viribus consiliisque praestare valeat, nullo pacto intermissuram, foedusque sibi maxime cordi futurum; imprimis vero cum regia Ser^{te} erga quem ultra affinitatis arctiorisque necessitudinis vinculum, profundiore magisque igneo affectu ducatur; unde etiam propositas conditiones summa cum alacritate amplecti.

I^o Ut mutuus amor inter regiam Ser^{tem} Cels^{nem}que ipsius perpetuo sit, II° Ut consilia inter se iungant, et quid ex re et usu sit statuunt. III° Ut impliciti semel bello communi consilio suscepto, neuter inde discedat, aut cum hoste paciscatur, vel agat, nisi consentiente altero et simul comprahenso.

Quae pro tempore ser^{mam} Cels^m suam invictissimo ac potentissimo Svecorum regi super arduis gravibusque mandatis nobilis Philippi Sadleri daclaranda existimasse, rogando, ut regia Ser^{tas} pro singulari prudentia sua, animique rectitudine boni consulat, si Cels^o sua vel nimio amore, vel pia solitudine, vel in rem communem et publicam ardentissimo praecipitique zelo liberius

iudicium tulerit, quam cum tota inclyta familia, domi forisque perpetuo florere exanimò peroptet.

V^{rae} Ser^{tis} regiae

affinis et amicus studiosissimus

Gabriel m. p.

(L. S)

(Egykorú másolat a müncheni kir. kvtárban: Collectio Camerariana LXV. k. 33. sz. 104. l.)

VIII.

1628. júl. 14.

A kajmekám Bethlen Gábornak a porta diadalairól hírt ad.

Nolumus latere Ser. V^{rae} carissime frater, quod Imperatoris Germaniae agentis interpres cum querelis nobis significavit, legatum Imp. Germaniae jam in procinctu itineris fuisse ad Portam hanc Ottomanicam adeundam, at detentum fuisse obrumores, qui ad eundem Imp. pervenere de exercitu, quem Ser. V^{ra} contra illum conscribere ferebatur, eaque etiam de causa generalem Tillium ex Holsatia advocatum fuisse in fines Hungariae, ne caesar Germanicus, uti antehac evenit, de improvise opprimeretur. Rescientes nos te adversus Germanos nesciente Ottomanica Porta nunquam movisse arma, sed illos quidem contra nos occulte aliquid in animo fovere et insidias struere, adducto ex superiori in inferiorem partem duplici exercitu, prout Ser. V^{ra} nobis significavit, quorum alter Budam obsideat, alter Cassoviam, necnon evocato ex Holsatia Tillio versus easdem partes. Nam minime credibile est caesarem Germaniae in proprii regni perniciem instruere tantum exercitum et frustra ibidem servare. Cum ergo perspectum habeamus, Germanos ab omni aevo inconstantes fuisse et dolosos, nobisque hostes capitales: ne a parte potentissimi Imperatoris nostri imparati videamur et negligentes, ad omnes potentissimi Imperatoris ditiones animum cum tanta cura et diligentia applicare volumus, ut facile nobis sit nemini non resistere, volente Deo optimo maximo quicumque hostili animo ditiones Imperatoris aut Transylvaniae accedere parat: quem in finem versus Budam in suppetias misimus 12. millia Janitzorum et Canisae, Strigonii, Agriae et Hatvani arcibus de auxiliis prospeximus. Praeterea mandavimus modo Sultano Galgae et Candemirio, ut cum 100. millibus Tartarorum campum Achemaniensem ex finibus Moldaviae petant, Ser. V^{ra} in tempore evigilet, perspicuens quid inimici nostri velint, et quorsum iter dirigant, omnemque ex animo metum procul amoveat, quia rebus omnibus necessariis serdarium, id est, generalem praefecimus Khienam passam. Ad passam Budae plerique feri omnes jani-

tzeri et spahii in bellum profecti sunt. Et si¹ Germani adversus Turcas insurgere velint, licentia rapiendi promulgata in imperio Ottomanico, ut quisque quantum rapere queat, sibi rapiat, tantus militum confluxus erit, ut angusta videbitur terra incedentibus, et innumerabiles censebuntur, ut stellae in coelo, et arenae in mari. Quantas victorias reportarit potentissimi Imperatoris exercitus in ulterioribus partibus a Persis, fuso eorum exercitu, captisque multis magnatibus, uti cognoscas, carissime frater, captivorum nomina in catalogum relata ad Ser. V^{ram} transmisimus. Scripsit supremus Vezirius ad se missum esse ex summis viris legatum, per quem studeant Persae de pace tractare, si potentissimi Imperatoris voluntas accedat, si quidem eorum copiae distractae et impeditae sunt adversus Usecum (id est magnum Tartariae chanum) et Selim Imperatorem Indiae, ita ut in illis partibus contra Vezirium nostrum exercitum copiosum habere nequeant. Sed si Germani contra nos bellum gerere instituunt, sicuti credimus, tantum illud est necesse, carissime frater, ut ex illis partibus Ser. V^{ra} de rebus omnibus nos in tempore reddat certiores. Deus altissimus in fortunam Imperatoris omnia convertet. Certo sibi persvasum habeat Ser. V^{ra} omne ulteriorum partium negotium situm esse in potestate nostra, sive pacem expectamus, sive bellum. Res quidem istas superiores neutiquam nobis expedit missas facere, sed tamen ad fines Hungariae et Transylvaniae tantam sollicitudinem convertimus, ut si tempus rerumque ratio postulabit, ipse Imperator expeditioni praesens esse velit, tantasque res adjuvante Deo optimo maximo in exteriori illo tractu moliri et movere decrevimus, ut fama ad omnem posteritatem perventura sit. Tantum carissime frater Ser. V^{ra} diligenter vigilet, et si quid cognoscet de mala Germanorum voluntate, ad potentissimum Imperatorem in tempore perscribat. Si certum sit illos velle adversum nos movere bellum, in ditiones ipsorum ante nobis ruendum erit. Si necessitas exigit, Ser. V^{ra} cum passa Budae consiliorum communionem ineat, utque serdarius similiter faciat, mandatum ipsi fuit. Sultano etiam Galgae et Candemirio in mandatis dabitur, ut quorsum et qua via Tartaros velit Ser. V^{ra} incedere, ex arbitrio Ser. V^{rae} et si expeditionem ipsi suscipiunt, hiemem transigunt in ditione Germaniae: futuro autem anno, quid Deus concedet, expectabimus. Jamdudum istis rebus a deo perscriptus est finis et modus. Imperator potentissimus chausium misit ad caesarem Germaniae, ut legatum nostrum retromittat et nos postea ad omnia vigilabimus. Quidquid Deus volet, illud fiet, a parte modo Ser. V^{ra} fidelitate et constantia opus est, ut de Germaniae rebus rumores ad nos certi perveniant. Firmissime Ser. V^{ra} credat, potentissimi Imperatoris ditionem Hungariae possessam et Transylvaniam tueri decrevisse, ut oculi pupillam. Non-

dum acuti isti Osmanidarum cladii obtusi evasere, neque in vagina contraxerunt rubiginem, qui Gratianum et Sulhofekium puniverunt meritamque ceperunt vindictam. Quamobrem Ser. V^{ram} securam esse jubemus, quin non differet diutius Deus, quin Germanos istos justa punitione prosequatur, qui tantum sanguinis effudere sine pietate ulla erga proprios fratres, et Deus per nos illis retribuet meritam poenam pro peccatis et malis quae perpetrarunt in propriam gentem et fratres suos. Prope est, quod Deus illos gladio acuto puniet. Tantum Ser. V^{ra} de rebus omnibus, quas supra petivimus, nos certiores faciat in tempore.

Datum Constantinopoli XIV. Julii anno 1628.

Fent : Litterae Cahimachami ad principem Transylvaniae.

(Egykorú más. a müncheni kir. könyvtárban : Collectio Camerariana LIII. k. sz. 110 db.)

IX.

Schultz tudósítása Brandenburgi Katalin catholisálásáról s az erdélyi vulgok folyamáról.

Copia extracta ex litteris Transylvanicis.

Horrendos, diros et miros conatus nostrorum papistarum, qui principissam Transylvaniae in maledictas partes suas et corpore et anima traxerant, casu fere inaudito describere cogor: unde constabit, quid praesidii imperatori Turcico in ejusmodi hominibus locandum sit, licet amplissimis oblationibus in fraudem praeparatis aliis insidiari aliosque excoecare nunquam intermitant. Annus integer est, quod parasitus quidam ex familia baronum Zerotinorum nomine Dietericus inter aulae familiares a demortuo principe receptus, tragediae hujus fecerit initium. Is enim quater apostata, ob varia scelera patrio solo extorris, ut caesarem sopiret et conscientiae morsibus moderetur: ad scopum suum per varios actus, stultos saepe et gesticularios contendit; imo omnes mores suos luxui atque ineptiis scenicis (wollust vulgo dictis) accommodavit, ut principissa, quae per aetatem et asvetas in aula patria recreationes, ad hilaritatem pronior, omnibus modis placeret, gratiamque ejus magis singularem venaretur, spe sua non frustratus nefarius homo, bono principi (qui conthorali suae unice et impense amatae omnibus modis favere studebat) cum fraudem astute tegere posset, facile placuit, quo ut consuetum in aula nostra (quem dominus amat aut odit, amatur et odio habetur absque ratione ab omnibus) evenit, ut libero accessu ad collusiones musicas, temporumque, ut vere dicunt, frustrationes admitteretur. Hanc occasionem perbellam nactus conspirante uno puero interprete emissario jesuitico, qui omnis generis libellos pontificios, imaginoulas, reliquias aliasque superstitiones obtrudere solebat,

tam alte pontificium virus flexili impressit animae, ut rejecta evangelii veritate, tenebris antichristi involuta, omnes suas cogitationes, ut conversa nunc ultro fatetur, in noxam orthodoxae religionis converterit. Haec ego cum mature animadvertissem, bonum principem modis omnibus praemonui de amovendis iniquissimis hominibus, periclitantem regni statum sub tali conditione, malasque consequentias exaggerando, cum molitiones Austriacas in ipsum principem sub judiciis octavalibus Posonii probe observassem. Animadvertit tandem scelus et quod in herba tollere potuisset, in trunco aestate praeterita serio sed sero nimis excidere tentavit. Indurantur nempe animi conscientia semel in incertum projecta, neque in optimo principe morbis corporis fatigato, tantus erat animi vigor. Levi facta reprehensione acquievit, contentus papyro exigua, qua promittebat principissa se nunquam religioni pontificiae assensuram. Ac licet hae litterae reversales magna ex parte refrenarint impetum: elusit tamen astus jesuiticus omne fundamentum, dum persuaderet, ipsam salva conscientia in accepta religione posse persistere, cum bonis modis jurarit, se nunquam transituram ad religionem pontificiam; jamdudum enim toto corde hanc religionem amplectam esse: non opus ergo, ut in posterum amplectatur. Quibus technis iterum persuasa, facile rediit ad ingenium, sed dum usque ad obitum principis cum sui ordinis hominibus de futuro regni statu consultaret, ejusmodi involvitur labyrinthis, quod si divina manus hoc rete non rupisset, semet ipsam ac totum regnum exposuisset cladibus. Habet hic prologum tragediae M. D. V. si sequentes actus in scenas distinguere deberem, tergora aliquot cervina non sufficerent. Sicut corvo ablandiens vulpecula caseum nostro subduxit, sic domus Austriaca principissam miseram tanquam insufficientem ipsorum judicio a Marusio ad Tibiscum trahere, atque inde ad matrum et exsanguem ducatum Opoliensem Viadri extrudere conati sunt. Atque ut colore solito vendant fucos, coepit caesar magnam simulare sollicitudinem: defensorem principissae Transilvaniae se jactavit, misit legatum, qui huic condoleret, ut jesuitae de parta praeda alibi gauderent. Nihil quaesivit aliud legatus, quam, ut juramentum in pontificiam religionem a principissa acciperet, ipsamque ad suppressionem orthodoxae religionis incitaret. Hic quidam patriae pestes, utpote: Sigismundus Kornitz, Stephanus Ziaki, Stephanus Haller, Caspar Zumocgk (Szunyog) statim ab obitu principis, praesertim Caspar Zumogk et Stephanus Ziaki perverso fervore accensi miseram principem Transilvaniae eo induxerunt, ut firmiter crederet, Stephanum Betlem gubernatorem et status regni Transilvaniae orthodoxos nihil aliud, quam exitium ejus cupere, ipsos vero unicum et firmum salutis suae cum imperatore Ferdinando et palatino Hungariae propugnaculum esse.

Horrendum dictu, suo auro sibi emit laqueum. Diu collectorum aureorum bonam partem emungunt et quos tam stricte, ut Hercules clavam suam, tenuerat princeps demortuus, in patriae perniciem vertunt. Conscribuntur milites a deceptoribus, permittente magis, quam volente optima principissa; interim miser Stephanus Betlem pro summo hoste, qui semper in partem meliorem consulebat, vix admittitur, vix auditur. Hinc ego, qui inter malleum et incudem discrimen extremum expectare nolui, meam principissam de anteactis et praesenti turbido statu serio compello, in faciem ipsam de violata conscientia causa religionis arguo, quam mira simulatione occultare studebat. Atrocitatem facinoris ex clade imminente, nervis et numeris omnibus describo et deo propitio per creberrimas instantias eo perduco rem, quod ipsam facti poenituerit atque de mediis reintegrationis serio cogitare coeperit. Turbata atque omnia exquirens consilia, quibus sopire posset assurgentem bellorum flammam, sese confert cubitum; pompa funebris celebratur die sequente. Deus, qui justus et misericors, sauciatam conscientiam per auditas affectuosas conciones consternat et sub auroram sequentis diei in extremas horrendae desperationis tenebras, retracta manu sua omnique sublato solatio abiecit. Vidisset M. D. V. iratum deum ad faciem. Nec Cain nec ullus humana facie ab origine mundi forte unquam in talia prorupit. Corporaliter et vere obsessa a diabolo de salute sua horrendis in deum blasphemis desperavit, se propter abnegatam veritatem aeternis mancipatam cruciatibus, neque unquam in gratiam divinam redire posse, publice proclamat, atque omnia divina abominationi sibi esse conqueritur, horrendam minitantis Sathanae faciem digito quasi monstrans et metuens. Aliorum meminisse profecto animus horret sub miserantis et minitantis dei arbitrio gestorum. Postquam viginti octo horis durasset hic conflictus assiduus precibus nostris psalморumque decantationibus, efficacissimis consolationibus ex verbo dei spiritu sancto aspirante convicta, iterum exemplis sacris maximorum peccatorum mota solatium admittere coepit, quod sensim in tantum excrevit, ut postero die vera animi contritione vere resupuerit ac perniosa consilia ardentem detestata fuerit, execratis perversis consultoribus. Justo ultionis divinae exemplo, quae perniciem nobis cogitatam in percussorum caput rejecit. Nam solam hanc principissam ejusque defectionem solum fundamentum omnium suarum molitionum struxerant, dum instantibus jam comitiis summa imis miscere decrevissent; eodem die conversionem suam sumta secundum ritum orthodoxum sacra synaxi testata est ac papatui ex intimo corde renunciavit. Initium summere comitia, obmutuit Achitophel, confusus Haman, praevaluit Mardocheus, prohibuit Husai perversa consilia. Omnes antagonistae mei, qui in excidium et interneccionem meam jurave-

rant, pudefactibilem in simulatum affectum vertere et comitia tranquille et pacate (quoad praesens) peragere debuerunt. Et hic est ictus ex proprio nostro pariete in rempublicam et communem causam vibratus, quae omnia ego dextre, ne alius sinistre faciat, M. D. Vrae exponere debui, sint tamen Turcicae aulae, quoad fieri potest aeternum incognita. Ab extra et aliunde, quae in nos jaciuntur, sunt fraudes et molitiones variae, quae partim spe et metu, partim invidia et insidiis pacantur, ita ut nec ad fodiendam foveam desint ligones. Serenissima princeps quidem ubique et ab omnibus pro vera et legitima principissa colitur; ejusque mandato subsistunt et progrediuntur omnia, insatiabilis a dominandi libido exteros etiam impellit, ut quod usu potentiario didicerunt alienis regnis inhiare, in nostram patriam et principissam exerceant. Materia in dolos conveniens est ingenium Turcicum. Quod ferro, quod veneno, quod mendaciis, quod sinceratis aequivocationibus non possunt, hoc per onustos auro asinos attrahunt et tractant, domo Austriaca de arte jam elusa (qua principissam Transylvaniae deturbare et ab omni hominum affectu excludere tentarunt, si nempe mutata religione regnicolis exosam reddidissent), frustrati, ne ictus in aerem excussi videantur, passam Budensem dulci fame auri ad carpandos bolos incitarunt, ut quocunque fieri possit modo tandem scopum consequantur. Die 6. Februarii reversus Thomas Borsus, qui sub finem Decembris ad passam Budensem expeditus fuerat Varadini, ob repentinam fugam dicti passae Budensis iter suum inhibuit: ipso enim in locum suum reverso, id quod in mandatis habuit, itinere absoluto effectum dedit. Ac quidem ab ipso passa Budensicui mille thalleros, mille aureos, mille florenos cum toga promissa pretiosissimis pellibus zebellinis subducta, nomine serenissimae principissae dono dederat, benigne exceptus atque in colloquium secretum admissus concredita negocia luculenter exposuit. Post aliquot dierum decursum, iterum ad privatam audientiam a passa Budensi vocatus, de publico statu multis variisque disceptationibus actum est, quarum narrationem, ne in concionem excrescat epistola, nunc omitto. Caput rei hoc est: palatinus Hungariae Esterhasius quinquaginta millia ducatorum in specie obtulit, si passa Budensis a partibus principissae recedere, ipsumque vel alium in hanc rem designandam ac occupandam Transylvaniam remoto armorum suorum obstaculo admittere velit; nunquam enim caesarem quieturum, donec per blanditias evocata principissa (quae ad domum Austriacam tum totaliter propendebat) Transylvania potiatur (vae scelus sub amico nomine fallere). Quanto magis autem a domo Austriaca principissa urgeretur, tanto magis suspectam habere coepit oblatam amicitiam, quae exaggeratione mea sensim in indignationem transiit ac tandem in abominationem et execrationem desiit. Voluerunt enim, ut matrimonio cum Homanaio juncta, du-

catus Opoliensem et Ratiboriensem in desolata Silesia acciperet ac duabus arcibus Thocaiensi et Munkachiensi in partibus Hungariae contenta, onus regiminis in Transilvania deponeret, aliique qui ab imperatore Ferdinando constituendus esset, loco caederet. Hac fraude animadversa imperatoris Ferdinandi amicitiam minime amplectendam, libertatem autem quam semel gustasset, huic longe praeferendam existimavit, quas impressiones ego omnibus artibus et modis, ut qui ingenium principis ac me ipsum novi, firmare et dilatare non destiti, donec deus terroribus suis accedens cor eversum converteret. Passa Budensis se tale propositum abhorruisse et detestatum esse legato nostro constanter asseveravit, ipsumque hortatus est, etiam litteris principissae insinuavit, ut quanto citius fieri posset, diligenter in res suas animadvertat, idem in porta agitari et quidem majoribus atque amplioribus promisit. Haec itaque serenissima principissa cum propria manu ob languores corporis et residuam fabriculam scribere non posset, M. D. V. insinuari jussit, (quae concernunt propriam ejus personam in toto hoc negotio, non silentio involvere, sed conversionem suam per totum regnum divulgare decrevit, quamprimum propter valetudinem sacram synaxin in templo hujus loci primario celebrare poterit), benigne eandem requires, ut sicuti fecit hactenus, perversis conatibus obnitatur et excelsam portam de fide et constantia ejus securam reddat, a mea parte (qui propter immotum animum contra omnes insultus apud Serenitatem ejus centuplo sum gravior et acceptior) totis viribus allaborabo, ut in fide data firmissime persistat et domum Austriacam implacabili odio atque si fieri poterit, armis etiam persequatur; quod agere incipiam, quamprimum a rege Sueciae de amicitia cum imperatore Turcarum responsum habuero.

Fent: Apostatia viduae Bethlenianae.

(Egykorú másolat a müncheni kir. könyvtárban Collectio Camerariana LIII. 113. sz.)

X.

1632. júnus.

Memoriale.

Itineri se a nobis committens quantocyus studeat ad R. Sueciae pervenire, quo in pace ex Dei providentia perveniens de his agat cum R. S. ac Saxone aliisque Electoribus Christianis et principibus unitis. Summopere autem necessarium est, ut quam maxime circumspecte vigilanter ambulet ne forte in manus adversas incidat.

Si itaque requisiverint a nobis ut ipsis adhaereamus et pro communi causa construamus haec ab eis jure merito exposcimus.

1. *Obligent sese firmo juramento sacramento quod nos in prospera vel adversa fortuna usque ad vitae et thesauri substantiasque jacturam et amissionem non deserent, quin si res ita requireret in propriis etiam personis auxilio nobis advenient et praeter scitum et voluntatem nostram aut cum perniciie vel damno nostro pacem prorsus cum nemine inibunt, vel concludent. Quin si nobis interea (quod Deus clementer avertat) fato fungi contingeret curam etiam et defensionem haeredum nostrorum in sese assument et habebunt (?) atque in omnium bonorum et haereditatum successionem dominio totis viribus contra omnes impetitores tuebuntur et etiam cum illorum damno nemini reconciliabuntur.*

2. *Expetimus ut dum belli gerendi tempus duraret, annuatim solvant in paratis (pecuniis) quinquies centena millia florenorum in duobus terminis pro singulis annis. Jam vero in anno primo simul et semel eadem summa persolvatur et manibus nostris assignetur antequam nobis in bellum domo movendum esset.*

3. *Ut tempore belli teneant penes nos XVI. mille pedites Germanos selectos et IV. mille cataphractus equites bonos, quorum omnes officiales nobis habeant dependentiam et una cum militibus universis juramento nobis sint obstricti.*

4. *In regno Hungariae quaecunque vel communibus armis, vel quovis alio modo occupata fuerint, ea nobis cedent, nec aliquid juris unquam illa praetendent.*

5. *Et si in futurum posteaquam per arma confoederatorum vel et per pacificos tractatus finis bello impositus erit contra nos aut haeredes nostros aliqui hostes insurgent, cum illis non conveniant, quin nobis et haeredibus nostris omnibus viribus, sumptibus et facultatibus suis auxilio semper esse et subvenire debeant.*

6. *Et si etiam tempore pacis aliqui secreti vel suspecti hostes per occultas machinationes aliquid contra nos aut haeredes nostros tractare vel tentare velle evidens suspitio foret, tunc pro nostra, vel haeredum nostrorum securitate, quotiescunque id postulabitur, suis sumptibus teneant bis mille pedites muscetarios et bis mille cataphractus equites et eorundem stipendia in nostram ac haeredum nostrorum manus consignare teneantur.*

7. *Ad quae VI. pacta omnes ii sese obstringant, quicumque incorporati sunt unioni.*

8. *Antequam autem nobis ad bellum esset ingrediendum in fines regni Hungariae expediant sexdecim mille pedites et IV. mille cataphractus (equites,) quibus muniti in melius studia etiam et molitiones regis Poloniae, si quid a tergo intenderet, antevertere possimus et praesidia atque excubias post nos ordinare valeamus.*

9. *Quamprimum etiam certum aliquem et fidum hominem ad nos transmittere ne differant.*

10. Si etiam *expeterent*, ut non *curatis* hiberni temporis incommoditatibus cum milite *Hungarico* castra nostra moveamus, *summam expetitam* in manus nostras assignent et in *finis Hungariae* transmittantur antedicta XX. hominum millia juxta *articulum VIII. defectum* et in eo non admittemus. Verum hac in parte is est *mutuo consensu* eaque *correspondentia gerenda*, ne diutius alterutrum praestolari et ad adventum moram facere oporteat.

Fent oldalt: Ragoecy mandata misso a se in Germaniam data.

(Egykorú másolata a müncheni kir. könyvtárban Collectio Camerariana LI. 139. sz.)

Jegyzet. Ezen pontokat Rákóczy Gy. Bonezhidai által küldötte meg Gusztáv Adolfnak. Az ennek alapján készített szövetségi tervezet, valamint Gusztáv Adolf válasza megjelent »Okirattár I. Rákóczy György összeköttetései a svédekkel« című gyűjteményben.

A titkos jegyek abc-je.

a =		16	40	64	ρ
b =		20	44	68	σ
c =		24	48	72	τ
d =		28	52	76,	
e =		32	56,	80	φ
f =		36	60	84	χ
g =	17	41	65		ψ
h =	21	45	69		ω
i =	25	49	73		α
— 1)					γ
l =	33,	57	81		
m =	37	61	85		δ
n =	18 42	66,			
o =	22 46	70			ζ
p =	26 50	74			
q =	30 54	78			
r = 1,	34 58	82,			
s =	38, 62	86			z
t = 19,	43, 67				λ
u = 23,	47 71				μ
v = (27),	(51), 75				
x = 31,	55 79				

1) Ide *j*-nek vagy *y*-nak kellett még jönni e számokkal: 29, 53, 77; de e számok nem szerepelnek.

217, 218	= rex Sveciae	(217. 11. 99, ? = regem Sveciae ?)
		(218. 88. = rege Sveciae ?)
222	= rex Poloniae	
390, 391	= bellum	
664, 665	= Hungaria	

Jegyzet: E törzs-chiffre-k mellé a végzet utolsó betűjét kiteszi.

X.

1632. j u l. 8.

Strassburg Pál portai követ jelentése Gusztáv Adolfhoz.

In porta Ottomanica Sacrae Regiae Mattis Vrae mandata clementissima accepi. Executus ea a supremo vesirio imperatoris litteras benevolamque dimissionem petii et vigesimo quarto die Junii sultano valedixi, multa tum honori Sacrae Regiae Mattis Vrae extra ordinem data omniaque cum summa solennitate peracta, ita quidem, ut oratores hic in porta residentes talia legato contigisse haud recordentur. Etenim palatium valedictioni in horto magni domini destinatum et ex ejusdem famulatio ingens hominum numerus ab utraque transitus parte dispositus, steteruntque longa serie octoginta et aliquot equi Asiatici, auro gemisque fulgidi, quos purpurati et magnates summi ordine secuti sunt, totaque interior aula splendore et magnificentia ad honorem solennitatemque instructa fuit. Ipse Amurathes eminenti loco positus et imperatoria veste indutus, frontem exporrigens ac perorantem vultu benigno intuens; oratio per curialia breviter Italico idiomate habita, quam facundus interpretur Turcica lingua reddidit; duodecim pretiosae vestes nobilibus ex comitatu oblatas, hisque peractis, sicuti introductus fueram, praeunte supremo vezirio ad palatii valvas eductus sum. Majestas illo die summa Constantinopoli fuit. De extraordinario apparatu ostentatione aulae Ottomannicae deque insolito honoris et benevolentiae declarandae modo ac genere malevolis et inimicis Sacrae Regiae Mattis Vrae palam frendentibus, ceterorum regum legatis aemulatione accensis, omnibus inusitatae rei causas anxie scrutantibus. Apud sulthanum valedictionis ceremonia et cultu defunctus supremum vezirium ultima vice salutandum duxi. Qui affectata et singulari humanitate me exceperit, Sacrae Regiae Mattis Vrae pro oblata amicitia gratias agens et ut officio ejus sincerumque affectum Sacrae Regiae Mattis Vrae peculiariter commendarem praeter illius gentis morem iterato petiit, paulo post exhibito sulthani Amurathis responso et gestu ad benevolentiam gravitatemque composito suas quoque litteras mihi tradidit, tandem valedicendi gratia ex comitatu nobiles admisit,

decemque honorificis vestibus donavit. Imperatoris litterae multo cum ornatu scriptae, nihilque praetermissum, quo Sacrae Regiae Mattis Vrae favorem demereri queant. Muffii et capitanei bassae legatorumque ac patriarchae responsorias singulis momentis expecto et intra paucos dies abitum in Transylvaniam paro, firma spe fretus Sacram Regiam Mattem Vram negotiorum in hac porta expeditione clementissime acquieturam. Ceterum sub meo Constantinopolim adventu per Cornelium Hagam certior factus sum, Sacrae Regiae Mattis Vrae litteras et nuncium summo in honore haberi nihilque minus aestimari, quam solennes regum legationes, quae in porta commorantur, unde Sacrae Regiae Mattis Vrae eminentiae et dignitati consentaneum esse, ut viginti personarum totidemque equorum comitatu alios nonnullos adderem, quod feci ac parem fere ceteris legatis numerum constitui. De cetero Sacrae Regiae Mattis Vrae amicitiam cum porta Otomannica residens caesareus per varias artes famoso libello calumniose suspectam formidabilemque reddere conatus est, verum accurate informatis principibus veziriis fides ipsi non habita. Regis Persiae legatus haud procul abest, multo comitatu muneribusque instructus de pace vel induciis acturus creditur. Poloniae regnum quod concernit, allato de morte Sigismundi regis nuncio apud supremum vezyrium omnia prolixè peregi, quae Sacra Regia Mattas Vra mihi in mandatis dare clementissime dignata est, quibus Sacram Regiam Mattem Vestram divinae protectione humillime commendo. Dabantur Constantinopoli 8. Julii. 1632.

Fenn más írással: Legati Suecici Pauli Strasburgy litterae.

(Egykorú másolat a müncheni kir. könyvtárból LIII. k. 116. sz.)

Közli: SZILÁGYI SÁNDOR.

OKMÁNYTÁR

a Fuggerek magyarországi nagykereskedése és részvállalatának
történetéhez.

HARMADIK KÖZLEMÉNY.

35.

*Thurnschwamm (Dernschwam) János a Fuggerek factorának elismervénye,
hoggy Ferdinánd király udv. kamarái tisztségével annak adóslevele iránt egyez-
kedett. 1528.*

Ich Hanns Dernschwam die Zeit meiner Herrn der Fugger zu Augspurg Diener bekenn, als Ich vnnder anndern Verschreibungen vnd verweisungen aus Beuel Conraden Mayrs, auch gemelter Herrn Fugger Diener vnd in der Sachen gwalther, von dem edlen gestrengen Ritter Herr Wolfganggen Gräszwein Kunigl. Mayestät zu Hungern vnd Behaim etc. Rat vnd Hofkammer Secretari zwo Verweisungen, doch nur vmb ain Sumagelts; nemlich die Arendt von Pergkwerch in Hungern von zweyen Jaren, die sich auf den 15. Octobris im 1529. Jarennden werden, so gedachte meine Herrn hochgedachter kuniglicher Mayestät vor hinaus bezahlt; die ain Verweisung auf dieselb Arendt des Pergkwerch in Hungern, die ander wo meine Herren die Fugger dauon nit vergnugt werden möchten, das sy alsdann derhalben auf kuniglicher Mayestät Neapolitanisch einkomen verweisen sein sollen, also wie sie von berürten Pergkwerch in Hungern gemelter Sumagelts Arrendt, so sy wie obстет vorhinaus bezalt, vergnugt werden, das aldann die Verweisung auf das Neapolitanisch einkomen, tod vnd ab sein soll, alles nach vermogen der Copey, der sich kunigliche Mayestät beuelhaber vnd gemelte meine herrn zu Augspurg mit einander vergleicht; welcher Reuers aber nit verfertigt, noch gegen soliche Verschreibung, wie sich gepurt hat, vberantwort worden ist, vnd demnach nochmals durch meine herrn die Verfertigung vnd Vberantwortung soliches Reverss mit dem ehisten beschehen

soll. Des hab ich hierüber zu Vrkundt diese Bekentnus mit meinem eigenen Petschafft vnd aigener hannd vnnnderschrift verfertigt. Geben zu Wienn am 27. tag Marcij anno Domini etc. im acht vnd zweinzigsten.

(P. H.)

Hannsch Dernschwam, mp.

(Hiteles másolat után.)

36.

A Fuggerck a beszterczebányai haszonbér fejében 33,333 $\frac{1}{2}$ forintot előlegeznek I. Ferdinánd királynak. 1528.

Wir Raymundus, Anthonj vnd Iheronimus die Fugger gebrueder vnd Vetter, Burgern zu Augspurgk, Bekennen öffentlich mit dem brieue für vns vnd alle vnser Erben vor Allermeniglich. Als wir dem durchleuchtigsten grosmächtigsten Fürsten vnd Herrn herrn Ferdinanden zu Hungern vnd Behaim konig, Infandt in Hispanien, Ertzherzog zu Oesterreich etc. vnserm genedigsten Herrn, auf Seiner konigl. Mayestät genedigs vnd hoch Ansuchen zu Irer Mayestat vnd derselben Kunigreich obligenden notturfft, nutz vnd guettern, vnd sonderlich zu disen Irer Mayestät vergangen Zug in Hungern, die Arenda so wir Irer konigl. Mayestät von den Perckwerch vnd Handl bey dem Newen Sul in dem Kunigreich Hungern gelegen, das wir von dem weyllennt Konig Ludwigen zu Hungern Hochlobl. Gedechnus auf funfzehn Jar lang bestandts vnd arends weys angenommen, von zwey Jaren, die sich auf 15. Tag Octobris negstvergangen angefangen, vnd sich auff den 15. Tag Octobris im 1529. Jars ennden werden, welche Arenda sich die berurten zwey Jar laung in Summa laufft drey vnd dreyssig tausent drey hundert drey vnd dreyssig Guldin vnd ain drittail Vngrisch zu hundert pheningen, yeczo also par zu haundnn Irer kunigl. Mayestät Schaczmaister Herren Hannsen Hofmans Ritters vor hinaus gelichen vnd bezalt haben, Alles nach ausweysung ainer Obligation vnd Quittung vnns von konigl. Mayestät deshalb auf den ersten tag Februari negstuergangen verfertigt zugestellt. Vnd aber die bemelte konigl. Mayestat vnser genedigister herr vnns zu merer sicherheit, wo wir durch kriegsleuff oder ander beschwerlich fürfalle mit Sachen, wie sich die begeben, an vnserm Perckwerch pawen, auch hin vnd wider handdeln, die bestimbten zway Jar lang verhindert, auch denselben vnsern Pergkwerchs handl nit ruebiglich treiben, pawen vnd nyessen, vnd also dadurch der obbestimbten 33,333 Guldin vnd ain drittail Vngrisch voreinbezalten Arenda gar oder zu tail nit habhafft sein vnd vergnugt werden möchten: vns vmb solch Arenda, die sich sambt dem

Interesse als acht auf hundert vom stilligenden gelt gerait In Summa laufft 41,411 Ducaten largi in golt vnd 21 Kreutzer auf Ir konigl. Mayestat gelt vnd Einkomen im Konigreuch Neoplas (azaz Nápoly) versichert vnd verwisen; also das vnns auf den ersten tag des monats Septembris 11,000 Dukaten, auf den letzten tag des monats Decembris alles im 1532. Jar 16,500 Ducaten, vnd den Rest als 13,911 Dukaten 21 Kreutzer alles largi in Golt auf den ersten tag des monats Maij im 1533. Jar negst kunftig bezahlt werden sollen; Alles nach Ausweisung einer sondern Obligation vnd Verschreibung, so Ir konigl. Mayestat vnns deshalb zugestellt hat, der datum stet auf den ersten tag des monats Februarij negstvergangen. Das wir demnach der hochgedachten konigl. Mayestat vnserem genedigisten herrn zugesagt vnd versprochen haben, vnd thuen das yecz so wissentlich in crafft dies briefs also; wo wir oder vnser Erben den Perckhwerchs in Hungern die obberuerten zway Jar lang oue meniglichs verhinderung, wie obstet, ruebiglich Innhaben, treiben, pawen vnd nyessen, dardurch wir der angezaigten voreinbezzalten arenda vollgliclich habhafft vnd bezahlt würden; das alsdann die obangezaigt Verschreibung, verweysung vnd beuelch auf Neoplas vmb die obberurten 41,411 Dukaten largi in golt vnd 21 Kreutzer tod vnd ab sein, vnd wir oder vnser Erben Ir konigl. Mayestat oder deren Erben solich obligation oder Verschreibung gegen vberantwortung disen vnsern Reuers widerumb zustellen sollen vnd, wellen; Alles getreulich vnd vngeuerlich. Vnd des zu Vrkhund so geben wir Ir konigl. Mayestat diesen brieff, den ich Anthoni Fugger fur mich vnd anstatt meines Brudern vnd Vettern mit eigener Hand vnderscrieben, vnd zu enndt der schrift mein Insigel gedruckt habe. Beschehen zu Augspurgk am zwai vnd zwainzigisten tag des monats May nach Cristi gepurdt als man zellt fünfzehnhundert vnd Im acht vnd zwainzigisten Jare.

(P. H.)

Antoni Fugger sk.

(Eredetie papíron Fugger Antalnak oda nyomott pecsétje alatt, a bécsi cs. k. titk. udvari levéltárban.)

37.

I. Ferdinánd király Thurzó Eleket és a Fuggereket követeléseik kielégítése iránt biztostja. 1528.

Nos Ferdinandus stb. memorie commendamus per presentes significantes quibus expedit vniuersis: Quod cum superioribus his diebus Strigonij essemus, venerunt coram nobis fideles nostri Magnificus Alexius Thurzo de Bethlenfalwa Iudex Curie huius

Regni nostri Hungarie, et Egregius Conradus Mayer factor Maguificorum Raymundi, Anthonij et Hieronimi Fuggerorum de Augusta nomine eorundem Dominorum scilicet suorum, et produxerunt nonnullas litteras Serenissimi quondam domini Ludouici Regis Hungarie et Bohemie etc. pie memorie affinis nostri charissimi super tractatibus et concordia inter ipsum quondam Ludouicum Regem, ac Alexium Thurzo nec non Raymundum, Anthonium et Hieronimum Fuggeros, de solucione debitorum ab eisdem Alexio Thurzo et Fuggeris factoribusque eorundem diuersis temporibus per eundem dominum Ludouicum Regem contractorum, nec non de refusione omnium illorum damnorum, que eisdem Alexio Thurzo et Fuggeris tempore ipsius domini Ludouici Regis qualitercunque in hoc Regno illata fuissent, habitis et inita emanatas, continentes in se modum et formam huiusmodi solucionis debitorum ac refusionis damnorum; supplicantes nobis idem Alexius Thurzo pro se, et Conradus Mayer in persona prefatorum dominorum suorum humiliter, ut nos huiusmodi litteras ipsius domini Ludouici Regis reuidere, prescriptaque debita ac damna recognoscere, ac tandem, si consentaneum iustumque videretur, acceptare et restituere dignaremur. Quorum supplicatione exaudita, et prescriptis litteris prefati condam domini Ludouici Regis unacum dominis Consiliarijs nostris reuisis, omnibusque earundem punctis, clausulis et articulis diligenter examinatis et perpensis, cum agnouissemus huiusmodi debita liquida et vera, ac bene reuisa et comprobata meritoque restituenda, damnaque simul jure optimo et postulante equitate refundenda esse; itaque tum justitie respectu, que omnibus ex equo reddenda est; tum moti affectu fraterno, volentes etiam consulere et fauere authoritati et honori ipsius quondam domini Ludouici Regis; denique habentes respectum ad preclaram illam fidem et singularem animi promptitudinem prefatorum Alexij Thurzo, ac Raymundi Anthonij et Hieronimi Fuggerorum, quam iidem ad omnes casus fortune atque occasionem dignitatis regiminisque nostri conspicuam nobis omnibus in locis et temporibus exhibuerunt, prescripta vniuersa debita, tanquam bene per nos Consiliariosque nostros reuisa, ac tam per calculationem, quam alia euidentia documenta sufficienter verificata, per quondam dominum Ludouicum Regem ab ipsis Alexio Thurzo, ac Raymundo Anthonio et Hieronimo Fuggeris contracta, simul cum omnibus damnis tempore eiusdem domini Ludouici Regis, vt premissum est, eisdem illatis, que vltra omnem illam relaxationem per prefatos Thurzonem et Fuggeros ex huiusmodi debitis et damnis suis in singularem complacentiam nobis factam, ad summam ducentorum et sex millium septingentorum et quadraginta vnus florenorum et iuxta contenta aliarum litterarumstrarum obligatarum,

quarum datum est Strigonij feria sexta proxima ante dominicani Inuocauit anno presenti se extendunt, animo deliberato et ex certa scientia nostra in nos assumenda et acceptanda duximus, ac eadem debita, simul cum damnis eisdem Alexio Thurzo, ac Raymundo, Anthonio et Hieronimo Fuggeris, eorundemque heredibus, absque omni impensa et damno ipsorum ex prouentibus nostris Regijs in Cameris Salium nostrorum Transsilvaniensium, filialibusque Cameris assignanda, persoluenda et expedienda decreuimus deputauimusque, assecurantes eosdem Alexium Thurzo, ac Raymundum, Anthonium et Hieronimum Fuggeros, ipsorumque heredes et posteritatis universos, promittentesque eisdem in verbo nostro Regio, quod prescriptam summam ducentorum et sex millium ac septingentorum et quadraginta unius florenorum ex ipsis prouentibus Camerarum Salium nostrorum Transsilvaniensium, filialibusque Cameris plenarie et cum effectu persolui faciemus, et per ipsosmet hominesque suos rehabendam et accipiendam promitemus, modis et conditionibus in infrascriptis articulis per expressum denotatis; necque interea temporis aliquam aliam ordinationem assignationem quavis occasione, aut necessitate occurrente in ipsis Cameris et prouentibus salium faciemus, uel easdem de manibus eorundem Alexii Thurzo et Fuggerorum ac heredum eorundem excipiemus. Si vero casu aliquo uel obliuione aliam ordinationem et assignationem qualitercunque in ipsis Cameris et prouentibus salium uel nos uel quispiam alius faceret, illam ex nunc prout ex tunc, et e converso, vigore presentium invalidamus et nullius vigoris fore decernimus, ac pronunciamus. Articulorum vero et conditionum, cum prefatis Alexio Thurzo et Fuggeris per nos initarum, tenor sequitur modo infrascripto; Imprimisque Alexius Thurzo et Fuggeri iuxta assignationem et deputationem nostram ex prouentibus fodinarum ac Camerarum Salium nostrorum Transsilvaniensium, et filialibus Cameris de debitis et damnis, ut premissum est, contentari et persolui, atque negocium salium Fuggeri ipsi proprijs expensis sustinere et providere debebunt; ipsi tamen non erunt obligati provisionem impendere, donec hoc Regnum a turbacione hostium tam interiorum, quam exteriorum bene pacatum et tranquillum reddatur. Itaque huiusmodi negotiatio salium sine omni metu periculi aut damni libere ubique in hoc Regno nostro et partibus ejus exerceri possit; postquam autem labores fodinarum et Camerarum salium nostrorum incepti fuerint, ac negotiatio salium in quiete pacifice exercebitur et progressum suum liberum et patificum habere inceperit, et omnia in cursu fuerint, condicionibus etiam subsequentibus observatis, et ad effectum suum deductis; extunc Fuggeri ipsi debent Majestati Nostrae, quatuor mensibus immediate sequentibus quadraginta millia florenorum per septua-

ginta quinque cruciforos pro singulis florenis computandos mutare, singulis scilicet mensibus decem millia florenorum soluendo. Inceptis autem premissis modo laboribus et negociatione fodinarum et Camerarum Salium Transilvanensium; tunc Comes sive Generalis Camerarius noster ibidem constitutus habebit ex officio suo curam omnem rerum gerere secundum informationem et commissionem nostram, culturamque fodinarum et administrationem Camerarum Salium et alia quecunque penes hoc necessaria aut opportuna videbuntur, tractare. Preterea dictus Camerarius noster Generalis de introitu et exitu salium, deque perceptione et expositione pecuniarum, atque super expensis Fuggerorum summam et particulariter, per annum et de die in diem ad hoc negotium salium faciendum rationem tenere, atque etiam ab officialibus nostris ubique constitutis teneri facere et reddere sit obligatus; qui de omnibus negociis et negociationibus fodinarum et Camerarum Salium respondere teneatur. Quod si predictus Camerarius et officiales nostri Maiestati Nostre in rationibus vel alias, ut prefertur, damnum aliquod inferrent, extunc de damno illato respondere teneantur, et damnum pro parte nostra sufferre debeamus. Insuper debeat predictus Camerarius Generalis noster obligatus esse Alexio Thurzoni et Fuggeris, quod omnia iuxta concordiam et tenorem presencium articulorum cum Majestate Nostra factam observabit, et observari faciet, ac omnem provisionem fodinarum, et Camerarum ac totius negociationis salium, cum scitu et voluntate hominum Fuggerorum instituet et ordinabit. Item Fuggeri in omnibus fodinis et Cameris salium Transilvanensium, et aliis omnibus filialibus Cameris exterioribus in hoc Regno et Partibus eiusdem ubilibet constitutis et constituendis, penes camerarios et officiales nostros, homines suos equaliter habeant. Et utraque pars, tam scilicet nostri, quam Fuggerorum homines seu officiales, omnem introitum et exitum salium, similiter perceptionem et expositionem pecuniarum, ac omnes impensas salium qualitercunque factas equaliter conscribere et registrare debeant, quasi concordantes scriptores siue contra scribe, ut dominis quisque suis de perceptis et expositis rationem reddere possit. Ratio autem, ut premissum est, debet tantummodo per Generalem Camerarium et officiales nostros nobis reddi; Fuggerorum vero homines tantummodo Dominis suis rationem reddere sint obligati; et nec Thurzo vel Fuggeri ipsi Majestati Nostre de prefato negotio fodinarum et Camerarum Salium nostrorum qualitercunque et in quocunque casu et euentu pro se vel hominibus suis rationem aliquam dare aut quovis modo respondere sint obligati, sed acceptis et redditis rationibus ab officialibus nostris, quo possit exactius intelligi, quid iuxta summam pecuniarum expositarum a predictis officialibus nostris expectari

debeat, teneantur dumtaxat Thurzones et Fuggerorum homines Majestati Nostre dare transsumptum siue extractum ex rationibus eorundem super pecuniis per eos expositis et perceptis. Quod si Fuggerorum homines dominis suis in perceptis pecuniis damnum aliquod inferrent, debent Fuggeri ipsi damnum huiusmodi sustinere pro sua parte. Servitores vero, qui circa Cameras Salium vbique teneri debebunt, debent pro media parte ad Subcamerarios ac officiales nostros pertinere, et per illos conducī; pro alia vero parte ad dictos Fuggeros pertinere et ab eisdem in equali numero servari et conducī; ita tamen, quod tam nostrorum quam Fuggerorum officialium servitores, debeant eque ad servicia et negociationes ac labores salium adhiberi, servicia prestare, mutuoque auxilio se invicem juuare; atque Fuggerorum officiales et servitores, cum Camerarijs et officialibus nostris habeant debita salaria et stipendia ex prouentibus ipsarum Camerarumstrarum. Itaque ipsi Fuggeri de pecunijs suis privatis servitores suos intenterere, aut alias quascunque expensas de proprijs circa hanc negociationem facere nullo modo cogantur, nec sint obligati; verum Fuggeri ad negocium fodinarum et camerarum salium, in quantum scilicet debita, competens, comoda atque quotidiana necessitas et vsus presentis negociationis salium requirit, impensas proprijs pecunijs subministrare, et si minoribus expensiss ea negociatio expediri non posset, ad maximam summam circiter triginta aut quadraginta vel eciam quinquaginta millia florenorum in toto per revolutionem anni successive exponere debent. Et cum huiusmodi impense salium de pecunijs Fuggerorum fiunt, debent he pecunie similiter per manus hominum Fuggerorum cum scitu et informatione officialium nostrorum exponi, et nec teneantur Fuggeri huiusmodi eorum pecuniam ad manus Camerariorum et officialium nostrorum tradere, neque eciam quisquam alius preter Fuggeros et eorum homines, pecuniam ipsorum ad negocium salium impendere et exponere habeat. Vt autem melius ab vtraque parte resciaur, in quem usum impense huiusmodi exponuntur, debent Camerarii et officiales nostri de exponendis pecunijs hominibus Fuggerorum ante semper bonam informacionem dare, et mentem ac propositum ipsorum super omnibus negocijs et negociationibus salium eisdem significare, Quod si in huiusmodi expensis ad provisionem fodinarum et Camerarum salium factis et faciendis, ipsi Fuggeri uel ab internis quam externis hostibus, aut alijs casibus et discriminibus, aliquod damnum acciperent; de hoc per Majestatem Nostram plenarie et integre contentari et persolvi debebunt. Ut eciam ipsi Fuggeri de restitutione et rehabitione imprimis pecuniarum suarum, ad dictas fodinarum et Camerarum Salium necessitates exponendarum securi esse possint; quodque

etiam ipsi modum habeant recuperandi summam dictorum quadraginta millium florenorum nobis mutuandorum; et insuper ultra hec omnia ipsi Thurzoni et Fuggeris de debitis et damnis eorum superius latius specificatis satisfiat; annuimus et concessimus, ut omnes pecunias, in singulis fodinis et Cameris Salium ex pretijs salium prouenientes, soli dumtaxat Fuggerorum homines, sed tamen cum scitu officialium nostrorum percipiant. Et Camerarii nostri omnes sales cum scitu hominum Fuggerorum vendant, et precium illorum salium Fuggerorum hominibus percipere permittant; Camerarij autem et officiales nostri, cum percepcionibus huiusmodi pecuniarum nichil agere habeant, nec pecuniam eiusmodi interim tanguant, aut manus suas in illas mittant, donec Fuggeris de premissis impensis et pecuniis mutuatis, ac Thurzoni et Fuggeris simul de debitis et damnis antiquis, iuxta assignacionem nostram, plene et integre satisfactum fuerit. Ita tamen, ut Camerarius et Officiales nostri in Cameris Salium constituti, et homines Fuggerorum, ex prouentibus illorum salium, salaria et intertencionem ipsis vigore cuiusdam status desuper erecti deputatam, pari voluntate excipere possint et valeant. Ex pecuniis autem de proventibus Camerarum et pretijs salium vbicunque modo premissis perceptis et percipiendis, debent imprimis Fuggeri et eorum homines primo anno, et in singulis annis sequentibus de primis prouentibus salium in sortem et defalcacionem illorum quadraginta millium florenorum, que, ut premissum est, Majestati Nostre mutuare debebunt, triginta millia florenorum, proximo vero secundo anno decem millia florenorum iidem Fuggeri per se absque ullo impedimento integre et effectiue excipere et pro se retinere debent. De residuis vero adhuc pecunijs preciorum salium, que ultra excepcionem et persolucionem prefatarum impensarum et quadraginta millium florenorum per eos mutuatorum supererunt, Thurzo et Fuggerij in sortem et defalcacionem supranotatorum debitorum eorundem, illorum silicet ducentorum sex millium et septingentorum ac quadraginta vnus florenorum Hungaricalium, in eo primo anno et singulis deinde sequentibus annis singula viginti octo millia florenorum, iuxta assignacionem et deputacionem nostram eisdem superinde factam, vsque ad plenariam atque integram eorundem solucionem effective et sine eorum damno per se excipere et retinere debent. Quidquid vero pecuniarum ex predictis preciis salium ultra omnes prefatas soluciones impensarum, mutui, et debitorum antiquorum restiterit, hoc totum debet Maiestati Nostre libere de proventibus Camerarum Salium cedere et provenire. Debent preterea Fuggeri ipsi altero sequenti anno, et alijs annis, provisiones fodinarum Camerarum Salium modo predeclarato repetere et continuare, tamdiu scilicet, donec completam solucionem debitorum ipsorum et

Thurzonis, illorum scilicet ducentorum sex millium ac septingentorum et quadraginta unius florenorum consequuti fuerint. Ita tamen, quod ipsi in eo anno et reliquis, prefatas impensas suas de primis proventibus salium semper in omnem eventum sine aliquo impedimento ac difficultate prius assequantur rehabeantque, et per se excipiant. Quod si evenerit, ut huiusmodi proven-tus salium pro primo anno, et etiam in sequentibus annis, se ad huiusmodi summam, pro qua Thurzo et Fuggeri modo premissa a Majestate Nostra in Cameris Transsilvanensibus, ac negotio salium deputacionem habent, non extenderent, pecuniamque ipso-rum ex illis integre rehabeere et excipere non valerent; extunc defectus huiusmodi ipsis in proximo sequenti anno ex primis pro-ventibus salium compleri debet. Quocunque autem casu eveniret, quod Fuggeris ex ista assignacione, et deputacione nostra ipsis in proven-tibus Camerarum salium nostrorum Transilvanensium premissa modo facta prefatarum expensarum et mutuatarum pecuniarum suarum, ac Thurzoni et Fuggeris debitorum antiquo-rum suorum seorsum et simul plenarie et effective persolucio et satisfaccio fieri non posset, quod tamen nullo modo fieri debet, nisi permissione Diuina aliquis casus aduersus eveniret; extunc residuum defectum, qualiscunque fuerit, iuxta limitacionem et assignacionem seu deputacionem infra prenotatos terminos in omnem euentum ex alijs proventibus nostris Regijs integre et absque vilo eorum defectu et impensis, prefatis Thurzoni et Fuggeris persolvere volumus et promittimus. Quos quidem articulos presentibus litteris nostris modo premissa inscriptos, ac omnia alia in his litteris contenta, quoad omnes eorundem continencias, clausulas et puncta acceptantes, approbantes, et ratificantes, ac superinde prefatos Alexium Thurzo, Raymundum, Anthonium et Hieronimum Fuggeros, heredesque eorum, ex deliberatione nostra Consilliique nostri assecurandum, eisdemque in verbo nostro Regio promittendum duximus, quod nos huiusmodi arti-culos omniaque in eisdem contenta in omnibus punctis et clausu-lis eorundem firmiter et inviolabiliter observabimus, et per omnes subditos nostros, cujuscunque sint status et condicionis, observari faciemus; ad eos denique observandos eciam successores nostros Reges Hungarie obligamus ac obligatos esse decernimus; imo acceptamus, approbamus et ratificamus, assecuramus ac promitti-mus et obligamus In cuius rei fidem, robur et testimoniam pre-sentes litteras nostras manu propria et secreto sigillo nostro, quo ut Rex Hungarie vtimur, impendenti munitas, prefatis Alexio Thurzo, ac Raymundo, Anthonio et Hieronimo Fuggeris, ac here-dibus et posteritatibus eorundem vniuersis duximus conceden-das. Datum Prage in festo Sacratissimi Corporis Christi anno

eiusdem millesimo quingentesimo vigesimo octavo, Regnorum
nostrorum Hungarie et Boemie predictorum anno secundo
Ferdinandus

Ad mandatum domini
Regis proprium
Thomas Nadasdi.

(Egykorú hiteles másolat után, mely a cs. és k. közös pénzügyi miniszte-
rium levéltárában őriztetik.)

38.

*Fugger Raimund, Antal és Jeromos vállalatuk részecselével annak törzstörkéje
iránt számolnak össze. 1528.*

Wir Raymundus, Anthoni vñnd Iheronimus die Fugger
gebrüder vñnd vetter, burgere zu Auguspurgk bekhennen offenn-
lich mit dem brieue für vnns, vñnd alle vñnser Erben vor Aller-
meniglich: Als wir mitsamlt herrn Alexj vñnd Hannsen Thurso,
auch weyllent herrn Georgen Thurso verlassen wittib, frau Anna
Fuggerin als Vormunderin Irer khinder, vñnd Cristoff Thurzo
Iren sun, als für sich selbst, vnñnern lieben Schwagerin, Momen,
Schwester vñd Vettern von wegen des vñngerischen handtels, so
wir samentlich miteinander getriben, ain endtliche Rayttung für
das funffzechen hundert vñd sechsundzwainczigisten Jar ver-
gaungen beslossen; welche rechnung wir alle obengemelte mit
vnñnern aigen hannden vñderschriben, vñnd darczue vñnser aigen
Innsigl daran gehanngen habenn; der Datum steet am vierund-
zwainczigisten tag des Monats May des funffzechen hundert
sibenundzwainczigisten Jars. In welcher rechnung sich befunden,
das gemelte hanndls Hauptguet, an phenwartten vñd Schul-
den gewest ist zwayhundert siben und newndczig tausent drew-
hundert newn vñd achczig Guldin vñnd aifl phenning Vñngerisch;
dauon den herren Thursso der halbtail gepurt, trifft sich ain-
hundert achtund vierczigtawsendt sechshundert vier und newn-
czig guldin fünffvñdfünffczigh phenning. Dauon gemelt herrn
Georgen Thurso seligen erben in ainem Vbersehen ain sechstail
verlags zugetailt worden is; nemlich vierundzwaintzig tausent
sibenhundert zweinundachtzig guldin zweinundvierczig phen-
nyng vñngerisch, Inhalt ains briefs, so wir obgemelter frau Anna
Fuggerin derselben zeit darumb geben haben. Vñnd uber dessel-
ben herrn Georgen Thurso seligen Erben nach vermug weyllent
herrn Hannsen Thurso Testaments, so vnns nachmals anzaigt
worden, ain viertaill, der sich trifft sibenduñdrayssig tausendt ain-
hundert drey und sibendzig Guldin dreyund sechtzig phenning
Vñngerisch zugetailt werden soll; so haben wir der obgenannten frau
Anna Fuggerin als gemelts herrn Georgen Thurso seligen ver-

lassen wittib vnd vormunderin Irer kinder, auch bemeltem Irem sun Cristoffen Thurso die oberurten sibem und dreyssigtausent ainhundert dreyundsibenzigk guldin vnnd dreyund sechzigk phenning Vngerisch als zu Irem viertail zugeaignet. Vnd dagegen vnnsere verschreibung vmb die obbestimten vierundzwainzigtausent sibenhundert zweinundachzigk guldin zweiundvierzigk phenning Vngerisch widerumb zu vnnsere haenden genommen. An welcher Summa der sibem und dreissigtausent ainhundert dreyundsibenzigk Guldin dreyundsechzigk phenning Vngerisch, wir Ir vergnuegt, bezallt, vnnd neben zweytausent sechshundert vierundfuffzigk guldin dreyunddreissig phenning Vngerisch gegen Ir abgerait haben aylfftausent funfhundert sechzigk guldin ainundzwainzig phenning Vngerisch, Inhalt eins sonndern briefs, so sy vnns deshalb gegeben hat, so dieselben aylfftausent funfhundert sechzigk guldin ainundzwainzigk phenning Vngerisch, gegen den oberurten sibenvnddreyssigtausent ain hundert drey und sibenzigk Guldin drey und sechzigk phenning Vngerisch gelegt vnnd aufgehelt werden; so bleibt noch funfundzwaintzigtausent sechshundert dreyzehen Guldin zwenundviertzig phenning Vngerisch, dero sy aus dem Vngerischen haandel zu yeden Rechnungen, die wir vngewarlich zu zwey Jaren phlegen zu machen; souil daran eingepbracht wirdet, als fur Iren vor erzellten viertail habhaft vnd gewertig seyn solle. Weiter als kunig Ludwig zu Vngern loblicher gedechtnus, vnnd desselben Rat Im monat Juny des funfzehenhundert funf und zwaintzigsten Jars den Vngerischen haandel zusambt allem vorrat mit gewalt eingezogen, vnnd nachmalen wir die Fugger denselben haandel mit grosser costung fur vnns allain auf funfzehn Jar lang widerumb zu vnnsere haenden gepraecht vnnd bestandtsweyss angenommen, Auch vnns mit kunig Ferdinanden vmb solchen naam, der sich zu gelt angeslagen in Summa gelauffen zwey hundert sechstausent sibenhundert ainundvierzigk guldin Vngerisch vertragen, vnd vns derselben auf die Saltz Camer In Sibenburgen verweysen lassen haben, alles nach ausweisung koniglicher Maiestat verweysbriefs vnns deshalb gegeben; dauon gepurt herrn Jorgen Thursso seligen Erben, nemlich von sibenhundertvierzigtausent achthundert achtundsibenzig Guldin ain achtail von ganzem, oder ain viertail von halben tail; thut funfftausent neunhundert vierundachtzigk Guldin funffundsibenzigk phenning Vngerisch, laut obgemelts herrn Hannsen Thurso seligen Testaments. Vnd noch von hundertsechstausent sechshundert dreyundsechzig guldin gepurt Inen ain zwelftail vom gantzen, oder ain sechstail von halben tail; bringt achttausent achthundert acht und achtzig Guldin achtundfuffzigk phenning Vngerisch Summa bed posten Vier-

czechentaussent achthundert drey und sibendczigk guldin drey- und dreyssigk pheninng Vngerisch, welche die gedacht frau Anna Fuggerin, Ir Sun vnnd andere Ir klinder aus der verweysung der Salz Camer In Sibenburgen auch gewerttig vnnd habhafft sein sollen. Vnnd die vbermass der zwayhundert sechstausent sibenhundert ainundvierczigk Guldin Vngerisch, nemlich zwey- undfunffczigtausent zwayhundert guldin, ist kunig Ludwig alter schult vnns vnnd dem hanndl schuldig, dieselben sendt in Beslus Rechnung der funfzychenhundert sechsundzwainczigsten Jars vnder anndern schulden in dem hauptguet des hanndls der obberurten zwayhundert sibendneundczig tausent dreyhundert newnundachtezigk Guldin aylff pheninng Vngerisch verrechnet vnd ausgetailt worden; Alles Innhalt zwayer gleichlauttennder Libell daruber aufgericht vnnd yedem taill ains mit vnserm angehenngten Insigeln vnnd aigen hannden vnderschriben, verferttigt zugestellt. Der Datum steen den letsten tag des Monats Marcy des funfzechenhundert achtundzwainczigsten Jars. Alles getreulich vnnd vngeuärlich. Vnnd des zu vrkhund, so haben wir vnnsere aigen Innsigl an disen brieff gehangen, vnnd vnns dartzue mit aigen hannden vnderschriben. Beschechen zu Augspurgh am achtzehenden tag des monats Septembris nach Cristi gepurt als man zalt fufffzechenhundert vnd Im newn vnd zwainzigsten Jar.

Raymundus Fugger

Jeronymus Fugger

Jeronymus Fugger

(Eredetije bórhardtán, melyről egykor a három Fugger pecsétje hártaszinegen függött; azonban kettejük már elveszett, és Fugger Jeromos

pecsétjének is csak töredéke még meg van, az országos levéltár kincstári osztályában.)

39.

János királynak rendelete, hogy a Fuggerek bányászati jogosítványaikban és szabadságaikban ne háboríttassanak. 1530.

Commissio propria domini Regis.

Joannes Dei gracia Rex Hungarie, Dalmacie, Croacie etc. Magnifice et Egregie fideles nobis dilecti. Sciatis nos fodinas nostras Bysthryezienses, simul cum officina in bonis nostris Rebucaz habitata, Nobilibus Raymundo, Athonio et Hieronimo Fuccaris de Augusta iuxta concordiam superinde per Maiestatem Nostram cum eis factam pro annua arenda, per eosdem Fuccaros hominesque ipsorum libere et absque omni impedimento tenendas et colendas, dedisse et contulisse. In facto etiam solutionis tricesimarum, tributorum et theloneorum nostrorum nobis de educatione cupri ac introductione plumbi ac aliarum rerum provenire debencium, cum ipsis Fuccaris convenisse, vsum etiam siluarum et pratorum nostrorum, sed et aquarum per eosdem de voluntate nostra ab antiquo possessarum, dictis Fuccaris concessisse. Eisdem insuper Fuccaris, Officialibusque ac hominibus, seruitoribus et familiaribus eorundem, ut ipsi cuprum et plumbum, et alia universa bona ad necessitatem dictarum fodinarum pertinentia educere et introducere possint et valeant, liberum et securum iter patefecisse et concessisse. Quapropter fidelitati Vestre harum serie firmiter precipiendo committimus et mandamus, quatenus acceptis et intellectis presentibus predictos Fuccaros, officialesque et seruitores ac homines eorundem cum cupro, plumbo, sarcinis, vestimentis, nec non rebus quibuslibet tam ad vestituram seruitorum ipsorum, quam etiam ad vsum eorundem, necessitatesque dictarum fodinarum pertinentibus, ubique in bonis nostris hereditariis, tam in illis videlicet in quorum dominio nunc sumus, quam etiam apud manus hostium nostrorum in presentiarum existentibus, semper pacifice, quiete et absque omni impedimento solutioneque tricesimarum, tributorum et theloneorum ire et redire, officinaque nostra predicta, ac quaslibet silvas, aquas, prata et fenilia in pertinentiis Castorum nostrorum Sklabynia et Lykawa existentes et habitata, eisdem Fuccaris, officialibusque et hominibus ac familiaribus eorundem, absque omni impedimento ubique regere, uti et frui permittatis, et per officiales, hominesque et familiares vestros permitti faciat, secusque in premissis gratie nostre sub obtentu nullo modo facturi. Presentes autem pro vestra superinde reservare poteritis expedi-

tionē. Datum Bude decima septima die Januarij anno Domini millesimo quingentesimo tricesimo.

Kivül: Magnifico et Egregio Petro Kozka, Capiteo Partium Regni nostri Superiorum Generali etc., ac Nicolao similiter Kozka fratri eiusdem, fidelibus nostris sincere dilectis.

(Eredetiye papíron az országos levéltár kincstári osztályában.)

40.

János királynak rendelete, melylyel Besztercebánya város községének a Fugger-féle rézvállalat ellen emelt panaszai iránt intézkedik. 1532.

Joannes Dei gracia Rex Hungarie Dalmacie, Croacie etc. fidei nostro Egregio Georgio Merz factori Fuggarorum in Ciuitate nostra Bistricensi constituto salutem et gratiam. Ex querelis et supplicationibus fidelium nostrorum prudentum et circumsectorum Judicis et Juratorum ceterorumque ciuium et inhabitatorum dicte Ciuitatis nostre Bistriciensis accepimus, quod quamuis ipsi exponentes ea libertatis prerogatiua a Diuis Regibus Hungarie predecessoribus scilicet nostris eisdem graciose coucessa hactenus vsi et gauisi fuerint, ut dum et quociescunque dica seu contribucio aliqua ad ipsos exponentes imposita fuisset, extunc de more et consuetudine ipsius Ciuitatis nostre, facta superinde limitacione alicujus certe summe pecuniarum ipsi Judex et jurati ciues ab ipsis colonis et jobagionibus tam ad domum nostram Regiam in eadem Ciuitate nostra habitam pertinentibus, quam aliorum eciam quorumcunque nobilium in pertinenciis et sub territorio dicte Ciuitatis nostre Bistriciensis existentibus et commorantibus jobagionibus in exoluendum hujusmodi subsidium seu contribucionem, congruam pecunie summam exigere plenariam potestatis facultatem habuerint et habeant; tamen cum diebus exactis nos certam pecuniarum summam per eosdem exponentes nobis contribuendam imposuissimus, et iidem per hec temporum disturbia et varios tumultus bellicos rebus eorum priuatis, exigentibus prescriptis ipsorum libertatibus jobagiones prefatorum nobilium et aliorum cultorum montanorum, sed et prescripte domus nostre. Regie ad persoluendum Communitati hujusmodi nostram contribucionem cogere et eosdem dicare voluissent; tunc tu, nescitur unde motus aut quibus ductus respectibus, prenotatos colonos et jobagiones dicari et ab eisdem subsidium exigere non permisisses in derogamen prenarratarum libertatum eorundem exponencium damnumque et prejudicium manifestum. Quod nos contra formam premissae libertatis jam fatorum exponencium Tibi admittere nolentes, sed eosdem in illis contra quoslibet defendere volentes; mandamus Fidelitati tue harum serie firmis-

sime, quatenus acceptis presentibus, et rebus sic vt prefertur stantibus seque habentibus prelibatos exponentes in supra dictis eorundem libertatibus antiquis inquietare, seu eosdem quouis modo damnificare non presumas; sed ipsos potius in illis tenere et conseruare ac indemniter manutenere modis omnibus debeas et tenearis, secus non factururus, presentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum Bude feria tertia proxima post festum Diuisionis Apostolorum anno Domini Millesimo quingentesimo tricesimo secundo.

(Hiteles másolat után.)

41.

A Fuggerelnék magyar indigenatusi privilegiuma. 1535.

Nos Ferdinandus etc. quod quum nos ex optimis maiorum nostrorum institutis consueuerimus eos, qui industria, studiis et opibus suis Regnorum nostrorum commoda et vectigalia iuuerint et auxerint, pro suis quemque meritis, honoribus et commodis prosequi; qualem in Regno nostro Hungariae Magnificus Jacobus Fugger Augustensis temporibus praedecessorum nostrorum Serenissimorum Regum Wladislai socii, et Ludovici sororii nostrorum charissimorum felicis recordationis, se exhibuit; utpote qui non consilio, non opibus, non pecunia unquam Regiae necessitati deesse voluerit, quotiescunque aut suscipienda esset in Turcas expeditio, aut mittenda ac distribuenda in Regnorum confinia praesidia forent, aut instaurandae minerae saepius cum summa iactura publica, nisi ab ipso servatae essent, periturae; ne Regum quidem ipsorum admonitiones expectabat, sed ipsius quandoque Thesaurarii verbis facillime persuasus, tantam quanta opus erat pecuniae vim in publicos Regni usus erogare non dubitabat. Huius ex fratribus nepotes Raymundus, Antonius et Hieronymus, patrum tenentes vestigia, nobis tum in ipsius Regni nostri Hungariae, tum in aliis nostris negotiis et necessitatibus publicis deesse ad hunc usque diem noluerunt; qui inter cetera servitia quibus gratiam nostram emeriti sunt, proventus salium nostrorum Transsilvanorum melius, quam post memoriam hominum fuerint, magnis suis sumptibus restaurarunt, speramusque eos talibus plurimis officiis etiam in futurum Regno nostro inseruituros. Ut igitur tanta eorum in nos Regnumque nostrum studia et servitia, quo in praesens possimus, honoris et praerogativae titulis honestemus, ex Regiae nostrae facultatis plenitudine et potestate, accedente ad hoc tum supplicatione tum assensu et consilio dominorum Praelatorum, Baronum, ceterorumque Consiliariorum nostrorum, quorum penes nos hoc tempore non parva frequentia

solet esse, eosdem Raymundum, Antonium et Hieronymum Fuggeros, ipsorumque haeredes universos, in veram Regni nostri Hungariae Nobilitatem adoptamus et aggregamus, impertientes eis omnem libertatem, praerogativam et immunitatem, quibus veri Nobiles dicti Regni nostri Hungariae jure aut consuetudine utuntur quovis modo, dantesque eis facultatem, ut liceat ipsis, perinde atque in ipso Regno nostro Hungariae natis et educatis Nobilibus, castra, castella, oppida et quaevis jura possessionaria pecuniis emere, aut per Regiam donationem, seu quovis genere permutationis, seu inscriptionis et pignoris titulo quaesita possidere. Mandamus itaque universis et singulis dominis Praelatis, Baronibus et Universitati Nobilium dicti Regni nostri Hungariae et Partium eidem subiectarum; item Judicibus tam spiritualibus quam saecularibus quibuscunque, ut praedictos Raymundum, Antonium et Hieronymum, ipsorumque haeredes, perpetuis deinceps temporibus tam intra quam extra Judicia, omnibusque publicis et privatis rebus, veros atque indubitatos Regni nostri Hungariae Nobiles habere et agnoscere debeatis et teneanimi gratiae nostrae sub obtentu. In quorum fidem et robur praesens privilegium nostrum, quod maiori secreto sigillo nostro, quo ut Rex Hungariae utimur, communiens dictis Fuggeris dari jussimus. Viennae in festo Decollationis Sancti Joannis Baptistae anno Domini 1535. Regnorum etc.

(A »Liber Regius«-ból.)

42.

*I. Ferdinánd király a Fuggereket az őket a besztérczebányai bánya- és réz-
iparcállalatra nézve illető szerződési jogosítványokban fentartja és megerő-
síti. 1535.*

Wir Ferdinandt etc. bekhennen öffentlich mit disem brieff, alls weylandt Raymundt Fugger, der numals mit Tod abgann-gen, vnd vnser vnd des Reichs lieben getrewen Annthoni vnd Iheronimus die Fugger geuettern zu Augspurg vnnsere Rat, eine Zeit her vnd noch die Berckhwerch vnd Kuppherhanndlung Im Newen Soll in Hunge rnvmb ein benamlich Järlich geltt oder Arenda Inhaben; vnd aber sy die gedachten Fugger vnus mer-mals angepracht vnd zu erkennen geben haben, wie sy aus vil-feltigen zugestanden beschwerden der kriegsleuff auch tewrung, vnd furnemlich das sich die Berckhwerch an gebewen in grossen abfall erzaigten, die Arenda so sy wie yetzgemelt zu thuen schul-dig furter hin nit raichen mochten, vundertheniglich bittende, Inen In angezeigter jarlichen Arenda Ringerung vnd messigung zu thun stb. (egyezkedés) das wir zwischen heut dato vnd des

nächstkünftig monat July des 1536. Jars In bemelten Berckhwerchen ferer grundlich erkundigung halten, vnd fergleichung furnemen wellen, der gestalt das alle gepey, arbeit, ordnung vnd gelegenheit im gebirg, am tag vnd sonnst allerding, was das Bergwerckh, schmelzen vnd anders betriff, nichts aussgenomen, durch vnsser Commissarij erkonndigt vnd beschehen werdu, als sich dann die Fugger darInn nichts zuuerhalten erpoten haben, vnd wir sich nach solhem Erkhonndigung vnd besichtigung erfundes, als dann nach gelegenheit des Berckhwerchs sollen vnd wellen wir vns mit den gemelten Fuggern ferer gnediglich vnd der billichait nach auff leidlich zimlich weg, es sey dann auff ain bestimbte Arendwexel, oder in annder weg vertragen; vnd wie wir vns zu bayden taylen verglichen mugen, das solhs von dem funfzehenden tag Apprilis des sechssunddreissigsten Jars antzufachen, hinfuro krefftiglich gehalten vnd volzogen werde. Wo wir vns aber mit den gedachten Fuggern in obbestimbter Zeit desshalb auff ainen oder mer weg nit vergleichen mochten; das wir alsdan schuldig sein, die Bergkwerckh vnd den kupherhandl Im Newen Soll zu ausgeenden monat Juli des 1536. Jars an vns zu nemen, vnd Inen den Fuggern den kupherkauff die Zeit in dem werdt vnd khauff, wie In weylandt Kunig Ludwigs vnssers vorfordern loblicher gedechtnus vertrag vnd verschreibung, der datum steet zu Offen am Donnestag vor Marie Magdalene des 1526. Jars ist geben, zusteen vnd erfolgen lassen sollen vnd wellen. Vnd so das also bescheen, das wir den handl zu vnssern handden nemen, alsdann was gedachte Fugger an Ertz, geschmolczten zeug vnd anndern vorrat haben würden, denselben sollen vnd mugen sy auff Iren cossten auffarbeiten, verfuren vnd verkhauffen vnverhindert menniglichs. Wir sollen vnd wellen auch gedachte Fugger, Ire diner, hab vnd guetter, die zeit hinaus in genedigen schutz vnd schirm halten, vnd vor allem gwalt verhuetten, die strassen freyen vnd sichern, damit sy obgemelten Berg vnd kupherhandl beruebiglich pawen, arbeiten, handlden, wandlen; kupher, pley, victualien vnd annders zu notturfft des handls zu vnd ab, auch ein vnd aus dem Landt frey vnd sicher fueren mugen; vnnd ob Inen durch vnssere vnnderthanen in der Cron Hungern geweltiger schaden zuegefuegt wurde, denselben Inen zu erstaten vnd zu widerkeren schuldig sein allergetrewlichon vnd vngeferlich stb. Geben Wien den XXI. tag decembers anno Domini etc. im XXXV.

(A cs. és k. közös pénzügyi ministerium levéltárában őrzött u. n. emlékkönyvekből.)

43.

A sághi konventnek bizonyság-levéle, hogy Beszterczébánya város községe az ottani bánya és rézipar-cállalatra vonatkozó jogosítványai fenntartása tekintetéből órást tett. 1536.

Nos Franciscus Prepositus et Conuentus Ecclesiae Beatae Mariae Virginis de Saagh memoriae commendamus per praesentes: Quod prudens et circumspectus Georgius Albinus Notarius Ciuitatis Noui Solii Bisztriciensis nostram personaliter veniens in praesenciam nominibus ac in personis prudentum et circumspectorum Iudicis et juratorum ciuium ac totius Communitatis praedictae Ciuitatis Bistriciensis per modum solennis protestationis, inhibitionis ac reclamationis nobis declarare curauit in hunc modum: Quod Serenissimus dominus et dominus Ludouicus Dei gratia Rex Hungariae et Bohemiae etc. piae memoriae quaedam montana cupri et argenti ad eosdem protestantes rite spectantia legitimeque pertinentia, alias per Magnificum condam Joannem Ernusth de Chaakthornya ipsiusque successores ab eisdem protestantibus eorundemque haeredibus, et per consequens de terris territoriisque montanorum ipsorum protestantium utcunque occupata usurpataque, ac per eundem condam Joannem Ernusth ipsiusque successores ad haec usque tempora contra iura eorundem protestantium qualitercunque tenta et possessa, ac eidem domino Ludouico Regi, ignoratur quo iuris titulo data, obligata, arendataque et impignorata, ac per viam contractus inscripta, persuasioneque et sinistra inductione (ut dicitur) saepe dicti condam Joannis Ernusth per eundem condam dominum Ludouicum Regem consimiliter quibusdam Anthonio, Raymundo et Hyeronimo ceterisque Fukaronibus cognominatis dedisset, obligasset, impignorasset arendassetque, et per viam contractus inscripsisset, in evidentissimum damnum praejudicium et iuris periclitamen ipsorum protestantium valde magnum; ex eo autem Serenissimus quoque Princeps ac Dominus, Dominus Ferdinandus Divina favente clementia Romanorum, Hungariae, Bohemiae etc. Rex, Dominus noster gratiosissimus, successor scilicet ejusdem condam domini Ludovici Regis etc. consimiliter eadem montana cupri et argenti suprascriptis eisdem Anthonio, Raymundo et Hyeronimo, aliisque Fukaronibus de nouo dare, obligare, impignorare, arendareque et per viam contractus ascribere vellet, vel jam de facto dedisset, obligasset, impignorasset, arendassetque, et per viam contractus ascripsisset, similiter in praejudicium et damnum iuriumque periclitamen ipsorum protestantium valde magnum. Unde facta ipsa protestatione solenni, reclamationeque et inhibitione, praelibatum dominum nostrum Ferdinandum Re-

gem, et per consequens haeredes praefati condam Joannis Ernusti, aliosque cunctos eorum successores, ab omni obligatione, venditione, impignoratione, arenditione et quolibet contractu praedictarum montanarum quomodocunque jam factis vel fiendis; memoratos autem Anthonium, Raymundum et Hyeronimum, aliosque cunctos Fukarones ab earundem montanarum ad se receptione, emptioneque et quolibet contractu cum aliis Fukaronibus vel ipsis adhaerentibus facto vel faciendo, praeterea alios quoque vniuersos dominos Praelatos, Barones Regnique hujus nobiles ab emptione, occupatione vsurpatione, ac sese in dominium earundem montanarum intromissione et statuifactione, usuque fructuum ac quarumlibet utilitatum earundem perceptione et percipi factione, item cunctos Judices ejusdem Regni nostri Hungariae Ordinarios ipsorumque vices gerentes, Magistros Prothonotarios, nec non Capitula ac Conuentus Locave Credibilia ac testimonialia, a quarumlibet litterarum fassionalium, obligatoriarum, impignoratitiarum et contractus, inter quoscunque et per quoscunque occasione praedictarum montanarum confectione vel extraditione quomodolibet jam factis vel fiendis, prohibuit contradicendo et contradixit inhibendo publice et manifeste coram nobis, harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante. Datum feria secunda proxima post festum Epiphaniarum Domini anno ejusdem millesimo quingentesimo tricesimo sexto.

(Hiteles másolat után.)

44.

Városi örökösök Beszterczébányán az ottani bányavállalat körében. 1539.

Nos Ferdinandus stb. memoriae commedamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis: Quod quoniam fideles cives Civitatis nostrae Montanae Novi-Zolii Bistriciensis aiunt, se ab antiquo hac usos fuisse consuetudine et praerogativa, ut domus in Civitate illa per defectum seminis vacantes semper in Civitatem atque ad rempublicam ipsorum sunt devolutae, ipsique cives de eiusmodi domibus, aliisque juribus ac bonis ad eas pertinentibus ius disponendi habuerunt: Nos volentes hanc eius Civitatis consuetudinem ac praerogativam, si et in quantum aliis temporibus usi sunt ea, observare, domum et curiam civilem honesti quondam Viti Mülstein concivis ipsorum in eadem Civitate in foro sitam, quam per mortem et defectum seminis eiusdem iuxta praescriptam eius Civitatis consuetudinem ad ipsos ac rempublicam aiunt esse devolutam, nos quoque Civitati ipsi ac reipublicae, cum omnibus eiusdem domus juribus ac bonis et pertinentiis, nominatim autem cum stolna cuiusdam profluvii aquae

et coloris viridis in promontorio Santperg vocato, in Comitatu Zoliensi habitis, nostra donatione pro maiori cautela dandam duximus et donandam, imo damus et donamus jure perpetuo et irrevocabiliter tenendam possidendam et habendam, salvo jure alieno. Harum nostrarum vigore et testimonio litterarum. Datum Viennae in festo Beatorum Petri et Pauli Apostolorum anno Domini 1539. Regnorum stb.

(Hiteles másolat után.)

45.

Új tárgyalások, a Fuggereket a besztercebányai bánya- és réziparvállalatra nézve illető szerződési jogositványok és tartozások iránt. 1539.

Wir Ferdinand etc. bekhennen offentlich mit diesem briefe, als vnser vnd des Reichs lieber getreuer Anthoni Fugger vnser Rat, auch weylenndt sein Brueder vnd Vetter Raymund vnd Iheronimus die Fugger, so nu mit tod abganngen, vnd yetzo gemelter Anthoni Fugger vnd seins Brueders Raymunden Sone ain Zeitheer vnd noch die Perckwerch vnd Kupfer Hanndl im Newen Soll in Hungern vmb ain benenntlich jerlich geltt oder Arrenda, als nemlich XX M. Gulden hungriisch in Muncz Verung weylenndt Kunig Ludwigs zu Hungern vnd Beham vnsers liben Brueders vnd Schwagers XV-järgen vertrag Innehaben, welcher vertrag nach Abgang gemelts Kunig Ludwigen mit den noch restirenden Jaren auf vns als Khunig zu Hungern khomen vnd gewachsen ist, vnd aber die gemelten Fugger vns hiruor vnd auch yetzo abermals angebracht vnd zuerkhenen geben, wie sy aus vilfeltigen zuegestanden beswerung der Kriegslauff, auch Teurung, vnd furnemblich vas sich die perkhwerch an pepewn in grossen Abfall erzaigen, die Arrenda so sy wie yeczt gemelt zu thuen schuldig, die nechst verfallen drew vnd noch restirenden zway jar nit raichen mochten; vnndertheniglich bittendt, Inen in angezaigter jarlichen Arrendation Ringerung vnd Messigung, auch sonst mit befreung der Strassen, abstellung der Staigerung Dreissigist vnd Zoll vnd dergleichen beswerung, Ansehung dessgleichen verordnung zu thun, das berckhwerch zu besichten, mit ferreren angehengt fursleg, wie es in Zeit den beruerten noch restirenden zway Jar vnd darnach mit solcher Arrendation, Perkhwerch vnd Kupferhandel gehalten werden solle stb. (Egyezkedés.) Erstlich wiewol wir vermug vnser verschreibung vnd vertrag des datum steht zu Wien am XXI. Tag Decembris im verschinen XXXV. Jar bewilligt, zwischen derselben Zeit vnd des Monats Juli des 36. Jars die besicht vnd beschaw des Perkhwerchs vnd hanndls thuen zu lassen; so hat aber dasselb

aus den dazemal zwischen vnns vnd Kunig Johannen von Hungern swehenden Kriegsleuffen nit beschehen mügen (Eunek folytán.) so haben wir Inen von der nechst verfallen drewjerigen Arrenda für Scheden vnd Alles VI M. Guldin vngrisch in Müntz nachgelassen; vnd an den obernennten noch khuufftig zwayen Jaren yedes Jars II M. Guldin nachgelassen stb. stb. (azután a legközelebb kiküldendő bizottságnak eljárása után) Wo wir vnnd die Fugger vns nach beschelner besichtigung des Perkhwerchs vor Ausgang der zwaer obbegriffen Jar des Perkhwerchs vnnd handls im Newen Soll auf ain bestimbt Arrenda oder in anderm weeg weiter vergleichen mügen, also dass die Fugger vns von solhen Perkhwerchs handel im Newen Soll souil als annder tun vnd geben wollten, so sollen vnd wellen wir vnns gegen Inen den Fuggern vor andern menniglich in solche vergleichung einlassen. Wo aber die Fugger nicht souil als anndere in Vergleichung vnd vbergebung solches Perckhwerchs handel thun wollten, so wollen wir nach Ausgang beruerten zway Jar damit frey sein, solhen Perckhwerchs handel an vnns zu nemen, oder vnns mit anndern derhalben in Vergleichung einzulassen stb. stb. (1539. augustus 11-én.)

(Eredeti fogalmazvány a cs. és k. közös pénzügyi ministerium levéltárában.)

46.

I. Ferdinánd királynak rendelete a Fuggerekhez, hogy Beszterczébánya városát az ő bányamívelésében ne háborítsák. 1541.

Ferdinandus stb. fidelibus nostris Magnifico Anthonio Fugkhar Prefecto culture nostre cupree Noui Solii Bistriciensis, ceterisque fratribus et consanguineis, officialibusque et factoribus eiusdem omnibus quorum interest presentibus et futuris salutem et gratiam. Ex supplicatione et querimoniis fidelium ciuium Ciuitatis nostre Novisolii Bistriciensis accepimus, vos contra antiqua jura et priuilegia ipsorum in colendis montanis veteribus et nouis, que pro communi tocius Regni bono utilitateque colere cepissent, impedimenta eis et violentias inferre, quorum laboratores quandoque armata manu de fodina eorum vinctos induceretis, ligna etiam in metis et territoriis eorum existentia, que ipsi in vsum montanarum suarum et gaze preparari fecerant, manu violenta abduci fecissetis, id videlicet studentes, ut ea, que propria sua sunt, a vobis flagitarent. Queruntur preterea, quemadmodum alios eciam certos proventus eorum annuales, videlicet de pecunia siue statera annuatim florenos ducentos, deinde de singulis eciam florenis, qui laboratoribus dantur, singulos duos nummos; prete-

rea pro sustentatione et restauratione Ecclesie eorum certas mensuras minerarum, que Beate Virginis Minere vocantur; insuper seruitores et laboratores vestros, qui in maleficio comprehensi fuerint, jurisdictionem et auctoritatem captiuandi, iudicandi et puniendi ab eis abstraxissetis, et vobis ipsis usurpassetis. Quibus de rebus, quamuis pleraque mandata nostra ad vos iam antea dederimus, iubentes vobis, ne vos in prouentus ipsorum antiquos ingereretis; vos tamen per quasdam friuolas causas rem traheretis in hunc usque diem, et a percipiendis ipsis prouentibus eorum cessare noluissetis. Que non sine displicentia accepimus, nec permittere vlla ratione sinemus; ipsi enim ciues hac in re sepius querimonias ad nos ferentes, non paucas sunt coacti facere expensas. Ne igitur ulterioribus jam nos in his rebus molestent querelis vltioribusque grauentur expensis, vobis firmissime mandamus, vt ab hisce injuriis violentiisque abstineatis, prescriptasque pecunias libre sive statere, ac alios supra nominatos redditus ipsius Civitatis, super quibus efficacissima habent privilegia, eidem Civitati restituere debeatis, in eosque de cetero vosingere nulla ratione presumatis. Quod si quid iniuriarum vobis a civibus ipsis est, de quo queri possitis, id iure Civitatum illarum Montanarum per legitimum processum, non per violentiam prosequi potestis, iustitiaque vobis non denegabitur, ne per vestras inceptas violentias maior error et confusio oriatur. Secus igitur nulla ratione facere presumatis, presentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in Nova Civitate nostra Austriæ tredecimo die Januarii anno Domini millesimo quingentesimo quadragesimo primo.

(P. H.)

Ferdinandus mp.
Joannes Prepositus de Leles mp.

(Hiteles másolat után.)

47.

A Thurzók és Fuggerék folyamodása I. Ferdinánd királyhoz, az őket a besztérczbányái bányákon részben illető tulajdonjog, és az 1525-iki károsításokért nekik járó kármentesítés tárgyában. 1541.

Sacratissima Maiestas Regia! Domine clementissime!

Dignatur Maiestas Vestra Sacratissima gratiose scire et intelligere, quod nos familia Thurzonum et Fuggerorum, vna cum nepotibus nostris, habuimus in Bistricia siue Nouo Solio certas fodinas haereditario et perpetuo jure nos concernentes, in quarum pacifico et quieto dominio iam inde a quadragintaquinque annis et amplius fuimus, quas vna cum alijs quibusdam fodinis, quae quondam domini Hamponis fuerant, nobis inscriptis

coluimus; ad quarum quidem omnium fodinarum vberiore ac durabiliorem culturam, nec non conservationem earundem atque exuscitationem minerarum Serenissimus olim dominus Rex Wladislaus felicitis memorie non absque certo iudicio, sed de consilio dominorum Praelatorum et Baronum certas libertates, exemptiones et praerogativas concessit; et inter cetera, quod nec vrburas, nec alios prouentus instar aliorum ad Cameram aliquam dare cogeremur. Quas libertates nobis et ipse Serenissimus quondam dominus Ludouicus Rex pia memoriae per multos annos obseruauit; paulo tamen ante infelicem eius casum, instigatione quorundam commodum ipsarum fodinarum contra priuilegia paterna prius nobis concessa experiri volens, easdem pro certa summa pecuniarum ad annos XV locationis titulo nobis Fuggeris tradiderit, sed haereditatem nostrarum fodinarum a nobis non alienauit, cum dominium haereditatis per tot annos pacifice habuerimus, quemadmodum et modo habemus. Ex quo autem terminus arendae praedictorum quindecim annorum, ad quam et Maiestas Vestra Sacratissima consensit, iamiam expirare videatur, sitque in arbitrio Maiestatis Vestrae, cui aut quibus prouentus suos ex predictis fodinis cedentes locare velit, Maiestati Vestrae Sacratissimae tanquam domino nostro clementissimo supplicamus, dignetur nos Thurzones et Fuggeros, vna cum nepotibus nostris in illis iuribus nostris, quae in praedictis fodinis hereditariis habemus, gratiose manutere et conservare; offerimus autem, nos esse paratissimos, vt vrburas siue prouentus, qui de consuetudine Regni Hungariae Maiestatem Vestram concernunt, instar aliorum hominum fodinas colentium in praedictis haereditariis fodinis nostris Maiestati Vestrae aut suis officialibus exoluamus et administremus.

Praeterea notissimum est Maiestati Vestrae Sacratissimae, quomodo Maiestas Vestra nobis Thurzonibus et Fuggeris, nostrisque nepotibus per litteras suas gratiose assignauerat, ut illam summam damnorum seu debitorum quondam domini Ludovici Regis, ducenta videlicet et sex millia septingenta et quadraginta vnum florenos Hungaricales in Cameris Salium Transsilvanicis perciperemus. Verum hoc quoque Maiestati Vestrae constat, quod temporum iniuria et malignitate aduersariorum factum est, ut ex praescripta debitorum assignatione, de qua annis singulis XXVIII millia florenorum Hungaricalium in defalcationem praedictae capitalis summae percipere debebamus, prorsus et omnino nichil habuimus. Idcirco Sacratissimae Maiestati Vestrae humiliter supplicamus, dignetur gratiose providere, et iuxta suam inscriptionem in litteris expressam de praescripta summa in anno Domini MDXXVIII. nobis assignata, de qua lucusque nichil est exolutum vel perceptum, de ea inquam, quae ad hoc usque

tempus percipi debuit, et quae insuper restat percipienda, iuxta continentias litterarum suarum ex aliis Maiestatis Vestrae Sacratissimae proventibus satisfactionem impendere gratiosam. Super hijs a Maiestate Vestra tanquam Domino nostro clementissimo responsum expectamus.

Eiusdem Vestrae Sacratissimae Maiestatis
humiles subditi fideles servitores
Alexius Thurzo et Anthonius Fugger
ipsorumque fratres et nepotes.

Hátirat: Sacra Romanorum, Hungariae et Bohemiae etc. Regia Maiestas Dominus noster Clementissimus, dominorum Alexij Thurzonis et Anthonij Fuggeri ipsorumque fratrum et nepotum oblatam supplicationem ratione assertarum haereditariarum fodinarum, quas ipsis in Bistricia sive Nouisolio pertinere, praesentium et vigore aliquarum litterarum sibi vindicare conantur; tum etiam antiqui debiti ducentorum et sex millium septingentorum et quadraginta unius florenorum, percepit.

Verum Sua Maiestas ex omnibus praedictorum dominorum productis litteris nullam satis evidentem probationem elicere potuit, ulla fodinas in vel circa Noui Solium quovis iure haereditario ad eos spectare, sicut in praesentiam nullas suo nomine possidet. Si vero iidem domini Thurzones et Fuggeri nichilominus ius aliquod haereditarium sese in eisdem fodinis habere praetendunt, Sua Regia Maiestas se et ipsos ratione talium postulationum ad instantiam eorum in locis in quibus decebit mediante jure determinari curabit.

Quantum vero adinet ad debitum 206,741 florenum; quum Sua Regia Maiestas nunc alijs magnis et grandibus expensis sit aggravata, et quum ipsum Regnum Hungariae tantis nunc bellorum motibus sit implicatum, Sua Regia Maiestas eorundem supplicationi ad praesens respondere non potest; sopitis huiusmodi motibus, et rebus Regni ad tranquilliores statum reductis, sese tunc ad eorundem requisitionem decenter et clementer exhibere.

Ex Consilio Regio
prima Februarij 1541.

(Eredetije a cs. és kir. közös pénzügyi miniszterium levéltárában.)

48.

Az I. Ferdinánd, s Fugger Antal (egyszersmind rokonai és érdektársai nevében) közt a besztérczébányai bánya- és réziparvállalatra nézve új 5 esztendőre kötött haszonbérleti szerződés. 1541. február 18.

(Wenzel Gusztáv, Magyarország bányászatának kritikai története, Budapest, 1880. 440. sk. II.)

49.

Márta özvegy királyné kéri I. Ferdinánd királyt, hogy a Fuggerekkel a részvállalat iránt kötött haszonbérleti szerződése mellett, az ő jogositványai épségben tartassanak. 1541.

Durchleuchtigster grossmächtiger Kunig freuntlicher liebster Herr vnnnd Brueder. Euer Liebden sein vnser schwesterliche treu vnnnd freundschaft mit allem gueten zuuor berait. Liebster Herr vnd Brueder. Euer Liebden geben wir freuntlich zu erkennen, das wir durch vnser Rät vnnnd Commissarien in vnseren Hungerischen Pergstetten berichtet, welchermassen Euer Liebden mit den Fuggern im Newensoll des Kupferpergwerchs halben ain neuen bestandt vnd arendation aufgericht, vnnnd beuelh darin nit allain Euer Liebden, sunder auch vnser Recht vnnnd Gerechtigkait den Fuggern ganz vnnnd gar, sampt den allten Slagen verschrieben vnd verarandiirt, welches vns nicht wenig beschwerlich, wie Euer Liebden selbst aus hohem kuniglichen verstandt zu ermessen haben, vnd fürnemblich in Ansehung, das wir das vmb Restitution vnd Rectification des gantzen Kupfer, perghwerch gegen — — — — —. Dieweill aber vnns vnnnd vnseren vnnnderthonen im Newensoll grosser Nachthaill vnnnd verderblich schaden — — — also auf ausgangen beuelch verharren würden (der wir vnns doch nit ertzellten vrsachen halben gewest) ervolgen möchte. Damit aber solliches furkhumen vnd Wendung beschehe, ist an Euer Liebden vnns gantz freuntlich vertraulich vleissig ansynnen vnd bith, Euer Liebden wellen mit verschreibung vnnnd verpfandung vnns Recht vnd gerechtighaiten, auch fertigung solicher beuelch (dardurch die vom Newensoll nicht pergkwerh pauen vnnnd vnns das vrbar von denselben perchwerchen auch antzogen, welhs bissheer nit wenig ertragen) bis zu Austrag der Sachen, dieweill wir an das des gantzen Kupferperchwerchs halben in streittiger Haundlung gegen Euer Liebden steen, ein stillstandt haben, vnd sich hierinnen, alls wir vnns dan dess vnd alles bruederlichen geneigten freuntlichen Willens vnntzweiflich versechen, der pillicheit nach hallten vnnnd ertzaigen. Das vmb Euer Liebden, der wir vnns alls die gehorsam Schwester beuelhen thun, Wellen wir zu dem das es billich ist zubeschulden freuntlich gevlissen sein. Geben zu Brüssel in Brebant den viertzehenden May Anno eti im XLI-t.

Euer Liebden

freundliche vnd gehorsame schwester
Maria mp.

(Eredeti papíron a cs. és k. közös pénzügyi ministerium bécsi levéltárában.)

50.

I. Ferdinánd király a Fuggereket, mikor az általuk természetett aranyból Körmöczön pénzt veretnek, a Lucrum Cumerae fizetése alól felmenti. 1541.

Ferdinandus stb. Egregio fideli nobis dilecto Waldasari Himelreich Camerario nostro Cremniciensi grátiam nostram Regiam et omne bonum. Exposuit nobis noster et Sacri Romani Imperij fidelis nobis dilectus Anthonius Fugger Consiliarius noster suo et fratris sui filiorum nomine, quanto cum grauamine et periculo pecuniam pro intertentione fodinarum nostrarum Bistriciensium e Vienna aliisque locis illuc invehere cogatur; humiliter orando, quo eidem pro commodiori intertentione earundem fodinarum clementer concedamus, quod aurum sibi ex fodinis suis Reichstein proveniens in moneta Cremniciensi absque solutione lucri et emolumenti Camerae, et solummodo erga solutionem consueti pretii cusionis, sicuti antea in priori elapsa arrendatione etiam aliquoties factum sit, cudere permittamus. Quod eidem habito respectu necessariae intertentionis earundem fodinarum Bistriciensium, et quod alias de hoc auro Reichstein nulum lucrum Camerae in Cremnicio exolvere teneretur, gratiose annuimus; tibi quoque propterea iniungentes et committentes, quod praedictis Fuggeris praenominatum aurum Reichsteinense in dicta moneta Cremniciensi absque solutione lucri seu emolumenti Camerae cedentis, soluto tamen consueto pretio cusionis, cudere facias et permittas. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis, nostram in eo seriosam executurus voluntatem. Datum Lyncii die 24. Novembris MDXLI.

(A közös cs. és kir. pénzügyi ministerium bécsi levéltárában őrzött u. n. emlékkönyvek II. kötetéből.)

Közli: WENZEL GUSZTÁV.

ADALÉKOK
JÁNOS KIRÁLY URALKODÁSÁNAK
TÖRTÉNETÉHEZ.

(Kassa város levéltárából.)

János király történetéhez szolgáltatnak ezen levelek pár adalékot. Az első azon instructió, melyet János király 1527. mart. 5-én Bánffy János főispánnak és Endre esztergomi nagyprépostnak adott, hogy ezek a regensburgi birodalmi gyűléstől segílyt kérjenek a török ellen.¹⁾

A második levél 1528. augusztushan kelt egyik krakkai követtől, ki azt bártfai ismerősének írja. Az akkori állapotokkal ismertet meg: János király készülődése Ferdinánd ellen, a külhatalmak résztvérese. Ekkor ált Szapolyainak legrosszabbul ügye. Trencsént elfoglalták. A külhatalmakban is hiában bízik. Maga János Lengyelországban s már párthívei is azt hiszik, nem lesz belőle soha király. A harmadik levél János királyé magáé, ki most már a törökkel fogott kezét s ennek segítségével hódítgatja most magának Magyarországot. Ezen levél is egyik kapitányának szól, hogy ez értesitse őt az ellenségről, ha hall valami igaz hírt. A negyedik levél Serédi Gáspáré, Ferdinánd hadvezéréé, ki katonai dolgokban írja Herberstainnak 1529. dec. 10. János sergét nagyon kevésre becsüli. Az utolsó levél Tamás egri püspöké 1531-ből a kassaiakhoz. Ez a levél a János és Ferdinánd közti alkudozásokról ír, s hogy békebírónak Károly császárt választották. Nem igaz

¹⁾ Ugyanezt közli Szal. »Adalékok a Magy. Nem. Történetéhez«, Bpest, 1859. 39—44. l. de töredékesen s csak az instructió generalis-t, a többit nem közli.

a hir, hogy Ferd. átengedi országát Jánosnak, de igaz az, hogy a hadi készületek nagyban folynak stb.

Ezen levelek Kassa sz. k. város levéltárából valók.

I.

1527. márcz. 5.

Instructio data dominis oratoribus nostris ad conventum generalem principum sacri romani imperii, prima die Aprilis, Ratisbonae, seu in Regenspurg celebrandum, deputatis atque missis.

Primo et ante omnia domini oratores nomine nostro referant, verbis ad haec accommodatis, quanta clade regnum hoc nostrum Hwngariae superiore aestate per Thurcorum caesarem sit afflictum atque quassatum dum illud, ipse Caesar, cum omni potentia sua invasit, magnamque stragem in regni gentibus et viribus fecit, ubi etiam serenissimus dominus olim rex Ludovicus felicis reminiscentiae occubuit, insuper frater noster germanus, cum multis dominis, praelatis ac baronibus ac militibus caesus fuit, magnam deinde multitudinem utriusque sexus hominum in miseram servitutem secum abduxit, defuncto itaque serenissimo ipso domino rege, regnicolae nostri considerantes se principe et duce diutius carere non posse, quibus utpote gladius adhuc hostilis imminebat, more pratrae, omnes praelati, barones et nobiles totius regni reliquiae scilicet huiusmodi cladis et belli in unum convenerunt de eligendo novo rege consulturi, dumque ex statutis et decretis regni externum principem eligere non possent, omnium ordinum ac nobilium uno voto et uno consensu nos ex dei clementia in regem Hungariae electi et regio diademate sumus insigniti.

Cumque versaremur in animo nostro, quantam desolationem hostis ipse communis in hoc regno nostro fecisset et quod ex animi sententia res suae hostiles successissent, arbitrati fuimus, illum non quieturum, donec dudum excogitatum suum propositum (quantum in ipso est) ad effectum perducere possit proinde nos quoque decreveramus coactis in unum viribus nostris, hosti venturo cum dei adiutorio parati occurrere et ante omnia hoc hiberno tempore (quod arcibus oppugnandis opportunum videbatur) aliquot arces nobis ab hostibus ipsis ademptas recuperare.

Verum ex Austria quaedam nova continuo praelata sunt, quae huiusmodi propositum et animum nostrum vehementer impedierunt, nam ferebatur serenissimum principem Ferdinandum archiducem Austriae et tunc electum regem Bohemiae adversum nos bellum moliri et regnum nostrum invadere sibi que usurpare

decrevisse, quae res nostram intentionem cohibuit non sine ingenti damno regni nostri et vicinarum gentium, si quidem infra hoc tempus aliquot arces per nos expugnari deo iuvante poterant, unde nostris et vicinis pax et securitas procul dubio parta fuisset.

Interea nos, dum adversus ipsum comitem communem christianae religionis hostem arma paramus et ex laceratis regnorum nostrorum partibus ac membris exercitum conscribimus, allatum nobis est, Illustrissimas de Reverendissimas Dominationes Vestras comitias Ratisponae ad primum diem proximi Aprilis generaliter celebrandas instituisse, quae res magnam certe nobis consolationem attulit, sperantes easdem tamquam capita, veraque et principali membra catholicae fidei, afflictis Hungariae rebus (quae utpote regnis vestris pacem hactenus et quietem ingenti caede suorum accolarum multa jam per saecula peperit atque praestitit) jam tandem succursuros et effective provisuros.

Quantum enim imperium potentiaque Thurcica post captam Constantinopolim, post subactam Graeciam in hunc usque diem creverit, Aegyptus, Arabia, Caÿrus et tota fere Asia novissime vero nostra olim Nandoralba, Rodusque, testimonio sunt.

Crevit autem Thurcica potentia et haec pernicies nostra potissime christianorum principum ex discordia, qui proprium commodum sectantes et privatum dominium reipublicae christianae anteponentes, nunquam in Thurcum (!) arma converterunt, sed inter sese digladiantes, sanguinem christianum copiose fuderunt.

Hungaria sola non modo post Constantinopolitanae urbis excidium, verum etiam antea plurimos per annos impetus et saevitiam Thurcicam, quantum in se fuit, semper repressit, excepit, sustinuit et reliquis christianorum principum regnis clipeum et antemurale se praestitit, saeva certe mercede et retributione, nam domus aut familia baronum et nobilium in toto Hungariae regno non putatur reperiri, de qua Thurcica framea egregiae conditionis homo non ceciderit et quae luctum flebilemque memoriam posteris suis non reliquerit.

Quaequidem Hungaria quantum jam et opibus et gentibus ex continua cum hoste pugna, caede suorum, amissione castrorum finitimum defecerit, nemo est sane mentis, qui non palam aspiat, quippe quae centum circiter et quinquaginta annis onerosum ejusmodi belli pondus toleravit et quae ingenti spatio tractuque terrarum Thurcico imperio conterminia fuit, prout et modo est, ita ut a ponto usque ad Adriaticum mare plusquam scilicet per centum et I^{ta} miliaria Hungarica seu Germanica fines et termini Hungariae, partiumque sibi subjectarum dominia et regna Thurcica pertingant.

Difficile profecto et laboriosum cruentumque ac sumptuo-

sum fuit Hungaris tam potentissimo cum hoste tanta per saecula et tam latissima terrarum per spatia decertare, continueque vel pugnare, vel insultibus et excursionibus hostis invigilare et hoc modo se ac reliquia christiana regna defensare.

Cum itaque hostis ipse communis ex Asiatico primum bello, quo Soldani dominia et regna non solum imperio suo adiecit, verum etiam ipsum Soldanum peremit ultimoque supplicio affecit, deinde ex Rhodiana urbis et Belgradi, olim nostrae arcis expugnatione, novissime vero ex copiarum gentiumque serenissimi principis condam domini Ludovici regis felicitis memoriae profligatione et magnae partis hujus regni conflagratione, plurimorumque (ut praemissum est) utriusque sexus hominum abduxione tumidus, eletus feraciorque factus, non nisi universa christianorum regna ditioni, dominioque et tyrannidi suae subicere contendat, necessarium et summe necessarium est ejus conatibus viam praecludere, ne flamma et calamitas ista, quae superiore aestate Hungariam longe lateque vastavit, in alia regna christiana serpere possit.

Constat autem et certum est, Hungaria amissa, (quod deus ipse gloriosus procul avertat) ad omnia reliqua christianorum regna iter et viam hosti patere in Hungaria igitur, immo extra Hungariam juxta Belgradum via sibi videtur praecludenda fore, aliter enim frustra conabimur adversus eum quidquam attemptare.

Sed cum Hungariae vires ad tam potentissimi, cruentissimi-que hostis potentiam reprimendam et ejus furorem impetumque a cervicibus christianorum propulsandum, pariter et avertendum non videantur sufficere, extrema necessitas cogit, nos auxilium ac patrocinium Vestrarum Dominationum implorare, qui non solum Germaniae, verum etiam totius fere christianitatis clarissima lumina praesidiaque censemini.

Declarandum ulterius per dominos oratores, quod serenissimi quoque principes condam domini Mathias et Ludovicus Hungariae reges multis praecibus institerunt laboraruntque apud sacri ipsius romani imperii (temporis illius) principes, pro auxilio in Thurcas praestando, qui undecunque moti hactenus neglexerunt: inde considerans hostis nos derelictos in hanc, qua modo laboramus, miseriam et calamitatem perduxit, quippe qui dominia imperiaque sua ex ratione praedecarata principum scilicet christianorum inter sese discordia singulis annis ampliavit et auxit.

Potuissent quidem Hungari et eorum reges praedicti cum Thurco foedus et amicitiam inire, treugasque et pacem componere cum pernicie tamen et ruina aliorum regnorum christianorum, qui tanquam vera membra christianitatis, maluerunt se peri-

culo exponere, quam ruinae et desolationi reipublicae christianae occasionem causamque praeberet.

Cum igitur haec omnia incommoda et pericula, quae Hungariam affligere pariter et vastare etiam alia christianorum regna ac dominia jam prae foribus pulsare videantur, Illustrissimas ac Reverendissimas Dominationes Vras tanquam fratres et amicos nostros carissimos rogamus et obtestamur, velint jam tandem opem auxiliumque mercenariorum militum adversus ipsum truculentissimum totius christianae religionis hostem eo numero, ea provisione et ea deinde sub conditione ac assecuratione praestare conscribereque et demittere, quorum praesidio adjunctis Hungariae viribus, non modo nobis, verum etiam regnis et provinciis vestris quietem et pacem dei adjutorio reportare queamus etc.

Succurrere vero nobis et subvenire auxiliaque ipsa ferre facillime potestis quippe qui tam latissima propulsosa, ditissimaque ac pacata regna habetis, qui omni genere aeris et metalli ex eoque machinis ac tormentis bellicis abundatis, milites armis optime instructos tenetis, artifices ingenio, peritiaque conflandorum ingeniorum parandorum potium et aliarum rerum bellicarum propellentes plurimos possidetis, sola voluntas succurrendi vobis assit, quae hactenus defuit. Si igitur volueritis, prout velle debetis, quia christiani estis et nos membra vestra sumus, quam paries noster ardet et res quoque vestra jam palam agitur, poteritis dei adjutorio, nostroque sociali bello universam christianitatem ab hac Thurcica pressura foedaque Machumetica servitute, pariter et errore liberare, vobis ac conjugibus et liberis vestris, omni deinde populo christiano pacem et quietem comparare, amplas opes et divitias hostis ipsius ex christianorum caede rapina, spolio et deo quoque glorioso dicata suppellectili per tot saecula congestas immo eius regna et dominia consequi, mercedem copiosam et sempiternam a deo glorioso in coelis reportare, memoriamque indelebilem cum laude perpetua posteris vestris in terris relinquere.

Cur autem mendicamus et patrociniū Dom. Vrum imploramus, cur hostis crudelitatem expavescimus, nolite mirari, quoniam ejus malitiam, ejus saevitiam, spurtitiam, miseramque servitutem saepenumero sumus experti, qui mille versuciis et stragematibus die noctuque nos vexare non desinit, non parcat sexui, non aetati, non ordini, non denique dignitati, sed omnes illi occurrentes aut trucidat aut rapit et in miseram flebilemque servitutem abduxit, cui nihil magis curae est, quam dietim christianos affligere.

Ad aggrediendum vero ipsum hostem, iudicio nostro, opportunitas viaque et occasio melior plurimis ante annis repe-

riri non potuit, neque videtur in futurum plures per annos reperienda.

Caesar etenim Thurcarum exercitum suum Asiaticum, qui magnus certe numero gentium fuisse perhibetur, in provinciam suam remisit, qui ab loci longinquitatem hoc anno rursus advenire non poterit, in Graecia vero ac Romania milites quos habuit, partim in Hungaria amisit, partim equis destitutos reliquit, peditatus quoque suus satis attritus et fatigatus asseritur, equos autem quos gentes suae residuos habent (nam in Hungaria pridem ingens equorum numerus deperit) absque germanibus et herbis de proximo pululandis, reficere non poterunt, accedit. Praeterea victualium caristia magna, nam maximus exercitus ille ex omnibus regnis et provinciis suis in unum conflatis, omnia fere victualia provinciarum suarum absumpsit, adeo, ut impossibile videatur tantam gentium multitudinem anno venturo, ipsum posse alere et conservare.

Accedit etiam, quod si castra per hostem nuper occupata, proximo vernali tempore et principio aestatis venturae: non recuperabuntur tam hominibus, quam victualibus tormentisque bellicis et aliis munitionibus necessariis, ea per hostem ita fortificabuntur atque muniuntur, ut postea decuplo tempore in illorum obsidione et expugnatione cogemur pausare et sic ad interiora loca vel hostilia regna igne ferroque vastanda quo videlicet progrediendum videbitur, longe, multoque tardior erit accessus et interim hostis quoque ipse vires suas rursus in unum exercitum congerere poterit: cum quibus difficilior erit postea decertare, qui nunc ex pridiana in Hungaria victoria elatus et superbissimus factus, ita repente usu cogitat, ut impediri possit, sed putat se jam a nemine invasurum et offensurum, igitur celeritate magna opus est, hostem ipsum invadere et aggredi, ita ut antequam ipse exercitum, militesque conscribere possit, castra ipsa in ditionem et potestatem nostram christianam veniant.

Quapropter Illustrissimae ac Reverendissimae D. V. velint eam curam et diligentiam adhibere, eaque auxilia praestare et bonis sub conditionibus securitateque, ne sub specie boni malum et sub colore auxilii periculum nobis et regno nostro immineat, demittere, ut omne saeculum agnoscat in posterosque et successores vestros memoria nominis vestri cum sempiterna laude gloriaque transeat. Quia vestris temporibus, vestris opibus, laboribus, strenuitateque et virtutibus respublica christiana, a spurcissima (!) foedaque secta, pressura et flebili servitute Thurcica liberata pacis tranquillitatem et christianae religionis, divinique cultus incrementum extitit consecuta.

Ad haec autem prosequenda peragendaque et dei adjutorio ad effectum perducenda, nos personam nostram propriam

omnes facultates viresque nostras et regnorum nostrorum, item comitem itineris et belli ac omnis eventus fortunae socium et collegam Illustribus ac Reverendissimis Dom. Vestris tanquam fratribus et amicis nostris carissimis ex animo offerimus atque commendamus et haec omnia non verbo sed facto pollicemur nos declaraturos atque probaturos, cui nihil unquam in animo magis extitit, versatum et modo quoque versatur, quam reipublicae christianae inservire et pro ea extrema quaeque tentare.

Instructio particularis oratoribus nostris
data.

Postquam oratores nostri auditi fuerint et ea, quae in principali instructione continentur, dominis principibus sacri romani imperii recensuerint atque declaraverint, instent, laborentque apud ipsos principes imperii pro resolutione et danda eis relatione, ne ex mora superflua belli tempus elabi videatur et postquam resolutionem aliquam voto nostro correspondentem habuerint et expeditionem ipsam generalem progressum habituram intellexerint, mox iidem nostri oratores laborent et instent apud ipsos dominos principes imperii, ne dominum Ferdinandum Austriae archiducem et Bohemiae regem substituant in capitaneum praeficiantque belli et expeditionis ipsius ducem et rectorem, pluribus de causis, primo: quoniam ipse manifestus adversarius noster et regni nostri est, quaeritque nostrum regnum et dominium, ideo non congruit, neque licet hoc sub colore per regnum Hungariae cum exercitu ipsum transire, erga quem magna suspitio occupandi hoc regnum nostrum et non invadendi Thureum habetur.

Intelligimus deinde principem ipsum Ferdinandum non solum per semetipsum, verum etiam paucissimos suae partis Hungaros, qui exactis diebus fidelitatis eorum qua sacrae coronae huius regni nostri Hungariae et consequenter nobis tenentur, immemores, patriae etiam et sanguinis eorum obliti, ipsum principem Ferdinandum Posonÿ nuper in regem Hungariae proclamare, per hocque crimen lesae nostrae majestatis incurrere non fuerunt veriti, nomine totius regni Hungariae ab ipsis, Illustrissimis ac Reverendissimis D. Vris auxilia suppetiasque adversum Thureas postulasse colore quidem tuendi regni nostri, re autem vera, ut illis et ceteris ipsius principis Ferdinandi copiis simul junctis regnum hoc nostrum hostiliter invadere prosequi usurpare posset.

Accepimus praeterea aliud quoque conventum per eosdem, qui ab imperio et D. Vestris subsidia postularunt adinventum esse, quo sparserunt nos et Hungaros nostros commercium et intelligentiam habere cum Thureis ut per hoc animum et bonam

voluntatem D. Vrarum, a nobis avertere alienareque possent. Credimus tamen D. Vras tanquam justissimos, prudentissimosque principes (quorum aequitatis nomen usque ad sidera crevit) illorum technis figmentisque et commentis fidem non adhibere nolleque illorum petitioni in hunc finem, quo ipsi tendunt, locum dare, quinpotius ejus insolentiae quisquis sit, velle resistere et nec ad fundendum christianum sanguinem properare, armaque praestare, cum palam sit non posse christianum principem cum Thurco convenire et commercium habere, qui nihil optat, nihil aliud quaerit, quam excidium omnium nostrum, cui nulla fides, nulla constantia est, qui denique sanguinem nostrum a centum et quinquaginta circiter annis crudeliter suxit. Nos itaque nihil aliud cupimus et quaerimus, quam id, quod ad christianum et justum principem attinere spectareque videtur.

Accedit hoc quoque, quod princeps ipse Ferdinandus sive ex se, sive ex aliis ad plurima loca scripsit manifeste, castra prae manibus Thurcorum habita velle se expugnare, quod non debuisset facere, impossibile namque videtur, quod ex tantis litteris suis aliquae in specie ad manus Thurcarum caesaris per suos exploratores non devenissent, quibus intellectis, timendum est, ut ea mala, quae Hungaris inferenda distulerat, anticipabit et potentiori, quo poterit, apparatu, rursus bello se appropinquabit et forsitan personaliter quoque se movebit regna nostra iterum invasurus, vel saltem, castra prae manibus suis habita defensurus, nec fuisset opus ipsum regem Ferdinandum per eiusmodi litteras suas Thurco diffidare, qui non solet uti diffidatione, sed apertissimus hostis totius christianitatis est et qui regna eiusdem regis Ferdinandi Stiriam et Carinthiam saepe invasit atque vastavit.

Ceterum accepimus ipsum regem Ferdinandum nuper ad waywodam Moldawiensem, licet nobis et sacrae coronae nostrae subjectum ac fidelem, nunc tamen ex necessitate tributum quotannis Thurco pendentem, suum nuncium destinasse inducendo eum a nobis deficere et contra nos agere et nisi gloriosi dei nutu Waywoda ipse morte praeventus fuisset, multis christianis regnis et provinciis apertum periculum exinde potuisset evenire, sicque rex ipse Ferdinandus res suas et privatum suum commodum procurando periculum christianitatis non advertit quod quam sit alienum, a christiano principe D. Vrae plane poterunt pendere.

Novissime vero praeter haec omnia nuncium et oratorem serenissimi principis domini regis Angliae ad nos veluti coronatum et legitimum Hungariae regem destinatum atque missum princeps ipse Ferdinandus de civitate sua Lyncz, per quam navigio veniebat, Pragam ad se duci fecisse et apud se tenere dicitur,

etiam modo in contemptum nostrum regium et dampnum regni nostri manifestum.

Quia igitur adversum animum praefati regis Ferdinandi contra nos et regnum nostrum ex praemissis D. Vrae perspicere, colligereque peroptime possunt, ideo non congruit, neque decet capitaneatum expeditionis et gentium Dominationum Vrarum totiusque Romani imperii sibi committere et medio ejus gentes ipsas per Hungariam in hostilem terram deducere, ne, ut praemissum est, sub velamine boni malum, et sub colore auxilii periculum nobis et regno nostro reportasse videamur.

Praeterea instent, laborentque oratores nostri, quod Hungari illi Ferdinando principi et regi qui adhaeserunt et eum (crimen laesae nostrae regiae majestatis incurrere non veriti) in regem Hungariae, nulla habita ratione Posenii, (ut praedeclaratum est) jampridem proclamarunt, tempore hujusmodi belli in Hungaria non maneant, neque ad exercitum et expeditionem ipsam generalem veniant: ne seditio pro parte eorum suboriat, ex quo Hungari de ipsis non sunt bene contenti et judicant de eis, quae sunt ab honestate eorum aliena.

INSTRUCTIO SECRETA NOSTRIS ORATORIBUS, SUPER CONCORDIA INEUNDA DATA.

Ulterius, si domini principes instabunt pro concordia inter majestatem regiam et ipsum principem Ferdinandum stabilienda, et si voluerint ab oratoribus intelligere, utrum habeant plenum ad concordiam ipsam concludendam mandatum:

Prima fronte oratores nostri nihil respondeant super pleno mandato, sed dicant simpliciter nos nunquam fuisse avidos affusionis christiani sanguinis, nullamque occasionem huic dissensionis praebuisse, sed principem ipsum Ferdinandum multas occasiones illi praestitisse.

Primo quidem nos post coronationem nostram oratores nostros erga praefatum principem Ferdinandum ad congratulandum sibi super electione sua in regem Bohemiae, tunc de proximo facta Wiennam cum destinassemus, idem princeps Ferdinandus certis diebus illos ad se venire non permisit et post aliquot dies, dum ad ipsum venissent, manum suam eis non porrexit, deinde pluribus diebus eosdem sub custodia tenere fecit et demum superbissimo cum responso dum voluit, illos remisit.

Secundo quod duas civitates nostras Posenium scilicet et Sopponium absque omni diffidatione et praeter omnem opinionem nostram occupavit, quas etiam sub nomine Mariae reginae tenet, de proventibus nostris tricesimalibus in eisdem civitatibus exigi consuetis, hoc idem fecit et dietim facit.

Item certas litteras suas nobis palam inimicantes, quae aliquantisper nos etiam offendere videntur, subditis majestatis nostrae clam et occulte direxit.

Uterius idem rex Ferdinandus (uti ab aliis accepimus) nos cum aliis nationibus diffamavit, quamvis nos hoc aperte nesciamus.

Quae omnia nos hucusque toleravimus, considerando, non licere christianis principibus ad effusionem sanguinis christiani properare, tamen nos, tanquam catholicus princeps causa boni reipublicae christianae ad pacem et concordiam justis et honestis conditionibus accedere non recusabimus.

Verum si pax et concordia ipsa componi stabilisque non poterit, nos cogemur has injurias et incommoditates ulterius non tolerare, sed rebus nostris providere et nos regnaque nostra per omnes occasiones et vias defensare.

Quo ad plenum mandatum.

Si adhuc instabunt domini principes pro concordia paceque firmanda plenum mandatum exposcentes, tunc primo et ante omnia optandum erit ut praescriptae duae civitates occupatae praeter omnem moram et exquisitam occasionem nobis remittantur et restituantur.

Deinde ut rex ipse Ferdinandus ad regna Moraviae, Ausaiae, utriusque Slesiae et sex civitatum coronam regni Hungariae pignoris titulo legitime concernentia infra tempus redemptionis eorundem se nullomodo intromittat et ingerere studeat.

Ceterum ut castra ad sacram coronam regni Hungariae pertinentia et in praesentiarum prae manibus ipsius principis Ferdinandi titulo pignoris habita facta restitutione pecuniarum capitalium, regiae majestati libere remittantur.

Si vero instabunt domini principes, ut tractatus et conclusio pacis et concordiae ad manus judicum delegatorum submittingatur, referant oratores, quod quia nos non intelleximus hanc eorum voluntatem et ex eo neque informationem eis superinde dedimus, verum tamen credunt nos ad omnia justa et honesta accedere.

Haec autem praemissa oratores nostri communicent cum illustrissimis principibus dominis Bavariae ducibus et cum eorum informatione in omnibus rebus nostris procedant, qui confidentissimi ac carissimi amici nostri sunt et si in quibus nostri oratores illis servire poterunt, quoad eorundem negotia, juxta commissionem et instructionem eorundem dominorum ducum, eisdem modis omnibus inserviant, de quorum consilio etiam alios quos poterunt ex dominis principibus, omni industria adhibita amicos

nobis acquirere et si quos invenerint, talium quoque consilio tandem uti debeant.

Quorumquidem dominorum Bawariae ducum consilio operetur apud eos prae manibus, quorum summa rerum ligae Sweuiciae habetur, ut nos quoque ad ipsam ligam Swevicam acceptemur sub conditionibus tamen infrascriptis.

Primo quidem, ut nos plus oneris non habeamus, quam ceteri ejusdem ligae consortes et consocii ex quo longiori tractatu spacioque terrarum ab eis distamus.

Secundo dum nos cum Thurcis catholicae fidei hostibus bellum gerere debebimus, tunc a praesidiis et copiis in illam ligam mittendis exempti habeamur, ex quo tali tempore universae christianitatae servimus, dum vero cum eisdem hostibus bellum gerere non habebimus, tunc ad auxilia hujusmodi praestanda in pecunia numerata, vel gentibus mittendis possimus satisfacere.

Tertio quia princeps ipse Ferdinandus adversatur nobis intenditque libertatem regni Hungariae destruere, ideo nos volumus exempti esse in talibus, quae jure et libertatibus regni Hungariae videntur praepjudicari atque derogare.

De securitate expeditionis.

De securitate autem adventus et reditus christianae expeditionis per Hungariam, in litteris assecuatoriis mutuo et in alterutrum exinde conficiendis clarius tractabitur et conditiones ad eam securitatem necessarie in eisdem litteris declarabuntur.

INSTRUCTIO DATA NOSTRIS ORATORIBUS DE PARTICULARIBUS REBUS AD EXPEDITIONEM NECESSARIIS.

Peracta primum legatione principali arbitramur duos etc. dominos principes imperii cum nostris oratoribus ad particulares tractatus quaestionesque et interrogationes devenire, et si ad eas ventum fuerit oratoresque ipsi quaesiti et interrogati extiterint, modo subscripto respondeant.

Primo quidem de gentium mittendarum numero et auxiliariis copiis, ubi quaesitum fuerit, respondeant domini oratores, triplicem fore viam et modum expeditionis in Thurcum instaurandae.

Prima generalis et publica, quod si sacrum ipsum imperium Romanum et totius Germaniae principes, tantam gentium multitudinem peditatum, videlicet equitatum comparare et conducere vellent, ut vires et copiae caesaris Thurcarum metuendae non forent, nam potentissimus princeps est, licet barbarus, habuit etenim secum, ut veri exploratores nostri referunt et soli quoque Thurei in captivitatem redacti testantur, aestate hac superiore in bello, quo Hungariam afflixit et regem Ludovicum bonae

memoriae cum pluribus dominis, praelatis ac baronibus ac regni nobilibus fratreque germano nostro peremit, plusquam trecenta millia equitum et peditum ducenta scilicet et octoginta terrestri ac viginti quinque millia navali exercitu hoc modo non castra adempta obsideri, sed persona sua propria ubicunque reperiri posset, quaeri deberet, quae si dei adjutorio profligaretur, mox actum videretur de imperio suo, quia sui subditi ex nimia pressura et spurcissima servitute exacerbati, procul dubio christianis sponte et absque ampliori bello adhaerent, ipsumque persequerentur ubique si etiam evaderet de praelio civitates quoque christianis ultro se subderent.

Secunda via mediocris est, qua Danubius et Zavus fluvii ab ipso recuperari possent, quae quidem expeditis quinquaginta vel ad minus quadraginta millia peditum, octo millia equitum gravis armaturae videtur expostulare, cum quibus conjunctis et adunatis regni Hungariae viribus, putamus dei adjutorio Zavum et Danubium ab ipso posse liberare Belgradum seu Nandor-albam atque Sabacz recuperare.

Tertia via minor seu particularis esse reputatur, quae exigit numerum viginti millium peditum et quinque millium equitum gravis armaturae, quibus adjunctis regni Hungariae copiis et viribus, speramus castra ab ista parte Danubii, tam penes Zavum, quam etiam Danubium adjacentia et pridem adempta atque occupata posse recuperare, si tamen res ista celerrime transigatur et non pigre neque lente in ea procedatur.

Haec autem sunt castra noviter occupata, Waradinum Petri Wylack, Athya, Baan Monostra, Cherewd, Sancti Demetri, Barÿtz, Racha, Redneck et Titulium, deserta vero sunt Zemplÿn, Zolonkemen, Kolÿtz, Haram, Gradÿschÿa, Peech, Orswa et Zewrinium.

Secundo de via.

Nobis nulla via videtur esse commodior et aptior ad hostem aggrediendum, quam per Danubium descensus, major enim pars gentium ipsarum Germanicarum ex peditibus constat et conscribitur. Quae quidem gentes facilius citiusque et absque fatigatione navigio, seu in navibus descendere venireque et secum etiam commeatum ac ingenia bellica ferre deducereque possunt.

De navibus.

Naves in copia habere necesse erit, ita ut tam gentibus illis, quae descendere volunt, quam etiam tormentis et machinis bellicis, quae secum ferunt, large sufficiant, praeterea plures etiam alias naves habeant, poterit namque contingere et evenire, quod etiam nos magnam partem gentium nostrarum classi appli-

cabimus, insuper pontes quoque paratos habeant, qui poterunt usui esse, non solum Histro seu Danubio, sed etiam aliis fluminibus secundum exigentiam necessitatis.

De victualibus.

Ex quo regnum Hungariae in magna sui parte tum per excursionem, conflagrationemque et devastationem Thurcicam, tum vero Hungaricum exercitum caristiam penuriamque victualium modo patitur, ideo necessarium est, ut gentes imperii secum commeatum victualiaque ferant. Attamen nos quoque juxta nostrum posse et juxta regni hujus ubertatem de victualibus exercitui et gentibus illis providebimus auxilioque erimus.

De tormentis bellicis.

Quoniam Caesar Thurcarum bombardis et aliis machinis tormentisque bellicis plurimum abundat, ideo summe opus est, ut gentes quoque imperii secum bombardas ac alia ingenia bellica, campestra scilicet et rotundiora, quae murifraga nuncupantur ad demoliendos et destruendos muros, moeniaque et alias munitiones aptas atque valentia in majori qua fieri poterit copia secum adducant, quorum ictibus et quassatione castrum obsidendum citius debilitatum atque collapsum in manus et ditionem christianorum facilius speratur deventurum non enim debet exercitus inedia laborare et aliter multis diebus fatigari, in eo quod duobus aut ad summum tribus diebus perfici et ad effectum deduci poterit et sic quanto pluribus bombardis muros frangere curabunt, tanto citius castro et aliis munitionibus potiri poterunt, si vero bombardas murifrangas secum paucas habebunt etiam parietes castrorum tarde corruent et interea caesar quoque Thurcarum exercitum conflare et forsitan gentes suas etiam de partibus ultra marinis contra christianam expeditionem et exercitum advocare poterit, verum si cito, cellerrimeque de expugnatione actum fuerit, sperandum est, quod caesar ipse Thurcarum agnito expugnationis fine de solio suo personaliter se non movebit.

De peditibus.

De numero peditum sententiam et animum nostrum Dom. Vrae superius intelligere potuerunt, licet non videatur partium suarum esse numerum peditum et gentium declarare, cum aperta sit et manifesta potentia caesaris Thurcarum ubique.

De equitibus.

Quamvis ignoremus numerum, quantum poterunt equitum habere, verum nos, intellecto prius numero, quanti equites armaturae gravis erunt, ducemus et conducemus eos non per loca

deserta, neque depopulata prope ad Dravum fluvium, ubi ad castra Thurcica non longe, sed prope erunt.

Quando debebit exercitus se movere.

Quemadmodum superius late declaratum, videtur nobis quod quanto citius fieri poterit, tanto melius, fructuosiusque et utilius erit ex rationibus superius luculentissime declaratis, hostem aggredi, si enim adventurum ad alium animum expeditio ista generalis prorogabitur (quod deus avertat) poterit interea Thurcus exercitum suum reficere, reintegrareque et simili vel majori forsitan potentia, quam hoc superiore anno regna Christianorum invadere, quod hoc praesenti anno nusquam videtur posse facere.

Quonam sit progrediendum.

Quemadmodum superius jam est declaratum, triplex videtur reperiturque via et modus Thurcum aggrediendi, cum expeditione scilicet generali, mediocri et particulari et secundum expeditionis mittendae exigentiam ac quantitatem, erit de loco quo progrediendum quidve agendum sit, indicare atque deliberare.

De gentibus Hungariae.

Si interrogabuntur oratores, quantas gentes poterit Hungaria facere vel habere, respondeant, quod Hungari adhuc non perierunt omnes et quod propter bonum publicum eorum et commodum christianitatis etiam alias quando non viderunt, tale christianorum auxilium libentissime fecerunt ea, quae potuerunt, et in hanc quoque miseriam ac calamitatem, qua modo laborant in servitio totius christianitatis (sese et alios christicolos defendendo) inciderunt et devenerunt, ideo in praesentiarum quoque cum alio et meliori quidem ordine, quam prius, regantur atque dirigantur, non dubitent dominationes suae, quin videbunt Hungaros in majori numero, quam forte putassent.

Modum autem et viam, qua salutaris haec expeditio hostem latere debeat, oratores nostri verbotenus sunt declaraturi.

De securitate expeditionis.

De securitate autem adventus et reditus christianae etc.

(Egykorú másolat Kassa város levéltárában 19210. sz. a.)

II.

Krakkó. 1528. aug. 17.

Salutem in domino Jesu etc. Quanta sit spes parti adversae, quamve sibi ceterisque persuadeat octomilia lanciatorum e

Germania prope diem ventura, haud facile est dictu. Nostri vero nihil minus credunt, idque impossibile esse arbitrantur, Ego quid credendum sit, dubito, varia sunt ingenia hominum invidia undique magna, hostes partis nostrae potentes: licet nimium elongati: spernendi tamen minime. Ego quantum videre videor, aderunt e Germania, sed ultra mille non, numerum vero Polonia complebit, nam plerique regem suum totis viribus contra intentem nec pili-quidem faciunt. Qui vero per totum annum in Germanos adducendos operam suam gnaviter praestiterunt, Posnaniae plus quod per integrum mensem praestolantur, multi mala suspicantur, certi nihil habemus praeterquam Craccoviae his diebus circiter 300 milites sunt conducti per quendam, qui e Trenzcino post captam arcem Craccoviam venerat, vereor ne et alibi plures sint conducti, per quam vero viam Hungariam sint ingressuri, ignoramus. Unum scimus, quod hostis ille vester in hoc negotio se solitum praebet. Spes Joannis in rege Gallorum sita est, cui si fortuna in Italia arriserit (quod absit) non nihil mali Hungaria, tam a Venetis, Gallis, quam ceteris, quibus nunc potentia caesaris ac Ferdinandi formidulosa est, senciet. Sed ex Italia in hunc usque diem nihil auditur nisi incrudescentem, semperque magis saevientem pestem famemque non multo minorem. Ceterum una voce omnes praedicant regem illum Joannem proxima feria quinta exiturum in Hungariam, sed cum id ante saepius dictum frustra sit, non mihi hoc persuadere possum: nisi prius factum norim; et si Hungariam petiturus est: nihil tamen effecturum arbitror praesertim, quod in commodum suum cedat, non enim habet copias regno tali dignas, Tales tamen quae finitimis incommodare possunt, quarum vobis utique cavendum erit, pileum praeterea missurus sum brevi: nam nusquam reperire potuit et nunc quemadmodum prius Tuae Humanitati scripseram: et eadem causa est. Tua Humanitas interim valeat cum uxore liberis ceterisque amicis omnibus, quos nomine meo meorumque discipulorum plurimum salvere jubeo. Datum Craccoviae 17. Augusti 1528. etc.

Moneta nomine boczen Craccoviae accipiuntur 16pro florenno polonico etc.

Tuus ille.

Külczim: Humanissimo viro domine Servatio Cibuo civi Bartphensi amico ac faustori suo observandissimo etc.

III.

1528. decz. 29.

Joannes dei gratia rex Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc.
Egregie fidelis nobis sincere dilecte: ea, quae nobis nun-

ciasti, intelleximus et litteras super bonis, sicuti optastis, tibi remisimus. Ubi petis a nobis gentes, scias, ut nos audita ista fama, statim fideles nostros magnificos Jacobum de Thornallya et Stephanum Bathori de Somlyó expeditivimus ad domos eorundem, ut parati esse debeant, informavimusque ipsos, quid facere debeant. Gothardum etiam Kwn et Franciscum Genchy cum certa parte gentium misimus versus Titium, ut ibi vada custodiant. Ceterum de Lazky cum certa parte Turcorum Hwzarorumque et armatorum ac rascianorum nostrorum similiter expeditivimus ad partes Gýwle: haec autem ideo fecimus, ut si necesse fuerit, alter exercitus alteri suppetias ferre possit. Nos vero dei auxilio his in partibus omnia castra et castella usque ad metas Transylvaniae manibus nostris recepimus, restat solummodo Themeswar, tamen speramus in deo, ut brevi et illud habebimus manibus nostris. Praeterea expectamus solummodo vires potentissimi imperatoris Turcarum quamprimum applicuerint dei auxilio una vobiscum et cum illis decrevimus hostem nostrum ubicunque fuerit requirere. Rogamus itaque te diligenter hocque fidelitati tuae submisimus, ut vos vera fama teneatis de adventu Koczyan et Germanorum, quorsum intendit; si de castro nostro Orowa diverterit, mittas unum hominem tuum proprium, qui illos revideat, quique cognoscat et sciat illos bene revidere, quem postea ad nos mittere debeas, a quo valeamus intelligere, quid ibi viderit, si vero cognoveritis vos illis non sufficere et non esse coaequales, illis congressum dare non debeatis, sed gentes cavetis, nam dei auxilio statim habebimus cum quibus poterunt illi pugnare. Teneas nisi nos vera fama id a te exoptamus: nobisque in morte equi significetis, si quid tale de Koczyano intellexeris; secus ne feceris. Datum in civitate nostra Lÿppa in festo beati Thomae episcopi anno domini 1528.

Joannes Rex
manu sua Paria.

Külczim: Egregio Joanni Wythez de Kyskallo; capitaneo nostro: fideli nobis sincere dilecto. 1528.

(Egykorú másolat Kassa város levéltárában, 19213.)

IV.

Eger 1529. decz. 10.

Salutem et amicitiam. Magnifice domine, amice nobis honorande. Litteras D. V. sane intelleximus, de peditibus missis ac de labore et cura quam D. V. nostri causa suscepit, maximas eidem habemus gratias, Dominationique V. tempore suo inseruire majoribus curabimus. Significat D. V. se propter itineris

difficultatem non posse ad nos venire, videmus profecto ipsimet quam difficile sit nunc proficisci, molestissimum tamen est nobis, quod intemperies itineris tantum honorem et tam egregiam fortunam, quam jam iam lucraturi ex praesentia vestra eramus, impediat. Johannes enim Zapolyaÿ cum colluvie centum Thurcarum ac cum totidem effeminatis Polonis et praeterea cum ducentis Hungaris in Rakos castra metatus est, fugaeque sese praeparat, licet communis fama sit eum ejus esse intentionis, ut ad expugnandum hoc castrum Agriensem prodeat, verum ex hoc non possumus nobis persuadere, quod Andreas Karthalÿ cujus non arcem, sed fortissimum fortalicium denuo intercepimus cumque apud nos captum tenemus, jurejurando dicat, Johannem fugere velle verum ea gratia nunc in castra descendisse quo iter commodius sibi quaerere posset. Poloni itaque nunc examinati nesciunt, quid faciant, lubens enim relicto episcopatu et omnibus eorum dignitatibus postpositis domum proficiscerentur, sed praetimore, quam ex nobis habent, nesciunt ubi Titium traÿciant. Si itaque D. Vra tunc nobiscum adesset cum suis Franciscus Bebek iterato cum lwzaronibus et peditibus suis ac nos cum lwzaronibus, quorum denuo egregiam copiam comparavimus et si D. V. solummodo eam ipsam bombardam adduxisset quam lucrati eramus, potuissemus profecto cum dicta bombardam ac praeterea cum hac, quam in arce habemus, cujus etiam globuli ferrei sufficientes extant, omnes arcumacientes arces, quae Johanni adhaeserunt, facillime expugnasse, quin potius ad id se astringimus, quod si D. Vestrae eo apparatu, quo praemisimus, ad nos venissent, potuissemus absque omni dubio ante adventum regis (?) Pesth obtinuisse. De Buda nihil loquor, attamen si D. V. aliquem alium modum reperierit, quo reg^{ti} commodius inservire possumus, parati sumus nos illuc proficisci, quo D. V. expostulaverit. Valere eandem optamus. Ex arce Agriense feria sexta post festum conceptionis divinae virginis. Anno 1529.

Gaspar Sereďÿ etc.

Külczim: Magnifico domino Ruperto de Herberstejn generali capiteo partium superiorum reg^{tis} etc. domino et amico honorando.

(Eredeti je Kassa levéltárában. 19216. sz. a.)

V.

1531. decz. 30.

Prudentes et circumspecti amici honorandi, salutem. Misi-
mus vobis litteras de inscriptione tricesimae, faciemus deinceps
quoque omnia, quae poterimus in gratiam vestri, Carolus impe-
rator interfuturus est conventui Ratisponensi, qui est ad festum

purificationis Mariae delatus. Cum Joanne nihil adhuc est conclusum, quum Lasco mandatum non habuerit, arbiter concordiae componendae Carolus Caesar est electus. Sed vos nunquam credatis fore, ut rex, quod hostes disseminant, regnum Joanni cedat, quidvis libentius faceret, prout satis persuasum habemus. Apparatus futurae expeditionis magni sunt praesertim navales et tormentorum bellicorum. Caesar non est Germania discessurus, nisi compositis et constabilitis rebus nostris omnibus, quem aiunt mox comitiis absolutis una cum rege propius accessurum. Rogamus vos, habeatis nostros et negotia istic nostra commendata, si quid novi est, quod vel gratum est vobis, vel vos offendit, faciatis nos certiores, significetis itidem, ut se habeant dominus Petrus Pereny et vicini ceteri, valere vos optamus. Posony perultima Decembris 1531.

Thomas episcopus ecclesiae Agriensis Regiae Mattis cancellarius etc. Agriensis.

Külczim: Prudentibus et circumspexit iudici et juratis civibus civitatis Cassoviensis, amicis honorandis. 1531.

(Eredetije a kassai levéltárban. 19221. sz. a.)

Közli: PETTKÓ BÉLA.

ILLÉSHÁZY ISTVÁN
HÚTLENSÉGI PÖRÉRE VONATKOZÓ OKIRATOK

(1600—1611.)

MÁSODIK ÉS BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY.

XVI.

Prága, 1603. sept. 19.

Kir. határozat Illésházy részére, hogy miután a pozsonyi ítéletben bűnösnek találtatott, tekintse magát Prágában fogolynak s várjon engedelmesen további rendelkezésig.

Sacratissimae caes. regiaeque Maiestatis . . . nomine eiusdem alias consiliario ac regno Hungariae curiae magistro magnifico Stephano Illésházy . . . stb . . . medio rev^{inorum} et mag^{ci} dominorum Francisci Forgách de Ghymes episcopi Nitriensis et cellarii hungarici, Fausti Verantii episcopi Chanádiensis et Nicolai Istvánffy de Kisasszonyfalva . . . stb . . . significandum:

Meminisse ipsum haud dubie et etiamnum recenti memoria tenere quod superioribus hisce temporibus propter certos quosdam et graves excessus (tum antea, tum vero post piam et plane paternam anno ab hinc quarto ex civitate Pilsna factam Suae Maiestatis . . . ipsi reprehensionem et admonitionem) dictis scriptis et factis in Suae sacr. Maiestatis personam et dignitatem . . . evulgatos et patratos per praefatam Suam Maiestatem . . . in ius citatus et evocatus fuerit et qualiter ipse Illésházy medio ser^{mi} principis domini Matthiae archiducis . . . humillime supplicarit ut ipsum Maiestas Sua . . . de omnibus coram consiliariis suis hungaris atque iurisperitis viris audire et causam suam cognoscere dignaretur; quod etiam tum ad Suae Serenitatis intercessionem, tum vero ad ipsiusmet Illésházy humilem petitionem per Maiestatem Suam . . . ita benigne indultum et concessum extitit et ipse Illésházy in proxime praeterita generali dieta hungarica in iudicio extraordinario coram iudicibus per

Suam Maiestatem . . . ad hoc delectis et constitutis prompte et obedienter comparuit, per illos auditum fuit, ad obiecta directoris causarum regalium Suae Maiestatis respondit et causam suam egit. In quo quidem iudicio ipse Illésházy postea in causa sua succubuit et concepta per praefatos iudices lataque sententia definitiva in crimine laesae Maiestatis sive nota perpetuae infidelitatis condemnatus fuit; prout hoc ipsum dictus Illésházy ex praefata sententia, quae illi postmodum ubi et quando Maiestati Suae . . . benigne visum fuerit, producetur, clarius perspicere et intelligere poterit.

Quibus igitur sic et non aliter habitis, postquam dictus Illésházy vigore latae per iudices contra ipsum, ut praemissum est, Posonii sententiae in Suae Maiestatis . . . gravissimam indignationem et poenam inevitabilem incidit et Maiestas Sua . . . illi sententiae firmiter adhaerendo, eam debitae executioni omnino demandare statuit; proinde velle sacr. Suam Maiestatem clementer et dicto Illésházio serio ac strictissime per praesens decretum suum caesareum committere et iniungere ut iuxta praedictam sententiam ac Suae Maiestatis benignam expressam voluntatem et dispositionem *hic in arresto et detentione obedienter persistere et perdurare* atque a Suae Maiestatis . . . ulteriori deliberatione et ordinatione quiete et humiliter expectare debeat . . . Pragae decima nona die mensis Septembris 1603.

(Himmelreich magy. kir. titkár fogalmazványa a bécsi udv. kam. levéltárban.)

XVII.

Prága 1603. október 3.

Kir. határozat Forgách F. cancellár részére, hogy Istvánffy és Verancsics Faust előtt vegye becsületszarát Illésházynak, miszerint az, ő felsége végső határozata meghallgatására, Bécsbe Mátyás főherczeg elé fog menni.

Sacratissimae . . . Maiestatis . . . nomine reverendissimo domino Francisco Forgach de Ghymes episcopo Nittriensi locique eiusdem comiti perpetuo praelibatae Suae Maiestatis consiliario ac per regnum Hungariae aulae cancellario clementer intimandum et significandum: Non latere neque ignorare Dominationem Suam rev^{am} quas ob causas magnificus dominus Stephanus Illésházy etc. superiori tempore per praefatam Maiestatem Suam caes. ac regiam citatus et quae in causa sua hactenus gesta et acta fuerint ac quibus in terminis ea etiamnum persistat. Cum autem Maiestas Sua sacr. resolutionem suam in antedicta causa ser^{mo} principi ac domino domino Matthiae archiduci . . . , praefato domino Illésházy aperiendam perscribi mandaverit; proinde requirere Maies-

tatem suam caes. ac regiam supradictum dominum episcopum Nitriensem et cancellarium suum hungaricum benigne eique per praesens decretum suum caesareum clementer ac serio committere ut convocatis ad se in hospitium suum fidelibus Suae Maiestatis sacr. consiliariis rev^{mo} domino Fausto Verantio episcopo Csanádiensi et magnifico domino Nicolao Isthvany de Kisasszonyfalva ianitorum regaliu magistro et regni Hungariae propalatino nunc hic praesentibus, dictoque domino Illésházy etiam ad se accersito, in praesentia illorum, ipsi praefatae Suae Maiestatis caes. ac regiae voluntatem significare eique nomine Suae Maiestatis sacr. serio mandare ut sine mora aliqua hinc recta Viennam et non alio proficisci seseque coram praelibato ser^{mo} domino archiduce Matthia etc. sistere et Maiestatis Suae caes. ac regiae resolutionem ab eius Serenitate intelligere, idque stipulato manu (quam dictus dominus cancellarius loco iuramenti ab ipso nomine Suae Maiestatis caes. ac regiae suscipere debet) firmiter sancteque promittere et polliceri velit. Qua in re praefectus dominus cancellarius exequetur et faciet Maiestatis Suae caes. ac regiae expressam voluntatem . . . *stb.* Pragae tertia die Octobris 1603.

(Himmelreich m. cancell. titkár fogalm. a bécsi udv. kam. ltárban.)

XVIII.

Prága, 1603. októb. 3.

Rudolf parancsa Mátyás főherczeghez, hogy a Bécsbe érkezendő Illésházyt, később közlendő kír. határozatig, Bécsben fogságra vettesse.

Rudolphus etc.

Serenissime princeps etc. Meminisse atque etiamnum recenti memoria dilectionem Vestram tenere benigne arbitramur, quomodo superioribus hisce temporibus magnificus Stephanus Illésházy etc. propter certos quosdam et graves suos excessus per ipsum (tum antea tum vero post piam et plane paternam anno abhinc quarto ex civitate nostra Pilsna per nos factam illius reprehensionem et admonitionem) dictis scriptis et factis in personam nostram imperatoriam ac regiam evulgatos et patratos per nos in ius citatus et evocatus fuerit et qualiter ipse Illésházy medio Dilectionis Vestrae nobis humillime supplicaverit ut ipsum de omnibus coram consiliariis nostris Hungaris atque iurisperitis viris audire et causam suam cognoscere dignaremur; quod etiam ad Dilectionis Vestrae intercessionem et ipsiusmet Illésházy humilem petitionem ita per nos indultum et concessum extitit et ipse Illésházy in proxime praeterita dieta hungarica in iudicio extraordinario coram iudicibus per nos ad hoc delectis. et constitutis prompte et obedienter comparuit, per illos auditus fuit, ad

obiecta directoris causarum nostrarum regalium respondit et causam suam egit. In quo quidem iudicio ipse Illésházy postea in causa sua succubuit et concepta per praefatos iudices lataque sententia definitiva in crimine laesae Maiestatis sive nota perpetuae infidelitatis condemnatus fuit, prout hoc ipsum dictus Illésházy ex praefata sententia, quae illi suo tempore quando nobis benigne visum fuerit, producetur, clarius postea perspicere et intelligere poterit. Quibus igitur sic et non aliter habitis, postquam saepedictus Illésházy vigore latae contra ipsum per praefatos iudices, uti praemisum est, Posonii sententiae in nostram gravissimam indignationem et poenam inevitabilem incidit ac nos, sententiae illi firmiter adhaerendo, cum debitae executioni etiam demandare omnino statuimus; idcirco a Dilectione Vestra fraterne petimus ut dicto Illésházy quem hinc pro intelligenda nostra resolutione ac seria voluntate ad Dilectionem Vestram direximus, sive per speciale ac serium decretum suum, sive aliter et quomodo Dilectioni Vestrae commodius visum fuerit nostro nomine strictissime iniungere et committere velit ut iuxta praedictam sententiam et nostram expressam voluntatem ac Dilectionis Vestrae ordinationem Viennae in aresto et detentione obedienter manere et persistere atque a nostra ulteriori deliberatione et dispositione, quam Dilectio Vestra postmodum intelliget, quiete et humiliter expectare et quae illi a Dilectione Vestra demandabuntur, iis obsequi debeat. Quod Dilectionem Vestram ita non gravatim facturam ac cuncta rite disposituram confidimus . . *stb.* Datum in arce nostra regia Pragensi, tertia die mensis Octobris 1603.

(Himmelreich magy. kir. titkár fogalmazv. a bécsi udv. kam. levéltárban.)

XIX.

Bécs, 1603. novemb. 3.

A Bécsben levő magyar tanácsosok véleményes előterjesztése Mátyás főherczeghez, hogy Illésházy Posonyba küldendő fogságra, javai elkobozandók, de életének kegyelmezen a fölség s hogy a jövő országggyűlés előtt ez eset a propositiókban igazolandó.

Ea quae serenissimus princeps ac dominus Matthias archidux Austriae . . *stb.* . . dominis consiliariis hungaris hic Viennae existentibus ex s. caes. regiaeque Maiestatis . . . mandato et voluntate in negotio Illésháziano proponi curavit, iidem domini consilarii humiliter acceperunt et intellexerunt.

Quantum itaque ad primum Suae Maiestatis caes. atque regiae resolutionis articulum attinet, ubi Sua Maiestas caes. modum deductionis ipsius Illésházy Posonium ac avertenda pericula, ne quid de Suae Maiestatis voluntate decedat, clementer a

dominis consiliariis praescribi postulat: censent demisse, quod si arrestatio praescripta per Suam Maiestatem ratione facta fuerit, eiusdem Stephani Illésházy Posonium deductio omnium commodissime secundo Danubio per navem aliquam sive celocem fieri poterit, adiuncta hinc ipsi militum sufficienti custodia. Necessarium tamen est ut antequam Illésházy Posonium pertingat, civitati Posoniensi mature demandatur ut condignam vigiliam ad ripam Danubii constituent, quae ipsum Illésházy eo appellentem secure in arcem comitetur; quod ad praecavendas periculosas practicas nullumque hominum vel litterarum admittendum illi guardiae, quae ex milite germano Viennensi ipsi adiungetur eiusque praefecto ut sedulo ad haec pericula praecavenda invigilet, demandetur. Ut autem hos vigiles dominus Illésházy suis sumptibus possit intertenere, id fieri posse domini consilarii non putant; cum enim tam mobilibus quam immobilibus rebus privandus sit, ideo custodiam hanc ex proventibus per Suam Maiestatem occupandis intertenendam putant.

Ubi queritur: an Illésházy ad sententiam iam formatam et decretum publicum non solum bona sed etiam vitam amittat, domini consilarii aliud dicere non possunt, quam quod leges regni Hungariae dictant, videlicet: crimen laesae Maiestatis non aliud esse quam casum notae infidelitatis, quem quicumque incurrit, tam caput omittit, quam etiam universa eius bona mobilia et immobilia, quoad ratam talis condemnati portionem, ad fiscum Suae Maiestatis regium devolvuntur; unde ipse Illésházy quantum ad portionem suam, universa bona tam mobilia quam immobilia fisco applicanda amisit. Sed cum habeat bona non ipsum solum, verum et uxorem quoque eiusdem concernentia, quantum ad portionem uxoris, illa nihil ex suo omittere potest, verum ea quae ipsam concernunt, nulla ratione ipsi adimi possunt; sed una cum dote et loco residentiae integra relinqui debent. Supplicat tamen hoc loco idem domini consilarii Suae Maiestati caes. et Suae quoque Serenitati, dominis ipsorum clementissimis, quam humilime, dignetur benigne eximata inclitae domus Austriacae pietate et clementia, quae etiam reis parcere consueverunt, ipsius Illésházy misereri, et si bonis privari debebit, vitae duntaxat parcere.

Sententiae correctio et reformatio cum res sit magni momenti et tam actio, quam reliqua scripta longiori ordine litteris adiudicatoriis bene formandis inseri debeant et maior pars actorum et scriptorum penes cameram hungaricam habeatur: ideo magnificus dominus propalatinus regni Posonium profecturus cum camera Suae Maiestatis hungarica et protonotariis eam formabit subscribet et obsignabit ac iudicialiter ad diem datarum latae sub praeterita dieta sententiae expeditam Suae Serenitati transmittet.

Dabit autem idem dominus propalatinus operam, ne res in longum protrahatur, sed ea quamprimum effectui detur.

Occupatio bonorum uno eodemque tempore et die cum arrestatione personae ipsius Illésházy fieri non potest; cum enim bona in diversis locis et quidem longius dissitis sunt posita, tam repente occupari nequeunt; neque de iure regni sine litteris adiudicatoriis sententionalibus ad occupationem eiusmodi rerum et bonorum procedere licet. Ne itaque tam Suae Maiestatis quam regni iuribus quippiam derogatur, in occupatione rerum et bonorum expeditio sententiae expectanda erit, cum qua capitularis et palatinalis homines postmodum procedere possunt. Rerum mobilium conservatio, custodia et conscriptio ac de iis reddenda ratio cum camerae incumbit, his diligenter invigilare eiusdem erit camerae.

Qua ratione factum Illésházy universis statibus et ordinibus nihilque Suam Maestatem praeter leges et iura regni egisse, innotescere posset? domini consilarii meliorem modum haberi non existimant, quam si Sua Maiestas caes. causas, ob quas hanc poenam Illésházy incurrit, ex litteris adiudicatoriis descriptas propositionibus futurae diaetae inseri curare dignabitur.

Ex consilio hungarico Viennae 3. Novembris ao 1603.

(A bécsi udv. kamara számára készült egykorú másolatról, a bécsi udv. kam. levéltárban.)

XX.

B é c s, 1603. n o v e m b. 5.

Perekedy Miklós m. kamarai tanácsos tiltakozik a fiscus nevében Istvánffy előtt Illésházy szökése ellen.

Nos Nicolaus Istvánffy de Kisasszonyfalva locumtenens officii palatinalis regni Hungariae ac sacr. principis et domini, domini Rudolphi . . . stb . . . ianitorum regalium magister et consiliarius. Damus pro memoria quod egregius dominus Nicolaus Perekedy consiliarius camerae ungaricae Posoniensis . . . stb. . . coram nobis personaliter constitutus per modum solennis protestationis nomine et in persona sacratissimae caes. et regiae Maiestatis . . . stb. . . ac fisci sui regii nobis significare et detegere curavit in hunc modum. Quod cum magnificus dominus Stephanus de Illésháza alias comes comitatum Liptoviensis et Trincsinienis necnon magister curiae et consiliarius sacr. caes. et regiae Maiestatis praedictae in quadam causa, ratione certorum excessuum et delictorum suorum contra dignitatem auctoritatem et personam eiusdem Suae Maiestatis caes. et regiae evulgatorum et patratum mota ac notam infidelitatis seu crimen laesae Maiestatis

concernente ad instantiam egregii Stephani Somogyi directoris causarum regaliū ac fiscalis sacrae coronae regni Hungariae per iudices ordinarios et consiliarios Suae Maiestatis ad id designatos convictus fuisset, ac deinde Pragā a Maiestate caes. et regia vocatus ea conditione illinc a Sua Maiestate caes. dimissus esset, ut recta se Viennam conferret et ibi resolutionem Suae caes. Maiestatis in praefata causa a ser^{mo} principe Mathia archiduce . . . audiret eique se obediēter accommodaret, ad quod faciendum et praestandum licet idem dominus Illésházy se stipulata manu, loco iuramenti manibus reverendissimi domini Francisci Forgach de Ghymes episcopi Nitriensis, summique in Hungaria cancellarii aulae dictae Maiestatis caes. et regiae apprehensis, praesentibus nobis et rever^{mo} domino Fausto Verantio episcopo Chanádiensi ac egregio domino Tiburtio Himmelreich secretario ungarico et consiliariis Suae Maiestatis, obstrictum reddidisset; cum tamen idem dominus Illésházy Viennam venisset et ei a ser^{mo} archiduce Matthia hora octava hesternae diei idest quartae diei mensis Novembris ad audiendam Suae caes. Maiestatis resolutionem intimata esset: idem Stephanus Illésházy oblitus sui iuramenti fidei et promissi stipulata manu ut praemittitur facti, non comparuisset et inde aufugisset, sicque se in praemissa totali causa et actione contra se mota nocentem et culpabilem reddidisset et per praescriptos dominos Suae Maiestatis consiliarios utriusque ordinis et iudices regni ordinarios latam et conceptam sententiam roborasset, meritoque se convictum et condemnatum fore declarasset, prout declaravit ipso facto: unde nos super praefata protestatione dicti domini Nicolai Perekedý nomine et in persona Suae Maiestatis facta eidem litteras nostras praesentes iurium fisci regii ad cautelam dandas duximus et concedendas. Datum Viennae quinta die praefati mensis Novembris, anno domini 1603.

N. Isthuánffy.

(A bécsi udv. kamara számára készült egykorú másolatról a bécsi udv. kam. levéltárban.)

XXI.

1603. november 5. Bécs.

Istvánffy bizonyágglevele Pálffy Kata részére, hogy ez a férje, s a maga nevében kijelenté, hogy férje csak a törvénytelen erőszak elől távozott Bécsből, de törvénynek állni mindig kész.

Nos Nicolaus Istvánffy de Kisasszonyfalva locumtenens officii palatinalis regni Hungariae ac sacr. principis et domini, domini Rudolphi secundi . . . stb. ianitorum regaliū magister et consiliarius etc. Memoriae commendamus tenore praesentium

significantes quibus expedit universis. Quod generosa ac magnifica domina Catharina Pálfi alias quondam Ioannis Krusyth relicta, nunc autem Stephani Illésházy magnificorum dominorum consors nostram personaliter veniens in praesentiam suo ac dicti domini Stephani Illésházy moderni domini et mariti sui nominibus et in personis per modum solennis protestationis et contradictionis nobis significare et detegere curavit in hunc modum: quomodo hesternum die quia praefatus dominus Stephanus Illésházy certo animadvertisset quod serenissimus princeps et dominus, dominus archidux Mathias . . . *sth.* ex commissione praefatae sacr. caes. et reg. Maiestatis ad quorundam opinionem vel potius malevolorum suorum suggestionem ipsum solito et ordinario iuris processu minime condemnatum detineri facere voluisset, volens per moram et absentiam suam aliquam indignationem eiusdem domini imperatoris et regis nostri praevenire et absolutam potentiam quae ipso iure naturali evitari permittitur, ex hac urbe Viennensi excessisset, fiscus dicti domini imperatoris et regis nostri eundem eo praetextu veluti contumacem pro condemnato et in crimine laesae Maiestatis convicto haberet atque ad ulteriora contra eum procedere vellet et niteretur in gravissimum praepudicium derogamenque sui et communis libertatis manifestum. Ob hoc eadem domina Catherina Pálffy suo et eius, cuius supra, nomine de praemissis et subscriptis solennem faciendo protestationem, cum eadem protestatione asseruisset iterum atque iterum praefatum dominum *Stephanum Illésházy dominum et maritum suum non ex contumacia sed* (ut praemittitur) *ob evitandam absolutam potentiam ex hac urbe Viennensi abscessisse, paratumque eundem fore* dictae sacr. caes. regiae Maiestati, siquidem hactenus nullo pacto gratiam obtinere potuisset, fiscoque eius Maiestatis regio *ad actionem eorum coram nobis statibusque et ordinibus regni huius Hungariae iuxta ceptam et ordinariam viam iuris legesque et laudabiles in talibus observatas regni consuetudines iuri stare, respondere, iudiciumque et finalem sententiam recipere.* Unde nos super praemissa protestatione praesentes litteras nostras testimoniales ad legitimam dictae dominae Catharinae Pálffy petitionem, iuri eiusdem domini Stephani Illésházy futuram ad cautelam necessarias extradandas duximus et concedendas, communi suadente iustitia. Datum in praedicta civitate Viennensi Austriae, quinta die mensis Novembris, anno domini millesimo sexcentesimo tertio.

N. Isthuanffy etc. (Sig. impr.)
manu propria

(Fred. a. bécsi udv. könyvtárban codex 8666. fol. 235.)

XXII.

Bécs, 1603. novemb. 6.

Istvánffy Miklós tudósítja Unverzagt Farkas udv. kam. elnököt hogy az ítéletlevél Illésházy ellen most íratik, egyszersmind jutalmát kéri.

Illustrissime domine et patrone observandissime!

Sententia in causa Illésháziana nunc scribitur, pro qua unus magister protonotarius decem millia florenorum petere. Sed ego prout antea scripsi, in omnibus me gratiae et clementiae Maiestatis caesariae domini mei clementissimi submitto, sperans Suam Maiestatem gratiâ suâ mihi antiquo servitori non defuturam.

Orta est etiam inter me et cameram (értsd.: hungaricam) quaedam [controversia] de duabus partibus iudiciariis, quâs in causis coram palatino vertentibus palatinus redemptibili modo sibi servare iuxta antiquum usum potest. Ego volebam in literas sententiae insirere, duas illa spartes ad me pertinere; sed dominus Peregedy nomine camerae restitit, dicens, in causis notae infidelitatis ad Suam Maiestatem caes. integre pertinere. Ego quidem qui cum Sua Maiestate contendere nunquam volui, cessi ei cum protestatione, sed ita, ne hoc officio et successoribus meis praeiudicet. Supplico Dominationi Vestrae illustrissimae, dignetur hanc nostram cum camera controversiam committere ut revideatur per iurisperitos. Et fiat quod iustum est. Ego enim non cupio aliud, neque hoc disputo contentionis causa, sed ut tantum veritas elucescat et nec fisco nec mihi fiat iniuria.

De Kermend adhuc supplico illustrissimae Dominationi Vestrae ut illum locum prae aliis mihi a Sua Maiestate aequo pretio obtineat, sicuti Pragae supplicavi. Scio dominum quoque Erdeody supplicaturum, sed ipse satis habet; et iam incepti iure querere. Ut tandem aliquando gratiam Suae Maiestatis experiar et moriar contentus. In reliquo illustrissimam Dominationem Vestram bene et foeliciter valere cupio. Viennae 6. Novembris 1603.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

deditissimus servitor
N. Isthuanffy mp.

Külczim: Dem wolgebornen Herrn Herrn Wolfgango Vnverzagt, auf Petronell, Ebenfurt und Hainburgk stb. [Freiherrn]

(Eredeti — mely egészen Istvánffy írása — a bécsi udv. kam. levéltárban.)

XXIII.

Bécs, 1603. november 6.

Kironat azon törvényellenes, Illésházyt fő- és vagyonesztéssel sújtó ítélletcélből, melyet Istvánffy pozsonyi márczius 13-diki kelettel Bérsben 1603. november 6-dikán állíta ki.

Nos Nicolaus Istvanffy de Kisasszonyfalva, locumtenens officii palatinalis regni Hungariae ac sacratissimi principis et domini Rudolphi . . *stl.* consiliarius. Damus pro memoria quod praefata sacr. caes. et regia Maiestas . . . magnificum dominum Stephanum Illésházy, curiae suae regiae magistrum et consiliarium nec non Trinchiniensis et Liphthoviensis comitatum comitem vigore subinsertarum litterarum suarum praeceptoriarum exhibitoriarum videlicet ammonitoriarum et certificatarum, medio fidedigni testimonii honorabilis capituli metropolitanae ecclesiae Strigoniensis ordine subnarrato ad generalem conventum sive dietam fidelibus suis universis statibus et ordinibus dicti huius regni Hungariae ad hanc civitatem Posoniensem . . . ad festum cathedrae beati Petri apostoli in anno domini millesimo sexcentesimo secundo transacto praeteritum indictam, de lege regni nostram ac aliorum ipsius regni Hungariae iudicum ordinariorum, magistrorum item protonotariorum ac sedis Suae Maiestatis iudicialis iuratorum assessorum, praefatorum denique statuum et ordinum regni ac partium sibi subiectarum ceterorumque per Suam Maiestatem specialiter ad praesentis causae revisionem et discussionem delegatorum atque deputatorum nobisque adiungendarum personarum personaliter et non per procuratorem suum, ad instantiam egregii magistri Stephani Somogyi directoris causarum Suae Maiestatis regalium et fiscalis sacrae coronae regni peremptorie compariturum citari et evocari curasset in praesentiam. Quarum quidem litterarum . . . tenor talis est:

itt követk. az esztergomi káptalan relatiója, melyben inserálva van az 1601. deczemb. 21-dikén kelt idézőlevél (*l. ezt V. sz. a.*)

Et licet causa praesens sub eadem generali dieta propter publica regni negotia ac alias certas rationes ad instantiam antelati directoris causarum regalium neutiquam discuti et adiudicari potuisset; idcirco ab eodem termino eius revisionem et discussionem ad tum proxime subsequentem generalem dietam dominorum regnicularum primitus hoc in regno celebrandam autoritate nostra iudiciaria reieceramus et prorogaveramus. Sic in eadem prorogatione causa praesens, sed et discussio eius pendens, praesentem

terminum celebrationis generalis conventus praefatorum dominorum universorum statuum et ordinum huius regni Hungariae iterum per Maiestatem Suam imperatoriam et regiam ad hanc civitatem Posoniensem pro festo b. Matthiae apostoli proxime praeterito 24 videlicet die recenter evoluti mensis Februarii promulgati ordine dilatorio attigisset. Quo instante medioque tempore memoratus dominus Stephanus Illésházy ad ser^{mum} principem et dominum, dominum Mathiam archiducem Austriae . . stb. . . in eo confugisset, quo Sua Serenitas partes illius apud Maiestatem imperatoriam atque regiam intercessorie agere et adinvenire dignaretur aliquem modum quo erga illum concepta indignatio Maiestatis Suae placari et sopiri possit. Cuius quidem supplicis libelli forma talis est:

Következik Illésházy levele a főhghhez, melyben magánkihallgatást kér a császárnál (l. ezt IV. sz. a.)

Et quanquam idem serenissimus dominus archidux apud Suam Maiestatem pro eodem domino Stephano Illésházy intercessisset et effecisset etiam, quatenus illum Sua Maiestas ratione huiusmodi contra se instituti iudicii benigne audire dignaretur, istiusmodi tamen intercessionis ac demissae supplicationis quoque eiusdem domini Stephani Illésházy Sua Maiestas benignam rationem habere studens, ipsum in propria etiam persona audire cupivisset; gravioribus tamen curis et negotiis salutem istius regni Hungariae imo totius reipublicae christianae concernentibus varie distracta, eum audire nequam valuisset; et idcirco curam horum nobis ac ceteris dominis subnotatis coniudicibus scilicet nostris (salva citatione praeinserta omnimode permanente) clementer demandasset, qua de re benigno suo mandato ipsum quoque dominum Stephanum Illésházy certiore reddidisset. Cumque de eodem mandato Maiestatis imp. et regiae sub ipso praesenti generali conventu, feria secunda proxima post dominicam Laetare recenter evolutam, ac aliis aliquot diebus subsequentibus ad id aptis et sufficientibus, ad quos videlicet causae istiusmodi cognitio diversimode protracta fuisset, una cum reverendissimis et magnificis dominis Martino Pethe de Hetes Colocensis et Bachiensis ecclesiarum archiepiscopo ac episcopatus ecclesiae Jauriensis administratore suaeque Maiestatis caes. et. regiae in hoc regno Hungariae locumtenente, Francisco Forgách de Glymes episcopo Nitriensis, summo aulae cancellario, Nicolao Micati episcopo Waradiensis, Petro Radowith Waciensis, Fratre Simone Gratulyth Sirmiensi, Ludovico Ujlaky Boznensis ac Matthia Draskowith Tinniniensis ecclesiarum episcopis, item Joanne Draskowith regnorum Dalmatiae Croatiae et Slavoniae hano, cubiculariorumque

regalium magistro, Sigismundo Forgach de Ghymes comite comitatus Neugradiensis, Ioanne Joó de Kaszaháza praesentiae regni (*sic*) in iudiciis locumtenente, consiliariis scilicet Suae Maiestatis, nec non Joanne Listhio de Köpcsén, venerabilibus item Paulo Almassy, archidiacono Sasvariensi ac vicario dictae ecclesiae Strigoniensis, Valentino Lépes custode ecclesiae Jauriensi, iuratis nimirum assessoribus tabulae regiae, praeterea egregiis magistris Valentino Hetey nostro, Mathia Andreassyth dicti domini locumtenentis regii et Paulo de Megyer antelati praesentiae protonotariis, veluti iudicibus per Suam Maiestatem benigne ad hoc designatis hic per modum tribunalis consedissemus, praedeclarati directoris causarum regalium contra eundem dominum Stephanum Illésházy universas allegationes et obiectiones, eiusdem etiam domini Stephani Illésházy ex adverso in suae innocentiae defensionem factas audire causamque hanc in iudicium assumere et in eius discussione procedere sententiamque cum voto et opinione ferre et concipere ac secundum meram, puram et veram rei essentiam reique meritum causa in eadem procedere voluissemus: tum memoratis Stephanus director nomine et in persona fisci Suae Maiestatis regii, egregius autem Moyses Cziráky pro eodem domino Stephano Illésházy, ipso quoque sibi personaliter ad latus adhaerente, cum procuratoriis litteris nostris ibidem comparuissent: idem director causarum regalium iuxta benignam Suae Maiestatis caes. atque regiae commissionem et mandatum praeallegatum petierat inprimis universas allegationes et obiectiones suas adversus dictum dominum Stephanum Illésházy proponendas audiri et in causa ulterius procedi. In cuius contrarium procurator domini in-causam-attracti respondisset: ex mandato Suae Maiestatis intelligi quod Sua Maiestas clementer ad hoc condescendere dignata fuerit ut super praeinserta citatione, qua idem dominus in-causam-attractus ad dietam evocatus extitit, in praesenti dieta, si nos eidem interesse non possemus, coram reverendissimo domino locumtenente ceterisque praelatis baronibus et consiliariis, magistris denique protonotariis ac iurisperitis privatim audiretur, quod Suae Maiestati veluti domino clementissimo demissorum servitiorum obsequio promereri studebit, et humiliter personaliter comparando offerebat se iuxta clementem Suae Maiestatis resolutionem coram dominis praelatis, baronibus et consiliariis Suae Maiestatis magistris item protonotariis suam defensionem ad obiecta domini directoris proponere et respondere etiam paratum fore; at cum causa ipsa admodum ardua et gravis sit, controversaturque de honore vita et omnibus bonis in-causam-attracti in eaque Sua Maiestas magni momenti rem praetendat, cumque adhuc domini praelati, barones et consilarii Suae Maiestatis ac protonotarii ad hoc delegati non adessent, in eorum tamen adven-

tum et praesentiam, quam postulat expectari, satisfiet clementi Suae Maiestatis resolutioni, ne et eidem in-causam-attracto denuo Suam Maiestatem molestandi et coram mundo conquerendi detur occasio. Cuius responsione tanquam iuri consona accepta et admissa; dum tandem sequentibus postea diebus praesentibus etiam prius absentibus dominis coniudicibus nostris antelatus director ex deliberatione iudiciaria adversus dictum dominum Stephanum Illésházy proponenda enodare habuisset; imprimis universos articulos in praeinserta actione et acquisitione expressos proposuisset, quos (dempta posteriore periodo, quod tempore obsidionis praesidii Jauriensis idem dominus Stephanus Illésházy subditis suis ex castris Suae Maiestatis domum se conferendi licentiam concessisset et reliquis in eadem periodo superius uberius expressis) certis quibusdam litteris eiusdem domini Stephani Illésházy missilibus ungarico idiomate conscriptis proprio chyrographo et sigillo roboratis comprobat, annectens illis verbo:

Praeterea recordaretur idem dominus Illésházy qualiter in octavis b. Lucae evangelistae in anno 1591 transacto praeteritis in civitate Poseniensi certis regni partibus a comitatu Liptoviensi huc versus incipientibus celebratis dum nempe inter alias causas causa generosae quondam dominae Barbarae relictae magnifici condam Andreae Thornóczy ac ea vita functa in magnificum dominum Stephanum Dersffy et dominam consortem suam causa eadem fuerat condescensa contra spectabiles et magnificos dominos Thomam et Petrum Erdődy mota, more solito in discussionem eiusdem tabulae regiae et sedis iudiciariae Suae Maiestatis reassumpta fuisset et praefatus Stephanus Dersffy nescitur quo temeritatis ausu ductus ibidem in facie sedis iudicibus regni ordinariis et assessoribus eiusdem sedis comminatus fuisset, eosque suspectos esse dixisset, propter quod etiam ipse in violatione sedis convictus et in praetorium civitatis Poseniensis usque finalem causae eiusdem executionem reiegatus et arrestatus fuisset ipsi Stephano Dersffy in poenam, aliis vero simile quid patrare volentibus terribile in exemplum; verum memoratus Stephanus Illésházy nescitur unde motus, postposita autoritate dictae sedis Suae Maiestatis, vel potius Sua Maiestate, cuius augustissima dignitate illa consistit et regitur, manifesteque et publice legibus et consuetudinibus regni superinde editis sese opponendo, missis et destinatis quamplurimis servitoribus suis privato studio et motu manibus potentiariis ex eodem praetorio consequenterque ex arresto memoratum Stephanum Dersffy eliberare eripere erumpere excedere evadereque fecisset eliberassetque et per hoc executionem latae sententiae turbare veritus non fuisset potentia mediante in gravissimum praeiudicium tam dictae sedis quam Suae Maiestatis et derogamen eorum iudicium et aspernamentum ac

vilipendium dictarum legum et decretorum manifestorum, poenam superinde sancitam incurrere non formidando. — Postremo dum sacr. caes. et regia Maiestas ex attributa sibi qua supereminet potestatis plenitudine in anno domini millesimo sexcentesimo generalem conventum Poseniensem ad festum purificationis beatae virginis Mariae in eodem anno praeterito celebrandum fidelibus suis statibus et ordinibus regni sui Hungariae et partium ei subiectarum promulgasset et inter alios ut prudentes etiam et circumspecti iudex et iurati cives oppidi Modor eidem conventui per speciales nuncios interessent et in tractandis iis, quae ad publicum eiusdem regni bonum et salutem ac permansionem patriae communis spectarent, ut sua vota et suffragia in medium ceterorum regnicolarum libere darent, clementer mandasset atque superinde regales ad eos salvi conductus litteras specialiter dedisset, prout etiam ipsi ad clemens eiusmodi Suae Maiestatis mandatum medio suorum ablegatorum obsequenter loco et tempore debitis et quidem in frequentissima omnium statuum et ordinum congregatione comparuissent: idem Stephanus Illésházy nescitur unde motus contra publicum statum contraque expressam Suae Maiestatis voluntatem et litteras Suae Maiestatis salvi conductus regias se opponendo eosdem nuncios a consessu publico publice dimovendos excludendos et exturbandos censuisset et in despectum ac ignominiam turpiorem contra libertatem praerogativam et privilegium ipsis civibus a domino quondam Maximiliano concessam rusticos appellasset, in manifestum Suae caes. et regiae Maiestatis contemptum ac salvi conductus et dignitatis regiae vilipendium.

Cum igitur praemissa omnia ipsius Stephani Illésházy facinora aliaque quamplurima contra Suam Maiestatem et Suae Maiestatis dignitatem et auctoritatem ac statum publicum regni Suae Maiestatis, in laesionem denique et offensionem iuramenti sui ac imperatoriae personae et officii sui regalis derogamen manifestum vergant, ex eodem idem Stephanus Illésházy crimen laesae Maiestatis imperatoriae et regiae [incurrisse] et nota perpetuae infidelitatis de lege et decretis regni merito condemnari et proscribi debere dignoscatur. De quibus omnibus director idem ex decretis et constitutionibus regni signanter autem S. Stephani libri 2. cap. 51., item Colomanni itidem lib. 2. cap. 6., Matthiae decret. prim. art. 1., insuper eiusdem decr. 2. art. 3., Vladislai denique regum prim. decret. art. 70., Tripart. part. 1. lit. decimiquarti ex parte ipsius domini Stephani Illésházy iudicialium (?) finalemque iudicii exequutionem fisco regio importari postulabat.

Itt következik a tárgyalás, melynek elmondása után így szól az ítélet:

His et aliis etiam diversis contentionibus ad rem tamen non directe pestinentibus illisque per nos relectis utrinque subsecutis, habito superinde inter nos mutuo tractatu, ponderatisque diligenter praeinsertis omnibus obiectis seu actionibus directoris ac domini in-causam-attracti in suae innocentiae expurgationem ad eas factis allegationibus responsis et defensionibus, tandem semotis partibus, eisdem deliberando comperissemus: ex praemissis colligi posse praefatum dominum Stephanum Illésházy *in aliis verbis non adeo deliquisse quantum in iis quibus scripserit collationem civibus S. Georgianis et Boznensis factam pugnare contra ius coronae regni et apertissima regni iura et impossibile esse ut regnicolae tantum confusionem legumque et iurium suorum labe-factionem surdis auribus praetereant. Et licet se excuset haec non malo animo scripsisse, tamen quia sacr. caes. et regia Maiestas . . sth. . . summus in hoc regni Hungariae iustitarius et iudex est, non licuisset domino Illésházy eiusmodi verba scribere: ex locis enim decretalibus per directorem allegatis patere, Maiestatem caes. et regiam dictam collationem seu transactionem civibus S. Georgianis non contra leges fecisse; quin potius easdem arces cum pertinentiis illarum coronae regiae recuperasse idque Maiestati Suae caesareae iuxta leges regni licuisse; ideo dictum dominum Stephanum Illésházy non parum contra Maiestatem Suam deliquisse, cum illa scripserit.*

Propter quod idem dominus Stephanus Illésházy in-causam-attractus ratione istiusmodi excessuum et delictorum contra dignitatem et autoritatem Suae Maiestatis temerarie admissorum et patratorum in eadem poena criminis laesae Maiestatis ex eoque nota perpetuae infedilitatis, capitis scilicet et perpetua amissione universorum bonorum suorum seu iurium possessioniariorum rerumque et bonorum eius mobilium quorumlibet ubivis et in quibuslibet comitatibus istius regni Hungariae et partium ei subiectarum existentium et habitorum ipsum sole proprie et praecise concernentium, salva tamen in omnibus portione et dota cum solita residentia dominae coniugi eius de iure regni cedere et provenire debente permanente, convinci et aggravari debere comperebatur manifeste. De consilio igitur praefatorum dominorum praelatorum et baronum, consiliariorum videlicet antelatae Maiestatis imperatoriae atque regiae nec non ceterorum iudicum magistrorum item protonotariorum regni ac iuratorum assessorum dictae tabulae regiae *eundem dominum Stephanum Illésházy* in-causam-attractum ratione istiusmodi excessuum et delictorum contra dignitatem et autoritatem Suae Maiestatis temerarie admis-

orum et patratorem *in eadem poena criminis laesae Maiestatis ex eoque nota perpetuae infidelitatis, capitis scilicet et perpetua amissione universorum bonorum suorum seu iurium eius possessionarum rerumque et honorum eius mobilium* quorumlibet et in quibuslibet comitatibus istius regni Hungariae et partium ei subiectarum existentium et habitorum ipsum solum proprie et praecise concernentium — salva tamen ut praefertur in omnibus portione et dote cum solita residentia dominae coniugi eius de iure regni cedere debente permanente — convictum et aggravatum fore decrevimus et commitimus, prout decernimus et commitimus per praesentes autoritate nostra iudiciaria iureque et iustitia mediante ac delicto illius id exposcente. Datum Posonii feria quinta proxima post dictam dominicam Laetare anno domini 1603.

N. Isthuanffy.

Hátírat: Die Originalia seindt zuvor der hung. Cammer und dar-nach Irer Maj. überschickt worden 11. Novembris 1603.

(A bécsi udv. kam. számára készült egykorú másolatról, bécsi udv. kam. levéltár.)

XXIV.

1603. november hó (4-dike után.)

Illésházy előadja Mátyás főherczegnek futása okait.

Serenissime princeps . . . sth.

Pragae tota hac aestate supplex expectavi et quam humiliter institi ut Sua Maiestas . . . clementer alteram aurem et mihi praeberet et me quoque benigne contra adversariorum meorum informationes audiret; quod tamen nescio quo meo infortunio impetrare non potui; satis abunde tamen et sole clarius demonstravi tam ill^{mo} domino Unverzagt tanquam praesidenti, ill^{mi} quoque dominis Suae caes. Maiestatis intimis consiliariis, qualiter me Sua caes. Maiestas ad informationem adversariorum meorum in ius ordinarium regni Hungariae in praesentiam universorum statuum et ordinum regni iuridice citari fecit pro ausibus eiusmodi quales ego ne cogitavi quidem, nedum fecissem vel saltem dixissem; coram quibus tanquam specialibus iudicibus causae huius propter continua bella in regno Hungariae existentia nec semel levare in iudicio potuit causa ista et ideo usque hodie ne paria quidem citationis illius iuridice data habeo, nedum discussa exstitisset vel sententia aliqua inde iuridica emanata vel pronuntiata fuisset.

Ea autem quae vigore meae supplicationis ad Serenitatem

Vestram datae praetenduntur, deum praepotentem, Serenitatem Vestram et meam illam supplicationem testes propono, me nunquam a Serenitate Vestra extraordinarium aliquod ius petivisse, imo nec opinionem aliquam ferendam postulasse; de quibus omnibus refero me ad scripta mea et supplicationem meam, nuper hic Viennae per me Serenitati Vestrae exhibitam, in quibus apertissime demonstravi meam innocentiam Serenitati Vestrae.

Cur autem Vienna insalutata Serenitate Vestra discedere coactus sum, Serenitati Vestrae tanquam principi iustissimo aperi-
am. Prout praemisi, cum Pragae omnia fecissem, quae obedientem subditum et servitorem minimum Suae Maiestatis conveniebat, innocentiamque meam solo clarius explicassem, meipsumque usque ad profunditatem terrae humiliassem, supplicassem, superaddidissem etiam et quam humilime me obtulissem velle me Suam Maiestatem omnimode placere, dummodo Maiestas Sua mihi aperiatur voluntatem suam; quae omnia supplicationes meae et domini Hungari tunc Pragae existentes testabuntur. Nescio tamen quo meo malo nullum responsum ibi aliud consequi potui quam ut Viennam veniam et ibi a Serenitate Vestra responsum accipiam. *Et quia certo Pragae et dictum est mihi et ipsemet facile cognoscere potui, in eo laborari, ut non expectato fine iuris, contra ius omnium regnorum christianorum in captivitate perpetuam coniciatur, illud autem ut Serenitas Vestra exequatur et faciat Viennae, demandatum esse;* cum autem et innocentes sancti pericula avertere conati sunt, imo et bruta animalia fugiunt: neque mihi Serenitas Vestra vitio vertet. Ego non sum eius conditionis homo ut fugiam vel a facie iustitiae et iuris me abstraham; sum enim nobilis possessionatus et homo honestus, neque carceres, captivitatem, vel hanc dehonestationem merui, sed potius gratiam Suae caes. Maiestatis, cum non modo Suae caes. Maiestati et Serenitati Vestrae, sed eius avo et parenti fideliter et honeste inservivi.

Kéri a főherczeg közbenjárását a császárnál.

(Illésházy sajátkezü fogalmazványa, gr. Batthyány József úr köpcsényi levéltárában.)

XXV.

Krakó, 1603. deczemb. 15.

Illésházy Unverzaghhoz (?); tiltakozik az ellen mintha ő Prágában fogadta volna hogy Bécsbe fogságra megy; mert efféle megfogadására ő nem is lón fölszólítva.

». . . Ubi autem dicitur, me cancellario regni Hungariae fide mediante promississe, me Viennam venturum et ibi ius et sententiam recepturum vel in captivitatem me daturum; id ego

nego; quia illud a me ne postulatam quidem, nedum ego istud iuramento firmato promississem; sed a me postulatam est quod Viennam ad Suam Serenitatem vadam, ibi Suae Maiestatis resolutionem accipiam; id quod et feci; fui Viennae circiter 10 diebus, nullam aliam audivi vel vidi resolutionem, nisi quod una dierum armati milites me captivandum querebant, quod ubi animadvertissem, consultius esse iudicavi a facie irae domini mei secedere, donec Sua Maiestas placari queat. Et alioquin et sancti ipsi, imo et bruta animalia pericula fugiunt; neque puto hac in parte me quicquam peccasse«

»Scio necessitatibus Suae Maiestatis omnia mea bona sic sufficient quasi gutta aquae penes fluvium; manebit tamen memoria facti huius apud omnes proximas nationes . . .«

(Egykorú más. a bécsi udv. kam. levéltárban.)

XXVI.

Landskron 1604. febr. 2.

Illésházy nejéhez sz. Pálffy Katalinhoz, vigasztalja s bátorítja a csapások közt, tudatja a maga állapotát s utasításokat ad a Prágában és a magy. országgyűlésen teendőkről.

Köszönetemnek és magam ajánlásának utána, szerelmes atyámfia, az úristentől lelki és testi nyugalommal kívánok neked. Én hála istennek, az úristen kegyelmességéből nagyobb részéből megbirtam ez nagy háborúságot, magam is immár jobb egészségben vagyok. Könyörgek az úristennek mindennap, hogy az ő szent lölykét el ne vögye tőled, szenvedhesd te is az úrnak az ő akaratját békességgel és körösztýén szível, és adjon erőt egészségből búdosásodhoz és munkádhoz; ennél küsebb dolgok sem lesznek az ő szent akaratja nélkül. Panaszolkodhatnánk azért mi is mind Sz.-Jóbbal s mind Sz.-Dáviddal: ok nélkül megsokasodának az mi ellenségeink és ime mikor az úrban bizunk vala, tört vetének minékünk, kiben megfogának, megfosztának, megölének. Uram tekénts reánk, mert te benned biztunk; ne bocsásd szájokra az mi ellenségünket, hogy ne emelkedjenek föl és ne ütközzönek meg mi bennünk azok is az kik az istent várják és ő szent fölségében biznak.

Ennek meg kellett lönni. Bizony sok könnyhullatással könyörgettem az úristennek ez két esztendőben, hogy ő szent fölsége megszabadítson ettől; főképen Prágában éjjel is sok könnyem hullott; de az úristen ugyan így akará; miért? nem vagyunk méltók kérdeni ő szent fölségétől; legyen az ő szent akaratja, csak adjon nekünk szent lölyket és erőt hogy békességgel szenvedhessük az ő szent köröszét és az mi szánkából ne fogyjon ki az

ő szent nevének dicséreti, ölég kegyelmesség az úristentől az minékünk, nem hágy azért el bennünket, mindennapi könyeret parancsol és meg is fizet még az ötet nem félőknek az hamisságért; hagyjuk ő reá az boszuállást. Ha meghaltunk volna, úgy is minden ide maradt volna, minden. Az úristen az mi kövésünket ha azoknak nem birta az kiknek mi gondoltuk, ki állhat ő szent fölsége ellen? Legyen az úr akaratja. Kérlek azért mint szerelmes atyámfíát, most mutasd meg az büntetlen szenvedésedben, hogy igaz körösztýén vagy; az ki bűnén szenved, semmi szenvedés az; de az ki büntelen szenved, az szép és jó.

Panaszolkodhatnám reád, mert igen nagy nehézségemre vagyon hogy semmit sem írsz, mint vagy, hol vagy? Kánné¹⁾ asszonyom Pálfi Miklósnénak küldhetné az te leveledet; csak onnan Bejcsi Jánosnak küldenék, Galanthán lovasom vagyon ki éjjel-nappal Liptóban Kubini Lászlónéhoz hozná, az ismég éjjel-nappal beküldi nekem. Ez Ezterház²⁾ fiai leányi nem különben szolgálnak mint Dávidnak a Servia fiai, főképen Kubini Lászlóné³⁾ az tart éléssel is, borral, cipóval, jű és megyen szekere embere, az úristen fizesse meg nekik. Bejcsi János elfélejmett (elfélemllett?) az kamrától, nem szüntén jól jár. Az conventionalist kit küldtem volt, ne add meg se ő neki se Ezterház Farkasnak, azért hogy talám bizonyítanod kölletik ő vélek és szolgálid lévén nem bizonyíthatnál velek; ha megadtad is, ez okért vissza völdd tőlek, mert az ő bizonyosságok szükség leszen neked.

Szuhay a mi és az igazság ellensége, izent Bejcsi Jánostól, az turdosini harminczadost is szüntén ide Landscoronára küldötte volt hozzám, hogy gratiát kérjek, ő megszorzi, de úgy hogy Trincsént és az ingó marhát odahagyjam; én penig sem magamot, sem tégedet el nem árulhatlak, magamat azért hogy lölykem ösmereti ellen, büntelen lévén, magam magamat árulónak nem vallhatom; inkább akarok így meghalni; az úristennél és ez világ előtt maradjon az ő istentelen cselekedetek és az én méltatlan bántásom és ártatlanságom.

Az te igazságodat, jószágodat, abból való jövedelmedet elveszteni nem akarom, nem is méltó; tudod édes leányom, hogy nekem semmit sem kötöttél, sem jószágodba sem marhádban, én sem kívántam; minden igazságod épen vagyon; im megírtam ez levélben, rendelj mindenedet, itéld és lásd meg: igazat irtam(-e) sőt még tékozló gazdád voltam(-e)? — Azért azon légy kézzel-lábbal, Dersffy Miklós uramat is kérjed, az több urakat is, lássák ország bírái meg az te igazságodat, nem az kamra; sollicitáld az

¹⁾ Khucuné, sógorságban állt a Pálffyakkal.

²⁾ E. Farkas.

³⁾ Eszterházy Magdolna.

hercezet érette ezek által is; ha ország törvénye szörínt cselekesznek veled, semmi kárt nem vállasz és az Szuhay király szégyent vall. — En azon félek hogy Szuhay Unverzagtól elvégezi hogy Prágában várakoztassanak veled, az gyűlésre hogy alá ne íj és úgy járj mint az Dobó maradéki, hogy most is supplicálnak és oda vagyon Léva, Lednicze, az pénz is. Azért fölötte igen kérelek, senki szavát ne fogadd ebből; hagyd sollicitatorodat Prágában; izend meg az titok-tanácsnak hogy költséged is elfogyott, nem várhatsz ott, hanem emberedet ott hagytad, a ki elhozza az választot és jűj alá az gyűlésre. — Irtam az országnak az várme-gyéknek is, melletted fognak azok; lássa meg az gyűlés alatt ország törvénye, nicsoda az enyim, azt vögyék el, ne az tiédet. Im instructiot is irtam mit cselekedjél, közöld Dersffy Miklós urammal, Vizkelety Tamással, Pogrányval ha ott leszen. Nekem úgy tetszik, ez az igaz út, járj abban; az többit hagyjuk arra az mint az úristen akarja. Az mennyi háborúságot, nyugtalan-ságot szenvedtem azúta hogy Bozint megválták, életemet sem kívánnám. Az mi lehet embertől, miveljük meg igazságunk mel-lett; az többit hagyjuk az úristenre. Itt is emberek lagnak, itt is az úristen segítségéből tisztességünk böcsületünk leszen és min-dennapi könyerünk; az mi legnagyobb, békességünk az kamrától és irigyinktől; jobb, békességgel kövess, hogy nem mint boszú-sággal bánattal szökj (?). Itt váram vagyon, szép udvarházam is vagyon; bizony ha éretted nem volna, meg sem gondolnám hogy most Magyarországbán menjek ez vasiga alá, az Szuhay király-sága alá; hanem arra volna gondom, hogy megfizetnék neki. Abba ne bizzál hogy sem könyörgésnek, sem isteni félelemnek, sem igazságnak ezeknél valami helye legyen. Jusson eszedbe, ez az Szuhay mint esküdt meg papságára Telekessinek és mint árulta el; ne higj azért neki; járj igaz úton, veled leszen az úristen; miveld meg az mi tőled lehet; az többet hagyd az úristenre; elrendöli az úristen az mi kövés életünket is, nem sok köll immár minekünk, vödd föl ezt is immár az munkát; ha az úristen reád bocsátta, veled is leszen, azután ne fáraszd, ne törjed magadot, jű ide hozzám, az úristen itt is gondunkat viseli. Bizony csak téged szánlak, mindent semminek állítok; mind azokban egyéb részünk nem volt, a mit megöttünk-ittunk, azt is sok búal ez két esztendőben, az többi másé. Salamon megírja ecclesiastes könyvében, második caputba, olvastad sokszor, még is olvasd meg, vigasztalásodra leszen az Job és Dávid király panaszolkodása is, tűrjük el mi is hálaadással mint azok.

Az Ciriáki prókátort és Bende Miklóst fogadd meg Bejcsi János által, adj mindenkinek f. 50, szóljanak éretted mind én érettem az ország előtt. Révay Márton uramat behivatom hozzám; minden tanúlsággal ötet boesátom melléd. Most csak azt akarám

megírni: istenért is kérlek hogy jű alá Posonban az gyűlésre és idején az eleire, mert annak akkor vagyon ideje az gyűlés kezdetiben; hagyđ Prágában emberedet. Csak azt nyerhetnéđ meg hogy az gyűlés alatt az ország birái lássák meg micsoda az tiéd és adják azt meg; megtetszik abból hogy Hodolint is az te jószágod jövedelméből vötték; a tiedet sem én sem más akaratom és bevallásod ellen magának nem tulajdoníthatja. Uram isten, ha ember tudott tudná ez jövendőt, bizon nem hogy jószágot vöttem volna, de régen kiköltöztem volna az országból is.

Irtam volt az olomuczi törvénekort az morvai uraknak hogy odaviszem fejemet, törvény eleiben, ő felsége láttassa törvény-nyel meg, mit vétettem ott neki; irtam volt az uraknak is magam is; nem tudom ha Leszenyey eljárt(-e) benne, mert im látom az magyarok között egy atyánkia sincs, ki melletted volna és dolgotat futni tudná, szolgálunk sincs olyan; csak az egy úristen vagyon velünk; ő szent fölsége vezéreljen minden utaidban.

Az én supplicatiómat nem tudom ha beadta-d-e császárnak, kit innen küldtem, kibn 6 holnapig való szabadlevelet kértem. Nagy akadémomra vagyon hogy semmit nem írş; irass mással ha magad röstelsz és küld Kánné asszonyomnak, onnan küldjék Pálffy Miklósné asszonyomnak, ő küldje csak Galanthára Eszterházy Farkasnak vagy Liptóban Kubini Lászlónénak, nám ölég veszteg heverő lovasi vannak. Írj azért mindjárást kérlek, hogy tudjam magamat mihez tartani és mindenképen azon légy, hogy az gyűlésnek kezdetire Posonban jű. Azt értettem hogy senki nincs az Kánné asszonyom véi közül is veled, kit bizon igen bánok, mert senkitől nincs tiltva atyafia és barátja mellett könyergeni; ilyen az emberekbe való bizás; bódog az kinek az úrban az ő bizodalma; nem hágy el az úristen. Azt is értettem hogy az hideg lel, ki igen nagy bántságomra vagyon; ne nyughatatlankodjál, ne sápolódjál, hagyđ úristenre; mindenek elmulandók; ez világ csak háborúság; im az Balassi Meunyhárt barátunk, az is meghalt. Az én sok munkám fáradságom most látom bolondság volt.

Ha az fejedelem vagy Unverzagt szörzödnék veled, ígird meg nekik az száz ezer forintot és profontra élést 25 ezer forintig; de ha megadná az 6 holnapra való szabadságot: magam végeznek velek. — Morvában örömet törvének állok, oda viszem fejemet, csak törvénytelen ne vögye el jószágunkat, erővel. Kérlek írj, hadd tudjam mint vagy és tudjak az gyűlésben mit írni, nám vannak Hodolinban lovas legények, elhozzák; Pálffy Jánosné asszonyom is elküldi, mert volt itt szolgálja nálam. Jobb is ide küldened hogy nem mint Bécsbe és onnan Pálffy Miklósnéhoz; ezek hamarban mehozzák. — Katónak mondđ köszönetemet; lássátok, két Kató, im senki nincs veletek, ne hagyjátok maga-

tokat. Majd reám telik az Kató mondása, hogy megittam minden váraidat; csak hamisan el ne veszik vala, nem ittam volna én meg.

Írnak nekem az emberek, hogy Prágából jó választtal bocsátuának el; igen biztatnak; isten csudája leszen ha úgy leszen. Im senki nincs veled az ki supplicatiokat csinálna, hanem az úristen vagyon veled, kiért szüntelen imádkozom én is. Csak azt nyerhesd meg hogy császár látassa meg locumtenens előtt, az ország bírái [előtt], micsoda az tied; abból nyilik út ki az megsza- badulásunknak; hiszem köresztyén fejedelem és ezt megcselekszi. Kérlek alájú a gyűlés eleire; ne higj senkinek, hadd emberedet Prágába. Az én dolgomat sem leszen ki forgatni ha el nem jűsz, mert senki száját sem meri föltátni. Igen kérlek írj, mert raj- tunk a gyűlés; és panaszlani akarok ott, nem az fejedelemre hanem az kamarára. Az úristen éltesen és tartson meg; költ Landskorona várából 2. Februarii 1604.

Illésházy István mp.

(Ered. egészen Illésházy írása, gr. Batthyány József úr köpesényi levéltá- rában.)

XXVII.

Bécs, 1605. febr. 1.

Mátyás főherczeg melegen ajánlja Rudolfnak Illésházy megkegyelmeztetését, miután ő magyar ügyekben a legfontosb szolgálatoakat teheti.

Allerdurchleuchtigster . . sth. Ew. kais. Maiestät überschick ich hiemit des Stephani Illésházy abermalen bei mir angebrach- tes Supplicirn um ein Intercession, darmit ihm salvus conduc- tus könne ertheilt und er wieder nach so viel ausgestandenen Trübseligkeiten zu Gnaden kommen.

Nun hab ich allererst jüngsthin was dieser Sach halber nit allein bei den Rebellen, sondern, wiewohl zu glauben, ausser al- len des Illésházy Gutheissen, bei andern Ew. Majestät fidelibus tractiert und geredt wird, mit mehrerin und soviel berichtet, dass ich zu Verhütung allerhand Praetensionen deren sich die Rebel- len sonsten unter andern, auch mit seinen Sachen behelfen und in ihrer Ungehorsam stärkern, verlängern auch vermehren möch- ten, — der gehorsamisten Meinung sein wolle: Ew. Majestät hätten ihm die gesuchte Gnad, auf die Weis von mir gerathen, im wenigsten verweigert.

Weilen dann er anjetzo allein um einen salvum conductum wegen seiner Begnadungssachen anhält, welches allen denen, so auf freien Fuss bishero gewesen, nit verweigert worden und er meinem vorigen Andeuten nach *bei diesem hungerischen Aufstand vielleicht nützlichen vol zu gebrauchen sein möchte und sich hierin*

sorielmehr begieriger, emsiger und fleissiger verhalten; darmit er endlichen zu gewünschten Gnaden und Hülffen komme: also hab ich ihm solche meine Interscession hiemit nit verweigern sollen noch wollen, gehorsam und brüderlich bittend Ew. kais. Majestät, die geruhen aus denen in meinem jüngst überschickten Gutachten eingeführten Motiven und Ursachen, sonderlich allen andern Gehorsamen zu Trost, sich hierin gnädigst gleichfalls und willfährig erzeigen; welcher er unzweiffichen hinwider seinen Erbietten nach ganz unterthänigst dankbarlichen zu verdienen sich befeissen wird . . . stb. Geben in der Stadt Wien, den ersten Februarii, anno 1605.

Ew. Röm. Kays. Majestät und Liebden

gehorsamer Bruder
Matthias mp.

(Ered. a bécsi udv. kam. levéltárban.)

XXVIII.

Pozsony 1611. márcz. 21.

II. Mátyás magy. király bizonyáglevelre ö. r. Illésházy Istváné szül. Pálffy Katalin számára a beteg Istránffy 1609-ben tett azon rálmonása felől, hogy az Illésházy elleni 1603-diki ítéletlevelet Bécsben az ország törvényei ellen, kényserítve állítá ki.

Nos Matthias secundus, dei gratia Hungariae *stb.* rex, designatus in regem Bohemiae . . *stb.* Damus pro memoria quod fidelis noster egregius Joannes Lippay de Zombor, personalis praesentiae nostrae regiae in iudiciis locumtenens et consiliarius noster, nostram veniens in praesentiam, subinsertas litteras praeceptorias fidelis nostri spect. ac magn. comitis Georgii Turzó de Bethlenfalva praedicti regni nostri Hungariae palatini *stb.* patenter sub sigillo eiusdem iudiciali exaratas eidemque praesentiae nostrae praeceptorie sonantes et directas nobis exhibere et praesentare curavit tenorem talem habentes:

Comes Georgius Turzó de Bethlenfalva regni Hungariae palatinus *stb.* generoso ac egregio Joanni Lippay de Zombor *stb.* salutem cum favore. Expositum est nobis in persona generosae ac magnificae dominae Catharinae Pálffy, spectabilis ac magnifici quondam domini Stephani de Illésháza alias dicti regni Hungariae palatini etc. relictæ viduae, qualiter superioribus temporibus in anno videlicet domini 1609. transacto, durante tunc hinc Posonii dominorum statuum et ordinum antedicti regni Hungariae generali dieta, praefatus olim dominus Stephanus de Illésháza vos simul et magnificum dominum Thomam Vizkelety, nunc administratorem proventuum regiorum et praefatae regiae Maiestatis

consiliarium ac egregium Joannem Sándor erga magnificum dominum Nicolaum Istvánffy protunc hic Posonii constitutum expedivisset, *idemque dominus Nicolaus Istvánffy coram vobis de litteris illis adiudicatoriis pro fisco regio contra eundem quondam dominum Stephanum Illésházy qualitercunque confectis et emanatis sinceram recognitionem et fassionem fecisset*, memoriae vestrae adhuc inhaerentem et bene cognitam; qua quidem eiusmodi recognitione et fassione ipsius domini Nicolai Istvánffy coram vobis facta iurium suorum ad cautelam eadem dominae exponens indigeret essetque necessaria: requisiti itaque sumus nomine et in persona antelatae dominae exponentis debita cum instantia ut nos eadem dominae circa praemissa provideremus antedictamque praefati domini Nicolai Istvánffy fassionem et recognitionem coram vobis et dictis domino Thoma Vizkelety et Joanne Sándor modo praemisso sincere factam et celebratam per vos diligenter et accurate, siquidem eam recenti memoria adhuc teneatis, recognoscere recognitamque in formam litterarum redigi facere ac tandem antelatae dominae exponenti per vos sub sigillo domini et regis nostri clementissimi iudiciali apud vos habito extradari demandaremus. Cum autem iusta petenti non sit deuegandus assensus, pro eo vos harum serie hortamur et requirimus atque autoritate nostra palatinali qua pleno iure fungimur vobis committimus et mandamus, quatenus acceptis praesentibus et praemissis sic ut praefertur stantibus seque habentibus praetactam antelati domini Nicolai Istvánffy negotio in praescripto sinceram recognitionem et fassionem coram vobis factam in memoriam vestram revocare et accurate recognoscere eamque in formam litterarum redigere ac tandem litteras solitas antelatae dominae exponenti sub praetacto sigillo dictae regiae Maiestatis iudiciali et autentico apud vos habito iurium eiusdem dominae ulteriorem ad cautelam necessariam modis omnibus extradari debeatis et teneamini, communi suadente iustitia; secus non facturi; praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum Posonii feria sexta proxima post dominicam Laetare, anno domini millesimo sexcentesimo undecimo.

Quibus exhibitis et praesentatis tandem eadem praesentia nostra ex debito officii sui nobis fideliter retulit in hunc modum: Quomodo ipse sub praenarrata generali regnicolarum dieta in praelibato anno domini millesimo sexcentesimo nono praeterito hic Posonii celebrata unacum praefatis Thoma Vizkelety et Joanne Sándor erga praelibatum Nicolaum Istvánffy, hic in domo sua in civitate et comitatu Posoniensi existente constitutum, alias ante paucos praeteritos dies apoplexia correptum, atque tunc etiam in lecto aegritudinis suae decumbentem accessisset, ac ex eodem idem Thomas Vizkelety quesivisset: utrum etiam nunc in recog-

nitioe sua antea per ipsum facta constans esset, quod nempe certae quaedam litterae adiudicatoriae sententionales superioribus temporibus, in anno videlicet domini millesimo sexcentesimo tertio transacto, ad iudicium in civitate nostra regia Posoniensi per certas ad id deputatas personas celebratum contra iura legesque regni in civitate nostra Viennensi confectae et emanatae extitissent? qui quidem Nicolaus *Istvánffy ad quesita et interrogata praelibati Thomae Vizkeletj coram eadem praesentia nostra respondisset, lingua quidem balbutiente, sed in quantum intelligi poterat, in hunc sensum: se non negare, praedictas litteras adiudicatorias sententionales contra leges et consuetudines regni in civitate nostra Vinnensi sub manus suae subscriptione sigillique sui iudicialis obsignatione ipsum expedire et extradare coactum fuisse.* — Unde nos super huiusmodi praemissorum fideli recognitione dictae personalis praesentia nostrae facta praesentes litteras nostras recognitionales memoratae dominae exponenti iniurium eiusdem ad cautelam sub iudiciali sigillo nostro apud eandem personalem praesentiam nostram habito dandas duximus et concedendas, communi suadente iustitia. Datum Posonii feria secunda proxima post dominicam Judica, anno domini millesimo sexcentesimo undecimo.

(Sig. impress.)

Actum per J. Lippaÿ mp.

(Eredetije gr. Batthyány József úr köpcsényi levéltárában.)

Közli: KÁROLYI ÁRPÁD.

BÁTHORI ZSIGMONDNÉ ÉLETÉHEZ.

I.

1595. oct. 21.

Mária főhercegnő Keresztúry Kristófnak.

Maria von Gottes gnaden erzherzogin zu Österreich, geborene pfalzgräfin bey Rhein (*sic*), herzoginn in Obern und Nidern Bayern, wittib.

Edler, lieber, getreuer. Wir haben dein gehorsamstes schreiben vom fünfftten dits zu Vÿvar ausgangen zu unserer Gott lob glüklichen haimbkhunfft woll empfangen; unnd innhalts, wie unserer geliebten tochter, und eukh er allersachen geschaffen, das sy auch frisch unnd gesundt seyen, mit gnaden ganz gern verstanden, unnd wünschen von Gott auch nichts anders, als dass er eukh noch lennger also erhalten, und unseren geliebten sohn seinen segen vnnd starkhe hannedt verleichen, auf das sein I. dem Türggischen gevaltt allen guetten widerstandt thuen, und sein macht zu nichten machen möge. Wolten wir dir pro recepisse gnedigist nit verhalten, und bleiben dir mit gnaden wollgenagt. Geben in der statt Graz, den ainundzwainzigsten Octobris, anno etc. im fünfundneunzigsten.

Maria. m. p.

Pfarrer. m. p.

Külezin: Dem edlen unsern lieben getrewen Christoffen Keresztúry, unsers freundlichen geliebten sohns und aÿdens herrn Sigismundo Fürsttens in Siebenbürgen rath

(Eredetije gróf Kornis Károlynál.¹⁾)

II.

1596. m á j. 12.

Mária főhercegnő Keresztúrynak.

Maria von Gottes gnaden erzherzogin zu Österreich, geborne pfalzgravin bey Rheyn, herzogin in Obern und Niedern Bayrn, wittib.

¹⁾ A gróf Kornis levéltárból való leveleket Dr. Torma Károly egyetemi tanár úr szíveségéből az ő gyűjteményéből közöljük.

Lieber, getreuer. Wir haben dein schreiben vom fünffundzwainzigisten Aprilis zu Giula ausgehendt dise vergangne tag voll empfangen, unnd unnser geliebten herrn sohns auch derselben geliebten gmahl gesundt, benebens dass sich der landtag zu Clausenburg woll zuenden anläst, und unnser geliebte tochter dahin auf Giula gestelt worden, neben anndern gern vernumben: bedankhe uns deszen gegen dir ganz gnadigist, unnd verhoffen du wierdest unns auch hinfüron, alsofft dergleichen gelegenhait vorhanden, zuezuschreiben nit unndterlaszen.

Den Türggischen khayser belangendt, dass er in aigner person erstens nach Sibenbürgen, volgendts weiter zukhomben vorhabens, wird Gott der allmechtige, da es gleich geschach, seiner Christenhait woll beystehen, unnd die tyrannische hochmietigkeit zu nichten machen, doch dass es auch an unserm gebett nicht ermangle; wie wir dann nit zweiffen, sein allmacht werde der Tartarn einfall mit schlechtem irem gwin dempfen, unnd zu nicht machen. Wolten wir dir pro recepisse guädigist nit verhalten. Geben in der statt Graz, den zwölfften May, anno etc. im sechs- undneunzigisten.

Maria m. p.

Hansz Pfarrer. m. p.

Külczim: Dem edlen sat. Christophen Kheresturi, sat.

(Eredetije gróf Kornis Károlynál.)

III.

1596. m á j. 20.

Báthori Zsigmond Keresztúrquak.

Sigismundus Dei gratia Transilvaniae, Moldaviae, Valachiae Transalpinæ, et Sacri Romani Imperii princeps, partium regni Hungariæ dominus, et Siculorum somes.

Generose domine, fidelis nobis honorande, salutem et nostri commendationem. Emlékezhetik Kegyelmed reá, ennekelőtte is micsoda szeretettel intettük Kegyelmedet, hogy az mi szerelmes atyánkfiára ott oly gondot viselne, hogy semmiből fogyatkozása ne lenne. Mostan is Kegyelmedet ugyanazon jóakarattal, szeretettel kérjük, és intjük, hogy Kegyelmednek arra legyen oly gondviselése, hogy semmiből fogyatkozása ne legyen. Miért hogy pedig ott Gyaluban az majorság igen szűkön vagyon, irtunk mind Somlyóra, Ujvárra, Kolozsvárra, Székre, és Kolozsra, hogy az tisztartóknak is arra méltó és illendő gondviselések legyen, hogy valamiből Kegyelmed őket megtalálja, semmiből meg ne fogyatkozzanak, hanem mindeneiket az Kegyelmed kívánsága szerint

suppeditáljanak. Tartsa meg isten Kegyelmedet. Datum ex oppido Déva, die 20-a Mai 1596.

Sigismundus Princeps m. p.

Stephanus Josica m. p.
cancell.

Külczim: Generoso domino Christophoro Kereszturi de Szent-Benedek, consiliario nostro, capitaneo arcis nostrae Kővár, et comiti comitatus Kolosiensis, fideli nobis honorando.

(Eredetije gróf Kornis Károlynál.)

IV.

1596. m. á. j. 23.

Kornis Gáspár Keresztúrnak.

Generose domine, domine observande, post servitiorum meorum paratam semper commendationem. Istentől Te-Kegyelmednek minden üdvössíges sok jókot, jó egíssíget, hoszú életet jó szerencsésen kívánok, minden Kegyelmedhez tartozzókkal egyetemben, sok jó esztendőig.

Az Kegyelmed levelit uram énnékem megadáák, és megérttettem az minemő dologról ír Kegyelmed; az urunk ő fölségének írt levelit is láttam Kegyelmednek, melyre ő fölsége Kegyelmednek választ is tött, és az ő fölsége leveleiből mindeneket megért Kegyelmed. Bizony uram énnékem úgy tetszik, hogy most nem lehetséges aszszonyunk ő fölségétől távozni, hanem inkább ő felségével együtt kell Kegyelmednek most lenni, az mint bősígesben Kegyelmed az ő fölsége leveliből megérti, ugyan csak ahoz kell magát tartani Kegyelmednek. Istennek hála se Moldva felől, se Havasalfölde felől nincsen most semmi gonosz félelmes hírünk, maga ma is jött onnét emberünk. Mindazáltal szükséges Kegyelmeteknek is naponkint mindenfelé vigyáztatni, és ha mi hírt Kegyelmetek ért, ő fölségének értésre adni. Én pedig az mire elígsíges lehetek jó szívvel szolgálók Kegyelmednek, csak parancsoljon Kegyelmed minden időben. Isten minden jókkal áldja meg Kegyelmedet, és tartsa jó egíssíge meg. — Datum ex castris ad Veczel positis, 23-a Mai, 1596.

servitor

Caspar Kornis de Ruszka m. p.

Az kővári vajdákat im haza küldöttem, noha itt is szükségesek valának, de ám szolgáltatasson otthon velek Kegyelmed.

Külczim: Generoso domino domino Christophoro Kereszturi serenissimi domini domini principis regni Transilvaniae consiliario, ac supremo

arcis Kővár capitaneo, et comiti comitatus Kolosiensis, domino suo observandissimo.

(Eredetije gróf Kornis Károlynál.)

V.

1596. máj. 28.

Báthori Zsigmond Keresztúrynak.

Sigismundus Dei gratia stb. magnifice nobis honorande, salutem et gratiam nostram. Vöttük az Kegyelmed levelét, értjük és örüljük az Kegyelmetek jó egészséges állapotát, istentől kívánván, hogy mind fejenként Kegyelmeteket abban tartsa meg sokáig. Mi is isten kegyelmességéből jól vagyunk, még semmi foglalkozásunk nincsen, az ellenséghez naponként közelgetünk; egyéb dolgokról, mint és hol legyünk. Vas Ferencztől Kegyelmed megértheti. Azon közben ha mi occurral, Kegyelmedet certificáljuk. Kérjük pedig Kegyelmedet legyen ott ő felsége körül mindekre jó gondviselése, kit ennekutánna is vehessünk jó neven Kegyelmedtől; ha mi foglalkozás, vagy akármi új dolog történék, adja Kegyelmed értésünkre. Tartsa meg isten Kegyelmedet. Datum ex castris nostris ad villam Monostor positis, die 28-a Maii, anno 1596.

Sigismundus Princeps. m. p.

Sig. Sarmasági. m. p.

Külezim: Magnifico Christophoro Kereszturi, sat.

(Eredetije gróf Kornis Károlynál.)

VI.

1596. máj. 29.

Báthori Zsigmond Keresztúrynak.

Sigismundus. stb. Generose domine, nobis honorande, salutem, et nostri commendationem. Irtunk vala Kegyelmednek, hogy mindenféle élést küldene Kegyelmed táborunkban, de mivelhogy még eddég semmit onnet nem hoztak, ezen az földön penig igen szűk helyen vagyunk: akartunk Kegyelmednek újonnan írni felőle, hogy mentől hamarébb minden okvetetlen lisztet, zabot, túrót, sajtot, szalonát, soldort, vaját, kását, borsót, lencsét, hagymát, és egyéb mindenféle jelenvaló szükségünkre való élést küldjen Kegyelmed táborunk után, hogy meg ne fogyatkozzunk miatta. Bene valete. Datae ex castris nostris ad possessionem Monostor positis, 29-a die Mai, anno Domini 1596.

Sigismundus Princeps. m. p.

M. Benckner, m. p.

Külczim: Generoso domino Christophoro Kereszturi, capitaneo arcis nostrae Kővár, comiti comitatus Kolosiensis, et consiliario nostro, nobis honorando.

(Eredetije gróf Kornis Károlynál.)

VII.

1596. j u n. 6.

Báthori Zsigmond Keresztúrnak.

Sigismundus Dei gratia. stb. Magnifice fidelis nobis honorande, salutem et gratiam nostram. Vöttük az Kegyelmed levelét, értjük írását; az új hírek felől, melyeket ott circumferálnak, mi is értettünk némelyiket, kik noha nem mind igazok, gondolhatja Kegyelmed, hogy az Erdélynek ugyan propriuma volt mindenkor, hogy afféle híreket oly nagyon és bizonynyal hordoztanak, azért nem csuda, ha most is azt cselekszik. Az mi az ő felsége ott való létét nézi, ennekelőtte is az mint Kegyelmeteknek megjelentettem, énnekem úgy tetszett volna, hogy tutuszb lött volna oly erős helyen lenni ilyen háború időben, de mindazáltal, valami az ő felsége jó akarata és a Kegyelmetek jó tanácsa, kik ott ő felségénél vannak, arra hagytuk mi is; és főképpen az Kegyelmed mindekire való jó gondviselé(se), kiben nem kételkedünk kívántatik; és Kegyelmed minékünk ennek utánna is mind oda való híreket és dolgokat értésünkre adjon. Tartsa meg isten Kegyelmedet. Datae ex castris nostris ad castrum nostrum Fellak constitutis, die 6-a Junii, anno 1596.

Sigismundus Princeps, m. p.

Külczim: Magnifico Christophoro Kereszturi, sat.

(Eredetije gróf Kornis Károlynál.)

VIII.

1596. j u n. 18.

Báthori Zsigmond Keresztúrnak.

Sigismundus stb. Magnifice fidelis nobis honorande. Salutem et gratiam nostram. Mivelhogy gyakorta szükséges ott ő felségének az pénz, Kegyelmed adjon mikor kívántatik Hosszútóti kezében az mennyi kell, és vegye ki az vár jövedelméből Kegyelmed. Bene valeat. Datum ex castris nostris ad Temesvár positis, die 18-a Junii, anno 1596.

Sigismundus Princeps, m. p.

Külczim: Magnifico Christophoro Kereszturi, stb.

(Eredetije gróf Kornis Károlynál.)

IX.

1597. mart. 26.

Mária főherczegnő levele Rudolffhoz.

Gnedigister, geliebter Herr Vetter.

Was E. Kays. Mai. mir und meinem sohn erzherzog Ferdinanden, durch den edlen meinen lieben getrewen Sigmunden Graven von Thurn wegen herausziehung meiner geliebten tochter Maria Christierna herzogin in Sýbenbürgen gnedigist anzaigen lassen, und darinen unser baiden mainung und guetachten begert, das haben wir nit allain gehorsamist verstanden, sondern uns auch auf der sachen wüchtigkhait genommbnen notwendigen bedacht und entschlossen, doch alles auf E. Kay's. Mai. und Liebe gnedigiste ratification gestellt.

Und *erstlichen*, weil es ye an dem, dass gemelte mein geliebte tochter heraus solle, so wäre sý unsers gehorsamisten erachtens, weder von E. Kays. Mai., noch von uns heraus zuervordern, sondern iro allain sovil fürzustellen, weil ir gmahl der Fürst in Sýbenbürgen sý in werender kriegs praeparation und gefertigkhait, — inhalt seines mir desswegen gethonnen schreibens, dessen copi Ew. Kays. Mai. ich alberait eingeschlossen — von mehrer sicherhait und trost wegen heraus zu uns und ire geschwistreten zulassen vermaint, dass sý ine ob solliches noch sein mainung sey, oder nit, vorheer fragete, und do er noch des willens were, so solle sý nit allain von ime erlaubnus begern, sondern auch, weil ir das land geschworn und mit pflichten zuegethon, der heýrat auch mit irem vorwissen contrahiert werden, auf müglicheste weeg und mitl gedenken, wie sý durch ain vertraute person oder durch schrifftten dem stenden zuverstehen gebe, weil sý heý erscheinenden gefar und kriegsleüffen mit gueter erlaubnus ires ehegemals willens sey mich und ire geschwistret haimbczusuchen, so habe sý solliches inen stenden vorheer auch communiciern und billich zuwissen machen wollen, damit wurde es gnedigister Herr Vetter nit das ausssehen haben, als wäre sý von irem gmahl gar auf ain endt separiert und sý die landtstend also ires aýdts und pflichten liberiert oder entlassen.

Zum andern ist vonnöthen, dass ir meiner geliebten tochterausziehen mit dem ehisten angestellt werde, zumall veils der Fürst so hefftig begert und urgiert, auch sonsten allerley pericula in mora zubesorgen möchten.

Dass auf sollichen fall *zum dritten* der Fürst sein gmahl nit allain mit irem jeczigen ganczen hoff, durch gnuegsambe kriegs-guardi auf sichreste weeg heraus begleiten lasse, sonder

iro auch etliche fürnembe sybenbürgische landtleüth, als den Botschkheÿ, Pangratzi, oder Kereszturi sambt andern, die seiner L. hierzue gefallen möchten, sy mein tochter heraus zubegleiten verordne: allen darauf lauffenden uncosten durch seine verordneten mitraisenden zall- oder pfeningmaister richte, und ainen aus den obgenanten dreÿen beÿ ir, solange sy herforn bleiblich, als ainen hoffmaister lasse, iro auch sonnst im übrigen neben demselben mehr sybenbürgischen hoffgesindls nach seinem gefallen verschaffe, auf das es sowohl alhie, als dort in Sybenbürgen klein aussehen ainwiches divortii habe. Do aber E. Kays. Mai. und L. bedenklich sein wolte das sybenbürgisch kriegsvölkh in ir landt einzulassen und etwo dem Fürsten in Sybenbürgen schwer fallen, in so eÿserster feindtsnott sich seines kriegsvolchs zuentblößen, so wäre unsers gehorsamister erachtens vonnöthen, dass E. Kays. Mai. auf den sybenbürgischen greniczen ire commissarien sambt gneugsamben sichrer beglaitung und kriegsguardi verordneten, die mit meiner tochter bis an sichere ortt herausraisen möchten.

Dass er auch ferrer und *zum vierten* meiner tochter in irem heraussein alle und jede, besonders und so lang sy heervorn bleibt, zu irer und ires hofgesindls erhaltung 10^m taller hieher sicher und gwiss, auch alsofft vorheer [quotemberlich?] antwortten lasse. Zu wellicher desto richtiger erlegung die notturfft ervördert, zum fall diejhenigen iro eingewortten sybenbürgischen gueter [quotemberlich?] nit sovil ertragen und raichen khöndten, dass sich der Fürst mit sambt denen landtstenden gneugsamblich verschreiben, den überrest anders woheer völlig und schleimig zuerlegen, welches auch fürnemblich dahin angsehen, wann sichs mit sein Fürstens in Sybenbürgen Liebden mitlerweil und in zeit ires ausser landts sein ain fall begeben, dass sy dannacht irer underhaltung wegen mehrers versichert wäre, beÿ wellichem uns auch under andern für ain sondere notturfft ansiecht, dass sy sich (doch alles auf ainen unfürgehehen fall zuverstehen) wegen sollicher irer fürstlichen und der irigen notwendigen underhaltung der cuotemberlichen 10^m taller, so woll auch ires ganczen heÿrat-vermachts mit mehrerm zuversichern begerete, die sach dahin zurichten gedächte, dass sich neben den landtstenden alle teütsche stett in Sybenbürgen gegen iro meiner tochter verschriben, bey denen sy angedeüte ir cuotemberliche underhaltung, wie obvermelt ordenlich haben, und des übrigen ires heyrats-vermächtt gneugsamblich versichert sein khöndte.

Sonsten ist gleichwoll mit gemelten iren habenden gütern in abwesen meiner tochter, weil mir unb derselben glegenheit und einkhomen nit beweist, nichts aigentlichs zu disponiern, sondern in ir discretion zusezen, auch irem und der iren

guetachten hainbczustellen. Und diss gnedigister Herr auf dero gnedigistes begern zu meiner und meines sohns gehorsamister mainung, sovil offthberierte mein geliebte tochter belangt.

In übrigen Graf Sigmunden vom Thurn betreffend; ist er überall unser baiden angelegten vleiss, seines tragenden ambst in der grafschafft Görcz auch seiner unvermeidlichen hausgeschefften und anderer obgelegner . . . dern willen wir im für entschuldigt halten miessen, weiter nicht zuvermügen gewesen, als dass er gehorsamist verwilligt, sich in dieser allainiger sach der herausführung meiner tochter in E. Kays. Mai. und unser baiden namen gebrauchen zulassen, die rais hinein zuverrichten, mit der Erzherzogin heraus zucziehen, auch zum fall sichs veranderte, ain zwey oder dreÿ monat drinen zuverbleiben. Der hat gleichwoll dringenden anligens halben, eheender mir E. Kays. Mai. lecztes schreiben zuekhomen, ainen ritt zuhaus genommen und uns gebetten, bey iro ine allergehorsamist zuentschuldigen, dass deroselben er diese resolution begert massen nit selbs personlich praesentiern khönnen, sonder dass ich die bey disem aignen curier überschikhen miessen. Aber er hat sich gehorsamist erbetten nach den Osterlichen feÿertagen strakhs wider alhie zu sein und sich auf der post mit müglichister eÿle von hie aus aspaldt nach Sÿbenbürgen zubegeben. Und demnach sich E. Kays. Mai. inhalt ires gnedigisten schreibens berait anderen commissarien entschlossen, wirt es beÿ dero gnedigistem gefallen stehen, ob sÿ eben in disem meiner tochter negotio ermeltem Graven, neben inen auch wass zuverrichten auftragen wolten.

E. Kays. Mai. und Liebde hierauf ghorsamist bittend, die geruechen sich hierüber nit allain mit dem allerehisten gnedigist zu resolviren, sondern mir auch dero entlichen entschluss beÿ disem curier zuzuschreiben, damit man beeder seyts zu gleich mit einander correspondiern und die instructionen in gleichen laut verfertigen khöne, auch E. Kays. Mai. commissarien nit aines, unsern aber ain anders zuverrichten bevolhen wurde. Deme nun E. Kays. Mai. und Liebde, weil summum periculum in mora woll rechts zu thuen und die sachen zubefürdern wissen, deroselben mich und die meinigen zu kaiserlichen gnaden underthegnist bevelhende.

Gracz den 26. Martii Anno 97.

Imperatorî.

(Egykorú másolat, a bécsi cs. és k. titkos levéltárban Hungarica)

X.

1598. febr. 8.

Mária főherczegnő a pápának.

Beatissime Pater.

Etsi nullum mihi sit dubium Vestram Beatitudinem a Caesarea M^{te} dilecto domino consobrino meo, pacta illa, de quibus suae Mis dilectio cum Transylvaniae principe de illius provinciae cessione atque inde faciendi divortii causa, convenit, antehac iam accepisse; attamen, quoniam sua M^{as} litteris seorsim ad me datis requisivit, ut idem negotium eo, quod reipublicae christianae sit emolumento futurum, ego quoque promovere atque urgere vellem: ideo super hoc suae Mis requisito, hisce Beatitudini Vestrae mentem meam aperire volui, nimirum, quod si, ut dictum est, idem reipublicae christianae expedire, suaeque Beatitudini conveniens fore videtur, poterit illud pro sua gratiosissima paterna voluntate et beneplacito disponere, concedere et confirmare, in quo sibi metas praescribere non cupio, quin potius eiusdem benignitati ac pontificae benedictioni me humillime commendo.

Graz 8. Februarii Anno 98.

Summo Pontifici.

(Egykorú másolat, a bécsi cs. és kir. titkos levéltárban, Hung.)

XI.

1598. febr. 10.

Mária főherczegnő levele Rudolphhoz.

Aller durchleuchtigster, grossmechtigster Kaiser, genedigster geliebter Herr Vetter. Eu. Kais. Maiestät sein meine gehorsamste dienst zuvor. Ich hab E. Kais. Mai. schreiben sambt der vergleichung so sie mit dem Fürsten aus Sibenbürger gethan, wol empfangen, und daraus gehorsamist vernumen, dass sie mich genedigst ersuchen, dass ich für mein perschon, weil es ye nit anderst sein will, nit allain die eheschaidung bewillig wolt, sondern auch mein dochter dahin ermanen, dass sie auch iren consensus darzu geben soll. Weil es dan E. Kais. Mai. also an mich genedigst begern, so will ichs gleich also in dem namen Gottes thain, aber unser lieber Herr, der er khent mein herz, dass es mich schwerlich gnug ankombt; dan ich ainmal bey mir nitt befinden kann, dass es vil nucz bringen wirdt, weil es aber E. Kais. Mai. also schaffen, so will ich's gleich bewilligen, wi ich dan irer Babst. Heil. wegen der dispensation auch schreiben will. Der ewige Gott gebe, dass dise sach dem Haus Österreich und der ganzen Christenheit zu guetem kome.

Allain bitt ich E. Kais. Mai. ganz gehorsamist, die wellen ir mein dochter lassen befallen sein, und obwol in dem vergleich steet, dass meiner dochter alle die güetter, die ir der Fürst geben und verschriben hat, bleiben sollen; so mag mir doch E. Kais. Mai. in der warheit glauben, dass sie sich mit dem selbigen einkomen nit erhalten kan, dan der Fürst die maisten und pesten einkomen darvon alle verschenkt hat. Weil dan auch in dem vergleich begriffen ist, dass alles das, was der Fürst versckenkt hat, den yeningen, so es geschenkt vor dem, verbleiben sol, — so wais ich nit, wie sich mein dochter erhalten wirdt migen, wen die güetter und einkhumen nit mer sollen darzu komen, dass also nit allain mein dochter ein grossen spodt, sondern auch ein grossen schaden darbey haben wurde. Befilch sie demnoh noch ainmal, wie auch mich und alle meine andere kinder E. Kais. Mai. ganz gehorsamist.

Datum Gräcz den 10 Februar Anno 98.

Euer Kais. Mai.

gehorsamiste
Maria.

Külczim: Der Röm. auch zu Hungern und Behaimb Khün. Mai. meinem gnedigisten, geliebten Herrn Vetter.

(Eredeti, sajátkezű aláírással, és egy másolat példány mellette, a bécsi cs. és k. államlevéltárban Hungarica.)

XII.

1598. febr. 18.

Gróf Thurn Zsigmond Mária főherczegnőnek.

Serenissima mea Domina Domina clementissima.

Quamvis decima huius scripsi Ser^{ti} V^{rae}, tamen nolui pretermittere hanc occasionem.

De secretario, qui profectus est ad Tartaros, nihil habetur, neque de dominis legatis suae M^{tis}, quos mirantur boni tantopere tardare, letantur mali, quia habent tempus in impietatibus suis; a quibus cum maximus sit numerus: multa mala timeo Nam quod diebus praeteritis dnus Nuncius scripsit pater Alfonzo, — prout ea copiis literarum, quas transmissi Ser^{ti} V^{rae}, percepit, — hoc illud idem a multis vociferatur et fere in ore omnium est, et ideo cum mei officii partes sint, cogor de novo Ser^{tem} V^{ram} admonere, ut maximam curam ser^{mae} filiae suscipiat, nam hoc tempore est summopere necessaria, cum videantur domini consilarii Pragenses non curare, quod et Turca et regnicolae summo cum studio attendunt. Omnia tamen prudentiae et materno affectui Ser^{tis} V^{rae}

relinquo, cui ac ser^{mo} meo Domino me humiliter commendo, ac omnia foelicissima praecor.

Datum Kivár 18. Februarri 1598.

Ser^{mae} Cel^{nis} V^{rae}

humilimus servus ac deditissimus subditus
Sigismundus Turrianus m. p.

Külczim : Ser^{mae} dominae dnae clem^{mae} ser^{mae} Mariae, archiduci Austriae.

(Eredetije a bécsi cs. és k. titkos levéltárban IIung.)

XIII.

1598. márcz. 12.

Mária főherczegnő levele Rumpfhöz, a császár titkos tanácsosához.

Lieber Rumpf!

Ich hab so lang khain schreiben von Euch gehabt, dass ich wider muess anfangen Ir vergest meiner, sonst gleich gar, was für ein laidige und betriehte zeitung ich aus Polln gehabt, dass ich mir der zeit wol nit gedacht hett, das hab ich Euch durch meinen Secretarien treulich clagen lassen. Unser Herr ist wunderbarlich in seinen werckhen, im sey ewiges lob, er sicht nicht an, sonder nimbt hin, wem es im gefellig, es gefall wem es well, der barmherzig Gott, der welle den frommen König tresten. Ich glaub nit, dass balld ein solche fridliche und liebhabende ehe gewest ist, als dise, der ewige Gott geb mir geduld und sein gnad, darmit ich mich gancz und gar mit seinem göttlichen willen vergleichen bind, amen. Ich khan vor betrieubus nit mehr von disem schreiben.

So hab ich schreiben von meiner elenden tochter aus Sibenpürgen gehabt, die hat noch nit ir lieben schwester todt gevisst dasselbmäl. Die schreibt mir, wie jetzt die sachen in Sibenpürgen steen, und was für discurs geben, sie schreibt dise wort: Was hie im land für selczame reden gehen, die wirt Ir Mai. der Kayser schon wissen, darumb bitt ich E. Durchlaucht umb Gottes willen, sie wellen ir mütterliche hand von mir nit abziehen, darmit ich bald aus disem elend erlest wir, dann ich frcht, es mecht mir sonst der weg verwendt werden, wan ich schon geen wollt, das ich khind, woverz Ir Mai. oder Eur Durchl. darnach mitgehelfen, dann ich sich da kein guts end zuerwarten, dan die daussige langsambheit die versaumbt vil guets. Bitt noch umb Gottes willem, sy lass mich nit in diesem elend; ich hab gevolgt, als Eur Durchl. gehorsambs künnd, darumb lass sy mich meinem gehorsam geniessen, und lass mich nit in meiner feind hennd, dan ich so guete freind herinn hab, die mich am

ersten dem Türgken übergeben derfften, wover Ir Mai. und Eur Durchl. mit gehelffen mit mererm.« — Aus disen khind Ir gedenccken, wie mir neben andern meinen obligen sein mues. Ich mues Ir bekennen, dass sie gwiss aus gehorsam gegem mir sie daher begeben hat, dann sie nie kainmal ein guets hercz hingehabt hat, darvon vil zuschreiben ver.

Darumb bitt ich auch, Ir welt mich Ir Mai. gehorsamblich bevelchen und Ir Mai. dises in meinem namen fürbringen, was mir mein tochter schreibt; ich hab Ir Mai. mit meinem schreiben selbs nit behelligen wellen, und Ir Mai. von meinewegen bitten, dass doch Ir Mai. genedigist gedacht wellen sein, darmit das mein auch liebs kind nit in gfar komm. Ir mögt mir das gwis glauben, dass ich nie kein guets hercz zu dieser sachen aller mit einander gehabt hab, und noch nit; Gott geb dass Ir Mai. von dieser hailosen leuthen. von hern und hnechten, nit bedrogen wer; dass Ir Mai. wollten, sie hette sie nie darumb angenommen, dan ich khenn sie mehr. als mir lieb ist; wan nur mein kind nix darunder leiden miest, die es doch umb unschuld lid, dan sie wenig guet stund darinnen gehabt hat; wan sie nur disen summer heraus wer, wan man sehe, das nucz wer, khund sie doch wider hinein. Unser Herr er kennt, wie mir bei diser sachen ist, und was mein hercz darbei leid. Bitt Euch derhalben, Ir welt doch helffen, darmit sie nit in gfar kom. Ich kann nit mehr schreiben, bitt Euch, less Euch mein künd bevelchen sein.

Datum Gräcz den 12. Martii A^o 1598.

/U. i./ Ich hab noch ein trost gehabt, auch mein tochter selbst, an meiner tochter der Königin seeligen, wan der Maria etwas zuestund, dass sie ir zueffucht zu ir hett, weil die grenicz nahet ist: nun ist mir und ir diser trost auch zum thail benommen; ich zweifel wol gar nit, wan mein tochter ir zueffucht noch beÿ dem König suecht, er liess sie nit, aber die schwester hett noch mehr gethon, dan sie sich jederzeit hoch erpotten hat, ir schwester nit zuverlassen, sonder ir helffen, wo sie khind, dan sie die gefar gar wolt gewüst hat, die ir schwester auf ir hat.

Hátán, Mária föhgnő kezével: Copie von der Rumpfen schreiben.

(Egykori másolat, a bécsi cs. és k. titkos levéltárban, Hung.)

XIV.

1598. május 4.

Rudolf, Máriu Krisztierndauk.

Durchleuchtige etc.

Ich hab Eur Liebe schreiben vom 19 aprilis nechsthin wol empfangen und doraus derseben gutwilligis erbietten, dass nemlich auf ein zeit lang drinen beÿ dem gubernament, bis ich das-

selbe auf andere weeg versehe, verbleiben wölle. vernomen, und weiln solliches nun auf ain klaine zeit, bis mein brueder Ezherczog Maximilian hinein khumbt, welches mit dem ehisten beschehen soll, angesehen ist: werden Sý, wie ich mich versich, so lang noch gern geduldt tragen; inmitlst will ich mit meiner fürstlichen lieben Muemb Eur Liebten Mutter gutachten, die fürsehung und verordnung thuen, domit Eur Liebe ehrlich und sicherlich, wie es sich gepiert, heraus beglaitet werde, und bin etc.

Prag den 4 Maÿ A^o 1598.

Rudolph

An die Erczherzogin Mariam Christiernam.

(Egykorú másolat a bécsi cs. és k. titkos levéltárban Hung.)

XV.

1598. m. a. j. 8.

Mária főherczegnő Rudolfnak.

Allerdurchleuchtigster. grossmechtigster Kaiser sat.

E. K. Mai. genedigistes schreiben vom 27. aprilis hab ich sambt demÿenigen, was E. K. Mai. wegen abtretung und einantwortung des lants Sibenbürgen von den Comissarien zu khomen, — so wol auch, was E. k. Mai. meiner geliebten dochtern der Fürstin in Sibenbürgen halber für verordnung gethan, gehorsamblich wol empfangen und vernomen. Und wie ich mich nun diser genedig. communication, so wol auch der getreuen vätterlichen fürsorg, die E. K. Mai. gemeldter meiner dochter wegen haben, gehorsamist bedankhen thue: also thue ich mich mit E. K. Mai. nicht weniger mit dem höchsten erfreÿen, dass dise sibenbürgische sachen so glaublichen abgangen und verricht worden. Und bitte E. K. Mai. die wellen iro mein dochter auch hinfiron, wie bisher, genedigist befolhen sein lassen, und solche wirkliche fürsehung und verordnung thain, damit dieselb auf den fall ires herausziehens sambt allen den irigen, nicht allain sicher und wie sich sunsten gebürdt herauskomen, im gesondern auch irer underhaltung, wie dan irer morgengab, widerleg und völligen heuratvermöchts halber also versicherdt werde, dass sie dessen alles habhafft werden. und desswegen etwo konfftig nicht nott leich, und meuen sohn, irem bruedern, beschwerlich sein müste, wie ime dan E. K. Mai. meinem zu dero habenten gehorsamisten vertrauen noch allenthalben rechts zuthain werden wissen.

Graf Sigmundt vom Thurn hat mir wol was wenigis von disem geschriben, aber beÿ weitten nit so ausfüerlich, als dises, welches mir E. K. Mai. geschikht. Und da E. K. Mai. in disen sachen von dero Commissarien weiter was einkhomen wirdet,

so bitt ich mir solches zu verrer nachrichtung auch genedigist zu communiciern zu lassen. Und E. K. Mai. mich hiemit sambt meinen khindern gehorsambist befehlen.

Datum Grätz den 8 May A^o 1598.

E. K. Maiestät

gehorsamiste Muem
Maria.

Külezim: Der Röm. Kay. auch zu Hungern und Behaimb Khun. Maiestät, meinem gnedigisten, geliebten Herrn Vetteru.

(Eredeti, sajátkezű levél a bécsi cs. és k. titkos levéltárban Hung.)

XVI.

1598. máj. 12.

Mária főherczegnő Rudolfnak.

Durchlauchtigister, grossmechtigister Kaiser, genedigister herczliebster Herr Vetter, E. K. Mai. sein meine gehorsamitte dienst yeder zeit zuvor an.

Ich hab E. k. Mai. schreiben vom 4 dits wol empfangen. Bedankh mich ganz gehorsamist gegen E. K. Mai., dass sie meiner tochter in Sibenbürgen so gar genedigist in gedenkh sein, und sie mit gnaden mit einem ehrlichen comitiva heraus beglaitten lassen wellen; die weil sie dan, wen S. Liebte der Erzherzog Maximilian hinein wirdt kommen, nichts mehr zuthain wirdt haben.

So bitt E. K. Mai. ich ganz gehorsamist und underthenigst, sie wellen ires genedigist lassen befolhen sein, darmit sie ir underhaltung irem ständt gemäss haben klinne, dan sunst es meinem sohn wurde beschwerlich sein sie zuunderhaltenem, weil er sie schon ainmal ausgefertigt hat, und sie jecz nit mehr, als zuvor, wie ein khindt von mir gehalten muess werden, sonder wie ein verheuratte fürstin.

Wie mir dan gar nit zweifelt E. K. Mai. werden iro genedigist lassan befehlen sein, dieweil sie auch von wegen derselben und den ganczen Christenheit sovil ausgestanden hat.

Thue mich und auch sie und alle meine khinder E. K. Mai. ganz gehorsamist und ungerthenigist befehlen.

Datum Grätz den 12. May A^o 1598.

E. kay. Maiestät.

gehorsamiste Meim
Maria.

Külezim: Der Röm. Kay. auch zu Hungern und Behaimb Kün. Mai. meinem genedigisten geliebten Herrn Vetter.

(Eredeti, sajátkezű irással, a bécsi cs. k. titkos levéltárban, Hung.)

XVII.

[1598. május.]

A nagy-váradi jezsuitáknak tulajdonított gúnyírat, melyet tilkon a kálvinisták szószékére kifüggesztettek. 1)

Pápista ember írta ezt az dolgot.

Ti Luter Mártonnak ispáni és kölkei mit irigykettek mi reánk, ha nem félünk ti tőletek; tudjátok mint járatok Fejérvárratt, mind Katona, mind bíró; de bizon rosszabbúl keztek járni mind az ti papotokkal együtt, mind vármegyéstül. Talán azt tudjátok, hogy megijesztetek; nem hogy kimennénk, de beljebb akar-nánk csúszni, mert itt is mi akarnánk misét mondani, mert ez is prépost udvara vala; ugyanitt lakunk bosszúságtokra, mert mind kapitántok, porkoláb, minket javall inkább, hogy nem titeket. Hanem üljetek veszteg, mert meg nem ijesztetek minket. Finis etc.

Kiül: Az ki írta, nem fél semmit sem vármegye haragjától, sem bírótól, sem várostól, sem paptól, sem egytül, sem mástül.

(Másolat, a bécsi titk. ltárban, az 1598. Hung. »sine dato« fasciculus.)

XVIII.

[1598. jun. 10-ike körül, Tergovistéből.]

Mária Krisztierna fejedelemsége alatt a cs. és kir. biztosok levele a tatár kánhoz.

Istentől adatott igaz fejedelmi nemzetségből Tatárországnak fejedelme és császára. Az Uristen Felségedet éltesse, egy napját tegye sok ezerré, adjon minden jó szerencsét és tartsa meg mind Felségedet, s mind a Fged maradékát a fejedelemségbe és császárságba mindvégig.

Hisszük' eddig Fgednek értésére lehetett, hogy az fges és hatalmas római császár, ki az egész világon való keresztyénségnek fejedelme, a mi kegyelmes urunk az elébbi erdélyi fejedelmet, Báthory Zsigmondot országából kihívatta és az Fejér-tenger mellett Olaszország felé (!) más, jobb és nagyobb országot (!) adott neki, ő helyette pedig az öcscsét Maximilian herceget, ki atyával anyával egy vele, bocsátta Erdélybe az királyságra, ki az hispaniai királynak is húga gyermeke, ki nevével mi Erdélt mostan mi elfoglaltuk. Annakokáért az mely követeket az Báthory Zsigmond és Mihály vajda ő nga az elmúlt napokban Fgedhez bocsátottak volt az békesség felől, mi értvén, hogy az Fged főemberi és szolgálva Hazon Chýelebivel egyetemben Mihály vajdához érkeztenek, látván azt is, hogy ha az Fged követét Erdélybe hívat-

1) L. Szamosközy II. k. 83. l. (Mon. Hung. Hist. Script. XXVIII.)

juk, az idő késő hozzá, mi magunk jöttünk ide Havasalföldre az római császár ő fge és Maximilian az erdélyi király nevével, és itt megértettük az követektől s mind pedig az Fged leveléből az Fged keresztyénséghez való jó kedvét, jó akaratját, hogy az békeség dolgába jó szerző lenne Fged, és kész volna törekedni az hatalmas császárnál, kit örömet értettünk és igen akarjuk; isten Fgedet éltesse, hogy a szegény kösségnek romlását és nyomorúságát szánja. Annak okáért im mi is emberünk és levelünk által Fgedet megtaláltattuk; — annak felette az Fged kívánsága szerint az római császárnak ő fgének is postán mingyarást értésére attuk, Fgedet szeretettel kérjük, hogy a minemő jó akaratját ekkéig Fged mutatta a keresztyénséghez az békeség-szerzésben, azt Fged semmiben ne tágétsa, hanem az Fged jó maga ajánlása szerint cselekedjék Fged, kiért ez széles világon mindenütt kiterjed és az keresztyén fejedelmeknél is becsületes és dicséretes léssen az Fged jó híre neve és az szegény kösség is isten imádó léssen az Fged jó szerencséjeért, bódog hosszú életejért. — Fged pedig Maximilianhoz ő fgéhez, az erdélyi királyhoz és Mihály vajdához ismét mentől hamarébb lehet az mi emberünkkel együtt főemberét bocsássa, ki által őket minden dolgokról bizonyossá tegye. Ellhigye az Fged, hogy az Fged keresztyénséghez az békeség szerzésben való jó akaratját, indulatját értvén, valami az Fged kívánsága léssen, ő fgébe az római császárba és az erdélyi királyba semmi időben Fged meg nem fogatkozik.

(Egykorú másolat, német fordítással mellette, a bécsi titkos lt. Hung.)

XIX.

[1598. j u n.]

A cs. és kir. biztosok levele a tatár kánhoz.

Istentől adatott, igaz fejedelmi nemzettségből való Tatárországának fejedelme és császára. Az úristen sat.

A minemő hitlevelet Fged Báthory Zsigmondnak az elébbi fejedelemnek küldött volt, azt igen titkon hív és meglítt emberünkkel megmagyaráztattuk és minden részébe megértettük. De miérthogy immár az fejedelem, a mint Fgednek más levelünkbe megírtuk, Erdélyből elment, és Maximilián király vagyon helyette. ő fge is mind az római császárral egyetembe azon szövetséget, atyafiúságot és barátságot akarja Fgeddel mindenképpen követni. és viselni, így hogy a mikor szükség léssen, és Fgedet megtalálják, Fged minden segítségével legyen nekik szükségekbe és ismét ha Fged az római császárt és az erdélyi királt szükségében megtalálja. Ők is mind pénzzel s mind néppel megsegítik Fgedet; és ezután immár az Fgeddel való szövetséghez, atyafiúsághoz és

kötelességhez tartják magokat; elhittük azt, hogy Fged is mindenben azt követi, ki Fgedtől mostan úgy lehetne meg, ha országból ki nem mozdúlna, kihez képest a mi költségünk magunkkal volt, abból Fgedet a római császár és az erdélyi király nevével, egyelőször mostan valami keves ajándékkal meglátogattuk Fgedet, — kérjük Fged ezt elég néven ne vegye, hanem jó neven; ezután Fged sokkal többet várjon, mind az római császártól s mind az erdélyi királytól, csakhogy Fgedet kérjük, Fged küldje főemberét az erdélyi királyhoz és Mihály vajdához, ki által izeje meg, mi légyen az Fged kívánsága, abból Fged meg nem fogyatkozik. Mi is pedig mind az római császár s mind az erdélyi király képébe esküszünk az mindenható istenre, ki az mennyet és földet teremtetten, az szövetséget, atyafiúságot és egyességet késznek Fgeddel megtartani — és valamikor Fged az erdélyi királyhoz emberét bocsátja, mindenkor bizvást küldheti Fged, semmi bánatása nem leszen, hanem békével visszabocsáttatik. Az követek által Fgednek szóval is izentünk. Fgedet kérjük Fged lássa jó szemmel, hallgassa meg.

(Egykorú másolat, német fordítással mellette, a bécsi titk. lt. Hung.)

XX.

1599. aug. 17.

Mária Krisztierna a császárnak.

Allerdurchl. grossm. Kaiser. sat. sat.

Demnach pater Carillio wieder von ir Heiligkeit hieher kummen ist, u. dem alhirigen nuncio allen bevelch von ir Heiligkeit bracht hat wegen des divortio, welches er nuncio heindt frue publiciert hat; den ganczen process, wie u. was conditionen ir Heiligkeit solches bewilligt hat, wirt E. K. May. von dem pater Carillio vernemmen; ist jetzt allein mein underthenigiste bitt, E. K. May. wellen hinführen, wie bis dato, mein guedigister Kaiser, Herr und Vatter sein und ir guedig. handt nit von mir abzichen, sonder mich alzeit in E. K. May. schutz u. gnaden erhalten und thue mich sat.

Datum Gracz den 17. Aug. A. 1599.

E. Kays. May.

underthenigiste, gehorsamiste

Maim weil ich leb (*így*)

Maria Christierna.

Külczim: Der röm. Kays. auch in Hung. u. Beh. kön. May. sat.

(Eredeti, sajátkezű, a bécsi cs. és k. titkos ltr. Hung.)

Közli: SZÁDECZKY LAJOS.

BEZERÉDJ ZSIGMOND UTAZÁSI NAPLÓJA.

Minél ritkább magyar eredetű, a XVIII. századnál régiebb útleírás, annál jobban örvendettem, midőn erre találtam. Az eredetije Bezerédj Elek úr birtokában van Kis-Sennyén, egy kis 12-rét könyvben.

Ezen úti rajz nem annyira a benne foglalt leírások és értesítések miatt értékes: hisz Olaszországról e korban már bővíben vannak a tudósítások. Az a fontos benne, mit keresett akkor fel Olaszországban egy magyar nemes, és mit tartott följegyezni méltónak. Bezerédj Zsigmond Nádasdy Ferencz grófnak, az országbírónak, ki oly végzetes sorsot ért, volt kíséretében. Műve, bármily rövid és pongyola, azon kör szellemi niveaujának mértékét adja és ennélfogva igen fontos történeti adalék. Röviden azzal jellemezhetjük, hogy az egyház és művészet hazájában, az elsőnek művei érdeklik leginkább, a művészet csak amennyiben a hitnek szolgál. Figyelemmel van az iránt, a mi különös, inkább, mint az iránt, a mi szép. A természet bája alig érinti.

A feljegyzések, a mint a könyvecske maga értesít, nem egész egykorúak, vagyis e könyv nem volt az író naplója. De a chronologiai adatok pontosságát tekintve, okunk van hinni, hogy régiebb írás, talán valami utazási napló-féle szolgált alapul.

* * *

Anno 1665. die 3. Maji vettem ezen jedző könyvecskét Olaszországban Mantua városában. Bezerédj Zsigmond.

3. l. Anno 1665. die 20. Februarii indúltunk meg együtt urunkkal ő nagyságával Potundorfrul.

Gróf Nádasdi Ferencz judex curiae úr ő nagysága.

Ifjú Zichi István úr ő nagysága.

Praefectus Kövér Gábor úr.

Komornik Hamerla György úr.

Farkas János úr.

Burum László úr.

Egy német kapitány Francz Ernái. Binárd nevű német.
 Bezerédy Zsigmond.
 Egy kocsis. Két lovász.

1665.

Februáriusnak 18. napján indúltam meg Szerdahelyről. Estvére mentem Büdükutra Praefectus urammal.

Die 19. mentünk együtt Potundorfra s az nap ott maradtunk.

Die 20. Indúltunk meg 10 órakor Potundarfrúl. Estvére mentünk Nái Khirkhenre Ujhelyen fölül két mérfölddel.

Die 21. Mentünk ebédre Sootbien városban, melynek az vára egy magas kősziklán vagyon. Estvére Mürzuhislagra, négy mérföldnyire.

Die 22. Klainperg nevű városba. Estvére Prugban, mely mellett az Mura vize foly.

Die 23. Ebédre Szent-Mihályra, estvére Leobin városán által Szt.-Lőrinczre.

Die 24. Ebédre Judenburg kerített városban. Estvére Hunczmark mezővárosban.

Die 25. Ebédre Naimark városban, étczakára Hirt nevű vendégfogadóban, Friza városán által, mely szép kerített város.

Die. 26. Szállottunk meg Fait vagy Szent-Vid király városban, mely Charintiában vagyon és ugyane nap érkezünk be Stíriából Charinthiában. Estére mentünk fel Chirkhinre.

Die 27. mentünk Villacum kerített városba s az nap ott maradtunk. A Dráva vize foly mellette.

Die 28. Ebédre Tarlaura, északára Svavniczra, egy Tarbasz mezőváros által, a hol az ő Felsége harminczadja vagyon melynek keskeny szoros útja vagyon az nagy havasok közt.

Die. 1. Martii érkezünk be Olaszországban, ebédre Pontafel vagy Ponteva nevű olasz városban, a hol az ő Fölsége ditióból, Charintiából választatik el Olaszország egy hídon. Az velencei republica birodalma Friaul tartománya, avagy Forum Julii.

Estvére mentünk Trezintaro és Clauz nevű váron által igen szoros, erős havasok között, melyet semmiképen el nem kerülhetni, mivel az havasok köze csak annyi, hogy egy sebesen folyó víz foly el köztük.

Die 2. Mentünk ebédre Spítályra Venczaora város által. Estvére Sz.-Dánielre Gemona város mellett.

Die 3. ebédre Sz.-Faitra, avagy Sz.-Vidra Tajamento folyó vízen alúl kompon. Estvére érkezünk Portora, az hol canall va-

gyon a tengerre, ugyanazon éjszaka indult az úr ő nagysága Velenceze felé.

Die 4. Indultam még szárazon a lovakkal Portórúl az nap mentem Mota városában, a mely város mellett foly Livancaza vize, mely egyik canalis a tengerbe Velenceze felé. Ugyanaz nap jöttem el Tratina vár mellett, melyet Atilla király építtetett, midőn Olaszországot meggyőzte, ahol most is igen szép két palota vagyon fön. Az kertje környis-körül vagyon az épületnek, mely magas cziprusfákkal vagyon körül ültetve.

Die 5. Treviza kerített városban, melynek az bástyáján környös-körül magas szilfák vannak. Velenczétül három mérföld szárazon vizen, kettő Szil folyó vizén, a mely tengerbe foly.

Die 6. érkeztem 10 órakor Mesztrébe a hol a lovakat hatam. Ültém gondolában, három fertály óra alatt Velenczébe mentem.

Die. 7. ma jártuk az szent egyházakat. Az előbbi közül Sz.-Márkot, melynek a menyezetje mind szép apró kövekből vagyon kirakva, az padimentoma különbféle márványokkal rakott virágokra s más sok szép figurákra mind külömb féle színű. Az öreg oltáron hat magas tömérdek alabastrom oszlopok, melyek mesterségesen vannak kifaragva. Ugyan az nap mentünk fel az Sz.-Márk ~~tornyába~~, a honnét az egész várost ki láttuk az tengeren sok szép épületeket, a kik a városon kívül vannak a tengerben.

Ugyanaz nap voltunk a velencei herczeg házaiban palotáiban, magát is a herczeget láttuk. A tanácsházakat mind eljártuk, mely sok szép ornamentumokkal vagyon felékíttetve. Az palatium Armum tutariumában voltunk, a hol sok szép antiquitásokat láttam, fegyvernek sok szépségét, Atilla király fegyverderekát, lovának az féke, Skandar béknek az pallosát, más külömbkülömbféle török fegyvereket, melyeket az törököktől nyertek. Láttam egy termés kristályból készült magas lámpást, melyet az ki csinált, annak az mesternek harmad izig minden esztendőben rendelt a respublica háromszáz aranyat.

Láttam ugyan azon házban Boldog asszony képét, melyet Sz. Lukás evangelista maga kezével írt, igen szép.

Die 8. Voltunk az tengerre be egy magyar mérföldnyire, a hol a sok szép öreg hajókat láttuk. Tizenötöt, melyeket úgy készítettek el mind élésből s mind más provisióból munitióból, hogy rövid nap meginduljanak a török ellen.

Harminczhat ágyú egyiken-egyiken meg volt három consignatióval volt benne az ágyú. A mint fel mentünk a hajóban tizenhét fog grádis volt az víztől meg azon kívül két condignatióval voltak folyúl az szép házak s konyhájok mindenikben.

Visszajövet onnan néztük meg az öreg gályákat, melyeket

ugyan akkor próbáltak, az gályásokat tanították vonni, volt mindenfelől huszonöt öt evező mindeniken négy-négy ember az kik vonták. Rabok voltak. Négyszáz embert szoktak közönségesen bele venni, fegyverfogó emberrel együtt. Azon szép taraczkok voltak szép tizenhét vörös zászló, az gálya is mind vörösre volt meg füstve. Evező is a szerént, de szép cifrán. Távúró mintegy vörös castelyoknak tetszettek. Ugyanaz nap voltunk az drága materiákat szövő embereknél. Oly materiát mutattak, melynek singit száz aranyért adták, esztendeig tizenhét s tizennyolcz singet szövetnek meg. Többet nem.

Die 9. Mentünk az arsenálban. Melyben az első szobában volt huszonnégy gályára való fegyver, az másik szobában hat ezer emberre való vasderék, 12 ezer emberre való fegyverderék, Harmadik házban rendesen minden fegyverek, pisztolylyal karabinyal renddel s más fegyverrel rakva. Az többi között Scander bék vasderékja. Az udvaron az sok vas macska, melyek gályára valók. Azután hat ágyú-öntő házban, melyekben mindenkor vannak mesterek a kik ágyúkat öntenek. Onnan mentünk az Czaighausban, az hol az ágyúknak sok szépsége s nagysága vagyon. Olyan is vagyon, ha magas hegyre akarják vinni, nyolcz darabra választhatni el egymástúl. Hat olyan volt, hogy 12 éves gyermek bele ment s ki nem láttuk, hat lyukú enyihán is volt. Volt ezeken kívül több raritások, milyeneket hamar nem is hittem.

Ugyanazon arzenalban mindenkor benne vannak a mesteremberek, mindenféle hadi eszközöket csinálnak, békességes időben is soha meg nem szűnik. Az mesterembereknek száma 2300. Minden szombaton megfizetnek nekik. Bort pedig valamennyit megihatnak fizetésekén kívül, mind annyit adnak, bor penig a ki el kel esztendeig, huszonhatezer aranyra megyen.

Az arsenál igen nagy helyen van, csak maga is egy város volna. Vagyon 300 gályának való száraz hely benne, volt, hogy láttuk, 80 öreg gálya benne. Volt olyan is, a kiket 600 vagy 800 embernek kellett vonni. A velencei herczeg gályájában is voltunk, melynek Buczentoro neve. S a mikor úrnak menybemene tele esik, az egész republica kimegy nagy czerimoniával s pompával a tengerbe, s úgy vet egy arany gyűrűt bele s úgy jegyzi el magának a tengert. Az a gálya szép nagy, de igen mesterséges és drága kívül-belől aranyos körülfolysván . . . való százezer skudákon készült föl. Azon kívül voltunk másban, melyet újonnan csináltak csak akkor s még vízbe sem eresztették, mert még akkor készült föl minden hadi eszközével, az mint készen a tengerbe bocsátják, 625,000 forintba. A hossza a két orron kívül 80 lépés. Négy condignatióval vagyon benne a helyek élésnek s magoknak valók s több hasonló, sőt nagyobbak is. Voltanak törököktől nyert gályák is, szépek voltak, cifrák. Az orruk mind aranyos.

Volt más Paiandra nevű gálya, melyet sáncznak tartanak a tengerben, föld töltés sánczok vannak benne. Egy öreg gályára való vászon, a kívül belől megöntik szurkos vászonnal s megborítják s a vitorlákra megyen 18,872 rőf vászon.

Ugyan az nap délután mentünk a Sz. Márk templomába, a hol a kénccset tartják, abban a tárházban. Elsőben sok szép reliquiákat láttunk. Boldogságos Szűz Mária haját; a mely oszlophoz volt Cristus urunk kötözve, mikor ostorozták, 10 darab vagyon itt benne. Az tövises koronából egy szál. A kincs penig megbűcsülhetetlen. Csak carbunkulus nyolcz darab volt, négye mint egy-egy tyúkmony. Két arany öreg korona kövekkel rakott. Tizenkét drága kövekkel rakott arany mellre való, melyek vas derék formára vannak. Drága öreg orientális gyönggyel rakott sok szép gyémánt, rubin, smaragd, szafir, mindenféle drága kövek benne, tiszta arany, mely Constantinus császáré volt, adta leányának Helenának. Volt egy pohár, ki egészen egy gránátból volt kimetszve, egy pint bele fér. Egy más hasonló pohár türkizből kimetszve, aranyban foglalva. Az velencei herczeg korona is, mely mint egy sapka formá, drága kövekkel rakott, a tetején egy hosszú magas hegyes gyémánt. Azon kívül más aranyban foglalva öreg gyémánt. Volt más termés igaz gyöngy aranyban foglalva, melynél soha nagyobbatt nem láttam.

Die 10. Mentem a lovakhoz Mestrében.

Die 11. Indultam a lovakkal, szárazon mentem Paduába.

Die 12. Jártuk el Paduában a szentegyházakat, a hol sok szép reliquiát láttunk.

Die 13. Ebédre mentünk Consalvira. Azicere folyóvízen által más folyóvízen Rosalán kompokon, északán Rovigora.

Die 14. Ebédre Frankulinra Poh nagy folyóvízen által. Estvére Ferrarában, mely erős város a velenceiek birodalma ellen a pápa ditiójában vagyon, mely Paduánál sokkal nagyobb.

Die 15. Mentünk ebédre Pogiora. Estvére Sz.-Péterre.

Die 16. Ebédre érkezünk Bononiában, mely derék s nagy város. Aznap ugyanott maradtunk.

Eadem die mentünk fel az olivitanus barátok klastromába, mely nagy hegyen vagyon a város fölött. A honnét az egész város kilátszik. A városon kívül egész a tengerig egy felől és sok szép épületek, palatiumok. Másfelől végét sem látni a szép mezőségnek.

Eadem die onnan mentünk az apácák klastromába, a hol egészen láttuk bononiai szűz szent Katalin testét a székbén egészen ülve vagyon, mind . . . orczái kezei úgy vagyon, amint megholt, az orczái most szép fehér, de a kezei megfeketettek egy kevéssé.

Innen mentünk a dominicanusok templomába, a hol szent

Dominicus megholt, ugyan a teste s ott van, a fejét meg is mutatták több szép reliquiákkal.

Die 17. Mentünk ebédre ad Castellum S. Petri Imola város mellett. Szabló vizen által vacsorára Coja del Fenorara.

Die 18. Ebédre mentünk Sessanára Forli város mellett. Vacsorára Zavnickra.

Die 19. Ebédre Chatolicora Rimini városa mellett, mely a tenger partján van, ugyanaz nap mind a tenger mellett mentünk. Eadem die vacsorára mentünk Czezénára.

Die 20. Ebédre Sinigallýára, vacsorára Casa Crutára, az nap is mind a tenger mellett mentünk.

Die 21. Érkeztünk Lauretumba, Anchona városa mellett mentünk el, mely igen szép hely, a tengerben van egy része. Egy része pedig a hegyen. Két felől szép erdőség a hegyeken.

Die 22. Mentünk be a lauretumi szent házba, mely az angyaloktól hozatott a tengeren által. Három helyen volt, de sehon bizonyosan annyi ideig nem maradhatott mint a negyedikén, a hol most is meg van. Boldogságos szűz képe benne van, mely ugyan benne találtatott a házban.

Az oltáron volt, mely sok szép drága ötözetekkel, kövekkel, gyémánttal arannyal ékesítettet, a hol a kis tüzelőhely is meg vagyon, a kin főzött magának. A kis tálcák is ott vannak, földből csináltak, melyeket láttam, kezemmel is értettem, melyekből evett a kis Jézuska. Vagyon egy feszület is a házban, kit benne találtak, Sz. Lukács evangalista keze írása. Már háromszor vitték ki a házból más helyre, de mindenkor az angyaloktól vissza vitetett.

Az ablak, melyen az angyal bement köszönteni, most is úgy vagyon. A boldogságos szűz mely helyen imádkozott, midőn az angyal köszöntötte. Kéncs sok vagyon benne. A ház, valamint tetették az angyalok, most mind úgy vagyon fundamentum nélkül.

Az több megböcsülhetetlen kéncs közül láttam egy termés orientali gyöngyöt, természet szerint úgy termett, mintha kimetszették volna, Boldogságos szűz Mária képét a kis Jézust a kézben tartván.

A kápolna oldalán ezen írás:

Christiane hospes.

Die. 23. jöttünk ki Lauretumból mentünk estére Macerata városba Racenadi városon által.

Die 24. ebédre Valezánára Tolentum városán által, a hol misét hallgatván, láttuk Sz. Miklós két karját, mely most is szép frisen meg van, a vére, valamint reá száradott, más edényben van, a vére, mely kifolyt a holta után 40 esztendővel. A mikor Győr

elveszett, vér csöpögött a száraz kezéből, a vér most is rajta a kezén, a mint kifolyt. Vacsorára mentünk az nap Seravallára.

Die 25. Ebédre Folignora. Az nap mentünk Assisi városba a hol Sz. Ferencz temetése van az Portiuncula a város alatt künn vagyon a mezőben, a hol az indulgentiát nyerte. A hol testét a tövisek között sanyargatta. Ugyanazon tövisek szép rózsafákká változtanak, de nincsen semmi tövise.

Die 26. Ebédre Spoleto városában, hálmi Terni városban.

Die 27. Utriculi városban, északára Rignauban.

Die 28. Ebédre Castello Novo. Estvére érkezünk be Rómaba a Teberis vizén által.

Die 29. Úgy mint virágvasárnap hallgattunk misét a Páter Franciscanus barátok templomában.

Die 30. Helyben voltunk.

31. » » »

Die. 1. ma aprilis. Ennihány templomot jártunk, melyek az pogányok idejében bálvány imádó hely volt.

Die 2. da mentünk a Sz. Péter templomába ad Vaticanum, ahol jelen voltunk, mikor a pápa az apostoloknak rendre szépen megmosta a lábokat s megtörölte s nagy alázatosan megcsókolta.

Eadem die délután az Apollinare templomban, a hol oly musikát tartanak, egész Rómában nincsen más, ekkor svécziai királyné is jelen volt.

Die 3. jártuk el a 7 nevezetes templomokat. 1. Sz. Peternél a hol az sok reliquiák közül láttam a dárdát, melylyel Christus urunk oldalát általverték. Az Sz. Veronika asszony keszkenyőjét, melylyel a verítéket törölte le. Christus urunk ábrázatja most is oly véresen rajta.

2. Sz. Pál templomában, a hol Sz. Pál testének egy darabja vagyon, az templom igen régi munka.

3. Ad Beatam Virginem Majorem.

4. Sz. Sebestyén temploma.

5. Sz. Lőrincz, a hol a teste együtt fekszik Sz. István első martyr testével.

6. Ad Sanctam crucem in Jerusalem, a hol a szent keresztfának nagy darabját megmutatták. A titulus egészen az, mely Christus urunk feje fölött volt I N R I három féle nyelven.

Az harmincz ezüst pénzek egyikét, melyen Judás Xs urunkat eladta.

Szent Tamás úját, melyet Xs urunk oldalába csesztett mikor nem hitte a feltámadást.

A tövis szálból két szálat, mely most is vörös rajta a vér.

Egy vas szeget melylyel Khristus urunkat a keresztfához szegezték.

7. Ad S. Joannem Lateranum a hol sok szép reliquiákat

mutattak. Az gyöcsot, mely Christus urunkon volt, mikor a koporsóba tették, az vér most is rajta.

Sz János apostol poharát melyből, a mérget itta, lánczot, ki-vel meg volt kötözve, mikor fogva volt.

Boldogságos szűz fátyolát, mely akkor volt a fején, midőn Xts urunkat megfeszítették s a keresztfá alatt állott s három csöpp vér csöppent a fejére s most is véres az a fátyol.

A bibort, bársont, mely Xts urunkon volt, mikor Pilátus-hoz vitték.

Az spondiát, melyből az eczetet s epét adták Xts urnak meginni.

Voltunk több templumokban is és többi közt Sz. Pálnak a hol fejét vették, a mint fejét vették, hármat ugrott a feje s mindenik helyen igen szép forrás kút vagyon, melyek ugyanakkor mindgyárást fakadtanak

Husvét napján úgy mint 5. Aprilis Sz. Péter templumában hallgattuk meg a pápa miséjét, maga mondott misét. 32 cardinál volt jelen. Érsekek, püspökök s más sok számtalan pap. A czere-monia tartott három óráig.

Délután ad. S. Joannem Lateranum, a hol boldogságos szűz ruháját mutatták,

Egy ingecskét, melyet boldogságos szűz Mária maga varrott legelsőbbben a kis Jézusnak.

Christus urunk vérét s vizét, mely az oldalából folyt ki, midőn a zsidó verés megöklelte. Ugyanakkor volt a sok ezer ember közt egy asszonyember, melyben a gonosz lélek volt és eltitkolta magát, senki nem tudta s maga sem tudta az asszony, mikor a több reliquiákat mutatták, mind elállotta, semmit sem gondolt vele, de mihelyest a vért kihozták, mely Xs urunk oldalából folyt ki, még ki sem mutatták, hogy eszében vette, nem állhatta, hanem nagyot kiáltott, oly hirtelen kifutott a sok ember közül, mintha ott se lett volna.

Ugyanakkor mentünk ad Scalam Sanctam a hol az a grádis van, melyen Xs urunkat Pilátushoz vitték fel s ott vagyon egy kápolna, melyben Xs urnak igazán való képe van, melyet Sz. Lukács Evangelista írt meg a kezével, ott sok martirok tetemei s más szent reliquiák vannak és kis Jézus ruhácskái, melyeket kicsi korában viselt, az pólabeli ruhácskák.

Az oltár fölött deákul vagyon írva :

Non est in toto Sanctior orbe locus.

Die 6. hallgattunk misét Sixtus pápa kápolnájában, a hol a pápa maga is jelen volt.

Délután voltunk a Belvedereben kertben, melyben sok szép magas pálma fákat láttam.

Die 7. mentünk ad montem Cavallo vel ad montem Quirinale, az hol a pápa házait mind eljártuk s palotáit, a maga szobáiban, kikben olvas, a kiben két kápolna olyan vagyon, a melynek soha mását nem láttam. A kertje sok szép vízi mesterséggel ékesített.

Délután voltunk egy néhány templomban, a carthesiánusoknak Termi nevű temploma, mely Diocletianus fürdője volt a pogányok idejében.

Onnan mentünk abba a kertbe, melyet Sixtus pápa építtetett, De monte Alto, melyben csak a képeket és statuákat többre hecsülik 60,000 scudónál. Az útjai mind magas czifra fákkal vagyon két felől ültetve, a vízi mesterség számtalan.

Voltunk az idő alatt több kertekben is, úgy mint Ludovisio kertjében, a hol a Palatiumban oly ágy vagyon, csak az egy ágy százezer scudoban készült fel. Sok drágakövekkel rakott.

Ott láttam tengeri lónak a fogát, melynek az agyara két arasztnál nagyobb volt, egy hidrust egészen megnyúzva s megtöltve három féle, egyarányos nyaka.

Fraskatében is voltunk, a hol sok szép vízimesterséget láttunk, melynek egész Olaszországban nincs mása.

Ennihány bálványokat, melyeket a pogányok imádtak, láttam egy kigyónak a bőrit, mely meg volt töltve fejestül. Az magam ölmével karom s még több négy renddel a fején a szájában.

Ez idő alatt mind jártunk, valami méltó volt látásra, mind megnéztük, míg a Canonisatio idő eljött.

Die 19. Aprilis volt a Canonisatio Sti Francisci de Salis. Ugyanaz nap délután volt audientiánk mindannyinknak a pápánál.

Die. 20. indultunk ki Rómából, ebédre mentünk Bokkanóra. estére Rosignanóra.

Die. 21. ebédre Monte-Fiaskora, estvére Sz.-Lőrinczre.

Die 22. ebédre Radicofanora, estvére Alla-Scalara.

Die 23. ebédre Monte-Roni, estére Siria városába.

Die 24. ebédre Barberino, estére Florentiában.

Die 25, 26, 27. ott maradtunk.

Die 28. ebédre Scarperia, estvére Fiorentiola.

Die 29. ebédre Docano. A nagy hideg miatt ott köllött az nap maradnunk, mivel oly hó volt, hogy polgárokat kellett felfogadnunk, a kik a havat hordták az úton előttünk.

Die 30. érkezünk ebédre Bononiába.

Estvére a lovakkal szárazon mentem Szent-Jánosra, Arno nevű folyó vizen.

Die 1 Mai ebédre Monte-Sz.-Mártonban.

Estére Concordiába.

Die 2. Maj mentem három nagy folyóvízen által, az egyiknek neve Pol. Érkeztem Mantuába. Maradtunk ott negyed napig mulattunk.

Die 5. ebédre Verona nagy városban, estvére Olarnóra.

Die 6. ebédre Hála, estvére Roveredo.

Xie 7. Tridentinumban, estvére Sz.-Urny.

Die 8. Poczunra, északára Kohlmark.

Die 9. ebédre Au, északára Stirczin.

Die 10. Ebédre Motra, északára Inspruk, maradtunk usque ad 12.

Die 12. ebédre mentünk Hála városába, a hol a pénzt verik s ott ültünk hajókra az Enus vízre, északára mentünk Sváczra.

Die 13. estvére Bosieznburg.

Die 14. estvére Hohnn-Perg.

Die 15. ebédre Passaviumban, estvére Linczre.

Die 16. Ebédre Ips, északára Cremsiumba.

Die 17. érkeztünk Bécsbe.

Die 18. mentünk Potundarfra.

Die 19. jöttem haza Szerdahelyre, istennek segítségéből jó egészséghen.

Anno 1638. die 22. Februarii születtettem Szerdahelyen.

Anno 1655. Mártiusnak 10. napján mentem Pozsonyba az országgyűlésekor, állottam Széchi urak mellé, kikkel csakhamar-időn mentem Gráczbán s jártam két esztendeig oskolában. 1657. esztendőben hattam el Széchi urakat, jöttem Szerdahelyre májusnak 15. napján.

Anno 1657. die 23. Junii mentem a méltóságos gróf Drugeth Homonnay György úr ő nagysága udvarában Szajbersdorfban. A kit szolgáltam halála órájáig. Usque ad annum 1661. októbernek 9. napjáig, kinek temetése után jöttem hazámban, állottam a méltóságos gr. Nádasdy Ferencz Judex Curiae úr ő nga udvarában. Anno 1663. 1. Januarii.

Anno 1665. die 12. Augusti jegyzettem el magamnak örök házastársul nemzetes Béri Balogh Clára asszonyt, volt lakodal-munk anno 1666. die 28. Februarii Csempeházán.

Anno 1668. die 16. Novembris adta isten Szerdahelyen fiamat Ferenczet, kiért az ő szent neve dicsértessék Ammen.

1670. 28. Octobr. vitte isten magának fiamat Ferenczet, legyen áldott az ő szent neve.

Anno 1670. die 22. Aprilis atta Isten fiamat Tamást Szerdahelyen, melynek keresztelése volt Pünkösd kedden 27. Maj, kit neveljen isten szent nevének dicséretére.

Anno 1673. die 14. Aprilis adta isten ő szent fölsége fia-

mat Györgyöt Vámos-Családon, melynek keresztelése volt 19. Aprilis, kit neveljen föl isten szent nevének dicséretire.

Anno 1675. Die 20. mensis Febr. adta isten leányomat Mariankát Vámos-Családon, kinek keresztelése volt 25. Febr. Családon, kit isten neveljen föl szent nevének dicséretire.

Anno 1678. die 8. mensis Decembris, úgy mint boldogasszony fogantatása napján adta isten ő szent fölsége fiamat a világra Lászlót, kinek keresztelése volt 12. Dec. kit isten ő sz. fölsége szent nevének dicséretire neveljen fel.

Anno 1679. die 9. mensis Decembris adta isten ő szent fölsége fiamat Imrét Vámos-Családon, kinek keresztelése volt 18. dec. kit neveljen isten szent nevének dicséretire.

Anno 1682. die 22. Febr. adta isten ő szent fölsége a világra fiamat Zsigmondot Vámos-Családon, kit isten ő sz. nevének dicséretére neveljen fel. Keresztelése volt 24 Febr.

Anno 1691. die 10. Augusti Zemlennél a Száva vize mellett a derék két armada egymás ellenében állva a több úri rend és vitézek közt dicséretesen viselvén magát, ennihány törököt kivégezván a világból az én kedves fiam Bezerédi Tamás, egy jaucsár golyóbistól meglövetett és 15. August. meghal és ott temetik el. Requiescat.

Közli: MARCZALI HENRIK.

A FELSŐ VÁRMEGYEI RENDEK

KASSAI GYŰLÉSÉNEK ACTÁI

1683-BÓL.

ELSŐ KÖZLEMÉNY.

Acta

Congregationis partium regni Hungariae Superioris et comitatum nonnullorum cis Danubianorum per celsissimum dominum principem, dominum Emericum Thököly, partium regni Hungariae dominum, promulgatae et in libera ac regia Civitate Cassoviensi anno infrascripto inchoatae et celebratae.

Sessio prima.

Anno domini 1683. Die 11. Januarii nemes Kassa városában confluálván az méltóságos fejedelem Thököli Imre kegyelmes urunk ő nagysága convocatiójára, az nemes felső-magyarországi statusok és némely Dunán innen valók is.

Elsőben is pro praeside választottuk méltóságos és tiszteletes Sebestényi András váradi püspök urat ő nagyságát, hogy mind követeket excipiáljon, mind követségeket feladjon.

Es mivel azon confluxus alkalmatosságával comperiáltatott, hogy nem mindnyájan érkeztek még el az convocatusok, egyező értelemből haladott az sessio és credentiák praesentatiója holnapra, nyolcz órára. Melyet is kegyelmes urunknak megizentünk nagyságos és nemzetes és vitézlő Jalkóczi János, jászai nagyprépost Turóczy Ferencz, Nagy Mihályi Ferencz, Palugyay Sándor, Tarczaly Ferencz, Stekkel János és Dévay Pál uramék ő kegyelmek által. Hogy penig relatiójokat érthessük, holnap nyolcz órakor nemzetes Dévényi Péter úr házához confluálunk.

Nomina dominorum praelatorum magnatum et baronum, nec non comitatum et capitulorum, liberarumque et regiarum civitatum ablegatorum nuntiorum.

Illustrissimus Comes D. Franciscus Pethő de Gerte.

Spectabilis ac magnificus D. Gasparus Pethő de Eadem Gerte,

1. Rndmus dnus Andreas Sebestényi Eppus Transylvaniensis praepositus Scepusiensis.

2. Rndmus dnus Georgius Horváth Eppus Corbaviensis, Praepositus Jaszoviensis.

3. Eppi Agriensis rndmi dni Petri Korompay, rndmus dnus Stephanus Illyefalvi, et Joannes Cziffkay Capituli Agriensis juratus notarius.

4. Capituli Agriensis rndmus dnus Joannes Jalkoczy et Stephanus Illyefalvy.

V. Capituli Scepusiensis, rndmi Andreas Berzeviczy, et alter Andreas Szentessy Conventus Lelesziensis juratus notarius, Joannes Szeghedy.

Magnificus dnus Stephanus Sennyey.

Ablegatorum magnatum et praelatorum.

Dnae Comitissae Elizabethae Rákoczy Alexander Palugyay et Ladislaus Ladomérszky, dnae comitissae Mariae Esterházy hic vice agens rndus Pater Ludovicus Baylovics, dnae comitissae Annae Paczót Franciscus Tarczaly, et Stephanus Anda.

Dnae comitissae Andreae Forgács, Benedictus Nagy Mihályi.

Magfic. dni Ladislai Károlyi Paulus Szeghedy.

Magnifici Dni Pauli de Perény Idem Paulus Szeghedy.

Magfici Dni Joannis Prinyi, Andreas Leszkoczy.

Magnifici Dni Sigismundi Melleth, Paulus Szegedy.

Magnifici Dni Georg. Barkoczy, Nikolaus Keviczky.

Magf. Dni Nikolai Andrassy, Stephanus Gyöngyössy.

Magf. Dni Stephani Palocsay, Georgius Pelsőczy.

Magf. Dni Stephani de Perény, Stephanus Marothy.

Magficae Dnae Priscae Palagyi, Emericus Haraszi.

Magficae Dnae Annae Kornis, praefatus Stephanus Marothy.

Mgficae Dnae Evae Pethő, abest.

Magnif. Dni Georg. Priny, Franciscus Becskereky.

Comitatum.

Abauryvariensis. Stephanus Kalmánczay vice comes, Stephanus Bakay, Michael Varady et Michael Rosa substitutus Notarius.

Zempliniens. Franciscus Klobusoczky vice comes, Franciscus Turoczy juratus notarius, Alexander Baráňko et Michael Ketzey.

Saárossiens. Generosus Dnus Gabriel Kapy, D. Stephanus Szirmay, Joannes Melczer et Joannes Szentpétery jur. notarius.

Cottus de Ungh dnus Joannes Mokcsay, Franciscus Nagy-Mihály et Georgius Horváth.

Szathmar dnus Joannes Püspöky iudex nobilium, et Emericus Thuroczy.

Scepusiens. Nomina personarum de credentialibus emanerunt,

nihilominus ablegati sunt generosi dni Nicolaus Görgey, Michael Nagy Lessenyey, et Balthazar Görgey.

Gömöriens. Joannes Szakmáry et Stephanus Gyöngyössy.

Comitatus de Ugocsa, Andreas Leszkócsy, Joannes Uyhelyi. L o

Comitatus de Szabolcs. Franciscus Kemeczey, Joannes Kéresy, et Stephanus Várallay.

Heves et Exterioris Szolnok. Unitor (Michael Tassy, vicecomes et Franciscus Bulyovszky juratus notarius. L.

Comitatus de Beregh, Michael Komlossy et Nicolaus Keviczky.

Borsodiens. Andreas Deöry vice comes et Andreas Aszalay.

Tornensis, Sigismundus Breczkeházy et Joh. Almassy. Becskeházy

Comitatuum Partium inferiorum.

Neograndiensis. Joannes Dobay et Andreas Szilassy.

Hontensis. Adamus Duló, et Adamus Kubiny.

Pest, Pilis et Zolth unitor. Casparus Czernyicsky et Joannes Sipos.

Liptoviensis. Joannes Szentiványi et Adamus Kubiny.

Arvensis. Job Zmeskal et Georg. Bayczy.

Liberarum et Reg. Civitatum.

Cassoviensis. Stephanus Kassay et David Feja.

Lenchoviensis. Joannes Fabricius. Samuel Breyer, et Bartholomaeus = 4

Alauda. Breyer

Barthphensis, Philippus Herrlich, et Jonas Henriczy.

Epperjessensis, Sigismundus Czimmerman, Franciscus Baranyay et Samuel Medveczky.

Cibiniensis, Joannes Stekkel et Matthias Faczonius.

Kesmarkiensis, Casparus Henriczy a Frankenstain et Paulus Devay.

Nagy-Bánya, Dániel Szabo et Georgius Dioszegi.

Brezno-Bánya Jacobus Gronel.

Carponensis, Joannes Paritius.

Die 12. Januar. Sessio 2-da.

Azonban megírt Dévényi úr házánál nem lehetvén az sessio, ugyan az tegnapi helyen confluálván, elsőben is nemes nagyságos vármegye okot adott az nemes Saáros vármegye követének az elsősegről való competentiaára; mivel nem várván az rend szerint való kínálást, egyik egyfelől az nemes Zemplény vármegye követje, nemzeti Klobusiczky Ferencz úr mellé, másik másfelől, ugyan nemes Zemplény vármegye másik követje mellé ült s praeccludálta az nemes Saáros vármegye helyét, praetendálván eziránt való elsőségét és annak ususához való régiségét; melyet az nemes Saáros vármegye követei nem szenvedhetvén, sőt in contrarium sok becsületes követek relatiójával, megbizonyítván, hogy mindenkor a memoria hominum az olyan gyűléseken előbb ültek ne-

mes Sáaros vármegye követei; némelyek pertinaciter tueálván nemes Ungh vármegye praetensióját, a statusok kérésére mind a két rész ki ment: kiknek kimenetelek után az nemes statusok semmit sem determinálhattak állandót, hanem hogy az sopronyi mód szerint ezen gyűlésen is legyen az nemes Ungh vármegye helye előbb való, de sine praejudicio juris comitatus Sáarosiensis, s hogy ezekben a napokban bizonyosabban comperiáltatik, hogy nemes Sáaros vármegye helye előbb való volt, cedálni tartozik nemes Ungh vármegye; mindazáltal tekéntetes nemzetes Kapy Gábor és Szirmay István uramék az főhelyen, mind Abauj-, mind Zemplény vármegye követei előtt hagyattak. Annakutánna az tegnapi követek relatiót tettek, hogy tudniillik kegyelmes urunk ő nagysága ő nagyságokat s ő kegyelmeket igen kegyesen látta, de mivel az jobb kezének fluxusa miatt való nagy fájdalmat szenvedte, kérétté ő nagysága a nemes statusokat, hogy magok és a credentiák praesentatióját holnapra halasztzák.

Es így oloszolván, holnapra nyolcz órára rendelték órát pro sessione.

Die 13. Januar. Sessio 3.

Oszve gyűlvén azért az nemes statusok, nemzetes Kálmán-
czay István úr házánál, és nemzetes Görgey Boldisár és Bara-
nyay Ferencz uramék által udvarhoz izenvén az audientia felől
hoftmester úr által ő nagyságának insinuálták az nemes statu-
sok intentióját; kiknek ugyan hoftmester úr által replicálván ő
nagysága, és ő kegyelmek is visszatérven az nemes statusokhoz,
referálták, hogy ő nagysága igen jó szívvvel elvárja az nemes sta-
tusokat. Es így surmatim felkelvén ő nagyságához mentek, s kö-
szöntvén, és kiki credentiáját praesentálván s ő nagyságától ke-
gyelmes resolutiót vévén, vissza jöttek a gyűlésházhoz.

Azonban egy kis üdő vártatva nemzetes és vitézlő Szepessy
Pál, Szalay Pál, Ubrisy Pál s Radics András uramék által meg-
küldte ő nagysága az alább megírt propositiokat; kik eleiben
rendelték a nemes statusok pro exceptione nemzetes vitézlő Les-
senyey Nagy Mihály és Bakay István uramékat.

Igy azért azon ő nagysága kegyelmes propositióit el olvas-
ván, azoknak leírására déleesti két óra és az holnapi reggeli sessióra
rendeltetett hét óra.

*Propositiones per celsissimum principem partium regni
Hungariae dominum dominum Emericum Tökölyi, statibus et
ordinibus regni, qui in moderna eorum congregatione Casso-
viensi constituti essent repraesentatae.*

Primo. Praelibatam Celsitudinem suam non ambigere, quin
perspectum probe habeant iidem status et ordines, quanto zelo.

inde fessis conatibus et solida constantia in asserenda avita, gentis Hungaricae multis modis hactenus laesa et vix non funditus eversa. libertate, variantem aleam martis subire et in ejusmodi periculosa et fatali lucta, a tot retroactorum annorum decursu, secundam adversamque fortunam pariter experiri et animose sustinere eadem adeo gloriosum duxerit, ut in discrimen propterea vitae et fortunarum persaepe semet conjicere et pro salute Patriae civiumque ejusdem afflictorum devovere ante, quam ut causam communem (quam deo auspice defendendam licitis modis susceperit) cum internecione totali libertatum regni et gentis exterminio desereret, maluerit; nimirum hunc unicum praecipuumque finem ac scopum, in quem omnes actiones suas dirigeret collimaretque, propositum, habens, ut populi salus incontaminata staret, libertasque regni illibata semper maneret; quos quidem animo constanti et intrepido susceptos conatus suos, porro pro bono patriae et salute civium, nullis caeteroquin parcendo sumptibus et quantislibet laboribus etiam nunc continuare vellet, eisdem statibus et ordinibus regni praesentibus Celsitudo sua resolveret, confisa omnino in dei praepotentis benignitate, cujus providentia celesti res Hungaricas, atritas sane et elumbes ad eum terminum ac constitutionem jam perductas sic omnium oculis cernendus ponderandasque statueret, ut auxilio ejusdem divini numinis propitio, quilibet sincere affectus, cum potiundae tranquillitatis se assecutum, non obscure colligere potest scopum, qui omnium desideria, vere patriae filiorum ex voto supplere valeat atque possit.

2. Et quia sub proxima aestatis recenter transactae expeditione bellica potentissimis praefulgidae portae Ottomanicae armorum subsidiis res et negotia Hungarica promoveri ac deinceps progressibus famigeratissimis armistitium ex certis causis et rationibus, cum praescitu ipsiusmet Budensis vezirii, velut exercitus potentissimi Turcarum imperatoris cotum in castris constituti delegati generalissimi et campi ductoris primarii, cum sacratissima Romanorum imperatoria Maiestate inierit, ac consequenter submissis specialibus Celsitudinis suae ad aulam caesaream legatis ibidem etiam ratificare, ea modalitate et conditionibus visum fuerit, ut interea (durante videlicet dicto armistitio) omnia possibilia media a parte praelibatae Majestatis Romanorum imperatoriae adhiberentur, qua ratione pax et tranquillitas regni, cum contento portae Ottomanicae et Hungarorum in porta eadem splendidissima tentari, tractari, et inter ambos potentissimos imperatoris stabiliri possit; quod ut porro commodius fieret, sua Celsitudo pro mediatore in his pacis tentandae tractatibus secundandis per aulam imperatoriam delecta et acceptata esset; Quare sua quoque Celsitudo, volens hujusmodi votis,

omnium exoptatissimae intentioni, utrinque proficuae et communi regni istius bono deservienti, promovendae, seria voluntate pro-
noque conatu incumbere; legationem solennem propediem ad
splendidissimam portam Ottomanicam ex parte sui tanquam
mediatoris expediri debere per necessarium, utile et salutare cen-
suit, decrevitque: Quod ipsum hac vice dictis statibus et ordini-
bus regni hic praesentibus ad notitiam dare voluit; hortando
insimul eosdem, ut iidem quoque status et ordines intuitu tam
salutaris finis, sperataeque utilitatis inde promanantis publicae
omni modo ac ratione in id ablaborent, concordibus votis, et
omnem possibilem operam navent, quatenus praemissa legatio rite
et ad propositum finem consequendum concorditer quantocius
expediri possit admaturarique.

Tertio, Quoniam vero sub decursum temporis, noviter elapsi
brevissimum, querelis variis creberrimisque nonnullorum comita-
tuum, aures Celsitudinis suae moleste sane feriebantur persona-
bantque, quibus passim Turcarum insolentiae recensebantur
longa serie (nimium quantum incolis regni et misera plebe tribu-
taria in eo aggravatis vel maxime) quod inverso plane more
antiquo, tributa Turcica a dedititiis pagis et coloniis exigerentur,
dum subditi tributarii, infra vel ultra confinia Turcica degentes,
dominis ipsorum Hungaricis quicquam pendere contribuereque
vetarentur; supra velo vel cis eadem commorantes, facultate per
se exigendi tributa, et dominis ipsorum Turcicis deferendi pri-
varentur, Turcis per se et immediate talia cum excursionem mili-
tum numerosa et frequente exigere, imo augere praesumentibus
ac supra haec omnia, etiam ecclesiasticas personas in tributariis
locis intercipientibus non absque ingenti plebis miserae pessun-
datione: placere itaque suae Celsitudini, deputatis ejusdem, et ad
portam expediendis legatis ex parte quoque statuum et ordinum
ipsorum, unum atque alterum adjungi, qui has et similes exorbi-
tantias ibidem dextre proponere, et pro sublatione earum, portae
benignitatem implorare deberent, qua occasione etiam status et
ordines, pro athnamec seu diplomate imperatoris Turcarum
potentissimi indulto, debitas agere possint gratias.

Quarto. Confiniarum conservationem, et eo necessariorum
gratuitorum laborum fidelem administrationem cum summa utilitate
reipublicae conjunctam esse, neglectu vero eorum detrimenta con-
sequi publici boni grandia, nemo negare potest: quare necessarium
censeri omnino, modum circa hoc per status et ordines debere
statui et observari talem, ut gratuitus labor, ad confinia et loca
necessaria, juxta moderni temporis exigentiam, rite decurrat et
infallibiliter praestetur. Huc referri debere videtur, citadellae
demolitio (cuius erectionem supervaneam et magis nocivam, quam

utilem regno fuisse hactenus compertum esset) qualiter porro eandem continuari oporteat Celsitudo sua edocri desideraret.

Quinto. Cum confinia milite nativo, et ad loci cujusvis capacitatem et accommodationem adaequate proportionato, repleti, miles vero ipse sua stipendia mereri, et provisionem consequenter necessariam habere debeat, qualem modum et ordinem iidem status circa intertentionem et conservationem praedicti confinari, militis adinveniendum et observandum continuo existimarent, Celsitudo sua mentem eatenus et voluntatem eorundem experiri simul ac dispositionem in hoc instituendum rescire cuperet.

Sexto. Militis in hyberna distributi accomodationem perneccariam esse, et in bonam formam redigi debere, operae praetium aestimari, ne sua Celsitudo tot lamentis (propter defectus circa alimentationem militarem praemissam allegatos) a milite et incolis regni inquietetur posthac, sed ut is ipse miles, certo ac definito demenso contentus vivat et tam ille, quam indigenae regni hac ratione subsistere possint ambo.

Septimo. Dolenter et idipsum sua Celsitudo intellexit, quod hucusque parochiarum et templorum quam plurimorum ab evangelicis ante per catholicos occupatorum, usu carere, idem Evangelici debeant, cum maximo religionis ipsorum praejudicio, libertatiumque regni fundamentalium convulsione. Quare eadem occupata, ipsis evangelicis simpliciter remitti sua Celsitudo vult omnino; alioquin adhibitum iri talia media, quibus eadem recuperata suis veris possessoribus restituantur, si quid porro incommoditatis interea dui terrestres catholici refractarii propterea senserint, suae ipsorum culpa imputabunt.

Octavo. Ultimatin Celsitudo sua hortatur et admonet eodem status et ordines favorabiliter, ut concordiae, per quam res parvae crescerent, studeant, hanc causam communem constanter, sincere et candide, sine ulla scissione omnes junctim promoveant. mutuo a more se invicem complectantur omnes discordias odia et privatas passiones diligentissime vitent et praecaveant, fomenta enim haec publicarum calamitatum esse, proprio ipsorum malo edocti hactenus essent. quibus nihil aliud quam ira dei et vindicta solet provocari, pax turbari, et imo summis et quadrata rotundis turpi confusione permisceri; e converso autem tranquillitas et beata civium vita, fructus essent mutuae charitatis et concordiae, quam in animis statuum et ordinum operaturam etiamnum sua Celsitudo omnino confideret.

Unicum superpondii loco id addendum et declarandum jure quodam suo videtur quo Celsitudo sua, omnes et singulos eos, quicumque sibi conscii essent, reperirenturque tam in hoc moderno conventu praesentes, quam eorum principales absentes, suspecti, de minus candida intentione ac voluntate sua, hanc communem

causam, juxta cum caeteris, sincere affectis, et libertatem amantibus patriae civibus promovendi (cujuscunque ordinis ac conditionis illi fuerint) serio ac sincere praemonitos velit, ut sibi consulant, et separatione potius im tempore facta a caeteris membris et statibus regni in unum causa in praesenti coalitis recipiant se aliorsum mature (et quidem eousque) donec praedicta legatio ad portam abierit, ne eosdem inopinata sors infortunii alicujus olim obruat; siquidem portae Otthomanicae ea resolutio una, constans et firma esset, pro hostibus ac praedae publicae loco habendos perdendosque omnes eos, quicumque Celsitudini suae fide ac obedientia debita non adhaeserint, unumque in causa ista communi cum eadem non senserint. Id quod Celsitudo sua mature volens iisdem talibus consulere, a parte hoc modo indicatum voluit. Cassoviae die 13. Januarii. Anno 1683.

Die 14. Januarii sessio 4.

Praeses úr ő nagysága proponálta, hogy némely urak a városban lévén, nem jönnek közinkbe, kik jóllehet szolgáljokat beküldték, de nem tudatik, van-e credentiájuk, s ha vagon is, de ha magok a városban vannak, inkább az illenék, hogy békőnnének az nemes statusok közé. Erről pro et contra discutálván, semmi bizonyos nem determináltatott, hanem a tegnapi propositiók újabban elolvastattak.

Minekutánna azért az második és harmadik punctumok elolvastattak volna, az statusok azt adinveniálták, hogy becsületes követeink által requiráltatnék, — urunk ő nagysága, hogy az nemes statusokkal communicálná ő nagysága az athnamét és az armistitiumnak punctumit, expediálván ő nagyságához, tiszteletes Illyefalvi István, tekéntetes és nagyságos Zennyei István, nemzetes vitézlő Szakmáry János, Dobai János, Tarczaly Ferencz, és Féja Dávid uramékat ő nagyságokat s ő kegyelmeket az athnaménak és armistitiumnak communicatiója végett. Kik megtérvén referálták, hogy ő nagysága mind a kettőről maga emberei által resolválja magát, praemittálván mindazonáltal ő nagysága, hogy Fülel alatt a táboron megmutatta s elolvastatta ő nagysága az athnamét.

Annakutánna vagy fél óra múlva érkeztek azon ő nagysága követei, az kik tegnap a propositiókat hozták, ilyen resolutióval: Hogy mivel ez elmúlt táborozásnak alkalmatosságával ő nsága azon athnamét publicáltatta, nemcsak a tiszteket, hanem mindenekeket convocáltatván, úgy hiszi ő nagysága, hogy ha akkor nem mindnyájau is, de nagyobb részint jelen voltak az statusok, azért az kik jelen nem voltak nem látták s nem hallották, másoktól végére mehetnek! mert ha ő nagysága az nemes státusokkal akarná is közleni, nem lehet, mivel nincs ő nagysága mellett,

nem is szokás az olyat imitt-amott hordozni, hanem egy bizonyos helyen szükséges jó gondviselés alatt conserválni, más az, hogy nem is szokás az dolgoknak megállapodása előtt az olyat közön-ségessé tenni.

Az mi penig az armistitium punctumit illeti, azokat ő nagysága megküldte, úgy hogy ugyan az ő nagysága emberei jelenlé-tekben elolvastatván, mindjárt visszavigyék, az mint hogy el is olvastatott, s azon követek által visszaküldetett ő nagyságának.

*Puncta cum illmi dni Emerici Thököly ablegatis ad illo-
rum propositionem conclusa.*

Quantum primo ad interpositionem attinet, quam dictus dnus Thököly apud portam Ottomanicam, pro consequenda pace obtulit gratum erit suae Maiestati Caesariae et Regiae, si eam aequis condicionibus pro bono christianitatis obtinere vel facilitare poterit, et hoc ipsum significabit suo internuntio apud dictam portam, ut quoque ibi pro possibili in eundem finem adla-boret, prout iam in commissis habet.

Secundo. Nupera armorum cessatio et hostilitatum nihi-litio, a dato praesentium et ratificatione suae Maiestatis Caesariae et Regiae prolongetur, quod si autem cuidam arma reassumere placuerit, idipsum quatour antecedentibus septimanis alteri renun-ciet; interea hoc quatour septimanarum decursu, utrinque nulla fiat hostilitas et si quidam excessus committerentur, atque delin-quentes caperentur, remittantur ad suos generales pro poena luenda. et si qui armis ad resistendum fuerint uti, conformiter tractentur, nullus tamen propter culpam alterius arestetur aut damnificetur.

Tertio. Invicem pactum est, ut civitates montanae sive trans sive cis fluvium Granum sitae, cum omnibus suis continentiis et appertinentiis in eo statu in quo jam sunt, statim suae Maiestati Caesariae et Regiae restituantur, ad liberam eiusdem dispositionem, cum hac etiam conditione, ut pro maiori securitate illarum civi-tatum possit sua Majestas pro libitu ponere militem, ipsi vero salvas guardias, quae tamen salva guardiae per civitates monta-nas et fodinas omnibus in locis positae, non excedant numerum quinquaginta militum, nisi officiales cameratici pluribus opus esse arbitrentur, neque ulli subditorum aut. incolarum faciant mole-stiam, aut jurisdictionem exercere praesumant; sub nomine con-tinentiarum autem intelligantur etiam loca proxime adjacentia dictis civitatibus scilicet domini suae Maiestatis Caesariae et regiae Sachsenstain et Lipcse, et alia quaecunque necessaria ad culturam fodinarum et labores minerales spectantia, ex quibus-cunque locis erunt advebenda, cum etiam.

Quarto dnus Thököly in se receperit Turcam in effectu dis-

ponendi, ne quid interea directe vel indirecte contra dictas civitates et earum continentias attentet, inde altissime memorata sua Majestas consentit, ut a dato praesentium nempe 19. Novembris per mensem tria millia florenorum monetae Germanicae dicto domino Thököly a suae Majestatis officialibus cameraticis, ex redditibus fodinarum montanarum, et quidem prima vice, decima nona decembris mense scilicet effluxo dependantur, ne etiam

Quinto fodinae negligantur ac deferantur aut incolae vel alii ob defectum securitatis easdem colere deterreantur, promittit nomine suorum dominus Thököly, non solum tempore armistitii prouti conventum est, quod incolae et cultores dictarum fodinarum propter dictam conventam pensionem, ab omni invasione et hostilitate, tam a parte suorum, quam Turcarum mansuri immunes et liberi, si autem interea concludi nequiret, et ut etiam motibus hisce durantibus, dicta securitas firma permanere possit, domini ablegati, si quidem de hoc non instructi sint, promiserunt tamen, se non tantum in eum finem cooperaturos, sed etiam non dubitare de hoc effectu consequendo.

Sexto. Consentit memoratus dominus Thököly, ut durante toto armistitio remaneat suae Majestati integrum ac liberum omnia loca suo milite insessa et praesidiata signanter Ecsed, Zathmár, Putnok, Szendrő, Scepusium, Muran, Arva, Lypesc, Levencz, Czóbrák, et si quae alia loca praesidio caesareo essent munita, omnibus ad defensionem et horum sustentationem requisitis toties quoties necessariam judicaverint, nec non etiam ulteriore milite, ne tamen numerum quingentorum militum excedat, providere, unde etiam caesareanis quotiescunque petierint passus, hunc in finem sine omni contradictione concedatur, expediatur et assignetur, simul ordinando, ut milites ad dicta fortalitia committentes, ab omni violentia et hostilitate defendantur.

Septimo promittit D. Thököly, quodquod intra spatium unius miliaris Hungarici, Hungarici in circulo et distantia computati unum quodque fortalitium in Superiori et Inferiori Hungaria situm, et caesareo regioque milite insessum, velit ab omnibus quartiriis, contributionibus et oneribus quibuscunque liberum et intactum relinquere, simulque permittere, ut necessaria ex aliis etiam Hungariae locis eo devehí, vendi et in commercium deduci possint, ut eo magis, dictis fortalitiis, quoad necessaria providentur; sub nomine etiam rerum necessarium intelligantur tam potabilia, quam comestibilia, et quaecunque alia, quae prout dictum ad sustentationem et manutentionem memoratorum fortalitorum requiruntur.

Octavo, durante hoc armistitio, clerus et magnates per haec quarteria fruitione bonorum suorum gaudeant, et in ea non turbentur, neque dnus archiepiscopus Strigoniensis contra

sua privilegia et religionem gravetur: puoad arcem ejusdem Archiepiscopalem Bódokkő et bona Homonnaiana autem domini ablegati asserunt, quod quidem non habeant auctoritatem in hoc particulari aliquid concludendi, nihilominus non dubitant, quod illi etiam non excipiantur.

Nono. Terminum quartiriorum non extendat D. Thököly ultra Granum et loca ubi ea per hanc conventionem non sunt permissa, peculialiter vero abstineat ab omnibus quartiriis in comitatu Arvensi et Liptoviensi, prouti etiam nullus caesareus et regius miles exceptis locis milite caesareo, in illis duobus comitatibus defacto munitis et in statu suo permanentibus eo ponatur, et qui forte illuc extra dicta praesidia collocatus esset, revocetur. Signatum Viennae 19. Novembris 1683. /

Ennekutánna az ő nagysága propositiönak hetedik punctumira jutván determináltatott, hogy ez eránt is ő nagyságánál az replica alkalmatosságával instáljunk, hogy az nemesi rend szálljon haza, az több vitézlő rend tisztában feltétetvén, a nemes vármegyék közzé elosztassék.

Ezekről tiszteletes Illyefalvi István, Zennyey István, Szirmay István, Turóczy Ferencz, Tarczaly Ferencz, Baranyay Ferencz és Brajer Sámuel uramék ő nagyságok s ő kegyelmök által denuntiáltatott urunknak ő nagyságának. Először, hogy ha az athnamét in originali nem communicálhatja is ő nagysága az statusokkal, legalább in paribus közölje ő nagysága.

Másodszor az vitézlő rend specifice lajtsromban adassék előnkbe, hogy a nemes vármegyék között proportionaliter osztasának el. Harmadszor conjuncta causa levén, a nemesség szálljon haza. Negyedszer micsoda véghelyeket kíván ő nagysága fortificáltatni. És így holnapra hét órára rendeltetett sessio, azon követségnek meghallgatására, és az több dolgok continuálására.

Die 15. Januarii sessio 5.

Az tegnapi követek referálták, hogy ő nagysága vágy maga emberei által, vagy ugyan megírt követ uramék által ma replicál; subnectálván ő nagysága, hogy felettébb álmélikodik azon, hogy annyira urgeálják az athanaménak communicatióját s egyebet nem supponálhat ő nagysága, hanem vagy hogy kételkedünk az ő nagysága hazájához való szeretetiben, úgy hogy valami alkalmatlan törvénytelséget supponálunk azon athnamében lenni; annakutánna Szirmay István úr ő kegyelme prolixé declarálta, micsoda ratiókkal állatta urunk ő nagysága előtt az vitézlő rendeknek szükséges specificatióját; mely iránt ő nagysága mint egy meg nyugodt azon, hogy az nemes statusok csináljanak az quartélyozásban valami rendet, mindazáltal discursive láttatott ő nagysága neheztelni azon kívánságát az statusoknak, hogy ő nagysága az

zászlók alól az nemességet kiszakaszsa s haza szállítsa, sok rossz consequentiákat eliciálván ő nagysága eziránt: de végtére ugyan csak arra tért ő nagysága, hogy mind azokról ma replicál ő nagysága.

Midőn az ő nagysága resolútióját várnák az statusok, nemzeti lessenyei Nagy Mihály úr declarálta, valami kis Palugyay kastély felől való törvénytelen impetitióját, Palugyay György citáltatván ő kegyelmét, Bajnóczra kívánta az nemes statusok assistentiáját.

Azonban nemzeti vitézlő Szepeßy Pál, Szalay Pál, Ubrißy Pál és Radics András uramék urunktól ő nagyságától érkezvén a tegnapi követségre replicáltak ő nagysága nevével. Az mi az athnamét illeti, azt ő nagysága nem communicálhatja, mert sem in originali, sem in transumpto nincs ő nagysága mellett, egyébiránt ha annyi ezen emberek előtt megmutatta ő nagysága a táboron, itt is megmutatná, de egyedül csak ez az oka, hogy nincs ő nagyságánál; az mi pedig az várak építését illeti, ő nagysága ezeket kívánja gratuitus tábor által építtetni. Tiszántúl: Kállót, Kis-Várdát; Tiszáninnét pedig Tokajt, Onodot, Putnokot, Szendrő helyett pedig még isten adja kézben Szádvárat, Füleket, Haynácsköt, Dévént, Kékköt, Korponát; az mi az quártély dolgát illeti, ő nagysága úgy gondolkozik, hogy a nemes vármegyéből egy-egy becsületes követ deputáltassék, az kik az ő nagysága embereivel együtt munkálódhassanak azon hadak quártélyban való elosztásában.

Ezekről pro et contra sokféle discursusokat praemittálván, az nemes statusok deputatusokat választottak, kik az vitézlő rendeket elosszák urunk ő nagysága embereivel együtt.

Nomina dominorum limitatorum deputatorum.

Abauj, Várady Mihály úr,
 Saáros, Szirmay István úr,
 Szatmár, Püspöky János úr,
 Szabolcs, Váratkay István úr,
 Ugocza, Letzkoczy András úr,
 Borsod, Döry András úr,
 Torna, Beckschazy Sigmond úr.
 Hont, Duló Ádám úr,
 Zemplény, Kobusitzky Ferencz úr,
 Ungh, Mokcsay János úr,
 Szepes, Görgöy Miklós úr,
 Beregh, Keviczky Miklós úr,
 Gömör, Szathmáry János úr,
 Heves, Tassy Mihály úr,

Nógrád, Dobay János úr,
Pest, Pilis, Sold, Czernyiczky Gáspár úr.

Adván megírt deputatus uraméknak ő kegyelmeknek oly instructiót, hogy kegyelmes urunknál azon instáljanak, hogy a vitézlő rend circumscribáltassék keményen, hogy azzal contentusok legyenek, a mivel a szegénység kedveskedhetik, felettébb való kívánságokkal ne aggravalják, s ne pusztítsák az szegénységet, egymás quártélyához ne járjanak; kiknek holnapi négy óra rendeltetett.

Ennekutánna determináltatott, hogy két követet expediáljanak az nemes statusok a portára, melyek alkalmatosságával nemzeti Szirmay István úr requiráltatott, de ő kegyelme sok okokkal mentegette magát, végtére holnapig kért respiriumot és így azon dolog holnapra haladott.

Az propositionnak negyedik punctumát osztán elő vévén a gratuitus táborról moveáltatott discursus, és elsőben is Kis-Várda iránt, mivel urunk ő nagysága is megnyugtatta azon elmélet, hogy azt az földes uraknak remittálja az ott való jószág fordittasék annak épületire, praesidiariusok legyenek ugyan benne, de fizetések legyen, s ne élődjenek az szegénységen, ezekről urunknál instálni kell a propositió replica alkalmatosságával.

Mindezek után sokan az gravamináknak elkészítésekről szorgalmazkodván és azoknak denominatióját urgeálván, az statusok communibus votis arra nézve kiváltképpen, hogy az üdőt megnyerjük és a propositiók alkalmatosságával beadhassuk az gravamineket, az alább megírt compilerokat denomináltak és az holnapi reggeli hét órát pro compilatione gravaminum, az kilencz órát pedig pro sessione rendeltük.

Nomina compilerum.

Ex Cottu Abanyvar.	G. D.	Michael Rosa.	
Zempliniens.	» »	Franciscus Turvitz.	?
Saarossiens.	» »	Joannes Szentpétery.	
Scepusiens.	» »	Balthazar Geörgöy.	
Gömör	» »	Joannes Szatmáry.	?
Heves	» »	Franciscus Bulyovszky.	
Borsod	» »	Andreas Aszalay.	

Ex parte dnorum praelatorum baronum et magnatum Georgius Pelsőczy et Paulus Szegedy. Ex parte liberarum civitatum David Feja et Franciscus Baranyay.

Die 16. Januar. sessio 6.

Deputatus limitator uraim megtérvén, referálták, hogy az vitézlő rend számát distribuálták az szerént:

	gyalog	lovas
Nemes Abaújbármegyére esett	500	200
Nemes Szatmár vármegyére esett	2300	1400
Heves Nógráddal	200	1000
Zemplény	1000	500
Saáros	860	250
Szepes	200	300
Fel-Szepes	—	100
Gömör	200	900
Ungh	300	200
Borsod	100	600
Torna	100	100
Beregh	842	100
Munkácsi jószág	—	500
Ugocsa	600	250
Szabolcs	700	1200
Zolyom	200	300
Hont	300	450
Pest, Pilis, Zolth	400	150
Bars	—	200
Summa	8602	8600

Ezen limitotiót ugyanazon deputatus uraim, kegyelmes urunkhoz vévén, ő nagysága fogja elrendeltetni, hova melyik hadmenjen.

Megtérvén deputatus uraim ő kegyelmek urunktól, annuált ő nagysága, hogy az nemes vármegyék autoritásában álon az limitált hadaknak distributója, azoknak pedig elődésék urunk ő nagysága limitátója szerint legyen, annál többet ne exigálljon az vitézlő rend.

Urunk ő nagysága részéről deputatusok voltak tekéntetes nemzetes Szepessy Pál, Saárossy Sebestény, Géczy István, Szalay Pál, Ubrisy Pál, Fajgel Péter és Radics András uramék.

Azután Lessenyey Nagy Mihály úr instantiát tevén az tegnapi propositiójárúl, az néhai nemzetes Butkay István úr árvái részéről is instantiát tett nemzetes vitézlő Szentiványi Menyhért úr, hogy az mely Butkay jószágot, nemzetes Kálmánczay István ítélőmester úr, azon szegény árváknak adjudicált s törvényes executióval kezökben adott, azon jószágot az tekintetes nagyságos Pethő familia először propria autoritate elfoglalván s hihető, alkalmatlan cselekedetét megbánván s azt praetextuose behálózni akarván, ő felségétül egy törvénytelen praejudiciosum és semmi törvényen fundált s nemes Zemplény, Saáros és Szabolcs vármegyékre sonáló mandatumot extrahált s annak alkalmatosságával az kezeknél lévő jószágot praetextuose ujabbban foglal-

tatta magának, mely jószágok (jöllehet ez elmúlt sopronyi országgyűlésében azon executorium és abból emergált törvénytelen processus tollálatott, cassáltatott és annihiláltatott) mind addig is azon Pethő familia kezében vannak, azon szegény Butkay árváknak nagy károkkal: kívánta azért, hogy az nemes sattusok kegyelmes urunknak magok követei által recommendálják s azon kérésük ő nagyságát, hogy ő nagysága az megírt Kálmánczay István úr által pronuntiált törvény szerint adassa azon jószágot az szegény árvák kezében s egy protectionalist adván nekik, minden törvénytelen háborgatók ellen oltalmazza.

Die 17. Januarii vasárnap lévén semmi dologhoz nem láttunk, hanem urunk ő nagysága az urakban gróf Homonnay Zsigmond, Sebestény András, Jalkóczy János, Petróczy István, ifjabbik gróf Csáky István uramékat ő nagyságokat, úgy nemes Abauj, Zemplény, Saáros, Ung és Szepes vármegyék követeit vendéglette, az holott is az urak után legelsőben nemes Saáros vármegye két főbbik követjét mosdatták, azután nemes Abauj, Zemplény, Ung és Szepes vármegye követeit, annakutánna az urfiak Nyári Ferencz, gróf Pethő László és Andrássy . . . uramék ő nagyságok etc. Gróf Erdődy Györgyné asszonyom és gróf Nádasdy Istvánné asszonyomék ő nagyságok is jelen voltak.

Die 18. Januarii sessio 7.

Öszve gyűlvén, elsőben is az hetedik Punctumát urunk propositióinak elővén sok pro et contra való discursusok moveáltattak, az nemes catholicus status injuriatusnak tartván magát, kívánta satisfactióját, hasonlóképen némelyek az nemes helveticus status közül valók és az eperjesi casust forgatván, assentiálni láttattak annak, hogy diplomatica satisfactione mediante mindeütt admittáltassék az liberum religionis exercitium; a lutheránusok pedig cum tali declaratione kívánták, hogy ubi in usu fuerunt etc. Mely discursusokat feles kiáltozás után praeses ur így fejezte be: Mivel (úgymond) urunknak ő nagyságának az szomszéd keresztény országokban nem szinte jó híre futamodott a jezsuiták és más rossz nyelvű emberek ő nagyságát traducálván azzal, hogy ő nagysága az catholicusokat teljességesen eradicálni akarja, hogy azért a jezsuiták és más rossz nyelvű emberek hazugságban maradjanak; ő nagysága tegyen mind az három religiónak diplomatica satisfactiót; kin mindnyájan elfakadván nevetve, egy kis ideig megcsendesedik az statusok.

Ezután azon hetedik punctumra való replicát elolvastván Rosa úr, mivel azt tette fel, hogy az hol nincsenek templomok, az három valláson való statusoknak szabad legyen építeni, kin újabban felindulván az evangelicus status, nevezet szerint a

quartus status annak contradicált s újabban nagy kiáltásokra fakadtak.

Azonban az helvetica confessién lévő praedicatorok egy supplicatiót beadván, azt elolvasták, az mint az gravamenekből kitetszik.

Továbbá moveáltatott az superpondium alkalmatosságával azokról, az kik még nem redeáltak, ilyen discursus, hogy ő nagyságát találjuk meg, hogy egy bizonyos terminus adattassék azon becsületes úri és főrendeknek megtérésére s azalatt jószágok ne distraháltassék, kik ha az ő nagysága hűségére redeálnak, acceptáltassanak s jószágok adattassék meg; másodszor az quártélyozó hadaknak listáját kérjék ő nagyságától, hogy hova micsoda hadat rendelt ő nagysága. Harmadszor az religio dolgában ő nagyságának a gravaminák seriesében replicálunk.

Erről urunknak ő nagyságának izentek az nemes statusok tiszteletes Illyefalvi István, tekintetes Zennyey István, nemzetes vitézlő Kapy Gábor, Szentiványi János, Nagy Mihályi Ferencz, Szegedy Pál és Czimmerman Zsigmond uramék által.

Nemes Nógrád és Pest-Pilis-Solt vármegyék követei praetendálván azon vármegyéket az quártélyozásokkal aggraváltatni, azt állatták, hogy lehetetlen a mellett subsistálni, kirúl urunkat ő nagyságát is megtalálták, hogy diminuáltassék azon numerus; kin az nemes státusok nem kevésbé megindúlván, sajnálták mind azt, hogy urunkat találták meg előbb, holott az nemes statusoknak ő nagysága adott arra facultást, hogy egymás között eloszszák a hadakat; az minthogy az nemes statusok communibus votis deputatusokat választván, azon hadakot el is osztották s azon elosztott hadak listáját hegyelmes urunknak praesentálták is, nem esnék becsületünkre, hogy az mit egy nap végezzünk, más nap el روندatnék.

Azalatt moveáltatott az portára küldendő követről való discursus, némelyek Tassy urat nevezvén, azt találtuk, hogy holnapra haladjon, s mivel már nemzetes Szirmay István úr ő kegyelme denomináltatott, most pedig benn nem lévén, várjuk meg ő kegyelmét s vegyük resolutióját. — Ezen közben megtérvén feljebb megírt követ uramék referálták, hogy ő nagyságánál quártélyozók felől némely követek in particulari instáltak, hogy ő nagysága alliciálja dolgokat, s elúnván ő nagysága az sok úntatást, szinte most actu fáradoz ő nagysága az maga emberei által annak megorvoslásában s mihelyt elvégezik a dolgot, ő nagysága mind arra s mind az több punctumokra maga emberei által replicálni fog.

MAJLÁTH BÉLA.

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI ADATOK.

A hazai képzőművészet, műipar, nemzeti viselet, fegyvergyártás és háztartás történetéhez II. Rákóczi Ferenc udvarában s korában.

(1706—1711.)

NEGYEDIK ÉS BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY.

Ezzel fejeztetik be az 1709-ik esztendő. Az 1710-ik év január havában Fogarassy István mindenütt vele jár vala a fejedelemmel táborozásaiban; jelen volt a január 22-kén vívott *romhányi ütközetben* is, és első levele, melyet az új évben Körössyhez Munkácsra intéz, a Pest vármegyei Hévízről 1710. február 1-jén, épen a romhányi harczi s Eszterházy Antalnak a Vág és Nyitra vidékein való diadalairól szól. Minket azonban ezúttal más szempontok vezetvén, a levélnek csak utóíratát iktatjuk ide, mint a mely ruházati s háztartási tekintetben kiváló érdekű:¹⁾

»Én magam részéről a kárt a harczi alkalmatosságával valóban megvallám: mivel társzekerünket a *miéink* (valami rendetlen, prédához szokott alföldi »mezei hadak«) felvervén, *három polkróczomot, két vánkösomot, pár csizmámot, két pár ingemet, keszkenőimet*, etc. elvitték. Ezek felett ládámot öszvehasogatván, *írásimot szíjjelhánták*, s kit elvittének. Azonkívül a *Felséges Fejedelem ezüstkalánit, tálmelegítőjét*, — a kit mindenekfelett szán ő Felsége, — *kávéhoz való aranykalánkáját, posztóját*, mellyet magammal hoztam volt, *két vég muszult, zászlókot, ezüst aranyos sarkantyúját, ezüst pár patkóját* és mintegy 45 latig való dirib-darab ezüstöt etc. felprédálták. Ezek felett a *kápolnás ládá-*

¹⁾ Azt mindazáltal megemlítjük, mint a *nemes testőrség*, tehát az udvar történetét közelről érdeklőt, hogy Romhányinál »szegény cavallér Bagothay uram három lövéssel eljövén az harczhelyről, tegnapelőtt Gyöngyösön e világbul kimúla; mai napon ment Koncz Gábor uram maga brigádájával temetésére.« E testőrség a fejedelem oldalánál állott az ütközetben.

búl kehelyt, keresztet, két patinát, gyertyatartókat és több accidentiákat.« Ezután a Munkácson lévő jó ismerős udvari asszonyokat köszönteti, kéretvén, hogy »csak egy pár inggel is kedvet találnák most ő Kglmek: mivel arra szorúltam, hogy német inget gatyá nélkül kell viselnem addig, míg a magyar ingemet megszappanyoztatom.« (Német ruhát s egyéb portékát ugyanis ők is eleget nyertek volt a császáriaktól.)

A következő levél Szent-Márton-Kátáról 1710. febr. 7-kén kelt, s rövidke: »A Felséges Fejedelem most teljességgel hosszúszerű csizma nélkül volna, ha Kassán létemben egyet nem csináltattam volna. KglDET kérem: csizmákat küldeni ő Felsége számára ne terheltessek, és ha olyas alkalmatosság adatik: *bor-sot, gyömbért, mandolát, rizskását, szerecsendőt, virágot* vagy két hónapra valót, azonkívül vagy három süveg *nádmézet*, mert itt pénzzel sem kaphatok, — most is egy süveggel nagy ember-ségre szerzett Steszél uram Gyöngyösön 3 talléron, a ki más időben nem ért volna 3 máriást.« — A levél üres hátlapjára *Kőrössy* keze vonásaival ezen jegyzék van írva: »1710. die 19. Martý inasoknak küldöttem nadrágot ezeknek: *Osztrólóczky, Jármy István, Jármy Miklós, Várady, Komáromy, Kenle; Míriássynak* dolmánt is, nadrágot is küldtem, *Bicskey, Horváth József, Putnoky, Fáy, Madácsnak* vittek 11. Januariý, *Fejes, Karsay, Vay, Máriássy.*« Látható e névsorból, hogy a fejedelem körül lévő »inasok« is mind csupa törzsökös nemes családokbeli ifjak valának.

Ezen ifjak egyenruhái megküldését Szent-Márton-Kátán, 1710. febr. 15-kén kelt levelében kívánta a főkamarástól Fogarassy, ekkép:

»Mínthogy az ő Felsége inasi közül sokan nadrág (értsd: szolgálati, vagy egyenruházati nadrág) nélkül vadnak, és némelyik közülök arra fog jutni, hogy szolgálatot sem tehet csak egy hét múlva is: KglDET kérem, ha már kész nadrágok vadnak, küldeni ne terheltessek; másként, ha ő Felsége fogja parancsolni, kételenítetem mindeniknek készpénzen csináltatni. *Várady, Madács, Boronkay, Horváth* uraiméknak mentét is küldjön KglD; mert a köntös, ha az ilyen (tábori) életben az kit élünk, elszakad, nem csuda. Szégyenli ő Felsége, hogy ily czudarok az inasok, — én pedig nem tehetek róla, mivel sem posztó, sem semmi kezem alatt. Csizmát is sokaknak Gyöngyösön kellett csináltatnom. — Azon szekérben, melyet Homonnáról Vay úrfi által küldöttem Munkácsra, a *sőrharában* még alkalmas *kávé* lévén, mivelhogy innyaadó uram éppen fogytán vagyon, azt is vagy három hónapra valót küldeni ne terheltessek. Kérem KglDET, *Miskolczy István* uramnak küldjön köntöst, — ne járjon ily czudarúl ő Felsége előtt, minthogy látom continue udvarnál való maradását; ennek nem kívántatik libéria: csak *kék fajladisbíl* is jó leszén, — mértékét elküldöttem KglDnek. Kolosváry András

uram azon hordó *veres bort*, a ki a városon van, *ő Felsége italra való*, vegye kezéhez és vigyék fel a várba *ő Kglme inspectiója* alá. — Minapi levelemben tölt *nádméz* felől való mentiómot most is reiterálom, hogy *a finomából kávéhoz* vagy három süveggel küldjön Kglđ.«

Február haváról még egy rövid levélke van Fogarassytól, Czeglédről e hó 22-kéről írva:

»Felséges Fejedelem parancsolatjából írom Kglđnek, hogy Samkóval mentül hamarébbb csináltasson Kglđ *szarvasbőrből két dohányzacskót, aranyfondállal felkötve*; egyikének kerekded legyen a feneke, mint a *kávézó-zacskónak*, másika szegletes. Ha szarvasbőr nem adatnék, özből is jó leszén. Vay Ádám úrfiútól 10. praentis vettem kezemhez az *ő Felsége csizmáit*.« Ennyi az egész; de a dohányzacskós commissiót az öreg Körössy megnótabénázta.

Az ehhez legközelebbi levél Jász-Berényben, martius 1-jén kelt: »A mely mentecsináltatás felől *ő Felsége* a minap parancsolt Kglđnek, mostan Dobrovolszky uram által a posztót, a kiből kell szabatni, elküldöttem, mivel akkor Ottlik Pál uram nem vivé el. Elküldöttem azon mentének a mértékét is, a kinek az újja a hosszával mindegy, — az újja bővségének mértéke is rajta van, mert az újja olyanformán esik, mint a mellyet Szabó János csinált, a varrottat. Ha volna készen *ő Felsége* számára való bőrkapeza, küldene Kglđ vagy két párt most hamarjában, míg többet lehet; ha pedig kész nincsen: csináltasson Kglđ egy-néhány párt nyárára, — *ő Felsége* most parancsolá, hogy megírjam Kglđnek. Az *ő Felsége* inassa Máriássy derék iffíúnak dolmánya, nadrága és mentéje mértékét is küldöm; ez, két hetet nem vetek benne, hogy köntös nélkül fog járni, ha Kglđ nem fogja siettetni a köntöse csináltatását. A Felséges Fejedelem számára csak egy csepp *Ottlaréurizünek* sincsen, — kérem Kglđt, vagy négy palaczkoeskával küldeni ne terheltelessék proxima occasione. Miskolczy uram köntösérül se feledkezék Kglđ, mert már sem tehet szolgálatot. *ő Felségének* már több egy *pergelésre való kávéjánál* nincsen, hacsak Kglđ nem fog sietséggel küldeni.« (Az ily sürgős természetű commissiókat, a jó öreg Körössy, rendes szokása szerint mind aláhúzkodta, azonnali intézkedés végett.)

Martius 9-kén ugyan Jász-Berényből írt és »a rongyosága« miatt szolgálatot nem tehető Miskolczy által Munkácsra küldött czédulájával újra sürgeti Fogarassy a vén thesaurariust, hogy küldesse el már mennél hamarabb az udv. inasoknak leg-alább új dolmányait és nadrágait, ha mentéiket nem is, — mert közülök sok már nem járúlhat a fejedelem szemei elé, olyan kopott és rongyos a libériája. Hamar szakad az ily sok hercezhurczával járó tábori életben a ruha. Olvastuk már, hogy Körössy mart. 19-kén segített rajtok.

1710. martius 15-kén, még mindig Jász-Berényből a következő hosszabb tudósítással örvendezteti meg válaszképen Foga-

rassy István, a Munkács várában sokféle mívesei közt zsörtölődő vén főkomornyik és kincstartó Körössyt:

»Sok dolgai lévén a Felséges Fejedelemlennek, nem adott minden kívánságira Kgldek választ. A *carrók dolgát* proponálván, ő Felsége nem akarja, hogy elbocsássa Kgldeket. « Ha nem akarnak többé conventióssok lenni, — hát tartsanak magoknak asztalt és dolgozzanak darab számra; »mindazonáltal ha ítéli Kglde így károsnak lenni, computálván mind ételeket, italokat, — cselekedje azt, a mi jobb. A szabó hagyjon békét most a *casulának*, nem lévén talám Kgldek is ahhoz elegendő *csipkéje*; hanem azon mentét, melynek a mértékét elküldöttem a posztóval együtt, mentül hamarabb készítse el, és megbérelve küldje el Kglde, mert az új dolmányát és nadrágját a nélkül fel nem vonja, a kit pedig most visel, már jó formában megkopott. A gombkötőnek semmi munkát nem parancsolt ő Felsége, — talám jut eszébe rövidnap valami munka a kit tétessen, s azonnal Kgldek megírom. A mely köntöst most csinált a szabó, azt mondja ő Felsége, hogy parancsolt Kgldek: miképpen készíttesse el? s már ő Felségének sem jut eszébe, a kit látom, hogy nagyon bán; Kglde gondolkozzék felőle s jusson eszébe, s ha ugyancsak eszébe nem jut Kgldek, — fog ő Felsége parancsolni felőle ezután. A *varrott dolmány alá azon török vont arany-matériát* tétessen Kglde, a melyet én adtam Kglde kezéhez, a *rattin alá pedig léc matériát*. A köntöst ha ide küldi Kglde, azon veres montliszakban küldje, a kit Homonnárul vittek a szekérben oda. Azonban *bőrkapcsát* is ő Felsége számára; ha a *dohányzacskók* már készen vadnak, elküldésében fáradozzon Kglde.

A szekér mellett hogy megverték volna, semmi sincs: *de alighogy meg nem ölték a munamismákért* és a több portékák oltalmazásáért. A *gutanbikosár* ugyan elveszett, de a galamb, mivel még nem szárnyaszegett, hanem friss jó repülő, el nem vész, — hanem mindaddig kering, míg valakinek az ablakán bérepül s ott magának nyugvó szállást szerez.

Azon egy hordó *veres bor*, a ki ott (Munkácsen) tartatott ő Felsége italára, Gosztonyi uram kezéhez kell adatni, a Felséges Fejedelemlen asszony számára. « (Sarolta fejedelemlen ekkor férje lengyelországi uradalmában *Jaraszlón* tartózkodik vala.)

Ezen levél küllapjára Körössy följegyzé a fejedelemlen udvarinásai neveit: »1710. die 22. Martij. Urunk inasi. Házörző: Karcsay János, Vay Adám, Fejes Bálint. 4. Osztroloeczky. 5. Várady. 6. Jármy István. 7. Jármy Miklós. 8. Bicskey. 9. Komáromy. 10. Putnoky. 11. Kende. 12. Madács. 13. Máriaassy. 14. Fáy. 15. Horváth. « Kár, hogy keresztneveiket nem közli mindnyájának; egyébiránt egyikről-másikról ez egyéb forrásokból pótolható.

Fogarassynak e szokatlanul hosszú tudósítása után hosszú pausa is következik: mert csak 1710. april 3-kán szólal meg újra, Jász-Kiserről írván:

»Ezen *zsinór mustrája* ő Felségének nem tetszik; hanem ilyen

színü selyemből, mint e van, arra a formára verettesse Kglđ. mint a mostani *kék övet* verték a gombkötők; úgy mindazonáltal, hogy valamivel vastagabban essék a zsinórra, mint ez a mustra. Az *apró dolmánykötő* (övig érő, kurta, ú. n. »kurucz dolmány«) hogy megszabatta Kglđ, igen jó, főképpen a kit a *jóféle mustrából* szabott Kglđ; a kit pedig a rozsfélébül: aztot csak béllésnek fordítsa Kglđ, mert ő Felsége soha meg nem viseli, mivel azt mondja: éppen csak béllésnek való. Szintén ma parancsolá ő Felsége, hogy Kglđ a bejáróknak mentül hamarébb posztót küldjön, mert ezek teljességgel elrongyosodtanak. Ha számukra most nincs is több, mint Kglđ írja, egy végnél: azt is csak küldje el, míg valahonnan többet hoznak.«

Íme, az ekkori legsürgősebb hadi expedíciók, táborozási bajoskodások közepette is ráér vala a fejedelem ilyes apró dolgok iránt személyesen intézkedni és a zsinór-mustrákat, dolmány-szabásokat stb. vizsgálni. Ez csak czélszerű *idő-beosztás* mellett volt lehetséges, a mi Rákóczinál meg is volt, egész a pedáns pontosságig. Hogy mily húzamosan s mennyi mindent bírt ő dolgozni: arra legjobb tanúságul szolgálnak belső titkárai egyikének Beniczky Gáspárnak több évig tartó naplójegyzetei.

Ápril 6-kán Egerből még sokkal részletesebb utasítás megy sok mindenféleről Körössynek Munkácsra:

»A Felséges Fejedelem — írja Fogarassy — parancsolja Kglđ-nek, hogy az mente alól a *kinek mellyén lapos drótból vadnak a vitézkötések helyén való varrók munkái*, (N. B. a mely mentének a *posztója sokféle színt mutat*,) vegye ki Kglđ a béllést és tartsa meg, a *mentét pedig vágassa el* (derékban) Kglđ, s *készíttesse el mentül hamarébb röviden* (az az katonás, kurta »kurucz dolmánynyá«) és béllettesse meg azon bélléssel, a ki azon *veres mente* alatt volt, a kit *Dráguly* kapitánnak (Rákóczi egyetlen oláh ezredese) ajándékozott ő Felsége, és első alkalmatossággal küldje el Kglđ.¹⁾ A gatyákra panaszkodik ő Felsége, hogy igen nagy illetek van; ha a mostaniakat is úgy csináltatta volna Kglđ: vétessen ki belőlök, — ne legyen mód nélkül nagy bugyogója nékiek. A mely mente felől ír Kglđ, hogy egy kis hiba esett benne, hogy a *gomb 20*, és a *vitézkötés 21*, azt parancsolja ő Felsége, hogy ne csináltasson Kglđ gombot hozzá, hanem vagy alól egyet vétessen le, vagy felül, ha meg nem csúfolódnék véle a mente; ha pedig látná Kglđ, hogy jó móddal ez nem lehetne: fejtesse le mind, és varrattassa újonnan fel a húszat; vagy ha a 21-ik helyiben a *mentekötő-zsinór* jól esnék rá, — úgy is meg lehet. A

¹⁾ Jellemző, hogy Rákóczi ez évben sokat táborozván, maga is katonáival (nevezetesen a *lovassággal*) egyformára szabatta dolmányait s mentéit; mely a kuruczok által feltalált s azután a huszárságnál egész 1849-ig divatozott kurta szabás még tetemes posztó-megtakarítással is járt, a mi oly nagy tömeg lovasság ruházatánál nem jelentéktelen ösz-szegre rüg vala.

mely köntöst pedig most varranak a varrók: ugyancsak a *fekete zománcos, rubintos gombokot* kell rátétni, és a dolmány újjára csak *tiszta szkógiomból*, selyem nélkül csináltasson Kglđ gombokot. A Felséges Fejedelem, a Kéry urannál levő nyitrai embert hogy elbocsássa Kglđ a *varró István* feleségeért, megengedte, — bizvást elküldheti varró István a feleségeért, maga pedig dolgozzék, és ha a felesége (Nyitráról?) kijő: ad nekik ő Felsége vagy Patakon vagy Munkácsen lakóhelyet. Marczy pedig menjen ördögbe, ha nem akar emberséges ember lenni, s böcsültesen szolgálni a gazember!«

»P. S. Mikesnek (Kelemen; ekkor járt 20-ik évében;) specialiter parancsolja ő Felsége, hogy *libéria-posztót* küldjön Kglđ, mert igen rongyos; a kinek telik, másoknak is küldjön Kglđ, — hadd adjam ki nekik.«

Körössy György kézjegyzései e levélen: »1710. Egerben 6. April költ, vettem 24. April, este 6 órakor hozták a városrúl Hofmester uramtúl.« Valahol megkésétt tehát e levél, — azért jegyezé föl reá önigazolásául a pontos öreg, hogy ő mikor bevé. További jegyzetei, mindjárt az utóirat után, mintegy válaszul erre: »1710. 26. April, Szent-Márk nap küldtem (tehát a vétel után ugyan hamar) csámász (?) bejáróknak *sárga posztót* sing 12, karmazsint magamébúl (2 nadrágnak) sing 3. Az Fogarassyét, ugyan kit itt hagyott volt, sing 7.« A levél külrészen azon udvari bejárók nevei, a kiknek posztót küldött, ú. m.: »Giczey uram, Kisfaludy uram, Zoltány uram, Bethlen, 6. Kiszelnak, 7. Gosztonyi, 8. Kende László, 9. Monoky, 10. Mikes, 11. Ajtay.« Monoky és Ajtay nevei ismét keresztülvonva.

Két nap múlva, apr. 8-kán, megint levél indul Egerből a kincstartóhoz Munkácsra, — föl is jegyzé reá Körössy: »13. April vettem délután, Csaplovics hozta étekfogó, az városrúl jüvén sétába.« Szól pedig e Csaplovics-hozta levélkéje a főpohárnok Fogarassynak ígyen:

»A Felséges Fejedelem *veres háló-mentéjét, a nyári vászon-dolmánykát* a ki csak viselhető, és azon pamutból való *dolmányát* a kit szokott ő Felsége *dolmánya alatt viselni*,¹⁾ küldje el Kglđ, és ha van még olyan matéria, csináltasson még kettőt.²⁾ Csaplovics étekfogó által küldök Kglđ kezéhez *szép szederjes karmazsint*, két *rövid lék mentét*, egyikét gomb nélkül, a *lék dolmánt* gombokkal és egy *nyuszt-fleket*, melyet Kassán magam csináltattam vala. Fejes Bálint a *süvegre való vitézkötést* elvesztette, már az ő Felsége süvege csak úgy van; küldjön Kglđ mást, mert nem bízom az elveszetthez.«

Most egy hónapig hiányoznak a főnnyaadó levelei; csak

¹⁾ Szóval, olyan izzasztó és óvófélét, mint ma. Nincs semmi új a nap alatt!

²⁾ Természetesen, ez a ruhanemű a sok lovaglás és táborozás közepette, az izzadásra való hirtelen áthüléstől a legjobb óvószer volt.

1710. május 7-kén szólal meg ismét Fogarassynk, Szerencsről írván, ma már alig olvasható fakó írással:

»A *sárga posztót* a bejáróknak, úgymint: Kende, Kisfaludy, *Mikes*, Giczey uraiméknak kiadtam, Prinyi László és Bethlen Elek úrfiak nem vettek. Ajtay itt van, — talám a megmaradott részből adhatok neki. Az inasoknak teljességgel csizmájok nincsen; ha nem küld Kgld: ezen a concursuson (országtanács gyűlése) a fejedelem gyalázatjára meztláb fognak némelyek lenni; adtam volt nekik 12. Februarj. Bicskeynek köntöse nincsen, azért szolgálatot nem is tehet. Putnoky egy gaz (hitvány) *kucsmában* jár, nem lévén *süvege*; ha a többinek nem is: bár csak ennek az egynek küldjön Kgld *süveget* és egy *köpönyvet*. Bár Kerczill (udv. commissarius) uram is küldene az ő Felsége kocsissának, felajtárának és két csatlósának *süveget*, mert azoknak is elrongyosodott. Az étékfogóknak is már posztó kívántatna, mert sok van olyan közülök, a kik nem hideg ellen viselik a mentét, hanem a dolmányának rongyossága elfödözéséért. Sok időtül fogva mind várom a *nádmézet*, Egerben egy-egy *süveggel* húsz-húsz máriáson kellett vennem, — de már harminczon sem kaphatok. Kérem Kgldet, három *süveggel* jóféléit és hárommal alábbvalót küldeni mostani alkalmatossággal ne terheltessek, *szezfüvet*, *szerecsendió-virágot*, *sáfránt* két holnapra valót. A csatlósoknak még Mező-Bándon Erdélyben (1707. april hó) adtanak volt övet, — már semmirevalók; hanem Kerczill uram azt is küldjön.«

Körössy ezeket jegyzé a levél tiszta oldalára: »Urunknak vitt (Csaplovics?) *sárga*, veres kapezát 2; *sárga*, veres csizmát 2, *Kalvint* 1;¹⁾ nyári dolmányt 7; Bicskeynek dolmány, nadrág, Putnokynak *süveg* felkötés nélkül, *sárga* csizmát is 2; ing, gatyá pár 5, keszkenő 10. Szerecsendió font 1¹/₂, virág 1, *szezfű* 2, *sáfrány* lót 8. 43-dik vég 1708. 5. Maj hozott karmazsin-szeptuchot étékfogóknak 4 singgel 8-nak = sing 32; Ilosvay László posztó-libéria 6; csatlós-övet 4; *szönyveget* 6, öreget is egyet.«

Májusból ezen egyetlen levélnél több nem maradt ránk, vagy nem is iratott Fogarassytól. Sőt június, valamint július havak is csak egy-egy levéllel vannak képviselve. A júniusi Olcsva-Apátin (Károlyi kastélyában) e hó 23-kán kelt, s katonás pontossággal érkezett: »1710. 24. Junj vettem, palotás-hadnagy hozta«, — jegyezte reá *Körössy*, a ki is ezúttal Fogarassynak ily kedélyes soraiban gyönyörködhetett:

»En megjelentettem ő Felségének mind azt, hogy Bay László uram (ezredes, munkácsi várparancsnok) a maga szállását nem engedi Forgács (Simon, fogoly tábornagy) uramnak, s mind pedig azt, hogy Úr napján, ő Felségie lévén a vár, nem lötetett.« (Bay t. i. kálvinista volt, a kinek az Úr napja nem innep, a fejedelem ellenben katolicus, — *Körössy*

¹⁾ Talán ugyan oly szabású, a mely előbb »*Luther*-csizmának« neveztetett?

is az, még pedig bigott.) »Hogy nem lötetett: *arról már nem lehetni*, (ez volt Rákóczi nagyon böles resolútiója,) a ház iránt pedig már parancsolt ő Felsége. Tudom, hogy Bilkén vígan volt Kglđ, mert ide hallottam; de mi sem maradtunk adóssá: mert úgy kiráztuk a csizmánkból a port, hogy semmi kan bajuszszú ember nem ér velünk. Perényi Farkas uram ő Nga és Sibirik uram ő Kglme Kglđet atyafiúságosan köszöntetik. Holnap reggel indulunk Isten jóvoltából Kálló felé.«

P. S. »Ma parancsolta ő Felsége megírnom Kglđnek, hogy a szabóval minden dolgot ha félretétet is Kglđ: a *kék köntösét* (ez volt Rákóczi legkedvesebb színe) mentül hamarább elkészíttesse, mert ez a ki velünk van, már is megkopott állapotban van s minden órán ki is szakad a könyökén, azután nem tudom mit fog viselni, miglen Kglđ aztot elküldi.«

Körössy jegyzete a levél hátlapján: »1710. 29. Juny mértem az gyertyatartókat. Az öreg, hólyagos egyik font 1, lót ¹/₂, másik is font 1, lót 1. Az öreget Lőcsén csináltattam font 1, lót 13, másik —«

Fogarassy júliusi levele ezen hó 27-kéről a szólnoki táborról iratott, s aug. 3-kán érkezett Munkács várába. (»1710. 3. Augusti vettem, estve kapuzáratkor, Páter Pál [gr. Zichy Pál kanonok] hozta.« *Körössy* jegyzete a levélen.) Ez is kedélyesen kezdődik:

»Bizodalmas, jóakaró komornik Uram! A Kglđ levelét illendő kötelességgel elvévén, valóban csudálkozással olvasom, hogy az *erdélyi dámákat* (Munkácsen volt egynéhány ekkor,) vadaknak lenni mondja Kglđ. A nagyhirű paripák is elsőbben *délcegek* szoktanak lenni, mindaddig, miglen finom *kármán-zabolákkal* igazgattatván szájok, kézhez nem szoknak, — de azután szelid és két kézre kantárosok, vígan ugranak.

A dolmánt a *vastagabbik drótból* kell elkészíttetni, de úgy, hogy sürűjében essék a drót, varró uram jobban öszvenyomja egymáshoz, mert a *mustrán* ritkán csinálta. A dolmány pedig hosszabbra szabva ne légyen, mint az ő Felsége nyári dolmányi vadnak; mert ha vagy bővebb, vagy hosszabb lészen ezen *kék dolmányból* mellyet most visel, elvágatja, vagy meg nem viseli, mert *mezőben* (értsd: harcmezőben, táborban) a *hosszú köntös* nem illik. (Érdekes és jellemző megjegyzés az e korbéli magyar katonai divatról.) A gombok kicsinek is, rosszak is; elsőbben, *mint gomb- s mind pikkelnék* (így) másfél ennyi nagynak kell lenni; másodszor pedig úgy essék a csinálása, hogy a *selyem megtelje a drótot*, úgy, hogy a drót közül ki ne lássék, mint a nagyobbik gombból. A nadrághasítékját is parancsolja ő Felsége megvarratni, (körülhímeztetni.) Ha ezen köntösnek hamar való elkészítésével nem bíztat Kglđ bennünket: parancsol ő Felsége egy rendbéli köntöst, — a mellyiket mezőben valónak ítélne Kglđ lenni, minthogy ő Felsége nekem nem determinate parancsolta, — ideküldeni; mert ez a mellyet most visel ő Felsége, éppen búcsúzó-félben van, s dolmány nélkül marad. Ő Felsége azt is parancsolja, hogy se varró uram, sem pedig gombkötő magát a lehetet-

lenséggel ne mentesse: mert látnivaló dolog, hogy meglehet, csak ne restelkedjék, máskint ő Kglmeknek a restséget kiporozzák a nadrágokból. *Dohányzacskót szarvasbőrből egy párt szegettessen*, — minthogy a kerekded zacskó ő Felségének nem tetszik — Kgl. mentül hamarébb csináltasson, mert a dohányzacskók elvesztenek; a zsinórát vastagon csináltassa Kgl. és rövidebben mint eddig. Új híreim nincsenek, hanem hogy ő Felsége maga általköltöztetvén Dunántúl való hadait a Dunán, azoknak jó szerencséjük mindennap hallatik. Szepesvárat Görgey (János) feladván, maga labanczvá s pápistává is lött.»

Augustus haváról sűrűbben maradtak fenn levelek, bár apróbbak. Sorozat és érkezés szerint elsejök Szerencsen, aug. 9-kén kelt:

»Édes komornik Uram, ő Felsége parancsolatjából küldöttem a Kgl. kezébe *öt vég veres fajlandis-posztót*, két vég veres *karmazsin-angliát*, egy darab *zöld angliát* és *20 réf két bársony*, az egész perceptióról és erogatióról való specificatióval együtt.« E levelkét és a küldött kelméket egy Jávorszki Mihály nevű ferenczrendű szerzetes, kit Rákóczi várkaplánnak küldött Munkácsra, vitte volt oda és adta át Körössynek aug. 11-kén. Ugyan e nap délutánján 4 órakor vevé a vén kincstárnok Fogarassynak egy valamivel előbb, ú. m. aug. 8-kán ugyancsak Szerencsen írt másik levelét, melynek igen érdekes szövege így ez:

»Kgl. 22. Jul. datált levelét mai napon elvévén, csodálkozással olvasom, hogy ő Felsége parancsolatjából írott levelemet *az mustrákkal együtt* még is el nem vette Kgl., holott még 26. Jul., ha jól jut eszembe, Páter Pál uram által küldöttem meg Kgl. nek,¹⁾ hogy *a nagyobbik mustra szerint való drótból már a rajzolás szerint készítse el a dolmányt*, és a nadrág hasadékját is meg kell varrani, a gombok s pikkelyek pedig másfél annyi nagyok legyenek mint az ideküldött mustrák voltak. Minthogy pedig ez nem hamar esik meg: Kgl. azalatt egy rendbeli köntöst ő Felsége számára küldjön ide, mert ettől minden órán elbúcsúzik ő Felsége. A mit sokszor megmondottam Kgl. nek, már megvan: *a Dunántúl való magyarság már is Bécs táját nyargalja s égeti*, — rövid időn vehet benne német uram, ha Isten megtart bennünket! Ő ugyan *a Novellákban* (a bécsi stb. német hírlapokat érti) eleget hazud, — de nem kell hitelt adni az ebugattának!

Rizskását és apró darát küldjön Kgl., mert nincs.«

»P. S. A pestis ezen a földön a hol megszűnt volt is, már csaknem mindenütt újonnan kezdődik s nagy mértékben.« (Ez lön a háború megölő oka, a táborok elszéljesztője és végkép demoralizálója.)

Másnap, aug. 12-kén Szerencsről ismét fölkeresi Fogarassy István e néhány sorral Körössyt:

¹⁾ Itt Fogarassy a hibás, ha csodálkozik, hogy a *július 22-iki* levélben az *e hó 26-iki megbízások* vételéről nincs emlékezet; egyébiránt nem is júl. 26-án, hanem 27-én kelt ama levele. (L. fölebb.)

»Hogyha ő Felsége mentéje megbéleltetésére szöcsce nem volna Kgldek: ő Felsége parancsolatja az, hogy mind mentét s mind béllét kezemhez küldvén Kglk, itt béllessem meg oly szöcscel, *a ki nem lézen pestises*. Új hír: Krasznahorka alól elment a német; már bizom Istenben, hogy meg lehet segítenünk, a mint naponként igyekeznünk is.«

Ez a levél csak aug. 18-kán estve kapuzáratkor érkezett Munkácsra.

Aug. 14-én a csécsi táborról újra írt Fogarassy, ezuttal kissé kimerítőbben:

»A mely hét sing *rózsaszín anglia-posztót* magamnak hadtam vala, azt mai napon ő Felsége parancsolatjából Andrassy György (bárá, tábornok; Krasznahorka egyik ura s védője) uramnak ő Ngának kellelt adnom, más nem lévén. Már magam dolmány nélkül vagyok s teljességgel a nélkül is maradok, hacsak Kglk gratiája nem járul hozzám. Kérem azért szeretettel Kglket: a *franciaa kék* (sötét kék) *dolmányomat* azon alkalmatossággal, mellyel az ő Felsége köntösét *elküldendi* (így) Kglk, elküldeni méltóztassék. A ládámot meglehet akármellyikét is köles nélkül felnyitni, minthogy a zárja egyiknek sem jó. Azon *karmazsín-szín posztót* is, mellyet ott fog találni, Kglk vegye maga kezéhez, minthogy ő Felségéjé; hány sing legyen? arrúl való tudósítását elvárom Kgldek. Ottlétemben, mikor felhántam vala ládáimot, oda akartam adni Kgldek, s megint elfeledkeztem rólla. Az inasoknak csizmájok nincsen; ha Kglk egy hét alatt nem fog küldeni: megint készpénzzel fog, — tudom bizonyosan — ő Felsége vásároltatni, mielőtt a főbejáró bejelenti. Minthogy három trombitásnak most csináltak új dolmánt s nadrágot: nem lévén egyiknek is *kalpagja*, — Kglk azt is küldeni ne terheltessek. Az én kalpogom és dolmányomhoz való nadrágom csak ott maradjon, — beérem evvel a ki velem van.«

»P. S. Miskolczynak nadrágja nincsen: ha Kglk nem küld, nem is lesz. A sok mente-kérő is valóban únszól, hogy látja a telet közelgetni.«

Körössy jegyzete: »Az a veres vagy karmazsín anglia Fogarassy ládájában sing $4\frac{1}{2}$.«

Továbbá a levél érkezési üleje: »24. Aug. vettem 11 órakor, Forgács Uram ő Nga étekfogója hozta.«

Augustusban Fogarassynak még egy levele van, 23-kán Szerencséről írva. Ezt 28-kán Moszticzky vitte Munkácsra Körössy kezéhez. Többféle tárgyról szóló s épen azért becses tudósítás:

»Már sok időtül fogva únszolnak a *kassai ötreszek* régi restantiájoknak exsolutiójával. . . . Hogyha igaz praetensiójok van-e? vagy sincs? Kglk Fejes Bálint uram számadásából tudhatja; ez iránt való tudósítását Kgldek elvárom, addig ki nem fizetem őket, noha már ő Felsége kifizetnem parancsolta.¹⁾ *Fűszerszám* iránt két ízben is írtam Kgldek: de se

¹⁾ Íme e példa is mutatja, hogy ez a derék két takarékos ember

fűszerszámot, se választ nem adott Kglđ; a mely fűszerszámost előbbeni levelemben specificáltam volt, azokból kifelejtven az *olasz laskát* (maccaroni), azt is küldeni ne terheltelessék. — A mely fajlandis-posztót magamnál hadtam volt: már ő Felsege kegyelmes parancsolatjából egynéhány hadnagy számára (jutalmul) kiadtam, a többiből három trombitásnak dolmánt és nadrágot szabattam, de még egy nadrág héjjával vagyok a dobos számára; akár nadrágul akár posztóul azt is elvárom, mert igen rongyosok. Inasoknak és a kiknek *kordorány-csizmájok* jár conventiójokra, csizmájok nincsen, ha Kglđ nem küld, készpénzzel kell mindeniknek csináltatnom, vagy hét máriásával kifizetnem. — Ha eddig útban nincsen a dolmányoni, most Vipacher (Sámuel, hadi szemlebiztos) uram elhozhatja magával s avval együtt a Kálnoky Mihály uram mentéjét. — Ő Felsege a *dohány-zacsókót* várja; azonban kapcza és csizma dolgából is most minden órán fogynakozást fog szenvedni, ha csak Kglđ meg nem segít bennünket. Török András (udv. hadnagy) uram ő Kglme kéreti azon Kglđt, hogy ő Kglme számára egy *karmazsin-bőrt* adni ne terheltelessék és Samkóval egy pár csizmát számára csináltatni, a melyet Vipacher uram magával elhozhasson; melynek az árárul Kglđt contentáltatván, Kglđ jóakarátját meg is szolgálni el nem mulatja.«

Az Andrassy Györgynek adott hét sing rózsaszín angol posztó dolgát is ismétli ezen levélben a főpohárnok, elfelejtven, hogy már előbb megírta.

Ezután egy álló hónapig: egész september 22-kéig hézag van a levelezésben; e napon Szerencsről datálva szólal meg újra Fogarassy:

»A minap, mikor Kld a *fűszerszámot* küldötte, azonnal a borsnak és gyömbérnek felét a konyhára adtam, s mai napon a minap megmaradt részét. Most minden órán sem *bors*, sem *gyömbér*, sem *rizskása* nem leszen, ha csak újonnan nem fog Kglđ mindezeket küldeni. — A német úgy hallatik, hogy szűrni készül, (a Hegyallyára;) nem jó volna, ha (Érsek-) Újvárat is elvesztenék s a borunkot is elvennék! Én csak betegeskedem; Isten tudja, mi lesz továbbra velem?

Berthóti Ferencz (kassai vice-generális) uram (pestisben, sept. 11-kén) megholt, — Dévényi Adna (sic!) már szabad magával. — Pécsy Miklós (gyalog-ezredes) is megholt, a Prinyi Laczi anyja is Egerben. — Kökényesdi (Vetész) László, Kiszél Ferencz és Gosztonyi uraimék itt vadnak megint.

Az ő idő már hideg, Osztroloczky köpönyegben jár, mentéje nincsen. Máriássy Farkas az inas, atyjával (Miklós, a háború elején ezredes) együtt meghala. Suky cavallér, a ki inas vala, gugában (pestisben) fekszik.

Abbúl a *drából* küldjön Kglđ *mustrát*, melylyel a *kék kön-*

jobb gazdája volt a fejedelemnek maga magánál. Eleget csaltak-loptak azonban némely mások!

tüst készítek, — *hadd vonattassak Bártfán hasonlót hozzá, ő Felsőge kegyelmes parancsolatjából.*»

Mutatja ez is, hogy a bártfai mester Gantzaug, ügyesebb szkófiom-vonó vala a fejedelmi munkácsi örményeinél, kiket pedig Konstantinápolyból Pápayék által egyenesen e célra hozatott.

Ugyane napról és szintén Szerencsről még a következő levelet ír a főinnyaadó, s Körössy rájegyzé: »26. 7-bris vettem 4 órakor délután, városi katona hozta.«

»Bizodalmas jó Uram! Irtam vala minapiban Kglidnek a *trombitások kalpayja* iránt, — a beteg-ágyanból is csak ki nem húz ez a szemtelen Ferencz érette! Ezeknek csizmájok sincs; nem tudom, mit tegyek vellek? A kassai ötvesek Auszczukjára, kérem, választ adni ne terheltelessék Kglđ. Borbély Gáspár rongyos, apothecarius hasonlóképpen; ezeknek maga sollicitál a doctor (Langh vagy Hencziday) posztót, — én a lelkemből nem vehetek, hacsak Kglđ nem küld nekik. Már régtől fogva mind lábbadozok, ma megint rosszabbul érzem magamot.« — Talán egy kissé a pestistől is félt; nem csoda!

Két nap múlva, azonban már jobban volt; legalább sept. 24-kén (tehát épen Érsek-Újvár feladásának szomorú napján) Szerencsről kelt levelkéjében erről hallgat:

»Az étekfogók mentéjeknek való posztójokat kéri; tudom, hogy Illyefalvy uram is fogja Kglidnek proponálni.¹⁾ Azonban Kglidet kérem, két veres karmazsint, Urunk lóra való szerszámainak feligazítására küldeni ne terheltelessék. — Tegnap Ilosvay János (udv. bejáró) megrugaszkodván az maga lován Buday István (tbk) uramnál Tardoson, igen rútul megesett, — szót is alig vehetni belőle.« (Mindazáltal ő is meggyógyult s elkísérte Rákóczt Párisba.)

Érdekes e levélből is megtudnunk, hogy őseink lószerszámai sohasem fekete, hanem mindig színes, és pedig — mint itt is — legtöbbsnyire veres-karmazsín, vagy veres bagaria-szíjjakból készültek, — lettek legyen akár aranyos-ezüst boglárokkal és pillangókkal, akár apró tengeri csigákkal, kláriszal, türkissel, akár színes szirony- vagy tollszár-tüzéssel díszítettek. A csigás-és szironyos-kantár kivált a középrendnél nagyon szokásos volt, s nem kis ügyességet igényel vala készítése s ízléses ékítése a szígyártóktól.

Sept. 30-kán Szerencsről ismét sürgeti Fogarassy egy oct. 3-kán Munkácsra érkezett czédulával a szkófiom-mintául szolgálandó ezüst- vagy aranydrót elküldését: »Irtam vala a minapiban is Kglidnek, hogy azon drótból, melylyel a kék köntöst készítetteti Kglđ, egy darabot mustrának ideküldeni ne terheltelessék: hadd

¹⁾ Körössy oldaljegyzete: »30. ment el Illyefalvi.«

vonassam meg Bártfán; vagy, ha már nem szükséges, minthogy talám megvonták a törökök, — tudósítását elvárom Kgldek. » Egyéb semmi.

Ezzel aztán megszakadnak Fogarassy István levelezései; még csupán *egy*, Munkács városából 1710. november 17-kén föl a várba Körössyhez írott következő levelkéje maradt fenn:

»Kglđ parancsolatja szerint megjelentvén ő Felségeék, hogy az új inasok dolmányjok és mentéjekre *ezüstgombok* nincsenek: parancsolta ő Felsége megírnom Kgldek, hogy *selyemből csináltasson nekik* mind dolmányra, mind mentére; de, hogy a kocsisoktól s trombitásoktól (tehát még ezeké is selyemből vala!) különböztessenek: Kglđ *vitézkötéseket* csináltasson nekik. Ezt pedig ő Felsége nagyon sietteti: mert van most is oly inas, a ki szolgálatot rongyossága miatt nem tehet; Putnoky oly rongyos, hogy a szállásárul ki nem mehet, nemhogy szolgálatot tehetne. Azonban *hosszúszárvú fekete csizmát* is egynehány párt szabattasson Kglđ. (Ezek a tervezett lengyelországi titkos utazásra kellettek vala Rákóczinak.) Kérem Kglđet, vagy *három süveg nádméz*et aláküldeni ne terheltessék: mert se konyhán, sem az innyaadónál egy morzsa sincs, — tegnap én egyet kölcsön kértem, ő Felsége *számára fahévíz kikészítésére*, nem lévén a Méltóságos Asszonynál nádméz, — azt is meg kell adnom.«

E czédulával végkép bezáródnak Fogarassynak oly sok apró érdekes dolgot tartalmazó correspondentiái Körössyvel. Birunk azonban az 1710-ik évből tárgyukra vonatkozó más udvari levelezéseket is, például *Ottlýk György* főudvarmesteréit s úgy *Sibrik Miklósait* stb. Ottlýk, ki egyszersmind az 1709-ben fölállított udv. oeconomicum consiliumnak is elnöke vala, kettős minőségben szintén elég sűrűen érintkezett az öreg udv. kincstartó és főkamarrással. 1710-ből húsznál több levelét bírjuk Körössy Györgyhoz Munkácsra intézve, melyekből számos ipar- és műveltség-történeti, gazdasági stb. adatot merithetünk. Lássuk tehát ezeknek részleges tartalmát időrend szerint.

Ottlýk György a romhányi ütközet után negyednapra, 1710. január 26-án a fejedelem ekkori főhadiszállásáról, a Pest vármegyei Hévízről így tudósítja Körössyt:

»Kglđ levelét vettem böcsülettel, mit írjon megértettem. *Társolok* csináltatását ő Felsége Pápay Gáspár quartírmester uramra bízta;¹⁾ az egy *aranyfonalat* kit Kglđ mutatta fejedelemnek, hogy *feketés*, nem ő Felsége köntössét varrani (hímzeni) való, — aztot Kglđ resignálja azon munkára,²⁾ most is ő Felsége parancsolja. Fejes Bálintot azért küldte

¹⁾ Itt tollhibát tett a főudvarmester, mert nem Pápay Gáspárt (a fejedelem nándor-fejérvári residensének nevét), hanem Pápay Ferenczet a nemes testőrség szállásmesterét kell vala írnia.

²⁾ Fogarassynál, mint láttuk, *ezüstfonálról* van szó; itt pedig

(Munkácsra) Urunk, hogy, ha mit fog parancsolni maga után külden Kglđnek, ő általa küldjön Kglđ; azért mindenkor ottan készen legyen. — *Skófpiumcsindlók* kire vannak bízva, az forgassa dolgokat.

Németet ez elmúlt szerdán megvertük dicsősségesen, de a harcshelyről gyalázatosan elszaladtunk; *ezt okozták Tiszántúl való némely istentelenek*, kik szélthé szekereinket is fölverték, még a Bokody (udvari tiszt) szekere is. *Ezüstnérbe* még is kárt nem vallottunk, *az egy ezüstpo-haraink és kanalaink oda vannak.*¹⁾ Talán az Isten a mi földünkön (Ottlők Vág-vidéki ember volt) több szerencsével megáld bennünket!»

Második levele a főudvarmesternek 1710-febr. 20-kán Czegleden kelt, ebben megint ama kérdéses *aranyfonál* ügye hozatik elő:

»Még ennekelőtte is Felséges Fejedelem kegyelmessen resolválni méltóztatott, hogy *Munkács vára alatt dolgozó mesteremberek* (törökországi örmények) *aranyfonalából*²⁾ a ki alábbvaló: *Nemes Compánia tarsolyainak varrására* adatta volna Kglđ vice-quártélymester Pápay uram kezéhez. Minthogy pedig itt sehol, még drága pénzen sem vehettünk *aranyfonalat*: azért ő Felsége újonnan parancsol általam Kglđnek, hogy azon alábbvaló *aranyfonálból*, a ki nem is Felséges Urunk köntössire való, adasson annyit, a mennyi szükséges léssen azon *Nemes Compánia tarsolyainak*, Pápay Ferencz uram kezéhez, erga sufficientem quietantiam. — E mellett, itten drága pénzen köll *kordován-csizmákat* venniünk, ottan pedig keze alatt lévén mind csizmadia, mind kordován-bürek is Kglđnél, jobb oeconomiának gondolnám, hogyha csizmákat varratatna Kglđ ottan és egynéhány párral küldene utánunk.«

Ottlők ez után Szerencsről ír 1710. mart. 11-kéről egy kis czédulát Körössynek: »Felséges Fejedelem parancsolatjából ideérkeztem, az egész jószáginak dispositiójára, úgy a *tábori készületekre* nézve. Minek előtte Munkácsra mennék, akartam Felséges Fejedelem parancsolatját Kglđnek jelentenem, hogy *annyi sárgakarmazsint* adattasson Kglđ *Nemes Compánia számára*, a mennyit kívánni fog *quartírmester Pápai Ferencz uram*.« Ezen adathól is is látható, hogy Rákóczi nemes testőrsége ezüstgombos és zsinóros buzavirág-kék dolmánya s nadrágjához sárga csizmát viselt. A pantallér-, tarsoly- és lóding-borítás narancsszínű bársony volt, aranyfonállal kivarrva.

Másnap, mart. 12-kén ismét a következő levélke megy Szerencsről a főudvarmestertől a kincstárnok és főkamaráshoz Mun-

aranyról: nem tudjuk ő tévedett-e, avvagy Ottlők? De az ezüstnek előbb van feketés színezete, mint az aranynak.

¹⁾ V. ö. Fogarassynak 1710. február 1-jén ugyan e tárgyról írott levelével.

²⁾ E sorokból látszik, hogy a szkófiom-gyár a várhegy alját kerítő úgynevezett „*Palánk*“-ban volt, valamint a *pénzverő-ház*: is.

kács várába: »A minémű *fejér csújtárok* vannak Kglđ keze alatt: ő Felsége parancsolja, hogy azok közül *ötvenet* küldjön Patakra Kglđ, — ott keressünk valami módot, hogy *megfestettessük*.« (Fejér csótárt ugyanis senkisésem használt, leginkább vöröset avvagy kéket, — olyan lévén fején csújtár alatt a ló, mintha abroszszal volna beterítve. Ezért igen ízléstelen volt Pest városa 1867-iki koronázási bandériumának fölszerelése.) A levél további részei: »E mellett most legjobb ideje lévén a borok eladásának. mivel Kassán is (gönczi hordaja a hegyallyainak) 40—40 talléron (60 Rh. frt) kel, — mennél többet eladhat Kglđ, adja el, hogy valami pénzt teremtsünk ő Felsége sok rendbéli szükségire; 40 hordót (mintegy 125 akó) mindazonáltal meghagyhat Kglđ.«

Ezen levél Beniczky Gáspár fejedelmi titkárnak, az udv. gazdasági tanács előadójának keze írása, — csupán az aláírás Ottljké, mint e tanács elnökéé.

Mart. 15-kén Szerencsről hosszabb, érdekes és helylyel-közzel kedélyes tudósítást küld Ottljk Körössynek, de a ki csak e hó 25-kén d. u. vette azt:

»Kglđ levelét de dato 2. Febr. csak szintén mai napon vettem itt Szerencsen, az hová Fejedelem szükséges dolgaiban érkeztem. Értettem bajoskodását Kglđnek a lengyel creditorral; igen ravasz ember ő Kglme, — megesmertem Eperjestr. Urukra ő Felségére nem kell semmit halasztani ebben az dologban: mert ő Felsége én rām bízza az egész oeconomicális dolgait. Azt escelekdjük, a mi legjobb. Ha munkácsi borok itt volnának, tudnám eladni azokat kik Szent-Miklóst vannak per Tall. 40, mert Tokajban épen most valék: per fl. 50 szedik a bort, — de nem is a java. Ócsón Kglđ a borokat ne adja, stb. Én is elvégezvén dolgaimeket Patakon és Tokajban, elmegyek Munkácsra, a mi legjobb, végeznek együtt Kglđdel.

Felséges Fejedelmet, Istennek hála, jó egészségben baltam, most Hlovay Ábrahám uram felmegyen, — tehet mindenekről bővebb relatiót. Kálnásy (munkácsi tisztartó) uramnak adjon Kglđ pínzt munkácsi fortificatióra, (A várhegy aljának körülbástyázása hét szögben, Damoiseau francia mérnökki dandárnok tervezete szerint.) ő Felsége parancsolt énáltalam. Micsoda fundus rendeltetett azon fortificatióra? megmondom Kglđnek.

Fűszerszámot itt tanáltam hintó-fiókban: de én Udvarnál provideáltam volt fűszerszámról, ez pedig megmarad pro reserva. — Kérem Kglđt, mondjon alázatos szolgálatomat Méltóságos Generális Forgács Uramnak ő Ngának. Recentissime Nagy-Szombat táján derekassan levagdaltak németekben a mieink, sőt cziferi kastélyból is ostrommal kivették (Béri Balogh Ádám) őket. — Értettem, hogy Kglđ úri módon él; egy felől lekire vigyáznak Kglđnek, (az új kath. várkaplán,) más felől testire; (Parúzi olasz doctor;) tudom, eddig megtanulta Kglđ az olasz módit, — bárcsak a Samkó (udv. csizmadia) feleségén nem próbálta volna! Elhi-

szem, a doktor is nem bocsát betegséget Kglldre, — de bár annak kedvét keresné Kglld: mert az rézből aranyat csinál, (Telkibányán próbálta) de confortatívának is mestere; erre, — tudom, — mind szüksége van Kglldnek.

Méltóságos Bercesényi (László) úrfinak valami gombjai vannak Fejes Bálintnál; ha bizonyos alkalmatossága adatik Kglldnek: ne terheltelessék ideküldeni, lévén nagy szüksége az úrfinak reájok. »

Martiusból Ottlyknak még két kis levele van, az egyike 22-kén Sáros-Patakon kelt: »Épen ma érkezvén ide Patakra. Fejes Bálint megadá az Kglld levelit. Itten valamely napok alatt elvégezvén dolgaimat, mindjárt Munkácsra megyek és ott is a difficultásokat eligazítom, sőt a Kglld cassája is hogy ne maradjon ürössen, abban cooperálok. Meglátom, incsenyér (t. i. a vár-építő hadmérnök) mire költi a pínzt? Munkásokra mindazáltal Kálnásy uramnak kell adni pínzt.« Gr. Forgáchot tisztelteti, gr. Zichy Pál kanonokot pedig a várban elszállásolni kéri addig is, míg ő odaérkezik. »

A másik, még rövidebb levélke ugyan Patakon, mart. 24-kén iratott, s Rákóczinak abbéli parancsát tudatja, hogy Körössy ne terheltelessék »Fejedelem Munkácson letett *veres borait*, valamennyi vagyon, Gosztonyi uramnak (a fejedelemnő udvari egyik főtitiztje) resignálni és Szkoláig (Lengyelországba) beszállíttatásokat elrendelni« Sarolta-Amália fejedelemasszony asztalán tehát úgy látszik, leginkább a vörösbor járt. Talán még odalaza Hesenben szokott volt a burgundi borokhoz; vagy, hogy azért, mivel a tokaji nagyon is erős volt neki.

Ettől fogva sokáig, — három vagy negyedtél hónapon keresztül Munkácson volt és személyesen érintkezett a főudvarmester az öreg Körössyvel: mert egész 1710. július 18-káig nincs hozzá levele, a mely napon ismét Szerencsről ír neki:

»Kglldtől semmi válaszmom nincs csináltatandó *új sátor felül*, kirül Csámbás által írtam és *delineatióját* is megküldtem Kglldnek; van-e Kglldnek *vörös bagaziája*? és micsoda requisitumok kívántatnak hozzája? kérem, sietséggel tudósítsom Kglld, lovas szabados által; és a mi szükség lesz azon sátorhoz, itt szerzem meg. — Minden holnapra egy hordó bort kell adni Forgács uramnak ő Ngának; kérem Kglldet, parancsoljon adatni: ne szenvedjen fogyatkozást.

Úgy hallom, csak házasítja Kglld az iffiakot, pestissel sem gondol; olyan az öreg legén, a ki nem mér házasodni, — szerzőnek vagy kuplernek teszi magát, — sed haec in confidentia.«

Július 21-kén Szerencsről megint ír a főudvarmester, a kit ekkor már értesített volt Körössy: mi kell a sátorhoz? »Íme az sátormesternek (ez Munkácson dolgozott; zsidó volt,) kívánsága szerint *sátornak megfestetésére* küldtem *indichet* (indigo?) és *salamiát*, pro Rhen. fl. 17. Kassárul hozattam. Kglld azért ne terheltelessék ezen festiket sátorcsináló

kezébe adni, és parancsolja meg Kglđ, hogy azon utólsó sátorot mennél-hamarabb csinálja meg, hogy ő Felsége ne apprehendálja késő csináltatását. Czérnát pedig se fejéret, se vörösset Kassán nem kaphattak; Kglđnél elég lévén, czérnát abból adjon Kglđ, hogy a miatt elkészülése későn ne legyen. *Förös bayaziát*, minthogy az kereskedők vásárookra eloszlottak, eddég sem kaphattam; mindazáltal azon leszek, hogy szeret- tehessem, csak Kglđ tudósítását: hány véggel fog kívántatni? sietség- gel vehessem. — Sarier (Charière, franczia ezredes) uram bizonyos *öntái* Urunk ő Felsége elmenetelekor (Munkácsról) vagy Kglđnél, vagy Kerezel uramnál maradtak; Kglđet kérem: ne terheltelessék azon tálokat, midőn Berzeviczy uram az *angliai nyergeket ő Felsége után fogja küldeni*, azon alkalmatossággal expedálni, a szekér mellé Commendáns (Bay László) uram, bátorságossabb útra nézve vagy két hajdút rendeltetvén.

Urunk ő Felsége, az mint most érkezett svéciai tisztt referálja, a Dunánál vagyon; némely regimentek áttalköltöztek Balogh Ádám uram- mal a Dunán, Károlyi uram pedig Felséges Urunkkal Dunánál maradtak.

Szepesvárát feladták, Görgey (János, szepesvári parancsnok) uramot Késmárkra árestomba vitték, fia pedig sebben megholt, hajdúság nagyobbára elpusztult, némelyeket vasba vertek.

Várbéli apothecariusoknak orvosságokra ne terheltelessék Kglđ valamely bort és borseprűt adatni. Mit csinál az várbéli doctor? Van-e sok poltura? tudósítson Kglđ.

A sátorokra nézve megjegyezzük, hogy ezek rendkívüli nagy- ságuk és fényes kiállításuknál fogva igen sokba kerültek: egy-egy díszes sátor több ezer tallérba. A sportkedvelők előtt nagy érdekű lesz azon új adat, hogy már Rákóczi is lovagolt *angol nyergeken*.

Még július 30-káról is van levél Ottlyéktől Szerencsről; de ebben csak azt kéri, »hogy a minemő orvosságot Joannes Borbély apothecából kíván, — a mely borbély táborról jött, — azon orvos- ságok sietséggel adattassanak, (rémségesen terjedt a pestis!) és prae- fectus uram kezéhez kell küldeni, — ő Kglme bizonyos lovas ember által ide fogja küldeni.«

E levél hátára Körössy a következő *borjegyzéket* írta: »1710. Urunk bora Munkács várában, vasa 72. A finumot kivettem, mintha nem volna, vasa 3.; marad 69. Forgács uramnak új esztendőig kell vasa 5, marad 64. Az Marczy elvitt 53 hordó és 6 antalra (átalag) kell 1, marad 63. Urunk számára hagyok vasa 30., ma- rad 33.«

A főudvarmesternek Körössyhez intézett ezen levelei között van egy, »Tokaj 1. Aug. 1710.« kelet alatt Décsey László m. k. P. H. aláírással megerősített nagyon érdekes bevásárlási és eladási számadás, melyre *Ottlyk György* kezével ez áll jegyezve: »*Újvári zsidóktól vásárlott portékáknak, száma 1. Aug. 1710.*« E száma- adásnak fölvevett tárgyunkhoz tartozó tételeit ismertetni el nem mulaszthatjuk. A kiadások a nemes testőrség szükségei fődözésére

rendelt máramarosi kősókkal térítették meg, és a bevásárlások ezen udvari díszcsapat felszerelésére fordítottak. A portékák átvétele a kereskedőktől Jász-Berény városában történt, a hová egyszersmind a Tiszán Szőlőnőkig leúsztatott kősó ezreit szekerekben szállíták. Az átvett áruk ezek valának:

»Jász-Berénben Izrael és Jákób nevű zsidóktól sóval vásárlott vásárlásnak specificatiója.

Selyem- és fajlandis-posztók. 1. 19 vég *kék selyem-posztó*, mely végeken vagyon ulnae nro 433. Ezen 433. réf posztó, réfit cum Rh. fl. 5. 50. 50. computando, facit Rh. fl. 2381. den. 50. 2. Tizenkét = 2 vég *kék fajlandis-posztó*, = 212 réf; réfit cum Rh. fl. 4. den. 4. 3. 30. computando, téssen Rh. fl. 850. den. 00. 3. Egy vég *kék bársony*, = 20 réf; réfit cum Rh. fl. 7. den. 7. comput. téssen Rh. fl. 140. den. 00. 4. Tizenegy kártya *karmazsin-selyem*; kártyáját cum Rh. fl. 30. den. 10. comput. facit Rh. fl. 330. den. 00.« (NB. A *kék selyem-posztó* a remes testőrifjak dolmányaira és mentejére, a *kék fajlandis* nadrágjaikra, végre a húsz réf bársony, kalpagjaik kiesingő csákójára volt szánva. Ezen fiatal lovagok száma ekkor mintegy 80—90 vala.)

»Ezek a Nemes Compánia számára való vásárlások, kiknek az árra extendáltatik ad Rh. fl. 3701. den. 50.«

»Következik a *Felsőges Udvar* számára való vásárlás. 1. Öt vég *veres és zöld selyemposztó*, réfit cum Rh. fl. 6. 6. computando, 122 és $\frac{3}{4}$ réf téssen Rh. fl. 736. den. 50. 2. Egy vég *rózsaszín selyemposztó*; réfit cum Rh. fl. 5. 50. comput., 29 réf téssen Rh. fl. 159. den. 50. 3. Hat vég *veres fajlandis-posztó*; réfit cum Rh. fl. 4. 4. comput. $96\frac{1}{4}$ réf téssen Rh. fl. 385. den. 00, = Rh. fl. 1281. den. 00. Az egész vásárlásnak summa Rh. fl. 4982. den. 50.« Következik a földözetről, vagyis »Az Berinben vitt sókról való extractus.« E szerint a szekérbéren kívül, a mely szintén sóul fizettetett le, átvétetett Jász-Berényben 5953 kősó. Ebből a hadak szükségére kiadatott 163; eladatott helyben 10 és 11 máriássával párja, nro 1129 kősó. Item, a turaiaknak adott el párja 11 máriáson, négy reá adott sókkal együtt, nro 1744. kősó. Item sószállításokért helybérben minden százból egy = 59 kősó. »Item, Kegyelmes Urunk ö Felsőge parancsolatjából *pozsonyi kereskedő kalmár zsidóknak*¹⁾ Jákób, Lázár és Izraelnek, *vásárlott portékákért és posztókért* erogáltatott sal. lapid. nro 2837. A zsidóknak és másoknak *redadásra* sal. lapid. nro 21. Tota summa erogationis salium in Berény, nro 5953.

Ezután jó az iménti pénzért eladott sók bevételi összegének specificatiója; ú. m. dömsödi Mészáros Istvánnak eladatott 753 kősó, párja per 11 máriás, = 1180. Rh. frt és 32 den. Szöcs Andrásnak és társainak eladatott 376. kősó, párja per 10 máriás, = 535. Rh. frt. 80. den.

¹⁾ E pozsonyi zsidókat Ottlyk nyilván azért nevezé *újváriak*-nak, mert Érsek-Újváron keresztül, s az ottani várparancsnok engedélyével és menetlevele mellett jöttek le áruikkal.

A turaiaknak eladatott 1744. kősó, párja per 11. máriás, = 2718. Rh. frt. 72 den. Tota summa perceptionis pecuniarum Rh. fl. 4434. den. 84. *Ezen összeg kiadásáról való számadás:* Die 30. Junij a szegi táborra (Szólnok mellett) Török András udv. vice-kapitány uram kezéhez küldöttem, a ki is azt tüstént »a nemes karabélyos regiment számára Zaý (András) úrfi Oberster uram ö Nga kezéhez assignálta, Rh. fl. 1050. Die 5. Julij Zaý úrfi ö Nga bizonyosszámú hadakkal portára menvén, ugyan ö Ngával bizonyosszámú nemes gavallérok (testőr-lovagok) is: az úr Török András uram parancsolatjára administráltam azon gavallérok számára Zaý úrfi ö Nga kezében Rh. fl. 156. den. 60. Ugyanennek egy része a karabélyosok tisztei számára ment. »Die 6. Julij, adminisztráltam Nemz. Vit. Pápay Ferencz Nemes Compánia quártélymesterének kezében erga quietantias, ugyan az nagy-szezi táboron, Rh. fl. 1361. den. 22. Die 14. Julij Tek. Nemz. Beniczky Gáspár uram (udv. titkár és a nemes testőrségnek is hadi secretáriussa) ö Kglme kezében itt Berinben adminisztráltam Rh. fl. 1190. den. 54. Hadtam Egerben Kimita János (udv. fizetőmester) uram keziben, nem bátorkodván az pénzt magammal hordozni, pro administratione Rh. fl. 660. den. 00. Vagyon de praesenti nállam Rh. fl. 16. den. 48. = Rh. fl. 4434. den. 84. Az vásárlásokért exolváltam az zsidókat azon berinyi sóbúl, cum Rh. fl. 4982. den. 50. És így az egész berinyi sóbúl adminisztráltam in toto Rh. fl. 9417. den. 34.«

Végül még megjegyzi és kiszámítja Décesey, hogy mivel ezen »Nemes Compánia sójábúl« Török András udv. kapitány parancsára a karabélyosoknak is kelle bizonyos pénzt adminisztrálnia, továbbá az Udvar számára föntebb kitett vásárlásokat is ezen alapból fizette vala ki: tehát Körössy György kincstartó és főkamrás ezen összegeket, ú. m. a jún. 30-kán Zaý András úrfi kezébe adott 1050. Rh. frtot, az ugyanannak, mikor portára ment adott pénzből 130 frtot, és a zsidóknak az Udvar számára tett vásárlásokért kifizetett 1281. Rh. frtot, vagyis mindössze 2461. Rh. frtot tartozik megtéríteni a Nemes Compánia cassája számára.

Eddig a kiváló érdekű számadás.

Augustus haváról a főudvarmesternek öt levelkáját bírjuk Körössyhez. Az aug. 6-kán Szerencsen datáltban írja: »Szombaton érkezett ide a Fejedelem, de itt nem késik, az egész hadakkal lemegyen: mert Újvárat a német keményen megszállotta, úgy, hogy senki be sem mehet.

En hacsak jobban leszek, (azt írja, hogy »nyomorúlt beteg«) Kgltek közé elmegyek. Szluha György (zborai praefectus) labanczczá lőtt, az átkozott lelkű, nem kicsin confusióra.« Ez a rövid tudósítás lényege.¹⁾

¹⁾ Ottlők e levelének belső lapjára Fogarassy István is írt néhány

Az aug. 8-kán írott levél már egy kissé tüzetesebb: »Ezen franciscánus barátot Urunk parancsolatjából Pál fiammal felküldtem, hogy az egyházi szolgálatot a várban, úgymint várbéli káplány continuálhassa és Kglđ mellett éljék. Megmondottam Felséges Fejedelemnek: mai napon vett Kglđ írásából értem, *sátorcsinálásban* micsoda akadályok vannak? Ha gyógyúlnak a mesteremberek, Kglđ continuáltassa a munkát vélek. Én Urunk parancsolatjából itt maradtam, feles dolgok folytatásáért. Mint-hogy Pál fiam Jaraszlóba (a fejedelemasszonyhoz) és onnan talám moszkva czár után is elmegyen, leányom Juliánka portékáját, kit már sequestráltam és Kerczel bótjába tetettem, ne terheltecsék megmondani Kglđ kérem, commendans uramnak: adassa ki, hogy Pál fiam kivihesse Jaraszlóba; az én portékáimhoz penig, a ki felső tárházban vagyon, senki ne nyúljon, — maradjon békivel. Itt, hála Isten, jó hírek folynak, kikről bővebb relatiót teszen Pál fiam.«

Ennek mintegy folytatását képezi a másnap, aug. 9-kén szintén Szerencsen kelt s Körössy által 11-én vett következő levél: »Tegnapi napon Ottlik Pál fiammal az franciscanust nem küldhetvén, mostan expediáltam őtet; tudom, — csendes s becsületes ember lévén, — contentus leszen Kglđ vele. — Kolosváry (András, levéltárnok) uram, Urunk parancsolatjából jőjjön mellem sietve és Bay László uram íródiákját is hozza el pro cancelista. Valamely száz forintokat is küldtem Kglđnek, az ott levő cselédek conventiójára. Elhiszem, máshonnan is begyün a pénz, az mint ő Felsége ökreiért is begyütt egy-néhány ezer tallér.

Az mely *posztót Pestről kihozattattam*, (a pesti városi hatósággal júliusban kereskedelmi szerződést kötött a fejedelem.) abból némely *udvariaknak* kiosztván a posztót, a többit megküldtettem Kglđnek; mennyi légyen? Fogarassy uram specificálta. E mellett *Nemes Compániának* kiváltképpen való szüksége lévén *aranyfonálra*: kérem Kglđt, ha alábbvaló, úgy finomabbjából is leszen, ne terheltecsék ideküldeni, hogy az mesteremberek magok munkáját hamarabb végezzék.«

Az aug. 11-kén Szerencsről írt hosszabb levélben az ismét súlyosabb beteg Ottllyk a maga helyett Munkácsra küldött Kerczel András udv. commissarius által teljesítendő udvari szolgarend-kifizetések és egyéb financiaális ügyekről rendelkezik, melyek minket kevésbé érdekelnek. De érdekel a levélnek egy

sort Körössynek: »A mely *hat sürey nálmnérül* emlékezetet tett vala Kglđ Munkácsra, hogy Patakon volnának, több nem találtatott kettőnél. Kglđt kérem: adandó alkalmatossággal *udlmézet, borot, gyömbért, diót, cirágot, szekfüvet* küldeni ne terheltecsék, mert már megint pénzen venni kénytelenítettem«, t. i. a fejedelmi konyha szükségére.

pontja, a melyből megtudjuk, hogy a fejedelem archivumának egy részét maga után vitetni rendelé: »Kolosváry uramnak kérem, ne terheltelessék mondani: mind ő *Felsége pecsétjével, úgy az archivummal is*, — cancellistát is magával elhozván, — utánam siessen és hovahamarabb gyűjen.« A levéltár valószínűleg csak Szerencsig, vagy legfőlebb Szólnokig vitetett, valamely fontos expeditiók végett; az ellenség felé közelebb szállítani veszedelmes lett volna.

Még aug. 14-kén ír Ottlők, de dato Szerencs: »*Prussiai királynak* (tokaji borokat vásárló) *emberivel* az borok iránt mire mehetett Kglđ? örömet informáltatnám magamot. Én még szemben vele nem voltam, mai napon várom magamhoz; azon leszek, hogy disponálhassam: nem szakasztva, (értsd: válogatva,) hanem az egész borokat vegye el. E mellett értettem, hogy Kglđ difficultálja Migos Forgács Simon uram ő Nga számára menstuatim egy-egy hordó bornak administratióját; a mit eddég is adott Kglđ, — az is merő eczet. (E sorokat Körössy aláhúzta.) Édes komornik Uram, Felséges Fejedelem méltóságát respiciálja Kglđ, hogy ezért ennekutána pirongatást ne szenvedjünk.« Ismét sürgeti Kolosvárynak mielőbbi alájövetelét, másként a fejedelem megneheztele reá.

Ettől fogva Ottlőknek egész 1710. octóber 9-kéig nincsenek levelei; mely utóbbi napon S.-Patakról ír:

»Vettem becsülettel Kglđ levelét. Bánom, hogy Gosztonyi uramot posztója itt nem érte; pro conservatione visszaküldtem. *Kordocán-csizmák* nemcsak inasoknak, hanem másoknak is kívántatnak; én pénzen nem veszek, ha Kglđ nem küld. Doctor uram ott fog késni, bor-praebendát parancsoljon ő Kglmének, sött ha *orvosságokra kívántatnék bor*, azt is adasson Kglđ.

Nekünk nem jó szüretiünk lesz: mert a német gyűin Hatvan tájáról; magam is nem sokára fölmegeyek Munkácsra, báresak egy szállást deputálna Kglđ számomra: az innekső szobát és a feketés (?) házat magánál tartaná, holmi egyetmást bótban (boltozott helyiségben) tartathatna; cselédeim Commendáns Uram alsó, palánkbeli szállásán Commendáns Uram cselédjénél eltérnek, — avagy mesterembereknek helyt keressen Kglđ másutt, az is jó volna számomra. Megbocsásson Kglđ, hogy evvel fárasztom! Deus nobis haec otia fecit.«

»P. S. Szencsejt küldtem, hogy egy darab posztót hozzon azon zsákból, mely Kglđnél hagyatott.«

Az ezutáni napokban elég sűrűn irogat Ottlők, ú. m. mindjárt oct. 13-kán, Patakról így rémíti az öreg Körössyt: »*Úgy látom, az ellenség nem sokára fölhaajt* (Munkács alá) *bennünket*. 10. praesentis Gyöngyösnél volt, mulat-é? nem-é Egernél? — elválík. Itt valóban kapdosunk a szüreten, de szekér héjával vagyunk, soha nem tudom: hogy vitessük föl a borokat? A

Szarvas is (nagy Rákóczi-szőlő neve) ma hordókban lesz. — rég mesterkedem rajta, hogy kárt ne valljunk. Fejedelem tegnap-elűtt Unghvárra ment, de ma visszavárom. Ime, felküldtem udvari commissariust (Kerczel Andrást,) *ut praeparet vias Domino, mint Szent-János*. Magam is követem nemsokára őtet. Egy *incsenírt* (hadmérnököt) küldtem, kiben egész jóság vagyok; annak két itcze bort napjában adasson Kglđ, ha Kerczelnek nem lesz bora, és ha sör léssen, két itcze sört és egy itcze bort. Asztala Kerczel uramnál léssen.

En jóllehet Baý László uram szállásán, Palánkban leszek: de a várban is szükségem léssen egy szobára, Fejedelem dolgaira nézve; hacsak Kglđ meg nem könyörül rajtam, egy innekső szobát kiüresítettén, másképen nem mindenkor szólhat Fejedelem vélem, ha continuo oda alá (t. i. a Palánkban) leszek. »

Erre három nap múlva, oct. 16-kán, szintén Sáros-Patakról datált terjedelmesebb és becses tudósítása következik az ugyancsak szüreteltető udv. gazdasági tanácselnök és főudvarmesternek:

»Szoros instantiáját Gróff Zichy (Pál) uramnak megtekintvén ő Felsége, kegyelmes parancsolatjából kelletett Kglđet requirálnom *mentéje megcsináltatása* iránt, minthogy az Felséges Udvar gyalázatjára mente nélkül vagyok. Úgy hallom, nagyon Kglđnek oly színű posztója, vagy ha ez nem lenne is: Méltóságos Gróff Forgách Simonné Asszonyomtól ő Ngátúl cseréljen másféle színűen, minthogy — a mint hallom, — nagyon *violaszín posztója*¹⁾ ő Ngának; ha *rókamútt-bélése* nincsen: valamely tisztességes *rókahút-béléssel* is megbéleltetheti Kglđ. A *süvegét* is minél tisztességessebben lehet, készíttessék el Kglđ; tudhatja Kglđ, hogy ennek az úri embernek pénz-fizetése is olyformán nincsen, — avagy csak az ilyenekből compensáltassék *há szolgálatja*.²⁾ Az mértékét is elküldöttem his aclusis Kglđnek, — ahhoz kell alkalmaztatni csináltatását az mentének.

Itten jóllehet igen lármás és hazug hírek futamodtak volt, hogy az német Miskolczig nyomult volna, ki miatt az szüretet is sok helyen félben kellett hadni és sok ezereket érő kárt vallottanak sokan: de Istennék hála, tegnap késő este érkezvén Miskolczról portásunk, (portyázó-esapatunk) meghozta bizonyosan, hogy semmi sincs benne, (t. i. a hírbén.) Az rozsnyói (Viard) ugyan megindult volt Balog felé: de az is nem tudatik, hová lött? Azért az szüretet Isten jóvoltából continuáljuk, de valóban nagy fogyatkozással: mert *reménységünk felett sok asszúszlő lévén, igen kevés borunk ingrediál*. Bezzeg, ha idő volna reá, volna most

¹⁾ Gr. Zichy Pál ugyanis *pap*, nevezetesen *győri kanonok* volt, — azért kell vala neki *violaszínű* hosszúmente, rókaprém-béléssel.

²⁾ E »*há szolgálat*« (?) a lengyelországi bűjdosás idején *császári kénséggé* aljasodott le, — mint a cs. k. közös hadi levéltár titkos actáiból kiderül.

mórlunk az asszús-ölő-bor csindáltatásban: mert sok helyeken majd fele is mind megaszott a termésnek.¹⁾ Ma küldtem fel másfél száz hordó (470—80 akó) bort, ezután küldök többet is. Hanem viszontag Kglđ küldjön vagy három hordó ó-bort, ő Felsége asztalára valót sietve, minthogy itten oly nyomorúlt bort iszunk, hogy majd el kell vesznünk. A borokat meghadtam, hogy az városon (Munkács) templomban rakják bé, minthogy még nem egészséges pincebe az (új) boroknak létele. A kulesárt küldtem borok mellé, hogy reájok vigyázzon.»

A levél külsejére az unitáriusok ellen különös ellenszenvvel viseltető buzgó catholicus Körössy így jegyzé föl az érkezés idejét: »1710. 19. 8-bris vettem, *Szent-Háromság-tagadó Kövenly uram hozta*, délbén.« A »Szent-Háromság-tagadó« epithetont az eredeti egyéniségű vén Körössy az illetőknél még conventiós lajstromaiba is gyakran fölteszi, — oly tekintélyes főembereknél is, mint pl. névszerint a fejedelem fegyverhordozója: *Vargyasi Dániel Péter*, vagy Nagy-Ajtai *Cserey János* ezredes az udvari hadakban.

1710. oct. 22-kén ismét udvarol Ottlyk György Patakról Körössy druszájának Munkácsra, illetén levelkével:

»Kegyelmes Urunk ő Felsége parancsolatjából vagy három betegeket, úgymint *Fogarassy István*, *Iloscay János* és *Kún István* (ezredes) uraimékat kellett Munkácsra küldenem, — kiknek intertentiójokrúl irtam udr. Commissarius Uramnak is. Kglđ is azért az ó-borból a megnyit elegendendőnek ismérrend, mind közönségessen adasson ő Kglmek számára.

Innét egyéb hírt nem írhatok, hanem az lármák megszűntek: minthogy az mi hadaink is Dopszához gyűlnek az franczia regiment (Charrière) mellé, az ellenség (t. i. Viard) penig eddig is Kazánál fekszik, de nincs több kétezernél; de, ha valahogy *Haiszter* (ekkor már *Pálffy*) Jász-Berény tájárúl feldobol, — akkor lészen az hadd el hadd! Bay Lászlóné Asszonyomnak jó szívvel hírt teszek, ha mi láрма lenne, de mindazonáltal nem ártana anticipálni ő Kglmének elmenetelit.«

Oct. 28-kán már Munkács városából ír Ottlyk föl a várba Körössynek, jelentvén, hogy »én akaratom ellen is érkeztem ide Urunk parancsolatjából: de a Kglđ *tükörös házátúl* félvén, inkább itt szállottam, — úgy adja Isten, reá nem szorúlunk, (t. i. a várba zárkózásra.) Minekelűtte Kglđ látogatására felmenjek, akartam kérnem Kglđet: egy jó hordó ó-bort, megkóstoltatván most Fogarassy urammal, ne terheltecsék kiadatni, — délután felküldek érette, — a míg visszatér (Unghvárról, Bercsényi láto-

¹⁾ Ezt az 1710-iki rendkívül égető hőségű, hosszú, száraz nyár okozá, mely miatt a kútak, források, patakok, sőt kisebb folyamok is kiszáradának, és a tavasszal már-már szűnő pestis újból kitör vala, oly irtóztató pusztítással, hogy csak úgy omlott a nép halomra.

gatásáról) a fejedelem, megtisztul. Betegeknek is parancsolt Urunk abbúl adatni. A mely három hordó bort Patakra küldött Kglmed, azt hozzák pecsét alatt, — avval is alkalmasint meg-érjük azután.»

Körössy jegyzete a levél hátlapján, holmi posztók kiadásáról: »Bejáróknak veres sing 3, zöld 12.«

1710. nov. 3-kán a munkácsi kastélyból ismét küld egyen-hány sornyi czédulkát a főudvarmester a főkamaráshoz a várba, úgy látszik, a *fejedelem* superlátos ágya köré készítettendő füg-gönyök dolgában: »*Agg körül való kortinának ilyen németes, kerekded, hamuszín* (előbb *hajszín*-t írt, de kitörülte) *gomboskát harminczat* ne terheltelessék hamarjában csináltatni és Jakab zsidó kezéhez adni, a mellett *fejér selmet* is, — oda dirigáltam Kglmedhez.« »P. S. Valamely darab *fajlandisra* is volna szüksége, a mint maga megmondja.«

Végre még egy dátumtalan czédulkája vagyon Ottlyknak, a melylyel saját szakácsát küldé Körössyhez, két-két font fűszer-szám leküldését kérvén, »mert épen elfogyott«; továbbá »vala-mely szereosen (dió) virágot, szekfüvet és valamely keves sáfránt« is kér kölcsönben, — mihamarabb köszönettel megadja.

És ezzel a főudvarmester levelei véget érnek. — Vannak azonban egyéb érdekes adataink is az 1710-ik évből Rákóczi udvara köréből; így pl. maga az öreg *Körössy György* sajátkezű levele Munkácsról február 27-kéről, melyben tudósítja a fejedel-met, hogy a fejedelemasszony ajánlatával jött lengyelországi, lublíni vagyis ilyvői (lembergi) kereskedővel a Szent-Miklóson lévő borok iránt csak nagy nehezen tudott megegyezni. Ugyanis a kereskedő eleinte csak 27 tallért ígért hordajáért, állítván, hogy a borok nem jelesek. Azért én f. hó 22-kén személyesen kimenvén vele Szent-Miklóstra, s magam is megkóstolván a boro-kat, »az mint szokás: minden a magáét dicséri, — *noha nem éde-sek voltak, mégis dicsírtem*, ő pedig nem.« Végre sok szók között 30 tallért megígért érettek, de a harminczad nélkül. Én »gondol-ván azt, hogy talám *jól tartom és az borital között többre vehetem*, — de úgy sem ment semmivel feljebb.« Másnap, 23-kán meghív-tam magamhoz ebédre ide a várba s »*igen frissen tartottam*, — *csak alig mene el is*; úgy megegyezém nagy nehezen véllé 31 tallérban« harminczad nélkül, s adtam neki 53 hordó bort. »Fel-séges Asszonyunk contractussát is magamhoz vettem tüle; az adósság ilyen volt: az első, Rh. fl. 1540. Azután posztóra adott pénzt Rh. fl. 280. den. 30. Újjonnan bort Rh. fl. 406. Kiszelynére Rh. fl. 165. den. 30. *Egy anglia-órát Asszonyunknak, Rh. fl. 80.* Egészlen volt Rh. fl. 2472.«

»Már ezelőtt háromszor is írtam Felségednek az nállam levő pénz erogatiója felől. Az incsenir dolgoztat, metzenzofokkal

(metczenzéfiekkal, igen ügyes kőművesek és árokásók) az régi belső vízárkot tölteti, — csak ki nem húznak pénzért, noha bizony már adtam is nekik 450. Rh. frtokot. Örömet akarnám tudni, ha ezen pénzt parancsolja-e Felséged nekik kiadni, vagy nem? Még van benne Rh. fl. 4285. Forgács uramnak is kellett adnom Rh. fl. 400. mivel Vaý uramtúl nem maradhattam, azt mondotta, hogy Felséged parancsolta és írta ő Kglmének. « Levélíró igen tart, hogy a pestis be ne hurczoltassék a várba, a mi igen könnyen meglehet: mert pestises helyekről egyre járnak ki s be az emberek, maga a Commendáns Baý László is a feleségéhez Kenézlőre, a hol pestis van.

Beniczky Gáspár udv. belső és gazdasági tanács-titkár pedig Szólnokrúl 1710. július 15-iki levelében arról tudósítja a fejedelmet, hogy a Nemes Compánia sójával már ott várja Jász-Berényben Décsey a kívánt portékákkal aláérkezendő pozsonyi zsidókat, de a mely emberét eleibök küldötte volt Vácra, azt a németek hir szerint megarestálták. A turaiak a só árából megadtak 1140. Rh. frtot, melyet ő idehozott, s minthogy a Nemes Compánia ügyis három havi fizetést fölvett, ellenben Fogarassy uram cassájába harmadfélezer frttal tartozunk, — tehát ha Felséged megengedi, ennek törlesztésére fordítanám azon pénzt. »A szőlőkben, mind penig a mezőkben nagy Isten áldása vagyon«, de nincs elegendő munkás kéz, a pestis miatt. Továbbá újságolja: »A zborai praefectus Szluha György beszéli, »hogy Leffelholcz (cs. althgy.) Méltóságos *Asprmontné* Asszonyom (Rákóczi Juliána) levelét Okolicsányi Mihály (bártfai parancsnok) uram kezéhez küldte volna, kinek parancsolja a Méltóságos Fejedelemasszony, hogy *Eugenius herczegnek két átalag asszúszülő-hort adjon*. A levelet ő Kglme (Szluha) nem látta, gondolja, hogy talán Okolicsányi uram Felségednek megküldte.« (Ügy volt!) Ha tehát Felséged méltóztatik megengedni, »*vagyon Duklyán igen finom két átalagyal*«, — ő Kglme elküldheti. (Megtörtént a jóváhagyás s elküldés.) »*Munkácson* valóban nagy mértékben grassál a városon a pestis, csak a míg ott voltunk, kétszázharminczöt ember holt meg s most is halnak; maga is *Krucsay Márton* uram (Rákóczi jószágkormányzója) Tokajban megbetegedvén súlyosan, visszavitette magát Szent-Miklóstra.«

Bulyovszky Dániel udv. tanácsos, főszámvevő és máramarosi kamarai igazgató, 1710. aug. 13. Husztról szintén saját betegségről és gyermekei haláláról ír. A faluk lakói az erdőkre széledtek a pestis miatt, s a sóvágók is halnak. E mellett, mégis ismét szállíttat az aknáról három vagy negyedfélezer kőszót Tokajba; — de »*a pesti alkut*« calculusra vévén, ő semmi hasznót nem lát benne, mert a só fuvarozása nagyon drága. Ha Jász-Berényben folyvást elkelne a kőszó egy-egy tallérjával, jó volna.

»A vadkecske-bőrt (zergebőr) kikészítve elküldöttem. (Huszton ugyanis *színes bőrgyárt* állíttatott föl a fejedelem, törökországi örmény karmazsín-, kordován- és szattyángyártókkal, a kik értették a bőrnek keleti módon való kidolgozását.) Soha nem hittem volna, olyan bőri légyen.«

E levelet Bulyovszky Ottlők Györgyhöz intézte. Ottlők helyettesétől, *Szarvaskendi Sibirik Miklós* udvarmestertől, — ki mint fejedelmi urának holtig hű kísérője, a Márványtenger partjain aluszsza örök álmaít, — szintén bírnok egynehány érdekes levelet 1710. szeptember haváról, a mikor ő a Szerencsen időző fejedelmi udvar igazgatásában a gazdasági ügyek miatt Zboróra távozott Ottlőket fölváltotta. A levelek mindhároma Körössy Györgyhöz volt intézve és Szerencsen kelt.

A sept. 16-ikiban mindenekelőtt tudatja Zsibrik: »Mint hogy Ottlik uram Zboróra ment, magam a táborról bejöttem. Tegnap estve parancsolt ő Felsége, hogy bizonyos *magyar vezetékczafragot* (vezetékklóra való csótár) küldjön el Berzeviczi uram és egy *matráczot*; nemkülönb azon alkalmatossággal *nyeregjártót* és egy *szíjártót* okvetetlen expedíáljon. A *matráczból az angolai nyeregeket fogják betölteni*. — Az itt való Kglđ jóakarói mind fejenként ajánlják szolgálatjokat, kívánván Kglđnek. (kedélyeskedik Zsibrik az öreggel,) egy szép vigasztaló társot és az jövő farsángban frís tánczot.«

A második levél sept. 27-kén van datálva: »Mivel Ottlik uram mégsem érkezett meg Zboró tájékáról: kívántam Kglđt emlékeztetnem és tudósítanom, mely *fogyatkozott, ruhátalan állapottal* légyen az Udvar, mely felől írtam Kerczelnek, hogy szükséges dolgokban Kglđt nequirálván, ne terheltség Kglđ suppedítálni, mert, látja Isten: *magam szégyenlem így nézni egy fejedelem ulvarút*. Mindezekben Kglđ édes Bátyám-Uram tehet jógyítást, (sic!) mint az öreg leány szükségéről.« Részletekbe Zsibrik nem bocsátkozik; Kerczel Andráshoz írott levele pedig nincs meg.

Végre harmadik tudósítása az udvarmesternek oct. 2-káról említi, hogy a kukta ott maradhat Munkácson, inkább »Ferencz mestert vagy Dömötör mestert küldje ide Kerczel uram, több hasznát vesszük. Gróff Zichy (Pál) uram ajánlja szolgálatját Kglđnek és kérti szépen: ne terheltség a mentét és az süöget (*süveget*, Vas-megyeiesen) elküldeni, ha hellelten is. — itt talán hozathatunk valahonnan rókát alája. Az mint maga látja Kglđ: nehéz ennekutána mente nélkül járni, kivált ezeken a mezőkön. Bárcsak az elmúlt alkalmatossággal a városi (Munkács) papnál hagyott *viselt mentéjét* küldötték volna el, mert bizony szegény csak ő egyedül szolgál (tábori papi functióban) és legfrissebb is a többi között.

Lássunk még egynémely egyéb adalékot. Maga a fejedelem iratja 1710. február 14-kén hévízi táborából portai követének *Pápay János* udv. tanácsosnak, Konstantinápolyban: »Valóban kedves dolgot cselekedett előttünk Kglđ, hogy *czitromokat* és *dohánt* küldött, a melyet is magok az (hód-) mezei-vásárhelyiek tegnapelőtt hoztak meg.« (Következik a romhányi harcokról való tudósítás.) Végül: »Corespondentiáit Eger felé folytassa Kegyelmed és azon alkalmatossággal *12 oku serbétet is számunkra küldjön.*« Látszik ebből, valamint a fentebbi dohánycüldésből is, hogy Rákóczi már ekkor sem volt megvetője a *török különlegeségeknak*; a minthogy vadászatokon vagy táborban, a lobogó tűz mellett *törökösen ülni* is szeretett, mely czélra — mint láttuk — egy nagyobb fajta vörös-bársony vánkosa vala.

Bulyovszky Dániel udv. tanácsos és máramarosi kincstári igazgató Husztról, 1710 ápril 4-kén Beniczky Gáspárhoz írott levelében az ottani börgyárban munkálkodó »*karmazsínsindáló törökök*«-ről, továbbá az újabban Tokajra leszállítandó 8000 kősóról beszél, — egyéb jellemző részletezések nélkül, tehát csak fölemlítjük.

Nem ugyan máramarosi, hanem szintén a Beszkéd-alji Krajna-vidékekre szóló megbízást adott volt a fejedelem *gr. Csáky István* orsz. főhadi biztosnak, t. i. minél több *medvebőr* összeszerzése iránt, *granátos-süvegek* készíttetésére. E commissióra nézve jelenti Csáky 1710. június 29-kén Homonnáról Rákócziinak: »Felséged minapi, Ungvárról lett parancsolatjához képpost igyekeztem *mennél felesebb medvebőrök szerzésében*; kiket is, a mennyiben gróff Homonnayné (Zsigmondné, szül. gr. Keglevich Terézia) asszonyom, Barkóczy Ferencz és Pethő Zsigmond uraimékkal megszerezhattunk, úgy mint *tizenkettőig valót*, (ez ugyan nem volt sok; Unghból, Beregből, Máramarosból bizonyára tíz annyinál is több telt) Felségednek alázatosan megküldöttem. Lészek tovább is érette, hogy még többnek is szerét tehessem.«

Más tekintetben érdekes Rákóczi egyik bensőbb hívének, régi családi ügyvédjének, *Okolicsányi Mihály* országos jogügyek igazgatójának 1710. sept. 16-káról Felső-Zemplénből Mező-Laborczirol a fejedelemhez írott levele, melynek kíséretében a csertészi harminczados kezén át hozzá érkezett külföldi leveleket és csomagokat küld el az Udvarhoz. Az utóbbiak között volt Rákóczi számára, Péterczár mellett Oroszországban levő residense *Nedeczky Sándor* nejétől *Huszár Ilonától* érkezett bádogszelencze, a legkitünőbb orosz *theával* telve. Rákóczi tehát az arabs kávé, a franczia csokoládé, a török serbet, a magyar tokaji asszúsölő-bor és az olasz fűszeres, főzött fahéj-yíz mellett, mint látható, a zamatos orosz theától sem volt idegen. Ő mint mindenben választékos, finom ízlésű ember, — szerette a kitünőt, az ételek-italokban, csemegék-

ben is: azonban mindenből keveset s a legnagyobb mérséklettel élvezett vala.

Okolicsányi levelének idevonatkozó része így hangzik:

»Nedeczkné asszonyom kezemhez küldött volt egy bádög-iskátulyában *herbathét*; mind vártam, hogy magam vihetem Fölségednek: de helyről helyre szaladván a pestis előtt, cselédeimtől el nem szakadhattam, más kézre pedig nem mertem bízni: tudván, *hogy italnak való portéka*, tartottam attúl, hogy pestises helyeken ne járjanak vele. Most küldöttem el Gosztonyi uram által, — *bízást minden scrupulus nélkül elhet Fölséged véle*, mivel mind saját kezem s pecsétém alatt volt.«

Más tekintetben, de nem kevésbé érdekes, — sőt műipar-történetileg véve igen becses, mert fölötte ritka — adalék a következő czímű számadás, melyet Bulyovszky Dániel, mint fő-exactor tett föl két íven *a munkácsi szkófium-gyártó örmények munkájáról*:

»Szkófiumcsinálókkal ineált computus. Anno 1710. die 26. 9-bris számot vetvén az örményekkel, percipáltak mindössze $481\frac{2}{3}$ lat finom ezüstet és 5 lat aranyat, 22 s $\frac{1}{2}$ species-aranyban.« Mely anyagot aranyozott ezüst-szkófiummá, lapos dróttá, ezüsfonállás pillingóknak stb. való ezüstlemezekké feldolgozván, beszolgáltatták időként az Udvarnak, Körössy, Ottlyk, Lányi Pál, Wipacher és Zathureczky felmutatott nyugtái szerint. — A számadás végén kiderül, hogy maradt még főnökük »*Duley mester*« kezénél feldolgozásra $47\frac{1}{6}$ lat ezüst. A fentebbin kívül az év folytán külön feldolgoztak s Körössy főkamárás kezéhez — mint a kitől az ércanyagot is kapták — szolgáltattak a fejedelem saját szükségletére $18\frac{1}{4}$ s gr. Bercsényi Miklós fejedelmi helytartó és fővezér szükségére 4 lat aranyat, tiszta aranydróttá. Munkájokért az udv. oeconomicum consiliumtól kapták díjazásukat.

Befejezésül lássuk rövideden az udv. gazdasági tanács 1710—1711-iki kimutatásait a fejedelem 1710-ik évbeli hegyallyai és beregszászi borterméséről. Már a fentebbiekből tudjuk, hogy mennyiségre csekély, ellenben minőségre kitűnő termés volt 1710-ben Tokaj-Hegyallyán, mivelhogy a mód fölött forró és száraz nyár s ősz folytán a szőlőfürtöknek mintegy fele megtöpött, megaszott. Azonban a szüretnek, a háborús viszonyok fejleményei miatt sietve, és a szokottnál kissé hamarabb kelle végbemenni; — s bár a már hordókra szűrt mustot és új bort a fejedelmi majorsági szőlőkből, nemkülönben a dézmaborokat az udvari gazdasági tisztek igyekeztek vala a Hegyallyát fenyegető ellenség elül jó eleve a munkácsi és szent-miklósi urasági pinczékbe szállíttatni, — a mi a termés nagyobb részére nézve sikerült is, — mindazáltal gr. Eszterházy Antal s. pataki táborának Viard által lett reménytelen meglepetése s fölverése következtében még igen sok bort ott kapott és elnyert az ellenség a Hegyallyán.

Ezeket figyelembe véve, lássuk Rákóczi Munkácsra és Szent-Miklósra szállított 1710-iki borainak Ottlyk György udv. gazdasági tanácselnök keze vonásaival javítgatott eredeti jegyzékeit s az ezekből kivonható eredményeket.

Ezen jegyzékek elseje a »*Hegyaljáról szállított és munkácsi templomban lerakott boroknak specificatiója, die 24. 9-bris Anno 1710.*« Ez szől 216 gönczi hordó (vasa) és 3 átalag (vascula) tokaji, tarczali, zombori, mádi, tállyai urasági-, arendabeli-, taksa-, dézma- és fiscale borokrúl; melyeknek töltelékjére fölment utólag 14 hordó s 3 átalag. Következnek b) »*Az udvarban (munkácsi kastély-udvar) lett hegyallyai (legfinomabb) borok*«, úgymint: tokai asszúszőlőbor 2 hordóval s 12 átalaggal; mádi, zombori, tarczali színbor 17 hordó és 2 átalag. Ezekre töltelékül ment 2 hordó, 2 átalag. c) »*Szent-miklósi pinczében szállított hegyallyai borok extractussa.*« 129 hordó és 19 átalag tállyai, tokaji és zombori termés. Ezekből töltelékre 14 hordó. d) »*Lengyelországba ment, commissió mellet*t« ugyan Szent-Miklósról 13 hordó tállyai, tokaji és zombori bor. Maradt tehát még a szent-miklósi kastély pinczejében effective 102 hordó és 19 átalag. Hoztak azonkívül Török András (udv. vice-kapitány) uram boraival utóbb még oda 9 hordóval.

Vagyon tehát »mind az három helyeken, az asszúszőlő-borokon kívül« kész feltöltött bor in tota summa nro 344 hordó és 23 átalag, asszúszőlő-bor pedig nro 2 hordó és 12 átalag.

Ezekon kívül, mindjárt leszűrés után a Hegyaljáról elküldetett »*az felséges prussiai király számára*« (a ki borvásárló ügynöke által előre megvette e borokat) 112 hordóval; »*Lengyelországba Felséges Asszonyunk és egyebek számára*« 13 hordóval; ajándék az egri káptalannak Kassára 15 hordóval; a podolini piaristáknak¹⁾ 20 hordóval; gr. Eszterházy István (jóságaiból a németek elül kibujdosott főúr) számára 3 hordóval. A munkácsi templom- és kastélybeli borok töltelékjére megüresedett 16 hordó és 5 átalag, s a szent-miklósi borok töltelékjére 14 hordó. Mindössze tehát 539 hordó s 40 átalag s ezeket is gönczi hordóra átszámítva = 559. hordó. »*Lött azért bora ő Felséginek Hegyalján, kilet percipáltak, — nem számlálván az ellenség által elnyert borokat, — in universum, cum erogatis vinibus, vasa nro 559.*« Vagyis mintegy 1750 akó tokaj-hegyallyai bor: megjegyezvén, hogy a császári hadak alkalmasint a sátoralja-újrhelyi, pataki, bényei, liskai, szerencsi és tolesvai, Sáros-Patakra gyűjtött borokat nyerték volt el Eszterházy Antal táborának Patakról lett kinyomásával, — miután ezen helyek terméséről a jegyzékekben sehol nincs említés.

Úgy szintén nem foglaltatnak a föntebbi jegyzékben a fejedelem nővérének özv. gr. *Aspremontné*, szül. *Rákóczi Juliána*

¹⁾ A miért ezek Rákóczit 1701-iki menekülésekor üldözői elül elrejtették és Lengyelországba szöktették volt: halálából 1703. óta évenként 20. hordó hegyallyai bort küldött a fejedelem nekik.

hercegasszonynak az öcsse által mindig külön kezeltetett ősi szőlőkben termett borai, melyekről külön két rendbeli jegyzék maradt fenn. Ezen S.-Patakon, 1710. nov. 7-kén kelt s a hercegnő főtisztei Vranczy János és Prileszky Pál által aláírt jegyzékek szerint, az 1710-ik évben termett Rákóczi Juliánának a Hegyallyán 202 és $1\frac{1}{2}$ gönczi hordó (mintegy 625 akó) bora, és pedig a következő nevű urasági saját szőleiben, ú. m. *tokaji* szőlők: »Palota«, »Izsák«, »Keskeny ág« és »Óvár«; *tarczaliak*: »Tarbolcs«, »Nagy-Remete«; *zomboriak*: »Lajos«, »Mandolás«, »Kis-Küves«, »Nagy-Király«, »Virginás«, »Muzsally«, »Felbér«, »Berekalj«, »Kassai«, »Nagy-Küves« és »Jobbágyka«; *mádiak*: »Nagy-Király cum reliquis«; *keresztúriak*: »Nagy-Kakas«, »Kis-Kakas« és »Lapiss« és a *liszcai* szőlő. E borokat mindjárt föl is vitték Patakról Zboróra.

A fejedelem családi tulajdonát képezett ezekenél háromszorta nagyobb számú hegyallyai szőlők nevei az Ottlyk-féle lajstromokban nincsenek ily részletesen föltéve; de mégis előfordúlnak ott ily Rákóczi-szőlőnevek; pl. a *tokaji* »Aranyos«- és »Vitéz«-, a *tarczali* »Szarvas«-, a *tállyai* »Báthory«-, a *zombori* »Lajos«-, »Nagy-Király«- és »Virginás«-szőlők; továbbá a név szerint meg nem jelölt hegyallyai promonthoriumokon fekvő »Hét-szőlő«, »Tatai«-, »Szerémi«-, »Barát«-, »Borkút«-, »Palota-meggy«-, »Hasznos«-, »Messzelátó«-, s »Sas«-szőlő, — mind uraságiak. Érdekes helynév-adalékok a Hegyallya történetéhez.

Ezekhez járúlnak a szintén kitűnő *beregszászi* 1710-iki termésű uradalmi borokról fölvett lajstromok, melyek egymástól csak csekélységekben különböző *három példányban* is fennmaradtak. Ezekből a legkorábbi »*Munkács, 18. X-bris 1710.*« dátummal bír s »Veres Ferencz m. k.« aláírással. Címe s rövid tartalma: »Az elmúlt szüreti alkalmatossággal Kegyelmes Urunk ő Felsege majorság-szőlőjében proveniált, dézmában jutott, csepegésből gyűlt és confiscált boroknak száma.« Ú. m. Hátsó szőlőben termett vasa nro 69; a szent-miklósi »Bocskor«-szőlőben 9; a szent-miklósi »Tellye«-szőlőben 27; a beregszászi »Bocskor«-szőlőben 53; a beregszászi »Tellye«-szőlőben 15; a beregi szőlőben 11; a »Kerekhegyben« $33\frac{1}{2}$. Summa vasorum nro 217 $\frac{1}{2}$. Csepegés vagy szűrkalásból proveniált vasa nro 40, dézmából 120. Sine semine deficiensektől (a nagy pestis!) confiscált bor vasa nro 42. Contrabandált bor vasa nro 2. Summa vasorum nro 204. Generalis summa facit vasa nro 421 $\frac{1}{2}$.

De még ez a jegyzék nem teljes: az 1711. január 23. és 26-kán kelt újabb lajstromok jelentékeny többletet mutatnak fel; főként a Beregszász városában a pestisben magv nélkül elhalt lakosoktól lefoglalt borok adják e szaporulatot. A jan. 23-iki lajstrom azonos a 26-ikival, kivéven, hogy az utóbbinál hézago-

sabb: mert a borok kiadása hiányzik benne. Ezt tehát bátran mellőzhetjük. Ismertessük rövideden csak az 1711. január 26-ikét. Erre kívül maga a főudvarmester Ottlyk György írta fel a címet: »*Beregszászi borokról új Registrom. 26. Januarij 1711.*« Ezen legbővebb és leghitelesebb lajstrom szerint lett a fejedelemnek Beregszászon 1710-ben »majorság-, dézma-, csepegés-, confiscált és contrabandált bora« *mindössze 496¹/₂ gönczi hordóval.* (Ebből 63 hordó a városiaktól lefoglalt bor vala.)

A 496¹/₂ gönczi hordó teszen 1552 akót; mit a föntebbi 1750 akó tokaji borhoz adván: Rákóczinak 1710-iki, a császári hadaktól elnyerteken fölül megmaradott hegyallyai és Bereigvármegyei bortermése együtt *1055 gönczi hordóra, vagyis 3302¹/₂ akóra rúg.*

A mi e borokból 1710. december haváig el nem adatott, vagy küldetett: mind az, nagyobb biztosság okáért, — akár hegyallyai, akár beregszászi lett légyen, — fölszállítottatott a *mun-kácsi vár* sziklába vágott pinczéibe, — a honnét és a szentmiklósi kastély pinczéiből történtek aztán, a fejedelem időnként kiadott commissiói szerint, a borszállítások *Lengyelországba*, és pedig úgy a szövetséges orosz czár és főministerei s tábornokai számára, ezektől mindig nagy örömmel vett kedveskedő ajándék gyanánt, — valamint maga Rákóczi, Rákócziné és udvarnépök szükségére, a fejedelem ottani jaraszlai (Jaroslaw) uradalmába. Úgy, hogy az 1710-iki hegyallyai borok még a szathmári béke megkötése előtt jóformán mind kiszállítottak, — a minek később a fejedeleme, diplomatiái céljainak előmozdítására külföldi udvaroknál, továbbá az emigratio eltartására, igen jó hasznát vette.

Részint a hegyallyai, részint a beregszászi föntebbi borokból az erogatiók 1710. végén, 1711. január 22-kéig így vannak az illető lajstromokban följegyezve: 1710. dec. 3-án Szathmáry Ferencz porkolábnak beregszászi bort 2 hordóval. »Die 12. X-bris *Paip György danczkai kereskedőnek contractusa* szerint hozatandó *posztókért* adtunk 102 hordó borokat, kettejét némely hordóknak rossz voltak miatt reáadván; ismét 16 átalagokat 8 hordó borban, az *patikához* (udv. gyógyszerár) *kívántató orvosságokért*, — mind két rendbelieket 20 tallérokban computálván.« Ezekén kívül töltelékre ment föl 2 hordó, 3 átalag.

»Die 23. X-bris. Beregszászi borokból *Bonach* nevű *franczia ablegatusnak* (marquis de Bonac, XIV. Lajos követe a lengyel republicánál) Szkólyára (Skolie) küldetett vasa nro 30. Item, öt hordó bort vittünk a Verchovinára (a beregi és máramarosi szélek) az (ott téli szállásokon lévő) Udvar szükségére. Két hordó ment az beregszászi borok töltelékjére, hármát adtunk tályyai dézmás Omaszta urannak, azon borainak kipótolására,

mellyeket adott az szőlők műveltetésére Petrovay János tállyai gondviselő kezéhez. Ez in summa tészen 40 hordó borokat.«

»Die 22. Januarij 1711. Felséges Fejedelem parancsolatjából *Mosqua Czar és herczeg Generálissai* (Dolgoroucky, Galicin, Golowkin) számokra ajándékkul vitetett ki az várból vasa nro 56 az hegyallyai borokból.«

Eddig az egyik (a fő) lajstrom; míg az Ottlyk Gy. kezével 1711. január 26-kán megjelölt *beregszászi borlajstromban* a következő erogatiók foglaltatnak a fönt kimutatott 496 $\frac{1}{2}$ hordó borból:

»Visky János (udv. biztos) uram Lengyelországba küldött (a fejedelemasszony udvara szükségére) 18. hordóval. A zsidóknak még szüretkor eladatott 33 $\frac{1}{2}$. Ferville uram (XIV. Lajos követe Rákóczinál) emberének, Bonacnak (értsd: *Bonac számára*) 30. h. Pázmándy uram keze alá adatott 5 h. Kálnássy (munkácsi praefectus) uramnak, fizetésében, vasa 8. A beregszászi (reform.) praedicatoroknak (földesúri ajándékképen) vasa nro 16.« Udvari asztalra v. 4. »Itt Munkácson tölteléknek v. 5. Ráday (Pál, udv. cancellár) uramnak, fizetésében, vasa 1. Szemeréné asszonyomnak 3. Az tállyai dézmás borokért v. 3. Beregszászban korcsomára v. 2. Lányi (Pál, munkácsi, czelestovi stb. vasgyárigazgató) uramnak, fizetésében, v. 2. Beregszászban töltelékre v. 12. Summa erogationis vasa 142 $\frac{1}{2}$.

Megjegyzés a Pázmándy nevénel álló tételhez: »NB. Ezen öt hordó borok közöttül egyike elvitetett az *mosqua herczegek számára rendelt borokkal* (l. fölebb), mivel azok közöttül egy elveszett (elfolyt) az leeresztésben.

Az várban találtatott eddig (beregszászi bor) vasa nro 349. Restant vasa 5.«

E jegyzeteinkkel elérkeztünk a szathmári békekötés évéhez, 1711-hez. És ezzel bezárjuk közleményeinket, — ámbár még 1711 és 1712-ből is meglehetősen számú rokonnemű adat áll rendelkezésünkre; azonban ezek már legtöbbszörre lengyel földön irattak és így inkább az emigráció történetére vonatkoznak, melyet külön óhajtunk megírni.

Tollunkat ez úttal azon megnyugtató tudatban tesszük le, hogy közlött adalékainkkal a Rákóczi-kor társadalmi, művészet- és műipar-történetének ismeretét talán nem egészen jelentéktelenül gyarapítottuk; a mi ha áll, — eme, bár csak mellékesen tett jóakarató munkánk nem veszett kárba.

THALY KÁLMÁN.

VEGYES KÖZLÉSEK.

A SZEPESI HÓHÉRNAK DÍJSZABÁSA A XV-DIK SZÁZADBAN.

Die 13 Städt geben iärlich stadt Leütsch zue stewart und besserer unterhaltung des scharfrichters am abendt Circumcisionis 10 taler. Diese ist ein jeder Graff auf die selbe zeit schuldig hinein zu schükken.

Verzeichnung was man dem scharfrichter von einer
jeden execution gibt.

Wen er yemanden mit seinem eigen schwert richt gibt
man im fl. 2.
So er aber mit des Landes Schwert Richt fl. 1.
So er aber iemanden auf Strükt fl. 2.
Wen er aber iemanden mit seinen Rad, Spisz exequirt
od. in 4 teill teilet, oder sonst ein lebendige Person
mit einen Pfall durchschlecht gibt man im von einer
jeden execution fl. 4.
Vom ertranken weil es dem auf Strikhen schier
gleich ist fl. 1.
So er aber iemanden Ausz streicht gibt man . . . d. 55.

Hir ist zu vermelden. Wo sich ergibt, das schon uber einen Armen sinder der Sentenz gangen, od. stekhen zerbrochen ausz diesen eben erzälten execution irgend eines, und durch intercession erlicher leut, die sich (wie den oft gescheht) beim Gericht seines lebens halber bemühen und es erlangen, pflegt man dem Scharfrichter wegen des Armen erbetenen Sinders, eben so viel zu geben, als wen er gericht wer worden. Es wer den das man im etwan erbitten Khinde.

Diese Artikel haben unsern Herrn Graffen, die Herrn ausz Leütsch, wie er auszweist, auf sein bit den 3. Decemb. 1479. rausz in Igló gesandt.

(A szepesi XVI. város kerületének levéltárából, egykorú másolat.)

Hogy az ilyen árszabás mellett közösen szerződtetett hóhérnak nem csak a 13 városokban és nem csak még a sötét középkorhoz szá-

mított időkben, — de sokkal később és a vármegye területén is, sok dolga és teendője volt, arról meggyőződhetik az, a ki a megyei levéltárban őrzött porlepte criminalis pereket lapozgatja.

A közzé tett díjszabás hallgat ugyan az elevenen való megégetésről, de gyakoroltattott ez is, pedig még 1762-ben is, mikor a 827 (Processuum) szám alatt fekvő ítélet bizonyossága szerint *Kukucsá Vojtek* mint »bestialitatis cum vala reus« az Igló felé vezető réten elevenen megégettetett; hason sorsra jutott volt 1760-ban az előbb lenyakazott *Baluča Mátyás* mint »bestialitatis eum coballa reus«. Boszorkány pernek utolsó nyoma a megyei levéltárban 1717-ben fordul elő, a mikor *Gbuska Mária* tavadkai lakosnő férjével együtt, ki előbb igaz, hogy lenyakaztatott, propter »crimine magiae« viva combusta fuit.

Veszedelmes lehetett régenten a káromkodás, minthogy mint »Blasphemiae reus« számos egyén — nemes, nem nemes — nyakaztatott, kine knyelve előbb kivágattatván, oszlopra vagy karóba szegeztetett, a mint a formula hangzott »ad gladium cum expositione Linguae ad Palum«, ilyen ítéletek léteznek 1699, 1714, de még 1762-ből is.

Kérékre fonatott akárhány egyszerű tolvaj, a ki most egy évi börtönnel is beéri; de hason sorsban részesült 1714-ben négy egyén, mint »opressor virginis«, mi ép oly kevésbé vet kedvező világot az akkori közerkölcsiségre, a mint hogy az akkor divó büntető szigort kellő világba helyezi.

Hogy az aviticus »megyoró pálcza« irtóztató módon alkalmaztatott, annak számos bizonyítékát találok a criminális actákban, nem ritka az ítélet »ad 300 — mondd: három száz — baculos, in uno continuo sustinendos«, ilyen van a többi között 1063 és 1052 számok alatt 1740 és 1745-ből, sőt 1767-ben *Glocz Katalin* »incestuosa cum parente proprio« 200 korbácsra, »scuticas in uno continno sustinendas« ítéltetett, a midőn egyidejűleg atyja, a vele folytatott szerelmi viszony miatt 250 botütetésre ítéltetett, — mindketten kiállották borzasztó büntetésöket, mi magában eléggé csodálatos, de még több szívósságra mutat az, hogy 1769-ben ugyan e vétség miatt mindketten megint a »Sedria« előtt állottak, a hol — az atya időközben meghalálózván — a leány fejvértelre ítéltetett.

Kettős házasság, sőt ágyasság — concubinatus — vétkének büntetése szintén kemény botozás vagy korbácsolás vala, és fel akarom végül említeni: hogy az 1699-től 1779-ig terjedő 80 éves időszakban Sze-

pesmegye sedriája által mindössze 155 halálos, vagy az azzal egyen-
minősített — »pasificata poena« — 100 egyszerre kitartandó botütésre
szóló ítélet hozatott; és minthogy időnkben, a statistika annyira ked-
velt tudomány, közleni akarom befejezésül e 155 ítélet szomorú statis-
tikáját is:

1. Megégettetésre ítéltetett	3 egyén.
2. Kerékre való fonás és törésre (ad rotam) ítéltetett	8 »
3. Fejvételre (ad gladium, eum vel sine exasperatione) ítéltetett	59 »
4. Akasztófára (ad laqueum) ítéltetett	29 »
5. Nyársra-karóra (ad palum) ítéltetett	6 »
6. 300 bot, vagy korbácsra (ad sustinendos in continuo baculos vel scuticas) ítéltetett	8 »
7. 250 ugyan ilyenre ítéltetett	3 »
8. 200 » » »	17 »
9. 160 » » »	1 »
10. 150 » » »	7 »
11. 100 » » »	14 »

1699-től 1779-ig hozott halálos ítéletek 155 egyén.

Közli: SVÁBY FRIGYES.

ADATOK BETHLEN FARKAS ÉLETÉHEZ.

I. 1677. jan. 6.

Michael Apafi sat.

Spectabilis sat.

Nem akarván nemes Fejérvármegyének egyik főispánsága hivatal-
ját is továbbá való vacantiájában szenvedni, ahoz képest, az mint
hallatik ez jelenvaló esztendőbeli január 11-ik napján nagyenyedi szé-
kes helyeken szintén generalis törvényes gyűlések inchoáltatván ő knek-
nek: azon egyik vacantiában lévő főispánságnak hivataljában becsületes
meghitt tanács úr hívünket tekintetes nemzetes Bethlen Farkas uramot
Klmed által instelláltatni és introducáltatni rendelvén, Klmed mellé depu-
tált becsületes több híveinkkel együtt. Parancsoljuk klgmesen és igen
serio Klmednek, hogy annak rendi és módja szerint hivataláról való
collationalis levelünk mellett Bethlen Farkas uramot a megírt helyen,
napon és vármegyében instellálni és introducálni maga mellé rendeltetett
több becsületes híveinkkel egyet értvén el ne múlassa Klmed. Léván
Bánfi Zsigmond uramnak is erről való íratásunk, hogy tudhassa a nemes
vármegyével alkalmaztatni magát ő klme is. Eidem sat. Datum in ca-
stro nostro Balásfalva, die 6. mensis Januarii A^o 1677.

M. Apafi mpr.

Külszín: Spectabili ac generoso Michaeli Teleki de Szék. sat.
(Eredetije a gróf Teleki család levéltárában. Miss. 187.)

II. 1678. nov. 16.

Nekem kedves komám uram.

Noha udvartól Frater István uram által írtam Kgdnek, akarám mindazonáltal mostan is láttatni, kívánván, írásom tanálja jó egészségben Kgmedet. Én is élek Kegnek szolgálatjára, de valóban sok búsulással, azok közt szegény feleségmnnek is újabb-újabb és fölötte súlyos betegségének nemei miatt, melyek már három egész hohnaptól fogva nyomorgatják és úgy fenekére leszegzették, elsőben hagymáz, azután nádrájával (=vékonyával) való sok kínjai, továbbá rettenetes vérhas, utoljára kólika; az jó isten tudja végít sok nyomorúságinak csak, mert az doktorok is, kiket kaphattam, csak nézéssel, mint egyébbel akarnak segíteni. Kelleték Kglmedet ilyen dolog felől is megtalálnom: nyavalyás elpusztult szilági jobbágyimban Kővárvidékére felesen vonták által magokat, melyre nézve Kdet kérem, parancsoljon kiadatások felől ha hol és kit megtalálnak emberi közülök, abbeli kgd jó akaratját, isten éltetvén, meg-szolgálni igyekezem Kdnek. Kívánom, éltesse isten sokáig jó egészségben kdet, 1678. Sz. Miklós.

Kdnek szolgálja komja
Bethlen Farkas m. p.

Kérem Kgdet egy jó pattantyúst és hat német gyalogost szerezzen nekem öcsém uramnak Betlenbe fizetésre, ha isten éltet, mind együtt meg igyekezzük Kgdnek szolgálni. Kérem még is, legyen jó akarattal az dologban.

Külszín: Tekint. nzetes Teleki Mihály uramnak ő klmének (titul) nekem kedves komám uramnak adassék.

(Eredetije a Telekiek ltban. Miss. 150.)

III. 1679. márcz. 6.

Nekem kedves komám uram!

Mind váram Kglmed tudósítását, melyet most vevén, kívántam érteni Kgtek felől. Szomorúságát és bajos dolgait nem kétkem, isten vigasztalja kgteket, csak úgy kell lenni mindeneknek, mint istennek tesszik, abban tudom Kgtek is, mint keresztyének, elméjeket megnyugtatja. Közlött új híreit meg-szolgálom, kívántam is érteni, vezérelni az jó isten mindeneket maga dűcsőségire, a keresztyénség javára, nekünk is hazánk-
kal, nemzetünkkel kívánt lelki testi békességünknek elérhetésére. Hozná isten Bethlen Gergely uramat is kívánt állapottal. Nem tudom Vajda is hova lehetett. Ugy hinném mind neki jó válaszzsal való visszajövetelit, mind az magyarok dolgaira való hajlását az ausztriai háznak, nem pro

voto succedálna nekik az dolog. Én a muszka és lengyelek conjunctiója felől értek, igaz-e, nem-e, nem tudom. Megvallom, én is örömmel értetem Bethlen Jánosné asszonyom dolgának, avagy csak ebben az karban való állapotását, így remélhetnek több jót. Ha isten reám ostorát nem bocsátja, magam Sz.-Péterre elmenyek; feleségem bizony, ha csak kimegyen is az ajtón, menten rosszúl van, ha az szél éri, azon kívül is újabb változásokkal, Sajóra mehetek-e, nem-e, nem tudom. Feleségem Kdnek velem együtt stb. 1679. 6. Mart. Sz.-Miklós.

A temetésre való indulásig, ha isten akadályt nem ad, itt leszek, noha szegény asszonyom anyám súlyosan fekvő beteg.

Kgdnek atyjafia komja
Bethlen Farkas m. p.

Külczim: Nemzetes Teleki Mihály uramnak stb.

(Eredetije a gróf Telekiek ltban. Miss. 284.)

IV. 1679. j u n. 21.

Nekem kedves komám uram!

Kgd levelét némely napon vettem, Pancratius válaszát levelére ezen alkalmatossággal megküldöttem; azonképen az utóbbi Bécsbe lett expeditiokat is. Az portait most le nem írathattam sok dolgaim miatt, ha kívántatik, ezután sem lesz késő. Az csurgó-csinálót bizony elbocsátánánk, de Bánffy Sigmond uram elkérte egy pár napra, mostan az magam munkája csak félben áll, ha elmegyek, tudom semmi kedvem szerént nem lesz belőle. Kgd uram dolgaimról nem feledkezzék kérem. Ugy értem, csausz jött portáról urunkhoz, aligha pénzt vagy élést nem kívánnak, urunk Vinczen lesz szemben vele. Ha mi hírei lesznek, kérem tudósítson. Feleségem az asszonyonak ő kgnek ajánlja szolgálatját velem együtt minden jök kívánságával. Az özvegy asszony most otthon van, ha Ngd vitetni akarja, most van egy kis ideje reá. Éltesse isten jó egészséggel Kgdet. 1679. 21. Junii Sz.-Miklós.

Kgnek szolgálja komja
Bethlen Farkas m. p.

Külczim: Tek. Nem. Teleki Mihály uramnak ő kgnek (tit.) nekem kedves komám uramnak adassék.

(Eredetije a Telekiek ltban Miss. 150.)

V. 1679. j u n. 29.

Nekem kedves komám uram!

Kegyelmed levelét az inclusákkal megolvastam, elég labirintus és merő nodus Gordius Nabarzan is az dolog. Császár válaszát is Szalai által látom, elnehet derék conclusumával, ablak bizony elég rajta az magyarok testi, de kivált lelki szabadságtalanságára nézve; mindazúl-

tal, azt mondják, a sárgaságbéli ember sárgát szokott gyakrabban látni. Kende uram ha kimenne, neki tetszenék, mert sok ott az rosz, az mint Ubrisi uram írásából látom. Betunnak írtam, mivel urunk is parancsolt, de se ő Nagysága, se Kgmed ugyancsak nem írja, mit írjak; én az mint elmémmel felérttem, úgy írtam, és Kdnek elküldtem. Bethlen Gergely uram dolgát miből akarja Barcsai uram segíteni, örömet érteném, mert nem tudom fundamentumát. Kegyelmed az én írásomat nem jól értette, az mit írtam, igazán írtam, de nem arra Buda, Lugosi uramként, merre Kgmed magyarázza, sibi imputet bizony, mert nem az ügyről van az szó, de mit írjak bizony ő Nagyságának is, Kegyelmednek is. Én részemről is jól adta Isten, mutatja az embereket mindenkben, ki ki légyen; és úgy látom, Kgmed nem intricálódik, de tisztul véle. Az mit írok, nem újamból szoptam, higgye bizonyosan. Ha lehet, uram, elmegyek Fogarasban, csak Kegyelmed is lehetne ott. Feleségem valamivel könnyebben, hála Istennek; velem együtt az asszonynak ő kegyelmének ajánlja szolgálatját. Isten Kegyelmeteket vigasztalja, újabb szomorúságban óltalmazza, látnom is kíváncsatos állapottal engedje. 1679. 29 Jun. Sz.-Miklós.

Kgmednek szolgája, komja
Bethlen Farkas m. p.

Én uram szombaton érkezhetem be, ha Isten engedi, Kegyelmedre bízom mentségemet.

Kegyelmed mely napra igyekezik be Fogarasban, örömet érteném. Visszavárom levelemet.

Küldés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály uramnak sat.

(Eredetije a gr. Teleki család ltban Miss. 150. sz.)

VI. 1679. j u l. 2.

Nekem kedves komám uram!

Minemű szívvel vártam Kgdet sok okokra nézve megírni, bizony nem tudom, ha nem lehetett, arrúl immár nem tehetek, elég akadályoz sok dologból. Sárosi uram elment, semmit ez mostani feunforgó dolgokról nem tud, senki semmit utána nem ír; készületlen és tudatlan lévén, mindenkben döröületlen menny üti portán adja isten jó végét dolgoznak.

Rédei uram addig discourál az contractusról, kell-e nem-e küldeni, (noha elvégezők Fejérvártt) amaz azt sem vihette el magával, úgy seml esz fundamentuma dolgának; úgy látom mű elveszünk, miért ko . . . nem írom. Vezér parancsolatját látom, az mit Paládinak hozni kellene; ebben meg van, némettel nem akar veszekedni az török, nem sok haszonnal is megbékéllének, úgy látom, csak teljességgel semmi nélkül ne lenne és az magyar nemzetnek valami agnitiója lenne oda hozzája. Urunknak is,

hogy az békeség ellen ne vétsen, parancsolja s ha vétett hogy parancsolatja ellen lett, azt írja. Itt az urunkkal communicálom és urunknak az tetszést megírom. Az fejérvári expeditiókat itten haza vivén elküldöm, itt sok dolgunk lévén bizony le nem írathattam. Barsai uram nekünk mit írt, elküldtem válaszunak is pariaját, melyeket visszavárok Kgmedtől. Pozsony tájára elébb választ írtam vala. Öcsém uramék Kgdnak szolgálatjukat ajánlják és istentől minden jókat kívánnak Kgnek. Éltesse isten jó egészségben Kgdet 1679. 2. Julii Keresden.

Kgdnak szolgája komja
Bethlen Farkas m. p.

Kgd ide küldte leveleket isten haza vivén, megküldöm. Érttem, olyan hír van, az budai vezér személye szerént indul ellenünk.

Levelém elvégezése után gondoskodván, Kgd ide küldte leveleit vissza küldem, lévén pariaja itt nálam.

Külczim: Tekint. nemz. Teleki Mihály uramnak stb.

(Eredetije a Telekiek ltban Miss. 150.)

VII. 1679. j u l . 4.

Nekem kedves komám uram.

Szintén mostan érkezvén meg szegény asszonyom anyám temetéséről vissza, látom Ollai uramat feleségemtől Kemény Simonné assz. Bánfi Zsigmond uram is holnap, úgy értem Rédei uram, is Küküllő várra jönnek az osztozásra. Én ugyan úgy tudtam, jövő hétfőn vagy vasárnap lesz, látom sietnek velle; akkor úgy vala Kglmed is ott legyen, akarnám is igen, ha szegény árvákért Kgnek módja lenne eljövételében. Lehet-e azért, nem-e és mikor, örömet érteném, miért Bet.(len) Elek uramat is akkorra elhívatnám, nálla nélkül semmiképpen nem lehetvén az dolog. Nyavalyás húgomat pedig Kapi Máriát nem lehet tovább ott hagynom semmiképpen sok okokra nézve. Volnának Kglmeddel való beszédim. Éltesse isten jó egészségben Kgdet. 1679. 4. Julii Sz.-Miklós.

Urunk asszonyunk levele is Kglmedet itt várja, nekem is írnak ő ngok, hogy Bánfiné asszonyom javait, melyek nyavalyás Kapi Györgynél voltak, osszák meg, Kglmednek is úgy értem arról írt urunk, mivel úgy tudják ő ngok, hogy Kgd ott lesz, de most is ott létit hitték.

Kgdnak szolgája komja
Bethlen Farkas m. p.

Kgdnak Kezesről is írtam vala egy szolgájától, nem tudom vitte-e meg, nem-e, bánám, ha levelém Kgd kezében nem jutott volna.

(Eredetije a gróf Telekiek ltban Miss. 150.)

VIII. 1679. júl. 11.

Édes komám uram!

Leveleim két rendbeliek válasz nélkül Kegyelmedhez oda lévén, azokról újabban írnom szükségesnek nem látom, noha bajoskodásimról és háborgattatásimról szegény árvákkal együtt írhatnék mostan is: de tartván attól, talán azokkal is megbántottam, csak elmúlatom, úgy legyen minden, mint Kegyelmednek tetszik; nincs mit tennem, ha isten reánk mérte, s részünkről az igasság haszontalan, mások dicsekedve nevetnek vélle. Kelleték most Kegyelmednek írnom ilyen dologról: nyavalyás Kapi György árvái jószágok bogáti arendája 18 forint lévén fen, meg nem küldték, bizontalanságban forogva állapotjuk ekkoráig, félnek immár károsíttatástól; értették volt ugyan, hogy Kegyelmed ígerte volt jó akaratját, minthogy míg nyavalyás úr élt, addig el volt engedve. Erre nézve, ha lehetséges, én is insttálok mellettök, kimenvén, akar csak parancsoljon Kegyelmed Torda vármegyei arenda perceptorának felvételéséből s küldje kezében, ne valljanak szegény nyomorúlt és igazán minden kárral teljes árvák mégis több kárt. Isten is Kegyelmedet megáldja, én is megszolgálni igyekezem. Éltesse isten jó egészségben Kegyelmedet. 1679. 11. July. Sz.-Miklós.

Kegyelmednek kész szolgája komja
Bethlen Farkas m. p.

Az mely leveleket inclusában magaméval együtt Kegyelmednek küldtem vala, vissza várom.

Kegyelmed szolgája jöve ma hozzám, kéreti Kegyelmed levelivel Betlen Miklós uramat; Háromszékre ment be ő kegyelme mindenestől.

Kívül: Tekintetes nemzetes Teleki Mihály uramnak *stb.*

Eredetije a gr. Teleki család ltárában (Miss. 150. sz.)

IX. 1679. júl. 14.

Nekem kedves komám uram.

Az miről Kd nekem ír az utolsó leveleiben, arról tegnap magam szolgálmtól írtam Megyesrűl Kgnek. Eleget búsultam, búsulok most is az levélnek más kézre való jutásától, tudván ki, kezim forgott, hála istennek uram, nem talált hazám ellen valót benne, mint én az övében. Az inclusát megküldtem, nagy dolgok, de nem sok van benne az egyen kívül, hogy offensive semmit nem, de defensive cselekesznek. Ugyanis az magyar nemzetről az volt censurám az mit a vén Kendi Sándor mondott: *proprium commodum, intestinum odium peregrinum auxilium perdidit Hungariae regnum.* Közel valók gonosz akaróink vagy ugyan ellensé-gink, távolvalók nevetőink vagy nem segíthetőink *connexiójától* oltalmazzon isten. Én félek, míg mi tractára készülünk, nagyobb rossz en következze az dologból akár mely felé gondoskodván is. Csáki neki egy

levelet ír, kijű, szakácsától írta udvarban küldtem. Szolgálok Kgnek. Árváimat Kgd protectiója alá bízam. Istenért legyen azon, feleségem egy emberét bocsáthassa hozzám. Ember nem tudja holtig mit ér, hát jó szerencsében senki nem bátorzkodhatik. Éltesse isten Kgdet. 1679. 4. Juni. Alatt: boldogtalan atyafia rabja Csáki László. Nyavalyás hugom esketésében kérem mennjen el Buzában, mivel akkorra vissza is érkezik Krasznára, azonban tudósítom, ha mit írt. Urunk pro 1. Aug. hívhatja össze az urakat Fejérvárra, ott leszünk aug. feléig, vagy tovább is, úgy értem. Éltesse isten jó egészségben Kgdet. 1679. 14. Juli Szent-Miklós.

Kg szolgálja komja
Bethlen Farkas.

Jövő szerdán isten éltetvén, Szebenben igyekezem, az kardot kihozom, az nyeret megadom, vagy Fejérvárra, ha isten engedi, leviszem.

Külezim: Tek. nzetes Teleki Mihály uramnak stb.

(Eredetije a gr. Telekiek lt. Miss. 193.)

X. 1679. oct. 30.

Nekem kedves komám uram.

Kglmed levelét vettem, ez haza dolgait, az mint írja által láttam, elhiszem, orvoslása az egy istenen. Magyar dolgok, hogy re infecta elolvadnak (mert az ő tractájuk micsoda?) hittem, kimeneteli hogy minden rosszat hozzanak rájuk és reánk, félttem és félek attól. Orvoslását én által nem látom, erről írás, izenet, haszontalan reménség nyújtás vélek nem hihető, reménység alatt hittem, vesznek s veszünk, meg is lesz ha isten nem könyörül. Ezért asszonygyűlésünk is nekem haszontalannak látszik, mert se portárul, se rólok azt, a mit akarunk, bizony el nem hitetjük, az haszontalan járás egyébaránt meglehet. Én ha az reám törő emberek szándéka engedi, elmenyek Vinczre, de ha nem mehetek, az az oka, mert isten tudja, mint vagyok a mindenfelől érdeklő gonosz emberek miatt, s ha itt nem lettem volna, eddig is megesett volna, én is ember vagyok, feleségem, gyermekem, isten oltalmából ha ily igazságukból csak ki állok, nekem senki mást érette nem ad, csak nevet. Naláczi talán holnap fölindul Vinczre, míg az Kglmed levele odaérkezne, azért oda-küldeni haszontalannak ismerem, egyébiránt én elküldöm, azon nem múlik. Éltesse stb. 1679. 30. Oct. Sz. Miklós.

Kgd atyafia komja
Bethlen Farkas m. p.

Külezim: Tekint. nzetes Teleki Mihály uramnak stb.

(Eredeti gr. Telekiek lt. Miss. 284.)

XI. 1687. jul. 22.

Alázatos szolgálatunk ajánlása után stb.

Nekünk írt s küldött levelét uram Kgdnek az ő nga requisitoriájával együtt nagy alázatosan és becsülettel elvöttük, minemü leveleknek felkeresése és in paribus kiadása sietséggel kívántassanak, azon requisitoriumból meg értettük, melyről sub bona fide nostra christiana Kgdet uram így informálhatjuk: hogy istenben elnyugodt cancellarius uram Bethlen Farkas uram ő kglme, az historicus könyvnek expeditiójához és kinyomtatásához hozzáfogván, akkor ő kglme mind requisitorium és mind maga két rendbéli levelei által is a többi között nominanter ezen Rákóczi fejedelmek, római császár, galliai és svécziai királyokkal tölt confoederatiojáról szorgalmatosan requirálván bennünket, az egész káptalanbéli leveleket azoknak keresetiben fel hántuk szorgalmatosan, sok ideig keresvén, nem találhattunk egyebet: hanem Bethlen Gábor confoederatióját, felmenetelekor mint confoederált volt, melyet ugyan akkor in specie ő kgnek küldöttünk, most is ott vagyon, itt nincsenek, nem reponáltattak azok a levelek fideliter et conscientiose, a mint feljebb írjuk uram Kgdnek.

Istennek oltalmában ajálván uram Kgdet. Kolozsváratt die 22 Juli anno 1687.

Kdnek alázatos szolgálai

Péchi András mp.

Viezei István

kolozsmonostori requisitorok

Küldém: Tekintetes urnak, széki Teleki Mihály urannak stb.
(Eredetije a gróf Teleki család levéltárában. Missilisek 170.)

Közli: L. J.

LEVELEK ÉS ACTÁK

I. RÁKÓCZY GYÖRGY ÉS A PORTA

DIPLOMACZIAI ÖSSZEKÖTTETÉSEINEK TÖRTÉNETÉHEZ.

Erdély egész diplomacziái levéltára, jelentéktelen töredékeket kivéve, elveszett: s a mi kevés belőle fenmaradt, az is csak az utolsó időben kezdett publicáltatni. Ez az oka, hogy míg Erdély beltörténetét aránylag jól ismerjük, azon fontos szerepről, melyet a portán a két Oláh-, Lengyel- és Tatárországokban, szóval keleten és északkeleten, s koronként nyugaton is játszott, majd semmit sem tudunk. Legalább történetírásunkban nyomaira is alig akadunk.

Ha az ausztriai s a külföldi iratokban találunk valami vonatkozást, ha egy-egy ismeretlen részletre bukkanunk, úgy vagyunk, mint ha egy rejtélylyel állanánk szemben, melynek megfejtésén hiában törjük fejünket. Sehol semmi összefüggő, semmi kidomboruló kép, s ha még is valamit ki tudunk sütni, az egész dolog egy elszigetelt, magában álló jelenség marad. Nehezíti a helyzetet, hogy akár a német, akár a lengyel követek, többnyire ellenségei az erdélyi ügynek, nemcsak rövid, de tendentiosus, elferdített tudósítást tesznek, melyek használata ez által meg van nehezítve.

Forgassa akárki a Török-magyarkori Államokmánytár világot látott s a készletben levő és hozzá férhető anyagnak eddig ismert összegét magában foglaló hét kötetét, nem fogja szavaimat túlzottnak találni. Tíz év óta, mióta az utolsó kötet (1872.) megjelent, csak tarlózatokkal szaporodott ez az anyag: legtöbbet még a két Teleki levéltár szolgáltatott hozzá.

I. Rákóczy György korával foglalkozván tüzetesebben, en-

nek diplomaciai levéltárát már évek óta kiváló gondnal és szorgalommal kerestem mindenfelé. Az erdélyi muzeumban, az országos levéltárban, a vörösvári levéltár csomagjaiban. Halmazával akadtam gazdasági, politikai, családi, sőt francia és svéd diplomaciai iratokra is — de nem portai követjelentésekre. Minthogy Dr. Ötvös Ágoston a »Rejtelmes levelek«-ben a fehérvári könyvtárból már kiadott egy csomagot, ott pedig ezenkívül alig volt egy pár s minthogy az erdélyi muzeumba is került egy néhány — több pedig sem egyik, sem másik helyen nem volt, mint az a néhány kiadott darab: nem hagytam fel a reménnyel, hogy valami szerencsés véletlen nyomra fog vezetni.

Ugy történt. Három év előtt jelentést tettem az Akademiában, hogyan nyitotta fel Beke Antal tisztelt barátom, a fehérvári káptalannak egy eddig elzárva tartott ládáját s hogyan kerültek napfényre a keresett diplomaciai iratok, ha nem is mind, de azoknak mindenesetre egy jelentékeny része.¹⁾

Eddig még történetünk egyetlen korszakából sem bírunk ennyi magyar diplomaciai iratot, mennyi e csomagokban őriztetik. Egymást követik a kapitihák (állandó követek), internuntiusok (rendkívüli követek) s főkövetek jelentései, levelezései: mondhatni sokszor naplókká, emlékiratokká bővülnek ki. Igen sokszor az otthon történetekről is jó képet adnak, mert a fejedelem szükségesnek tartá, hogy követe majd mindenbe be legyen avatva, teendőire nézve kellőleg legyen tájékozva. Ez egyik fontosságuk. De vezetések azért is, mert a portai s az azzal összeköttetésben álló országok történeteiről olyan adatokat nyerünk, melyeket másutt hiába keresnénk. Természetesen íróik egyéniségéhez képest a jelentések különböző foku becsnel bírnak, de olyan, melyet a feldolgozó ne használhatna, egy sincs köztük.

Ezenkívül nyilvános bizonyosságai annak is, hogy iskolázott, fegyelmezett magyar diplomaciai testület volt ez időben, mely köteleességét híven és pontosan teljesítette.

Kiadásuk azt hiszem, sem igazolásra, sem okadatolásra nem szorúl.

¹⁾ Ma már az Orsz. levéltárban őriztetnek, hova a fehérvári káptalan többi irataival került. Épen ezért csak azon iratoknál jelöltem meg, hogy hol őriztetnek, melyek nem az Orsz. levéltárból vették.

1631.

Szalánczi István kapitliha.

Rákóczy uralkodásának első évéből az állandó kapitliának Szalánczi Istvánnak egyetlen levele maradt fenn, az alább következő. S annyiival inkább sajnálhatjuk ezt, mert épen ezen eseményekben gazdag év volt az, mely Rákóczyt székében megerősíté. De más portai levél közzül is alig maradt fenn valami: Rákóczy athnamja 1631. ápril 5-ről, melyet kiadott gróf Mikó s egy kelet nélküli szultáni fermán.

1631. július 31.

Generose domine affinis observandissime. Servitiorum meorum paratam semper commendationem. Az úristen éltesse Kegdet sokáig jó egészségben asszonyommal az hugommal, az apró atyafiakkal és teljes háza népével egyetemben.

Az Kegd 10. Maji Gyaluban írt levelét 22. Junii hozá meg az szolgám Lugossi Gáspár. Hogy Kegd minden atyámfiái felett most is nagyobb jóakarátját mutatá hozzám és levelével itt is meglátogata. Kegdtől felette kedvesen és háladással vettem. Én nem érdemlém meg eddig egyik atyámfiától is, hogy levelével meglátogasson, maga az én jó öcsém Szalánczi László Váradon dőzsölt, egynehányszor tudta, az mikor az urunk postái bejöttek, de nem izent, nem hogy írt volna, az kitől kérdettem, mit csinál, azok azt mondták, hogy az mikor ők látták, mindenkor ivutt s az váradi uraim fatányérit rontja az fején; böcsületes mesterséget talált, szép hírt nevet akar hagyni holta után. Szalánczi Jánost pedig nem is hallom, ha él-e, vagy régen megholt. Az szegény Szükösd György uram halálát nem régen hallottam uram, a ki bizony keservesen esék, mert énnekem olyan atyámfia nem vala immár, mint ő szegény, immár ő sincsen. Ez legnehezebb, hogy utolsó szükségében sem szolgálhattam szegénynek. Az mi nézi uram az urunknál való instálásonat, min tudjak uram instálni? Ha Kegtek az testamentumnak paríáját kivette volna s beküldötte volna, hogy érthetném szegénynek dispositióját, úgy tudnék uram instálni, de ha azon kívül instálok, csak megítéltetem magamat, az mint hogy az mások expositiójára talán immár is meglőtt; hanem mennél hamarébb lehet, Kegtek engemet tudósítson voltaképpen, az testamentumának paríáját küldje be Kegtek, hadd értsen az dolgot s tudjak min instálni, instálok uram igen is s könyörgök, talám ő nagának leszen is tekinteti reám jámbor szolgálatomért, ezalatt Kegtek egész atyafiakul gyűljen össze,

értse egymást s az mit jobban talál Kegtek, forgódjék benne, forogjon ott az én nevem is, talán nem árt. Ha az asszonynyal jó módjával végezhetné Kegtek, nekem úgy tetszenék, hogy egész atyafiakül szállana be az jószágban s urunkat találná meg osztán Kegtek, lehetetlen, hogy ennyi ember közül egy ne válnék, az kire nézve az többire is kegmes tekinteti ne lenne ő nagának. Az asszonynyal nem egyéb végezés kívántatnék, hanem hogy ő engedelméből szállhatna Kegtek az jószágban, ő is lenne az jószágban, vagy ha mi jobbat talál Kegtek, igyekezzék, ennek most az ideje, fussa Kegtek jóakaróit és azok által ő nagát, isten megáldja az Kegtek fáradságát. Az ide be való állapot felől azt írhatom, hogy nem jó néven vevék, hogy felültetők őket s annak utánna ugyan hírek nélkül megbékéltek Kegtek, de főképpen az hajdúságot hogy oda engedé Kegtek, azon bizony igen haragusznak, nagy szót is szólottak vala, hogy az hajdúságban egy lábot sem engednek oda. Eleget is búsulék miatta, ugyan nem is hittem, hogy megcsendesedjenek, de istennek szent neve dícsírtessék, naponként csendesednek; jól adja isten, csak isten éltesse jó egészségben az mi kegmes urunkat, mind jót ad isten. Az bizony dolog, hogy ha az úristen meg ne könyörüljön rajtunk s az mi kegmes urunknak szívért isten az békességre ne hozza, palatinus uram az kevés magyar nemzetnek szintén utolsó veszedelméhez fogott vala, valóba megtalálta vala útját az maga veszedelmével együtt. Most úristen még is csak meggyalázá, nem veszté el. Kétség nélkül elhiggye Kegd, hogy az mint az német császár agensének szóló levelekből láttam, vagy hallottam, hogy olvasták, mivel mind kezemben akadtanak vala, sok fáradsága volt ő nagának, ez kis szegényvalláshoz sok fáradsággal jutott ő naga, de az hadd járjon, megfizet isten kinek kinek érdeme szerént, talám ímmár tanul s vesztég ül. Tartsa meg isten Kegdet szerelmes házanépével egyetemben sokáig jó egészségben. Datum Constantinopoli die ultima Julii anno 1631.

G. D^{nis} V^{rae}

servitor paratus affinis benevolus
Stephanus Szalanczi m. p.

P. S. Édes sógorom, az fejérvári gyűlésből 23. Junii írt levelét 26. Julii adá meg Szalay Mihály, az kit igen kedvesen vettem. Az kit igen kedvesen irtak benne, az ki hetven pénzért ide is perel vélem annak felelni otthon sem győztem, innét nem is igyekezem, hiszem ha emberséges ember volna, ő neki kellene távolylétemben másoktól is oltalmazni és ennél nagyobb dolgot is eligazítani köztök; hogy nem hagy békét itt is, innét kicsoda igazat tudok én tenni köztök? Énnkem hetven pénznél nagyobb

panaszolkodnak szegény jobbágyaim, mert az ki az többi között elégségesb vala két jobbágyom az szolgálatra, nem maradhatnak jobbágytól, el kell búdosniok, azt nem látja, hogy eligazítsa dolgokat, hanem hetven pénzért panaszol s reám ír ilyen messze is, holott elégtelen vagyok innét az eligazítására. Kegdnek pedig egy nagykereki jobbágya más, ugyan nagykereki jobbágyamat agyonverte, talám meg is holt belé, az kiről nem tudok mit írni, hanem ha isten haza viszen, eligazítom, ha lehet s isten reá segít. Az mi nézi uram az szegény Szükösd György uram testamentumának állapotját, hogy hallám szegénynek halálát s értém testamentumát is, én mindjárt megtaláltam urunkat felőle. Ő maga kgmességét ígéri, Kegtek sollicitálja ő nagát. Én innét uram bizony nem tudok mit írni, hanem Kegtek az én tetszésem szerént valaki és valamint foglalja az jószágot, de az Szükösd Gáspár része jószágnak, az ki az egész Szükösd jószágnak fele, nem tacite, hanem clare én nevemmel contradicáljon, én nevemmel ezért, mert az még isten haza nem viszen, addég nem perelhetnek. Az mikor isten haza viszen, akkor megfelleljünk; aztán Kassai urammal nem jól vagyon; Kegd, az ő kegme megmaradásáért az jószágban, az mi igazságunk minékönk benne lehetne, szerezzze ki, eressze kezhez, az többit bírja, ha isten neki bírta. Bezzeg uram ha egész atyafiakül fogná Kegtek, ugyan nem mondanék jobbat annál, az mit oda elébb írtam volt azelőtt, de ha kiki mind magának, én ennél egyebet nem tudok írni, vagy ha mit jobbat ennél feltalál Kegtek az üdőnek és dolognak mivoltához képpest, Kegtek értekezzék s tudakozzék, most az ideje, én nevemmel urunkat is találja meg, ő naga énnkem ez dologból nagy kegmességét ígerte, reménségem az, hogy az mi ő nagára háromlik ez dologból, kegmességét meg nem voussa Kegtektől, ha az én nevem kezd az dologban forogni. Ez dolognak állapotjáról penig Kegd engem gyakorta tudósítson, az többitől nem várván, mert azoknak bizony kevés gondjok reá, főképpen László öcsémnek; azután azért az első czédula kivonásért megmorgana oztán. Interim ha érkezhetik Kegd, nem bánnám az Nagykerekeiket ha összebékeltetné Kegd addég, az még isten hazaviszen, hadd ne búsulnék akkor az rossz embereknek cselekedeteken.

Külczim: Generoso domino Martino Komaromi de Gyalu vicecomiti comitatus Kolos etc. Domino affini observandissimo.

Más kézzel: 13. Aug. jött Szalánczi István uramtúl az utolsó levele az portáról.

1632.

Tholdalagi Mihály főkövetsége.

1632. febr. elején Strassburg Pál, Gusztáv Adolf követe Erdélybe érkezett. Meg volt bízva, rábírni Rákóczyt, hogy királyával szövetségre lépjen s a mennyiben ennek nem állana útjában Katalin a letett fejedelemasszony igényeit is támogatni. Kevéssel az előtt, hogy a fejedelem a svéd követet fogadta, Tholdalagit, a Bethlen iskolájában megizmosodott államférfit s Serédyt a portára küldé, kiknek utólag feladatává tette a kapitálival s Hágai Kornéllal egyetértve a hasonlólag Konstantinápolyba menő svéd követet támogatni.

Levelezésének csak töredéke maradt fenn, mely itt következik:

1. 1632. febr. 12.

Életünkig való alázatos hűségünket és jámbor szolgálatunkat ajánljuk Nagodnak, mint kegmes urunknak, fejedelmünknek, hogy az szent isten minden lelki és testi javaival megáldja Nagdat, ő felgétől szívünk szerint kívánjuk.

Ma 12. Februarii itt Pobralin az Novak havasának Constanczinápoly felől való felén találta elő Huszti uram, minémű levelet írt előnkben Szalánczi uram, Nagodnak in specie in inclusis oda küldöttük. Az ottbenn való állapotok felől mi írni Nagodnak egyebet nem tudunk, hanem az mit ő kegme írt, kit oda küldtünk és az mit Huszti uram szóval mondott, melyeket, oda érkezvén ő kegme Nagodhoz, hisszük, hogy mindeneket inkább, hogysem nékünk, megmond. Azért arról kegmes urunk többet nem írunk, csak kérjük alázatosan Nagodat azon, hogy minden dolgokról minket gyakran tudósítson és ide be mi utánunk maga szolgáját küldje. Igyekezetünk Kegmes urunk az, hogy ennek az holnapnak 20. napján bemenjünk Constanczinápolyban. Eddig tovább haladtunk volna Kegmes urunk, de mivel igen nagy terhek vagyon az kénesős szekereknek, és az út is feletébb nehéz volt: egy néhány egy napi járásból két napi utat kellett csinálnunk, de imnár talám isten az utat is jobban adja. Az téltől istennek hála, tegnap megszabadultunk, csak az igaz, nagy sara vagyon az hónap rajtunk. Kára kegmes urunk még Nagodnak derekas semmi nincsen egyéb az sólymoknál, mert azokban több nincsen 17-nél, talám mivel immár mivel nincsen hideg, azok meg nem halnak.

Az mi Kegmes uram, az ottbenn való visszafordúlt állapotot nézi, értjük, minket is isten megtartván s bemenetelünket is megadván, azon igyekeztünk, úgy mint Nagodnak igaz hivei jámbor szolgálai, hogy mindeneket jó állapotra hozzunk, vagyon is istenben reménységünk, hogy elégséget ad reája. Kegmes urunk, igen kívántatik, hogy Nagod minket sijetve informáljon, mert az mint Szalánczy uram az előtt is megírta vala az vezérek menyen vadnak, Huszti uram is azt mondja, itt penig mi nálunk csak hét vezérnek való ajándék vagyon; bizon változó az ott való állapot, az mint akkor volt. Az mely registrumból informálódott Nagod, most quasi coelum distat a terra informatiója. Az szent isten éltesse és tartsa meg Kegmes urunk Nagodat. Datum ex Dobralj 12 die Februarii 1632.

Ill^{rae} Cel^{nis} Vrae

servitores perpetui
fideles humillimi

Michael Toldalaghi. m. p.
Stephanus Seredj m. p.

P. S. Ugy vesszük kegmes urunk eszünkben, hogy Zülfikár aga nem mindenikünket vár egyarányú jó kedvvel, de mi Nagod szolgálai vagyunk.

Külczim: Illustrissimo principi stb. Georgio Rákoczi stb. stb. domino dno nobis semper clementissimo.

2. 1632. máj. 21.

Életünkig való alázasos stb.

Levelünket megírtuk és emberünket elkészítettük vala Kegmes urunk az elmúlt hétfőn hogy érkezék hírünk, hogy Czafur Reczep passát megfojtotta és mivel az mely tatára az havaseli vajdának akkor kimene igen igen postán: emberünket azért, hogy nem érkezik el vele az egy lóval, mert amaz két lóval megyen maga egyedül lévén, nem bocsáthatók el véle, levelünket nem merők rejá bízni, hanem most csak futva íránk, azt az míg megírok is, alig vártathatók meg véle; annakutána emberünket nem akartuk addig elbocsátani, míg az mostani fővezérrel is nem tractálunk, azzal penig tegnapig nem beszélhettünk az feletle nagy és sok rajta való embereknek szorgalmatosága miatt. Tegnap azért maga rendeléséből délelőtt mentünk alá ő nagához és ikinditájban valamennyire megüresedvén az sok emberektől, úgy lön szemben velünk, azt hisszük, hogy tovább két óránál beszéllett, tractált

vélünk s bizonyos okoson is. Noha Kegmes urunk még annak előtte is míg füvezérré nem lőn ez az passa, volt értésére dolgunk mi általunk is és akkor is mikor tanácskoztanak az mi dolgainkról, de még is újlag minden dolgokat proponálnunk kellett neki azért, hogy ha mit elfelejtett volna is, vagy eszében nem volt volna, most az mi szónkból megértse s eszébe jusson.

Az szó mind ő tőle s mind mi tőlünk sok volt, mert minden dolgokat, valamelyeket neki proponáltunk ő is articulatum assumált és úgy tött választ rejá, de breviter csak ez az válaszunok rejá: hogy én ezeket az dolgokat mind magatoktól érttettem és mind akkor mikor ezekről tanácskoztunk, jelen lévén, tudtam és minden dolgokat bevött akkor az mi tanácsunk, imez hármon kívül, úgymint az falu dolgán, az adón és az rabok dolgán kívül; azokat immár még akkor az tanácsunkból beírtuk császárnak mindazokat, az melyeket bevöttünk és tetszettenek s ezeket is az kiket be nem vöttünk s nem tetszettenek; most azért ilyen hirtelen, hogy más mondának, vagy írnek hatalmas császárunknak az nem lehet. Azokról mi Kegmes urunk esmét az mint tudunk mind egyértelemből replicáltunk neki, kire azt mondá, hogy nem mondom én azt, hogy azokért is nem törekedem hatalmas császárunok előtt, hogy azt mondanám, attól isten oltalmazzon, de addig arról az három dologról más választ nem mondhatok; amaz többiről úgy tudom, hogy az leveleket is megírták és ha meg nem írták is, megíratom; ezekért is törekedem és magatokat immár nem késellek, elbocsátlak. Szegény Reczep passa is hogy eddig tartóztatott benneteket, azt is nem csudálhatjátok s ne is nehezteljétek, mert neki nyaválásnak, mivel tudta azt, hogy meg akarják ölni, arra volt nagyobb gondja, hogy az mint életét megtarthassa, az külső dolgokat akár mely nagyok voltak is, azért halasztotta és hagyta ilyen könnyen. De immár istennek hála, különben vagyon az dolog s ne panaszkodjatok, legyetek jó reménységben, mert azon leszek, hogy hamar minden jó, az magatok kívánsága szerént való válaszszaal elbocsátalak. Az hadak és az mostani indulatok felől Kegmes urunk, hogy mi is sok szóval szoltunk előtte, azt mondá, úgy vagyon az, hogy az mi vélünk való békességet az német sokképen felbontotta, de nekünk az mi nekik kiadott hütünket kell igen előttünk viselnünk és az üdőtől is kell várunk. Az svécziai király követét is, noha abban sokan ellenkeztenek, befogadtuk s együtt véletek jó válaszszaal el is bocsátjuk, de annak is dolgai még csak isten kezében vadnak, azt csak isten tudja, mire mennek azoknak dolgai, addig mi nem tudhatjuk. Ahhoz képest kell nekünk is vigyáznunk és magunkat is viselnünk; az hadakat Ozekhez felküldjük. Most mindjárt, kapucsiákat küldünk, hogy felkölsék őket, de igaz szó, hogy által nem küldjük onnan ok nélkül őket. Ezekre mi is megmondottuk, Kegmes urunk neki, hogy Ngod is

mód nélkül nem akar semmit indítani, attól ne tartsanak, de hiszem nem árt vigyázni; ki neki is igen tetszék, arra azt mondá, hogy ő naga is legyen készen, vigyázzon, ott közel lévén, mindenekben értsen egyet az budai passával és ide is igen gyakran postáját küldje, azonközben az üdő megtanit mind minket s mind ő magát; im én ugyan egy példát mondok, kit ő nagának s nekünk is jó követ-nünk. Mikor egy ember egy szép tér-helyen térdét meghajtván, az lábain ül veszteg, az földön az szemével vigyáz minden felé, az igen jó és hasznos, mert ha veszteg feküdnék és vigyázna is, de míg az földről felkelne, abban üdő múlték s késő lenne, de imigy ha mit lát, hamar felállhat és az hová, vagy elő vagy hátra, vagy oldal felé kelletik, mindjárt megindulhat és mehet, de fenn állani mindenkor és úgy vigyázni nem jó, mert az sok állással el is fárad, leülni is nehéz s nem jó, hogysen mint az fennálló ember leülne, inkább fennállásából könnyebb volna elmenni, hogyha az üdő engedné; de ha az nem engedi az előmenetelt, ha nehezteli is, ugyan le kell ülni. Azért jer, cselekedjük mi is így, ne veszteg feküve se fenn állva vigyázzunk, mert ha felállunk, azaz haddal megindulunk, nehéz azt oztán leszállítanunk, szégyen is mód nélkül; ha veszteg fekszünk s szükség leszen, késő felülnünk; de ha veszteg ülünk, hadunk fenn ülve táborban az magunk határában lészen, onnan, az hova kelletik, oda hamar mehetünk és az alkalmatossággal jól élhetünk. Azért ő naga is. készen honjában lévén, vigyázzon és minket is mindenekről gyakran tudósítson és minden alkalmatossággal így jól élhetünk, semmit el is ne mulassunk, de mód nélkül meg is ne induljunk. Sok ilyen szók és némely példák után arra ígéré magát Kegmes urunk, hogy minden parancsolatokat megírat miedenekre, azokat elkészíteteti, magunkat hatalmas császárral az jövő kedden szemben juttat, elbúcsúztat, azután két, három nap mulva útunkra megindit minden jó válaszszal. Így jöttünk ki előle Kegmes urunk csak este felé. Kijövéen előle, az audientia házában, mert mi csak magunknak való házában, talám ötödik házban is voltunk, találók császár itt való continuusát, értvén ottben az passa szavából, hogy az némettel való békességek mellől is, míg nagy alkalmatosságát nem látják, hogy el nem állannak. Egy kevéssé leülénk, látván amannak ott lételét és értelmét vevén Zülfikártól is, azért, hogy valami suspiciót magunkra ne hozzunk, úgy oztán kezét fogók, beszélgeténk vele, melyet igen nagy kedvvel vón. Tudakozék az oda ki való állapot felől; arról mi Kegmes urunk azt mondók, hogy egyebet nem tudunk annál, hogy Sennyej István uramat küldte mostan császár ő felge Nagodhoz, azt hisszük, hogy azért, hogy némely urak miatt az mi controversiák voltak, azokat dirimálja, azzal jöttünk el attól is.

Beérkezően Kegmes urunk az elmúlt kedden 18. die May az

Nagod levelével kegmes parancsolásával az brassai szolga is dél tájban, leveléből Nagodnak kegmes parancsolását mind az vajda és az Strassburg uramékkal való dolgokból is megértették. Strassburg urammal magával bizony sokat tractáltunk és csak egyáltalában megmondottuk neki, hogy Nagod bizonyos dolog nélkül semmiképen meg nem indul és fegyvert nem fog, de ő ugyan csak azt mondja, hogy adhatnak itt az követek bizonyos reménységet, de az urok képében nem concludálhatnak semmit, mert nincsen autorítások arra, kinek az mint az más levelünkben megírtuk Nagodnak, az tavali békességet mondják okának lenni, sőt azt mondja, mind ő s mind az többi, hogy ha ők szintén concludálnának is Nagoddal, de nem lehetne állandó és Nagod maga csatlakoznék meg vele. Mondók azt, hogy ha olyan igen bíznak, tegyék le azt a summát és úgy oztán Nagod is bizonyosan hiszi s hiheti, hogy az urokkal való egyesség is meglelészen Nagodnak kedve szerént, ez mellett protestáltunk oztán, hogy Nagod kész volna az közönséges jót promoteálni, segíteni, de ha az nem lehet, azoknak lelkek adjon okot róla isten előtt, az kiknek cselekedeti miatt azbeli akarátját Nagod elő nem veheti. Kit mintha nehezen vőtt volna maga is, mondá, hogy ugyan nem kívánjuk mi azt, hogy most mindjárt megindúljon ő naga és valami veszedelemben hozza magát, csak hogy meg is ne békéljék, tartsa in suspenso az dolgot, várjon az üdőtől, azon közben megjő az én kegmes uramtól is az válasz és minden dologhoz úgy accomodálhatja ő naga magát, az mint akarja és jobb, most vessen valami oly dolgot eleibe Sennyei Istvánnak, kire ne menjen, az üdő alatt amonnat is válasza jó ő nagának ; ne higgyen az ő sok szavának, mert mint eddig, bizony ezután is megcsalják ő nagát. Az szó Kegmes urunk ultro citroque sok volt, de csak az summáját írjuk meg, hogy az sok olvasással Nagodat ne fárasszuk. Immár bizonyosok vagyunk, hogy kedden szemben leszünk császárral, azt is tudjuk, hogy oztán itt nem tartanak bennünket ; elvégeztük azt is mind az vezérrel tegnap s az előtt magával Strassburg urammal, hogy együtt jőjjön ki velünk, ott oztán naga szóljon mindent.

Az mi az vajda dolgát nézi kegmes urunk az megholt vezér utolszor bizonyosan megmondotta vala, hogy Nagod leveleit vagy beküldi, vagy maga beviszi császárnak és megváltoztatja az vajdát, mert immár elúnta az reá való sok panaszt ; az mely dolgot ez az mostani vezér is mind értett, mert alattomban Zülfikár aga által mind tractáltunk vele (ez Kegmes urunk az az passa, ki felől írtunk volt ezelőtt Nagodnak, hogy micsoda nagy kedvvel vagyon az ott kinn való dolognak gondja viselésére és noha itt benn más nagyobb dolognak reménysége biztatja, de mégis nem neheztellené felvenni azt az szerdárságot, az mint im nem is csalá meg az reménysége) s most sem lehetett (az mint Nagod is parancsolja, hogy ha bizo-

nyos reménységünk, biztatásunk nincsen, úgy supersedeáljunk) egyéb lenne, hanem az előbbi állapot szerint kellett előadnunk neki az dolgot, mivel az más vezérnek beadott leveleink is kezében jöttenek. Arról kegmes urunk ez is azt mondá, istennek hála, immár ez dolgot jól megértettem, szivemben vöttem s végbe is viszem, de most minthogy most jött az tiszt rejám és úgy mint fűvezérnek, nekem is most szólotok felőle, noha azelőtt is értettem az dolgot, ebben az órában mindjárt végben nem vihetem az dolgot, mert az mely ember nyugodni akar, azért csinál az ágyat magának, hogy csendesen nyugodjék benne; énnekem is ottben elsőben meg kell csinálnom ennek az ágyát; noha néktek is az utatok nélkül nehéz valami dolgot látnotok, de nekünk annál is nehezebb, mert császárral vagyon dolgunk, azért jobb egy embernek elveszni, hogy sem egy országnak elpusztulni, mert az szegénységgel vagyunk mi erősek s azoknak szántások vetések után élünk mi; én, látja isten, ebből nem az világi kénccset, gazdaságot keresem, hanem azt, hogy az én tisztem alatt az szegénység nyughassék, dicsírhessen istent; azért végben viszem ezt is. Azt is Kegmes urunk ebben hadtuk vele. Azért Kegmes urunk nekünk alázatos, igaz hiveinek Nagodnak bizony most is az előbbi levelünkben való írásunk szerint, csak az tetszenék, hogy el ne metsződnék most ezeknek is hírek nélkül az békesség dolga és talám az Váraddá való kimenetelnek is másszorra vagy továbbra kellene haladni, vagy ha meg kellenék ugyan lenni, el kellene hitetni Sennyei Istránnal, hogy nem ő ellenek leszen az; de nehéz azt nekik elhínniek; ha Nagod benn Erdélyben lenne is és az országa hadait látogatná mustrálná meg is, az mi ítéletünk szerint az és az törökök fennlétele is distrahálná ugyan az császár hadát, az kivel most elsőben eleget tenne, szolgálna az sveciai király kívánságának Nagod s azután meglévén mind az diploma az végezésekről s mind az summának kitétele, in mense Augusto vagy Septembri az indulás is meglehetne és akkor egyenesen mehetne Nagod és úgy pro parte nostra jobban is esnék az dolog, mert ha mi kicsin hitelt vennének most Nagodban, noha hadnának valami vigyázni való hadat itt alatt, de az derék hadat az mint ők tartják, az erősebb ellenségre vinnék fel és itt alatt Nagod feliciorb lehetne, úgy jobb progressuša is lenne. Azért Kegmes urunk mind az Nagod bölcs itéleti és ne az mi vékony vagy semmirekellő tetszésünket kövesse Nagod. Arról is alázatosan kérjük Nagodat, hogy mi erről merünk írni, kegmesen megbocsássa nekünk, vétéknek ne tulajdonítsa, mer isten tudja, könnyebben elmúlathatnók és kevesebbet is írnök, ha Nagodnak hívei nem volnánk és az az híveség (*sic!*) nem esztékellene ez ilyen írásba bennünket. Az első levelünkben, kit 17. die írtunk volt Kegmes urunk, azért nem írtunk volt abban az vajda dolga felől, hogy azelőtt Orumpruszter uram-

tól irtunk volt vala. Az szent isten éltesse és tartsa meg kegmes urunk Nagodat. Datum Constantinopoli 21. die Maji 1632.

Ilmae C^{nis} Vrae

servitores perpetui
fideles humillimi

Michael Tholdalaghi m. p.
Stephanus Serédi m. p.

(*Egy külön czédulán :*) Kegyelmes urunk ez az öreg ember az brassai szolgálja kére minket, hogy valami két szóval írának felőle, hogy Nagod kegmességéből adatna valami egy dolmának, nadrág[*nak*] való brassai posztót, az nem sokat teszen, serényben forgolódik, most is jól jött vala be. Ez Constantinápoly 22. die May, hora quasi nona matutina.

Külczim : Illustrissimo principi stb. Georgio Rakoczi stb. stb. dno dno nobis semper clementissimo.

Rákóczy kezével : A. J. 6. Juni. 1632.

Más kézzel : 21. Maji 1632. Michael Tholdalagi et Stephanus Seredi Constantinopoli. Ugyan magok más és Szalánczi uram levele benne.

1632—1633.

Szalánczi István kapitliha.

Szalánczi István 1631 óta volt kapitliha. 1633 áprilisig viselte e hivatalát: ekkor visszatért Erdélybe. Nehéz időkben volt ottan: a fejedelem székfoglalása, Katalin követelései, Strassburg követsége s egy időben annak ellensúlyozása, az eperjesi tracta kezdete, mind az ő idejére esnek. Épen oly ügyes mint hivatott diplomata volt, hű Rákóczyhoz és hazájához, megnyerte ura bizalmát s néhány év múlva tanácsúrrá lett.

Hogy annak a szultáni fermannak, mely »1042 Recsep havának utólján« kelt s mely AOT. II. k. 181—2. ll. van közölve kelete hibás s hogy csak az év végén kelthetett az: az Szalánczi 1633 februáriusi s Körösy és Mikó 1633 nov.-decemberi levelezéséből világos.

1. 1632. márt. 9.

Georgius Rakoci, Dei gratia stb.

Egregie, fidelis dilecte, salutem et favorem nostrum. Noha Fejérvárról mind Kovács Péter által és Armpeszter által két ízben is, minden idevaló állapotokról bőségesen tudósítottuk Hú-

ségedet és mindenekről voltaképpen parancsoltunk, mindazonáltal ez alkalmatossággal is nem akarók elmulatni, hogy állapotunkat értésére ne adjuk. Cseffei László és Pathai Sámuel híveinket küldöttük volt fel ennekelőtte császárhoz ő felgéhez az Praepostvári Zsigmond dolgai végett, az kik ma érkezvén meg hozzánk, az micsoda válaszszaal jöttek, azzal mi contentusok nem vagyunk, mivel ő felge mindenekben csak halasztást tött, semmire valósággal magát nem resolválta, kiből csak a szerencse kimenetelére és az mostani állapotoknak végére eszméljük, hogy néz ő felge; kit el nem mulathatunk, hanem ismét mindjára curier internuntiusunk által megtaláltatván ő felgét, az mi resolúciónk leszen, Hűségednek azt is ottan értésére adjuk. Strasburgh uram hogy tőlünk elmene, az német özvegy fejedelemasszony emberét, ki az portáról jó alá,¹⁾ *Fejérvárról vissza csaknem Szebennek vitte*, az minemű levele nála volt az hollandus oratortól Cornelius Haga uramtól, azt tőlök elvötte, megnyitotta és megolvassván, esmét vissza adta nekik. Mely emberek *ide érkezvén hozzánk, bizonyly írom,*²⁾ magok jó akaratjok szerént hozzánk is térvén, az levelet csak ő magoktól és magok szabadságából velünk is közlék, melyet hogy felszakasztva látánk és hogy olyan szabadosan közlék velünk, mi is paríaltatván, megfordítottuk is és verissima paríáját Hűségednek beküldtük, melyet értvén és látván Hűséged, elhittük, hogy sub rosa magánál diligenter conserválván, dolgait ahoz alkalmaztatja, a mint látja, hogy jár és vagy on elméjek. Strasburgh uramnak pedig ez írandó dologról nem akarunk bő szóval való levelet küldeni, hanem Hűségednek akarók igen serio és diligenter intimálni, minthogy Strasburgh uram az portai állapotot nem tudja, Hűséged pedig abban immar expertus: azért kegmesen parancsoljuk nekie mind Strasburghal és az több keresztyén oratorokkal is, az kikkel méltónak és illendőnek ítili, ez dolgot közölje úgy, és úgy declarálja nekik, hogy ha az porta a királyhoz való jóakarat mutatásában, segítésre való maga declarálásában halasztást kezdene tenni és az főkövet bemenetelinek, azzal való tractának idejére mutatni, azon meg ne álljanak, hanem mindjárt kívánják meg, ha mi jóakaratot elszántak mutatni, mindjárt mutassák, mert most az ideje, mert ha a porta halasztást kezd tenni, bizonyly hihetik, hogy az nem egyéb, hanem a szerencse kimenetelinek várása. Azért mindjára kívánják meg, ha mit akarnak cselekedni, mert minden bizonyly, hogy császárnak most sehol semmi hada nincsen, hanem az kik Tiffenpackkal maradtanak volt, mintegy tízezer ember számgal való s azokat is ide alá az Duna mellé, Bécs, Ham-

¹⁾ A cursivval szedett Rákóczy jegyzete.

²⁾ Rákóczy betoldása.

burg tájára szállították alá, igen rossz fegyvertelen aljos nép s most az ideje, ha mit akarnak; nekünk is pedig azzal lehetne minden dologban jobb módunk, mert nyilván nagy félelemben s bódult állapotban vadnak, többire mindenek szemek reánk igen néz és némely váraknak, városoknak kézhez vételében így lehetne jó módunk, a mint hogy már némely helyekről assecuratusok is vagyunk felőle. Azért Hűséged azon legyen minden módon, hogy az porta a királyhoz való jó akarat mutatását, segítését, ha mihez kedve vagyon, ne halassza, hanem most legyen, ne múlják el az jó alkalmatosság. Az királynak most vagyon Mogantiában generális gyűlés celebrálása, kinek micsoda vége és kimeneteli legyen, értésünkre lévén, arról is Hűségedet tudósítjuk, elhívén, hogy hűséged hozzánk való kötelességét szeme előtt viselvén és az dolgokról mindenkoron szorgalmasan elmélkedvén, azokat emlékezetében tartván, úgy igyekezzék gondot viselni, valamint *javunkra előmenetelünkre*¹⁾ megmaradásomra legjobbnak feltálalhatja. Parancsoljuk is pedig Hűségednek, hogy az Strasburgh elméjére és hozzánk való indulatjára is szorgalmasan vigyázzván, valamit felőle eszébe vehet, valósággal és késedelem nélkül adja értésünkre, hogy ahoz képest tudhassunk mi is magunknak és birodalmunknak megtartására mentől jobban vigyázni. Ezekről pedig Toldalaghi Mihály és Seredi István híveinknek mi semmit nem írtunk, mivel tudjuk, hogy Strasburgh őket ott benn nem éri, hanem az Hűséged jó industriájára, eszes vigyázására bízunk már mindeneket, megnyugodván hozzánk hűségében és hazájához való szeretetiben. Minket Hűséged mindenekről gyakorlatossággal tudósítson. Secus non facturus. Datum in arce nostra Szamos-ujvár die 9. Martii anno 1632.

G. Rakocy. m. p.

(*Rákóczy kezével a melléklet:*) P. S. Mikor az budai vezér emberi nálunk valának minap Mustapha bék. ilyen dolgot ajánlottunk eleikben Szalánczi uram, kit hogy Kegd is értsen, szükséges, ha nem írtam volna meg s mivel az német császárral való békesség mindkét felől soképpen felbomlott (kiről ha többet akar az porta érteni, végére mehet az végbeli passáktól) alkalmasint Zöldfíkar aga is megvilágosítja, minthogy Kegd levelében azt írja, hogy csak okot keresnek hatalmas császár részéről az frigy felbomlás felől: az-e jobb, hogy hatalmas császár részéről is csak így hallgatásban legyen az dolog és múlván az idő, az német császár is vagy megbékélvén ellenségével, avagy meggyőzvén őket, akkor az felbomlott békekesség is kétesben lévén, minden ereit hatalmas császárunk birodalmi ellen kezdi fordítani német csá-

¹⁾ Rákóczy betoldása.

szár; avagy az felbomlott békességet újolag megerősítsék, avagy ő hatalmasságával felbontván az német császár az frigyét, az jó alkalmatosság is ilyen lévén, most igyekezze birodalmának határát killebb vetni. Ha azért ő hatalmassága az békességet akarja is megerősíteni az sem lehet had nélkül, mert hogy ő hatalmassága békességet kérjen az némettől, vagy magát első oknak vallja az békesség felbomlásnak, az nem lehet, mert becsületének megbántódásával lenne hatalmas erejének kisebbségére és maga nagy hatalmas erejének kisebbitésére. Az német császár is viszont hogy azt cselekedje, hihetetlen is, mert noha szorúlt állapottal vagyon, de ugyan magnanimitásságát, maga becsületit, méltóságát meg szokta őltalmazni, az is lévén practicája, hogy szép szóval, semmis beszéddel, imide-amoda mutogatással tartóztassa ellenségét. Jól pedig soha az némettel nem végezhet, hanem ha elsőben megijesztette és rémítette: így is ő hatalmassága állandó, jó, hasznos, becsületes, maga méltóságának megtartására had nélkül az némettel békességet nem csinálhat, kinek most vagyon ideje. Ha pedig ő hatalmassága birodalmának határát killebb akarja terjesztetni, győzedelmesen, hasznosan akar hadakozni, annak is most vagyon ideje, kit ha elmúlat ő hatalmassága, többé soha elő nem fog fordulni. Azért akár békességet akarjon ő hatalmassága, akár hadakozni, de egyik sem lehet, nem is mehet jól végben hadakozás nélkül, kinek most az ideje, mert ha ő hatalmassága ezt az jelen való alkalmatosságot elmulatja, megtörténhetik, az német császár is mostani nagy hatalmas ellenséggel megbékélhetik, az spanyor király és közelb való keresztén királyok, fejedelmek által az Kazullal is frigyét, szövetséget köthet, az muszkák is látván hatalmas császárnak kedvetlenségét az jó alkalmatos időben az hadakozáshoz, az lengyelekkel megbékélhetnek és így ezek megegyezvén, mennyi felől kezdik az ő hatalmassága országát ostromlani, pusztítani, bölcsen az ő hatalmassága vezérei is meggondolhatják. Az mely magyarság most maga adná magát hatalmas császárunk alá, az is ellenségek lesznek. Ugy vagyon, minden dolgokat az felséges isten igazgat, de az okosságot is azért adta az embernek, idején és alkalmatosan éljen velle és meg ne vesse. Ezeket is több szóval adtuk vala eleiben Mustafa béknek, kit Kegdnek talán nem árt Zöldfíkar ágával is közleni s az fővezérnek is, muftinak is megjelenteni. Tudja Zöldfíkar aga szegény megholt fejedelem idejében ugyan dívánt tartottak volt az fényes portán, az magyarokat kell-e megsegíteni hatalmas császárnak, vagy az németeket, mind nagy és kis rendbeliek felkiáltották, hogy az magyarokat, melylyel ő hatalmassága mintha ugyan kötelezte volna akkor magát minden időbeli segítségre az magyaroknak, kinek most az ideje, hogy az ő hatalmassága ígéretiben fogvatkozás ne talál-

tassék, se az jó alkalmatosságnak elmúlatásában hatalmas nagy kára ő hatalmasságának ne következék. Hiszem annál bátorságosabb leszen az ő hatalmassága országa és erősebb, mennél tovább vetheti határát. Ez írásunkat Kegd senki kezében ne adja, Zöldfikár agának megmutathatja. Ha mit akarnak, most lássanak hozzá, mert bizony félek, az kik most barátink akarnának lenni is, elszalasztjuk kezünkben s az késedelmezés megkedvetleníti őket.

Külczim : Egregio Stephano Szalanci in porta Ottomannica oratori nostro continuo etc. Fideli nobis dilecto.

Szalánczi kezével : Anno 1632. die 30. Martii hozá Szabó János ez 9. die Martii Szamos-Ujvárott költ levelét az én kegmcs urumnak.

2. K. n. (April 14 körül.)

Az mi kegmcs urunknak hatalmas császárunktól való alázatos kívánsági.

Hatalmas császárunknak minemő erős hűtlevel alatt való békessége vagon az némettel, azt ő naga az vezér jól tudja, mely végezés vagy frigykötés szerént noha Erdélyhez az németnek semmi köze nincsen, de mindazonáltal arra semmit nem nézvén, istenben üdvözült Bethlen Gábor halála után az német fejedelemszont elaltatván némely németes urak által, csak az isten és egynehány urak s főemberek, kik hatalmas császárunknak igaz hívei, most is oltalmaz meg bennönket, hogy az egész ország német kézben nem esék.

Annakutánna ez elmúlt tavasszal csudálatos titkos practikák által az palatinus haddal alájövé, ha ő naga az mi kegmcs urunk gondot nem visel vala, az erdélyi fejedelemségben belé száll vala és Erdély országát némettel rakja vala meg, mivel német gyalogot is hozott volt alá, kiket ugyanott az magyarországi várakban oszta el, hogy elszánt akaratja szerént Erdélyt el nem foglalhatá. Esmét csak nem régen ez elmúlt nyáron más egy magyarországi Praepostvári Zsigmond nevő nagy urat felindítván, az által akarják vala az országot hatalmas császárunk hűsége alól német császár számára foglalni, de arra is isten után az mi kegmcs urunk gondot visele, hogy igyekezetekben elé nem mehetének; ezekhez képest elhigye ő naga, hogy mint szintén az nagy folyóvizek folyásoktól természetek ellen meg nem állhatnak, úgy az németek is soha az mi kegmcs urunk ő naga és országa ellen practicálni meg nem szűnnek ezután is semmi időben.

Kévánja azért az mi kegmcs urunk, hogy hatalmas császárunk nevével erős parancsolatokat adjon ő naga az vezér mi ke-

zünkben, kiket az urunknak vigyünk, az budai passára ő nagára és arra, az ki hatalmas császáruknak szerdára leszen az németekre, hogy valamely órában az mi kegmes urunk megküldi ő nagoknak az parancsolatokat, mindjárt indulhasson az szerdár ő naga hadaival oda, az hova az mi kegmes urunk ő naga és az szükség kívánja, azon kívül az boszuai, kanizsai, egri, temesvári passákra és azok alatt való békekre is az, vrumelli beglerbékség alatt való öt szanczoksággal együtt olyan erős parancsolatot adjon ő naga, azon kívül az moldvai, havasalföldi vajdáknek is az szerént parancsoljon ő naga, a hogy kívántatik, bizonyos számú hadat adjanak, vagy magok személyek szerént jönnének ő naga az mi kegmes urunk mellé hadokkal együtt, az szerént tatár khánnak is parancsoljon ő naga, hogyha megtalálja felőle az mi kegmes urunk ő naga, egynehány ezer tatárt adjon.

Az szerdár pedig ki leszen, annak ő naga most nevet adjon, hogy az szerént tudá ő naga az mi kegmes urunk azt azután megtalálni, ha kívántatik.

Hogy pedig hatalmas császárukat és az egész portát ő nagára haragra indíthassák azért, hogy azalatt akarátjokat inkább végben vihessék, tudja ő naga azt, hogy sok hamis dolgokat állatnak, hírdetnek ő naga ellen az ő naga gonoszakarói, de ő naga azon kéri az vezért ő nagát, mint urát és kedves atyját, hogy annak hitelt ne adjon, hanem ha panaszkok lennének, azokat küldje ki ő nagának és ha meg nem mentheti magát, azután haragudjék ő nagára, mert elhiggye ő naga azt, hogy az német birodalma alatt való sok váraikból, jószágiból, kik egy fejedelemséget tennének, nem egyébért jött Erdélyben, ő naga sem egyébért folyamodott hatalmas császáruknak hívsége és óltalma alá, hanem azért, hogy hatalmas császáruknak igazán szolgálhasson életének végéig, mint szegény Betlen Gábor fejedelem, vagy még annál is jobban.

Ugy hiszi az én kegmes uram, hogy ő naga az vezér bizonyosan érti azt is, az mint az szegény Bettlen Gábor fejedelem Tokajt és Munkácsot is az német fejedelemasszonynak hagyta volt, azért, hogy azokból Erdélyt az német ellen inkább óltalmazhassa és ha kívántatik, azokból Magyarországnak is az nagyobb részét bírhasa, mert külemben az elébbi békesség szerént azoknak is az hét vármegyékkel az németek kezéhez kellett volna menni, meg sem gondolván az szegény fejedelem, hogy holta után az német fejedelemasszony az német császárhoz adja magát, mivel minden atyjafiai akkor is, most is ellenségi voltanak az németnek, de mindeneknek reménységek felett szegény fejedelem holta után mit cselekedék, azt ő naga érti. Most is, mikor ki akart menni Erdélyből, tudta azt ő naga, az mi kegmes urunk, hogy mindenik várában németeket viszen, nem volt ő nagának

más módja abban, hogy azokat az várakat megtartsa Erdélyhez, hanem nagy okosságával arra vette az német fejedelemasszonyt, hogy az fejedelemmel olyan kötést tett, hogy holta után magának Munkácsnak fele az fejedelemnek egyik fiáé legyen és az még él is az német fejedelemasszony, addig is Csáki Istvánt oda be nem viszi, tanácsát, barátságát vele nem tartja és az munkácsi kapitányt is mindjárt hogy kimegyen Erdélyből Munkácsra, az fejedelem hívségére, és arra, hogy oda német hadat, sem Csáki Istvánt be nem bocsátja, megesküdteti; mindezekről erős pecsétetes levelet adott az német fejedelemasszony és úgy ment ki Munkácsban és oda bemenvén az végezése szerint az kapitánt és mind az várban való vitélő rendet ő nagának, az mi kegmes urunknak megesküdtette, ezt pedig az végezést az mi kegmes urunk mind csak azért cselekedte, hogy Munkácsot megtarthassa Erdélyhez ha immár Tokaj odavagyon. Azután Munkácsból kiment az német fejedelemasszony és szemben lőtt Csáki Istvánnal és mindjárt felbontotta Csáki István az végezést az asszonynyal és le akarta vágatni az német fejedelemasszony mellett való erdéli hadakat és Munkácsra is elküldött titkon, hogy az munkácsi kapitánt megfogják, vagy megöljék és az német császár hadát vigyek belé az várban; mely dolgot megértvén az kapitán, kiüzte az német fejedelemasszony német szolgálait az várból és az német császár hadát is nem bocsátotta be az várban, magát az német fejedelemasszonyt hitta, hogy bemenjen, mint maga várában, csak Csáki Istvánt ne vigye be, mert immár ötet az előtt megesküdtette azon, hogy Csáki Istvánt oda nem bocsátja s azért most is hűti ellen Csákit be nem bocsátja, de az német fejedelemasszonyt örömet bebocsátja; de az fejedelemasszony semmiképpen Csáki István nélkül be nem ment, sőt azt mondotta, hogy neki sem Munkács sem egyéb marhája nem kell, ha Csáki Istvánt be nem bocsátja ő vele együtt; mind azolta az dolog így volt, hogy az német fejedelemasszony is Csáki nélkül be nem ment és az kapitán is hite ellen be nem bocsátotta Csákival együtt. Ezenközben úgy találta volt meg Nagodat az mi kegmes urunk felőle, hogy ha kiadja-e kezéből Munkácsot, vagy ne? Nagod pedig igen bölcsen eszében véven azt, hogy minemő nagy kárára lenne hatalmas császárnak és mind Erdélynek az, hogy ha az az hely kimenne ő naga kezéből és valamint az is, mint Tokaj, német kézben akadna, úgy parancsolta meg, hogy ki ne adja kezéből, mert megöltalmazza hatalmas császár ő nagát benne. Azután Munkács ilyen állapottal az ő naga kezénél vagyon.

Kinek megtartásáért azóltától fogva ő nagát az német részről azzal fenyegetik, hogy az magyarországi jószágát veszik el érte, noha méltatlan, mert az mi kegmes urunk ő naga semmit erővel el nem vett az német fejedelemasszonytól, hanem maga jó

akarátja szerént adta ő nagának és maga esküdtette meg az kapitánt is az mi kegmes urunk számára.

Annakokáért most is alázatosan könyörög ő naga az mi kegmes urunk hatalmas császárunknak és ő nagát is, mint urát, kedves atyját kéri azon, hogy hatalmas császár és Nagod ő nagát az mi kegmes urunkat ne csak Munkácsban, hanem ott kin az német birodalmában való jószágiban is oltalmazza meg és arról ugyan szerezzen atnalme levelet hatalmas császárunktól, hogy minden időben elégedendő segítséget ad az mi kegmes urunk mellé és minden jószágiban megoltalmazza.

Hogy az békesség az végbeliek között is, kik Erdélylyel határosok inkább, mint eddég, ezután is megmaradhasson és szép csendességben lehessenek az végbeliek, ő naga parancsoljon Temesvárra, Lippára, Gyulára és Szolnokra, hogy az mely faluk azelőtt holdoltak nem voltak, azokat holdolni ne erőltessék, az kik pedig mind töröknek, magyarnak holdolnak, azok mindenekfelé adajokat, dézmájokat adják meg, az spahiak és egyéb rendbeliek abban ellent ne tartsanak, az magyarok is az szerént. Az mely holdolt faluk pedig az török várak hátok megett vadnak, azok az magyar uraknak csak summával tartozzanak; az szerént az mely faluk az magyar várak hátok megett vadnak, azok is az török uroknak csak summával tartozzanak, mely summát egyik fél is az szokásnál feljebb ne verjen, hogy az szegénység el ne pusztuljon hatalmas császár kárára és senki az falukat helyéből fel ne bontsa, az mint eddég is némelyek cselekedtenek, hogy helyekből egész falukat vittének más helyben az magyar uroknak és országnak is kárára.

Az elmúlt tavasszal egy Derecske nevű faluhelyt miért kellett ő nagának az mi kegmes urunknak az hajdú vitézeknek adni, azt ő naga immár eléggé érti s ha most kívánja ő naga, most is megmondhatjuk, kiből mi úgy látjuk, hogy hatalmas császárunknak több haszna vagyon, hogy nem mint kára, sőt jövőben sokkal nagyobb kára lenne, hogysen mint haszna, ha azoknak állapotjuk megbántódnék. Kéri azért ő nagát az mi kegmes urunk mint jó akaró urát, atyját.

Hogy ő naga ebben is hatalmas császárunk javát elsőben s annak utánna az ő naga kedvére is tekéntven benne, találjon módot benne, hogy mivel immár azok az hasznos szolgálk és vitéz emberek oda telepedtenek és hatalmas császár hívei, ne kellésék onnan elbontakozniok és mostani szolgálásokból ellenségekké lenniök. Annak az falunak pedig summája mindenestől is az török uroknak 225 forint volt, maga is az falu többire szintén csak kapitja előtt Váradnak, szolgálátjuk sem volt, mi úgy tudjuk, az 225 forint summával.

Ennek előtte hogy az lengyel királynak Hatalmasságodtól

nahme küldessék, hogy az magyarországi palatinus mellé valami okon segítségével hadat ne bocsássonak, az mely dolog mind az két résznek hite ellen lenne, mert akármely szín alatt is Lengyelországból hadat bocsátanak, azzal azok ugyan csak Erdélynek akarnak ártani, effelől Hatalmasságnak nahmájával egy főhívét parancsolván meg, hogy az lengyel királyhoz igen hamar elmenjen, ha az elébbi írásunk szerént el nem ment volna.

(Eredeti fogalmazványa Szalánczynak.)

3. K. n. (April 14 körül.)

Az mi kegmes urunknak hatalmas császárukktól más rendbeli kíváltképpen való aláztos kívánsági.

Vagyon Nagos uram ilyen dolog is, hogy szegény Bettlen Gábor fejedelemnek az mely keresztyén fejedelmekkel kötése, végezése volt az német császár ellen, azok az keresztyén fejedelmek megtalálták ő nagát, az mi kegmes urunkat is, mivel ő naga vagyon az Bettlen Gábor székiben, hogy ő naga is véllek egy értelemben lenne az német ellen, kire ő naga jó szót adott olyanokkal, hogyha azok is a fejedelemnek hatalmas császárukkkal bizonyos örökös állandó békességet csinálnak, mert mivel az erdéli előbbi fejedelmek az országgal együtt régi üdőtől fogván hatalmas török császároknak voltak oltalma alatt és azoknak hívei, mely hívséget az mi kegmes urunk is ő naga élete fogytáig akar megtartani mostani hatalmas császárukkal és mind az egész ottmánli nemzetséggel, mely dolog felől az svécziai király ő nagához az mi kegmes urunkhoz titkon főúr követét küldötte, ki, akkor az mikor mi eljöttünk ő nagától, Munkácsban volt, az mely követ elől elküldött levelében ő nagát azon kérte, hogy minket el ne bocsásson addig, az még ő is nagához nem érkezik, mivel nekie is az ura parancsolatjából ide való dolgai vadnak; az mi késedelmünknek ez is volt egyik oka; de félvén ő naga hatalmas császáruk nehézségétől tovább nem mere münket tartóztatni, beküldö olyan parancsolattal, hogy mihelt az követ érkezik ő nagához, az mivel jó mindjárt értésére adja miáltalunk ő nagának. Abban penig az megegyezett békességben Bettlen Gáborral együtt ezek voltak a királyok és fejedelmek: az francziai király, angliai király, dániai király, svécziai király és cseh király, hollandiai és velenczi respublicák, azokon kívül sok erős gazdag fejedelmek és hercegek, az kiknek most is nagyobb részével szép egyessége vagyon hatalmas császárukknak. Az cseh király követét lám beküldötte vala, de némely híg elméjű emberek cselekedetek miatt nem tudák jól fogadni őket. Annakutánna hogy szegény Bettlen Gábor megholt, több erős nagy hatalmas hercegek is

állottanak azok közzé az fejedelmek közzé, úgymint az saxoniai herczeg, kinél hatalmasabb herczeg egész Németországban nincsen és az brandenburgiai herczeg és electori, az kikkel együtt hadakozik most is az svecziai király, amaz több királyoknak és fejedelmeknek hadokkal és pénzekkel, úgymint azoknak szerdák. Így lévén azért az dolog, ez jó alkalmatossággal hiszem jobb hatalmas császárunknak azokkal élni és megegyezni az fejedelmekkel, kiknek nagyobb részével most is szép egyessége vagyon és annak kétséges békességét letenni, kinek békessége soha nem volt állandó s nem is kötött s nem is tart soha örökös békességet hatalmas császárral, hanem csak ideig valót, hogysem mint mindenkor titkos ellenséget tartani kebelében, az kinek részéről noha most is békessége vagyon hatalmas császárral, de azalatt im csak esztendőtlől fogva is Erdélyt, hatalmas császár országát háromszor vagy négyszer akará elfoglalni, és az csatákat is jár-tatja, sőt hatalmas császárunknak végházait ostromoltatja békessége ellen és most noha másfelé nagy ügye vagyon, de naponként ugyan nemszűnik meg hatalmas császárunk ellen practicálni. Abban hatalmas császárunknak, hogy azoknak soha nem állandó békessége helyében, kit most is ők bontottak fel, örökös állandó békességes jó akarókat vegyen be, most vagyon jobb alkalmatossága, és kevés munkával azt végben viheti az mi kegmes urunk által azon egy gondviseléssel, mintha Munkácsban és az több urunk ő naga magyarországi jószágaiban oltalmazná ő nagát. Annuak penig végben vitelében az mi kegmes urunknak igen jó módja vagyon, mert nemcsak azokkal az fejedelmekkel, hanem Magyarországgal is jobb részént egy értelme vagyon az dologban, kiben egyik csak az kívántatik az hadak fennlétele és ha az szükség kívánja azoknak urunk ő naga mellé való menetele fogyatkozás nélkül idején mindjárt valamikor az mi kegmes urunk kívánni fogja. Így értvén immár hatalmas császárunk és ő naga az vezér, hogy az német császár egynehányképpen felbontotta hatalmas császárunkkal az békességet: egyikkel azzal, hogy az csatázást felszabadította, ki az békességekötésben megtiltva volt.

Másikban abban, hogy im nem régen Budán még alól Landorfejevárv felől hatalmas császárunknak egy Wald nevű végházát megostromoltatták, de isten által hatalmas császárunk jó szerencséjére az benne való vitézek megtartották.

Harmadikban, hogy az német fejedelemasszonyt követé által az német császár hatalmas császárunk hűsége alól elvonta vala, még Bettlen Gábor fejedelem teste temetésekor kevés híja lón, hogy országostól német kézben nem akadánk.

Negyedszer azután az kassai generálisát Bornemissza Jánost haddal, lövő szerszámmal küldé Erdélyre, azalatt el volt végezve, hogy az fejedelemasszony az fejedelemséget Praepost-

vári Zsigmondnak adja és ő az kassai generális hadával megerősedvén, az országot német császár számára foglalja, de az isten elő nem bocsátá dolgában, mert az kassai generalist Bornemissza Jánost, mielőtt által jöve az Tiszán, az erdéli hadak megverék, lövő szerszámit is elnyerék és általúzik az Tiszán és úgy Praeprostvári sem jöhet be az fejedelemségre.

Ötödször, az palatinus maga jöve alá, hogy Erdélyt elfoglalja német császár számára és ő legyen benne fejedelem, de az isten azt is megszegyenité, szégyen vallva mene vissza Kassáról.

Hatodszor, ím csak most ősszel esmét Praepostvárit akarák behozni az fejedelemségre, de isten azt is meggátolá az én kegmes uram gondviselése által.

Ezeket így látván, miért nem kellene élni az mostani jó alkalmatossággal, hatalmas császáruknak és ő nagának az vezérnek és azoknak az immár összebékéltett, kötelezett sok keresztyén fejedelemnek jó akaratjokat, szomszédságokat, békességeket miért nem kellene venni, kiknek jóakaratjokat, szomszédságokat, békességeket, ha most idején beveszi hatalmas császáruunk az mi kegmes urunk által, most mind végben mehet, mert immár az svécziái királyt arra vette az mi kegmes urunk ő naga, hogy fő úri embere követét ide bocsátotta hatalmas császáruunk fényes portájára, ki ezen két három nap alatt beérkezik, mert azt hisszük, hogy általjött eddig az Dunán. Ezből hatalmas császáruknak annyi haszna lehet, hogy egész Európában minden keresztyén fejedelmek, kikkel szomszédsága vagyon hatalmas császáruknak, sőt még az messzebb valókat (*így*) is az egy hispányiai királyon kívül, mind békessége lehet hatalmas császáruknak és úgy országai ő hatalmasságának erre Európára nyugodalmas békességben lehetnek, pénze az arra való hadakuak nem kell, sem hadának arra nem kell lenni, sohonnan semmi bántódások hatalmas császáruunk országainak, végházainak nem lehet erről az félről. Kára penig, ha most végben nem megyen az dolog, az leszen, hogy amazok dolgokat ugyan végben viszik és azután oztán ők is szabadon lesznek véle, ha csinálnak-e békességet, vagy nem, kiből mi jöhet ki, ő naga és Ngtok bölcsen megítélheti.

Mivel az mostani havasalföldi vajda az mi kegmes urunkal és országával nem jó szomszédságot tart, sőt oly dolgokat cselekedik, az melyeket az mióta Havasalföldében oláhok laknak és Erdélyben magyarok, mindazoltától fogva is békességnek idején az havasalföldi vajdák azt nem cselekedték az erdélyi embereken, melyeket Nagodnak, mind hatalmas császáruknak mind szóval, s mind írással eleiben adhatunk; könyörög azért az mi kegmes urunk ő naga, hogy ezt az mostani vajdát hatalmas császáruknak vegye fel onnat és adjon oly vajdát oda, az ki az mi kegmes urunkkal tartson az régi mód szerint való jó szom-

szédságot és hatalmas császáruk országát is ne pusztítsa így, az mint ez elpusztította, mert az ország embereinek nagyobb része ki az Dunán innét az hatalmas császár országában s kik az erdéli havasokon búdosnak, mint az vadak, kiket az isten is szán, nem hogy mi, kik nyomorúságokat látjuk.

(Eredeti fogalmazványa Szalánczynak.)

4. 1632. júl. 6.

Mi még ifjúságunkbeli uraságunkban is látván a német nemzetnek az mi hazánk, nemzetünk ellen ártalmas igyekező praktikáját, mind azt, hogy hatalmas császárukkal is csak színesképpen tartja az békességet, mindenkor idegenek voltunk az neki való szolgálattól. Melyre nézve szegény megholt előttünk való fejedelmet is ki kelletvén hoznunk, mennyire vitte vala az úristen elő, és akkor is hatalmas császáruknak mit szolgáltunk, azt mindenek nyilván tudják. Holta után is szegény fejedelemnek, noha minket hol tanácssággal, sok ígéretekkel, adományokkal, hol más nagyobb tiszteekkel unszolván német császár, mi mind azokat hátrátévén, úgy viseljük vala magunkat, ha az német fejedelemasszony némely német gyomon pápista uraknak tetszéséből ki nem bocsátja vala kezéből az hét vármegyét, most is ide biratlatnék; azután az úristen minket ez állapatra hozván be, annál inkább azon mesterkedtünk, igyekeztünk, ő hatalmasságának mint tudnánk leghasznosban kedvesben szolgálni; szolgálatunk volna is (mikor palatinus haddal reánk jöven, az úristen vitézink által megszegyenítvén hadait) ha Recsep pasa és az budai Haszon pasa előbocsátnak vala bennünket, de mindenik megtiltván az Tiszán által való meneteltől, sőt hatalmas császáruk nevével az békességet parancsolván végben vinnünk, noha mi voltunk az győzedelmes felek isten után, mégis magunk gyalázatjával hatalmas császáruk kárával nekünk azt kelle követnünk és azokat az megvett ennihány vármegyét, városokat, várakat és hajdúvitézeket, az Tiszán innen való egész darab földet ki kelleték kezünk-ből bocsátanunk nagy szomorú és keserves szívvel. Mostan is volna abba módunk, hogy ő hatalmasságának szolgálhatnánk, birodalmát terjeszthetnénk, híveinek számokat többíthetnénk, de ő hatalmassága híre, akaratja, tetszése, parancsolatja ellen mi semmit sem akarunk mozdítani, tartozunk azzal, mint igaz, hű szolga (ki mind az német nemzetnek s mind az magyar nemzetnek mostani állapotját jól tudjuk, őket ismerjük, erejeket tudjuk, elméjük is sokaknak mit kívánna, jól értjük és sokaktól ugyan onszoltatunk is) ő hatalmasságának mind mostani hasznára, birodalmának terjesztésére való utakat, alkalmatosságokat, módokat megjelentsünk, s mind kárait, melyek az jó alkalmatosságnak

elmulatásából, vesztegléséből következhetnék, eleiben terjesszük ő hatalmasságának, kiket ő hatalmassága bölcs ítéletiben megfontolván s vizsgálván, melyiket leszen hasznosb követni, cselekedni ő hatalmasságának, álljon jó tetszésén és akármelyik tetsék ő hatalmasságának, nékünk mindenikben nyereségünk leszen, mert azmivel tartozunk ő hatalmasságának, mint igaz, engedelmes és jóvára vigyázó szolga, annak megfeleltünk, holott azt merjük mondani, mióta ő hatalmasságok birodalma nevelkedni kezdett, egykor jelen úgy nem volt az jó szerencsés győzedelmek alkalmazossága, mint mostan, melylyel ember annál bátorságosan élhetne, mennyivel az alkalmazosság magát kínálva mutogatja; s ha megvizsgáljuk az históriákat, úgy találjuk mindenkor az német, lengyel és egyéb nemzeteknek egyenetlenségek között vött nagyobb győzedelmet az ő hatalmassága fényes fegyverének dicséretes nyeresége előmenetelt. (*így*) Mely egyenetlenség mikor uralkodott volna az nemzetség között, nincs példánk róla inkább, mint most: tárházok elapadt, erejek is meglankadt, országok elpusztult, emberbeli segítségek is megfogyatkozott, magához hasonló nagy erős nemzettel és győzedelmes hadakozó királylyal tusakodván most az német császár, vajjon ha még annál is nagyobb, hatalmasb támadna ellene, mit ígérhetne magának az német császár, holott most franczus, belga, anglus, dánus és egész imperium ellensége lévén az császárnak és meg is nyomván erejének nagyobb részét, ide hátra is hatalmas császárunk ellen honnét küldhetne elegendő erőt, elméjével azt ember föl nem érheti. Annál inkább, ha azt meggondoljuk, hogy az svécziai király és az több keresztyén fejedelmek képében is ő hatalmas-sága után láttatik járni és segítséget is kívánni és örökös confederatiót is kötni, kivel talán akkor volna jobb kötni és végezni, míg maga kívánná és minden dolgait el nem végezné, mert ha most ő hatalmassága segítségét tőle megkezdené vonni, barátságát semmire tekinteni, jövőendőben ő is győzedelmes lévén menne-e arra, kire most, kínálná-e az mostanival magát, bizony igen kétséges és talán ugyan lehetetlen is lenne, mert ellenségin győzedelmet révén, sok munkával, költséggel, próbák által összeszerzett hadát csak eloszlatná-e, akárki megítélheti, nem volna okosság és bátorság, mert minden hadakozó vitézt, nagyot és kicsint az győzedelmes szerencsés állapot többnek keresésére, próbálására szokott indítani és ösztönözni és ugyan szomjúhoztatni az másokon veendő győzedelmnek megkésértésére. Az svécziai király minthogy körösztén fejedelem, kétség nélkül ha mit most ő hatalmassága vele végezve kötne, meg is fogná állani. Ellenben ha római császár lenne győzedelmes, ha ily állapotjában is hatalmas császárunk vitézinek nincsen nyugodalmok végházaikban lakóktól, akkor mit nem fogna cselekedni? mutassanak bár csak

egy példát ő hatalmassága részéről, mikor az németnek alkalmatossága volt, hogy azzal nem élt volna ő hatalmassága. Holott most az egész keresztyén confoederatus fejedelmek isten után ez egy svécziái király által vitézkednek, ha ezen német császár győzedelmet találna venni, éppen mindeniket hatalma alá fogná hajtani és mind maga kész hadával s mind az meggyőzött haddal nevelkedvén ereje, ottan vizen hatalmas császárunk ellen az spanyor királyt kezdené indítani, az maga hadai szárazon erre jönének alá és olyan nagy hatalmas erejét megszaggatván, lengyel-lel is egyet értvén, Magyarországot felvén, Erdélyt megnyomván, mindenfelől hatalmas császárnak országát kezdené ostromolni, búsítani. Járúlhat az is ide, ha az svécziái király nem bízhatnék erejéhez, meg is békélhetnék német császárral (kit most is német császár örömet megcselekednék) eszében vevén azt is, hogy hatalmas császárunk sem akarja segíteni, csak időtől akarna ő hatalmassága várni. És így valamikor német császár meg talál békélni az svécziái királylyal, éppen mindenekkel, valakik most neki ellenségi, franczussal, pápával, anglussal, belgákkal, dánussal meg fog békélni. Ily állapotban is oszlatnák-e el hadokat, nem próbálnának-e hatalmas császárunk ellen nagy dolgot, gondolkodni illendő róla. Mely hatalmas erők, el kell hinni, csak szárazon nem fognának hadakozni, hanem mind vizen, szárazon próbálnának és így is hatalmas császárunknak micsoda kára, országára romlás következhetnék, nem árt annak eltávoztatásáról most gondot viselni. Az német császár eleitől fogva az ő dolgát practikával, mások segítségével, üdö halogatással vitte elő, most ezek mind kifogytanak kezéből. Mely alkalmatosságot ha ő hatalmassága most elmulat, többé adatik-e, nem-e, bizony kétséges. Tudja azt az ő hatalmassága fényes portája, valamíg az ő hatalmassága elei hadakoztanak, zsoldos vitézinek munkát adtanak, egyességes erő, csendesség volt az ő hatalmassága birodalmiban és csak mikor az Kazulra derakas hadai voltak is ő hatalmaságának, akkor is mind táborában, országában, fényes portáján, mindenek csendességben, egyességben vitézkedtenek; de miulta az vitézlő népnek nyugalom, heverés gazdagulás engedtetett, maga nemzete s még finyes, hatalmas császári ellen is mennyiszor felpártolkodott, majd száma nem leszen. Mely tüzet hamarébb nem lehetne semmivel megoltani, mint külső ellenségre való hadakozással és munkatétellel, példát vévén Alexanderről, kinek egykor vitézi közül, pártolkodást akarván indítani némelyek, azzal orvoslá meg, hogy ellenségre küldvén nem hagyá nyugodniok és henyélniek. Az is nyilván lehet ő hatalmasságánál, mely kedvetlenül és késedelmesen mennek az ő hatalmassága hadai az messze való hadakozásra, egyfelől ha kimegyen is, másfelől meg visszajön benne sok, mely messze való hadakozás is oka lehet az sok

pártolkodásnak. És noha sok költségével és hosszú idő alatt kell ő hatalmasságának az tengeren túl való hadakozásra hadait indítani, mégis ez egynehány esztendő alatt nem sok hasznát vehette ő hatalmassága az vitézlő népnek kedvetlensége miatt. De ha ide ki kellenék hadakozni az vitézlő népnek, mi azt reméljük, nagyobb kedve lenne hozzá és ő hatalmassága itt sem mulatná el az jó alkalmatosságot, oda által is elég vigyázó hadai lennének, jövődében ott is győzedelmesben mehetnének az ő hatalmassága hadai elő. Ha pedig ő hatalmasságának ahhoz volna kedve, hogy békességben éljen, arra is most kellene gondot viselni és megijeszteni az németet s vele úgy kötni, az mint ő hatalmassága akarná. Azt merjük mondani, ha ő hatalmassága el nem mulatná az jó alkalmatosságot, ki most jelen nagyon, ha tovább nem is, de az Tiszáig örökösön is Erdélyhez kapcsolhatnók. Vegyen példát ő hatalmassága szegény megholt Bethlen Gáborról. Hiszen megveré német császár Prágánál az cseheket, elfutának az magyar hadak és noha mind császáré volt az győzedelem, lengyel, magyar hadai voltanak német császárnak, az egész Németország, hatalmas városok birodalmában esének német császárnak, mégis szegény megholt Bethlen Gábor fejedelem keményen és bátran viselvén magát, életéig az hét vármegyét csak neki kellett adni német császárnak. Azután is valamikor akarta szegény megholt fejedelem, mindjárást házára ment német császárnak, azt vitte végbe, az mit akart, meghódoltatta német császárt, adófizetővé tette, birodalmával megosztozott. Hát ő hatalmassága mit nem vihetne végben, ily állapotban lévén német császár, mindent, a mit akarna; most az lengyel is egyenetlen, tatár, muszka azokon rajta nagyon, magok között is viszások, senkit nem segíthetnének. Mert valamikor embernek erős, hatalmas és feles társai vadnak az üstök vonyáshoz, győzedelmet is bátran ígérhet magának. Ha azért ő hatalmassága élni akar az jó alkalmatossággal, most az ideje és ha ma parancsolja is ő hatalmassága, mi készen vagyunk megindulni, csak ő hatalmassága rendeljen mellénk huszezer jó kopját, tizezer tatárt, hatezer jó gyalogost, úgy hogy okvetetlen Kisaszszony havának, melyet törökül *(itt egy fél sor nincs kiírva)*, az utolján legyenek Egernél és Esztergomnál. Hol pedig ő hatalmasságának kedve az hadakozáshoz nincsen, azt is ő hatalmassága méltóztassék megjelenteni késedelem nélkül, ne kellessék minékünk is az magyarországi urakat, városokat, főrendeket haszontalanul szóval tartanunk és bízgatnunk, magunkat vélek megismertetnünk, jegyeztetnünk; mivel most úgy adják tudtunkra, hogy német császár az várakban újabb németeket akar küldeni, kik ha beférkezhetnek, annak utánna nehezebb leszzen hozzájuk jutni. Mi, jó barátunk Juszup aga, hatalmas császáruknak igaz hívei, jó szolgálai vagyunk s ha hittel kellenék is róla

bizonyosságot tennünk, mi meg merjük mondani, ő hatalmasságától soha el nem szakadunk életünk fottáig, elhívén, ő hatalmassága is mind erdélyi fejedelemségünkben s mind magyarországi uraságunkban és ő hatalmassága bódog emlékezetű eleitől adattott szabadságban országostúl meg fog tartani, oltalmazni. Mi, úgy vagy, nem tagadhatjuk, hogy német császár követe mind igirettel, adománnyal nem fogdosott volna bennünket és Munkácsot, Regéczet, Tokajt is nekünk ígéri vala, de mi igaz, fejér orczával mondjuk, nem kaptunk rajta, előttünk viselvén ő hatalmaságához való igaz hűségünket s ezután is mi semmi oly ígéreten adományon nem akarunk kapdosni, mely minket az ő hatalmassága hűségétől elvonna: hanem mivel mi is halandó emberek vagyunk, magunknak semmit nem ígérhetünk, ha ő hatalmassága elmulatja az jó alkalmatosságot és azokat az tartományokat, magájévé nem fogja tenni, melyekben az mi eleinktől maradt jószágink vadnak, kiket az mi bódog eleink sok fáradsággal vérhullással, költséggel keresték volt — mi, mivel már életünket az ő hatalmassága hűségében akarjuk elfogyatni, gyermekeinkre nézve, kiknek Erdélyben semmiek nincsen, kételenek leszünk német császárnak kedvét keresni életünkben, hogy így ha minekünk vagy hamar, vagy későn szintén halálunk történnék is, gyermekinket ne láttassunk két szék között gondviseletlenül az földön hagyni. Mely hogy ő hatalmasságának ez is így legyen értésére, el nem akartuk mulatni és mivel te harczí ember vagy, előtted tudományt teszünk és az nagy istenre kinszerítünk, megemlékezzél róla és az szentséges muftinak is értésére adjad, hogyha az alkalmatosságot most ő hatalmassága elmulatja és vagy hamar vagy későn az német császár győzedelmes lévén, annak az magyarságnak, ki most ugyan maga kínálja magát az hatalmas császár birodalmában adni, és Erdélynek, megbirattatván az német császár erejétől ő hatalmassága birodalmi és az szent Mahumed próféta vallása ellen fegyvert kelletik fogni, legyen akkor is nyilván, hogy az mostani jó alkalmatosságnak elmulatása szerzette és hozta ezt ő hatalmassága birodalmira. Die 6. Julii anno 1632.

(Rákóczy emlékirata Juszuf agához, melyet személyesen adott át neki.
‡ Egykorú, Szalánczynak megküldött más.)

5. 1632. júl. 20.

Alázatos szolgálatomat ajánlom Nagodnak, mint kegyes uramnak, természet szerént való fejedelmeknek; az úristen Nagodat éltesse örvendetes jó egészségben, elsőben az ő nagy nevének dicsíretére, annak utánna hazájának és kicsiny maroknyi nemzetségének megoltalmazására.

Kegmes uram szintén indulófélben vala szolgám, hogy az havasalföldi vajda kapiktihája hozá az Nagod Kománán 6. Julii nekem írt kegmes levelét Strassburg uramnak szóló német levéllel és egy német levél páriával egyetemben; de Strassburg uram, az mint az másik levelemben is alázatosan jelentettem Nagodnak, innet elmenvén az levelet meg nem adhatám neki, hanem ez Nagodnak alázatosan írt levelemben includálván, Nagodnak küldettem ezvégre, hogy ha Nagod távolý létében veszi az levelet, Nagod semmit nem érthet az levélben írt állapotokról, de ha Nagod adja meg neki, nem lehet, hogy valamit ne jelentsen Nagodnak; hogy pedig siessen Nagodhoz jutni, megizentem ez alázatos levelem vivő szolgámtól, hogy innet való elmenetele után levele jött az urától, kit másra nem mertem bízni, hanem levelemben includálván Nagodnak visszaküldtettem ugyanakkor mindjárt, hanem siessen éjjel nappal Nagodhoz. Az német fejedelemasszony állapotját is megizentem, tudom bizonynyal, hogy az is esztekli (*ösztüke*li) sietteti. Az paríát kegmes uram ha jól esnék, megtartanám, Cornelius Haga uramnak akarom megmutatni, ezt reménlvén, hogy talám valamit írtanak az punctumok állapotjáról és ha valami jó benne arra nézendő, bárcsak az summa depositioja is ne haladna olyan messze, hogy még onnat kellene őket certificálni, de valami leszen Kegmes uram benne, azon leszek, hogy az még Strassburg uram Nagodhoz érkezik, ez paria is visszaérkezzék Nagodhoz. Az havasalji vajda állapotja felől Kegmes uram, mivel igen nehezen vagyon dolga és reménytelen az vajdaságban való megmaradása, noha azelőtt való kegmes parancsolatjára nézve az én követ uraim elmenések után nem vádoltam, de az mint az másik levelemben is alázatosan írtam Nagodnak felőle, mivel találtattanak meg ketten is, kiknek im leveleket is küldtettem Nagodnak, nem idegeníthettem magamtól őket, hogy szánssándékkal kárt tegyek Nagodnak, hanem manuteneálom őket. Most ezen órában az harmadik is találá meg, ki semmit egyebet nem kíván tőlem, hanem hogy ne bontsam el dolgát, mert az ő dolga kész s ha isten eléviszi dolgában, Nagodnak olyan leszen, mint egy szegődött szolgája, mert megesmérték azt, hogy Nagod kedve ellen az havasalföldi vajda nem bírhatja az vajdaságot. Ha pedig Nagodnak valami kívánságát értem, hozzám jű s kész általam Nagodnak kedvét keresni s ennek is jó választ kellett Kegmes uram adnom, mert nem tudom, melyiknek jut s Nagodnak nem tennék kárt öremest; de mivel értem az Nagod parancsolatját, mondám az kapiktihájának, hogy ha megtalálnak az bejött boérok, az Nagod parancsolatja szerént kész vagyok nekik az szolgálatra, ha szót fogadnak, mert az békesség, kegyelmes uram, vagy helyben való megmaradása soha nem leszen külemben, hanem ha az elfutott embereket visszahozza, arra

köti magát; azt pedig immár, mivel Nagodnak kedvét találta, megcselekedheti, csak adja meg kinek-kinek az övét. Az estve érkezék kegmes uram, muszka császárnak levele, mivel Zöldfíkar aga minden keresztyén leveleknek törökre fordításában való gondviselője, mindjárt értésemre esék (mert most bizony igaz szolgálja Nagodnak, ha Juszuf aga onnat jól jű, igen jól is esnék Kegmes uram, ha Nagod küldhetne neki akármi keveset is) mi vagyon benne Kegmes uram, meg nem értém, mivel most fordítják, de végére mehetek Kegmes uram, ha minden részének nem is, némelyikének; ezt értettem eddég benne, hogy az muszka császárnál mind Kazulnak, német császárnak, lengyel királynak követe vagyon, addég választ nem ad azoknak, az még az hatalmas császártól nem ért. Az mely béna pej ló felől parancsol Nagod, én is írtam volt az másik levelemben Nagodnak felőle, nem tudom mint ejthetném meg, de ha pénzem volna, megvehetném kegmes uram most, ha hamar érkeznek pénze Nagodnak, jó lenne mag lónak, én itt szebb lovat még annál nem láttam, Nagod kegmesen megírja, mint vegyük el az ménnylovakat. Az kénesőt, hogy Nagod az görögnek adja, bizony jól lött, mert itt senki nem veszi Kegmes uram, eltélenek vele, hoznak is, úgy értem, mind az landor-fejérváriak s mind az Nagod fejérvári görögi, oly missziri (azaz: egyiptomi) hajók s keresztyén hajók még nem jöhettek, az kiket meg nem kénáltattam vele, de nem kell, eleget visznek Velenczében Erdélyből azt mondják, ott eleget találnak. Nagod kegmesen bő informatióval parancsoljon felőle, mint adjam az görögnek, mennyit, meg ne csalatkozzam, hogy kárt tegyek Nagodnak. Akarám azt is alázatosan jelenten Nagodnak, József, az Nagod zsidója mondá, hogy az mely kengyelt az görög Nagodhoz vitt eladni, igen kevés ezüst s arany rajta, vas, Nagod próbáltassa meg, kára ne légyen Nagodnak benne. Nagodnak alázatosan könyörgök, mivel Nagod Váraddá kimegyen, parancsoljon az fejérvármegyei ispánoknak, szolgabíráknak, házam népét s kicsin jószágocskámat oltalmazták minden háborgatóktól s főképpen Becsyk Andrástól. Az úristen Nagodat éltesse örvendetes jó egészségben sokáig és tegye jó szerencsésé minden dolgaiban. Datum Constantinopoli die 20 Julii anno 1632.

Nagodnak alázatos szolgálja

szolgál míg él
Szalánczi István, m. p.

Külczim: Illustrissimo principi domino domino Georgio Rakoczi stb. stb, dno, dno mihi naturaliter clementissimo.

Rákóczy kezével: Prima Augusti reddita est Albae Juliae 1632.

Más kézzel: Szalánczi Istváné.

6. Kelet nélkül.

Illustris ac magnifice domine, domine ac amice honorande.

Habui cum ill^{mo} visirio magnum colloquium de negotiis serenissimi principis et vellem cum M. D. V. coram colloqui ante discessum generosi cubicularii, quia sunt multa, quae litteris quasi comprehendere non possunt. Conclusio fuit haec, quod nolunt imperator et visirius, ut sua Serenitas pacem faciat cum imperatore et quod modum invenient, ut primo venturo vere sua Serenitas habeat ea, quae desiderat. Rogavit me d. visirius, ut Ser^{ti} suae scribeam, quod cor domini visirii est cum corde suae Serenitatis, et quod non debet ullo modo dubitare. Dixit mihi etiam modum, quem vult invenire, sed litteris non possum hoc aperire, sed narabo M. D. V. oretenus volente Deo. Commendavi etiam valde miseram provinciam Valachiae, rogavit meam opinionem, dixi ea quae debui, ut iterum restituatur in integrum ista terra, et quod debet sua ill^{ma} D^{natio} habere optimam informationem de illis, qui fuerunt cum ill^{rmo} dno Matheo vajvoda, quo modo res ibi sese habeant et multa alia, quae brevitatis temporis non permittit nunc scribere. Respondit ill^{rmo} d^{ns} visirius se rogare Deum, ut inspiret illud, quod erit optimum pro hoc imperio et subditis illius provinciae. Rogo ut Mag. D. V. statim haec significet dominis bojaribus et etiam D. Matheo vajvodae. Quaeso ut mihi mittat relationem illam germanicam impressam Viennae, ego postea M. D. V. restituam, cum adhuc semel bene perlegerim. His eam valere jubeo cum officiorum meorum declaratione.

Ill^{ris} et Mag^{cae} D. Vrae

observantissimus et addictissimus
amicus ac servitor
Cornelius Haga m. p.

Külcztm : Illustri ac mag^{co} domino dno Stephano Zalanzi serenissimi principis Transilvaniae oratori dignissimo domino ac amico honorandissimo.

7. 1632. a u g. 8.

Georgius Rakoci Dei gratia stb.

Egregie fidelis nobis dilecte, salutem et favorem nostrum. Hűségednek két rendbeli levelét 1. praesentis vöttük, melyekben mivel mind az kettőben immár elmúlt dolgokról ír Hűséged, nem ítéljük az reájuk való választételünket szükségesnek. Más két

rendbeli levelét ím ezen órában déleesti prédikációról való kijövetelünkben adák meg, melyiknek egyike 21., másik 25. Julii költ és azoknak is az elsőbbségében mivel ezelőtt való dolgokról ír, arra sem ítéljük szükségesnek, hogy valamit írjunk, hanem az későbbbszeri levélben való dolgokról és egyéb ide való állapotokról akarók tudósítani Hűségedet. Strasburg uram még hozzánk nem érkezék, noha hírünk vagyon Brassóban való jutása felől ez elmúlt csütörtökön, tudjuk, elég dolgunk, tractálásunk leszen vele, lássuk, mire adja isten. Az svéciai király állapotjáról és dolgairól micsoda újabb híreink érkeztenek, ezelőtt öt, avagy hat héttel holmi aprólék vásárlások nevével, főképpen azért küldöttük volt fel Bécsben Dániel János bejárónkat, hogy azokról minden bizonyost tudhassunk, a ki is szintén csak mostanság érkezvén meg hozzánk, úgymint az elmúlt szombaton, a micsda híreket arról bizonyosan értett, magával leíratván memorialében includálva küldöttük Hűségednek, melyből Hűséged megérti és a kiknek illik, illendő bátorsággal értékre úgy adhatja. És noha híre még eddig hozzánk el nem érkezett, de úgy hisszük, eddig elvált dolgok, mert Valstein az bavarussal megegyezvén, az király ellen igyekeztenek, a király pedig minden bizonnal Norimbergánál lévén az saxóval, ő is minden módon igyekezett ellenek és a mint bizonyos hírrel hozzák nekünk, emberi mód szerint szólva, megverhetetlen az király hada, mert az cancellariusával Oxenstiernával is a mely tábora Moguntianál volt a királynak, azt is aláhívatván maga mellé, megegyezett vele és a mint írók, emberi mód szerint szólva, megverhetetlen erővel volt. És mindezek felett nagy éhséget is mondanak hogy volt az császár táborában, a mely is félig való megverettetés és így dolgok együld eddig vagy ezután igen hamar elválván, ha minden emberi hitel és vélekedés szerint az királyé leszen a szerencse és addig halogatja az fényes porta az ő vele való dolgát, hogy bizonyos resolutio és válasz nem leszen köztök róla s ő oztán győzedelmes haddal, fegyverrel behajtani és kapni Magyarországbán, bizony igen félő, hogy az mi szónk és próphetiánk ne kezdjen az török nemzetén és a fényes portán beteljesedni. Hűséged azért mind az fővezérnek és muftinak ezt intimálja serio és adja úgy elejekben voltaképpen ne halogassák erről való resolutiójokat, hogy jövődre hatalmas császár birodalminak kárt és ártalmat ne szerezzenek. Dániel Jánost ismét ezen holnap elbocsátjuk látni, hallani póstán oda fel és ha mi bizonyos hírekkel érkezik, ismét Hűségedet és általa a fényes portát tudósítjuk felőle. Az muszka fejedelem követe is hogy ott vagyon a portán, jó szerencséjére eshetik hatalmas császárnak, ha abban is az nagos vezérek illendő módon viselik magokat, mert akár a Kazullal legyen frigye a muszkanak, és azt segítse meg, akár az lengyelrel kössön szövetséget és az svéciai

királyra támadjon, de mindenik hatalmas császár birodalmainak lehet káros és veszedelmes, mint azt akárki is általlátja. Most azért míg az lengyelek királt nem választanak, úgy kellene az vezér uraknak magokviselését az dolgokhoz alkalmaztatni, hogy ha királt választanak is az lengyelek, ne lenne és ne lehetne frigye az muszkának vele, hanem inkább az ő hatalmassága frigyében és az király barátságában maradna meg. Az lengyelek még a királyválasztáson nem egyezhettenek, sőt rút undok zűrzavar, veszekedés volt köztök az elmúlt gyűléseken. Sőt azt mondják, hogy Radzivil öszve is veszván az litvai úrral Zamojskival, el is vágta volna a kezét és mindkét részről rút vérontás, sok emberhalál esett köztök, ki miatt re infecta kellett abból a gyűlésekből eloszlaniook és most immár viritim fegyveresen készüllettel hirdetik gyűlésben egymást és egyáltaljában véget akarnak tenni a királyválasztásban s a mint bizonyosan mondják, ha fegyverrel kell is, de azt effectuálják, hogy László herczeg legyen királyok. Mely ha úgy leszen, teljes igyekezetivel a muszkát maga mellé vonsza, kit ha végben vihet, minden bizonnyal hogy a német császárt derekason mindjáraást megsegíti és így hatalmas császár ellenségi fognak erősödni és jóakarói hátrább maradni. Nekünk is pedig ha mit kelletnék hatalmas császár parancsolatjából az ő hatalmassága országának terjesztésére cselekednünk, senki nagyobb retirádát nekünk nem cselekedhetnük, mint az lengyel király. Bizony dolog pedig az, hogy soha erdélyi fejedelemnek nagyobb és jobb módja az ő hatalmassága országának terjesztésében nem volt, mint mi nekünk vagyon isten áldásából, kiben semmi akadályunk nagyobb nem lehet, mint az lengyel király, ha az fényes porta eleit nem veszi. Melynek hogy eleit vehesse a porta, igen méltó és szükséges, hogy mind a szerdárt oly instructióval bocsássa ő hatalmassága, hogy velünk egyetértvén, ha mit nekünk indítanunk kelletik az ő hatalmassága parancsolatjából, akkor legyen a szerdár egyfelől a lengyelen az tatárokat másfelől bocsátván rájok és harmadfelől a muszkával végezvén úgy, hogy az is hatalmas császárral való frigynek hűségében megmaradván, sem az Kazult ne segítse, se az lengyellel frigyet ne tartson, sőt inkább ő is igyet adjon harmadfelől neki és így nem leszen az lengyelnek semmi módja benne, hogy az német császárt megsegítse, vagy nekünk, ha mire kelletnék mennünk, retirádát akadált szerezhessen és így isten áldásával mi is hasznosban mehetünk elő dolgunkban hatalmas császár jó szerencsájére s mind pedig az ő hatalmassága birodalmi bátorságban maradhatnak. Bezzeg hogy mi, ha vehető volna nagy áron is megvennők ez ilyen bizonyos jó alkalmatosságot és öllet kapnók, de ha az vezér urak elmulatják és ezután az ő hatalmassága birodalminak búsulása, kára, nagy romlása következik belőle, arról mi nem tehetünk. Hűséged így

igyekezze voltaképpen elejekben adni, hogy ha ezután is bátorságban akarnak maradni, ne mulassák el ez jó alkalmatosságot. hanem azon legyenek, hogy a lengyel a német császárt meg ne segíthesse és nekünk is semmi akadált ne csinálhasson. Az vajdák és boérok dolgát az mi illeti, a mint mi eddig őket megismerhettük, csak avval különböznek a cigántól, hogy tisztességesebb köntösben járnak, szebb házakban laknak, de szavokban való magok viselése nem különbözik tőlök, sőt azok közül találhatnánk olyakat, kik inkább megállanák szavokat azoknál az boérok nál, mint azt mi csak az minapi rólok való tractánkban is megtapasztaltuk, holott mi nekünk nem az vajda, hanem az boérok nevek alatt adván erős reversalist hozzánk küldött boér atyjokfia, úgy hogy az vladikával együtt beküldvén Toldalaghi uramat 5000 forintról fognak contentálni bennünket, de nem hogy megállották volna szavokat, de közel tizenhat vagy tizenhét napig ott tartóztatván Toldalaghi Mihályt egy napról másra halogatván dolgokat, végtére csak illendő becsülettel sem bocsátották el, ki sem késértették az országból üresen bocsátották. Mely ígírteket mi egyáltalában meg akarván rajtok venni bizonyos szolgálkat bocsátottuk most is be hozzájuk és ha szavokat megállják, jó, de ha nem, másképpen is megvesszük rajtok. Melyet így értvén Hűséged, serio parancsoljuk neki, szorgalmatos vigyázása legyen ez dologra, hogy ha mi vagy marhájok elhajtásával, vagy más módon megkezdendő rajtok ez adosságokat vétetni és az portán szó lenne felőle, Hűséged tudhassa igasságunkat adni, hogy mi csak az ő reversalisok szerint cselekszünk mindeneket. Az mostani vajda is azért a mint az hat-ezer arany forintot megígírte, abban Hűséged semmi könnyű szónak ne higgyen, sőt ha erős reversalist nem vött róla és ez levelünk az vajdát benn éri, azon legyen Hűséged, addig kí ne jöjjön, hanem az hat, vagy öt, vagy ha több sem lehet, csak négy-ezer arany forintról is elegendő reversalist adjon Hűséged kezéhez, hogy még az vajdaságban leszen, annuatim karácson napjára maga embereitől Brassóban küldi és ott deponálja, mert különben nem hihetjük, hogy ő is jobb legyen a többinél. Ha pedig ez levelünk az vajdát ott benn nem érné és Hűséged reversalist tőle nem vött volna, mint lőtt legyen fogadása és ígéreti, Hűséged mindenképpen mindjárást tudósítson felőle, tudhassuk mind az ígíretnek jobb móddal és hasznosban való megvételéhez magunkat alkalmaztatni. Az mely dolog felől Hűséged levelének utoljára ír és az vezér szavából kér, hogy magunknál tartsuk és senkivel ne közöljük, assecuratus lehet felőle és az vezért is assecurálhatja, hogy mitőlünk ki nem megyen és senkinek értésére nem leszen. Most az ideje, hogy mindenekben úgy viseljék az magos vezérek magokat, hogy hatalmas császár országának jöven-

dőre bátorságos megmaradást és állapotot szerezzenek és vélekedő várakozásokkal valamint az ő hatalmassága ellenségeinek szerencsét és megerősödést ne engedjenek. De cetero ipsi gratiosi manentes. Datum in civitate nostra Alba Julia die 8. Augusti anno 1632.

P. S. Leon vajdának állhatatlansága abból is megtetszik, hogy egynehány izben kéretvén egy öreg pej hátas lovát, noha nekünk ígírte vala, de midőn tovább nem halaszthatta volna ideadását egy hitván rosz lovat küldene az örvével, úgy halljuk, magánál elébb el is küldte volt az lovat. Akarnánk, ha Kegd ott benn is szemére vetné, kit ha illendő áron megvehetne Kegd tőle, ha eddig meg nem bénúlt volna, lenne érette Kegd, jó lónak hallottuk lenni. Egyáltalában Kegd azon legyen, az melyik vajda leszen, jó szomszédunk legyen és meg is adja az mit ígirt. Mi nekünk még az svécziái királtól válaszuk nem jöve postulatunkra, noha tudjuk bizonyly még in mense Majo mind az 4 rendbeli levelünket elvötte s addig míg onnét is dolgunknak fundamentuma nem leszen, mi semmit nem akarunk indítani, Nem ártana Kegdnek Cornelius Hagával beszélni és neki is megjelenteni, megútván az sok várakozást, nekünk reményésggel csak táplálnunk magunkat nem bátorságos, kételenek leszünk római császárral megerősítenünk békességünket, azt is meg nem vetnünk, az mit ígérnek és adnának. Im ezen mai nap indítom ismét Dániel Jánost Bécsben póstán Rusdorf uramhoz az Friderik követihez, akarván az által is tudósítani a királt, hogy én készen volnék az keresztyénség szolgálatjára, de az postulatumokra még választ nem vöttünk, kivel ha ő felge késik, el kezd múlni az idő. Az brandenburgi elector bizonyos, hogy tántorgani kezdett és császár mellé akar állani, igen titkon volt is követe Bécsben, az is olyan változó elmével bír, mint az húga. Strasburgh uram is igen biztatja az német fejedelemasszonyt, hogy minden dolgát jó végbe vitte az portán és nekem is azt kell cselekednem, az mit az porta parancsolt. Maga is szemben akar az fejedelemasszonyyal lenni, kiben módját nem látom, ha életét szereti. Im egy német könyvet küldtem több újságokkal együtt, Kegd adja Cornelius uramnak, noha nem mind igaz, a kit benne írnak. Az mely írást Kegdnek Akostúl törökül és magyarul bekültem, ha eddig nem közlötne volna is Kegd a muftival, de ez levelemet vévén, el ne mulassa, hadd értse az is; mindazáltal az ottben való állapotot nem árt Kegdnek igen szeme előtt viselni. Budán mennyi sok szép régi deák könyvek legyenek, melyek csak úgy senyvednek el, ha Kegd módját aránzaná, bár ugyan ígírne vagy száz tallért vagy 100 aranyat Zölflikárnak, bárcsak másfél százat szerzene ide bennük választva. Ha pedig mind ide szerzené, adnék bizony ezer aranyat

neki. Kegd írjon mindenekről és Ákost ottbenn Kegd ne késleltesse. Irtam 10. Augusti 1632. Albae Juliae.

Hátlapján : 1632. 8. Augusti. Alba ad Stephanum Zalanczi oratorem in porta datarum par, minuta.

(Minuta Rákóczy kezével javítva.)

8. 1632. aug. 12.

Alázatos szolgálatomat stb.

Kegyelmes uram, Barcsai Ákos uram Juszuf ágával egy nappal előbb, úgymint 28. Julii beérkezvén, az mint az havasalyföldi új vajda szolgáljától 25. Julii küldett alázatos levelemben alázatosan írtam vala Nagodnak, hogy Isten behozván bejövő szolgálját Nagodnak, szolgálja által Nagodat mindjárt bővebb írással tudósítom arról az dologról, az kit abban az levelemben alázatosan jelentettem vala Nagodnak sub rosa, abbeli igyekezetemben megfogyatkozáim Kegmes uram, mert az itt való mérges aer miatt Barcsai Ákos uram mind szolgáljaival együtt igen megbetegesedvén, azolta mind feküdtek, csak most lábbadoznak fel, mivel az két vagy harmadfél holnapban bejövő ember azt nehezen kerüli el. Juszuff aga uram megszokhatta volna itt az aért, de ő kegme is igen megvóna, most kezd ő is feltámadozni; mely betegségek miatt ő kegmeknek az Nagod dolgaiban is még eddig bizony keveset proficiálhattunk, főképpen az vásárlás dolgában, az kénese miatt is, mert Achmed aga el nem vevé Kegmes uram az kénese, hanem el kelle adnom; most abban fáradunk nem kevés búsulással Kegmes uram, mert aranyból, tallérnél egyéb pénzt el nem veszen, azt pedig az zsidó is nehezen adja ki. Ezen is búsul Achmed aga, hogy az mennyi pénzről Nagod parancsolta, hogy contentáljam az kénese árából, annyi kénese nincsen, mert úgy vagyon Kegmes uram, hogy itt maradott az az kénese, az kit Toldalaghi uram ő kegme mondott Nagodnak s meg nem 23. általaggal maradott Kegmes uram, hanem azzal az kit Berham csausznak hagyanak ő kegmek, hogy adjak, 24. általag maradott Kegmes uram, az kit megadtam Berham csausznak az ő kegmek elmenetele után másodnap mindjárt; az cseh doktor-nak 3. általaggal hagytak ő kegmek, hogy adjak, hogy orvosságot vegyen rajta és az árát tallérul megadja Brassóban, azt is megadtam Kegmes uram, kiről való adós levelét, úgymint 125. imperialis tallérul és 75. pénzről az cseh doctornak, Lugossi Gáspártól megküldtettem, ő kegmét Havasalyföldében jövő útjában találván elől Lugossi Gáspár ott adta meg ő kegmének, az mint Toldalaghi uram ő kegme maga ír nekem felőle. Itt benn való költségemre Nagod kegmességéből az mit parancsolt volt,

hogy adjanak ő kegmek, azt is ebből az 23. általag kenesőből kellett kivennem, kit jobb részére bizony el is költöttem Kegmes uram, mert megmondhatták ő kegyelmek, mennyi adósságban hagyának ő kegmek itt benn és ruhátlanul mind szolgástól, mivel az még ő kegmek ittben lőnek, az pénzt más szükségére fordították Nagodnak ő kegmek, énnekem nem adhatták, mind kölcsün kellett élnem. Én nem kevésbé csodálhatom kegmes uram, így tudván Toldalaghi uram ő kegme az dolgot, miért kellett másképpen való expositiójával terhelni Nagodat; énnekem ő kegme azt írá levelében, hogy költségemre az mit rendelt volt Nagod, azt is odaadjam, noha Nagod nekem nem parancsolt külemben felőle, hanem ő kegme által, de ha el nem költöttem volna, az Nagod parancsolatjára megcselekedném kegyelmes uram, ha az két hitván paripámot kellene eladnom s gyalog kellene feljárnom is az dívánban s annak az árával élnem, de bizony elköltöttem Kegmes uram. Mindazonáltal Achmed aga nagy emberségesen ígére pénzt az Nagod levelére s az kenesőt eladhatván (talám csak ma is meghozzák Kegmes uram az árát) ezt megadom neki, kiről más alázatos levelemben Barcsai Ákos uram által bőven tudósítám Nagodat, ezt megadván, az Nagod vásárlására való pénzt felvesszük tőle s az mit feltalálhatunk benne, megvásároljuk; de lovat kegyelmes uram jót bizony nem kaphatánk, mivel esmét hadok leszen az Kazulra, nem adják az jó lovat el. Az Kazul követtel csak szemben sem lőn Kegmes uram császár, még hogy Iskinderben érkezett volt az követ, császár dervis köntösben öltözwén, az követhoz ment s minden követségét kivéven belőle immár szemben nem leszen véle, hanem azt mondják, hogy hatvan oka ezüstből-e, miből csináltat egy botot, azt küldi tőle az Kazulnak s megizeni, hogy esztendőre magát is utánna várja. Bagdatot, Babiloniát megadná, de két várat kér érette, Want ez véghely ő felőlök, Szuwazot, az ki az tokati beglerbékségben az ázsiai birodalomnak csaknem szintén közepében vagyon, melyeket császár nem adhat, mert azokat az frigykötés felbontása előtt régen vették volt el az kazuloktól, a frigykötésben ide hagyták volt császárnak, de Bagdatot az frigy felbontással foglalták az persák el s azért kívánja császár. Az mely dologról az új vajda szolgájától küldett alázatos levelemben sub rosa írtam vala Nagodnak. 29. Julii elmene ugyan Huszaín vezer passa az vrumelli beglerbékségre, de az utánna való izenet nem tudom Kegmes uram, ha leszen-e meg, vagy nem, az mint az vezér mondotta vala és én is az ő naga szavát megírtam vala Nagodnak. Most az német ágensnek Velence felől ilyen hírrel való levelei jöttek, hogy Wolstain Prágát az saxoniai herczegnek 12. ezer emberétől hitre megvévén, mikor kibocsátotta volna őket, az saxoniai herczegnek minden hadát melléje vette, Saxoniát épen elfog-

lalta, az saxoniai herczeg egy erős várában szorúlt, most onnan kér kegyelmet császártól; a svéciai király háta megett az bavariai herczegnek és Tiffenbachnak spanyol segítsége érkezvén, Monati-umban hagyott praesidiumját az királynak, az kivel cancelláriusát hagyta volt, mind levágták, most az király nem tud mely felé kapni, hanem az várakban, városokban hagyott praesidiumit hozza ki, hogy azokkal országában szaladhasson, de az föld népe is minde-nütt ellene támadván, oda sem szaladhat; az lengyelek Wladislaust választván királyoknak, most az is reá támad immár, ezeket penig mikor hirdeti tallér nyújtással is erősíti, s bizony Kegmes uram igen el is hitette az embereket és az talléradással nem kevés fau-torokat is szerzett, ki miatt az fővezérnek nagy búsulást szerze, mert császárhoz most nemcsak az vezér jár, mint azelőtt, hanem más főemberek is bemennek, az kiket adományával az agens elnyomván, az mit az vezér császárral elvégezvén is egyszer, de az mikor másszor bemegyén, elbontva találja s mivel immár az kazu-lokra is hadoknak kell lenni bizony Kegmes urunk az elébbi jó szándékjában igen megakadtott az vezér. Ali csausz jöve Budáról 4. Augusztai az budai vezér levelével, de az oda fel való állapotokról ezzel concludál, hogy az császárnak most az takarodásnak ideje alatt frigye vagyon az királylyal, az kiról az több írásában is meg-ítelik; Nagodat igen commendálja, császárnak igaz hívének és hasznos emberének vallja. Tegnap elment Ali csausz ilyen levelek-ke, hogy az hadak mindjárt kiszálljanak, az kanizsai beglerbégység Kanizsához, az bosznaiak Eszékhez, temesvári passa Gyulához, az egri passa ugyan Egerhez, az budai passaság alatt valók Budához, az kiszálásnak se éjet, se napot nem várván. Ugy látom Kegmes uram, hogy az oda fel való állapotattól várnak, arra vigyáznak. Tegnapelőtt izenék be az vezérnek, hogy Barcsai Akos uramat az ő nagy engedelmeiből elbocsátanám s azt izené, hogy várakoz-zék vasárnapig, hétfőig, talám Nagodról, vagy Budáról valami bizonyos hír jó, bocsáthassa bizonyossal Nagodhoz. Ebben az emberben az fővezérben Kegmes uram meg nem fogyatkoznék Nagod semmiből, de nem bírhatja úgy tisztit, az mint kívántatnék, ő magától személyében mindenkor jóvalósuunk lenne, de ő is más-tól vár. Nagod Kegmes uram az budai vezérhez ne szánja tudós főemberét küldeni és azáltal urgeálni, mert csak ő neki júne is gyakorta levele ide be, az vezérnek nagy könnyebbségére volna, mert az levelével mindenben bizonyíthatna, de azt mondja maga, hogy az hol discursusra megyen az dolog, mindjárt azt vetik elei-ben, hogy mi dolog az, hogy az budai vezér közelb lakik Nagodnál oda fel s ő nem tudja azokat az állapotokat oda fel, az melyeket Nagod ír. Ennekem soha fővezértől ilyen examen nem volt Keg-mes uram mint ő nagától most, de erről Barcsai Akos uram által tudósétom Nagodat, hanem ha valami oly bizonyos hírei vadnak

Nagonak az oda fel való állapotokról, Nagod azokkal éjjel nappal értesse az vezért ő nagát s muftit is, most minden dolgokban ő első tanácsos, az magok állapotjokról. Ellez passának megkegyelmeze császár, minden órában várják be, csodáltatják mennyi kénccet hoz császárnak. Igen félek, Kegmes uram hogy Murad passa meg ne bántódjék tisztiben miatta, volna vigyázásunk reá, csak efficiálhatnánk valamit, szállás nélkül nem hagyjuk ugyan, ha arra megyen az dolog, ő nagáért is felvehetünk annyi pirongatást, mint Leon vajdáért. Az mazul kapitán passa felől is az minémő vélekedésben valának kegyelmes uram, haladni fog, megjű, az mint mondják. Az követség alatt Musul alá jött volt az Kazul, erős harczok is volt, de végre Murtazan is érkezvén, igen megverték őket. Kegmes uram az új havasalyföldi vajda az reversalist még meg nem adák az aranyokról, tegnapelőtt hivatott vala házához s mivel tudok valami keveset nyelvéen, emlékeztettem reá, hogy fő boérja által mire ígérte magát, mely dologról azon boérja ő naga képében két úttal is adta be kezét s nem tagadá, hanem azt mondá, hogy az mit az szolgálja cselekedett az ő nevével, ő parancsolatjából cselekedte s az még él, Nagodnak nem is akar semmiből megfogyatkozni, hanem mint az édes atyját Alexander vajdát, Nagodat úgy akarja tartani és mindenekben kedvét keresni; kéré, hogy írjak Nagodnak, ő is ír és könyörögjek Nagodnak, hogy az havasalyföldi befutott embereket Nagod küldje ki országából, jöjenek haza hazájokban s mondám, hogy az könyörgést megcselekedem s tudom Nagod meg sem tartja őket, mert Nagodnak niucsen semmi haszna benne, csak ő naga az reversalist adja meg, küldhessem meg Nagodnak, hogy abból Nagod is ismerhesse meg az jövődő jó szomszédságra való igyekezetét s mondá, hogy Nagodnak meg nem fogyatkozik, hanem valamivel lehet, Nagodnak kedvét igyekezi keresni, de mivel az ország igen elpusztúlt, nem tudja, mint ígérhesse anyéra magát s mondám, hogy istennek kegyelmességéből az Nagod kedve találásával megépül az ország, ha Nagod az Nagod országából kiküldi az odafutott embereket s mondá, hogy nem fogyatkozik meg Nagodnak, azon lészen, még két hétig itt múlat, szemben leszen velem s végez derekason csak magammal; tegnap újabban ez alázatos levelem megadó boérok-tól ízenék, mivel ezek az elfutott boérok felé, Toldalaghi uramék után, ezeket küldette vala be Nagod ide, ezektől micsoða választ tött Nagod magoktól is kegyemesen megértheti. Nekem ilyen választ mondának az vajda szavával, hogy ittben nem mer cselekedni semmit, mert fél az töröktől, hanem isten kivívén országában, mindjárt Nagodhoz küld s Nagoddal úgy végez, valamint jobb leszen; ittben ne bántsom vele, hanem írják Nagodnak, mert meg nem fogyatkozom benne. Ezek az boérok Kegmes uram min-

den állapotját tudják az vajdának, Nagod alkalmas dolgoknak végére mehet tőlek, ezek által az ottben való boérokkal együtt, úgy concludálhat Nagod, hogy az vajda sem másolhatja meg, mert az mire megyen, országával együtt megyen, az országnak pedig alkalmas része az ez boérság. En nekem ezek azt mondják, Kegmes uram, hogy Gorgán bemenvén Moldvában, ott Alexander vajdával is elvégezte ezt az tributumot, de azt Nagod tudja jobban ő nálloknál, nem tudom ezután, de itt ben léteken ez az két boér Nagodhoz nagy hűséggel viselék magokat, mivel az muftival is voltak kétszer is szemben, az mufti előtt is igen áldták Nagodat; ők most is azt mondják, hogy isten után Nagod viszi őket az ő hazájokban, kiről háládatlanok sem lesznek soha. Az mely mester az bokályos házat csinálta volt Kegmes uram neve nélkül, azt én nem tudom, ki légyen, hanem mást találtam az féle mestert igen jót, most is elmenne Akos urammal, de nincs lova, az mivel elmeheessen, hanem ezt kívánja, hogy Nagod egy paripát küldjen alája és előpénzt két vagy háromezer osporát, kit itt házanépének hagyhasson. Mivel pedig innét nem tudja, mit akar Nagod vele csináltatni, napszámra szegődik, az mikor dolgozik, minden napra 80 osporát kér, annál kevesebbért meg nem indul, étele itala legyen. Ha Nagod ezt megígéri neki és lovat küld Nagod alája, valamikor Nagod parancsolja, meglévén az ló, az kin elmeheessen, mindjárt elmegyén.

Az vezérnek búsulását látván Kegmes uram, Ali csausz mellett nem töröködhetém fizetés szerzésében, hanem ha Nagodnak ugyanoly gratia accedál hozzá, hogy töröködjék mellette, pecsétí alatt törökül írasson Nagod mellette. András deák uram tudja Kegmes uram, mint szoktak az féle ember mellett írni, az fizetés megszerzése nehezebb Kegmes uram itt, hogysen mint valami timárság, vagy valami egyéb nagy tisztnek megszerzése, az kinek megadásában az vezérnek is jövedelme vagyon. Az úristen éltesse és tartsa meg Nagodat sokáig örvendetes jó egészségben. Datum Constantinopoli die 12. Augusti anno 1632.

Nagodnak alázatos szolgája

szolgál, mig él
Szalánczi István. m. p.

(Külczín): Illustrissimo principi dno Georgio Rakoczi stb. stb. duo dno mihi naturaliter clementissimo.

Rákóczy kezével: 9. Septembris 1632. Ujvár vajda hozta.

Más kézzel: Szalánczi István uram 12. Augusti 1632.

9. 1632. a u g. 15.

Generose domine mihi plurimum observandissime, Servitorum meorum paratissimam semper commendationem. Az úristen áldja meg Kegmedet minden üdvességes jókkal szerelmes házanépével egyetemben.

Barcsai Akos uram 28. die Julii érkezvén ide, az Kegtek jóegységben való hazaérkezését és hogy az mi kegmes urunkot is jó egészségben találta Kegtek, megértvén ő kegmétől, szívem szerint örültem, mely jó egészségben, hogy az úristen az mi kegmes urunkot ő nagát Kegtekkel országúl sokáig örvendetes jó egészségben éltesse, Istentől szüem szerint kívánom. Az Kegd levelét revén ő kegtől, nem kicsiny vigasztalásomra esék, hogy Kegd ennekutánna se szánja ebbéli fáradságát, hanem az mikor az alkalmatosság hozza, esmét írjon, Kegdet szeretettel kérem, ha azt akarja Kegd hogy én is azont cselekedjem. Hogy Kegd az oda ki való állapotokról nem írt, az itt valókról én sem tartoznám írni, de hogy másszori írásra Kegdnek jó példát adjak, noha Barcsai uramtól is Kegd mindeneket megérthetne, de az minemő dolgok most itt vadnak, azokról én sem mulatom Kegdet tudósítani. Ellez passának az császár megkegyelmeze, hajókon küldé Brussáig érette, számtalan kincset, mondják, hogy hoz császárnak, most minden órában várják be. Csampalat Ogli Musztapha kapitány passa innét elindulván az hajókkal az Fehér tengerre, mazullá tevék, az bostanczi Csaffer passának adák az kapitánságot. Csampalat Oglit visszahíják ide, de még el nem érkezék. Az Kazul követ Iskenderben érkezvén, az császár dervis köntösből öltözött s hozzá ment s minden dolgokat kivéven belőle, azután nem lőn szemben velle, nem is leszen, hatvan oka ezüsből-e miből, csináltat botot, azt küldi tőle az urának ilyen követséggel, hogy ezután ő magát is oda várják jövődő nyáron személye szerint. Az magam állapotom felől uram nem tagadhatom, bizony mind világosb s mind bővebb írással való resolútióját vártam Kegdnek, de azt hiszem uram, hogy az intercessió is rövid volt, azért nem lehetett hosszú az resolútió, akár csak szabadulásom felől érthessek valami bizonyost; még nem érthettem, hogy senkit is rendelt volna ő naga helyemben, az volna penig bizonyos jele szabadulásomnak. Kegdnek megiszolgálom, hogy levelemet megküldette házam népének. Leon vajdának állapotjában megmaradásáért való törekedésünkben mi nagy pirongatást szenvedénk uram Zöldfíkar agával az vezértől, csak megmondá, hogy urunk ő naga sok töröködtetésére nyerte császártól s most esmét oltalmazzuk, ezután mint töröködjék valami dologban érettünk. Az moldvai Alexander vajda fiát Radul vajdát küldik helyében, minden-

képpen szolgál az szerencse Kegdnek, Moldvában vajda az öcsse Kegdnek, itt immár öcscsének fia. Az szegény Alexander vajda halála felől Kegdnek egyebet nem tudok írni, hanem hertelen hala meg nyavalyás, az emberek azt mondják vala, hogy megétették; még ilyen reménségben is valának az emberek, hogy meg kezdi császár kerestetni, az ki megétette, de elfelejték, most senki nem emlékezik felőle.

Az ittben maradott kénese felől való bő írásra noha kívánja Kegd, hogy bő írással írjak, de egyebet nem tudok mit írni, hanem ím számot adok róla; én urunknak ő nagának is csak ezt írtam felőle, azt kit Kegdnek írok, hogy urunknak arról írt alá-
zatos levelemet pecsételetlen küldjem Kegdhez s Kegd pecsételje oztán be, ezt nem cselekedhettem uram, mert nem illik, hogy ő nagának szóló levelem nyitva járjon szélylyel, azt az ő naga méltósága nem szenvedí uram, de megnyugodjék Kegd benne, hogy ő nagának sem írtam egyebet ennél, az mit Kegdnek írok. Kénese ittben huszonnégy általaggal maradott, ha Kegtek fel nem írta volt az Kegtek regestrumában azt, az kit Berham csausznak hagyta Kegtek, hogy adják, ha penig azt felírta volt Kegtek, az Kegtek regestrumában, huszonhárom maradott azzal együtt, az mely egy általaggal még ittben létében Kegteknek költségemre eladtam vala csak szintén az Kegtek kimenetele előtt két vagy három nappal. Berham csausz ez Kegtek elmenetele után mindjárt azon nap reám jöve, nem nyughatám, azon nap meg kelle neki adnom, az ki mind általagostól mindenestől nyoma 51 okát. Hogy abból az többi állapotját is megtudjam, felbontám és megmérém az tiszta kénest, negyvenhat okára egynehány dram heán telék, az többiből aztán mindenkor öt-öt okát tudtam ki fájára etc. Az brassai doctor is az Kegtek elmenetele után másodnap hozám jöven, az Kegtek hagyása szerint annak is megadtam az három általaggal, az kiket megmérvén mind fástól, mindenestől ötvenegy okát nyoma mindegyik, az öt-öt okát fájára kitudván belőlek, az három általagban marada tiszta kénese százharmincznyolcz oka, az kinek száz-száz osporára tudván okáját, téssen tizenhárom ezer nyolczszáz osporát, azaz százhuszonöt imperialis vagy réal tallért és hetvenöt magyar pénzt. Kegd ne kételkedjék írása szerint, hogy annyit nem tenne, mert ő maga vette meg egynehány úttal, úgy látom penig, hogy valóban tud az számvetéshez, nem téssen kárt magának szántszándékkal, kiről való adóslevelét Lugossi Gáspártól megküldtettem Kegdnek, meg is adta, az mint nekem írt leveléből Kegdnek eszembe veszem; arról Kegd ott provideáljon, magával az doctorral való végezése szerint, tudom, megadja. Ezeken kívül maradott volt húsz általag kénese, az melyeknek tizenhét általagjában mind fástól, mindenestől mind ötvenegy-egy oka volt, két általagjában ötven-

kettő-kettő, az huszadik átalagban csak negyvenkilencz, ezekből az öt-öt okát fájára etc. kitudván, tiszta kénésőre marad az húsztíz átalagban kilencszázhúsztíz oka tiszta kénéső, az kinek okáját most sem adhattam feljebb, mint Kegtek ittben létében, mert ide elég kénésőt hordnak uram, nem is vette más senki, hanem azon zsidók, az kik Kegtektől vevék, maga bizony uram az veres Rézmánnal szolgálmat egynehány úttal küldtettem Galatában s az hajókra is, de nem kelle senkinek, ezek sem veszik vala meg, alább akarták törni az árát, de azt tudák, hogy elveszi Achmed aga s úgy vevék el.

Igy uram az kilencszázhúsztíz oka tiszta kénésőnek, száz-száz osporára tudván okáját, az 929 oka tiszta kénéső száz száz osporájával egy summában térszen kilenczvenkét ezer osporát, az mely 92000 osporából kivévén költségemre az negyvennyolcz ezer osporát, az urunk ő naga kegmes parancsolatja szerént és az Kegtek nekem adott reversalisa szerént is, marad még negyvennégy ezer ospora, ki térszen négyszáz reál tallért, mely 400 reál tallért adtam az én kegmes uram parancsolatja szerént Ahmed aga uramnak az Komanán vásárlott marhák árában; de nem tudom, mint esett az computus, az urunk ő naga adós levelében írt summánál az Kegd adós levelének nekem küldött páriájában két tallérral keveselbre telik, az mit ő naga megadott, ez okon visszaküldtettem az páriát igazítsa úgy Kegd ő nagával, hogy az bejövő követ lehessen bene informatus rólla és igazíthassa fogyatkozás nélkül az dolgot. Az Kegd adós levelét nem vehetém vissza Ahmed agától, mert még meg nem jött az szolgálja Moldvából, az levelet sem küldette meg, megjövé, gondom leszen reá, kiveszem. Az hol Kegd írja, hogy az magam költségemre rendelt kénésőnek az árát is, vagy az kénésőt Ahmed agának adjam, erről való írásáról Kegdnek nem keveset gondolkodtam, de mivel az én kegmes uram énnekem egy bőfüel sem írja azt és mivel tudom, jut eszében Kegdnek az is, menni adóságban hagyja itt Kegtek, ruhátlanon is mind szolgálímmal egyetemben, naponként való költségemet is látta Kegd, kiről megítélheti Kegd, hogy ha vagyon is még valami kezemnél abban az költségben, de sok nem lehet; abbéli írását egyébre nem ítélnék ez okokon, hanem hogy játszik Kegd velem, az helyett penig mind nagyobb kedvet talált volna Kegd nállam, hogy ha arról írt volna Kegd, kit rendelték helyemben ide be s mikor indul ide be az főkövet vele, mert nem hogy oda adhatnám uram én annak az kénésőnek az árát Ahmed agának, de csak két holnapig itt mülassak is még, bizony másra szorúlok, mint tavaly, csak kenyérre való pénzért is. Az beküldött barátok leveleit én visszaküldem uram, mert nem tudom mit kaptak kezekben itt az jesuvita uraimnak, de nagy suspitióban esének, meghagyták nekik, hogy az régi barátokon kívül mi d

elmenjenek, s ebben az alkalmatlanságban én nem tabelláriuskodám, hanem visszaküldém Barcsai Ákos uramtól. Immár szintén végezém vala levelem írását, hogy beérkezék Ellez passa. Tartsa meg isten Kegdet öröndetes jó egészségben. Datum Constantinopoli die 15 Augusti anno 1632.

Gen. D^{nis} V^{rae}

servitor paratissimus
Stephanus Szalánczi m. p.

Külczim : Generoso domino Michaeli Toldalaghi de Erchije, judici regio sedis Siculicalis Maros etc. dno mihi plurimum observandissimo.

Más kézzel : 15. Augusti 1632. Stephanus Szalánczi

10. 1632. a u g. 31.

Alázatos szolgálatomat ajánlom stb.

Kegmes uram; tegnap Barcsai Ákos uram szintén indúlni akarván, az vajda kalarássában megfogyaatkozék, mert az vajdának embere érkezvén Havasalyföldéből, magának, vezérnek és muftinak szóló igen kemény panaszló levelekkel, arról akarván provideálni az vajda, kalarássátt megtartóztatta, ki miatt Barcsai Ákos uramnak is mulatása essék. Akkor mindjárt nem érthetvén okát az kalarás megtartóztatásának, Cornelius Haga uram hívata nagy sietséggel által Galatában s mutata három török leveleket, melyeknek ketteit az fővezérnek s egyikét az muftinak küldették az havasalyföldi boérok, ilyen panaszszal, hogy Aga Mathé az több Erdélyben futott boérokkal újokban magyar hadat vevén melléjek, az havasalyföldi vajdaságra jű, nem akarván uralni ezt az ifjú Radul vajdát, az kit most hatalmas császár oda praeficiált, kik nagod adaratjával és segítségével jőnek, erre való haragjában adta Nagod az segítséget nekiek, hogy Leon vajda Nagodnak meghódolt volt, úgy hogy esztendőről esztendőre négyezer aranyat adjon s Nagod ezután sem enged ott olyan vajdát, az ki azt meg nem adja Nagodnak. De az vajda az panasznak semmi hitelt nem adván, ipát Kurt Cselebit, ki mind az atyjának Alexander vajdának gondviselője itt benn s mind penig ő neki, tudván hogy Cornelius Haga uram Nagodnak igaz jóakarója s ő neki is, elsőben vevén az ő tanácsát is abból az dologból, azután penig kérétté is, hogy írna Nagodnak melléte, ő Nagod czirákjának tartja magát és szintén úgy tartja Nagodat, mint az atyját, Alexander vajdát, mert ha az Nagodnak gyakorta való törökődésére ki nem hozták volna Leon vajdát az havasalyföldi vajdaságból, ő vajdaságot nem nyerhetett volna, kiért, isten kivívén országában, háladatlan Nagodhoz nem lészen. Kérdé Cornelius Haga uram, hogy

mi dolog lehet az, mit ítélnék rajta, mint tudjon írni Nagodnak felőle, mert mivel ő naga naponként minden igyekezetivel azon vagyon, mint promotealja itt dolgait Nagodnak, az ilyen dolog nagy retrádát szerez az Nagod dolgaiban ittben, sőt oly suspitiót, hogy semmi dolgaiban Nagodnak ezután elé nem mehetünk, ezt concipiálván az ilyen dologból, hogy ebben az állapotjában is Nagod (kegyelmesen megbocsásson Nagod) kapdos az ő birodalmokon s hát még ha nagyobb állapatra promoteálnák Nagodat és így megkedvetlenedvén, derék dolgában kezdik Nagodat megfogyatkoztatni s kéré Cornelius Haga uram, hogy írjak Nagodnak e dologról s ő is ír, ezféle heában való dolog miá darekas állapotja Nagodnak ne gátlódjék meg; s mondtam Kegmes uram, ő nagának, hogy új vajda behozásban vagy akármi kicsiny megbán-tódására is az vajdának hogy igyekeznék Nagod, azt el nem hihetem, akár ki mit írt legyen, se hogy Aga Máthé az vajdaságra jűjjen vagy csak igyekezzék is, sőt akárki is, nem hogy országából jönné valaki Nagodnak vajdaságának háborgatására, de csak által is az Nagod országán, ha Nagodnak hírével lehet; de hogy az mint az boérok vladikájokkal együtt végeztenek, kiről országul reversálisok is vagyon Nagodnál, azt az ígéreteket, sőt erős hűtekkal megerősített kötésekét praestálni ne kívánja Nagod, az felől nem felelek, ne is higgye ő naga az dolgot külemben s ha ír ő naga Nagodnak, ezekre tendáljon elméje s úgy írjon; én is az ő naga tetszése szerént kész vagyok alázatos írásom által Nagodnak könyörgeni, de elsőben én is beszéllek az vajdával. Ma oztán jó reggel az vajdához mentem s az mennyire az üdő engedé (mivel kézsókolni készült vala császárhoz s el is mene) beszélgeték Kegmes uram vele. Elsőben is panaszkodtam, miért kellett Cornelius Haga uramat megtalálni, hiszem itt voltam én s tudja, hogy feleltem én, hogy soha az Nagod jó akaratjában meg nem fogyatkozik, nem kellett volna másuá folyamodni s monda, hogy mivel tudta, hogy Nagodnak jóakarója s ő neki penig megparancsolta az atyja, hogy mindenkiben tőle értsen, azért cselekedte, de velem is ugyan akart beszélni; kérdém, hogy mit írtak s ki írta s monda, hogy közönségesen az ország boéri írtak, az mint oda feljebb íram alázatosan, hogy exponálá Cornelius Haga uram az dolgot, az vajda ő naga is az szerént beszélle; s mondtam, hogy hiszi ő naga? hiszem azok az boérok ide beküldett követeknek nevezet szerént adták ő nagát eleikben, hogy ha az atyja elnyerte az moldvai vajdaságot és az megholt ifjú Alexandert valami okból ki nem kérhetuék, ő nagát kérjék s ők nyavalyások alig várják ő nagát, hogy kimenjen, nem hogy ellene igyekeznének. Az én kegmes uram felől penig felelek, hogy ő nagától az Nagod fejedelemségének nincs semmi bántása, nem is leszen, meglévén az, az mit Nagod az én kegmes uramnak ő nagának ígért s monda,

hogy az mint az királynak ő nagának megírtam, Kegdnek is fogadtam, soha bizony abban fogyatkozást nem teszek. Kéré, hogy írjak Nagodnak s töröködjem, ő nem hitte az panaszt, nem is hiszi, azért küldette az leveleket Cornelius Haga uramnak s nem hagyta, hogy beadják az boérok az vezérnek s muftinak; s az mint oda feljebb alázatosan íram Nagodnak, hogy mit mondattnak Cornelius Haga uramnak, ő nagának is eleiben számlálám; s mondá, hogy az boérok kötését értette s abból esmérte meg, hogy nem igaz az panaszok, hanem minden dolgok tökéletlenség s kéré, hogy könyörögjek Nagodnak s ő is ír, hogy az még isten beviszi országában, mivel immár nemsokára megindul innét, abból is mutassza Nagod atyai kegyességét hozzája és ő nagáért szenvedje kegyelmesen Nagod. Isten bevivén országában minden dolgainak előtte azon lészen, hogy Nagodhoz főköveteit küldvén, azok által Nagoddal minden dolgokról jó végben maradjon s abból is én is Nagodnak méltatlan szolgálja, Nagodnak alázatosan könyörögök, Nagod kegmes szemei előtt viselvén ezt, hogy Leon vajdát az Nagod intercessiójára változtatták meg, az menyében lehet, kedvezen Nagod ennek, hogy azon dolgot Nagod másokon is effectuálhasson ennek utánna is; ha Nagod az igiretről vagy marhájak hajtásával, vagy mint az sactis factióhoz kezd, ez most ittben vagyon személye szerént s mit efficiálhat személye szerént való töröködésével (*így*) Zöldfikár aga bizonyoson mondá, hallotta Barcsai Ákos uram is, hogy az Skemni csausz helytartó csausz írt az vezérnek ezen dologról, az vezér az Skemni csausz levelét kézbe is adta volt, olvasta. Kantamirnak, Abaza passának írtanak is ma mindjárt, hogy Havasalföldre vigyázanak s megoltalmazzák. Elsőben lássa Nagod, ha kimegyen, mint praestálja mind maga ígérétét s mint praestáltatja mással is, akkor oztán távolb lévén innet, ha ugyan megfogyatkozik Nagodnak, az Nagod bölcs ítéleti leszen rajta, de most ittben létében én nem javallom kegmes uram, hogy semmit is cselekedtessen Nagod. Az úristen Nagodat éltesse örvendetes jó egységben és vezérelje kegmesen minden dolgaiban. Datum Constantonopoli die ultima Augusti anno 1632.

Nagodnak alázatos szolgálja

szolgál, még él
Szalánczi István m. p.

Külsőim: Illustrissimo principi dno dno Georgio Rakoczi stb. stb. dno dno mihi naturaliter clementissimo.

Más kézzel: 31. Augusti 1632. Szalánczi István.

Közli: SZILÁGYI SÁNDOR.

O K M Á N Y T Á R

a Fuggerek magyarországi nagykereskedése és rézvállalatának történetéhez.

NEGYPEDIK ÉS BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY.

51.

Perneghi Zott János kincstári tisztnek jelentése I. Ferdinand királyhoz Mária özvegy királyné jogosítványa és a Fuggerek haszonbérlete tárgyában. 1541.

Allerdurchleuchtigster Grossmechtigster Kunig etc. Allergenedigster Herr! Bey jungster Post hab ich Euer Kuniglicher Mayestät geschriben, welchermassen ich auf derselben bruech mit Anthonien Fugger ainer Abschrift halber des Vertrags, so verschiner Jar zwischen meiner genedigisten Frawen der Künigin Maria etc. vnd derselben Irer Mayestät gmahl Kunig Ludwigen zu Hungern etc. hochleblicher gedechtnus von wegen der Arrenda des Perckhwerchs Im Newen Sol und durch Herrn Alexien Thurso vnd weylennt Jacoben Fugger vnderscriben worden; in welchem Vertrag bemelte mein genedigiste Frau solhe Arrenda angetzaigtem Irer Mayestät gmahl Khunig Ludwigen vnd dem Lannt zu guet frey fallen lassen haben solle, gehandelt. Darauf hat er mir muntlich angetzaigt, Er trag dises Vertrags halben kain wissen, er acht auch nit, das ainicher brief oder vertrag, den weylennt sein Vetter Jacob Fugger vnderscriben, aufgericht worden; dann der selb sein Vatter sey daruor und ehe der Vertrag der funfftzehenjarigen Arrenda gehandelt, mit Tod abgangen. Damit aber Euer Kunigliche Mayestät gestalt der Sachen ain grundliches wissen empfahe, so hat er mir nochmals den eingeschlossen schriftlichen Bericht durch Cunraten Mayr zustellen lassen, den Ich Eurer Kuniglichen Mayestät hiemit vbersennde, und thue mich damit derselben Eurer Kuniglichen Mayestät in aller underthanighait beuelhen.

Datum Augspurg am VII. Decemberis anno etc. im XLI. Eurer
Kuniglicher Mayestät.

undertanigister diener.
Johann Zott von Pernegh.

Melléklet.

Das kupffer Perckwerch Im Newen Sol ist je vnd allwegen von der Camer Cremnytz vnd denselben zuegeherigen Perckwerckhen, die ainer Königin von Vngern zustendig sind, abgeseondert gewessen, kain Konigin, noch derselben Kamergraffen damit nie nichts zu thun zu schaffen noch zu gepietten, gleycherweyss kain Einkomen noch nutzung darvon gehapt haben. Vnd die kupffergrueben und perckwerch diss ortes, so auf Hansen Ernst genant Hampo komen, hat weylland Kunig Mathias hochlöblicher Gedachtnus seinem ledigen Sun Hertzog Henszlin fur frey Erbaigen gegeben; derselb Hertzog Henszlin hat sy Herrn Sigmunden Ernst bischoffen zu Funffkirchen, so zur selben Zeit schatzmeister In Vngern gewessen, forder vbergeben und keufflich zuegestellt; von demselben bischoff Sigmund Ersten sind sy an sein brueder Hanss Ersten genandt Hampo komen, von dems die Herrn Turzo und Fugger bestandsweiss angenommen, ain jarlichen Zinss oder Arrenda bezalt und daruber kainem könig noch konigin von Vngern, noch sunst jemandts andern wienig noch fill daruon gegeben noch bezalt. Vnd wie diss kupfferperckwerch auss der Hampo Handen im funffzechenhundert sechs und zwainzigisten Jar an die Kunig von Vngern komen, haben die Fugger sydher den Kunigen zu Vngern den Zins oder Arrenda dauon bezalt; das also sy Fugger sollich kupfferperckwerch Erstlich neben Herrn Turzo, vnd nachmals fur sich allain fast biss in die funffzig jar, wie vorgemelt ist, bestandsweyss innen gehapt, ain jarliche Arrend bezahlt, und sonst niemand weder wenig noch vill daruon gethan, noch auch etwas daruon zuthun nit verpunden gewesen. Vnd wie kunig Ludwig hochloblicher gedechtnus diesen kupffer hanndl und Perchwerch Etlich Monat In sein Handen gehabt, den der Konigin Maria etc. Kamergraff Bernhart Behem maistayls geregiert, derselb sich vernemen lassen, Ir Mayestät die königin werde furan auch Ir party daruon haben wellen; hatt herr Anthoni Fugger sich vor sollichem auch fursehen und sicher machen wellen, dahin gehandelt, das Kunig Ludwig etc. funffzehenjerigen Vertrag und arrendbrieff setzen lassen, das sy Fugger die verglichen jährlich Arrenda fur alle Ansprach vnd gerechtigkeit, nichts ausgenommen, bezallen sollen, und das Konig Ludwig etc. fur sainer Mayestät Gemahel darinnen auch zuegesagt und versprochen hatt. Vnd in Summa,

wie diese Kupfferperckwerckh vor funffzig, sechtzig und mer Jaren in Hertzog Henszlins, nachmalen in bischoff Sigmunds, und Hans Ernst Hampo genandt hannden gewesen, hat man kainer Kunigin von Vngern nie ichtzit daruon gegeben; auch kain Königin, noch Irer Mayestät kamergraffen mit und bey sollichem kupfferperckwerch, noch derselben Inhabern gar nichts zu thun, zu schaffen, zu gepietten, noch zu verpietten gehapt; und so nun sollich kupfferperckwerch jetzo aines Kunigs von Vngern sein, sich wol zu uermuetten, ain Kunigin noch vil minder als zuuor fuegen dartzue haben werde.

(Hiteles másolat után.)

52.

I. Ferdinánd király rendelete a magyar kamarához, a Fuggerek köztelherviselése tárgyában. 1542.

Honorabilis, devote fidelis dilecte. Ex litteris tuis 15. iam elapsi mensis Martij ad nos exaratis stb. clementer ac benigne intelleximus stb. (másnemű ügyek.)

Ceterum quod attinet ad Fuggeros, qui se in dicto Regno (Hungariae) nihil negotiationis exercere asserunt; quid ab illis exigendum, nunc statuere non potuimus; praesertim cum fodinas Bistricienses tantummodo in arrenda teneant, et etiam in patria sua de valore omnium bonorum in externis ot longinquis Regnis et Provinciis existentium, ad Generalem hanc Romani Imperij expeditionem certam taxam contribuere cogantur. Nihilominus tamen eosdem propterea posthaec finitis illis Comitibus met requiremus; proinde per te nunc quicquam ab ipsis vel eorum familiaribus exigi et postulari necesse non est.

Studium et diligentiam tuam stb. stb. Datum Spirae 2. die mensis Aprilis anno Domini MDXLII.

Kivül: Ad Albertum de Peregr Praepositum Albensem, Camerae Hungaricae Praefectum.

(A cs. és kir. közös pénzügyi miniszterium lvtárában lévő u. n. emlékkönyvek II. kötetében.)

53.

I. Ferdinánd király rendelete, melylyel a Fuggerek üzletének adómentessége iránt intézkedik. 1542.

Ferdinandus stb. fidelibus nostris universis et singulis dominis Praelatis, Baronibus, Castellanis, Officialibus, item Comitibus, Vice Comitibus, et Iudicibus ac Vniversitati Nobilium cuiuscunque Comitatus praedicti Regni nostri Hungariae; nominatim

vero praesentis contributionis in proximo Conventu Novi Soliensi concessae exactoribus; item tricesimatoribus, tributariis, theloniatoribus, et quorumcunque vectigalium tam nostrorum quam aliorum exactoribus, nec non Civitatibus, Oppidis et villis, earumque Rectoribus, Judicibus, Juratis et Villicis, cunctis etiam aliis cuiusvis status et conditionis possessionatis hominibus, et generaliter vniversis fidelibus et subditis nostris in praedicto Regno nostro Hungariae ubilibet constitutis et existentibus praesentes visuris gratiam nostram Regiam et omne bonum. Quoniam in eodem proximo Conventu Novisoliensi per communes Status Regni nostri Hungariae certa quaedam taxa et contributio sit indicta et concessa, in quam contributionem quisque mercatorum seu negotiationes exercentium de omnibus bonis et mercibus, quas in vel extra Regnum ducunt, quadragesimam partem pro steura exhibere et exolvere teneatur, et propterea etiam ab Egregio nostro et Sacri Romani Imperii fidele dilecto Anthonio Fugger Consiliario nostro, suisque nepotibus, eorumque Officialibus et Praefectis, ratione fodinarum nostrarum cuprearum Bistriciensium, et negotij Regij, quod illic nostro nomine administrant, certa pecuniarum summa a vobis exactoribus istius contributionis solvenda postulata sit: nolumus tamen vos ignorares, nos praedicto Anthonio Fugger suisque nepotibus praescriptas fodinas nostras cupreas Bistricienses elapso anno, una cum omnibus iuribus urburarum nostrarum Regalium sive Reginalium, cunctisque etiam aliis pertinentiis earundem fodinarum iuxta transactionem et concordiam cum ipsis initam iterum de novo pro annua arrenda, quam nobis pro illis omnibus quolibet anno ad Cameram nostram dependere obligantur, colendas et exercendas ad aliquot annos elocasse et inscripsisse, ipsisque in hac arrendatione promisisse, eosdem ab omnibus postulationibus et oneribus, quae ratione huiusmodi culturae fodinarum ac vrburarum, aut aliarum rerum in litteris nostris concordiae specificatarum, et ad provisionem et vsum fodinarum necessariarum, ab ipsis requiri et exigi possent (exceptis solitis et antiquis tricesimis et theloneis) omnino exoneros; et hanc nostram inscriptionem et concordiam ratam habere, et solide atque inconcusse ab omnibus observari velimus; tum etiam huius culturae earundem fodinarum et administrationis negotij Regij longe alia ratio, nec aliorum mercatorum negotiationibus mercaturae seu quaestui comparanda et similiter aestimanda sit. Quocirca Fidelitati Vestrae et Vestrum cuilibet, nominatim vero exactoribus praesentis contributionis nuper in Novo Solio concessae serie praesentium firmiter et omni serio commitimus, ut antenominatum Anthonium Fugger et nepotes suos, atque illorum officiales et factores ab hac exactione huius nuper concessae contributionis Novisoliensis, ratione saepe dictae cul-

turae fodinarum Bistriciensium earumque pertinentiarum et administrationis negotij Regij ratione arrendae, quam, ut superuis expressum est, nobis de iis omnibus annuatim ad Cameram nostram dependere coguntur, omnino immunes esse siuatis, neque propterea quicquam ab ipsis exigatis, vel in educendo cupro, aut inducendo plumbo, frumentis, aliisque rebus ad culturam fodinarum ipsarum necessariis, solutis solitis et antiquis tricesimis et theolonijs vlllo impedimento sitis vel detineatis, aut quoquo modo molestetis Secus nulla ratione facturi; praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum Viennae vigesima prima die Junij MDXLII.

(A cs. és kir. közös pénzügyi miniszterium bécsi lvtárában őrzött u. n. emlékkönyvek II. kötetéből.)

54.

I. Ferdinánd király új ünnepélyes privilégiummal erősíti meg Besztercebánya város jogait. 1542.

Nos Ferdinandus etc. Quod nos justis et rationabilibus fidelium civium Civitatis Novisoli Bistriciensis supplicationibus moti, volentes ea libenter ac benigne civibus atque civitati illi largiri, quae et privatim Civitatis illius accessioni incrementoque futura esse videntur, et publice ad Regni bonum spectare censentur, id Civitati illi ad alias ipsorum praerogativas bonaque indulta annuendum et concedendum duximus, ut dum quempiam civium et incolarum ac aliorum cuiusvis sortis utriusque sexus hominum vel in civitate vel in territorio ubicunque sub jurisdictione eiusdem Civitatis absque sobole et legitimo herede vita excedere contingat, eorum bona universa mobilia et immobilia, quocunque nomine appellentur, in publicum Civitatis illius aerarium absque cuiusvis contradictione devoluantur et recidant; ita tamen, ut prius creditores talium absque herede decedentium, ac alii, si quibus juste aliquid debebitur, ex illorum bonis contenti reddantur. Item quod mercatoribus exteris, cuiuscunque nationis sint, merces suas in Civitatem illam Novisoliensem vendendi gratia vehere solitis, non sit potestas more institorum particulatim merces suas venui exponere, cum id cives ipsi asserunt in Civitatis detrimentum esse; sed et summatim talium merces vendantur, utpote pannum non ulna vel petiis, sed per ballas aut semiballas saltem vendere liceat. Praeterea condimenta, uti est piper, zinziber et alia id genus reliqua, non talentis, sed centenariis aut semicentenariis librent atque vendant. Quidquid deinde aliarum mercium est, omnia non particulatim sed summatim vendendi sit eis potestas, neque vero sit potestas vendendi aliis diebus quam

feria secunda, quae liberi fori dies est. Concedimus etiam eidem Civitati, ut ab eiusmodi vendendi libertate pensionem aliquam levem et tollerabilem, ad Civitatis incrementum et necessitates publicas cives ipsi exigere et colligere possint. Annuimus praeterea ipsi Civitati ac civibus, ne quisquam intra duorum milliarium spatium a Civitate illa vel vina vel boves ac pecora ferunve aut triticum vel siliginem aut id genus alia emere aut vendere audeat aut praesumat. Neve in quibuscunque villis civitati illi Novi Zolii Bistriciensi adiacentibus liceat cuicunque in praeiudicium iurium atque libertatum eius Civitatis fora publica, ut est in villa Regia Maersdorff, in Ochova et Zlatina erigere, aut si quae temere erecta constitutaque in praeiudicium ejus Civitatis sunt, ea aboleri atque tolli volumus. Immo annuimus et clementer concedimus, decernentes una, ut Civitas ipsa universique cives ac incolae eius universaque ipsorum posteritas praescriptis indultis praerogativisque a modo perpetuis temporibus uti frui et gaudere possint. Quas quidem praerogativas ab omnibus subditis nostris praesentibus et futuris citra omnem cavillationem inviolate teneri observarique jubemus. In cujus rei memoriam roburque perpetuum praesentes litteras nostras sub secreto sigillo nostro pendenti eisdem civibus ac civitati duximus concedendas. Datum Viennae decima die mensis Julii anno Domini millesimo quingentesimo quadragesimo secundo, Regnorum nostrorum Romani duodecimo, reliquorum vero decimo sexto.

(Hiteles másolat után. Ezen privilegiumot megerősítették újból I. Ferdinánd 1548-ban, Maximilián 1573 ban és II. Mátyás királyok 1613-ban stb.)

55.

I. Ferdinánd a Fuggereket a személyes katonáskodás kötelessége alól felmenti. 1542.

Ferdinandus stb. recognoscimus ac memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis; Cum maiorum instituto, et antecessorum nostrorum Regum Hungariae, et regnicolarum eiusdem Regni nostri publica et generali constitutione sancitum et decretum, actum atque consuetudine approbatum sit, quod quando Reges Hungariae, qua dignitate et Regno Nos in praesentiarum benignitate Divina fruimur, generali exercitu in militiam proficisci contingit, ut omnes regnicolae et subditi fideles cuiuscunque auctoritatis, dignitatis, eminentiaeve existant, dominia et bona in Regno habentes, Maiestatem Regiam personaliter instructi comitari et bellum ingredi debeant et teneantur; postquam autem nos nunc cum Sacri Romani Impe-

rij copiis, adiunctis etiam nostris, in hanc praesentem generalem expeditionem ingredi statuerimus, cumque nostri ac praedicti Sacri Romani Imperij fideles nobis dilecti, Anthonius Consiliarius noster, et quondam Raymundi Fuggeri relictii filij, sua dominia et nominatim arcem Wereskew et alia bona in Regno nostro Hungariae habeant, propterea propriis suis personis personam nostram Regiam in hac generali expeditione comitari debeant: supplicatum est nobis eorum in personis quam humillime, quatenus eorundem personam ab huius generalis exercitus ingressu clementer exemptos habere dignaremur. Eorum itaque supplicatione benigne exaudita; respectu nempe illorum imbecillitatis et valetudinis adversae, imo etiam multivariorum servitiorum intuitu, quae ipsi nobis ac Regnis nostris multo tempore praestiterunt, et in posterum non minori studio et fide exhibere et praestare possunt; denique quia praeter Diaetae Novisoliensis decretam contributionem, levis armaturae equitum certum numerum alituros se humiliter offerunt; Eosdem Anthonium et Raymundi Fugger relictos filios, ex singulari gratia, ratione suarum personarum nunc ab ingressu huius praesentis exercitus nostri et militia supportandos et eximendos duximus gratiose, imo eximimus, supportamus et liberos pronunciamus praesentium per vigorem; committentes firmissime universis et singulis cuiuscunque status, dignitatis, autoritatis et ordinis fuerint, visis praesentibus nostris, vti praefatos Fuggeros seu homines illorum, eo quod in hac expeditione et una cum persona nostra non interfuturi sint, ob id in persona, possessionibus, rebusque et bonis eorundem quibusvis molestare; impedire aut quovis modo perturbare nequaquam praesumant aut audeant. Secus nulla omnino ratione facturi; praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum Vienne die XI. Julii MDXLII.

(A cs. és k. közös pénzügyi ministerium levéltárában őrzött u. n. emlékkönyv II. kötetéből)

56.

Fugger Antalnak özvegy Thurzó Elekné Ormosdi Székely Magdolnához intézett néhány, ezen kereskedelmi ház üzetére vonatkozó levele. 1543—1546.

1. Magnifica et Generosa Domina, salutem et officiorum commendationem. Ternas iam a Magnifica Dominatione Vestra litteras circa pecuniam illam deponendam accepi, ad quarum binas iam pridem respondi; et quid causae fuerit, quod hactenus solutionem distulerim, plenius explicavi. Quae si nondum perlatae ad Magnificam Dominationem Vestram fuerint; non dubito tamen, quin propediem perferentur. Et cum ad primam petitionem Magni-

ficae Dominationis Vestrae responderim, mihi necessariam esse copiam ultimae voluntatis Magnifici ac Spectabilis domini mariti, quo secure Magnificae Dominationi Vestrae satisfacere possim, eius amen ad me hactenus nullum exemplar pervenit. Sine quo sane mihi pergrave foret quicquam expendere. Cui accedit etiam, quod Magnifici et Spectabiles domini Joannes et Bernardus Thurzones ob gravem, ut judicant, inter ipsos et Magnificam Dominationem Vestram contentionem et differentiam de eadem Magnifici domini quondam mariti sui ultima voluntate existente, per litteras monitorias praefatam summam pecuniae apud me prohibuerint atque interdicerent, ne quicquam de ea persolvam, donec negotium ab omni parte fuerit transactum. Cum autem haec pecunia ex Regia manu deveniat, absque Suae Maiestatis jussu eandem persolvere mihi in dampnum cedere pesseret. Quamobrem quod Sua Maiestas hac in re praeceperit, summa fide exequar; rogans interrim Magnificam Dominationem Vestram, dignetur has meas aequo animo legere, et me in hoc negotio excusatum habere. Si qua alia in re, quae in me sita sit, Magnificae Dominationi Vestrae complacere possem, faciam id lubens. Alterum quod ad pannum, cuius formam Magnifica Dominatio Vestra ad me misit, attinet, neque in Flandria, neque Italia similem invenire potui. Is etenim Gallicus est, et cum hoc tempore propter ardua bella nihil ex Gallia transferri possit, Magnificae Dominationi Vestrae satis facere non queo. Si vero pannum Italicum volet, poterit id mihi significare; curabo, ut quamprimum inde perferatur. Hiis me et obsequia mea Magnificae Dominationi Vestrae commendo, quam etiam feliciter cum suis valere opto. Ex Augusta 22. Julii 1543. Anthonius Fugger sk.

2. Generosa et Magnifica domina honoranda, salutem et obsequiorum meorum commendationem. Redditae mihi sunt postremae litterae Magnificae Dominationis Vestrae ex Trinchinio, in quibus conqueritur moram non numeratae pecuniae. Quam quidem hoc tempore denuo longius excusare non necessum esse existimo; quum iam pridem ex pluribus meis litteris intellexerit, quibus de causis solutio dilata fuerit, quarum praeter mandatum Regium plures extiterunt. Et quoniam his adversis temporibus servitores mei a stationibus suis abesse sine periculo non possunt, ut ad Magnificam Vestram Dominationem videndi testamentum gratia venirent, statui ad dictum diem Posonium aliquem mittere, cui ut ostendatur testamentum, Magnifica Dominatio Vestra suis in mandatis dabit. Et cum hic dies iam propediem immineat, spero, Dominationem Vestram Magnificam hanc parvam moram non aegre laturam. Quodsi deinceps ex ultima voluntate Spectabilis et Magnifici domini quondam mariti sui cognovero, cui praefata pecunia debeatur, consensu Regio impetrato, et justa computa-

tione facta solutionis nullam dilationem faciam. Et si qua interim alia in re Magnificae Dominationis Vestrae gratificare potero, faciam id lubens. Eandemque cum filiabus quam felicissime valere opto. Ex Augusta 2. Januarii anno 1544. — Anthonius Fugger.« stb.

3. Generosa et Magnifica domina affinis observandissima, salutem et servitiorum meorum commendationem. Magno sane dolore ex Magnificentiae Vestrae litteris cognovi, quod Ea post Generosi quondam mariti sui obitum raro prospera utatur valetudine. Nam siquid mea vota valerent, optarem ut Eadem ab omni molestia libera, firmissima sanitate perpetuo frui possit. Quod vero Magnificentia Vestra de deposito Magnifici quondam mariti sui mecum expostulat; vellem ecquidem ex animo hac in re Magnificentiae Vestrae voluntati obsequi potuisse. Pridem certe satis Illi factum fuisset. Nunc vero cum Eandem non lateat, quo pacto arestationibus res ipsa impedita sit; poterit Vestra Magnificentia facile judicare et perpendere, in me situm non esse, ut Eidem nunc hoc in negotio satisfiat, quod ego alioquin iam facerem lubentissime; quam quod libentissime sum etiam plane paratissimus, Magnificentiae Vestrae, ubicunque possim, gratificare, atque etiam eiusdem pupillorum commodis inservire. Et quidem quod Magnificentia Vestra a me petit, ut filiae Eiusdem res quasdam et ornamenta ad nuptias necessaria hic curare velim, Magnificentia Vestra de me ita existimo, nullam me lubens in eo operam intermissurum. Sed cum plane mihi exciderit, nec possim ulla cogitatione in memoriam revocare, qualia et quanta pecuniae fuerint, quae primae Magnificentiae Vestrae filiae quondam curaverim; propterea quod varia et plura erant, et nunc quidem aurifabri reliquique ipsarum rerum opifices plerique e vita discesserint: videtur mihi valde difficile esse, ut omnia pro Magnificentiae Vestrae voluntate comparem. Nam quantum primo ad catenam auream cum cruce attinet, plane sum oblitus, cuiusmodi fuerit illa prioris Magnificentiae Vestrae filiae. Quam ob causam cupio ab Ea certior fieri, quanta pecunia singulam catenam primum, deinde crucem et lapillos pretiosos constare oporteat. De vitta vero velim scire, num eius tantum stellam, quam vocant, optimis gemmis ornatam cupiat, sive eas etiam per instittas gemmas circumductas, sive in ipsam vittam appensas velit. Biretum etiam ex auro, an cum gemmis fieri debeat, cognoscere cupio. Cingula qui fecit priora, obiit; ego vero non memini, qua illa forma extiterint. Et variis iam utuntur et novis in aulis; exteriores partes aureae, interiores argenteae esse solent. Deinde sunt, qui Hispanica forma delectantur, qua ex mero auro scirpantur cingula. Quacunque igitur forma Magnificentia Vestra fieri velit, rescribat id quod de argenteo quoque cingulo faciendum

erit. Alterum insuper biretum pro juniore filia, quo debeat esse colore, quaque materia, cum mihi Magnificentiae Vestrae litterae exposuerint, curabo diligenter. In hiis vero omnibus valde mihi consultum videretur, si singulas res istas depictas aliquomodo Magnificentia Vestrae ad me mittere. Gratificabor eidem Magnificentiae Vestrae non modo hac in re libenter; sed si quid etiam praeterea in rem eius facere possim, habebit meam omnem operam, ac diligentiam semper sibi paratissimam Vestrae Magnificentiae plurimum commendo; quam optime valere cupio. Datum Augustae 18. Februarii 1546. — Anthonius Fugger s. k.

(Mind a három levél a Thurzó János és Ormosdi Székely Magdolna özvegy Thurzó Elekné közt 1546. Pozsonyban folyt oktávás per irományaiból az országos levéltár kincstári osztályában.)

57.

A Fuggerek beszterczebdnyai tiszteinek polgári ügyekben tekintélye. 1544.

Anno 1544. Freitag nach der Himmelfart Christi. Wir Richter und Rat der Stat Newsoll in Hungern stb. das fur vns in sizende ratt personlich erschienen die namhafftig Ersame hern Wolfgang Glocknitzer vnsers rats mitverwanther von einem, vnd Fridrich Schilling von andern tayll, vnd haben beide gutwillig mit klaren ausgedruckten worten bekant, das sie durch mittel vnd freintliche vnterhaltung etlicher gutter Hern vnd freind, als nemblich Hern Hanus Frauck, Hanus Durrenschwamb der Hern Fugger von Augspurg die zeit hie im Newsoll bey khuniglichem Handel oberste factoren, vnd hern Linhart die zeit gemeiner Statt Newsoll Richter, vnd Georgen Schaffer ratsgeschworener, auch Niclas Feller mitburger, sich vertragen, entschieden vnd vergleichen haben vmb der guetter, als nemblich haus, hoff, grunfarbe, Ecker, wisen, mayerhoff sampt Ihrer zugehorung, die etwan hern Benedikt Glocknitzer vnd hern Petermans Seligen gewesen, vnd noch vermog der auffgerichteten contract, so in vnsern Statbuecher vorleibt, Her Wolfgang Glocknitzer eine helffte, vnd Fridrich Schilling die ander helfft solcher guetter nach erblichen anfall Annae Glocknitzer seiner verstorbenen hausfrawen, vnd Jost Schilling seines sones vergangener Zeitt, geruehlich gehabt vnd besessen stb.

(Eredetije papiron az országos levéltár kincstári osztályában.)

58.

Ferdinánd király a beszterczebdnyai polgárokat azon jogban részesíti, hogy rézbányáikat szabadon művelhessék. 1545.

Nos Ferdinandus etc. Quod nos cum ad supplicationem fidelium nostrorum prudentum et circumsectorum Judicis et

Juratorum Ciuium Ciuitatis nostrae Novizoliensis Nostrae per eos factam Maiestati, tum vero pro augmento opum et decore Regni nostri Hungariae, id eisdem ciuibus Ciuitatis nostrae Novi Zolien-sis uniuersis de nostrae Regiae potestatis plenitudine et gratia speciali duximus annuendum et concedendum, ut ipsi tam in montibus et in territorio ipsius Ciuitatis nostrae Noui Zolien-sis, quam etiam extra eius limites in montibus et territoriis aliorum quorumlibet fidelium nostrorum eidem Civitati nostrae vicinorum, fodinas sive mineras cupri quaerere, aperire, fodere et laborare, colique et laborari facere, vniuersos etiam fructus et vtilitates ex eis percipere possint et valeant, absque tamen aliorum praeiudicio et incommodo. Et vt huiusmodi fodinae sive minerae cupri a praefatis ciuibus Civitatis nostrae Novi Zolien-sis liberius et accuratius quaeri, aperiri, et maiori spe coli possint, vniuersas urburas ex huiusmodi fodinis cupreis, quas de novo aperuerint et coluerint, ad Cameram nostram provenire debendas, intra quatuor annorum integrorum spatium a die inuentionis minerarum computando, ex nostra gratia relaxandas duximus, iuribus alienis saluis permanentibus, imo annuimus et concedimus relaxamusque per praesentes. Quocirca vobis vniuersis Praelatis, Baronibus, Comitibus, Castellanis et Nobilibus, Camerarumque nostrarum Regiarum Praefectis ac Officialibus eorundem, cunctis etiam aliis cuiuscunque status et conditionis subditis nostris vbiuis existentibus harum serie firmissime mandamus, ut praemissa gratiosa nostra annuentia modo praemisso concessa ipsos ciues Ciuitatis nostrae Novi Zolien-sis quocunque tempore et loco vti permittere debeatis, et contra eam nulla ratione aut via eosdem impedire aut molestare praesumatis. Aliud nullo modo facturi; praesentes vero post earum lecturam semper reddi committimus praesentati. Datum Wormathiae ultima die mensis Aprilis anno Domini 1545., Regnorum nostrorum Romani 15., aliorum vero 19.

(A »Liber Regius«-b6l.)

59.

A Fuggerek megbizottjai lettár mellett adják át a beszercebányai rézipardallalat épületeit és helyiségeit I. Ferdinand király biztosainak. 1546.

Inventarium alles und jedes Vorrats, welche die Fugrischen bey der Abtretung des Kuniglichen Handels auf dem Gebirge und in einer jeden Hütten Römischer Kuniglicher Mayestät verlassen haben:

Anno 1546. nach Christi Gepurt. Als die Römische zu Hungern und Behnim etc. Kunigliche Mayestät, Erzherzog zu Oesterreich etc. unser allergnädigster Herr und Ihr Mayestät

verordenten Ratten und Commissarien Philipsen Breyeer, Ritter Christoffen von Kueneritz, Erasm. Pamskircher, Hanss und Georg Rakowszky Underspan der Spanschaft Thurocz Ernstlichen aufgelegt und bevohlen, das wir die Kupferbergwerch, Heuser, Hutten, und alles anders, so zu den ganzen Kupferhandl und Kammerhoff im Newensoll gehörig und von Ihrer Khuniglichen Mayestät etc. vorhine Herrn Anthoni Fugger Kaiserlicher vnd Irer Kuniglicher Mayestät Ratt, auch weiland seines Bruder Raymunden Fugger seligs gelassen Sonen in Arenda vnd Bestandeweis verlassen gewest, auf den sechzehnden Tag nechst vergangen Monat Aprilis dieses Jahrs, als angezeigte Arenda Ihr Entschafft erreicht, von ernannten Herrn Fugger, oder in Abwesenheit Ihren verwaltern und dienern zu Ihrer Mayestät Handen Inhalt des Arend-Brieffs denen Ihr Mayestät zu der Neustadt den Achtzehenden Februari zu vorgangen fünffzehnhundert und ein und vierzigsten Jahrs aufgericht, und des darinnen vermelthen Hansen Ernsten Hampo genant Inventari ein- und übernehmen sollen; dem wir gehorsamlichen nachkommen, vnd volgt demnach die Beschreibung: wan, was und wie angezeigter Herrn Fugger verwalther und diener, nemblichen Hanns Frank, Hanns Dernschwam, Wolff Wallicht, vnd Sebastian Sauerzop die Abtretung vnd Überantwortung gethan; auch die verzeichnung und Inventari, wass für vorrath darüber wir von den Fuggerischen angenommen, welchem Vorrath auch die hocherwehnte Khunigliche Mayestät in den darbey beschriebenen Wert den Herrn Fuggern Inhalt der Abrede zu Wien den acht vnd zwanzigsten Tag Januari dieses Jahrs aufgericht vergnuegen und verweisen sollen:

Erstlichen als die Fuggrischen verwalter vnd diener auf den 16. Tag Aprilis jüngst vergangen die Pergwerch vnd Gruben, als Herrngrundt Neustollen, Erbstollen, Santperg, Topperstollen, Pfeifferstollen, Kholbatrot und Schubstein am Berge abgetreten, und die Hüttleute, Schaffer, Heyer und andere Arbeiter Irer dienst und Pflicht, damit sie Inen verwandt gewest, ledig gezelt, und die nun allerding von Khuniglicher Mayestät etc. wegen übergenommen worden, haben sie hiernach vor dem Richter und ettlich des Rats von Newen Soll, so wir zu der Uebernehmung von Khuniglicher Mayestät wegen dazu beruffen, auf die Meynung vngeverlich ein muetliche Protestation getan: Wie wol sie aller und jeder Pergwerch und Grueben yetzo vermeldten Khuniglicher Mayestät abgetreten; so weren doch der Sandperg, Topperstollen, Pfeifferstollen, vnd Schubstein Irer Herrn vnd mitverwandter Erbpergwerch, vnd wolden mit dieser Ueberantwortung denselben nichts begeben, sonder Inen Ir Gerechtigkeit Spruch vnd Anforderung vorbehalten haben; das versehen, die Khunigliche Mayestät etc. werden sich darunter

mit Iren Herrn vnd Mitverwanthen nach pilligen vertragen; begerten, die von Newensoll wollten solchen Protestation eingedenkh sein, vnd in ihre Stattbuecher beschreiben lassen. Darauff wir als Khuniglicher Mayestät Rate vnd Commissari Inen offentlich wider in obgemelter Beysein geantwurt vnd mit angehangter Protestation angezeigt: Inen den Fuggrischen sey unverporgen, das die Khunigliche Mayestät in jüngsten Arenda Brief gleichwol Inen vorbehalten, wo sie einich Erbpergverch hetten, das Inen in der Abtretung dieselben bleiben sollen, das demnach sie die Commissari von Khuniglicher Mayestät etc. wegen bald nach Irer Hiereinkunft an sie die Fuggrischen, als sie sich etlicher Perkwerch Erbteil vnd Gerechtigkeit hören lassen, begert, wie sie das auch von der Khuniglicher Mayestät Instruction vnd befehl gehabt, sie wollen solch Ire Erbgerechtigkeit zu angezeigten Pergwerchen in glaubwürdig Schein vnd brieflichen Urkunden furlegen, so würden die ersehen vnd Inen ferrer die Gebur darauf folgen; das haben aber die Khunigliche Mayestät zuvor, als sich die Fugger dergleichen beruembten, auch nicht, vnd noch weniger sie die Commisari bis auf heutigen Tag vnd Stund anderst nit, dan plose Worth erlangen vnd bekommen mogen. Weil dann alle Pergwerch der Khuniglichen Mayestät etc. als rechten Khunig vnd Landsfuersten in Hungern zustendig; es hette dan Jemandt von Irer Mayestät oder derselben Vorfordern genuegsam rechtmessigen Schein, Gnaden vnd Gaben darueber furzulegen; vnd aber bisher die Fugger nichts in glaubwürdig Schein dahhegen furbrachten, dazu alles Erzt, so in diesen vermeinten gesunderten Gruben neben den andern Pergwerchen gefallen, on Vnterschieds von der Khuniglichen Mayestät in Arend vnd bestandt ingehabt, vnd die Arenda davon geben vnd von viel Jaren bezalt; dann ob sie einiche glaubwürdige Erbgerechtigkeit furzubringen hetten, waren sie des jetzt zu der Abtretung der Khuniglichen Mayestät zu ediren vnd furzulegen schuldig gewest. Aber nichts weniger wollen wir die Commissari Inen von Küniglicher Mayestät wegen nur aus gnaden vnd zu Ueberfluss zugeben, wo die Herrn Fugger vnd Ire Mitverwanthen einich glaubwürdig Erbgerechtigkeit zu den vorbemelten Pergwerchen haben, das sie dasselb zwischen obvermelten 16. Tag April vnd schierist konfftig Pfingsten Ir Mayestät selbst furlegen mogen: so werden Ir Mayestät den Rechten vnd aller Pilligkait darauf gegen Inen erzaigen, darüber Ir Mayestät kein Zeit verbunden sein sollen; und solche vnser Antwort vnd Protestation in der von Newen Soll Stadtbuch einzuleiben auch begert.

Entkegen die Fuggerischen: Sie lassens bey Irer gethanen Protestation bleiben, vnd versehen sich, die Römische Khunig-

liche Mayestät oder derselben Commissari werden Ir Herrn die Fugger vnd Ir Mitverwanten an Iren Rechten nit verkurzen; sonder wo Ir Khunigliche Mayestät Ir vermeinten das sie solch Ir Gerechtigkeit in einer aufgezezten Zeit furzubringen vnd zu verzuchen schuldig, Inen nach Ordnung der Recht, vnd wie sich geburt, darzu verbunden vnd geraumbt Termin vnd Zeit zusetzen vnd zu bekommen.

Das wir aber als Khuniglicher Mayestät verordnete Rat und Commissari nicht bewilligen kunden aus Vrsachen, das die Herrn Fugger vor einem Jar, wie sie anzeigen, den bestandt der Khuniglichen Mayestät aufgesagt, vnd wol gewust, das auf diesen Tag die Abtretung beschehe, vnd wo sie einich Gerechtigkeit zu haben meinten, damit gefast sein vnd furlegen sollen. Derhalben wir es bey ernehten Termin bleiben lassen; vns sey aber nichts zu wider, was sie des vernere Termin halber bey Khuniglicher Mayestät erlangen mugen.

(Azután az 1494-ki leltárnak alapul vétele mellett, az egyes bányák, felkészítési műhelyek és építmények, t. i. »Cammerhof, Liptscher Saifen, Altgebirg, Hermanetzer Hütte, Herrengrund, Hutten zu Theya vnd Mossnitz, Oberhaus, Mitterhaus vnd Nurerhaus« az azokban meglévő ingóságokkal és készlettel együtt irattak össze és becsültettek meg.)

Summa Summarum alles vorrats, so allenthalban veil das Geld überantwort worden ist, floren 6986 fl 27¹/₂ denar.

Zu Urkund haben wir das Inventarium auf befel hochgedacht Römischer Khuniglicher Mayestät Herrn Rat mvb Commissari in dies vnser Statbuch verleiben lassen. Beschehen am andern Tag des Monats Augusti des 1546. Jars.

(Besztercebánya város régi jegyzőkönyvének kivonata. — Az összeszámitás 1548. július 23-án történt, s ezen alkalommal a Fuggerek követelése 2000 forintban lett megállapítva.)

60.

Kuenricz Kristófnak, a már I. Ferdinándtól átvett besztercebányai résziparvállalat igazgatójának nyugtatványa azon összegekről, melyeket a kötött egyezés értelmében a Fuggerektől átvett. 1547.

Ich Christoff von Kuvenricz Röm. Khun. Mayestat Rath und Verwalter der Kupfferhandels zu Neuensol bekhen hiemit offentlich: Nach dem die Röm. Khun. Mayestat mit herrn Anthonien Fugger vnd seines prueders sune an kupherkauff Inhalt des vertrags den 25. Februari dess 1547. Jars in Prag geschlossen, welcher vertrag In sich hellt, das gedachte herrn Fugger zu Irer Mayestat Perckhwerch vnd Handl Im Neuensol erlegen vnd

pezallen sollen zu dem Osterlon sechs tausent Guldin Reinisch, vnd zu dem Pffingstenlon auch sechs tausent Guldin Reinisch. Welche zwo fristen Ich also par vnd pereit, nämlich auf den 5. April alhie in Wien aus den handen Michl Meilins sechs tausent Guldin, vnd die andern sechs tausent Guldin Im Neusol auf 28. May an Vngr. Münz aus hannden gemeltenn herrn Fugger diener Hansen Frankhen eingenommen vnd empfangen hab stb. (Nyugtatvány) Wien den 7. tag Juni 1547.

(Eredetije a bécsi cs. és kir. udvari lvtárban. Ugyanott találtatik színt-ezen Khuenricz Kristóf egy hasonló, 3000 frtról szólló, s Bécsben 1547. augusztus hó 1-én kelt nyugtatványa.)

61.

I. Ferdinánd király és a Fuggerek végleges összenzámitása a besztlercebányai rézvédlalat haszonbére tárgyában. 1548.

Wir Ferdinand etc. bekennen fur vnns, vnnser Erben vnd nachkomende Konige zu Vngern offentlich mit disem brieff, vnd thun kunt meniglich, alls wir nach vsgang der funffzehneyrigen weyllendt vnnsern lieben Brueders vnd Swagers Herrn Ludwigen zu Hungern vnd Böhain etc. Konigs hochlöblicher Gedächtnus Arendation vnnsern Kupfferhandl vnd Pergkwerch Im Newsol vnnsern vnnd des Reichs lieben getrewe Anthonien Fugger vnserm Rat vnd weyllendt Raymunden Fuggers verlassenen Sonen seinen vettern widerumb von neuen vff funff Jar lang gnädiglichen verarendiert, welliche sich auf den sechzehenden Tag Aprillis des 1546. Jars jungst verschinen widerumb geendet haben; Innhalt ainer derhalben vffgericht vnnd von vnns gefertigten verschreibung der Datum tet in vnnser Stat Neustat in Osterreich den 18-ten Tag des Monats Februarii verrugkhts 1541. Jars, in wellicher vnder anndern begriffen, das gemelter Anthoni Fugger vnd seines Brueders Sune ain jedes der obbestimbtten funff Jar, vnnd ain Jedes besonner zwey vnd sechczig tausent Par Ertzt im Perge hauen vnnd am tag vss den halden vnd Schlaggen machen, vnnd vnns von ainer jeden Par Ertzt 34 denar vngrisch für Arenda vnnd Zinss die obgemelten fünf Jar bezalen vnd raiten sollen. Darauff haben wir an heut dato mit gedachtem Anthoni Fugger fur sich vnd seines Bruders Sone abgerait vnnd befunden, das gemelter Fugger in berurter Zeit, laut vnseres Pergckhmaisters Jorgen Puechner vnnd Ir der Fugger derhalb gehaltenen Gegenpuecher vss dem Perg vund am Tag vss Halden vnd Schlagken gehauen vnnd gemacht haben. Benanntlichen 315777 $\frac{1}{2}$ Par Ertz (damit wir auch gnediglich zufriden), die thuen jede Par zu 34 denar ungrisch gerait fl. 107364 den. 35 vngrisch.

Noch haben wir gemelten Fuggern Laut ainer sondern verschreibung der datirt auch zur Neustadt den 18. Tag Februarij des nemlichen Jar im 41-ten gnädiglich bewilligt vnnnd zugelassen, dass sy die alten fletz vnnnd Kupffer Platen In allen vnd jeden vnnsern Hutten, Hamern, sturtzen vnnnd daselbst vmb In den Pachen gelegen vffheben vnd schmelzen mögen. Dagegen sollen sy vnns für ain Jeden Centner fletz Kupffer vssrichten vnnnd bezallen anderhalben Guldin vngrisch. Vnnnd befindet sich, das sie vs solchem vffheben vnnnd weschen laut Gedachts vnser Pergkhmaisters Gegenpuechern gebracht haben $1507\frac{7}{8}$ Centner Kupffer, die thuen zu anderhalben Guldin floren 2261 den. 81.

Vnnnd bringen also beede Posten, so vns die Fugger für die Arrenda vnd fletz Kupffer zu vsgang der vorgemelten funff Jar schuldig worden in ainer Summa floren 109,626 Guldin 16 denar vngrisch, welliche vns gemelte Fugger, wie hernach volgt, vergnugt, entricht vud bezalt haben.

Erstlich haben sy vnnsern Rath vnd Stathaltern der Chron Hungern Allexien Thurzo freyherrn zue Bethlehemsdorf per Rest vnd zu völliger Bezallung der 80 M. Gulden vngrisch, so wir Inen schuldig vnd er neben Inen den Fuggern vff bemelte vnre Arrenda verwiesen (an wellichen 80 M. fl. sy die Fugger vnns zu Vsgang der 15 jerigen Arrenda laut gedachten Turzo Inen gegebenen Quittung, so sy vnns hieuor vberantwort fl. 20,088 den. $88\frac{2}{3}$ verrechnet, jezo bezalt 59,911 fl. $11\frac{1}{3}$ d. vngrisch; nemlich Ime Allexien Turzo gegen seine Quittung, der Datum stet Wien den 28-t Tag Juni anno 1542. 12 M. floren. fur das Erste Jar in dieser Location, welche Quittung sy uns zu vnseren henden geantwurt haben. Der Rest zu Erfullung der ausstenden 59,911 fl. $11\frac{1}{3}$ den. vnd zur völligen Bezalung der 80 M. fl. so tunt 47,911 fl. $11\frac{1}{3}$ d. sollen gemelte Fugger, weyl Alexi Turzo mit Todt abgangen, seinen Legatarien vnnnd Erben in berurten Turzo Testament begriffen bezallen. Doch daran Innhalten vnd Abkurzen, was sy die Fugger hieuor vff vnnsern Beuelch hinauss bezalt haben. Alles Laut vnd vermug aines sondern sein das Anthoni Fuggers für sich vnd seine Vettern vnns zugestellten Reuers am dat. dieser quittung gleich lautendt. Vnnnd weyl der Mangl solcher betzallung biss anher nit an Inen den Fuggern gewest, besonnder wir vb gedachten Allexi Turzo nachgelassen Wittib vud anderer seiner Erben, so Interesse in dieser Summa haben, vnderthenig ersavchen, bey Inen arestiert (vnd kainswegs hinvszugehen) vfferlegt vnnnd beuolhen haben, So nemen wir solchen Resst 47,911 fl. $11\frac{1}{3}$ d. vngrisch allermassen, wie die 12 M. fl. Allexien Turzo wie obstet verguugt, fur bar bezalt vff vnnnd an. Vnnnd wollen sy hiemit vmb völligen ausstandt an den 80 M. fl. quitirt vnd ledig gezalt haben; mit der

Beschaidenhait, so sy die Fugger, die noch vssstendige Summa den Legatarien vnd Erben laut berurts Reuers bezalt vnd darumb quittirt, bezallen werden; das wir Inen gedachten Reuers wider hinuss geben wollen.

Weitter haben wir vilgedachten Fuggern an der Arenda der bestimbten 5 Jar zu völliger Zallung des Rests Irer Schuldt der 40 M. Guldin vngrisch, so sy vnns im 1528 Jar vf die Saltzhandlung In Sibenburgen bar gelichen, der wir sy neben obgemelten Alexi Turzo vff diese vnnsrer Arrenda verwiesen, innerhalb gelassen benantlich 29,955 fl. 55 $\frac{2}{2}$ d. damit Inen also dieselben 40 M. fl. gar vergnugt sein.

Mer haben die gemelten Fugger die ernenten 5 Jar innen behalten die 15,400 fl. vngrisch so sy vnns zu handen unsers Zaltaisters bar bezalt vnd wir sy vff dise 5 jerige Arenda jerlich daran 3 M. 80 fl. innentzlassen bewilligt, Laut vnser derhalb gefertigten verschreibung der Datum stet zue Wienn den 4-t Tag dess Monat Marcij Anno 1541.

Verrer haben sy vnnsrem Pergkmaister Im Newsol Jörgen Puecher vff vnnsrem Beuelch des dat. 15. Septemben dess 1542. Jars vier Jarlang sein besoldung bezalt, ain jedes Jar 332 fl zu 60 kr. tuet zu 75 d. fur ain guldin gerait fl. 1,062 d. 40 vngrisch. Laut aines andern vnser beuelchs des dat. 28 Januari des 1546. Jars fur Zerung zu Wienn gedachtem Pergkmaister bezalt fl. 52. Vnd noch passieren wir Inen den Fuggern so sy Ime Pergkmaister Laut seiner Bekantnus vergnuegt vnnnd wir Ime zu Besserung guediglich bewilligt fl. 119 d. 30 $\frac{1}{2}$ vngrisch.

Weitter haben gemelte Fugger vff die befarung, bsicht vnd beschau vnd einantwortung vnser hanndls vnnnd Pergkwerchs vnnsrem verordneten Commissarien durch Ire diner gethan vncosten vfgeben fl. 203 d. 78 $\frac{1}{2}$, daran wir Inen den halbentayl tuet 101 fl. 78 $\frac{1}{2}$ d. passieren. So haben vnns gemelte Fugger in Rechnung glegt merlay vncossten, den sy zu berurten 5 Jarn mit und neben vnsern pergkstetten In Kriegsleuffen vnd sonst wann man sich vberfals von freunden sowol als von feinden besorgt, vnd sonderlich in dem letzten des Turgkenzug vmb erhaltung willen vnser hanndls, der Pergkstet vnnnd alles wesens daselbs gethan vnd vssgeben fl. 6,758 d. 37. Daran wir Inen allain fl. 3,024 vngrisch passieren vnnnd nachlassen. Thuen also jeczgemelte 8 possen in ainer Summa fl. 109,626 d. 16. die welliche gegen der vorgemelten Summa, so sy vnns die 5 Jar fur Arenda vnnnd das Kupfferfletz zuthun gelegt vnnnd vfgehebt; Bleib wir den Fuggern, noch sy vnns dieser Arenda halb weiter nicht schuldig, vnd sein damit gnediglich zufriden.

Vnnnd haben vnns gemelte Fugger vor vssgang der 5 Jar zu Rechter weyl vnd Zeit vnnnd nach Innhalt das 5 jarigen

Arendabrieffs berurten vnsern Handl vnd Pergkhwerch Im Newsol vnderthenigist vffgeschriben den auff 16. Aprill des 1546. Jars abgetreten vnnnd einzuantwurten, wellichen wir dann vff bestimbte Zeit gnedigist von Ime durch vnnsere Comissarij vbernomen.

Vnnnd ist erstlich die befarung bsicht vnnnd beschau allerwassen wie vilgemelter Arendabrief vermag beschehen vnnnd voltzogen worden, darinn sich das gemelte Fugger In Zeit bestimbter Jar dem Pergkhwerch vnnnd handel getrewlich vorgestannden, sich pergkhmenisch vnd in allen Articln wie Inen vnser Arendabrief vfferlegt gehalten haben, befunden, damit wir auch gnediglich zufriden sein.

So haben vnns merbenente Fugger souil vorrats bey dem Handel gelassen vnnnd vnsern verordneten Comissarien vberantwort vnnnd zugestellt, alls vil den Turtzen vnnnd Inen hieuer zu anfang des handels von Hanns Ernsten Hampo genant geantwort worden ist; Laut desselben Inventari vnnnd gemelten 15 vnnnd vnnsers 5 jerigen Arendabrieffs.

Vnnnd als sich weiter etlich stritige Articl zwischen vnns vnnnd den Fuggern gehalten von wegen Irer Erbperkhwerch genaut Pfeiffersollen, Sanndtperg, Schubstein, Kolbetrott, Krottenpholl, so erblich an die Turzo vnd sy komen, auch Schmelzhütten Im Altgeburg, Saigerhütten vnnnd Spleisshütten Moschenitz, Spleisshütten, Teya vnd der Hammer, welchs sy alles selbs erpawen, mer des Obernhauss halb In vnser Statt Newsol gelegen, sambt dem Mayrhof, Agkher vnd wisen darztue geherig, wellichs auch gemelte Turzo vnd Fugger vom Michel Kunigsperger keufflich an sich gepracht, das alles sy die Fugger Inen erblich zugeherig, wie aber dagegen solhs dem handel zuestendig sein sol, geachtet; vnnnd noch haben vnns die Fugger in vberantwortung des Vorrats 32 Rosse auch 52,000 Par ertzst zugestellt, vnd sy die Fugger vermaint, das die Rosse des Hampo Inuentarij noch clainer vnd obstende 52,000 Par ertzst souil trvg, wir aber hinentgegen geacht, das gemelte Rosse grösser vnnnd das Ertzt mit trog besonder Par sein sollen.

Darvff wir vnns mit Inen den Fuggern aller vnd Ieder Ietzt erzalten stritigen Articl verglichen, vnd fur dises Alles 2000 Guldin vngrisch zugeben gnediglich versprechen, welliche 2000 fl. mir Inen an dem Kupfferkauf laut einer sonder verschreibung abgeen vnnnd Innenlassen; dagegen haben vnns die Fugger, all priefflich vrkhunden, wenn sy deren vber die Erbpergwerch vnd hutten gehabt, sambt dem sentenz brief von hochgedachtem Kunige Ludwig vber den Pfenwert handel Im Newsol heraus gegeben.

Vnnd noch weyl also all sachen diese 5 Jerig Arenda betreffend verricht frey zugestellt vnd vberantwort, alle obgemelte vnnsers verschreibungen beulch bekantnisse vnnd quittungen; an dem allen wir gnediglich zufriden vnd benuegt sein.

Darauff wir bemelten Anthoni Fugger, gedachten seines Bruders sone vnd all Ir Erben vmb benante Arenda, Arbeit Im gepirg vnd am tag der Alten vnd newen schlaggen vnd halden, Liberung der Silber In vnnsers khamer vff die Cremnitz, auffarbaiten vnd verschmeltzen des alten fletz, aufkunding abtretung vnd vberantwortung des Handels vnd Pergkwerchs, Zuestellung des vorrats streittigen vnd verliehenen, vnd sonderlich aber der obgemelten 109,626 florin 16 denar vngrisch, so sy vnns fur Arrenda der gemachten Par ertz, vnnd dann vmb den Kupffer vss dem fletz gebracht zethuen schuldig worden, auch der dagegen von vnnsers wegen vssgegeben possten sonderlich der 80 M. guldin vngrisch darumb wir Herrn Allexi Turso vff dise 5 jorig Arrenda verweisen, vnnd das Rests 3,024 fl. so sy vnns hervss zethuen vnnd Inen, wie obstet. durch vnns nachgelassen, auch sonst alles andern dise 5 jarige Arendation vnnd verwaltung des vilgemelten vnnsers hanndels vnd pergkwerchs halb wie obstet genutzt vnnd gar quit frey ledig vnd Loss zellen; thuen auch das hiemit wissentlich vnnd In krefft ditz briefs also des weder wir, vnnsers Erben oder Nachkomen, noch yemand ander von vnnsers wegen Jetzt gemelter 5 Jariger bezalten Arenda verwaltung vnd vberantwortung des handels arbeit, Liberung der Silber, aufheben vnnd verschmeltzt des alten Fletz, zustellung des vorrats, strittigen Artcl, bezalten vnnd vergnurgten Posten auch sonderlich der obstenden 80 M. fl. vnnd In Summa alles anndern halb von diser 5 jarigen Arenda herrurend nichts vsgenommen noch hindan gesetzt, wie das haissen oder Immer namen haben kan oder mag, den gemelten Anthoni Fugger, seins Bruders Sone, derselben Erben weiter nichten antzelingen; auch derhalb verrer kain Ansprach zu Inen suechen haben oder gewinnen wollen, In kainerlai waiss noch wege; ob sy auch vorgemelter Handlung halben von yemands andern angesuecht wurden, sy darumben vertretten, versprechen vnnd allerding schadlos halten sollen vnnd wellen, alles getrevlich vnnd vngeuarlich. Mit vrkund ditz briefs etc. Datum den dritten Tag des Monats Januari des 1548. Jars.

(Az eredeti fogalmazvány után, a közös csász. és kir. pénzügyi ministerium bécsi levéltárában.)

62.

A Fuggerek az őket mint a Thurzók jogutodjait a besztercebányai réziparrállataiban tulajdonul illető fekvősegekre nézve I. Ferdinánd királylyal egyezkednek. 1548.

Ich Anthoni Fugger Romischer Kaiserlicher vnd Khuniglicher Mayestatten etc. Ratte Bekenn für mich, anstat Raymunden Fuggers meines Brueders gelassen Sune, vnd all vnser Erben hiemit offennlich: Nachdem Ich den Kupher hanndel vnnnd Perckgwerch zur Newsol in der Chron Hungern gelegen Etlich vil Jar heer, noch von weilennt dem durchleuchtigsten Hochgebornen Fürsten vnnnd Herren Ludwigen Khunigen zu Hungern vnnnd Beheim etc. hochlöblicher gedechtnus, vnnnd noch seiner Khuniglichen wurde tödtlichen abgang, von dem aller durchleuchtigsten, Grosmechtigsten Fürsten vnnnd Herren Ferdinanden Romischen auch zu Hungern vnd Beheim etc. Kunig meinem allergenedigsten Herren, alls rechten, regierenden Khunigen zu Hungern arrendation vnnnd bestand weis verwaltet vnnnd Innengehabt, welchen Hanndel vnnnd Perckhwerch Ich auch Irer khuniglichen Mayestatt vermug der aufgerichten verträg vnnnd Arendation den Sechzehennnd tag Aprilis des verschinen fünfhundert Sechsviertzigisten Jars sambt aller Zugehorung mit des Hampo vorratt zu Irer Khuniglichen Maiestatt darzu verordneten Commissarien handen, allerdings abgetreten vnd überantwurt hab, vnnnd dieweil sich in derselben Abrettung zwischen obgedachten der Khunigliche Mayestat vnnnd mir etliche Irrung von wegen der Erbperckhwerckh, als Pfeifferstollen, Topperstollen, Sandperg, Schubstain, vnnnd Kolbet Rott, auch Saigerhütten Moschnitz, Spleishütten Teya, Hamer, Schmelzhütten, Altgepurg vnnnd das Oberhaus weilent Michel Khunigspergers Im Newsol gewest, so mir vnnnd vorbenannten meinen Vettern zugehört; auch von wegen des Hampo vorrats zugetrogen. So hab Ich mich doch mit Jrer khuniglichen Mayestatt deshalb vnnndertenigiist dahin verglichen, das Ir khunigliche Mayestat mir für all mein vnnnd meiner Vetter anspruch zu denselben Erbperckhwerckhen, hütten, Obernhaus, vnnnd ybrigen des Hampo ybergebenen Vorrat ain Summa gellts zway Tausent gulden vngarisch zu fünfhundsibenzigh kreutzern zu meinem gueten benuegen bezallt haben. Daentgegen Ich mich aller vnser der Fugger habenden gerechtigkeit vmb dieselben Erb Perckhwerch, hütten, vnnnd Oberhaus verzigen vnnnd begeben hab, wie sollichs alles der khuniglichen Mayestat mir gegebne quittung vmb die gannz arendation des Handels, der datum steet den dritten tag Januarii

dis fünfzehnhundert Achtundvierzigsten Jars lautet, mit sich bringt vnnnd vormag. Diweil mich dann die hochgedacht khunigliche Mayestatt vmb die ganntz vollige arenda, So lang Ich vnnnd meine Vettern den wie obgemelt arendation vnnnd bestanndweis verwaltet vnnnd Innen gehabt, quittirt, vnns Fugger auch aller vnnsrer schulden, so wir auf obgemelter Arendation gehabt, genntzlich bezallt vnnnd vergnuegt. So bin ich entgegen Irer khuniglichen Mayestat, alle verschreibungen vnd verweisungen, oder andders disen Arenda hanndel belanggendt bei hannden hab, die Irer khuniglichen Mayestat khunfftiglich zu schaden komen, oder ainiche anspruch vilgemelter Arenden halb gepuren möchten, hinaus zu geben schuldig, wie Ich auch alle dieselben verschreibungen, verweisungen vnnnd andders souil ich deren meines wissens der vilgemelten arendation vnnnd Erbperckhwerch gehabt, heut dato zu Irer khuniglichen Mayestat Hofkammer Hannden geantwurt hab. Darauff gelob vnnnd verspricht Ich obbemelter Annthoni Fugger für mich, ernennten meines Bruders Sun vnnnd vnnsrer Erben, Souer vnns noch ainicht dergleichen verschreibungen oder verweisungen diese Arenda vnnnd gemelte Erbperckhwerch belangent, so wie vorgemelt der khuniglichen Mayestat oder derselben Erben vnnnd Nachkomen, khunfftige anspruch machen möchten zuhannden khomen, oder wir vnder anddern vnnsern hanndlungen vnnnd schrifften finden, das wir dieselben all one verzug auch zu hannden Irer khunigl. Maiestat Hofkammer derselben Erben oder Nachkomen vberantworten wollenn. So das aber nit beschech (das doch kains weys nit sein soll) vnnnd die etwo zukunfftiger Zeit durch vnns, vnnsrer Erben oder Jemandts anddern von vnnsren wegen zu ainichem Nachtail der Hochgedachten khuniglichen Mayestat, derselben Erben oder Nachkhumen fürbracht vnnnd getzaigt wurden; sollen doch dieselben vnns in nichten furtragen, oder wider Ir khunigliche Mayestat, der Arendation bestandsverwaltung vnnnd Erb-Perckhwerch halb behelff geben, Sonndern alle gentzlich yeczt, alsdann, vnnnd dann alls yeczt Inner oder ausserhalb Rechtens gegen Irer Mayestat, Crafftlos, Cassiert, todt vnnnd ab sein, getreulich vnnnd vngeuerlich. Mit Vrkhundt diss briefs, den ich mergemelter Annthoni Fugger mit meinem hier anhangenden Innsigel vnnnd hanndschrift verfertigt hab. Geben am sechsten tag Aprilis im fünfzehnen hundert vnd acht vnd vierzigsten Jar.

(P. H.)

Anthoni Fugger stb.

(Eredetije bõrhartyán, Fugger Antal függõ pecsétje alatt a bécsi cs. és k. udvari levéltárban.)

63.

A Fuggerek elismervénye azon összegekről, melyek a besztérczebányai réziparvállalat átadása alkalmával nekik fizetettek, illetőleg beszámíttattak. 1548.

Ich Anthoni Fugger Rom. Kays. vnd Kunigl. Mayestaten etc. Rate Bekenne für mich, an statt Raymunden Fuggers meines Brueders gelassen Sune, vnnd all vnnsrer Erben offennlich: das die Romisch Kunigl. Mayestät vnns an dem Kupherkauff der Sibentausedt zweyhundert drei vnd dreissig Centner kuppfer, Inhalt der abrechnung des Datum 18. Februarii des 1548. Jars in Abschlag der acht tausent achthundert vier vnd siebzig Guldin vnd achzen Kreuczer Reinisch Newsoler Vorrats, so wir gedachter Kunigl. Mayestat Laut des Inventari mit dem Kupherhanndl Im Newen Sol vbergeben haben, Innengelassen vnd bezahlt hat viertausedt vierhundert siben vnd dreissig Guldin vnd neun Kreutzer Reinisch zu funffzehen baczen. Mer hat hochgedachte Kunigl. Mayestat an obgemelten Kupherkauff vnns Innen gelassen dreytausedt guldin Reinisch für das Interesse, so sich von den dreissig tausent Guldin Reinisch bis auf halben May des 1547. Jars ain Jar lang geburt hat; welche dreissig tausent Guldin wir hochgedachter Kunigl. Mayestät zu verlag des Kupherhanndls Im Newen Sol laut der Verschreibung des Datum 10. Octobers des 1547. Jars Par glichen haben; vnd an dem sibenzehntausent acht hundert Siben vnd neunzig Guldin zehen Phenig Vngrisch sibenbürgischen Salz verlag vnns mer an dem Kupherkauff Innenlassen zwölftausent Guldin Vngrisch. Weiter hat gedachte Kunigliche Mayestat vnns für die Vncost der sechs tausent siben hundert acht vnd funffzig Guldin vnd siben vnd dreissig Phenig Vngrisch, so wir zu Erhaltung des Kupferhanndls vnd Pergwerch neben den Pergsteten, die zeit der funff Järingen Arenda vnd gearlichen leuffen aufs kriegsvolkh vnd anders In der abrechnung der funf jarigen Arrenda vff den dritten tag Januarij des 1548. Jars Innen gelassen vnd bezahlt. In allen vnd für alles laut derselbigen abrechnung dreytausedt vnd vier vnd zwainczig Guldin Vngrisch zu funff vnd sibzig Kreuczer. Dergleichen auch in obgemelten funffjariger Arenda abrechnung vns mer Innen gelassen hundert ain Guldin vnd acht vnd sibzig vnd ain halb Phenig Vngrisch zu funf vnd sibzig Kreutzern für die halb vncost, so auch Kunigl. Mayestat tail vber die befarung, besicht vnd beschau der Pergwerch vnd Kupferhanndls im Newn Sol zu der zeit der Vbergebung des handels auf den 16. tag Aprilis des 1546. Jars ganz vnd auffgelassen ist. Mer hat vnns hochgedachte Kunigl. Mayestat an der obgemelten funff jarigen Arenda innen gelassen funffzen tausent

vier hundert Guldin Vngrisch, die wir Seiner Mayestat zu eingang der funffjährigen Arenda Laut einer Verschreibung des Datum 4. Marcij des 1541. Jars par gelichen, die wir auch wieder hinaus gegeben haben. Darauff wir hochgedachter kunigl. Mayestat vmb benante Inuen gelassen vnd bezalte Summen gelts quit, frei, ledig vnd loss zelen. Mit Vrkhundt diss briefs, den Ich Anthony Fugger fur mich, vnd wie obsteet mit aigenen handenen vnderscriben vnd mein Petschafft hiefür gedruckt habe. Beschehen am zwelften tag Aprills Im funff zehen hundert vnd acht vnd vierczigsten Jar.

(P. H.)

Antoni Fugger

(Eredetie a bécsi cs. és k. udvari levéltárban)

64.

A Fuggerek privilegiuma, hogy a törvénykezési ügyeik alkalmával nekik megítélt esküt tiszteik által letehessék. 1551.

Nos Ferdinandus etc. Quod quum fidelis noster Magnificus Anthonius Fuggerus Consiliarius noster tanquam senior et principalis ceterorum fidelium nostrorum Fuggerorum nepotum suorum habeat vna cum ipsis nepotibus suis in Regno nostro Hungariae arcem Wereskew vocatam in Comitatu Poseniensi habitam, cum suis pertinentiis; ratione quarum propter causas et negotia emergentia cum vicinis suis, fidelibus nostris Baronibus Nobilibusque et aliis personis cogatur de more et consuetudine ipsius Regni nostri Hungariae per officiales et procuratores suos in Judiciis causas agere, in quibus saepe iuramenta propria sua in persona, tum in Locis Credibilibus praestanda ei adiudicarentur; quae cum tum propter loci magnam distantiam aetatemque suam iam ingravescentem, tum vero in Sacrae Caesareae et Catholicae Maiestatis, Domini et fratris nostri charissimi etc., ac nostram quoque aliquatenus utilitatem etiam, et commodum ipsius Regni nostri Hungariae ac Christianitatis concernentibus negotiis, quae eis hic in Imperio sollicitanda demandare soliti sumus, occupatione absens propria sua in persona praestare non posset, cogeretur saepius non levia damna, etiam interdum iurium suorum detrimentum pati. Qui cum suo praefatorumque nepotum suorum nominibus nobis humiliter supplicavit, vt hac in re gratiose ipsis providere dignaremur: Nos stb. eundem Anthonium Fuggerum et dictos nepotes suos usque ad omne illud tempus, quo ipsi vel aliquis eorum in praedicto Regno nostro Hungariae personalem fecerit residentiam, gratiose duximus eximendos et supportandos: annuentes et concedentes, ut dum et quando, ac quotiescunque aut in qualicunque causa, tam per ipsos contra alios, quam per alios contra

ipsos movenda coram Nobis aut alio quocunque Judice et Justitiaro Regni et Curiae nostrae Regiae Ordinario juramentum eis adiudicatum fuerit Castellanus vel provisor ipsorum in praedicto Castro Wereskew pro tempore constitutus vel constituendus, nobilis tamen et integrae famae vir, pro eisdem Fuggeris secundum leges, statuta, morem, formamque et consuetudinem praedicti Regni nostri Hungariae huiusmodi juramentum praestare valeat stb. Quocirca vobis stb. Datum Augustae Vindelicorum die 12. mensis Februarii anno 1551. stb.

(A Liber Regius bécsi példányának II. kötetéből 427. és 428. II.)

WENZEL GUSZTÁV.

FÜGGELÉK.

Adalékok a Fugger Okmánytárhoz.

Selmeczbányán a volt m. k. főbányagrófi hivatal irattárában — tüzetesben jelezve a volt k. bányakincstári ügyészség osztályában — találtattak egybekkel az itt ösmertetett eredeti okmányok.

Tudvalevő, hogy ama feleselések a kincstári bányászat és a beszterczebányavárosi polgárság között, melyek már a Fugger-Thurzó bérlet korszakában kezdődtek (miről jelen Okmánytár is tanúskodik) utóbb rendszeres pörtárgyalás alájába tömörültek, mely beszterczebányai jog- és birtokrendezési pör hazánk hosszú életű és tengernyi irományú biráskodási nevezetességei közt hirhedt polczra emelkedett.

Sikerült a felek szívósságának három századon át, fegyverletétel nélkül kitartva úzni a viaskodást: a XVI. század közepe tájától a XIX. század közepeig: miglen az ötvenes évek folyamában Compromissionalis forum ¹⁾ eldöntései által végre valahára maradandó, teljesen kimerítő, és végképen megoldó befejezés szerencsésen eléretett, — szerencsésen pedig azért: mert az annyi vajudással megszülemlett eredményben: a létrejött mai állapotban — mindkét peres fél egyaránt találta és tapasztalta megelégedését.

A harczias életű pör kihunytaival irattár sirboltjába örök nyugalomra visszakerült irományok között beosztatlanul maradtak mint legrégibbek egy külön kis faládjában az itt közlöttek is. Midőn Kerkápoly pénzügyminiszter kormányzatra léptével több-

¹⁾ melynek tagjai közt országos tekintélyünk, Ghyczy Kálmán is működött,

féle szervezési változás többféle irattári szétosztást és átszállítást idézett elő, a főbányagrófok utolsója¹⁾ a miniszteriumtól kért és nyert engedélyt, ezen és még több colligatum oly irományokat, melyek minden gyakorlati vonatkozás nélkül inkább csupán mint történeti érdekű levéltár-anyag tekintendők, a belügyminiszterium útján a központi országos levéltárnak beküldeni megőrzés végett, nehogy talán idővel ismétlődő irattári műtétek s hurezolkodások folyamában eltévedjenek — mihez már eddig is, mint felfedezésük körülményei tanúsíták, tapasztalás szerint igen közel jártak.

Ez alkalommal teljes másolatokat ugyan nem vettem, hanem az eredetiek anyagi külsejének darabonkénti megjelelése mellett csak Regesta-tartalom-kivonatokat jegyztettem magamnak, melyeket mint Mantissa az e helyen kiadott Okmánytárhoz bemutatni bátorkodom.

Bár mindössze nem sok a darabok száma, nem is rejtenek ismeretlen tényeket: mindazonáltal érdemelhetnek figyelmet, a mennyiben mind eredetiek, és a célzott tárgynak — a bányavállalat történetének — épen bizonyos főmozzanatait érdeklik.

Ezekre nézve elég legyen pusztán utalni Wenzel G. nagy-érdemű munkájára: Magyarország bányászatának kritikai története, Budapest 1880. hol péld. 163—166, 188—192. stb. lapokon részletesen olvasható a beszterczei bányabirtok összealakulása, melyből azután a bérleti öszlet fejlődött. Ezek nyomán mondhatni, hogy a Glochnitzer-Königsperger-féle eladás 1493. Máj. 15. a dolog első kezdetét képviseli, melyhez csakhamar a Zathmáry-félék hozzájárulnak. Középstádiumát, és a mohácsi válsággal az átmenetet képezi amaz 50,000 frtnyi előleg, melyet II. Lajos török szorongattatásában felvett, és mely áthúzódtott Ferdinand hasonló pénzműveleteibe zu seinem Zuge gen Hungern, mig utóljára az 1546. apr. 16. Ferdinand biztosainak történt átadás után, 1548. a leszámolás és Fuggerék feloldó levele a nevezetes ügy végső befejezését jelzi.

A Pekry levél ezen okmánytárba tartozik, mert benne a bányavállalat erdőhasználati joga és a revuczai kohótelep üzeme likavai magánterületen fentartatik. (Eredete l. okmt. II. közlem. 21. sz.)

Minthogy pedig Wenzel idézett művében kifejti (163. l.) Ernst János beszterczebányai ház- és bányabirtokának fontosságát, és mikép ennek, miut legtekintélyesebb bányafüzletnek átjutása a bérvállalat kezeibe, annak tulajdonképen alapköve lett és kiindulási pontul szolgált: melesleg szabadjon itt említeni, hogy az illető okmány eredetije néhai b. M. Alajos, atyám gyűj-

¹⁾ közlő

teményében létezik birtokomban. Igen szép nagy hártya, teljesen ép és tiszta, 70 ctm. hosszú, 57 ctm. magas, alul igen szélesre behajtva (15 ctm.) sajátkezű aláírás: Ludouicus Rex manu ppra, violasárga zöld selyemszinóron függő fehér viasztárcsa, benne vörös nagy királyi pecsét, teljesen ép.

Wenze^l id. h. 189—190. lapok alján jegyzetben elég bőven adja másolatból — azért talán szükségtelen ide iktatni az eredetinek egész terjedelmét.

1493. Königsperger u. Glocknitzer übergeben ihren Neusohler Kupferbergbau an Hans Thurso. (15. Mai) (eredeti, és egy másolat.)

1495. (Kivülről régi jelzés:) Fassion d. Georg Zathmar sein pkwerch dem Hanns Turzo ügergibt. — Hungern, H. ladi 64. — kisebb jó ép hártya, sárgazöldviola selyemszinoron függő viaszpecsét, ezen: száguldó lovas Szent-György lándzsával sarkányt leszurván. Körirat: IGI . . . V. CLI. CENADI . . (Sigillum Venerab. Capitui Csanád.)

Szathmáry átadja Thurzó János krakói Consulnak — Schubstain, Krottenpful és Santhberg bányabirtokait.

Datum feria 6. pxima post fest. btorum Simonis et Judae aptorum anno domini (kiírva) 1495.

1496. (kivülről régi jelzés:) Fassion vom Capitl zu Ofen d. Jacob Junkh dem Georg Zathmar verkaufft 1496. Hungern. H. ladi 64 igen szép, friss épségű hártya, fehérvörösvioolaszín hosszú selyem szinoron függő tojásdad kéthegyű viaszpecsét, rajta Mária in throno, körirat: Sigillum Capituli Budensis. — Capitulum Eccl. Budensis bizonyítja, hogy circumspect. Jacobus Jwnk filius qdam honeste domine Margarethe Rete olim Johannis Colomanni de Nouozolio — magára vévén minden terheket Sophie sororis sue et omni. consang. — — totale dominium quod ipse aut heredes — — — in fodinis argenti Schubstain et Krothempfol ac cupri Santhperg — vocatis, necnon domibus allodys Conflatorys, — — — dicti qdam Johannis Colomanni — habuisset, átadja venerabili ac egregio domino Georgio Zathmary Secretario Regio — — — suisque heredibus, stb. Datum Sabato prox. post fest. nativit. beati Joann. Babtiste, (kiírva) 1496.

1496. (kivülről régi jelzés:) G. Zathmar übergab auf den Thurczo, Hungern. H. ladi 64.

Ép kisebb hártya, vörösfehér hosszú selyemszinoron tojásdad viaszpecsét, a közvetlen előzővel azonos.

Capitlm Eccl. Budensis — — Venerabilis et egregius Dominus Georgius Zathmary Praepositus Sancti Nicolai de Alba ac secretarius Regius onera Francisci Zathmar de Cassouia fris sui patruelis et univers. consang — — — omne jus ac totale dominium in fodinis suis montanis argenti Schubstain et Krothempfol ac cupri Santhperg vocatis necnon domibus allodys Conflatorys — — — melyeket a fentebbiektől (Junkfélék) kapott — Egregio Johanni Thurzo consuli Cracouiensi suis-

que heredibus — — — átruházza. — Datum feria 2. proxima ante fest. b. Laurency, (kiírva) 1496.

1519. (kívül régi jelzés) Khunig Ludvigen Sentenzbrief über den pfenward Handl und ander artiel mer wider die Newsoler etc. 1519. Hungern. H. ladt. 64.

Rendkívül nagy hártya, ép, vöröszöldsárga selyemzsinoron függő viasztársa, benne vörös nagy királyi pecsét (eltörve.) — belül jobbra fent: *coppia dni Regis de Consilio*, — s így aláírás nincs.

Nos Ludouicus — — Datum Bude in festo beati Francisci confessoris, Anno Dom. 1519.

Azon villongások elintézésére, melyek már néhány év óta inter fideles nostros egressi. Georgium Alexium et Johannem Thurzo Comites Camerae nostrae Crenniciens, ipsorumq. officiales ac factores ab una, parte vero ab altera inter prud. et circumspectos. Judicem et Juratos ceterosque cives civitatis nostre Bistriciens Noui zoly fenforogtak és erre vigesimum diem festi beati Jacobi apli proxime preteriti terminum scilicet celebrationis breuium Judiciorum mindkét félnek kitüzetett, kik is coram Maestate nostra megjelentek, és ekkor előadák: Előbb a városiak panaszaikat Thurzóék ellen 1. hogy ezek munkásaik ellátását maguk monopolizálják a városiak kárára; 2. sörméresi túlkapás, említettik különbség a fehér sör ex tritico és a fekete sör között; 3. az Ernsth János városi házához tartozó villulák szolgálmányai megtagadása; 4. a város büntető illetékességének megtagadása; 5. a városbeli iparosok mellőzése üzemszerek beszerzésénél; 6. a munkások adókötelezettségének megtagadása. — Ezekre kihallgatott Thurzóék válasza, kik tiltakoznak minden kényszer ellen s inkább felhagynak az egész bányauzemmell, mintsem ily nyomasztó megszorításoknak magukat alávéssék. — Hosszú discussio és disputatio után visum est Nobis causam Thurzoium esse justiore, és hogy a városiak csak hasznukat és kényelmüket hajhászzák, nem bánva akár el is nyomják az egész montanumot. Erre elintéztetnek az egyes pontok, s végül cum assensu Praelatorum et Baronum kiadatik ezen megerősítő ítélettel Thurzóéknak et eorum in montanis successibus.

1526. (kívül régi jelzés) Rta folio iiii Anno 1526. — Fugger Verweisung von Khunig Ludwig II. von Hung. loblich gedechnus vmb 50000 gulden hungersch in Müntz auf die XV Jerig Arrenda vn Newsol so im Monat Aprilis des einvnndvierzigisten Jares ausgeet gefertigt ist erledige z... durch herausgeben. Anthonivs Fugger in Wienn im Monat Marty 1541. Jar.

Középnagy szép hártya, friss, ép, vörösfehér selyemzsinoron függő viasztársában vörös nagy királyi pecsét, igen ép.

Nos Ludouicus — — — arduis nostris et confiniorum nostrorum necessitatibus coacti mutuo levavimus 50,000 floren. in bona moneta a magnif. Raimundo Anthonio et Hieronimo Fwkar... úgy hogy a beszerzei arendából singulis annis singulos 3333 flor. defalcare et in solu-

cionem pro se retinere valeant. — Datum Strigony in Dominica Misericordia Anno Domini 1526.

1528. papír, levélalakban összehajtva.

Iy Hanns Derruschwang, die Zeit meiner Hrn der Fugger zu Augspurg Diener — Bekene — hogy Fuggerék a bányaarendát előre lefizették 15. okt. 1528. és 15. okt. 1529. terminusra, addig biztosíték auf das Neuzolitanische Einkomen Ihr. May. — Wien, 28. Mai 1528. behajtott papíron pecsét. — Hanns Derruschwang m. p.

1528. diploma alakú nagy erős papír, alul forintos nagyságú pecsét közepén, sisakos czimer, körirattal: Antonii Fugger.

Wir Raymundus Anthoni vnd Hieronimus die Fugger gebruder vund Vetter Burgern zu Augspurgk, Bekhennen offentlich mit dem briew, hogy a besztezerzei arendából, melyet még II. Lajostól 15 esztendőre szerződtek, ők előre két évre zu I. May. Zuge in Hungern 3333¹/₃ magy. forintot a 100 pfening fizettek és ezt samt Interesse Acht aufs hundert az egész arendára 41411 ducaten largi in Golt vnd 21 Kreuzer auf I. May. Gelt vnd Einkomen im Konigreich Neaplas versichert vnd verweisen elfogadják ezen biztosítékot, és külön kötelezettség emlittetik, hogy ebből fizettessenek ki, ha háború által a besztezerzei arendában zavartatnának vagy bármikép abból magukat ki nem elégíthetnék. — Beschehen zu Augspurgk am 22 tag May 1528.

Antoni Fugger m. p.

1544. (kívül régi jelzés) H. Thomas Nadasti Vhrkund wegen des Ludouici Peckry erledigung auss der gefengkhnus vnd wider einräunbung des Schloss Likava, Ao d. 1544. Hosszas nagy hártya, szép külsejű ép, függő pecsétje elveszett.

Nos Comes Thomas de Nadasd perpetuus terrae Fogaras ac Comitatus Castriferrei Comes Judexcuriae Sereniss. Principis et domini dni Ferdinandi — — — Magnif. Dns Ludouicus Peckry de Pethrowyna coram nobis personaliter constitutus hűséget esküszik fejét s vagonát lekötve Ferdinandnak, kezességül átadja Likavát s befogad parancsnokul egy császári várnagyot — — — fenntartatik a »limitatio« Pekry és a Fuggerék közt penes officinam wlgo Schmettzhwtten Rebuza apellatam necnon eiusdem excreta sew reliquias wlgo Schlakhen: aliaque — — — jura quae Fuggeri possiderint, — az erdők használata a bányaarendásoknak megengedtetik; — végül, hogy Pekry igényeit Varasd és Dévény váraira érvényesítheti, stb. — Datum Viennae 28. Aug. 1544.

1547. papír, levélalakban összehajtva, kívül: Herrn cristofen von Kuinrings quitung veber die 12000 fl. R. W.

Iy Cristoff von Khuenring Kö. Rhr. Mt Rath. vnd verwalter des Kupffer Handels zue Newensol Bekhen hiemit Offenlich — — — Kupferkaufvertrag 25. Feb. 1547. Prag mit Ant. Fugger u. seines Bruders

Sohn — — — hogy ő 12,000. ftot tőlük kapott és ők maguknak lefizetésül ezt visszatartják. — Wien, 7. Juni 1547.

lehajtott papír alatt viaszpecsét. — Christoff von Könring m. p.

1547. egy hasonló 3000 fl. Reinisch in munz zu funffzehen paczen Jeden Gulden gerait. — Wien 1. Aug. 1547. Christoff von Könring m. p.

1548. (kívül régi jelzés:) Anthoni Fuggers Reuers von wegen künftiger briefliche Vrkhunden vmb die Arenda a. 1548. Hungern Tom. H ladl 64.

Igen szép, nagyon friss, világos, nagy hártya alul hártyaszalagon függő sárga viaszlárcsa, igen sekély lapos, benne friss piros viaszon modernízlésű czimerpecsét, korszalagján: Antoui Fugger.

Ich Anthoni Fugger Rom. Kais. u. khuniglicher May. etc. Rate, Bekenn für mich, anstat Raymunden Fuggers meines Bruders gelassen Sune, vnnd all vnnsern Erben hiemit Offentlich. Nachdem Ich den Kupfer Handl vnnd Perckwerch Inn Newsol, in der Chron Hungern gelegen még II. Lajostól utóbb Ferdinándtól bérben tartotta s kezelte, 1546. April 16. Hampo ő fge, kiküldött biztosa kezeihez átadta, wegen Irrungen dabei zwischen mir u. I. May. — — — von wegen den Erb-Perckwerch: als Pfeifferstollen, Topperstolle, Sandtperg, Schubstain vnnd Kolbet Rott auch Saigerhütten: Moschnitz, Spleisschütten Teya, Hamer Schmelczhütten Alltgepürg vnd das Oberhaus weilennt Michel Khunigspergers Im Newsol — fenforogtak, azért fizet neki ő fge egyezményileg zwei Tausent gulden Vngerisch zu fünffundsibenzigkh Kreutzern, miért ő minden Fuggerféle igény s jogról nevezett tárgyakhoz ő fge részére lemond, ő fge átvételi nyugtája szerint dto. 3. Januar 1548. s minden számadási vagy igénykereseti irományokat kiszolgáltait mai napon ő fge udvari kamarájának, s ha, még találtatnának ki fog szolgáltatni, mi ha valaha nem történnék, azok jövőre ünnepélyesen semmiseknek jelentetnek. (Keltezés nincs.)

Antoni Fugger m. p.

1548. Nagy diploma alaku erős papír.

Leszámolás valamennyi tartozások felől a bányaárenda átadásával Fuggerék és Ferdinánd között, említettik 7233 mázsa réz, és Siebenburgischer Salz-Verlag, Fuggerék megfizettetik maguknak a költséget fur Kriegsvolk mit tartottak a bányák és bányavárosok védelmére (zur Erhaltung) 6758 fl. 37 pfenig vngarisch, — a bányaátadási commissio költség felére 101 fl. 78¹/₂ pfennig, stb.

Beschehen 12. April 1548.

Antoni Fugger, m. p.

Wenzel Gusztáv — illetőleg a Tört. társ. irattára számára:

BR. MEDNYÁNSZKY DÉNES.

LEVELEK

ERDÉLY TÖRTÉNETÉHEZ

1599—1601. ÉVEKBEN.

HARMADIK KÖZLEMÉNY.

LVIII.

1601. márcz. 28.

Éltemig való szolgálatomat ajánlom Ngdnak, mint kedves uramnak, teljesítse az isten szerencsésen minden jókkal be az Ngd kívánságait.

Kgls uram sok levelekben írtam Ngdnak híreket asszonyunk ő nga és Petrasko vajda állapotja felől, de az mint értem Bhazinka uramtúl Ngdnak csak egy levelemet sem atták meg; a mint Bhazinka uram mondotta, énnekem Ngd is írt ide alá énnekem leveleket, de Ngdnak csak egy levelét is nem adták én kezemben többet annál, az kit Bazinka uram hozott.

Bizony kívántam volna, az istentől, ha Ngdnak szolgálhatam volna abban az dologban, az mit Ngd én reám bízott volt, hogy Petrasko vajdát kihozzam Gyaluból; de az mikor én visszatértem Ngdtúl, akkor immár sem énnekem, sem más embernek módja abban nem volt, hogy kihozhattuk volna ő ngát, mert nagy vigyázás volt reája. Mihelt Ngd ide ki az mi földönkre ért, azután mulatni sem bocsátták ki, én reám is felette igen nagy harag volt Erdéltúl, most is igen haragusznak, hogy Ngd mellett voltam és Ngdat késértem. Jól tudja Ngd, hogy én az én szegény legény voltomra Ngdnak mind jó szerencsájében s mind gonosz szerencsájében igazán s jámborúl szolgáltam, ezután is sem költséget sem fáradságomat Ngd mellett nem szánom, hanem ha az szükség kívánja, halálommal is megmutatom, hogy Ngdnak jámborúl igyekezem szolgálni.

Asszonyunk ő nga felől és Petrasko ú nga felől írhatom Ngdnak, hogy Fogarasban vadnak ő ngok, de tartások és aszta-

lok becsületesen vagyon, nincs is Ngdnak marhájában semmi tíkozlás. Hogy Rákóczi uramnak eddig meg nem adhattuk az kétezer forintot, az mint azelőtt is megírtam Ngdnak, bizony nem volt semmi módunk benne, mert ha Ngdnak szolgálhattam volna, bizony az véretem sem szántam volna kiereszteni az Ngtok szolgálatja mellett, ezután sem szánom. Az Ngd lovai istennek hála jól vadnak, Ngod megbocsásson az tartásától én semmit sem kívánok, mert én nemcsak marhámot merem elkülni Ngd mellett, hanem még életemet is el merem fogyasztani, az Ngd szolgálatja mellett, mert tudom, láttam is az Ngd vitézségét, az keresztyénséghez való hívségét, mi is mind fejenkint örvendezünk annak, hogy császár ő fge és az több ker. fejedelmek is kgl's szemmel látták Ngdat, meg is tapasztalták Ngdban az hívséget, az erdélyieknek pedig az új állhatatlan árútlató hütlenségeket sokszor meg-tapasztalták, főképpen most, kiért az úristen bizony igen meg veri őket, csak Ngd ő fgét szorgalmaztassa, ő fge ne késlesse hadát, mert ennek most vagyon ideje, mihelt az új fge hadát érzik tudom én bizonynyal, hogy mindjárt ismét ide hajlanak, mert most is sok visszavonás vagyon közöttök. Ngd is minden szomorúságot kivehessen szívéből, mert az úristen még annál nagyobb fejedelemséget és jobb állapotot ad Ngdnak, csak ő fgét szorgalmaztassa Ngd, hogy ne késleltesse új fge hadát, mi ide elig fizetetlenek vagyunk, de még is készek vagyunk új fgének Ngd mellett mind fejenként szolgálni. Rákóczi uramnál valék, jó szívvel emlékezik Ngd felől, azt mondja, hogy kész ő is Ngd mellett fizetés nélkül is hat vagy hétszáz vitézt, lovagot és gyalogot elbocsátani, a hova szükség leszen, — most mind lovagot, mind gyalogot eleget tanálunk, csak hozza isten Ngdat egészséggel. Isten éltesse stb.

Datum ex Lapispatach 28. martii ao. 1601.

Ngd szolgálja
Segniey Miklós.

Külczim: Ez levél adassék az tek. és nemzetes fejedelemnek, az ngs Mihály vajdának Erdélben az római császárnak gubernatorának, Havasalföldének örökes urának, Módvának fejedelmének stb.

(Ered. a bécsi cs és k. hadi lt. reg. 1601. 189. sz.)

LIX.

1601. april 11.

Sigismundus Dei gratia Transylvaniae et Sacri Romani Imperii Princeps, partium regni Hungariae dnus, aurei velleris equus et Siculorum comes etc.

Prud. et ccsp. sat. Salutem sat.

Hagyjuk hogy ez mi levelünk látván, táborunk szükségére nyolcz jó erős szekereket, hat-hat lóval, sákokkal készíttetek onnat várostokból késedelem nélkül, ezekhez jó gondviselő szolgákat, jó kocsisokat rendelvén, kik az szekerekre, lovakra gondot viseljenek és oly készen tartsátok őket, hogy mielt más parancsolatunk érkezik hozzátok, azonnal indéthassátok őket. Secus sat.

Datum Claudiopoli die 11. aprilis a. d. 1601.

Sigismundus Princeps mp.

Latin külcím: Segesvár város tanácsának.

(Eredeti, a segesvári ltb. N° 84.)

LX.

1601. april 14.

Ill. ac magn. dne stb. Servitiorum stb.

Ngdnak akarám értésére adnom, az minemő dolgokról Ngd énnékem írt vala, abban én szorgalmatos voltam, melyet tudom Ngdnak Buzinka uram bőségesen értésére adja. Emberimet háromrendbelit is bocsáttam oda, az hova Ngd parancsolta volt Buzinka ittléteig, de még ez ideig egy is közölök meg nem jöve, nem tudom hova lőnek, ha elfogák-e őket, vagy mint vagyon dolgok, mert Erdélyben minden helyeken az útatkat állatják.

Az czédulával, melyet Ngd énnékem küldött volt bizonyos emberemet Fogarasban bocsáttam, az is még meg nem jött, de bizonynyal írhatom Ngdnak, hogy az Ngd házanépe s mind Petraskó uram ő nga jó egészségben vagyon, jól és nagyobb böcsületben is tartják őket, hogy nem mint annak előtte.

Az rácz vitézek innét felkelének és Ngod eleiben menének, én semmi okon meg nem tudám őket tartóztatni.

Híroket egyebet Ngdnak nem tudok írni Erdély felől, hanem az mint ennek előtte is Ngdnak megírtam, Sigmond fejedelem az országban vagyon, még ez ideig az fejedelemségre meg nem esküdtötték, hanem mostan vagyon Kolozsvárott gyűlés s most akarják megesküdtetni, Kornist is bevítették Kolozsvárra törvinre mind az több foglyokkal egyetömben; micsoda törvénye lőtt, még nem tudom.

Az moldovaiak, havasaliak táborban vannak, azt hirdetik az erdélyiek, hogy az ő segítségökre jönnek, ha kívántatik. Azt is beszélik, hogy az moldovaiak Huszt felé akarnának kijöni, de csak közhírral beszélik. Lengyelországhoz kevés bizodalmok vagyon az erdélyieknek, mert Sigmondot megfogták volt, hanem valami mesterség által elszaladott, futva jött be Erdélyben. Hanem mostan bocsáták követségen oda Petky Jánost. Ebből is

megtetszik, hogy igen kevés reménségek vagyon mind egy felé s mind más felé. Az minemő leveleket Sigmond fej. és Csáky István ide az ráczságnak írt, miképpen hitegetik őket, mely leveleknek az páriáját im Ngdnak küldtem és minemű mesterséggel akarták Garázda János és Vér Mihály ezt az kastélt kezöklöz vidékestől venni, én magamat pedig egynihán nemesekkel együtt megölni, de az istennek csudálatos gondviselése által, azt énnekem kezemben akasztá mind kémjekkel egyetemben.

Ngodnak megszolgálnám, minthogy tudom Ngd az ő fge javára igyekezik, mennél hamarébb lehetne, küldene Ngd valami kevés népet ide, kivel oltalmazhatnám ezt az helt; ismét valamikor Ngd kívánná azok oda mehetnének, az hova Ngd parancsolná.

Ez az kém Kenesnitt János, az ki Ngd szolgálja is volt, bizonyosan beszéle, hogy ennekelötte az erdéliek igen nagy örömben voltak és vigasságban, de minthogy az Ngd híret és szelét érzik, igen megfélemlettek; beszélik volt az urak, hogy csak Ngd őket nem bántaná, bebocsátának Ngdat Havasalföldében ilyen okkal, hogy Erdélylyel és Moldovával lenne egyes Ngd.

Az törökkel is még semmi bizonyos frigyek nincsen, csak csavarognak, nem tudnak hova lenni. Most bocsátták az portára Toldy Istvánt gávait, és Torma Kristófot; Kamuthi Balás még annak előtte ment postán az portára Fogarast Csáki Istvánnak adták, Dévát Borbély Györgynek. — Az mi az ország hada, mind széljel vannak az országban, más idegen országból még semmi hadok nincsen. Tartsa meg isten stb.

Datum ex castello Belenies 14. aprilis 1601.

Ill. ac Magn. D^{nis} V^{rae}

servitor paratissimus

Bartholomeus Somogy, mp.

Külczm: Ill. ac magn. dno dno Michaéli dei gratia principi Transalpiuensi etc. dno mihi semper gratiosissimo.

(Ered. a bécsi hadi lt. reg. 1600. 152. sz.)

LXI.

1601. ápril 14.

Kgls uram emlékezzék meg arról, hogy ennekelötte engömet Ngd nem ismert, soha semmi jóval nem volt, — én mindazáltal Ngdnak oly szívvel szolgáltam, hogy sem életömet, sem fáradságomat, költségemet Ngdért nem szántam, legyen Ngdtúl ezért jutalmom ez, hogy maradhasson meg életem és az mi kicsid jószágocskát jámbor szolgálatom után találtam, ne vessen el fejemmel együtt, hanem mennél hamarébb lehet, segítséget adjon

mellém ez helynek oltalmazására, ezt pedig Ngdnak lelke üdvösségejért s jószerencséjéért kérem; bátor ezenkívől Ngd soha semmi jóval ne legyen, csak most ebben Ngd kérésemet ne hagyja heában, mert erre ez helyre mostan sohonnat semmi gondviselés nincsen, — az uram messze, nem tudok kihez esedezni, — Ngd ebben az dologban az ő fge javát s hasznát s mind pedig magáért cselekeszi. Valamiben az ő fge hasznát és az Ngd javát illeti, én bennem semmi fogyatkozása ő fgének s Ngdnak nem leszen, kit az Ngd posztelnikjátúl Buzinkától megértett, az én állapotom itt miben legyen, szinte olyan félelmes, mintha egy ágon ülnék. Ha pedig ezek nem lehetnek, nincs mit tennem, az mit az jó isten reám mér, meg kell kóstolnom.

Ezekkel Ngdat isten tartsa meg.

Ex castello Belénies 14. aprilis 1601.

Bartholomeus Somogy, mp.

Külczim: Ill. dno dno Michaëli dei gratia Vaivodae Transalpinensi dno clem^{mo}.

(Ered. a bécsi hadi lt. reg. 1601. 152. sz.)

LXII.

1601. ápril 23.

Ill. ac magn. dne stb. Servitiorum stb.

Akarám Ngdnak értésére adnom, az Ngd kívánsága és parancsolatja szerint vitézeket biztattam, mind lovast, gyalogot, — nem tudom mire vélni, hogy Ngd sem ír, sem izen, mihez tartsuk magunkat. Császáρ ő fge számára is az vitézlő népet igen fogadják, kiváltképpen a hajdúságot. Az kiket biztattam volt is kétségesek, hogy Ngdnak sem hírét nem hallják, az mellett semmi biztató levelet is Ngd felől nem mutathatok nékiek. Ha Ngdnak szüksége vagyon az vitézre, lássa Ngd, ha ebben az holnapban Ngd pénzét s bizonyos emberét nem küldi, azután kevés vitézlő rendet találunk. Az urak is fogadnak mostan katonát, Erdélyre is sok szegény legény megyen, hallván az jó fizetést. Ez Ngd jámbor szolgálja szóval is megtudja bőségesen mondani Ngdnak az ide való állapotot. Tartsa meg stb.

Cassovie 23. die aprilis a. dni 1601.

Ngd szolgálja

Rákoczý Laios, mpria.

Külczim: Ill. principi dno dno Michaeli Vaivodę, Valachiae Transalpinæ etc. dno mihi gratiosissimo.

(Ered. a bécsi hadi lt. reg. 1601. 152. sz.)

LXIII.

1601. m áj. 1.

Dei gratia christianus princeps Michael vajvoda, totius Valachiae Transalpinae hereditarius princeps, regni Transylvaniae dominus, necnon Moldaviae supremus gubernator et dominus, quarundam partium regni Hungariae dominus, ac totius Christianitatis praecessor et capitaneus etc.

Scriptis D^{no} mea honorabilibus, probis ac fidelibus Boerens, necnon regni mei gubernatoribus meis, dno Udrea Bipsoy, supremo bano meo ac certo capitaneo, et dno Negra, supremo officiali meo, necnon dno Stoikiczae, supremo cubiculario, multas salutes exoptens D^{nibus} V^{ris}.

Coeterum notum facimus D^{nibus} V^{ris} (quod si sciscitatur de sanitate mea) sit laus Deo me bene valere, bonam sanitatem possidere, ac in pace me esse sciant. Et me coram dno meo, Christianorum imperatorem personaliter praesentem fuisse, similiter coram ejusdem M^{ris} consiliariis, nimis commendat se bonis omnia bona praestitutum, imo et bona contullit mihi, unde me sustentare possim.

Ego quidem de regnis et provinciis meis nullatenus obliviscere possum, nec de praesentia D^{num} V^{rarum}. Conclusi cum sacr. imperatore de omnibus, sua M^{tas} et certum nimirum militum praestitit, suum quoque exercitum mecum expedit, ut Transylvaniam adjuncta Moldavia et Valachia Transalpina reoccupem. In dies maxime praeparamus nos, et copiae militum conveniunt.

Ego hic in istis regnis inter tot insipientes et stultos homines manere non possum, qui mecum adsunt, — nam nullius momenti sunt. Imperator mediocris sapientiae est sine modo, similiter et fratres sui ejusmodi sunt, una cum copiis eorum. Ego jam hic omnia perspexi, omnes res et mores eorum concepi, omnes arces, haereditates et provincias eorum visitavi; sed quod necessitas postulat et expedit, totaliter ignorant, — et sic ergo sunt nullius momenti; sed ego periculosus in locis versans, precor Deum, ut me isthinc eliberet et ut Transylvaniam una cum duobus regnis videlicet Moldavia Valachia Transalpina reoccupem, ac sub alam et protectionem Turcarum imperatoris me dare possem, qui per totum orbem terrarum splendet, sicut et cum Ibraim passa cum in Transylvaniam fuimus, concluderamus, quia jam omnia in finem deduxeramus. Ibraim basa quoque negotium nrum apud invictissimum imperatorem in omnem bonum finem deduxerat, — ideo non obliviscimini mei, sicut et tempore illinc discessionis meae concluderam. Cum autem nos jam in promptu intelligatis esse, D^{nibus} V^{rae} tractent cum omnibus Boeris, quos nobis fideles

sciunt esse, et maximo cum apparatu estote, et ea ex parte vos quoque in Transylvanos irruatis, ac quam citius ad passam scribatis, et in Constantinopolim omnibus quoque szanhacis, qui in vicinitate vestra sunt, ut in silentio sint, donec ego Transylvaniam occupavero. Ego quoque misi literas ad diversas partes et ad Ibraim passam, ne forte conjugem meam et filium de manibus Transylvanorum excipere posset, ut sint loco credentiae in manibus suae Magnificentiae. Alias etiam literas misi in Poloniam hinc inde, ut vezirium possent accedere, et ad Kozacos, ad Tartarorum chamum et Turcarum imperatorem. Mihi quoque in Moldaviam, ut illinc possent et plures literas ad imperatorem dare et coeteras literas ad D^{nes} V^{ras}. Igitur D^{nes} V^{rac} curent, et literas meas passae (qui Constantinopoli post imperatorem major erit) mittant, ut notum faciant potentissimo imperatori, ne cuiquam cum copiis auxilio adsit, donec cumque Transylvaniam et coetera regna armis non occupaverim, — et si Deus concesserit ea recuperare, sub alas ejus inclinabo caput meum, et vestem ejusdem osculabo. Tandem videbit et pot entissimus imperator, quali et quanta fidelitate inserviam ejus pontentiae et cum exiguo exercitu meo omnes hostes ipsius, et loca quousque voluerit sub potestatem ejus subjungam.

Isti nullius momenti sunt foeminei sexus, molles, turpes, abjecti una cum imperatore. Nunc ego vidi omnia consilia et omnes practicas eorum, quam inutiles homines sint. Ego sicut cum Ibraim passa concluderam, nunc quoque res ita se habet, tantummodo faxit Deus me hinc exire et Transylvaniam recuperare, et illa duo regna: tunc sciam, quid sim factururus cum istis nullius valoris hominibus.

Sed date operam fortassis iterum illud pristinum bonum possumus recuperare. Tractent et concludant intermetipsos et saepissime scribant ad me, et ad magn. passam, ut sciam utrum pot. imperator una cum Ibraim passa voluntatem meam intellexerunt, aut non, modo precamini Deum, ne forte ex horum manibus me eliberabit ex hujusmodi nullius valoris, hominum manibus eliberatus: caetera nihil curabo. Haec D^{nibus} V^{ris} significare volui, et det vobis Deus bonam victoriam et consolet vos, quod concedat Deus.

Scripsi Cassoviae 1 Maji..

Ego Michael Vaivoda.

(U. i.) Scripsi ego ipsemet Ban Mihalcha, optans bonam salutem conjugii meae, D^{nibus} V^{ris} cum omnibus amicis et filiis, ac avulculo (!) meo Kulchar Radulii et Dragich, sint V^{rae} D^{nes} in bona sanitate etc.

Jegyzet: Az oláh bojároknak szolt e levél.

(Egyk. más. a bécsi cs. és k. titk. lt. Varia Turcica csomójában. 1601.)

LXIV.

[1601.]

Paria literarum Michaëlis Vajvodae ad Ibraim passam vezirium missarum.

Laudabilis illme et dei gratia honoratissime ac omnibus bonis operibus condöcorate et benedictæ veziri Ibraim passa, invictissimi et potentissimi usque ad occasum Zultani Mehemet imperatorum imperatoris supreme consiliari (!). Salutem plurimam, pacem, pacificam fortunam atque foelicissimum effectum, a Deo coeli et terræ creatore Magn. V^{rae} exopto.

Ego miser et pauperrimus captivus Magn. V^{rae} supplicans humiliter revelo tanquam dno meo grat^{mo}, die nocteque exorans deum pro Magn. V^{ra}, supplico Magn. V^{rae}. Quandoquidem anno praeterito potentissimi imperatoris hostes et contrarii Hungari Transylvani una cum Germanis contra potentissimi imperatoris et nram voluntatem, cum coeteris Christianis contra nos insurgendo hostilem contra ejus potentiam conatum ac penuriam intulerunt, nunc simili modo conantur talia tentare Hungari. Tandem in me et regnum irruentes cum exercitu, coactus eram a potentia sua abalienari, nec habui in quem confidam. Interea tamen misertus est mei Deus: hostes potentissimi imperatoris quam pulcherrime mihi in manus tradiderat, nam totum regnum Transilvaniae uno gladio sub potestatem meam subjeceram. Tum temporis rebus omnibus postpositis, commissarios meos ad Magn. V^{ram} expediveram, regnum quoque sub alam potentissimi Zultan Mehemet subjunxi, quorum Magn. V^{ra} bene memini potest, quod et filium meum Nicolaum Vaivodam, loco credentionali captivo et servitore potentissimo imperatori tradideram. Ego qualis antea fui, deinceps quoque talis esse volo. Cum ego haec cum Magn. V^{ra} tractassem, Hungari cum Germanis clam consilio facto in unum, insurrexerunt in me; imo inopinate tam ex Transylvania, quam etiam ex Valachia Transalpina expulsus sum, in tantis periculosis calamitatibus nescivi quo inclinem caput, ad imperatorem Christianorum confugi, filius autem et conjunx mea in manibus Hungarorum miserabiliter remanserunt. Ego autem ad Christianorum imperatorem fugiens supplicavi illi, ne mihi auxilio deesset, sed filium et conjugem de manibus Hungarorum excipere, ac mihi ad hoc exercitum, cum quo Transylvaniam iterum (tanquam regnum mihi malevolum) occupassem, praestare voluisset. Talis factus non est, ut praesens personaliter mecum haec praestitisset.

Supplico igitur Magn. V^{rae}, sit mihi auxilio. Si Deus mihi Transylvaniam una cum Valachi Transalpina manibus tradet: ego iterum sub alam potentissimi imperatoris, et gubernationem

Magn. V^{rae} gratiosam, sicut et antea concluderam, cum Transylvaniam sub potestatem meam armis subjeceram, ea subjacere faciam.

Demum supplico Magn. V^{rae}, velit filium et conjugem meam de manibus Hungarorum qualiter et quomodocunque fieri potest excipere, et sint in manibus Magn. V^{rae} loco credentia. Nam ego jam intellexi potentiam et oculis vidi vires Germanorum imperatoris et ejusdem consangvineorum, capitaneorum et arcium: haec sibi Magn. V^{ra} pro certo persvadeat, illos nullam potestatem, nullas vires habere, tantummodo sunt homines nullius momenti, Saxones inhumani, pro defensione regnorum suorum non sufficientes, quo modo igitur possent isti mea regna defendere?

Precor Deum, ut me existorum manibus eliberet et me in mea regna deducat. Tandem confidens gubernationi potentissimi Szultau Mehemeti, et Magn. V^{rae} daret mihi tantum exiguum numerum militum: ego horum Saxonum omnia fortalicia, arces, civitates, urbes et regna occuparem et sub potestatem potentissimi imperatoris subjicerem et subjungerem. Sicut et juravi, ad filium, ad conjugem meam et ad me ipsum, ut sim captivus potentissimi imperatoris et ero, tunc videbit potent. imperator, quam fidelis et justus ero suae potentiae et invictissimae fortitudini, non sicuti alii.

Adhuc supplico Magn. V^{rae}, cum habeat modum, filium et conjugem de manibus Hungarorum excipiat. De his gratiosum responsum et benignum intellectum expectans. Conservet Magn. V^{ram} Deus et multiplicet ac longevos faciat dies Magn. V^{rae}

Ego Michael Vaivoda.

Jegyzet: Kévül mostani felírás: 1601. máj. 1.

(Egyk. más. a bécsi cs. és k. titk. lt. Varia Turcica csomó.)

LXV.

1601. máj. 2.

Sigismundus sat.

Prud. et cesp. sat. Salutem sat.

Aminemő társzekereket parancsoltunk volt, hogy posztóstól, ernyőstől csináltassatok mi számunkra: hagyjuk és parancsoljuk, hogy azokat minden hozzá való szerivel halogatás és késedelem nélkül minden okvetetlen ad, diem maji költsön küldje Kgtek ide hozzánk Kolosvárra, minden szekéren penig elegendő sákot küldjete. Secus sat.

Datum in castello Colosmonostoriensi 2 die mensis Maji a. d. 1601.

Sigismundus Princeps mp.

[*Alatta*]: Az palaczk tokokat is, az mint ezelőtt is írtunk volt, hogy készítsétek, kültön küldjétek ide hozzánk. Az szeke-
reken penig mindeniken elegendő sákot küldjétek.

Jo. Jacobinus mp.

Latin külczim: Segesvár város tanácsának.

(Eredetije, a segesvári ltb. Nro 527. »Politica« o.)

LXVI.

1601. máj. 31.

Sigismundus sat. sat.

Prud. et ccsp. sat. Salutem sat.

Hagyjuk és parancsoljuk, hogy mindjára ottan város-
tokból az mi szükségünkre küldjétek Fiotha János mi fegyver-
házi kapitánunk kezéhez húsz mázsa port, melynek az árát jö-
vendő adótokból defalcáltatjuk. Secus sat.

Datum in castello Colosmonostor die 31. Maji 1601.

Sigismundus Princeps mp.

Jo. Jacobinus mp.

Latin külczim: Segesvár város tanácsának.

(Eredeti, a segesvári ltb. Nro 528 »Politica.«)

LXVII.

1601. jun. 4.

Ser^{me} Princeps stb.

Fidelitatis stb. Quod tardius, quam par erat, et meum erga
Ser^{tem} V^{ram} humile obsequendi studium postulabat, litteras exarave-
rim, mihi ignoscendum ab eadem humiliter suplico. In novissi-
mis enim litteris ad Ser^{tem} V^{ram} Cassovia scriptis humilime sig-
nificaveram, certos meos, eosque fideles ad diversa partium Tran-
sylvaniensium loca exploratores, cum statum, tum animum,
rerumque circumstantiarum eorum cognoscentes, expeditis,
quorum adventum ideo expectasse, meque ab exarandis lit-
teris cohibuisse, ut demum certi quid Stⁱ V^{rae} perscribere
potuissem. Qui quidem exploratores ex diversis partium locis
reddentes retulerunt: Sigismundum Transylvanum non inconsul-
tis et insalutatis Polonis (uti fama passim spargebatur) in Transyl-
vaniam irrepsisse, sed per omnes equisitas technas dolos et fraudes
ipsorum Polonorum et Sigismundi, quorum animus ad omne excogi-
tandum fraudem et astuciam, uti jam pridem experti, intentissimus
est, hoc factum fuisse, eosque Polonos, auxilium in Moldaviam expe-
diendum, quod demum ex Moldavia in Transylvaniam transmit-

tendum esse decrevisse. Id vel eo factum ne conspiratio ista, mutuusque inter ipsos initus consensus, in lucem prodeat, et omn(in)o omnes defraudandi, decipiendique eorum animum irritum reddat.

Quod ad ipsam Valachiam et Boëros Transalpienses spectat, apud quos jam et fama nominis mei extincta erat, nullaque ulterioris reditus nostri spes amplius ipsis (qui male mihi cupiebant) affulgebat, missis tamen pro majori obitus vel vitae superstitis nrae certitudine ad partes has certis eorum internunciis, qui referunt etiamnum eos sub fide et constantia suae M^{tis} C. persistere cupere non tanem quicquam eousque eos moliri audere, priusquam propius ipsis nos appropinquare viderint. Non dubito, quin Transylvaniensium plurimi hoc faciant, ut perterriti timore, conscientiaque ipsorum urgentes, relictis ibidem propriis sedibus isthinc deficiant, partique huic adhaereant; ceterum castellum quoddam, non exiguae firmitatis in Transalpina extrui feceram, quod etiamnum certis militibus inhabitatur, et sub fide mihi jurata conservatus.

Quod vero ad ipsam Transylvaniam attinet, certissimum est, ipsos Transilvanienses nuncios suos, utpote Nicolaum Gávaÿ ad Portam, Stephanum Toldÿ ad bassam Ibraiensem, quem mox subsecutus est Michael Lenches, auxilium imploratum expeditis, verum etiam ut certo intelligo, ad S. C. R. M^{tem} S^{tem} V^{ram} duos meos clem^{mos} frivolae suas et argutiis dolisque plenas lras exarasse, quibus (quibuscunque formis confectis) ut S^{tas} V^{ra} nullum locum concedat, fidemque eisdem habeat, etiam atque etiam Sⁱⁱ V^{rae} supplico.

Nec hoc satis, sed etiam a diversos partium istarum duos praecipui nominis magnates literas eosdem scripsisse proque intercessionem apud M^{tes} V^{ras} hoc nomine fienda instituisse. Causam excogitatae hujus fraudeletiae nullam aliam subesse puto, quam quod V^{ras} M^{tes} blanditiis literarum suarum promissis, ad suspendendam cunctantiusque proseguendam expeditionem istam adducat, et medio tempore cum hoste Turca colludat, et postea ludibrio nos exponat. Convenire vero ipsas partes non posse certis ex causis existimo, nam (propositis per Turcas gravioribus conditionibus in quas Transylvanienses condescendere non velle) arces Lip-pam, yenio et Lugas, aliaque circumjacentia loca Transylvanis subjecta, petere, quod ipsis Transylvanis, non factu solum, sed et auditu gravissimum foret. Alterum est, quod bassam quandam (ut dicti mei visendi gratia Boerii ablegati retulerunt) infra Portam constitutum, maximum exercitum conscripsisse, fines Turcarum imperatoris denuo violenter invasisse, atque magnam partem illius provinciae igne ferroque sibi subjugasse, unde exacerbatum Turcarum imperatorem robur militiae suae alicujus partis in eum

intendere velle, eaque ratione suppetias Transylvanis ferendas, meo haud sufficere posse judico.

Quod ad Polonos, ex quibus quidam Ztadniczkÿ dictus non postremae auctoritatis et nominis, cujus famae S^{as} V^{ra} ne forte meminit, longa jam temporis serie intestina, cum ipso Polonorum canvellario odia fonens, huc ad nos defecit, et certos Kozakones optime instructos secum adduxit, et in dies plures ac plures adfuturos, et quidem in itinere etiam constitutos esse, dixit. Retulit praeterea, vires Polonorum propter nuperrime commissam cladem (in qua plus minus decem millia Polonorum et Kozakorum mansisse, certo perhibetur) adeo fractas extenuatasque esse, ut nullo videre pacto, quo notabilem aliquem exercitum Transylvanis suppeditare possent. Quibus autem terminis in ambiguis ipsi Transylvani constituti periclitentur, S^{tas} V^{ra} pro sapienti prudentiam tique suo iudicio ex praemissis colligere, facile dignabitur. Spero praedictas arces Lugas, yenio et Lipa per medium quod tentare incepimus brevi in potestatem suae M^{tis} deventuras.

Quod autem ad expeditionem istam spectat, ego nihil profecto eorum, quae partes officii mei erant, hactenus quoque praetermissem, nisi rebus, et municionibus bellicis, ad expeditionem istam necessariis, pertinentibus, tum et copiis militum instructum fuisset. Hactenus enim in conscriptione conductioneque militum, ex diversis partium superiorum et inferiorum locis advocatorum, distentus fui, quibus in unum collatis castra ad Rakomozin posui, in eaque cum eis condescendi. Pecuniam cum Praegae tum Cassoviae quam levare 80 millia fl. constituendam eam ad praedictam militum conductionem, eorundemque solutionem erogare debui (camerae). Ne autem aliquis defectus circa solutiones emergat, quamvis hactenus nullus apparuit, supplico S^{ti} V^{rae}, dignetur dno generali dno Gonzagae, item duo Bastae, quibus pecuniae administratio curae est, per speciales mandati literas intimare, ut cum tempus et necessitas solutionis foret, ea praesto adsit, juxtaque ipsos una mecum clementer hortari, ut postposita cunctationis mora, quae adeo nociva est ratione? ea, qua possumus virilitate aggrediamur, mihi per eos in subministrandis munitiionibus, aliisque quibus opus est bellicis instrumentis, succurratur.

Haec pro tempore hoc S^{ti} V^{tae} scribendi occurrerunt, spero tamen uti paulo ulterius aggrediemur laetiora ad S^{tem} V^{ram} destinare posse nuncia. Deus aeternus stb.

Datum ex Thokaÿ 4. yunii a. 1601.

Humilis et fidelis
servus
Michael Vaivoda.
[Cyrill betüvel.]

Külczim : Ser^{mo} principi et dno dno Mathiae stb.

(Eredeti, a bécsi cs. és k. Kriegsreg. 1601. jun.)

LXVIII.

1601. jun. 15.

Copia della lettera del Prencipe Sigismondo a Ferranta Gonzaga.

Oltre a quanto ho scritto a V. E. per l'ultima mia nel particolare delle lettere et ambasciate mandate a miei sudditi et stipendiati per moverli a sollevatione, et tradimento quali essi medesimi m'hanno portate et riferite, mi sono state rese anco l'alligate del l'istesso Mihal vaida scritte in dichiarazione della sua volonta per ricompensa di tanti honori et cortesie, che ha ricevuto dalla M. S. le quali io mando a V. E. in specie, con la loro espositione, accio le vedi e le mandi a S. M., per che resti tanto piu chiara della qualita dell' huomo, per il quale travaglia se stessa, et noi con pericolo di sparger tanto sangve christiano, et veda insieme, a che fine questo medesimo tira. Le lettere cognosciamo che sono di mano del suo piu fido et caro consigliere che habbia, et si chiama Ban Mihalchia. Consideri da queste, quanto S. M. si possa fidare d'uno che le e stato, le e, sara le sempre perfido traditore et que per il contrario lo favorisce contra di me, che le sono stato, le sono, et saro sempre fidelissimo servitore, purché sia con qualche apparente effetto ricognosciuto per tale. Le faccio appresso sapere, che per causa di questi trattamenti di Michaelae sono in Valachia stati decapitati alcuni Boari suoi sequati tra quali li primi furono Ban Udra et Kolchiar Negra, et il Stoikiza, Nicolo Armas, et certi altri sono prigioni et si essaminano trovare meglio il filo et capo di questa matassa di tradimenti che volvano ordire. Il resto commetto alla molta prudenza sua, et le bacio le mani aspettando quelle lettere assicuratorie che le scrissi.

Di Claudiopoli a di 15. di Giugno 1601.

Di V. E. Illma

servitore amico
Sigismondo Principe.

A tergo : All. ill^{mo} et ecc^{mo} S^a Ffrante Gonzaga generali di S. M. C. della Ungheria Inferiore etc.

(Más. a bécsi cs. és k. Kriegsreg.)

LXIX.

1601. jun. 15.

Illmo S^{re}.

Scrissi l'altro giorno a V. S. Ill^a come per causa del gravissimo mio male havuto non havevo potuto espedire li miei oratori alla M. Sua, come volevo, e com'ella tacitamente m' haveva esortato, e che quasi guarito mentre li espedivo, mi furno portate alcune lettere della M. Sua, di V. S. Ill^a di Michel Vaivoda, et altri ministri, e refferte insieme imbasciate fatte qua per mover parte di questi nobili e Sassoni, a e Siculi, et altri miei sudditi, e stipendiati a sollevationi e tradimento oltre molti altri avisi m' havevano fatto risolvere di non espedirgli altrimenti, se prima non ero assicurato da lei, e dall' Illmo S. Gonzaga, che mentre andavano e tornavano non sarebbe piu innovata cosa alcuna, non perch' io temessi di queste segrete pratiche perch' essi medessimi portano le sopradette lettere è riferiscono l'Imbasciate, ne anco perche prologando voglia dare tempo altempo come l'avenna, ma solo per potere con piu quiete d'animo aspettare la risposta della M. S. protestandoli, che non havendo tali tre, non solo non l'haurei espediti, ma se fusse successo qualche disordine in questi confini in disgusto della M. Sua, saria stato con mio grandissimo ramarico, e condoglio, il medesimo li replico con questa e rafferma, sperando che piu presto le venga nelle mani, poiche l'altra mia porto uno ch'ando drittamente al S. Gonzaga. E le soggiungo che mi son' hora state portate lettere dell isteso Vaivoda scritte per dichiarazione della sua volonta, intercette nei confini, benche habbino fatto la strada di Pollonia, delle quali ne mando copia a V. S. Ill^a con la lor esposizione, poiche le proprie le ho inviate al S. Gonzaga, per che le mandi alla M. Sua; accio [che] tutti vedino quanto indignamente favoriscino un proditore passato, presente e futuro contra d'uno ch'è stato ed'è vol essere si devoto et fedel servitore alla M. S. come son stato, son è voglio esser io, perche sui cognosciuto, e' se questo non basta, il S. Iddio lo chiarischi meglio, et a me dia gratia e faculta di poterle con effetti mostrare, che l'ho detto sempre il vero per la devota osservanza che li porto, e non per timor alcuno.

Le soggiungo appresso che per causa di questi trattamenti di Michele in Valachia sono stati decapitati alcuni boari suoi sequaci tra i quali li primi furno Ban Udra, e Korlechiar Negre ed e prigionie il Ztoikiza, e Nicolo Armas, e certi altri, che si esaminavano per trovar meglio il capo delli tradimenti

che volero ordire, il resto cometto alla sua prudenza, e le bascio e mani.

Di Claudipoli li 15. Giugno 1601.

V. S. Ill^{mae}

servitore et amico
Sigismondo Principe.

(Más. a bécsi cs. és k. hadi lt. reg.)

LXX.

1601. j u n. 19.

Ser^{mo} Sig^{re}.

Riceveri hieri sera le lettere di N. A. de 15 dil corrente, in sieme con le copie delle lettere dil Michel vaivoda, sopra di che non posso dir' altro, poichi ella mi scrive haver mandato l'originali all Ecc^{mo} S. Gonzaga, che senza dubio le fara passare a S. M. dal quale si debbe aspettar i convenienti rimedii se pur delle lettere procedano da esso Wallacho.

Quanto poi alle lettere di S. M., miee dil sudetto Wallacho, che V. A. dice esserle state portate: il che quando fusse, non saria da maravigliarsene, se s. d^a M^{ta} servie a suoi veri et proprii vassalli astretti con tanti giuramenti, e se da noi suo ministri fussero delle lettere secondate, e tutto questo so, benissimo essere a lei noto, et manifesto, si come anco debbe sapere quanto ingiustamente ella cerca possedere quel regno giurato, come si e detto alla M. Sua, che non tanta ingratitude per opera d'alcuni, in memori dei giuramenti, signature et sigilli dati, e stato fraudolentemente levato dalla obediencia sole, non mi stendero a dir d'avantaggio.

Solo supplico V. A. voler molto ben considerare tutto questo insieme col pericolo evidente che soprasta a cotessa provincia rimetendosi alla gratia et clementia di Cesare, il qual ha data piu d'un segno della innata sua bonta, lasciando di trattare con i inimici dil nome christiano, da quali non si puo sperare alcun bene, si come per piu d'un esempio si e visto V. A. e prudentissima e massicuro sopra, a pigliassi al piu sano consiglio. E Dio sat.

Di Sakmar li 19. di Giugno 1601.

V. A.

servitore att^{mo}
G. Basta.

Jegyzet: »Risposta« a fejedelem jun. 15-iki levelére.

(Más. a bécsi hadi lt. reg.)

LXXI.

1601. jun. 20.

S. C. M^{ta} etc.

La M. V. S. vedra per le copie qui incluse cioche Sigismondo mi scrive, et insieme la risposta datagli, e se bene egli ne accenna haver mandato le lettere originali dil Vallacco al Marchese Gonzaga accio esso le mandi alla M. V., non ho pero voluto anch' io lasciare di mandarle la copie della sd^e lettere intercette, le quali se siano cose inventate da Transylvani o no, non lo posso sapere, questo stara in petto della M. V^{ra} e dil suo consiglio a chiarirlo, et io tra tanto non mancaro di star con la vigilanza che conviene, accio non succedi qualche sinistro, et in questo mentre dourano arrivare le 3. compagnie dil Pezzen, et gl' Haÿduchi di Rottall, che non sono ancor comparsi si come anco non e havuto de carri dessinati per le vittovaglie.

Di Sacmar li 20. Giugno 1601.

V. M. Sac.

fidelissimo servitore
G. Basta.

(Más. a bécsi hadi lt. reg.)

LXXII.

1601. jun. 21.

Hieri che furono li 20 esso Principe mi mando un cortiero apostata con una lettera sua, et con molte altre insieme le quali vengono que incluse, accio che V. M^{ta} possa vederle, et intendere il contenuto, vene sono alcune Ungare, et alcune Turchesche com^e io credo ho fatte interpretar le ungare da persona confidentissima, et di chi so di potermi fidare, ma le Turchesche non mi son curato di fare interpretare, perche necessario cercare altri chel intendesse, et non mi e parso bene che passi a notitia di nessun' altro qualche contengono, et per cio ho voluto manderle immano di V. M^{ta} accioche alla M^{ta} V. prima che ad altri sia noto il contenuto di esse, et ne faccia poi et qualche sara sua volonta.

Io risposi subito alla lettera del Principe ma superficialmente et con parole generali, et di complimento et l'ho persvaso a mandare a V. M^{ta} gli originali istesti delle sudette lettere, alli quali si potra postare piu intiera fede che alle copie li quali molte volte si fanno come l'huomo vuole, sara ancora con questa la copia della lettera del Principe che mi mando per quel suo corriero, affinche V. M. vegga il tutto, et possa comandare quanto sara

in suo piacere. Se nessuna cosa puo metter dubbio al dovere prestar fede a quelle lettere delle quali il Principe ha mandate queste copie, puo esser principalmente la data che si vede del primo di Maggio in Cassovia, et il Vaÿda non arrivo qui se non alli XI. in venerdi, il che e troppo suario (?) a mio parere et per questo l'ho essertato a mandar gli originali.

Il Principe in tutte le sue lettere et ambastiate di nessuna cosa fa maggiore istanza, che della suspensione d'arme, il che si vede che non e altro, che artificio da tirare il negotio in lungo. staro per cio aspettando quanto la M^{ta} V. restera servita di comandare, et con questo humisste a V. M^{ta} m'incheno.

Di Cassovia li 21. di Giugno 1601.

Di V^{ra} M^{ta}

humillissimo servo et vasallo

Ferrante Gonzaga.

Alla Sacra Cesarea Maesta etc.

(Eredetije a bécsi hadi lt. reg.)

LXXIII.

1601. jul. 18.

S^a C^a Mª Sig. mio clem^{mo}.

Io Johannes Janucla figliolo del principe di Moldavia Bogdan vaivoda humilissimo et devotissimo servitor di V. M. mentre che il mio barba Aaron principe, essendo in ella sedia sempre mai havemo servito fidelmente Vostra C. M. et havemo tagliati li Turchi tutti a pezzo, con il commandamento et ordine di V. M. C. tutti quelli che si trovano in Moldavia et di fora anchora in torno al Danubio. Dapoi vien il canzeliero di Polonia et messe al logho de mio barba un altro principe. Vedendo noi dunque et la paura che ci fece farne morire, vedendo et intendento questo: io per paura parti alla volta di Roma dal sua Santita, il qual me ha dato honorato internimento, sapendo il mio esser. Così dico Vostra C. M. tratenimento, che fonveniva a un par mio, hora dico Vostra C. M. che avendo inteso et saputo, che V. Clementia ha di bisogno homini come la mia persona. Essendo ancho commandato dal Ambasciatore di V. C. M. subito ho lassato tutto quello che sua Santita mi dava. Et mi ho messo in viaggio, venendo alli piedi di V. M., menando meco moglie e figlioli, et in somma tutto quello che ho in questo mondo con lettere ancho di sua Santita et del Ambasciatore di V. C. M. et lettere ancho del Ser^o Arciduca Matthia fratello di V. M. C. In somma vengo apparecchiato et pronto in servitio et obedientia di V. C. M. di servire et morire in suo servitio. Hora supplico humilmente

vogli concedermi un logho di poter metter mia moglia et miei figlioli in qual locho e poco lontano di lontano di Baya due ville nominate la prima Dobrava, et la seconda Honolis, le quale ville stano sotto il potere del Capitan di Sachmar, le quale non hanno ne vigne ne molini, di maniera dico V. C. M. concedendo le a me, ne, havera puoco danno, essendo quasi dishabitati. Et quosi adunque humilmente prego et supplico, vogli ordinar il sopra-detto Capitan di Sachmar, che me li dia, pero piacendo la clementia di V. C. M. concedermi la sopranominata gratia, se de non, prego almeno V. C. M. che mi dia un altro locho nel qual posso star et vivere col mio moglie et figlioli. Pregaro sempre Sig. Iddio, che V. C. M., conservi sano et gagliardo in la sua prottettione divina, et che li concedi vittoria contra l inimici soi, baciando li piedi a V. C. M.

Di Vostra C^a M^a

humilissimo et devotissimo
servitore

Johannes Janucla
Principe di Moldavia.

Kivül: Alla Sacr. C^a M^{ta} Sig^{re} mio Clem^{mo}. (18. Juli 1601.)

(Eredeti a bécsi cs. és k. titkos ltb. Hung.)

LXXIV.

1601. sept. 8.

Boiariis Valachiae.

Credenciales pro Aloysio Radibradt et Petro Armeno.

Sp. gen. fideles dilecti.

Audiveramus jam antequam praeclare vestram in nos fidem testati fueritis, et sanis consiliis locum dederitis, ut ad nostram vos protectionem converteritis. Quod vero interea acciderit, ut Michäel Valachiae vaivoda interimeretur, suspicamus fieri posse vestros vestrorumque ut animos ea fama rei novitate percellat. Quam ob rem faciendum nobis duximus, ut fideles nobis dilectos Aloysium Radibradium et Petrum Armenum istis in locis jam ante versatos ad vos animandos at gratiae vestrae securos reddendos ilico mitteremus. Qui quid in mandatis habeant, cum vobis sive coniunctum sive separatim exponetur, fidem illis haberi, vobisque certo persvasum cupimus, ita nos benigne in vos inclinatos esse, ut quicquid commoditatibus vestris augendis sedibusque vestris defendendis opportunum fore existimemus singulari clementia et

affectione suscepturi simus. Quemadmodum plenius urbis dictus Radibradius et Petrus Armenius exporoent. Ceterum sat.

Datum Pragae 8. Septembris Ao 1601.

Jegyzet: Írnak ez ügyben Bastának, a tergovisti érseknek és a három Busesti testvérnek s mint egy megjegyzésből látható, a levél a közetkezőknek szól: Vestiar Androgni, Theodosio Logofet, Miroslav Logofet, Banul Udra, Pittelnich Stoika, Comes Radul, Logofet Barchan, Petarnich Scarban bojároknak.

(Fogalmazvány a bécsi titk. ltb. Turcica.)

Közli: SZÁDECZKY LAJOS.

KOLOSVÁR VÁROSA LEVÉLTÁRÁBÓL.

Az alább közölt levelek nemcsak művelődéstörténeti, hanem politikai szempontból is fontossággal bírnak. Ezek eredetiei Kolosvár városa levéltárában őriztetnek.

I. 1574. j u l. 29.

Egregie nobis dilecte. Salutem et favorem. Értvén Szilvásy Imrétől elegendendő voltodat, az Jára vize arany váltását reád bízuk és hagyjuk, hogy gondját viseljed, nem leszen elfelejtve, munkádnak méltó jutalma leszen. Azért valamit Szilvásy Imre mi nevünkkel neked mondand, szavát meghigyjed és minket minden szándékokról tégy bizonyossá. Nec secus facturus. Datum Albae Juliae, die 29 Julij Anno 1574.

Stephanus Báthory de Somlyó m. p.

Külczim: Egregio Martino Hesdáty, nobis dilecto.

II. 1575. febr. 7.

Egregie nobis dilecte. Salutem et favorem. Írtunk volt neked azelőtt is, hogy az Jára pataka aranyát mi számunkra váltanád, kiről most újabban izentünk Szilvássi Imrétől; tanuságot is adtunk neki ezen dologról. Parancsoljuk azért, hogy az mit veled végez Szilvássi Imre, ahhoz tartsd magadat és míg többet küldenénk, ez 200 forintot váltsd el. Az te szolgálatodnak jutalma meg leszen. Secus ne feceris. Albae 7. Februarij 1575.

Stephanus Báthory
de Somlyó m. p.

Külczim: Egregio Martino Hesdáthi de Felső-Jára, Auricampsori nostro nobis dilecto.

III. 1576. j a n. 19.

Egregie domine et amice honorande. Salutem et officiorum commendationem. Vöttem az Kegyelmed levelét, valamint értötte Kegyelmed urunknak Tordára való menetit, de itt tudására senkinek nincs. Azért im holnap isten hírével Medgyes felé indulunk. Kegyelmed is hozza az felé az aranyat. Isten tartsa meg Kegyelmedet. Alba, 19. Januarÿ 1576. [Men]nél többel jöhet Kegyelmed, annál kedvesb dolgod.

Vester And. Zekesfejerwarj m. p.

Külczim: Egregio domino Martino Hesdathi Auricampsori domini principis Transilvanensis, Amico honorando.

IV. 1604.

Protestálok Kegyelmetek előtt super salva facultate pro et regrediendi.

Ezért hittam ti Kegyelmetek eleibe Lutther Mihályné asszonyomat Zeler Angelit asszont, ki mostan Kamuthi Balásné, hogy anno 1602, mikor Basta uram Sigmond fejedelemmel contrahált vala és az országot Sigmond fejedelem resignálta volna és Basta uram kezében bocsátotta volna, látván az országban az hadakozó népnek szertelenségét és minden ótalom nélkül való helyeken kártételét, házam szükségére küvül való buzámat és egyéb gabonát is, az melyet továbbra vagy eladni akarván, vagy egyéb szükségemre tartani akarván, békességes megmaradásért hordattam volt be ide Kolosvárra bizonyos szállásomra, és bizonyos személy kezében adván, úgymint Lutther Mihályné asszonyom házához és kezében bíztam, nem tudván akkor, hogy még Kamuthi Balásné legyen jövendőbe, az végre, hogy ő kegyelme azt a buzát és gabonát, az mikor tőle kívánom, in paratis mindjárást kezemben adja, hogy valahová tenni akarom mint sajátomat, mindjárást kezemben legyen. Az buza penig, az kit én ő kegyelme kezében és házához adtam, mindenestől volt száz negydfél köből az kolosvári mért köböllel, ki mindeddig is oda vagyon ő kegyelme házánál és kezénél. Anno autem superiore, úgymint 1603. esztendőben, az feleségem kérte az buzát én nevemmel Lutther Mihályné asszonyomtól az végre, hogy itt pénzen eladja, mivelhogy az félelmes üdőben ember pénzének gondját könnyebben visellheti, hogy nem mint egyéb ingó bingó marhájának, kit Lutther Mihályné asszonyom az én feleségemnek meg is ígért volt, azután miben változtatta akaratját, ő maga tudhatta. Az buzának penig, mikor az én feleségem tőle kívánta, járt köble tizenhat és tizenhét forintou. Nem tudatik, mi okból ő kegyelme

az én buzámat mindeddig megtartotta. Azért si juris én az én buzámat akkori eladandó ára szerént kívánom ő kegyelmétől, mert az én feleségem az én buzámat akkor tizenhat hét forinton köblét kész pénzen adhatta volna el, kit én ő kegyelmétől most az szerént kívánok elő. Vagyon továbbá egyéb ingó bingó marhám is, kit én ő kegyelménél, úgymint bizott szállásomon ő kegyelme kezénél reponáltam, kit ő kegyelme német elvitelre és egyéb hatalmasra is igazit, ki minthogy egyéb helyeken is esett, arrúl ugyan nem tehetek, csak az ország és az város törvénye szerint elhitetvén azt velem, hogy hatalmas vitte el, nála nem maradott, az kit pedig ugyanazon marhában más és nem hatalmas vitt el ő kegyelmétől az én annuentiam nélkül, azt ő kegyelmétől előkívánom; ha pedig valamiről tőlem quietantiája vagyon, mint-hogy méltó ok, kész vagyok számban vennem. Ezekről is kegyelmetektől törvént várván, az marháknak rendit és neveit előszámálalom, az mennyiben eszembe jutnak, kiről ugyanazon ládákban inventarium is vagyon. Protestálok ad ulter.

Kivül: Propositio generosi domini Wolphgangi Kamuthi de Szent-László ut actoris contra et adversus Generosam Dominam Agnetam Zeler olim relictam Circumpecti Michaelis Lutter Colosvariensis, nunc vero consortem Generosi Domini Blasý Kamuthi velut in causam attractam in causa introscripta per procuratores cum protestatione.

V. 1612. m a r t. 16.

Az fogoly asszonyok tanúi erről valljanak.

1. Ha hallották Csizmadia Mihálynak szájából azt, hogy mondotta volna, hogy még nőtelen legény korában is incselkedtenek környűle az boszorkányok megnyomással és egyébképen is.

2. Hogyha ő magától Csizmadia Mihálytól hallották, hogy első éjjel, mikor az feleségét elhálta, akkoron is nem az fogoly asszonyok képében, hanem az maga tulajdon felesége képében megnyomták az boszorkányok és úgy incselkedtek körülé.

3. Hogy ez két fogoly asszonnak egy kis bort vagy pohárt az asztalra nem töltöttek akkor, mikor Csizmadia Mihály az Személtbíró Jánosné házában volt, sőt semmi közök oda nem volt sem akkor, sem azelőtt, sem annakutánna, sőt az öreg asszony ugyan veszteg feküdt ágyában. Az pohárt pedig az asztalhoz az Kottloczi Imréné fia töltötte. Ez mellett minden circumstantiákat, az mit tudnak, mondjanak meg.

4. Az tikmonyak felől való dolog is minden circumstantiájával egyetemben mint volt, és hogy még Szent-Márton nap tájában volt és micsoda orvosság, avagy haszon kedvéért tötték legyen borba az tikmonyat és ha ártalma volt-é annak, az ki megötte, vagy inkább hasznára. Több ehez való circumstantiákkal egyetem-

ben mondják meg azt is, ki látta, hogy az fogoly asszony csicsit megfejte az kannába, melyben az tikmony és az bor volt volna.

5. Mit hallottanak az Czizmadia Mihály felesége anyjának szájából, tudniillik mikoron azt mondotta, miképen köthetik meg az embert. Ez utolsó kérdésre Gáspárt az poroszlót kell megkérdeni.

Praesentatum anno d. 1612. 16. Martj.

Notarius m. p.

Külön papíron: 1612. die 10. Martj. Ex deliberatione judiciaria director uraim megfogtatván Szemetbíró Jánosnét és Bakónét is, ilyen okon, hogy ők bort töltöttek volna Csizmadia Mihálynak, ki miatt halálos betegségben esett volna, és sok inceselkedés volna körülötte, melyből praesumptio volna, hogy az két asszony cselekedte rajta; melynek bizonyos voltára mind az két felt kibocsátja az törvény; az A. bizonyítsa meg az praesumptiót, melyet felel az két asszonyállathoz, és annak minden circumstantiáját, és egyéb praesumptiókat quanto lucidius potest; azonképen az in causam attracták in sui expurgationem, az mint legjobban lehet, bizonyítsanak magok oltalmáért. Ad 8. diem reportent testimonia P. S. T.

Jo. M. m. p.

1612. die 17 Martj. Ex deliberatione judiciaria. Ez introscriptáknak terminusoknak, ad reportationem testium, ob brevitetem et negotiorum multitudinem, mégis triduo többiti az törvény az praefixus diest reportationis testium.

Praesentis signaturae testimonio.

Notarius m. p.

VI. 1613. a p r. 24.

Alázatos istenbeli könyörgésünk uraságtokhoz etc.

Uraságtok megbocsásson, könyörgünk uraságtoknak alázatosan, hogy az mely ifjat uraságtok az ő gorombaságáért halállal büntetni akar, uraságtok legyen kegyelemmel istenért, lám az régi törvényben is ez az szokás mindéltig volt s vagyon most is, hogy az mely ifjú bűnben esett, valamely leányzó meg akarta kérni, megadták neki, és megkegyelmeztek életinek; szintén azonképen ezt az ifjat is egy leányzó akarja megkérni s meg is kéri, mű is könyörgünk uraságtoknak mind fejenként alázatosan, hogy uraságtok legyen kegyelemmel szegénnek és uraságtok bocsássa el. Lám azt mondja isten is Ezekiel 33. részében, hogy: Nem akarom az bűnös embernek elveszését, hanem hogy éljen és megtérjen én hozzám. Annak okáért könyörgünk uraságtoknak, hogy uraság-

tok kegyelmezzon meg az szegény goromba ifjúnak, ő pedig azt fogadja, mindéltig jámborságban él és uraságtok szegény kedves szolgálja leszen tehetsége szerént, csak uraságtok megkegyelmezzon szegénnek. Ez az ifju pedig ennekelőtte semmi gonoszságban nem élt, mert mikor Forgách Sigmond megszállotta vala a várost, Beockh János uramnál volt és ott forgódott erősen az városnak ótalmazásában, annakutánna Szőlősi Péter deáknál is volt, ott is jámborúl lakott, annakutánna Heltai uramot is vitte volt Diódra, ha ő kegyelme arra emlékezik, az az ifjú az, az mely ő kegyelmét hordozta; annakutánna János deák uramnál is szolgált, annakutánna Balkáni Jánosnál is lakott, szállást tartott majd három esztendeig, ez pedig mindenütt jámborságban lakott, uraságtok semmit ne kételkedjék felőle, mert jámbor ifjú, noha mostan ebben esett, mű is ilyen választ teszünk felőle, mint jámbor ifjú felől, az mint uraságtok meghallotta.

Uraságtoktól kegyelmes választ várunk mi mindnyájan, az kik érette könyörgünk, mind az megkérő leányzóval egyetemben.

Kivül: 1613 die 24. aprilis. Ex commiseratione amplissimi Senatus, ez beirt fogoly legént, mikor egy leánzó megkérte volna, békével ogságából ki és elbocsátották, hogy az istent megkövesse és ennekutánna ez városon jámborul éljen és soha szánt szándékból nem vétkezik.

Nevezet szerént ezek az személyek könyörgettek és feleltek felőle, ugymint három férfi ember és tiz asszonyi állat.

Notarius m. p.

VII. 1614.

Laus Deo semper. 1615. In Colosvár.

Az mit az mi kegyelmes urunknak, fejedelmünknek Bethlen Gábor ő nagyságának külön-különb üdőben költ parancsolatira adtunk Kolosvárról, így következék:

1613. die 15. Decembris. Urunk ő nagysága parancsolatjából adtunk Kolosváratt lakó Eppel Mihálynak egy ötvesnek öt pecsétünk metszéséért és csinálásáért ő nagysága számára kész pénzül U. fl. 36.

Urunk ő nagysága parancsolatjára, mely költ 2. Februarii, küldöttünk ő nagyságának kész tafotát Szebenben. 351 singet 3 p. fl. 1. U. fl. 117.

Urunk ő nagysága parancsolatjára, mely költ circa 15. Februarii, küldöttünk Medgyesre 208 kopját vasastól 3 p. fl. 1 U. fl. 69 d. 33.

Urunk ő nagysága parancsolatjára, mely költ 8. Martý, Kolosváratt lakó Bonczidai Gergely ötves adott két aranyos kardot, töröknek, tatárnak ajándékban valót, melynek az árát mi adtuk meg ő nagysága parancsolatjából

U. fl. 80.

Urunk ő nagysága három rendbeli parancsolatja szerént, melyek költek 19. Martý, 13. Aprilis és 19. Aprilis, sőt eo nomine Allia Farkas uramat is küldvén az városban, gazdálkodtunk városúl az római császár ő felsége követinek Daróczi Ferencz és Henricus Lassotának, az mit azért renddel reájok költettünk

U. fl. 634 d. 73.

Urunk ő nagysága parancsolatjára, mely költ 24. Aprilis, küldettünk ő nagyságának Vásárhelyre fűszerszámot Radák István által

Pro fl. 55 d. 54.

Urunk ő nagysága parancsolatjára 11. Maý Tót-Váradjai Mártonnak ő nagysága ajtónállójának adtunk 4 sing saját

U. fl. 7.

Item urunk ő nagysága parancsolatjára, mely költ 16. Juný, küldettünk ismég Fejérvárra 160 kopját. 3 p. fl. 1.

U. fl. 53 d. 33.

Urunk ő nagysága parancsolatjára, mely költ 18. Julý, küldettünk ő nagyságának Csiszár János által 4 pfont miniumot 1 $\frac{1}{2}$ f. Indit festéket 1 p. fl. 5.

U. fl. 1 d. 33.

U. fl. 7 d. 50.

Urunk ő nagysága parancsolatjára, mely költ 22. Julý, adtunk Pápai Andrásnak két általag méhsert.

Az ő sernek az egyik általagjában töltettünk urn. nro. 28, ejtelét p. d. 10

U. fl. 22 d. 40.

Az másik általagban töltettünk uj sert urn. 38. és 6. ejtelét 1 pro d. 8.

U. fl. 24 d. 80.

Az nagyobbik általagért adtunk

U. fl. 1 d. 50.

Az kisebbik általagért adtunk

U. fl. 1 d. 40.

Urunk ő nagysága parancsolatjára, mely költ 2. Augusti, Deli Jánosnak és Óragyártó Györgynek adtunk, vitték Várad Jánosnak, ő nagysága udvarbirájának, 100 ónos pléhet

U. fl. 12.

23,000 zsendelszeget 100 p. d. 4.

U. fl. 9 d. 20.

Urunknak ő nagyságának küldett Szikszai György egy virágos aranyas kupát;

7. Aug. parancsolá ő nagysága, hogy megtisztíttassuk, és adtunk aranyat hozzá munkájával	U. fl.	3.
Urunk ő nagysága parancsolatjából csináltatott velünk Rhédai Pál uram 8 üveg palaczkot, egy vastag pinczetokot, mely tölt	pro fl.	11 d. 77 $\frac{1}{2}$.
Urunk ő nagysága parancsolatjára, mely költ 11. die Octobris, küldettünk 110 kopját	U. fl.	33 d. 19.
110 kopjavasat	U. fl.	7 d. 70.
Udvarbíró U. Váradi János kéretett ajtó festeni 3 pfont gyontár	U. fl.	1 d. 5.0
Urunk ő nagysága parancsolatjára, mely költ 22. Octobris, adtunk Kőmives Antalnak és Diószegi Istvánnak a kőmiveseknek, kik Déván műeltenek	U. fl.	90.
— Az kolozsvári ötveseknek, kik az fejérvári toronynak az öt gombját megara-nyozták, adtunk költségre	U. fl.	10.
Urunk ő nagysága parancsolatjára, mely költ 13. Septembris, adtunk 16. Decembris Kemény Boldizsár uramnak az fo-garasi kapitánnak 6 zárt	p. fl.	20.
— Anno Domini 1614. die 9. Maÿ Gyula János uramnak, az konyhamesternek adtunk 4 cub. tritici 1 p. f. 3. d. 32. . . .	U. fl.	9 d. 28.
1614. 13. Augusti. Az portára való ajándék közben adtunk Rhédai Pál uramnak	U. fl.	295 d. 62.
In summa teszen	fl.	1664 d. 76 $\frac{1}{2}$.

Anno domini 1614. die 17. Decembris Descriptum est.

Oldalt: Nota 1614. die 18. Decembris.

Ez — signált dolgokat acceptálván urunk ő nagysága, usque in f. 152 d. 30. Adtunk még kész pénzüll hozzá, úgymint f. 197 n. 70., mely pénzt ő nagysága komornyikának, Bornemisza Tamásnak tette kezéhez Asztalos István és Bak János praes. sign. testimonio.

Notarius m. p.

VIII. 1619. a. u. 16.

Prudentes ac circumspecti domini et confratres nostri nobis honorandi. Salutem ac servitiorum paratam commendationem.

Netalán lehet Kegyelmetek értésére, hogy mostan urunk ő

felsége parancsolatját minekünk is hozák, hogy minden szerszámostól jó ruhával száz gyalognak ez jelen való hónap augusztusnak utolsó napjára szerét tegyék, három-három hónapért adván nekik, mivel pedig nem ítéljük semmiképpen, a mint az ő felségének írt levelünknek és igaz mentségünknek parájából Kegyelmetek megértheti, hogy annyi számú gyalognak szerét tehessük; kérjük és intjük annak okáért Kegyelmeteket, hogy oda küldött levelünket ő felségének. minthogy késedelmet az dolog nem kíván és ő felségét is concernálja, mennél hamarébb exhibeálja és alázatosan instáljon, hogy ő felsége méltó mentségünket szeme eleiben vévén, méltóztassék az gyalogoknak számát szállítani, mely könyörögszűnkre való resolútióját ő felségének mindjárt Kegyelmetek adja értésünkre, hadd tudhassuk magunkat mihez tartani és az késedelem miatt kárban ne essünk. Cancellárius uramnak pedig nem árt megjelenteni, ha derekason ő felsége nem szállítaná a gyalogok számát, tehát ő felségének kezgyelmes tetszése ha arra menne, pénzt adnánk az gyalogok helyett, Kegyelmetek hatszáz forintig vagy valamennyivel többet promittálván; mindazonáltal Kegyelmetek is jól gondolkodván és a dolgot serio megruminalván, azon igyekezzék és azt az scopust tegye fel, hogy mennél kevesebbre szállithassa az summát. Ebben pedig a dologban úgy viselje Kegyelmetek magát, mintha innét tőlünk felőle Kegyelmeteknek semmi tanúsága nem volna, hanem csak maga tetszéséből, mintegy közszerencsére forgatná és indítaná az pénz ígérésit és adást az gyalogok helyett. Tartsa meg az szent isten Kegyelmeteket jó egészségben. Datum in civitate Colosvar, die 16. mensis Augusti Anno Domini 1619.

Prudentibus et circumspectis Dominationibus Vestris
confratres ad serviendum paratissimi
Primarius et Regius Judices,
caeterique jurati cives civitatis
Colosvar.

P. S. Az ő felsége mandatumának is mását ezen levelünkben includálván, elküldöttük.

Külsőim: Prudentibus ac circumspectis dominis Petro Szőlősi, Georgio Gaszner, Stephano Dési et altero Stephano Rázmán, juratis civibus civitatis Colosvar, nunc in certis negotiis Albam Juliam expeditis ac delegatis etc. dominis confratribus nobis honorandis.

XI. 1626. a ug. 29.

Anno 1626 die 29 Augusti Urunkat ő Felségét városunkban bevárván, constituáltak ő kegyelmek ilyen ordinantiát.

Rendeltettek Tordára Urunk
eleiben :

Bennek Henzler uramat s
Csanádi Antal uramat.

Az mezőn kik ő felségét excipi-
álják :

Stephan Puelacher és
Seres alias Szécsi István.

Urunk ő felsége palotájában
lesznek :

Segesvári Lőrincz
Tököli János deák.

Az konyhán :
Nyilas István
Kozma András.

Aszszonyunk palotájában :
Teleki Mátyás
Marton Neeb.

Az konyhára :
Szebeni Mihály
Kovácsi Gáspár.

Gubernator Uram ő Nagysága
palotájában :

Johannes Illyefalvi
Marton Telman.

Az konyhára :
Tölcséres Péter.

Fő bor mellett lesznek :
Huszár Péter.

Abrak bor mellett :
Hari Mihály deák
Stephan Braller.

Asztal bor mellett :
Fodor János
Lerincz Rhedner.

Czipósütők :
Malthes Hann
Illyefalvi István.

Zabosztók :
Lutsch István
Székely Lőrincz.

Szénaosztók :
Ács János
Lutsch János.

Serhez való gondviselő :
Kömies Szőcs Péter.

Mükösi Mátyás kenéztől vétettek az sáfárok berbécseket Nro 36.
fl. 20.

Bornemisza Lászlótól zabot cub. 50.

Árpát cub. 8.

Viczei Pétertől zabot cub. 48.

Erre fl. 30.

Item az óvárban felszedett zabra fl. 28. d. 78.

Item Werner Györgytől cub. 7.

Erre fl. 3. d. 56.

Közli: SZABÓ GYULA.

NAPLÓKÖNYV 1632-BOL.

(Benkő József irományai közül.)

ELSŐ KÖZLEMÉNY.

Elöljáró beszéde a kibocsátónak.

Első Rákóczi György erdélyi fejedelem mindennapi vadászásában mennyi vadat veretne, asztalánál mikor kik ülnének, követek honnan s mikor jönnének hozzája, mikor és hol járna (sőt egyebeket is miket cselekednék) egy arra rendeltetett inasának arra szorgalmatos gondot kell vala viselni, s naponként felírni. Ezt írja Szalárdi János siralmas magyar krónikája negyedik könyvének tizenötödik részében; hogy pedig ebben valóságos igazat írjon, által látja, aki elméjére veszi, hogy Szalárdi ezen fejedelem udvarában, mint belső íródeák (secretarius) némely esztendőket töltött.

Azt vélem azért, hogy az haza dolgait tudni kívánók örömetst látnának valamely naptöltő könyvet (diariumot), melyből ítéletet tehetnének Rákóczi fejedelem udvari rendtartásairól és dolgainak folytatásáról. Ime éppen olyan könyvecske ez, melyet a Szalárdi jegyzése szerint készített a fejedelemnek valamely udvari embere; de ki lett légyen az név szerént, nem tudhatni: minthogy az írásnak mind elejét, mind hátulját a régiség elvesztette; s a megmaradtott levelek közül is némelyeket az egerek elrágtanak.

Írtam le tulajdon kezeimmel az írónak maga saját írásából, melyre nem régen talált vala sáros-berkeszi méltóságos Mósa László úr, második nemes székely gyalog ezredbéli tudós és minden tudományhoz tartozó dolgokat nagyon szerető kapitány; és jó szível velem közölte, mint némely más írásokból is cselekedett. Ugyan ezen írásnak, melynek nyolczad részben vagynak..... szélességre (mint az ilyen jegyzőkönyvek többire formáltatnak;

nem pedig hosszára, miként a rendszerént való könyvek) szabott 60 levelei (foliumi) mássát én leíratván a dicsérettel említett kapitány úr számára, magától megnyertem, hogy az eredeti írás a kolozsvári reformatum kollegyiom könyvházába tétetessék emlékezetnek okáért.

Csonka lévén az írás, csak azt láthatni feltéve benne, hogy a jegyzések kezdődvén Szent-György havának 16-ik napján, folynak szakadatlanul minden napokra, Szent-Jakab havának 23-ik napjáig; de az esztendőnek száma fel nem találtatik; mindazáltal kilehet találni, a külföldi követeknek a fejedelemhez való jövésekből és az házbélieknek idegen udvarokba való küldtetésekből, a fejedelemnek utazásából és egyéb környűlláló dolgokból, melyek más írásokban feljegyeztettek, hogy ez a naptöltő könyvecske 1632-ikben szerkesztettetett össze. Az országgyűlése is, mely pünkösdi havában volt, ezt bizonyítja, jöllehet az országgyűlés végezéseinek elejébe tétettetett napszám, mely azon hónapnak első napja, különböz egy keveset ezen könyvben feljegyeztetett napszámtól. Mely különbség csak abból származottnak lenni láttatik, hogy talán a gyűlés (Diaeta) a maga székére tartozó dolgokat pünkösdi havának 5-dik napján kezdette folytatni, ámbár annak az hólnapnak első napjára hívatott vala össze Fejérvárra.

Mindenek, valakik ez írást nálam látták, hasznosnak és a kinyomtatásra méltónak ítélték: nem vélem, hogy ezután is sokan találtassanak oly kicsinyre látók, a kik különböző ítélettel légyenek. Mert ugyan is alkalmasint kinézhetni ebből, minemű foglalatosságai voltanak az akkori fejedelemnek, és szertartása udvarának; láthatni sok főrendbéli személyeket, kik maradvány nélkül fogytanak el; láthatják másfelől némely úri s nemesi nemzetségek magok régi atyáikat a fejedelem asztalánál ülni, követségében s egyéb dolgaiban járni; szemlélhetni a kiment és bejött követeket s több affélét. Vagynak ugyan közben-közben oly aprólékos dolgok is, melyek megjegyzést alig érdemlenének magokra: de azokat is, a nagyobbakkal való összeíratatásokra nézve, hiba lett volna kihagyni.

Írtam Közép-Ajtán 1780-ik esztendőben, pünkösdi havának 1-ső napján.

Benkő József. m. k.

Megajándékoza ezzel gubernialis consiliarius Kenderesi Mihály úr Kolozsvárt, 1816. Jul.

Kazinczy Ferencz.

Péntek 16-ik ápril (1632.) Reggel érkezett meg Mihacz Ferencz Brassóból levelekkel. Azután írt ő naga és Patakra bocsátá Patay Sámuel.

Valának ő naga asztalánál ebéden: cancellarius uram ő nagysága, Gelleji uram ő kegyelme, Bánházi . . . ő kegyelme, Kapi András uram ő nsga, Baresai Sándor uram ő kme, Gyarmati Tamás uram ő kme.

Ebéd után. Jött Váradról Csomaközi uramtól katona levelekkel. Azután postát bocsátott ő naga Szebenbe levelekkel. Azután érkezett meg a kolozsvári posta ott való bírótól.

Valának az ő nsga asztalánál vacsorán: Alstedius uram ő kme, Biszterfeldius uram ő kme, Bojti István uram ő kme, Piskátor uram ő kme, Baresai Sándor uram ő kme, Gyarmati Tamás uram ő kme.

Szombat 17. Reggel jött urunkhoz gróf uram szolgálja Ecsedből levelekkel. Azután egy udvari katonát Nagy Pál uramhoz küldé ő naga levéllel. Meg azután ment udvari katona Bánfi Ferenczhez levéllel.

Valának ő nsga asztalánál ebéden: Kapi András uram ő nsga, Semsey János uram ő kme, Baresai Sándor uram ő kme, Borsay Péter uram ő kme.

Ebéd után hozott Kornizs Zsigmond uram szolgálja levelet. Meg azután Vingartról Mikó úr levelet. Azután ő nsága kiment vadászni és csak késő estvére jött be és fogatott ő nsga 1 gimot, 3 özet, 6 nyúlát és két rókát. Az úton találta ő nsgát egy váradi katona levéllel.

Valának az ő nsga asztalánál: cancellarius uram ő nsga, Alstedius uram ő kme, Kapi András uram ő nsga, Balon Péter uram ő kme.

Vasárnap 18. Reggel hozott az öreg Bethlen István uram szolgálja urunknak levelet. Azután bocsátotta el ő naga az váradi katonát. Meg azután Mikó uram szolgálját is elbocsátotta ő naga.

Valának ő nsga asztalánál: Kapi András uram ő nsga, Balon Péter uram ő kme, Putnoki György uram ő kme, püspök uram ő kegyelme, Delipi Farkas uram ő kme, Semsey János uram ő kme.

Ebéd után jött Csomaközi uramtól Váradról katona levelekkel. Hoztak szamos-újvári udvarbírótól levelet.

Valának ő nsga asztalánál: Mikó Ferencz uram ő nsga, Balon Péter uram ő kme, Semsey János uram ő kme, Alstedius uram ő kme, Gyarmati Tamás u. ő kme, Borsai Péter uram ő kme.

Hétfő 19. Reggel bocsátotta el ő nsga az öreg Bethlen István uram szolgálját. Meg azután az Kornizs Zsigmond uram szolgálját is elbocsátatta. Bocsátotta el ő nsga az váradi katonát is választal.

Valának ő nagysága asztalánál: Kapi András uram ő nsga, Gelleji uram ő kme, Semsey János uram ő kme, Mikó Ferencz uram ő nsga, Toldalagi János uram ő kme, Balon Péter uram ő kme.

Ebéd után. Bocsátotta el ő nsga az szamos-újvári embert választal. Azután meg Maurer Mihályt Zednéczére bocsátotta el ő nsga. Meg azután Kelyemesi Andrást Patakra bocsátotta el ő nsga.

Valának ő nsga asztalánál: Mikó Ferencz uram ő nsga, Putnoki György uram ő kme, Balon Péter uram ő kme, Alstedius uram ő kme, Gyarmati Tamás uram ő kme, Semsey János uram ő kme.

Kedd 20. Reggel jött meg a szebeni posta ott való bírótól levéllel. Azután ő nsga kiment vala vadászni és egy erdőt meghajtatott az gyalogokkal ő nsága, mely fogatott ő nsága 5 szarvast, 2 őzet, 2 nyulat, és egy rókát is. Ebédet is ott kin ett ő nsga.

Valának ő nsga asztalánál: Kapi András uram ő nsga, Nagy Pál uram ő kme, Garázda István ő kme, Mikó Ferencz uram ő nsga, Semsey János uram ő kme, Balon Péter uram ő kme.

Ebéd után. Jött ő nsga be, mint egy három órákor délután. Bocsátott ő nsga postát Kolozsvárra bíróhoz.

Vacsorát az nap nem ett ő nsgok.

Szerda 21. Reggel hozott urunknak Ecsedből gróf uram szolgája levelet. Azután ment udvari katona Angyalosi Ferenczhez levéllel. Meg azután érkezék egy váradi katona levelekkel.

Valának ő nsga asztalánál: cancellarius uram ő nsga, Nagy Pál uram ő kme, Nagy Pálné asszonyom ő kme, Kapi András uram ő nsga, Semsey János uram ő kme, püspök uram ő kme.

Ebéd után. Érkezett be Fejérvárra palatinus uram urunkhoz költ becsületes követe úgymint Kéri János uram ő keme. Azután érkezék munkácsi katona Fűdvári János.

Valának ő nsga asztalánál: Mikó Ferencz uram ő nsga, Balon Péter uram ő keme, Alstedius uram ő kelme, Piscator uram ő kme.

Csötertek 22. Reggel érkezék havas-alföldi vajda postája levelekkel. Azután hozott egy rab.... Meg azután ment posta Szebenbe levelekkel.

Valának ő nsga asztalánál: Mikó Ferencz uram ő naga, Balon Péter uram ő kme, Hetey Bálint uram ő kme, Nagy Pál uram ő kme, Putnoki György uram ő kme, Semsey János uram ő kelme.

Ebéd után. Írt ő nsga maga leveleket és postát bocsátott ő nsga Patakra. Jött meg a kolozsvári posta ott való bírótól levelekkel. Jött meg Angyalosi Ferencztől az udvari katona.

Valának ő nsga asztalánál: Kapi András uram ő nsga, Putnoki György uram ő kme, Bisterfeldius uram ő nsga (sic), Semsey János uram ő kme.

Péntek 23. Reggel jött meg onnéd kívül Fáy István levelekkel Patakról. Meg ő nsga könyörgés után az követet felho-

zatván, szembe lőtt véle. Azután ő nsga Pap Mártont Megyesre bocsátta.

Valának ő nsga asztalánál: cancellarius uram ő nsga, Kapi András uram ő nsga, püspök uram ő kegyelme, Semsey János uram ő kme, Gelleji uram ő kegyelme, Barcsai Sándor uram ő klme.

Ebéd után. Ebéd felett érkezett meg Bánfi Zsigmond, Toldalagi Ferencz portárul. Azután ő nsga postát bocsátott Újvárbá az pattyantúsért. Azután bocsátotta el ő nsga az váradi katonát választal.

Valának az ő nsga asztalánál: Kapi András uram ő nsga, Bisterfeldius uram ő kme, Semsey János uram ő kme, Alstedius uram ő kme, Piscator uram ő kme, Balon Péter uram ő kegyelme.

Szombat 24. Reggel jött meg a szebeni király bírótól a posta levelekkel. Meg az követet ő nsga szekeren felhozatván lejött szembe véle. És ugyanakkor meg is vendéglette ő kegyelmét.

Valának ő nsga asztalánál: követ Kéri János uram ő kme, Kapi András uram ő nsga, Nagy Pál uram ő kegyelme, Alstedius uram ő kegyelme, Barcsay Sándor uram ő kme, Ugron Pál uram ő kme, Balon Péter uram ő kme, cancellarius uram ő nsga, Mikó Ferencz uram ő nsga, püspök uram ő klme, Gelleji uram ő kegyelme, Piscator uram ő kme, Bisterfeldius uram ő kme, Fay István uram ő kegyelme. Adta meg ő nsga a Szent-György poharát.

Ebéd után bocsátotta el ő nsga az havasalföldi vajda postáját levelekkel. Meg azután a munkácsi katonát is elbocsátotta ő nsga.

Az nap vacsorát ő nagok nem ettek.

Vasárnap 25. Reggel ő nsga Barcsay Sándor uramat Lander-Fejérvárra expedálta. Azután hoztak vizaknai kamaraispántul levelet. Meg azután a kolozsvári bírótul hoztak levelet.

Valának ő nsga asztalánál: Kapi András uram ő nsga, Török János uram ő klme, Fáy István ő klme, Gelleji uram ő klme, Ugron Pál uram ő klme, Semsey János uram ő klme.

Ebéd után hoztak beszterczei bírótul urunknak levelet ő nsgának, meg azután érkezék egy szerencsi katona levelekkel. Iratott ő nsga temesvári basának levelet, és az illyei kapitánynak is hogy ő az basának szálló levelet elküldje. Azután ő nsga Keszi Jánost Bonyhára küldé Alia uramhoz, azután ment posta Demény Ferenczhez, vitt udvari katona Sándor Lászlónak és Gyarmatinak leveleket, azután bocsátotta el ő nsga vizaknai kamaraispán szolgáját. Azután a kolozsvári embert is választal bocsátá el ő nsga.

Valának ő nsga asztalánál: Nagy Pál uram ő kegyelme, Fáy István uram ő kegyelme, Semsey János uram ő kme, Alstedius uram ő klme, Piscator uram ő kegyelme, Bisterfeldius uram ő klme.

Hétfő 26. Bocsátotta el ő nsga a beszterczei embert választ-

tal. Jött be Figidi Mihály uram, és Vámosi István uram. Hozott egy katona Pap Mártontól Megyesről levelet. Azután bocsátotta el ő nsga az szerencsi katonát. Az követet ő naga felhozatván jött utólszor szembe véle. És megis vendéglette ő kmét utólszor.

Valának az ő nagysága asztalánál: követ Kéri János uram ő kme, Kapi András uram ő nagysága, cancellarius uram ő nsga, Nagy Pál uram ő kme, Fay István uram ő kegyelme, német kapitány uram ő kme, Ugron Pál uram ő kme, Török János uram ő kme. Ebéd felett jött meg Décei Bálint.

Ebéd után. Viszont ő nsga az követtel beszélgetvén, az leveleket kezébe adá és expedialá; de az nap el nem ment, hanem másnap; hozott Balasi Ferencz uram szolgálja urunknak levelet.

Valának ő nsga asztalánál: cancellarius uram ő nsga, Nagy Pál uram ő kme, Nagy Pálné asszonyom ő kme, Fay István uram ő kme.

Kedd 27. Reggel ment el palatinus uram követe Kéri János uram ő kegyelme, azután ő naga írt és postát bocsátott Patakra, azután jött egy katona Váradról Csomakezi uramtól levelekkel.

Valának ő nsga asztalánál: Nagy Pál uram ő kme, Vámosi István uram ő kme, Semsey János uram ő kme, Figidi Mihály uram ő kme, Balon Péter uram ő kme, Fay István uram ő kme.

Ebéd után bocsátotta el ő nga Balasi Ferencz uram szolgáját választal, azután érkezék az szamosujvári posta levelekkel, meg azután érkezék egy váradi katona levelekkel, de ő nsága még az nap bocsátotta el mind a két váradi katonát, akkor jött meg Keszi János, Alia Sámuel uramtól.

Vacsorát az nap ő nsgok nem ettek.

Szerda 28. Hozott Csiszár István szolgálja urunknak levelet, az elment, hoztak az fogarasi udvarbírótól urunknak levelet, azután Székelyi Lászlót Karkóba küldötte ő nsga Toldi uram.

Valának ő nsga asztalánál: cancellarius uram ő nsga, Figidi Mihály uram ő kme, Semsey János uram ő kme, Mikó Ferencz uram ő kme, Balon Péter uram ő kme, Fay István uram ő kme.

Ebéd után bocsátotta el ő nsga Csiszár István szolgáját, meg fogarasi embert is, azután ő nsga isten áldomásából Vinczre indúlt, de az vadkertbe nyulászat ő nsga és fogatott 2 özet és 2 nyúlát, akkor bocsátotta el ő nsga Barcsai Ákost porta felé, akkor érkezett be budai vezérnek urunkhoz ő nságához költ becsületes Ali csauz követe, mely jó magyar is volt, azután érkezék egy váradi katona is levelekkel.

Valának ő nga asztalánál: Toldi György uram ő kme, Fay István uram ő kme, Semsey János uram ő kme, fő német kapitány uram ő kme, Putnoki György uram ő kme, vice német kapitány uram ő kme.

Csötörtök 29. Bocsátotta el ő nsga az váradi katonát levelekkel, azután ő nsága a törököt felhozatván, szembe lett vele;

hoztak Fejérvárról herczeg uramtól levelet, iratott ő nsga az szászsebesi bírónak levelet, melyet az vinczi udvarbíró küldé el.

Valának ő nsga asztalánál: Toldi György uram ő kme, Fay István uram ő kme, német főkapitány uram ő kme, Semsey János uram ő kme.

Ebéd után ő nagok ki mentek vala nyúlászni és fogatának csak 5 nyulat és egy őzet; jött meg Pap Márton Megyesről levelekkel, bocsátott ő nsga postát Barcsai Akos után levelekkel, azután érkezék egyik pataki posta levelekkel.

Valának ő nsga asztalánál: Toldi György uram ő kme, fő német kapitány uram ő kme, Semsey János uram ő kme, Balon Péter uram ő kme.

Péntek 30. Reggel predicatio után ő naga megint az török követet fel hozatván, jött szembe vele, és akkor ugyan el is bocsátá ő nsga, azután ment három udvari katona gróf uramhoz, kik leveleket is vittek és gróf uramnak ő nságának hat száz forintot is, azután érkezék az vajda postája, mely jelenti urunknak követek jövetelét.

Valának ő nsga asztalánál: Mikó Ferencz uram ő nsga, venci predictor uram ő klme, Semsey János uram ő klme, fő német kapitány uram ő klme, Balon Péter uram ő klme, Putnoki György uram ő klme.

Ebéd után ő nsga Fáy István uramat az mezei katonákhoz bocsátta, azután ő nsga isten áldomásából Venczről Fejérvár felé indúlt, és nyulászott is, fogatott ő nsga 4 nyulat, azután bejött ő nsga, akkor jött meg Bécsből Pécsi László levelekkel.

Valának ő nsga asztalánál: cancellarius uram ő nsga, Semsey János uram ő kme, Alstedius uram ő kme, Bisterfeldius uram ő klme.

Ebben az hónapban fogatott ő nsga 7 szarvast, 16 őzet, 36 nyulat és öt rökát.

Soli deo gloria. Május, szombat 1. Mentek az ifjak, és az udvari katonák közül is egy-néhányan az havasalföldi vajda urunkhoz két követe eleibe, azután hoztak szamosujvári udvarbírótól urunknak levelet, az követek pedig ebédre jöttek be Fejérvárra.

Valának ő nsga asztalánál: Mikó Ferencz uram ő nsga, Balon Péter uram ő klme, Fay István uram ő klme, Keresztesi Pál uram ő klme, Toldi György uram ő klme, vice német kapitány uram ő klme.

Ebéd után hoztak Kolosvárról urunknak levelet az ott való bírótól, akkor jött meg Mikes Zsigmond uram.

Valának ő nsga asztalánál: Mikó Ferencz uram ő nsga, Figidi Mihály uram ő klme, szebeni király bíró uram ő klme, szebeni polgármester uram ő klme.

Vasárnap 2. Predicatio után ő nsga az havasalföldi vajda követeit szekerén fel hozatván, lejött ő nsga szembe vélek, kik hozának ő nsgának két vég vont aranyat, egy kék festett lovat, azon igen gazdag aranyos szerszám és gazdagon szkofiom arannyal varrott czafrang, meg egy pej kantáros lovat szerszám nélkül.

Valának ő nsga asztalánál: Keresztesi Pál uram ő klme, Nagy Pál uram ő klme, beszterczei bíró uram ő klme, köhalmi király bíró uram ő klme, Balasi Ferencz uram ő klme, Toldi György uram ő klme, Balásházi László uram ő klme, Semsey János uram ő klme.

Ebéd után ment posta Kapi uram után, azután jött Zólyomi uramnak Farkas György nevű fő ember szolgálja levéllel.

Valának ő nsga asztalánál: cancellarius uram ő nsga, Toldalagi János uram ő klme, Mikó Ferencz uram ő nsga, Semsey János uram ő klme.

Hétfő 3. Reggel jött Váradról katona Csomaközi uramtól levelekkel, bocsátotta el ő nsga az kolosvári embert, azután fel hozatván az követet, meg szembe jött ő nsga véle.

Valának ő nsga asztalánál: Kornizs Zsigmond uram ő nsága, Erdélyi István uram ő klme, Keresztesi Pál uram ő klme, cancellarius uram ő nsga, Mikó Ferencz uram ő nsga, Nagy Pál uram ő klme. Veselényi Boldizsár uram ő klme, Csefey László uram ő klme, Gelleji uram ő klme, Nemes Tamás uram ő klme, Toldalagi János uram ő klme, Balásházi László uram ő klme, Balasi Ferencz uram ő klme, Daniel Mihály uram ő klme, pöspek uram ő klme, Alstedius uram ő klme, szebeni polgármester uram ő klme, köhalmi király bíró uram ő klme.

Ebéd után. Asztalnál vígan lakván, tánczoltanak négy óráig, bocsátotta el ő nsga az újvári szabadost választal, mely kolosi és széki kamara ispányunknak is vitt levelet, ekkor bocsátta el ő nsga az váradi katonát.

Valának ő nsga asztalánál: Piscator uram ő klme, Bisterfeldius uram ő kegyelme, Fay István uram ő klme, Putnoki György uram ő klme, Gerendi Márton uram ő klme, Semsey János uram ő klme.

Kedd 4. Reggel jött Váradról katona Csomaközi uramtól levelekkel, azután ő nsga postát bocsátott Kolozsvárra, azután hoztak fogarasi udvarbírótól levelet, meg azután Kővárról jött egy szabados levéllel, bocsátott ő nsga postát Angyalosi Ferenczhez, íratott ő nsga Segesvárra levelet, praefectus küldi el.

Valának ő nsga asztalánál: Bethlen Péter uram ő nsga, Kassay István uram ő klme, Haller Péter uram ő klme, Erdélyi István uram ő klme, Borsos Tamás uram ő klme, Minczenti Gábor uram ő klme.

Ebéd után jött Zólyomi uram ő nsga szolgálja levelekkel, bocsátotta el ő nsga az fogarasi embert választal, azután meg bocsátotta el ő nsga az váradi katonát is, meg azután az kővári szabadost is elbocsátá, azután ő nsga ki ment vala szekeren mulatni, de estvére bejött ő nsga és írt postára leveleket, és megírván az brassai postát, postára bocsátá ő nsga.

Vacsorát nem ettek ő nsgok.

Szerda 5. Kezdetett el isten áldomásából az országgyűlése Fejérvárat, akkor jött meg Bohér Simon Brassóból levelekkel, azután meg érkezék egy katona Váradról levelekkel.

Valának ő nsga asztalánál: Gyulafi Sámuel uram ő nsga, Kemény

János uram ő klme, Mikes Zsigmond uram ő klme, Apafi György uram ő klme, Nagy Pál uram ő klme, szebeni polgármester uram ő klme.

Ebéd után jöttek be ő nsga magyarországi fő ember szolgálái majd negyven lóval, azután hozott egy görög temesvári basától urunknak levelet, iratott ő nsga újbárai udvarbírónak levelet, praefectus küldi el.

Valának ő nsga asztalánál: Kornizs Zsigmond uram ő nsga, Figidi Mihály uram ő klme, Possay Gáspár uram ő klme, Mikó Ferencz uram ő nsga, Paladi Ferencz uram ő klme, Ráskai Ferencz uram ő klme.

Csötörtök 6. Jött meg az kolozsvári posta levelekkel bírótól, azután jött Peteháziné asszonyom szolgálja levéllel, azután az követeket felhozatván ő nsga, utolszor jött szembe vélek, és akkor ugyan meg is vendéglette.

Valának ő nsga asztalánál: követ Szphathar Mihály uram ő klme, követ Spothár Miklós uram ő klme, Nagy Pál uram ő klme, Bethlen István uram ő nsga, Kapi András uram ő nsga, Erdélyi István uram ő klme.

Ebéd után elbocsátotta ő nsga az követeket, de másnap reggel mentek el, azután érkezett meg Olasz János uram levelekkel.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán: Alia Sámuel uram ő nsga, Figidi Mihály uram ő klme, Semsey János uram ő klme, Toldi György uram ő klme, Paladi Ferencz uram ő klme, Fay István uram ő klme.

Péntek. 7. Bocsátotta el ő nsga Peteháziné asszonyom szolgáját válaszszaal, azután ő nsga Semsey Jánost expedíálta az vajdához, meg azután Fay Istvánt is expedíálta az basához ő nsga.

Valának ő nsga asztalánál ebéden: Kornizs Zsigmond uram ő nsga, brassai bíró uram ő klme, Pajor Demeter uram ő klme, fő német kapitány uram ő klme, Marko vajdáné asszonyom ő nsga, Kornizs Ferencz uram ő nsga, brassai polgár uram ő klme, Figidi Mihály uram ő klme.

Ebéd után jött Szamosújvárból szabados az udvarbírótól levelekkel, de azt urunk mindjárt elbocsátotta válaszszaal.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán: Mikó Ferencz uram ő nsga, Figidi Mihály uram ő klme, Tuldi György uram ő klme, Possai Gáspár uram ő klme.

Mentek el az havasalföldi vajda követei.

Szombat 8. Bocsátotta el ő nsga Zólyomi uram szolgáját, Farkas György urat, azután jött meg az másik pataki posta levelekkel.

Valának ő nsga asztalánál ebéden: az öreg Bethlen István uram ő nsga, Mikó Ferencz uram ő nsga, Daniel Mihály uram ő klme, beszterczei polgár uram ő klme, Alia Sámuelné asszonyom ő nsga, Erdélyi István uram ő klme, Kassay István uram ő klme, beszterczei bíró uram ő kegyelme.

Ebéd után ő nsgok kimentek volt mulatni szekéren, de estvére be jöttek, jött akkor Váradról Csomaközi uramtól katona levéllel, jött be akkor Csernel György uram ő klme.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán Mikó Ferencz uram ő nsga, Kemény János uram ő klme, Horváth György uram ő klme, Nagy Pál uram ő klme, Toldi György uram ő klme, Nemes Tamás uram ő klme.

Vasárnap 9. Írt ő nsga leveleket és postát bocsátott ő nsga Váradra, azután ő nsga Csernel urammal jött szembe, azután udvari katonát küldte ő nsga követek után levelekkel.

Valának ő nsga asztalánál ebéden Kapi András uram ő nsga, Toldi György uram ő klme, Horváth György uram ő klme, Bornemisza Pál uram ő klme, Csernel György uram ő klme, Vitéz György uram ő klme.

Ebéd után postát bocsátott ő nsga Fáy István után egy vég atlaczczal, azután ő nsga Bohér Simont Désre bocsátá.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán Mikó Ferencz uram ő nsga, Csernel György uram ő klme, Ibrányi Mihály uram ő klme, Nagy Pál uram ő klme, Altstediur uram ő klme, Kamuti Miklós uram ő nsga.

Küldette ő nsga Imecz Mojseset moldvai vajdához látogatás-képen.

Hétfő 10. Hozott egy váradi katona Patakról Róthi uramtól leveleket, bocsátotta el ő nsga az előbbi váradi katonát, postát bocsátott ő nsga Brassóba az bíróhoz.

Valának ő nsga asztalánál ebéden Kornizs Zsigmond uram ő nsga, Fő német kapitány uram ő klme, Erdélyi István uram ő nsga, Bornemisza Pál uram ő klme.

Ebéd után érkezett meg Barcsay Sándor uram temesvári basától, jött szabados kővári udvarbírótól és újvári udvarbírótól is. Bocsátott ő nsga postát Kolozsvárra kamara ispánhoz.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán. Nagy Pál uram ő klme, Bornemisza Pál uram ő klme, Figidi Mihály ő klme, Ibrányi Mihály ő klme, Vitéz György uram ő klme, Pharago András ur ő klme.

Kedd 11. Reggel jött ő nsga Barcsai Sándor urammal szembe, azután bocsátotta el ő nsga az váradi katonát, meg azután bocsátotta el ő nsga az újvári szabadost válasszal. Hoztak fogarasi udvarbírótól urunknak levelet.

Valának ő nsga asztalánál ebéden. Az öreg Bethlen István uram ő nsga, Csernel György uram ő klme, Horváth György uram ő klme, kolosvári polgár uram ő klme, Bánfi Jánosné asszonyom ő klme, Mikó Ferencz uram ő nsga, Kemény János ő klme, kolosvári bíró uram ő klme.

Ebéd után jött Csomaközi uramtól Váradról katona levelekkel, azután érkezék meg Bohér Simon Désről, bocsátotta el ő nsga fogarasi embert válasszal.

Vacsorát ő ngok nem ettek.

Szerda 12. Érkezett meg Kelyemesi András levelekkel, azután más postát bocsátott ő nsga Váradra, azután meg az váradi katonát is elbocsátotta ő nsga.

Valának ő nsga asztalánál ebéden. Erdélyi István uram ő klme, Csernel György uram ő klme, szászsebesi polgár uram ő klme, Nagy

Pál uram ő klme, Bethlen György uram ő klme, szászsebesi királybíró uram ő klme.

Ebéd után ment asszonyunk ő nsga Bocsárdra temetésre, Macskásiné asszonygyal, könyörgés után urunk is lovagolni ment, öt órára jött be ő nagysága, jött meg a kolosi posta levelekkel.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán. Alia Sámuel uram ő nsga, Bisterfeldius uram ő klme, Alstedius uram ő klme, Paládi Ferencz uram ő kegyelme.

Csötörtök 13. Reggel jöttek Munkácsról katonák Balling uramtól levelekkel; hozott zalaknai számtartó Sisbonától urunknak levelet, azután bocsátotta el ő nsga az másik váradi katonát is.

Valának ő nsga asztalánál ebéden. Kornizs Zsigmond uram ő nsga, Balasi Ferencz uram ő klme, Paladi Ferencz uram ő klme, Kornizs Ferencz uram ő nsga, Borsos Tamás uram ő klme, Vitéz György uram ő kegyelme.

Ebéd után Angyalosi Mihályt expediálta ő nsága, azután ő nsga kiment nyulászni és fogatott 1 gímfiat és 2 nyulat, csak estvefelé jött be ő nsga, asszonyunkkal együtt.

Valának ő nagysága asztalánál vacsorán. Mikó Ferencz uram ő nsga, Nagy Pál uram ő klme, Bornemisza Pál uram ő klme, Praepostváriné asszonyom ő nsga, Haller Györgyné asszonyom ő nsga, Kapi Andrásné asszonyom ő nsga.

Péntek 14. Bocsátotta el ő nsga az munkácsi katonákat válasszal, érkezék egy ujjvári szabados udvarbírótól levelekkel, bocsátotta el ő nsga az zalaknai számtartót válasszal.

Valának ő nsga asztalánál ebéden. Keresztesi Pál uram ő klme, Püspök uram ő klme, Bisterfeldius uram ő klme, Csernel György uram ő klme, Gelleji uram ő klme, Alstedius uram ő klme.

Ebéd után érkezett meg egyik váradi posta, mely pataki leveleket is hozott, azután ő nsga meg más postát is bocsátott Brassóba, bocsátotta el ő nsga az ujjvári szabadost.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán. Mikó Ferencz uram ő nsga, Csernel György uram ő klme, Bisterfeldius uram ő klme, Alia Sámuelné asszonyom ő nsga, Alstedius uram ő klme, Piscator uram ő klme.

Szombat 15. Reggel ő nsga Harasztosít bocsátotta az követ-hez levéllel, azután meg egy udvari katonát Enyedre Péter deákhoz, azután ő nsgok kimentek vala vadászni, ebédet is Jaté nevű faluban ettek ő nsgok. Végezték el az országgyűlését.

Valának ő nsga asztalánál ebéden. Mikó Ferencz uram ő nsga, Alia Sámuel ő nsga, Bojti István uram ő klme, Aliané asszonyom ő nsga, Putnoki György uram ő klme, Mikes Zsigmond uram ő klme.

Ebéd után meg vadászott ő nsga és fogatott 2 szarvast, 2 őzet, csak este felé mint egy hat órakor jött be ő nsgok, jött akkor bírótól posta Brassóból levelekkel, ugyan akkor jött meg Maurer Mihály is Ledniczéről.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán: Mikó Ferencz uram ő nsga, Alstedius uram ő klme, Aliané asszonyom ő nsga, Czernel György uram ő kegyelme.

Vasárnap 16. Reggel iratott urunk Bethlen István uramnak, udvari katona vitte el, azután hoztak kolozsvári bírótól levelet, akkor bocsátotta el ő nsga az brassói postát levelekkel.

Valának ő nsga asztalánál ebéden. Kapi András uram ő nsga, Erdélyi István uram ő klme, Kalyi Pál uram ő klme, Alia Sámuelné asszonyom ő nsga, Bornemsza Pál uram ő klme, Vados Mihály uram ő klme.

Ebéd után postát bocsátott ő nsga Szamos-Ujvárra levelekkel, azután érkezék más váradi posta levelekkel, akkor estve felé érkezett be moldvai vajda követe.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán. Mikó Ferencz uram ő nsga, Alia Sámuel uram ő nsga, Paladi Ferencz uram ő klme, Alia Sámuelné asszonyom ő nsga, Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Bornemisza Pál uram ő klme.

Hétfő 17. Reggel ment el Bornemisza Pál uram Genő felé, azután ő nsga az moldvai vajda követivel jött szembe.

Valának ő nsga asztalánál ebéden. Mikó Ferencz uram ő nsga, Gelleji uram ő klme, Possai Gáspár uram ő klme, Czernel György uram ő klme, Paladi Ferencz uram ő klme, Horvát Mihály uram ő klme.

Ebéd után ő nsga Bay Györgyöt Patakra bocsátá levelekkel, azután meg Kovács Istvánt Máramarosba küldé ő nsga, jött meg egyik posta Brassóból levelekkel.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán. Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Toldi György uram ő klme, Pöspek uram ő klme, Paladi Ferencz uram ő klme.

Vacsora után ő nsga postát bocsátott Patakra levelekkel.

Kedd 18. Jött Csomaközi uramtól Váradról katona levelekkel, azután ő nsga postát bocsátott Kapi uram után, meg az követtel jött szemben és el is bocsátotta akkor ő nsga.

Valának ő nsga asztalánál ebéden. Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Alstedius uram ő klme, Mikes Zsigmond uram ő klme, Gelley Zsigmond uram ő klme, Toldi György uram ő klme, Vadas Mihály uram ő klme.

Ebéd után ő nsgok ki mentek volt Sászsebes felé az lovakat látni, de estvére bejöttek ő ngok. Jöttek Munkácsról Balling uramtól levelekkel katonák, jött meg az szamos-ujvári posta levelekkel.

Vacsorát az nap ő nsgok nem ettek.

Szerda 19. Bocsátotta ő nsga az váradi katonát levelekkel, jött gróf Bethlen Péter uram szolgája levéllel, küldött ő nsga udvari katonát Kolozsvárra levelekkel.

Valának ő nsága asztalánál ebéden. Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Paladi Ferencz uram ő kegyelme, Raskay Ferencz uram ő klme, Czernel György uram ő klme, Mikes Zsigmond uram ő klme, Horváth Mihály uram ő klme.

Ebéd után ő nsga postát bocsátott Váradra Czompközi uramhoz, jött Nagy Pál uram szolgája levéllel, ment udvari katona Macskási uramhoz levéllel.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán. Gróf uram ő nagysága, Alstedius uram ő klme, Belényesi János uram ő klme, Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Mikes Zsigmond uram ő klme, Paladi Ferencz uram ő nagysága.

Csötörtök 20. Ment udvari katona Kolozsvárra Kassay uramhoz levéllel, meg azután más katona Erdélyi István uramhoz, bocsátotta el ő nsga az munkácsi katonát válasszal.

Valának ő nsga asztalánál ebéden. Az öreg Bethlen István uram ő nsga, az ifju Bethlen István uram ő nsga, Mikes Zsigmond uram ő klme, Grófné asszonyom ő nsga, Pöspek uram ő klme, Paládi Ferencz uram ő kegyelme.

Ebéd után jött meg az váradi posta Csomaközi uramtól levelekkel, jött meg egy posta, mely Kapi uramhoz járt, ment posta Erdélyi István uramhoz, ment posta Mike Ferencz uramhoz.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán. Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Bisterfeldius uram ő klme, Alstedius uram ő klme, Paládi Ferencz uram ő klme.

Péntek 21. Bocsátotta el ő nsga Horváth Kristófot Lengyelországba, meg azután Balpatakit Enyedre bocsátotta ő nga, hozott Kapi uram szolgája urunknak levelet.

Valának ő nsga asztalánál ebéden. Alstedius uram ő klme, Mikes Zsigmond uram ő klme, Olasz János uram ő klme, Bisterfeldius uram ő klme, Horváth Mihály uram ő klme, Ráskai Ferencz uram ő klme.

Ebéd után ő nsgok kimentek vadászni és csak későn estvére jöttek ő nsgok be, fogatának 2 szarvast és egy borját. Akkor jött meg Harasztosi az követtel levéllel, jött munkácsi katona: Idümában más munkácsi katona is jött.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán. Dániel Mihály uram ő klme, Bisterfeldius uram ő klme, Alstedius uram ő klme, Olasz János uram ő klme,

Vacsora után jött meg Armpruster János portáról.

Szombat 22. Reggel bocsátotta el ő nsga az munkácsi katonákat, azután ő nsgok kimentek vadászni és ugyan ebédet is ott kinn ettek ő nsgok.

Valának ő nsga asztalánál ebéden: Kékedi Zsigmond uram ő nga, Horváth Mihály uram ő klme, Putnoki György uram ő klme, Ráskai Ferencz uram ő klme.

Ebéd után még vadászott ő nsga és csak késő estve jöttek be ő nsgok, fogatának 3 gímot, 1 szarvast, 2 őzet, 2 borját. Jött két katona Faragó Andrástól levéllel, akkor jött meg Balpataki Enyedről.

Valának ő nsga asztalán vacsorán. Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Ráskai Ferencz uram ő klme, Bojti István uram ő klme, Paladi

Ferencz uram ő klme, Mikes Zsigmond uram ő klme, Horvát Mihály uram ő kegyelme.

Vasárnap 23. Postán bocsátotta ő nsga Keszi Jánost Kolozsvárra, meg ezután ment posta Szebenbe levelekkel, azután érkezett meg az dési posta.

Valának ő nsga asztalánál ebéden : Kékedi Zsigmond uram ő nga, Daniel Mihály uram ő klme, Székely Mojzes uram ő klme, Ráskai Ferencz uram ő klme, Csernel György uram ő klme, Gelleji uram ő klme, Alstedius uram ő klme, Paládi Ferencz uram ő klme.

Ebéd után hozott Görögh Sándor Nagy Pál urunktól levelet, azután az kolozsvári b rótól is hoztak levelet, küldött ő nagysága udvari katonát Macskási uramhoz.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán. Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Alstedius uram ő klme, Ráskay Ferencz uram ő klme, Csernel György uram ő klme, Paládi Ferencz uram ő klme, Mikes Zsigmond uram ő kegyelme.

Hétfő 24. Reggel asszonyunk ő nsga Vinczre ment ebédre, hozott zalaknai számtartó Lisbona Jánostól levelet, azután postát bocsátott ő nsga Kolozsvárra, azután érkezék az dési posta levelekkel.

Valának ő nsga asztalánál ebéden. Kékedi Zsigmond uram ő nga, Székely Mojzes uram ő klme, Kanási Gergely uram ő klme, Balási Ferencz uram ő klme, Paládi Ferencz uram ő klme, Ráskai Ferencz uram ő kegyelme.

Ebéd után iratott urunk harminczadosoknak leveleket, praefectus küldé el, jött meg Macskási uramtól az udvari katona, jött be asszonyunk ő nsga Vinczről (Alvinczről).

Valának ő nsga asztalánál vacsorán. Kornizs Zsigmond uram ő nsga, Nagy Pál uram ő klme, Apafi György uram ő klme, Dániel Mihály uram ő klme.

Kedd 25. Reggel idején ő nsgok vadászni mentek és ugyan ebédet is ott kinn ettek ő nsgok.

Valának ő nsgok asztalánál ebéden. Kékedi Zsigmond ő nagysága, Kornizs Ferencz uram ő nsga, Garázda István uram ő klme, Nagy Pál uram ő klme, Mikes Zsigmond uram ő klme, Paládi Ferencz uram ő kegyelme.

Ebéd után még vadászott ő nagysága, csak későn estve jöttek ő nsgok be és fogatának 3 szarvast, 2 őzet és egy borját, jött meg Keszi János Kolosvárról, azután érkezék az posta is Kolosvárról bírótól, azután jött váradi katona oda járt postával együtt.

Vacsorát ő nsgok nem ettek.

Szerda 26. Jött Erdélyi István uram szolgája urunkhoz levéllel, azt urunk mindjárt elbocsátá válaszsza, azután érkezék posta Désről levelekkel, azután ő nsga Barbély Istvánt Patakra bocsátá.

Valának ő nsga asztalánál ebéden. Kornizs Zsigmond uram ő nsga, Kemény János uram ő klme, Széke y Mojzes uram ő klme, Apafi György uram ő klme, Kornizs Ferencz uram ő nsga, Bethlen György uram ő kegyelme.

Ebéd után jött havasalföldi vajda postája urunkhoz levelekkel, azután bocsátotta el ő nsga az váradi katonát.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán. Gróf Bethlen István uram ő nsga, Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Kemény János uram ő klme, Mikó Ferencz uram ő nsga, Macskási Ferencz uram ő klme, Toldi György uram ő kegyelme.

Csötörtök 27. Hozott Erdélyi István uram szolgája urunknak levelet, bocsátotta el ő nsga az havasalföldi vajda postáját, hozott posta Kővárból is, Tordáról is levelet.

Valának ő nsga asztalánál ebéden. Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Macskási Ferencz uram ő klme, Kanási Gergely uram ő klme, Nagy Pál uram ő klme, Kemény János uram ő klme, Bethlen György uram ő klme.

Ebéd után ő naga Föltótit az követhet bocsátta csak Enyedre, azután ő nsga postát bocsátott Kolozsvárra.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán. Gróf Bethlen István uram ő nsga, Macskási Ferencz uram ő klme, Horváth Mihály uram ő klme, Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Nagy Pál uram ő klme, Ráskay Ferencz uram ő klme.

Péntek 28. Hoztak szebeni király bírótól urunknak levelet, azután érkezett egy váradi katona levelekkel, bocsátotta el ő nsga Erdélyi István uram szolgáját, ő nsga minek előtte predicationa ment volna, gróf uramat, cancellarius uramat, és Macskási uramat, az varrott veres bársony szekérrel, és két száz lovassal: az római császár ő felsége urunk ő nságához két becsületes főkövete cancellarius úgymint Senyey István uram ő nsga eleibe bocsátotta: mely ugyan az nap tizenkét órára ide Fejérvárra érkezett be, melyet nagy tisztességgel fogadtak. Mely száztizt lóval, két hintóval, két kocsival és egy társzekér jött be.

Valának urunk ő nsga asztalánál ebéden. Az öreg Bethlen István uram ő nsga, Apafi György uram ő kegyelme, Ráskay Ferencz ő klme, Kapi András uram ő nsga, Nagy Pál uram ő kegyelme, Paladi Ferencz uram ő klme.

Délután bocsátotta el ő nsga az váradi katonát levelekkel, azután érkezék az Bornemisza Pál uram szolgája levéllel, azután jött posta Kovács Istvántól levéllel.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán. Mikó Ferencz uram ő nsga, Alia Sámuel uram ő nsga, Garázda István uram ő klme, Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Paladi Ferencz uram ő klme, Borsai Péter uram ő klme.

Szombat 29. Bocsátotta el ő nsga az váradi katonát levelekkel, azután bocsátotta el ő nsga Bornemisza uram szolgáját

száz társzekérrel; azután ő nsga udvari katonát küldött Kovács Istvánhoz, meg az szebeni embert is elbocsáttá ő nsga, érkezett meg a pataki posta levelekkel, mely azt hozta hírül, hogy lengyel követek is jönnek, jött meg a kolozsvári posta is bírótúl.

Valának ő nsga asztalánál ebéden. Kornizs Zsigmond uram ő nsga, Kornizs Ferencz uram ő nsga, Ráskay Ferencz uram ő klme, Horváth Mihály uram ő klme, Toldi György uram ő klme, Czernel György uram ő klme, Paladi Ferencz uram ő klme, Bojti István uram ő klme.

Ebéd után jött meg a brassói posta ott való bírótúl levelekkel, azután ő nsga postát bocsátott Szebenbe.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán. Mikó Ferencz uram ő nsga, Alstedius uram ő kegyelme, Keresztesi Ferencz uram ő klme, Czernel György uram ő klme, Bisterfeldius uram ő kelme, Toldi György uram ő klme.

Pünkösöd napja vasárnap 30. Bocsátott ő nsga udvari katonát temesvári basához levéllel, azután hozák Barcsai Zsigmond uram levelét, azután érkezék egy váradi katona levelekkel.

Valának ő nsga asztalánál ebéden. Az öreg Bethlen István úr ő nsga, gróf Bethlen István uram ő nsga, Zólyomi Dávid uram ő nsga, Apafi György uram ő kegyelme, Czernel György uram ő klme, Apafi Györgyné asszonyom ő klme, Kornizs Zsigmond uram ő nsga, cancellarius uram ő nsga, Kassay István uram ő klme, Kornizs Ferencz uram ő klme.

Ebéd után hoztak brassaiak urunknak levelet, meg Kolozsvárról is hoztak levelet.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán. Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Alstedius uram ő kegyelme, Czernel György uram ő kegyelme, Bisterfeldius uram ő klme.

Pünkösöd hétfő 31. Reggel jött Bereczkéről Beke Márton-túl katona levelekkel, azután jött meg az szebeni posta. Praedictio után ő nsga cancellarius uramat és Mikó uramat az varrott szekéren követért küldé, melyet felhozván ő nsga az urunk, az urakkal együtt: úgymint az öreg Bethlen István urammal, gróf Bethlen István urammal, Zólyomi urammal, Kornizs Zsigmond urammal, és Kapi urammal az ebédlő palotába eleibe menvén, ott negyed nap múlva kezét fogott ő nagysága véle, és bemenvén az audientiaházba, az követ magyarul reponálni kezdé, ő elvégeztén, viszont urunk is maga szép magyar szókkal excipiálá, azután az követ császár levelét urunknak nyujtá: meg azután urunk Bakos István uramnak, Forgách István uramnak és Hédervári uramnak, kik az követtel együtt jövének be, kezeket foga: és úgy a követet jobbkéz felől ültetvén, beszélgetett urunk ő nagyságánál, akkor ő nsga a követet ott marasztván, meg is vendéglette. Az követet két kis urak, ő nsgok magok mosdatták, urunkot pedig gróf uram és Zólyomi uram ő nsga.

Valának ő nsga asztalánál ebéden. Maga követ főhelyen Sennye István uram ő nagysága, azután urunk ő nsga, gróf Bethlen István uram ő nsga, Zólyomi Dávid uram ő nsga, Mikó Ferencz uram ő nsga, Bakos István uram ő klme, Nagy Pál uram ő klme, Hedervári uram ő klme, az öreg Bethlen István ő nsga, Kornizs Zsigmond uram ő nsga, cancellarius uram ő nagysága, Kapi András uram ő nsga, Apafi György uram ő klme, Kassai István uram ő klme, Forgács István uram ő klme.

Ebéd után ő nagysága beszélgetvén egy kis ideig az követel, megint ugyanazon urakkal és azon szekéren az szállására kísértette ő nsga. Ugyan az nap érkezett be Fejérvárra az temesvári basa urunkhoz két fő török követe 14 lóval, azután bocsátotta el ő nsga a váradi katonát, meg azután hoztak Kolozsvárról levelet.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán. Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Gelley uram ő kegyelme, Tóldi György ő kegyelme, Possai Gáspár uram ő klme, Nagy Pál uram ő klme, Toldalagi János ur ő klme, Paladi Ferencz uram ő klme, Petki István uram ő klme.

— Ebben az hónapban fogatott ő nagysága vadászásiban: 13 szarvast, 4 gimfiat, 4 őzet és 2 nyulat.

Soli deo gloria. Junius pünkösöd kedd 1. Urunk praedicatio után az török követet felhozatván, szembe jött ő nagysága véle, mely hozott egy pej lovat, de csak szerszám nélkül, 3 festett agarat.

Valának ő nsga asztalánál ebéden. Kapi András uram ő nsga, Bakos István uram ő kegyelme, Püspök uram ő kegyelme, Mikes Zsigmond uram is klme, Ráskay Ferencz uram ő klme, Alstedius uram ő kegyelme, fő német kapitány uram ő klme, Paladi Ferencz uram ő klme.

Jött be lengyelországi generalis Sztaniszló Koniczpolski urunkhoz ő nsgához, két fő strázsamester lengyel követe 14 lóval.

Ebéd után jött Váradról Csomaközi uramtól katona levelekkel.

Vacsorát ő nsgok nem ettek.

Szerda 2. Reggel bocsátotta ő nsga Monoki Mihályt és Horváth Mihályt postán Patakra levelekkel, azután meg postát bocsátott ő nsga Brassóba bíróhoz, bocsátotta el ő nsga Beke Márton katonáját.

Valának ő nsga asztalánál ebéden. Kornizs Zsigmond uram ő nagysága, Kornizs Ferencz uram ő nsga, Toroczky Zsigmond uram ő kegyelme, Gyarmati Tamás uram ő klme, Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Csernel György uram ő klme, Paládi Ferencz uram ő klme, fő német, kapitány úr ő klme.

Ebéd után érkezett meg Semsey János uram havasalföldi vajdától; meg ő nsga a császár követit felhozatván másszor jött szembe véle.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán. Bakos István uram ő kegyelme,

Horváth György uram ő klme, Székely Mojses uram ő klme, Borsay Péter uram ő klme, Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Csernel György uram ő klme, Bethlen György uram ő klme, Raskay Ferencz uram ő klme.

Csötörtök 3. Könyörgés után ő nsága az lengyel követet felhozatván jött szembe ő nagysága véle harmadnapra ; meg azután a török követtel is jött ő nga másodszor is szembe.

Valának ő nsga asztalánál ebéden. Mikó Ferencz uram nsga, Csernel György uram ő klme, Gyarmati Tamás uram ő klme, Borsai Péter uram ő klme, Alia Sámuel uram ő nsga, Balási Ferencz uram ő klme, Vadas Mihály uram ő klme, Semsey János uram ő klme.

Ebéd után bocsátotta el ő nsga Szenes Mátét Désre levelet is vitt, azután ő nsgok kimentek vadászni és csak hét óra felé jöttek ő ngok be, fogatának két gímot ő nsgok.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán. Gróf Bethlen István uram ő nsga, Nagy Pál uram ő klme, Raskay Ferencz uram ő klme, Zolyomi Dávid uram ő nsga, Csernel György uram ő klme, Paladi Ferencz uram ő klme.

Jött meg Borbély István Patakról levelekkel.

Péntek 4. Postát bocsátott ő nsga Kőhalomba a király biróhoz ; jött meg az fogarasi és máramarosi posta.

Valának ő nsga asztalánál ebéden. Gróf Bethlen István uram ő nsga, Kassay István uram ő klme, Paladi Ferencz uram ő klme, Apafiné asszonyom ő kegyelme, Apafi György uram ő klme, Balási Ferencz uram ő klme.

Ebéd után érkezett temesvári posta magyar deákja urunkhoz levéllel, azt ő nsga egy óra múlva lovon felhozatván szembe jött vele, azután ő nsga postát bocsátott Máramarosba Kovács Istvánhoz.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán Bakos István uram ő kegyelme, Dániel Mihály uram ő klme, Bojti István uram ő klme, Csernel György uram ő klme, Paladi Ferencz uram ő klme, Vadas Mihály uram ő klme.

Szombat 5. Ő nagysága postát bocsátott Patakra levelekkel azután ő nsga az törököt felhozatván szembe jött vele másszor, meg aztán ő nsga Csáki László uram szolgáját bocsátotta el, meg azután Bottyányiné fő ember szolgáját is ; azután ő nsga az lengyel követet felhozatván jött utólszor szembe véle, és akkor ugyan el is bocsátotta ő nsga.

Valának ő nsga asztalánál ebéden Kornizs Zsigmond uram ő nsga, Csernel György uram ő klme, Farago András uram ő klme, Kapi András uram ő nsga, Toldi György uram ő nsga, Török János uram ő klme.

Ebéd után ő nsga postát bocsátott gróf uram ő nsga után levelekkel, akkor ment el az első temesvári basa követe, úgymint : Oszmán aga Fejérvárról választal ; bocsátotta el ő nsga Szalánczi István uram szolgáját portára levelekkel, meg azután ment posta Kolozsvárra.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán Zólyomi Dávid uram ő nsga, püspök uram ő klme, Töldi György uram ő klme, Balási Ferencz uram ő klme, Nagy Pál uram ő klme, Csernel György uram ő klme.

Vasárnap 6. Reggel érkezett meg az brassai posta Portáról levelekkel, azután jött Kőváról szabados levelekkel, meg azután érkezék egy váradi katona, Csomaközi uramtól, hozott Erdélyi István uram szolgája levelet, jött Kolozsvárról posta ott való bírótól levelekkel, azután ő nsga az lengyel követet felhozatván, melyet immár el is expedíált volt ő nsga, szembe jött vele, és akkor meg is vendéglette.

Valának az ő nsga asztalánál ebéden követ Brezovszki György uram ő klme, Kapi András uram ő nsga, Toldi György uram ő klme, Kornizs Zsigmond uram ő nsga, Zólyomi David uram ő nsga, Nagy Pál uram ő klme.

Ebéd után ment el az temesvári basa magyar deákja urunktól expedíaltatván, azután ő nságához maga az római császár követe feljövén, ő nsga maga szekeren, és maga udvara népével beszélgetett urunkkal, és ugyan vacsorán is urunk megmarasztotta, és az kertben vacsoráltak.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán követ maga fő helyen Sennyey István uram ő nsga, urunk ő nsga, asszonyunk ő nsga, Kornizs Zsigmond uram ő nsga, cancellarius uram ő nsga, Zolyomi Dávid uram ő nsga.

Hétfő 7. Reggel jött urunkhoz gróf uram szolgája odajárt postával együtt Hunyadról, bocsátotta el ő nsga az brassai postát levelekkel, azután bocsátotta el ő nsga az váradi katonát is.

Valának ő nsga asztalánál ebéden Zólyomi Dávid uram ő nsga, Csernel György uram ő klme, Paladi Ferencz uram ő klme, Alia Sámuel uram ő nsga, Nagy Pál uram ő klme, Toldi György uram ő klme.

Ebéd után, ment el az lengyel követ, kivel mentek udvari katonák is Váradig és vittek az váradi udvarbírónak hatszáz forintot urunktól, azután érkezett meg Horváth Kristóf Patakról levelekkel, meg azután jött meg az kőhalmi posta is.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán Nagy Pál uram ő klme, Alstedius uram ő klme, Bisterfeldius uram ő klme, Csernel György uram ő klme, Piscator uram ő klme, Bojti István uram ő klme.

Kedd 8. Reggel bocsátta el ő nsga gróf Bethlen István uram szolgáját válaszszaal, azután ő nsga postát bocsátott Beszterczére az ott való bíróhoz, azután hozott az újvári udvar bírótól az szabados levelet, meg azután ment posta Szászsebesbe lovakért.

Ebédet urunk ő nsga nem evett, de asszonyunk ett maga házába.

Ebéd után, postát bocsátott ő nsga Kolozsvárra, Pristik Lőrinczhez, azután bocsátotta el ő nsga az udvari szabadost válaszszaal, meg azután postát bocsátott ő nsga Brassóba levelekkel, azután érkezének munkácsi katonák Balling uramtól.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán Kassay István uram ő klme, Paládi Ferencz uram ő klme, Ráskai Ferencz uram ő klme, Csernel György uram ő klme, Possai Gáspár uram ő klme, Gyarmati Tamás ő klme, asszonyunk ő nsga nem evett vacsorát.

Szerda 9. Reggel jött urunkhoz ő ngához az öreg Bethlen István uram ő nsga Pongrátz Pál nevű komornikja levéllel, azután jött meg az szászsebesi posta.

Valának ő nsga asztalánál ebéden Bakos István uram ő klme, Forgács István uram ő nsga, Csernel György uram ő klme, Kassay István uram ő klme, Hédervári István uram ő klme, Nagy Pál uram ő klme, Szikszai Mihály uram ő klme.

Ebéd után ő nsga mindjárt ki ment nyúlászni az vadkertbe, de estvére be jött ő nsga és fogatott akkor ő nsga csak 2 nyulat.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán Bakos István uram ő klme, Forgács István uram ő nsga, Hédervári István uram ő klme, Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Nagy Pál uram ő klme, Csernel György uram ő klme, Possay Gáspár uram ő klme.

Csötörtök 10. Reggel ment posta gróf Bethlen István uram ő nsga után levéllel, azután érkezék havasalföldi vajda póstája levelekkel, meg azután ment más posta Fogarasba levelekkel, azután ő nsga cancellárius uramat és Kassay uramat veres bársony székén az római császár követeért küldé, melylyel ő nsga akkor utolszor jött szembe, és meg is vendéglette ő nsgát.

Valának ő nagyságának asztalánál ebéden. Fő helyen maga követ Sennyey István uram ő nga, azután urunk ő nga, cancellarius uram ő nga, Forgács István uram ő nga, fő német kapitány uram ő klme, Dániel Mihály uram ő kme, Kapi András uram ő nga, Kassay István uram ő klme, Hédervári István uram ő klme, Balási Ferencz uram ő klme, Nagy Pál uram ő klme.

Ebéd után ő nsga sokáig beszélgetett az követtel, azután ő nsga a császárnak ő felségének szóló levelet kezébe adá az követnek és ugyanakkor expedialá ő nsga két hét múlva az követ is búcsúzáván urunktól, szállására ment az urakkal. Azután érkezett török harmadmagával az temesvári basától csak postán urunkhoz ő nsghoz levéllel, azután ő nsga postát bocsátott Kolozsvárra, Tordára, Désre, azután érkezének meg más munkácsi katonák is. Jött meg Imetz Mojzes moldvai vajdától, melyet urunk ő nsga csak vajda látogatni küldötte volt oda; azután érkezett meg az első kolozsvári posta, meg azután postát bocsátott ő nsga gróf uramhoz ő nsgához.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán. Bakos István uram ő klme, Forgács István uram ő nsga, Paládi Ferencz uram ő klme, Imetz Mojzes uram ő klme, Balási Ferencz uram ő klme, Nagy Pál uram ő klme, Vadas Mihály uram ő klme, Ráskay Ferencz uram ő klme.

Péntek 11. Reggel ő nsga Inczédi Péter által az követnek

szép két aranyos öreg kupát praesentáltata be, meg lovász mester uram által egy szép fekete lovat, meg Bakos István uramnak két aranyos kupát. Forgács István uramnak két aranyos kupát, és egy lovat, Hedervári István uramnak két aranyos kupát, azután urunktól ő nsgtól két hét mulva expedjáltatván ment el Fejérvárról az római császár ő felsége követe. Erkezett meg az kolozsvári posta, azután ő nsga postát bocsátott Mikó uram után, akkor jött meg a száz városokról a posta.

Valának ő nga asztalánál ebéden. Kapi András uram ő nga, Nagy Pál uram ő klme, Paládi Ferencz uram ő klme, Csernel György uram ő klme, Kékedi Zsigmond uram ő nga, Balási Ferencz uram ő klme, Daniel Mihály uram ő klme.

Ebéd után jött gróf Bethlen István uram szolgálja oda járt postával együtt, azután bocsátotta el ő nsga az temesvári törököt, ment posta Kassay István uram után, azután bocsátotta el ő nsga gróf uram szolgáját válaszsza, expediálta ő nagysága havasalföldi vajda postáját.

Valának ő nga asztalánál vacsorán. Csernel György uram ő klme, Ráskay Ferencz uram ő klme, Gelley uram ő klme, Paládi Ferencz uram ő klme, Kavási Gergely uram ő klme.

Szombat 12. Reggel ő nsga mindjárt öt órakor vadászni ment, de asszonyunk ő nsga csak hét órakor ment urunk után, ugyan ebédet is ott kin ett ő nsga Drombár nevű faluba.

Valának ő nsga asztalánál ebéden. Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Csernel György uram ő klme, Putnoki György uram ő klme, Mikes Zsigmond uram ő klme.

Ebéd után. Meg vadászott ő nsga és csak estvére jött haza, fogatott ő nsga 2 gímot, 3 borját, 3 borzot és egy vad macskát. Erkezett Váradról katona, pataki levelekkel, azután érkezett be az Necapolisi Abasa basa urunkhoz ő nsghoz küldött török követe úgymint: Ihamet aga.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán. Kékedi Zsigmond ő nsga, Alstedius uram ő klme, Csernel György uram ő klme, Bisterfeldius uram ő klme, Paladi Ferencz uram ő klme, Semsey János uram ő klme.

Vasárnap 13. Reggel érkezett meg más váradi katona levelekkel, meg ő nsga praedicatio után az török követet felhozatván, lovon szembe lőtt ő nsga véle.

Valának ő nsga asztalánál Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Gelleji György uram ő klme, Semsey János uram ő klme, Csernel György uram ő klme, Piscator uram ő klme, Toldalagi János uram ő klme.

Ebéd után jöttek brassaiak, és hoztak levelet ott való bírótól, meg azután jött más váradi katona is, jött havasalföldi vajda p(ostája) urunkhoz levelekkel.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán. Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Paladi Ferencz uram ő klme, Semsey János uram ő klme, Csernel

György uram ő klme, Bisterfeldius uram ő klme, Ráskay Ferencz uram ő kegyelme.

Hétfő 14. Bocsátotta el ő nsga az havasalföldi vajda postáját válaszszaal, meg azután bocsátotta el ő nsga az váradi katonát, azután ment udvari katona Nagy Esaiáshoz levéllel.

Valának ő nsga asztalánál ebéden Kékedi Zsigmond uram ő klme, Csernel György uram ő klme, Possay Gáspár uram ő klme, Balon Péter uram ő klme, pöspek uram ő klme, Paladi Ferencz uram ő klme, Ráskai Ferencz uram ő klme, Kávási Gergely uram ő klme.

Ebéd után ő nsga Csernel György uramat és az több ő nsga fő ember szolgálait, kik gyűlésre be jöttek vala, meg ajándékozván kit postával, kit mással, haza Magyarországba bocsátotta ő nsga ő kemeket, azután ő nsga Fehérvárott egy végbe 2 hónapig lakván a sok követek miatt, kik csakhamar egymás után majd hárman is érkezének, kiket ő nsga expediálván, úgy indúlt el ő nsga Fehérvárról, Gyógyi ferdő felé, az nap ő nsga csak Vinczre ment éjszakára, de majd négy óraker jutott ő nsga oda, a török követet is maga után Vinczre hozatta ő nsga. Jött oda urunkhoz Serédiné asszonyom szolgálja levéllel, azután jött meg az Beszterczére járt posta, bocsátotta el ő nsga az másik váradi katonát is, bocsátott ő nsga postát Segesvárra, ment udvari katona gróf uramhoz Bábolnára levéllel.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán. Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Vinczi praedicator uram ő klme, Bellényesi János uram ő klme, szászsebesi király bíró uram ő klme, német kapitány uram ő klme, Mikes Zsigmond uram ő klme, Semsey János uram ő klme, vice német kapitány uram ő klme.

Kedd 15. Reggel ő nsga az törököt másodszor felhozatván, szembe lött ő nsga véle, és ugyanakkor harmadnap múlva el is expediálá, adván 20 frtot ő nsga néki *[mai időben 20 frt igen kevés pénz volna egy fejedelemhez, de az akkor annyit tett, mint most 100 frt, Benkü.]* Ő nsga Vinczről elindulván szekéren, vadászott az úton, de asszonyunk ő nsga és a kis urak, az az a fejedelem fiai, ő nsgok hajókba ott Vincznél beülvén, mind azokon jöttek ő nsgok az Maroson alá, azután urunk is fogatván 2 szarvast, 1 gímot és 2 nyúlát, az hajóba ült ő nsga is, és szinte Gyalmár nevű falúig jöttek ő nsgok az hajókon, ott ő nsgok ki szállván, ebédet ettek Gyalmáron ő nsgok.

Valának ő nsga asztalánál ebéden Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Putnoki György uram ő klme, Mikes Zsigmond uram ő klme, Semsey János uram ő klme.

Ebéd után ő nsgok csak hintó szekerekre ültek, és jöttek be éjszakára az Gyógyi fürdőbe, mely erdő között vagyon, jött oda Kamutiné asszonyom szolgálja, urunkhoz levéllel, azután jött posta Patakról levelekkel, azután bocsátotta el ő nsga Kamutiné

asszonyom szolgáját. Ő nsga mindjárt meg nem fűrdött, hanem estve felé, ő nsga puskázni ment az erdőkre csak harmad magával lovon, úgymint Kékedi Zsigmond urammal, Mikes urammal és Bohér Simonnal, két csatlósa is véle vala ő nsgval, és Kun Gorthárt egyik puskása, de gyalog. Ott urunk nem sok ideig mulatván, és egy őzet maga ő nsga meg lövén, visszajött ő nsga Gyógyi fürdőbe. Jött meg az udvari katona gróf uramtól.

Vacsorát ő nsgok nem ettek.

Szerda 16. Reggel ő nsga mindjárt puskázni ment az erdőkre, ugyanazokkal jött oda Bábolnáról gróf uram ő nsga, ebédre jött meg urunk ő nsga és lőttek meg 1 gímot.

Valának ő nsga asztalánál ebédén gróf Bethlen István uram ő nsga, Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Kun Gorthát uram ő klme, Szénási Péter uram ő klme, Bánfi Jánosné asszonyom ő klme, Mikes Zsigmond uram ő klme, vincei praedicator uram ő klme, Kaproneczai György uram ő kegyelme.

Ebéd után ő nsga ideig kártyát játszván indult el, azután onnét asszonyunkkal együtt, de kis urak ő nsgok ott maradtak, és ment urunk vadászni Maros közepén néminemű kis szigetcskét hajtattott ő nsga meg, és fogatott benne egy öreg szarvast, azután ő nsga be jött onnét Gyógyra, Kun Gothár uramhoz vendégségbe, ugyan Kun Gothár uram kastélyába, érkezék oda egy brassai posta levelekkel, bocsátotta el ő nsga Serédiné asszonyom szolgáját válaszsza, jött praefectus szolgája urunkhoz levéllel, ugyan az nap érkezett Vinczre havasalföldi vajda urunkhoz két becsületes Para lógofet nevű követe.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Mikes Zsigmond uram ő klme, Putnoki György uram ő klme, Toldalagi János uram ő klme, Pécsi László uram ő klme, Kelyemesi András uram ő klme, Bánfi Jánosné asszonyom ő klme, Kun Gorthátné asszonyom ő klme, Ebényi Miklósné asszonyom ő klme, Gothár uram kisebbik hajadon leánya, más öregebbik hajadon leánya, Kun Gothár uram ő klme.

Csötörtök 17. Reggel urunk vadászni ment, asszonyunk pedig meg az fürdőbe, urunk ő nsga ebédet ott kinn ett az mezőn.

Valának ő nagysága asztalánál ebédén gróf Bethlen István uram ő nsga, Toldalagi János uram ő klme, Kaproneczai György uram ő klme, Szénási Péter uram ő klme, Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Macskási János uram ő klme, Mikes Zsigmond uram ő klme.

Ebéd után ő nsga jött Bábolnára gróf uram udvarházához vendégségbe, fogatott ő nsga akkor 6 gímot, 3 gim fiát, 4 őzet, 1 dar. Erkezék oda egy posta Patakról levelekkel, azután meg ment posta Megyesre az bíróhoz, akkor érkezett be Fejérvárra vajda Darowszki nevű lengyelországi palatinusnak urunkhoz kelt becsületes Nagyszombati István nevű követe, jött Fejérvárról posta az praefectustól levelekkel.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán Kapi András uram ő nsga, gróf Bethlen István uram ő nsga, Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Rédei Ferencz uram ő nsga, Mikes Zsigmond uram ő klme, Váradi Ferencz uram ő klme, Szénási Péter uram ő klme, Kelyemesi András uram ő klme, Bánfi Jánosné asszonyom ő klme, Toldalagi János uram ő klme, Putnoki György uram ő klme, Török János uram ő klme, Pécsi László uram ő klme, Bellényesi János uram ő klme, Gargócz Boldizsár uram ő klme, Horváth János uram ő klme. Két asztalra valának, jóllehet nem muzsikáltak, de mindazonáltal vígan tartotta gróf uram urunk ő nsgát

Bocsátotta ő nsga az fejeérvári postát válasszal.

Péntek 18. Praedicatio után indult meg ő nsga Bábolnáról, és Földnél által kötözvén az Maroson, Szászvárosra jöttek ő ngok ebédre.

Valának ő nsga asztalánál ebéden. Gróf Bethlen István uram ő nsga, Kapi András uram ő nsga, Török János uram ő klme, Bánfi Jánosné asszonyom ő klme, Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Toldalagi János uram ő klme.

Ebéd után ő nga onnét elindulván estvére Vinczre jött ő nga, érkezék oda egy fogarasi posta levelekkel, akkor jött meg Kovács István uram ő klme.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán: jött akkor: Zólyomi Dávid uram ő nsga, Toldalagi János uram ő klme, Mikes Zsigmond uram ő klme, Bánfiné asszonyom ő klme, Kékedi Zsigmond uram ő nsga, német kapitány uram ő klme, jött gróf uram szolgálja urunkhoz levéllel.

Szombat 19. Reggel ő nsga Vinczről megindulván, ebédre Fejérvárra jött ő nsga, az két követ is oda jött Vinczről. Ő nsga az havasalföldi vajda követét is felhozatván szembe jött véle, azután bocsátotta el ő nsga gróf uram szolgálját válasszal.

Valának ő nsga asztalánál ebéden Zólyomi Dávid uram ő nsga, Nagy Pál uram ő klme, Balon Péter uram ő klme, Bánfiné asszonyom ő klme, Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Mikes Zsigmond uram ő klme.

Ebéd után ő nsga az lengyel követet felhozatván szembe lött ő nsga véle, azután érkezék egy váradi katona levelekkel.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán, Zólyomi Dávid uram ő nsga, Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Balon Péter uram ő klme, Apafi György uram ő klme, Nagy Pál uram ő klme, Mikes Zsigmond uram ő klme.

Közli: ABAFI LAJOS.

A FELSŐ VÁRMEGYEI RENDEK

KASSAI GYŰLÉSÉNEK ACTÁI

1683-BÓL.

NEGYEDIK ÉS BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY.

Kit megértvén az nemes statusok, újabb nemzeti vitélő Klobusiczky Ferencz, Bakay István, Döry András, Görgöy Miklós és Baranyay Ferencz uramék által izentünk ő nagyságának, hogy ő nagysága egyszeri kegyelmes resolútiója szerint az meg lett limitációban nyugodjék meg s ne convelláltassék, azon végbe ment distributio etc. tekintse ő nagysága az sok condescensiót etc.

Az alatt az szabad városokban lakó catholicusok adván be egy supplicatiót, hogy ők sem az tisztekben sem pedig más egyéb közdolgokban nem adhibeáltatnak, sem pedig religiojoknak nincs szabad exercitiumja, melyet elolvassván, sok pro et contra való discursusok continuáltattak mind addig.

Még Klobusiczky uramék urunktól megérkeztek, referálván, hogy ő nagysága azt mondá, ne talántán azon vármegyékben az kik panaszkodnak, hasonló condescensio lehet, de a mi nagyobb, ha vagy az holdotságra való faluk elpusztulnak, vagy hadat kellene szaporítani ő nagysága nem felelhet reá, hogy azon limitatio megmaradhasson s ne augeáltassék; mindazáltal erről ő nagysága majd maga emberei által ad resolútiót, s megizeni opinióját.

Egy helveticus praedicator bejövén, panaszsképen jelenté, hogy Monoky praedicator házára reá ment a török, s 28 forintot és egyéb holmikat követelt rajta; kívánta azért, hogy ennek meg-orvoslásában fáradozzanak az nemes státusok, kinek replicáltott, hogy mind erről s mind más egyéb ehhez hasonló dolgokról urunkat ő nagyságát requiráljuk etc.

Melczér János úr is panaszt tévén, nemzeti Jánoky Farkas úr ellen, hogy az anyját ő kegyelmének az sírból megbolygatta, kiásván s megfosztatván, kiről kívánta ő kegyelme az nemes statusok assistentiáját.

Annak utána nemzeti Klobusiczky Ferencz, Dobay János és Baranyay Ferencz uramék az tegnapelőtti követséget referálták; az néhai Butkay István úr árvái dolgában kegyelmes urunk ő nagysága fejedelmi kegyelmességet ajánlván az nemes statusoknak s méltó instantiáját látván, azon árváknak meg nem vonja kegyelmességét s az maga emberei declarálja tetszését ő nagysága. Nagy Mihály úr dolgában pedig azt adta ő nagysága válaszul, hogy vi armistitii mindezek a vármegyék ő nagyságának cedáltattak, nem engedi, hogy ő kegyelme propter non comparitionem megkárosíttassék.

Ezen közben nemzeti Szepessy Pál, Szalay Pál, Ubrisy Pál, és Radics András uramék kegyelmes urunktól ő nagyságától declaráltak, hogy ő nagysága egy holnapig kész várakozni a templomok restitutiójára, az kik az olyan elfoglalt templomokat meg nem restituálták az alatt restituálják; az urak dolgában, hogy az kik nem hivattattak az gyűlésre, most lehetetlen hogy már hivattassanak, egyébiránt is azok nem táborozván ő nagyságával. Az mi gróf Homonnay Zsigmond ur dolgát illeti, abban ő nagyságának más consideratioja vagyon. Az Lessenyey úr és LB Rutkay árvák dolgát a mi illeti, az elsőrül kész ő nagysága iratni a mesternek, hogy supersedeáljon az ő kegyelme ellen való processustól; az árvák dolgában pedig ő nagysága az másik félt is meg akarja hallani; az limitált hadak distribúciója iránt pedig ő nagysága úgy resolvált, hogy mivel Pest, Pilis, Zolth és Nógrád vármegyéknek nagy terhére vagyon az reájok limitált had, azért ő nagysága nem tudván, hogy ha azon vármegyékben nem léssen-e hasonló condescensio, azt javálja, hogy azon vármegyékből 500 gyalogot vegyünk el s azokat az szabad városokban osztván, az mostani ott lévő hadakat, ne computálják az limitált számban. Nemes Szepes vármegye pedig vegye magára a decem lanceatusokra distribuált száz lovast s osza el proportionaliter; nemes Beregvármegyében való ő nagysága jószágira vetett 600 lovast azoknak három száza legyen gyalog, a többi ha lovasul marad is. Az három száz lovast pedig cseréljék el az nemes vármegyék gyalogot adván érettek; és mivel ő nagysága nemes Saáros, Szepes és Abaujvármegyékben fog telelni, felesed magával lesz pedig, azért ő nagysága intimálja, hogy ezen három vármegyének valami könnyedséget tegyük. Ezután az nemes státusok azt az 300 lovast csak nemes Saáros és Zemplény vármegyékre akarván osztani, s azok helyet, annyi számú gyalogot eximálni, azon két nemes vármegyei követei annak nem annuálhatván, nemzeti Görgöy Boldisár és Baranyay Ferencz uramék által tudakoztattak, Szepessy Pál uramtól, miként kellessék azt érteni, s nem az több nemes vármegyékre kell-e azokat elosztani. Kik megtérvén referáltak, hogy urunk ő nagysága elméje ott

járt, azon két vármegye cserélje el azt az 300 lovast, gyalogot adván érte, mindazáltal Szepessy úr, Szalay Pál uramhoz igazítván ő kegyelmeket, ott is hadta, hogy tudakozódjanak az mint-hogy oda menvén, Szalay Pál uram azt mondá, hogy nemes Abaújvármegyére is tendált kegyelmes urunk ő nagysága discursussa, és azt azon fundamentombúl, minthogy nemes Abaúj, Zemplény és Saáros vármegyék egyszer már megalkudtak s mindenik bizonyos számú hadat váltalt magára, az kit (ő nagysága Munkácson laktában) nem tartottak, és azért ezen három vármegye ossza el egymás között.

Die 19. Januar, sessio 8.

Holott újabb controversia moveáltatot a religio állapotjában, ki is sok kiáltozás után ujabban maradván, tiszteletes Illyefalvy István, Mokcsay János, Kubinyi Ádám, Tarczaly Ferencz, és Baranyay uramék referáltak a tegnapi követséget, hogy tudniillik kegyelmes urunk ő nagysága, az Heves és Pest, Pilis, Zold vármegyékben nem subsistálhatnának, a nemes vármegyék ő nagyságát ne okozzák ha az liszta meg nem maradhatna. De caetero ő nagysága maga emberei által fog replicálni.

Az alatt a portára küldendő követről oriálván discursus, tekintetes nemzetes Szirmay István uram elválasztatott. Azonban érkezőn urunk ő nagysága követei, Pest, Pilis, Zold s Heves vármegyékből leszálítandó 500 lovasrúl kívánt ő nagysága bizonyos determinatiót tenni; hasonlóképen Zólyom és Szabolcs vármegyéknek is, hogy könnyebbségek legyen, mert azon vármegyék követei ő nagyságát megtalálták; az Monoky praedicator instantiája alkalmatosságával javálja, s felettébb szükséges, hogy minden vármegye követje írjon a maga vármegyéjének, hogy stricta inquisitiont peragáljanak, melyik hely mikor kezdet hódolni, így osztán ő nagysága, hogy az mely követséget a nemes statusok instituálnak, mindjárt utána némely vármegyék követei ő nagyságát búsítván contrariumot állatnak, hogy nem az ő teczésekből lőtt azon követség, jóllehet in sessione nem szólhattak, mivel mindjárt lenyomatnak s nem engednek szólani. Ilyen volt pedig az nemes Szabolcs vármegye követje; hogy azért afféle ne legyen, ő nagysága kéreti az statusokat; ennek felette, hogy ha az mostani limitationál több eshetik valami vármegyére, ne sajnálják a n. vármegyék, mert az in eo casu leszen, ha vagy el nem férne a had, vagy pedig szaporítani kellene. Ultimátim azon kéret ő nagysága, hogy oly követségeket küldhessünk ő nagyságához, az kin az egész statusok megegyeznek. Melczer úr dolgában pedig küldött ő nagysága commissariusokat Eperjessé. És így az nemes Szabolcs vármegye követje Kemecsey Ferencz úr ellen sok szó levén, végtére azon követ arra fakadot, hogy inkább urunk ő

nagysága osztsza el a hadakat porta számra, mint sem mi magunk; kin felettéb megindúltak az egész statusok s ki akarván küldeni, sok becsületes emberek interpositiójára megengedték az nemes statusok ő kegyelmének, megkövetvén ő kegyelme publice az statusokat. Azután urunk ő nagysága követtségét elővévén s azon Pest, Pilis, Zolt és Heves vármegyékből leveendő 500 lovasokat limitálván, nemes Zemplény és Saáros vármegyék tegnap 300 lovasokat assumálván a Munkácsy jószágából, ezen ötszáz lovasból semmit sem assumálhatna, mindazáltal, hogy az üdőt hiában ne töltsük, mind nemes Zemplény 40 gyalogot, nemes Saáros is annyit assumált.

Ezután Rosa uram az nemes Cassa várossára, az obsidio után felvetet 60,000 forint summában restáló 4 ezer forintoknak megengedése felől tévén instantiát, arról nemzetes vitézlő Szantossy András, Tassy Mihály, Görgöy Boldisár és Szilassy András, Nagy Mihályi Benedek és Baranyay Ferencz uramék által izentek urunknak ő nagyságának az statusok; hogy mivel nemes Gömör vármegyére limitált hadak száma 50 gyaloggal augeáltatott. ő nagysága ne vegye ki a vármegyéből Rosnó városát; annak felötte Petróczy István uramnak ő nagyságának az mely száz portiót fizetnek, az is imputáltassék az számban; praeses uram ő nagysága Göncziek ellen való praetensióját recommendálják etc.

Die 20. Januarii sessio 9.

Az hol sok ideig való várakozás után mivel felette későn jöttek, egy statutumot iratot praeses uram ő nagysága, hogy valaki ezután az hagyot órára nem compareál, non obstante illorum absentia, az dolgokhoz fognak s azután az olyan absens ne impugnálhassa az olyan conclusumokat.

Mely statutumot egy nehányan impugnálván, hogy mindnyájoknak jelen kellene lenni ha statutumot akarvánk condálni, mert de ipsis sine ipsis nem illik végezni, s nem is lehet állandó; úgy osztán arra hadták, hogy in praesentia omnium elolvastassék ha tetszik azon statutum.

Ezután az tegnapi követeink referáltak, hogy az elosztott hadak lisztájában belé tekintvén ő nagysága, hogy nemes Nógrád-vármegyében 200 lovas és ötven gyaloggal volna még több kit ő nagysága apprehendálván, azt mondotta, hogy aztmég rectificálni kell, az többirül követei által fog ő nagysága repliálni.

Előfordúlt azonban a portára küldendő követek állapotja s mivel Szirmay István uram ő kegyelme jelen nem volt, érette küldtek, hogy resolválja magát, ha assumálja-e a követiséget vagy sem, jelentse meg.

Az ő nagysága propositióira való replica elolvastatott, kiben holmi correcták esvén, míg azoknak írásában fáradozott a notarius; praeses uram ő nagysága egy ilyen quaestiót moveált; valami becsületes catholicus concivis emberek lévén az ajtó előtt, nem kellene-e bérhíni és az sessioban helyt adni; kire az statusok replicálván, hogy ha urunk ő nagysága hivatta, kénytelenység alatt helyt kell adni, de ha nem hivatta ő nagysága, helyek nem lehet; sőt az szabad városok követei absolute renuntiálván és Medveczky Mátyás uramot az sessio házbani látván, egyező értelemmel felkiáltottak, ha ki nem megyen, maguk mennek ki etc. Az vármegyék követei hasonlóképpen, nem akarván ben pátiálni, kiáltással mondák, hogy menjen ki, mert egyébiránt máskint is ki kell menni etc. Ily confusióval ki kellett menni, és így praeses uram ő nagysága kérdése is sopiáltatott.

Az alatt érkezhén kegyelmes urunk ő nagysága követei, a kassaiak instantiájára ő nagysága az restans summának felét, az nemes statusok interpositiójára nézve el engedte; jól lehet az midőn azt az summát megigérték kassai uramék, mindenekkel sem érték volna bé. Az mi penig az statusok limitatióját illeti, az hadak elosztásárúl, azon statusok limitatiója megmarad.

Ezután tiszteletes Illyefalvi István uram az kassaiak nevével köszönte az nemes statusok szíves és hasznos fáradozását, s azonban instált, hogy az restans két ezer forintnak megfizetésében segécsék az nemes statusok ő kegyelmeket.

Mely instántiájokra a követek provocálták magokat principalisokra offerálván ott is szíves cooperatiójokat. Ezen által menván, az propositiókra való replicának olvasását continuálván, aztis elvégeztek s megegyeztek rajta az statusok determinálván, hogy azon replicát notárius uram írja purumban, ez alatt compilátor uramék laboráljanak az gravaminák compilatiójában, addig penig, míg azt el nem végzik, sessio sem leszen. Az portára küldendő második követet denominálni akarván, sok pro et contra való discursusok után nemzetes Tassy Mihály uram elválasztott. Kiknek költségekről moveáltatott discursus, némelyek két ezer tallért, némelyek három ezer forintot emlegetvén, két ezer talléron nyugottak meg az statusok, hogy in specie legyen vagy tallér vagy tiz poltúrásokúl. Azután azon két ezer tallérnak limitatiójához fogván, mivel meg nem egyezhetvén, azt determináltuk, hogy az mely vármegye nem consentiál, menjen ki s úgy discursáljanak felőle, az minthogy nemes Abaujvármegye követei ki is mentek, azután nemes Zemplényvármegye követei ki akarván menni, némelyek úgy mint Nógrád, Heves, Pest, Bereg, s Szabolcs vármegyék felkiáltván, hogy ők egyáltaljában ki nem mennek, s nem is bírálják meg a statusokat, sok kiáltozás és veszekedés után, a nemes Zemplény vármegye, az limitált quotán felül 40

tallért assumált, és nemes Saáros is az reá limitált quotán felül hatvant assumálván, az többi is kevesenkint szaporították s ezen limitatiót condáltak; sőt mivel nemes Borsodra 70 és Tornára 30 esett volna, abból megírt követ uraim Borsodnak tizet, Tornának ötöt engedtek ex propria liberalitate. Hanem az mely 61 tallér restálna, azt az nemes városok discretiojára bízták, ha adim-pleálják jóval jó, hanem, azt is oda engedik.

Limitatio Summae pro praefatorum dominorum ablegatorum sump-tibus ordinatae.

Nemes Abauj	tallér	110
» Zemplény	»	220
» Saáros	»	180
» Ungh	»	120
» Zathmár	»	150
» Szepes	»	120
» Gömör	»	100
» Ugocsa	»	60
» Szabolcs	»	130
» Heves	»	100
» Bereg	»	120
» Borsod	»	60
» Torna	»	25
» Nógrád	»	60
» Hont	»	100
» Pest	»	100
» Liptó	»	80
» Árva	»	100

tallér 1935

Die 21. Januar. Sessio 10.

Pestvármegye követje, nemzeti Czernyiczky Gáspár uram a tegnapi elvégzett limitatio ellen, a száz tallérnak megadásának renuntiaált, hanem 60 tallért ígért, az egész statusok reprobálván ilyen renitentiáját, s valóban meg is indultak rajta, hogy azt, mit egy nap elvégzük, másnap elrontani igyekszik egy-két ember; mely felháborodás lecsendesedvén, urunkhoz ő nagyságához küldték tiszteletes és nagyságos Sebestény András, Melczer János, Komlós Mihály, Dobay János, Tarczaly Ferencz és Medveczky Sámuel uramékat ő nagyságát ő kegyelmeket, hogy követekre való költséget kölcsön kérjenek ő nagyságától etc.

Megérkezvén a megírt követ uraim urunktól ő nagyságától, referáltak, hogy ő nagysága maga emberei által resolválja magát.

Azonban bejövén a nemes statusok közé, tekintetes és nagy-

ságos ifjabbik gróf Csáky István úr ő nagysága instált, hogy az ő nagysága alázas instantiáját méltóztassék az n. status urunknak ő nagyságának recommendálni.

Ezután holmi privata personák sok rendbéli instantiájuk és supplicációjuk fordultak elő, a mint a Gravaminákból kitetszik.

Azalatt kegyelmes urunk ő nagysága követői bejövén közinkben, a hadak listáját megküldte ő nagysága, csak a mely 500 lovasról ő nagysága izent volt, azt a statusok gyalognak ítélték, per errorem esetté vagy hogy, azért ő nagysága kéreti a nemes statusokat, hogy azon limitált gyalogok helyett lovast assumáljanak. 2. Mivel azon hadakkal, tisztek, kapitányok s hadnagyok lesznek, azoknak illendő provisiójok legyen. 3. A mely követeket rendelte a statusok, azoknak egyike maradjon el, ha a statusoknak tetszik, mert honorarium nélkül oda haszontalan; azonban a költség szaporításának eltávoztatásért, jobb lesz egyet küldeni, mivel ő nagysága két követet fog küldeni.

Distributio Peditum.

Abaujvár	N. 500.
Urunk gyalogjai	
Szathmár	N. 2300.
Klembarszky Simon.	Nagyságos Mátyás.
Deák Pál.	Bakos Mihály.
Bertok János.	Szathmár Zadányi Mihály.
Fekete János.	Rákóczy András.
Pag Ferencz.	Szathmár János.
Péter Deák.	Kis Máthé.
Nográd, Heves, Pest, Pilis, Zolth, Zolyom N. 800. füleki gyalogság :	
Zemplény	N. 1000.
Török István.	Suhajda János.
Nagy Ádám.	Turóczy István.
Vékony István.	Nyarady András.
Saáros, Szepes	N. 1600.
Urunk német s magyar seregei közül deputáltatnak.	
Ung	N. 300.
Fazekas András ungvári németekkel.	
Gömör	N. 200.
Boros Miklós.	
Borsod	N. 100.
Marossy János.	
Szabolcs	N. 700.
Szent Mariay Ferencz.	Nagy Lukács.
Kecskeméthy János,	Tokay Nagy János.

Nagy György.

Hont N. 300.

Korponai gyalogság

Kékkői bozoki szitnyai gyalogsággal.

Torna N. 100.

Aczél János.

Ugocsa N. 600.

Rácz Ádám.

Gyulay András.

Bárkány István.

Bereg N. 842.

Novi Szedlak vicéje már főhadnagy Koris Mihály, Ujfalussy László, árvai új sereg.

Munkács.

Maga novi Szedlak serege és várbéli két száz gyalog.

Distributio militis Equestris ordinis Hungarici gubernantis.

Abaujvár, Saáros, Szepes vármegyékre rendeltetik Szücs János uram 4 serege, dragonok és az udvari sereg, in toto személy N. 815.

Szathmár, Hatházy és Ibrányi uram kapitánysági N. 1450.

Heves, Nógrád; füleki seregek, füleki nemesekkel, kiknek jószágok nincsen, kiből élhetnének, Gulyás seregével együtt N. 1100.

Zemplény, Harsányi uram ezere in toto N. 550.

Gömör, Borsod, Petroczy uram ő nagysága ezere N. 1580.

Ung, bujdosó nemesség.

Torna, Semsey Sigmond N. 110.

Bereg, Kassai serege N. 120.

Munkácsi és sz.-miklósi jószágra Szücs János uram 2 serege

N. 200.

Ugocsa, Ibrányi uram maga serege, Szalanczy seregével N. 270.

Szabolcs, Petneházy uram ezere Kovács András seregével in toto

N. 1225.

Zolyom, Dobay Sámuel és zolyomi seregek N. 300.

Hont, Pest, Pilis, Zolth, kékkői sereg korponai sereg és Orczy serege N. 400.

Bars, lévai sereg N. 200.

Annakutánna felvévén a nemes status urunk ő nagysága a követek felől való intimatióját, meguyugodtak rajta, hogy csak egy legyen a követ, tudniillik nemzeti Szirmay István uram, cum hac declaratione, hogy ezen két ezer tallér mind költségre, mind honorariumra elégre legyen, a nemes statusok szegénységre nézve: melyet meg is izentünk ő nagyságának, tiszteletes Illyefalvy István uram és több becsületes követek által.

Die 22. Januar Sessio 11.

Palfalvay Pál János supplicatioja olvastatott el, a melyben praetendálta az nemes Szepessy Captulomnál haereáló 500 adóságot, kit sok időtül fogva meg nem vehetvén a statusok assistentiáját kívánta.

Azonban kegyelmes urunk ő nagysága sokszor megnevezett követei nemzetes Szepessy Pál, Szalay Pál, Ubrisi Pál és Radics András uramék közinkbe jövéen, elsőben is felvették azon, mennyi fáradságával, költségével vitte végbe kegyelmes urunk ő nagysága ez elmúlt nyáron, hogy ez a föld a török rablástul megmenekedett. Azután az ő nagysága propositióinak megküldését hozta elő és jóllehet a quártélyozó hadak elosztásában elégséges módja és hatalma volt volna, mindazáltal eziránt a nemes statusoknak complacéálni akarván, ő nagyságokra s ő kegyelmekre bízta. De caetero a tegnapi sessióban ő nagysága nagy kegyelmesen intimálván, hogy a költség megkimelésére nézve, talán a nemes statusok egy követtel elégedjenek meg s ha pedig többet akarnának küldeni, mind a három vallásból legyen egy-egy. Ezt a nemes statusok megigérvén, a követnek egy számát meghagyták ugyan, de fájdalmas szívvel értette ő nagysága, hogy a nemes statusok költségre s honorariumra csak két ezer tallért rendeltek, kit ő nagysága egyébre nem vélhet, hanem csúfságnak tartja ő nagysága, vagy pedig más valami diffidentíának; mivel olyat is hallott ő nagysága, hogy némelyek az Athnamét is kérdésben vették, s oly bectelen emlékezettel is voltak felőle, mintha annak semmi haszna sem volna. némelyek azt fogván belé, hogy nem 40,000, hanem 80,000 tallér adó volna benne s azért nem akarú ő nagysága. stb., kire nézve ő nagysága valamint eddig, úgy ezután is folytatni fogja mentül jobban lehet a haza dolgait, s nem kívánja a statusok assistentiáját; ilyen bectelen állapotokat nem várt volna ő nagysága; de hitessék el magokkal az olyan ész vesztők, hogy valamint ő nagysága propositióban feltette. rá vigyáz az olyanokra s ha valamiben ér akárkit is, teszen róla, már egyéb-iránt a török nemzet is tudja a statusok között való dissensiót, a fő vezérnek egyik szeme, a Csonka heg most is itt levén; azért úgy gondolkozzanak a statusok, hogy jól essék a dolog. Ez a szegény bújdosó magyarság sokszor folytatván követséget a portára, a dolmányokon való gombokat lemetélték s mégis a követségeket tisztességesen expediálták.

Mely követséget meghallván a statusok, nem kevésbé confundáltattak s a quantumrúl discurálván, mivel némely becsületes főrendek olyan relatiót tettek, hogy urunk ő nagysága szájából hallották, hogy husz ezer aranyat emlegetett ő nagysága és így szükségesnek ítélték, hogy annak a felét úgy mint 50 ezer forin-

tot vennénk magunkra, azon kívül a követre provisiót teszünk, mindazáltal kérjük ő nagyságát, adja meg addig a magáéból, míg ő nagyságának megadhatjuk. Azonban mentsük ki magunkat, hogy nem csúfságból cselekedtük, hogy oly keveset ígértünk, hanem csak attúl esett, hogy nem tudtuk az portai állapotot etc.

Mindezekről izentünk ő nagyságának tekintetes és nagyságos gr. Pethő Ferencz, tiszteletes Illyefalvi István, nemzeti vitéz Püspöky János, Szentivány János, Komlósy Mihály, Görgöy Boldizsár, Ladomérszky László és Diószeghy György uramék ő nagysága s ő kegyelmek által kegyelmes urunknak ő nagyságának.

Megtérvén követ uramék ő nagysága s ő kegyelmek, referáltak, hogy ő nagysága megértvén a követséget, előbbi követi által való izenetit prolixre reitálta s miért kellett ő nagyságának azon izenetre fakadni declarálta, hogy tudniillik némelyek, az ő nagysága szives és hűséges, hazájához való szeretetiben kételkedvén, az athnamét is kérdésben vették s kétségesek az ő nagysága hűségéről, hazájához való szeretetiről; de az olyak bár vigyázzanak magokra, mert a budai vezér is megtudta már, hogy némely egyenetlen s visszavonó emberek vannak köztünk, erről mit ír ő nagyságának a budai vezér, kezekbe adta követ uraméknek, melyben az vagyon, hogy ő nagyságának facultása vagyon az olyanoknak büntetésére, s ha nem akarja büntetni, küldje Budára, megbünteti a vezér etc. A mi pedig a megígért 50 ezer forintot illeti, arról ő nagysága maga emberei által fog izenni.

Az alatt sok veszekedés után, megegyeztek az summának distributiójában, az tizenhárom vármegye 40,000 forintot assu-málván, az öt vármegye pedig 10,000 forintot.

Erkeztenek azonban urunk ő nagysága követi, jelenték, hogy ő nagysága oly reménységgel lévén, hogy többé affélékkel ő nagyságát nem fogjuk disgustálni, kegyelmességét nem vonja meg tőlünk. 2. O nagysága a kívánt summa pénzt is leteszi, csak azon kéreti a nemes statusokat, hogy a mely terminusra ígértünk megadni, ne legyen akkor valami fogyatkozás, hogy ő nagysága azt is fordíthassa az haza javára. 3. Arra is ajánlja ő nagysága magát, hogy mivel most csak egyik része az országnak fizeti, ezen summát ha jövődőben az országnak más része az ő nagysága hűségére redeál, közönségesen fog ő nagysága bennünket suble-váltatni. 4. Az mely familiák dolgaról ő nagyságát requirálták, ha csak valami akadály nem impediálja ő nagyságát, holnap ő nagysága revideáltatja, s az nemes statusoknak maga emberei által resolválni fog ő nagysága.

Ezután N. Kapy Gábor uram tett az méltóságos Rákóczy-láz nevével instántiát, az Saáros várához tartozó dézsmákról, hogy ha az néhai Rákóczy Ferencz fejedelem része elfoglaltatott

is, Rákóczy Erzsébet része el nem foglaltathatott volna, s arra nézve kívánta az n. statusok instantiáját.

Nemzetes Szirmay István uram az maga jószáginak, mind quártélyozóktól, mint egyéb contributióktól való immunitását kívánván, addig míg ő kegyelme az portáról megtér; annuáltak az statusok azon ő kegyelme legalis kívánságának.

Die 23. Januarii Sessio 12.

Nemzetes Usz Gábor uram és mostoha anyja nemzetes Máriássy Anna asszony dolga controvertáltattott Usz Salgho végett, az asszony instantiájára determináltatván, hogy urunknak ő nagyságának recommendáltassék, az minthogy nemzetes Klobúsiczky Ferencz, Dóri András, Tassy Mihály, Leszkóczy András, Pelsőczy György, Görgöy Boldizsar és Frankenstajn uramék által recommendáltatott is.

Kiknek elmenetele után, az propositiókra való replica olvasztatott, és mivel Rosa Mihály uram némely új terminusokat tett fel catholicus uraim részekre, sokáig nagy kiáltozásokkal impugnáltatván későre sopiáltatott s annak olvasása is sokára haladott.

Ennekutánna az portára menendő követnek, t. n. Szirmay István uramnak való instructió olvastatott el.

Azalatt érkeztek kegyelmes urunk ő nagysága követei, ilyen követséggel: ő nagysága a hadakat már elosztván, szükséges, hogy a nemes vármegyék, magok embereit rendeljék, az kik azon hadakat quártélyokban kisírók. 2. Az mely supplicációkat ma ő nagyságának recommendáltunk, ő nagysága maga embereivel megálltatván, maga resolválja magát.

Die 24. Januarii Sessio 13.

Mely sessióban az purumban írt replica újabban elolvasztatott és mivel correcták estek az írásban, determináltatott, hogy azon correcták szerint írássék újabban purumban, és holnap reggel hét órakor az instructióval együtt elolvastatván, tiszteletes Illyefalvi István, Mokcsay János, Görgöy Boldizsár, Thuróczy Ferencz, Szentivány János, Haraszty Imre, Szegedy Pál, Feja Dávid és Baranyay Ferencz uramék által praesentáltassék. Es mivel *ratione aequalitatis juris* tétetett a clerus a replicában egy terminust, és olyat is, hogy illa templa restituantur, quae evangelicos jure concernierent; az evangelicus status protestált és magyarázatját kívánván azon szóknak, resolvált a catholicus status, hogy semmi praejudiciumjára nem lesz az evangelicus statusnak, s nem is értik különben, hanem in quibus locis in usu fuerunt, ott legyen az aequalitas libertatis catholicae religionis s ne is értelessék az a templomokról etc.

. Die 25. Januarii Sessio 14.

Újabban olvastatott azon replica és az instructióval együtt az feljebb megírt követ uramék ő kegyelmek által, kegyelmes urunknak ő nagyságának praesentáltatott.

Kik is egy kis idő vártatván megtérvén, referáltak, hogy ő nagysága fejedelmi kegyelmességét ajánlván, azon leszen, hogy pro voto succedáljanak a dolgok, in quantum az mostani üdö engedi etc. És így eloszlánk, azon replicának leírására egy óra délután rendeltetvén. Mely így következik:

Ad propositiones celsissimi principis partium regni Hungariae domini domini Thököly etc. statibus et ordinibus pro moderna ipsorum generali congregatione Cassoviae in simul constitutis praesentata replica.

Ad primum propositionis punctum: Debita gratitudine recognoscunt status et ordines singularem et paternam suae celsitudinis erga hanc dulcissimam suam patriam, vel ab ipsa statim tenera aetate sua susceptam curam indefessosque labores ac zelum, quibus ut in extremis nutanti et etiamnum fatali suae periodo approximanti Hungarorum avitae libertati, cum summa omnium admiratione gloriose subveniret a tot retroactis annorum decursibus secundam pariter et adversam fortunam intrepido ac constanti animo subire, sumptibus non parcere, imo et vitam suam, qua nihil carius esset, mortis pariter et vitae aleae saepius exponere, nunquam, dubitaverit; pro quibus omnibus, uti et modernis, bonum publicum, optatamque pacem et tranquillitatem, afflictae hujus patriae concernentibus praelibatae celsitudini suae repraesentatis propositionibus, immortales iidem status et ordines suae celsitudini agunt gratias: supplicantes demisse, quatenus innatum et cum florida suae Celsitudinis aetate adultum patriae suae amorem et avitae libertatis assertionem, uti quidem auspice deo feliciter incepit, ita et ulterius liberaliter continuare, ac ipsis etiam statibus et ordinibus pro virili suo sincere adlaborare intentionibus deliberatam tandem et bonorum patriae civium exoptatam tranquillitatem eodem divino numine propitio feliciter reducere stabilireque dignetur.

Ad secundum et tertium. Et quia sua celsitudo certis ex rationibus et causis cum praescitu ipsiusmet purpurati Budensis, Armistitium cum sacratissima Romanorum imperatoria, Majestate inire, eoque durante, pacem inter potentissimos duos imperatores tentare, tractareque intenderet, pro hoc quoque salutari ejusdem Celsitudinis suae proposito, eas, quas merito debent, agunt gratias, divinam suppliciter exorando Majestatem (quae corda et animos moderatur Principum) ut Celsitudinem suam in hoc salutari, non solum Hungariam, sed et universam Christiani-

tatem medullitus concernente intentione adjuvet, manuducat et ad assequendum finem paterne moderetur. Non defuturos quoque status et ordines, ut juxta benignam suae celsitudinis insinuationis ipsorum negotio, operam suam pro posse adhibere, ac in eum finem, cum repraesentatione nonnullorum excessuum turcicorum, certum e medio sui ablegatum ad praefulgidam portam otthomanicam juxta cum ablegatis suae celsitudinis expedire quantocytus possint.

Ad quartum. Accepta consignatione praesidiorum quae sua celsitudo praesidiariis munire, et ruinata reaedificare vellet, in hoc quoque necessario patriae commodo, status et ordines, quantumvis clumbes et exentorati, nihilominus tamen proni accurrunt, et liberaliter sese offerunt: et quidem ut praesidium Kis-Várda et huic similia, uti essent Szádvára, Kékkő, Hajnácskő, Dévény, per Dominos ipsorum terrestres reaedificentur, omnino dignum censent status et ordines, ea tamen modalitate, ut juris dictio Dominorum terrestrium, in iisdem praesidiis habita, cum libera bonorum fruitione pro ipsis dominis terrestribus in integro permanent. Ad restaurationem praesidii Kalloviensis, pro moderna necessitate applicati sunt tres processus comitatus Szabolczensis, et unus eidem proximior processus comitatus Szathmár vulgo Nyir nuncupatus. Ad reparationem praesidii Tokajensis, unus processus comitatus Szabolczensis Dada dictus et unus processus comitatus Zempliniensis, Al-Zemplény nominatus. Ad Citalia Cassoviensis demolitionem applicandi sunt tres reliqui procesus comitatus Zempliniensis, item integri comitatus Abaujvár, Saárosiensis, Tornensis, Scepusiensis et de Ungh. Ad reaedificandum praesidium Onod Comitatus Borsodiensis de Ugocsa et Beregh, item tres processus remotiores Comitatus Szathmariensis, qui gratuitos labores si maluerint in pecunia praestabant; ac denique unus proximior processus Comitatus Hevesiensis Joannis videlicet Dévay, restauratione nihilominus arcis pro Dominis terrestribus relicta. Ad praesidium Putnok applicatus est integer Comitatus Gömöriensis. Ad restaurationem praesidii Fülekiensis tres processus Comitatus Hevessiensis item Kis-Hont et integer Comitatus Nogradiensis, Zólyom, Liptó, Arva, Pest, Pilis et Zolth.

Ad Karponensis praesidii conservationem, duo processus comitatus Hontensis, tertius ad Kékkő. Hoc circa gratuitorum laborum administrationem declarato, ut quae praesidia nova reparatione non indigerent, ad ea, gratuiti labores articulariter praestentur, quae vero de novo reaedificanda, aut demolienda essent, circa ea gratuitorum laborum administratio stare debeat in autoritate Comitatum ad ea ordinatorum, quam modalitate pro moderna temporis necessitate eosdem praestare velint.

Ad quintum. Quia vero praesidiarii in praespecificatis, vel etiam aliis praesidiis collocandi, plurimum necessaria provisione indigeant, quo videlicet commodius, in severa disciplina contineantur, neve ecclesiasticae personae, nobilitates et misera plebs ab iisdem licentiose vel ob defectum solutionis opprimatur consultum fore judicant status et ordines ut numerus et collocatis militum praesidiariorum, ita per suam celsitudinem disponeretur, quatenus stipendia ipsorum menstrua, juxta leges Regni ex media tricesima, adaequate exsolvi possint.

Ad sextum. In hac conglomerata et quasi in unum pondus coalita necessitatum mole, vel inviti fateri necessitantur status et ordines, difficillimum videri; utqui hactenus pro patriae libertate excepto exilio multo plura et graviora quam alii, diversarum oppressionum genera, cum ruina omnium facultatum suarum perpassi fuissent, tam vero deo propitio, Celsitudinis suae patrocínio conjuncti et aequalis sortis aleae cum reliquis subjecti, adeoque pro eadem libertate regni vivere et mori parati essent, quasi inferioris nobilitatis, militare simul et quartiria tollerare deberent; verum quia de communi patriae bono, paceque ipsorum et tranquillitate ageretur; ideo eatenus quoque hanc communem causam promovere volentes, sepositis hic et nunc praemissis considerationibus, juxta secum communicatam listam, Equites numero 8600, Pedites vero 8802 inter se proportionaliter distributos, modalitateque infrascripta per quarteria in quolibet Comitatu ipsis assignanda alendos assument: ita mimirum, ut quartiriorum dispositio et victualium necessariorum administratio ac limitatio, juxta resolutionem suae Celsitudinis, penes auctoritatem Comitatum maneat, militesque in quarteria per pagos vel in certa loca pro commoditate comitatum per officiales eorundem turmatim distribuendi, quartiriis suis, victualibusque per comitatus administrandis contenti maneant: ad domos Nobilium et curias nlares, parochias, scholas, molendina et allodia nobilium, nequaquam condescendant, sine passus literis nullo profisciscantur, ex uno comitatu in alium, victualia devehi aut quartiria mutare non praesumant: piscaturas educilla, vecturas, extorsiones et alia quaevis nobilitari praerogativa repugnantia, in oppressionemque miserae plebis vergentia exercere, sub speciali suae Celsitudinis edicto hoc in passu jam extradato, et contra refractarios per officiales comitatum serenissime exequendo nullatenus ausint.

Ad septimum. Quandoquidem de libero receptarum trium Religionum exercitio, manifestae exstarent leges, diplomatibus regiis confirmatae, et salutaris etiam suae Celsitudinis propositio eo collimaret, ut multis modis labefactata hujus patriae salus et tranquillitas, tandem auspice Deo ad aptatam pacem et unionem reduci, redintegrarique queat: Certum autem et plusquam evi-

dentissimum esset, praesentes motus et tumultus exindeque subsecutam omnium nostrum ruinam, vel maxime ex odio religionis (quaetamen praeprimis, mutuis affectibus et charitate christiana ab omnibus coli, exercerique deberet) infaustam sane sumpsisse originem: ideo instarent status et ordines, quatenus sua celsitudo, in hoc perquam necessario pacis, futuraeque tranquillitatis negotio, ea adhibere dignetur media, ut omnibus indifferenter tribus receptis Religionibus, juxta ipsorum gravamina, omnimoda legalis videlicet et diplomatica effective impeditur satisfactio. Quantum vero attinet restitutionem occupatorum per Catholicos templorum Evangelicis fiendam, habito inter status sedulo superinde discursu, licet valde pauca reperirentur, quae restituta, aut potius reoccupata non essent, et si quae reperirentur, ea etiam in bonis fiscalibus vel vero sub jurisdictione Germanorum aut Palonorum actu haberentur; ideo si quae talia reperirentur, templa, parochiae et scholae, praeteritis revolutionibus reoccupata, quae Evangelios jure concernerent, illa cum suis proventibus, pertinentiis, xenodochiis, piis legatis, clenodiisque restituantur; quod ipsum reciprocè, de aliis etiam duabus religionibus de aequalitate juris tenendum observandumque est, et effectuumque judicant status et ordines: refractariis nihilominus modalitate a lege eatenus praescripta puniendis.

Ad octavum. Prohac quoque suae Celsitudinis paterna et salutari adhortatione qua nimirum concordiam, perquam res parvae crescerent, mutuumque amorem et sinceritatem suadere, econtra vero discordiam, scissiones privatasque passiones velut omnium malorum fomenta sapienter dissuadere dignata fuerit, eas, quas tantae pietatis meritum exigit, status et ordines agunt gratias, eandem salutarem et piam Celsitudinis suae adhortationem, debita cum veneratione amplectendo, vel ex debito Christianae charitatis zelo, cordicitus effectuare studebant; obtestantes eandem suam Celsitudinem enixe, ut praesentes dictorum statuum et ordinum ablegatos nuncios principalesque eorum, quiamore patriae, fidelitateque ac devotione erga suam Celsitudinem habita, pro moderna ipsorum congregatione, communem hanc causam, sincere et candide tractaturi comparuissent. debitaque obedientia suae celsitudini adhaesissent, juxta cum aliis ad fidelitatem suae celsitudinis in sinceritate reductoris principali sua gratia perpetuoque affectu amplecti tuerique ac defendere favorabiliter dignetur. Caeterum reflectendo sese status et ordines tam ad gratiosas Celsitudinis suae convocatorias, quam vero salutare ejusdem propositiones, avitam regni libertatem hactenus mille modis labefactatam stabiliendam innuentes, in quantum sine molestia celsitudinis vestrae liceret, infrascripta aliquot gravamina, non tantum nobilitari ipsorum praerogativae contra-

ria, sed etiam damnosa, ac juri ipsorum praejudiciosa, per celsitudinem vestram, pro moderna ratione temporis gratiose remedienda demisse proponerent.

Et quidem primo inter reliqua avitae Hungarorum libertatis offendicula, injurias et gravamina, merito animadvertendum esse censuerunt status et ordines in abusus et praejudiciosos excessus camerae scepusiensis, vel maxime praeteritis hisce evolutis temporibus, cum summo praerogativae nobilitaris praejudicio inductos, ut qui bona Nobilium, excogitato quovis sub Colore, aut simulata occasione, via facti occupare et occupata diripere, auctoritatem comitatum in puniendis ad castra non proficiscentibus sibi vindicare; rationabiliter Domi relictos mulctare, civitatum liberarum cives ac etiam nobiles in sui paesentiam citare et aggravare, insolitisque impositionibus, lytris et oneribus affligere, tricesimas novas erigere, tricesimatores legum patriae incapaces, impossessionatos, graecos et his similes constituere, intra regnum integram tricesimam exigere, decimas insolitas et legibus regni vetitas extorquere: judiciorum celebrandorum auctoritatem sibi vendicando citatos ad producenda privilegia compellere et producta retinere, ac alios quam plurimos excessus (prouti ex repraesentandis suae Celsitudini supplicationibus elucidaretur) etiam num exercere, nihil pensi, imo lucri ducerent: ideo supplicarent status et ordines suae celsitudini, ut thesaurario regni constituendo, regioque vectigali observato, auctoritas dictae Camerae simpliciter tollatur, vel si in hoc rerum statu commode fieri nequirit, numerus ipsorum cameraticorum minuat et auctoritas ita restringatur, ut tam de confiscatis Bonis rationem dare teneantur, quam vero de excessibus hactenus patrat, vel imposterum patrandis jure conveniri et ad legalem satisfactionem licite compelli possint.

Secundo. Et quia praeteritorum temporum injuria, plurimi e statibus et ordinibus regni, quovis sub praetextu in praesentiam Camerae scepusiensis peremptorie citati et nonnulli eorum diuturna captivitate mortificati, literas de se obligatorias, reversales, cessionales, transactionales, fide jussorias et his similes, vi, metu et potentia extortas, eidem camerae sub chirographis sigillisque ipsorum dare coacti fuissent: proinde justum esse censere status et ordines, ut hujusmodi literae veluti violentè extortae. iis quod interest, a Camera restituantur, aut non restitutae cassentur, invalidaeque pronuncientur: debita vero ac restitutae ex praemissis rationibus illegalibusque impositionibus, vecturis, taxis et censibus accisis item et repartitionibus resultantes et inexolutae pro sublatis habeantur; neve imposterum similia, veluti nobilitari praerogativae praejudiciosa, et legibus regni vetita praticari praesumantur.

Tertio. Ad praemissos camerae scepusiensis praejudiciosos excessus referendum esse censent status et ordines in consuetam vectigalique regio contrariam in tricesima Nagy-Szölősiensi non ita pridem inductam tricesimae salium lapideorum auctionem: quae quia indigenis et plurimum damnosa, praejudiciosaque esset, pernecessarium fore judicarent status, ejusmodi etiam abusus simpliciter tolli, et neque deinceps praticari.

Quarto. Cum multi reperiantur quaerulantes, quorum bona ob fidejussionem pro Generosa ac Magnifica Domina Relicta quoad Bocskaiana, Camerae Scepusiensi datam, occupata fuissent, dignum proinde censerent status, ut talium bona, siquae adhuc prae manibus fisci haberentur, indilate restituantur; prouti et ii, qui in his tumultibus, quacunque ex ratione alio profecti fuissent, vel inviti detinerentur, adeoque bona ipsorum occupata essent, ut primum ad fidelitatem suae Celsitudinis redierint, gratia suae Celsitudinis bonorumque suorum restitutione non priventur.

Quinto. Licet superioribus etiam continuis temporibus, partes tributariae, gravissimas Turcarum expertae fuissent oppressiones, nihilominus tamen, quia post felicem suae Celsitudinis inaugurationem, ob licentiosam eorundem Turcarum condescensionem, longe gravioribus onerarentur oppressionibus, mulctis, lytrationibus ac insolitis impositionibus. Celsitudinem suam demisse obtestarentur status, ut vel juxta contenta Diplomatis Turcici (quod pro alleviatione ipsorum existimarent esse) medio ablegatorum suorum ad praefulgidam portam Otthomanicam expediendorum, hujus modi Turcarum excessus, licentiosas condescensiones novasque impositiones, et alias insolitas lytrationes ac quovis sub praetextu excogitatorum censuum exactiones et incaptivationes et paterna remederi dignetur.

Sexto. Reflectendo sese status et ordines ad propositiones suae Celsitudinis punctum quintum et replicam supereo datam addendum esse statuerunt status et ordines, ut capitaneatus et alia officia nativis benemeritis possessionatisque nobilibus conferantur, qui nobilitatem quovis modo molestare, et ad quorumvis instantiam sui in praesentiam citare et aggravare, aut in jurisdictionem comitatum sese ingerere, miseramque plebem inconsuetis laboribus, datiis, vecturis servitiisque onerare, nequaquam praesumant: in contravenientes juxta petivas regni leges serio animadvertatur.

Septimo. Querulose resentiunt status et ordines, quod Lyublyovienses et tredecim oppidiani scepusienses fertiliorem Comitatus partem incolentes, quaestusque libere exercentes pro bono publico, in medium ejusdem Comitatus Scepusiensis contribuere omnino nollent, imo vero ex quadam sibi vindicata autoritate territoria aliorum sibi occupare. Nobilitares Curias et Domos

invadere et Nobiles aequae ac Rusticos incaptivare, arestare, colonos aliorum in mediorum ipsorum recipiendo, nullatenus extradare, in bonis Lyublyoviensibus cathedralicum Reverendissimo Domino Praeposito scephusiensi debitum denegare praesumerent. Pro quorum omnium salutari remedio, ut sua Celsitudo apud serenissimum Poloniae regem, principalem suam auctoritatem interponere dignetur, demisse instarent status et ordines.

Octavo et ultimo, non deesse praeter haec, alia etiam statuum et ordinum gravamina, sua serie conscripta ac privatas etiam nonnullorum Instantias, Celsitudini vestrae, hac eadem occasione repraesentatas, quas et quae Principali Celsitudini vestrae in iustis et licitis instantissime recommendando status et ordines eandem Celsitudinem vestram demisse exorarent, quatenus pro innata sua gratia paternoque affectu favorabiliter acceptare acceptataque effective remederi dignetur.

Die 26. Januar. sessio.

Semmi sessio nem volt, hanem az urunk resolútiója után várakozának az statusok; estve penig úgy izené praeses ur ő nagysága, hogy holnap reggel kijő az ő nagysága resolútiója, kire nézve 7 órára sessiót hirdetett.

Die 27. Januar. Sessio 15.

Az holott némely vármegyék követei, és nevezet szerint nemes Szathmár vármegye követei az 40 ezer forint summának distribútióját az egyszeri végezés ellen impugnálván, elakarták bontani, az repartitio szerint való quotának distribútióját; de mivel már azon iteratis vicibus megegyeztünk volt, s urunknak is megizentük, nem vihették végbe, hasonlóképen nemes Szepes vármegye követei is, protestatiót adtak volt bé arról, hogy azon nemes vármegye repartitionalis quotájának fele, az 13 városokat illeti, de mivel azok semmiben sem akarnak contribuálni, hogy a vármegye azon quotának felével ne aggraváltassék etc.

Azonban érkezének kegyelmes urunk ő nagysága feljebb megírt követei az ő nagysága nevével köszöntvén az nemes statusokat, szóval declarálták: az ő nagysága csaknem gyermekségtől való szolgálatját s fáradságát, hogy az nemes statusok recognoscálják ő nagysága kedvesen s nagy becsülettel vette, hasonlóképen, hogy succursus ígérnek a nemes statusok azt is igen kegyelmesen veszi s ajánlja tovább is minden szorgalmatos szives fáradozását.

Az másik és harmadik punctumra: Az armistitium az budai vezér hírével, jó végre és főképen hogy az alatt a békesség tractáltassék concludáltatott; kit hogy köszön az nemes ország azt is kegyelmesen veszi s tovább is azt minden telhetségével con-

tinuálni igyekeznek, úgy a végekről való provisiót is, hogy penig áldást kíván az nemes ország ebben, azt is ő nagysága kedvesen s kegyelmesen recognoscálja, ajánlván ő nagysága ez iránt is minden készségét. Az negyedik punctumra: az végek megépítéséről s végbeliek tartásáról, hogy provisiót tett az ország, azt is igen kedvesen veszi ő nagysága, és hogy az több vég helyek földes urak által építtessenek, tetszik ő nagyságának, de Füleket et Onod építése lehetetlen egyedül, hanem inkább az oda rendelt helyek, az urak tiszteivel egyet értsenek s fáradozzanak egyező értelemmel azoknak megépítésében. Ötödik. Az praesidiariusok, hogy az szegénységet nem opprimálják, fizetések legyen, igen approbálja ő Nagysága az statusok dispositióját, hogy a media tricesimából legyen, ő nagysága ugyan az időhöz képest azoknak számát úgy rendelte, s kevesítette, hogy az exolutióra inkább reá érkezhessenek etc. Az minthogy Onodra 50 gyalog; Putnokra 16 lovas, 50 gyalog; Kállóba 30 lovas 40 gyalog; Tokajban 15 lovas, 100 gyalog; Kassán 300 gyalog, 30 lovas rendeltetett. De az fél harminczad nem elég levén, mert csak tiz hónapig 600 emberre 10000 tallér az tisztek fizetésén kívül más Proventusból kellene megszaporítani, mindazáltal ebben is valami elkövethető, ő nagysága abban igyekezik, hogy az haza meg ne fogyatkozzék s ne aggraváltassék költséggel.

Az hatodik punctumra. Isten már arra hozta az időt, hogy mi is ő nagysága mellé fel ültünk megvalja maga is ő nagysága, hogy nehezen eshetik, hogy 800 lovast s annyi gyalogot vettünk magunkra. De az mostani időhöz képest annak úgy kelletik lenni, kik hogy ne alkalmatlankodjanak, ő nagysága igen méltónak tartja, s azon is lészen, hogy minden alkalmatlankodások praeca-veáltassanak; ha vétenek a tisztek ő nagysága azokra szoros animadversióval lészen s meg is bünteti.

Az hetedik punctumra. Ő Nagysága maga is megvallja, hogy a vallásbéli gyűlölség volt oka, hogy annyi romlásban voltunk; s adta volna Isten, az előtt vettük volna ennek eleit, és mivel ő nagyságát arra kérték, hogy mind az három recepta religionak törvényes satisfactiója legyen, ő nagysága kész valami lehetséges elkövetni. Az többire azoktól is, valakik az ő nagysága kegyelmességére magokat érdemetleneknek nem teszik, nem vonja meg kegyelmességét.

Az több gravamenekről is azt izente ő nagysága: Az kamara excessusit, kik az ő nagysága idejében estek, nevezet szerint azon punctumban feltett casusok, valamelyek comperiáltatnak, ő nagysága kész megorvosolni törvényesen, a Cessionalisokat és Reversalisokat, ha az nemes kamarán találtnak megadatja.

Az sós abususáról az nagyszöllősi harminczadon parancsol ő nagysága, hogy tolláltassék.

Az néhai Bocskay István úr ő nagysága relictája kezessége végett, valamennyi jószágok találatnak, az nemes kamara kezénél, ő nagysága megadatja csak compariatassék. Az ő nagysága inauguratiójától fogva (kit mi is szerencséseknak mondunk) a török részről való excessusok, az mostani követséggel, hogy meg-orvosoltassanak ő nagysága szívesen fáradozni fog. Az országban való minden tisztek érdemes hazafiaknak osztattatnak s azoknak kívánságunk szerint való stricta instructiok adatnak. Az tizenhárom városiak dolgában kész ő nagysága fáradozni. Az privat gravaminák dolgában nyereségnek tartaná ő nagysága, ha kinek-kinek contentumot tehetne, de mivel igen szoros az idő pro hic et nunc lehetetlennek tartja s nem is kívánja ő nagysága az szűk időre nézve az nemes statusokat itt tartóztatni; mindazáltal az mit ő nagysága itt létében véghez vihet, csak az olyan pártok várakozhassanak ő nagysága el nem mulatja etc. De ő nagysága rövid idő alatt egy bizonyos helyben convocálván az nemes statusokat, az mely dolgok hátra maradnak akkor vitetődjenek igazításban.

Az conclusióra ő nagysága is szívesen kívánja, hogy oly szerencsés időt érhessünk, hogy az nyomorúlt szegény hazának csendes békességét láthassuk.

Továbbá az instructió és credentiák készületit ő nagysága sietteti.

Az unióra iterato is emlékeztet ő nagysága bennünket s s áldást mondván, mindezekre fejedelmi kegyelmességét ajánlja.

Azon ő nagysága követeitől tudakozván, az nemes statusok hány credentia fog kívántatni, kik azt mondák, hogy tíz.

Ezután az nemes egri káptalan tett instantiát, hogy az nemes statusok recommendálják az ő instántiájokat, melyben az Jezsuiták collegiumát és a templomot kívánják. Hasonlóképen az szabad városok is az accisák és az repartícióbeli s egyéb restantiáknak is elengedése felől tettek instántiát; ungvári collegium redeáljon a földes urakra. És így tekintetes nemzeti Klobusiczky Ferencz, Tassy Mihály, Mokesay János, Dobay János, Ladomérszky László, Pelsőczy György, Diószeghy György uramék által kegyelmes urunknak recommendáltuk azon instantiákat. E mellett ítélőmester uram authoritása felől tegyenek kérdést, mint legyen állapotja, Homonnay és Barkóczy uramék ő nagyságok mellett instáljanak; búcsúzásra való audientiát is kérjenek. Kik megtérvén referáltak, hogy ő nagysága maga emberei által resolválni fog a punctumokra s azon alkalmatossággal ő nagysága a bucsúzásra való audientiának is óráját megizeni, praeses uram ő nagysága tett instántiát a notarius Rosa Mihály uram mellett, hogy valami honoráriummal lennének hozzá, kire az státusok determinálták, hogy minden vármegye két két tallért adjon: az szabad városoknak pedig discretíójokra bízott etc.

Hogy pedig a credentiák holnapig elkészüljenek s notarius uramnak azoknak írására ideje legyen, eloszlottunk, holnap reggeli hét órára promulgálván sessiót.

Die 28. Január sessió 16.

Az holott confluálván minekelőtte valami dolgokhoz fogtunk volna, és minekelőtte a tegnapi követ uramék relátiót tettek volna, érkeztek urunk ő nagysága felül megnevezett követei, reportálván, hogy ő Nagysága az nemes statusoknak valamikor akarják ad búcsúzásra való audientiát; az urak dolgában pedig már ő nagysága resolválta magát azon uraknak; és mivel az idő rövid s nem is akarja ő nagysága az statusokat ebben a szűk helyben tartóztatni, az több instánsok dolgában ha ő nagysága complanatiót nem tétethet, az nemes statusok ne apprehendálják, mert ha mindazokat complanáltatni kellene, nem heteket de sok holnapokat kellene itt elmulatni; mindazáltal ő nagysága in privato is, csak várakozzanak az olyan privata personák s nevezet szerint Melczér János uram maradjon itt, kész ő nagysága complanaltatni comperta rei veritate; de caetero ő nagysága kívánta, hogy a Credentiákat készítsék az statusok hova hamarább.

Kiknek elmenetelek után, az nemes statusok, elsőben is az megemlített urak dolgát elővévén, hogy ő nagyságok iránt semmi bizonyosat nem resolvált urunk ő nagysága, újabb követség által determinálták ő nagyságát megtalálni; mely követség elmenetele után, jutván némely követ uraknak eszébe, hogy a credentiákat minekelőtte megpecsételnék, jó volna kegyes urunkkal ő nagyságával communicálni, hogy valamivel ne impingálnánk; tetszvé mindnyájunknak, azon credentiákat nemzetes nagy Mihályi Ferencz uram által utánnok küldték követeinknek. Emellett Tassy Mihály uram declarálta, hogy a gyöngyösiek valami latorságon kapván némely katonákat, minek utánna megfogták requirálták urunkat ő nagyságát alázatos supplicációjok által, hogy ő nagysága parancsoljon felölök, ki kezében adjuk ad puniendum; ő nagysága nem tudatik micsoda consideratiókra nézve, nem a vármegye tiszteire, hanem azon katonák kapitányaira relegálta a dolog revisióját; kire nézve a nemes statusok ezt is repraesentálták ő nagyságának azon követség alkalmatosságával, hogy ő nagysága az olyan vétekben tapasztalt katonákat a nemes vármegyék tiszteinek engedje büntetni. Mely követség megtérvén referáltak, hogy ő nagysága maga emberei által ad választ. Annak utánna nem sok idő múlva elérkezének tekintetes nemzetes Szepessy, Szalay és Ubrisi Pál uramék, kik urunk ő nagysága nevével az nemes statusokat becsülettel köszöntvén, a credentiákat meghozták, de némely helyeken corigálta urunk ő nagysága; mind az stylust az pogány természetéhez alkalmaztatván, mind pedig az institúciókban változ-

tatást tévén. Az gyöngyösiek állapotjában ő nagysága maga autoritását nem adhatja másnak, jóllehet ő nagysága a nemes vármegyék autoritását conserválni sőt augeálni igyekezik, de afféle casusokban ő nagysága akar az maga szolgáinak bírāja lenni. Az megnevezett urak dolgában iteratis vicibus replicált ő nagysága alkalmaztassák ahhoz magokat. De caetero ő nagysága az nemes statusoknak és egyen-egyen mindnyájuknak fejedelmi kegyelmességet ajánlván, valamikor akarnak az nemes statusok búcsúzásra menni, kész az audientia.

* Instructio statuum et ordinum Regni Hungariae, in moderna Eorundem congregatione, per Celsissimum Principem partium regni Hungariae Dominum Dominum Emericum Thököly etc. in liberam ac regiam Civitatem Cassoviensem pro die 11. Mensis Januarii Anni currentis indicta, praesente Generoso Domino Stephano Szirmay ad praefulgidam Portam Ottomanicam ablegato eorundem nuntio, data:

Et primo quidem: Eorsum deducto rerum hungaricarum gentisque ejusdem olim florentissimae famigeratissimaeque, injuria tamen temporum, ad imo terrae et ipsos pulveres allisae et prolapsae, convulsarum statu, ut exeodem terrae pulvere, coelesti flectente corda potentum, in cujus manu sunt, numine, per pios indefessosque conatus et labores ejusdem altius titulatae Celsitudinis Principalis, sub obtento diplomatis potentissimi Turcarum imperatoris indultu seu athname, eadem gens reviviscere, et reflorescere cernatur; utque pro tanto ejusdem praefulgidae portae erga gentem hanc praestito beneficio, invictissima imperatoria Turcarum Majestas non modò sed et ulterior ejusdem, benevolentia captari possit, grata denique extradari Athname apud Gentem hanc habita recognitio declarari ac debita gratiarum actio, nomine statuum et ordinum ejusdem totiusque gentis hujus debita cum satisfactione apud eandem portam deponi, praeterea etiam infrascriptorum punctorum et gravaminum genera ab Armis potentiae turcicae, vicinorum nempe Confiniorum in gente hac indiscriminatim exercita, in optatum ordinem disponi et in salutem hujus gentis, per jam fatam portam accomodari valeant, statuum et ordinum regni supra declaratus nuntius, habita cum suae Celsitudinis principalis legato mutua intelligentia; summos praefulgidae aulae imperatoriae, quorum opera, autoritate consiliisque negotium gentis utiliter promoveri posse adverterit, purpuratos, humillima salutatione et benevolentia captatione praemis- sis, debita cum reverentia praevenire et super iisdem genuine et ad amussim, informare studebit, tumque demum bene dispositis, et in favorem gentis allectis antefatis purpuratis, sub invictissimo imperatore audientiam sibi impetrandam sollicitare noverit.

Secundo. Obtenta audientia, ita nimirum ut tempore obla-

Vh. d. v.

ab.

tionis honorariorum, ubique se praesentem exhibeat, subjectissima humilitate invictissimum imperatorem nomine statuum et ordinis gentisque ungarae pro dextertate salutabit, impertitusque Celsissimo Principi ac Domino Domino^o gratiosissimo gentique hinc athname, non modo gratum imo perquam gratissimum recognoscet, sed et pro eodem immortales gratias deponere, debitam gentis devotionem perpetua cum fidelitate pro hoc tanto ejusdem imperatoriae majestatis erga Gentem hanc declarato benevolentiae argumento commendare, ac ulteriorem ejusdem gratiam et clementiam juxta sacram et diplomaticam assecurationem perpetuis semper duraturam temporibus, gentisque in suis veris et antiquis libertatibus in legibus regni expressatis conservationem, summo studio implorare tenebitur etrique obligatus.

Tertio. Subjectissima supplicabit, ut omnis nobilitas, tam hactenus dedititia, quam ne fors exposit in loca similia condescensura. sicut in pagis, oppidis, praesidiis, arcibus civitatibus commorans, vel eo sese receptura ubicunque tandem, et in quibus vis regni Comitatus liberum in bonis suis, absque omni impedimento Turcarum non modo commorandi, sed ex una residentia in aliam, expagis in Confinia, civitates et arces migrandi, inque signum hujusmodi libertatis nobilitaris, ac Militarium erga Patriam suam impensorum et impendendorum servitiorum arma portandi habent facultatem ad nullas datias, census, manuales labores, decimarum administrationes, insolitas birsagiales taxas vel impositiones obligata et ab omnibus oneribus ex parte Turcarum veluti etiam militum eorundem, aequae ac Ungarorum condescensionibus, indebitae hospitalitatis exactionibus, donationum armorum et aliorum similium extorsionibus vel vero propterea arestationibus, verberationibus, aliisque damnificationibus immunis; neve nobilitas parochi, et aliae ecclesiasticae personae, in locis dedititiis commorantes, pro datii et debitis rusticorum quoquomodo arestantur vel abducantur, vero plenaria nobilitari sua praerogativa ex parte etiam turcarum perfrui et gaudere possint, quod idem etiam de episcopatibus, praepositis, abbatibus, capitulis, conventibus, monasteriis, claustris parochiis et scholis intellectum esto:

Quarto, eadem nobilitas ex parte Jobbagionum suorum Turcis tributariorum debitam iisdem denominandi, ubique tam inter cis et ultra confinia, quam etiam Rascia et aliis partibus ac locis Hungarorum hactenus dedititiis et tributariis jurisdictionem, absque omni impedimento Turcarum habeat; turcique pariter jobbagiones eisdem tributarios, juxta tractatum Zsitva torokiensi^{em} et assecurationem potentissimae imperatoriae majestatis diplomaticam, ad primum deditionis eorundem censum reducere debeant; insolita vero birsagia, mortuorum, casibus fortuitis interemtorum

1 kes
vel suffocatorum homagia, aedificandorum vel restaurandorum templorum, parochiorum, scholarum, turrium, appendendarum, campanarum, lytra, portae item seu impositiones ita intollerabiles, ut pagos in praedia et deserte redigant, insolitas ex leguminibus, caulibus hortensibus fructibus, anseribus, gallinis hisque similibus decimarum exactiones, muliercularum christianarum per spahias ad continuas alternatim impendendas servitū et infantium lactationes, nunc primum consvetae adhibitiones penitus praescindantur; metae denique seu limites congrue in medietullo unius erga adversum turcicorum et hungaricorum confinium percertos utriusque partis commissarios demonstrandi turcis et ungaris ponantur, quos neutri partium, citra passum Generalium capitaneorum vel vice comitum ex parte vero turcarum veziriorum, Bassarum vel Begorum (alias tamen petentibus associatis etiam, si necessitas urserit, comitibus, reciproce extradandum, semper Ungarico idiomate expediendum) licitum esto transgredi seu transcendere.

Quinto. Casu expeditionis bellicae, aut aliarum quarumvis occassionum et praetextuum temporibus, villae, pagi et oppida dedititia non comburantur, misera plebs in diram captivitatem non abducatur, abducta vero, sicuti et tempore occupati praesidii fülekiensis abreptae plurimae personae ubilibet repertae, citra pensionem lytri protinus restituantur et dimittantur ultiores excursiones et earum occasione pagorum et oppidorum dedicationes stricte interdicanur, contravenientes Turcae puniantur, ab annis 1663. et subsequenter usque in praesentem concomitantibus in tributariam redacta servitutem oppida, pagi seu villae liberentur, neque expeditione bellica insurgens in locis tributariis commorans nobilitas, sicuti et idonea ad arma rustica juvenus, propterea birsagiis onerentur, damnificetur, arestetur vel incarceretur, sed libertum sit pro necessitate expeditionis idoneis nobilibus aequae ac rusticis arma resumere, et necessitate dictante deponere.

5

Sexto. Illud etiam convenientissimum est, ne sese Turcae in rectificationes metarum, vel alias quascunque causas juridicas, jurisdictionemque Magistratus Politiaeque ac Ecclesiastici immittant, latrones ac alios malefactores per Rusticam manum comprehensos non intercipient, sed eosdem ad manus vicecomitum ad infligendas iisdem demeritis poenas deduci sinant et permittant, officiales comitatum signanter vice comites, iudices nobilium et jure assessores ordinarii ad colligendas datias sive census et portas uti attactum est, intollerabiles non adigant, sed in eis opera iudicum villanorum utantur, processus et executiones judicarias vice comitum et iudicum Nobilium non turbent, non impedian, neque in oculatis revisionibus, attestationum exactionibus meta-

rum erectionibus, diversi modis altercationibus verbis duris et maledictis non aggravent, damnificent, tantominus arestent vel incarcerent. Datum Cassoviae 28. Januarii 1683.

(S. L.) (S. L.) (S. L.) (S. L.)

Quatuor status et ordines regnicolarum propriaescripta eorum congregatione Cassoviae celebrata praesentium.

Celsissime Princeps ac D. D. nobis Clementissime Certis iisque necessariis publicum bonum et commodum, adeoque permansionem nostrum omnium concernentibus excausis, per Celsissimum Principem ac D. D. Emericum Thököly, Partium regni hungariae Dominum etc. huc in liberam ac Regiam Civitatem Cassoviensem gratiose convocati, necessariam mittendae demissae legationis nostrae adsplendidissimam portam Ottomanicam expeditionem, ac debitam invictissimae imperatoriae Majestati, pro clementis ac benigni diplomatis indultu, altius memorato principi nostro et Genti huic concesso et elargito, gratiarum actionis depositionem, devota humilitate judicantes, eum in finem ad eandem praefulgidissimam portam Generosum Dominum Stephanum Szirmay, fratrem nempe et commembrum nostrum in ablegatum nuntium declaravimus et expeditivimus. Qua occasione id quoque eidem in Commissis dedimus, quatenus Celsitudinem vestram, dedita eum humilitate convenire, puncta legationis suae demississime proponere, ejusdemque salutarem gratiam et clementiam, sicut et patrocinandae benignitatem de genu humillime implorare omnino noverit, Rogantes insimul Celsitudinem vestram debita cum subjectione, eundem pro nostro ablegato recognoscere, proponendis humillimis supplicationibus fidem adhibere, eademque gratia et clementia sua metiri, atque apud fulgidissimam Portam nobis eatenus perbenigne patrocinari, eumque ablegatum nostrum cum aptata resolutione ad nos remittere dignetur. Gratiam et clementiam Celsitudinis vestrae humillime demerituri. Caetere Celsitudinem vestram diu feliciter ad vota valere desideramus.

Datum Cassoviae 28. Jan. 1683. Celsitudinis vestrae humillimi servi status et ordines viginti comitatum ad praesentem consultationem Cassoviae congregati.

Ad suam Imperatoriam majestatem mutatis mutandis, praemissae credentiales expediendae, Adsupremum vezirium ita prout est conceptus, Celsissimo principi D. D. supremo splendidissimae portae ottomanicae Vezirio D. D. Clementissimo.

Vices gerenti. Illustrissimo Domino N. N. supremi fulgidissimae portae ottomanicae Vezirii vices gerenti etc Domino observandissimo. Cancellario Rez effendi. Illustrissimo Domino supremo splendidissimae portae ottomanicae Cancellario etc Do-

mino observandissimo. Janiczarorum praefecto. Illustrissimo Domino supremo splendidissimae portae ottomanicae Janiczarorum praefecto etc. Domino etc.

Interpreti. Illustrissimo Domino Mauro cordato a Skerlet, supremae ac universae splendidissimae portae ottomanicae interpreti etc.

Mely feljebb megírt követek által reponálván nagy alázatossággal ő nagyságának, izentük, hogy fél óra múlva elmegyünk az búcsúvételre. Azonban discourálván a dolgokról, feltették az nemes státusok, hogy tiszteletes Illyefalvi István uram legyen szószólló a búcsúzásakor, mivel praeses uram ő nagysága jelen nem lehetett betegsége miatt; e mellett, hogy búcsúzásnak alkalmatosságával mégis tegyünk azon urak mellett egy instántiát.

Igy aztán turmatim felkelvén, bemenénk kegyelmes urunkhoz ő nagyságához. Az holott feljebb megírt búcsúztató oratorunk, felvévén az ő nagysága kegyelmességén, elsőben megköszönte, hogy többire gyermekségétől fogva való sok fáradozási s életének kockáztatási után ide nemes szabad királyi Kassa városában gyűlést méltóztatott hirdetni, az melyben dicséretre méltó kegyelmes propositiókat kiadván, az unióra és szép egyezségekre méltóztatott bennünket sergengetni (recapitulálván mind az egész propositióknak és arra való replicáknak s replicánkra való ő nagysága kegyelmes resolútiójának minden punctumit.) Azután declarálta, hogy in iis úgy igyekeztük magunkat alkalmaztatni, hogy előttünk viselvén az ő nagysága kegyelmes adhortátióját, semmi diffidentiára, ízetlenségre s veszekedésre fõmest nem hagyunk fenn, sőt egymás között is, úgy concordáltunk, hogy dissensiokra semmi materiánk ne lehessen ezután is, hanem az kívánt békességet egy szívvel-lélekkel munkálkodhassuk: kívánván, adja Isten, hogy ez a gyűlés legyen utolsója s befejezője tizenkét esztendőktől fogva való sok romlásunknak veszedelmünknek s egyenlenségünknek, legyen elsője az szép egyezségnek uniának és az régen kívánt jó békességnek zsengéje. Engedje Isten, hogy kegyelmes urunk ő nagysága nemcsak ennek az 20 vármegyének, de az egész országnak és ahhoz tartozó országoknak s tartományoknak hirdethessen gyűlést s azt szerencsésen mindnyájunk vigasztalásával fejezhesse be mindenkor s minden megmaradásunkra való jót végezhesse ő nagysága. E mellett, hogy utolsó benedictio helyett ő nagyságától egy alázatos Instantiánkra kegyelmes választ vehessünk, mégis alázatosan reménykedünk ő nagyságának, hogy az meguevezett urakhoz mutassa ő nagysága atyai kegyelmességét, hogy közünkben incorporáltatván, velünk együtt mind ő nagyságának szívesebben szolgálhassunk, mind az közjóban s békességnek munkájában fáradozhassanak; mely ő nagysága kegyelmességét utolsó benedictióul vevén, ha ittvaló mulatásunk-

ban minden jót, szerencsés hosszú életet, boldog országlást appreciálván ő nagyságának térdet fejet hajtánk. Mely búcsúzó szavait Illyefalvy urunk patienter meghallgatván urunk ő nagysága; egy kis idő vártatva majd ilyen formában replicált:

En is nem kicsiny hálaadással tartozom az én Istenemnek, hogy ez boldogtalanságban s veszedelemben forgó szegény hazámnak tizenkét esztendőktől fogva sok rendbéli romlási s pusztulási után, avagy csak ezen egyik részében való pihenését is engedte látnom s az mint kegyelmek is recognoscálja gyermekségemtől fogva való sok nyughatatlansággal s életem kockáztatásával sokunknak vérek kiontásával szerzett kis pihenésünk alatt ide nemes Kassa városában kegyelmeknek gyűlést hirdetnem; melyre, hogy készségét mutatta, és az portára küldendő követ-ségben velünk egyet értett s succursust is mutatott s aziránt való kegyelmességünket recognoscálja, kegyelmesen vesszük kegyel-mektől; mi ugyan az mint előbb is megmondtam, sem költségün-
ket, sem éjjeli-nappali sok fáradságunkat nem kimélettük, sőt sokszor életünknek kockáztatásával s vérünk kiontásával is abban fáradoztunk, hogy az szegény megromlott haza, az idegenektől felszabaduljon és csak az haza fiainak maradhasson, az mint hogy avagy csak ez elmúlt esztendőbeli expeditiónkból is világosan kitetszett; sőt ez mostani gyűlést is a végre hirdettettük, hogy kegyelmekkel egyező értelemmel tűzben forgó szegény hazának lecsendesítését annál alkalmasabban munkálódhassuk; feltettük volt azt is, hogy ezen boldogtalanságok alatt interveniált injuriá-
kat s alkalmatlanságokat is complanálhassuk, az minthogy kegyelmek is, mind in publicis mind in privatis negotiis feles gravaminakot nyújtott be, de mivel azok oly dolgok, hogy nem két s három hét forgásiban, de hónapok eltöltése alatt is nem mehetnének végbe, kegyelmek nem nekem, de az idő szoros vol-
tának imputálja azt, s legyen oly reménységben, hogy mihelyt Isten valami oly módot mutat, mind az privata personák mind publica injuriákat cum contento complanálni igyekezzük, az kik pedig oly privata personák panaszi, kik orvosolhatók, csak ne sajnálják a várakozást, in privato is megtalálván bennünket, meg-
orvosoltatnak; az kik pedig elmaradnak ez jövőendő és hamar időn promulgalandó gyűlésünkben complanáltatni fognak; továbbá nem kérjük, hogy némely dolgok nehezen ne essenek kegyelme-
teknek, avagy csak az hadak tartása is oly dolog lévén, az ki az szegénységnek terhére volna, és más, ehhez hasonló onusok; de mindezeket sem imputálhatja kegyelmek nekem, hanem az idő mostohaságának, nem lévén még oly perfectioban ez haza, hogy

NB. Hanc suae celsitudinis replicam, impari jucundia sed fide integra industriaque sedula pene ad verbum aemulari conatus sum,

azon hadak nélkül ellehessünk vagy hogy költség s fáradság nélkül juthassunk az haza békességéhez; mindazáltal Isten azt az időt adván érünk, melyben az régi kívánt békességet elnyerjük, mindezek sopiáltatnak és gyönyörűségünkre, vidámulásunkra fordulnak: én tovább is ajánlom arra magamat, hogy valamint eddig semmit hátra nem hagytam az haza csendesítésére szükségesnek ítélttem lenni, véretem, fáradságomat, életem koczkáztatását nem kiméllettem, úgy ezután is, valamíg Isten jóvoltából élek, s az reménylett, kívánt békességet el nem érem, azon szíves fáradozásomban, hátrább nem állok, költségemet, fáradságomat nem számom, hanem az haza csendesítésében éjjel-nappal munkálkodnom kívánok. Az mit pedig Kegyelmetek búcsúzásának conclusiójában az említett urak felől feltett, meg kell vallanunk, hogy azon urak ez hazából való végső exterminátiót érdemlettek volna, mert nemzetek vérek s tagjok ellen járók, azoknak véreket szomjúhozók voltanak, ki karjával s fegyverével, ki másképen; de én azt nem azért hozom elő, hogy úgy kívánnám, hanem csak hogy kegyelmetek is tehessen ítéletet felőlök; mindazáltal leszen reflexiónk az kegyelmetek instanciájára, s az mennyiben lehetségesnek látjuk, az kegyelmetek tekintetért is mutatjuk kegyelmességünket hozzájuk s azt cselekszük, hogy kegyelmetek is vegye észre, hogy instanciája tekintetben volt előttünk stb. Ezután áldást mondván ő nagysága mindnyájunknak mi is térdet fejet hajtván kijöttünk az ő nagysága házából.

Mint hogy pedig a credentiáknak correctájokra nézve újabban kellett írattni, délután egy órát rendeltünk, hogy minden vármegyéből egy követ menjen fel azoknak pecsétlésekre; magunk Isten jó voltából eloszlánk.

Azon nap jó reggel udvari kapitány Géczy István urammal, az quártélyozó hadak felől nemes Szepes és Abaujvármegyék követeivel együtt ilyen rendelést tettük, hogy mivel urunk ő nagysága maga oldala mellett levő hadak rendeltettek és három vármegyében, kik ő nagyságátul messze nem lehetnek, kapitány uram egy részét állandó képen az vármegyékre osztotta, az többi pedig, mikor urunk melyik vármegyéjében leszen, az többi hadak is ott lesznek.

Es így esett nemes Saáros vármegyére Gyarmati uram hadnagysága, lovas nro 100, német gyalog nro 525; Abaujvármegyére Szűk György lovas nro 100, német gyalog nro 300; Szepes v. Oláh András lovas nro 100, német gyalog nro 300.

Közli: MAJLÁTH BÉLA.

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI ADATOK.

Kolozsvár város 1496-diki számadása.

Városaink régi számadásai igen becses adatokat szolgáltatnak a polgári élet viszonyainak ismeretére, s műveltség-történelmi tekintetben igen becses források.

A szász nemzet szebeni levéltárában, Brassó, Besztercze s a többi szász városok levéltáraiban megőrzött régi számadások nagy tömege oly bányá, melyből az erdélyi történelem buvára becsesebbnél becsesebb adatokat hozhat napfényre.

Kolozsvár város levéltárában múltjának ez emlékeit, a városi régi számadási könyveket, híjában keressük. A múlt idők gondatlan, értetlen kezelése, mely csak a kiváltságglevelek, a város anyagi érdekeit érintő okiratok féltékeny megőrzésére szorítkozott, az efféle emlékek, valamint a vallás-, oktatásügyre vonatkozó levelezések megőrzésére, megmentésére figyelmét nem terjesztette ki, s azok megsemmisülését vagy szétszóródását nem akadályozta meg. Csak a véletlen szerencsének köszönhetjük, ha ezen »nullius valoris«-nak tekintett s így figyelemre sem méltatott irományok egy-két darabja egyik vagy másik történetbuvár gyűjteményébe került s így a jövő kor számára fönmaradt.

Kolozsvár magyar polgárságának 1453-dik évi összeírását tavaly néhai n.-ajtai Kovács István gyűjteményéből voltam szerencsés közölhetni, most ennek mellékdarabját, Kolozsvár városának 1496-diki számadási könyvét, az erd. muzeum kéziratтарыban, a gróf Kemény József gyűjteményében fönmaradt eredetiből teszem közzé.

Látjuk ebből, hogy 1496-ban mily csekélyek voltak a város malmaiból, halastavából, a feleki oláh lakosok censusából bevett jövedelmek, de ezzel szemben mily kevésbe került a városi tisztikar, midőn a jegyző évi fizetése 32, két procuratoré 16—16, két porkolábé 8—8, az orgonistáé 10 arany forintot tett, a kiken kívül más fizetett tisztviselő nem fordul elő.

A város ez évben öt ízben vetett ki polgárait adót, 40, 20, 20, 32 és 16 dénárral és így 1 arany frt és 28 dénárral rovásonként, a mi az akkori pénzvviszonyok közt, ha tekintetbe vesszük, hogy az 1453-diki összeírás szerint a vagyonosabb polgárok 3, 4,

5, 6, a gazdagok 8, 10, 12 s több rovatalt fizettek, a polgárságra nem csekély teherként nehezedett.

Az így begyűlt adó oroszlánrésze a város királyi censusának törlesztésére fordítatott, melyet II. Ulászló király 1495 november havában 1000 arany forintban vetett ki Kolozsvárra, s melyből a város 1496-ban két ízben összesen 845 forintot fizetett be.

A többi kiadásokban gyakran fordulnak elő a vajda, alvajda, az erdélyi püspök, a kolosvármegyei előkelő nemesek, a kolosmonostori apát, a király és egyes város küldötteinek megvendéglésére fordított kiadások, s ezek részére tett különféle ajándékok és szolgálattételek, a város ügyeiben a királyi udvarban s a törvényszékeknél járt küldöttségek tetemesebb költségei. Az adóbeszedésének összes költsége 6 frt 13 dénárt, levelek hordása 1 frt 50 dénárt tett egész éven át.

Az egyesektől kölcsön vett összegek megtérítése igen gyakran fordul elő, mi a város pénzügyeinek ziláltságát bizonyítja.

Anno Domini Millesimo Quadringentesimo Nonagesimo Sexto tempore Judicatus Prouidi Petri Theremi, Sequuntur percepta et exposita.

Organiste. Conuenimus cum isto pro decem flor.

- Item ex pecunijs piscine dedimus Mathie organiste feria quarta post palmarum XIII flor.
- Item feria secunda infra octauas Corporis Christi Mathie organiste dedimus VI flor.

1497.

- Item emimus vnam paruam kuppam argenteam a Magistro Paulo Aurifabro pro XXV flor.
et talem dedimus pro munere Episcopo Transsiluanensi.
- Soluimus in eadem IIII flor.
- Item in die sancti Galli aurifabro dedimus V flor. ¹⁾
- Item in domo Johannis Agatha nunciare fecimus duo vasa vinorum ad rationem censuum et exinde percepimus III flor. et LIII den.
- Item Johannes Eppel percepit II flor. et LIII den.
- Item Judex percepit VII flor. et LXXXVIII den.
- Summa vinorum facit XIII flor. minus 5 den.

Notario Ciuitatis.

- Item feria sexta ante Carnispruium II flor.
- Item feria sexta post tiburę II flor.
- Item Sabbato infra octauas corporis christi XII flor.

¹⁾ Ezen 1497-re szóló tételek ki vannak törölve.

Item in festo Exaltacionis sancte crucis	II flor.
Item in festo sancti Galli	III flor.
Item in festo Symonis et Jude	III flor.
Item sabbato post Symonis et Jude	II flor.
Item feria secunda ante Elizabeth	II flor.
Item Notario Soluimus	IIII flor.
Solutus est.	

Clementi procuratori.

Item vnum pallium flauum pro	XX den. ¹⁾
Item in vigilia pasche eidem dedimus	I flor.
Item in die sancti Tiburcĳ	XXV. den. ¹⁾
Item Clementi feria sexta ante Philippi et Jacobi	III flor.
Item Clementi in domo Michaelis Han dedimus	II flor.
Item eidem sabbato post corporis Christi dedimus eidem	II flor.
Item Clementi in die vndecim millium virginum	I flor.
Item Clementi feria secunda ante Symonis et Jude	II flor.
Item Clementi Sabbato post Symonis et Jude	II flor.
Item feria secunda Clementi ante elizabeth	I flor.
Item Clementi super sua soluenda feria secunda ante festum sancti	
Andree soluimus	II. flor.
Solutus est totaliter.	

Johanni porkolab procuratori.

Item Sabbato ante dominicam Judica dedimus	II flor.
Item feria secunda post palmarum dedimus	I flor.
Item feria sexta post vrbani Johanni dedimus	II flor.
Item Sabbato infra octauas corporis christi Johanni dedimus	III flor.
Item in vigilia visitacionis marie Johanni dedimus	I flor.
Item Johanni porkolab feria quarta post visitacionis marie dedimus	I flor.
Item Johanni in die sancti sexti pape dedimus	I flor.
Item Johanni feria quinta post assumptionem marie	I flor.
Item Johanni sabbato post vndecim millium virginum	I flor.
Item in die sancti Emerici	I flor.
Item feria secunda ante Elizabeth	I flor.
Item in die sancte Katherine Johanni	I flor.
Solutus est totaliter.	

Preconibus. Petro

Item in die sancte Apollonie	XXV den.	} Stephano gere.
Item contra Michaellem Regeni	XXV den.	

¹⁾ Ezen şor kitörölve.

Item feria tertia post gregory Petro dedimus	XXV den.
Item in die sancti Tiburej	XXV den.
Item ante festum pasche dedimus Petro	I flor.
Item in die sancti Johannis ante portam latinam	I fl.
Item Petro pallium dedimus pro	I fl. et XL den.
Item Petro preconii feria tertia post Corporis Christi	XXV den.
Item Petro dedimus vnam vestem pro	I fl. et XXV den.
Item feria quarta post assumptionem beate marie dedimus	I flor.
Item Petrus percepit X den. a Relicta Jacobi fabri.	
Item Petro preconii in die conceptionis marie	XXXXX den.
Solutus est absque XXV den. ¹⁾	

Stephano. Benedicto.

Item in die sancti blasj	XXV. den.
Item dominica in Carnispruiio	XXV d.
Item Post gregory feria 3-a Benedicto dedimus	XXV d.
Item ante festum Pasche Benedicto dedimus	I fl.
Item Benedicto super labore calciamentorum Stephani gere	XXV d.
Item benedicto in die sancti fabiani	XXV d.
Item benedicto in die sancti vrbani	I fl.
Item benedicto feria sexta post corporis christi	XXV d.
Item Benedicto feria tertia post corporis christi	XXV d.
Item Stephano preconii dedimus vnam vestem pro	I fl. et XXXII d.
Restant Stephano et Bartholomeo	I fl. et LXXXXIII d.

De Molendino superiori.

Item Mattis Arnolt feria secunda ante Laurency martiris ad consu-	
latum dedit	IIII fl.
Item Petrus schiket presentauit Judici	II fl. et LXXV d.
Item Petrus schicket Judici ad Regiam Maiestatem exeunti in die	
sancte Katherine in sua domo propria dedit	VII fl.

Ex piscina Ciuitatis.

Item de piscina Johannes Eppel et Barthazar Sartor importauerunt	
	II fl. et IIII d.

De Molendino Castri.

Item Benedictus Sabo ad manus Judicis presentauit	IIII fl.
Item Benedictus Zabo in die sancti Sixti pape ad consulatum pre-	
sentauit	VI fl.
Item Benedictus Zabo presentauit Judici	III fl.
Item Benedictus Zabo Judici ad Regiam Maiestatem exeunti in die	
sancte katherine in domo Judicis propria presentauit	VIIII fl.
Item Sabo benedic dedit Rot petro	VI fl.

¹⁾ Kitörölve e két szó: XXV den.

De Molendino Alpreth.

Item feria sexta ante Margarethe Thomas koppe importauit ad
consulatum VIII fl.

Item feria sexta ante festum assumptionis Marie Thomas koppe ad
consulatum importauit VI fl.

Item feria secunda ante festum sancti Symonis et Jude apostolorum
Thomas koppe ad consulatum importauit VI fl.

Item Thomas koppe dominica ante festum sancte Katherine Judici
ad Regem exeunti in domo sua propria presentauit VIII fl.

De Molendino Cerdonum.

De molendino Lanificum.

Item Consulatus Lanificibus VIII flor. relaxauit pro eo quod molendinum de nouo fabricauerunt, Et tandem de molendino usque ad pontem penes aquam Zamosz perficere teneantur.

Ciues de Felleg.

Item feria sexta ante purificationis Marie importauerunt
III flor. minus II d.

Item feria sexta ante ad uincula sancti petri dederunt ad consulatum
III flor. minus XI d.

Item feria sexta post Mathie apostoli dederunt ad consulatum
V flor.

Item kenesius ¹⁾ de fellek feria sexta post vrbani ad consulatum
importauit II flor.

Item ad censum Regie Maiestatis Ciues de fellegk ad manus Iudicis Petri Theremi presentauerunt X flor.

Item Ciues de fellegk Judici dederunt iterum III flor.

Anno etc. 1. 4. 96. Exposita sequuntur feliciter.

Item Johanni kwgler et Valentino Zeler pro vino Wajnuode et Episcopo anno preterito dato soluimus XLVIII d.

Item fratribus sancte katherine pro vino Judici de Megyes et Johanni Agatha anno preterito dato soluimus XX d.

Item pro papiro Nouorum Regestrorum dedimus XXXII d.

Item pro lignis ad consulatum et secacione dedimus XXXII d.

Item Episcopo ad Gyalw pro nouo anno pisces panes simul cum
expensis dedimus III fl. et VII d.

Item Jacobo Notario super suo stipendio anni preteriti soluimus
XII fl.

Item preconibus super stipendio ipsorum anni preteriti soluimus I fl.

¹⁾ A Felek hegytetőn Kolozsvar város által 1367-ben telepített Felek község lakosai oláhok lévén, eljárójuk *kenéz* címet viselt.

Item ad reformandum fluctum ad wadum aque circa molendinum
superiorem pro subsidio dedimus III fl. et LIII d.

Item Jüng Paul pro vino quod anno preterito vicewaýuode dedit
soluimus XXXVIII d.

Item Cleýn velten soluimus II fl. et XXXII d.
quos anno preterito dedit ad consulatum.

Item auenam ad consulatum emimus primo pro LXXX d.

Item iterum auenam emimus ad consulatum pro I fl.

Item Wicewaýuode post festum Epiphaniarum domini Carnes
Bouinas leporinas gallinas aues etceteris dedimus pro I fl. et XL d.

Item panes eidem et vinum dedimus pro LII d.
et quatuor cubulos auene.

Primus Census institutus est feria quarta infra Oc-
tauas Natalis cristi de dica XL d.

Item pro mundacione turris captiuorum dedimus LX d.

Item ad nuptias Petri Roth muneralia pro I fl. et LXXV d.

Item Magistro Adam prothonotario Regie Maiestatis dedimus vinum
panes pisces ligna Auena (*igy*) et fenum pro I fl. et LXXXXVI d.

Item Johanni porkolab super suo salario anni preteriti soluimus I fl.

Item Johanni kasch pro Boue ad Coquam Regie Maiestatis dato
soluimus II fl.

Item Ladislao literato Canonico Albensi et Notario Episcopi mune-
ralia pro XX d.

Item Rot Jacob pro vino vicewaýuode ante festa Natalis christi
dato soluimus XVI d.

Item Paulo mensatori pro tabula ac longa mensa prothonotario ad
Judicandum nobiles dedimus XXV d.

Item pro vna sporta currus soluimus XVI d.

Item korezolas mihalne pro panibus vicewaýuode datis soluimus
XXXV d.

Item Nicolao Gerendi dedimus vinum pro IX d.
et vnum cubulum auene.

Item Salatieli dedimus vnum cubulum auene et vinum pro IX d.

Item Nobilibus Bamffý vinum dedimus IX d.

Item Ciuibus Cibiniensibus vnum cubulum auene et vinum pro IX d.

Item Magistro Michaeli filio condam Magistri thome dedimus vnum
cubulum auene et vinum pro IX d.

Item Judici et Juratis de Enýed dedimus vinum pro IX d.

Item Camerarys dedimus duos cubulos Auene et vinum pro XX d.

Item Stephano Gegerdorffier qui cum Sartoribus transiuit ad Offýnn-
baniam pro expensis dedimus II fl.

Item pro Sera ad Januam ac porticum in Seyffgasse¹⁾ dedimus
LXXXXVI d.

¹⁾ Ma Szappan-uteza.

Item Petro Sömer in solutionem pecuniarum quas anno preterito dedit consulatui dedimus VI fl.¹⁾

Item Nag Albert soluimus VI fl.
quos dedit ad consulatum anno preterito.

Item Nicolao Gerendi soluimus Centum flor. quos accomodauit ad quingentos flor. quibus obligabamur wicewayuode in censu Regie Maiestatis anni preteriti.¹⁾

Item Episcopo Albensi similiter soluimus centum flor. quos eciam ad eundem censum accomodauit.²⁾

Item qui fenum duxerunt prope piscinam dedimus XL d.

Item qui Oues wayuode uersus Gergin pulerunt dedimus II fl. et XXV d.

Item Abbati dedimus vinum et panes pro LXVIII d.

Item vectori qui wicewayuodam duxit usque ad Opidum deesz dedimus LXXX d.

Item ligna ad consulatum emimus pro XXXVIII d.

Item Auenam ad Consulatum feria quinta ante dominicam Oculi emimus pro III flor.

Item feria quinta ante dominicam oculi wicewayuode dedimus panes pisces vinum ad mensam ac fenum equitibus pro II fl. et XX d
et quatuor cubulos auene.

Secundus Census institutus est dominica ante Gregorÿ de dica XX d.

Item wicewayuode vinum in die sancti Gregorÿ pape dedimus pro XVIII d.

Item Martino Hungrisch soluimus VI fl.
quos anno preterito accomodauit ad consulatum.

Item Suffraganeo Albensi pro munere dedimus vinum pro XXVIII d.
et I cubulum Auene.

Item Demetrio Carnifici super suis debitis quibus eidem a dudum obligamur soluimus VIII fl. et XXXVI d.

Item Theges Istwan pro vino anno preterito wayuode dato dedimus ac soluimus XX d.

Item Wicewayuode in dominica letare vinum pro XX d.

Item Marcus Mihalne pro vino Episcopo dato soluimus X d.

Item Nicolao Tewfil soluimus III fl. et LXXI d.

quos anno preterito concessit ad consulatum.

Item Peter kopper pro vino Wicewayuode dato soluimus VI d.

Item Nag Pal soluimus V fl.

quos anno preterito accomodauit ad consulatum.

¹⁾ Ezen tétel kitörölve.

²⁾ Kitörölve.

Item Mattis gigler pro vino quod anno preterito dedit Georgio de Doba soluimus XVIII d.

Item pro ferro ad Cardines parue Janue circa portam Rapularum dedimus XL d.

et pro labore eiusdem.

Item Laurencio Nyilas soluimus V fl.

quos anno preterito concessit ad consulatum.

Item Lucas Lutsch pro vino wicewayuode XV d.

Item feria quinta ante palmarum Episcopo Transsilvauensi dedimus dona pisces panes fenum etc. pro II fl. et LVI d.

Item eidem vinum pro XX d.

Item eidem dedimus quatuor cubulos Auene.

Item Stephano Istwanffy vinum pisces et panes dedimus pro XXXV d.

et vnum cubulum Auene.

Item Petro Zomer soluimus V fl.

quos anno preterito accomodauit ad consulatum.

Item pro vna Sera ad Cyppum dedimus XX d.

Item fraternitati Sutorum soluimus IIII fl.

quos anno preterito ad consulatum dederunt.

Item Nobilibus misimus vinum pro IX d.

et vnum cubulum Auene in generali congregacione.

Item Nobili Salatieli dedimus vinum pro IX d.

et vnum cubulum Auene.

Item Thome farkas dedimus vinum pro IX d.

et vnum cubulum Auene.

Item Andree Canonico Budensi vinum et pomum dedimus pro XVI d.

Item Salatieli feria quarta post pascha dedimus vinum pro X d.
et vnum cubulum Auene.

Item Michaeli Gerendi dedimus vinum pro IX d.

Item pro papiro ad consulatum dedimus VIII d.

Item Pater noster pro duobus plaustris Avene dedimus XIII d.

ad Turrim captiuorum.

Item Johanni porkolab pro equo anichilato vti cum Sartoribus transiuit ad offembaniam soluimus VI flor.

Item Ad censum Regie Maiestatis quem post festum Omnium Sanctorum Regia Maiestas super hanc Ciuitatem imposuerat dedimus et soluimus vna cum Expensis Johannis Poszgay Quingentos et XXXII florenos.

Item pro labore fouearum ac Craterum circa tres porticus Ciuitatis soluimus XLIII d.

Item fraternitati Sancti Petri soluimus VII flor.

quos anno preterito accomodarunt ad Censum Regie Maiestatis.

Item pro reformacione currus Ciuitatis dedimus XXXI d.

Item Piscatoribus propter curam piscine Ciuitatis in censu defalcauimus I fl.

Item pro reformatione magne sere in turri captiuorum dedimus XII d.

Item Relicte Magistri Pauli de Býstricia in precium soluccionis domus consistorij in festo sancti Georgij martiris ad Opidum Bwza per Prouidum Balthazar Sartorem misimus Quinquaginta florenos.

Item Georg kawachne in precium Auenarum wicewajwode datarum soluimus XIII d.

Item Becken ferencz relaxauimus ac defalcauimus ex suis censibus propter Deum II fl. et XL d.

Item Nemthj Fodor Janusch qui famulum wicewajwode conduxit ad Rewj dedimus II fl.

Item Salatieli dedimus vinum pro VI d

Item Johanni Porkolab qui transiuit ad Sarth¹⁾ cum hominibus Coloswariensibus pro cremacione Anthonj Zekel pro expensis dedimus LXXXVI d.

Item Ad nupcias Nicolai Petri Mathie dedimus muneralia pro I fl. et LXII d.

Tercius census institutus est Dominica infra Octauas ascensionis domini de dica XX den.

Item familiari Episcopi dedimus vinum pro VIII d.

Item Clementi procuratori pro expensis ad Albam in negotio Judicis et Johannis marcus citatorum propter Johannem literatum dedimus I fl. et XXXVI d.

Item pro papiro ad consulatum dedimus VIII d.

Item Johanni Porkolab pro expensis ad Retteg in negotio arestacionis Thome sartoris dedimus XVI d.

Item Clejn Peter soluimus X fl. et XL d. quos condam Georgius Hecht accomodauit in Buda pro redempcione litere confirmacionis contra Ambrosium Sabo²⁾.

Item Jabobo czoff in precium vini quod dederunt Regie Maiestati soluimus VI flor.

Item Blas kwgler similiter in precium vini Regie Maiestati dato (igy) soluimus VII flor.

Item Lucas Zeler pro suis debitis anni preteriti ad consulatum datis soluimus XLVI flor.

Item Andrea Seratori pro labore parue Janue in Castro prope domum lorincz lenhart dedimus I flor.

¹⁾ Sárd Kolozs vármegyében.

²⁾ A Szabó Ambrus kolozsvári bíró ellen a városi jövedelmek hűtlen kezeleséért a tanács által hozott s a százsz hét bíró által 1491-ben helyben hagyott halálos ítéletet II. Ulászló Budán 1492. aug. 15. erősítette meg. Lásd: *Jakab Elek., Kolozsvár tört. Oklevéltár CLXXXII. és CLXXXIII. sz.*

- Item pro labore ac reformatione turris captiuorum dedimus I fl. et XLIII d.
- Item Petro Böttner in precium vasis vini Regie Maiestati anno preterito dato (*igy*) soluimus VII flor.
- Item Stephano Carpentario ex petitione domini Andree filij eius Canonici Budensis ex suis censibus defalcauimus et relaxauimus II flor.
- Item Michaeli Kawtusch soluimus VIII flor.
- quos anno preterito dedit ad consulatum.
- Item Clementi kathana et Dominico procuratori pro expensis dedimus III flor.
- Item Johanni Porkolab qui in negotio Ciuitatis bina vice adstauit ad Iudices Nobilium dedimus XXVI d.
- eundem qui adduxit ad Zamossfalwa.
- Item Gal Rýmer soluimus X flor.
- quos dedit ad consulatum anno preterito.
- Item Asseres pro Scampnis laborandis Centum hominibus in superiore domo consulatus emimus pro III fl. et VI d.
- Item vnum vas ad pulveres pixidarios emimus pro XXVIII d.
- Item Casparo Nýmeth pro suis expensis et fatigys contra laurencium Nýlas agenti in Sede Albensi dedimus X flor.
- Item Dominico procuratori pro suis fatigys ad Albam propter Iudicem et Johannem Marcus habitis dedimus I flor.
- Item Clementi iterum feria sexta ad albam in negotio Iudicis et Johannis Marcus equitanti ad respondendum dedimus I flor.
- Item vectori qui ligna de ponte Nadasch congregauit dedimus XXXII d.
- Item super Iudices Nobilium expendimus XII d.
- in negotio hominum wlneratorum.
- Item in festo beatorum Apostolorum Petri et Pauli Clementi kathona ad Albam in negotio Ciuitatis atque consulatus qui citatus erat astanti cum certo procuratore dedimus II flor.
- vnacum muneribus vicario datis.
- Item pro litera sentencionali super facto Johannis literati et Davidis prouisoris Curiarum Episcopi dedimus II flor.
- Item Petro Kautusch soluimus VII flor.
- quos dedit ad consulatum anno preterito.
- Item Michaeli porkolab ad Regiam Maiestatem infra octauas feria quarta visitacionis Marie pro expensis dedimus XX flor.
- Item vectori qui hwzones et prunellas Býstricienses conthorali Wajýuode duxerunt dedimus III flor.
- Item pro Trabe magna ad Consistorium pro adduccionem et supertraccione dedimus I fl. et LVI d.
- Item conuenimus ad apportandas viginti octo Trabes ad consulatum videlicet III pro fl. et illis hominibus dedimus super conuencione IX fl. et XXXVIII d.

Item Petro Zomer qui post homines Regie Maiestatis equitavit
qui Boues conciuum nostrorum occuparunt dedimus XXVIII d.

Item Wolffango Carpentario pro labore consistorij dedimus
XIII fl.

Item pro fraccione muri in consulatu dedimus LVI d.

Item Gothardo super discos vitrorum pro fenestris ad consulatum
dedimus I fl.

Item super wicewayuodam in die beate Marie Niuis pro commestibilibus dedimus videlicet piscibus panibus peponibus et auenam vinum pro I fl XXIII d.

Item Michaeli Hon ad Wayuodam in negocy's Ciuitatis equitanti
cum procuratore pro expensis dedimus III fl.

Item Scilindrias emimus ad consulatum pro LX d.

Item qui foramina frugerunt ad trabes dedimus VIII d.

Item pro reformacione canalís et supratraccione trabis magni
dedimus et pro clauiculis I fl.

Item ex pecunys vinorum Johannis Agatha quos educillare fecimus
pincerne dedimus pro suis seruicys I fl.

Item Petro Theremi pro suis debitis quibus sibi obligabamur
soluimus XXVIII fl.

Quartus census institutus est dominica ante lauren-
rencium de dica XXXII d.

Item in die sancti Stephani Regis super Censu Regie Maiestatis ad
Ciuitatem nostram impositum (*igy*) famulo Wayuode soluimus Tricentos
et XIII flor.

Item Balthazar Sartori ad Wayuodam propter censum transeunti
cum procuratore Ciuitatis dedimus III fl.

Item pro papiro ad consulatum dedimus VIII d.

Item Sewch Thamas qui cum septem equitibus currum Wayuode
duxit vltra villam Banyabigk dedimus LX d.

Item qui lodices Wayuode duxerunt ad kwsswl vectori dedimus
III fl.

Item ad pedagium versus Tyffgraben dedimus XXXVIII d.

Item Michaeli Regeni qui ad Thordam equitavit in negocy's Ciui-
tatis ad Episcopum Boznensem dedimus XXVIII d.

Item Asseres iterum emimus ad consulatum pro I fl et LI d.

Item Mathie pangracz vinum dedimus pro LXXXIII d.

Item Clementi qui ad senlasslo quatuor vicibus propter ligna equi-
tauit dedimus XII d.

Item Auenam ad consulatum emimus pro II fl. et XXXII d.

Item ligna ad comburendum in consulata emimus pro XXXIII d.

Item Johanni porkolab qui equitavit ad wayuodam LXXXVIII d.

Item Cristil gurtler soluimus VI fl. et XXXII d.

quos anno preterito dedit ad consulatum.

Item Georgio de Doba Paulo Zýlagzegi et Gregorio Mayadi pisces
panes et vinum dedimus XLV d.
et vnum cubulum Auene.

Item Sok Petro qui equum suum dedit usque ad Hwnyad sex
diebus soluimus XXXIII d.

Item Johanni porkolab qui transiuit ad waýuodam ad Hederfaýa
dedimus LXXV d.

Item Johanni porkolab qui transiuit ad waýuodam ad Býstriciam
dedimus I fl.

Item qui res waýuode duxerunt ad feckethe tho soluimus
I fl. et LXXV d.

Item Auenam ad consulatum eminus pro I fl. et X d.

Item ad nupcias filio Johannis Eppel muneralia dedimus panes et
carnes pro I fl. et X d.

Item Jacobo Kun pisces et panes pro XVI d.

Item Clementi ad Albam transeunti dedimus LXXV d.

Item Episcopo Boznensi munerauimus pisces panes etc. et Johanni
Tharczaý Camerario dedimus pro I fl. LXXX d.

Item pro papiro ad consulatum dedimus VIII d.

Item vnam scalam eminus ad consulatum pro XVIII d.

Item Demetter Rýmelt Super vino Regie Maiestati donato VI fl.

Item Moýsi homini Regie Maiestatis dedimus vinum panes pisces
et alia commestibilia fenum et auenam pro II fl. et XVI d.

Item equitibus Waýuode eminus fenum et Auenam pro II fl. et XL d.

Item Martino Sillagý soluimus VIII fl.

quos dedit ad consulatum.

Item Capitaneo exercitus waýuode vinum fenum auenam et pisces
dedimus pro LXVIII d.

Item ad nupcias Thome Peterdi dedimus munera pro LXXV d.

Item qui ligna et trabes sursum traxerunt ac magnam fenestram
fregerunt soluimus I fl. et III d.

Item auenam eminus ad consulatum pro I fl.

Item Stephano Thelegdi wicewayuode Sabbato post festum sancte
katherine dedimus pisces pro XXXV d.

Item vinum eidem et panes pro XXXV d.

Item fenum et Auenam eidem pro XXX d.

Item Petro Theremi Judici soluimus IX fl. et octo d. quos anno
preterito acomodauit ad consulatum.

Item Dominica die post festum sancte Catherine Petrum Theremi
Judicem cum Michaeli Hon misimus ad Regiam Maiestatem in Negocýs
Ciuitatis.

Item Petro Theremi Judici pro subsidio ad Regiam Maiestatem
transeunti dedimus IX fl.

Item Michaeli Hon pro subsidio ad Regiam Maiestatem VI fl.

Quintus census institutus est dominica post katherine de dica XVI d.

Item Judici et Michaeli Hon ad Regiam Maiestatem pro expensis dedimus centum fl. et XVII flor.

Item Ex consulatu pignora videlicet ollas ereas patellas Cantros Scutellas ad magnam campanam dedimus. Dedimus in valore quatuor florenorum.

Item Judici Regio Cibiniensi et suis Ciuibus vinum dedimus pro XII d. et II cubulos auene.

Item Martino Zan soluimus IIII fl. quos anno preterito accomodauit ad Consulatam.

Item paruis laboratoribus qui murum fregerunt dedimus XX d.

Item Nicolao Prol Camerario vinum dedimus VIII d.

Item vectori qui fenum equitibus wayuode apportauit dedimus XXIII d.

Item Gregorio Holczappel pro vino Camerary's dato soluimus XIII d.

Item pro tabula in consulatu dedimus X d.

Item Johanni Kawtusch pro lignis ad pontem medie platee soluimus I fl.

Item Sigismundo Brawn soluimus II fl. et LXVI d. quos anno preterito dedit ad consulatam.

Item Johanni Bartaffy in exitu ad Regiam Maiestatem feria quinta post festum sancti thome apostoli impensas dedimus XII fl.

Item in exaccione censuum in toto expendimus VI fl. et XIII d.

Item pro cedula deferendis exposuimus I fl. et L d.

Item Ligna ad consulatam eminus pro XLVIII d.

Item Petro Roth super suis debitis soluimus VI fl.

Anno etc. 1496.
subscriptis obligamur

Item Petro Theremi pro Equo quem Episcopo Bosznensi munerauimus obligamur XVIII fl.

Item Lucas Zeler obligamur in precio cordarum ad Montana datarum II fl. et XVI d.¹⁾

1496.

Tempore Judicatus prouidi Petri Theremi feria sexta post festum sancti Mathie apostoli Coram toto consulatu comparuerunt prouidi viri videlicet Benedictus Meraÿ et Sigismundus Zeybert. Et per eosdem expositum extitit, quod ipse Benedictus Meraÿ vnam vineam vendisset

¹⁾ Ezen tétel keresztül van huzva.

discreto Johanni circa Emericum Weress commoranti, et non in registro Ciuitatis existenti. In cuius precium videlicet vinee Ipse Johannes dicto benedicto meraÿ obligaretur VIII fl. Quamquidem vineam dictus Johannes sodalis vltro itemum Sigismundo Zaÿbert vendisset et in precium solucio- nis ipse Sigismundus dicto Johanni obligatus permansisset sex flor. quos benedictus meraÿ rescuens, In conspectu tocius consulatus Jure mediante accepit. Ex quibus quidem sex fl. Jurati Ciues II fl. pro eo quod dictus Johannes in Registro Ciuitatis non fuit inscriptus receperunt.

1496.

Item pro cedulis deferendis	X d.
Item pro cedulis deferendis	X d.
Item pro cedulis deferendis	X d.
Item pro cedulis deferendis	X d.
Item pro cedulis deferendis	X d.
Item pro cedulis deferendis	X d.
Item pro cedulis deferendis	X d.
Item pro cedulis deferendis	bis XX d.
Item pro cedulis deferendis	X d.
Item pro cedulis deferendis	X d.
Item pro cedulis deferendis	bis XX d.
Item pro cedulis deferendis	X d.
Item pro cedulis deferendis	X d.

Anno Domini 1494.

Ponderauimus Kuppam Argenteam Domini Bartholomei waÿuode Dragffÿ, feria Secunda post festum Assumpcionis et continebat Marcas . IIII piseta tria : ponderis Budensis.

(Eredetije az erd. Muzeum kéziratárában.)

Közli: SZABÓ KÁROLY.

Gróf Csáky István országbirónak utiköltségeinek és bevasárlásainak jegyzéke 1666-ból és 1675-ből.

Ez a gróf Csáky István fia volt hasonló nevű atyjának gróf Csáky István tárnokmesternek és Forgách Évának, született Szendrőben, 1635-ben április hó 15-én. Három felesége volt, u. m. Lónyai Margit (Lónyai Zsigmond leánya s Lónyai Annának az erdélyi fejedelemnének huga, gróf Melith Klára, Melith György leánya, és gróf Barkóczy Mária). E három feleségétől 27 gyermeke született, kik nagyrészen emberkort értek, de annyira elszóródtak Erdély- és Magyarországbán, hogy egymást nem is ismerték.

Ez a Csáky István nagy tekintélyű gazdag ember volt s az udvarnál nagy kegyben állott, sokszor utazott Bécsbe s az itt közölt iratokban bécsi útjának költségei s vásárlásainak jegyzékei vannak közölve.

Érdekes, hogy még azt is feljegyezték, hogy mennyit vett kártyán, mennyit adott a szegényeknek, barátoknak, apáczáknak s borraalót a kocsisoknak. Érdekes az is, hogy egykor 21 napi bécsi tartózkodása alkalmával csak kétszer ebédelt otthon a többi napon el volt híva; de lássuk magokat a költség-jegyzékeket, melyekben egymást követik az érdekes adatok:

Anno 1666 die Novembris. Uram ő nga magával Bécsbe elvitt pénznek rendi, erogatiójával együtt e szerint következik:

Apró arany 100 darab per 3 fl. Germanicos facit	fl. 300 d. —
Tizes arany 6 darab facit	» 180 » —
Császár garassa	» 83 » 32 ¹ / ₂
Tallér 575 darab per fl. 1 d. 50 facit	» 862 » 50
Abból 561 tallért elváltván, adtak reá p. d. 10 facit auctio	» 56 » 10
Item vett fel ő nga Bécsben Johanelli ur embereitől két izben	» 600 » —
Annak utánna Szucsánban adott a Dworszky, tallér 13 facit	» 19 » 50
Summa totius facit Germ.	fl. 2101 d. 42 ¹ / ₂

Erogatio ejusdem pecuniae.

Adtam lemenet Szent-Miklóson szénáért fl. 2. Privigyén egy mércze abrakért d. 80. Ibidem szénáért d. 30. Ibidem hájért fl. 1 d. 50. Czundrának egy pár csizmaért fl. 1 d. 15. Kosztolánt abrakért d. 75. Vissza-menő német gyalogoknak fl. 1. Káposztafalvi furmányosoknak kölcsön fl. 7. Kis-fátrán kísérő gyalogoknak d. 42¹/₂. Galgócson szénáért fl. 1. d. 50. Gerencsért barátoknak fl. 1. Sárffin Hodor Jánosnak konyhára fl. 10. Pozsonyban elől menvén költöttem fl. 2. Ibidem Hodor Jánosnak konyhára fl. 10. Bakónak ezüst gombokra fl. 8 d. 25. Kardra való vörös karmasin 6 lat selyemért per d. 60 computando adtam fl. 3 d. 60. Szénát vettem fl. 3 d. 20. Szakoleczai Jakabnak úti költségre quartélyban menésekor az lovakkal fl. 3. Bakónak Szepesig úti költségre fl. 2. Pozsonyban két szekér fáért fl. 1 d. 50. Ibidem szénáért fl. 3 d. 30. Szalmaért, két izben d. 35. Ibidem szénáért fl. 1 d. 50. Ibidem Hodor Jánosnak konyha szükségéire fl. 30. Három font kanaért (?) fl. 3. Ibidem szénáért fl. 1. d. 50. Ibidem két szövétnekért fl. 1 d. 50. Apáczának két izben (Csáky Anna e Cs. J.-nak nagynénje.) fl. 64 d. 50. Bécsben elől menvén költöttem fl. 1 d. 35. Landt kocsisnak fl. 2. Bécsben érkezvén ebédre és vacsorára fl. 2. d. 40. Ibidem vettem egy szekér fát és szénát fl. 6. d. 75. Trombitás Istvánnak lovakkal quartérban menésekor úti költségre fl. 2. Bécsben két szövétnekért adtam fl. 2 d. 40. Ibidem Hodor Jánosnak konyhára fl. 16. Egy pár keztyüért az úrnak d. 60. Ibidem

Hodor Jánosnak konyhára fl. 20. Szalni úrnak csipkére király színű mente toldalékaira fl. 4 d. 50. Ibidem kanaért és Börsönyért fl. 5. Ibidem Borbély Istvánnak csükre d. 75. Forgách Ádám úr kocsisának ital pénztl. fl. 1. d. 50. Csáky Ferencz úr lovászának d. 25. Jekelfalussinak bécsi útban az lovakra tett költségét adtam meg fl. 1. d. 90. Item adtam két szövétnekért fl. 2 d. 35. Szabó inasnak gombok felvarrásátul d. 75. Egy szekér szénáért fl. 3. Item abrakért fl. 3. Bécsben menet Bagossi költött ebédre fl. 1. Item ő felsége muskatérosinak adtam fl. 1. Forgách Ádám úr kocsisának d. 75. Hodor Jánosnak konyhára fl. 20. Item eidem ibidem fl. 20. Két szövétnekért fl. 2. Órás mesternek lapos óra igazításátul fl. 2. Egy német rabnak d. 10. Item Hodor Jánosnak konyhára fl. 20. Apácza számára való fátýolért fl. 1 d. 50. Ibidem abrakért fl. 3. Item szénáért czitromra (?) d. 20. Apácza számára való olasz gesztenyére fl. 1 d. 50. Asztalosoknak két ételekre fl. 1 d. 20. Hodor Jánosnak konyhára fl. 20. Az úrnak pugyillárisért d. 20. János deáknak nyakra való kalamárisért fl. 1. Czitromos átalagért d. 45. Antimoniumért d. 50. Két szövétnekért fl. 2 d. 50. Két spongiáért d. 10. Kengyel futók csizmájok foltozására d. 50. Arany-víz tokjáért d. 50. 19. Decembris Hodor Jánosnak konyhára fl. 10. Császár lóra fel való kötőfékért d. 75. Lovász czundrának conventiójára d. 50. Egy rabnak fl. 1 d. 50. Arany fonál gombokért fl. 7. Forgách kocsisának d. 25. Czigány előntöttebor ára d. 30. Kovácsnak patkó szegekre fl. 1. Négy bokor keztyűért fl. 2 d. 40. Spanyol-viaszért fl. 1 d. 50. Nádasdy úr csatlósainak fl. 1 d. 50. Két szövétnekért fl. 2. d. 35. Gergeynek d. 50. Petkó uramfia az úrnál létekor borért d. 75. Kötelekért fl. 1. Szalay úrnak 50 aranyat fl. 150. Télre két hosszú mentének és süvegeknek való bársonyért, zsinórért, selyemért fl. 223. Forgáchné asszonyomnak liktáriumért, orvoságért fl. 36. Item vide a köntös kész csinálásátul fl. 10. Egy hiúz belésért fl. 90. Az ezüst tálnyérok mellé és munkájáért fl. 272. Posztómetszőnek fl. 62. Szöcsnek menték belésétül fl. 20. Négy bokor, asszony-embernek való aranyos selyem strimpliért 4 arany fl. 12. Ferdinánd apjának madarakért 2 aranyat fl. 6. Új esztendőre Szalay kezében 3 aranyat fl. 9. Borbély Istvánnak Landhutra 1 aranyat fl. 3. Az apáczának valami munka mellé 1 arany fl. 3. Magam conventiójára vettem fel fl. 30. Pater Capistranusnak fl. 15. Fülbe való rubintos függő mellé fl. 6. Két tekercs fejr és aranyos viasz gyertyáért fl. 4. Egy kis üveg pinczetokért fl. 4. d. 5. Egy kis ón pinczetok árához fl. 5. Gyarmatinak fl. 3. Két pecsétért az úrnak és az asszonynak fl. 4. Czigálynak csizmaért d. 75. Nádasdy úr lovászának fl. 1 d. 50. Egy rizma pósta papirosért fl. 3. Tenyekert (?) fl. 1 d. 50. Két palaczk arany vízért fl. 3. Két imádságos német könyvért (??) fl. 5 d. 50. Kártyán vesztett fl. 4. d. 50. Furmányosoknak Bécsig fl. 14. Hajósnak Pozsonyig fl. 25. Furmányosoknak Szombatig fl. 12. Pozsonyi gazdának fl. 2. Posta mesternek Pozsonyba tizes aranyat fl. 30. Székhelyi vendég fogadóban lejövet fl. 10. Másnap ebédén Óváratt fl. 6. Révészeknek Pozsonynál d. 25. Bagossinak, hogy a lovakkal a Dunán akkor által nem

jöhettek fl. 6 d. 75. Két gyalogosnak ládák hozásáért d. 50. 21 den. Hodornak konyhára fl. 10. Pozsonyba érkezvén, ugyan ő neki fl. 20. Szepesi püspök úrnak tíz rőf kamukáért fl. 34. Posta legénynek d. 25. Apró szegekre d. 75. Cseklészt abrakért fl. 3. 24. Decembris Hodornak fl. 20. Nagy Szombat Hodornak fl. 10. Szénára, abrakra ibidem fl. 5. Simonisnak póstára fl. 4 d. 90. Ibidem Hodornak konyhára fl. 10. Forgách apáczának fl. 15. Szegekre kovácsnak d. 15. Hámban való kötelekért fl. 1. Püspök lovászának egy aranyat fl. 3. Kosztolánt abrakra, szénára fl. 2 d. 40. Cseitén abrakra, szénára fl. 2 d. 50. 27. Decembris Hodor Jánosnak fl. 4. Deákoknak d. 15. Puskásoknak d. 70. Újhelyben visszajövet abrakért fl. 3 d. 65. Ibidem szénáért fl. 2 d. 25. Hodor Jánosnak fl. 10. Trencsénben szénára fl. 4 d. 25. Ibidem abrakra fl. 3. d. 95. Bán Jánosnak fl. 1. Jekelfalussinak úti költségre fl. 1 d. 50. Az úrtisztaita (?) d. 25. Puskásoknak d. 40. Püspök lovai patkolására d. 50. Kovács Jánosnak patkóra szegekre d. 40. Bánban abrakra fl. 3. d. 35. Ibidem szénára fl. 2. Hodor Jánosnak konyhára fl. 10. Baimosban abrakért, szénáért fl. 6 d. 35. Ibidem gazdának, szolgának, szolgálóknak fl. 1. d. 30. Puskásoknak d. 50. Palatinus úr lovai patkoltatására d. 40.

NB. Eddig német forint éppen.

Rudnón szénáért d. 24. Puskásoknak d. 60. Klastromban d. 50. Tóth Prónán abrakra fl. 4. Puskásoknak d. 50. Szucsánt Hodor Jánosnak fl. 12. Ibidem puskásoknak d. 50. Rosenbergen széna, szalma, gyertya fl. 2 d. 10. Szucsánt 8 icze borért fl. 1 d. 44. Szekér tartó paraszt tótoknak fl. 1 d. 20. Püspök lovai és az úr lovai patkoltatásától d. 60. Szent Miklóst húrra, kenyérre fl. 1 d. 80. Szent Pétert abrakért fl. 2 d. 9. Ibidem szénáért, borért, sörért fl. 1 d. 56. Asztalosoknak, képirónak fl. 1 d. 39. Probendásoknak d. 54. Vaseczen abrakért fl. 4 d. 90. Borért 3 iczéért d. 93. Probendásoknak d. 54. — fl. 37 d. 13 facit fl. 30 d. 93. Summa totius erogationis facit fl. 2057 d. 15¹/₂. — Restant fl. 44 d. 27.

Actum in Arce Scepusiensis die 20. Januarii 1667.

Mariási Sándor m. k.

Extractus earundem expensarum.

Fölmenet Pozsonyig a die 15. Novbris usq. 26.		
ejusdem 25. item usq. diem 2. Decembris Bécsig		
12 ló lévén, szénára költ.	fl.	13 d. 62
Bécsben a die 2. Decembris usq. 21. ejusdem 6 lóra		
széna költ.	»	17 » 25
Bécsből vissza jövet Pozsonyig volt ló 12, onnét		
Szombatig 19, onnét Trencsénig 25, onnét Szepesig		
37, a die 21. Decembris usq. 5. Januari költ.		
szénára	»	18 » 95
Abrakra felment (mivel Palaténus úrral mentünk)	»	3 » 5
Bécsben az felül denotált idő alatt és lovakra	»	10 » 5

Visszajövet hasonlóképen azon idő alatt és lovakra	fl.	33 d. 65
Fára felment Pozsonyba költ.	»	2 » 35
Bécsben költ	»	12 » 25
Onnét hazáig költ.	»	3 » 29
In Summa ezen bécsi útban költ. szénára	»	45 » 85
» » » » » abrakra	»	46 » 75
» » » » » fára	»	18 » 89
A die 15. Novembris usque 26. ejusdem. Pozsonyig volt személy 23. Item onnét Bécsig 17. Item a die 2. Decembris usque ad 17. ejusdem Bécsben 15. Item abinde usq. ad 21 ejusdem 18. Item abinde Pozsonyig 21. Onnét Trencsénig 30. Onnét hazáig személy 35, idest ad diem 5. Januarii anni modo curentis konyha tartására (se Pozsonyba, se Bécsben kétszernél többször nem lévén szállásán az úr ő nga ebéden) szolgáltatott	»	284 » —
Item ugyanazon idő alatt conventiós szolgálk fizetéseért, kölcsön, loco honorarii, et pro bibali erogáltatott		
Item ruhák csináltatására, bársony, posztó, hiúz bélés és más egyéb mesterembereknek való szükséges eszközök és egyet mások vételére, csináltatására, hozzáadására ment ki, in summa	»	965 » 26
Item hájra, szolgálknak úti költségeire, koldusoknak, barátoknak, apáczáknak, kovácsoknak, sezegekre, bécsi szállásért, gazdáknak, ital pénzt furmányosoknak, hajósoknak, révészeknek, póstára, kötelek vételére, puskásoknak etc. erogáltatott	»	256 » 45
Summa ejusdem erogationis p. extractum facit ut supra	»	2057 » 15

Item Anno 1666. die 18 et subsequis Decembris Judex Curiae úrtól visszavett 6000 német forintokon való vásárlás rendi:

Vont ezüst Ul. 12. per fl. 12	fl.	144 d. —
Három pártya selyem per fl. 21	»	63 » —
Egy vég kék gránát Ul. 25 ¹ / ₂ per fl. 8 d. 50	»	216 » —
Test színű selyem posztó Ul. 14 per fl. 5 d. 50	»	77 » —
Más hasonló Ul. 11 ¹ / ₂ per fl. 5	»	57 » 50
Egy vég zöld kamoka Ul. 47 ¹ / ₂ per fl. 2 d. 75	»	130 » 62 ¹ / ₂
Négy rőf zöld bársony per fl. 5 d. 50	»	22 » —
Arany ezüst csipke 37 ¹ / ₂ lat per fl. 2. d. 25	»	84 » 37 ¹ / ₅
Vállra való arany csipke 11 lat egy quintli p. fl. 2 d. 50	»	26 » —
Hét lat arany galon 28 rőf per fl. 1 d. 50	»	10 » 50
Két font ezüst fonal per tall. 16	»	48 » —
Két vég Ulmer gyolcs per fl. 24	»	48 » —
Egy üveg tükör	»	350 » —

Egy repetír óra	fl. 200 d. —
Forgáchné asszonyom vásárlása	» 309 » —
Pálffy né adóssága	» 275 » —
Egy szép öreg kék ló	» 450 » —
Facit	» 2511 » 75

Item elsőben vett ezüst mív.

Egy ezüst igen szép kalamáris láda 36: 15: — 2	
Gyráját per fl. 22 d. 50	fl. 832 d. 67 ¹ / ₂
Két aranyos palaczk 8: 2: — 3	
per fl. 21	fl. 171 d. 63
Egy asszonynak való láda 7: 3: — 2	
per fl. 21	fl. 151 d. 65
Négy gyertya-tartó, ketteje kisebb 4: 14: 3: 1	
Egy ezüst kalamáris, porzóstól 3: 5: — 2	
per fl. 19	8 3 3 3
	fl. 156 d. 55
Egy ezüst ágymelegítő 3: 5: — 2	
Egy ezüst borbélynak való medencze 4: 1: — 2	
	6: 8:
per fl. 17 d. 50	fl. 113 d. 75
Egy pohár tokostól, kezestől 1: 8: — 3	fl. 38 d. —
Egy teknős-béka forma tok csészéstül 1: 5: 2: 3	fl. 33 d. —
Summa facit	fl. 1497 d. 25

Másodszor vett ezüst mív.

Egy öreg ezüst kosár 10: 12: 2: —	
Hét gyümölcs-tartó csésze 17: 13: 2: 2	
Egy kávé ládácska 1: 2: 2: 1	
Két ampola tálastúl 2: 5: — 1	
Egy palaczk 2: 7: — —	
Item egy palaczk 2: 9: — —	
Item egy palaczk 1: 3: 3: 3	
Egy aranyos korsóska 1: 9: 2: 1	
Egy szopóka, gyermekeknek való — 2: — —	
Egy ládácska 2: 8: 3: 2	
	43: 1: 2: 1
per fl. 21	fl. 905 d. 61 ¹ / ₂
Egy tok kés sőtartóstól	» 21 » —
Más tokban kés sőtartó nélkül	» 18 » 50
Egy igen kis szaglő pántlikán függő	» 1 » —
Két szarvas sőtartó 3: 7: 1: 2	
Egy tálcaska 3: 7: 2: —	
	6: 14: 3: 2

per fl. 19		fl. 131 d. 70
Egy exeli óra (talán esteli) . . .		» 150 » —
Nádasdi úr agensének		» 37 » 50
Gólya mosdó		» 100 » 73
Egy kis ládácskához		» 2 » —
Egy öreg fehér ezüst medencze 25: 2: 1: —		» 553 » —
Egy füstölő 1: 2: — 3		» 24 » —
Két kis kézi gyertyatartó 3: 12: 1: —		» 15 » 33
Egy kis aranyos csésze — 9: 1: 2		» 12 » 86 ¹ / ₂
Két kis gyöngyartó skatula . .		» 18 » —
Egy fecskendő szagló		» 7 » 50
Egy öreg födeles csésze serpenyőforma		
A másodszor vett ezüst mív summája		» 1991 » 21 ¹ / ₂
Summa utriusq. summa facit fl. 3488 d. 46		
Ezen vásárlásnak egészben való sum-		
mája facit ut supra		» 6000 » —
Summa summarum in hoc registro		
contentarum		
Erogationis facit Ger.	fl. 8056 d. 5 ¹ / ₂	
Hungaricales vero	fl. 9610 d. 13	

Anno 1675. die 17. Februarii. Szepesből megindulván uram
ő nga Bécs felé, vött Berthóty Ferencz uram kezéhez aranyúl
háromszázat, 300 darabot, computálván egyet magyar forintra.
4 fl. 30 d. teszen fl. 1290 d. —.
Német forintúl tészén fl. 1072 d. 50.

Erogatiója.

Rottál uramnál való zálogért kétszáz arany 200 ar. teszen		
magy. frtot		860 fl.
Az aulica kamarán Maier nevű secretariusnak tíz aranya 10,		
teszen magyar frtot		43 »
Hazahoztam kilenczven aranyat 90 teszen magyar frtot . .		387 »
teszen in summa arany 300 ar. magyar frtot teszen . .		1290 fl.
Item vött kezéhez tallért háromszázat 300 egyet		
számlálván magyar forintúl két forintban és tizenkét		
pénzben	fl.	2 d. 12
teszen magyar forintúl	»	636 » —
Item német forintúl	»	525 » —

Erogatiója.

A posonyi apáczáknak adtam száztizenkét tallért 112,		
teszen magyar forintot	»	237 » 44

Szalay Mihály úrnak ötven tallért 50, teszen magyar forintot	fl. 106 d. —
Az Homorodi nemes levelére tallért adtam 36, teszen magyar forintot	» 63 » 60
Az Oroszleány örökbért tallért 22, teszen magyar frtot »	46 » 64
Illés Miklósnak tallért 10, teszen magyar frtot . . »	21 » 20
Posonyi solicitornak tallért 7 teszen magyar frtot . »	14 » 84
Jägermester komornyikjának tallért 3, teszen magyar frtot	» 6 » 36
Az Jagernek tallért 3, teszen magyar frtot »	6 » 36
Lónyai mandatumért tallért 6, teszen magyar frtot . »	12 » 72
Assecuratoria vidimalásáért tallér 3, tesz magyar frtot »	6 » 36
Az paraszt szekérért tallért 17, teszen magyar frtot . »	36 » 04
Illésházy úr szolgáinak tallér 1, teszen magyar frtot . »	2 » 12
teszen in summa tallért 300, magyar frtot téssen fl.	636 d. —
német frtúl pedig	» 525 » 58
Item lengyel pénzt magyar forintba	» 100 » —
Item vött kezéhez császár pénzül forintot »	2508 » —
	fl. 2608 d. —
teszen német forintra . . :	fl. 2173 d. 30

Erogatiója német forintul.

Kökényesdy úrnak kölcsön	fl. 200 d. —
Szalainak kölcsön	» 30 » —
Berthoti Ferencznek	» 100 » —
Az hintóért és rojtért	» 237 » —
Az hámokért	» 90 » —
Confectomért	» 80 » —
Az tüzerszá mért	» 130 » —
Az ön credentiáért	» 59 » —
Mária kisasszonynak fényes fehér materiát 16 rőfét per fl. 5	» 80 » —
Boriska kisasszonynak, selyem tarka materia 9 rőffel rőffe 27 garas, teszen	» 12 » 15
tizenegy rőff széles ezüst csipkét item keskeny tiz rőf nyomott latot 19 ¹ / ₂ , latja 38 garason, teszen . . »	37 » 05
Ugyanannyi rőf másforma ezüst csipke, nyomott latot 12 ¹ / ₂ latját 38 garason, teszen	» 23 » 75
Féjén egy rőf vegyes arany és ezüst csipke, keskeny 10 rőf nyomott latot 16, latja 2 fl. teszen . . . »	32 » —
Ugyan tizenegy rőf széles arany csipke, keskeny 10 rőf, nyomott latot 18 ¹ / ₂ , latja fl. 2 és két garason, teszen »	38 » 85
Háromféle posztóért	» 95 » —

Ha lhéjt (halesont)	fl.	1 d. —
Egy rőf gyöngyszínű kamukát, rőfét fl. 2 és 5 garason, teszen	»	22 » 50
Három rőf halszin tabitot per fl. 5 garas, teszen	»	15 » 75
Hat rőf kék kamukát rőfe per fl. 2 és 5 garas, teszen	»	12 » 50
Négy sing hajsín síma bársonyt rőfét 7 frton, teszen	»	28 » —
Három rőf széles fekete csipke rőfét per d. 150	»	4 » 50
Hat rőf keskenyebb fekete csipke rőfe fl. 1	»	6 » —
Hat rőf másforma fekete csipke rőfét 13 garason	»	3 » 90
Tizenhárom rőf fehér csipke, rőfét 15 garason, teszen	»	9 » 75
Hét rőf tarka selyem csipke, rőfét 15 garason, teszen	»	5 » 25
Negyvenegy rőf keskeny fekete csipke, rőfét 4 garason	»	8 » 80
Tizenhat rőf gyenge selyem kötés, rőfét 15 garason	»	9 » —
Egy fertály font arany galandot	»	12 » —
Egy fertály font ezüst galandot	»	7 » —
Tíz rőf zöld habos tafotát, a fl. 2 d. 20	»	22 » —
Két rőf virágos fekete fátyolt, 28 garason rőfe	»	2 » 80
Öt rőf fehér virágos fátyolt, 28 garason rőfét	»	7 » —
Hat rőf síma finom fekete fátyolt, rőfét 25 garason	»	7 » 50
Fátyolból két főre való	»	5 » 75
Huszonnégy lat mindenféle varrni való selymet	»	9 » 38
Egy főre való kötő recze	»	1 » 25
Egy font arany fonál	»	21 » —
Egy font szőr selyem	»	6 » 50
Egy font fehér czérna	»	3 » 30
Tíz szál strucztooll, szálonként fl. 1	»	10 » —
Item hat szál strucztooll, szálonként 14 garas	»	4 » 20
Tíz vég egy néhány színű pántlika vegyítve, 12 garason teszen.	»	6 » —
24 rőf zöld pántlikát	»	1 » 20
Záborszky János úrnak hat rőf angliai posztót, rőfét három talléron, teszen	»	27 » —
Bacskády úrnak négy rőf hajsín gránátot, rőfét 5 talléron, teszen	»	30 » —
Nyolez pár nyári keztyűt	»	6 » —
Két kis selyem kalapot	»	6 » —
Tizenhat fehér szövítnek, egyet 14 garason	»	11 » 90
Egy pipaszár	»	— » 60
Hat vég selyem zsinórt, végjét harmadfél forinton	»	25 » —
Hat vég ugyan selyem zsinórt negyedfél forinton végje	»	21 » —
Négy réz gyertyatartó	»	2 » 40
Egy font pamut	»	— » 90
Egy pár pisztolyt	»	4 » 25
Pater Lanczmár úrnak régi adósságért	»	12 » —
Kálnássynak, lovak és magoktartására	»	26 » —

Szabó Györgynek	fl.	5 d. —
Landkocsisnak, hogy Bécsbe vitt	»	8 » 40
Hogy az úr ő nga Bajkára járt költöttek	»	10 » 50
Forgách Ádám úr kocsisának	»	4 » 50
Magam Pozsonyban jártomban	»	9 » —
Még Pozsonyban jártam, költöttek Bécsben	»	32 » —
Szabó Györgynek Hajdu Jánosnak költségre	»	4 » —
Lippay uram kocsisának	»	1 » 50
Pálffy János uram kocsisának három ízben	»	2 » —
Homonai úrfiak kocsisának egyszer-másszor	»	3 » —
Esterházy úrfiak kocsisának	»	1 » 50
Joanelly uram szolgáinak, mikor a confectomot hozták	»	4 » 50
Egy skatola	»	1 » 50
Egy kőncz papiros	»	1 » 25
Alamizsnául egy grófnének	»	2 » —
Császár kapujánál levő drabantosoknak egyszer-másszor	»	2 » 50
Egy bőrös ládáért	»	6 » —
Öt fésűért	»	3 » —
Tíz lat spanyol viasz	»	— » 50
Négy font fehér viasz-gyertya, fontját 12 garason	»	2 » 40
Egy lat storas	»	— » 80
Egy font tergyék	»	4 » —
Hat lat álkermes	»	4 » 50
Hat lat rebarbarum	»	4 » —
Egy szekérre való hám-fáért	»	— » 75
Az cancellárián levő deákoknak	»	3 » —
Az passustúl	»	2 » —
Berthoty Gábor úrnak vásárfiában	»	10 » 60
Landkocsisnak előpénz	»	— » 75
Gazdasszonynak	»	9 » —
Barátoknak alamizsnául	»	10 » —
Az mely szekér az egy-mást a Dunára kivitte	»	— » 75
Johanelly úr kocsisának	»	1 » 50
Az révésznek	»	15 » —
A fissementi vendég-fogadósnak	»	3 » 75
Borbélynak egyszer-másszor	»	3 » —
Posta-legénynek	»	2 » —
Az apácza prókátor levelére	»	1 » 60
Erdődy Kristóf kocsisának	»	1 » —
Prinyi apáczának	»	3 » —
Posonyi szálláson	»	1 » —
Az apácza kisasszonynak köntösére	»	13 » 50
Kolduló apáczának	»	1 » —
Pálfi János úr kocsisának, aki az urat Pozsonyba hozta	»	1 » 50
Barátoknak Pozsonyban, Nagyszombatban	»	3 » —

Egy régi öreg secretariusnak alamizsnául fl.	— d. 75
Az úrnak ő nagának uton »	12 » —
	fl. 62 d. —

Anno 1675. 15-ik Februarii indúlt meg urunk ő nga Szepes várából Bécs felé, költöttem az szerint garas-számban: Batiszfalván kovácsnak 6, kerékgyártónak 7, bőr 24, széna 32, abrak 34, ser 10, kenyér 4, szállástól 3, borjúhus 12, az mely emberek Batiszfalváról 4, Hegedüs Ádám anyjának 33, szalma 4, só, hagyma, petreselyem 2, tehénhús 6, Szucsáni kovácsnak 8, Révay úr szolgálainak 12, 16-kán Koczko öt potykát 50, két csukát 20, ódal 274 garas. Teszen német forintot fl. 13 d. 70.

Tyukmony 6, bor 20, ser 10, zab 34, széna 32, kenyér 4, szalma 3, koldúsoknak 1, szállástól 3, só és fáért 4, formányosoknak fl. 6 és 6 garas, 17-kén Tót-Ujhely bor 20, ser 7, széna 33, abrak 35, hering 6, kenyér 4, tyukmony 4, fáért 3, szállástól 4, szalonna 3, 18-án Nagy-Szombat tehénhús 7, káposzta 6, garas 255. Teszen fl. 12. d. 75.

Közli: DEÁK FARKAS.

XVI. századbeli magyar hölgy-ruhatárak.

(1563—1597.)

Halomra gyűlnek mainap az ingósági leltárak multunk letűnt századaiból a mai nemzedék szemei elé, mely felismerte az ily fennmaradt adatok érdekét és értékét a korszakok anyagi képének gazdagabb színezésére, a napi életet környező s annak mindennemű mozgalmában használt tárgyak nyomozása és gyűjtése által.

Korábban alig gyanított mérvben növekedett az eredmény, s egyre gyarapszik az anyag, két irányban: muzeumokban szemléletül, iratokban adatok összehasonlításul; mindkettőnek pedig kölcsönös egymásra alkalmazása sok kiegészítésre, felderítésre, vagy igazolásra vezet, s ez által elősegíti a szakkedvelőt, hogy tanulmányai közben mennél több részlettel ismerkedhessék meg.

E szempont szolgáljon indokolásul — vagy ha kell: mentesgül — hogy annyi efféle már közétett adat után ismét két oly jegyzék terjesztetik az olvasó elé, mely részletes ecseteléseiben elég változatos tartalmú és csillogó fényű, hogy nemcsak festői korrajz vázlattá alakuljon képzelemünk előtt, hanem többféle tanulságot is enged belőle böngészni.

A Renaissance fénykora túl volt már haladva ugyan, midőn e jegyzékek tárgyai készültek (1563. 1597.) de a fényűzés és az zlés még elég jó útban jártak, még elég közel a század elejéből

öröklött hagyományokhoz, melyek csak a következőben kezdtek hanyatlani. A képcsarnokok számtalan készleteiből ismeretesek a különféle viseletek, azok szabása s minősége; legfeljebb talán magyarföldi társadalmunk különböző rétegeire nézve nélkülözzük viseleti adatok azon bőségét, melylyel a román és germán nemzetiségű többi országok a festészet fennmaradt műveiben rendelkeznek. — Azonban regis ad exemplum totus componitur orbis és így látjuk a mohácsi bukás után az új dynastia hatását a divatra is felsőbb köreinkben. Madrid V. Károly által az európai világ fénypontjává emeltetett, családja örökségül őrizte a német birodalom főhatalmát Bécsben: így a bécsi udvaron spanyol etiuqette és pompa karöltve a német viselettel volt honos, és éreztette befolyását a divat dolgában. Innét mondják jegyzékeink: »Ispaniol módra« — vagy: »Német módra«, — és felsorolnak tollas kalapokat meg bársony barrettákat. Tekintvén pedig, hogy velencei selyem árút, flandriai vagy angol finom posztónemeket s egyéb drága divat és fényűzési czikkeket a Hansavárosok, leginkább Augsburg és Nürnberg piaczei közvetítésével szoktak volt szolgáltatni, továbbá hogy arany és ezüst holmi és fonal súlyban tartalomban s minőségben sokkal felülmulták a mostani gyármányokat — fel kell tenni hogy az anyagok drágasága, a költséges beszerzés s pazar díszítés mellett, a készpénz akkori nagy értékéhez képest ily gazdag ruházatok roppant öszszegbe kerülhettek, s tehát ily készlet mint itt elősoroltatik, egész kis vagyont képviselt. — A kiadásból mennyi fordúlt a belöldi hazai ipar javára? nem tudhatjuk; feltehető azonban, hogy legalább a gombkötő, mint a magyar viselet által specificce magyarországi mesterség kereste a »paszomány, zsinór, kötés, vont arany s ezüst, boglárók, stb. készítményeimnek árát.« — Nehány árjelzés — nagy kár hogy oly kevés — gyaníttatja miszerint a hölgy-pipere, valamint ma úgy hajdan is drága dolog volt, ha péld. egy »csillagos fejkötő« akkor 20—25—30 firtba került. Nagy változatlanság mutatkozik a fejdíszekben, viszont magyar hangzású és eredetű a »suba«, de nem mind magyar szabású, mert van »ispanyol módra« is közöttük, többnyire nemes szőrmével ellátva. Sajátos a mostani fogalmak szerint ezen nagy úri bőség mellett aránylag csekély vászonnemű, valamint hogy az asszonynak kiházásitáskor csupán egyetlen ágyhoz való készlet adatik.

A mi a személyiségeket illeti, kiknek adatott legyen e holmi? azok igen ösmeretesek, úgy hogy kevés magyarázat kell hozzájuk.

Alsó-Lendvai Bánffy László (kinek gyermekeiben sirba szállt a bolondóczi ág.) még kezében tartotta a Stibor-örökséget, és Borbála (második) neje hasonlólag deficiens család fényes vagyonának tetemes részét képviselhette, úgy hogy Anna leányuk bizonyára »jó partie« volt.

Révay Erzsébet a házasság idején már rég árva volt, Mihály atyja 1583. elhalt, Péter írja alá az okmányt in Arce Holics. mely akkor a családé volt Bakith jogon. Egyébként férjével családot nem terjesztett, mert egyetlen leánya Balassáné gyermektelenül halt meg.

I.

1563. Alsó-Lendvai Bánffy Anna -- Fogaras-földi Majláth Gáborral Bolondócz várában történt egybekelése után szülőitől ajándékba kapott kihazasítási ruhatára.

Nos comes Andreas de Bathor iudex curiae sermi principis et domini dni Ferdinandi divina favente clementia electi Romanor. imperat. semp. aug. ac Hungar. et Bohem. etc. regis infant, Hispaniar. is archid. Austriae etc. ac comitatum Sathmar et de Sabolch comes, damus pro memoria per praesentes litteras nostras; quod egregius magister Georgius de Olgya protonotarius noster, nostram personaliter veniens in praesentiam nobis retulit eo modo: qualiter ipse per mgfcm dnum Ladislaum Bamffy de Alsó-Lyndwa comitem comitatus Zaladiens. ac janitorem regalium magrum rogatus venisset ad castrum Bolondos vocatum in comitatu Thrinchiniens. constructum, ubi idem dnus Ladislaus Bamffy ac genrosa et magfca domina Barbara Somy consors eiusdem res et vestes infrascriptas coram eodem magistro Georgio Olgyay die datarum praesentium in specie produxissent ac eas cum generosa et magfca domina Anna Bamffy filia eorum, consorte vero magfci domini Gabrielis Maylath comitis perpetui terrae Fogaras tanquam de laribus patruis consumatis iam nupcys dictae filiae eorum dare decrevissent: et in primis, egy szederjes bárson haczokát német módra valót arany és ezüst fonál kötéssel prémzettet; másik haczokát veres vont aranyból csináltat német módra prém nélkül; harmadik haczokát szederjes atlaczo, német módra valót vont aranyat metéltet, ki rajta prémnek és arany zsinórral vagyon; negyedik haczokát veres bársont spanyol módra arany és ezüst fonál kötéssel franczlival prémzettet; ötödik haczokát fekete bársonból spanyol módra gyengyes aranyboglárral rakottat; hatodik haczokát szederjes atlaczo spanyol módra arany és ezüst fonál kötéssel prémzettet; hetedik ruhát: egy fekete kamoka nest subát spanyol módra valót, fekete bársonnyal prémzettet; nyolczadik fekete atlacz hölgy subát spanyol módra fekete bársonnyal prémzettet; kilenczediket egy szederjes tafota rókamál subát német módra; tizediket vont ezüst szoknyát német módra, vont aranyból, ki metélt prémmel és arany sinórral; tizenegyediket vont ezüst spanyol módra való egész szoknyát fejeér bársonnyal és arany ezüst fonál kötéssel

prémzettet; tizenkettődikét vont ezüst spanyol szoknyát köntes alá valót fehér bársonnyal, arany és ezüst fonál kötéssel prémzettet; tizenharmadik szoknyát sárga vont aranyat spanyol módra egészet, szederjes bársonnyal arany és ezüst fonál kötéssel prémzettet; tizennegyediket szederjes vont arany szoknyát, spanyol módra egészet szederjes atlacczal arany és ezüst fonál kötéssel prémzettet; tizenötödikét zöld vont arany szoknyát spanyol módra, köntes alá valót fekete bársonnyal és aranyos kötéssel, prémzettet; tizenhatodikat szederjes bársony szoknyát spanyol módra köntes alá valót, két renddel gyengygyel prémzettet; tizenhetediket veres atlacz szoknyát spanyol módra egészet vont arannyal és vont ezüsttel, arany sinórral béven prémzettet; tizennyolczadikat test színő atlacz szoknyát spanyol módra egészet arany és ezüst kötéssel prémzettet; tizenkilenczediket sárga atlacz szoknyát spanyol módra köntes alá valót sárga bársonnyal és ezüst kötéssel prémzettet; huszadikat veres dupla tafota szoknyát spanyol módra köntös alá valót ezüst kötéssel prémzettet; huszonegyediket szederjes aranyos atlaczt, alsószoknyát; huszonkettődikét fekete bársony alsószoknyát vont arannyal és ezüst kötéssel prémzettet, oztán nyolcz aranyos féketőt, kinek egyike gyengygyes vont arannyal csinált, három bárson bretrat, kinek egyike szederjes arany Chewewel (?) rósával és gyengygyel vagyon; az második veres és harmadik fekete bárson arany boglárokkal és lánczokkal csinálva. És megént ötven lepedőt, ötven abroszt és ötven kendő keszkenyőt, ezeknek fölötte peniglen ezer rénes forintot, ki nyolczszáz magyar forintot teszen kész pénzöl, az felől meg mondot Bámfy Anna asszonyinak adtanak volna. Ad cujus quidem magistri Georgy Olgyay relationem praesentes literas nostras pro futura cautela iurum praefatorum domini Ladislai Bámfy et dnae Barbarae Somy sub sigillo nostro judiciali dandas duximus et concedendas. Datum in dicto castro Bolondos in profesto B. Margarethe virginis et martiris. Anno domini millesimo quingentesimo sexagesimo tertio.

(P. H.)

chart.

Lecta per praefatum mgrum
Georgium Olgyai prothonot. m. p.Papir, ⁴⁴/₃₃ Centm. ép, — credeti.

Családi levéltár, Bámfy — Révay osztály Series B. 19.

II.

1597. Regestrum rerum parafernalium, quae generosae ac magfcae dominae Elisabethae Reway consorti generosi ac egregy dni Georgy Gyczy tempore nupciarum in Arce Holyecz datae sunt Anno 97 die 27. Januari.

Item elsőben készpénzt adtunk ezer száz és hatvanhat forintot.

Item adtunk egy mosdót medenczéstül aranyozott.

Item öt aranyos pohárt, az négye fedeles, ötödik fődél nélkül.

Item ezüst tálat négyet.

Item ezüst tányért nyólczat.

Item kilencz ezüst kalán.

Item egy ezüst vödört.

Arany (.....) száma

Item egy figét nyak (.....) ben hat gyémánt, és hat rubin, ke (.....) zen három gyöngyös boglár (.....)

Item egy arany láncz, kiben vagyon harmincz darab gyöngyös zománczczal.

Item más arany láncz apró szeges száz tallér ára.

Item harmadik arany láncz apró szömű kétszerrel egy réfnél nagyobb.

Item egy gyöngyös féketű bogláros harminczhárom forint ára.

Item más fékötő csilagos harmincz forint ára.

Item harmadik csilagos fékötő hat forint ára.

Item negyedik fékötő arany lánczos húsz forint ára.

Item egy koronka bogláros gyöngyös huszonöt forint ára.

Item másik haj-koronka.

Item harmadik koronka csak azon hajból csinált.

Item negyedik koronka apró boglárból gyöngyből csinált.

Item sivegre való arany rózsák.

Item siveg környül való ő, (űv) tizennégy gyöngyös boglár vagyon rajta, és egy medáj.

Item egy fekete hosszú siveg taffotából tollastúl.

Item filre való függő három, két gyöngy aranyos karkácskával.

Item két pár kéz kapcsoló.

Item kézre való gyöngyök gránátok.

Item ezüst aranyozott kés hível egy, gyöngyök gránátok rajta.

Item egy beretra, fekete toll rajta.

Item tiz arany gyűrű (.....) kas mind gyémánt tizenegyet (.....) ára.

Öltöző (.....)

Item két vont arany szok(nya) egyik vörös paszamánynyal, kétszerrel perémezett, egyik hosszú ujjú, másik nem, az is vont arany sinórral perémezett, bársonynyal.

Item harmadik fekete kanahász köntös hatvan boglár rajta.

Item negyedik vont ezüst szoknya vont aranynyal, kétszer perémzett.

Item ötödik egy fekete bárson szoknya, hosszú újjú fekete perémmel sárga atlatzból újja ezüst sinórral.

Item hatodik kék verágos bársony szoknya kétszerrel paszománys kék virágos atlatzból újja.

Item hetedik fekete virágos bárson szoknya váll nélkül.

Item nyolczadik vörös bársony szoknya paszománynyal egyszer perémzett vörös atlaszból hozzá kortzoványnyal.

Item kilenczedik puplikán szinyű atlasz szoknya paszománynyal perémzett zöd újj rajta s az újja ezüst sinórral prémmzett.

Item tizedik sárga kamuka arany paszománynyal perémzett narancs szinű újjak arany sinórral perémzett.

Item tizenegyedik vörös kamuka szoknya arany paszománynyal prémmzet.

Item tizenkettedik kék drága posztóból csinált szoknya zöld bárson perémmel perémzett.

Item hosszú háló suba kettő az egyiknek föli vörös atlatz, másiknak hamuszinű dupla taffota, mindenik nesttel béllt.

Item egy sörcz peltz.

Item egy verágos bársony (s)uba nyusztal béllt egyszer húzott perémmel p(erémezett.)

Item fekete sima bárs(on) nest torokkal béllt, az elejinest hát (.)

Item mindennapi kis suba (.) kamuka nest torokkal béllt, az elei nest hát.

Item egy kis subácska alá való hölgy béllt.

Item kék kamuka kis suba fekete gyönggyel perémzett kétszerrel, az elei fekete verágos bárson.

Item egy fekete verágos bárson kis suba fekete verágos gyönggyel háromszerrel perémezett, az elei fekete atlatz.

Item egy fekete bárson félzet Kosuska fekete sinórral perémzett egyszerrel.

Item egy fekete bárson lengyel siveg gyöngyös.

Item egy nyári siveg narancs szinyű taffotával béllt.

Item egy fekete pártá hét arany boglár rajta.

Item egy aranyos fékető.

Item egy bogláros gyöngyös koszorú.

Item egy pegyvett siveg és egy fej háló.

Nemes leányokra való ruha.

Item két taffota szoknya (.) perémzett.

Item két kék szoknya (.)

F e j é r (.)

Item abrosz végben réf negyvenhárom.
 Item asztal keszkenő tizenkettő.
 Item egy kamuka abrosz.
 Item kender vászon végben száz husz réf.
 Item len vászon végben száz husz réf.
 Item szöössz vászon végben száz husz réf.
 Item kéz abrosz negyven három.
 Item lepedő tizen négy.

Á g y l e p e l .

Item egy ágy és két ágybeli minden ruha.
 Item egy dunyha.
 Item egy selem paplan és két vörös [kamoka: kihúzva, és fölibe javítva] bárson vánkös.

Actum in Holicz die et Anno ut supra

correcta in dictione bárson.

Giczi uram (.) Gáti Gáspárnak

pecséte (.) m en Vjzkeleti

Thamás (.) at vetettem reá.

felrakott papirszeleten kinyomva 4 pecsét

Petrus de Rewa m. p.

Thomas Wyzkeletj m. p.

Gasparus Gathi m. p.

Georgius Giczy m. p.

Kivülről: Regestrum rerum paraphernalium Elizabethae Révay consortis Georgij Ghitzj.

Két ív összefűzve, haránt és függélyesen keresztbehajtva, s így egyik sarok kirothadt, mi a felbontott ív közepén tallérnagyságú hézagot idéz elő.

(Eredeti, családi levéltár, Bánffy-Révay osztály, — Series A. 63.)

Közli: BÁRÓ MEDNYÁNSZKY DÉNES.

VEGYES KÖZLÉSEK.

SZAPÁRY ANDRÁS MARADÉKINAK OSZTÁLYLEVELE

1660-BÓL.

Mi az néhai nemzetes és vitízlő Szapáry András uram maradíki négyen, úgymint: Szapáry Miklós, Szapáry Péter, Kata Szapáry és Szapáry Judith, atyafiúságosan végeztünk és osztottunk meg egymással minden ingó és ingatlan eleinktől maradott javainkból, az ide alább megirandó rend szerint, tudniillik: elsőben Szapáry Miklós és Péter úraimék úgy végeztek az rácz faluk végett, hogy Ercsi nevő falu praecise Szapáry Péter uramé lígyen virtute donationis regiae, Besnyő is pedig és Rácz-Szentpéter minden adójával együtt két esztendeig nevezett Szapáry Péter uram kezínél lígyen, az két esztendő pediglen eltelvén, azon Besnyő és Rácz-Szentpéter ő kegyelmek között egyenlő jussal két felé osztassék (*három sor olvashatatlan!*) . . hanem 100 forint levín rajta . . . (*ismét négy szó olvashatatlan!*) . . . azt Szapári Péter uram szabadulásra való költségre cedálták. *Másodszor* az kis baráti Promontoriumon lévő szöllőt is ípen praecise Szapáry Péter uramnak engedték egyenlő akarattól úgy, hogy szabadulására való török robotjára itt ő kegyelme praecise maga fizesse meg. *Harmadszor*, vagyon az győri városban és praesidiumban három ház, melyek adassanak el és a mint ára szakad, szabad lígyen az atyafiak közül az ki magához akarja *váltani* venni és azoknak árok is négy felé aequaliter osztassék. *Negyedszer* Bányk portio, mely Veszprém-vármegyében vagyon, ez is aequaliter az négy atyafiat illetné, de mivel hogy most más bírja, maradjon abban, míg törvényesen vége szakad, vagy másképen vége szakad, mely kézhöz szabadulván equaliter négy felé osztassék. *Ötödször* Szapár nevű predium praecise fiúágnok maradott. *Hatodszor*. Borbay nevű praediumnak harmad része Szapáry familiáé, az másik része az győri nemes káptalané. *Hetedszer* asszonyfalvai praedium, mely Győr, Veszprém-vármegyében vagyon, ez is éppen Szapáry familiáé. *Nyolczadszor* felső Neskenye, mely Veszprém-vármegyében vagyon, ez is épen Szapáry familiájé. *Kilenczedikszor* börtsházi praedium Veszprém-vármegyében éppen Szapáry familiáé. *Tizenegyedikszor* Pernád nevű praedium fele Győr és másik fele

Veszprém-vármegyében épen Szapáry familiáé. *Tizenkettődikszor* Föl-Pétzen Vasáry Péter maga szöllejében nonával tartozik. Ezen puszták rétjeivel és szántóföldjeivel együtt hasonfele Kláris Péterné és Szilvásyné asszonyom maradékié, másik fele pediglen az fölül megnevezett atyafiaké, jöllehet egy része zálog, melyen úgy egyeztek meg, hogy minden proventusit egyik annuatim recipiálván, kinek kinek az maga része jövedelmét minden esztendőben kiadja annak praecipálására pedig rendeltetett Szapáry Péter uram. *Tizenharmadikszor* vagyon az győri Sokoru kapu előtt egy kis pusztá kert, melyet közönségesen engedtek Szapáry uramnak. *Tizennegyedikszor* Banna falu, mely Komárom-vármegyében vagyon, épen az fönnen megírt négy atyafiaké örökben, melynek lakóival osztottak ilyenformán: Szapáry Miklós uramnak jutott Szücs Mihály egész helyes, Kovács Mihály egész helyes, Nagy Bálint egész helyes, Tóth János egész helyes, Németh Mihály egész helyes, Nagy István pusztája és Szikra Máthé Sellér hozzája item fél helyesek és másik fél helyes helyett két Sellér Szalay Mihály és Mihály. Szapáry Péter uramnak Tóth Márton egész helyes, Német János egész helyes, Bény Pál egész helyes, Tartzy Mihály egész helyes, Etsy Tóth György, mely Kurján lakik, melyhez tiz hold vagyon, azért Szapáry Péter uram engedte egy Bonay egész helyes jobbágyát Czuffor János fél helyesnek. Kovács Péter fél helyes, Farkas György fél helyes. Szapáry Kata Fehér-Patakiné asszonyomnak Czuffor János egész helyes, Köröszös N. egész helyes, Német György és Csorba Mátyás fél-fél helyes, Törpendi János egész helyes, Dubi Jánót egész helyes, Németh István egész helyes, fél helyes, Szabó Pál fél helyes, Botsor Lőrincz és Szolmásh Zsellérek fél helyesért. Szapáry Judith Farkas Andrásné asszonyomnak, Ihász Mihály egész helyes pusztá egész hely és Panda Mihály zsellér, Fekete Mihály egész helyes, Farkas János egész helyes, Fazikas Máthé egész helyes, Farkas János egész helyes Fazikas Máthé egész helyes, Kovács Miklós egész helyes, Heggy Mátyás, Horváth Máthé fél-fél helyesek egész helyesért fél helyesek, Kiss Nagy János fél helyes, Markus János fél helyes. 15. jutott egy ríszre aranyos és fehér ezüstös 16-or jutott . . . 42. font . . . vagyon vas hegye alatt egyfelől Páttelt Bottyány uramtól ő nagyságátúl, a mely ezen fölül megint 4 atyafiakat aequaliter concernál. 18-szor vagyon Kartsay uramnál 12 öszve-járó pohár szapa formára való száz tallérba zálogban, melyet Szapáry Miklós uram az magáébúl mentél hamarabb tartozik kiváltani; melyet kiváltván négy felé osztani, avagy az melyik kezihöz akarja venni, az többít pénzül kifizetni tartozik, melyben vagyon lat kétszáz 58¹/₂. Szapáry Mihály temetísire közönségesen rendelték ez jövendő Sz.-György napi adott vagyon; ezen kívül bizonyos adósság úgymint Alapi uramnak 200 forint, két kalmár boltban 85 forint, item Somogyi Pálné asszonyomnak 200 forint, Piper Mórnak 25 forint, ezen adósságnak pedig megfizetésire rendeltetett Fehér-Patakiné asszonyomnál lévő kétszáz tallér, melyben ő kegyelme fizetett meg 25 forint, item

rendelte ő kegyelme az többire Lengyel Zsigmond uramnál lévő 250 ft, marad Fehér-Patakiné asszonyom így még adósa fl. 25, ezen kívül marad még fönt kit közönségesen fizettünk 111 frt, melynek megfizetésére rendeltetett az árendája és Csehin lévő circiter 35 köből gabona, Szapáry Miklós uram ezeken kívül tartozik Szapáry Judith Farkas Andrásné asszonyomnak 50 arannyal, mely arany lánczon való pénz volt, melyet nevezett Szapáry Miklós uram elköltött. Ezen fölül megírt jóságok végett ha valamely per indíttatnék, tehát költség és fáradsággal egyenlőképen tartoznak mind az négyen concurrálni. Az bíróválasztás pedig rendesen légyen egyik esztendőben egyik részről, másik esztendőre másik részről. Ezen végzésnek pediglen az ki közülök in toto v. in parte fölbontója volna, toties quoties 100—100 aranyon convinkáltassék. Melyet abeissis quibuslibet juridicis remediis viceispány uram comissiója, melyet egy szolgabíró és esküdt által az megálló fél exequáltathassa. Haec ita extract. venerabili capitulo 22-a Martii millesimo sexcentesimo sexagesimo.

Franciscus Posupp. m. p.

(A győri káptalan átiratából.)

Közli: —z.

HÁZASSÁGI SZERTARTÁSOK A XIV. SZÁZADBAN.

A pozsonyi káptalan birtokában van (könyvtári száma: 10) egy kétségtelenül a XIV. század első feléből származó magyarországi Misc-könyv,¹⁾ mely CCCX levelén házassági szertartásokat tartalmaz. E szertartások a házassági törvény fejlődésére hazánkba igen fontosak, miért ezennel közöljük megjegyezvén, hogy a rubrikákat e helyt szétszórt betűk jelzik.

Ordo ad faciendum nupcias.

Episcopus siue sacerdos indutus sacris uestibus stans in introitum ecclesie, iubeat uenire sponsum et sponsam, statuens eos pariter ante fores ecclesie, sponsum uero in dextera sponsam autem in sinistra, et anulum positum super librum sacramentorum sic benedicat:

Adiutorium nostrum nostrum in nomine domini. Qui fecit.

Benedic domine huic anulum quem nos in nomine domini nostri benedicimus, ut qui eum (eos) portaveri(n)t in tua pace consista(n)t et in tua voluntate permanea(n)t et in tuo amore uiua(nt) et senesca(nt), et multiplice(n)tur in longitudine dierum. Perchristum dominum nostrum. Amen

¹⁾ Bővebben leírja e codexet Knauz: A pozsonyi káptalan kéziratai. Magyar Sion, IV, 135.

O r a c i o.

Creator et conservator humani generis, dator gratie Spiritualis, largitor eterne salutis, tu domine mecte spiritum sanctum tuum paracletum de celis super hunc (hos) famulum(os) ut armatus(i) uirtute celestis defensionis, illi qui eum portaveri(n)t proficia(n)t ad salutem. P.

Tunc sponsus accipiat amulum, et tenens dexteram sponse ponat in pollice eius dicens, In nomine patris, et sic in indice Et filij, deinde in medico Et spiritus sancti. Amen. Sequitur: Beneŕdicti sitis a domino qui mundum ex nichilo fecit.

P r e c e s. Manda deus uirtuti tue, confirma hoc deus quod operatus es in nobis.

A templo tuo in iherusalem tibi offerend reges munera.

Increpa feras arundinis congregacio thaurorum in uaccis populorum.

Qui probati sunt argento.

Domine exaudi or. m. Dnus uobiscum.

O r a c i o. Deus abraham, deus ysaac, deus iacob, beneŕdic adolescentes istos, et semina semen uite in mentibus eorum, ut quicquid pro utilitate sua didicerint, hoc facere cupiant. Per dominum nostrum ihesum christum recuperatorum hominum filium tuum unigenitum, qui tecum uiuit et regnat deus. Per omnia s. s.

S e q u i t u r p s a l m u s Beati omnes qui timent dominum Gloria patri.

P r e c e s. Saluum fac famulum et ancillam tuam. Deus meus sper.

Mecte eis domine auxilium de sancto. Et de Syon.

Esto eis domine turris fortitudinis. A facie.

Domine exaudi or. m.

Dominus uobiscum.

O r a c i o. Respice quesumus domine de celo sancto tuo super hanc conuencionem et sicut misisti angelum tuum raphaelem pacificum thobie et sare filie raguelis, ita digneris domine mectere beneŕdictionem tuam super adolescentes istos, ut in tua uoluntate permaneant, et in amore tuo uiuant et senescant et multiplicentur in longitudinem dierum. P.

O r a c i o. Adesto domine supplicationibus nostris, et institutis tuis quibus propagacionem humani generis ordinasti benignus assiste, ut quod te auctore iungitur, et auxiliante seruetur. P.

O r a c i o. Beneŕdic domine ihesu christi hunc famulum et hanc famulam tuam, sicut benedixisti familias filiorum israel per oracionem moysi, ut uenientes per mare rubrum in conspectu pharaonis salui fierent, ita et hij in conspectu tuo salui fiant in die iudicij. P.

O r a c i o. Beneŕdicat uos deus pater, custodiat uos ihesus christus, illuminet uos spiritus, sanctus, ostendatque dominus faciem suam uobis et misereatur uestri, conuertat dominus uultum suum ad uos et det uobis pacem omnibus diebus uite uestre impleatque dominus uos omni

benediccionem celesti in remissionem omnium peccatorum ut habeatis uitam in secula seculorum. Amen.

Quibus expletis introducantur in ecclesiam et statuuntur ante altare in dextera parte. Deinde missa agatur ordine suo sollempniter.

Ad missam (Hangjegyekre szedve:) Dominus israhel sit uobiscum et ipse coniungat uos qui misertus est duobus unicis fac eos domine plenius benedicere te. Psalmus. Beati omnes qui timent dominum. Sevovae.

O r a c i o. Exaudi nos omnipotens et misericors dominus, ut quod nostro ministratur officio, tua benediccionem potius impleatur. P.

A d R o m a n o s.

Fratres. Nescitis quoniam corpora uestra membra sunt christi. sat. egész: glorificate et portate deum in corpore uestro.

G r a d u a l e. *(Ismét hangjegyekre kezdve:) Uxor tua sicut uitis habundans in lateribus domus tue. XV. Filii tui sicut nouelle oliarum in circuitu mense tue. Alleluja. XV. Lauda anima mea dominum, laudabo dominum in uita mea, psallam deo meo quamdiu ero.*

S e q u e n c i a. *Veni spiritus consolator.*

S e c u n d u m m a t h e u m.

In illo tempore uenit ihesus in fines iudee trans jordanem sat. egész homo non separat.

O f f e r t o r i u m, In te speraui domine.

S e c r e t u m. Suscipe quesumus domina pro sacra connubij lege munus oblatum, et qui huius largitor es operis sis custos et-dispositor. P.

P r e p h a c i o. Eterne deus. Qui federa nupciarum blando concordiæ iugo et insolubili uinculo nexuisti, ut multiplicandis adoptionum filijs sanctorum connubiorum fecunditas pudica seruaretur. Tua enim domine providencia, tua gracia ineffabilibus modis utrumque dispensat, ut quod generacio ad mundi edidit ornatum, regeneracio ad ecclesie perducatur augmentum, per christum dominum nostrum. Per quem maiestatem. t.

I n f r a a c c i o n e m.

Hanc igitur oblacionem famulorum tuorumque tibi offertur pro famula tua N. quesumus domine placatus accipias, pro qua maiestatem tuam supplices exoramus, ut sicut eam ad etatem nupcijs congruentem peruenire tribuisti, sic eam consorcio maritali copulatam tuo munere, desiderata sobole gaudere perficias, atque ad optatam seriem cum suo coniuge perueas benignus annorum. Diesque nostros in t.

Antequam dicatur pax domini, sponsus et sponsa prosternant se se ante altare sub uelo, et sacerdos constitutus supra eos dicat hanc orationem quasi legendo.

Propiciare quesumus domine supplicationibus nostris, et institutis tuis quibus propagationem humani generis ordinasti benignus assiste, ut quod te auctore iungitur et colitur, te auxiliante seruetur. Per dominum nostrum ihesum christum filium tuum, qui tecum uiuit et regnat deus.

Per omnia secula seculorum.

Amen.

Dominus vobiscum.

Et cum spiritu tuo.

Sursum corda.

Habemus ad dominum.

Gracias agamus domino deo nostro.

Dignum et iustum est.

Prephacio.

Eterne deus. Qui potestate uirtutis tue de nichilo cuncta condidisti, qui dispositis uniuersitrtis exordijis, homini ad ymaginem dei facto ideo inseparabile mulieris adiutorium fecisti, ut femineo corpori de uirili dares carne principium, docens quod ex uno placuisse institui, numquam debeant disiungi. Deus qui tam excellenti mysterio coniungalem copulam conserasti, ut christi et ecclesie sacramentum persignares in federe nupciarum. Deus per quem mulier iungitur uiro, et sociteas principaliter ordinata ea benedictione donatur, que sola nec per originalis peccati penam, nec per diluuij est ablata sententiam. Respice propicius super hanc famulam tuam, que maritali iungenda consorcio, tua semper expetit protectione muniri. Sit in ea iugum dilectionis et pacis, fidelis et casta nubat in christo, immitatrixque sanctarum permaneat fenimarum. Sit amabilis ut rachel uiro, sapiens ut rebecca, longeva et fidelis ut sarra. Nichil in ea ex actibus suis ille auctor preuaricacionis usurpeet nexa fidei mandatisque permaneat, uni thoro iuncta contactus illicitos fugiat, muniat infirmitatem suam robore disciplinae. Sit uerecundia grauis, pudore uenerabilis, sit doctrinis celestibus erudita, sit fecunda in sobole, sit probata et innocens, et ad beatorum requiem atque ad celestia regna perueniat, uideant ambo filius filiorum suorum usque ad terciam et quartam generacionem, et ad optatam perueniat senectutem. *Hic mutet uocem.* Per dominum nostrum ihesum.

Benedicat uos deus pater et filius et spiritus sanctus, qui triuis est in numero, et unus in nomine per infinita secula seculorum.

Oratione finita sponsus et sponsa surgant, et sacerdos conuertens se ad altare dicet alta uoce.

Per omnia secula seculorum. Amen.

Pax domini sit semper.

(Qua completa pax detur sponso, et sponsus osculetur sponsam suam, populo autem per alium sacerdotem sine clericum diuidatur par. Deinde uero communiõ.) (Ismét hangjegyekre :)

Ecce sic benedicetur omnis homo qui timet dominum et videas filios filiorum tuorum pax super israhel.

Postcommunio,

Refecticio potuque celesti domine deus omnipotens, te suppliciter exoramus, ut instituta prouidentie tue pio amore comitare, et quos legitima societate connectis, longeva pace custodias. P.

Benedictio thalami.

Benedic domine thalamum hunc et omnes habitantes in eo, ut in

tua uoluntate permaneant, et in tuo amore uiuant et crescant et senescant, et multiplicentur in longitudine dierum. P. christum d.

Oratio.

Da quesumus domine beneŕdiccionem tuam super hunc puerum adolescentem et hanc puellam, ut tibi subditi fiant, atque iugiter deseruiant. Per christum dominum nostrum. Amen.

Oratio.

Beneŕdicat uos deus israhel, qui filium optimi uiri et iusti et timentis deum et elemosinas facientis benedixit, et dicatur super uos benediccio et super filios filiorum uestrorum in terciam et quartam generationem, et sit semen uestrum benedictum a domino deo israhel, per te hec omnia fiant ihesu christe saluator mundi, qui cum patre et spiritu sancto uiuis et regnas deus. Per omnia se. se.

Oratio. Beneŕdicat uos deus omnipotens omni benediccione celesti. et efficiat uos dignos in conspectu suo, superhabundet in nobis diuicias glorie sue, et erudiat uos uerbo ueritatis, et ei corpore pariter et mente conplacere ualeatis. Per do. n.

Dominus uobiscum. Et cum spiritu tuo.

Benedicamus domino. Deo gratias.

Beneŕdiccio dei patris omnipotentis et filij et spiritus sancti, descendat et maneat super uos omnes. Amen.

Közli: PÓR ANTAL.

NÁRAY GYÖRGY EGY ISMERETLEN LEVELE.

Illustrissime ac reverendissime domine domine patrone mihi colendissime, salutem in duo et humillimam servitiorum meorum commendationem.

Hic remitto, prout perscriptum erat nuper, missum mandatum citatorium, partes inter se convenerunt, eo, quod puella gravabatur paupera et aegra existens Tyrnaviam proficisci, contentata est 15 florenis tantum. Nunc autem ego ipse ad instantiam propriam humiliter peto, aliud novum mandatum similiter citatorium, pro quo et taxam misi, contra Laurentium Sido, in possessione Csechen patroni Hlsmi comitis Nicolai Pálffy subditum, qui prout ante de eodem mentionem feceram, sui messoris, apud se defuncti corpus, clam et sine notitia parochi, per aliquot diversa territoria et penes plures ecclesias parochiales et caemeteria Posonium usque abduxit, vel ideo maxime, quod minimam poenam impositam recusans, valde contumaciter et proterve se gerat cum contemptu ecclesiasticae censurae et cum scandalo aliorum, ut ad sacram sedem citetur et discat non contemnere, quamvis sit haereticus, ecclesiam.

His illustrissimam ac reverendissimam Dtionem Vram DEUS salvam et incolumem servet diue et feliciter.

Datum in parochia Csötörtökiensi Anno 1676. die 16^a Novembris.

Illustrissimae ac rendissimae Dtionis Vrae

capellanus humillimus

P. Georgius Naray

parochus Csötört. m. p.

Kivülről. Illustrissimo ac reverendissimo domino dno Joanni Gubasóczy, eppo Vaciensi praeposito S. Tho. de monte Strig. celsmi ac rdsmi Principis Dni Dni Archieppi Strigoniensis in spiritualibus vicario et suffraganeo et grali caesarum auditori, Sacrae Csrae Regiaeque Mattis Consiliario Dno Dno et patrono mihi colendissimo. *Tyrnaviae.*

Nagyszomb. érs. helynökségi ltár. Arch. Vet. Relig. 20. N^{ro} 2.

Közli: BÉKESI EMIL.

ADALÉK

„BETHLEN GÁBOR ÉS A PORTA“

CZÍMŰ KÖZLEMÉNYHEZ.

HARMADIK ÉS BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY.

XXVIII. 1626. augustus 18.

Illustrissime comes et domine, domine mihi benignissime.
Post fidelium servitiorum stb.

Kévánok az szent istentől stb.

Az minemű bölcse conceptusā és ahoz képest kegyelmes dispositiója vala ő felségének az Tholdalagi uramra bízott követésnek itt az portán hamarságos resolútiója felől, az pro voto nem succedála Gürcsy Memhet pasának halála miatt, mely miá mennyi difficultásink voltanak, csak az isten tudja. Mindazonáltal immár valami későn azt efficiáltuk, hogy eddig itt való mulatása ő kegyelmének nem frustraneus labor, az mint Nagyságod magától megtudja. Itt, kegyelmes uram, a mostani vezérváltozás miatt annyi zűrzavarok lőnek egy falca ideig, hogy én az ő felsége reám bízott dolgait ingyen sem proponálhattam, semmihez sem fogtam, gondolván azt is, hogy ilyen nagy dolgokat üdő és szer kívül nem illik egymásra raknunk, hanem meg akartam várni, hogy ő kegyelmének resolútiója legyen. Audientiám adatván egyszer voltam az új vezérnél, akkor az ő felsége credentialisát exhibeáltam neki, azután, igazán írom Nagyságodnak, igen beteges állapattal voltam, inkább mind feküdtem, még most is nem igen bírhatom magamat; ha isten segít, immár Tholdalagi uram expediáltatván, én is az előtt álló dolgokhoz hozzá fogok. Az mikor én ide bejutottam, immár Gürcsit extingválták volt; azután egy-néhány factiosus áruló rossz emberek több efféle latorságot is akartak cselekedni az alattok valóknak nevével. Ezt az alsórendek megértették, rá mentenek az császárra, s azt kívánták, hogy az kik mind azelőtt s mind pedig mostan az ő nevekkal olyan úri

embereket elárulván megölettenek, az császár azokat kerestesse fel s büntettesse meg, mert ő nekik sem hírek, sem tanácsok abban az dologban nem volt s nincsen is. Ebbe az császár egyebet nem cselekedék, mint hogy magának is pro voto vala amazoknak kérések, egynehányat azért mint olyan latrokat, az nagyjába a kiket megkaphatának, megölék, még most is a kik elszaladtak voltak benne, kit hun kaphatnak, öltön ölik. Ennek az vezérnek halála miatt én itt az portán nagy defectust látok, mert az mostani divánuló vezérek mindnyájan igen novitiusok és inexpertusok, keveset tudnak az oda ki való dolgoknak állapotja felől, hanemha vagy mi tanítjuk meg őket, vagy hogy rajtunk tanúlnak ezután; meghiszem bizony, hogy nekem is leszen tanításom rajtok, ha az ő felsége rám bízott dolgaihoz hozzáfoghatok. Én semmi oly híreket Nagyságodnak mostan nem írhatok, akármit mondjanak az persák felől, de az mint én bizonyosan hallom, hogy ha az egy Babylonia vára előttök nem volna az császár erejének, semminek tartaná persát. Fél amaz tölle; most is küld császár hadat oda, ugyancsak az egy Babylloniának obsidióján forog immár minden hadakozások. Kozákoknak hírét csak imígy-amúgy halljuk. Az lengyeleknek pedig semmi oly emlékezetek nincsen mostan köztök, csendességbe vadnak. Nagyságodnak, ha élek, még ígérkezem szolgálni, data occasione emlékezzék Nagyságod felőlem ő felségének, ne legyek elfelejtve ő felségénél, mert bizony igen nagy keserves szolgálatba vagyok. Nem türhetem, hogy ne írjak effelől is Nagyságodnak, ő felsége kegyelmesen megbocsássa, bizony igen rá talált volt az Balásházy uram oratorságára, kiről ő felségének valami keveset, a mihez fértem, írtam, valamint extricálja magát otthon, de itt az kik arra valók, értnék valamit s tudnak az ő felsége dolgaiba, minden rend contemnálva szidalmazza. Nem ő felsége oratora volt, hanem német császáré. Ő felségének bizony illik rá vigyáztatni, otthon is mit csinál, sed et haec sapienti satis. Im én most elkezdem, noha nem akarja Balásházy uram, hogy az erdélyi házat benne valóval edgyütt inventariummal veszem kezemhez; ha isten éltet, úgy is akarom resignálni, mikor annak ideje leszen. Kihez képest kívánatik, hogy ezután minden oratoroknak instructiójokba legyen az erdélyi házról s benne valóról való számadása, talám mégis inkább szűnnek efféle hajdú, dúló, fosztó pusztítók, mint Balásházy uram velle valókkal edgyütt, a háznak ilyen éktelen pusztításától, mint Balásházy uram csak azótától fogva is cselekedett, miolta elkészítették az új házat. Kiről bizony igen igasságot cselekedik ő felsége, ha megfizetteti csak azt az kártételt vele, mert noha csak száz tallérta írtam ő felségének csak azótától fogva házbali (igy) rontását, kártételét, de azután emberséges emberekkel megláttattam, micsoda állapotba hagyta itt az brassai polgár azt az házat.

De az kik akkor is tudják most is látják mibe vagyon (csak mióta itt ben vagyunk Tholdalagi urammal is, szüntelen azt égette, rontotta), azt mondják jó lelkiismeretek szerint, hogy kétszáz tallérral sem állathatják azon helybe. Azért bizony jó volna afféle rossz embert megtanítani ő felségének, mert annak az kára azért mind mi kárunk Erdélyből. In reliquis Illustritatem Vestram ad vota quam diutissime feliciter vivere et valere desidero. Datum Constantinopoli die 18. Augusti, anno Domini millesimo sexcentesimo vigesimo sexto.

Eiusdem Illustritatis Vestrae

Paratissimus et demissus servitor

Thomas Borsos, mp.

Külszim: Illustrissimo Comiti Domino Domino Stephano Bethlen de Iktar, Comitatum Hunyad et Máramaros perpetuo Comiti, Serenissimi Domini Sacri Romani Imperii Transsylvaniaeque Principis et Domini Nostri Clementissimi intimo Consiliario ac per Transylvaniam Gubernatori etc. Domino mihi gratiosissimo.

Röjgyezve: Accepi Varadini per Michaellem Toldalaghi in mense 7-bri.

XXIX. 1626. october 26.

Illustrissime Comes sat. Post demissam servitiorum sat.

En nagyságos uram az itt való változó állapotban levő bizontalan nyughatatlanságomban elbúsultam, nem tudhatok ő felségének kedve szerint szolgálni látom, mert az kik az fejedelmek, országok dolgait tudák igazgatni, azok oda vadnak, és olyak dirigálják ilyen nagy birodalmat, a kit én ki sem merek írni, mivel ő felségének is titkoson kellették leveletem elküldennem. Azoknak is nagyobb gondjok vagyon az gazdagulásra, adománra. Az ázsiai szerencsétlenség annyira elrémitette, bűdította őket, hogy magok sem tudják, mit kell cselekedniük. Az mi kegyelmes asszonyunknak electiójának consensusát régen egynéhányszor mind magamnak mind a keresztyén orátoroknak, az mellett az ő felsége postulatuminak is resolútióját megígérték, de abba semmi még nem kele, sőt oly objectumokat disputáltak felőlle, hogy nagy dolog, de mivel igen titkos helyről hallottam azokat, ez levelemben sem Nagyságodnak sem ő felségének megírni nem merem. Még is én az dolgot sollicitálom és ha mi válaszm lesz, ő felségét mindjárt certificálom; de az micsoda sok innetvaló obstaculumi ő felségének vadnak, itt nem merem elmulatni, hanem im az mihez hozzáfértem, ő felségének megírtam, de bizony félek, hogy valami ide való birodalma volt ő felségének, csak most is ne járjon ő

felsége úgy azzal, mint azelőtt is jára két úttal is. Hic nihil firmum, nihil stabile. Nem csak egy rendbeli embereket subordináltak arra, hogy az consensusért ígérjek egynéhány ezer tallért. Én mindennek csak azt adtam válaszul, hogy bizony én soha nem ígírek, mert instructiómba is nincsen, de ha még volna is, tudom én az erdéli dolgot és az porta dolgait ebben, talám még másban is jobban ennél az kajmekánnál, de én erdéli nemes ember, ott született tősgyökeres ős fiú vagyok, s nem mindennél utolsóbb, de az én hazámnak bizony soha terhét azzal nem nevelem, csak úgy gondolják meg; mert császár azzal hűti kötelessége alatt tartozik minden ajándék nélkül, lássa; de ha most vontatja is, de bizony maga meg kénál véle, meglátja, az előtte való öreg pasák jól tudják vala mind az erdéli szablyát s mind barátságot; ezek nem tudják, de csak meg ne tanulják, hogy nem kezde nekünk itt tisztességünk helyén lenni. Die 12. az keresztyén oratorokkal tegnap újrolag concludáltunk, hogy mind az négyen által jönnek és én is ott legyek, s mégis újabban sollicitáljuk az dolog felől, hogy az miképpen egynéhánszor megígérte, az melyet az oratorok is uroknak megírtak, és most látják, hogy semmi effectusa nincsen, lássa, ha leszen-e vagy nem, mert ők megírják vissza az uroknak, hogy itt egy tökéletes szó is nincsen. Vagyon hátra immár, hogy ezt is megpróbáljuk, ha véghez vihetjük. Az miut Nagyságodnak ezelőtt is írtam vala, im azért tartom itt eddig is az fiamat, hogy mind ő felségét s mind Nagyságodat certificáljam in tempore, mert csak abban is akadált is találtak ezek, hogy ha leszen is, hogy elküldjék az consensust és zászlót, botot, de ők az erdéli határon kül soha nem küldik, ha asszonyunk ő felsége bátor az partiumban legyen is. Ilyen akadékokat találtak benne. Im ő felségének izenetet eleget írtam, ha elvihetik. Én bizony félek, hogy kedvetlenül fogja ő felsége látni némely írásomat, bizony sokat, az mi nagyobb kedvetlenséget hozhatna ő felségének, meg sem írtam most, hogy ő felsége ne commoveáltassék, tudom, Nagyságod meglátja. Nem tudhatom Nagyságodnak hollétét, ha ő felsége mellett-é, vagy asszonyunk ő felsége mellett, csak mégis obiter akarám Nagyságodnak megírni ez dolgokat. Sahin Gira egy szolgájától az ő felsége Kolozsváratt neki adta levelet, kiből ígirt volt ő felsége Sahin Girának négyezer magyar forintot, ide beküldé az portára nagy erős protestatióval, hogy ő Erdélnek s ő felségének sokat szolgált, eddig is egynéhánszor találtatta meg ő felségét, de semmi válasza nem lött; ő semmi gonosz akaratnak nem oka, csak nem hagyhatja oda szolgálatját, sőt ha veszi ő felsége s parancsol, inkább örömet szolgál. Kévánta azt az vezértől, hogy ő felségének írjon felőlle, neki oly deákja nem volt, hogy igazán meg tudja magyarázni az négy ezer magyar forintot, hanem azt ők negyvenezer tallérra magyarázták. Itt annak végére

menvén velle eleget tractáltam, és az ő felsége adta levélnek tőle pariját vöttem, melyet ő felségének kiküldtem. Én ennek az Sahin Gira követének eléggé adtam eleibe, hogy nem annyi summa az, az kit ő mond, hanem csak háromezer tallért teszen; én bizony nem hiszem, hogy az én uram ezt addig meg nem adta volna, de mindazáltal ha eddig várta, ím én is az én uramnak megírom és gondja leszen reá. Azt az ő felsége adta levelet törökül megfordítottam Zulfikarral és úgy adtam neki, hogy lássa meg abból is, hogy nem negyvenezer tallér. Ez ekkor ebben csendesedett meg, csak hogy ő igen kívánja, hogy ő felsége küldené ide azt az pénzt az portára és ő itt megtalálná az ő felsége kapi-kihájájánál. Az lengyel követ Szaniszló Szulkoczki jöve be 10. die 8-bris, nem pompával, de ugyan főkövet gyanánt. Ezek az angliai oratorral consultáltatták felőlle, mi legyen az oka, hogy másszor az lengyelek fejedelmi vagy herczegembert küldtek ilyen dologra. Az orator azt találta fel és szemekre vetette, hogy ennek csak az az oka, hogy azokat az nagy úri fejedelmi embereket nem láttátok tisztességgel; mint innét is szoktatok cselekedni az követekkel, s azért küldenek kisebb követet. De bizony még másunnét is úgy jártok az követekkel, mert nem jól kezditek az követeket böcsülleni. Azt írhatom Nagyságodnak, hogy ezek ezt az lengyel követet oly kedvesen kapták, hogy alig láthattak volna egy angyalt is kedvesen, úgy kaptak az vellek való békességen, úgy is elijedtek az persiai hadtól. Mindketten egymást salutáltattuk és kérdeztetém, mint vadnak most az tatárokkal. Izente, hogy ebben az esztendőben nem ment tatár az országokba, nem is felettébb reméllik, hogy menjen, mert ők is az békességet akarják continuálni és ez esztendőn semmi derekas kozák hadat nem hagytak kimenni; mindazáltal, ha tatár uram megindúl, vagyon ki várja; nem is félnek tőlök; csalárdúl, álnokúl cselekedtek volt vellek az elmúlt télen is, de mindazáltal kérkedjenek vele, bátor ha elvitték békével az rablást; most is csak egyátaljába az az ő követsége, hogy ha meg akarják tartani az békességet, lássák, ha penig nem akarják, mondják meg s meglátják, hogy szablya helyébe szablyát adnak.

Lassan-lassan jődögelnek nagy nyomorúsággal az bagdadi hadból az uraim, az ki haza jöhet, igen mondja, hogy ő nem oda többször, vagy akasztják, vagy elveszik . . . fejét. Mindazáltal ugyan fogyatlan elég hada készül és megyen ismét jövő nyáron oda az kazulok ellen, abból nem sok fogyatkozásokat ismerem, mert most is bizony dolog, hogy csak gondviseletlenségével fogyatta magát s hadát az vezér, senki őket nem bántotta. Nem régen ment vala Baieram pasa Misirbe egy pasaságra. Most hozák meg, ő is az ország törvényén kívül kezdte volt az huzásvonást az ország népén, az kiről hogy megszólították, két fő békét

leváगतott, és az ország népe reá támadván, egyfelől hozták, hogy megölték, másfelől, hogy az országból kiűzték. Vadnak csak az szörnyű nagy telhetetlen pénz gyűjtésében. Nagyságodnak hol-létét nem tudhattam, im ő felségének az mely levelet írtam, ha Nagyságodnak kezébe jutnak, tudom azt, hogy Nagyságod siet-séggel ő felségének megküldi.

Az lengyel és tatár had hír igen megváltozék. 16. 8-bris jöve be ide az tatár lám követe; másnap mindgyárt szembe lön az pasával. Közel két egész óráig csak ketten tractáltak, osztán úgy hívatá be az pasa az cancellariust és Szulfikar agát az leve-lek olvasni. Eddig még egyebet felölle nem hallhattam, hanem az tatár követ azt hozta, hogy Muradin Ogli az lengyel hadat ott hagyta őrzeni Kamenicz táján és ez az Ozi vízen túl felment Lengyelországba, Sahin Gira is ott várja annak successusát. Kö-zönségesen hirdetik azt, hogy az jövő tavaszon innét az portáról Halill pasa az tatár chánnal együtt mennek Persiára Tebris felől, nem Bagdad felől, más hadat az gurcziek mellé küldenek, az kik ez alatt ugyan obsideálják Babillóniát.

Az keresztyén oratorokkal való tractánk, conclusiónk sze-rént újolog az oratorok általjönek mind az pasához s mind az kadi beglerhez, magam velek együtt levén, és bizony ultra gra-dum etiam úgy megmondották minden mondójokat ők is én is, hogy ha így nem kezdde kelleni az erdélyi fejedelem szolgálatja, találj oly helyet, hogy kell ott szolgálatja, és ha nem akarjátok confirmálni Erdélyországának szabadságát az libera electióban, kételen olyat kell Erdélynek keresni, hogy bizony kap rajta, hogy confirmálja, sőt ők ezt hozzája tették, hogy mi is megírtuk volt az mi királyunknak, hogy ez dolog mind meg lőtt, és immár visz-szairjuk mind ez világra, hogy az itt való szóhoz, biztatáshoz senki soha ne bizzék, mert itt semmi firmum stabile nincsen. Ezek sok szóval löttek meg, mi leszen ezután, nem tudom, én mégis meglátom, mit efficiálhatok, mert Nagyságodnak igazán írom, hogy ennek az embernek malignitásától igen félek. Az szent isten ótalmazza ő felségét valami casustól, de bizony most ez miatt nem lenne jó successusunk; kinek semmi okát egyebet nem látok, csak az adománt; ő felsége lássa, mit cselekedik, ad-e, vagy ke-ménbséggel viseli ide magát.

Mind ennyi számtalan sok nyavalyám, munkám után elvégre az mint lehetett, választ vöttem és im mind az mi kegyelmes urunknak és asszonyunknak megírtam, az mellett az mely választ ő maga az vezér tött, ő felségeknak az fiam által megküldöttem, remélvén azt, hogy ő felségével asszonyunkkal török-deák nem fog lenni, az török levelet is megfordítottam, kiből ő felsége megérti előtte álló dolognak gondviselését. Kérvántatik azért nagy-ságos uram, hogy késedelem nélkül Brassó felé valakiket az úri

rendekből küldjön Nagyságod, az kik eleibe vigyázzván az kapucsi pasának, ki ő felségének zászlót botot megviszi, fogadják és hordozzák ő felségéhez annak módja szerint tisztességgel, és hogy ott is illendőképpen fogadja ő felsége, és annak illendő váltságát megadja, én ugyan serio intem Nagyságodat és ő felségét. Az athnaménak pedig valóságáról az cancellariusnak én ugyan kezes löttem, hogy ezen fiam által meghozatom; azért is küldjön ő felsége akár csak 200 aranyat, akkor az mikor megviszik ő felségének, ki akkor fog meg lenni, az mikor az fiam ő felségétől megtérend.

Ő felségének elég számtalan dolgokat írtam, kinek minden summája arra néz, itt az portán és úgy látom. hogy annyi szerencsét ő felsége itt nem írhat, hogy ezeknél mind kedvesb volna, ha ő felsége békességet írna ezeknek, oly szörnyen félnek ezek az némettel való hadtól egyáltaljába. Tudván ő felségének távollétét és utánna az sok kóborlónak insolentiáját, az levelekkel kellett elbocsátanom az magam fiamat, bizony nem tagadom, mert féltem is, de én Nagyságodat igen nagy alázatosan kérem, és ezt az Nagyságod bölcs gondviselésére hagyom, hogy dirigálja Nagyságod olyformán az fiamnak Nagyságodtól való elmenetelit, hogy mehetne békességgel ő felségéhez, mind az maga életéért s főképpen hogy az ő felségének írott leveleimet valahogy ne intercipiálják, az ki felettébb ártalmas dolog volna, ha az ellenség kezébe esnék. Demjén Ferenczet ő felsége Buda felől küldte be ide, és 25-dik die Octobris jött be, most is itt vagyon. Tőle is elküldhettem volna ezeket, de nem lehete egyéb benne, hanem nekem Erdélyre kelle küldenem, azért hogy az mi kegyelmes asszonyunkat ez dolog felől certificáljam és Nagyságodat, hogy tudjon Nagyságod ehez tartozni. Itt ez világon minden régi jó observatiók megbomlottak, postáinknak költséget adni nem akarnak, élésünket meg nem adják, vagyok nagy fogyatkozásban, magam is innet kevés költséggel bocsáthatom el, ő felsége ha mi költséggel meglátogatja, ő felségének megszolgálja s én magam is.

Az többi között úgy látom, hogy igen kedvetlenül veszik itt benn azt, hogy ő felsége ott kún osztja az pasaságokat, békségeket. Bizony-bizony írom Nagyságodnak még is, hogy felette kedvetlenek ezek az oda ki való hadakozáshoz.

In reliquis eandem Illustritatem Vestram ad vota quam diutissime feliciter vivere et valere desidero. Datum Constantino-poli 28. die 8-bris 1626.

Eiusdem Illustritatis Vestrae

servitor demissus addictissimus

Thomas Borsos.

P. S. Hallom, hogy ő felsége kegyelmességéből Tóth Mihály jószágából conferált valami porciócskát Toldalagi urammal

együtt, kinek mibe legyen állapátja, innét nem tudhatom; ha fiam Nagyságodat megtalálja felőle, az mibe kívántatik, megszolgálom Nagyságodnak, legyen minden segítséggel. Az mellett ennyi számtalan írásom után ha miről nem írhattam Nagyságodnak, beszélhet Nagyságod az fiammal egyéb dolgok felől is.

Demjén Ferenczet az többi között küldte volt ő felsége be, hogy az hadak meg ne térjenek, hanem ő felségével együtt teleljenek. Ebben azért noha bizony nem szinte kedvek szerént vagyok, de ő felségének jó választ viszen Demjén Ferencz, hogy az hadak ott teleljenek, csak az hadak is fogadják meg. De mégis írom, hogy ezeknek csak békesség kellene.

XXX. 1627. j a n u á r 12.

Illustrissime et excellentissime domine amice observandissime.

Literas Illustritatis Vestrae honorificas et mihi gratiosissimas 8. die Dec.-bris datas accepi, per quas et serenissimi principis propositum et domini Tholdalaghi curam nummos hos, in quibus cautionem feci, solvendi, (de quo nil unquam dubitatus sum) uberius intellexi. Tempus assignatum iam praeterit, et Turcae nullius respectu ad eorum damnum morantur. Tamen spe prorogata, literis Illustritatis Vestrae contisus, pro una mense creditor quiescere contentus est. Observantia erga Serenissimum Principem ductus et promisso viri probi et honorabilis nixus, officium amici praestiti. Jam plura non dicam, patriconio et curae Illustritatis Vestrae hoc negotium commendo. De ceteris vti de prospero et fausto serenissimi principis successu cum summo gaudio famam habuimus, ita vsque ad culmen summi honoris vt perveniat, auguror, et Illustritatem Vestram bene et feliciter valere exopto. Datum in Pera Constantinopolis $2\frac{1}{12}$ die Januar. 1627.

Illustritatis vestrae.

(Eredetije, melynek alja s azzal együtt a név aláírása le van vágva, a gr. Teleki Miksáné hosszufalusi levéltárában.)

XXXI. 1627. j u n i u s 12.

Illustrissime comes sat. Post servitiorum meorum sat.

Az szent istentől kívánok sat.

Énnékem nagyságos uram itt csak az nagy félelmes bűdlás dolgom; én nem tudom, mely aránt vagyunk soha; az menyébe hallom immár, hogy az szent isten az ő nagy jóvoltából az mi kegyelmes urunk és római császár között, sőt az két császár

között is megadta volna az békességet, és annak örülni kellene minden jámbornak. Im másfelől ismét újabb contrarietást látok, az mint az jó német uraim onnat feljül viselik magokat ide az agensekhez és az agens az mi kegyelmes urunkhoz, kiből semmit egyebet nem látok, hanem csak újabban való confusionnak indultját és nevedését, úgy azért ha ő felségének abból az németekkel való correspondentiája nincsen, ha pedig vagyon ő felségének erről vellek való cointelligentiája, az más dolog. Főképpen nagy csudám vagyon ahoz, hogy ő felségének a nona die Februarij írott levelétől fogva nem vöttem egy levelét is, nem tudhatom soha, mint áll az dolog. Elég nagy búsulásommal, fő törődésemmel kellett magamat arra vennem, hogy ő felségének, az mihez fértem, megírjam az német agensnek itt benn való (nekem így tetszik) sok mód nélkül való actáit és ő felsége ellen való practikáit, az kiket ő mind onnét feljül való informatióból cselekeszik. Accusatiói, delatiói, diffamatiói ő felsége ellen, kiket nem ismerem szükségesnek lenni, hogy Nagyságodnak historice megírjak, mivel tudom, hogy ő felsége Nagyságodtól el nem titkolja, bizony nem is illik eltitkolni. Ennekem vagyon sok számtalan rettegésem ezen, hogy ha ő felségének erről velek correspondentiája nincsen; egyéb nem lehet benne, hanem ő felségének egy igen nagy, búsulást és idegen gondolkodást hoz ez az én mostani írásom. Én elég sokat törődtem magamba, hogy ha írjam-é meg ő felségének, vagy ne írjam; mert ha megírom, ő felségét moveálhatom valamire, ha pedig meg nem írom, ez immár Konstantinápolyba igen vulgaris rumor, nem hogy nagy embereknel de csak közrendeknel is, hogy ő felsége az porta ellen az némethez kötötte magát, az német agens ezt cum maximo tractatu promulgálta az portán, kit még eddig emberséges ember el nem hitt, nem is hiszen; ha nem írom, ő felsége ezt könny(en) mástól is megérti, és így vagy malignitásomnak vagy ignaviámnak tulajdoníthatja ő felsége. Tudom másfelől szívöket az országbeli főuraimnak is, ha mi adversitas következik ebből, én leszek bűnös, hogy én incitáltam ő felségét valami új idegen dologra: de valami leszen az vége és ő felsége mit concludál felőlle magába, az az ő felsége bölcs arbitriumába vagyon; én el nem mertem vesztegleni, hanem sincere historice megírtam ő felségének. Nem valami vulgaris rumorból írtam penig, hanem olyan nagy uri belső embereknek egynehánynak, mint kapitán passa, Bosznancsi Ibrahim effendi és Cancellarius Teskeresi Ahmet effendi és Megtupcsi, kik mind nagy állapotbeli emberek, szavából és relatiójokból írtam; bizony nem is augeáltam actáinak megírását, hanem talán inkább minuáltam. De ha ebben ő felségének nincsen valami cointelligentiája az németekkel, csak kitelik az az német felől, hogy ő felsége az némettel soha nem lehet, hogy békességet tartson, vagy csak elhalgatja, vagy submittálja

magát; és ide ő felsége az egy sinceritást tartsa meg, ám akármit beszéljen, árulkodjék az német ő felsége felől. Ebből is kitetszik az portának discursusa, az hol ők azt mondják s az ítéletek, hogy soha ő felsége annyit nem kedveskedhetik az németnek, ha Indiától fogva Európáig minden országokat neki adna is, hogy az német ő felségét megszerethesse, sőt ha valami módon ha hozzája fér, bizony inkább evértálja, azon leszen. En nem tagadhatom nagyságos uram, hogy ilyen vulgaris fama lőn ez itt az portán; az keresztyén követekkel is conferáltam felőle, az kik ő felségének jóakarói, ha írjam-é meg ő felségének vagy nem, de azok is ugyan injungálták hogy megírfam.

Itt való állapotok felől semmi oly új dolgot Nagyságodnak nem írhatok. Az zűrzavar, factiócsináló authorokat valóba elfogyták, ölék; az hol most is kaphatnak benne, minthogy igen kártyába vadnak, im bizony dolog, hogy öltönölik mind az fővezér az hadba, és itt is másutt is, ki miatt igen nagy csendességbe vadnak, minden zúgolódás zűrzavar nélkül igen eltakarodának az hadakba. Az kapitán pasa az mint megtartozott vala az kiindulástól az némettel való békélés miatt, nagy cautelával viselt arra gondot, hogy Budán tartotta alattomba bizonyos emberét, az ki mentől hamarébb ha meglészen a békesség, meghozza. 28. die Maj juta meg, és bizonyosan hozzá, hogy véghez ment az békesség és az kapitán pasa is mindjárt készüle és 3-die Maj indula ki nagy készüllettel, pompával. Valóba nagy haddal leszen ez is oda az két várnak megcsinálására, ha az lengyelek hostiliter nem resistálnak, de úgy is nilván szerencsét próbál.

En Nagyságodnak most is azon könyörgök, legyen annyi kegyelmességgel hozzám, ha immár előbb nem is lassan-lassan az úristen az őszet is elhozza, és ő felsége tudom, hogy az adót főkövetétől beküldi, ha immár addig ugyan itt kell nyomorognom, szánjon meg ő felsége és szabadítson meg ez nagy exiliumból, mert igazán írom Nagyságodnak, hogy ezelőtt kétszer én ezt ez helyet úgy meg nem úntam mint most, sem azok az emberek, sem az az állapot nincsen itt most az portán, az mi azelőtt vala, nem épülök, hanem fogynok.

In reliquis eandem Illustritatem Vestram ad vota quam diutissime valere desidero. Datum Constantinopoli 12. die Junij Anno 1627.

Eiusdem Illustritatis Vestrae

servitor addictissimus
Thomas Borsos m. p.

P. S. Ez közbe beérkezvén Mikes uram, micsoda nagy actáink dolgaink voltak, nem ismerem szükségesnek lenni Nagyságodnak az felől sokat írnom, mert ő kegyelme tudom, mindeneket referált

Nagyságodnak. Az egyet írom, hogy én félek, hogy ezekkel az németekkel mi soha jól meg nem alkhatunk, annyi malevolentiát hintenek ezek itt az portán ő felsége felől, nyilván való gyalázatjára és veszedelmére nézőket, kiket az szent isten távoztasson, elannyira, hogy az ő végetlen állhatatlan sok hamis practikáért minden rend elútálta. Igen szükség, hogy Nagyságod tudakozzék Mikes uramtól felőle. Immár ő felsége az több confederans fejedelmeket is az némettel való békességért, mint~~ha~~ hátrébb hagyta szállassa volna, ki ha jól esett, az ő felsége bölcs ítéleti rajta. Mindazonáltal áldott az szent istennek nagy neve, én úgy látom, hogy akármit veszedjék, de most itt ő felsége ellen nem vethet semmi ártalomra való fundamentomot. Ha urától vagyon ennek az agensnek (kit ő mond, hogy attól vagyon) az szent istennek s ez világnak előtte csudálatos dolognak látszik lenni.

Külszím: Illustrissimo comiti et domino domino Stephano Bethlen de Iktar, stb.

(Eredeti.)

XXXII. 1627. július 31.

Illustrissime comes sat. Post servitiorum sat.

Az szent istentől kívánok sat.

Hogy Nagyságod nekem méltóztatott levelet expediálni, Nagyságodnak alázatosan megiszolgálom. Noha tudom, hogy Nagyságodtól az én kegyelmes uramnak írt levelem nem lesz en eltitkolva, igen is szükségesnek látom, hogy ő felsége színte most egyszer communicálja Nagyságoddal s több híveivel is előtte álló dolgait. Volt ő felségének mostani ide való expediója kiváltképpen három dologról, egyik az mostani békesség felől német császárral, kiről ő magok az jó németek és oztán az ő felsége confederatus baráti is egyaránt accusálták itt az portán, hogy az porta ellen lött volna az ő felsége békessége. Ez azért istennek hála semmi volt, könnyen diluálhattuk, noha bizony mind acerbo animo valának érette egy kevésség. Az második az oratoroknak mind principálisokkal együtt való ígíreték pénz felől, mind jövődöre s főképpen az elmúlt erős szolgálatjára ő felségének. Erről akármit írjak is Nagyságodnak circumscriptive, de egy szóval minden részeiben ő felsége frustráltatott, ez után is frustráltatik. Micsoda számtalan sok altericatióm, disputatióm voltak vellek, mind Mikes Sigmund és most Demjén Ferencz ittlétekben és előttök, meg tudják mondani ő kegyelmek, de idem quod nihil az mit vehetek, rajtok is ez tel be az székely filosofiával. Bizony ha csak harmad napig haladott volna is, soha csak egy pénzt is nem vöttem volna, látván én azt bizony csak egynéhányszor, hogy mind tallérostól oda nem vesztém az nagy habokba az sietségbe, az míg aunyi

pénzt csak magunk zsebünkbe, kebelünkbe által hordhaték. Áll most ő felsége előtt az német és török tractájának az dilatióján az dolog, az melyet igen nehéz dolognak tartanak itt, mert bizonyos dolog, hogy immár az Mikes uram által való ő felsége propositiója szerént megírtuk vala Murtazan pasának, hogy azon legyen, hogy differáltassék az tracta az jövő esztendőre, az kiről én ő felségének is írtam vala, de úgy tetszék, hogy Budáról az én leveletem hamarébb haza viszik ő felségének és odaváló postától küldtem el, de hiszem bizonynyal hogy eddig megvitték. Mostan penig az az tetszés igen megváltozék, nem kicsin dologgal, mert az miképpen mind az mi kegyelmes urunk ő felsége s az több confederatusok is nagy reményeket helyezetttek vala az confederatióban az francziai királyban, mely az nem hogy az ő confederatiójokba állott volna, de coniungálván magát az vizi hadakban az hispániai királylyal aper-tissimus hostis ezeknek az confederatusoknak, kinek ez igaz historiája, az anglus vötte el ezen az tavaszon az franczusnak öt hajóját, kiből hispaniai áros emberek voltak. Az franczus érette küldött, hogy miért bontotta fel az frigyet, az anglus praetendálta, hogy ő nem franczia hajót, hanem hispániai nyereséget vött s nem adja vissza. Szinte ekkor volt az anglusnak az francziai portuson 132 hajója, ki oda borért, buzáért s egyéb kereskedésért ment volt. Azokat a franczus is éppen arestáltatta, az kiért ismét az anglus küldött követet az franczushoz, hogy nem méltó dolgot cselekedett; de az franczus categorice valasz tött, hogy nem ő kezdte s bizony nem is adja vissza, hanem tegyen rólla, ha bánja, úgy tartsa ez után, mint ellenségét. Ezenközbe correspondentiája levén az franczusnak az hispanussal, készítettett volt az franczus 300 hadakozó hajót az tengeren az anglus és hollandusok ellen. Az még azokban az vitézlő rend belé költözött az hadban indúlni, ezalatt az anglusok reá ütöttek és azt az 300 hajót éppen elrepítették. Ezenközbe az hispaniai király armatái elérkeztek és egyebünnel az francziai király is kiépítette hadát és reáindultak Angliára. Ezeket nem közhirbe írom Nagyságodnak, hanem az anglus és hollandus oratoroknak szájokból kijött szók magamnak, hallotta Demjén Ferencz, de az még nagyobb, hogy mind az kettő így szóla az oratorok (bizony talán el ment vala búsultokba szegényeknek az ezek), nemhogy ők az ő uroktól egy pénzt vagy csak levelet is várhatnának, de úgy occludátaltott Angliának és Hollandiának az portusi, hogy immár hat hete, így mondá, miolta még csak Velenczébe is egy posta is ki nem jöhetett. Ez az szavok 26. die Julii vala. Ezt értvén az porta, fundamentomából nem kicsin dolognak tartja, kiváltképpen azt is jól érti, hogy ide az szárazon is az egy szegény dániai király vesződik, ki ellen annyi hada vagyon az német császárnak, hogy talán eddig is isten tudja, mint lött dolgok, egy horgon áll minden dolgok. Ha német az szárazon azokon által megyen,

bizony félő, hogy azzal az kész erős haddal igen kezd élni az occasióval az német az dilatió alatt és olykor vagy on, hogy soha most az persiai had miatt derék segítséget innet nem bocsáthatnak. Az végeket penig, hogy tavaly úgy pusztán hagyták volt, igen megbánták volt; nem is fogják többször megpróbálni, hogy az végekből mezőre kihozzák az vitézlő népet. Ő felségének mindezeket értvén az kajmekam bőségesen írt, kinek summája ez, az kit előttem referált ő maga, hogy noha úgy vagy on, hogy ő felségére maga kívánsága szerint bírta hatalmas császár mind hadat s békességet s most is úgy hagyja, de igen inti ő felségét, hogy viseljen gondot az békességre quam celeriter, ne dilatálják, mert itt az dilatióban semmi jót nem látnak. Én is az én vékony állapotom szerint minden itt való dolgokat látván, értvén, ő felségének im eleget írtam, magam bolond persvasiómat is sokat írtam, az kit bizounyal hiszek, hogy mikor ő felsége fogja látni, talán töllem kedvesen sem fogja venni, hanem inkább megszid érette. Hiszem, hogy meglátja Nagyságod; de mit kell nekem mívelnem, ego infelix, ha ő felségének életét jó szerencsáját országostól nem kívánnám, hiszem könnyű volna nekem azt elhallgatnom. De ő felsége megláthatja, de mind ezekből az ő felsége életét, jó szerencsés megmaradását kívánom országostól és azért kellett az magam, bátor bolond, persvasiómat is megírnom ő felségének.

Az Nagyságod vásárlása felől, az miképpen Nagyságod írt volt, az mi segítséggel lehettem, mint ennyi rettenetes goudba, labirintusban, örömet munkálodtam. Nagyságod énnekem minden üdőben parancsoljon, szeretettel szolgálók Nagyságodnak.

In reliquis eamdem Illustritatem Vestram quam diutissime felicissimeque vivere et valere desidero. Datum Constantinopoli ultima die Julii Anno 1627.

Eiusdem Illustritatis Vestrae

servitor addictissimus
Thomas Borsos m. p.

Külczim: Illustrissimo comiti et domino domino Stephano Bethlen de Iktar, sat.

Rájegyzve: Accepi Albae Juliae 16. Augusti Anno 1627.

(Eredeti.)

XXXIII. 1628. márt.

Tekintetes és nagyságos sat. úristen Nagyságodat éltesse és minden javaival naponként látogassa, egy napját tegye sokezekké.

Nagyságodnak csak erről kelletik írnom ez kis czédulát, hogy ennekelőtte Toldalaghy Mihály barátom kapikihája voltában 18 szál darutollakat Béli Kelemen kapitány urnak egy jó iramó és

poroszka lóért Toldalaghy kezével Béldi Kelemen szolgájával beküldvén, ez ideig arról engemet meg nem elégítenek. Mostan hadban megyünk, lóra nagy szükségem vagyon. Nagyságodhoz ez levelem érkezvén, Béldi kapitánytól egy jó poroszka lovat az tollakért megvévén, mentől hamarébb lehet, küldje meg Nagyságod. Ötödik esztendeje, hogy várom; nem véltem volna ennyire hátramaradását. Nekem akkor az tollakért ittbenn végbeli deliák két-két tallért adnak vala érettek, de lóra való szükségemért kellett oda adnom. Ezt immár Nagyságodtól várom meg, melyről ez levelem mutató Juszuf agával szóval is izentem Nagyságodnak.

Mindezeknek utána ezen Haczi Juszuf agától magam fizetése felől és jószágaiban Nagy Pál karánsebesiekkal vár csináltatni akarátjokért és minden szükségeseikért is, és az Gürcsi Mehemet vezérpasa s mind az több vezérek jövedelme, ajándéki, fővezér ajándéka és az adóval tartozó pénze felől is mit szólnak, bőven izentenek magamnak, tolmácsságban lévén. Ezek felől mit szólnak, Juszuf agától megérti Nagyságod. Többet ennél a sok dolgaim miatt nem érkezhetem Nagyságodnak írni. Valamit Juszuf aga Nagyságodnak szól, mindenből hitelt adjon Nagyságod szavának. Nagyságod Juszuf agával bővön beszéljen; ő felségének s mind az országnak jó hive és itt benn sokat szolgált; akképpen tőle sok dolgokat ért Nagyságod. Kérem Nagyságodat, hogy megtekintve jóval is legyen neki Nagyságod; magamra is Nagyságodnak tekinteti lenne, mert bizonyára itt benn kemény igát vonszunk. Tartsa meg isten Nagyságodat. Datum in Constantinopoli.

Nagyságodnak szolgál Zulfikar aga, hatalmas császárunknak főtölmács deákja.

XXXIV. 1628. december 22.

Illustrissime domine domine mihi plurimum observandissime, servitorum meorum paratissimam semper commendationem.

Antea quam in persona possem visitare Vestram Illustrissimam et Magnificam Dominationem, debui literis requirere. Unus nobilis dominus Martinus Szombathelyi inscio Suae Serenitatis domini mei clementissimi ex Transilvania isto anno Vjennam venerat, nunc iterum huc Constantinopolim venit ex Vjenna. Cujus sit servus vel cujus gerit legationem, non lucide mihi constat; tamen id intelligo et audio, ut ante ingressum supremi vezerii ipse venerat ad dominum magnificum Cajmekamum, et ibi contra Suam Serenitatem dominum meum clementissimum multa tractavit, et postea etiam cum supremo vezerio per kihajam ipsius similiter fecit. Volo ergo requisitam habere Vestram Dominationem Magnificam, ut ille si est servus Suae

Caesareae Regiaeque Majestatis, ipsum prohibeat, ne tale contra pacem exerceat, nam actio per servum facta videtur esse Suae Caesareae Majestatis, qua fieri contra pacta minimum deleret, nam Sua Serenitas dominus meus clementissimus intacte et inviolabiliter vult servare pacem, et quidem servabit. Sin autem non est servus Suae Caesareae Majestatis, rogatum volo habere Vestram Magnificam et Illustrissimam Dominationem, ut mihi indicet, ut possim ipsum curare, et ne ipsum teneat.

Vestra Illustrissima et Magnifica Dominatio mihi ignoscat, ut istis literis molestavi Vestram Magnificam Dominationem, quoniam ipse dominus Szombathelyi ex Vjenna huc venit, non potui aliter facere, nisi requirere prius Vestram Magnificam Dominationem, et postea negotia mea de ipso agere. Deus benedicat et in bona valetudine conservet Vestram Illustrissimam Dominationem. Datum Constantinopoli ex Balatta 22. die Decembris anno domini 1628.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

servitor benevolus

Michael Tholdalaghi m. p.

Külczim: Illustrissimo Domino Domino Joanni Ludovico Kuefsain de N. Sacrae Caesareae Majestatis Consiliario et ad portam potentissimi Imperatoris Ottomanorum Legato dignissimo etc. Domino Domino mihi semper observandissimo.

(Eredeti.)

XXXV. 1629. febr uari us 14.

Életemig való alázatos hűségemet, jámbor szolgálatomat ajánlom Felségednek, mint kegyelmes uramnak, fejedelmemnek. Az szent isten minden jókkal áldja meg kegyelmes uram Felségedet.

Mikor immár az Felségednek szóló levelemet innét megírtam volna, de még akkor sem Juszuf aga el nem érkezett vala, sem az vajdával szemben nem voltam, azonközben Juszuf aga is elérkezék és én is csak magam az vajdával szemben levék, úgy azonközben érkezék az brassai szolgál is a Felséged kegyelmes parancsolatjával, mely Felséged kegyelmes parancsolatját alázatos hűséggel vöttem és követtem. Szombathelyi uramnak ez is újabb bátorságot adott az Felséged kegyelmes írása. Az vajdával való Felséged dolgát immár, mikor érkezett ez az Felséged néholszori levele hozzám, proponáltam volt ő nagyságának első szembenlétemben; kire azt mondá, hogy ne adja isten azt nekem érnem, hogy én az ő felségének megmondott szómban megfogytokozzam, tudom azt is, hogy az Kegyelmed visszajövetelire hagytam volt az dolgot. Arra én is mondám, hogy én velem Nagysá-

god ő felségének azt íratta volt, hogy ennél az én visszajövetellemnél továbbra nem halad az dolog, azért bannám ha én is ő felsége az én kegyelmes uram előtt írásomban megfogytokoznám. Azt mondá, ne adja isten azt, mert én magam is ugyanazont írtam ő felségének; azért Kegyelmednek ne legyen nehéz valami három-négy napig itt való mulatása, addig Kegyelmed is nyugodjék, lovai is az szerént. Én is egy jámbor de csak oly szolgámat készítem el az pénzzel Kegyelmeddel ő felségéhez, az ki felől senkinek valami olyan gondolkodása, hogy az azféle dologban járna, ne lehessen. Csakhogy az istenért kérem Kegyelmedet, hogy ő felségének Kegyelmed arra szóljon, hogy ha ki mit gonoszt szól is én felöllem, el ne higye, mert az isten neki, azt mondá, hogy üdvességet ne adjon, se az fiának életet, ha igazán nem szolgál Felségednek. Én is mondám, hogy Felséged teljességesen megnyugdott ő nagyságában; elhigye bizonyosan, hogy senki szavának hitelt nem ad ő felsége. De hogy Nagyságod az ő felsége Nagyságodhoz való jóakarattját mégis inkább elhigye, és maga meghitt emberei is bizonyítsák Nagyságod előtt azt, küldje ki Nagyságod Viszter Nicola uramat, hogy ez az mostan velem kijött szolgálja megjő, hadd lássa ő maga az én kegyelmes uram személyét, értse szavát, jóakarattját, úgy oztán az hitelt adhat nagyobb Nagyságodnak. Arra azt mondá, hogy beszél magával is felölle, de fél, hogy az nem mer kijőni. Én arra is ráfelelek, hogy semmi bántása nem leszen.

Hogy Felségednek, kegyelmes uram, lovat nem viszek, az-beli vétkeket tudom. Ha mások ellen vétettem volna is, ugyan az Felséged kegyelmes személye eleiben vinném fejemet. Így is oda viszem mind fejemet és egyéb tagjaimat; ha büntetést érdemlek, az Felséged kegyelmessége alá örömeiben adom magamat, hogy sem távol igazítsam dolgomat, de kegyelmes uram, Felséged nem sok vétkeket találja, az dolgot megértvén.

Innen kegyelmes uram pénteken indulhatok meg, az jövő kedden mehetek által Rosnyóra, és Brassóba hagyván Juszuf agát és az Görög Toma öcscsét, magunk odamegyünk kegyelmes uram Felségedhez Balás uramékkal késedelem nélkül. Az szent isten éltesse és tartsa meg kegyelmes uram Felségedet. Datum ex Bukurest, 14. die Februarj 1629.

Serenissimae Celsitudinis Vestrae

servitor perpetuus
fidelis humillimus

Michael Tholdalagi m. p.

Külczim: Serenissimo Principi Domino Domino Gabrieli Dei gratia sat.

(Eredeti.)

XXXVI. 1629. július 6.

Tekintetes és nagyságos vezér, sat.

Az én kegyelmes uram ő felsége főkövete Keresztesi Pál uram megadá énnekem az Nagyságod levelét, kit illendő böcsülettel és kedvesen is vöttem. Az mint penig Nagyságod mind levelében írja s mind Keresztesi Pál uramtól izente, hogy noha eddig Nagyságodat én levelemmel nem látogattam, de ennekutánna el ne mulasztzam, hanem valamennyiszer az én kegyelmes uram ő felsége Nagyságodhoz emberit bocsátja, Nagyságodnak mindenkor írjak és fületem, szememet Nagyságod felé tartsam, mert ha az szükség kívánja, úgy tud Nagyságod is ez országnak s nekem is jóakaró szolgáljának szolgálni, ha idején az urakkal együtt Nagyságodat meg fogjuk találni. Ez mellett egyéb szóval való Nagyságod izenetét is énnekem megmondá Keresztesi Pál uram bő szóval. Mely Nagyságod hozzám és mindnyájunkhoz országostúl megmutatott jóakarátját, atyai jó intését s gondviselését adja isten, mi is országúl Nagyságodnak, mint jóakaró urunknak, szolgálhassuk meg.

Az bizony dolog nagyságos uram, hogy noha én Nagyságoddal személye szerint ismeretes nem vagyok, de mindenektől, legfőképpen az én kegyelmes uramtól ő felségétől, Nagyságodnak kedves, igaz jóakaró atyjafiától, bőséggel értvén az én kegyelmes uramhoz való tökéletes szívvel és nagy szeretettel való igaz atyafiságát, erre nézve az Nagyságod jó hírét, nevét mindenkor szemem előtt illendő böcsülettel és jó emlékezettel viseltem; most is penig azon Nagyságod jóakarátjához isten után erős bizodalommal ragaszkodunk egész országúl, elhívén azt magunkban, hogy az minemű igaz jóakarátját az én kegyelmes uramhoz ő felségéhez Nagyságod eddig tapasztalhatóképpen sokszor megmutatta, azon jóakarátját ezután is fentartja országúl rajtunk.

Az Nagyságod kívánsága szerint ide való állapotunk felől is Nagyságodat most így tudósíthatom elég szomorú szívvel is: az én kegyelmes uram ő felsége bizonyára elég lassan és beteges állapattal vagy on mindnyájunknak országúl nagy szomorúságunkra; immár ezután az úristen mint adja az ő felsége állapotját, azt csak az úristen ő szent felsége tudja, mindazáltal minden jót várunk ő szent felségétől. Ha penig az úristen ő szent felsége minket országúl, sőt egész magyar nemzetül az mi kegyelmes urunknak ő felségének, ilyen eszes, vitéz, látott-hallott, vigyázó és gondviselő fejedelmünknek, szomorú és keserves halálával fog is ostorozni, mindazáltal ez szegény országnak, úgymint Erdély-országának állapotjáról Nagyságod úgy gondolkodjék, hogy ez az ország hatalmas császárunknak hűségében tökéletesen megma-

rad és fejek fennállásáig minden hiba nélkül tökéletes igazsággal akarja ez szegény ország magát viselni az fényes portához teljes tehetségével. Csak Nagyságod is ne feledkezzék el azokról az dolgokról, kiket én Nagyságodnak Keresztesi Pál uramtól izentem, tudniillik: ha az én kegyelmes uramnak ő felségének nekünk keserves halála után az német részről való fejedelmet akarnának az mi nyakunkra vetni, soha Nagyságodat úgy ne bízathassák és annyit ne ígírhesse nek, hogy arról az részről való fejedelem mellett fogná Nagyságod az dolgot, mert mihelyt Nagyságodat arra rá vehetik, meghiggye Nagyságod, hogy akkor ejti Nagyságod Erdély országát német kezében, kinek okait elegendőképpen megérthette Nagyságod Keresztesi Pál uramtól. Az penig Nagyságodnak szívében valami idegen gondolatot ne szerezzen, hogy az én kegyelmes uram ő felsége asszonyunkat ő felségét, szerelmes házastársát, választatta az fejedelemségre, mert noha mi is országúl egyenlő akaratból választottuk, de egy-néhány rendbe és jó módok alatt, kiknek előszámolásával Nagyságodnak fejét nem akarom fájlalni, melyeknek summája röviden ez: hogy addig uraljuk ő felségét, az míg hatalmas császárunknak és az fényes portának hűségében megmarad; de ha némettel kezdene hatalmas császárunknak ellene tractálni ő felsége, úgy bezzeg mi is tovább nem uralnók ő felségét, sőt azt az fényes portának értésére adnók mindjárt. Ha penig Nagyságod arról gondolkodnék, hogy ő felsége asszonyemberi nemből való fejedelmi személy, kire nézve talám nem lehetne elégséges az gondviselésre; de hiszem mű, kik ő felsége mellett vagyunk, arra valók leszünk, hogy istennek segítségéből teljes tehetségünk szerint gondot viseljünk az országra és hatalmas császárunknak dolgaira.

En penig azt igen előttem akarom viselni, hogy az én kegyelmes uram ő felsége hatalmas császárunknak jó emlékeztető atyjának czirágja lévén, az én kegyelmes uram ő felsége is isten akaratjából hatalmas császárunknak kegyelmessége után vihetett erre az állapatra engem, az kiben vagyok. En is penig azon ő hatalmassága köntöséhez igyekezem ragaszkodni mind az mi kegyelmes asszonyunkkal ő felségével és az országbeli minden rendekkel együtt. Meghiggye azért Nagyságod, úgy igyekezem abban az szomorú állapotban is isten segítségével gondot viselni az tanácsuraimmal és ez országban levő rendekkel együtt, hogy hatalmas császárunk az mi hűségünkben fogyatkozást ne találjon. Csak Nagyságod is ez három dolgot viselje jó idején előtte: egyiket ezt: hogy ha az mi nyakunkra német részről való és olyan fejedelmet akarnának vetni, az mineműről Keresztesi uramtól néztem, annak Nagyságod pártját ne fogja és fegyverrel fejedelmet ne engedjen nyakunkra vetni az német párttól; sőt ha az portát

találnák is meg valaki mellett az német részről, de Nagyságod az portán is teljes tehetségével annak ellene ügykezzezzék állani méltó igaz okokkal, kiket Nagyságod megérthetett Keresztési Pál uramtól, miért nem kell azt megengedni; mü is fejünk fenállásáig ügykezzünk ellene állani.

Másikat ezt: hogy ha fegyverrel akarnának fejedelmet mi-reánk hozni, Nagyságod azt az mi kegyelmes urunk ő felsége szomorú halála után német pártra maradandó hajdúságot is olyan állapotban erős fenytékkal fenytse meg, hogy ha Erdély ellen fegyvert fognak, Nagyságod is mind tűzzel, fegyverrel, tatárral rajtok leszen hátúl és minden lakóhelyeket porrá, hamuvá teszi.

Harmadikra: ezenkívül is az mely dolgokról kívántatik (az úristen ótalmazzon az mi kegyelmes urunk szomorú halálától) olyan állapotban én Nagyságodat mindenekről tudósítani akarom és ha Nagyságod is ez három dolgot idején elméjében viseli s ezt nem mulatja, hiszem az úristent, hogy hatalmas császár országát békességben megtarthatjuk egyenlő értelemből.

Harmadikat ezt: hogy olyan állapotban ha mi Erdély ellen való szándékot Nagyságod értene, magyarországi palatinus uramnak is Nagyságod írjon, hogy afféle dologban ne ügykezzenek, holott semmi közök Erdélyhez nincsen, ha hatalmas császáruunkkal való békességet fel nem akarják bontani.

Kívül: Tekintetes és nagyságos budai vezérnek írt levélnek parája. Fejérvárott 6. Júl. 1629.

XXXVII. 1629. július 6.

Nagyságos vitéz úr, barátom, stb.

Az Nagyságod levelét nekem megadák, kiből értem, hogy az én kegyelmes uram ő felsége jó szívvél való törekvése után az vezér ő nagysága jó akaratját ígérte az Nagyságod állapotjának is előmozdításában, kit én is szívem szerint akarok.

Kívánom is, hogy az úristen az vezér ő nagysága szívét vezérelje oly jóakarattal Nagyságodhoz, ki után az Nagyságod állapotja is nevedekjék. Én tehetségem szerint ezután is Nagyságodnak igaz jóakaró barátja akarok lenni, míg isten éltet.

Az én kegyelmes uram ő felsége állapotja felől, ki Nagyságodnak eleitől fogva bizonyára igen igaz jóakarója vala, most is az, Nagyságodnak írhatom, hogy ő felsége elég lassú és beteges állapattal vagyon, ezután mit rendelt az úristen az ő felsége állapotja felől, azt csak az úristen ő szent felsége tudja, mindazonáltal minden jót várunk az úristentől ő szent felségétől.

Kívül: Az nagyságos Papazogli Mehemed pasának írt levélnek minutája. 6. Júl. 1629. Albae.

XXXVIII. 1629. augusztus 27.

Muszká császárnak török császártól jött leve-
lének pariaája.

Mostan az fényes birodalomnak kívánatossa és az császári méltóságnak állhatatossa, az mi fényes portánknak és tekintetes udvarunknak székihez jött fő és méltóságos emberek közül ez nemzetes Jézus hitin levő Simon Torna Péter és Odogima nevű követetek közbenjárása által kedves és barátságos leveletek hozzánk jöven, melyből értjük, hogy eleitől fogva az mi fényes portánkhoz igaz hűséget mutattatok volna, melyet mostan is az ti böcsületek és barátságatok szerint meg akarnátok tartani és napról napra az hűséget és jóakaratot jó reménységgel öregbíteni minden módon igyekeznétek, mely igyekezetetekben értésünkre képest az megnevezett birodalmunkból az elmúlt időben letéttett szultán Mustafa Chan idejében az szent békességnek és jóakarotnak jelenségére kaftánokat küldött volt. Az mi fényes állandó portánkhoz küldetett követetek mivelhogy idegen határookra jötenek az pártos és csavargó Galgaj Sahingira miatt emberitek és követetek az útban elvesztenek és megölettetnek, sőt az mellette való emberitek és marháitok mind fölpraedáltattanak. Mikoron azok úgy lettenek volna, is még újonnan követeteket és embereket bocsátottátok volna hozzánk, jelentvén azok által, hogy az környülöttetek való szomszédaságoktól sok bosszúságot és károkat vallanátok, melyet el nem akarván szenvedni, reájok akarnátok indulni, és mitőlünk azokra segítséget kívántatok volna, hogy így az két részről ellenek állván, minden módon lennék jóakarattal. Ez mellett az tuni (*azaz doni*) kozákok, az kik az ti részetekre tartoznak, fogadjátok és ígérítek, hogy azokat megzablázátok, az tatárokkal peniglen, hogy Muszkaországra rablani ne bocsássuk, hogy megparancsolnók, azon könyörögtetek, az több követeteknek is, az kik ezelőtt itt voltak, az görög Tóma, az atyátok, ősök és papotok az ő megmutatott hűsége szerint és az határos szomszéditok értelme szerint az ti indulástok és hadakozástokat az mi nézi, affelől szóval az mit izentetek, fogatkozás és hiba nélkül az mi fővezérünk és tanácsink által mi hatalmaságunknak bőségesen értésére adattatott, melyet kicsitől fogva nagyig megértettünk és eszünkben vettünk. Annakokáért, hogy ha ti az mi őšünknek idejében az barátságot az mi fényes császári méltóságunkhoz meg akarjátok tartani, úgy hogy barátinknak baráti és ellenségünknek ellenségi lesztek és az tuni kozákokat fogadástok szerint erős fenyítékben megtartjátok, az mi őšünk idejében mind ez mi böcsületes időnkig az állhatatos törvényeken és az kívánatos rendtartás szerint magatokat viselitek, titeket barátságunkban beveszünk, valameddig mi hatalmasá-

gunkkal igaz barátsággal éltek és közöttünk levő kötésünk és hitünk ellen nem jártok és semmiben az mi császár méltóságunk ellen nem igyekeztek járni, az hívséget és áll hatatosságot az mi birodalmunk böcsülési szerént viselitek, az mint kívántatik, az szerént titeket megsegítünk és mindenek ellen megöltalmazunk, az ti országtokra hogy idegen nemzet menjen nem akarjuk. Mostan az tatár fejedelemnek, úgymint az tekentetes és felséges Gszanbegh kiraj channak méltóságos levelet írtunk, hogy mint az több jóakaróinkkal tiveletek is barátságot tartson, és jól éljete, hogy ezután se országtoknak, se váraitoknak, se jobbágyitoknak hogy kárt ne tegyenek, megparancsoltuk. Az confederatus népekre reá ne menjen, az két részről nem akartuk és nem jóvállottuk, ez mostani szerencsés esztendőben a z Ozy tartományiban levő latroknak és pártosoknak isten kegyelmességéből kiszállításában és letételében és azoknak visszaverésében, az mint kívántatik, az szárazon tizenöt darab szancsagbégeket és beglerbégeket zaimokkal és spahiakkal együtt dobocsa, havaseli, molduai és erdélyi hadakat melléjük rendelvén, az mi vezérünk közül az tekintetes és nagyságos Husain pasát rendeltük előttök. Annak fölötté az tengeren is sok hadakat, úgymint húsz avagy harmincz evedzös hajókat, azonkívül Bosnából és egyebünnen háromszázötven faluból szajkavonókat rendeltünk és Ozy felé küldöttük. Ti is leveletekben az mint írtátok, az ti résztekről elsőben induljatok. Mely dologról az mi méltóságos levelünkben görög Toma által írtunk és küldöttünk, mely levelünk megadatván, szükség hogy az eleitől fogván mihozzánk megmutatott hívségtek és fényes portánkhoz megmutatott engedelmességtek szerint mihozzánk magatokat úgy viseljétek, hogy ellenséginknek ellenségi és barátinknak baráti legyetek és az birodalmatokban levő tuni kozákokat fogadástok és hitetek szerént megzabolázzátok, az barátságot és szomszédságot közöttünk valóságosan megbizonyítsátok, az határos szomszéditokra az ti indulástokat az mi vezérünknek értésére adjátok és az segítség az mennyire kívántatik, hamarsággal az mi fényes portánknek értésére adjátok, hogy ahhoz képest az mint az szükség kívánja megsegíthessünk és oltalmazhassunk, hogy idejekorán és az alkalmatosság az mit hoz, az megnevezett ellenségnek eltávolztatására és meggyőzésére, mind az két részről provideálhassuk. Voltaképpen mindenkoron az igaz hűségteket tiszta sziből lenni és elhiteni, erős hitel és bizonyos jegyeket megmutatni igyekezzetek, hogy közöttünk lévő lekötött békességnek oszlópa napról napra öregbüljön és csendességet találjon, az háborúságnak cselekedetire okot ne adjon. Az nekünk küldött ajándékokotok szemünk előtt kedvesnek láttatott, az megnevezett követeitek peniglen mivel téli időben érkeztenek hozzánk, egynéhány ideig-

len nálunk mulatása és késedelme lett. Az törvényünk és szokásunk szerént böcsületesen császári méltóságunktól örvendeten és vígan visszahocsátván, méltóságos köntőssel felöltöztetvén, örvendeten elbocsátottuk, kegyelmes engedelmlünkől hozzátok visszament; szóval való izenetünkről ugyanezen megnevezett emberetek által, emberünket melléje adván, az megnevezett görög Tomától mindeneket bőségesen izentünk, szavának hitelt adjatok.

Portai kaimmekám Reczep pasa levele.

Az szent Jézus hitin levő nagy uraknak dicséretesse, az Messiás vallásán való nemzetségnek választott fejedelme, ki vagy Bethlen Gábor, kinek isten mindenképpén szerencséltesse.

Akarók értéstekre adni, hogy ennekelőtte való napokban az Felséged kisebbik lovasmesterétől Mikes Sigmondtól török nyelven írt és küldött leveletekben az Hacı Jussuf aga mufefricától nyelvel titkos dolgokról izent legyen, és az dolgoknak hasznos voltáról az mit izentetek, azokat mind megértettük. Annakokáért az megnevezett leveletekben minekünk jóakarótoknak valamiket írtatok, az mellett az fővezérnek ő nagyságának is ugyanezen embertől más levelet is küldöttetek, mikoron az nagyságos serdarhoz mentünk volna, azokat az leveleket együtt elolvastatván, az tekintetes muftinak is ez dolgot megjelentettük, annakutánna voltaképpen az hatalmas és győzhetetlen császárunknak, kinek isten legyen minden segítséggel, méltóságos sámolyához telchisben és informatióban beadtuk, nyelvel is ő hatalmassága előtt megbeszéllettük. Melyért nektek jóakarónknak szép intését és ide az fényes portához való hívségért és engedelmességért ő hatalmassága áldása megjelent és kívánságtoknál feljebb minden dolgokban akaratokról válasz küldetett. Mind az muszka és mind az suetiai királynak szép levelek irattattanak, hogy ennekelőtte az muszka követének görög Toma nevű embere hozzátok menvén, és egy francziai úrfi hozzátok jövéen, vele együtt elindítván, annak fölötté az kremi channak az fölséges csanbegh-girai channak és az Galga szultánnak és Cantamer pasának az mint az szükség kívánná, leveleket írtatok volna, melyek az ő fő komornikjától és fő kapitihájától küldettenek el. Azon állapot felől az flandriai követtel egynéhány ízben beszélgettünk, ő is az hová kívántatott, leveleket íratott és küldött, és az mint írtatok, az olasz úrfiakat titkon hozzánk hívtattuk és minden dolgokról szükségesképen beszélgettünk, kívánságok szerént leveleket adtunk nekik ebbeli kívánságokról mind az két részről jó és kívánatos dolgok megyen véghez. Hogy tinektek ezekről imilyen, amolyan embertől írjunk és izenjük, nem tetszett és ezért ez ideig halasztottuk; hanem mostan ez levelünk mutató ő hatalmas-

sága mutesericája Juszuf agától, ki maga személyében látott, hallott, igaz és hű lévén, ez dolgot mind eleitől fogvást utóljáig tudván és értvén, mind az két részre igazán akarván szolgálni, titoktartó ember lévén, mostan postán választ írtunk és oda küldöttük. Isten kegyelmességéből jó szereucsés órában jutván oda, az ti tetszések és írástok szerént az dolgok valamicsodások lesznek, ő tőle mindeneket megértetek és szavának hitelt adjatok. Ennekutánna az mi kívántatik és tetszéseknek az mint illik, arra halasztottuk. Az tekéntetes és nagyságos Huszain pasa ő nagysága Ozy felé szerdárnak rendeltetett, mostan az minemű hadakat melléje rendeltek, azoknak összegyűjtésében és keresésében foglalatos, isten kegyelmességéből Szuliman pasával eddig szemben lévén, az mint kívántatik, az végházaknak oltalmazásában forgolódnak. Azért, hogy ha tihozzátok jóakarónkhoz szemet, fület hajtván, valami dologról arczot vennének és az meguevezett felséges chánhoz töletek emberek menendők volnának és micsoda válaszzal tinektek indulást jelentenének, hogy békességesen ismét hozzátok érkeztenék és azután ide mifelénk küldendő emberetek által minden híreket és dolgokat meghitt emberetek által postán megírnátok, erősen megparancsoltatott. Nekünk kedves és igaz jóakarónk eleitől fogván való időktől fogvást ti ez felséges és hatalmas császárnak hívei és jóakarói voltatok mind ez ideiglen, és megbizonyosodott szolgálatotok és hasznos cselekedetek nyilván vagyon, valaminő dolgokról arczot küldöttetek, mindenek bevétettenek, semmiben fogyatkozás nem lett; ezféle hasznos dolgokban küldött leveletek, akár arczok és akárminemű leveleitek legyenek, mindenekben hitel adattatott. Az molduai vajda felől egynehányszor írt leveletekben ároltatása nyilván lévén, hogy onnét fölküldessék, adtátok értésünkre; az hatalmas császár ötet maszullá tevén, helyéc azelőtt való Alexander vajdának parancsolta ő hatalmassága. Csak szintén indulófélben vagyon, mivelhogy az havaseli és moldvai vajdák is Ozy felé az szerdár mellé rendeltettenek. Az meguevezett lovasmesteretektől küldött leveletek mindenek Juszuf agára bízattattanak, írtatok volt, de mivelhogy vén és öreg ember lévén, lehet hogy elfelejti és elméjében nem tarthat mindeneket, leveletekben írtatok volt. De minekelőtte leveleiteket megadták volna minékünk, annakelőtte Juszuf aga jöve hozzánk, mindeneket mintegy írásból minékünk és az fővezérnek ő nagyságának nyelvvel megbeszéle; noha öreg és vén ember, mindazáltal esze fejében vagyon, minden módon mindaz két részre igazán és híven szolgál, tinéktek is jóakarótok. Mindez ideiglen, illetlen és hamis beszédét nem hallottuk; mind ő maga, mind penig az főtolmács Zulficar aga tiszta szívből igazán szolgálnak, az ő hűségökben és igazságokban igen megnyugodtunk, sokáig éljenek. Hogy penig az meguevezett lovasmesteretek az

fővezérrel szemben nem lehetett, okát meg nem írtuk, Juszuf agától izentünk és reá bíztuk, hogy megmondja.

Az nagyságos fővezérnek hozzátok való szereteti és jóakarója igen erős, az minemő levelet küldöttetek volt, azt három vagy négyizben is elolvastán, az ti írástokon fölötte örvendezett, főképpen affelől, hogy ő hatalmassága hadai induljanak, annakutánna hogy valami hireitek lesznek, minekünk értésünkre adja, summa szerint valamit írtatok minden hasznos dolgokról megértvén, az megnevezett Juszuf agát mint hiteles embert ismég kényszerítettett oda küldenünk, minden dolgokat jól tud, mindenekben hitelt adván neki önmagának, régi szokástok szerint titkon és tolmács nélkül beszélgetvén, ahhoz képest is még ő magát, az mint az szükség kívánja, ide mi hozzánk küldjétek. Minden dolgaitok kívánságtok szerint végben mennek, semmiben fogyatkozás nincsen. Juszuf aga odajutván, mindeneket megértetek. Az hollandiai és angliai követek ő hatalmasságának igaz hívei lévén, tinétek is jóakaróitok, kit magok levelekből is megértetek. Ahhoz képest vigyáztán, hogy ha az alkalmatosság jókarban vagyon, azt el ne oltátok, minekünk jóakarótoknak voltaképpen értésünkre adván, mindenkoron titeket segítünk és hívségeket hirdetjük és az ti szolgálatotokat az hatalmas császáruknak előtt jelentjük és beszéljük, mindenkoron országtoknak és magatoknak sok jókat és hasznokat kívánunk. Reméljük azt, hogy napról-napra az ti jóságtok nevededjék és öregbüljön és ő hatalmassága áldása legyen rajtatok. Az megnevezett Juszuf agától tireátok és mireánk nézendő hasznos dolgok felől izentünk; értésekre levén, kívánságunk szerint választ írtatok. Melyek ha isten kegyelmességéből ő hatalmasságának értésére esvén, tífelöletek áldása és kedves jóakarója kétség nélkül nevededik és öregbedik. Mivelhogy azért Juszuf aga mostan oda küldetett, mindeneokról vele beszélgetvén, akár német, lengyel, és suetiai és dániai királyok állapotja felől, valamint állapotjok vagyon, bizonyos leveletekben megírván egy nappal elébb elküldjétek, Juszuf aga pedig, mivelhogy jóakarótok és sok időtől fogvást szolgálatja igazán megbizonyodott, böcsületreméltó, kérünk azon, hogy kegyelmességeket megmutassátok hozzája, mivelhogy hasznos és érdemes szolga. Köszönetünk és áldásunk veletek.

P. S. Kaimmekámtól Reczep pasától.

Kedves jóakaró atyánkfia, levelünket immár megírtuk és be is pecsételtük vala és Juszuf agának kezében is adtuk vala és szintén indulófélben lévén, azonban Budáról az nagyságos vezér Murteza pasától tizenöt napra posta érkezik, minekünk levelet hozván, melyben jelenté minekünk az ti valamennyire való betegségeket, melyen az tihozzátok való jóakaratunk szerint azon

fölöttébb búsultunk; azért mostan akarunk értekezni állapototok felől. Kérjük az úristent, hogy az ő titkos tárházából az jóegességet kihozván, egészséget adjon és legyetek úgy, mintha semmi nyavalyát nem láttatok volna. Ezen dologról az hatalmas császárunk is, higgyétek, fölöttébb bánkódott. Csak legyen egészsétek; az egészség és betegség az emberi nemzetért vagyon, az egészségnek böcsületi és méltósága az betegség által ösmertetik meg. Bizonyára odafelé nagy tébolgásunk vagyon, reméljük azt, hogy egészsétek és békessétek felől írástok által minket tudósítsatok, hogy az mi búsulásunk megszűnván, örvendezzünk és vidámuljunk. Summa szerént afféle betegségnek szenvedésében erősek legyetek, az ellenségnek örvendezésére hely ne adassék. Az ti képetekbeli ember az országtoknak őltalmazására erősen vigyázzon és minden dolgoknak elrendelésében okosan és állhatatosan hogy viselje magát, erősen megparancsoljátok, hogy az ti betegségtetek senki ne tudja, hogy ellenségteteknek bosszúságára egészséget találhassatok.

Budai Mufti Isa Effendi levele.

Fölséges és hatalmas császárunknak méltóságos és böcsületes hive, Erdélynek fejedelme és magyaroknak királya, jóakarónk, fölséges Gabriel király. Felsőgednek méltóságához illendő egészsétek és békességtetekért szolgálatunkat ajánljuk. Egészsétek felől akarunk értekezni; az felséges úristen engedjen egészséget és békességet, az haláltól megszabadítson, az Fölséged jóakaróinak ujobban kedveket vidámitsa meg. Mostan Budán levő kedves jóakaró atyátokfia az tekéntetes és nagyságos Murteza pasa jelentette betegségteteket, minden jóakaróitokat nagy bánatban ejté, az úristentől mindnyájan jó egészséget kívánunk Fölségednek. Ennek okáért az kaimmekám és fővezér ő nagyságok, Reczep pasa ő nagysága mindjárást az Felsőged egészsége látogatni Juszufcsausz szolgáját oda bocsátotta; adja isten, hogy jó híreket hozzon és érkezék, hogy minden jóakaróitok örvendezhessenek rajta. Juszufcsausz nagy jóakarótok, ha szintén Murteza pasához külditek is illendő. Az német követek ő hatalmasságának kezét csókolta, indulófélben vannak; tü felöletek nekik igen nagy intést tettenek. Az több dolgokról mindeneket megérthet Felsőged. Az míg itt leszek, ha mi szükséges dolgaitok történnek, jó szívvel, lélekkel szolgállok. Az úristen Felsőgedet éltesse sokáig és adjon méltóságos előmenetelt.

Kivül: Anno 1629. 27. Augusti Albae mihi ab sua Serenitate assignatae Imperatoris Turcici ad Moscum, Reczep Kajmekam et Isa. Mufti Budensis ad Suam Serenitatem datarum literarum translationes

(Originalia ego non vidi.)

XXXIX. 1629. september 5.

Vitézlő Zöldfíkar uram s barátom, az úristen Kegyelmednek napjait hosszabbítsa és szerencsásítsa hatalmas császárunknak hasznosan való szolgálatjára naponként.

Ide való állapotunk felől nem szükség sok írással Kegyelmednek fejét fájlalnom, mert azt mind Hadzi Juszufiga barátunktól s mind az mi kegyelmes urunk ő felsége főkövetitől Apaffi György uramtól és az új kapikihajától Házi János barátunktól Kegyelmed bő szóval megértheti. Minket az úristen igen megszorította, mivel az mi kegyelmes urunk ő felsége immár nyolcz hónaptól fogván betegségben fekszik, mely ő felsége betegségére nézve az minemű dolgokról kellett az vezérnek ő nagyságának írnom, Kegyelmedet arról való írásommal nem akartam fárasztani ujjban, mert tudom, hogy mindazokat Kegyelmeddel az vezér ő nagysága közli. Az mint ez mostani előttünk való állapotnak és szükségnek mivolta és igassága kívánta, én ő nagyságának rövideden igazán úgy írtam az dologról, kit ha ő nagysága az vezér cselekedik, mind ennek az országnak, de főképpen hatalmas császárunknak s az egész török nemzetnek annyit szolgál, három országot hatalmas császár hűségében s birodalmában megtarthatja ő nagysága, Magyarországból is sok jóakarókat szerezhet ő nagysága jövődőre is hatalmas császárunknak. Kegyelmedet is azért kérem szeretettel és tökéletességgel az én velem létemben Kegyelmed az mi kegyelmes urunknak ő felségének és ez országnak szolgál vala, most is mind az mi kegyelmes urunk életében s mind azután, ha az szomorú szükség úgy hozza, mutassa azon jóakarátját az szegény országhoz s mind az mi kegyelmes asszonyunkhoz ő felségéhez.

Most pedig Apaffi György uramhoz, sógoromhoz és az új kapikihajához Házi János barátunkhoz mind az vezérek ő nagyságok előtt s mind egyebütt az hol kívántatik, Kegyelmed mutassa jóakarátját, kérem Kegyelmedet, értsen egyet vellek és jó tanácsával éltesse ő kegyelmeket, kit ha Kegyelmed cselekszik, Kegyelmed is megnyúgodva leszen benne, hogy ha az úristen igaz ítéletiből ugyan azzal akar bennünket ostorozni, hogy ilyen nagy hírű nevű, nagy tekintetű, gondviselő, hadviselő vitéz urunkat, fejedelmünket ki kezdi közöllünk szólítani, mindnyájunknak nagy szomorúságára és az mi kegyelmes urunk ő felsége rendelése s az egész ország nevezése szerént az mi kegyelmes asszonyunk ő felsége mellett nekem kellek gondot viselnem, az sok szóval való magamajánlása nem szokásom, de akkor látja meg Kegyelmed, ha héában fárad ez szegény országnak és asszonyunknak ő felségének dolgaiban?

Az urunk ő felsége állapotja felől írhatom Kegyelmednek, ő felsége elég beteges állapattal vagyon, mindazáltal vagyon az

úrstenben reménységünk, hogy még az úrsten meg fogja gyógyítani ő felségét, mivel most igen jó doctor is érkezék isten után ő felségéhez. Engem Kegyelmed tartson minden üdőben jóakarójának. Eltesse és tartsa meg isten Kegyelmedet jó egésségben sok jó esztendőig. Datum Albae Juliae die 5. Sept.-bris 1629.

Kivül: Zoldficarnak írt levélnek paríája Albae 6. Sept.-bris 1629.

XL. 1629. s e p t.

Tekintetes és méltóságos vezér, nekünk igen kedves meghitt atyánkfia.

Nagyságodhoz bocsátott postánk mihozzánk megérkezék teljes szeretettel írott méltóságos levelével, melyet mindjárt megolvassván, értjük abból előbbeni hozzánk való teljes igaz szeretetinek megbizonyítását, hogy mostan is szívében fenn vagyon, és a mely német követ az kapurúl felérkezett, csak azt bocsáthassa el, mindjárt feljön az szembelételre Debreczenig, melynek mint örvendettünk, nyelvvel ki nem mondhatni, pennával papirosra fel nem írhatni. Nagyobb szívvel semmit inkább eleitől fogva nem kívántuk, mint hogy megláthassuk egymást egyszer, és azt az németet az isten vagy ez előtt egynehány héttel elvitte volna oda Budára és ment volna onnét el, vagy ennekutánna egynehány héttel, ne lehetett volna semmi akadályunk ebben is. Nem akarván azért Nagyságodnak fejét hoszszú írásunknak olvasásával fájlalni, akarjuk ez egyet értésére adni: ez egész tegnapi napon doctorink felette igen disputáltak egymással magunk személyünk előtt, azt akarván magokban meghányi vetni, ennekutánna az üdő meghűvösödven, bátorságos-é minekünk az uton járás, — és fejenként egy-átaljában azt találják s azt végezik, hogy semmiképpen nem bátor-
ságos, sőt esküvéssel mondják, hogy csak egy igen hideg havas eső találjon bennünket is, meghalunk. Ilyen okot adván, mivelhogy még meg nem gyógyultunk, hanem csak most kezdtünk inkább valami kicsin reménységet meggyógyulásunk felől venni eszünkben, minden inak, erek, ízek, valami emberbe szoktak lenni, azok mind igen nyomorúlt gyenge állapattal vannak, úgy hogy egyik sem bír magával, hanem csak székben kell magunkat hordoztatnunk. De mi sem az doctorok szavával nem gondolunk, sem az magunk igen erőtelen állapotjával; mert nem hogy betegséget avagy valami nagy kárvallást fel nem vennék Nagyságodért, de az szükségnek idején, isten egésséget adván, vérünket is nem szánnánk kibocsátani testünkől. Annakokáért ha immár ennyiben vagyon az dolog, Nagyságodat kérjük mi is szeretettel, ha módja vagyon és lehet az eljövésben, ne halaszsa, még Nagyságodért 12 napot várakozunk itt kin mátúl fogván számlálván és az tizenkettődikén Debreczenben akarunk lenni, hogy Nagyságod is tudósíthat, hogy

akkorra ott lehet Debreczenben bizonyosan, ne legyen heában várakozásunk. Ezeket az napokat ne úgy számlálja Nagyságod, hogy akkorra lenne megindulásunk, hanem hogy akkor legyünk egymással szembe Debreczenben, mától fogván tizenkettődnapra. Ha peniglen reménységünk kívül semmiképen ez nem lehetne, Nagyságod azt is adja értésünkre.

P. S. Más igen nagy ok is találkozott útunknak akadályá felől, mert itt az szomszédságban Lengyelországot immár egy-néhány ideje elmúlt, hogy harmincz avagy negyvenezer tatár rabolja, kiknek útjokat az lengyelek megakarván állani, úgy értjük, hogy az tatárság ide az mi birodalminkra Erdélyre vagy magyarországi tartományinkra akarna általjöni, mely miatt kívántatik felette igen birodalmunkra való szorgalmatos vigyázásunk.

Kírvl: Az budai vezérnek írt levélnek paríája. Várad.

XLI. 1629. september 21.

Budai vezérnek.

Hogy Nagyságod rólunk el nem feledkezett, hanem látogatásunk mostani beteges állapotunkban küldött, igen kedvesen és atyafi háládatossággal vettük; isten Nagyságodat sokáig éltesse. Hogy pedig magunk ez néhány nap Nagyságodat levelünkkel nem látogathattuk, oka nem egyéb annál, hanem az mint Nagyságod is írja, a mi súlyos betegségünk. És gubernator öcsénknek is nem volt tőlünk parancsolva, hogy tudósítsa Nagyságodat. Immár isten kegyelmességében igen nagy bizodalunk vagyon, hogy ebben a nyavalyában ő szent felsége még megtart és meggyógyít belőle; doctorink is igen jó reménységben vannak nyavalyánknak megtérése felől. Bizonyosan írhatom Nagyságodnak, 40 oka vizet vöttek ki eddig belőlünk; még ez egy úttal isten talám nem tölti kedvét palatinusnak az mi halálunknak kívánsága felől.

Értettük volt mi is olyan szándékát, hogy ezeknek az vármegyéknek és Kassa városának elfoglalására gyűlést hirdetett volt, hogy commissariusokat küldjön, mivel ők bizonyosan elhitték volt, hogy mi ugyan meghaltunk; de mikoron emberi tőlünk visszamenetek, megmondták, hogy élünk, szégyent vallva kellett eloszlani annak a gyűlésnek. Hogy hadat készített volna, azt nem értettük; de hogy Nagyságodnak mireánk országostól ily szorgalmatos vigyázása vagyon, és azokat az hadakat, kiket hatalmas császár Nagyságod mellé rendelt, készen tartja, ha kelletnék, Nagyságodtól igen háládatosan veszszük. De szintén mostanában hadát fárasztani Nagyságodnak ide nem szükség, mivel semmi félelmes híreink mostanság nincsenek. Memi bék barátunkat ha Nagyságod hozzánk

küldi, szeretettel és kedvesen látjuk, és ha isten adja, a Nagyságod küldendő jó lovain még jargalni akarunk a mezőkön.

Az német császárral bizonyosan elhitették, hogy mi általán fogva haddal készülünk Nagyságoddal együtt és ő reája megyünk; és most minden vármegyére, Kassa városára, hajduvárosokra és nekünk is leveleket íratott, kiben esküvéssel írja, hogy semmi gonosz szándékkal sem hozzánk, sem országunkhoz ő nincsen, hanem a velünk végezett békességet szentül meg akarja tartani, csak innét ne adassék ok az háborúságra. Tegnap jutott postája hozzánk ezzel a levéllel, melyből könnyen eszünkben vehettük, hogy nem vötte tréfára az olyan hírt, és ha annyi hada volna, a meny nyit hirdetett vala, ilyen leveleket nem íratna: az úristen övéit megsegíti mindenkor igazságokban és nem szükség semmit arról gondoskodni., hogy most valami ártalmas hadat indíthatna se palatinus, se más valaki.

Nagyságodnak az mi szerelmes feleségünk a fejedelemsasszony tisztességes jóakarattját ajánlja; a Nagyságod neki küldte agarányok még nem volt szerencséje, hogy csak egy nyúlát is kap hasson, nem éri el őket.

Az sueciai király hadában maradtott volt még meg, noha Palatinus azt írta, hogy minden hadát levágták. Bizonyosan írhatjuk Nagyságodnak az sueciai király felől, hogy ezelőtt mintegy három holnappal csak maga mintegy kétezer magával találkozott a mezőben lenni, és a lengyel had igen körülfogta volt, s az egy nap kétszer fogták el magát; de mindenkor az kik megfogták, megölte s a magok lován ment el; de derék harcznak nem mondhatjuk, valami csata volt csak inkább és három vagy négyszáz embere veszett akkor el. De ez elmúlt napokban, úgymint ezelőtt harminczhárom vagy 34 nappal valóban megadta a kölcsönt nekik, mert Prussiában, a hol táborban volt, egy nagy víz mellett, kit Guinának hínak, nagy hajós víz, ott a víznek egy nagy szigete vagyon, három mélyföld a kerületi, a lengyel meg akarván az sueciai király táborát szigetből kerülni és ülni, gyalogjának és lovassának is jó részét által költöztette, hídát csináltatván az vízre, kit a suecus eszében vevén, egy nagy sánczot csináltatott, népet szállított belé, s a lengyel és német hadnak minden vigyázása csak azokra volt, s túl a suecus is hadat csináltatott, a vizen a szigetre, megkerülte őket s azt az egész hadat, kit a szigetre szállítottak volt, levágta, vagy a vízbe holtak; csak igen kevés, a ki az hidon által visszaszaladhatott benne. 8000 embere mondják, hogy veszett akkor az lengyeleknek. Ezeket minekünk csak tegnapelőtt hozták a híreket magunk emberi, a kik Krakkóban voltak s ott magyar hadnagyokkal beszéltek, a kik abban a hadban jelen voltak s azok beszéltek.

Hogy az hódolt faluk dolgát mindedig is el nem tudák

igazítani, elég nagy csoda és a szegény népnek nem kevés rémülés; jobb lött volna azt addig eligazítani palatinusnak, hogy nem olyan héabavaló szokat íratni, kiket íratott Nagyságodnak, hogy tollából lövöldözte eddig Nagyságod őket, de ezután nem fog úgy lenni. Mintha isten nem adott volna Nagyságodnak elégséges okosságot, eszet és erőt is, hogy hatalmas császár országira gondot tudjon viselni. Értjük, hová menjen annak a vége. — Az boghdán békségben ez elmúlt hétfőn kellett bemenni annak az Mihnie Raduly fiának, az mazul bék Hutinban volt, az lengyelhez küldött volt hadért, de semmit nem adtak, és úgy kellett elfutni azt beszélük. Ha mi újabb hireink is érkeznek, Nagyságodat örömet tudósítjuk. Tartsa isten jó egészségben Nagyságodat. Datum in Arce Varadiensi die 21. Septembris Anno 1629.

Initium: Tekintetes és nagyságos vezér, méltóságos úr szerelmes atyánkfia. Isten Nagyságodat éltesse örvendetes jó egészségben, jó napjait ez földön sokasítsa és hírét, nevét, méltóságát hatalmas, győzhetetlen császár jó szerencséjében őreghítse, nevelje etc.

Kivül: Anno 1629. 21. Septembris Varadino ad Vezarium Budensem responsi ad ejus literas suo famulo datis, dictamen Suae Serenitatis.

XLII. 1629. szeptember 21.

Tekintetes és nagyságos vezér, sat.

Az Nagyságod szeretettel írt levelét illendő becsülettel vöttem volt ez elmúlt napokban, melyben panaszolkodik Nagyságod arról, hogy az én kegyelmes uram ő felsége állapotja felől én Nagyságodat ritkán tudósítom, kinek az oka nagyságos uram nem restségem, sem Nagyságod felől való feledékenységem, hanem bizonyos oka ez: Hogy az úristennek kegyelmességéből mindez ideig adott az úristen még az mi kegyelmes urunknak ő felségének arra való erőt, hogy országunknak megmaradására és szükséges dolgaira maga viselhetett gondot, mind az fényes portára való főkövetét, új kapikihaját, az adóval és portára való ajándékokkal együtt maga nyelvével való szép tanúságokkal bocsátván be, s mind az bosznai pasához ő nagyságához, és egyéb gondviseléseknek derekasabb terhét maga igazgatta ő felsége. És így az úristen ő felségének eszét, nyelvét, elméjét erejében megtartván, sem egyfelé sem másfelé való követségeket és posták jártatását ő felsége híre nélkül nem ítéltünk illendőnek, hogy jártasunk, hanem az hová és mikor ő felségének tetszett; sőt noha ő felsége beteg ember, de mindazáltal naponként reménlettük s reméljük is isten után ő felségének meggyógyulását. De ha ő fel-

ségének ennél félelmesb s nehezebb állapotját láttam volna, elhigye Nagyságod, hogy elsőbb dolgom mindeneknek felette ez lőtt volna, hogy legelsőben is Nagyságodnak adtam volna érté- sére az ő felsége szomorú állapotját (kit az úristen ő szent felsége mindnyájunknak szerencséjére sokáig távoztasson el). De így ért- vén az Nagyságod akaratját, ezután az Nagyságod panaszát el akarom távoztatni, hanem az ő felsége állapotjáról ezután gyak- rabban akarom Nagyságodat tudósítani az szerént mindenekben, valamint az ő felsége állapotját az úristen engedi. Most is írha- tom Nagyságodnak az ő felségeállapota felől, noha bizony dolog, beteges állapattal vagyon ő felsége, de mindazáltal reméljük az úristentől gyógyulását ő felségének.

Hogy pedig Nagyságod azokról a hírekről is tudósított, az miket értett, igyekezem megszolgálni Nagyságodnak. Úgy vagyon nagyságos uram, gonoszakaróinknak szándékok bizony dolog meg- volna, de vagyon remenségünk az úristenben, hogy ő szent felsége nem bocsátja elő gonosz szándékokban; mindazáltal mű is igye- kezünk szorgalmatosan vigyázni és valami ártalmas dolgokat bizonyosan érthetünk, mindeneket Nagyságodnak érté- sére adok.

Az moldovai elébbeni Bernoczki vajda, az mint értjük, nem igen akarna hatalmas császár parancsolatjának engedni, hanem erővel akarná hatalmas császár országát bírni, mert az Neszter vize mellett Hutin nevű várban szorúlt, az lengyelekhez kötötte magát és így akarna hatalmas császár ellen országot bírni. De az új vajdát is hatalmas császárunk beküldötte, úgy halljuk, Mol- dovába.

Ma jutta Lengyelországból is az mi kegyelmes urunk em- bere meg, az ki bizonyosan beszéli, hogy ujobban az suéciai király szép győzelemmel járt, mert az lengyel királynak közel hatezer emberét vágatta le, noha az elmúlt napokban az suéciai király hadában is esett volt kár az lengyelek hada miatt, de most újlag derekason megadta az kölcsönt az suéciai király nekik. Mi hata- mas császárunknak igaz hivei országostól istennek hála mostan csendességben s békességben vagyunk, csak az úristen az mi ke- gyelmes urunknak ő felségének úgymint Nagyságodnak igaz jóakaró kedves atyjafiának mindnyájunknak szerencséjével adna egésséget.

Nagyságodat mégis kérem szeretettel, hogy elébbi meg- mutatott jóakarátját ezután is Nagyságod egész országul rajtunk tartsa meg. Tartsa meg isten Nagyságodat sok esztendeig jó egésségben. Költ Váradon, huszonegyedik napján Szent-Mihály havának ezerhatszázhuszonkilencz esztendőben.

Kívül: Váradon az budai vezérnek írt levélnek paríája 1629.

XLIII.

Anno Domini 1629. die 10. Octobris.

Az budai vezér kihajának való gazdálkodásról
Ordinatio.

Napjában az tárházból adjanak fl. 16.

mely pénzből vétessen a gazda

tehenhúst száz fontot,

tyúkot húszat,

lúdat hatot s egyebet mindent, a mi kell.

Fűszerszámot innen belől adjanak.

Az udvarbíró adasson napjában három juhot,

bort egy cseberrel per diem,

kenyeret asztalczipót, a mineműt

szoktak sütni, napjában harmadfél százat,

Szénát, abrakot mennyit kelljen adni, lovait először meg-
tudván bizonyosan mennyi, ahhoz képest adjanak, minden négy
lóra egy-egy váradi nyolczas abrakot.

Kivül: Az budai vezér kapikihajának való gazdálkodásról ordi-
natio 10. Octobris 1629. Varadini.

XLIV. 1629.

Sok áldások és szeretetből való kívánságok után tiszta szí-
vünk szerént való igaz jóakaratumkat ajánljuk Nagyságodnak.

Köztünk való jóakarát és esmeretség szerént ha egészségben
vagyunk, éjjel-nappal hatalmas győzhetetlen császáruk méltó-
sággal tündöklő fényes állapotjáért és hosszú életének megmara-
dásáért könyörgünk. Mostani magyar király és erdélyi fejedelem
az fölséges Bethlen Gábor sok időktől az hatalmas hírrel, névvel
tündöklő Aly Osmanj méltóságos császáruknak igaz hűséggel
szolgáló híve volt, mely tökéletes, hűséges szolgálatjáért és hasz-
nosan véghez vitt dolgaiért az mostani budai birodalomban levő
serdár és vezér az tekintetes és nagyságos Murteza pasa, kinek
isten életét hosszabbítsa és méltóságát öregbítse, nekünk jóaka-
rótoknak az szükségnek kívánsága szerént megparancsolta, hogy
ha az megnevezett fölséges Bethlen Gábornak segítség kívánta-
tik, szansátságunkban levő kész hadainkkal segítségére menjünk.
Mi is, ez parancsolat érkeztén Bosna-Saraiból megindulván
Banialukában igyekeztünk, Giulhiszar nevű várnak várása alatt
hogy táborban kiszálljunk, azon vagyunk. Az fölséges Bethlen
Gábor részéről főemberi közöl az nemes és vitézlő — kinek álla-
patja öregbüljön, hozzáuk jött, velünk szemben lett és ő fölségé-

nek szeretettel teljes levelét megadta, értelmében jóakarathoz és szomszédsághoz illendő szeretetiből nekünk jóakarójoknak az ajándékkal együtt három sólymot is küldötte nek; isten fizesse, mindenkoron az jóakaratnak és igaz szomszédságnak jelei közöttünk legyenek.

Az szent istennél nyilván vagyom, hogy ő fölségét és Nagyságodat az egész végekben tiszta szívből szeretjük és ennek az esmeretségnek fölötte mint örvendezünk. Az megnevezett tekintetes serdár is ő nagysága Murteza pasa ő fölségének igaz jóakaró atyjafia és Nagyságodnak is igaz kívánója, az segítségre mindenkoron kész; mi is tisztünkben való hadainkkal jelen és készen vagyunk, hatalmas császáruk parancsolatja szerint, ha szolgálunk segítségünkkel együtt kívánnatik, tehetségünk szerint igyekezünk lenni. Legelső alkalmatossággal, mihelt Banialukában érkezünk, szeretettel teljes levelünkkel együtt egy főemberünket bocsátjuk ő fölségéhez; akkor valami leszen az ő fölsége kívánása, az szerint cselekedünk. Kérjük ő felségét s Nagyságodat is hogy ennekutánna levelek által minden szükséges dolog és szolgálat felől megtaláljanak; jóakaróinknak szívünk szerint szolgálunk és előlmeneteleknek örölkünk. Köszönetünk és áldásunk veletek. Iratott Giulhiszarban

Bosnai Mehmed pasa levele.

Kirül: Bosznai Abaza passa levele. Varadini 1629..

XLV.

Tekintetes és nagyságos uram, nekem sat.

Ertvén az mi kegyelmes urunk ő felsége, hogy az úristennek kegyelmes akaratjából hatalmas császáruk Nagyságodat ide ki való országának állapotjokra való vigyázásért ide kibocsátotta, akarván is ő felsége Nagyságoddal ez szomszédságban ismeretséget vetni, im mostan ez levélvivő főember szolgáját az nemzetes és vitézlő Makrai Péter uramat bocsátotta Nagyságodhoz. Mivelhogy pedig Nagyságodnak jó hírét, nevét eleitől fogva mi is hallottuk, kiváltképpen az mostani budai vezér ő nagysága Nagyságod felől sok jó emlékezettel és jó ajánlással lévén, én is ez végre akartam az én kegyelmes uram ő felsége után Nagyságodat ez levelemmel látogatnom. Kívánom is az úristentől, hogy az Nagyságod szomszédságában való jöveteli Nagyságodnak legyen ennél is nagyobb böcsülletes előmenetelire, hatalmas császár országának javára, ennek is az mi szegény hazánkknak, úgymint hatalmas császárukknak igaz híveinek csendes, békességes megmaradásokra. Nagyságodat pedig kérem én is, hogy az mi kegyelmes urunk ő felsége után több jóakarói között engemet is tartson jóakaró szolgájának és ha miből kívánnatik, mi hozzánk

is egész országuł, úgymint hatalmas császárunknak igaz, tökéletes híveihez mutassa minden időben jóakarátját; mü is egész országuł az mi kegyelmes urunk ő felsége után igyekezünk Nagyságodnak szolgálni.

Nagyságodnak jó szívvel szolgál.

Kivül: Az hatalmas győzhetetlen császár kedves gondviselő hívének Bosznaországi beglerbéjének az tekintetes és nagyságos vezér Mehemet pasának, nekem jóakaró uramnak adassék.

XLVI. 1629. november 2.

Főlséges, méltóságos, gazdag kegyelmű Erdélynek fejedelme és ahoz tartozó birodalmoknak fényes királya, főlséges szomszéd jóakarónk, Főlségednek igaz szomszedságunkhoz illendő köszönetünknek utánna jóakarátunknak jelentése után az szent istentől Főlségednek jó egészséggel való hosszú életet kívánunk. Továbbá ez jelenvaló Rebbiul eűelnek kilenczedik napján, ki péntek nap, szomszedságunkban Gyulváriaknak az mely szeretettel teljes levelet adott Főlséged, egy jobbágy ember kezéből, nekünk praesentáltatván és hozzánk hozattatván, megfordítottuk és valaminemő szókkal volt irattatván megértettük, melyet szívünknek belső indulatjából kedveltünk. Ennekelőtt az szép rend és mód szerént semmi ellenkezésre akarátunk és engedelműnk nem lévén, az Gyulváriak pedig miformán informáltak Főlségedet, elménkel föl nem érhetjük. Mert miólta hogy Eger vára hatalmas, győzhetetlen császárunk kezében és birtokában vagyon, harmincznegyedik esztendejére jár; az időtől fogva mimódon vétetett legyen, mostanság is csak az szerint vétetik; hogy pedig azon kívül hágjunk, arra szabadságunk és akarátunk is nincsen, ennek utánna is nem cselekedtetjük; az szent békességnek és igaz szomszédi jóakarátunk böcsületi miben legyen, igen jól tudjuk, annak böcsületinek kisebbítésében fogyatkozást nem teszünk. Noha Főlségedtől is mint kegyelemmel teljes nagyméltóságos fejedelmi szomszéd jóakarónktól kívánjuk, sőt kérjük is, hogy szomszedságunkban lévő Főlséged birodalmi alatt való és kegyelmes kezeitől függő várbeli kapitányoknak, vármegye ispáninak és egyéb tisztekben lévőeknek erőssen megparancsolja Főlséged, hogy ők is az jó szomszedságot megtartván, birodalmunkban kárt tenni ne igyekezzenek, sőt az gonosztevőket minden módon megbüntessék. az jó szomszedságot ne hidegítsék és ne is idegenítsék. Ez mostani időbe sok károkat tettenek, ezeknek jobb részei Ónod, Gyulvár és Szemendró felé mentenek, mostanság az főporkolábnak fiát elevenen elragadták és adósinak sokszámú lovaikat ellajtották és vitették. Ennek az nagy dolognak oka és vége mi legyen,

nem tudjuk. Fölséged okos, elmés fejedelem, ez gonosztevőknek megzabolásában igyekezzék, hogy így az jóakarát és szép szomszédság köztünk inkább megmaradhasson. Az szent isten Fölségedet jó egységben sokáig tartsa meg.

Fölségednek régi jóakarója
Murad pasa.

Kivül: Anno Domini 1629. die 2-da Nouembris Varadinum allatae a Murad Passa Agriensi.

XLVII. K. u. (1628—9.)

Quaedam puncta in defensionem mei humiliter allata.

Elsőben (mint értöm) ő felsége azzal comdemnál, hogy az mely leveletneköm elsőben az portára küldött, arról specificé demandált volna, hogy én abban senkinek párt ne adnék. De az mint Nagyságodnak kegyelmes uram Szent-Jógon létemben megmutattam az ő felsége leveléből, haec sunt verba formalia: Szedd ki diligenter az punctokat, ird le, vagy notando ezen magunk írásából tolmácsoltasd meg az vezérnek; de ezt haszontalannak látjuk, hanem fordítsd törököl igen-igen igazán a punctokat, együtt vidd be ő nagyságának, szóval is az mint isten tudnod adja, mindeneket mondass meg etc. Ebből kitetszik, hogy az ő felsége commissiója szerint procedáltam. Hogy pedig az írás felől elhivatván az vezér, az ő felsége ott tanuló alumnusának kezébe adtam és vele paríáltattam, első ratioja ez: Mikor ő felsége engem expediála az portára, így informála ő felsége: formalia verba: Nekem ott az portán két deákom vagyon, míg ott lesz, én utánam te leszesz azoknak urok, operájokkal mindenkben élhetsz. 2. Mivel ő felsége annak utána is levelében megparancsolá, hogy az deákoknak hol egyikét hol másikat a vezérhez velem együtt bevigyem, tolmácsoltassak velek, hogy lehessen experientiájok. 3. Mivel tudtam, hogy ő felségénél erős reversalisok vagyon, ő felségénél hűtösök, azért birtam reá az egy levélnek discriptióját; ha ő sem istennel, sem urához való kötelességével nem gondolt, arról nem tehettem; de nem sok üdő múlva ugyan az portán bizonyonyosan végére mentem, hogy Zölfikar azt az egész scriptumot az ágensnek száz tallérért adta ki, azon küldötte fel is.

Másodszor ő felsége azzal is (mint értem) aggravál, hogy német császárnál arra az scriptumra ez volna írva: literae extradatae per Ladislaum Balásházi etc. Akármely okos és jó lelkiismeretű ember meggondolhatja kegyelmes uram, hogy ha az a scriptum én töllem delegáltatott volna, nem hogy az én nevemet írták volna oda, de jurejurandos eltitkolták volna, hogy így majd

ott annakutánna, sőt mind ez ideig élhettenek volna az én clandestina informatiómmal; de látván inkább ő felségéhez való hűséges igasságomat, azért akartak ő felsége disgratiájában hozni, ki assequálták is, mint látom, és méltatlan szenvedők; ezer követik most minden rendek az egész világon azok ellen, kiknek uroknál valami kis gratiájok vagyon. Másik: nem ritka példa ez, hogy ártatlanokat oly dologban akartak ejteni afféle perditusok, kiből soha sem tanácsok se hírek nem volt; csak itt Erdélben is, kik mások manusát imitálván, kik pecsétöket vagy ellopván, vagy azon formára csináltatván, oly dologban hozták az innocenseket, ki miá súlyos fogságokat szenvedvén, végre életöket is isten kegyelmességéből tartotta meg.

Az Zölfikar kétszáz tallérről való panasza nem igaz (ezt Nagyságod az ő felsége szava után hozván elő, ha ő felsége nem urgeálja, legyen silentiumban), mert látja isten soha gondolatomban sem jutott volna, hanem ő az ő szokott mestersége szerint kére azon, hogy szereznék költséget az követ uraktól munkájáért, félelem ne érjen, úgy proponáltam az követeknek; valamit adtnak végezésünk szerint, felét igazán neki adtam, de az angliai követ maga kezeírása alatt való levelével megbizonyítom, hogy csak neki küldötte. Abbeli Zölfikar szolgálatjáért, levél megszerzéséért egy pénzt sem ada, én még is közlöttem vele, de ezt tudván, másképen viseltem volna magamat. Mindezekben kegyelmes uram Nagyságod kegyelmessége alá ajánlom magamat, ő felsége előtt mindezekben Nagyságod bátorságosan menthet, mert én ő felségének igaz szolgálója voltam, vagyok és leszek. Nagyságodnak teljes életemben ebbeli kegyelmességét hálaadóképpen meg igyekezem szolgálni.

Húdra jegyezve: Balásházi László uram dolga.

Jegyzet: Írva Bethlen Istvánnak.

Közli: GERGELY SAMU.

NAPLÓK ÖNYV 1632-BŐL.

(Benkő József irományai közül.)

MÁSODIK ÉS BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY.

Vasárnap 20. Hozott zalaknai számtartó Sisbona Henrik-től levelet, azután ment posta Szegesvárra az biróhoz, azután ő nsga az két követet felhozatván megvendéglette mind a ketőt.

Valának ő nsga asztalánál ebéden, Zólyomi Dávid uram ő nsga, oláh követ Paralogojét uram ő klme, Nagy Pál uram ő klme, Bánfiné asszonyom ő klme, lengyel követ N. Szombati István uram ő klme, Kékedi Zsigmond uram ő klme, Apafi György uram ő klme.

Ebéd után ő nsga expediálá az oláh követet, de az nap el nem ment, azután az lengyel követet is expediálá ő nsga, de az sem ment el az nap, azután elment az váradi katona válaszszal, azután ment udvari katona Váradi Ferenczhez levéllel.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán Ódenfi Zsigmond uram ő klme, Ódenfi László uram ő klme, Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Alstedius uram ő klme.

Hétfő 21. Ment el az havasalföldi vajda követe, kivel együtt ment Bohér Simon az vajdához urunktól ő nságától követ-ségbe. Jött meg Mikó uramtól az posta Magyarországból.

Valának ő nsga asztalánál ebéden Apafi György uram ő klme, Alstedius uram ő klme, Garázda István uram ő klme, Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Piscator uram ő klme, Bisterfeldius uram ő klme.

Ebéd után ment el az lengyel követ urunktól expediáltatván. Ment posta Genő felé Bornemisza Pál uramhoz. Jött posta Háromszékről Dániel Mihály uramtól. Azután ment posta Illyére az öreg úrhoz ő nságához.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán Apafi György uram ő klme, Délyi Farkas uram ő klme, Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Mikes Zsigmond uram ő klme.

Kedd 22. Reggel jött váradi katona Csomoközi uramtól levelekkel. Azután bocsátotta el ő nsga az háromszéki postát. Azután jött beszterczei bíró embere levelekkel.

Valának ő nsga asztalánál ebéden Kékedi Zsigmond uram ő nsga, fő német kapitány uram ő klme, Fejszés Gergely uram ő klme, Mikes Zsigmond uram ő klme, Balon Péter uram ő klme, Garázda István uram ő klme.

Ebéd után, inkább ebéd felett meg jött Barczai Ákos portárul. Azután bocsátotta el ő nsga az váradi katonát. Meg azután az beszterczei embert is elbocsátotta ő nsga. Akkor érkezett be meg más havasalföldi vajda követe. Az nap ment el Kékedi uram ő nsga.

Vacsorát ő nsgok nem ettek.

Szerda 23. Reggel érkezék szakmári katona Haller Györgytől levelekkel. Jött meg az posta, mely Váradi Ferenczhez járt váradival együtt. Praedicatio után ő nsga az vajda követével együtt szembe. Ment posta Illyére az öreg úrhoz ő nsgához levéllel. Jött Praepostvári szolgálja urunkhoz levéllel, Haller szolgáljával. Ment posta Nagy-Bányára Gatti doctor után. Jött Váradról katona urunkhoz levelekkel.

Valának ő nsga asztalánál ebéden Zólyomi Dávid uram ő nsga, Balon Péter uram ő klme, Fabián Márton uram ő klme, Mikes Zsigmond uram ő klme, Alstedius uram ő klme, Fejszés György uram ő klme.

Ebéd után bocsátotta el ő nsga az szakmári katonát válaszsza. Azután meg az váradi katonát is el bocsátotta ő nsga. Bocsátotta el ő nsga Praepostvári szolgálját válaszsza. Akkor expedialá ő nsga Dániel Jánost Bécsbe. Azután ő nsga Fejérvárott négy nap mulatván indult el Isten áldomásából, könyörgés után asszonyunkkal ő nsgával együtt Fogaras felé: Éjszakára jött ő nsga Tóhátra. Kis urak ő nsgok Fejérvárott maradának. Ő nsgával együtt az oláh követek is eljövének.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán Zólyomi Dávid uram ő nsga, Mikes Zsigmond uram ő klme, Balon Péter uram ő klme, Fejszés Gergely uram ő klme, Bánfiné asszonyom ő klme, Putnoki György uram ő klme, Garázda István uram ő klme, Bellényi János uram ő klme.

Csötörtök 24. Reggel ő nsga idein onnét elindulván, azután vadászott ő nsga fogatott ő nsga: 2 őzet. Ebédre jött ő nsga Csergő nevű faluba, az holott Bethlen Péter uram ő nsga gazdálkodtatott. Érkezék oda egy váradi katona urunkhoz levelekkel. Azután meg érkezék háromszéki posta, Dániel Mihály uramtúl.

Valának ő nsga asztalánál ebéden Zólyomi Dávid uram ő nsga, Mikes Zsigmond uram ő klme, Garázda István uram ő klme, Bánfiné asszonyom ő nsga, Putnoki György uram ő klme, Bellényi János ő klme.

Ebéd után ő nsga maga írt leveleket, és postát bocsátott Fejérvárra, Herczeg és Nagy Pál uramhoz, onnét Hunyadra gróf uramhoz, onnét Illyére az öreg urhoz ő nsgához. Az száz városokra is íratott ő nsga leveleket, és az székelységre is, és elbocsátá az háromszéki postát ő nsga. Azután meg Zólyomi uram asztalnokját udvari hadnagyokhoz küldi ő nsga levelekkel. Az ott való bíró is küldet Sebesbe, és Szerdahelyre leveleket. Onnét ő nsga négy óra múlva elindulván, jött éjszakára Csanádra, de az úton vadászott ő nsga, és fogatott 4 őzet, 4 nyulat. Érkezének

meg Csanádra Tatárországból az Kentemér basátúl Fay István uram, és Angyalosi Mihály uram. Jött be Debreczenből Nagyidai György uram.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán, Zólyomi Dávid uram ő nsga, Mikes Zsigmond uram ő klme, Angyalosi Mihály uram ő klme, Bánfiné asszonyom ő klme, Török János uram ő klme, Nagyidai György uram ő klme, Fay István uram ő klme.

Péntek 25. Reggel ő nsga onnét elindulván, jött ebédre Kis-Selkre. Jött oda Fejérvárrúl Szarka Albert urunk háta lovaival. Bocsátott ő nsga postát Fejérvárra.

Valának ő nsga asztalánál ebéden Zólyomi Dávid uram ő nsga, Angyalosi Mihály uram ő klme, Bánfiné asszonyom ő klme, Mikes Zsigmond uram ő klme, Fáy István uram ő klme.

Ebéd után bocsátotta el ő nsga az váradi katonát válasszal. Azután ő nsga onnét elindulván, szinte Megyesnél fogatott ő nsga két özet, és egy nyúlat. Éjszakára Megyesre ment ő nsga. Oda jött Megyesre urunkhoz Balling György uram feleségestől.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán Zólyomi Dávid uram ő nsga, Alia Sámuel uram ő nsga, ott való királybíró uram ő klme, ott való városbíró uram ő klme, Alia Sámuelné asszonyom ő nsga, Ballingné asszonyom ő klme, Balling György uram ő klme.

Szombat 26. Reggel jött ő nsga postát bocsátott Mikó uramhoz ő nsgához. Azután ő nsga az vajda követét felhozatván, másszor jött ő nsga szembe véle, és akkor ugyan meg is vendéglette ő nsga. Akkor bocsátotta el ő nsga Fáy Istvánt Patakra.

Valának ő nsga asztalánál ebéden Zólyomi Dávid uram ő nsga, követ Alia Sámuel uram ő nsga, Török Sámuel uram ő klme, Alia Sámuelné asszonyom ő nsga, Ballingné asszonyom ő klme, Bánfiné asszonyom ő klme, Balling György uram ő klme.

Ebéd után ő nsga onnét elindulván, jött éjszakára Beret-halomba. Jött meg oda az illyei posta az öreg úrtúl ő nsgátúl.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán ott való szász püspök uram ő klme, Mikes Zsigmond uram ő klme, Bánfiné asszonyom ő klme, Putuoki György uram ő klme.

Vasárnap 27. Reggel jött meg az másik illyei posta az öreg úrtúl ő nsgától. Praedicatio után lőtt ő nsga Iván vajdával szembe. Azután ő nsga Garázda Istvánt Brassóba bocsátá. Akkor jött Váradról katona urunkhoz levelekkel.

Valának ő nsga asztalánál ebéden Zólyomi Dávid uram ő nsga, Kemény János uram ő klme, Balling György uram ő klme, vinczi predicator uram ő klme, Alia Sámuelné asszonyom ő nsga, Ballingné asszonyom ő klme, Bánfiné asszonyom ő klme, ott való szász püspök uram ő klme.

Ebéd után bocsátotta el ő nsga az váradi katonát valaszszal. Akkor jött oda egri basa Murát nevű török követe.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán Iván vajda uram ő nsga, ott

való püspök uram ő klme, Török János uram ő klme, Bánfiné asszonyom ő klme, Kemény János uram ő klme, Mikes Zsigmond uram ő klme.

Hétfő 28. Reggel könyörgés után ő nsga harmadnapra Berethalomból megindulván, ebédre jött ő nsga Szent-László nevű faluba.

Valának ő nsga asztalánál ebéden Zólyomi Dávid uram ő nsga, Balling György uram ő klme, Pharagó András uram ő klme, Bánfiné asszonyom ő klme, Török János uram ő klme, Mikes Zsigmond uram ő klme.

Ebéd után érkezett meg ugyan Lászlóra besztercei posta válasszal. Azután ő nsga onnét elindulván, ment be ő nsga éjszákára Szegesvárra. Az török követ is oda jött Berethalomból. Akkor érkezének meg Szegesvárra urunk ő nsga fő követi, ugymint Tótdalagi Mihály uram, és Serédi István uram: kiket ő nsga Prasmárról expedíált 24 January az fényes portára török császárhoz az adóval, ugymint tízezer arannyal, kik portára három hétre beérkezének, épen százhárom nap, ugymint: négy hólnapig kellett ő klmeknek mulatniok, és száz negyednapon onnét válasszal megindulván érkeztenek ő klmek Segesvárra 28. Junii. Ő klmekkel urunk ő nsga oda érkezvén mindjárt szembe jött.

Soli deo gloria. Jött oda munkácsi katona Balling János uramtól levelekkel, azután jött újvári szabados udvarbirótól levéllel, azután érkezék egy váradi katona levelekkel.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán Toldalagi Mihály uram ő klme, Serédi István uram ő klme, Mikes Zsigmond uram ő klme, Balling György uram ő klme, ott való polgár mester uram ő klme, ott való bíró uram ő klme, Török János uram ő klme.

Kedd 29. Reggel ő nsga postát bocsátott levelekkel Kolozsvárra, azután bocsátotta el ő nsga az munkácsi katonát, könyörgés után jött ő nsga az egri basa török Murát nevű követével szembe, és el is expedíálá, de az nap el sem ment, azután bocsátotta el ő nsga váradi katonát.

Valának ő nsga asztalánál ebéden Zólyomi Dávid uram ő nsga, Toldalagi Mihály uram ő klme, Balling György uram ő klme, Gyarmati Tamás uram ő klme, Ballingné asszonyom ő klme, Serédi István uram ő klme, Pharagó András uram ő klme, Borsai Péter uram ő klme.

Ebéd után ő nsga vadászni ment vala ki, de egy nyúlulá többet nem fogatott be, jött el ő nsgok estvére.

Vacsorát urunk nem ett, de asszonyunk ett.

Szerda 30. Reggel ment el az egri basa Murát nevű török követe, azután érkezék egy váradi katona levelekkel, jött Mikó Ferencz uram ő nsga szolgája urunkhoz levéllel, onnét ő nsga harmadnapra megindulván jött ebédre, egy száz mezei, Szászkezd nevű városba.

Valának ő nsga asztalánál ebéden Toldalagi Mihály uram ő klme,

Balling György uram ő klme, ott való praedicator uram ő klme, Ballingné asszonyom ő klme, Bánfiné asszonyom ő klme, Serédi István ő klme.

Ebéd után bocsátotta el ő nsga az váradi katonát levelekkel, azután bocsátotta el ő nsga Mikó uram szolgáját válaszszaal, érkezék oda egy újvári szabados urunkhoz levéllel, érkezék oda urunkhoz Dunántúl Lengyel János szolgája levéllel, bocsátotta el ő nsga onnét az újvári szabadost válaszszaal, azután ő nsga postát bocsátott Keresztési uram után, érkezék az nap Komanára török császár urunkhoz két Jusuf aga nevű főember török követe portárul.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán Toldalagi Mihály uram ő klme, Balling György uram ő klme, Török Janos uram ő klme, Ballingné asszonyom ő klme, Serédi István uram ő klme, Mikes Zsigmond uram ő klme.

Ebben az hónapban fogatott ő nsga mulatságában: 4 szarvast, 9 gimet, 5 gimfiat, 3 borját, 3 borzot, 1 vadmacskát, 12 őzet és utólszor csak 15 nyulat.

Soli deo gloria. Julius, csötörtök 1. Reggel ő nsga postát bocsátott Fejérvárra, onnét meg Váradra, azután ő nsga onnét elindulván az úton vadászott ő nsga, fogatván 2 gimfiat, 2 őzet és 3 nyulat: ebédre Sövényre jött.

Valának ő nsga asztalánál ebéden Zólyomi Dávid uram ő nsga, Toldalagi Mihály uram ő klme, köhalmi királybíró uram ő klme, Bánfiné asszonyom ő klme, Ballingné asszonyom ő klme, Serédi István uram ő klme.

Ebéd után ment udvari katona Toldalagi Jánoshoz, és Lázár Istvánnéhoz levéllel, vitt ott való paraszt ember Segesvárra levelet, polgármesternek. Onnét ő nsga megindulván, és fogatott 3 őzet, jött ő nsga éjszakára Köhalomba, jött oda megyesi szolga levéllel polgármestertől.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán Serédi István uram ő klme, ott való királybíró uram ő klme, Bánfiné asszonyom ő klme, Putnoki György uram ő klme.

Péntek 2. Reggel bocsátotta el az megyesi szolgát válaszszaal, azután ő nsga onnét elindulván, vadászott ő nsga, és fogatott két őzet, jött ő nsga Hévizre ebédre, Szökesd Györgyné asszonyomhoz, ugyan ő klme maga udvarházához.

Valának ő nsga asztalánál ebéden, Zólyomi Dávid uram ő nsga, Serédi István uram ő klme, Balling György uram ő klme, Putnoki György uram ő klme, Borsai Péter uram ő klme, Mikes Zsigmond uram ő klme, Bánfiné asszonyom ő klme, Ballingné asszonyom ő klme, Szökesdné asszonyom ő klme, Petki Istvánné asszonyom ő klme, Toldalagi Mihály uram ő klme, Török János uram ő klme.

Ebéd után onnét ő nsga elindulván, ment be ő nsga éjszakára Komána nevű falujában, holott ő nsgának udvarháza vagyon.

Vacsorát urunk ő nsga nem ett, de asszonyunk ett.

Szombat 3. Reggel ő nsga postát bocsátott Szebenbe levelekkel. Meg könyörgés után jött ő nsga Jussuf agával szembe,

ki portárul jött, urunknak szép két kaftánt ajándékozott, hoztak brassaiak urunknak bírótul levelet.

Valának ő nsga asztalánál ebéden Zólyomi Dávid uram ő nsga, Serédi István uram ő klme, Balling György uram ő klme, Ballingné asszonyom ő klme, Mikó Ferencz uram ő klme, Nemes Tamás uram ő klme, brassai folnagy uram ő klme, brassai polgár (mester) uram ő klme.

Ebéd után jött be pócsaji Beke Márton nevű hajdú kapitány urunkhoz.

Valának az ő nsga asztalánál vacsorán Zólyomi Dávid uram ő nsga, Toldalagi Mihály uram ő klme, Balling György uram ő klme, Balon Péter uram ő klme, Ballingné asszonyom ő klme, Mikó Ferencz uram ő nsga, Serédi István uram ő klme, Nemes Tamás uram ő klme.

Vacsora után jött háromszéki posta levelekkel Dániel Mihály uramtúl.

Vasárnap 4. Reggel ő nsga postát bocsátott Fejérvárra levelekkel, prédikáció után megint szembe jött ő nsga Jussuf agával, hoztak sebesi király bírótól és Alstedius uramtól leveleket, akkor jöttek be Komanába meg más oláh követ is havasalföldi vajdának, úgymint: egy oláh püspök, meg 3 oláh pap, meg vajda lovászmestere és egy fő bohér. Ugyanakkor jött be Abazabasának urunkhoz két becsületes török követe Necapolisból úgymint: Ibrahim efendi.

Valának ő nsga asztalánál ebéden Mikó Ferencz uram ő nsga, Toldalagi Mihály uram ő klme, Balling György uram ő klme, Borsai Péter uram ő klme, Bánfiné asszonyom ő klme, Ballingné asszonyom ő klme, Serédi István uram ő klme, praedicator uram ő klme.

Ebéd után bocsátotta el ő nsga az háromszéki postát levelekkel, azután hoztak köhalmi királybírótól urunknak levelet.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán Mikó Ferencz uram ő nsga, Serédi István uram ő klme, Balling György uram ő klme, Mikes Zsigmond uram ő klme, Bánfiné asszonyom ő klme, Ballingné asszonyom ő klme, Toldalagi Mihály uram ő klme, Török János uram ő klme.

Hétfő 5. Jött budai vezértől urunkhoz Ali csaus török postán. Könyörgés után ment asszonyunk ő nsga Brassóba, ő nsgval együtt: Mikó uram, Balling uram és több főemberek. Azután ő nsga jött szembe az vajda követivel, kik 4. Julii jöttek Komanára, úgymint oláh püspökkel. Meg azután jött ő nsga budai vezér követével szembe.

Valának ő nsga asztalánál ebéden Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Nemes Tamás uram ő klme, Balon Péter uram ő klme, Toldalagi Mihály uram ő klme, Serédi István uram ő klme, predicator uram ő klme.

Akkor jött meg Csontos Pál svetiai királytúl, mely 12... bris ment el Kolozsvárrul. Monoki Mihály uram akkor jött meg.

Ebéd után jött Kornizs Zsigmond uram szolgája urunkhoz

levéllel, jött posta Fejérvárról urunkhoz levelekkel, azután érkezék egy váradi katona levelekkel.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán Zólyomi Dávid uram ő nsga, Nemes Tamás uram ő klme, Bellényi János uram ő klme, Toldalagi Mihály uram ő klme, Serédi István uram ő klme.

Kedd 5. Reggel jött szamos-ujvári szabados udvarbírótól levéllel, ment posta Brassóba asszonyunk után, ment posta gróf Bethlen István uramhoz ő nagához. Ez nap küldi urunk Bellényi Jánost moldvai vajdához, jött poronbaki udvarbírótól katona urunkhoz levéllel.

Valának ő nsga asztalánál ebéden, Zólyomi Dávid uram ő nsga, Nemes Tamás uram ő klme, Balon Péter uram ő klme, Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Serédi István uram ő klme, Nagy Imre uram ő klme.

Ebéd után bocsátotta el ő nsga fejérvári postát válasszal, azután bocsátotta el ő nsga az váradi katonát, azután bocsátotta el ő nsga Kornisz uram szolgáját, bocsátotta el ő nsga az szamos-ujvári szabadost válasszal, jött ő nsga az első vajda követivel szembe és el is expedialú, azután bocsátotta el ő nsga poronbaki katonát válasszal, azután meg jött ő nsga portai Jussuf agával szembe.

Vacsorát nem ett urunk.

Szerda 7. Reggel ment el egyik havasali követ, mely 22-dik Junii jött volt urunkhoz Fejérvárra, azután jött meg asszonyunktól az posta, meg ment posta Havasalföldébe levelekkel, meg azután ment posta Brassóba, azután bocsátott ő nsga Fejérvárra is postát. Könyörgés után jött ő nsga budai törökkel, úgy-mint: Ali csauzzal szembe, és akkor el is expedialta ő nagysága, meg azután jött ő nsga Abaza basa emberivel Ibrahim efendivel szembe, és azt is expedialá negyed napra.

Valának ő nsga, asztalánál ebéden Zólyomi Dávid uram ő nsga, Serédi István uram ő klme, Toldalagi Mihály uram ő klme, Nagy Imre uram ő klme.

Ebéd után lett ő nsga Jussuf agával szembe és elepedialá, postát bocsátott ő nsga Dániel Mihály uramhoz.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán Zólyomi Dávid uram ő nsga, Kemény János uram ő klme, Kályi Pál uram ő klme, Toldalagi Mihály uram ő klme, Serédi István uram ő klme, német kapitány uram ő klme.

Csötörtök 8. Reggel ment el az portai török követ, úgy-mint: Jussuf aga; azzal együtt ment Toldalagi Mihály uram az vajdához. Járt urunk ő nsga vadászni, de ebédre visszajött és akkor fogatott ő nsga csak 2 őzet.

Valának ő nsga asztalánál ebéden Zólyomi David uram ő nsga, Barcsay Zsigmond uram ő klme, Kemény János uram ő klme, Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Serédi István uram ő klme, német kapitány uram ő klme.

Ebéd után bocsátotta ki ő nsga pócsaj kapitánt Beke Martont, azután ment egy tizedes Fehérvárra levelekkel, érkezett meg Brassóból a posta asszonyunktól.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán Zólyomi Dávid uram ő nsga, Barcsay Zsigmond uram ő klme, Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Serédi István uram ő klme.

Péntek 9. Reggel postát bocsátott ő nsga Brassóba levelekkel, jött meg Dániel Mihály uramtól az posta. Jött meg Bohér Simon az havasali vajdától, ő véle együtt jött vajdának vice lovász mestere urunkhoz.

Valának ő nsga asztalánál ebéden Zólyomi Dávid uram ő nsga, Barcsai Zsigmond uram ő klme, Bojti István uram ő klme, Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Serédi István uram ő klme, Nagy Imre uram ő klme.

Ebéd után jött Váradról Csomaközi uramtól katona levelekkel, érkezett meg fehérvári posta levelekkel, azután meg mindjárt ment Fehérvárra posta.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán, Zólyomi Dávid uram ő nsga, Serédi István uram ő klme, Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Barcsai Zsigmond uram ő klme.

Szombat 10. Reggel lett ő nsga vajda vice lovászmesterivel szembe, mely igen szép lovat hozott urunknak szerszám nélkül. Azután urunk Komanán egy hétig éppen lakván, ment el ő nsga onnét és jött ebédre Sárkány nevű faluba.

Valának ő nsga asztalánál ebéden, Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Barcsai Zsigmond uram ő klme, Török János uram ő klme, Bánfiné asszonyom ő klme, Serédi István uram ő klme, Bojti István uram ő klme.

Ebéd után ő nsga onnét Barcsai Akost portára expediálván, indult el onnét ő nsága, és jött be estvére Fogaras várába.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán, Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Barcsai Zsigmond uram ő klme, Kemény János uram ő klme, Bánfiné asszonyom ő klme, Balling György uram ő klme, Serédi István uram ő klme.

Vasárnap 11. Reggel jött gróf Bethlen István uram szolgája levéllel urunkhoz, azután ment egy oláh posta Havasalföldibe levelekkel. Akkor ment posta Fehérvárra levelekkel, azután az urunk az vajda kétféle követeit fel hozatván, akkor megvendéglé ő nsága őket.

Valának ő nsga asztalánál ebéden, fő követ püspök uram ő klme, más oláh pap uram ő klme, havasalyi bohér uram ő klme, más bohér követ uram ő klme, más követ vice lovászmester ő klme, Balling György uram ő klme, Jancsó Pál uram ő klme, Kemény Jánosné asszonyom ő klme, Bánfiné asszonyom ő klme, Ballingné asszonyom ő klme, Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Barcsai Zsigmond uram ő klme, Kemény János uram ő klme, Bellényesi György uram ő klme.

Ebéd után ő nga az követekkel beszélgetvén, egyikét ugyan akkor bocsátotta el ő nsga, úgymint: vajda vice lovászmesterét. Érkezék egy vinczi szabados urunkhoz levéllel, azután érkezék Mikó uram szolgája levelekkel, ugyan akkor bocsátotta el ő nsga gróf uram szolgáját, ugyan akkor bocsátotta el ő nsga az vinczi szabadost válasszal.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán, Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Török János uram ő klme, Bellényesi György uram ő klme, Bánfiné asszonyom ő klme, Jancsó Pál uram ő klme, Bojti István uram ő klme, Bocsátotta el ő nsga Mikó uram szolgáját válasszal.

Hétfő 12. Reggel ő nsga postán bocsátott katonát Havasalföldre, azután indult el ő nsga Nagysink felé, és vadászt, s fogatott ő nsga 6 őzet, 1 gimot, ebédet az erdőbe ettek ő ngok.

Valának ő nsga asztalánál ebéden, Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Barcsai Zsigmond uram ő klme, Török János uram ő klme, Ballingné asszonyom ő klme, Balling György uram ő klme, sinki királybíró uram ő klme.

Ebéd után ő nsga megint vadászni ment és csak szinte estvére jött be ő nsga Nagy-Sink nevű száz mezei városba, fogatott ő nsga 2 őzet; jött oda almási katona levelekkel.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán: Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Barcsai Zsigmond uram ő klme, Balon Péter uram ő klme, Török János uram ő klme, Ballingné asszonyom ő klme, Balling György uram ő klme, Bojti István uram ő klme, ott való praedicator uram ő klme.

Kedd 13. Reggel ő nga Demény Ferenczet Temesvárra expedialá, ugyanakkor expedialá ő nga Horváth Kristófot is Patakra, akkor bocsátotta el ő nga az almási katonát is, azután ő nsga onnét elindulván, vadászott és fogatott 4 őzet ő nga, jött ő ngok Kis-Sinkre ebédre.

Valának ő nsga asztalánál ebéden: Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Barcsai Zsigmond uram ő klme, Török János uram ő klme, Ballingné asszonyom ő klme, Balling György uram ő klme.

Ebéd után ő ngok onnét elindulván, estvére Fogarasba be . . . harmadnapra.

Szerda 14. Reggel érkezek egy posta Fejérvárról levelekkel, azután érkezek Dániel Mihály uram szolgája levéllel, akkor érkezett meg az kolosvári posta.

Valának ő nsga asztalánál ebéden: Barcsai Zsigmond uram ő klme, Vitéz György uram ő klme, Török János uram ő klme, brassai bíró uram ő klme, brassai főnagy uram ő klme, Kis Pál Bálint uram ő klme.

Csőtörtők 15. Reggel jött porombáki udvarbírótól szabados levéllel, könyörgés után ő nga az vajda követeit felhozatván, utólszor lett ő nsga szembe vélek; és el is expedialá.

Valának ő nsga asztalánál ebéden: Barcsai Zsigmond uram ő klme, Vitéz György uram ő klme, Török János uram ő klme, Bánfiné

asszonyom ő klme, köhalmi királybíró uram ő klme, Balon Péter uram ő klme.

Ebéd után jött Fehérvárrúl urunkhoz katona levéllel, bocsátotta el urunk az Poronbáki szabadost, azután érkezék egy posta Patakrúl levele.

Péntek 16. Reggel ment egy fogarasi katona Toldalagi uram után levelekkel, azután ő nsga Feltotit gróf uramhoz bocsátá levelekkel, indultak el havasali vajda követi 2 hét múlván.

[Itt, és ezentúl mindenütt, valahol ilyen vonások láttatnak megszakadozott és hiányos az eredeti írás, hol több hol kevesebb rendekkel, Benkő.] . . . Balási uram szolgája levéllel urunkhoz.

Valának ő nsga asztalánál ebéden: Zsigmond uram ő nsga, Zsigmond uram ő klme, uram ő klme, Bánfiné asszonyom ő klme, Balling György uram ő klme, Kis Pál Bálint uram ő klme,

Szombat 17. Reggel ő nsga egy udvari katonát bocsátott Cserényi uramhoz levéllel, akkor vitt Székely János Mikó urunktól levelet.

Valának ő nsga asztalánál ebéden: Kékedi Zsigmond uram ő nsga, Barcsai Zsigmond uram ő nsga, Balling György uram ő klme, Bánfiné asszonyom ő klme, Ballingné asszonyom ő klme, Török János uram ő klme.

Ebéd után ő nsga Kékedi uramot ő ngát maga képébe Hu Zsigmond menyegzőbe bocsátá: kinek ajándékba egy arany azután ő nsga kiment vadászni, de semmit sem fogott, érkezék akkor fejérvári udvarbíró szolgája levéllel.

Vasárnap 18. Reggel érkezett meg Fejérvárrúl a posta levelekkel, azután ment posta cancellarius uram után levéllel.

Valának ő nsga asztalánál ebéden

Hétfő 19. Érkezik oda Mikó uram szolgája levéllel, meg azután jött Fiát Zsigmond szolgája levéllel.

Valának ő nsga asztalánál ebéden: Kemény János uram ő klme, Kályi Pál uram ő klme, Török János uram ő klme, Putnoki György uram ő klme, Kemény Jánosné assz. ő klme, Ballingné asszonyom ő klme, Balling György uram ő klme, Bellényesi György uram ő klme.

Ebéd után

Kedd 20. Reggel ő nsga onnét elindulván jött ő nsga ebédre Kércsre, jött oda egy váradi katona urunkhoz levelekkel, ment onnét posta Kőkelyő várra, az öreg úrhoz ő nsgához.

Valának ő nsga asztalánál ebéden Ballingné asszonyom ő klme, Török János uram ő klme, Putnoki György uram ő klme.

Ebéd után Kércsről elindulván, jött ő
nsga estvére maga ő nsga nevű falujába, holott ő nsgá-
nak szép udvar háza vagyon.

Szerda 21. Reggel jött Bukarestről Toldalagi uramtúl
katona, azután érkezik egy brassai posta leve.....

Valának ő nsga asztalánál ebéden, Iván vajda uram ő nsga,
Kemény János uram ő klme, Kemény Jánosné, Balling György.

Ebéd után bocsátotta el ő nsga Toldalagi uramtúl jött kato-
nát, este felé ment posta Herlich Sis.....

Csötörtök 22. ő nga Marosi Mihályt Patakra expedialá
levelekkel..... ő nga kiment vala pisztrangászni, az udvar..
.... fertály mértföldnyire való patakhoz, és ott ett..... ő
nsgok az patak mellett.

Valának ő nsga asztalánál ebéden uram
ő nsga, János uram ő klme, György uram ő klme,
. uram ő klme, Kemény Jánosné asszonyom ő klme,
Balling György uram ő klme, Bellényesi György uram ő klme, Janesó
Pál uram ő klme.

Ebéd után érkezik oda egy Váradi katona urunkhoz.....
azután érkezik Zólyomi uram szolgája level..... meg érkezik
az öreg úr szolgája levelekkel, akkor jött meg Péter deák Sze-
benbül.

Valának ő nsga asztalánál vacsorán, Balling György uram ő
klme, Bellényesi György uram ő klme, Gáspár Miklós uram ő klme,
Ballingné asszo..... Török János, Váczi Péter

Vacsora után jött posta Fejéváról Herczeg uramtúl.....

Péntek 23
.....el ő nga gróf uram szolgáját válasszal,..... ő nga Péter
deákot Kolosvárra expedialá.

Valának ő nsga asztalánál ebéden, uram ő
klme, uram ő klme, uram ő
klme, István uram ő klme, Kemény Jánosné asszonyom ő
klme, Bánfiné asszonyom ő klme, Rédey János uram ő klme.

Ebéd után..... el ő nga egyik Zólyomi uram szolgáját
válasszal küldi ő nsga Móga Jánost Barcsay Györgyhöz.

Közli: ABAFI LAJOS.

LEVELEK ÉS ACTÁK
I. RÁKÓCZY GYÖRGY ÉS A PORTA
DIPLOMACZIAI ÖSSZEKÖTTETÉSEINEK TÖRTÉNETÉHEZ.

Szalánczi István kapitánya. 1632—1633.

MÁSODIK KÖZLEMÉNY.

11. 1632. oct. 4.

Alázatos szolgálatomat stb. Az úristen éltesse stb.

Kgls uram, az mint Barcsai Ákos uramtól küldött alázatos levelemben jelentettem vala Nagyságodnak, hogy az vezér az Nagyságod hosszú írását az itt való nagy emberekkel közöl-
vén, sok discursusok után Budára s Temesvárra is paríáját küldötte olyan reménységgel, hogy talám az budai vezértől és az temesvári pasától valami épületet, erősséget vehet magá-
nak az dolognak előmozdítására azok ellen, az kik itt vissza magyarázzák és az még onnat válasz nem jű, az vezér az Ngd postáját addég el nem bocsáthatja. Arról való resolútiókkal az budai vezérnek s mind Murad pasának 18. Sept. érkezék egy Abdi aga nevű főembere az budai vezérnek, ki legtanácsosb embere, atyjafia is, Murad pasának penig bátyja, mind egy vele, az ki bizony nem reménységünk szerént való válaszszal jöve K. U., mert minthogy igen keményen írt volt az vezér nékiek, nem az dolog-
nak igazsága s kívánsága szerént resolválták magokat, kivel az vezér stabiliálhatta volna az dolgot az ellenkezői ellen, hanem az dolognak minden részeire való resolútiójokban tendáltak csak az magok mentségére, erről penig K. U. nemcsak az vezérnek írtanak, hogy az vezér mitigálhatta volna írásokat az dolognak előmozdítására, hanem mind mufftinak s mind az több vezéreknak is külön-külön és talám még oda be császár udvarában jóakaró-
joknak is, mivel magyárul is tud valami keveset Abdi aga; én magam is egy néhány úttal ugyan bőven beszélgettem vele s az mint szavából értem, magok mentsége ez K. U., hogy erről az dologról Ngd az ő urának soha semmit nem írt, az mostani oda-
küldött írásból értik az Ngd akaratját, embere sem volt Ngdnak az uránál különben, hanem még Landorfejérváratt léteken kül-

dette volt Ngd Nagy Pál uramat az urához, de ő kglme által sem tött Ngd semmi emlékezetet ez felől az dolog felől. Resolútiók ez, hogy ők jól értik az svécziai király diadalmát német császáron, mert az magyarok tagadatlan beszéllik, sőt ugyan örülnek is, ő magának is az palatinusnak csaknem minden nap megyen főember követe az urához, nagy emberei, egyik az fő secretarius, másik az gyalog kapitánya és minden állapotokról bőven értnek töllek, de ő nékiek igen jó szomszédjok s az békeséget igen jámborúl tartják velek az német császár részéről s miért bontanák fel az frigyet velek. Budán gyűlések volt s ott sem tetszett az frigyfelbontás, azt mondják, hogy mi hasznod volt az bódog emlékezetű Bettlen Gábor fejedelem mellett való felülésekben s felmenésekben, csak magokat fogyatták s őtet nevelték, gazdagították, fáradságok heában volt, most is Ngdnak vennének országot s magoknak nem lenne semmi hasznok. Ezeket azért Abdi aga az Ngd agáinak beszéllette, nem énnekem, ők mondák nekem. Ezeket értvén audientiát kéretek vala az vezértől, izeném, hogy az pasák vevén eszekben gondviseletlenségeket csak az magok mentésekre küldették be Abdi agát, hanem adjon audientiát az Ngd agáival együtt s hivassa be Abdi agát is, mert az mikor Ngd Jusuff agát ide expedialta, ugyanakkor mindjárt ezen dolgokkal Murad pasához is emberét expedialta Ngd, mindeneket értésére adott Ngd, ő általa pedig az budai vezérnek is az budai török posták is bizonyosan megmondották minekünk, hogy fő emberei voltak Ngdnak Budán, két úttal is azt izené, hogy neki is úgy mondották s látja ő miben vagyon az dolog s mi kellene ehez az dologhoz, de egyedül vagyon s nem bír az többivel, mivel K. U. csak tavaly tevék vezérre s az több vezérek mind régiebbek az vezérségben ő nálánál, fővezérre is ilyen felfordúlt állapotban tevék, az ki most is untalan megújúl közöttök, nem győz állapotjában megerősedni és praevaléálni rajtok, mert Ngdhoz nem volna gonosz ember. Hogy szembe nem lön velem az keresztyén orátorokat fordítám reájok, az angliai általjövén az vezérhez ugyan megmondotta, hogy nincsen szemek, hogy ilyen nagy alkalmatosságot nem látnak a praedecessori, csak az kiket ő esmert is az ilyen alkalmatosságot nem hogy ilyen ociose sileálták volna el, de sőt nagy pénzen is megvették volna, keresték is sok industriájokkal, de nem kaphatták, csak ilyen válasza lött, hogy egyedül magától semmit nem cselekedhetik, erős hüttel kötött frigyek vagyon az német császárral, hanem Ngdtól vár híreket az oda fel való állapotokról s az mit az üdő s az alkalmatosság hoz, azt ők sem mulatják el. Levelet monda, hogy küld Ngdnak, tudom abban bővebben írni, ha be érkeznenek vele; falura mene ki az pestis előtt nem tudom ha érkeznek-e be vele vagy nem, az míg az posta megindúl, mivel az havasalyföldi pos-

ták után kell vigyáznunk, ebből sem vagyunk magunk szabadságában. Az francia és velencei követeket nem sollicitáltam K. U., mert neutralisok, az francziai az mellette való jesuiták miá, az velencei az magok hasznára nézve azt akarnák, hogy örökké had volna az imperiumban, ők akkor procedálhatnak jól dolgokban, kapnak pénzekért töllek, mint minálunk valakik. Az hollandiai követ az szüel lélekkel forgolódik s mivel expertus ember köztök igen meg is hajtja szovával őket, egyik az másikra mutatja s ő is eljárja őket s ugyan megmondja, hogy ez igazítá hozzád, Ngdnak leveleit küldi, abban tudom Ngodat tudósítja mindeneokról. Ztrazburgh uramnak is küldé leveleket, Ngdat kéreti én általam, adja meg neki, az svécziai király secreta-riussa küldötte neki, nekem azt mondá, hogy az mivel Dreýling uramékat expediálta az király Nagyságodhoz, arról való páriák 12. Septembris minemő hírek érkezett vala Velenczéből, maga kezeírása alatt küldettem meg Ngduak, most ujobban ugyan Velence felől minemő hírek érkezék ő maga megírta Ngdnak, de az ő híre s az anglusé nem egyez meg most az velencei követ hírével, mert annak úgy jött, hogy közel vadnak egymáshoz s nagy erővel vagyon mind az két fél, csatájok volt is, de derék harczok nem volt, s ez okon az vezér sem adhat hitelt híreknek, ezért várna Ngdtól. Az muftinak is bőven eleiben adtuk K. U. az dolgot, azt kérdé, mennyi hada lehet Ngdnak, s mivel előbb is kelle gondolnom, mondám, hogy nem tudom mennyire valót akar Ngd maga mellé venni, 50—60 ezer embernek könnyen szerét teheti Ngd, jónak, juta eszemben, az agáknak mit mondott Abdi aga s mikor immár el akarék vala tölle júni, mondá, hogy ebből az maga hasznáért vagy maga személyében való kételenségből Ngd nem sollicitálja az portát, hanem az mely szeretet Ngdat Magyarországból az hts császár köntöse alá behozta az erdélyi fejedelemségre, most is azon szeretet esztekli Ngdat, hogy oda is az hts császár neve alatt akar Ngd menni, ha az hts császárnak kedve leszen hozzá, mert isten mutatott annyi jóakarókat Ngdnak Magyarországbán s annyi módot ebbeli állapotjában, hogy istennek kgl's vezérléséből és segítségével véghezviheti az Ngd dolgát. Ezzel bocsáta el, hogy az vezérrel beszél felöle, az hollandus is az nap reggel volt nála, s az mint nekem beszélé a hollandus, az mufti három ujját tötte a térdére s mondotta, hogy ebben az dologban 3 út vagyon, az két szélső nem jó, az középső jó: az két szélsőnek egyike az, hogy az német császárral nem jó az frigyet felbontani, az másik szélső nem jó az, hogy ha Ngdat meg nem segítik és el nem bocsátják, az középső út az kit mondott, hogy jó, azt mondotta, hogy arról beszél az vezérrel s azt cselekedik, azon kül is több ilyen dolgokat jelentett neki, kiket tudom megírt Ngdnak. Abdi agát 28 Sept. expediálá vissza

az vezér, énnekem ő maga mondá Abdi aga, hogy megparancsolta az vezér ő általa az urának, hogy szeme, füle Ngdnál legyen, Ngdra vigyázzon és mindenenkben egyetértsen Ngddal, ha Ngd nem küldi is emberét ő hozzája, de ő Ngdhoz untalan emberét küldje, az mivel penig embere Ngdtól visszamegyen, azt egy nappal előbb ő ngnak beküldje, az odafel való állapotokról, ha olyat értene, kit Ngd meg nen értett volna, azért egy nappal előbb Ngdnak szintén úgy, miut ő ngának ide be értésére adja, nekem azt mondá, hogy mihelyt Budára érkezik esmét mindjárt Ngdhoz küldi az ura; mihelt Abdi aga érkezék Budáról, mindjárt azon sollicitáltam az vezért, hogy az Ngd postáját ne tartóztassa tovább, hanem bocsássa el, de az mint maga is mondotta az angliai követnek, ezek K. U. csak az odafel való állapatra vigyáznak, alkalmatosságtól várnak. Az persa követet 11. Sept. csak re infecta levél nélkül csak szóval való izenettel expedíálá az vezér, s esmét megmaraszták, most is itt vagyon, azonkiül is sok állapotokból experiálhatja ember akaratjokat, mert noha az spahoglánság nem csendes, im csak 16. Septembris újonnan feltámadtanak vala, az teftedárt igen meghajigálák, kiért valóba is büntetik őket s ők is nem szűnnek azért, hanem mindegyre fenyegetődnek, de másképpen min denfelé minden beglerbék-ség alatt cirkálják mustráltatják az vitézlő rendet és az hol mi fogyatkozást találnak, építik, kiből ember nem egyebet, hanem derekas hadra való készületeket concipiálhatja, mert ilyen állapatra szultán Szulimán idejétől fogva nem emlékeznek, várnának is ugyan, az mint megírtam vala Ngdnak, ha Abdi aga beme-gyen, Nagyságodhoz nyit, valamit jelent arról, úgy gondolom; az mely Oszman csausz Ztraszburg uramat Ngdhoz kíserte 25. Sept. érkezék haza s ki sem bocsátotta zöldfikár agát maga házából az vezér addég, hanem maga előtt kellett megfordítani az Ngd levelét, azt tudta az vezér, hogy az 12. Sept. Velenceze felől jött híreket írta meg Ngd, mert itt az oda fel való híreket az Ngdtól jött hírek confirmálják, ki ha úgy lehet vala K. U., jó válaszszal megyen vala az posta is haza; hogy mondotta Oszman csausz az vezérnek, hogy Ngd Váradra kiindúlt és minekelötte ők Ngdhoz Fejérvárra jutottanak volna azelőtt ötöd nappal az lövő szerszámokat Ngd elindította volt immár; erre azt mondotta Zöldfikár agának az vezér, hogy csak valami mód nélkül való hertelen dolgot ne cselekednék Ngd. Ngd kglsen megbocsásson K. U. hogy Ngdat ilyen hosszú írással terhelém, mert bizony nekem is úgy volna könnyebb ha kevesebb, írással lehetne meg, de mivel az dolognak kimenetelit nem érthetem én, azért kell bő írással Ngdat terhelnem, hogy Ngd az dolgot voltaképpen meg-érthesse és concipiálja akaratjokat, és hol jár elméjek. Mind újabb postáját várta Ngduak, az oda fel való állapotokról akart ér-

teni, tegnap osztán megizeném, hogy tovább nem merem tartóztatni az postát, az posta sem maradhat, mert nincsen mivel élni, fegyverére szorúlt azt vesztegeti el, annak az árával él, hiszen ha posta jü Ngdtól, azon postától esmét írhat ő nga mindenekről Ngdnak, úgy küldé osztán az postának 500 oszporát s izené, hogy ír Ngdnak, az postát elbocsátja, írjak én is, írjam meg Nagyságodnak, hogy derekas válaszsza akarta az postát elbocsátani, azért tartóztatta ennyi ideig. Nagyságodat kéreti, hogy az oda fel való és az lengyelországi állapotokra legyen szorgalmatos vigyázása Nagyságodnak, és az minemő állapotok fognak oda viseltetni, egy nappal elébb tudósítsa Nagyságod ő nagyságát mindenekről, addég való vigyázását Nagyságodnak mind az lts császár s mind ő nga Ngdtól kedvesen vették volt, nem tudja ő nga mi dolog, hogy immár sok üdőtől fogva semmiről ő ngát nem tudósította. Az Ngd tetszése szerént való követséggel muszka császárhoz 4. die Sept. küldék el az muszka itt való gondviselő-jeket, de nem tudom K. U. mit fog ott efficiálni, mert az tatárok reájok mentenek rablani bizonyosan beszélük. Az havasalföldi új vajda állapotjáról K. U. innen 20. Sept. indula ki, abban nekem módom nem volt, hogy csak meg is említsem másnak, hogy mit ígirt Ngdnak, nemhogy kimeneteliben akadálykodhattam volna, hanem az beszéd bőven megvolt K. U. közöttünk arra tolmácsot nem kerestem, az fogadás erős, nem tudom, mint állja meg, azt fogadá, hogy székeben ülven első alkalmatossággal mindjárt követét bocsátja Ngodhoz s mind az boérok igiretiről s mind az maga igiretiről is véget érjen Nagyságoddal azon leszen és Nagyságodnak fia helyett való fia szolgája legyen s Nagyságodnak mindenekben kedvét találja. Az boérok elunák Ngdra panaszlani, hanem Abazára panaszlanak, az Abaza embere esmét örömet Ngddal ad vala számot, ha fog vala, ide be olyant is irtanak vala az boérok, hogy Barcsay Ákos uramat megfogta volna Abaza és fogva tartja, kin felette igen megbúsulván az vezér, kemény parancsolatot írta s két kapucziától igen postán küldé neki, hogy mindjárt kedvét keresse s úgy bocsássa el az Ngd szolgáját. mert ha fülében esik császárnak, hogy az Ngd szolgáját megfogta feje is el vész érette; még vissza nem jövének az kapucziák, nem tudom, mint lött szabadulása ő kglmének. 29. Sept. ujonnan az vezér egy agáját küldé hozzája kapucziákkal, de nem tudom ha csak Aga Máthéjért küldéje őket, vagy ugyan Abazára ő magára, de nem jó szándékkal menének el, ezelőtt az mint alázatosan jelentettem vala Nagodnak nagy fávora indult vala Abazának itt ben, nem tudtuk miért s hát Murtazzának hozták volt holt hírét, de ez minap igen szép ajándékokkal érkezék be egy fő agája; az ólta gyakorta jövének emberi jó hírekkel, valóba kafftánozzák őket, nagy favorát látom minden rendek között, az lts császár

egyik hűgát Hafiz pasánét neki adá csak vehesse hasznát olyan messzül, de ő ide nem jöhet s az szultán sem megyen oda. Egyéb állapotokról most czilaliajók nincsen, Szahin Giray szultán is bejű, immár Azákban jött, az tatár hán reá küldett volt, de nem adta kézben az Azaki bék. Az Fekete tengeren való gályák találak volt kozákokra, az kozákok csekély helyre nádak közzé állatnak előttek, az hova az gályákkal nem mellettenek, sajkákra kötöztönek az czebeczják s úgy mentenek be reájok, az kozákok körül vették őket s mind levágták, az kik az nádra reájok mentenek volt. Az Fejér tengeren valók felől is mondják, hogy azokban is elvittek volna, ide bizonyosan nem tudják. Az adó felől való töröködéshben K. U. Zöldfikár aga fel nem meré venni az tolmácsolást s mivel az hadakozásra kedvek nem lön, idegen tolmácscsal én sem merém K. U. őket vele irritálni, könyörgök is alázatosan Ngdnak, hogy még egy kevés ideig ne bántsa Ngod őket vele, sőt idején (ha lehet) Ngd küldje meg nekiek, ha az hadakozásra inclinatiojok leszen módja leszen az követnek az töröködéshben érette, nem is kell mondani, hogy meghozták s mivel az vezérrel kétszer is szemben kell lenni az követnek, míg az császárral szemben leszen töröködhetik felőle, ha megengedik visszavihetjük K. U., ha meg nem engedik, beadhatja, én idegen tolmácscsal azért nem merem K. U. megindítani, hogy szörnyű irritálódásokat látom miatta, hanem Ngdnak meg akartam alázatosan jelteni, elsőben legyen az Ngd kglis tetszésében, az mit Ngd parancsol ezután felőle, azt cselekedem. Az Leon vajda pej lovára K. U. eléggé vigyáztam, az itt ben való kapiktiháját ide vettem mellém szállásra, itt tartottam, hogy az által jobb móddal megnyerhessem, de azt mondják, hogy az mikor hazajött ide, mindjárt házára mentenek az törökök s minden lovait elvitték, az bizony dolog, hogy házánaál két rossz paripánál több lova nincsen, hanem egy spahoglánnaál találtam egyikek lovát, nyolczszáz talléron mondja, hogy kérték, de ő ezeren tartja, azt meg nem éri, de három vagy négy százat megmernék érette adni, ha pénznek szerét tehetném, de nem tudok K. U. kitől kérni, mert Ahmed aga csak immár s gyakorta kérdi mikor jó be az követ, ha késik az követ, írjak Ngdnak, hogy az ő pénzét küldje meg Ngd. Strassburgh uram, hogy az német fejedelemasszonyt biztatta K. U., azt ő maga tudja, mi végre cselekedte, az még itt lön K. U. bizony annál többet nem proficiált, az mivel Jusuff aga ment volt Nagodhoz, azután ha mit nyithatott volna, az mely csausz vele ment Ngdhoz, annak kellett volna vinni, kit meg is kellett jelteni Ngodnak, azféle pedig nem volt, ittben is váltig tudakozom K. U. ha utána hagyott volna valamit, de semmit nem kaphatok, értenem kellene pedig ha valami volna. Az cancellariusság K. U. megváltozék, most is igen magyar szerető emberre

találák adni, ebben az állapotban az előtt is volt Gürdzi pasa idejében mind kapiktihák, követek az kik voltak itt ben esmerhetik, főképpen Mikes uram, mert az ő kglme kapiktihájaságában mind ez volt cancellarius. Kére, hogy írjak Nagdnak, Ngd ne hadná egy kucsi nélkül, küldene Ngd egy tiszteességes kucsit neki most az követektől két herélt lóval, az boldog emlékezetű Bettlen Gábor fejedelem küldett volt egyet, azzal nyugutt eddég, meg is szolgálta volt azt mondja, de az immár elromlott; ha Ngd ebben jó akaratját mutatja hozzá, így szól, Ngdnak is nem akar adósa maradni érette. K. U. az mint Ngd kglsen írta vala, hogy legyenek csendességben itt benn, mert ha elébb nem is, de szüretre kglsen kivitet Ngd, soha szüretet úgy nem vártam K. U. mint ezt, az úristen kglsen megadá érnem, legyen hála ő szt. felségének, de mégis itt vagyok, nem is érthetek szabadulásom felől semmit, nem is reménlhetem immár elébb, hanem az mostani bejövő követtel. Ngdnak alázatosan könyörgök, tovább ne terheljen Ngd, mert soha bizony tovább nem lehet én tőlem; soha gyönyörűséges életet nem éltem K. U. de úgy tetszik mind az kit éltem sem teszen annyit, mint ez az két esztendő lőn. Ngd valami kevés költség nélkül se hagyjon, szolgálaim fizetetlenek, magamnak téli ruha kellene K. U., az útra útiköltség, ha az úristen éltet az Ngd kglsségét teljes életemben háladással igyekezem megszolgálni Ngdnak. Az úristen éltesse Ngdat stb.

Datum Constantinopoli die 4. Oct. Anno 1632.

Ngdnak alázatos szolgálja

szolgál míg él
Szalánczi István mpia.

Az vezérek most ennyien vadnak, az ajándékot Ngd így rendelheti nekik:

Fővezér: Memhed pasa.

Czigalogli Mamhud pasa.

Bajram pasa.

Kinan pasa.

Jusuff pasa.

Gürdzi Memhed pasa.

Czyampalatogli Musztapha pasa mazul kapitán.

Kapitán: Czjafer pasa.

Külszím: Illmo principi ac dno dno Georgio Rákóczi sth.

(Eredetije a M. Nemz. Muzeum birtokában.)

12. 1632. o k t. 8.

Alázatos szolgálatomat ajánlom stb.

Kegyelmes uram megfogytatkozván az postának való utitárs-

ban, máig kelle mulatni és tegnap előtt érkezék egy temesvári s más gyulai aga, kik Bornemisza Pál uramra sokat panaszkodván, csendesítém őket és úgy végzénk, hogy az vezérnek nem szóllanak, hanem én írjak Nagodnak bántásokról. De Murad passának is levele lévén nálok és mivel Zöldfikár aga kapiktilhajok mind az egész végbelieknek s most az fundálónál való adóssága felől nem tudom mint írt Musztafa csausz neki, esmét az szolgáljának adott útiköltséget, kit Nagod kegyelmességéből küldett volt neki, nem adták meg, hanem megtartották (az megtartótól bizony nagy vétek is, mert amazon ellopja s Nagodnak ellenséget szerez vele, ez az vétek igen gyakorta esett meg, nagy panaszokat is hallottam felőle, de Nagodat nem mertem felőle búsítani, gondolván, hogy nem igaz panaszok. vagy talám másképpen is kinyilatkozik; Toldalaghi uram írni is fogott vala felőle Nagodnak, de most nem lehele egyéb benne, Nagodnak meg kelle jelentenem) ő is irritálódván, tegnap beadták az vezérnek mind együtt az Murad passa levelét, az szegény Juszuf aga is vélek benn lévén az vezérnél, ő jelenté meg igen félve sub rosa, azt mondja, mivel az hatalmas császárnak sem látja semmi javát belőle, Nagodnak országával együtt kárát, búsulását látja belőle, azért jelenti ki. Azt írta Murad passa, hogy ő három ellenség között lakik, német, ragusiai és az ki legnagyobb ellenség, erdélyiek között; ezt hogy olvasták, mindjárt mondotta az vezér, hogy mert az erdéli fejedelemben oly hűséget tapasztaltam hatalmas császárhoz, hogy törökben sem találtam, az temesvári s gyulai agák mondták, igaz. Nagodban megvayon az igazság, országúl az erdélyiekben is, de (Nagod kegyelmesen megbocsásson, úgy írhatom, az mint érttettem) Nagod Jenőt két gyermekre bízta s azok oly mód nélkül való dolgokat cselekednek Jenőből, hogy mikor ellenségek voltak is az erdélyiek, azt nem cselekedték, egész az temesvári passaságban, gyulai szancsokságban mindenütt dézmál s két dézmát veszen penig, egyiket király számára, másikat az nemes ember veszi magának, ha jószágokban az spahiák kimennek, reá ütnek, ha kaphatják, levágják az spahiát, ha magát nem kaphatják, minden javát elviszik, ilyen sokat neveztenek, Nagodat megtalálják felőle, panaszlának nagyságok: Nagod igen jámbor ember, senki Nagodtól nem fél, akármit parancsoljon Nagod annak az két gyermeknek, semmit Nagoddal nem gondolnak. Az Nagod agáira tekint az vezér, azt hiszem, hogy mentséget kívánt volna s mond együk, úgy vayon Nagos uram, az mint az agák mondják, Jenőt ne is engedje Nagod, mert hatalmas császáré volt. Bettlen fejedelem meg is ígérte volt, de hogy az oda fel való hadakozáshoz kezdett, abban múlt el s ő naga ne hagyja, hanem elvegye tőlek Jenőt. Az temesvári s gyulai agák azt mondták, hogy csak engedje meg az hatalmas császár, bocsássa reá őket, meg-

veszik ők. Ezen Juszuť agára tekintett az vezér, hogy mit mond ő hozzá. Ez lelke esméreti ellen nem szólhatott, igazat az többi előtt nem mert szólni, hanem csak vállat vont. Még az vezér engem nem hivatott, nem beszéllett velem felőle. Isten holnapot adván érnem, felmegyek, ha behivatna, isten az mire vezérelne, én is szólhatnék Juszuť agával, ha be nem hívát, emezeket csendesítem s tovább való magokviselésére vigyázok. Én ez esztendőben Zöldfikár agával megnyugodtam vala. Isten tudja Kegmes uram, az segítség sollicitálásban oly jól forgolódott, hogy vétek nélkül, az hol discursusra költ az dolog, mivel az felől való sollicitatióban aggott meg, oly ratiókkal, példákkal állatta az dolgot, az kiket én nem is hallottam, de török Kegmes uram, noha magyar fiú s az kis bosszúság látja Nagod mire vitte. Az fundalóval való adósága felől igen bőven írt Musztafa csausznak (az sem tudom, mit csinál ott künn, ki mehetne ilyenkor az követek eleiben az Dunáig?) Nagod tudakozza meg tőle, mit ír s Nagodnak alázatosan könyörgök, igazítsa el azt az dolgát s ím hol miről való jegyzést vete reám, hogy Nagodnak küldjem levelemben includálva, álljon az Nagod kegyelmességében. Nagodnak alázatosan könyörgök, az Juszuť agát ne hagyja, azzal birhatjuk az másikat, az sást maga tollából lövik, Kegmes uram meg. Toldalaghi uraméknak azért sem lőn semmi titok nyitva, hogy nem jól élének véle, ő általa bizony minden titkot megtudhatunk Kegmes uram; az mi kegyelmességgel leszen penig Nagod titkon legyen, bizony hasznát veheti főkövet uram. Az budai könyvekért Zöldfikár agának is kedvezzen most Nagod, még semmi dolgában Nagodnak úgy nem bízottatott, mint abban. Az úristen éltesse és tartsa meg Nagodat sokáig örvendetes jó egészségben. Datum Constantinopoli die 8. Octobris anno 1632.

Nagodnak alázatos szolgálja

szolgál, mig él
Szalánczi István. m. p.

Külczim: Illustrissimo principi dno dno Georgio Rákoczi stb. stb. dno mihi naturaliter clementissimo.

13. 1632 o k t. 13.

Alázatos szolgálatomat ajánlom Nagodnak stb.

Kegmes uram 10. die Octobris érkezvén Abaza passától egy Ali Cselebi nevű főtörök, az ki Nikápolyi Hiszár ktiha, Aga Máthé mellett törökődő levelekkel, mely Aga Máthé mellett sok írással töröködvén, Abaza passa mind levelében s mind szóval az megnevezett embere által commendálja Aga Máthét az havasalföldi vajdaságra, kinek nyomában az Skemni csausznak is, ki Leon vajdától az országot elfoglalta volt, embere érkezék levelek-

kel, kiben írta, hogy Abaza ötet Bukarestről az székből kiűzette, Oroszcsikban vagyon, Aga Máthét ültette az székből, tiszti alatt való szancsokságokat is melléje vévén, általment az Dunán, Giorgióhoz szállott táborban s ilyen szót is ejtett, hogy megakarná Aga Máthét oltalmazni az vajdaságban, kin igen megbúsulván, az vezér hivata és kérdé, ha jött-e emberem vagy levelem Nagodtól s mondám, hogy nem jött mostanság, értésére lött volna ő nagyságának, ha jött volna s nem értettem-e Nagod felől, hol volna most Nagod s mondám, hogy mástól nem, hanem az mely csausz Strassburgot Nagodhoz késérte volt, az mondja, hogy Nagod Váradra ment. Kérdezé, hogy micsoda haddal jött ismét Erdélyből Aga Máthé Havasalföldére. Erre az kérdésére Zöldfíkar aga csak magától felele; az mint imitt-amott egy-egy szót értettem azt monda, hogy én abban semmit nem tudok, de ő neki az Temesvárról mostan jött agák bizonyosan így beszéllették, hogy Aga Máthét még ez nyárban kiűzette volt Ngod országából mind az több társaival együtt s mind Mihadia táján az temesvári s erdélyi határ közben csavargott s ott gyűjtett mintegy három vagy négyszáz ráczot, oláhot őszve, az midőre az temesvári passa eszében vette őket, utánok ültetett s az kit kapathatott, karóban verette őket. Ezeket a szókat úgy hagyák, hogy én nem értém, hanem azt kérdeté, hogy minek ítélhetem, hogy Nagod ennyi üdőtől fogva emberét nem küldé ide be s mondám, hogy ítélhetem az Ngod postáinak ilyen sok ideig ide be való késéseknek is, de legfőképpen ennek, hogy nincsenek Ngodnak oda fel való bizonyos hirei, kivel Ngodnak be kellett volna küldeni, vagy talán ha jött is, megtartózták Havasalföldében az mostani ott való felfordult állapotban s monda, hogy régtől fogva kívánja, hogy embere jöjen Ngodnak, örömet akarna érteni az oda fel való állapotokról. Im már ugyan nem is várja tovább, hanem Juszuf agát elküldi Nagodhoz, írjak én is Ngodnak s írjam meg, hogy Juszuf agat azért küldi Ngságodhoz, hogy az még akarja Nagod, tartsa mellette és ha kívántatik, Budára és Temesvárra elküldje Nagod s kérem Nagodat ő naga szavával, hogy mind az oda fel való állapotokról s mind az lengyelek állapotjáról egy nappal előbb tudósítsa Nagod. Nagodat ezen is kéreti, Nagodnak legyen vigyáztatása reá, hogy semmi uton az Nagod országából Aga Máthé mellé had ne jöhessen. Nagodban bizony semmi kétsége nincsen, tudja, hogy az Nagod hírével s akaratjával nem jűnek, de csak kettőnként hármanként is eljöhetnek titkon az havasokon által, hanem parancsoljon Nagod, minden tisztviselőre legyen vigyázásban, el ne bocsássák őket, sőt immár ha jöttek volna is, parancsoljon Nagod mindjárt utánnok, hogy visszamenjenek, mert hatalmas császár Aga Máthét semmiképpen az vajdaságban nem szenvedí, mert küldett ő hatalmassága vajdát, ki

immár útban is vagyon, megyen, kit haddal is beviszen. Nagodat ezen is kéreti, hogy ha Aga Máthé az Nagod országa felé fogna, Nagod be ne bocsássa országában, vagy ha bemennének, meg fogassa Nagod és ide az hatalmas császárhoz küldje őket. Hogy Abaza által szállott az Dunán, azon igen megindultanak és hogy Aga Máthé Erdélyben lakott s ennyi üdőtől fogva Nagodnak embere nem jöve ide, Abazához pedig az Skemui csausz embere hallottamra mondá az vezérnek, hogy gyakorta jű, úgy látom Kegmes uram, hogy noha bizony szóval mondá, hogy semmi kétsége nincsen Nagodban, de Juszuf aga nem egyébért megyen Nagodhoz, hanem látni, hallani, vigyázni, mert Abaza felől ők desperáltak, hogy többé jó szándékkal az Dunán által nem jű, hanem vagy Nagodhoz, vagy az lengyelekhez köti magát. Most a Juszuf agával az császár vicelovászmesterét, nagy úri embert, küldék hozzája, hogy Aga Máthét mindjárt kézben adja. Erre Nagodnak igen nagy vigyázásának kell lenni (Juszuf aga meg tudja Nagodnak mondani) mert ha Aga Máthét kézben nem adja Abaza, mindjárt Kantamírt küldik reá az moldvai had mellett s ha kívántatik, az tatár hánt őt magát is s így Abaza talám Erdély felé fog Kegyelmes uram, mert Moldva felé nem mehet és ha be nem mehet is Erdélyben, az havasok alá kell szorúlni, mert nem lészen az sokaság előtt hova lenni s ki tudja, Kegmes uram, ő velle elvégezvén dolgokat, beljebb ne menjenek, mivel tudom, Kegmes uram, hogy Nagodnál Juszuf aga jönál s igazságnál egyebet nem lát és ha akármi kevésbé késsék is az Nagod követe, Nagod kegyelmes tetszése, talán nem ártana Kegmes uram, Juszuf aga Nagodhoz érkezvén, írna ide be az vezérnek, mert Nagod kegyelmesen megbocsásson Kegmes uram, hogy Nagodat rossz ember szavával búsítom, addég nem cselekedtem, hanem magam csendesétettem s lenyomtam, az hol az félét értettem, remélvén, hogy magoktól megcsendesednek, de mivel látom, hogy napról napra nevedeknek az emberek ez féle rossz dolgokban és végtére az szoka (*sic!*) miá ítéletekben is eshetik Nagod az embereknek, nem türhetem tovább, kételen búsítanom kell Nagodat velle. Az mely csausz Nagodhoz kikésérte Strassburg uramat, azt beszélli ittben Nagod felől, hogy Nagodat az ország nem szereti, mert Nagod mindent kitakarít az országból, nem fejedlemnek való ember Nagod, mert csak köntöse sincsen Nagodnak, egyéb sok illetlen szókat. Ezt pedig Kegmes uram, könnyű feltálni, mert ez magyarul nem tud, törökül kellett ezt neki beszélni, az ki beszéllette; az törökül tudó ember ritka az Nagod országában. Juszuf aga tudom, megmondja, Nagodnak, ha Nagod kérdi: ezen szókat, ez tavasszal ittben ki beszéllette nékiek; azt hiszem ennek is azon ember beszéllette, sok egyéb rossz szókat is, de erről való írásom olvasásával Nagodat nem terhelem, Juszuf

aga megmondja Nagodnak bőven mind ezt s mind mások szavát s mind egyéb dolgokat, csak Nagod beszélgessen bőven véle és gyakorta. Az üdvezült fejedelem igen gyakorta beszélgetett véle, nem úgy, mint török követtel, hanem mint maga szolgájával, azért tartotta szemének fülének ittben, hogy mindeneket megmondott neki s bizony Nagod is mindeneket kivethet belőle, csak gyakorta beszélgessen vele. Ő neki annyéra való elméje nincsen, hogy ő vehessen Nagodon, de ő belőle Nagod mindeneket kivethet, meg is nyitja szűét Nagodnak, csak Ngod kérdezze; én előttem nem igen titkol ugyan Nagod felől való dolgokat semmit, Nagodnak pedig úgy gondolom, hogy ugyan kedveskedik vele. Az temesvári, gyulai agák állapotjokról ugyan ő szavával az mit irtam vala Nagodnak az brassai postától küldött alázatos levelemben, nem jól vettem volt szavát eszemben, mert csak Zöldfikár aga praesentálta az Murad passa levelét, azokat az szókat is mind ő szóllotta amazok szavával. Nem is irt volt többet Murad passa Nagod ellen annál, hogy Erdélyt ellenségnek írta. Erről is Nagod bőven értekezhetik tőle, azután az dolog sem került elé. Erre Zöldfikár agát az Musztafa csausz irritálta volt, mert bizony kegyes uram ez esztendőben Nagodhoz ennél és az adó felől való tolmácsolást, hogy fel nem véve, több idegenséget nem láttam, sőt egyéb dolgaiban nagy hűséget és ugyan nagy kedvet tapasztaltam Nagodhoz benne. Egyéb dolgokról minden idevaló állapotokról az brassai postától küldött alázatos leveleimben ezelőtt ötöd nappal igen bő alázatos írásommal tudósítottam Nagodat. Az úristen éltesse Nagodat örvendetes jó egészségben sokáig, jó szerencsáját napról napra nevelje. Datum Constantinopoli die 13. Octobris anno 1632.

Nagodnak alázatos szolgája

szolgál, míg él
Szalánczi István m. p.

Külszím: Illustrissimo principi ac domino domino Georgio Rakoczi stb. stb. dno dno mihi naturaliter clementissimo.

Rákóczy kezével: 18. Novembris Varad redditae. 1632.

14. 1632. oct. 14.

Alázatos szolgálatomat ajánlom stb.

Kegyelmes uram Szamos-Újvárról 7 és 9. die Septembris nekem iratott kegyelmes leveleivel tegnap érkezvén szolgám, az híreket és azon kívül is az mi oly dolgok lőnek az levelekben, azokat kiszedegetvén és törökre fordittatván, ma estve készen küldém be Juszuff ágától az vezérnek, mert azt izené, hogy az vice lovászmestert kell expediálni Abazához és most szemben

nem lehet velem, hanem holnap menjek hozzája. Isten azt adván egészségben érhetnem és ha Zöldfikárnak is jobb egészsége leszén, hogysen mint ma (mert ma igen beteg vala, nem tudom, pestise, mie, mivel igen grassál) reggel szemben leszek vele és valamienemő választ ad, de szolgálám által azon leszek, hogy mennél hamarébb lehet, tudósítsam Nagodat felöle, ha postája nem érkezneék is Nagyságodnak. Most Juszuff aga kérdi volt töle, hogy azokra az írásokra, az kit beküldtettem volt töle, irat-e Nagodnak s haraggal mondotta, hogy mit tud iratni, ha Nagod sem küldett ő neki levelet. Az megholt fejedelem ilyen dolgokban untalan jártatta főkövetjeit ide be leveleivel s Nagod csak kapiktikája által akar minden dolgot végben vinni, csak levelet sem mutathat Nagod nevével császár előtt, mikor az Nagod dolgában kellene fáradni. De ezekről való alázatos írással most nem terhelem Nagodat, holott azelőtt hatoduappal brassai postától küldött alázatos levelemben megírtam Nagodnak, hogy ezek alattomban nagy készületben vadnak, de csak az alkalmatosságra vigyáznak, nem cselekesznek úgy, mint az üdvezült fejedelem idejében, azt mondják. Ma hivatta vala fel az vezér az Kazul követét, de szóval tartják azokat is. Némelyek azt mondják, hogy azért, hogy hírt ne vihesen, véletlen akarnak reájok menni, de nem helyes ratio, mert nagy készülettel jár az ő hadakozások, véletlen, derekason sohuá nem mehetnek ők, hanem készit vár az alkalmatosságra vigyáz s azért tartóztatja őket. Ezeken kívül is miuden állapotokról bőven írtam akkor Nagodnak, most semmi bizonyos új dolgok nincsenek az Aga Mathé dolgánál egyéb, csak az éjjel s ma is két rendbeli levelek is érkezvén, annak felette sok boérok, papok, de legfőképpen az Abaza helyes ratiókkal írt levelei mind császárnak, vezérnek igen kezdenek csendesedni. Nekem is írt Aga Máthé, Abaza is izent szolgálamtól s ha az alkalmatosság úgy hozná, az mint én reménlem, én is szolgálnék neki. Mivel Juszuf aga ma egynehányszor volt szemben az vezérnél, az expeditió színe alatt az vezér maga hozta elé dolgát s igen nagy reménséget adott Juszuff agának. Ló felől parancsol Nagod, bizony Kgmes uram volna gondom reá, de itt az lóra csak véletlenül szokott ember találni, mert igen szűk. Nekem egy roszt csitkóm vagyon Kegmes uram s Juszuff vezér passa az elmúlt napokban látta szolgálám alatt s mind szolgástól bevitette, az szolgálmat elbocsátotta, de az lovat megtartotta. Zöldfikár aga kérte ki töle, arra felelt neki, nem tartom meg tölle, pénzéért neki adom. Nem volna eladó, de nem tarthatom meg Kegmes uram töle, ha mást nem talál. Én azért most is találtam egyre, de nincsen pénzem s mástól nem kérhetek. Gyermeget az ló, de nem lenne gonosz. Barcsai Akos uram nem hagyá itt az pénzt, mert ahoz együtt is, másütt is kéregetvén, megvehetném azt az lovat. Hogy Nagod kegmesen

írja, hogy hazavitet, Nagodnak mint Kegmes uramnak nagy háladással meg igyekezem szolgálni. Nem is lakhatnám Kegmes uram soha bizony tovább, mert teljességgel elállék. Az mi az fáradságot nézi, Kegmes uram, az is nehéz, de ez legnehezebb hogy semmi haszna nincsen, Kegmes uram fáradságomnak, im semmi dolgában hasznosan nem tudék szolgálni Nagodnak. Az mi az Strassburg uram írását nézi Kegmes uram, hogy nem jól írt volna Nagod felől Cornelius Haga uramnak, ki tudna Kegmes uram ennek végére menni, holott maga olvasá az leveleket Cornelius Haga uram, soha más ember kezében sem adja, magam látom Kegmes uram, hogy mindjárt ládában teszi az leveleket, mindazáltal az mostan ilevelét Strassburg uramnak magam praesentálom Kegmes uram, vetek is keze alá. Meglátom kegmes uram, mit kaphatok tőle. Im most is írt Nagodnak levelet, itélem, az ifjú vajda mellett. En el nem tudom Kegmes uram vélek hitetni, hogy Aga Máthé Nagod híre, akaratja és segítsége nélkül jött be. Juszuff aga is azért megyen Nagodhoz, bizonyosan értém ma, hogy Nagodra vigyázzon és ne engedje, hogy Abazával correspondenciája legyen Nagodnak az Aga Máthé promotiójában, hanem elbontsa minden tehetségével. Nem tudja Cornelius Haga uram, hogy enyére csendesedtek az emberek abból az dologból, de erről is Juszuff aga uram tudósítja Nagodat. Nagodnak nagy háladással igyekezem Kegmes uram teljes életemben megszolgálni, az Póka folui szőlőcskében való kegmes oltalmazását Nagodnak, Bechyki András ellen, de nagy hatalmas embernek adta Kegmes uram Bechiki uram: Török János uramnak, ő kegme halálával mondja, hogy megoltalmazza az szőlőt. Isten oltalmazzon Kegmes uram, hogy én senkit bántsok, de az enyémet bizony én sem engedhetem ütetlen: az hol az az szőlőcske vagyon Kegmes uram az Póka folui határon, az az mál szőlői gáltói résznek hivattatik, fele Kegmes uram övék s fele az én feleségemé. Ő kegme mivel sokan vadnak, nincs is egyebütt szőlejek, az szőlőnek jobb részét magoknak foglalták az paraszt emberektől, ki igen káros Kegmes uram az én feleségemnek mert az fundus is oda vagyon ő kegmekhez s az árendát is éppen kell fizetnünk, az szőlőt pedig dézsmostól ő kegme tartják; mi tőlünk mind fundus, dézsma oda vagyon csak az árendát fizetjük. Még azon Póka folui határon csak szintén az hitván hazájuk alatt mindnyájunknak vagyon egy rétünk, kinek ő kegme Bechyki uramék többet felénél elkergettek vala még ez előtt, az kit én számomra hagyának, be nem kerteltethettem, hanem ekével elborozdáltattam én is. Ez elmúlt nyárban az feleségem be akarván kerteltetni azt, az kit elborozdoltattam volt, kertünket levonyatta Bechyki uram s Török János uram oltalmazza ő Kegmeket. Nagodnak mint kegmes uramnak alázatosan könyörgök, mivel Török János uram oltalmazza ő

kegmeket azzal az színnel, erővel, hogy Nagod szolgálja ő kegme mivel én is Nagod szolgálja vagyok s leszek is, az míg élek, hogy az az fenyegetés el ne teljesedjék közöttünk, az kivel fenyegetődik Török János uram, mert bizony én sem hagyhatom az enyémet. Parancsoljon Nagod főispán uraiméknak rectificálják ő kegme közöttünk azt az egész mál szőlőt és rétet s elégedjék meg kiki az ő részével, azután oztán az maga részét akár maga mívelje s akár dézsmában adja másnak, Nagodnak alázatosan könyörgök kegmesen terjessze reám ezt az kegmes oltalmát. Ha Török János uram oltamazza az ő kegmes sógorit, Nagod engemet is, méltatlan szolgálját, ki az Nagod szolgálatjáért feleségemet, gyermekemet, atyámfiat s minden javaimat elhagytam, az mi legnagyobb az isten ígését és istenemnek való szolgálatomat s az rabságos bectelen rettegő állapotban szolgálom Nagodat, kegmesen oltalmozzon engem is ilyen nyilván való igazságomban, kiért teljes életemben szolgálhassam az nagy hálaadással Nagodat. Az úristen stb. Datum Constantinopoli die 14. Octobris anno 1632.

Nagodnak alázatos szolgálja

szolgál, míg él
Szalánczi István m. p.

Külczim : Illusriissimo principi stb. Georgio Rákóczy stb. stb.
Domino domino mihi naturaliter clementissimo.

Rákóczy kezérel : 18. 9-bris Varad 1602.

15. 1632. o k t. 30.

Generose dominine affinis observandissime, servitiorum meorum debitam paratamque semper commendationem. Az úristen éltesse Kegdet sokáig örvendetes jó egészségben asszonyommal, ő kegmével, az hugommal és szerelmes gyermekivel egyetemben és áldja meg minden üdvességes jókkal.

Gyaluban 8. die Septembris költ levelét Kegdnek 13. Octobris hozá meg Szalai Mihály, melyből értvén Kegteknek mind fejenként jó egészségben való életét, szüem szerint örültem, mely jó egészségben hogy az úristen Kegteket sokáig éltesse és az kinek ép egészsége nem volna is Kegtek között, kegmességéből ő szent felsége hogy azt is megépítse, ő szent felségétől szüem szerint kívánom. Én is az mi kevesed magammal ittben vagyok, dicsírtésék az úristennek szent neve, mind ilyen pestises állapotban is ő szent felsége még eddig tűrhető egészségben megtartott. Hogy leveleim felszakadva jutottak Kegd kezében, azt igen bánom. Türi Mihály sógornak jobban kellett volna gondját viselni leveleimnek ő kegme kezében épen adta volt Szalai Mihály, de talán ő kegmének szóló leveleket kereste az levelekben, mivel illenék ő

kegmének is írnom, ha az íráshoz érkezhethném. Weselényi uramnak tisztesége ellen nem igyekeztem írni, mivel ő kegme felől olyant mástól is hallanék. De mivel ember az fogyatkozást magában legnehezebben esmérí meg, ha oly difficultás vagyon benne, az kinek nem kellett volna lenni, jól cselekedte Kegd, hogy meg nem adta, főképpen, hogy fel is szakasztották. Ő kegmét irritálni nem igyekezném, valamint esett az írás, azt nem tagadhatom, bizony nehéz, hogy minket verus haereseket csak pénzzel akar kitudni az Szükösd jószágából s magát az nénje dossáról verus haeressé tőtte, mert Szükösd Györgyhöz ő kegyelmének közeli való atyjafiusága ez, hogy Weselyéni Kata fia volt Szükösd György s ám az Weselyéni Kata jószágát, ha olyan vagyon, valahol vette volna kezéhez, csak ne rekesztett volna minket ki. Igaz, az szegény Weres Dávidné asszonyom nénénk is az ő kegme anyja atyjafia volt, Szükösd Gáspárnak az anyja is Pettki leány volt, mint szintén az szegény Weres Dávidné asszonyomnak is az anyja, az mint Weres Dávidné asszonyomtól magától hallottam, de azon az úton sem lehetett volna ő kegme successora Szükösd Györgynek. De az ő kegme successusával bizony nem gondolnék, mert az Krisztus mondja, hogy az kinek sok vagyon, annak több is adatik, aztól pedig az kinek kevés vagyon az kevés is elvétetik, de azt bánom, hogy minket pénzzel akar kivetni s kirekeszteni. Az hugaimnak való vásárlás felől édes sógorom nem kölcsön, hanem az nélkül is illett volna az magam böcsületemért, ha mit cselekedhettem volna, el sem mulattam volna eddig, ha módom volt volna benne, elhiggye Kegd; de az mint azelőtt is írtam vala Kegdnek, magamét én nem hoztam volt, s az mit az én kegmes uram kegyelmességéből adatott, azzal éltem szolgástól; kit experiálhat Kegd magam állapotjáról, mert tudja Kegd, hogy én is gyermekes ember vagyok s kellene azoknak is, de én bizony azoknak sem küldhetek. Minket uram országúl az Filstich uram memoriája veszt. Küldett az gazdaszony azféle garast, az minemő garas most szokott járni köztünk, hogy valamit vásárolnék oda haza nekik rajta, mivel azelőtt eltimporálhattuk, de most nem kelle az is senkinek, garasul kelle esmét visszaküldenem. Hiszem uram nekem volna böcsület, s bizony még az első levelére Kegdnek mindjárt megcselekedtem volna, de nincs uram módom benne, ha Kegmed pénzt nem küld, bizony én magam gyermekimnek sem küldhettem semmit; arról az mit innét küldtettem, meg nem emlegetnek, ha egyébképpen eszekben nem jutok. Kegmedet kérem, ne legyen nehéz ebbéli fáradsága Kegdnek. Az atyafiaknak Kegd mind fejenként mondja szolgálatomat s minden jóakaróimnak, valakit hol talál benne. Nem győzőm az írást, mert bizony írnék ő kegmeknek is jó szívvel, noha ő kegmek csak ingyen sem izennek énnekem. Tartsa meg isten Kegdet asszonyommal ő kegmével, az

hugommal és mind az apró atyafiakkal egyetemben. Datum Constantinopoli ultima die Octobris anno 1632.

G. D^{nis} Vrae affinis benevolus

servitor paratus

Stephanus Szalánczi m. p.

Küldettség: Generoso domino Martino Komaroni de Gialu vicecomiti comitatus Colos etc. domino affini observandissimo.

16. 1632. n o v. 3.

Alázatos szolgálatomat ajánlom stb.

Kegmes uram az mint Juszuf agától küldött levelemben alázatosan írtam vala Nagodnak, hogy mind ennyi felfordult állapotjában is Havasalyföldének, noha sok mulatsággal s későre is, de békével beérkezvén szolgám Szamos-Ujvárról expediált kegyelmes levelével és mielt azokra az dolgaira Nagodnak resolution lehet az vezértől ő nagától, mindjárt szolgámat küldöm Nagodhoz vele. Zöldfikár aga igen megbetegedvén, csaknem meg is hala s minthogy Juszuf agát is Nagodhoz küldé az vezér, nem lön kivel az dolgot sollicitálnom s ez okon esék mulatsága szolgámnak. De jól lön Kegmes uram, mert 17. Octobris Ibrahim csausz is beérkezék Budáról az budai vezértől mind maga s mind az egész végbéliek leveleivel, melyben írtak volt, hogy mivel immár az üdő szintén elmúlik, ne tartanak ott táborban őket, hanem vagy bocsátának haza őket, avagy adnának szabadságot Nagoddal az megindulásra. Ez mellett commendálták az Nagod ügyeketit is és hogy méltó volna ebben az ügykezetiben Nagod mellé segítséget adni és az mint az előtt írtam Nagodnak, mivel az vezérnek felette nagy kedve volna ehez az dologhoz, ha mások nem bontogatnák dolgát, igen megindulván rajta, azon beteg ágyából is felköltteté Zöldfikár agát s felhivata benünket s tolmácsoltatá, hogy Nagod régtől fogva kíván az hatalmas császártól segítséget az német császár ellen, de az előtt magok sem értvén jól az dolgot, most azt kérdi tőlem, hogy mi haszna lehetne ebből hatalmas császárnak s mondtam, hogy ez, hogy az ki természet szerént való ellensége azt hatalmas császárnak, most ebben az állapotjában megnyomhatja és jó szomszédot szerezhet helyében, az mellett Magyarországot Nagod az hatalmas császárnak hiveivé teszi, úgy hogy ezután az hatalmas császárnak onnat semmi ellensége nem leszen, hanem bátorságosan hadakozhatik az több ellenségi ellen. Noha úgy látom, hogy az hűséggel csak nem volna contentus, de az cancellariust hivatá, sokat discsurálván vele, mivel az is az régi Gurczi passa emberi féle és igen interessatus ebben az dologban, igen javallá az dolgot, egynehány régi levél formákat is mutatván az vezérnek; az vezér megparancsolja

neki, hogy Zöldfíkar ágával és az budai Ibrahim csauszszal menjenek az muftihoz, beszélgessenek vele az dologról, mert csak az muftit vehesse is melléje ebben az dologban, nem gondol az többivel, mivel az végbelieknek is kedveket látja az dologhoz, megindítja az hadakat. Nekem az budai vezér kapiktihájával együtt meghagyá, hogy veszteg legyünk, ezekben ne vegyék az németes emberek az dolgot, mivel az mint feljebb íram Nagodnak az cancellárius állapotját, magyar szeretőember is. Zöldfíkar ágának is felette nagy kedve vagyon ehhez az dologhoz, szűe szerént is töröködik benne. Az Ibrahim csausz is úgy látom, hogy még eddég Budáról az kik jöttek, azok közül legjobb akarója Nagodnak (esmérheti Nagod, Váradról Fejérvárra ez jött vala be Nagoddal) mindjárt elmenének az muftihoz, sokat beszélgetvén vele, némely dolgokról vetekedvén is (mert ugyan megmondotta az mufti, hogy az hatalmas császárnak az Kazulra hadának kell lenni s ilyen állapattal megbékélt ellenségivel, hűti ellen mint bontson frigyet hatalmas császár) végre gondolkodásra fogott, gondolkodik felőle; más felől neki kerültek más igen nagy emberek, kik az előtt ennek az dolognak legnagyobb promotori valának, kiket tudok kicsodák, azt is tudom, mi okon cselekedik, csakhogy most meg nem nevezhetem Kegmes uram őket s kiverték az muftit éliből; Azonban 25. Octobris érkezék Székely János uram is az Nagod levelével, melyet kedvesen láta az vezér, jól is esék, hogy levele lőn Nagodtól, mert igen bánja, mikor az Nagod postája neki szóló levél nélkül jű be, Cornelius Haga uram is az szerént bánja. Az híreket öszveszedegtvén, több dolgokkal együtt mivel tudom, hogy Telhézben beküldi császárnak, törökre fordítván, azokat úgy adtam be. Elolvasván azokat, igen kedvesen vevé Nagodtól, Székely János uramtól Nagod felől való kérdezkedése után azt kérdé én tőlem, hogy miért ment Nagod most Váradra s mondám, hogy végháza látogatni ment Nagod; azonközbe ha tetszenék az hatalmas császárnak is az Nagod felmenése, segítséget adna az hatalmas császár, onnat volna Nagodnak jobb módja az oda fel való indulásban s kérdé, télben hadakozhatni-e? s mondám, hogy az némettel télben jobb hadakozni, mert nincsen bérlett köntőse, az üdvezült Bocskai István és Bettlen Gábor fejedelmek télben hadakoztak vélek. Most is csak legyen az hatalmas császárnak erős parancsolatja az budai vezérnél, hogy az török vitézek is ne gondoljanak az téllal, meglehet télben is az hadakozás s mondá, hogy jót ad isten, hagyjuk ő reá immár az dolgot. Azután oztán az budai vezér kapiktihája Ibrahim csauszszal az jancsár ágát, ki azelőtt az dologban nagy ellentartó vala s mi is Zöldfíkar ágával, az mennyére betegsége miatt való erőtlensége engedte, az kiket tudtunk, futottuk és mire vittük az dolgot, Nagod az vezér maga leveléből kegyelmesen megértheti. Az budai

vezérnek szóló parancsolatnak, az kivel Ibrahim csausz ma indúlt el, summája ez, hogy Nagoddal igen egyetértsen, gyakorta járjanak emberi Nagtoknak egymáshoz. Az mivel Toldalaghi uramat Nagod hozzája küldette azzal az dologgal és azon kívül való állapotokról is írván, egy nappal előbb ide beérkezék embere, hogy érthessen minden oda ki való állapotokat, mivel immár az Nagod főkövetének is minden órában be kell érkezni, hogy így mindkét felől értvén az dolgokat, végezessen minden jót az Nagod követével; kiből Kegmes uram azt gondolom, mivel az császár hasznát is gyakorta kérdezik, mi haszna lehet császárnak ebből, hogy az Keresztessi uram mostani követsége derekas információt kívánhat Nagodtól és igen hamar való beérkezést. Az hadak felől azt parancsolta, hogy el ne oszoljanak, hanem fenn legyenek és igen nagy vigyázásban, mivel érti, hogy palatinus és király képe uramék is az vármegyéket felültetik és nevezet szerint török ellen. Az kanisai passa Kanisa táján legyen táborban, az budai passaság Budánál, az egri Egernél, az temesvári Gyulánál. Én bizony semmit nem értettem Kegmes uram, nem is úgy írom, hogy ezzel valami botránkozást szereznek, hanem írom csak magamtól Kegmes uram mivel Gyula közel Jenőhöz, talán nem árt az jenei uraimnak vigyázniok, az mint szokták Kegyelmes uram mondani, hogy occasio facit furem, az vigyázás igen jó mindenkor. Az bosnai passaság nem leszen Kegyelmes uram, ő maga mondá Ibrahim csausz, mert az Arnotság nem akar adót adni s azokra küldették az bosnaiakat. Abaza, Kantamir és az két oláh vajda felől Kegmes uram ez az válasz, hogy nincs még ideje annak; nekem ezt is Ibrahim csausz mondá, hogy az vezér azt mondotta volna, hogy nem jó olyan sok segítséget emlegetni, mert annál inkább nem vehetjük reá őket, hanem ez az kevés had legyen most s annak utánna ha kívántatik, kételenek lesznek oztán többet is adni. Én azért irok meg mindeneket Nagodnak, hogy értse Nagod az dolgot, discursálhasson felőle és főkövet uramat is informálhassa Nagod voltaképen mindenekről. Az Lengyelországban való küldés felől, annak sincs még ideje, hanem az királyválasztás után posta követjek jű mindjárt be; immár megírták ide, az beérkezvén, ha kívántatni fog, azzal íratnak, csauszokat is küldik. De nem kell azoktól félni, azt mondják. Az Juszuf aga instructiójára való replicatiójára Nagyságodnak nem szükség egyéb válasz, azt mondják, hanem az magyarországi jószága felől való athname kívánásától Nagyságod informálja őket főköveti által valóságosan felőle, miképpen kívánja Nagyságod, hadd értsék derekason az dolgot, ha lehetséges az dolog tölek, készek abból is Nagyságodnak kedveskedni. Az budai könyvek felől, Nagyságodnak azokról az császárnak, fővezérnek, muftinak külön-külön íratni kell, azt mondja

Zöldfíkar s nekem is úgy tetszik Kegmes uram ha valami jó hírrrel jöhetne Nagodnak postája attól, mert ha csak szóval indítjuk, haladék lehet az dologban s ha kitudódik, irígye találkozik az dolognak, de az levélre való választéttel nem halogathatna s talán valahogy ellophotnók elméjeket. Azt mondja Zöldfíkar aga magok állapotjok felől Kegmes uram, noha hirdetik vala, hogy most erre az Szent-Demeter napi fizetéseknek felvételére való begyűlésekben indítanak valamit esmét, de bizony igen szép csendességben vadnak, megbírá az hatalmas császár őket teljességgel, mert valóban keményen is bánik velük, az ki vétett volt azokkal, vagy az ki csak említ is valamit. Most is nem hagyják annyira extendálni őket, mint ez télben, hanem exequálják rajta. Most az Kapi agát is az fő musikus mesterrel minden javaitól priválván exiliumban küldik. Ha pénzem volna Kegmes uram, most az Kapi aga lovaiban barátom által megvehetnék, mivel maga személyében keresztény ember nem vásárolhat ez féle harácson való marhát. Az Fekete tengerről haza jövének az gályák, az mint Nagodnak írtam vala, azelőtt úgy lött volt dolgok. Az Fejér tenger közben az kapitán passa egy olasz várast vert fel, szintén sokadal-mok volt az várasban, jó nyereséggel járt igen, de az jancsároknak az csebecsakkal nagy veszedelemek volt. Az kapitán passa az mint beszélik, azféle zorba jancsárt, az ki az télben észvesztő vagy ok adó volt az támadásra, akart megfogatni s az többi mellett támadott, nem engedték, kár lött benne, az mint mondják. Az tengeren túl Kucsug Ahmednek, ki Ellezt behozá, parancsolta volt császár, hogy egynehány zorba spahiákat megfogjon, beküldje ide, amazok egymás mellet támadván, futva szalasztották Kucsug Achmedet, onnat tisztiben akarván menni Szamban, az számiak nem eresztették be az hatalmas császár parancsolatjára, azt mon-dották, szeretik ök az mostani pasájokat. Egy Manogli nevű fejedelemség vagyon, az kivel nem szintén úgy bírnak, mint kellene, az negyvenezer embert ígért segítségére. Ezféle sok dolgok hal-latnak, de mind lecsendesítik Kegmes uram ök, az felő, ha az Kazulra indulnak, mind egygyé lesznek, együtt mennek. Még az Kazul követeknek is re infecta dolgok, úgy is fognak elmenni, ha elbocsátják is őket, elfogták éléseket is, rosz állapotjok vagyon. Csak tegnaptól fogva kezdék beszélgetni, hogy Ezdrum táján rablottak, azaz : rablás marháját és egyéb javait viszi el, annyit teszen Kegmes uram, mert ök egymást nem szokták elrablani, mivel mind egy hiten vadnak. Ide Kegmes uram nem követjek jött vala az muszkáknak, hanem egy görög kalugyer hozta vala leveleket, az mely levelekre való választ az Nagod írására való képest, az itt való gondviselőjekeket magát küldék el hozzájuk levelekkel vizen még 4. die Septembris az Nagod tetszése szerint való írással. Az német nyomtatást megadám Kegmes uram Cor-

nelius Haga uramnak, nem igen kedvelé, mert azt mondja, hogy abban úgy vagyon, hogy az svéciai királyt verték meg. Azzal nem lőn bene contentus, hogy nem lőn levele Nagodtól, se Sgrassburg uramtól. Ő azért mind ennyi pestisben is sem szána Kegmes uram bejűni, úgy vagyon, hogy nem leheté audientiája se az vezértől, se muftitól, ő sem mere az pestistől itt ben mulatni, kimene, de levele által s tolmácsával mind vezért, muftit megtaláltatá, elég discursusa volt levele által is vélek, de amaz hárma Kegmes uram bizony csak készv várnak, neutrálisok, az mint látom. Mikor kérdém, ha nem jött még válaszok az uroktól az punctumokra, azt mondják, hogy abból az svéciai királytól kell választ várni, mert tudják, hogy az urok reá fogta bízni mind az által ha resolutiójok jó az uroktól, certificálnak felőle. Vagyon azért immár három hete, hogy magokkal nem beszélhettem, mivel az pestis előtt mind falura mentenek ki, hanem im Cornelius Haga uram írt Nagodnak. Az Stassburg uram írását Kegmes uram érttettem vala én még akkor, de hogy Nagod felől nem jól írt volna, annak végére nem mehetek. Maga adtam okot szóval, hogyha valami idegenséget vehetnék ki belőle, de bizom Kegmes uram semmit nem jelent, maga én ötöt oly embernek esmértem, hogy azfélét el nem titkolhat, kimondja. Az Iván vajda ő naga állapotjáról Kegmes uram írt volt az öcscsének is Moysin vajdának levelet, ha bejő Kegmes uram tűr itt benn, jóindulatú ifjú ember, talán megnyerheti idővel, de most bizony Kegmes uram annak módját nem látom, igen lenék Kegmes uram azt egynehányon kész pénzzel, de csak moczczanni sem mernek. Példázódám Zöldfikár agának is, de csak hallgatni sem akará, mivel most ennek az két veszekedő vajdának ilyen keményen fogták pártjokat, mivel úgy tartják, hogy az Leon vajda megváltoztatása az Nagod intercessiójára és kedvéért lőtt, kiért az vezért ilyen búsulás találá, bölcsen megítélheti Nagod azon dologról mostani búsult állapotjában, ha illik-e esmét búsitanunk, hanem vigyázok kegmes uram, ha bejű ő naga s alkalmatosság hozza, kész vagyok Kegmes uram az Nagod parancsolatjára töröködni az dologban. Radul vajdának íratott leveleit Nagodnak visszaküldém, mivel Székely János uram se az székben se az útban nem találta s nem tudom, miről íratott Nagod neki, az mostani állapotjában illik-e megadni, nem-e nem tudhatom s másra nem bízhattam, hogy más vigye meg, hanem ha találja, visszamenő utjában megadja megmondottam, ha nem, vigye vissza Nagodnak. Az mi annak állapotját nézi Kegmes uram, isten tudja, igyekeztem rajta, hogy levelet vehessek tőle, mert én őket eleitől fogva esmérem, de az még vajdává nem lőn, pecsétre halasztá, azután nagy hittel monda, hogy nem meri itthen cselekedni, de isten kivívén, megcselekedni, tudom. Cornélius Haga uram is írt Nagodnak felőle, mert ő naga

egyik tutora ; ő naga most is emlékezik, hogy ő előtt is hűtelt tölt fogadást, hogy valamire én általam Nagodnak ígérte magát, meg nem akar fogyatkozni abban. Az úristen stb. Datum Constantinopoli die 3. Novembris anno 1632.

Nagodnak alázatos szegény szolgálója

szolgál még él
Szalánczi István m. p.

Külsőim: Illstrissimo principi domino dno Georgio Rakoczi stb. domino dno mihi natulariter clementissimo.

Rákóczi kezével: 21. die Novembris Várad 1632. Székely János.

17. 1632. decz. 18.

Alázatos szolgálatomat ajánlom stb.

Az brassai Kúti János jöve Kegmes uram 10. die Decembris más brassai és kolosvári Simándi Márton nevű kereskedő legényekkel ide be, ezzel az alkalmatossággal akarnám alázatosan tudósítani Nagodat holmi ide be való állapotokról. 6 die Novembris jött vala Budáról egy kapuczia az Toldalaghi uram Budára való követsége állapotjával, izennék az vezérnek ő nagyságának: kérdettem, ha nem parancsol ő naga, hogy arról az állapatról valamit én is írjak Nagodnak? s azt izené, hogy nem szükség, mert az Nagod főköveti immár hamar beérkezik s annak tanúsága leszen Nagodtól mindenekről. Azután jött vala ilyen hír, hogy az budai vitéztlő rend megölte volna az budai vezért, kit most sem felejteth el az közrend, erősen beszéli, de nem lehet Kegmes uram igaz, mert innét mást küldöttek volna eddig helyében. Az kapiktihája is még helyben vagy, csak ez elmúlt hétben beszélé, hogy ilyen híre jött az urától, hogy egy olasz barát lett törökké Budán s nem beretválta fel, hanem kémségesen az imperiumban küldette volt fel, az ki három hónapig járt oda fel, mikor az svécziai király az Wolstein sánczát ostromlotta is, ott volt, az ostrom után negyvenezer ember segítsége érkezett az svécziai királynak, kivel újabban reá megyen az sánczra. Itt az keresztény követek közt ilyent is beszélnek, hogy reá is ment, az sánczból kiverte az császár hadát s Wolstein is elveszett. Az német császár agense sem tagadja halálát Wolstainnak, de azt mondja, hogy nem harczon veszett, mert császár az triumphatus, hanem maga etette meg magát. Igen várnának hírt Nagodtól, mivel még eddig minden oda fel való híreket az Nagod írása confirmált. Én Kegmes uram nem látom semmi módját az segítségadásnak. Az mint bizonyosan értém az elmúlt napokban, Budához sem gyűlt semmi had egyéb az szerémi, szenderei szancsok békeknél, noha itt az vezérnek úgy volt hírével, hogy Budánál nagy

tábor vagyon. Sok aprólék gondjok érkezik Kegmes uram nekiek is, mivel nagy az birodalmok, együtt is, másutt is, az kik retardálják ebbeli szándékjokat, ha teljességgel el nem bontják is. Az kanizsaiakat, beszélük, hogy az felföldiek igen levágták. Az Missiri pasa is hadat kér tőlük, Tiahbet félti az szerezsenektől. Odaáltal az Spahoglanság is gyülekezik két helyen is, mivel Kucsug Amhet pasának (az ki Czilali Ellez pasát behoza) és Urum Memhet nevű fő nagy ember Spahoglannak parancsolatot adott volt ki az hatalmas császár, hogy az oda által való Spahoglanokat, az kik az elmúlt tébeli támadásnak okai voltak, persequálják s azok tudván vétkeket, összegyűltenek, jóllehet még semmi ellen-ségi állapotot nem mutattanak, hanem vesztig voltak még eddig. Az mint eszemben veszem, minden szándékjok az, ha végbe vihetik, hogy az Spahoglan statust letegyék. Az Timar spahiakkal akarnak contentusok lenni. Az kapitán pasa is tegnapelőtt jöve meg, úgymint 16. die, de nem hozza rabokat. Az mely búcsújáró helyt mondják vala Pujánál, hogy felvert, reá indult volt de nem bántotta. Az perzsa követet ezelőtt két vagy három hónappal expediálván, Iskiderben megtartották volt valami hír-érkezés miatt, az mely hírnek jól végére menvén, 11 Decembris újabban expediálák. Csauszt is küldének véllek s igen szép lovat is küldének, de szerszám nélkül csak. Az hír ez kegmes uram, az kiért várakoztatták őket, hogy ez az mostani sah, perzsiai király az megholt sahuak csak öcsce, egy hűgától való. Az megholt sahnak maradott volt azért egy fia igen kicsinyen, az ki az Gür-czistán hánnak leányától való volt, az mely Gür-czistán hán leányát az megholt perzsiai király rabúl vitt volt el, (mert az Gür-czistániak az hatalmas császár hívei) s midőre az sah alkalmas ideig tartotta volna az Gür-czistán hán leányát, végre (Nagod kegmesen megbocsásson) megterhesedett s azon állapottal adta egy hánja kezében, hogy gondját viselje egy kevéssé, mert maga saját fejét adja kezében; azonban az idő reá telvén, attól született az gyermek. Az hán nagy csudára megbeszéllette az sahnak, hogy az mely leányt kezében adott volt, minemű állapotja lött. Az sah megparancsolta, hogy hallgasson, mert azért bizta volt kezében az leányt, mivel tudta, hogy ő is gürczi nemzet s megesküd-tette, hogy senkinek nem mondja, hanem az gyermeknek gondját viseli és ha felnő, akkor állapotját az gyermeknek el nem tagadja, az anyát pedig az gyermeknek az atyjához Gür-czistánban hazaküldi s az egész Gür-czistán felől való birodalmának gondviselő-jévé teszi az megholt sah azt az hánt, hogyha az gyermek él s felnő, ez gürczistániakkal egyet értvén, az gyermeket promove-álja az sahságra. Az mostani sahnak fülébe esvén, hogy vagyon az gyermek, azóta mind kerestette, de nem talált reá, hanem ez tavasszal ment végére, hogy él s megparancsolta, hogy bevigyék

neki. De az hán, az ki tartotta, az gürczistáni hántól segítséget kérvén, az gyermek mellett az sah ellen támadott s az sah hadait igen megverték s ide mindjárt levelet írtak, hogyha az hatalmas császár megsegíti s beviszi székiben, Babilóniát megadja s valami frigykötése volt az atyjának szultán Ahmeddel, megtartja. Innét mindjárt parancsolá az hatalmas császár az gürczistániaknak, hogy vigyázatban legyenek, az ezdrumi beglerbégnek is Halil pasának, hogy készületben legyenek, ezalatt az gyermekkel végezzenek; kössenek derekason s ide untalan hírekkel értessek hatalmas császárt, az hadat azért hatalmas császár híre nélkül az gyermek segítségére el ne indítsák. Az gyermeket most tizenhat esztendősnak mondják. Az perzsa követnek az gyermek állapotját megmondották, azt is, hogy segítséget kér s talán azoknak is ígértek segítséget, az hogy, az melyik fél Babilóniát megadná hamarébb, az lenne kedvesb barátjok, az vagy, quod majus, inter duos litigantes, ők gondot fognak viselni, erre nagyon most legnagyobb vigyázások. Ezért kételkedem Kegmes uram az segítség adásban. Az kapitán pasa sem vigyázott jól az Fehér tengeren, mert elvittek az Misirből jövő éléshajókban. Az keresztény oratorokkal való dolog felől Kegmes uram az hollandiai követ ím írt Nagodnak, abból érthet Nagod bőven. Nekem azt mondják, hogy az uraktól nem jött semmi resolutiójok. Az svécziai királyra fogták bízni, onnan fog resolutiója lenni Nagodnak, talám az resolúción az egész dolgot kell Kegmes urunk értenünk. Az velenczési követ pedig nem is consentiála az többivel, még ez tavasszal is, az franczia követnek is az barátokra nagyon több gondja, hogysen mint ura és országa dolgára. Ím csak nem régen is egy rossz barátért házára ment fegyveres kézzel az velencei követnek. Úgy adták volt értésére, hogy franczuz fiú az barát, ez okon nem akarta szenvedni az velencei követnél. Az Máthé vajda állapotja Kegmes uram Székely János uramtól küldött alázatos levelemben Nagodnak nem tudtam vala semmit írni, mivel itt is onnan kívül akartanak akkor állapotja felől érteni, hanem hagytam volt ő kegmének, hogy kétfelé vigyázzon, hogy tudjon minden állapotjáról mondani Nagyságodnak. Mondhatott is, oly állapotban mene ki. Én itt Zöldfikár agával bizony sok búját vallám Kegmes uram, mert vajda Bona uramat Rácز Istvánnal együtt meglátták volt közöttök s mivel az követ is késék, nem győztük eléggé menteni Nagodat. Azt mondották, hogy Nagod azért ment ki Váradra, csakhogy Nagod azzal menthesse magát, hogy távollétében cselekedték Nagodnak, nem volt hírével Nagodnak, de megtetszik ebből is, hogy Nagod cselekedtette, hogy még az Strassburg uram kísérő csauosztól küldött levelében megírta volt Nagod, hogy az adót Szent-Demeter napjára beküldi Nagod s nem küldötte be Nagod. Sok discursusink között az Iván vajda

állapatja is bekerüle. Mondám, hogy küldette volna Nagod Máthét be, holott Nagod miáltalunk Iván vajdát commendáltatja itt az portán mi velünk, hiszen ha Nagod akart volna vajdát praeficiálni, azt praeficiálta volna Nagod, az kit commendáltat velünk, mert Nagod levelében parancsolt nekem felőle, csakhogy láttam sok búsulását ez dologról ő nagának, nem akartam búsítani felőle, vagyha úgy sem hiszik, ne haragudjék az hatalmas császár, Nagod reá küld Máthéra, kiűzeti onnan. Ezen csendesedének alkalmasént s mondá az vezér, hogy nem illik hatalmas császárhoz, hogy Nagod hadát bocsássák Havasalföldre. Iván vajdát kérdé, micsoda ember s igen commendálók s mondá, hogy miért nem küldi be Nagod ide az hatalmas császárhoz, mert nem szokta hatalmas császár zászlóját senkinek lábához küldeni. Az követ késésén igen búsúlnak, valamég azt nem látják, addig nem nyugszik meg szívek, mind kételkednek, hogy Nagod küldötte be Máthét. Immár több három heténél, hogy azt az Nedelkót, az ki az tavasszal León vajdától Nagodnál volt követségben, egy falka boérrel beküldé Máthé ide, kikről nekem is leveleit küldvén, megmutatván az leveleket az vezérnek, hitelem esvén az vezérnél ő nagánál az levél megmutatással, mivel értettem vala, hogy Boér Simon uramat Nagod beküldötte volt hozzája. Az boéroktól is értettem vala nagy inclinatioját Nagodhoz. Mi Zöldfíkár agával igen szolgálánk neki, nagy hűtellel esküszik az vezér, hogyha bejő, nem bántják, botot, zászlót megadják neki s az vajdaságban hagyják. Ha elhihetné s bejönné, jó lenne Kegmes uram. Az úristen éltesse Nagodát sokáig örvendetes jó egészségben jó szerencsésen. Datum Constantinopoli die 18 Decembris anno 1632.

Nagodnak alázatos szolgálja

szolgál, míg él
Szalánczi István m. p.

Küldés: Illustrissimo principi domino dno Georgio Rakoczi stb.
domino domino mihi naturaliter clementissimo.

Rákóczy kezével: Reddita est Vizakna. 9. Jan. 1633.

18. 1633. j. a. n. 15.

Alázatos szolgálatomat ajánlom stb.

Kegmes uram Aga Máthé ma 11 órakor tájban érkezvén be, mivel emberét küldé haza, ezzel az alkalmatossággal akarám én is Nagodat alázatosan tudósítani az Barcsai Akos uram itt való késésének okairól. Ő kegme 21. Dec. érkezvén be, az Nagod leveleit mind az fővezér, muffti Nagodtól kedvesen vevék, audienciánk is lévén két úttal, igen bőven beszéltem vellek, jó módal is foga az vezér az dologhoz mindjárt. Ugyan nem reménlet-

tem, hogy ennyére való késése eshessék Barcsai uramnak, de 30. Dec. érkezék az budai vezérnek egy csausza levelekkel, kik között az esztergomi béknek ilyen írással való levelét küldé be, hogy az elmúlt napokban nagy lövéseket hallott Érsek-Ujvárott s az több véghelyeiben német császárnak s kiküldett mindjárt azon éjjel az falukra, embereket vitetett be, azokat kérdezte, mi lehessen oka az lövésnek s azok külön-külön kérdezve, mindnyájan azt mondták, hogy olyan hír jött az végekben, hogy Wolstein megharczolt az svécziai királylyal s Wolstein megverte az svécziai király hadát az hol maga is az svécziai király igen megsebesedvén, az harczhelyről elvitték, de ugyanazon nap megholt. Csakhogy ezen nem egyezhettek meg az hírmondó paraszt emberek meg (*sic!*), hogy némelyik azt mondotta, hogy taraczkkal lötték, némelyik azt mondotta, hogy puskával lötték két golyóbissal, némelyik azt mondotta, hogy nem volt harczok, nem is seb miatt holt meg, hanem egyéb betegség miá. Császár az hadaihoz küldett volt, confoederálni akart vellek, fizetést ígért minden rendeknek, de az hadak nem állattanak császárhoz. Csáki uram felől is ír ugyan az esztergomi bék, azt írja, hogy felvitte az német fejedelemasszonyt, de nem kell állapotjuk felől semmit tartani, hogy valamit indíthatnának, mert ő neki bizonyoson írták nagy főember jóakarói, kik az német császár birodalmában laknak, hogy rövid nap megfogatja német császár Csáki uramat. Ezzel concludálja levelét, hogy emberi vadnak mindenfelé és ha mi bizonyos hírt hall az svécziai király állapotjáról, egy nappal előbb tudósítja az budai vezér felölle, mely hírre való képpest igen megycsöktenek vala az emberek. Zöldfikár ágával én töllem is kérdésé az vezér, mit mondok ahoz az írásához. Izeném ő nagának, hogy ha mi leszen, tudom Nagodnak is hírével esik s ő nagát mennél hamarébb tudósítja Nagod felölle, de én inkább hiszem, hogy az Nagod Váradról való bejövésének hírét lötteti s oda fel úgy is fogják hirdetni, hogy megbékélt Nagoddal, hogy az oda fel való ellensége német császárnak ijedjen s bizony igen várták emberét Nagodnak, hogy érthessenek valamit. Ez okon késleltették ennyére Barcsai Ákos uramat. De mivel emberek nem jöve, most újonnan fogának az dologhoz. Ma császár divánjában az vezéreknek, míg az panaszlók be nem mentenek, első tractatusok is az volt, muftira s fővezérre vetették az választást császár s az több vezérek. Ez éjjelre halasztott az fővezér, hogy muftihoz jű, concludál felölle velle, s holnapután, úgymint hétfőn expedálja Barcsai uramat is. Reménségem az, Kegmes uram, hogyha hétfőn meg nem indulhat is Barcsai uram, de ez jövő héten valamely nap leszen, megindúl. Reménségem az, hogy ha egyéb most derekason nem leszen is, de az athnahme megleszen. Ez azért Kegmes uram, csak reménség. Az Barcsai uram menetelekor experiálhat Nagod mindeneket bizonyoson, én még ilyen kedveket

az dologhoz nem látom. Az Aga Máthé állapotjáról írt levelén volt Nagodnak több gondolgodásunk Zöldfíkar ágával, mivel (Nagod kegmesen megbocsásson) azzal büntették Nagodat, hogy az Nagod praesidiumja hozta be, az ifju Radul vajda hadát is az Nagod praesidiumjával verte meg s Nagod most esmét ilyen szüből töröködlött érette, de abból is oly mediumot kerestünk s oly ratiókkal stabiliáltuk, hogy jól lött. Barcsai uramot isten Nagodhoz juttatván, ő kegmétől megértheti Nagod. Mostani legnagyobb fogyatkozásunk Kegmes uram csak az Keresztesi uram ő kegme késése, azt bizony nehezen szenvedik. Máthé beérkezvén Kegmes uram, az moldvai házhoz szállíták s mihelt megszállott, azon órában mindjárt hozák fel az vezérhez. Az vezérrel szemben lévén, másod magával, Abaza passának egy emberével, kapuczi passájával kaptánoznak meg, úgy ereszték szállására. Az görögökön kívül minden rendeknél favorát látom, nagy igazságnak tulajdonítván bejöveteleit. Reménsége az minden rendnek, hogy az vajdaságot megadják neki. Az muszka követék 22. Dec. érkeztek be. Az leveleket Zöldfíkar aga fordította magok emberével együtt, egyik vice udvari kapitánya, az másik vice teftédárja, kincstartója muszka császárnak. Az levél csak credentionalis, még derekas relatiójok nem volt. Meglévén, az mit érthetek, arról is mennél hamarébb lehet, alázatoson tudósítom Nagodat, magam is szemben igyekezem vélek lenni, az Nagod kegmes parancsolatja szerént való dolgot commendálok is nekik, meglátom, mennyére való inclinatiójok leszen az dolgokhoz. Ezeknek állapotjokról Kegmes uram ma 12 napja, hogy egy falka Kazul fejeket hozának az divánban, kik egy Wan nevű várast, az ki beglerbékség lakó és székes hely, akarták némely városbelieknek árultatásokból megvenni, de nem succedált, eszeken vették s igen megverték őket. Azután esmét más csatájok volt, akkor is ezek nyertek, azokkal az fejekkel is útban vadnak. Mi egy paripa lovat vőnk Nagod számára, csak lehetne kedve szerént való Nagodnak, az ló ép, elég öreg is, gyermekdid, az szőre szép almás kék; lovasságot többet kívánnék, hogy találtatnék benne, de Barcsai Akos uram azzal biztatja magát, hogy az maga vető lovát nem szereti Nagod, az szája igen jó, ha egyébre nem is, nyúlászó paripának jó leszen, száz aranyon vevők meg. Az árához képest nem sajnálom vásárunkat. Találtunk vala mást is, de negyedfélszáz aranynak alatta nem adá. Az ló egyébaránt szép vala, csakhogy igen vékony, az száját is igen megvesztegették volt s drágállók Kegmes uram rajta. Hogy Nagod én felölem sem feletkezett el, hanem költséget küldött Nagod, Nagodnak, mint kegmes uramnak nagy háladással meg igyekezem szolgálni, bizony nagy szükségem is vala reá, el is költöm Kegmes uram ugyan Barcsai uram ittben létében. Nagy drágaság vagyon, Barcsai uram megmondhatja Nagodnak. Az úristen éltesse és tartsa meg Nagodat

sokaig jó egészségben. Datum Constantinopoli die 15. Januarii.
Laus Deo. Anno 1633.

Nagodnak alázatos szolgája

szolgál, míg él
Szalánczi István. m. p.

Külsőim: Illustrissimo principi stb. Georgio Rakoczi stb. stb.
Domino domino mihi naturaliter clementissimo.

Rákóczy kezével: 3. Februarii 1633. Accep. A. J.

19. 1633. j. a. n. 16.

Generose domine mihi observandissime, servitiorum meorum debita parataque commendatione praemissa. Az úristen ez új esztendőnek minden részeiben áldja meg Kegdet minden üdvességes jókkal, mostani útját is igen jó szerencsésévé tévén, hozza jó egészséges és örömdetes állapotban be Kegtetek.

Máthé vajda ő naga tegnap érkezvén ide be, az vezér ő naga mint acceptálta, arról való állapotjáról expedialván emberét haza, ezzel az alkalmatossággal nem tűrhetem, hogy levelemmel meg ne látogassam Kegtetek mostani jövő útjában is és jelenteni Kegdnek, hogy az Kegd késését itt igen nehezen szenvedik, hanem az mennyiben lehet, siessen Kegd és ha levelem oly helyen találja Kegtetek, hogy az mustulukcsit még el nem küldötte Kegd, ne várja Kegd az Dunára való jutását, hogy onnat bocsássa el, mint az előtt, hanem mennél hamarébb lehet, küldje el Kegd, talám ha az beérkezik, könnyebben várják oztán Kegdet. Én bizony uram szintén elunám immár az sok újabb-újabb mentséget gondolni, ugyan kívántatik Kegdnek is eddég való késéséről helyes és acceptabilis maga mentségéről elmélkedni. Az ide bevaló állapatról az szörnyű drágaságúnál egyebet nem tudok írni, az kevés ideig való gonosz üdők miá az fának csekéje száz osporánál feljebb ment vala, most azért hatvanon megvesszük; isten behozván Kegdet, experiálja Kegtek. Egyéb új hírt nem tudok mostan Kegdnek írni, hanem 23. Decembris muszka követek érkezének. 4. Januarii Wanról sok kazul fejeket hozának, most újabban többekkel vagynak útban, kiket minden órában várnak be. Kegdet kérem igen bizodalmoson uram, utánnam jövő szolgálóimnak legyen kegyes patrocíniummal Kegd és az Kegd elől beküldő szolgálójával bocsássa be elől őket és hagyja meg nekik én szómmal, mert elfelejtettem megírni, hogyha eladó lovakat hoznak én számomra s az uton megadják az árát, adják el, mert itt benn nincsen semmi ára az lovaknak. Kegdet kérem, ha Kegdet meg nem bántom véle, Kegd Kőrössi uramat kövesse én szómmal, hogy ő kegmének privátim nem írhatok, illenék ugyan, ő kegyelmének sokkal is tar-

toznám, mint az ki magát nem szánta érettem, de bizony nem érkezem, idegenségemnek ő kegye ne ítélje, mert bizony senkit olyan tiszta szüből nem várok, mint ő kegyét. Máthé vajda ő naga beérkezvén, azon órában mindjárt felhozák az vezérhez, ott sokat beszélgetvén az vezér velle, Abaza szolgájával együtt felkaftányozván, úgy bocsátá szállására, az moldvai házon szálláson, istentől jót reménlünk állapotja felől. Isten hozza jó egészségben Kegteket. Datum Constantinopoli die 16. Januarii anno 1633.

G. D^{uis} V^{rac}

servitor paratissimus
Stephanus Szalánczi. m. p.

Külczim: Generoso domino Paulo Keresztesi de Nagy Megyeri, ill.^{mi} dⁿⁱ dⁿⁱ principis Tranniae etc. Dⁿⁱ n^{ri} clementissimi consiliario ac praesidenti, necnon legato suppremo ad fulgidissimam portam Ottonannicam. etc. domino mihi semper observandissimo.

20. 1633. j. a. n. 23.

Alázatos szolgálatomat ajánlom stb.

Kegyelmes uram az Nagod 3. Januarii Fejérvárról nekem írt kegyelmes levelét 20. Januarii adá meg az brassai posta az fővezérnek és Cornelius Haga uramnak szóló credentionalisokkal egyetemben, melyet az fővezérnek másodnap mindjárt be nem mertem adni az Nagod követe késése miá, mivel most ők azt várják vala, mert Nagod soha azt el nem hiheti, mely nehezen szenvedik késését. Az fővezér még is, mint igen jámbor, csendes ember és Nagodnak igen jóakarója, immár elúná kérdezni, de mások ugyan felettébb is kérdik, haragusznak is, főképpen az kiknek valami kicsiny idegen szikra szűekben Nagodhoz. De erről való több írásommal nem terhelem Nagodat, isten haza juttatván Barcsai Ákos uramat, ő kegye meg tudja Ngodnak mondani. Az válasz penig meg vala ígérve s féltettük, hogy elvesztjük, hanem vártuk az levelek megírását egy nap, mert noha Nagod az Barcsai Ákos uramtól küldett kegyelmes leveleiben nekem nem parancsolt vala felőlle, de én tudván, hogy az dolgoknak az athname az fundamentuma, Zöldfíkar aga Nagodnak most igaz híve lévén, sok discursusokkal való búsításink után ám megnyerők Kegmes uram, Barcsai uram megviszi Ngodnak. Váltig halogatnák vala, hogy nem tudják, mint kell annak lenni, hanem Nagod küldje kezeírását titkos pecsétí alatt be, mint kívánja Nagod, hadd értsék: de én megmondám, hogy soha Nagod ezért többé nem búsítja hatalmas császárt, mert Nagod egyebet nem kíván, hanem ha német császár az hatalmas császárhoz való hűségéért Nagodat, vagy gyermekit Nagodnak az magyarországi váraiban, városiban, faluiban in genere uraságában meg akarná háborgatni,

hatalmas császár megöltalmazza Nagodat és posteritását, kibem semmi difficultas nincs, mert Nagod expresse írja, hogy hatalmas császár hűségéért. Ezt oztán sok declaratiókkal mutogatván nekik, ezt az conditiót találák benne, hogy úgy adják meg, hogy hatalmas császár híre nélkül és akarátja ellen Nagod nem cselekedik, hadat nem támaszt német császár ellen, s így adák meg, kinek azon leszek, hogy paráját magyarul fordítva küldjem Nagodnak, mert azért felfogadtatták velem, hogy Nagod titkon tartja magánál, senkinek sem jelenti, Strassburg uramnak sem. Harmadnapra megadván az leveleket, az híreket és Aga Máthé mellett való töröködését is Ngodnak, törökre fordítván, adtam be, kinek az vezér felette igen örülne. Telhezben ma küldi be az vezér ő naga hatalmas császárnak. Az Aga Máthé vajda állapotjáról az mint gondoltam volna, hogy inkább fog, úgy írtam. Barcsai uram meg tudja Nagodnak mondani. Ma volt császár előtt tanácsi felőle, reménységünk istenben jó vagyon felőlle, de bizonyost ma még nem értheténk; tudom, Barcsai uram mivel még holnap s holnapután ő kegmének itt kell mulatni az két nap, arról is bizonyost vihet. Most ez alázatos levelem által akarám Nagodat alázatosan tudósítani mivel Nagodnak commissariusi az eperjesi tractára mennek, Nagyságod ő nagyságokat s ő kegmeket ott való dolgairól tudja mint informálni, mivel Barcsai uram lovat is viszen Nagod számára, ki miatt szinte postán nem mehet és noha hosszú írással való levél készítettet az atnahmen kiül is, de bizonyosan nem tudjuk, ha engedik-e az békességet Nagodnak, mert Munkácsot nem engedik. Egy szóval volt ilyen szó is, hogy az tractához kezdvén, az postulatumokat beküldje Nagod, hadd értsék kívánságát német császárnak, nincs-e az ő velek való confoederatio ellen és Ngod igen szemei előtt viselje, mi vagyon fejedelemségéről való atnahméban írva, hogy hatalmas császár ellenségének ellensége, barátjának barátja leszen Nagod. Vagyon ilyen szavok is, hogy egyáltaljában nem engedik az békességet, hanem jövődő esztendőre Abazát szerdárá praeficiálván, Nagod mellé derekas hadat indítnak, mivel az kazulok meghasonlását, az mint Kúti Jánostól küldett alázatos levelemben írtam vala Nagodnak, igen igaz. Tegnap érkezék Murtazán passának egy Firidon aga nevű főembere Dearbekirből az urától, s igen nagy hasonlást, veszekedést mond közöttök. Másfelől az muszkák állapotja is biztatja, az milegnagyobb penig, az oda fel való állapatra vigyáznak leginkább. Mindazáltal mivel holnap adják kezünkben az leveleket, egyáltaljában megtudom, az békességet akarják-e, vagy segítséget adnak. Hogy Barcsai uramtól küldő (*sic*) alázatos levelemben Nagodnak valóságot írhasak, Cornelius Haga uram ma ikindi után lévén szemben az vezérrel ő nagával, mit ír nekem felőle, az ő naga levelét ím in specie kül-

dettem Nagodnak. Barcsai uramnak azért kell Kegmes uram még egy napot itt mulatni holnap kiül, hogy az dolognak jól végére mehessek és Nagodnak bizonyost írhassek és ha módom lehet benne, az vezértől ő nagától engedelmem lehet, az muszákkal is szemben legyek. Az vezérnek való saluatoria igen jól volt Kegmes uram, ez után is bár csak az legyen, mikor derék levél nem lehet. Az cancellariusnak Kegmes uram az kucsit lovastól megküldje Nagod, igen nagy ember az, jó ember is, megszolgálja az kucsi árát. Most Kegmes uram nincs semmi oly nehéz állapotjuk ezeknek. Odaáltal az mely Spahoglanok gyülekeztenek volt is, csak vesztég vadnak, nem mernek semmit indítani. Huszayn vezér passa, az kit írtam vala Nagodnak, hogy Vrummeliben miért küldtenek, az kinek írtam vala, hogy szerencsétlenség találta, eltörött az lába. 12. hujus Januarii, igen hertelen megholt, Bayram vezér passának adák tisztit. Az szegény ifjú gróf Bettlen István uram halálát jelentém az vezérnek ő nagának, jelentvén nagy szánakodását Nagodnak halálán ő nagának, monda, hogy legyen feje Nagodnak jó egészségben. Nem tudom Kegmes uram, Zöldfikár aga honnét vette, de igen persuadeálja, megírjam Nagodnak, hogy Ecsed várát német császárnak ne engedje Nagod. Az mi az budai vezér passa és Murad passától való írását nézi Nagodnak, az mint alázatosan megírtam vala Nagodnak, Decembris anni praeteriti jöttek vala emberei, de nem írtak Nagod ellen semmi gonoszit ők. Mi azért Zöldfikár ágával az Barcsai uramtól küldött kegyelmes levele continentiaja szerint bizony mindeneket megmondottunk ellenek, Abazát igen commendáltuk. Az mi az fővezéren állana benne, soha bizony máról holnapra nem halasztaná változtatását, de az császárnak kedves embere az budai vezér, nem fér hozzá. Tegnap azért az császár maga, nem az vezér, négy kapucziát küldö Budára hozzá, az itt való kapitihája kérdé volt az vezértől ő nagától, hogy miért mennek, ő is levelet küldene tőlök. Az vezér azt mondotta, hogy nem tudja miért, hatalmas császár küldi. Cornelius Haga uramnak megadván az Nagod saluatoria levelét, igen kedvesen vevé, az hireknek felette igen örüle, főképpen az király életének, mert itt is elénekelték az barátok az te Deum laudamust haláláért Galatában és az több pápista szentegyházokban. Nagod kegyelmesen megbocsásson, hogy erről búsítanom kell Nagodat, az Nagod küldette költséget Nagodnak híven meg igyekezem szolgálni, azt Kegmes uram bizony elköltém, tegnap esmét kölcsön pénzre szorúltam. Egyebet bizony nem vettem belőle három csézmánál, egy szekér szénát s egynehány cseke fát, de bizony elkele. Barcsai uramnak számot adtam róla, három arannyal adósúltam volt, azt fizettem esmét meg, hogy az mikor megszorúlok, inkább találhassak esmét s mivel Kegmes uram követ uraim késések miatt mulatnom kelle

itt benn, szolgálímnak még deczemberben telék el esztendejek, kiknek az elmúltra is adós vagyok, most újabb fizetést várnak esmét. Itt is nagy drágaság vagyon Kegmes uram, kit Barcsai uram meg tud Nagodnak mondani, így az költség bizony kívánatit Kegmes uram. Nagodnak alázatosan könyörgök, legyen ez szerént kegyelmes gondviselése Nagodnak reám, ha köntösímet elnyövém az két esztendőben, kik helyében mást sem csináltathaték, akár csak ne adósúljak Kegmes uram. Az úristen stb. Datum Constantinopoli 23. Januarii anno 1633.

Nagodnak alázatos szolgálja

szolgál, míg él
Szalánczi István m. p.

Küldzím : Illustrissimo stb. Georgio Rakoczi stb. stb. duo mihi naturaliter elementissimo.

Rákóczi kezével : 5. Febr. 1633. accepi A. J.

21. 1633. jan. 24.

Alázatos szolgálomat ajánlom stb.

Kegmes uram noha elég későre lehet, de ím elég hosszú írással való levéllel expedíálá Barcsai Ákos uramat az vezér ő naga, az mellett ő naga mind Barcsai uram által izenetivel s mind penig énnekem meghagyá, hogy levelemben ő naga nevével köszöntsem Nagodat és írjam meg Nagodnak, hogy noha minden kívánságira Nagodnak mindenkor az Nagod kívánsága szerént válasz nem lehet, de azt Nagod semmiben az ő naga fogyatkozásának ne tulajdonítsa, mert mivel Nagodat az hatalmas császárnak igaz hívének esmérte, ő nagától az Nagod dolgaiban nem lenne semmi fogyatkozás, de mivel ő naga után vadnak olyak is, kik az Nagod dolgait nem mindenkor jóra magyarázzák, gyakorta újabban vagy jobban végére való menetelre halasztják az Nagod dolgait, mindazáltal ő naga az Nagod dolgait elméjében forgatván, úgy viseli, hogy ha mindjárt nem lehet is, de jól végére menvén az Nagod dolgainak, ugyan jó végben viszi. Az magyarországi uraságában megoltalmazásáról való atnahme kívánását mind ennyi követi által való expositiójából is Nagodnak nem érthették volt, de mivel most értik, hogy Nagod az hatalmas császárhoz való hűségéért, ha megbántaná, háborgatná német császár Nagodat, úgy oltalmazták meg Nagodat, ki igen méltó kívánság, megadta hatalmas császár ilyen conditióval, hogy császár híre nélkül és akaratja ellen Nagod hadat nem indít. Ha Zöldfikár agának az egészsége szenved, ez éjjel az paráját magyarra fordítja s Barcsai uramtól kiküldi Nagodnak, de ha most meg nem lehet is, kivétetem Kegmes uram velle s megkül-

dem, mennél hamarébb lehet Nagodnak, bizony nem kevés munkára lehet kegyes uram fölöle való discursusunkban, csak az ki eszembe jutna is, két árkos papirosra le nem tudnám írni, kit Akos uram is meg tud Nagodnak mondani. Nagod kegyelmesen megbocsásson Kegmes uram, bizony megérdemlem, hogy Nagod is kegyelmesen megoltalmazzon, sőt elvett javaimat kivége azoktól, az kik ide be létemben megháborgattanak otthon s még azelőtt is és azt objiciálják, hogy esztendőtt töltötte nek benne s kétesen longo litis processu, az szőlőt is megszedék Kegmes uram; hatalmas protectora támada Bechyki uramnak, hogy semmint énnekem. Az vezér hagyá, hogy megírjam Nagodnak, hogy az Eperjesre küldött commissariusinak parancsolja meg Nagod, hogy az békeségre reá ne menjenek mindjárt, hanem az német császár propositionit küldjék be Nagodnak, Nagod esmét éjjel nappal mennél hamarébb lehet, küldje be ide, hadd lássák, mit keres Nagodon német császár, úgy veszem eszemben, hogy az pactum ellen való causát keresnének. Az német fejedelemasszony ki és felvitelit is szintén eszekben veszik, hogy nem hozzájuk való jó akarathól cselekedték. Ha jó móddal kívánják ez békességet, kár nélkül nem tartnak ellent benne, ha másképpen, ez szándékjuk Kegmes uram, kit Cornélius Haga uram nem írhatott meg abban az nekem írt levelemben, kit az brassai postától küldött alázatos levelemben Nagodnak kiküldék, hogy az Abaza passát Budára küldik és szabadságot adnak neki, hogy Nagoddal consentiálván, valamit cselekedhetik, mindent cselekedjék és ha panasz jű reá, ez leszen az mentség, hogy hatalmas császár híre nélkül cselekedí, hatalmas császár nem tud mit neki tenni, mert az tengeren túl czilaliája volt hatalmas császárnak, azután Bosnában mit cselekedett s im Havasalföldében az szerént. Most nekem is szintén ilyen discursussal nem, de ezt nyilván mondotta egynehány-szor, hogy az mostani budai vezér nem elégséges az Budán való gondviselésre, hanem Abazát viszi oda. Nagodnak nem árt talán idején derekas correspondentiát egy értelmes embere által vele vetni, de bár más legyen, ne az, az kit Havasalföldében küldött volt Nagod és parancsolta volt, hogy onnat ehez is eljűjjen, elég értelmes Kegmes uram az is, de oly értelmű kell, hogy Nagodon kívül másnak értésére ne adja. Ezen is kéreti az vezér Nagodat, hogy oda fel a svéciai király állapotjára az mint eddig ennek utánna is légyen vigyázása Nagodnak s mind peng az német császár állapotjára, hogy hol vadnak mostan és mi karban állapotjuk, az svéciai királylyal az confoederatus fejedelmek egyesek-e még, mert itt az az híre, hogy az francziai, angliai király és ezeken kívül többeken is elvonták magokat tőle, nem segítik, mint azelőtt és az svéciai király igekezik-e még az lengyel királlyságra (ezt az muszkák követségekből vették) az lengyel királyt

mikor koronázzák meg, hadak mennyére való vagyon és mint mennek az muszkákra, itthon maradhat-e hadok; ha szintén nem kívánnák is emberét Nagodnak az koronázatra, de ne szánja Nagod egy értelmes emberét befárasztani és az mi bizonyost Nagod érthet, mennél hamarébb lehet, hatalmas császárt és ő nagát is felőle tudósítani. Előlle kijúván, utánnam izené Zöldfíkar agától, hogy Nagod se az hatalmas császár kegyelmességében, se az ő naga jóakarójában ne kételkedjék, mert abban Nagod meg nem fogyatkozik, csak ennek utánna is úgy, az mint eddég, vigyázzon Nagod és mindenekről idején tudósítsa Nagod ő nagát. Strasburg uramat is salutáltatja Nagod által és inti, hogy az még Nagod mellett leszen, addég levele által ő nagát megtalálja, az mikor penig mód adatik az urának való írásban, az hatalmas császár barátságát commendálja az urának. Az az ember bár immár elmenne Nagodtól, mert az urára nézve nagy gratiája vagyon itt benn, Catharina asszonyért penig az mint veszem eszemben beküldött leveléből Kegmes uram, noha igen méltatlan, de nem jóakarója Nagodnak, ha Nagod mellett leszen, nem óhatja Nagod, levelet küld be s talám szintén most Juszuf által is megcselekedik s tudom Kegmes uram, jót nem ír, ki ha leszen, mind az portától s mind Cornelius Haga uramtól idegenséget veszen Nagod miatta, jó volna ebben egy mediumot találni Nagodnak. Fogarásból az szalonnák elvitetése híre beérkezett ide be, azt placide compescáltam, hallotta Barcsai uram. Zöldfíkar agát, az menniben lehet, mind levelével s mind másképpen, az mennyében lehet, Nagod complacálja, most bizony igazán szolgál Nagodnak az mire érkezik. Cornelius Haga uram Nagodat tudósítja minden dolgokról, akarom Nagodnak alázatosan jelenteni, hogy az elmúlt napokban mikor ezen dologról discourált itt az első embe- rekkal, ki mivel mentette magát vagy sőt hatalmas császárt s az fényes portát, akarom Nagodat alázatosan tudósítani, hogy censurájokat értvén, ebből is informálhassa Nagod magát. Az fővezér azt mondotta, hogy az ember csak fővel egész ember nem lehet, hanem szemének fülének etc. kell lenni és úgy leszen egész ember, Nagod igaz, hatalmas császárnak igaz híve, abban nem kételkedhetik senki, de ország nélkül Nagod semmi dolgában elé nem mehet, ő emlékezik reá, hogy azelőtt ilyen dologban sok pecsétű leveleket hoztak be ország nevével, de most olyant nem lát. Nagod talám csak az magyarországi jószágát akarja oltalmaztatni az hadakkal. Az főmufti azt mondotta, hogy mihaszna hadat adni, az szegény fejedelem mellé mikor hadakat adtak, csak az bányavárosokat verte fel, hatalmas császárnak semmi haszna nem volt benne, azért Nagod mellé ugyan kell hadakat adni. Csampalat Ogli Musztaffa passa az tavalyi kapitán passa, kit az többi között elmés embernek tart Cornelius Haga uram,

azt mondotta, hogy méltó dolgot kíván az erdéli fejedelem, meg is kell adni az hadakat, ez nyárban is megadják vala, de mivel az adót kívánja vala, hogy megengedje htls császár, se az fővezér, se az mufti meg nem merék htls császárnak említeni, hogy segítséget kér hatalmas császártól s az adót is kéri, hogy lehessen, hogy adót is engedjünk, segítséget is adjunk? Az adómegadást hatalmas császár hívségnek s engedelmességnek tartja, az hol az nincs, mit hihet ott? Most is mikor múlt el szent Demeter napja s még sincs az adó, az ilyenért mit remélhet hatalmas császár? Én velem az mit discurrált az vezér ő naga négy úttal, arról való írással Nagodat nem terhelem, mert Barcsai uram velem volt, ő kegmét kértem, hogy mindeneket feljegyezgessen, ő kegme tudósíthatja Nagodat felőle, de az vezér hosszú írással való leveléből világosban megérthet Nagod mindeneket. Most semmi új hírek nincsen. Az muszkákkal nem érkezem szemben lenni Kegmes uram, de el nem múlatom, mert immár az vezértől is szabadságom vagyon reá, és valami resolútióm lehet tőlök, Máthé vajdától embert kérek s Nagodat tudósítom felőlle. Az ő állapotja felől is még semmi derekas nem lőn, reménységünk is vagyon istenben felőle. Mi Zöldfikár agával bizony szívünk szerént forgódunk az Nagod parancsolatjára mellette. Az mi az Nagod felől való szót nézi, énnekem mind az két aga Musztafa csauszt nevezték, én akkor is megneveztem volna Nagodnak alá- zatos levelemben, de Juszuf aga azt mondá, hogy megmondja Nagodnak s ő reá bíztam, azt is ő hirdette vala itt benn, hogy minden tisztviselőket megváltoztatott Nagod s minden állapato- kora magyarországiakat praeñiciált Nagod. Az Nagy Pál uram állapotját is Rőti Orbán uramnak adta Nagod, Házi uramnak egy faluját vette el Nagod az Recsep passának adott aranyakért, kiért igen megharagutt iz Recsep passa, de ezeket Gávai uram által mind megizentem volt Nagodnak. Az kik az segítségadást bontogatták Kegmes uram, Ibrahim effendi, az Roznameczi, az budai mufti, kik az főmuftit is corrupálták Murtazán passa kedvéért, hogy az hadak általmenjenek az tengeren és Murta- zán lehessen az fővezér. Én szintén így megmondám Kegmes uram az vezérnek, mi dolog, azelőtt ezek commendálták ezt a dol- got, az kik most bontogatják. Felelék, Murtazán passa az tenge- ren innét volna, most sem bontogatná, aprónként megesméri az embereket s eszébe veszi magát. Az Zöldfikár agát ne hagyja Nagod, mivel ennyére Nagodhoz hajla, kedveskedjék Nagod vala- mivel neki; ez ilyen nehéz dolgokban forgódó távol való szolgál- jára viseljen Nagod több gondot, mert az kik Nagodnak kegyelmes szemei előtt forognak, azokat mindenkor látja Nagod és szüksé- gekről kegyelmesen provideálhat. Barcsai uram megtudja mondani, mit kíván. Az Nagod nekem beküldött leveleit in specie in vis- z-

szaküldettem Kegmes uram az magamnak szőlő hosszú levelén kívül, mivel azután küldött levelében nekem kegyelmesen azt parancsolja Nagod, hogy megtartsam s isten behozván Keresztessi uramat ha ez mostani dolgok közül valami feledékenségből tanúsága nem lehetne is ő kegmének, ezekből informáltathassék, de nem vesz el, kegmes uram; nem félek, hogy az Nagod leveleit Bécsből Nagodnak küldjék, mint az szegény megholt fejedelem idejében hallom, hogy estenek olyan dolgok, hanem isten Nagod kegmes személye eleiben juttatván, in specie akarom megvinni minden leveleit Nagodnak. Adja isten, hogy igen örvendetes jó egészségben láthassam Nagodat. Datum Constantinopoli die 24. Januarii anno 1633.

Nagodnak alázatos szolgálja

Szalánczi István m. p.

(Borítékja egy külön papírból készítve :) Külczim : Illustrissimo principi domino dno Georgio Rákóczi stb. stb. Domino dno mihi naturaliter elementissimo.

Rákóczy kezével : 12. Febr. A. J.

Más kézzel : 24. Januarii 1633. Szalánczi uram.

22. 1633. j a n. 25.

Alázatos szolgálatomat stb.

Kegmes uram immár indulófélben vala Barcsai Ákos uram, hogy Máthé vajdának megadá hatalmas császár az havasalföldi vajdaságot, isten után az Nagod mellette való törekedése is nagy promotiójára lévén, mert tegnap estvefelé küldé be az vezér Telhezben az törökül iratott híreket és felőle való intercessióját is, az kit Nagod nevével írtam volt s im ma meglőn vajdasága. Elnyertem Kegmes uram az ajándékot Nagodtól, kit tavaly kegyelmességéből ígért vala Nagod, ha megváltoztathatom Leon vajdát, mert im nemcsak megváltozék Leon vajda, de sőt az kit Nagod promoveálni akart, annak adá isten bizony nem kevés szenvedés után Kegmes uram, de istennek hála pedig, hogy meglőn, immár mind elfelejtém azokat, csak legyen háladó immár Nagodhoz érte, bizony keresztény ember senki az ő dolgában annyit nem fáradott, nem is efficiált, mint én az Nagod parancsolatjára. Adja isten, legyen háladó Nagodhoz érte és szolgálja háláddal meg Nagodnak hozzája való kegyelmességét. Az úristen stb. Datum Constantinopoli die 25. Januarii anno 1633.

Nagodnak alázatos szolgálja

szolgál, míg él
Szalánczi István m. p.

(*Egy mellékelt papíron :*) Az magok állapotjuk felől Kegmes uram az Tellát, úgymint derekas hadra való készületedet, az mint kezdettek vala hirdetni, még meg nem kiálták, nem hiszem, hogy derekas hadok legyen, mivel sokfelé való vigyázásoknak kell lenni. Odaáltal az tengeren túl az mely zorba Spahoglanok támadtanak volt, czilalivá akarván lenni, úgy mint Urum Mehemed, az öcsöce Urum Ahmed, Bichyakzi Ogli, mind azokat az hatalmas császár jó szerencséjére megverték, magok is mind az három szorba elveszett, hanem egy köse sebán praevaleált egy Nohai nevű hegleri bégen kit ugyan vezérséggel bocsáttak vala ki, de az lévén kisebb zorba az többi között, az sem maradhat sokáig, most is csak megcsalta Nohai pasát. Nem tudom, az vezéreknek való ajándékot mint rendelte Nagod és mennyére való leszen, de noha múlnak is igen az vezérek, de úntalan esmét szaporítja az hatalmas császár őket, most esmét tizen vadnak. Kegmes uram az én innét való szabadulásom messze haladt, ki miatt az adósság növekedik rajtam, mert ma harminczegyedik napja, hogy mind kölcsön pénzzel élek. Az szolgálímnak karácsonban eltelvén esztendejek, némelyiknek pedig még azelőtt, az elmúlt esztendejekre is még minden adós vagyok karácsonról fogva, immár mind újabb fizetésért szolgáljak. Ha Nagod azt fogja parancsolni, hogy Keresztessi uramat megvárjam s ő kegmével együtt menjek ki, az mint látom Kegmes uram, hogy jó ő kegme, pünkösdre alig mehet ő kegme ki, kibem majd félesztendő telik ismét, az lovaim s az mellett való szolgálím beérkezvén, annyival öregbedik az költség is, itt több költségem leszen, többet kell költenem, az ruha is naponként viselődik, az hazúl hozott ruháimat bizony elviselem, ruha nélkül sem lehetek Kegmes uram. Nagodnak alázatosan könyörgök Nagod kegyelmességéből provideáljon kegyelmesen úgy reám költség dolgából, lehessek elégséges ez Nagod szolgálójára és parancsolatjára, énnekem Kegmes uram nincs semmi jövedelmem itt benn, akárkinek mint szolgáljak, mindenekben megfogyatkozom, csak az Nagod reám terjesztendő kegyelmességéből élhetek.

Külczim : Illustrissimo stb. Georgio Rakoczi stb. stb. dno dno mihi naturaliter (elementissim)o.

Rákóczy kezével : 12. Febr. A. J. 1633.

Más kézzel : 25. Januarii 1643. Szalánczi István.

23. 1633. febr. 19—22.

Isten ő felsége minden üdvösséges jókkal áldja meg Kegyelmedet.

Akarván az vezér Kegyelmed két(?) levele által kívánt aka-

ratjának eleget tenni, ez estve érkezék levelünk Eperjesről követtinktől, kik közül in in specie Kapi uram levelét beküldtük, kiből Kegyelmed világosan megértheti, az vezérnek és Cornelius uramnak is értésére adhatja, az muftinak is, hogy csak Munkácson forog az dolog; ha ezt mi megadjuk, megleszen az békesség s ha nem, elkezd múlni: azért minthogy ők csak méltó okot kerestének az némettel való frigy felbomlására, im jelen vagyom; noha bizon ezenkívül is elég vagyom. Kegyelmed azért mindjárt szemben levén az vezérrel, muftival, proponálja az dolgot; mert elsőben is az munkácsi dolgot akarnók általvinni, az üdő rövid hozzá; míg mi az portára minden dolgot beküldenénk, addig itt sok dolog múlik el. Császár részéről is nem akarnak várakozni. Lásuk, mit akarnak? Ha azt akarják, hogy megtartsuk Munkácsot, az hadak mindjárt üljenek fel halogatás nélkül, tatár segítségre legyen, induljon meg; az ki szerdal (= szerdár) leszen, jöjjön Egerhez, nyúljunk körmös kézzel az dologhoz. Bizon ha most serénkedünk, úgy forgolódhatunk, nemcsak Munkács, de több is miénk leszen; ne gondoljunk az üdő alkalmatlan vagy szűk voltával. Az lengyeleknek is adjanak gondot az határok által, felehdessék el az idevaló gonosz szándékot. Kegyelmed ugyan megmondja az vezérnek, muftinak, protestáljon róla: ha három hét alatt választunk nem leszen derekasan, az hadak fel nem ülnek, mi reánk ne vessenek, ha Munkácsot meg kell adnunk és megbékélnünk kelletik római császárral; addig az három hétik (*sic*) talán elvontathatjuk az tractát, de azután mi továbbra nem felelhetünk. Cornelius uram Hágával is communicálja Kegyelmed ezen dolgot, ő által(a) is lássa Kegyelmed, mire viheti őket. Az válaszadással segítségfelültetéssel ne késsenek, mert mihent az tracta elbomlik, mindjárt kardhoz kell nyúlni. Mi pedig hogy dolgunkat csüggőben hagyjuk, emitt csak reménsséggel és biztattással tartsanak, itt se végezzünk német császárral, az csak lehetetlen dolog Szalánczi uram, mert egyiknek meg kell lenni. Lehetetlen dolog az, hogy mindennél beküldhessünk az portára, mert az sok időt foglalna be. Im értik bizonynyal: Munkácsot kívánják, ha megadjuk, kész az békesség, ha nem: kardhoz nyúlnek, avagy most csendességben lesznek, várván az idő alkalmatosságátul, kit mi arra nem halaszthatunk. Azért Szalánczi uram, csak hamar és késedelem nélkül való választ kívánjon Kegyelmed. Ha meg kell tartanunk, mindjárt-mindjárt induljon egy szerdár egész derekas haddal. Hol nem, [ha] halogatják, mi reánk ne vessenek, ha megadjuk, kit bizon Erdély az hatalmas császár kárával fog megérzeni jövődöben.

Az hírek mostan is azok, újulnak [sokat] és bizonyíttatnak, kiket Kegyelmednek nem régen írtunk. Az bizonyos: minden derekas, hada ő felségének császárnak Austriában Bécs körül

vagyon, nagy dúlságot cselekesznek, az felső hadak utána nyomó-
kodnak. Az lengyel király koronázatja 6 Februarii haladott volt,
mert igen hirtelen betegség tanálta volt, ki miatt, úgy írják,
elméjében is megfogyatkozott volna. Minden órában várjuk Kra-
kóból szolgálínkat. Értésére adjuk Kegyelmednek a mit értünk.
Mi ezen mai nap az budai vezérhez emberünket bocsátottuk,
értésére adván mindeneke; de mi ahoz nem sokat bízunk, mert
talán nem is (??) ha az budai vezérnek mondanák. Kegyel-
med válaszáddal ne késsék, minél hamarabb érthessük mit
akarnak. Datum Albae Juliae 19 Februarii 1633 hora 5. mane.
G. Rákóczy m. p.

Kegyelmednek az leveleket előbb meg nem indíthattuk,
hanem im most 22. reggel. Ez idő alatt im csak tegnap is ezek
az hírek érkezének, hogy az Saxo Boroszlóban volna és egész
Silézia már övék volna, sőt hogy egy Mezerics nevű morva város-
kában, ki Lednicze várunkhoz csak 5 kis mélyföld, meg hogy
Ién nevű morva városkában is, ki ugyanazon várunkhoz 3 mély-
föld, ezer-ezer fegyveressel szállott volna be az saxoniai elector;
másfelől az vajmári herczeg Prágát megvőtte volna és immár
Csehország övék volna. Ezeket bizonynyal írjuk, de Kegyelmed
ugyan még ne hirdesse, csak 4 nap alatt is meg fogjuk hal-
lani. Ez bizonyos: császár ő felsége hada Bécs körül vagyon
Austriában nagyon rosz állapattal. Zólyomi uram oda akar-e
menni vagy mit akar? nem úgy kezdette volna magát viselni az
mint illenék és kötelessége tartaná; 18. Februarii az Faragó
kapitánysága alól 50 lóval szökött el az hogy ő kegyelme hivatta
volna magához; ha így leszen, bizon nem fogja hasznát venni s
bizony az úristen megbűnteti. Kegyelmetek ottbenn ugyan vigyáz-
zon és mindenfelé szeme-füle legyen.

Mi úgy hisszük, ha Munkácsot kivehetnék kezünkéből, bizon
annál keményebben viselnék magokat ez kétség úgyis az
békességre. Ezt Kegyelmed ugyan considerálja. Szalánczi uram,
mert nagy ratio.

Im most is érkezék levelünk reggel 8 órakor; azt írják
benne, Rákóczy Pál uramnak írtak Bécsből az paterek egy leve-
let, kiben ezen szókkal írtak: nostri Misniam, Saxoniam, Bohe-
miam, Alsatiam, Silesiam, Hassiam deseruerunt.

Külczim: Generoso Stephano Szalánczi de Mihályfalva, in fulgi-
dissima porta Ottomanica continuo oratori nostro etc.

Kívül Szalánczi kezével: Anno 1633. die 11. Martii allatae per
Petrum Buda aulæ familiarem geu. dom. Pauli Keresztési Albae Juliae
22. Febr. datae.

(A külczimet kivéve egészen Rákóczy írása.)

24. 1633. feb. 23.

Alázatos szolgálatomat stb.

Kegmes uram Juszuf aga uram 13. die hujus Februarii érkezék be, kinek jövetele az követ nélkül nem kevés idegenséget nemze az emberek szűében, ki noha Nagodtól idegen kedvvel jött el, az mint Demjén Ferencz uramtól meg is izente Nagodnak (az mint nekem mondja) de itt Nagod felől nem mond gonoszt. Strassburg uramtól levelet hozott Cornelius Haga uramnak, de istennek hála, nincsen egyéb gonosz benne, hanem panaszolkodik, hogy Conelius uramnak egy levele sem jut kezében, kin Haga uram is igen búsul, panaszolkodik, nem tudja, miért nem lehet hitele Nagodtól, holott bizonyít istennel, hogy az Nagod igaz kereszténységéért szintén úgy örül az Nagod jó szerencséjének s igyekezik az Nagod dolgainak promoteálásában, mint tulajdon az maga urai dolgainak. Ha az német fejedelemasszony Erdélyben való vissza-jövéseben fáradott, azt is nem egyébért cselekedte, hanem hogy az felett az svécziái király ő felsége és Nagod között valami gyűlölség ne szálljon. De mivel immár ő felgét is oly helyre viték, az honnét való kiszabadulása felől nincsen reménség, ezután az felől sem kételkedhetik Nagod hozzája. Ezen kívül azt mondja, hogy Strassburg uram sok jókat ír Nagod felől, mind az urához való jóakarattja felől s mind penig az uráért az mit Nagod ő magával cselekedik mind adományával s mind egyébképen, mivel ettől féltem Kegmes uram, az beküldött leveléhez képpes vigyázásomnak is kellett reá lenni. Juszuf aga uramtól is kérdezkedtem felőle, tudván, hogy az vezér ő naga is kérdezkedik tőlle, akarván holmit expiscálni felőle, de ő neki is mind igen jókat beszéllett és igen contentus minden állapotjában az Nagyságod hozzája való jó akaratjával. Így szól és igen dicsérte Nagyságodat, az vezérnek is úgy izent Nagyságod felől. Irta Haga uramnak azt is, hogy az munkácsbeli javai felől az német fejedelemisszonynak Nagoddal compositióban indúlt volna, reménsége az, hogy ki is adja Nagod az svécziái királynak és brandenburgumi electornak minden javait. Az fővezérnek is küldött levelet, de azt az Cornelius Haga uramnak küldött levelében includálván, Haga uram az maga tolmácsával fordította törökre s úgy adta meg az vezérnek ő maga, nem jöve Zöldfíkar aga kezében, hogy érthessem, mit írt. Ad reprobandum hogy megpróbálja, hogy igazán fordították, kikérheti vala Zöldfíkar aga, de mi Kegmes uram az Keresztesi uramék késések miá csak eleiben sem merünk már az vezérnek kerülni. Nem tudom Kegmes uram, mi lön oka az ő kegmek késésének, de minemő nagy gonoszára vagyon Nagodnak az ő kegmek késése, én meg nem tudom írni Nagodnak úgy, hogy

írásom búsulása nélkül lehessen Nagodnak s én nem is írok, Barcsai uramat kértem volt, hogy megmondja Nagodnak, azólta pedig mennyére irritálódtak, bölcsen megítélheti Nagod.

Az Juszuf aga érkezése után másodnap, úgymint die 14. Febr. ikindikor érkezék budai vezérnek egy Abdi aga nevű főembere, az ki magának is atyjafia az budai vezérnek, az temesvári Murad passával pedig mind egy, ilyen állapattal, hogy Nagod az budai vezértől magyarul tudó embert kívánt be, az kivel Nagod tolmács nélkül beszélhessen, az budai vezér Musztaffa békét az budai teffter tiháját küldette be Nagodhoz. Ez mellett commendálja az állapotot, hogy most jó volna az hadakat indítani. Az elmúlt esztendőbeli negligenciájáról menti magát Nagoddal, hogy ők az hadakat összevgyűjtötték volt, de Nagodon múlt el, de az vezér ex fundamento értvén az dolgot, tudja, kin múlt el. Végteére jött ilyen állapattal is, hogy az szolnoki bék Moharim passa, az budai vezérnek s ennek az bejött agának is ilyen levelet írt, hogy Zólyomi uram ő naga Debreczenben jött s onnat ő neki egy levelet írt, kiben ő tőle atnahmét, hittel való assecutoria levelet kért, hogy Budára felmehessen az vezérhez, kin egyebet nem ítélt, hanem fejedelemséget kívánt, azért akar Budára menni s Nagod az követ beküldését az adóval azért halogatja, hogy mivel az Nagod jószági az Német birodalomban vagyon, azokat féltvén az német császártól, nem akarja viselni Nagod az fejedelemséget, hanem ő nagánakadja. Moharim passa atnahmét nem adott, hanem úti levelet küldött és várja az budai vezér, mert minden okvetetlen felmegyen Budára, kiről az budai vezér tanácsot tartván, azt találták, hogy be kell fogadni, mert ha oda be nem fogadják, az német pártra megyen. Azt commendálják az vezérnek ő nagának ide be, hogy ez igen jó dolog, ebből ő naga az országra semmit meg ne halaszson, hanem mihelt Zólyomi uram Budára érkezik, ezután mindjárt más postája is jű az budai vezérnek erről az az dologról. Az beérkezvén, az vezér ő naga küldjen botot, zászlót Budára s parancsoljon Bosnára s az több passáknak, békeknek is, hogy mindjárt felüljenek s az fejedelemségre bevigyék Erdélyben Zólyomi uramat. Mely dolgot megértvén Kegmes uram, Nagodat esmervén természetiben, hogy méltóságát másnak nem engedi, Zólyomi uramat is Nagodnak mindenekfelett legelsőbb, hitelesb, és érdemesb szolgáljának tudván lenni, oly dolgot sem érttettem, az kiből ő nagának ilyen dologra ok adattathatott volna, az Moharim passa expositója is csak kétséges, vártam, hogy talám az vezér is jelent valamit, magamtól nem indíthattam itt is, hanem vigyáztam az emberek elméjére. Az Nagod agáival discourálván mindennap az dologról, juta ilyen is eszemben, hogy mivel az istenben elnyugodt gróf halála után Ecsed vár kíváltképpen való gondviselést kívánna, ki hogy Nagod neve alatt legyen, nem akarja

Nagod, hanem mivel ő naga jure affinitatis jussát is praetendálja talám Ecsed várához, azt akarván oltalmazni Zólyomi uram ő naga, talám azért indúlt fel, vagy akar felmenni olyan állapattal, az mint Abdi aga hozta az dolgot. Nem merek semmiképpen előbb írni Nagodnak felőle, mivel ilyen nagy dolgot nem is merek kire bizoni, hanem várván naponként Nagodnak is emberét (de abból is boldogtalan vagyok, mert valamikor az Nagod levele, embere kívántatnék, soha nincsen olyankor, vigyáztam az postára is az kinek Budáról kellene jűni az Abdi aga vélekedése szerént, az Nagod agáival discurrálván, hol mit juttattam eszekben, hogyha valamiképpen nállam nélkül az vezér hivatná őket, tudják mint informálni az vezért ő nagát addég, az még magamat hivat. Jól is esett, mert tegnapelőtt hivatta az vezér őket. Zöldfikár aga nem mehetett, mert igen beteg volt, csaknem meghala, hanem Juszuf aga ment volt. Kérdezkedett tőle az dologról, kérlette azt is, ha értem-e én az dolgot s mit mondok hozzá s Juszuf aga megbeszéllette neki, az mit ő nekiek beszéllettem volt s az fővezér is azt mondotta, hogy ő nagának is semmi dolognak tetszik, csak érkeznek hamar az követ az adóval s ezután azféle kívánsági ne lennének Nagodnak, hanem mindenkor küldené idején be Nagod az adót, mert hatalmas császár abból esméri minden híveinek igazságokat, ha idején s kedvesen, vonakodás nélkül küldik meg szokott adajokat, de mihelt az felett vonakodik valaki, ottan kétséges annak állapotja. Kérlette az követ jövetele felől mit mondok én s miólta érttettem az Mustaffa bék Nagodhoz való jövését. Mivel egyebekből immár mind kifogytam, arra vetettem, hogy azt várattja Nagod, hogy tudja követit mindenekről voltaképpen informálni s megmondotta s az vezér ő naga azt mondotta, hogy nem jó, mert ha az adó ittben volna, annak ittben létében Nagod mindenekről írhatna és mindeneket jobb módjával is vihetne végben, de az még ő naga leszen ebben az állapathban, ne adja isten, hogy Erdélynek semmi állapotjában bántódása legyen. Így Kegmes uram, mivel immár az vezértől is emlékezetet hallottam az dologról, nem ítélfhetem semminek az dolgot, hanem így, az mint az dolgot érttettem, meg kelle Nagodnak jelentenem. Ezen alázatos levelem megadó magyar secretariususa Máthé vajdának ő nagának, itt lévén nállam szálláson, izenék Máthé vajdának tőlle, hogy igen szükséges volna írnom Nagodnak, ha egy hiteles emberétől megküldhetné Nagodnak. Kérdeté, mi az dolog, öreмест elküldi ettől. Micsoda dolgot adtam eleiben, megértheti Nagyságod, de ezt az dolgot nem tudja, sőt írt is Zólyomi uramnak. Ezután immár minden órában azon leszek Kegmes uram, hogy az vezérrel ő nagával szemben lehessek és magam informáljam az dologról, minekelőtte beérkeznek Budáról, az posta addég informatus lehessen. Csak érkeznek azonban Keresztessi uram is, ha az dolog

úgy leszen, Keresztlessi uram után igen jó lenne ország nevével s levelével más követét is Nagodnak beküldeni. Ezt könnyű leszen praeveniálni, mert bizony az vezér igaz jóakarója vala Nagodnak, ha az adó késésével el ne idegenítjük. Máthé vajda jól jára kegmes uram, hogy bejöve, itt isten minden dolgát jó karban állatván és az egész portát igen jóakarójává tevén, az fővezér letevén éppen az adót érette kölcsön, az még megküldheti. Holnapután vagy szombaton, úgy mint 26. hujus Februarii kiindul innét, de erről való írással nem terhelem Nagodat, mert ez alázatos levelem megadó secretariusától Nagod minden állapotját megértetheti, hitelt is adhat Nagod szavának bizvást. Az úristen éltesse Nagodat örvendetes jó egészségben stb. stb. Datum Constantino-poli die 23. Februarii anno 1633.

Nagodnak alázatos szolgálja

szolgál míg él
Szalánczi István. m. p.

Külczim : Illustrissimo principi stb. Georgio Rakoczi stb. stb. duo dno mihi naturaliter clementissimo.

Rthkóczy kezével : 13. die Marti A. J. redditae 1633. az.

25. 1633. febr. 25.

Alázatos szolgálatomat stb.

Kegmes uram, ez Nagodhoz küldött kalugyer az elmúlt tavasszal, ezzel, hogy ő pápista, itt az pápista papokat, barátokat és azok által az új francziai követet, német agenst is melléje vévén, az itt való patriarchaságot sollicitálja vala az hatalmas császártól, kiből nem kicsin búsulások is érkezett vala az mostani patriarchának s még Cornelius Haga uramnak is, de végtére az vezér ő naga megértvén az dolgot s eszében vévén azt is, mit halásznak az pápista papok, barátok, az kik az dolognak fő okai voltanak, azokat elűzé innét s ezt az kalugyert az patriarcha kezében adá, hogy azt cselekedje velle, az mit akar. Az patriarcha nem akarván halálában elegyedni, Molduában küldé fog-ságra, de mivel az mostani molduai Alexander vajdaságához nem bízhatik az patriarcha, félti, hogy az vajda változásával elszalad az kalugyer s nem tudja hol tartatni bátorságos helyen, hanem Cornelius Haga uramat kérte, hogy írjon Nagodnak mellette. Haga uram által kéréte engemet is, könyörgenék levelem által Nagodnak, hogy Erdélyben egyik várában adna helyt az kalugyernek Nagod és tartatná Nagod addég, az még valami más mód mutatódik állapotjában. Nem szeghetvén kedvét Cornelius Haga uramnak, mivel Nagodnak ilyen jóakarója, hanem az ő naga kérésére kellették alázatos levelem által Nagodnak könyör-

geni, mivel nagy difficultást sem látok az dologban, sőt ezzel az itt való patriarchával esmeretsége leszen Nagodnak, ki eddig is kívántatott volna. Az üdvezült Bettlen Gábor fejedelemnek nagy esmeretsége volt vele, gyakorta írt leveleket neki. Az kalugyert is penig úgy tarthatják, hogy mostani esmeretsége, ki tudja, Kegmes uram, hol kívántatik, ha ennek az mostani patriarchának szeme elhunyk, mivel igen vén ember, patriarchává lehet ha nem álorczáz és görög hitit meg nem tagadja, mint most, hogy pápistává lőtt volt. Az úristen stb. Datum Constantinopoli die 25. Februarii anno 1633.

Nagodnak alázatos szolgálója

szolgál, míg él
Szalánczi István m. p.

Külczim: Illustrissimo principi dno duo Georgio Rakoczi stb. domino dno mihi nataraliter clementissimo.

Más kézzel: 25. Februarii 1633. Szalánczi István.

26. 1633. márc. 7.

Alázatos szolgálatomat ajánlom stb.

Az Nagod Fehérvárról 9. írt és 10 Februarii íratott kegyelmes parancsolatit ultima ejusdem Febr. hozá meg Székely János uram (késett Kegmes uram, mert megholt az paripája mind magának s mind az társának, az kit Bukuresten melléje adtanak volt) és 1. Martii audientiám lévén az vezértől ő nagától, az mikről kegyelmesen nekem parancsolt vala Nagod, azokat elsőben proponálván, azután az bódog emlékezetű svéciai király halálát is megjelentém. Nyelvvél igen szánják és illetlenül mondják hogy veszett, tudván, mely nagy dologban volt interessatus s azt ez ideig mely bódogúl forgatta, most immár az mikor az dolognak bódog kimenetelit szintén erőleg viselte, az vakmerőséget az alattavalóira kellett volna bízni, meggondolván, hogy halálával minden eddég való munkája egyszersmind felfordúl és semmivé leszen, szívekben pedig örülik. Ennekem igen titkon mondá Juszuf aga, hogy az mikor Zöldfikár aga audientiát kért nekem, kérlette az vezér, ha nem érti-e, mivel jött az posta s mondotta, hogy egyebet nem értett, hanem az svéciai király halála igaz, Roznameczi Ibrahim effendi is jelen lévén akkor (én is ott benn értém vala, hogy bemenék) mondotta mindjárt, hogy hála istennek. Minemű discursusok volt aztán felőle s miért jó, hogy megholt, beszélé azt is, de most arról való írásom olvasásával nem terhelem Nagodat, de az bizonyos, hogy nem bánják halálát, mert rettegték szerencsáját. Hogy Nagod megírta az svéciai király halálát azután történt dolgokkal egyetemben, sőt az harcz és halála állapotját

is hogy in paribus küldette meg, igen kedvesen revé, mondá: hogy noha azelőtt egynehány felől meghozták volt s értették, de mivel eddég minden odafel való állapotokat legbizonyosban az Nagod írásiból értették meg, most ezt is Nagodtól várták. Törökre fordította, mind az harczról való párt s mind az mostani dolgait Nagodnak s az császárnak beküldötte Nagod neve alatt. Keresztessi uram jövése felől kérdezkedék egynehány uttal, hogyha ugyan igaz-e, hogy megindult. Nem tudom Kegmes uram ő kegme is hova késék, még eddig be nem küldé emberét jövése hírével, Székely János uramat azért igen megkaftányozák jövése híréért, Ertvén Kegmes uram Zólyomi uramnak Nagod mellett való létét, hogy az gonosz vélekedés (kit ő naga felől az budai vezér bejött embere Abdi aga oltott vala az vezér ő naga szívében) deleáltasék, panaszolkodásképpen mondám Kegmes uram az vezérnek bízást, mivel tudom, hogy nem is szereti az budai vezért, hogy az budai vezér ő nsga az jó dolgokat, kikről éjjel nappal kellett volna ő nagát tudósítani, sok pirongatására is ő nagának ritkán küldi be s ím rosszat, az kiben semmi nincsen, nem is leszen soha, mely hamar s kedvesen írt volt be s azt az rossz dolgot, mely igen is commendálta volt ő nagának és igen jónak dicsérte. Zólyomi uram pedig, mint igaz fia az hazájának s Nagodnak mindenek felett való igaz híve, Nagod mellett vagyon, az mit felőle ide írtak, hírével sincs és nem hogy ő naga (ki Nagodnak legtökéletesebb és bizodalmasabb híve) cselekedné azt, és az kik cselekedték is néha azelőtt, most azok is egy szíuel megnyugodtak Nagodban s Nagodnak igaz hívei, nem is hallatik semminemű rendtől most semmi panasz istennek hála, Nagodra. Zöldfikár aga is emberül megtolmácsolá, bizony most igaz szolgája Nagodnak, részes, de arra vet, hogy az követ késése miatt nincs orczája, hogy csak ki is mehessen házából. Az vezér csak mosolygá beszédemet s mondá, hogy nem értette s nem tudja, én sem mondám, hogy tudja, mert Juszuf agától kérdezkedett is az dologról. hanem csak azt mondám, hogy közönségesen beszélgeték Abdi aga szavával. Tegnap az budai vezér kapiktihája az vezér házában találkozván lenni Juszuf agát küldém hozzá, hogy csak magától kérdezkedjék tőle erről az dologról, mivel elérkezék az posta Budáról, az kit Abdi aga utánna vár vala, ugyan szemem láttára sokat beszélgete velle s az kapiktibája így beszéllette, hogy nem úgy írta volt az ura az Zólyomi uram állapotját, hogy fejedelemiséget kívánna, hanem Nagodnak az német császár birodalmában lévén jószága, az okon nem akar Nagod fegyvert fogni német császár ellen s Zólyomi uramat ő nagát azért hívja Magyarország s azfelől akar felmenni Zólyomi uram Budára. En úgy veszem eszemben Kegmes uram, hogy Moharim pasa háló előtt halászott volt s azért nem foghatott halat, noha azt írta, hogy Zólyomi

uram kívánt athnamét tőle s ő csak útilevet adott, de talám inkább ő hitta Zólyomi uramat levele által, azt remélvén, hogy mindjárt reáveti az felmenésre s úgy írt volt Budára, vagy mint, mert olyan követség budai vezértől ide az portára ok nélkül nem lehetett Kegmes uram. Abdi aga 14. Febr. érkezék 12 nap jött ide, indulása Budáról 2. vagy 3. Febr. lehetett, az levél Budára való felmenésében s ott arról való tractában telhetett egy hét s az tájban Zólyomi uram Nagoduál volt, nem Debreczenben, az mint Moharim pasa írta volt. Így is megtetszik Kegmes uram, hogy Moharim pasa latorsága. Mivel az vezér előtt lőn Kegmes uram Székely János uram is, mikor ez dologról emlékezmem kelle az vezérnek, hogy érkezék is ő kegme, kérdezkednem kellett, mivel bizony nem keveset búsultam azelőtt az dolgon. Érti ő kegme is az dolgot, Nagod informálja ő kegmet kegyelmesen, mint kellessék ő kegmének ez dologban magát viselni, tudom, nem keveset fogna búsulni ő naga rajta, ha megértené. Cornélius Haga uramnak jelentvén az svécziai király halálát s az harczról való párt is hogy mutatám, keservesen búsula, egynehányfelől értette azelőtt, de még eddég mind reménség táplálta, most immár deficiála minden reménségében. Azt mondja, hogy bár az ellenség triumphált volna, csak maradott volna meg élete az királynak, restaurálta volna esmét dolgát, de nincs immár az az ember, az ki azokat az unitus fejedelmeket olyan stricte manuteneálhassa, eddég is megszakadoztanak volna azok, mert még életében is csak győzedelmes állapotjával nem tarthatta volna meg őket, ha bölcsességével nem viselte volna. Az mostani generalis ha vitézségével és jó szerencsájével elérné is az megholt királyt, de nem leszen olyan auctoritása, vár az brevectiai gyűléstől, ott micsoda fundamentumot vethetnek. Itt ilyen hírek viseltetnek az német császár keresztyén jóakarói között, hogy az lengyel király az német császár leányát veszi, immár el is jedzette. Az spanyol király gardinál öcscse is letévén az gardinálisságot, az bavarai herczeg leányát vette és az Fridericus electorságát adta az leányával. Im Cornélius Haga uram is írt Nagodnak, Nagod kegyelmesen bővebben érthet. az maga írásából. Az patriarcha is írt Nagodnak, elsőben Nagodnak esmeretségében akar esni, azután ezen is kéreti Nagodat, hogy ez tavasszal az mely kalugyer patriarchaságot követ vala itt, ki pápistává tévén magát, az francziai követet s az német agenst is melléje vévén, nem kevésbé confundálta vala itt az keresztyén oratorokat, de erről Nagod az Cornélius Haga uram leveléből és az maga leveléből világosan ért, végtére ennek az patriarchának kezében adá az porta, szabadságot adván neki, hogy akár m[it te]gyen véle. Ez Molduában küldé fogságra, de mivel nem igen bíznak az Alexander vajdaságához, félnek, hogy az vajdaság változással amannak szabadulása ne

essék, hanem Nagodhoz esett az patriarcha, azon kéreti Nagodat, hogy Erdélyben egyik várában adna helyt neki és kegyelmesen viseltetné gondját, az még valami állapot mutatódik dolgában. Immár biztában elküldött Molduában érette, hogy mindjárt vigyék Nagodhoz, azon emberi ezen dologról nekem is alázatos levelemet viszik Nagodnak. Nagodat most ezen kéreti, hogy Nagod parancsolná az háromszéki kapitánnak, hogy beérkezvén az Nagod ditiójában, adatna embereket az patriarcha emberi mellé, az kik késérnék oda az patriarcha embereivel, az hol Nagod helyt adat neki. Az mely német írást küldé Nagod és parancsolja kegyelmesen, hogy magam esmét visszavigyem Nagodnak, ugyan most megküldém Kegmes uram, mert ezt az dolgot Barcsai uramtól is beküldvén Nagod, törökre fordítva adtam vala be az vezérnek igen szép commendatióval, most nem ítélem szükségesnek beadni és újonnan őket velle terhelni. Akkor is azon német írást ugyan Barcsay uramtól esmét vissza küldtettem Nagodnak. Az cantuariai archiepiscopusnak íratott levelét énnekem nem hozzá(k) Kegmes uram, valamint esett. Tegnap hivata Kegmes uram be az vezér, mondá, hogy mivel Nagodtól levele nincsen, ő sem ír Nagodnak, hanem az mint Nagod meghitt, ő is meghiszen, hanem ő naga szavával Nagodnak sok köszönetét és igaz barátságát írjam s köszönjem ő naga nevével Nagodnak az odafel való állapotokról igaz hírrel való kedveskedését Nagodnak. Kévánta volna ő naga s hatalmas császár is, hogyha Nagod az lengyelek állapotjáról is tudósíthatta volna: az új király megkoronáztaték-e és egyese választásán az egész ország, muszkákkal való állapotjok miben vagyon, harcok lött-e, Smoliuczkát megvehették-e s meny nyiben vagyon állapotjok? Az minemő dolgokról Nagod megtálatotta az vezért ő Nagát, arról ezt hagyá, hogy írjam Nagodnak, hogy az minemő hosszú írással való levelet küldett Nagodnak az innyaadó hiteles szolgájától Nagodnak az tanácsból iratott, most sem változtatják ezt meg, hatalmas császár megírta Nagodnak, hogy csak ő hatalmassága híre nélkül ne cselekedjék Nagod, valamint az erdéli fejedelemségében az magyarországi uraságában is szintén úgy megöltalmazza Nagodat. Ő naga is megírta az hosszú írással való levelében, hogy Munkácsot nem engedik, hogy megadja Nagod. Az békesség-tractálui felküldött emberinek megparancsolja Nagod Eperjesre, hogy öt-hat nap alatt az békességre mindjárt ne menjenek s ne végezzenek, hanem az német császár részéről kiadott articulusokat renddel leírván, Nagodnak aláküldjék, kit Nagod tanácsival erősen megruminálván, hatalmas császárnak igen sietséggel beküldje és megírja Nagod, melyik articulusban mit nem szeret s abból az Nagod kívánsága mi volna, hogy így érthessék meg német császárnak hozzájuk való igazságát, mert ha Erdélyt akarja háborgatni

német császár, hatalmas császárt háborgatja; ha pedig méltók lesznek kívánsági német császárnak és Nagod is megnyugszik országával rajta, azt is írja be Nagod, abból aztán igazságát esmérík német császárnak hozzájuk és úgy az békességtől nem tiltják oztán Nagodat, sőt igen ajánlják, de külemben az német császárral való békességet meg nem engedik. Ezen kívül is mindenekből ahoz az hosszú írással való levelekhez tartsa Nagod magát, mert abbeli írásokat meg nem bontják semmi részében. Minden articulustokat beküldeni nem lehet Kegmes uram tudom, de az mit beküldhetne Nagod benne, nem ártana talám, azzal nagy kedvet s hitelt találna Nagod nállok. Az hol Nagod azt kívánja, hogy egyáltaljában resolválják magokat, hogyha hadakozni akarnak-e, vagy azt várják, hogy az másrésztől kezdjék el, erről ezt hagyá, hogy írjam Nagodnak, hogy mivel az svécziái király megholt, az odafel való hadakozásnak állapotja miben maradjon, hadakoznak-e mégis, vagy megbékélnek; az mely gyűlés hallatik az király halála után hogy lött, arra Nagodnak igen szorgalmatos vigyázása légyen, mert abban az gyűlésben válik el állapotjuk, vagy hadakozásra, vagy békességre leszen, ő naga úgy értette az itt való követektől, és az mi bizonyost arról ért Nagod, egy nappal előbb ő nagának értésére adja Nagod. Strassburg uramot pedig immár Nagod ne tartóztassa, hanem ha más úton nem lehet is, Velencze felől felbocsássa Nagod, mert kívánatit, hogy az mint az svécziái király ő nagát az hatalmas császárhoz beküldette volt, úgy az mostani új generalis is követit küldje hatalmas császárhoz. Ezek után az ottfenn való gyűlés állapotjának jól végére menvén, az német császár Eperjesre tractájában való kívánságát is megértvén, Musztafa békét is az budai tefter tiháját minden órában várja be, jövése hírével immár posta érkezett, ő tőle is megértvén az Nagod akaratját és Nagoddal való végezését, itt nem késleli, hanem ugyan innét egyenesen Nagodhoz küldi és így mindezeket az dolgokat jól megértvén, ezekből oztán Nagoddal együtt az mit jobbat találnak, azt kell cselekedni. Mathé vajdával az Nagod parancsolatja szerént nem beszélhetek, mert az nap reggel ment vala el, az mely nap Székely János uram érkezék, hanem isten hozzája juttatván Kegmes uram hazamenésében, az Nagod parancsolatját declarálom ő uának. Itt az mely submitse izent nekem boéri által, teljességgel Nagodtól akar dependeálni, sőt szándéka az, hogy első alkalmatossággal Nagodhoz küldjen mindjárt és Nagoddal derekastképpen végezzen s kedvét keresse Nagodnak mindenekből, mert isten után fejedelemségét Nagodtól tudja, azt izente nekem minden izenetiben. Juán vajda be nem jöve Kegmes uram s oda bizony az vajdaságot nem küldik neki. Úgy veszem szemben, hogy az öcsce ijesztgeti, idegeníti Moysin vajda s az bizony nem egyé-

bért cselekedni, hanem magának halász. Valóban sollicitálja most az molduai vajdaságot, nem tudom, mit efficiálhat, mert az nagy mód nélkül való fősvénységeért kevés barátját látom. Engemet is találtatott vala meg, de az minemű levelet küldött vala, hogy Nagodnak mivel akar lenni, az levél csak imez-amaz léába való conditiókkal vala írva s visszaküldém neki. Hanem egy Nyagul vajda nevű havasalföldi Baszárába vajda fia talált meg kegmes uram, ki Máthé vajdának atyafia, mivel az Máthé vajda anyja is az nagy Bessárába vajda leánya volt, ítélem, Máthé vajda is megtaláltatja Nagodat felőle, ennek az Nagod kegyelmessége ebben kívántatnék, hogy Abaza pasának commendálná Nagod Máthé vajdával együtt, írna ő naga ide be, commendálná. Itt benn ez elég esméretes ember minden rendeknél, meg is adnák az vajdaságot mindjárt neki, de az országtól félnek, hogy be nem veszi s úgy járnak véle, mint az ifjú Radullal, hanem az országnak kellene commendálni s Abaza pasa oztán úgy írna be ide, hogy az ország kívánja s beveszi s ennek mindjárt meglenne dolga. Ha pedig Máthé vajda nem írna is Nagodnak felőle, Nagod kegyelmesen írjon mellette Máthé vajdának, fogadása szerint törekedjék mint Abazánál s mind az országnál mellette. Ennek görög complicesi nincsenek, bár attól ne félne Moldua országa, nem gyermek s igen jámbor is, én ennyi tökéletességet, valamennyi vajda itt benn vagyon, mindazokban sem találtam, az mint ebben. Mind olálhúl, magyarul levelet adott rólla, hogyha isten bevinné, Nagodnak mivel igyekeznék lenni, im az magyar levelet beküldtettem Nagodnak. Az olálhúl íratott levele nállam vagyon, magammal viszem meg, isten azt adván érnem, hogy kimehessek. Nagod parancsolna Keresztessi uramnak is felőle, hogyha miben megtalálja, lenne segítséggel ő kegme neki. Hogy Nagod kegyelmesen szabadságot adott, hogy Keresztessi uram előtt kimegyjek, azt Nagodnak nagy hálaadással meg igyekezem szolgálni. Ugyanis nem kevés sanyargata Nagod Kegmes uram, írásban sem találná ember, hogy Erdély kapiktibája ilyen sokáig lakott volna itt benn, mint én. Késén esik az szüret most Erdélyben Kegmes uram, de mindezekről is örömmel emlékezném. ha szüretre mehetnék haza. Az Nagod parancsolatja szerint Belléni urammal járok Kegmes uram, csak valamiképpen ő kegme felettébb meg ne szeretné itt való lakását. Hogy Nagod kegyelmesen költséget küld, hálaadással igyekezem megszolgálni Nagodnak. Bizony örömet értettem volna Kegmes uram, mennyit kell ő kegmetől várnom, mert az szükség nagy rajtam, csak adósságomat szolgálímnak való adóssággommal együtt száz tallérral meg nem érem, csak az eddég valót: mindennap étellel, itallal szokott pengig ember élni, magam hasznomra Kegmes uram eddég való kegyelmességét Nagodnak bizony nem fordítottam. Isten haza vivén, kegyelmesen experiálja

Nagod rajtam, egy napiszámos estve mikor szállására megyen, étén itán kiül napi bérít hazaviszi, de én az két esztendőre is csaknem üresen megyek Kegmes Uram, mind az két esztendőre sem adák meg Kegmes Uram szolgálím ruházatjára való posztót, se magamnak, nola kegyelmesen megparancsolta vala Nagod. Az mikor eljövék, akkor is az nélkül jövék s tavalyi szolgálím esmét az nélkül jöve. Toldalaghi uramék sem adtak Kegmes uram itt-benn létekben egy batkát is énnekem, hanem kegyelmességéből deputált hatszáz forintot, dutka számra tudva, az mint Nagod parancsolta vala, az itt-benn maradott kéneső árából vettem ki, de az is károsan esett Kegmes uram, mivel minden dutkán két pénzkar esék, csak négyszáznolczvan forintot tött. Házi uramról Nagod ne ítéljen engemet, mert ő kegmének otthon harminczad volt kezében mind addig, az még haza ment, az hatszáz forint után az német fejedelemasszony másfél száz aranyat küldött ő kegmének, Bettlen István uram száz tallért, Nagod kegyelmesen kétszáz tallér adósságát fizettette meg. Ezeket én nem panaszkodásképpen írom Kegmes uram, mert az Nagod kegyelmességében igen erősen bízom, hanem hogy tudja Nagod kegyelmesen, hogy meg nem adták és számban ne adják Nagodnak. Ha kevés Kegmes Uram az költség, az kit Keresztessi uramtól küldött Nagod, első bejövő szolgáljától küldhetne Nagod, talám az úton találhatna valahol, ha itt-benn nem érne is, lenne mivel kimennem, háladással megszolgálom Nagodnak. Az úristen éltesse Nagodat sokáig örvendetes jó egészségben, méltóságos állapotjában napról napra nevelje és adjon jó szerencsét Nagodnak minden dolgaiban. Datum Constantinopoli die 7. Martii anno 1633.

Nagodnak alázatos szolgálja

szolgál, míg él
Szalánczi István m. p.

Külön czédulán: Az magok állapotjáról Kegmes uram most veszteg vadnak, nincs semmi oly új hírek, az tengeren által való menések híre is lecsendesedék. Látom Murtazán passának eléggé járnak emberi, de semmi bizonyost nem érthet ember, nem hiszem, hogy felvehesse őket, ha más valami bizonyosb dolog nem occurral annál, az kit ezelőtt alázatosan megírtam Nagodnak. Kegmes uram megfogytokozván Székely János uram az útitársban, ma, úgy mint 8. Martii meg nem indúlhata, hanem holnap nona Martii jó reggel indúl meg, adja isten, hogy találja Nagodat örvendetes állapotban és üdvességes jó egészségben.

Külczim: Illustrissimo principi stb. Georgio Rakoczi stb. stb. domino dno mihi naturaliter clementissimo.

Ruhóczy kezével: 25. Martii redditae estve A. J. 1633. (Az évszám kitörölve)

Más kézzel: 7. Martii 1633. Szaláncei István. Cum inclusa rescripti minuta.

27. 1633. márcz. 7.

Generose domine mihi observandissime, servitiorum meorum paratam semper commendationem, minden üdvességes jókkal áldja meg isten Kegdet, ez mostani útját is igen jó szerencsésé békességessé tévén, hozza igen jó egészségben.

Székely János uram ultima Febr. érkezvén, megadá az Kegd levelét, melyet igen kedvesen láték. Bizony sok ideje is, hogy ilyen írással való levelét kívántam Kegdnek látni. Nem is tudok vala immár mit cselekedni az emberek előtt az Kegd késése miá, ha az Székely János uram jövetelivel isten meg ne látogasson, bizony uram nem csak megunták az emberek várni Kegteket, de szintén reménség kezd vala szűkekben szállani, szinte gonoszt kezdettek vala gondolni. Még most is azt kérlette az vezér tőlem, hogyha ugyan elbigrá-e az Kegd jövetelit, hogy immár megindult és útban vagyon Kegd? Az Kegd levelét mutattam oztán, bizonyította Zöldfíkar aga, hogy Kegd levele, mert esméri az Kegd írását. Egyéb állapotokról nem terhelem írássom olvasásával Kegdet, isten behozván Kegdet, mindeneket experiálhat. Kévántatik ez Kegdtől, hogy az mennyire isten s az Kegtek állapotja s erején engedi, continuálja Kegtek útját, mivel ilyen nehezen szenvedik késését Kegdnek. Én az vezérnek ő nagának ad 11. vel 12. diem mondtam, hogy be fog érkezhetni Kegtek, de ha lehetne bár elébb lenne, mert Mustaffa béket az budai tefter tibáját (az ki urunknál volt az napokban) minden órálan levájja az vezér, immár posta is jött jövelele hírével. Azt akarná az vezér, hogy ittben érné Kegd, mivel nem fogja késleltetni ittlen. Akarná, ha ottben létében érthetné az Kegd követségét is, mert úgy lehet, hogy innét urunkhoz fogja elébb küldeni, onnat megyen baba Budára. Kőrössi István uramnak ő kegnének szolgálaton at ajánlom, uram ő kegnét kérem, megbocsásson, hogy ő kegnének privátim nem írlatom levelet, bizony nem érkezem. Tartsa meg isten Kegteket jó egészségben és hozza békességes állapotban be. Datum Constantinopoli die 7. Martii anno 1633.

G. Dnis Vrae

servitor paratus
Stephanus Szalanczi m. p.

Külsőim: Generoso domino Paulo Kerestessi de Nagy Megyeri
Tibi dni dñi principis Transilvaniae etc. dni mei clementissimi consilario
presidenti ac id fulgidissimi inperatoris Turcarum portam suppremo
legato etc. Domino mihi semper observandissimo.

Rákóczi kezével: 25. Mart. A. J. redditae estve 1633.

Más kézzel: 7. Martii 1633. Szalánczi István.

28. 1633. márcz. 13.

Isten ő fölge minden idvösséges jókkal áldja meg Kegdet.

23. Febr. írt Kegd levelét az havaselföldi vajda magyar deákja ma ebédünk után adá meg. Hogy vajdasága megadatott, kívánjuk az úristentől, sok ideig bírhasssa, lehessen jó szomszédunk, ígéretinek is felelhessen meg. Juszup agát mi úgy bocsátottuk el, hogy neki adott ajándékunk, bizonynal írjuk Kegdnek, megtöött könnyen 1000 forintot. Ha vele mindennap szemben nem lehattunk, az mi számtalan foglalatosságink voltak okai igazán, méltán bizony nem panaszkodhatik. Cornelius uram ide valami levelet küldött, azt mi megküldöttük mindenkor Strassburgh uramnak. Ha igazán akart felölünk írni akárhová is, egyebet jónál nem írhatott, mert sem becsületiben, gazdálkodásában nem volt fogyatkozás, most sincsen s ítleim, elébb el sem megyen innét Májusúal. Egy emberét expedialá fel ezelőtt egy holnapal, kinek mi mutattunk módot elmeneteliben, az ha megjöhet, minden bizonyost érthetünk tőle. Vagyon más emberünk is oda, kit az innepre várunk, ha eljöhet. Az adót elküldtük, ki eddig lehet hírével Kegdnek. Ezután az úristen megtartván bennünket, idejekorán be akarjuk küldeni, bizony most is nem az nemakarás, hanem a proventusnak kevés volta miatt kellett baladni, hogy megszerezzhessük. Az budai vezér elküldte vala Musztafa béket, kivel micsoda és mikről volt tractánk, arról ezelőtt Kegdet tudósítottuk s most arról nem is írunk. Hogy Zólyomi uram Moharem passával tractálni kezdett szolgálai által, értettük mi is, hogy szolgálai járnak oda, de ilyen nyilván nem, mint most írja Kegd, kire nézve Budára is elküldtünk volt [Halil Agához (kinek fizettünk is és hittel is volna köteles, de az mint látjuk, nem kell ahhoz hízni expiscáltattuk is a dolgot, de semmit ki nem vehettünk tőle.) És noha Zólyomi uram emberét jártatta Moharem passához, mindazáltal császár pártjára, Haller Györgyhöz, másokhoz, még inkább. Ezeket mi mind tempestive értvén, innét belől is kimenvén, az mint már arról Kegdet tudósítottuk ezelőtt, hadainkkal készen voltunk és praeveniálni akarván ugyan feles had is ült volt fel ellene, dissipálták volna is bizony gyűlevész s tolvajból álló hadacskáját, ki mind is 500 lovas ha lehetett, de bejövén hozzánk, újabban reversalist adván, tisztiben megmaradván, úgy mene ki s a szegény gróf temetésén, ki 24. Martii lészen itt Fejérvárott, itt benn is leszen. Hogy fejedelemségemet gyalázatomra másnak adnám, vagy engedném, bizony készebb volnék az

halált megköstolnom, holott ha én római császár birodalmában akartam volna megmaradni, neki szolgálni, miért jöttem volna el onnét, az szegény megholt urunkat is miért hittam volna ki országából, miért támadtam volna római császárra, ez ideig is miért tusakodtam volna ellene; Munkácsot miért tartottam volna, ím két esztendeje leszen, miért kértem volna hadat hatalmas császártól, egy szóval tudja s értette Kegd jól minden akaratomat, szándékomat s most is bizonságúl hívom az úristent, ha én tölem lehetne, nem hogy én római császár birodalma alá mennék vissza, de ha lehet, gyermekemet is meg akarnám attól menteni és azt vallhatom igazsággal, az igazságnál egyébbel nem voltam a fényes portához s most is az szándékom, akaratom, azt holtomig megtartsam, csak én is tartassam meg bántás nélkül becsületesen méltóságomban. De bezzeg Szalánczi uram, hogy budai tanács s vezér elmélkedése nehéz nem volna, bizony nem írhatom, kire nézve én ezután akármi dologban is nekik mint hihessek, nem látok állhatatos állandóságot benne. Az budai vezér nem úgy ajánlotta vala magát, hogy ily hamar fejedelemségemnek változásáról elmélkednék és tanácskoznék, itt is a kinek nem tök az agya, eszében veheti, hogy ők csak a szerencse után járnak, vigyáznak. Nemhogy én Zólyomi uramnak adnám fejedelemségemet jó akaratom szerént, de bizony karddal sem könnyen adnám. Szép tanács volt az budai vezértől is, hogy az országtól se várjanak, hanem csak nolle velle reá vessék, kit bizony megsiratna Erdély, ha lenne; de hiszem istent, nem leszen. Igazán gyermeki tanács volt az jó budai vezértől is, ím nem olyan könnyen jutott volna bizony ahoz, mi kezünkben lévén az erősség; de ezt nem exaggerálom, veszem eszemben, mint kell nekik hinnem. Az ecsedi állapatról sokat írhatnék, de azt másszorra hagyom. Bizony az mint én hallom, ha módja volna benne, örömetst utcunque, de magáévá tenné azt Zólyomi uram. Bizony uram az országnak minden statusi az mint elidegenedtek Zólyomi uramtól, nagy dolgot próbálnának, hogysem igáját felvállalnák. Az fővezér jóakarátját meg igyezem hálálni, el sem feledkezem róla és noha hagyta volt Keresztesi uramnak, ha az alkolmatosság hozná, kérné Kegtek az egy esztendőre való adót elengedni, de meg se említse Kegtek, hadd várjon. Ez írásomban ha mit Kegd illendőnek ítél lenni, hogy megjelentse Zöldfikárnak és Juszup agának, álljon Kegd tetszésén. Az ország nevével nem kell levél, mert az mint Kegdek megírtuk, Zólyomi bejövén ezelőtt 12 nappal, testét lelkét, feleségét, gyermekét mind az ördögnek adta, ha ellenünk való igyekezeti volt, azon kívül is az minémű esküvéseket tött, nincs oly pogán nemzet, kinek olyan hitinek nem hittünk volna. Tisztiben beállván, újabban hitlevelét adá, úgy mene ki, de bejő minden órában, [mindazáltal ott benn nem árt vigyázni. Az Kegd

állapotjára volt vigyázásunk és pénzt is küldtünk Kegdnek. Ha Kegd Keresztessi uram beérkezése után csak három hét múlva kiindúl is, nem tartunk ellent benne, isten Kegdet kihozván, joakarattunkkal is részeltetni. Az budai vezér igazán írja, hogy most volna jelen az alkalmatosság, mert bizony császár ő felgének minden hadait alányomták, Csehországból is Bécs felé nyomódnak. Az elmúlt ősszel is nem igazán írja, hogy mi rajtunk múlt volna el, hanem ő rajta, kiről Kegdnek ezelőtt bővön írtam és ez minap is írtam, mivel most is az tracta csak az egy Munkácson áll, annak megadásával én bizony minden dolgomat elvégezhetem. Ha azért meg kell tartanunk, most az ideje, serkenjenek fel, bizony többet is vehetünk hozzája. Hirdetik az pápista atyafiak, hogy békességet tractálnának az unitus fejedelmekkel, de mi nem hihetjük, másunnét mi mind mást értünk. Im csak ez előtt is 5 nappal ilyen levelet hozának: *Valsteinus in Bohemia cum Suecicis conflixit et Glatorcium una cum praesidio fortissimo in manus filii regis Daniae pervenisse Bernhardus Vimariensis prope Sittaviam. 7000 caesareanorum fudit et iterum in Bohemia prope Commotau victoriam reportavit de Valsteinio. Evangelici principes in imperio regnum Sveciae in perpetuam confoederationem contra quosvis hostes receperunt et viduae regis (quae est praeagnans) haereditario jure assignarunt omnia loca, quae ipsius maritus occupavit, Franconiam, Alsatiam. Summus pontifex quoque ita se declaravit, non est sperandum de pace, donec non promovebitur rex Galliae. Egyszóval, noha az király megholt, de igaz, úgy continuáltatik az hadakozás, és mindenütt tam ad Moenum, quam ad Rhenum omnia in manus Svecicis possident. Sőt itt oly híre is foly, hogy Baulis Coloniam Agrippinam megvötte és tributariussá tőtte. Itt Slesiában im csak ez 4 hétben is harczok volt s megverték Volstán hadát. Most palatinus uram erősen vágatja be az utakat, Magyarországban semmi hadok nincsen, a ki volt is, eloszlott, rossz állapattal vagynak, minden rendek megunatkoztak, császár ő felségétől [az végházak pusztúl romlott állapattal, benne való] vitézlő nép fizetetlenül vagyon, csak háromezer lovas is bizony akár Posonig menne. Nagyobb része az ő felge hadának Austriára szorúlt, ott is az parasztság feltámadva vagyon. Egy szóval Szalánczi uram, most bezzeg jelen volna az alkalmatosság. Az mely szolgámat Possai Gáspárt (ki Muszkaországban ezelőtt sokat hadakozott az megholt király ideiben) küldtem volt Lengyelországban, pénteken jutta meg, írva hozván meg az ott benn való állapotokat, im én is megküldtem Kegd kezében (választottak követet is a portára) szóval bizonynyal ezt referálja, hogy az muszkák az egy Zmolenskán kívül, mindeneket megvöttek, még azt is, kit István király vött volt meg, sőt 20 ezer kozák megyen volt az litvániai hetmány Radsivil mellé. Arra is egy éjjel reá*

ütöttek és megverték őket a muszkák, (ki miatt az hetmánnak is hátra kellett szállani, még eddig mind az muszkáknak succedált a szerencséje. Császár ő felge mellé az mi kozákság ment volt, azt Slésiában igen megverték s az kik megmaradtak, visszamentek nagy zúgolódással, az ország sem király segítséget nem ad császár ő felségének. Az király husvét után való szerdán indul ki Krakkóból, most vetik fel az hadra való contributiót, kapitányokat, hadnagyokat most praeficiálnak, hadat most gyűjtenek, ki is ha in mense Julii előállhat, addig az muszka mind progressiál dolgában. Az tatárok most is becsaptanak volt Legyelországban. Ezeket a szolgálom bizonynyal beszéli, mivel jó lengyel, hallgatózna is, eleget hallott tőlök, magok közt beszélgetvén az lengyelek, nem is vötték tréfára az muszkákkal való dolgokat az lengyelek. Ezután ha mi újabb híreink érkeznek, tudósítom Kegdet arról is. Kegd igen eleiben adja Kőrösi uramnak, az Máthé vajda állapotjára ott benn vigyázása legyen s ha valaki aemulusa találkoznék, mindenek ellen mellette, legyen Máthé vajdának törekedése által. Az mely athuamét Ákos kihoza, megfordíttatván, im annak is paríáját küldtük Kegdnek, de ez semmire sem jó, egyért, hogy hit nélkül vagyon. másik, Munkács sincs benne, harmadik, hogy úgy vesszük eszünkben belőle, elsőben csapjanak arczúl, vagy leháljanak (*sic!*) jól meg s azután segítenek bennünket, mely azután bizony nem fogna lenni. Azért ha mód vagyon benne, legyen azon Kegtek, szerezhessetek jobbat: ha nem, mi ehhez bizony semmit nem ragaszkodván, nem látjuk módunkat, hogy kapdossunk Munkács várán, meg kell nekik adnunk, mi haszua, mi igazán híven szolgálván hatalmas császárunknak, az is lévén akaratuunk, hogy az ő hatalmassága országát bővítsük, terjesszük, másfelől háladatlauságot szenvedjünk [és változtatásunkról elmélkedjenek.] Kegd mindenekről hova hamarébb tudósítson és arról is, ha ez levelünket is elveszi Kegd és azt is elvötte-é, az kit Csizmadia János nevű postájától küldöttünk az vajdának; arról is Kegtek cathgorice vegyen resolutiót hatalmas császártól s az vezértől, mit akarván Munkács felől, tartasuk-é, ne-é, leszené elegendő had mindjárt felültetvén, ha lenni kell, az parancsolatokat mind vezérre, passákra, békekre, oláhországi vajdákra, Kantamírira extrahálja ki Kegtek s küldje meg mennél hamarébb. Adja isten, lássuk egésségben Kegdet. Amen. Datum Albae Juliae die 13. Martii anno 1633. 4 óraker délest.

G. Rákócy m. p.

Rákóczy kezével: Valami egy bécsi hazug híreket is küldtünk és az Zólyomi uram reversalisának mását. Az lengyel király koronázatjakor az micsodás pénzt hántak, im abban egy aranyat,

egy ezüstöt küldtünk, lássa Kegd, ha a vezérnek meg fogja-e mutatni. Ha lehet, az Zólyomi uram levelének mássát kellene szeret tennünk, kit Moharem passának irogatott, az Strasburg levelének is, kit Cornelius uram fordított meg. Bizony Szalánczi elhigye Kegd, Zólyomi uram ez állapotban inkább futotta az német pártot, mint sem az törökért, kiről leveleket is küldhetnék be, de mivel erről is bő discursusomat küldtem Keresztesi uram után, megérti Kegd abból. Nem árt megtartani Kőrösi uramnak is, ha kívántatnék, Zólyomi uram ellen élhet vele, csak sok ember kezére ne keljen, nem azért, hogy azért tartanánk, hanem az mit tud, ért ember, annak eleit is tudta venni s az ellen elmélkedni. Az mely törököket az végházakból be akarának az jenei dologért küldeni, megtérítette az vezér őket utjokból, mindazáltal nem árt vigyázni Kegteknek igen igen. 14. Martii hora 8. mane.

Külczim: (Rákóczy kezével írva:) Generoso Stephano Salánci in porta Otomanica oratori postro etc. fideli nobis dilecto.

Szalánczi kezével: Anno 1633. die 30. Martii küldé meg Máthé vajda ez 14. Martii Fejérváratt költ levelét az én kegmes uramnak.

29. 1633. márcz. 29.

Az úristen minden idvességes jókkal áldja meg Kegdet.

7. die Martii írt Kegd levelét Székel János ezen hónap 25. napján estve 6 órakor adá meg. Hogy az úristen Kegdet egész-ségben s tűrhető állapotban megtartotta, annak örülünk, ezután is ő felsége, hogy ezen atyai kegyelmességét terjeszsze Kegdre, azt is szívből kívánjuk. Mi is, istennek szent neve legyen áldott, békével vagyunk s tűrhető állapattal. Holnapután Szamosujvárra indulunk, de az gyűlésre, kit 24. Aprilis rendeltünk, visszajövünk. Az királ halála igen bizonyos, mi ennek megtudására 5. Februari indítottunk vala el egy szolgánkkal Brassó felé, ki az saxoniai generalisához Joannes Georgius Armeinbhoz érkezvén, szemben lévén véle, ugyanonnét mindjárt egy embert expediálván, attúl az mit izentenek volt, im megküldtem mind németől, deákúl, maga is az szolgám im Nagypénteken igen jó reggel érkezék meg. Mit izent Arneimb tőle, ugyan maga deákjával leiratván Arneimb, írásban is megküldte (mivel mi nem is írtunk volt ettől az szolgánktól semmit senkinek is) mi is im Kegdnek megküldtük, mindkettőből Kegd vehet észben alkalmas dolgokat. Szóval is sokat izent, de szón nem akarok s imez-amaz fundamentomon semmit is építeni. Nem sokára Strassburg uram innét elküldett emberét is várjuk. Ha az úristen áldomásából elmeget oda, az hova expediáltuk s megjöhet, attúl derekasabban érthetünk. Azt

bizonynal halljuk, értjük egynehány felől, hogy Bavarust megverték s Tirolban szaladt Altringer s utánna Gustavus. Sőt oly hír is foly, hogy az francziai királ hadai is már Alsatiában voluának, az is bizonyos, hogy mindenütt szaporítják, többítik az hadakat. Halloom Valstan herczeg gyalognak 16 tallért, lovasnak 36. ígérne, így is szükön tanálna. Jütt Csehországból is egy emberünk mit irjanak az doctornak, im azt is az levelet is in specie beküldtük, szóval mondja, már szinte induló félben volt, hogy maga is szemével látta, sok szekerek, hintók kezdetek csak hertelen Bécs felé menni s hallotta, hogy az vaimari herczeg beérkezett volna Csehországból s az előtt mennének, nem akarván megvárni Valstan herczeg Prágában, ki ha igaz leszen, rövid nap megértjük, vagyon emberünk Bécsben, egyebütt is óránként várjuk őket. Mi elhittük, az török sem bánja az királ halálát, mert bizon ha élt volna, megbúsúlhattak volna miatta. Az vaimári herceget igen dicsérik s még eddig egyesek is voltak, ezután isten mint adja, az üdö megmutatja. Ha egyenetlenek lesznek, magok vallják mind kárát s veszedelmét s ha ez mostani állapattal egyenesen nem foguak élni, szakadozva véghez nem vihetik. Az mi emberünk azt mondja, az saxo jól viselné magát, nem régen is hat-száz ezer tallért adott az hadak fizetésére. Lengyelország felől újabb híreket Kegdnek most nem írhatok, tudom bizonynyal az muszkák igen triumpháltak még eddig. Foly olyan hír is, hogy Smolencskát is megvötték volna, Szentpáli István diákunk most Krakkóban vagyon, meghozza ő minden állapotjokat. Ha mit értünk, Kegdnek értésére adjuk, vagy ezután Kőrösi uramnak, csak Kőrösi uramat instruálja, úgy éljen és publicálja úgy neki írt hireinket, az mint Kegd abban követett és cselekedett. Keresztesi uram eddig régen beérkezett, Zólyomi uram most is itt benn vagyon. Az szegény gróf testét 24. temeténk igen tisztességesen el. Zólyomi uram most is eszközszik menyre földre, hogy ő sem Moharemen passának, sem az vezérnek egyébről nem izent, írt, hanem csak falui hódolásáról, nem is volt mi ellenünk való indulatra szándéka. Mindazáltal vigyázni nem árt Kegdnek. Bezzeg az budai vezérhez külenb reménséggel voltunk, Abdi agához is, de megtetszik állhatatlanságok csak ez dologból is, kiről ezelőtt Kegdnek bőven írván, most azzal nem fárasztom magamat. Mi az mint Kegdnek, mi beennünk bizon az porta egyebet nem tanál az egy igaz hűségénél, csak ők is adják meg mind becsületünket és oltalmazzanak is meg mindenek ellen, állapotunkban ne színnel, szóval, ígérettel, hanem valósággal és tapasztalhatóképpen. Zölfikár agának is igaz hűséges magaviselete nem leszen bizony kárára, rövid nap egy szép gyémánt gyűrőt is küldünk neki. Az száz aranyat is megadjuk, csak az Budán levő könyvek ideszerezésében hasznosan munkálkodják. Immár ezután az szolgálatban gyor-

sabb lehet, lám az követ is bemert. Ezután az úristen egészségben, békességben megtartván, idejében bemegyén az követ is. Az budai vezér kapitihája szavait is értjük s ha szinte azt is írta volna is, hogy mi német császár ellen azért nem akarunk fegyvert fogni, mivel jószágunk birodalmában vagyunk, de ez sem volna igaz, kit maga is Kegd, az porta is tud. Az portára való írása az budai vezérnek elhittük, nem lött ok nélkül, de annak az vén kányának Moharem passának jobban kellett volna magát viselni. Hogy Kegd az budai vezér tiháját megkérdezte róla, mi is Budára írtunk az vezérnek, kinek paríáját megküldtük. Az emberünket úgy instruáltuk, csak Csomaközi uram nevével kérdeje meg Halil agától, tud-e ő abban az követségben valamit, kivel Abdi aga onnét aláment az portára, ezenkívül akármit tudakozzék, de semmit se szóljon, nem is érti az dolgot emberünk. Úgy hiszem, ebből is eszében veszi Halil aga, hogy tudjuk állhatatlanságokat; ha orczájok volna, megszegyenelhetnék magokat. Zólyomi uram innét karácson előtt ment vala ki és többször itt benn nem volt, hanem ultima Februarii és im most. A király halálát, Cornelius uram elhittem, szíből szánja s akármely keresztyén ember is. Discursusa ellen sem szólhatunk, az úristenre kell hagynunk, ki az botból is beretvát, az egyenetlenekből egyeseket szerezhethet. Az breveciai gyűlés felől semmit sem hallottunk, ki felől Kegd ha mi jobbat érthet, tudósítson róla; értekezzék is Cornelius uramtól, mi szónkkal is köszöntse s megmondhatja, mi most is készek volnánk isten tisztességének, az imperium szabadságának szolgálni, de válaszuk semmire nincsen, holott mi csak három dolgot kívántunk már utoljára: kántoronként 75 ezer magyar forintot, míg az hadakozás tartana, 8 ezer német gyalogot, két ezer lovast, kiknek ők fizetnének, de tőlünk hallgatnának s oda fordíthatnánk, az hova az mi szükségünk kívánná, ha penig több kívántatnék német segítség, többet tartoznának adni az mint az szükség kívánná. 3. hogy hittal assecurálnának, semmi szükségünkben el nem hagynának magunkat, haeresinket és Magyarországhoz semmi közöket nem avatnák, ha mit megvennének is, azt Magyarországtól el nem idegenítenék, hanem Magyarországhoz adnák; Kegd ezeket így adhatja eleiben Cornelius uramnak. Hogy római császár ő felge leányát vötte volna el az lengyel király, abban mi bizony ez ideig semmit nem hallottunk, értettünk, sőt inkább ellenkezőt, hogy azt nem akarná megengedni az lengyel respublica; ha megjö Szentpáli, talám érthetünk erről is, de az mely igen fél az lengyel respublica az austriai directiótól, mi nem hihetjük, ez meg legyen. Azt sem hallottuk, hogy az spanyor cardinál öcscse az bavariai elector leányát vötte volna el, de hogy az angliai király azt könnyen engedje meg az bavarusknak is bírni, mi elhittük. Az patriarkának s Cornelius uramnak

írtnuk, ha elhozzák az latrot, leszen gondviselés reá Az cantuarii archiepiscopusnak írt levelünket talám Keresztessi uram fogta bevinni, kiről tudósítson Kegd. Az vezér köszöntését kedvesen vöttük, Kegd is, ha ez levelünk ott éri, köszöntse; az mint eddig, ezután is igaz hirrel akarjuk tartani ő nagát. Az lengyelekről is írtnuk ezelőtt is, azoknak bizony rosszul vagyon dolgok az muszkák miatt, nem vötték tréfára; az országgyűlésének el kellett végződni, meghozzák az articulusokat, abból többet érthetünk. Az fővezér írása athnaméről Kegdnek ezelőtt bőven írtunk, abból Kegd megértheti az mi tetszésünket; úgy látom, elvötte isten eszeket, az magok javára valót sem láthatják. Ilyen állapotjában római császár ő felge bizony fel nem bontja az békeséget (noha im nem régen is az hevesieket alkalmasint levágták az fülekiek, gyarmatiak) minket sem háborgatnak, de elvégezvén oda fel dolgát ő felge, bizony megemlékezik róla, bosszút áll, kit mi nem várhatunk, el kell az dolgot végeznünk és egy állandót kell végeznünk ő felgével, látván s eszünkben is vérén az porta magaviselését is. Az athname sem jó, mert semmi hit nincsen benne, csak mint egy missilis levél, holott tudja, mikor római császár szokott valakit assecurálni, vagy azt írja belé, sub verbo nostro caesareo, avagy bona fide christiana, ilyen egyik sincs ebben. Ha volna is, úgy sem sokat bízhatnék ember hozzája, hogy nincs, annál inkább. Az hosszú írású levél bizony édes Szalánczi uram semmit nem ér, ha annál jobbat nem ír és nem adnak. Erdélt, sem magunk jószágát most római császár ő felge meg nem háborítja, de ha most jövődőről az porta gondot nem visel, kiről Kegdnek sokat, Musztafa bégnek is sokat mondtam, melyet Kegdnek is értésére adtam, abból mindeneke Kegd megérthet. Az egyik levelemet az vajda postájától küldtem el Csizmadia Istvántól, másikat Szávátúl, Kegd tudósítson, elvötte-é őket. Az eperjesi tracta hogy beállott, im két hónapja leszen, még eddig mind csak Munkács forgott fenn, azt kívánják, kibocsássuk kezünkől, ha kibocsátjuk, megleszen az békesség. Most óránként várjuk császár ő felge utolsó resolútióját. Munkácsért másfél száz ezer forintot ígértek volna nekünk, de mi inkább adnánk kétszáz-ezert, csak az várat tarthatnánk meg. Úgy vagyon, mivel az szegény fejedelem Tokajról az testamentumban semmit nem emlékezik, senkinek nevezet szerént nem hagyja, hanem elhagyván mindent, a kinek mit akart legálui, úgy végezi el testamentumát: ezeken kívül az mi leszen, mindent az országnak hagyok. Így mivel Tokaj is maga acquisitumja volt szegénnek, nevezet szerént el sem hatta, azt kívánom, ő felge adassa meg az országnak, mert az országot illeti, avagy a summát. Ezt is Kegd értésére adhatja a vezérnek, ha eszek volna, ez mostani alkalmatossággal csak azért is kellene Tokajon is keményen fogniok velem együtt, hogy

Munkácsot megtarthassuk. Mi ennél több articulusokat be nem küldhetünk, mert az többi semmi, ezek az fejei, kiről Kegdnek az Kapi uram levelét is beküldtük, várnánk is választ, kit Kegtek urgeáljon is, mert immár két hét alatt elválik egy felé. Az oda fel való állapotokról írtam bőven feljebb Kegdnek, érthet abból s beküldött levelekből. Strasburg uram valamikor el akar menni, mi elbocsátjuk, Velenczénél egyéb bátorságos útja nem lehet. Musztafa békét mivel bocsátja el, ha lehet, Kegd tempestive adja tudtunkra. Keresztesi uram szemben lévén az útban Máthé vajdával, az juhok állapotját elvégezte, im holnap bocsátók arra is embereket, csak viselje jól, híven, igazán hozzánk magát, ezután is bennünk meg nem fog fogyatkozni. Ha isten Kegdet kihozza, szemben légyen véle és intse, tegyen eleget fogadásának s keresse kedvünket. Iván vajda bemegyén, egyáltaljában declarálá magát. Az Basarába vajda fia reversalisát elvöttük, de akár ő legyen, s akár más, Kegd hittel valót vegyen tőle, kinek im páriáját küldtük, mert nem hogy ilyen könnyen írt levelekre, de még hittel írottra is nem mindjárt teljesítik be fogadásokat. Ha Máthé vajda meg fog tanulni, örömet törekedünk mellette, de ha lehet, Mojszin vajda ne legyen vajda, mert rossz. Ha pedig látná Kegd, hogy obtineálhatja ellenünk is, úgy bezzeg ő véle is idein kellene végezni. Csak adja meg hatalmas császár Bosarába fiának az vajdaságot, ha az ország be nem akarná is venni, tanálunk abban módot, csak ijesztés által is beveszik. Mi úgy vesszük eszünkben, Iván vajda az ország hozzá való jóakarathoz bízuk, de innét, hogy haddal menjen be, azt bizony meg nem engedjük. Abazza passával elvégezheti Máthé vajda. Szóval nekünk is igen ajánlja magát Abaza passa s mi egynehánszor meg is látogattuk, ajándékunkkal is tiszteltük, de úgy ő minket nem. Ha arra jó Kegd, nem ártana Kegdnek módjával tanácsolni, adná meg ő is az mi becsületünket. Az Kegd kijövele mikor legyen, irtunk arról, tartsa ahoz Kegd magát. Im most úti költségére ötven tallért küldtünk. Adja isten, láthassuk Kegdet jó egészségben. Datum Albae Juliae die 20. Martii anno dni 1633.

G. Rákóczy m. p.

Az elküldött levélhez Rákóczy következő utóíratot írt, mely a conceptusban hiányzik: Ez levelünk ha Kegdet útban tanálná is, visszaküldje Keresztesi uramnak, hadd értse ő kegye is.

Külsőim: Egregio Stephano Szalánczi, continuo in fulgida porta Ottomannica oratori nostro etc. Fideli nobis dilecto.

Rákóczy kezével a fogalmazványon: Szalánczi uram.

E levél két példányban maradt fenn: egyik a fejedelem saját-

kezü conceptusa, melyre még a Mogul vajda kötelezvényének fogalmazványa is van írva.

Én Nyagul vajda, havasalyföldi Bassaraba vajda fia, fogadom az én vallásom szerint való hitemre, lelkem idvösségére, hogy ha isten kegyelmességéből az moldvai vajdaságra bemehetnek és én moldvai vajda lehetek, magam szabad jóakaratomból az mostani erdéli fejedelemnek, az nagos R. G. uramnak minden esztendőben ötezer aranyat adok sárga aranyúl, kinek felét az székben való ülésem napjától három hónapra megadom, az felét meg attúl az naptúl három hónapra. Ezen kívül is ő magát minden esztendőben főkövetemmel, fejedelmi ajándékkal meglátogatom s ő nagának igaz jó szomszédja leszek. Mindezeknek megállását, tartását, beteljesítését fogadom még is hitemre, lelkem idvösségére.

(A fejedelem sajátkezü conceptusa, utána írva a Szalánczihoz intézett 1633. márcz. 29-iki levelminutának.)

30. 1633. ápril. 23.

Alázatos szolgálatomat írom Nagodnak stb.

Akarám Nagodnak alázatosan jelenteni, hogy tegnap Beleni uramat Bukuresten elhagyám, mivel ő kegme Nagod számára egy lovat hoz, nekem pedig postára kelle kelnem, de ő kegme is utánnam mindjárt megindult, az éjjel Tergoistyán fog háltni az lóval és az több vásárlásával Nagodnak. Barcsai Ákos uramat Tergoistyán innét találván, az Nagod kegmés parancsolatja szerint Barnoczki állapotja felől való kegmés instructióját mutatá Nagodnak. Jelenté azt is ő kegme, hogy Nagod megparancsolta ő kegmének, hogy szóval is beszélgessen velem felőle, mivel az több dolgok között ott benn is vigyázásom volt érte az dologra, tegnapelőtt sokat beszélgetvén ezen dologról Máthé vajdával is. Molduából pedig Alexander vajdát kiűzvé, az mellette való görögököt is levágták és Barnoczkit kiáltották fel vajdájoknak. Az mely promotióját pedig Nagod értette Barnoczkinak, annak eredeti is nem Abazától lévén, hanem az vezér Máthé vajdának Konstantinápolyból való kiindulása előtt csak egy nappal imponálá immár minden expeditiói után. Ezeket Barcsai uramnak ő kegmének megbeszélgetvén, ő kegmének úgy tetszék, hogy ezzel az instructióval megtérjen Nagodhoz és ezeket Nagodnak megjelentse ő kegme. Ezeknek pedig még több circumstantiái is lévén, kiket ő kegmének sem jelentettem meg, mivel ő kegme megtére, talám azokat sem árt Nagodnak érteni, mert mi Máthé vajdával ő nagával sokat beszélgetvén az Barnoczki állapotja felől,

mi Kegmes Uram fel nem találhatók az módját, hogy az portára bemelessen Barnoczki. Hogy pedig felkiáltották ilyen állapattal, azt ugyan veszedelemnek is ítélik. Beküldött postái közül Nagodnak az hunyadi szabadost találtam, de Csukási Istvánt nem találtam. 5. die Aprilis küldött vala Keresztesi uram ő kegye Máthé vajda kalarássától Nagodnak bő írással való levelét, én is mivel akkor expediáltattam az vezértől, az mennyére érkezhettem vala, alázatosan írtam volt, de az kalarást az mint Bukeresten értem, visszahívták, még el nem ére, nem tudom mi legyen az oka; kértem azért az vajdát, hogy mihelt érkezik, éjjel nappal megküldje Nagodnak. Keresztesi uramnak is megírtam, hogy ott ben az levelekre vigyázása legyen. Most több írásommal nem terhelem Nagodat, mivel ha isten engedi, pénteken vagy szombaton én is Nagodhoz igyekezem érkezni. Az úristen stb. Datum ex Wojnest 23. Aprilis anno 1633.

Nagodnak alázatos szolgálja

szolgál, míg él
Szalánczi István m. p.

Külczim: Illustrissimo principi stb. Georgio Rakoczi stb. stb. domino dno mihi naturaliter elementissimo.

Más kézzel: 23. Aprilis 1633. Szalánczi István.

31. 1633. j u l. 19.

Alázatos szolgálatomat ajánlom stb.

Kegmes uram az Nagod kegyelmes parancsolatja szerint akarám Nagodnak alázatosan jelenteni, hogy 17. Julii tíz órakor érkezém ide Bukurestre, az vajda ő naga fél mélyföldnére az fő gyalog kapitányát húsz vagy huszonöt lovassal küldé előmben, az excipiálván elsőben, azután az várastól jó taraczk lövésnyi földre az az fő spatárját, generalisát küldé előmben, udvara népével, kik közel lehettek más fél száz lóval, az kik szintén szállásomra az Raduly vajda kalastromában kísértének igen nagy böcsülettel. Az nap szintén az fő vornik fia lakodalmában lévén ő naga, az hol igen vigan lakván, mivel az törvények szerint az vajdánéval egyetemben ő nagok cununálták az új házásokat, az bor miatt 18. die sem lelete szemben velem, hanem ma oztán, úgymint 19. die maga hintóját küldvén utánam, nagy böcsülettel vitetett fel és elsőben az divánházban az boérok praesentiájában lévén szembe velem, Nagod nevével köszöntvén, az Nagod levelét megadtam. Az hol Nagod felől országával egyetemben igen nagy böcsülettel és szeretettel is. kérdezvén, onnat első házában vün be, az hol az Nagod levelét olvastatván, nagy örömmel hallgatta az Nagod levelét, nem is kicsiny vigasztalására

vala, az mennyére concipiálhattam. Annakutána csak velem maradván, az Nagod kegyelmes instructiója szerént az Nagod kívánságit renddel proponáltam ő nagának. Hogy Nagodat főkövete által eddég meg nem találhatta, arról Nagodat igen submisse követtet, azt mondja, hogy azt az vétkét régtől fogván megesmervén magában, nagy szűve fájdalmával múlatta naponként, de az Nagod ő nagával tött sok kegyelmességi elméjében forogván és arról háládatlan nem is akarván lenni, főkövetét oly állapattal igyekezte Nagodhoz küldeni, hogy Nagodhoz való háládósságát világosan megtapasztalja Nagod, de Nagod tudván mind azolta is, az miolta székiiben beült, az Kucsug imbrehor micsoda állapattal volt rajta és mennyit kellett egyszersmind neki adni, bizony eddég reá nem érkezett, hanem mihelt isten megszabadította attól és elment, mindjárt arra terjesztette elméjét, hogy Nagodhoz beküldhessen. Az obligatoriákra mind emlékezik, ne is adja isten, hogy azokat megtagadja, mert nem kételenségből ígérte azokat, isten is megverné, ha háládatlan lenne Nagodhoz, mert ő nagy nyomorúságban Nagod volt minden gyámolok, az miben vagyon, isten után Nagod enyett vagyon. Ezután is isten után Nagodban vagyon minden bizodalma ő nagának és mindazokról úgy resolválá magát, az mennyére való üressége lehete (de szintén az beszéd közben hozák Abaza passának levelét, az kiben parancsolja, hogy ma még estig kiszálljon, nem is mer egyebet benne tenni, holnap után megindul, az lengyelekre megyen Abaza), Gonosz akaróinak marháit hogy Nagodnak küldi, erről így resolválja magát, hogy úgy vagyon, hogy isten az ő ellenségét megszüngyenítvén, kezében is adta személyekben őket, de Wister Niculának Girgióban Weli aga nevű töröknél lévén minden gazdagsága, Abaza passa megtudta és mindeneket elvett, ő kezében csak egy pénzára marha sem akadott, az többinek az szerént semmi marhájokban nem kaphatott, mert ha kaphatott volna, nagy hittal mondja, hogy még akkor mindjárt Nagod kezében küldette volna. Az elszökött boér társai ő nagának az ígért hat ezer aranyból reájok háromló részt hogy az elmúlt két esztendőre valót is ő naga megadassa vélek és az Leon vajda idejében ígért harmadfél ezer forintról azt mondá, hogy proponálja az boéroknak, hiszi is, hogy meg nem fogyatkoznak Nagodnak, mert Nagod nélkül és az Nagod országa nélkül el nem lehetnek, de most ez az nagy fizetés lévén rajtok, bizony maga tudja hogy csak annyi sincsen mostan, kivel az magok szükségét teljesíthessék. Az hat ezer aranyról azt mondá, hogy megnyugodjék Nagod kegyelmesen rajta, hogy meg nem fogyatkozik abból Nagodnak, mihelt isten annyéra valót ad kezében, kéretlen megküldi Nagodnak, de még eddég az mi kezéhez jött, mind másuá kellett adni. Az megköteleztetés és reversalis adás felől, ehhez Kegmes uram kedvét láttam, ha másképpen nem gondolkodik felölle. Minden

dolgokról való válaszdadását holnapra halasztá, derekason választ ad holnap, azt mondá. Az juhok állapotjáról mit mondott legyen Kádas uraméknak, arra azt mondá Kegmes Uram, hogy az boérok, az kiké volt az előtt az az dézmálás helyett való jövedelem, azok zúgolódtanak s azoknak mondotta, hogy nem leszen többször, de azok is nem az Nagyságod része felől zúgolódtak, hanem az ő naga része felől. Az Hireza promotiója felől Nagyságod parancsolatjára mindent cselekedik ő kegmével is esztendő eltelvén, mivel minden boérságokat akkor szoktanak változni, de mivel ez mostani boérságokat az ország rendelte volt el, meg nem változtathatja, de az Nagod parancsolatjára addég is böcsülleti és hitele leszen, ha tiszti nem lehet is esztendeig. Paripákat és agákat küld Kegmes uram, megigéré. Száva nevű secretarius levele felől Kegmes uram Szávának magának is kemény szókkal szöllöttam Kegmes uram az vajda előtt is bőven beszéllettem. Az vajda Kegmes uram bizony igen is búsula rajta és ha állapotját nem tudná, kemény büntetés nélkül nem marad vala Száva. De így esett Kegmes uram az írás, hogy hagymázban feküdt Száva hét hétig és eszébe is igen megfogyatkozott volt, az midőre valamenynyére felkönyebeddik, Fogarásban lévén valami adósi, azok felől akart Kemény János uramnak írni s úgy találta ezt írni az levelet. Ugy itélem, az vajda is ír Nagodnak mellette s maga is nyavalyás. Egyéb oda be való állapotokról s az Barnoczki haláláról is jövetutomban eleget hallottam. Az Barnoczki halálában nem is kételkedtem, mert kegyelmesen emlékezhetik Nagod reá, hogy örökké azt mondottam, hogyha bemegyén, nem leszen jól dolga. Az több állapotokat mivel nem egy nyomon beszéllették, azért nem mertem azokról Nagodnak írni, de ezekről alázatos írásom olvasásával nem terhelem Nagodat, mert Barcsai Ákos uram és Kovácsy Péter uram mindenekről tudósíthatják Nagodat. Az vajda ő naga is azt mondá, hogy az mi hírei lesznek, tudósítja Nagodat ez mostani levelében. Az Abaza passához menetelem felől Kegmes Uram, minthogy ilyen nagy dolog vagon előtté, az hova immár meg is indúlt és azt az útját immár meg sem változtathatja, főképpen az mint immár bizonyoson is beszélük, hogy Molduában Lupul mind levágatta az törököket; ez mai levelében, az kiben az vajdát sieteti, Abaza passa azt írja, hogy kémje jött meg Lengyelországból s az tatárok megverése után az lengyelek mind házokhoz oszlottak s azért sietne, hogy vigyázatlanul találná őket. De ennél inkább magyarázzák az emberek sietségét annak, hogy kételkednék ezekhez is, azért akarná maga mellé őket kapcsolni. Az portán is igen gyenge rossz állapotját értem, kiről Barcsai Ákos uram és Kovácsy Péter uramék tudósítják Nagodat. Hanem erről így gondolkodtam, hogyha az Nagod kegyelmessége is accedál, hogy mivel az vajda ő naga indulófélben vagon, itt az ő nagával való

dolgait Nagodnak re infecta nem hagyom, hanem az még megindúl és derekas válaszem nem leszen, ezt sollicitálok addég, mert noha holnapra halasztá vajda ő naga az válaszadást, de én módot nem látok Kegmes Uram. Ezalatt Kovácsy Péter uram Nagodhoz érkezvén, Nagod parancsoljon, ötöd, vagy mennél feljebb, hatod napra az Nagod parancsolatja ide érkezik s ha Nagodnak úgy tesszik, hogy ugyan elmenjek, én elmegyek Kegmes Uram. Immár állapotját is értvén Nagod, ahhoz képeest informálhat Nagod engem; ha ugyan el kelletik mennem Abazához, Nagodnak alázatosan könyörgök, költséget is küldjön Nagod. Tartsa meg az úristen stb. Datum ex Bukurest 19. die Julii anno 1633.

Nagodnak alázatos szolgálja

szolgál, mig él
Szalánczi István. m. p.

Külczim: Illustrissimo stb. Georgio Rakoczi stb. stb. Domino domino mihi naturaliter elementissimo.

Közli: SZILÁGYI SÁNDOR.

REGESTÁK

MIHÁLY VAJDA TÖRTÉNETÉHEZ.

1599—1601.

ELSŐ KÖZLEMÉNY.

Mátyás főherczeg Rudolfnak. Bécs, 1599. május 7.

Küldi a szepesi kamara aprilis 29-iki Erdélyre vonatkozó jelentését. »Da dem also was des Wayda Michael in der Walachey u. seiner erklärung halber gegen den Siebenbürger vermeldet wirdet, were er in seiner opinion u. intention bilich zu confirmiren, u. auf alle mittl u. weg zugedencken, wie er bei so beschaffenen sachen in Siebenbürgen in guter devotion zuhalten sein möchte; seine abgesandte sein noch alhie, u. ist inen die von E. k. M. angeschaffte summa gelts diser tagen alhie völlig u. in paren gelt bis auf 6000 taler, welche nach Caschaw verwechslet, ausgezalt werden, wie sie dann meines wissens darmit vorders wol zufriden u. content sein, die werden, wie sie sich vermercken lassen, morgen von hienen nach der Schlesien u. für anhaimbs nach der Walachey verraisen.

(Fogalmazvány.)¹⁾

Mátyás főherczeg Bástának. Bécs, 1599. május 7.

Benigne injungimus, ut in perplexas et subdolas illas Bathorianorum practicas atque machinationes diligenter animadvertere, Joannem Imreffium ad vos quamprimum evocare, eundem de rebus atque technis illis Transylvanicis curiosius examinare, nosque de singulis iis, quaeque indies occurrunt, sedulo et quantocius edocere velitis.

(Fogalmazvány.)

¹⁾ Jegyzet: A levelek legnagyobb része a bécsi cs. és k. államlevéltárból való; a hol nincs kitéve a levéltár, mindig ez értendő és pedig a »Hungarica« osztály.

Székelý Mihály Rudolfnak. Szatmár, 1599. máj. 19.

Ich schick E. Röm. k. M. in aller unterh. gehorsamb ein pasquill, das mir der richter von Nagy-Bánya zugeschickt hat, darinnen Ew. Röm. k. May. allergnedigist vil seltsame sachen finden werden, diese personen wären wol zu finden, sÿ sein worlichen vernÿfftiger, wie dann an ihr stellen wol zu sehen ist.

(Eredeti.)

Székelý Mihály Rudolfnak. Szatmár, 1599. jun. 2.

Küldi fel Bozó leveleit. Szabó Balás elfogatása csak egy »strattagama, dass man sein mainedickheit nicht soll merckhen«
..... »Keinem gebornen Siebenbÿrger muess man glauben.«

(Eredeti.)

Rudolf Mihály vajdának. Prága, 1599. jun. 4.

Credenciales pro Aloysio Radibrat.

Megértette, a mit M. v. futárja által jelentetett. Hogy biztosságban válaszolhasson, Radibrát Alajost küldi hozzá. Higyjen szavainak. Jó akarátában bizakodjék.

(Fogalmazvány.)

Rudolf Mihály vajdának. Prága, 1599. jun. 12.

Valachoresponsum.

Rudolphus.

Illustris. Intelleximus quae nobis per legatos vestros significanda curastis. Ad ea quid pro benignitate nostra responderimus, ab iisdem intelligetis.

Fortiter itaque pro republica Christiana pergite, ac de nobis quidvis sperate.

Pragae, 12. Junii A. 99.

(Fogalmazvány.)

Rudolf Bástának. Prága, 1599. július 26.

»De rebus Transylvanicis et Valachis quid in praesenti statuendum duxerimus ex literis consilarii nostri D^{ris} Pezzii, per quem id tibi significandum jussimus intelliges.«

(Fogalmazvány.)

Mátyás Rudolfnak. Bécs, 1599. aug. 22.

Néhány nap előtt érkezett haza Rómából pater Carillo s az audientián felmutatta a pápai dispensatit Mária Krisztierna és Báthori Zsigmond között s kéri azt a királyhoz küldetni.

(Eredeti.)

III. Zsigmond lengyel király Rudolfnak. Varsó, 1599. aug. 24.

Báthori András követek által tudatta, hogy az erdélyi fejedelemiséget egész váratlanul ráruházták: a nép kérése, a haza veszélye s a közszükség vitte rá, hogy elfogadja. Kérte, hogy a l. király ne vegye rosz néven s járjon közben ő felségénél, hogy azt jó néven vegye, mert abban semmit sem akart ő fge ellenére tenni, sőt mindenben a haza, ő fge és a keresztyénség közös javát akarja szolgálni. Csodálkozik a l. kr. is e váratlanul jött változáson, de nem akarja elmulasztani a követítést s kéri, hogy az erdélyi ügyben ő felsége kegyelmesnek mutassa magát.

(Eredeti ; Polonica o.)

Mihály vajda Bástának. 1599. szept. 14-én.

Követei (Székely János és Prybék Mátyás) által a következőket izené:

1. Miért nem küldték a segélyt »dem beschehenen entschluss nach«.

2. Tudósít, hogy néhány nap óta egész sergével, ágyúival s teljes hadi felszereléssel az erdélyi határon van és várja naponként Bástától a jeladást a támadásra.

3. Jelenti, hogy ha a dolog abban hagyódik »grosse gefahr von Moldauern, Siebenbürgern u. Türckhen darauf stehe«.

4. Ha katonaságban nem lehet, segítsenek pénzben, mert az ő vagonya teljesen ki van merítve.

5. »Es hat ihme der Türkisch kaiser unlengst sein kais. fahnen mit schreiben zugeschikt, darinn er ihme privilegiert, dass er ihme die Walahey, Moldau, u. Siebenbürgen zu ewiger erblicher besatzung geben und einräumen wölle, welchs er aber bishero nicht angenommen.«

6. Ő fge hűségében meg akarna maradni, csak őt se hagyják el.

7. Követeit mihamar küldjék vissza.

Másnap még a következőket jelentették a követek urok nevében: Ha sem pénz, sem katonaság nem küldetik neki ez alkalommal, mihelyt a török követek újra jönnek a szultán zászlajával kénytelen lesz elvenni és vele szövetkezni »die schuld aber wöll er alle auf ihne herrn Obristverwalter bey Ihrer May. legen«, a miért neki idejében pénzt és népet nem adott.

(Egykorú másolat.)

Básta Mihály vajda követeinek. 1599. szept. 15.

1. Hogy segély nemérkezett, oka, mert a sziléziai hadinép »nicht mit richtiger beställung hinein gelangt.«

2. Ezért nem írtak a vajdának sem, mert különben is pénz sem volt kéznél.

3. Ne kételkedjék, ő fge bizonyára, nem fogja ez ügyet elhanyagolni, ha egyszer már kezébe vette; ha késnék is, eleget teend kívánalmainak.

4. Hogy pénzt szerezzen elküldöttük báró Ungnádot.

5. A török császár kívánalmait illetőleg szükségtelen a vajdának tanácsot adni, mert jól tudja, hogy a török milyen »process führe« s hogy milyen ő fge »gnad u. gemüth.«

6. A vajda hűség nyilváníatását ő fge elismeréssel fogja fogadni.

7. A követek jó alkalommal el fognak küldetni.

Pénz most nincs kéznél, de mihelyt jön, küldeni fog. Az alatt legyen türelemmel s ne kételkedjék, ő fge kielégíti.

(Egyk. más.)

Básta Mátyásnak. Kassa, 1599. szept. 15.

Ma jött a mellékletben küldött kívánalmakkal egy személy »az oláh«-tól. »Ich kann des Walachen sein gemüett nit recht ergründten, weil derselb mit solicher unbeständigkeit umbgehet; dann man waiss gewiss, dass er dem Cardinalen geschworn oder gehuldiget habe u. dass lecztermall lies er alhier erschallen, als hab er Siebenbürgen angriffen: — jetzt aber schickt er leüth mit dergleichen begern u. ansuchungen Ich glaub aber gewisslih, sy werden mit dem Cardinalen einem haimblichen verstandt undtereinander haben, u. diese jeczige hieher schickung seye auf anders nichts, dan dardurch unsere anschlag oder fürnehmen zu erforschen, angesehen.«

Oldalt: Describatur pro imperatore. Factum 23. Sept.

(Eredeti.)

Rudolf III. Zsigmond lengyel királynak. Pilsen, 1599. szept. 21.

A mit Báthori bibornokról írt, vette. Kívánja megmutatni e lengyel királylyal szemben jó indulatát (sincerum sensum), de amlékezteti, hogy Erdély úgy régi, mint újabb jogcímen őt illeti s Magyarországhoz tartozik, mint a testhez annak tagjai s ha azt vakmerően felzavarják, lehetetlen sértésnek nem vennie. Írt neki is a cardinalis az újabb változásról, de csak általánosságban, ő is csak úgy általánosságban felelt. Mielőtt Báthori Endre részletebben nem ír arról, mit akar, mi czélja s mit kíván, nem tud határozni azokra nézve, miket a l. kir. érint és kér. Ha Báthori jó akaratú a kesztyénség iránt és engedelmességét ő iránta megbizonyítja, úgy hogy neki elégtetellel szolgál: akkor a mint illik s a mint a józan ész követeli válaszolni fog neki (nostrum animum

decleralaturi sumus). De annyit előre is ki akar kötni, hogy a cardinalis a török főnhatósága alá ne adja magát, ne szakadjon el a keresztyénségtől, se pedig Lengyelországból az ő pártját — ha ellene fordúlna — senki ne segítse, a mi nem csekély változást idézne elő L.-o. s az ő tartományai között fentartott viszonyban, a minnek érett megfontolással útját kell állani.

(Fogalm. Polonica.)

Báthori Endre fejedelem Mária Krisztiernának. Gyulafejevárr, 1599. okt. 3.

Báthori Zsigmond Lengyelországba ment, mely ország a kedély s lélek nyugalma és a csendes életre alkalmasabb, mint Erdély. Onnan rövid idő múlva Rómába a pápához menni szándékozik, hogy vele további életére nézve határozzon. Hallván, hogy azt a főhercegnő, ő fge a király s a szultán rosz néven vették, tudósította (t. i. Endre) a császárt s a szultánt, hogy ne tápláljanak a miatt semminemű aggodalmat, mert Zsigmond L. o.-ban tartózkodásából nem fog veszély háramlani sem a királyra, sem L. o.-ra Kéri a főhgnőt vesse közbe ő is magát a királynál, hogy Zs. L.-o.-ban tartózkodását ne nézze rosz szemmel.

(Másolat.)

Rudolf Mátyásnak. Pilsen, 1599. okt. 26.

A vajda ez idő szerint elégedjék meg 25,000 tallérral, melyet Kassán felvehet, a többire várjon. Marino megy M. vajdához.

(Eredeti.)

Báthori István Rudolfnak, (supplicatio) d. n. (1599. nov. ?)

»Velit clementiam suam in me miserimo homine declarare« Két dolgot kér: fogadja kegyelmébe s családi javait engedje szabadon bírnia. Ha nem lenne hű ő fgéhez, nem tette volna le arra az esküt.

(Eredeti, sajátkezű.)

Básta Mátyásnak. Toggey (= Tokaj) 1599. nov. 5.

Kassáról elindult Erdély felé. Holnap, 6-án a Tiszán átkel s Szatmárra megy. Oda már előre ment Ungnád, egyet-mást hogy előkészítsen. Onnan lehet a legközelebbi és a legjobb úton »az oláh«-hoz sietni, a ki mint hallják, már az egész Erdély ura. Küldjön gyalogot »damit man nit schwecher were, als der Wallach, zum fall er neuerung fürneme.«

Bástával van a 2000 főnyinél nem erősebb Pezz regiment, abból Váradon kell hagyni egy zászlóaljat (»Fennndl«), 300 em-

bert. Kassáról vele van 150 »szolga« és egy kevés magyar drabant. 3000-nyi gyalognál mindösszevéve sincs több. Lovasságból Dükher és Lükh kapitány van vele, a veres- és sárgarokkos »archibusier«-okkal, a szatmáriakkal s a saját compániájával együtt alig több 600-nál. Ezenfelül 1000 Forgách-féle huszár és 400 más váradi huszár. Rákoczi népéből legnagyobb rész útközben hagyatott, csak 300 maradt, azt is meggondolja, használja-é; ötödreszt sem tartotta ez évben azon gyalogságnak, melylyel tartozott, huszársága is silány és kevés. Kér népet, mert ha ezt az alkalmat elszalasztják, nem tudja, mikor lesz ismét egy ilyen. Pénz is szükséges a hadi nép tartására, »damit das landt durch die soldaten nit gar verderbt werde.«

(Eredeti.)

Mátyás Rudolfnak. Bécs, 1599. nov. 5.

Ezen órában jött Básta levelével a Bocskai tudósítása, hogy Mihály »dem cardinal Bathory auf das haubt geschlagen«, Erdélyt elfoglalta s hogy a bibornok futással menekült. Futárt küld.

(Eredeti.)

Unghád Rudolfnak. Tasnád, 1599. nov. 6. (Rudolf vette nov. 20.)

Ő és Pete (Petu) délben találkozott az oláh követekkel Örmény Péteréssel, a kik az okt. 28-iki az esküszegő Báthoriak ellen vívott győzelemről vizsik a tudósítást »und haben wir uns hoch erfreuth, dass der Michael wajda in seiner patent . . . sich Ew. May. Ratt und Statthalter in Siebenbürgen auch General-veldobristen nennet« Ebből következtethető az ő nagy hűsége és őszintesége ő fge iránt, a miért nagy jutalomra érdemes, az aranygyapjúra s a csász. kegyre sokkal érdemesebbé tette magát, mint az esküszegő B. Zsigmond tette volt. A csatában 3027 személy esett el, köztök a legtöbb előkelő nemes, így Huszár Péter is. A parasztság a nemesek között gyilkolni kezdett, de M. v. beszüntette. A székelyek mind fegyverben állanak, M. v. minden szabadsalmaikat megadta Moldva felől örködnék. A kozákok, kik Moldovában sok ezeren vannak, kinyilatkoztatták, hogy Moldovát Erdélyhez csatolják csak pénzzel lássák el őket. 12 nap múlva Kolozsvárt országgyűlésnek kell lenni, melyet M. v. hirdetett. Kornis Gáspár őrizet alatt van Gy.-Fejérvárott. M. v. német lovagokat s gyalogokat kíván, nem akar bizni az erdélyi várakban. Ő, Petével Fejérvárra megy, Székely előttök van több mint egy napi járó földdel. »Básta wirt vor 6 tagen fort hieher khumben«. Mindkét Báthori Huszt felé menekült (?) mind azzal, a mit magokkal vihettek; ha Székely tudta volna kezibe kerültek volna. A szász királybíró is megesküdött már M. v.-nak.

(Eredeti.)

Rudolf Bocskainak. Pilsen, 1599. nov. 6.

Miután érti hogy az oláh elvetette a hálót és békülésre többé remény nincs, inti, hogy ő, ki az erdélyi viszonyokat jól ismeri, tanácsosaival összeköttetésbe lépjen s a király érdekei előmozdításában serényen foglódjék.

(Fogalm.)

Rudolf Mátyásnak. Pilsen, 1599. nov. 6.

Be fogja látni, mily, fontos, hogy miután M. v. Erdélyben annyira előhaladt, őt magára ne hagyják, hanem a mennyire lehet segítsék. Ne mulasszon el egy órát se, hanem tüstént lovas és gyalog népet, vitéz, tapasztalt parancsnok alatt hozzája rendeljen s effelől annál kevésbé habozzon, mert a futártól kapott levélben »solche sachen befinden, dass man verhoffentlich bey meiniglichem wol entschuldigt sein werde«.

A törökkel való béke további tárgyalásában az ő (a király) tudta nélkül ne kezdjen, hanem ha kívánna valamit a török, arról tudósítsa.

(Másolat.)

Melíth Pál. [kinek?] Tasnád, 1599. nov. 14.

Mihály v. elfoglalta Erdélyt. Székely Mózesről, Ravazdi Györgyről s többekről, kikről nem tudják hova lett, mondják, a csatatéren kellett maradniok. Hogy mi czélja a vajdának Erdélylyel nem tudják »allein wir vernehmen alhie, dass er dasselbe under sich und sein sohn zubringen understehen darum wer's gleich zeit, dass man demselben bei zeiten vorkommen khundte«. Minden csász. várba hű parancsnokot kellene rendelni, mert most sok helyütt olyan van, kit csak gúny illethet. Kővár megadta magát M. vajdának, most Huszt felett alkudoznak. A dolgok semmikép sem tetszenek neki.

(Más. bécsi hadi lt. reg. 74. cs.)

Básta Mátyásnak. Tasnád, 1599. nov. 15.

Megérkezte óta már tudatta, hogy Forgách Zsigmond mit tapasztalt Mihály vajda körül. Kővár megadta magát a vajdának ő fge nevére. Somlyót Nyári Pál vette át és szállotta meg. Most azon van M. v., hogy Huszt is mihamar megadja magát: Nyári Pált, mint a ki huszti kapitánynyal régi jó ismerős, oda küldötte. Pénzt kér (Básta) Forgách és Rákóczi huszárjai fizetésére.

(Eredeti.)

Rudolf Ungnádnek. Pilsen, 1599. nov. 17.

Inti, hogy eddigi buzgalmában megmaradjon s tanácsával az erdélyi ügyekben szolgáljon: Bástával, Székelylyel és Nyárral főképp arra ügyeljen, hogy a Báthoriak ne egyesülhessenek s hadat ne gyűjt-hessenek, hogy a végeket, főképp Lippát, el ne foglalják. A pátensek kiosztása még megfontolást igényel, »weil man jetzt nit in terminis tractationis stehet, sondern sich das landts mit gwaldt und dem schwerdt impatronirt« s most még nem tudható, kik tekinthetők hívekké s kik ellenséggé. — A vajdától — hozzá érkezvén — megtudhatja, hogy a király nevében mit ígért a székelyeknek és a szászoknak; mindenről tegyen jelentést s szorgalmasan tudósítson.

Jegyzet: Hasonló értelemben ír Székely Mihálynak a szatmári — és Nyári Pálnak a nagyváradi kapitánynak is.

(Másolat.)

Básta Mátyásnak. Tasnád, 1599. nov. 17.

Bocskai épen most jött hozzá a vajdáról szóló hírekkel, »die etlichermassen verdächtig«, mert Bocskai abban érdekelt fél és így teljes hitelt nem lehet neki adni. Nagyon szükséges, hogy katonaság és pénz küldessék. A Pezz lovasság, — azt hiszi — nem hagyja el, ha a kellő zsold hiányzanék is, de az nagyon kevés. Kéri, sürgetné ő fensége a szükségleteket a királynál. Holnap reggel — nem tekintve azt, hogy Forgács még vissza nem tért »az oláh« feleleteivel — a kéznél lévő csapatokkal Somlyó felé megy, »dardurch Ihrer Maj. sachen und willen vorschub und beystand zuerweisen« s attól az oláh vajda kedvéért el nem áll. Küldi a bíbornok-fejedelem testvére (B. István) esküjének mását.

(Eredeti.)

Rudolf Bástának. Pilsen, 1599. nov. 17.

Szigorúan parancsolja, hogy ne mulasson, hanem lehető gyorsan siessen Erdélybe hadaival, éljen a vajda és Unguád tanácsával, nem különben Székely és Nyári segítségével s addig ne nyugodjon, míg mindenek felett a Báthoriak cselszövényei el nem fojthatnak. Vigyázzon, hogy a Báthoriak törökkel s tatárral ne egyesüljenek, hogy a török felé eső erdélyi végházak, mint Lippa, el ne foglaltassanak, hanem azok, mihelyt lehetséges, meghódoltassanak s német őrséggel s olyan kapitányokkal látassanak el, a kik teljesen megbízhatók. A pátensek közül közelebbi parancsig egyet se adjon ki. Tudósítson.

(Másolat.)

Rudolf Mátyásnak. Pilsen, 1599. nov. 17.

12-iki tudósítását vette. A 25,000 tallér felől rendeletét helyesli. Nem kételkedik Básta, Ungnád és Székely ügybuzgalmán, még is inti őket, hogy nagyon vigyázzanak mindenre, főkép a Báthoriak cselszövényeire. Két ponton nyugszik főkép Erdély sorsa: 1. hogy »ain hautb oder gubernator und inmitls etbo ain verwaltung dahin nach Siebenbürgen geordnet«; 2. hogy a szükséges pénz kezökhöz juttatassék. Elvárja Mátyás véleményét — minden nap várván Mihály vajda követeit is -- hogy Erdélyt mikép kormányozzák a helytartó kinevezéséig s hogy a szükséges pénz miképen teremtsék elő. A pápához s lengyel királyhoz követet küld a király, hogy az előbbi informálja a bíbornok-fejedelem felől, az utóbbit pedig intse, nehogy segítséget adjon a Báthoriaknak.

(Eredeti.)

III. Zsigmond lengyel király Rudolfnak. Niepolomiceis, 1599. nov. 23.

Hallja, hogy Mihály vajda elfoglalta Erdélyt és Moldova meghódítását is tervezi, hol Jeremiás vajdáskodik. Bizonyítgatta már egynehányszor, hogy Moldova régi joggal a lengyeleket illeti. Mihály v. a császártól függvén, őt kéri a jó szomszédság nevében, hogy semmit meg ne engedjen Moldova ellen, mert a mit az ellen s Jeremiás ellen teend, a legyelek ellen teendi, s az esetben kénytelenek lesznek beavatkozni.

(Eredeti; Polonica o.)

Mátyás főherczeg »an Georgium Basta und David Ungnaden«. Bécs, 1599. nov. 23.

»Umb gutachten wegen der Siebenbürgischen rebellen«.

»Euer gutbeduncken ehist zukommen lassen, was gegen den rebellen und trewlosen für execution . . zuvernehmen.«

(Másolat.)

Barvitius J. aláírásával, resolutio az erdélyi követnek. Pilsen, 1599. nov. 25.

»Decretum legato Andree Bathorey datum.«

Megértette ő fge, a miket B. bíbornok nevében Kakas István előadott. »Postquam autem alium interea res Transylvanicae statum sortitae sint«, ¹⁾ nincs mit felelnie ő fgének s nincs miért tovább feltartoztatni a követet.

(Eredeti, a nagy fejedelmi pecséttel.)

Jegyzet: Utlevel is van a bécsi ltban Kakas számára, melyet ekkor Rudolftól kapott.

¹⁾ T. i. már akkor elvesztette B. E. a Szeben alatti csatát s utána életét is.

Rudolf Bástának. Pilsen, 1599. nov. 29.

A mit neki s Pezzennek az erdélyi ügyekről a minap írt, megértette. A mit azokra felel, Pezzen leveléből kiolvashatja.

Mindenről minélelőbb s a hányszor csak teheti tudósítson.
(Fogalmazvány.)¹

*Kakas Istrán. (az 1599. sept. Pilsenbe küldött erdélyi követ) Carlo Magnonak
d. n. (1599. nov.)*

Követségbe menet 300 frtot adtak neki költségre, mint egy gyerekeknek, mondván, hogy csak menjen minden költségét kétszeresen megtérítik. 1600 tallért magához vett, abból 600-at elköltött. Kérte őt »Herr Andre« (Báthori Endre) arra is, hogy törekedjék az útban 2—3000 aranyat keríteni s visszatértekor a főhgnőnek (Mária Krisztiernának) vigye Gráczbá »ad rationem arendae« s ez az első országgyűléskor visszafizettetik neki. El volt határozva azért, hogy titokban Bécsbe utazzék s onnan Gráczbá menjen, a mit már tudatott Carlo Magnoval, midőn Pilsenben megérkezett.

Ő, fenséges asszonyának hű szolgálja volt s hű ügyvivője Erdélyben, saját erszényéből kifizette adósságait, 8—10-szer saját költségén Fejérvárra utazott, tartózkodott Báthori Endrénél (»bei herrn Andre«), fenséges asszonyának tartozása miatt, a ki (B. E.) őt szolgájává akarta fogadni, de ő nem fogadta el, kijelentvén, hogy ő asszonyának alázatos szolgálja s azért semmi más szolgálatot el nem fogadhat. »Aber doch als er mir erstlich die handteben, khain andere gemahl zu begeren, als mein fraw, habe ich mich auff dise und noch gresere nie erbotten; da es von nöten, ich welle meiner frawen wegen gar in Indien rayßen, doch habe ich von meiner gn. frawen, als wahr Gott mich erschaffen hat, in diesem mit khaim wort, khaim correspondenc khabt (sic!); — die natur hat mir das gegeben, dass der ich diener bin, derselben person nutz und ehr gern suche«.

Kapott Fogarasból asszonya részére 3000 frtot, de vissza kellett adnia, sőt még hozzá 1000 frtot is adott kölcsön nagy szükségletére, Muralto Jánosnak is kölcsönzött 9000 frtot, midőn az mint agens Oláhországba ment ő fge parancsára. 3000 arany még fizetetlen ebből is. De hiszi, hogy ő fge, mint hű szolgáját, nem hagyja megkárosulni.

Kéri emez esdeklését ő fge elibe terjeszteni.

(Eredeti, a bécsi hadi levéltár registr. 1599. nov. 74. sz.)

Rudolf a lengyel királynak. Pilsen, 1599. decz. 5.

Erdély felől hogy jól értesüljön a lengyel király, nemcsak saját, de az ő érdekében is jónak látja. Erdély Magyarország

tagja. A török beütések miatt szakadt el. Báthori Zsigmond visszaállította nyilvános országgyűlésen. Tudja a pápa is, hogy mi mindent elkövettek, hogy Báthori Zsigmondot visszatartsák az Erdélyből kimeneteltől, tudja Zs. maga is, mily szorgalmasan kérte nemcsak követei által, hanem személyesen is, hogy maradjon országában. Midőn erőnek erejével kiment s ő országában helyet adott neki, főtörökvése volt, hogy ígéreteit irányában teljesítse. De egyszer csak hallja, hogy vakmerően visszatért Erdélybe, megtörvén a szerződést, melyet szavával, írásával s pecsétével erősített. Nem sokára azután — akár megbánásból, akár titkos tárgyalásait a bibornokkal (Báthori Endrével) palástolni igyekezvén az által is — követeket küldött teljhatalommal felruházva s midőn ezek már visszatérőben voltak, hallja (Rudolf), hogy a cardinalist fejedelemmé tette, a ki színlelve levelet írt — midőn már a törökkel s tatárral is levelezett — s követet küldött, hogy engedelmességét felajánlja. A pápa követe által tárgyalt (Rudolf) vele s kívánta, hogy a törökkel a béke felől ne tárgyaljon, Szolnokot vagy más helyet ostrommal szálja meg s seregét az övéhez csatolja. De ennek a teljesítésére semmi hajlamot nem mutatott, sőt ellenségeskedést mutatott az ő híveivel szemben. Husztot elfoglalta; Bocskait — a legelőbbkelő erdélyit — azon gyanúból hogy vele (Rudolf) közölte az ő titkos terveit s az esküje alól fel nem mentette magát, birtokaiból kifosztotta s bűnügyi vizsgálat elé idézte. A török híberiség jelvényeit elfogadta. Az oláh vajda ellen, kiről tudta hogy alattvalója neki, (Rudolfnak), a törököt tatárt izgatta. A vajda észre vévén, hogy mit akar ellene, a veszélyt megelőzendő, be nem várta az ő (Rudolf) intését sem, reá támadt. Nem akarja említeni ama virágos nyelvű oratiót, melyet B. Zsigmondhoz intézett volt előbb, hogy (Rudolftól) elvonja s — elszakítsa; súlyosabb az Ibrahim pasához küldött írata, melyet elfogtak, melyben a basa pártfogását kéri s alájaveti magát.

Kéri a lengyel királyt, mint rokonát, ne engedje, hogy a Báthori-párt Lengyelországból segélyt nyerjen; minthogy hallja, hogy vannak, kik Zsigmond ügye iránt érdeklődvén, ellene (Rudolf ellen) törekesznek, ezeket tartsa kötelességükben (a l. király.)

(Eredeti és fogalm. példány, Polonica o.)

A szepesi kamara Mátyásnak. Kassa, 1599 decz. 11.

Erdély el van foglalva, csak Huszt áll még »multisque et a Michaelae et a cancellaris Polonico, uti fertur, promissis, si arcem dederit oneratur.«

Básta már tárgyalást folytat felette, a vár kapitányának feltételei között van, hogy nemcsak a maga dolgait megtartaná, de nagy jutalmat is kapna. Megintettünk Básta által, hogy bor és élelmiszerek

(fruges), a melyek tőle elvétettek, téríttessenek meg, de minthogy ezek Székely Mihály által a kamara tudta nélkül saját használataira fordítottak, ő általa térítendőek meg.

(Eredeti, négy aláírással.)

1599. decz. 11. és 16.

Joachim Frigyes brandenburgi örgróf, porosz választófejedelem (dec. 11-éről Leczlingen-ből).

»*Wolfgangus*« mainzi érsek (deczember 16-áról Aschaffenburg-ból)

S a kölni érsek gratulálnak Rudolfnak Erdély elfoglalásához.

(Eredetiek.)

Unverzagt Rudolfnak. Bécs, 1599. decz. 13.

Levelet küld, melyet tegnap hoztak a lengyel királytól. Az ottani (bécsi) kereskedők minden héten küldenek lovas követet Krakóba.

A főherczegnőnek maga írt a l. király, melyben írja, hogy Erdély ellen mitsem fog tenni, továbbá, hogy a király megtudta, hogy Gusztáv király fia (aki egy hitvány nőszemélytől született) a császár udvarában mulatott egy ideig s hogy neki fgd olyan »befirderung an den Moskoviten geben haben, dass er ime helfen u. beysten wolle,« a mit nem hisz a király, de szeretné tudni, mi a való belőle, reményli, hogy jobb indulattal van fgd iránta. Kéri végül, hogy Károly hg s a svédek ellen a választók között hírré tetetné a dolgokat, hogy Károlynak hadinépet Németországban gyűjteni meg ne engedjenek. Tudósít aztán, hogy a király a tanácsosok ellenére haddal akar a svédekre menni.

(Eredetije.)

Székely Mihály Barritiusnak. »Szakmár«, 1599. decz. 14.

Engedelmet kér hívatlan írásáért. A mi sokféle hír kering Mihály vajdáról, nem kell mind elhinni. Ő azt hiszi, hogy mindaddig, míg az osztrák házból valakit kormányzónak nem küldenek Erdélybe, M. v. praetendálja azt, a mi méltányos is, mert életét tette azért kockára. Meggondolandó, hogy a török császár nemcsak Erdélyt engedné át neki, hanem mindent mit elfoglalhatna, csak vetné magát alája. Ő fgének nem volt rég olyan szolgálja, a ki oly kevéssel ennyit kivitt volna, de nem is volt még olyan ellensége, mint ő belőle váluék, mert »er ist redlich und geschwidt, glickt ime durch sein geschwindickheit, das kriegsvolek zucht ime gern zu seiner freygebickheit halber« és ha még e mellett a török segélye is mellette leend, ki bírhat vele. Ha barátoknak megtartják, higgyék meg, hogy ő »unsern Röm. Kayser

ein cron aufseczen wirdth, des vor vil jaren nicht gesehen ist.«
Hogy mikép lehetne hűségben tartania ő fge nek, a futárral meg-
izente. Írásával háborgatásaért bocsánatot kér, meglátják, neki
igaza lesz.

(Eredeti.)

Ungnad Rudolfnak h. n. 1599. decz. 17.

Básta levelet kapott Mihály vajdától, melyben most egy
kissé barátságosabbnak látszik íranta, mint azelőtt volt. Básta
»quartir«-ját megváltoztatta s Kővár felé ment: azért azt taná-
csolja neki a vajda, meg ne szállja, nehogy ellenségeskedést indít-
son ő fge népei között.

Lassota Nagybányán volt 14-én, ő hozta a hírt, hogy a
rövid esküben, melyet az erdélyiek a vajdának letettek a király
elől van megnevezve; Báthori Istvánnál kérdést tett, ő mentegeti
magát nagyon, hogy ő fge s az osztrák ház ellen nem beszélt
semmi rosszat.

Kornis Gáspár Nyárihoz küldötte egy szolgáját, őhajtaná,
hogy ő felsége az ő és Sennyei Pongrácz kiküldetését kívánja a
vajdától, majd megjelené ő, hogy állanak a dolgok Erdélyben,
hogy a vajdának hiinni nem lehet (dass dem Wajda nicht zu
trauen ist). A vajda nemcsak Kővárt szállotta meg erősen, hanem
szeretné, hogy Husztba is őrséget vessen s Nagy-Váradot is magá-
hoz csatolja. Mihály v. (a mint Kornis meghitt embere mondja)
nem akarta, hogy az erdélyiek két követet ő fgehez küldjenek,
azt jegyzé meg, hogy Kornis Farkas gyanús, Deák Lukács »ein
procurator« s nem érdemes ilyen tisztségre. Kornis Gáspár bár
7000 tallér értékű ajándékkal lecsendesítette valamennyire, de
mégis minden perczen veszélyben forogna feje.

»Die Siebenbürger sollen, da Ir May. sich mit drein schla-
gen, willens sein, lieb alle zusterben oder ihne zu tod zuschlagen,
ehe sie den tyrannen in die leng leiden wöllen, darumben er sie
von einander absondert und die vestungen mit Walachen besetzt.«

(Más. a bécsi hadi ltb. reg. 64. sz.)

Mihály vajda Rudolfnak. Gyula-Fejérvár, 1599. decz. 19.

Közbeveti magát Toldi Istvánért, hogy ne engedje ő fge
Bihar-vármegyében fekvő két faluját Nagy-Marját és Iztárt a
debreczeni harminczadosok által ő fge számára bekebelezni, mert
az az ő ősi birtoka.

Jegyzet: Mátyás főhg és a magyar kamara is pártolja.

(Eredeti a bécsi kamarai ltb. Hung. 14,406 fasc.)

» Von postmeister zu Caschau« (kinék?) » Aus dem Oberlung. veldtlager von Halmai von 21 dec. 1599.«

Husztra küldött az ottani parancsnok kívánságára »vüer (=4) teutsche püxenmeyster mit munition.« Maga is a parancsnoknál volt »Viwaros«-ban s Ungnáddal érintkezett. Mint mondják a »deutsche guardi«-t fogja bebocsátani oda (Husztra), Petz főhadnagy küldetett oda megnézni a vár szükségletét, hogy mennyi katona kell belé stb. Mihály vajda »excusirt sich wegen seinen hievor an herrn Veldtobristen (Básta) abgelaufenen starcken schreiben mit dem, dass er anderst, als die sachen sich befinden, bericht vorden seÿ. In anerbeutung das land, wenn es ir nit vertrauen wollen mit übergebung abzutreten, ist sonsten vorhabens in Moldaw zuziehen, die Polläggen herauszutreiben und zu besetzen. Alle seine sachen von reichthumb hat er nach Wallacheÿ hinein geschickt, sambt etlichen hundert Hungern von adl so er wol getnuiblet (így! = getrauet?)

» Von Ardon vom 23 dec.«

Holnap fog 200 »knecht« Husztra elindulni; ők ott töltik az ünnepet. »Jeremias in Moldau vermerckht, dass er vom Mihál waida soll überzogen werden, sucht er allerseit freundschaft, wie dann heut schreiben von ihme alher bracht werden.«

Jegyz. Kivül áll az, hogy a kassai postamestertől.

(Más. a bécsi hadügyministeriumi ltb. reg. 50 sz.)

Bocskay István Barvitiushnak. Szentjób, 1599. decz. 23.

Az erdélyi dolgokról s Mihály vajdáról tudósít. »Quod ad Transylvaniam attinet: an aliquod sua M^{tas} cum Vaivoda commune consilium, mutuamque intelligentiam habeat, nescio; sed ad praesens etiam inaudita latrocinia, crudelitates, desolationes, aliaque nefanda facinora, cum nullis honestis matronis, imo virginibus a decem annis libidine sua non parcant, exercentur.«

(Eredeti.)

Ungnád Rudolfnak. Szatmár, 1599. decz. 24.

Válaszol ő fgének az erdélyi ügyek felől, hogy miért késleltetendő Erdélybe útazása: 1. Mert a vajda követe még nem jött vissza. 2. Mert sem pénzzel, sem a szükséges esküdt személyekkel nincsenek ellátva. 3. Mert a bemenetel a vajda naponkénti változása miatt ő fge tekintélyének csorbulásával történhetnék. 4. Mert a vajda sem ő fge, sem a főherczeg annyi levelére annyi hét múlva sem felelt s nem levelez Bástával sem, csakis a mi Zsig-

mondot és a lengyel kanczellárt illeti, a kiknek céljaira nagy vigyázása van; s mert mint független feledelem uralkodik (sonsten als ein absolutus princeps im land regire). 5. Nincsenek jól informálva s nem ismerik ki jól magokat az erdélyi ügyekben. 7. Mert a vajda eddig ő fgétől semmi mást, mint mindegyre pénzt sürget, hadinépet nem kívánt, mint mindössze 200 németet testőrnek. 8. Mert várják Carlo Magno jövetelét is s tőle remélik megtudni, hogy az útiköltség, ajándékok, futárdíj, titkos személyek tartása s az ő saját szüksége felől ő fge miként rendelkezett.

(Másolat a bécsi hadi ltb. reg. 64. sz.)

Székelly Mihály Barcitiushnak. „Szakmár“, 1599. decz. 25.

Ő felsége Huszt, Kővár és Várad váraiba német gyalogokat rendelhetne, de Mihály vajdának, hogy hízelegjen azzal hiúságának, meghagyhatná a »partium regni Hungariae dominus« czímet életére, fiát pedig kegyeibe fogadhatná, magához vehetné ő felsége, hogy felneveltesse s kiházasítsa; így volna záloga és biztosítéka, hogy veszélytől nem kell félnie. Nem lát (Sz. M.) más módot, hogy M. v. eddigi affectiója mellett az osztrák ház irányában megtartható legyen, »dann der Bástá hat ihn hoch acerbirt.« »Ist er M. v. freund, so haben wir mer als dreÿ vÿr Siebenbürgen, die ihr May. erblich unterworfen werden sein«, de ha ellenséggé teszük Erdély miatt, — melyet nem örökösen bár, hanem »vita durante, cum modis et conditionibus« neki kellene engedni, nehogy a töröknek, vagy másnak alávéssé magát — úgy nemcsak Erdély és Oláhország, de az egész Magyarország oda lesz. Megfontolandó, mi nagyobb veszteség: Erdélyt egy időre átengedni neki »zu einem schein,« vagy elvenni tőle, elkészeríteni s haragossá tenni, vagy barátnak megtartani s még több országot nyeretni általa ő ígének. Többször megnyerték Erdélyt Ferdinánd és Miksa idejében, de nem boldogultak vele. A pénzt nem kell M. v.-tól megtagadni, jó barátot nem lehet eléggé pénzzel megfizetni: »dass wir nicht den vogl, den wir gefangen haben, auslassen, umb ein, der in lifften flieugt.« Nem kell mindenkinek hiúnni, hanem inkább annak, a mit szemmel lát vagy kézzel fog az ember, »diseu Mihal vajda, den kendth man, was er gethan hat, gesehen und gegriffen, was er sÿch erbotten hat.« Ilyen hű szolgának Erdélyt élethossziglan oda lehet adni. Azt hiszi egy év múltán agrok is belátják, hogy nem másként állanak a dolgok, a mint ő írja.

(Eredeti.)

Üngnád Rudolfnak. Szatmár, 1599. decz. 25.

Pato Gáspár és Rácz György, mint a vajdától a főhöz küldött követek megérkeztek Szatmárra. Rácz mondja, hogy

Moldovába akar ütni a vajda, kívánta Bástatól, hogy a Huszt felé eső szorost biztosítsa s vigyázzon mind Moldua mind Erdély felől. Azt is jelenti Rácz, hogy a vajda nem fél, hogy az erdélyiek fellázadjanak, »denn er demselben allardings wol fürkommen.« ... »Er vajda sei wie ein vogl in lüfften, hab ihm ein nest in Siebenbürgen gericht, aber nicht gar ausgemacht, denn er müsse mehr lands für Ir May. gewinnen etc. Er wöll I. F. D. Erzherz. Mathiasen oder Maximilian noch die polnische cron aufsetzen und dergleichen mehr.«

Lippa oláhokkal rakatott meg, Jenő még azelőtt erdélyiekkel, de czekek is ki kell onnan vonúlniok, mert a vajda nem akarja, hogy a nevezetesebb várakban akár erdélyi, akár más őrség maradjon. Azt mondja, hogy ha ő fge »einem anderen finden, der würdiger sei in Siebenbirgen zu sein, so woll er weichen.«

(Más. bécsi hadi lt. reg. 64.)

Ungnád Mátyás főhgnék. Szatmár, 1599. decz. 27.

Panaszkodik, hogy Carlo Magno az ő és Székely tudta nélkül megérkezett, s nem tudnak semmit az instructio felől, vagy a pénz felől. Örmény Péter is megjött. Érvet, hogy ő fge a vajdát ne gratulációkkal s mindenféle irásokkal lássa el, hanem gondoskodjék kielégítéséről. Legjobbna vélné, ha Carlo Magno a rendelt ajándékkal, a drágaköves lánczczal előre menne s Örmény Péter a Rákóczi pénzből a 30,000 tallérral s az instructio is küldetné azalatt a többi 45,000 tallérról.

(Más. a bécsi hadi lt. reg. 64. sz.)

Hans Undterholzer »Kriegszahlmeister in Ober-Ungarn« Bástának. Kassa, 1599. decz. 27.

Vatý (Váci?) András Podoliába Sambor felé küldte »kundschaften halber,« most érkezett vissza. Samborban azt tapasztalta, hogy »der polnisch canzler daselbsthin gegen der Oberhung. granizen 500 poln. hussarn, 300 kosakhen u. 200 zu fuss gelegt habe.« Ezt pedig azért tette hír szerint, minthogy a tatár Fülel és Szendrő mellett garázdálkodván néhány kozák ez országból L.-o.-ba ment s ott azt a hírt terjesztette el, hogy a tatárok F.-Magyarországon át fognak törni s útjokat hazafelé Lengyelországon át veszik. Sok várost és falut sánczczal is körülvettek.

»Dieweil dann undterdessen der Mihály vayda auch in Siebenbürgen eingefallen und sich sonderlichen der Jeremias vajda vor ihme fürchten thut, sey das Kriegsvolch daselbst noch beysamben; de nagy szükséget látnak a fizetés dolgában. — A kém Samborban az alatt az ürügy alatt volt, mintha oda borokat akarnának küldeni s azért pinczét akarna ott rendelni. Azonközben

jött Huszár Péter legidősebb fia csaknem egyedül Báthori Zsigmondtól »der jeczo in Preussen sein soll.« Ezt a kém jól ismerte, de Huszár őt nem; azért ez hozzá csatlakozott s azt állította, hogy ő jó Báthori párti, mondván, hogy atyja B. Zsigmond atyjának szolgálja volt, a miért Temesvár mellett birtokot adott neki, de mióta ő meghalt s Zsigmond Erdélyből kizavartatott (»verstossen«), nincs többé reménye birtokához jutni. Erre Huszár bízta, hogy csak ne csüggedjen, mert »der Sigismundus hat von poln. canclern gute verheussung, dass es ihm noch in Siebenbürgen bringen u. einseczen wolle, dieweill er Sigm. auf des canclers begehren aus Siebenbürgen khomben, wolle es ihm gewiss wieder darin verhelffen, u. sollte es auch den rock, so er an habe, nicht behalten; allein diesen winter khunne es nicht sein, auf den summer aber wollte er was versuchen. Undterdessen aber sei der Sigismundus bedacht in Engellandt zureissen, er warte aber noch seiner des Huszarn zuruckkhunft. Diesen Huszar Peter sohn ist des Sigism. diener u. wurdet von ihm in Siebenbürgen geschickt u. solle viel brief von könig in Pollen, den cancler u. ihm Sigismundo an unterschiedliche personen bey sich gehabt u. seinen weeg auf Munkatz zugenommen haben.«

Váci András belebb akarta csalni M.-o.-ba Huszárt, vagy hogy be kisérje ő is és itt letartóztassa, de nem találta módját, azért sietve visszajött (Kassára). Küldi Váci Andrást Bástához is, hogy hagyná meg neki, tartózkodjék Munkácson s vigyázza Huszárt, hátha megkaphatná visszaútazásában. Jó volna Rákóczi-nak vagy várnagyának is írni Munkácsra, hogy H. P. fiára és más gyanús személyekre, kik arra átutaznak, vigyáztasson. Jó volna ugyanazt megparancsolni Huszton is, s minthogy most Ungnádnak épen Erdélybe kell utaznia őt is figyelmeztetni kellene, hogy Erdélyben H. P. fiára vigyázzanak.

(Más. a bécsi hadi lt. reg. 50. sz. a.)

Ungnád Mátyásnak. Szatmár, 1599. decz. 31.

Kornis Gáspár sürgeti Székely Mihályhoz írt levelében, hogy a biztosok bemennének Erdélybe, mert a vajda át akarná engedni (»wollte cedirn«); de úgy mennének, hogy Kornis és még más valaki összejönne velök útközben, hogy a viszonyokkal előre tájékoztassák őket. De ez úgy látszik nem egyéb, mint Kornis széplégése ő felsége előtt, magát akarja szépíteni ezzel, hogy azalatt Zsigmonddal vagy másképp »machinálhasson.«

(Más. bécsi hadi lt. reg.)

Ungnád a császárnak. Szatmár, 1599. decz. 31.

Kornis Gáspár azt izente Székely Mihálynak, hogy írasson Székely tüstént ő fölségének a commissariusok haladéktalan be-

küldése iránt, mert akkor Mihály kivonúl Erdélyből, ajánlotta egyszersmind azt, hogy útközben a commissariusok vele s még más valakivel titokban a vajda tudta nélkül conferáljanak. — Ő Ungnad és Székely meghányván e dolgot, azt vélik, hogy Kornis Gáspár csak azért izente ezt, mert Mihály vajda előtt rossz hírben állván, félti a bőrit s mivel ő felségéhez is hűtlen volt, szeretné most magát újra behízelegni. A titkos értekezletre nem is gondolnak ők, mert ha a vajdának fülébe menne, bizony csak gyanakodva fogadná őt és Székelyt s így ők aztán mitse végezhetnének ő felsége javára a vajdával.

Ő nem hihet már egy erdélyinek sem, — s az a kérdés merült föl előtte, nem új practica-e ez ajánlat Kornis részéről, hogy így őket a commissariusokat s Mihály vajdát egymás iránt kölcsönösen gyanússá tévén, a maga, illetőleg Zsigmond fejedelem malmára hajthassa e vizet.

Az ő erdélyi útjoknak csak az van akadályára, hogy Armeni (Örmény) Péter a vajda követe visszamenőben társát azzal a hírrel küldé előre, hogy Carlo Magno (a császár szolgálja) tiszteletdíjat viszen a vajdának, holott Carlo Magnonak egy fillérje sincs kezénél e célból s ha ezek szerént nem visz, a vajda Arméni Pétert kérdőre fogván, ez ő rájuk fog vetni, pedig ők nem tudnak efféléről semmit sem.

(Eredeti.)

Ungnad a császárnak. Szathmár, 1600. jan. 2.

Sokat gondolkodott a felől, mint lehetne ő felségének, a pápának, a római szent birodalomnak s egyéb hatalmaknak (a kik »zu diszem türckhischen khrieg ire volks und geltshilffen so treuherzigkhlich inn die siben jar her contribuiert« . . .) a török ellen legnagyobb sikerrel föllépni. Úgy látja most az ideje annak Erdély bevonásával és Mihály vajda hűségben tartásával. Ugyanis ő kitudta, hogy Mihály vajda hadinépének havonként 98 ezer tallért fizet. Ezt ő megbeszélte Armin Péterrel (Ömény P.) s úgy találták, hogy ugyanezen arányban Mihály vajda fogadhatna föl 10,000 lovast 50—52 ezer tallér havi díjért, azonkívül 30 ezer gyalogot 95,000 tallérért s ezzel az erővel a törököt bátran meg lehetne támadni, a minthogy Mihálynak szándékában is van a Dunán áttörni Bulgáriába s Szerbiába. — E sereghez hozzá volna számítandó a népfölkelés is, a mi ingyen történnék, mert a föld népe örülne, hogy a törököt űzheti. Mind ezzel sokkal nagyobb eredményeket lehetne elérni, mint német sereggel. Mert a 40,000 német, gyalog s lovas együtt, havonként 6—7 százezer tallérba kerülne s még sem érne annyit, mint Mihály népe, mert pl. télben nem is tudná, nem is akarná a törökkel

való harczot. — Tudassa ezt ő felsége a keresztyén fejedelmekkel, hogy küldjenek pénzbeli segílyt, hogy a tervet valósítani lehessen.

Huszt hála istennek egészen német fegyveresekkel van teli már. A hajdúk kívül a vár alatt szállásoltattak el. Most már ő felsége magáénak mondhatja Husztot, ő és Székely holnap vagy holnap után útra kelnek. Tartózkodásuk oka az, hogy sem Carlo Magnohoz nem jön a tiszteletajándék Mihály számára, sem Armin Péterhez a segílypénz ugyancsak Mihály részére; pedig az a híre, hogy 25 ezer aranyat viszen; ezért félti is életét, ha a nélkül megy közéjük. Carlo Magno is restelli az üres kézzel való menést.

(Eredeti.)

Ungnád Mátyásnak. Szatmár, 1600. jan. 3.

Panaszkodik, hogy a fizetőmester a 30,000 és saját szükségükre a 10,000 tallér kifizetését megtagadta s így 5-ére tervezett útjokat ismét elhalasztani kénytelenek. Örményt nem lehet többé csilapítani, egészen desperál, azt mondja kénytelen lesz így ő fgéhez Bécsbe, vagy Pilsenbe felmenni, mert neki meg van parancsolva, hogy pénz nélkül ne merjen urához visszatérni.

(Más. bécsi hadi lt. reg. 64. sz.)

Székely Mihály Barvitiúsnak. Szatmár, 1600. jan. 5.

A mint a dolgok állanak, azt lehet következtetni, hogy ennek az egész erdélyi ügynek rossz vége lesz, mert mindaz a minék sietve kellene történnie, rák-módra halad elő. Így áll a dolog pl. Örmény Péterrel. Ez megírta urának Mihály vajdának még Pilsenből, hogy ő fölsége nemcsak segílypénz adását a kassai fizető mesternél elrendelé, de még ajándékot is ígért külön követ által a vajda számára küldeni, most im itt van mindakettő (t. i. Örmény s a küldött), de sem a segílypénz, sem ajándék nincs náluk, Mihály vajda pedig tomboló, dühöngő csapatait épen Örmény Péter megérkezésével biztatta. Sok gúnyt s gyaláztatot kell lassú segélyadásunk felől hallanunk s békével lenyelnünk (verschlucken). Mihály vajda is fél, hogy a hadi nép előtt elveszti hitelét s nem tarthatja meg hűségesküjét. Sokat is beszélnek (a harczosok), nem gondolják meg, hogy a szó mindig tovább adatik: inkább tüzes vasat tartanának addig szájokban.

Én (t. i. Székely M.) mindig azt mondtam s azt írtam: hogy ha megtarthatjuk Mihály vajdát, akkor olyat tartunk meg (t. i. Erdélyt), a mit még egy római császár sem bírt megtartani; ha elvesztjük őt, akkor olyan nagy veszteségünk lesz, mint századok óta nem volt. Mert a mint ő nem kívánhat oly lehetetlent, a mit neki meg nem lehetne adni: azonképen nem lehet neki oly sokat

adni, hogy azt vissza ne tudná adni, illetőleg be ne tudná hozni. (dan er khan nichts unmglikhs begern, das man ime nichts prestieren khon, so khon man ime nichts so vill geben, das er nicht wieder einbringht, hett er anderst das leben). A török császár mindent megadna Mihálynak, a mit kérne, csak az ő hatalma alá hajolna s ellenünk harczolni kész lenne. Ha méregetem a dolgot, úgy találom, hogy a mérleg egyik felén: reputatio, tekintély, jó hír s a keresztyénség java, a másik felén mindennek ellenkezője áll.

»Das ich aber mainen herrn in vertrauen migh die grýndtliche warheit schreýben; mir gefellt niht, wie man da bey vnsz procediert, mit reden vnd schreýben meht man mit wenigern auskhumen, es wurde niht allein nützlicher sein, sonder verandtworliher auh . . .«

(Eredeti.)

Nyáry Pál Mátyás főherczegnek. Várad, 1600. jan. 8.

Jelenti, hogy Mihály vajda a várak elfoglalásáért s Kraszna és Közép-Szolnok megyéknek a váradi várhoz csatolásáért, mely a régi szokás szerint jogos dolog, ő rá (Nyáryra) nagyon nehezzel; el is küldte e miatt ő (Nyáry) a maga vicéjét Stepan Istvánt Mihály vajdához, hogy a vajda békességgel várja be ő felsége határozatát. Ő maga (Nyáry,) mindaddig, míg ő fölségétől más parancs nem érkezik, e részeket az pozsonyi orsz.-gyűlési czikkek s nyert instructiója szerint magánál, illetőleg a várnál tartja. Huszt, Somlyó és Belényes várak nemcsak ő felsége hűségén vannak, hanem zsoldosokkal erősítvék. Ő egyáltalában azt tanácsolná, hogy Erdély a maga régi határai közé szoríttassék s igazgatása úgy bizassék Mihály vajdára, ha t. i. ő fölségének úgy tetszik.

Panaszkodik arról, hogy a váradi őrség csekély, fizetetlen s 'szükséget szenved, hét hónap óta nem kapták ki zsoldjokat. Alig hiszi, hogy szükség idején többre, mint egy előbástya, propugnaculum, védelmére elegek volnának. Alig van több a városban (in civitate), mint száz magyar lovas s csak vagy tiz gyalog, mert a többiek Sarkad, vagy Belényes, vagy Somlyó védelmére rendelvék. A német katonák kapitánya elhalt. — Az a pénz, a mit ő felsége Ungnád D. által küldött, »Cassoviae sub aresto habetur.« — Legjobb lenne Várad pénzügyein oly módon lendíteni, mint Egerén, t. i. kezelje maga a kapitány a várhoz rendelt megyék, harminczadok etc. jövedelmeit s ezzel aztán kielégítheti iuxta antiquam consuetudinem s a mint az erd. fejedelmek tévék, a vár szükségait.

Szeretne minderről a főherczegnek előszóval referálni.

Báthori Zsigmond kamarását Huszár Istvánt, Péternek a

volt pápai kapitánynak fiát Bocskayhoz küldé, hogy Bocskay igyekezzék kegyelmet eszközölni ki számára a császártól. Bocskai Huszárt az ő (Nyári Pál) kezeibe szolgáltatta s most az ifjú ember Váradon van fogságban. Mit tevő legyen vele? Allítása szerint B. Zsigmond most Helzpergben Poroszországban van.

(Eredeti).

Lassota Erich és Underholzer János, Mátyás főhígnék. Kassa, 1600. jan. 9.

Ők tudják azt, hogy Örmény Péternek, Mihály vajda követének a segélyadás meg lőn ígérve, azt is tudják, hogy ő felsége szolgája Carlo Magno ajándékot viend a vajda számára s hogy mindezt Örmény P. még a mult Sz.-Mihály napkor Bécsből megizente urának. 75 ezer tallért tenne ki a segély, nekik azonban (a levél íróknak), kik közül egyik a fizetőmester, csak 30 ezer van kezökön. Ungnád és Székely M. azt mondják, hogy egyelőre az a 30 ezer is elég leszen megvigasztalni s türelemben tartani Mihály vajdát — s e végből kérik tőle, a fizető mestertől, a summa kiadását. Igen de ők három ízben is parancsot vettek ő fgétől, hogy a kezökön levő pénzből egy fillért se adjanak ki bárki fiának, ha csak ő fge specialis parancsát nem hozza. Örmény P. — így állván a dolgok — ő fonségéhez (Mátyás főhíghhez) akart útazni, az ügyet tisztázni (miközben ő hozzájok — a levélírókhoz egy negyedik a három előbbivel egyértelmű parancs érkezett;) de ez útjában egy körülmény föltartóztatá. Találkozott ugyanis Pribék Mátyással, Mihály vajda két követének: az öreg Bánnak s Stojkának a vajdához visszaküldött szolgájával s az ezzel való beszélgetés után jobbnak tartá Mihály vajdához visszatérni s őt a Rudolf cs. iránti hűségben megtartani. Mert a két fő oláh, Bán és Stojka, több előkelő oláhval együtt személyes érdekből mindenkép munkálkodnak, hogy Mihály vajda magának tartsa s ne cedálja ő fgének Erdélyt. Erdély zárt ország, míg Oláhország nyílt s ki van téve az ellen torkának. A nevezett urak azért akarják, hogy Mihály vajda magának megtartsa Erdélyt, mert így remélik az ország nagyjaivá lenni s várak és jószágok birtokába jutni. — Ez a két nevezett oláh Mihály vajda előtt B. Zsigmond és András idejében igen gyanús volt, most azonban hisz nekik. Ezek ellensúlyozására tartá Örmény Péter szükségesnek a Mihály vajdához való visszaútazást; reméli őt az ő felsége iránti hűségben megtarthatni. A levélírokat kérte Örmény, ezeket tudtára adni Mátyás főherczegnek, de csak nagy titokban, mert ő fejével játszik. Kéri továbbá a Ő. nevezett követeket mindaddig visszatartani, míg ő urához a vajdához 'megérkezik s a nevezett két követnek netán ő fölsége ügyének ártalmas jelentéseit a vajdának kedvezőleg magyarázhatja.

(Eredeti.)

Székely Mihály Barvitiushnak. Szathmár 1600. jan. 10.

»Edler, gestrenger Herr, mein insonders freuntlicher hohvertrautter, geliebter Herr Barvitiush!« — Az erdélyi dolgok sehogysem fognak jó véget érni. Am tegye el Barvitiush és ő felsége a hozzájuk írott levelét (Székelynek): meg fogják látni, hogy igaza van s lesz, midőn mindegyik levelében azt jósolja. A ki Mihály vajdáról oly rossz híreket terjeszt, az nem barátja az osztrák háznak, sőt inkább ellensége s mint ellenség irigyel a felséges osztrák háztól oly derék, sokat érő szolgát, mint Mihály vajda. Sürgeti, hogy pénzt küldjenek Mihály vajda részére, mert mivel meg lőn izenve Mihály vajdának, hogy pénz küldetik, sergeit a küldendő pénzzel biztatá s most ha nem jó pénz, a császár nevét fogják gyalázní, szidalmazni s a sárban meghurcolni. Pénz mindig van, de olyan szolgál, mint Mihály vajda, nem mindig kerül — s a császári tekintély drágább aranyból ezüstnél.

(Eredeti.)

»Hanns Adam von Hofkirchen« a császárnak. Szathmár, 1600. jan. 10.

Megküldi azon levelek jegyzékét, melyeket »der Cardinal aus eil in seiner geheimisten camer vergessen, als er wieder den Michel waiwoda auszogen ist. — Érdekesebbek:

1. Litterae sunt a cancellario Poloniae datae ad Cardinalem, ubi cancellarius dat consilium Cardinali, quomodo auxilium et subsidium debeat impetrare a regno Poloniae, sibique provinciam Transylvaniae adiungere et regno Poloniae submittere. Ea de causa secretarium unum expedire de ista re tractanda es post hac admonet Cardinalem ne permittat se seducere, nam si unicum tantum errorem commiserit, irremediabile malum erit. Datae Zamoschy 24. Sept. 1599. Super hoc consilium fuit expeditus Stephanus Kakas; et ideo est aliquid cogitandum.

4. Tres litterae Stephani Bathorei de Eched ad Cardinalem scriptae, ubi summa amicitia et obedientia apparet inter illos, inter istas litteras sunt unae raptissima manuscriptae, imo difficillime legi possunt. Et sunt sigillo Bathoreorum sigillatae, ita ut quasi non possunt cognosci, utrum pro certo sint illius Bathorej de Eched. Attamen datum scribitur ex cubiculo ubi podagra agitur, ibi sunt generatae. In illis litteris tractatur, quod tota Germania sit contra suam M^{tem} caes. propter res Hispaniarum.

10. Litterae cuiusdam ex Polonia, ubi nunciat et ad sciendum dat ex iussu Malaspinae Romae datae (*igy!*), quod ipse Malaspina deputatus fuisset nuntium ad Cardinalem ire. Ita scribit author litterarum ex Polonia Cardinali: ut sit hilari mente eo, quod Malaspina sit suus bonus amicus, imo sincerus, postquam

ille pro nuntio venit, qui cum omnibus viribus desiderat salutem et boni eventus fortunam, reputationem et honorem semper promovet et protegit. Haec res est animadvertenda, quod Malaspina non miserit recta via de suo adventu in Transylvaniam.

12. Cuiusdam episcopi ex Polonia congratulatio, quod principatum Tranniae obtinuisset et quod uxor Sigismundi (ita serenissima archiducissa intitulatur) ad fratrem Graecium remissa fuerit. — Deinde spem dat illi ad coronatum Poloniae.

(Eredeti.)

Ungnád a császárnak. Berek, 1600. jan. 10.

Tegnap jött Várinál át a Tiszán, lovasság fekszik arra. A nép igen panaszkodik a szenvedett károk miatt. Bár Básta a katonáknak megírta, hogy az alattvalókkal »in dieser revier ein accordo gemacht,« hogy egy személyre naponként egy itcze bor, két kenyér, egy font hús adassék, de a nép nem akar erről tudni, azt vetik ellenében, hogy egyik megbírja, a másik nem. A magyar országgyűlésen nagy panaszokat fog előidézni ez. Szeretné figyelmeztetni Bástát, de rossz néven venné tőle. Rákóczy Zs. nagy lamentációval fog fellépni — attól tart — Munkácshoz tartozó falvai miatt.

Hallotta a »rittmeister« Thikharl hadnagyától, hogy találkozott 500 kozákkal a Huszt felé vezető úton, a kik Lengyelországba mentek a király és kancellár ama fenyegetésére, hogy ha Mihály vajdától el nem válnak, javaikat elconfiskálják.

Husztrol Nagybányára megy, ott jön össze Székely Mihályval, onnan mennek Kővárra, ha beeresztik őket s úgy Erdélybe, 15 kocsival, hogy a császárnak becsületére váljanak — »mert az erdélyiek kevély, gunyolódó, felfúvzkodott emberek s mindig kicsinylék felségedet.«

(Eredeti. Turcica.)

Rudolf, Underholzer felső-magyarországi főfőzetőmesternek. Pilsen, 1600. jan. 11.

Még 1599-ben írt leveléből megértette, miért nem küldte a Mihály vajda számára rendelt 30,000 tallért. Most aztán mindjárt ezen rendelet vétele után juttassa a commissariusok kezéhez a 30,000 forintot. — Külön levélben is írt (a császár,) hogy készen tartsa a pénzt, mire ez a — a signaturában kissé késni szokott — rendelet kezéhez jutna. —

(Fogalm. a bécsi kamarai ltb. fasc. 14,406. Hung.)

Ungnád a császárnak. Munkács 1600. jan. 13.

Csatolja, a mit Berekből mind ő fegének, mind onnan a »vicefeldobrist«-nak s ma ismét neki: Bástának írt. »Ob wir nun

wohl der h. Básta etwas glimpflicher wider schreibt, so khumbt mir doch zu gehör, es braucht in schreiben gegen andern wieder mich im ungeziemende wort und will mir des Michals imputation mit gewalt aufdringen und zumessen; so doch Ew. M. allergn. selbst das anders wissen und vermerkt haben, dass ich von im allezeit modestissime geschrieben. Bitte allergehorsamst umb gebürliche ein- und abstöllung.«

Rákóczival beszélt az nap. Rákóczi azt tanácsolja, hogy ha Mihály vajda szép szerivel nem akar Erdélyből kimenni »dass E. M. im temporisirn sollen, aufs wenigist diesen summer über, weil er ein starcke anzahl kriegsvolks im landt noch beysamen hat, und E. M. noch so gleich nicht mit genugsamben wohlbezahlten kriegsvolkh zu den besatzungen aufkhumben khündten, jedoch vermaint der h. Rákóczi sambt mir: je länger der Mihal im land bleibt, je mer wirdt er und sonderlich seine leuth sich in das land verlieben, und umb soviel beschwerlicher draus zubringen sein.« Arra kell egyelőre törekedni: ne hostilis Michael fiat. A vajda egy embere már most is hánytorgatta: (Balog Gergely Patkó Gáspár előtt) ob man bey uns draus nicht wüsse, dass sein herr bald fried mit dem Türcken machen und eines werden khünne.

Jelentette már Rácz György kijövetelét Erdélyből, a kit, mind maga mondá, csak azért küldi M. v. a császárhoz: »dass sein herr vorhabens wör in die Moldau einzufallen.« Hisz az esetben a lengyellel kellene nyilt harczba keveredni, meggyölne velök a baj Sziléziában is, ha felséged M. vajdának megegedné a támadást. Az erdélyiek bizonyára titkos levelezésben vannak a lengyelekkel. »Ohne zweifel den Siebenbürgern nichts liebers u. angenembers wör, als wenn des Mihals vires bello Polonico et Moldavico in Siebenbürgen distrahirt und sie desto statthafter würden den Walachen joch sich zuendschüttern und auch sich Ew. M. gehorsamt zu endeussern, — welches billich der Mihal waida selbst wohl bedenken und dem glück nicht zufiel vertrauen soll. — Nagyon jó lesz meginteni, nehogy Moldovába üssön.

Pezzen leveléből megütközve látja: »wie dass der Ban Mihalitsch und der Stoika sich rund erclören, ir herr praetendir possessor, gubernator und absolutus patronus in Siebenbürgen zu bleiben.« Az sem tetszik neki, hogy Örmény Péter a két követet, »für ein untreuen verrötter seines herrn schelten.«

Nem tudják, meddig juthatnak az instructióval. Látták Székelylyel a 12 articulust, melyet Örmény ő fge elé terjesztett, de nem látták az ő fége resolútióját, melyet arra adott. »Wirt der Mihal das in abred stehen, was er durch in Armin tractation hat lassen, so stehet dem Armin sein kopf drauf, er wirts nicht widersprechen dirffen und werden nichts wissen, was wir darauf antworten oder opponirn sollen.«

A fizetőmester a pénz és az útiköltség felől rosz hírt ír, pedig a nélkül nem lehet bemenni, napról napra kellemetlenebb helyzetbe jutunk az út halasztása miatt.

Minthogy »der Mihal nur auf gelthilf bey E. M. und andern potentaten häftig dringen thuet:« Rákóczi-val kezdem alkudni, s kivítem, hogy adjon ismét 40—50.000 tallért kölcsön felséged biztosítékára, (de ebből mindjárt le akarná vonni a 8000 frtot, melyet Muraltóval Erdélyben létekor elköltött) sőt pünkösdig vagy legkésőbb Sz.-György napig újabb 30.000-et ígért, vagyha lehet akár 100.000-et. De nem tudtam kivenni micsoda biztosítékot akarna, említettem neki Murányt, de azt hiszem gondolatai Tokaj felé irányozvák, talán Szádvárra is gondolt. Kér felhatalmazást, hogy tárgyaljon-e tehát a kölcsön felől?

Mivel nincs reményünk, hogy a fizetőmestertől útiköltséget kapjunk, Rákóczi adott nekem és Székelynek, az én írásomra, 1000 tallért Sz.-György napig. Kérjük folyósítását »damit die legation mit E. M. reputation abgehe und wir nicht alspald zur ankunfft umb gelth uns bewerben miessen.«

»Aus Polen ist gar nichts zuvernemben, allein dorten gegen der Moldau hat sich ein geringe anzahl kriegsvolks erzaigt, doch noch im polnischen gebiet, und der herr Rákóczi hat mir gesagt, wie der Polnisch Canzler gehört, das der Cardinal umbekhumben sey: so hab er die hand über den khopf zusammen geschlagen und fasst eine halbe stund den casum überseifzet und überweint.«

(Eredeti a bécsi kamarai levéltárban. Hung. 14,406. fasc. febr. cs.)

Ungnád Barvitiusnak. Munkács, 1600. jan. 13.

Mihály vajda sok szép darabot (stuckmassne) természet-aranyat talált a B. Zsigmond kincsei között és sok más »überaus schöne sachen, wöhren und rosszeugen.« Méltányos volna, hogy javát ő fégének ajánlja fel.

(Eredeti.)

Székely Mihály Barvitiusnak. Szakmár, 1600. jan. 16.

A mi véleményyt táplál M. v. moldovai támadását illetőleg, őszintén (»kecklich«) meg akarja írni. Neki nem tetszik a betiltás, mert azzal lehangolják M. vajdát és Zsigmondba bátorságot öntenek, a ki nem akar egyebet, minthogy Jeremiást letegye a vajdaságról a kancellár segélyével és Erdély s Havasalföld szomszédságába kerüljön, a lengyelt és törököt segítségül hívja s a Báthoriakon tett gyalázatot megtorolja, Moldva, Erdély és Oláhország elfoglalásával.

»Tentare non nocet,« Moldva elfoglalása csakis javára válik ő fgének s a kereszténységnek, uralma terjed azzal is. A lengyel királylyal szemben elég mentség, hogy ő fge M. vajdának ezen »impresa«-t megtiltotta s ha tette is, nem ő fge parancsára tette. Ha nem mozdúlnak Moldva ellen, azzal segítnek Zsigmondnak, hogy oda befészkelje magát, honnan őt aztán nem lesz lehetséges kivetni, de igen is kiveti majd ő őket Erdélyből s Havasalföldéről. Hogy M. vajda magának akarja Erdélyt megtartani, az a hír nem másunnan származik, mint hogy bojárjainak várat adott, mint bán Mihálcinak Maros-Ujvárt. Nincs Ungnáddal egy véleményen. Carlo Magno másnap indul Szathmárról Gy.-Fejervárra Örmény Péterrel; bár több oly szolgálja volna ő fgének, mint Carlo Magno.

(Eredeti.)

Székely Mihály Mátyásnak. Szatmár, 1600. jan. 16.

Azelőtt nap két levél érkezett oda Mihály v.-tól, egyik Mátyásnak, másik Bástának szól. Örmény Péter a vajda követe és tanácsosa szükségesnek tartotta, hogy felbontsák és elolvassák: felbontották, kérnek érte engedelmet.

(Eredeti.)

Ungnád a császárnak. Szatmár, 1600. jan. 18.

Tudatja vele, hogy hallomása szerint Mihály vajdának két kinlevő követe, összeköttetésben több előkelő bojárral együtt, azon működik, hogy Mihály »possessor, gubernator et absolutus patronus« legyen Erdélyben. A bojárokat s köztök különösen Mihálcsa bánt privátérdekek vezetik. Hirlik hogy Maros-Ujvárt a vajda már Mihálcsa bánnak is adományozta. Ezt azt reméli, hogy ha a vajda megtartja Erdélyt, akkor ő lesz Erdélyben factotuma, helyettese stb.

Hofkirhennel jött össze Szatmártt (a ki őt Herberstain, Carlo Magno sőt Székely M. által is bocsánatért kérette) s annak megbocsátott. Beszélte vele azon levelek ügyéről, melyeket a cardinalis otthon felejtett, midőn M. vajda ellen indult. Jó lesz a lengyel és magyar leveleket megbízható ember által lefordíttatni. Sokat lehet különösen a lengyelekből érteni: kiállott a két Báthorival onnan összeköttetésben s mi volt practicájok? etc. Szemére lehet aztán a lengyel királynak is vetni, hogy eltűri azt, hogy saját cancellárja annak az embernek az érdekében praktikáljon, a ki az ő elhalt nejének testvérét magától oly csúfosan eltasztá; szemére lehet neki vetni, hogy bizony kár volt, hogy ő fölsége a császár meg nem engedte Mihály vajdának a Moldvára

való támadást. stb. stb. Básta és Mihály nagyon el vannak egymás ellen keseredve s bár még szép leveleket váltanak egymás közt, lehet hogy csapataik egy szép napon összemarakodnak. Pedig ha aztán Mihály csakugyan nem mondana le Erdélyről, akkor bizony szép szomszédság lenne Mihály s Básta között.

A Rákóczitól fölveendő kölcsön ügyében ő maga szeretne eljárni (Ungnád), mert ő független a magyar uraktól, se tized, se kilenczed, se negyed által nincs nekik lekötve s így ő leginkább képes volna szorosan ő fíge érdekében eljárni. Murányt és Véglest 30—40000 forintért (egyenként) zálogba lehetne adni.

Egy Péter (Pretor) Mila nevű oláh (bojár) ment Mihálytól sok pénzzel Velenczébe. Nem tudja (Ungnád): kereskedő-e ez a bojár, a minek kiadja magát, vagy titkos követ. — Nem lehet Mihálynak hinni, vajjon nem húz-e a törökhöz s a velenceihez. Nem szabad ugyan Mihály hűségéről roszt tenni föl; de hinni sem lehet neki.

(Eredeti.)

A hadi tanács Mátyás főhígnak. Bécs, 1600. jan. 19.

Az oláh követek előterjesztései felől ez véleményök: Hogy Básta nem jelent meg a megállapodás szerint a kitűzött időre (t. i. midőn M. v. Erdélybe ütött), sőt »ihme dem vaida aber allerlei verdacht gemacht« azt véli a haditanács, hogy az főkép azért történt, mert a pápa közbevetette magát ő fgénél s arra törekedett, hogy a cardinalissal kiegyeztesse s azért kellett Bástának késlekedni.

Ő fge soha sem kötelezte arra magát, hogy a vajda egész seregét költséggel ellássa.

Huszt, Somlyó, Nagybánya és Várad várait ő fge nem engedheti át a vajdának, a mint ő kívánja, de ígérjen másféle kárpótlást.

Azok ellen, kik Zsigmondot Erdélybe behívták szigorú inquisitio történetjék.

Megfontolandó, hogy Erdély kormányzósága M. v. fiának adassék.

Nem javasolják, hogy a menekültek számára általános amnestia hirdetések írásban, mert akkor Zsigmond visszahívói is megszabadulnak a büntetés alól.

(Fogalm. a bécsi hadügymin. reg. 80 sz.)

Mihály vajda a commissariusoknak. Gy.-Fejérvár, 1600. jan. 21.

Vette levelüket. Adja isten, hogy az egész kereszténység egyetértsen s a győzelmet megtartsák az ellenség ellen.

P. S. Tudatnia kell azt is, hogy ő fge számára kiküldött

minden felé toborzani, némi számú lovasság össze is jött már; de minthogy pénzre nagy szüksége van, kéri, sürgessék beküldését, mert más különben semmikép sem tarthatja meg az elszéledéstől a lovasokat, a mi ő fgének kárára történnék, mert olyan válogatott hadi népet nehezen lehet kapni.

(Német fordításban a bécsi állam ltb. Hung.)

Ungnád Nyári Pálnak. Szatmár, 1600. jan. 21.

Pár óra előtt értesült Kardos Andrástól, Bocskai kapitányától, hogy Huszár Péter fiát ő (Nyári Pál) Váradra vitte s ott vaská verette s őrizet alatt tartja. Nagyon jól tette. Minthogy annak már nyolcz napja, reméli, tudósította Bástat a nála talált levelekről s arról, hogy mit vallott. Tudósítsa őt (Ungnád) is.

(Másolat.)

Ungnád a császárnak. Szatmár, 1600. jan. 20. jan. 21.

Száz tallért adott, Székely, Herberstein s mások tanácsára, annak az embernek, a ki B. Endre leveleit kézhez adta; főképen azért, hogy ez az ember Mihály környezetének előbbkelőivel összeköttetésben van. — Balog Gergelt, a kit Gregorcának is hívnak, 700—1000 tallérral szintén érdemes volna lekenyerezni.

Mila Pretor, a kit Velenczébe küldött, tulajdonkép a vajda festője; nem tud csak oláhul, de van mellette egy olaszul tökéletesen beszélő fő szolga. Ő (Ungnad) ezzel beszédbe ereszkedett; ez azt mondja, hogy Mihálynak nem föld, nem ország, hanem hír és dicsőség kell. Moldvára azért akarna menni, nehogy a moldvai vajda őt (Mihályt), midőn a török ellen s Dunán átkel, hátba támadja.

Ugyanez a Mila Pretor szolgája mondja, hogy Mihálynak 20,000 jó fegyverese van Erdélyben, azokon kívül »so er ausznimbt«; e mellett a székelyek mind ő mellette vannak. Az moldva határnál 16,000 embere volna.

A többek közt ez a szolga beszélte azt is, hogy 16-kán Mihály nagy fényes ünnepélt tartott Gyulafejérvártt. Egész processió volt. Mihály maga is »auf das statt- und zirlihist gekhlaidet.« Pompás szerszámos lovak voltak a menetben, a maga saját paripáját a tirnovai érsekkel szentelt vízzel behintette. Bizony annak a sok kincsnek legnagyobb része B. Zsigmondé volt. — Csáky István is ott volt az ünnepnél. Kornisnak kevés hitele van a vajdánál. Átalában a vajda az urak közül azokat, a kiket ki nem küldött, maga körül szereti mindig látni, nehogy practicára adhasák fejüket.

Katona Mihályt, az a híre, hogy a vajda megfojtatá. Ez volt az

a kolozsvári bíró, a ki B. Zsigmondot a többi polgárság tudta nélkül beereszté.

Básta egy levelet írt Székely Mihálynak, melyben fölkéri, hogy az oláh számára toborzókat fogassa el s küldesse be hozzá: »darob wir (Ungnád és Székely M.) uns baid mit dem höchsten endsezt«, mert először szépen kellett volna Bástának Mihály vajdát fölkérni, hogy ő fölsége resolútiójáig az ő (Básta) kerületében ne toboroztasson. Nem jó vége lesz így a dolognak.

Követségünk halad, mert Székely M. beteg, de még pénz sem jó Kassáról. Instrukciónk már nem hiszem, hogy megállna. — Mihály vajda csak pénzt kér s bizony még valamit cselekedhetik velünk, mint a hogy Herbersteinon cselekedett, a kinek a kozákokat mindeddig nyakán tartotta, a míg a zalatnai bányák árendájának 20,000 tallérnak negyedét le nem fizeté.

Utóírat 22-ről. Katona Mihályt az oláh katonák verték agyon. — Napragi nagyon hív bennünket commissariusokat Erdélybe; mert az oláhok mindent elpusztítanak. Hogy mért nem mehetünk, azt Fged igen jól tudja. — Székely már ötöd. napja beteg, a min én igen szomorkodom.

(Eredeti.)

Ungnád Bocskaynak. Szatmár, 1600. jan. 21.

»Wollgeborner Herr, besonders geliebter Herr und Freundt. Herr Batschkaj, (!) Dem Herrn sein meine freundtliche und ganz willige dienst beraith.«

Tudatja vele, hogy erdélyi jószágaira vonatkozólag még semmit sem kapott ő fölségétől; mihelyt azonban parancsot kap: igyekezni fog Bocskay érdekében eljárni; de csak úgy ha Bocskay megtartandja az ő (Ungnád) tanácsát, melyet Károlyban adott neki s azután indulva »sich der bösen neuen gottlosen practikhen, so abermals hin und wider sich wider ir khais. Maiestät und deu Mihal weida in und ausser Siebenbürgen anspüenen, in kheinerlei weeg thailhafftig zu mahen«. Ezt a tanácsot pedig, hogy ismétli, ne vegye tőle B. rossz néven.

Útasítást kér: worich in Sübenbürgen, schöne nicht gemaine, an gedignem gewachsznem golt und sülber-reihe handtstain auch wassergolt für die kha. Maiestät bekhummen khündt.«¹⁾

Utóíratban kéri, hogy a mit a Váradra küldött Huszár Istvántól kitudott Bocskay, azt közölje vele: Ungnáddal.

(Másolat.)

¹⁾ Jegyzet: Bizonyosan a császár gyűjteménye számára.

Székely Mihály, Barvitiushnak. Szathmár, 1600. jan. 21.

Tudatja a volt kolosvári bíró Katona halálát. Azután arra tér át, hogy az egész Erdélyben az utolsó gyerek is tudja, hogy minden bajnak Bocskai az oka. Bocskay maga dicsekedett: »zweymal hab er Sibenwörgen mit practicen erhalten, bietz zum dryttenmal wyll ersz mit schwerdth erhalten und bekhummen.« — S mégis Bocskaynak hisznek, nem ő neki. — Mihály vajdát is visszatartják a moldvai expeditiótól; pedig ha időközben Moldva a lengyelek s a törökök részéről megerősítették, akkor majd Mihály vajdát az erdélyi Báthori pártiak s a moldvai vajda két tűz közé szorítják s könnyen végeznek vele. — Akkor majd meg emlékeznek arra a miket most ő (Székely M.) ír, de a mik most figyelembe nem vétetnek. Bezzeg jó volna akkor Mihály vajda is, ha volna, akármit beszélnek is most róla ellenségei. stb.

(Eredeti.)

Herberstein Fridrik és Hofkirchen Ádám, Ungnádnak és Székelynek. Nagybánya, 1600. jan. 22.

Az nap reggel tudták meg, hogy Zsigmondnak négy szolgálója, kik csak most jöttek tőle, ott jártak. Gyalog jöttek oda, de ott lovat vettek s kettő Beszterczére, kettő pedig Csécsre elütazott. De épen a mint írja, jön a hír, hogy kettő visszatért. Ez a kettő »leibgutschier«-ja volt B. Zsigmondnak. Azt mondják, hogy Zsigmond Poroszországban Königspergben van, egészséges és jól érzi ott magát, tatár, lengyel és kozák katonák környezik. Előhívták a bírót s vallatták őket, mondják, mikor értesült a cardinal haláláról, azt mondotta, hogy gondolta ő azt »weil er nichts als hetzen wollte, er hab zwenn haasen vor sich gehabt, den Römischen u. Türgischen kaiser, die soll er zum hecz gebraucht haben«. Kornis a császár, az ő, és a cardinal elárulója »es kosst im, was es wolle, so soll er in lassen umbringen.« Beszéli, hogy »Sigismundus auf die axel geschlagen, ainsmals vermeld, er muss ainmal bekennen, dass er ain gemachell gehabt, so er nit treüer wünschen khöndten, aber diese seine Sibenbürger seÿen ursach, dass er nit mit ihr leben mögen, welche ihn auch umbs land gebracht haben« Zsigmondnál van »Ardeli Jánus« és Deák Lukács, »ein böser arger bueb,« van nála egy spanyol, egy franczia, egy olasz és egy skót (Merscolanza di Salata). Azt beszéli továbbá a kocsisok, hogy Zsigmond Zamojszkinál volt és »bey dem König in Pollen eczlihe audienzen zu zwo stunden lang gehabt.« De hogy tudhatja egy kocsis az ő urának titkos dolgait? ! Azt is mondá (a kocsis), hogy ő olyan »confidentiában« volt urával, hogy ura őt »bei den hand genommen« gyakran elsétált vele

egy mérföldnyire is a mezőn beszélgetve. A bíróval Szathmárra vitették ezeket, hogy kivallassák őket.

Egy nagybányai polgár beszéli, hogy Huszár Péter fia Bocskaihoz ment, levelet hozott neki Zsigmondtól, de Bocskai a levelet Huszárral együtt Váradra küldötte.

Tudja a kocsis azt is, hogy Zsigmondhoz Huszárt Katona Mihály küldötte titokban, a kinek aztán szakálát szálánként tépték ki s miután ily csúfúl elégtelenítették »die gurgl im abgeschnitten worden.« Hogy van-e levél a kocsisoknál szorgalmasan fürkészik.

(Másolat.)

Ungnád Britiusnak. Szatmár, 1600. január 23.

Kardos András, Bocskay gyalogkapitánya beszélt, hogy a fiatal Huszár István, a ki Báthori Zsigmondtól jött, néhány napig Bocskaynál időzött Sz. Jóbon; oda jött Somlyai Báthory István és Nyáry Pál is; mulattak, táncoltak; a táncz után őt (Kardost) is meglátogatta Huszár (a kinek mindenki nagyon kedvezett) s azt mondá, hogy a fejedelem jól emlékszik ő rá is (mert mint gyalogkapitánya szolgált Lippában s Jenőben). Ő (Kardos) kérdé Huszártól: hol van most a fejedelem? — Ezt most nem mondhatja még meg — volt a felelet — hanem elég az hozzá, hogy a fejedelem egészséges és jól érzi magát. Azt mondá Huszár, hogy másnap többet fog mondani: de nem szólt semmi fontosat.

Ungnád azt, hogy Huszár másnap nem szólt volna, nem hiszi; sőt ellenkezőleg; csak hogy ez a Kardos egy »ausbindiger Bathorianer,« a mi abból is látszik, hogy még ő felségét császárnak nevezte, addig B. Zsigmondról az ezredes úr (Székely Mih.) előtt is mindig mint Zsigmond királyról szóllott. Ebből is látszik »dass im der Sigismundus . . . gar tieff im herzen stekht.«

Beszélt Kardos továbbá, hogy Nyári Pál másnap visszatért Váradra s kérte Bocskait, hogy Huszár hadd menjen vele egy darabig. Ő (Kardos) azt tanácslá Bocskainak, hogy ne eressze Huszárt (ecce in corde, quod in ore), mert Nyári fogolylá teszi; de Bocskai azt kérdé: ugyan miért fogatná el? Huszár így elment Nyáryval, ez szép szavakkal Váradra csalta magával, az első este még alkudozott volt, de másnap vasra verette.

ÉN (Ungnád) szeretném ha én vezethetném ez ifjú vállatását, ha ő fölsége vagy 1000 aranyat nem sajnálna, sokat ki lehetne belőle venni. Attól tartok, hogyha Básta vezeti, akkor Bocskay, Somlyai Báthori s Nyári »des Herrn Basta sanfftmetigkeiteit et credendi facilitatem quam exipior ipse khennen und in weit occupirt haben mochten, in (Bástát) ad compassionem et conniven-

tiam bewegen...» Bár másrésről Nyáriban mégis bízom, hogy ez nem lesz részrehajló, annál inkább, mert már egyszer figyelmeztetém, hogy: »er soll nicht für ein jeden wie für den Somlio Bathory so leicht versperchen; derselbig ist so einfeltig niht, wie er dafür gehalten wird.« Ha Mihály vajda kezébe került volna, ez úgy járatta volna Báthory Istvánt is, mint Ifjú Jánost. Altalában nem szeretem, hogy ez a Báthory I. oly szabadon járát embereket és küldöz leveleket Lengyelországba s azt kell mondanom, a mit Cicero mondott: si esset in iis fides, in quibus maxima esse debet, non laboraremus; a nélkül, hogy ezt valaki ártatlannak ártalmára akarnám mondani.

Bástával valami félreértés van köztünk, Básta azt hiszi: ch'il sia da me offesto nell honore suo; én meg az ellenkezőt hiszem, — kéri Barvitust közbelépésért, mert nem akarja a dolgot ő fge elé vinni.

Örülök, hogy Husztban német katonaság van. Minden várba mely Erdélyhez közel esik német parancsnokot kellene tenni, a magyar ügyek elintézésére állhatna alatta egy magyar udvarbíró. Váradot sem veszem ki ez alól; nem azért, mintha Nyári urannak ártani akarnék, hanem látom, »quod per Transilvanicos peccatur intra montes, peccatur et extra, ob tot affinitates et sanguinis hinc inde conclusiones.«

A rám bízott szemlében a huszti, a váradi kerületet s Kraszna, Bihar és Közép-Szolnok-megyét illetőleg pontosan el fogok járni s hiszem oly eredménnyel, hogy aztán az évi jövedelem a praesidiumok tartására nem csak elég lesz, de marad is valami; mert én független vagyok minden nagy püspöktől vagy úrtól s azok decima, nona és quartájától.

(Eredeti.)

Ungnád Bástának. Szathmár, 1600. jan. 22.

Tanácsolja, hogy Mihály vajda toborzó-kapitányait ne akarja Básta elfogatni, parancsát vonja vissza. Mert ha ezt teszi Básta, a nélkül, hogy előbb jóakarólag megkereste volna Mihály vajdát, nagy veszedelem s ő fölségének nagy kára következhetik a dologból s aztán Carlo Magno tárgyalását is a vajdával nehezíteni fogja. Hiszen úgy is lehet ő fölsége engedélyétől tenni függővé a toborzást, ő fgnének pedig tudára adni, hogy Pest, Szolnok, Hatvan, Eger, Gyula felől úgy is kell töröktől tatártól félni s ha Mihály vajda toborzása által megrikíttatik a kardforgató népség, mily baj lesz ha szükség idején ő fölsége a maga számára eredménytelenül fog toborztatni.

Mivel Rákóczy 100,000 (százezer) tallért ígért kölcsön, azért kéri (Ungnad) Bástát, hogy a mennyire csak lehet kimélje

Básta Rákóczy jobbjárait. Ha Rákóczyt jó akaratjában, jó indulatjában megtartjuk, azzal csak ő flgének teszünk hasznót.

Tudatja vele Kardos beszédeit, Katona Mihály halálát stb.

(Másolat.)

Ungnád Barvitiusnak. Szatmár, 1600. jan. 23.

Tudatja, hogy most érkezett hozzája Pezz ezredesnek szolgálja s azt a hírt hozta, hogy a fiatal Huszár Istvánt szabadon vas nélkül látta a váradi várban sétálni, ő (Ungnád) e hírre nagyon megijedt s tüstént írt úgy Pezznek, mint Bástának (nem gondolva azzal, hogy ez utóbbi ő hozzá mily bizalmatlansággal viseltetik) ez ügyben. Írt Nyárynak, hogy gondolja meg, minő nagy volna felelőssége ő felsége előtt, ha Huszárt elszalasztaná. — Dengeleghy Miklós is látta szabadonjárni Huszárt. Ez különben akkor is ott volt, midőn Nyáry, Bocskay, Somlyai Báthori István, Gyulaffi, Huszár együtt mulattak: »compagnia — wann ich doch schreiben woll, was mir im herzen ist — non senza sospetto.« —

Ennek a Dengeleghynek azt beszélte Huszár, hogy ő Báthori Zsigmondtól azért jött, hogy Bocskay által kegyelmet eszközöljön a császártól B. Zsigmond számára, hanem »der Teufel trau im.« — Herbenstein és Hofkirchen azt írják, hogy Nagybányán négy szolgáját látták B. Zsigmondnak, kettőt el is fogtak közülök.

Váradra nagyon jó volna, ha jobban vigyáznának. Legtöbbet érne az az intézkedés, hogy a várban magában csak német katona legyen, Nyárynak s a magyar katonáknak, kik legtöbbnyire úgy is lovasok, kiun a vártól távolabb építtetnék lakás: fa-erősség, fa-erődítmény; így annak a visszas állapotnak is eleje vétetnék, mely most mindenkinek föltűnik, hogy t. i. a várban egyik vendég s egyik lakzi a másikat éri s gyakran őrizetlenül nyitva maradnak éjente is a kapuk.

Rákóczy Zsigmond ismét panaszkodik Bástára s azt mondja, hogy e miatt nem fog az országgyűlésre sem megjelenni. Ez baj lenne, mert a 100,000 tallérnyi kölcsönre vonatkozólag épen az országgyűlés alkalmával lehetne vele tisztába jőni, mint a ki legelőnyösebb s ő felségére nézve hasznos föltételek alatt adná a kölcsönt.

Utóiratban (jan. 24): . . . »Eben heut khumbt mir ein andtwort von dem Herrn Botsckkoj (!), die khonnt nit khelter, noch khieler sein, vnd ich werde inn ewigheit nicht glauben, dass der jung Hussar khein shreiben vom Sigismundo an in brocht hat. Er, der guet Botschkoj, gibt sich selbst an tag das er gern zwen hern dienen und khein verwirkhen wolte, das net sein khan, er ist wahrlich niht rain, noch löttig.«

»Ih rott (rathe) in ewickheitniht, dass der Sigismundus zu gnaden angenumben, sundern will mehr zu handen gebracht vnd ad perpetuos carceres, damit er alle tag 10-mal gern sterben wölle und doch nicht khinne, condemnirt und vom herzog aus Preissen postulirt, oder doch entlih ein taglia, wer in ledendig bringt, oder sonst vertilgt, sotto man gesetzt werde.«

(Eredeti.)

Ungnád Bástának. Szathmár, 1600. jan. 23.

Tudatja vele, hogy Rákóczy Zsigmond igen nagyon panaszkodik, hogy ő fölsége katonái igen nagy károkat tesznek munkácsi jószágában s ezek miatt, bár királyilag hivatalos, az országgyűlésre nem fog elmehetni. Ezek miatt kéri Ungnád Bástát, hogy mivel ő fge úgy is eltiltá Mihály vajdát Moldva megtámadásától, továbbá mivel Husztban már úgy is német őrség van: vegye tekintetbe Básta Rákóczy Zs. szolgálatait s azt, hogy most is kölcsönt ajánlott föl ő fgének és vagy vonja el Munkács tájáról a hadi népet, vagy másként igyekezzék könnyíteni Rákóczy Zs. helyzetén. — Carlo Magnonak írt, hogy Mihály vajdát a toborzásról beszélje le, nehogy ő fölsége felsőmagyarországi kerületében a toborzható nép kipusztúljon.

(Másolat.)

Közli: SZÁDECZKY LAJOS.

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI ADATOK.

Gr. Eszterházy Miklós nádor kincstára.

— 1645. —

Inventarium rerum mobilium quondam Illustrissimi et Excellentissimi Principis Nicolai Eszterhasi de Galántha, Regni Vngariae Comitis Palatini etc. conscriptum in Thesauraria domo Arcis Fraknó, die secunda et sequentibus Novembris. Anno Domini Millesimo Sexcentesimo quadragesimo quinto.

Cista prima ex Hebano, intrinsece auro et serico variegata, continens clenodia diversa, ut sequuntur :

Egy násfa, az melyben öregb és apróbb száztizennégy gyémánt vagyon, az melyben egy keresztel való Anchora, két szárny és két kéz gyöngy.

Egy más násfa, az melyben huszonöt rubint, kilencz gyémánt és három gyöngyszem vagyon, az közepete az Justitia.

Ittem, egy Cupido-függő, az melyben négy öreg és huszonkét apró rubint és tizennégy kised gyémánt, egy smaragd és tizenhét apró gyöngy.

Ittem, madár-függőcske, töredezett, az melyben négy-négy apró rubint, az szívében egy szintelen törött saphír és az farkában, egy kis smaragd.

Ittem, egy régi forma függő, Ádám és Éva képével, az kiben három rubint, egy gyémánt és saphír és egy gyöngy.

Ittem, egy bokréta, az feli toll és az alja rózsa formán, az melyben vagyon öreg és apró gyémánt negyvenhét, s három gyöngyszem függ rajta.

Ittem, egy ó és töredezett koronka kilencz bográllal, (sic!) az hete két-két kis rubinttal és három-három gyöngyszemmel, de az ketteinek eltörvén a föli, egy-egy gyöngyszem és egy-egy rubint héával vagyon, sőt még az hét boglár közül is az egyik az felső kis rubint héával vagyon.

Egy darab fekete bársony, az mellyen két törött boglár, mindenestől harmincz gyöngy lévén rajta.

Egy kised aranykereszt, függős, az melyben mindenestől tizenhat gyémánt.

Más dupla aranykeresztcske, cseh ó hosszas gyémántokkal. Ittem, egy régi forma kereszt, közönséges öreg kövekből való, hét gyöngyök, aranyba foglalva.

Ittem, három közönséges veres kövek, aranyban foglaltak.

Ittem, egy aranyból való hajtű, egy öreg magyarországi gyémánt és egy kis jóféle gyémánttal való függő rajta.

Egy más arany, koczperd formára hajtű, az mellyen függ egy öreg termés-saphír, egy kisdéd termés-rubint, és rajta két kis termés-rubintocska!

Ittem, harmadik kisdéd hajtű, az végében egy gyémánt; ezen hajtű mellett egy kis testszínő pántlikácskán öt függőcske öt öreg táblás gyémánttal, a kin függ egy öreg gyöngyszem.

Egy pár kézre való perecz, az melyekben nyolczvannyolcz gyöngyszem hat sas forma bográllal, mindenik három rubinttal való, az két végén két-két bográll öt-öt rubinttal és más két végén az csatok.

Egy pár fülben való, szívforma függőcske, az melyekben huszonkét-két apró gyémánt, és az közepette egy-egy gyöngyszem.

Ittem, egy fülben való függőcske, az kiben nyolcz apró gyémántocska és egy gyöngy függ rajta.

Ittem, fejre való kereszt-forma aranyfüggőcske, közepette egy zöld kő és egybenfoglalva való gyöngyszem függ rajta.

Ittem, huszonkét töredezett apró boglárocška, az melyekben tizenhét apró gyöngy és egy kis rubint.

Egy ó kis pellikán-függőcske, három apró rubinttal.

Ittem, egy nyakban való, kilencz öreg és negyvennégy apró arany-zománczos és apró gyöngygyel való boglár vagon.

Ittem, egy más nyakban való, az melyben negyvenegy arany fekete zománczos boglár, az melynek a hátában két-két apró gyémánt az huszonegyiben pedig két-két gyöngyszem vagon, de az gyémántnak az kettei kiesett.

Egy fekete kopott bársony-tokocskában, az melyben vagon tizenhárom gyűrő, az melyek között négy pecsétnyomó gyűrő, az ötödikben egy szívforma termés-rubint, az hatodik és hetedikben egy-egy táblás kisdéd gyémántok, az nyolczadikban egy rostélos forma zománczos és egy kis szederjes kő vagon, az kilenczedikben vagon gyávor (jávör)-kőröm foglalva. Az tizedik fejr és zöld zománczos, bütös, kő nélkül való. Az tizenkettödikben egy fejr zománczos crucifixus. Az tizenharmadik ezüstgyűrő, egy paraszt-kövel való.

Ittem, egy más kopott fekete bársony-tokocskában tizenegy gyűrő, az melynek az öte kü nélkül való, az hatodik kígyóforma, egy igen kicsiny gyémánttal; az kettei körösköröl türkéses, az egyikben megint egy kis gyémántocška, az másikban egy kis rubintocška; az utolsó pedig réz és üveg vagon benne.

Ittem, harmadik fekete bársony-tokban vagyon foglalva huszonhárom aranygyűrő, az melyeknek egyike rózsasforma, kinek az középint, egy öreg, szegletes gyémánt, hegyes, és körülötte tíz apró táblás gyémántocskák. Az másik csillag-forma gyűrő, az melynek az csillagában hét öreg és körösköröl tizenkilencz táblás gyémántocskák. Az harmadik egy szép termés-rubinttal való. Az negyedik táblás rubint. Az ötödik rózsas-forma, hét apró türkés-sel. Az hatodik fejjér és fekete zománczos, egy halaván gyémánt benne. Az hetedik rózsas-forma, az kiben vagyon öt táblás rubintocskas és négy kis rubint. Az nyolczadik fekete zománczos, az kiben egy szép tábla-gyémánt. Az kilenczedik fekete zománczos egy táblás saphírral. Az tizedik egy szívformán való zománczos gyűrő, az kinek az közepin egy szívforma öreg gyémánt, körülötte pedig tizennégy apró rubintocskas. Az tizenegyedik kereszt-forma gyűrő, az melyben hét öreg gyémánt. Az tizenkettődik egy rózsas-forma spanyor öreg gyűrő, az melynek közepette egy táblás gyémánt, körülötte pedig tizennyolcz apró gyémántok. Az tizenharmadik egy strucz-toll-formán csinált öreg spanyor gyűrő, az melyben tizenkilencz táblás smaragd. Az tizenhatodik¹⁾ a kiben egy öreg termés-smaragd. Az tizenhetedik, egy rózsas-forma spanyor öreg gyűrő, az melyben tizenhárom táblás rubint.²⁾ Az tizenkilenczedik körösköröl tizenkilencz gyémánt. Az huszadik egy öreg spanyor forma gyűrő, a kiben kilencz türkés vagyon. Az huszonegyedik, az közepiben egy szép öreg, szegletes gyémánt és alatta nyolcz kisebb gyémánt. Az huszonkettődik egy ó-smaragd-gyűrő. Az huszonharmadik egy zöld zománczos, kő nélkül való aranygyűrőcske. Vagyon ezen kívül ugyanazon tokban egy öreg ezüst-aranyozott török gyűrő, egy veres öreg kő benne. Ittem, ibidem egy kígyó-formára csinált hajtű, melyben három gyémántocskas.

Ittem, egy öreg bogláros, köves párta, melyben tizenkilencz boglár, az középső gyémántos, az négyében egy-egy rubint, az másik négyben négy smaragd, az tízében egy-egy öreg gyöngyszem.

Ittem, más öreg bogláros párta, az melyen nyolcz boglár vagyon, az melyeknek négyében egy-egy gyémánt, az négyben egy-egy rubint, mindenik boglárban négy-négy kicsiny gyöngy, közöttök kilencz öreg, gömbölyű gyöngyszemek.

Ittem, harmadik öreg aranybogláros párta, kiben hét öreg boglár, mindenikben egy-egy rubint és két-két gyöngyszem.

Ittem, negyedik párta, az melyben vagyon tizennégy apró bográl rubinttal és megint tizenhárom apró gyöngyös boglár, az környékén pedig kétszázhatvan apró gyöngy.

1) A tizenegyedik és tizenötödiknek leírása hiányzik.

2) A tizennyolczadik nincs említve.

Az ötödik pártában vagyon tizennégy öregb aranyboglár, egy-egy kicsin rubintocskával, az mellyek között harminczhat gyöngyszem.

Az hatodik pártában vagyon huszonkét vékony arany és alacson, kopott apró boglár, az melyekben egy-egy kis rubint, de négy héával való ; item, közötté negyvenhat szem gyöngy, apró.

Az hetedik zöld és fejér sikos pántlikán való pártá, az mellyen vagyon tizenkét aranyboglár, az közepi fejér zománczos, szívforma ; egy-egy kilencz rubinttal ; közöttök huszon hat apró gyöngyszem.

Az nyolczadik egy viselt pántlika-pártá, az mellyen tizennégy zománczos, aranyas, kövek nélkül való boglár és közötté harminczhat gyöngyszem.

Az kilenczedik vörös és testszínő viselt pártá, az mellyen hét külömb forma aranyboglár, az öve gyöngyös, az kettei cseh gyémántos.

Az tizedik hasonló pántlika-pártá, az melyen hat olyan boglár, az minémük az másikán, és két apró boglárocška.

Ittem, egy gyöngylánczocška, az melyben közészerű gömbölyű orientalis gyöngy 652. vagyon, és közben-közben ötszáz apró gyöngyöcske.

Ittem, egy pézsmás lánczocška, közben-közben ötszáz apró gyöngyöcske.

Ittem, egy zöld galanon való apró klárisból való hajtekerő, köves gyöngyszemmel.

Ittem, egy somszem-forma nyakban való kláris, fekete gyöngyszemmel együtt.

Ittem, egy klárisból való láncz, melyben kétszázharmincz-négy som vagyon.

Egy fekete bársony-tokban egy szép nyakbanvető, az mellyen egy öreg függő, az melyben két öreg gyémánt, apró gyémánt tizennyolcz, táblás öreg rubint hét, apró rubint penig nyolcz. Ezen nyakbanvetőben tizennyolcz öreg aranyboglár, kinek ötében egy-egy öreg és négy-négy kicsin gyémánt, item négy-négy apró rubint ; rubintos boglár penig négy, kinek az közepin egy-egy öreg, körülötte kisebb négy rubint ; ittem négy-négy apró gyémánt ; megint kilencz boglár, az mellyekben öt-öt öreg gyöngyszem és négy-négy apró rubintocška, mindazáltal egy gyöngyszem héával vagyon.

Ittem, egy öreg aranyláncz, az mely három fontot nyom.

Ittem, három darab gyöngyös prém, in toto tizennégy réff.

Ittem, négy réf és egy fertál kesken prémecke.

Ittem, két darab öreg csipke-formára csinált gyöngyös prém, mintegy réffni.

Item, egy kártyán húsz viselt aranyboglár, melyeknek az közepin egy-egy rubint és mellesleg két-két gyöngyszem.

Item, egy elefántcsontból csinált kicsin skatulácskában holmi arany-fragmentomok.

Item, más egy fehér és fekete-tarka skatulyácskában egy pár fülbenvaló saphír. Item egy fülbenvaló, aranyban foglalt gyöngyszem, négy saphír, három kised gyémánt és egy kised termés-rubintocska.

Item egy kicsin elefántcsontból csinált skatulában egy gyöngye rézlánczocska.

Item, tizenkét aranygomb, zománczos, egyik héán az többinek az közepin egy smaragd.

Item, tizenkét apróbb aranygomb, zománczos, fekete, mindenikben egy-egy kis rubintocska.

Item, más huszonhárom gömböleg forma zománczos aranygomb, az kiben kettő héán egy-egy gyémántocska.

Item, egy gyöngye lánczocska, negyvenkét boglár rajta, kék galonra varrott.

Item, egy fekete tokban aranyban foglalt jáspis-pohárka.

Item, egy-egy elefánt-skatulában két kis aranyozott lakatocska és egy öreg pecsétes gyűrő.

Item, egy ezüst kerekded skatulácskában holmi rosarium-hoz való fragmentomok és cseh gyémántocskák.

Item, egy más ezüst-skatulácskában egy kevés öreg és apró gyöngyszem.

Item, egy könyv-formára csinált ezüstládácskában egy jávor-körömből való perecz.

Item, egy üres hosszú szabású skatulácska.

Item, egy üres aranyozott ládácska.

Item, egy aranycsésze, zománczos.

Item, egy ezüstkosár, az melyben holmi ezüst fragmentomok vannak és holmi gyermek nyakára való kövek.

Item, egy üres aranyozott kék tok.

Másfél fauz-köröm (*sic!*), egy sárkánynyelv, egy jávorszából való eő és egy saskő és csaknem egy egész öreg *occidentalis* Bezoar.

Item, egy elefántcsontból való skatulácskában holmi arany és ezüst, koronázatkor adatott monetale.

Cista secunda nigra, vulgo Schreib-Tisch, ornata extra quidem varijs floribus et circumstantijs ex argento, partibus ex nonnullis deauratis, quemadmodum et ab intus varijs imaginibus et figuris floribusque partim deauratis, continens balsamorum varia genera et instrumenta tam pro scriptione, quam comptione capillorum apta.

Cista seu Schreib-Tisch tertia.

Az melyben kiváltképpen külömb-külobbféle színő himvarrani való selmek vannak, keveses gombokra való selmek, egy szép, öreg klárisból való rosarium, más rosariumokkal és spanyor öreg két kereszttel együtt. Ugyanazon ládában gazdagon skóffium, arany és ezüsttel varrott kelhre való velum. Két asztalra való tarka török selyemabrosz, öt pamut-paplan közepire való eszköz és holmi darab csipkék.

Cista quarta.

Egy kicsin fekete ládácska cum instrumentis scriptorijs. De ez vagon az tizedik diófa-ládában.

Cista quinta.

Egy patika-ládácska, cum instrumentis suis.

Cista sexta.

Egy öreg, kívül vörös-bőrös, aranyozott, belől vörös-bársonyos creditiális láda, az melyben vannak az következő eszközök, úgymint:

Ezüst középtál harmincz; tányér 58; huszonnyolcz gyümölcsnek való csésze; négy hatszegletű palaczk, az kettei öreg, belől aranyos és kívül ziergoltos, (Ziergold). Egy kívül és belől aranyozott hólyagos kanna.

Ittem, egy hólyagos vödör, kívül és belől aranyozott. Öt messzeles belől aranyozott pohár. Egy öreg hólyagos csésze, inni való, kívül és belől aranyozott. Hat gyertyatartó, ziergoltos. Tizenkét kés, tíz vella, ezüst aranyozott nyelekkel, tizenkét ezüst, aranyozott kalánnal. Firsnaidernek való három kés és két vella. Két hamuvevő és ahhoz való ezüst-gyertyatartó. Egy ágymelegítő, egy szárasztó. Egy belől aranyozott serpenő. Egy nádmézporozó, hat ziergoltos kis eczetnek való tálacska. Egy credentia-csésze. Egy sóban főtt valónak rostélyos tányér és két öreg tál az alsó fiában.

Cista septima, continens res argenteas.

Az Losonczy Antal mozdója medenczéstől . . . Lib. 35.

Báthori György ezüst-mozsdója medenczéstől . . . Lib. 13.

Egy kivert, hosszas szabású kerekded mozdó, medenczéstől, merő aranyozott . . . Lib. 7¹/₂.

Ittem, más hasonló medencze, mozdóstól . . . Lib. 6¹/₂.

Harmadik hasonló medencze, mozdóstól . . . Lib. 5¹/₂.

Egy kisdarab aranyozott mozdó medenczéstől, tizenhárom — ezüst és aranyozott szélő és czimere Báthori — tányérival együtt . . . Lib. 16¹/₂.

Tizennégy kivert ezüst, merőn aranyozott fedeles-kupa Lib. 25.

Item, egy középszerő, merőn aranyozott medencze, mozdóstól.

Egy fekete tokban asztalra való, négyseglező, aranyozott óra.

Kilencz hólyagos és gömbölő, merőn aranyozott fedeles-kupa.

Egy fedeletlen, merőn aranyozott kupa, két merőn

aranyozott csésze Lib. 28¹/₄.

Egy ezüst tentás-láda. Egy palaczk. Két farkas; egy

ló; egy gondula. Két kanna, egy serpenyő Lib. 21¹/₂.

Kerekded, öreg, hólyagos ezüst aranyozott lábas bil-

likom- palaszk Lib. 15.

Item egy kis fejér medencze mozdóstól.

Ezeken kívül struczmony három; szerecsendiő-pohár három, gallya egy, vödör egy, termés-kristál pohártokban kettő. Egy köves-kanna tokban.

Azon öreg ládában metszett kristál-korsó, aranyban foglalva.

Más metszett kristálcésze, aranyban foglalva.

Egy gyöngyházaz concha, strucz-formán csinált pohár.

Egy ezüst palaszk-formán csinált korsó, rózsavíznek való.

Egy ezüst-csésze, pohár alá való.

Egy ezüst ágymelegítő, fejér.

Egy innia való ezüst-tok.

Egy kis fejér tentás-ládácska, az ki az szegény Úr öreg tentás-ládájában vagon.

Három asztalra való verő-óra tokban.

Item, kilencz viselt és töredezett közép tál.

Item, egy öreg tál.

Két nyakban való mutató, megaranyozott óra.

Cista octava.

Hat merő ezüst hinplő, (*sic!*) aranyozott. Türkese kard.

Egy merő aranyozott hivelyű kard.

Item, egy marhakereső, portai formán való fekete czapás kard.

Item, három türkeses buzogány.

Item, egy aranyas, termés-rubintokkal és türkesekkel rakott hancsár.

Item, más két ezüsthivelű és fejér csontmarokkal való hancsár.

Item, egy jáger-tok, az melyben egy öreg széles, három középszerő és három kisdud ezüsthivelű kés; az tok is ezüstell rakott.

Két zászlóra való vért, melynek egyike az bosznai passa Szokolovics Ibrahimtól nyerttetett.

Egy veres selyem szíra csinált ezüst, aranyozott kantár.

Egy selem aranyfonállal szőtt, szíra csinált ezüst, aranyozott és türkeses fék-agy, igen szép, sügyellöstől.

Más öreg, ezüst, aranyozott türkeses fék-agy, sügyellöstől, majcz fékszárrel, az mellyen nagy ezüstgombok.

Három viselt csaknem egyformájú ezüst fékagyak, sügyellöstől.

Még egy más, hólyagos, távul rakott, viselt ezüst, aranyozott fék, sügyellöstől.

Ittem, egy fék, másforma sügyellövel való, ezüst aranyozott, viselt.

Ittem, egy ezüst, apró hólyagos, bogláros kantár, sügyellöstől.

Egy pár fekete nyelű pistol, skófiüm-arany és ezüsttel való tokostól.

Egy kócsagtoll. Egy tiszta skófiüm-aranyval varrott czafrag.

Más kófiüm, aranyas ezüsttel varrott czafrag,

Harmadik, vörös atlacz, skófiüm-aranyval és selemmel varrott czafrag, három virággal.

Egy ezüsttel burétott, keves türkessel való kármány-zabla.

Egy ezüsttel bürezett, keves türkessel való kármány-zabla.

Egy fekete bársony hivelyű, ezüst, aranyozott, az szegény Úr viselő kardja.

Ittem, egy czapa-hivelyű, ezüst, aranyozott, nyakán viselt éles töre, fekete tafotával.¹⁾

Ittem, az ládákön kívül ezen tárházban vagyon egy fekete Hebanum ezüstös oltár, az Christus születése historiája az közepin, duklétek²⁾ vannak benne, tokostól.

Az belső tárházban.

Cista nona, vagyon ebben:

Abrosz, egyes asztalra való tizenkilencz.

Ittem, zsidó-abrosz négy.

Ittem, három-három asztalra való, négy.

Item, abrosz alá való hosszú kendő tiz.

Asztalkeszkenő hatodfél ducet.

Két fejér varrásos kendő-keszkenő.

Három reczés kendő-keszkenő.

Két kötéses kendő-keszkenő.

Két olasz varrásos kendő-keszkenő.

¹⁾ Ezen tételhez a lap szélére, a lajstrom hitelesítő főalírójának báró Eszterházy Dánielnek kezevonásaival e megjegyzés vagyon írva:
»Pálffy Pál Palatinus Uramnak adta szegény Esterházi László Uram.«

²⁾ Vagy: de klétek, — tisztán nem olvasható.

Négy hímes kendő-keszkenő.

Három csipkés és egy paraszt kendő-keszkenő.

Három pár csipkés, kötéses lepedő.

Egy pár fehér varrásos lepedő.

Egy pár reczés lepedő.

Egy olasz varrásos lepedő.

Egy pár aranyos lepedő, lengyel varrással.

Egy aranyos, hosszú vánkoshéj, lengyel varrással.

Másik selmes, hosszú vánkoshéj, lengyel varrással.

Harmadik, írás után varrott hosszú vánkoshéj.

Egy török vánkoshéj, feketén nyomtatott.

Húsz szakácsnak való előkötő.

Két hosszú asztalra való alsó, selmes, török varrásos abrosz.

Másik hosszú asztalra való alsó abrosz, sárga reczés.

Három darab reczés superlát.

Két aranyos végő török patyolat kendő-keszkenő.

Nyolcz réf jancsár-patyolat.

Egy lepedőben való him, fele aranyozott.

Hat tarka orczatörő és két asztalkeszkenő.

Egy superlát-koszorú, aranyos török varrással való zöld tafotával bélelt.

Egy lepedőben való fehér varrás.

Egy veres atlatz, gyönggyel tűzött és zöld gubás bársonnyal bélelt Stuczen.

Egy királyszínő, fehér ezüst-virágú, elől négy és hátul két renddel középszerő gyönggyel prémezett, hosszú farkú vont-arany szoknya.

Egy más, hosszú farkú, vont ezüst-aranyvirágú szoknya, az mellyen harminczhárom öreg boglár, mindenik boglárban egy-egy gyémánt és két-két gyöngy lévén.

Egy fekete bársony kis suba, az mellynek az galléra merő gyöngyprémes, az elein egy és az alján három rend és három újjnyi széles gyöngyprém.

Egy öreg-gyönggyel prémezett lengyel süveg, az mellyen öt boglár, az hármán egy-egy rubint, az ketteiből kiesvén ; két vertigál, ó, szakadozott.

Egy fehér, sűrűen fűzött és testszénő dupla tafotával bélelt paplan, az mely Báthori István királé volt.

Egy más, aranyas virágú török paplan, vörös atlatz, zöld tafotával bélelt.

Cista decima.

Vagyon ebben egy szőrrel és kék selemmel varrott asztalra való.

Fekete virágos kamuka aranyas rojtjal, hintóra való superlát, tizenkét darabbal.

Egy hintóra való, fekete bársonyból való eszköz nyolcz darabbal, aranyos rojtos.

Egy diófa patika-ládácska, belől vörös-bársonyos, s ezüst s némely részből aranyozott eszközökkel.

Egy galambszínő, aranyvirágú atlaczpaplan.

Öt Schreib-Tisch. Egy török láda. Egy pánczélos láda. Egy kis láda az négy szegletin ezüstös, és egy kis tentás láda.

Egy tükör, ezüst és aranyozott virágú.

Ittem, négy fekete üres ládácska.

Ittem, egy olasz umbella, kicsin.

Cista undecima.

Diófából csinált, fiókos, rakott láda; vagyon ebben ex lapide serpentino tiz csésze, kilencz tányér, tiz tál.

Cista duodecima.

Egy közönséges fenyő, tarka ládában kelh tizenhárom, melynek az háрма tiszta aranyos kívül-belől, cum patellis; az hete belől aranyos, kívül néhol-néhol aranyos csak, cum patellis, mely patelláknak az háрма csak fejr ezüst, és az kelheknek kettei csak fejr ezüst, az egyike penig tiszta réz, kövül-belől aranyos, ezüst aranyozott patellával; egyiknek penig nincsen patellája.

Item, ostyatartó, ezüst, aranyozott három, kövül-belől, tokostól; az negyedik csak belől aranyozott, kövül fejr, tokostól. Az ötödik kivert, belől aranyozott és az circumferentiája.

Ittem, három gyöngyös, oltárra való eszköz, kettei Agnus DEI, harmadik másforma, gyöngyös, skatulában; granátkövek az ketteiben.

Ittem, egy öreg pártá-eő, mixtim aranyozott, fekete kopott bársonyon; az alja fekete posztó.

Ittem, egy tarka, fekete-sárga tarka, (*sic!*) fejrrel béllett.

Ittem, egy reczés antipendium, oltárra való, belső kerőleti veres tafota.

Ittem, egy veres atlaczból csinált casula, stolájával együtt.

Ittem, oltárra való tizenöt keszkenő, kinek tize selmes s némely aranyos varrott virágos, aranyos reczés, az többi paraszt-reczével.

Ittem, két megyszínő tafota előkötő, egyik mind arany csipkével, az másik atlaczczal. Item, három kamuka-abrosz és egy hosszú kendő.

Ittem, oltárra való egy abrosz, selemmel varrott, reczés, aranyos csipkével. Item, egy kötéssel varrott hosszú gyolcs-abrosz.

Cista decima tertia.

Hintó hátuljára való bőrláda. Ebben vadnak:

Egy gyalog-zászló, vörös-sárga.

Ittem, egy nyargalló, fekete farkú veres-sárga zászló.

Ittem, veres tafota-ing, arannyal pettegetett, jóféle tafotából huszonhat, közönséges tafotából pedig 62. Ittem, bagazia-ing, veres, tizennégy. Egy fekete, szegény Úr viselt kornétája.

Ittem, vért három, kinek egyike ezüst, az másika réz, a harmadik vas, aranyozott.

Egy veres kamuka, ország aranyozott zászlója.

Más veres kamuka, ország aranyozott zászlója.

Harmadik kék tafota, ország aranyozott zászlója.

Negyedik veres kamuka, szegény Grófi Ezterhási István Uram pápai kapitánybeli zászlója.

(Ötödik egy zöld kamuka kisded zászló.

Hatodik, egy testszínű tafota, viselt aranyos zászló.¹⁾)

Egy palotára való, viselt aranyas bőrkárpit, tizenkét darabban.

Más házban való királyszénő aranyas bőrkárpit, tizenkét darabban.

Harmadik házban való tizenhat darab kék bőr aranyas kárpit.

Negyedik házban való zöld aranyas kárpit, hat darabban.

Ötödik házban való veres és sárga nagy virágú kamuka kárpit hét darabban.

Hatodik házban való, veres és kék színű, öreg virágú Brudageli kárpit hét darab, és két más darab vörös és sárga Brudagelj kárpit.

Hetedik házban való vörös és sárga Steiczel való félselem atlaczkárpit, tizennégy darab, viselt.

Az belső tárházban szegény Úr udvari, színes kornétája, melynek aranyos az vertéje. (*Sic!*) Más egy aranyos kornét, vörös aranyozott vas-vertéje.

Ittem, két fegyverderék sisakjával, aranyos.

Az új tárházban az nagy ablaknál való hosszú asztalon vagon:

Egy foenimentum avagy palotában való szép új flos, semmel (selyemmel?) elegyített új flandriai kárpit nyolcz darabban, Actaeon és Diana historiájával.

¹⁾ Eszterházy Dániel kézjegyzése e tételhez: »Az ládákon kívül vagon, az asztalon.«

Más foenimentum avagy házban való flandriai kárpit, hat darabban.

Harmadik, házban való flandriai régi kárpit hét darabban, az Noë historiája.

Negyedik, házban való flandriai viselt kárpit nyolcz darabban, Ábrahám historiája rajta.

Három hosszú fehér dévány-szűnyeg, viselt.

Hat más viselt öreg dévány-szűnyeg.

A z m á s i k a s z t a l o n .

Öt öreg persiai selmes szűnyeg. Kilencz egy asztalra való persiai szűnyeg, selmes. Egy viselt olyan kerekded szűnyeg és egy fehér skarlát-szűnyeg.

Ezen tárházban vagyon egy öreg, terra sigillatából való, ezüstben foglalt pohár, aranyozott fedeles, kit Bilicumnak rendelt az szegény Úr az várhoz.

Ittem, ezen tárházban négy tigrisbőr és négy párducz bőr.

Ittem, tíz darab varrott szőr tarka kárpit.

Az új tárház fölött való házban kék tarka félselyem atlacz-kárpit hét darab.

Kinjáró ezüstmív, az ki az pohárnoknál és tálnoknál vagyon.

Az pohárnoknál ezek vannak:

Ezüst aranyas kupa, fedeles	3.
Aranyas kupa, fedél nélkül, egybenjáró	2.
Ezüst fejér, pohár	5.
Kissebb fejér pohár	3.
Aranyas mozdó, medenczéstől	1.
Ezüst-tálacska	12.
Ezüst-tányér	6.
Ezüst-kalán	18.
Ezüst-villa	8.
Ezüst-nyelű kés	8.
Aranyos sótartó	2.
Aranyas csésze	2.
Nádméznek való	1.
Ezüst-gyertyatartó	5.

Az tálnoknál vagyon huszonégy ezüst-tál.

Hoc autem Inventarium conscriptum est et factum medio Spectabilis ac Magnifici Domini Danielis Eszterhasi de Galantha¹⁾

¹⁾ Az elhunyt nádorispánnak testvéröccse, a gróf Eszterházyak cseszneki ágának törzsatyja.

etc. ac Generosorum Dominorum Sigismundi Eörsi, Danielis Rauch et Stephani Aszalai, in Arce Fraknó, die et Anno in prae-notatis.

P. H. *Danielis Esterházi*, m. p.

Sigismundus Eörsij, m. p. P. H.

P. H. *Danielis Rauch*, m. p.

P. H. *Stephanus Aszalai*, m. p.

Kürtl: Inventariumok és Istenben elnyúgott Esterhási Miklós haeressi között való osztály az ingó-marhából.

Eredeti, in folio, öt ívre írva; mely ívek piros selyemzsinórral összevarrvák s e zsinórocska végei mind a négy aláírónak fekete gyűrűpecsétével vannak lepecsételve. Az aláírások mind sajátkezüiek. A gr. Eszterházy-család cseszneki ágának pozsonyi levéltárából közli:

THALY KÁLMÁN. ¹⁾

Egy magyar város viszontagságai a XVI. század második felében.

ELSŐ KÖZLEMÉNY.

A magyar történelem azon nagy eseményeit, melyek a XVI. században egész Európa figyelmét magokra vonták, híven és szé-

¹⁾ Ugyane levéltárban még mintegy 25—30 darab ily, magyar nyelvű ingósági lajstrom, osztálylevél, női hozomány-jegyzék, végrendelet, stb. találhatók az 1609—1710. közötti évekből. Például 1609-ből Osztopáni *Perneszy György* és *János* osztálylevele; 1615-ből *Perneszy György* végrendelete; 1634-ből *Széchy Kata* drágaságainak jegyzéke; 1642-ből gr. Eszterházy István özvegye gr. *Thurzó Erzsébet* arany-ezüstmiveinek s egyéb ingó értékeinek lajstromai, Lánzsér várában és Lákompakon; 1653-ból gr. *Eszterházy Pál* kincseinek, ingóságainak összeírása Fraknó várában; ugyanezen évből a *Lákompaki kastély* bútorzata s felszerelése; b. Serényi Andrásné gr. *Eszterházy Mária-Magdolna* paraphernuma, 1650. körül; 1654-ből id. b. *Eszterházy Dániel* jószágui conscriptiója s szerzeményeinek sajátkezü, bőv ismertetése; 1666-ból b. *Révay László* végrendelete; 1669 és 1671-ből b. *Eszterházy Mihály* ezredes ingóságainak lajstromai, Lánzsér; 1684-ből gr. *Eszterházy János* tbk. ládabéli portékái jegyzéke; 1689-ből a *cseszneki vár* és uradalom conscriptiója; ugyanezen évből gr. *Eszterházy Dániel*, *László* és *Borbála* (gr. Kéry Ferenczné) testvérek osztálylevele; 1691-ből ugyanazoknak újabb divisionálisa; 1694-ből b. *Újfalussy Erzsébet* b. Cziráky Lászlóné menyasszonyi hozománya; 1696, 1700, 1703 és 1704-ből id. gr. *Eszterházy Ferencz* fegyvereinek, nyergeinek, sátrainak lajstromai; 1710-ből b. *Szúnyogh László* végrendelete, stb. T. K.

pen megírták történet-íróink, kiknek derék munkáiban már szinte válogathatunk; a kérdésre azonban: milyen befolyással voltak ezen események a nagy tömegre és a mindennapi életre? ama becses művekben kielégítő választ nem találunk, e részben csak úgy lehet biztos tudomást szerezni, ha az egykorú emlékeket és a poros levéltárak valamely zúgában felejtett, már oszlásnak indult feljegyzéseket ismét felkeressük, azokat egymással összehasonlítjuk és a hézagokat, mint valami gondolatjeleket, ismét a remek-írók műveiből pótoljuk.

Rozsnyó város levéltárában 1555, 1558, 1566, 1569, 1596, 1597; 1604, 1609 és 1612 évi városi számadásokat találtam. Midőn ezeket közelebbről megnéztem, úgy találtam, hogy ezek mind megannyi egykorú krónikák, melyek minden egyes számadási év leteltével a városi tanács és a 24 tagból állott városi képviselőtestület rostáján keresztül mentek, következőleg bitelességekhez és megbízhatóságukhoz a kétely árnyéka sem férhet. — Olvasásuknál atyáink öröme és bánata mez és jelmez nélkül áll előttünk; az akkori közviszonyok szomorú állapota, a ma is oly sokszor emlegetett adók nagysága és minősége, a szükségletek szerénysége, a napszám és munkadíj aránya az élelmi szerek és más dolgok árához, az ipar, kereskedés és őstermelés, valamint az egyház és iskola szereplése, szóval az akkori mindennapi élet hű leírása foglaltatik ezen számadásokban, a bennök foglalt képnek a szomszédos várakra, a közelvívott harcokra és a jövő-menő katonaságra vonatkozó adatok keretül szolgálnak és azt még érdekesebbé teszik.

A számadásokat az egyes városi főbírák írták és állították össze. Rozsnyó városa ez időben még német ajkú volt, tehát a számadások szövege is német, de észrevehető már rajta, hogy a magyarosodás, mely a XVII. század folyamában befejezését nyerte, megindult.

A számvitel maga a lehető leggyaralóbb: néhol a teljes (brutto) bevétel és kiadás, néhol csupán a haszon vagy kár (netto) lett elkönnyelve; de szerencsére minden egyes füzet végén szintén egykorú bejegyzéseket, mintegy mellékleteket találunk, melyek a számadás egyes tételeit is néha indokolják és magyarázzák. Az 1574 és 1603 évi városi alapszabályzat is több fontos felvilágosítást tartalmaz.

Felesleges munka volna és szűk is lenne e célra a rendelkezésemre álló tér, valamennyi fentt elősorolt évre kiterjeszkedni; hiszen a török hódoltságot az 1566 és 1569 évi, a török járom előtti kort az 1555. évi és az első hódoltság utáni időt az 1596. évi számadás elég híven tükrözi vissza! én tehát csak ezeket fogom lehetőleg szó szerinti fordításban közölni, egymással összehasonlítani és vonatkozásba hozni.

Míg 300 év a mult tengerébe süllyed, sok mindenféle törté-
nik és változik a nap alatt, a 300 évvel ezelőtt írt számadások
ennél fogva sok helyen magyarázatra szorúlnak, melyet legczélsze-
rűbben az illető helyen közbeszúrt jegyzetek által véltem esz-
közlöhetni.

Ezek előre bocsátása után lássuk már most a számadásokat
külön és egyenként.

I.

A hódolás előtt.

»Az előrelátó és bölcs Taufkircher János úr bírósága idejében 1555-ben«

A) Bevételei.

	frt	d.
1. Vízkereszt utáni hétfőn (jan. 7.) pásztor pénz ¹⁾	2	87
2. Vízkereszt utáni első vasárnapon (jan. 14.) városi ²⁾	—	75
3. Vízkereszt utáni második vasárnapon városi pénz	3	—
4. A városi fiókból (einkommen aus der Markbuxs) ³⁾	1	19
5. Pál fordulása előtti szerdán (jan. 23.) egyházi pénz ⁴⁾	3	51

¹⁾ A pásztorok bérének fedezésére, valamint a legelőért szedett
illeték, melynek kulcsát azonban nem ismerjük.

²⁾ A »városi pénz« szorosán a város javára folyt be és a bizonyos,
meghatározott célra szedett adótól »czédula pénztől« vagy az egyház
és iskola javára befizetett összegektől mindenkor megkülönböztetett.
Minthogy pedig az adó mindenkor az egész várost — mint községet,
erkölcsi személyt — terhelte, és az időre be nem folyt hátralékokat is a
város — egyéb bevételeiből — pótolta: az adóhátralék már városi pénz-
nek tekintett: ép úgy azon jövedelem is, mely határozott kiadás fede-
zésére nem szolgált.

³⁾ A vásárbíró által szedett díjakat és bírságokat külön fiókban
kezelték. Érdekes e részben az 1574-ben átdolgozott városi alapszabá-
lyokban foglalt piaci rendszabály: »Idegen csak akkor vásárolhat, ha a
zászló kitűzetett. Haszonra vásárolni polgárnak sem szabad. A vásár-
bíró a megállapított vásárpénzeket (Markpfenig) felül semmit se szedjen
és ügyeljen arra, hogy valaki haszonra (auf Wucher) ne vásárolgasson, kit
rajta ér, büntesse 1 forinttal, különben ő fizeti a büntetést: azon kívül viz-
sgálja meg a mértékeket és súlyokat (legalább 4-szer évenként) ki hamis
mértékeket vagy súlyt használ, megbüntetendő.« A zászló, mely jelezte,
hogy a vásár szabad, rendszerint reggel 9 órakor tűzetett ki. Kár, hogy
a vásárpénz kulcsát nem ismerjük, annyi azonban tény, hogy az e czímen
szedett díj igen jelentéktelen volt, hiszen 1552-ben csupán 1 frt 19 d.,
1566-ban 23 frt 94 d. és 1596-ban 22 frt 75 d. volt a város e czímű
jövedelme.

⁴⁾ A városi tanács egyházi ügyekben is járt el és az egyházi

	frt d.
6. Ugyanakkor pásztorpénz	3 25
7. Gyertya szentelő b. a. napja előtti vasárnapon (jan. 27.) városi pénz	— 75
8. Gyertyaszentelő b. a. napja előtti hétfőn pásztorpénz	1 59
9. Gy. sz. b. a. napja utáni vasárnapon városi pénz	1 —
10. Böjt vasárnapján városi pénz	3 25
11. Böjt vasárnapján Stenczel Jakabtól városi pénz	4 72
12. (15)54 évi régi adósságra átvettem városi pénzt	11 76
13. Polgárjogért Gloria Demetertől ¹⁾	1 —
14. Helypénz (kövezet vám ? Schrotgeld) ²⁾	— 12
15. Helypénz Soltész Jakabtól (Scholtis Jacob)	— 06
16. Hamvazó szerdán városi pénz és régi hátralék	3 50
17. Helypénz	— 12
18. Farsang vasárnapján régi adósság Bartók Annától (mart. 3.)	3 50
19. A böjt első vasárnapján városi pénz és régi adósság a Gloria Demeter által fizetett összeggel	2 18
20. Reminiscere vasárnapján városi pénz és Bartók Jakab régi tartozása (mart. 10.)	1 75
21. Reminiscere hétfőjén (marcz. 11.) városi pénz	— 50
22. Oculi vasárnapján (marcz. 17.) városi pénz	2 —
23. Fleischer Mátyástól a pecsétért ³⁾	— 75

vagyont is kezelte. Az egyházi jövedelmek közt első helyen említendő a vaskötől szedett illeték (Kirchenpfennig), melynek nagyságát nem ismerjük és a vas- és aczélszerek által fizetett bér, mely 1604-ben évi 2—2 forintból állott: azonkívül volt még az egyháznak fekvő vagyona és tőkepénze.

¹⁾ A polgárság kötelékébe való felvétel bizonyos díj — polgári taksa — mellett történt, mely még a XVIII. század elején is rendszert 1 mond egy forintból állott. Idegen ember többet fizetett, mint a már letelepedett városi lakos. Az új polgár esküt is tett arra, hogy a város hű fia marad.

²⁾ A városba be- és abból kiszállított bor- és sörből szintén díjat szedtek, melynek nyilvántartása a várostól felfogadott, de a szállítótól fizetett lerakó — Schröter — tiszte volt, ki hiteles rovást — Rabisch Kurbholz — tartott és a lerakott hordók számát a »sör- és bor úrnak« azaz a regalekezelőnek bejelentette. Az 1574. évi városi alapszabályok erre vonatkozó rendelkezéseiből az is ki tűnik, hogy ezen lerakó később a kifőzött, illetőleg kimért sört is nyilván tartotta, mert ő volt az, ki a hordókat a pinczéből kimérés végett felhozta, illetőleg a pinczékbe leeresztette; ha a serfőző vagy korcsmáros mindezt a lerakó mellőzésével eszközölte: ekkép eltitkolt italai az iskola és kórház javára elkoboztattak.

³⁾ A bizonyítványra vagy szerződésre alkalmazott városi pecsétért

	frt	d.
24. Judica vasárnapján (marcz. 31.) városi pénz . . .	2	—
25. Virágvasárnapján (apr. 7.) városi pénz	—	50
26. Husvét utáni hétfőn (apr. 22.) városi pénz	2	50
27. (Kurta) János úr visszahozott Csetnekről az úti költségből ¹⁾	—	28
28. Husvét utáni első vasárnapon (apr. 25.) városi pénz .	1	25
29. Diák Péter úr visszahozott az uti költségből, midőn a rováspénzt ²⁾ bevitte	—	30
30. Az (15)54. évi sz. Jánosnap rováspénz czímén befolyt 1555. évi sz. Györgynapjáig számítva	66	27
31. Husvét utáni második vasárnapon városi pénz . . .	1	—
32. Husvét utáni harmadik vasárnapon városi pénz . . .	1	—
33. Husvét utáni negyedik vasárnapon városi pénz . . .	1	—
34. Polgár jogért Csiszár Ambrustól (von Csizar Ambrosz)	—	50
35. Áldozó csütörtök előtti hétfőn (maj. 20.) elszámoltam a bort, a kimérés Letare előtt vette kezdetét és tartott Fülöp Jakab napjáig, a város tiszta haszna ³⁾ . . .	149	35

is bizonyos díj járt, mely 25 denártól 1 forintig terjedett. Idegen többet fizetett, mint a városi lakos, ennél még kevesebbet a polgár.

¹⁾ A város kiküldöttje rendszerint előleget kapott, mely rögtön elkönyveltetett; ha aztán az útiköltség az előleget fel nem emésztette, a többlet ismét bevételeztetett.

²⁾ A közadó »rováspénz« — Anschnitt, Anschlag — nevet viselt, az adószedő pedig »rovásszedőnek« — Ankerber — neveztetett, mint a ki egykor az egyes lakosok »rovására« metszett összegeket átvette és a város »rovásán« nyugtázta. Ezen adó feltűnően csekély, legalább ahhoz képest, melyet a város, már 1566-ban is, a töröknek fizetett, jelentéktelennek mondható. Az 1554. év folyamában kétszer vettetett ily országos adó ki, mely azouban, mert atyáink sem szerettek adót fizetni, csak 1555-ben folyt be. Vesd össze az alábbi 36. sz. tételt és az 1555 évi kiadás 73 és 197. sz. tételeit. Az adó kivetése az egyes polgárookra sok panaszra adott okot, így a többi között városi alapszabályok 1574-ben átdolgozott szövege (58. pont) világosan rendeli, hogy az adókivetés a 24 tagból álló városi képviselő jelenlétében történjék és kiki tehetőségéhez képest adóztassék meg; a szegény embert túlságosan megterhelni nem szabad, a bíró pedig ügyeljen arra, hogy az egyesek hátraléka fel ne szaporodjék; a pusztá ház is fizessen adót, tulajdonosa a kiépítésre vagy eladásra kényszerítendő (58—61 pont).

³⁾ Az italmérési jog ez időben házilag kezeltetett. A város kiterjedt borkereskedése, mint alább látni fogjuk, nagy haszonnal járt. A korcsmáros, ki a város borait kimérte, az 1574. évi városi alapszabályok 21. pontja szerint minden kimért 2—2 hordóról számadást tartozott adni,

	frt	d.
36. Ugyanakkor az (15)54. évi Mindszent napján kivetett rováspénzt is számoltam el, ekkoráig befolyt	63	—
37. A Pelsőczre küldött munkásokra kivetett adó czimén befolyt ¹⁾	8	75
38. Áldozó csütörtök utáni vasárnapon, (maj. 26.) városi pénz, czédula pénz és rováspénz ³⁾	3	75
39. Pünkösöd előtti hétfőn (maj. 27.) hitelbe vett borért Schmied Antaltól	3	98
40. Egy mészárszéknek való helyért ²⁾ Zakariásból	2	—
41. Bertalan (Portel) úrtól hitelbe vett borért	—	06
42. Pünkösöd hétfőjén városi pénz	6	—
43. Ugyanakkor hitelbe vett borért Schneider Mátyástól	1	45
44. Szentháromság vasárnapján városi pénz	1	50
45. Úrnapja utáni hétfőn (jun. 17.) Neter Bertalantól bírság	—	64
46. Szentháromság utáni első vasárnapon városi pénz	1	—
47. Szentháromság utáni második vasárnapon városi pénz és a rétért ⁴⁾ Schmidt Andrástól	2	50
48. Sárlos b. a. napja előtti hétfőn a Galle Bálint gyermekeit illető házért ⁵⁾	5	38

a borseprút fáradozása jutalmául megtartotta és azonkívül még házbért is kapott.

¹⁾ Rendkívüli kiadások fedezetére rendkívüli adót vetettek ki; így történt a jelen esetben is, midőn Bebek Ferencz, vagy a megye rendeletére a pelsőczy sánczokra munkásokat küldtek és fizettek: az efféle adóczédulapénznek (czedellgelt) neveztetett és szintén nagy nehezen folyt be, a szabad polgár ugyanis »robotnak« nézte e terhet és aztán kénytelen kellett lenni viselnie.

²⁾ A czédulapénz alatt valószínűleg az előző jegyzetben említett adót kell érteni: melylyel valaki hátrálékban maradt.

³⁾ Zakariás ezen a két forinton telket vett, melyen mészárszéket épített. Több mint valószínű, hogy a kis tér aránylag nagy vételárával a mészárszéki jogot is megfizette.

⁴⁾ Rozsnyó városa ez időben még igen tekintélyes ingatlan birtok tulajdonosa volt.

⁵⁾ Az árvák vagyona a városi pénztárban kezeltetett, a szóban lévő ház vételárát tehát a bíró vette fel. E részben a jelen számadás végén »kinek a város tartozik« czím alatt még a következő feljegyzést találtam: »Item tudni való, hogy a városi pénztárban (Stadlad) Kothan Berta gyermekei javára 7 frt 87 d. — továbbá Schmid Bálint gyermekei javára 2 frt 50 d. maradt« és későbbi írással: »a gyermekeknek (15)66-ban Princzl Jakab úr által kiadatott.« Az árvák vagyona tehát összesítve (cumulative) kezeltetett: de a nyilvántartás feletle hiányos volt, mert semmi nyoma, hogy a fennebbi 5 frt 38 d. előíratott volna,

	frt	d.
49. Ugyanazon napon pénzbírság Schwertfeger Andrástól	1	—
50. Sarlós b. a. napja előtti vasárnapon városi pénz	1	95
51. Sarlós b. a. napja utáni vasárnapon városi pénz	—	75
52. Márgit napja utáni vasárnapon városi pénz	1	15
53. Polgárjogért Schneider Györgytől	—	50
54. Jakab napja előtti vasárnapon városi pénz	—	25
55. Anna napja utáni vasárnapon városi pénz	2	58
56. Vasas szt. Péter napja előtti hétfőn (jul. 29.) polgárjogért Csiszár Andrástól, Schneider Gergelytől és ifj. Weiszer Lénárdtól és a gorezterekért ¹⁾ Schmid Jánostól	4	25
57. Úr színe változása előtti vasárnapon városi pénz	2	50
58. Úr színe változása előtti hétfőn pásztorpénz Bakos Györgytől ²⁾	10	34
59. Ismét pásztorpénz	—	41
60. Nagy b. a. napja előtti vasárnapon Mátyás úrtól hitelbe vett borért	—	92
61. Ugyanazon napon városi pénz	1	—
62. Ugyanazon napon a város fiókjából ³⁾	15	88
63. Ugyanazon napon városi pénz és hitelbe vett borért Bertalan úrtól	2	63
64. Bertalan napja utáni vasárnapon városi pénz és hitelbe vett borért Bertalan úrtól	3	60
65. János fejevétele utáni hétfőn helypénz	3	22
66. Gál apát napja előtti vasárnapon városi pénz	1	90
67. Benedek úrtól városi pénz és borért összesen	26	32
68. Ugyanazon napon Benedek úrtól városi pénz	1	40
69. Lukács evangélista utáni vasárnapon városi pénz	3	15

és semmi nyoma az 1566. évi számadásban, hogy a Kothan Bertha vagy Schmid Bálint gyermekei pénzöket megkapták volna.

¹⁾ A számadás-könyvekben foglalt különféle feljegyzésekből tudjuk, hogy a város a bányák goreztereit egyeseknek átkutatás végett bérbe adta: itt is ilyen bérösszegekről van szó. Lásd az alábbi 81 sz. tételt.

²⁾ Nem igen valószínű, hogy Bakos György egymaga fizette volna a nagy összeget, inkább hihető, hogy nevezett Bakos György tizedes volt, kinek a pásztor pénzt egyesektől behajtani, tisztében állott. A város ugyan is már ez időben 4 kapitányságra és minden kapitányság több tizedre volt felosztva: a kapitányok és tizedesek a városi tanács végrehajtó közgei voltak. Nem kell feledni, hogy a város ez időben véd-falakkal, tornyokkal és kapukkal birt, tehát bizvást feltehető, hogy a kapitányi és tizedesi hivatali intézkedésekből ered.

³⁾ A bírságpénzek és egyéb apró bevételek egy külön ládában (Stadlad, Stadbux) gyűjtettek.

	frt	d.
70. Simon Judás előtti vasárnapon városi pénz	3	40
71. Mindszent napján elszámoltam a sz. György napi vált- ságpénzt (Losung Georgi) ¹⁾	34	78
72. Ugyanakkor elszámoltam az ispán ²⁾ borait	143	80
73. Mindszent napja utáni vasárnapon városi pénz	1	—
74. Mindszent napja utáni hétfőn polgárjogért Gothard-tól	1	—
75. Erzsébet napja előtti vasárnapon városi pénz	3	25
76. A pecsétért Fülöptől	1	—
77. A pecsétért Lénárd úrtól	1	—
78. Katalin napja előtti vasárnapon János úrtól borért	1	46
79. Ugyanakkor városi pénz	4	—
80. Weiszer Jánostól cédula pénz	—	40
81. Waxmann Györgytől egy márka ezüst a gorczterekért, melyeket mos (átkutat) ³⁾	8	—
82. Borbála előtti vasárnapon városi pénz	2	15
83. Boldogasszony fog. előtti vasárnapon városi pénz	2	50

¹⁾ Rozsnyó városa már régebben megváltotta magát földes urától, az esztergomi érsektől, kinek kincstárába aztán a szt. György és szt. Mihály napján bizonyos váltságösszeget fizetett, mely hol »Losungnak« hol »Schatzungnak« neveztetett, elébbi szó a »lösen« megváltani, utóbbi a »schätzen« becsülni fogalmát fejezi ki. — A városnak átengedett egyházi tizedért ugyanazon kincstárnak »pactata« (szintén váltságösszeg) és a bányavámért (Urbar) — évi 32 márka ezüst járt. Az urbéri váltság (Losung, Schatzung) természetét és nagyságát az 1555. évi számadás végén találtató »ki a városnak adósa maradt« című feljegyzésből lehet megtudni; e szerint: Schneyder Mihály úr tartozik a városnak sz. György napi váltsággal, és pedig lakházától 35 denárral, a tanyától (Meyerhof) 16 denárral és 20 kötél (Sal) szántóföldtől 66 denárral; — tartozik továbbá Schneyder Mihály úr sz. Mihálynapi váltsággal a háztól 35 denárral, a tanyától 16 denárral és 20 kötél földtől 66 denárral — — — — — úgyszintén a munkások betartott váltságával: Demeter Jakabné 32 denárával, Stankó György 15 és Konczó Kelemen 19 denárával. — Látjuk ebből, hogy e váltság igen mérsékelt volt, és hogy az a várost terhelte, mely azt az egyesekre kivette és nagy ügygyel-bajjal hajtotta be. Lásd a bevétel 86 sz. tételét és a kiadás 210 és 231. sz. tételeit.

²⁾ »Einkomen an des Spans wein fl. 143 d. 80 ist verrechnet worden am Tag Omnium Sanctorum.« Milyen ispán értendő itt? nagy kérdés. Az esztergomi érsek uradalmi igazgatója ugyanis »Span«, — a vármegye fő- és alispánja »Span« — és a kamara ispánja szintén »Span«. A város ezen ispánok valamelyikétől bort vett, azt kimérette és a hasznót a fentebbi összegben könyvelte el.

³⁾ Vesd össze a 773. l. 1. sz. jegyzetét.

	frt	d.
84. Lucza előtti csütörtökön 3 $\frac{1}{2}$ márká ezüst, bányavám ¹⁾	28	—
85. Lucza utáni vasárnapon városi pénz	1	—
86. Tamás apostol és karácson előtti pénteken elszámoltam a sz. Mihály napi váltásárpénzt ¹⁾	29	—
87. Karácson előtti vasárnapon városi pénz	1	75
88. Tamás apostol és karácson előtti szerdán váltásárpénz a nadabuliaktól	50	—
89. István vértanú napján városi pénz és régi adósság . . .	2	75
90. János evangélista napján városi pénz Schuster Kris- tóftól	1	—
91. Váltásárpénz (Schatzungk) ²⁾	174	16
92. Reytz és Fekey Mihálytól	—	48
93. János evangélista napján városi pénz és váltáság . . .	—	50
94. Újév előtti vasárnapon régi adósság Fleischer Péter úrtól	4	—
95. Újév előtti vasárnapon városi pénz és adósság . . .	4	75
96. Újév előtti vasárnapon váltásárpénz (Losung Schatzgut) Széls Imrétől (vom Selosch Emrich)	—	82
97. Városi pénz	1	—
98. Újév előtti hétfőn városi pénz	1	50
99. Ugyanazon napon befolyt	—	60
100. Ugyanazon napon pásztorpénz	7	—
az egész bevétel összege:		985 28

B) K i a d á s.

1. Vízkereszt vasárnapján nyírfajdokért	—	24
2. Az ispánnak ³⁾ ajándékozott két bornyúért	1	10
3. Marhahúsert	1	—
4. Az ispánnak Reyt Gerustól vett zsemlyéért	—	50
5. A Püspökre ⁴⁾ menesztett küldöncznek	—	28

¹⁾ A bányá várm címén régebben az esztergomi érseket és ürese-
dés esetében a kir. kamarát a rozsnói bányákon talált ezüst $\frac{1}{8}$ része
illette, melyet a bányamester beszedni és évenként kétszer, sz. György és
sz. Mihály napján, beszállítani tartozott. Várday Pál érsek ezen bányá-
vám mennyiségét évi 32 márkával állandósította, melynek fele sz.
György, másik fele sz. Mihály napján vált esedékessé. A réztől bányá-
vám nem járt és a vastól szedett illeték az egyház és iskola jövedelmét
gyarapította.

²⁾ Ezen szintén az esztergomi érseknek fizetett váltáság 150 frtnyi
összegre rúgott, melyet Csucsom és Nadabula községre a harmadik pénz-
zel (mit dem 3-ten pfenig) 200 forintra egészített ki.

³⁾ Itt az esztergomi érsek ispánját kell érteni, ki ez időben

⁴⁾ rendszerint Fülel-Püspökiben lakott.

	frt	d.
6. Ismét egy küldöncnek	—	06
7. Deák Imre rovásszedőnek ¹⁾ küldött 3 ¹ / ₂ font halért	—	18
8. A rovásokért (Item vor die Robisch geben) ²⁾	—	12
9. A tisztújításnál (Newgericht) libákra, tyúkokra, nyulakra, sóra és zsírra ³⁾ valamint a templomban ⁴⁾ költöttöm	1	83
10. Az ispán lakadalmára készült gyertyákhoz kanóc	—	23
11. A koszorúhoz ciprus és lavendula	—	14
12. Ismét 4 nyúlért és 4 nyírfajdért	—	62
13. A bányamesternek érczfuarra	—	44
14. A törvénytapon ⁵⁾ zsemlye	—	18
15. Molnár Jánosnak és legényeinek ⁶⁾	1	—
16. A pásztor fiának midőn Murányba levelet vitt	—	28
17. Forgách Péternek ajándék	—	22
18. A Balogra menesztett küldöncnek	—	25
19. A szakácsoknak (!) kik a tisztújításkor főztek	—	25
20. Tisztújításkor sertéshúsert	1	—
21. Azoknak kik a pásztorpénzt beszédtek	—	25
22. Knebel Mátyásnak egy bornyúért	—	53
23. Küldöncnek, ki a szárnyas vadat vitte	—	26
24. Az uraknak, kik a bányákról jöttek ⁷⁾	—	18
25. Hal és zsemlye	—	03

¹⁾ Diák Imre (Imre diak?) rovásszedő — Ansnitter — a közadót szedte, és úgy látszik, megyei tisztviselő volt.

²⁾ A tétel csekélyisége következtetni engedi, hogy a szó szoros értelmében vett rovásokat — pálczákat, melyekre a város és az egyesek adója felrovatott — kell érteni.

³⁾ A tisztújítás befejeztével lakoma tartatott, melyben az egész város — die ganze Gemein — részt vett és mely az 1603. évi városi alapszabályok végpontjából láthatólag rendszerint czivakodással végződött.

⁴⁾ A megválasztott városi tanács a templomban kezdte működését, t. i. e. czélból külön isteni tisztelet tartatott, melyen a bíró 12 esküdt társával testületileg megjelent.

⁵⁾ Valahányszor törvényt ült — gyűlést tartott — a városi tanács, mi rendszerint sz. György sz. Mihály napján, ritkán sz. János napján és azonkívül csak szükség esetében történt, a tanácskozást mindig lakoma követte.

⁶⁾ A városi vízvezetékre egy molnár (ács) ügyelt fel, ma »csöves« a neve.

⁷⁾ Ezen urak az esztergomi érsektől vagy a kir. kamarától kiküldött szakértők voltak, kik a bányákat bejárták és bizonyára a hanyatló bányászat emelésére czélzott javaslatokat tettek.

	frt	d.
26. A lelkész miatt ¹⁾ az ispánnak ajándékba küldött halakért	—	45
27. A Tornára menesztett küldöncznek	—	26
28. A pásztoroknak vett egy szekér fáért ²⁾	—	09
29. Czimermon Andrásnak (Andrásnak az ácsnak ?)	—	25
30. A Pelsőczre, Bebekhez menesztett küldöncznek	—	06
31. Egy Csetnekre menesztett más küldöncznek	—	06
32. György organistának a régi tartozásra	1	50
33. és borra	—	50
34. Ismét az organistának	—	50
35. Vasért	—	20
36. Azoknak kik Eckinek (dem Eckio) rozst mértek	—	08
37. Egy Csetnekre menesztett küldöncznek	—	08
38. Egy K. H. Váralljára (khen krasznahur) menesztett küldöncznek	—	04
39. Az ispán leveleivel Szendrőre menesztett küldöncznek	—	28
40. Az ispánnak (hispan) ajándékba küldött 12 iteze hal	—	54
41. Ismét az ispánnak (Span) hering	—	32
42. A lerakóknak 3 hordó bor lerakásáért	—	11
43. Vasért	—	20
44. Azoknak, kik a sörfőző házakba (yn dye Meltzheusser) búzáat hordtak ³⁾	—	15
45. Ládákért (vor Sporpyxen)	—	08
46. Papirosért	—	06
47. A zsoldosoknak borra való ⁴⁾	—	08

¹⁾ A városnak talán azért támadt baja a lelkész miatt, mert ez az újított hit szellemében működött.

²⁾ Ezen tétel azért érdekes, mert kitűnik belőle, hogy Rozsnyó városa már ez időben is tüzelő fában szükségét szenvedett, mind a mellett, hogy ez időben a területén találtatott erdők korlátlan tulajdonosa volt (most nem az.) Az 1574. évi városi alapszabályok 13, 14, 15. pontja az erdők pusztítását (verwisten, auskolen, aushauen) tehát nem ok nélkül tiltotta. Most egy szekér tűzifa legalább 1 frt 50 krajczárba kerül.

³⁾ A sör ez időben sem a fogyasztási adó, sem az italmérési jog tárgya nem volt, főzése ellenkezőleg szabad ipart képezett; ily körülmények közt nem csoda, ha 1555. körül majd minden házban serfőzdét találunk (a város is főzetett) és ha a XVII. század elején »tekintélyes rozsnyói serfőző czéh« létezett és a komló termesztéssel is ez időben Rozsnyón igen sokan foglalkoztak. Figyelemre méltó, hogy 1555-ben még búzából is sört főztek, mi később szigorúan tiltatott.

⁴⁾ »Den Landsknecht zu verthrinken geben ein Ritterzerung!« ezen czím alatt későbbi években roppant sok pénzt költött a város.

	frt	d.
48. Hal, zsemlye, kalács (beygel)	—	18
49. Azoknak kik az ispán kertjében dolgoztak ¹⁾	—	28
50. Egy Csetnekre, menesztett küldöncznek	—	08
51. Azoknak, kik az ispán gabonáját mérték, hordták . . .	—	12
52. Mihály úrnak és úrnak ²⁾ utiköltség Csetnekre, abból visszahoztak 53 denárt, melyet azoknak, kik velök voltak, borra adtam	1	50
53. Benedek úrnak és Schloszer Jánosnak útiköltség Szád- várra	—	25
54. Az ispánhoz, Győrbe ³⁾ küldött Stenczel Jakabnak és Schneyder Kilyénnek úti költség	1	—
55. A rovászedőhöz (czun anschneyder) küldött György hajdúnak (drabant) ⁴⁾	—	22
56. Kosa Péternek Berzétén (Hunsdorf) ⁵⁾ 25 véka ⁶⁾ búza elszállításáért	—	50
57. Egy más fuvarosnak 18 vékáért	—	40
58. Tischler Bertalanért, az örnek	—	08
59. Bakosnak, ki a kolostornál fuvarozott ⁷⁾	—	56
60. Sepko Benedeknek, ki a favágókkal (künne) volt . . .	—	10
61. Kakas Istvánnak és legényeinek	—	56
62. Judica utáni hétfőn a Csetnekre küldött Fleyscher Orbánnak és legényeinek (apr. 1.)	—	24
63. Ugyanazon napon Joákimnak és legényeinek	—	24
64. Fonta István által a bírónak Pelsőczreapidíj (ehrung), neki és legényeinek költségre	—	46
65. Adriánnak és legényeinek, továbbá a bírónakapidíj és egy potyka Csetnekre	—	36

¹⁾ A mai püspöki residentia helyén régebben tisztilak állott és mellette kert volt.

²⁾ Ki lett légyen ezen 2 úr? minek voltak Csetneken?

³⁾ Értsd Diósgyőrt, mely Dobsinán ma is »Djúr.«

⁴⁾ Tekintve, hogy a várostól felfogadott, felfegyverzett és fizetett önkénytesek drabantoknak nevezettek, és hogy a személy és vagyon biztonság érdekében kirendelt fegyveres kíséret szintén drabantokból állott: bizvást feltehető, hogy a város 1555-ben is mintegy »állandó hadsereget« tartott. Ezen hajdúcsapathoz tartozott György is. A hivatalos szolga »Stadt diener« nevet viselt.

⁵⁾ Berzete ősrégi neve tehát Hunsdorf.

⁶⁾ A véka ($\frac{1}{4}$) kétféle t. i. nagy és kicsiny, utóbbi tótosan »zwirka«-nak is neveztetett és előbbinek $\frac{1}{4}$ része volt, 1612-ben mérték a neve.

⁷⁾ Itt a gembaszögi kolostor értendő, melynek főnökével a város — mint alább látni fogjuk — folytonos összeköttetésben és jó viszonyban volt.

	frt d.
66. Magyar Andrásnak költségre (den Madyar Andrasch auff ezerung geben)	— 18
67. Princzel Kilyénnek egy Rudabányáig kölcsönzött lóért (dem Kilian Prinschel vor ein mittross auff dye Ruda)	— 25
68. Kakas Istvánnak és lovára költség	— 16
69. Adriánnak a ló eltartására egy véka zab	— 12
70. A küldöncnek, kit a bíró Csetnekről átküldött	— 15
71. Diák Péter úrnak és Kurta Jánosnak, kik a rováspénzt beszolgáltatták, útiköltség és napidíj ¹⁾	— 74
72. Szabó Péternek fuvardíj egy szekér búzáért Csetnekről	— 75
73. Virág vasárnapján benyújtottuk a rováspénzt Diák Imrének	50 —
74. Bernhardnak, a Csetnekre menesztett küldöncnek	— 16
75. Két sódarért ²⁾	— 32
76. Diák Andrásnak, ki az urak gabonája után nézett	— 32
77. A rudnai fuvarosnak 20 véka búza fuvarozásáért	— 45
78. Virágvasárnap előestéjén Kakas Kelemennek 4 sonkáért	— 72
79. Virágvasárnap utáni hétfőn Schloszer Jánosnak útiköltség Pelsőczre	— 25
80. Ugyanakkor Kannengieszernek útiköltség Csetnekre	— 20
81. Az ispánhoz (Diós)győrbe küldött Kerekes Bálintnak	— 55
82. Az ispán levelével Murány alá küldött György hajdúnak	— 25
83. A pásztoroknak vett egy szekér fáért ³⁾	— 07
84. Zöld csütörtök napján Tornalljai Ferencnek ⁴⁾	2 —

¹⁾ Lásd a 771. 1. 2. sz. alatti jegyzetet.

²⁾ »Item vor 2 schuldern geben.« Említésre méltó, hogy a német nyelv melyet, akkor Rozsnyón beszéltek, a mai dobsinai német nyelvhez igen közel áll, a számadás egész szövege úgyszólván a dobsinai dialektusban van írva. Így a sonkát Dobsinán ma is »Scholder«-nek hívják.

³⁾ Ezen — akkortájtban tekintélyes — összeg valószínűleg aján-dékul adatott. Lásd a 166. tételt.

⁴⁾ A számadás írója, Taufkircher János bíró uram, a családi és keresztnévvel, kivált ha mester-emberről van szó, igen könnyen bánik, hol az egyiket hol a másik hagyja el, néha pedig egyet sem említ; azon-kivül meg hol magyar, hol német nevet használ pl. Scherer, Nyíró és Tuchscherer, Galle és Kakas, Wagner és Kerekes stb. vegyest és fel-váltva fordul elő. Itt is egy önöntő mester embert kell érteni, ki valami-hez (kantához? szekrényhez?) fedelet készített: »Dem Khannengieszer das hanck vnd Lied antzu machen geben.« A láda fedelét Dobsinán ma is »Kasten lid«-nak hívják: különben e fogalom az »Augen lied« szem-pilla szóban is bennfoglaltatik.

	frt	d.
85. Adriánnak utiköltség Csetnekre	—	20
86. Zöldesiüttörtök napján a Püspökiből jött küldöncznek	—	20
87. Nagy pénteken Csákány Joákimnak (Czakan Joachim)	—	25
88. legényének, a Csetnekre menesztett küldöncznek	—	20
89. Husvét estéjén a Püspökiből jött küldöncznek	—	15
90. Kannengieszernek bádogos munkáért	—	12
91. A Pelsőczre küldött Nebánts Péternek 2 napra egy éjjelre	—	28
92. Diák Andrásnak ki Csetneken a cséplésre ügyelt	—	15
93. A Csetnekre küldött Fodor Mihálynak költségre	—	25
94. Husvét estéjén Kosa Péternek fuvarért	—	50
95. A Csetnekre küldött Schaffer Jánosnak és Schmid Jakab- nak költségre	—	32
96. Terpo Kelemennek úti költség Pelsőczre	—	28
97. Vesko Péternek útiköltség Csetnekre	—	16
98. Husvét estéjén elköltöttünk bárányokra, csirkékre, bors és sáfránra, szalonára ¹⁾ , dióra, almára és más effé- lére, hornyúhúsra, zsemlyére, marhahúsra, sódarra	1	58
99. Husvét utáni kedden a Csetnekre menesztett kül- döncznek	—	20
100. Ugyanakkor Surko Tamásnak költség Pelsőczre	—	24
101. Ez utáni szerdán Eltscher Mártonnak költség	—	20
102. Diák Andrásnak ki Csetneken a cséplésre felügyel	—	15
103. Neter Bertalannak útiköltség Csetnekre	—	10
104. Az Egerből jött fogoly Ország Tamásnak ajándék	—	25
105. Csetneky Lászlónak és a bírónak küldött halakért ²⁾	—	75
106. Magyar Andrásnak költség Csetnekre	—	20
107. Husvét utáni első vasárnapon Diák Péter által beküld- tük Diák Imrének a rovás-pénzt	50	—
108. Diák Péternek költségre	—	50
109. (Diák ?) Imrének utiköltség Pelsőczre	—	25
110. Sz.-György napja előtti hétfőn Diák Andrásnak útikölt- ség Csetnekre, midőn a gabona után nézett	—	25
111. Ugyanakkor Surko Tamásnak költség Pelsőczre	—	28
112. Drága Barnának (dem Draga Barna) költség Csetnekre	—	12
113. Gyertya sz. b. a. napja utáni vasárnapról Letare nap- jáig a sáros binyára és munkásaira költöttünk sz. György napján elszámolva ³⁾	16	94

¹⁾ Pachfleisch ? = Bauchfleisch = Szalonna. Az erdélyi szászok ma is »Boflesch«-nak hívják a szalonnát.

²⁾ »Dem Schitniki Laslo und dem Richter Token fissh geschickt thutt d. 75.«

³⁾ »Item ist auffgangen auf den dreck wom Sontag nach Puri-

frt d.

114. Az olvasztóban szénre, fára, olvasztásra, zuzásmosásra (treiben), olvasztóbér (hüttzins) és efféle 2 48
115. Sz.-György napján elszámoltam a bányavámot, a vasas szt. Péter napján vett ezüstöt, a fuvarra, ólomra, az olvasztó munkásaira és más effélére kiadott összegeket, beleértve a Lénárd (Weiszer? Wolf?) úrnak¹⁾ 2 frt 77 d.¹⁾ 63 53
116. Vasas szt. Péter előtti kedden beszolgáltuk az ispánnak a bányavámot 16 márkát 15 pisetumot²⁾ . . . — —

ficationis her byss auff Letare auff die Arbeiter thutt fl. 16 d. 64 ist verrechnet am Tag Georgi.« Ezen sárosbánya a XVI. század első felében igen szépen jövedelmezett, mi abból is következtethető, hogy midőn Adrian Henrik rozsnyói lakos bányavagyonát 1546. augusztus 18-án Feigel János lőcsei lakos vette át, a sárosbánya az egyik olvasztóhoz fenntartotta magának a jogot. Ezen bánya ez időben csak felerészben képezte a város tulajdonát.

¹⁾ A lapszálon egykorú írással az áll: »ebben van vett ezüst $2\frac{1}{2}$ pisetum és a sárosbányáról $1\frac{1}{2}$ márka és 1 pisetum.« Rozsnyón ez időben még sok ezüstöt termeltek, mi az 1555. évi számadás végén találató »ezüstre kiadtunk« című feljegyzésből is kiténik, e szerint:

»Pünkösöd napján Stenczel Jakabnak 16 frtot adtunk ezüstre és János előtti pénteken szintén annyit, ezért adott 4 piset hiányával 4 márkát, tehát 64 denárral adós maradt. — Ismét Binder Györgynek egy darab nyers — vngbrent — ezüstre 6 forintot adtunk, melyért 3 fertály — virdung — ezüstöt kaptunk. — János előtti pénteken Németh Jánosnak 24 forintot adtunk, melyért 3 márka és 2 pisetumot adott. — Ugyanazon napon Weyszer Lénárdnak 16 forintot és Wolf Lénárd úrnak 32 forintot adtunk, mely 48 forintért 6 márka és 6 pisetumot kaptunk. — Ugyanazon napon Törcht Pálnak 16 forintot és ismét 4 frt 66 denárt adtam, melyért $2\frac{1}{2}$ márka 4 piset ezüstöt kaptunk; »továbbá »kinek a város adósa maradt« czím alatt: »elszámoltam Wolf Lénárd úrral, tartozik neki a város 195 frt 79 denárral . . . továbbá a Fánecs János ispánnak (wegen des Spans Fantzi Janus) ajándékozott $2\frac{1}{2}$ márka (egy piset hiányával) ezüstell — lásd alább 241/a tételszám alatt — « és »Albrecht János . . . adott a városnak egy 3 márka súlyú öntvény (kopffel, fej?) melyért kapott 1 márka 33 pisetumot = 13 frt 50 d. és 7 arany forintot = 10 frt.« Nem lesz felesleges megjegyezni, hogy a márka ezüstöt 8 forinttal számították és hogy egy márka 4 fertályra — virdung — vagy 50 pisetumra oszlott, a pisetum pedig 16 denárnyi értéket képviselt.

²⁾ Ezen bányavám pénzben nincs elszámolva, jeléül annak, hogy részint az előzőleg kiadásba tett 63 frt 53 denárban beennfoglaltatik, részint a város bányáiból természetben kikerült. Különben, mint a bevé-

	frt	d.
117. Princzel Kilyénnek útiköltség Pelsőczre	—	25
118. Achatus önöntőnek (Kannengisser) költség Csetnekre	—	20
119. Schaffer Jánosnak költség az ispánhoz	1	—
120. Joákimnak költség Pelsőczre	—	20
121. Kakas Istvánnak Csetnekre	—	16
122. A törvény napra ¹⁾ zsemlyét vettem	—	16
123. Diák Andrásnak költség Csetnekre, hogy a cséplés után nézzon	—	25
124. Terpo Kelemennek költségre, midőn a kocsit oda vitte	—	25
125. Surkonak útiköltség Pelsőczre	—	24
126. Toldt Mátyásnak a csetneki fuvarért	1	—
127. Kosa Péternek fuvarra	—	50
128. Diák Andrásnak költség Csetnekre a csépléshez	—	25
129. Matzkónak midőn levelet vitt Murányba	—	25
130. Anthannak az éjjelenkénti harangozásért	—	15
131. Ismét Terpo Kelemennek a kocsi elszállításáért	—	25
132. Diák Andrásnak szolgálatokért	—	06
133. Kosa Péternek fuvarért	—	50
134. Áldozó csüörtök előtti vasárnapon a Pelsőczre küldött munkásokra ²⁾	10	—
135. Andrásnak a vízvezeteki csövek megvizsgálásáért ³⁾	—	12
136. Kürschner Andrásnak, midőn a kastélyban dolgozott ⁴⁾	—	21
137. Schuster Andrásné fiának, Jancsinak (Hensl)	—	23
138. A pelsőczyi lelkésznek	2	—
139. Kosa Péternek fuvarért	—	50
140. Borsvay Miklósnak bor árában 2 hordó elszámolásakor egy fél tallér	—	50
141. A Perzselt Orsolya gyermekeinek tulajdonát képező bíró-		

tel 84 tétel mutatja, $3\frac{1}{2}$ márkával a többi bányapolgár is hozzájárult és valószínűleg a 115. tételhez a lapszélre jegyzett 8 ($2\frac{1}{2} + 1\frac{1}{2}$) márka is ide értendő.

¹⁾ A törvénynap itt »bantaidig« nevet visel, később mint »pontadig, pontedig« és a XVII. század vége felé magyarul mint »pontadik« is fordul elő. Ezen szó kétségkívül ősrégi és egyrészt a »Bann«, átok, szóból, másrészt a Dobsinán ma is a lárma, czivódás és per kifejezésére használt »Tedig« szóból ered.

²⁾ Lásd a bevétel 37. tétel számát és az ahhoz írt jegyzetet.

³⁾ Melyik kastélyban? és kinek számára? Vagy a mai papnövelde közelében állott és Hollós Mátyás király parancsára a földdel egyenlővé tett várkastély romjain új kastély épült? Igaz, hogy e helyet a nép ma is kastélynak nevezi, de kié volt az 1555-ben? mi célra szolgált, ha a város tulajdonát képezte?

⁴⁾ Lásd a 778. l. 1. jegyzetét.

	frt	d.
ságilag kezelt pénzből pünkösöd előtti szombaton (Sonobent) Gergelynek egy bányászkalapácsra ¹⁾ . .	3	—
142. Pünkösöd utáni hétfőn az ispánhoz küldött Wagner Bálintnak	—	75
143. A küldöncznek, ki az ispán levelét Beleni Istvánhoz Murány alá vitte	—	25
144. Szentháromság napján a Tartzay Istvánhoz küldött Benedek úrnak költségre és napidíjra	—	15
145. Szentháromság napja utáni hétfőn az ispánhoz küldött Kerekes Bálintnak és Fonta Istv.-nak költség és napidíj	1	16
146. Úrnapja utáni hétfőn az ispánhoz küldött Princzel Kilyénnek költségre	—	71
147. Fleyscher Orbán és Mártonnak útiköltség Jolsvára . .	—	32
148. Andrásnak vízvezeték igazításáért	—	10
149. Három bányásznak útiköltség Putnokra ²⁾	—	60
150. A Tornára menesztett küldöncznek	—	16
151. A lakatosnak költségre az óra igazításáért ³⁾	—	50
152. A borméréshez vett korsóért	—	06
153. Fleischer Menhérdnek a Bebeknek ajándékozott bor- nyúért ⁴⁾	—	65
154. A király emberére Lengyelhonból költöttünk ajándékba adott borért, tyúkocért, libákért összesen ⁵⁾ . .	1	35

1) »Item von dem gelt die der Berschelt Vrselhkinder ist gewesen vnd ym Rechten hat gelegen geben vor perkhamer dem Greger am Sonobent vor pfingsten fl. 3.« Lásd a — l. — sz. jegyzetet. »Hensl, Sonobent« Dobsinán ma is szélteben használt szavak.

2) Ezen három bányász valószínűleg a czélből küldetett Putnokra, hogy ott a várban sziklát repesszenek, vagy a védművek emelésénél dolgozzanak.

3) »Dem Schlosser vorn Seiger tzerung geben d. 50.« Seiger, Säger ma is Dobsinán órát jelent.

4) Bebek Ferencz az előtt Rozsnyó városával folytonos viszályban élt, de 1555-ben, nem tudni mi okból, a város Bebek és Isabella királyné pártjára állott és aztán a császáriak elleni 1556. szeptember 1-én a k. h. váralyai vár alatt vívott ütközetben is, a törökök mellé sorakozva, tevékeny részt vett. Úgy látszik 1555-ben indult meg a mozgalom és készülődés, a fennebb 143. és 144. tétel alatt említett levél alighanem annak érdekében íratott.

5) »Des Königs Man von Polen geschenck auffgangen weyn, hühner, gens vnd als tzu hauff tut fl. 1 d. 35.« Bebek Ferencz tehát a lengyel király emberét is bemutatta a városnak; azzal is csábította a várost János Zsigmond király pártjára. »Zu hauf« Dobsinán »zuhof« annyi mint együtt véve, összesen.

	frt	d.
155. A lakatosnak az óráért	5	—
156. Az óra szállításaért	—	25
157. Blasko Gergelynek egy fuvarért Szepsibe	—	25
158. Faul Tóbiásnak, ki vele volt	—	12
159. Szt. János napja utáni szerdán Bebek úrnak ajándékul bor, zsemlye, körte, zöldborsó, tyúkok és libák, azzal együtt a mit bíró úr házából hordatott ¹⁾	1	18
160. Az asztalosnak, ki az órához ládát csinált	—	25
161. Andrásnak az ácsnak ki az órához emelvényt (Gerüst) készített	—	20
162. Antal úrnak	—	05
163. Léczszögekért	—	03
164. Az ispánhoz küldött Jurko hajdúnak	—	50
165. Szegfüért (Negelgen, füszer, dobsinai szó)	—	03
166. Körbe Balázs kiváltásaért Csomós Bálintnak ²⁾	1	—
167. Szent-György napja után mindjárt (baldt) Tornallyai Ferencznek (Tornali Ferentz) ³⁾	2	—
168. Sütőnének egy tyúkért	—	04
169. Menyhérdnek a festőnek, ki az óra tábláját festette	—	25
170. Bakosnak, ki az ispánnak zabot fuvarozott	—	25
171. Hőczel Tóbiásnak ki azzal (a zabbal) az ispánhoz ment	—	25
172. Szegfüért és tyúkokért	—	13
173. Reitz Gerusnak zsemlyéért	—	15
174. Knebelnének 2 tyúkért	—	07
175. Körtére és szamóczára, melyet Ábrahám hozott, midőn Bebek itt volt	20	—
176. Jakab estéjén Bebeknének küldött szegfüért	05	—
177. A Tornallyára hírekért küldött Adriánnak ⁴⁾	—	24

¹⁾ »Item dem Hern Bebek geschenkt am Mittwoch nach Joannis weyn, Semel, Byrn, erbes schotten (dobsinai szó), Hüner vnd gens tut wy vons Herrn Richters haus ist getragen vorden, tt. als tzu hauff fl. 1 d. 18.«

²⁾ »Item dem körbe Bálasch yn aus zu losen geben fl. 1. dem Csomosch Valint.« Görbe Balázs talán török fogságba esett és váltságdíjára gyűjtögetett Csomós Bálint.

³⁾ Tornallyai Ferencz úgy látszik kötelezettséget vállalt arra nézve, hogy a várost támadó csapatok érkezéséről ideje korán értesíteni fogja és ebbeli jó szolgálataiért kapta a tekintélyes összeget. Lásd a 779. l. 3. sz. jegyzetet.

⁴⁾ Midőn sem távirat, sem rendes posta-közlekedés még nem volt, ahhoz még Bebek Ferencz átpártolása következtében nagy dolgok voltak készülöben: a város aggodva nézett a jövő elé és a biztos hírt drága portékának nézte. Talán híre járt, hogy alsó Gömörben török, vagy esá-

	frt	d.
178. Fodor Mihálynak fuvarért Csetnekre	—	25
179. Magyar Andrásnak szintén fuvarért	—	25
180. Anna napja utáni vasárnapon Biridla Demeternek a Szedt Tamás-féle rétért	1	—
az összeg ezen (15)55 évig már 7 forintot tesz.		
181. Bakos Benkének fuvarért Putnokra	—	25
182. Vasas szt. Péter utáni csütörtökön az ispánnak Schneider Mihály úr által a bor árában (auff seine weyn) 100 tallért küldtünk tallérját 100 denárral ¹⁾	100	—
183. Az ispánnak ajándéku! küldött 3 fertály ezüst	6	—
184. Mihály úrnak költségre	1	—
185. Csathay Andrásnak a szántóföldért	1	50
186. Adriannak költség Tornallyára	—	26
187. Mülner Jánosnak, mert betegen jött haza	—	25
188. Fonta Istvánnak költségre az ispánuhoz	—	26
189. Jurkonak költségre, midőn az ispán levelét Eperjesre vitte	—	46
190. A bírónak és Schneider Mihálynak, midőn az ispánuhoz mentek	—	95
191. Wesko Péternek, ki az úr szolgáját kísérte	—	26
192. Surko Tamásnak kémlelésre (auff kundschaft) ²⁾	—	35
193. Jurko hajdúnak midőn Verneztől hazajött	—	15
194. Ujévkor azoknak, kik az ispán búzáját mérték, hordták	—	42
195. Schneider Mihály úrnak és Schaffer Jánosnak költség Iglóra	2	—
196. Csetneký Lászlónak ajándékozott 9 itcze csikért	—	36
197. Surko-nak költségre (lásd fenn 191. alatt)	—	28
198. A munkásoknak kik a sorompónál ³⁾ dolgoztak	8	52
199. Az ispán levelével Csetnekre menesztett küldöncznek	—	08

szári hadak portyáznak és ennek megtudása végett küldetett Adrián Tornallyai Ferenczhez. Sokat mond e pár szó: »dem adrian khen Tornalya auff kundschaft geschickt!«

¹⁾ Lásd a bevétel 72. sz. tételét és az ahhoz írt jegyzetet.

²⁾ Ezen kémlelés Tornallya felé nem történhetett, mert mint alább fogjuk látni, onnan már biztos hír érkezett és Surko Tamás még mindig útban volt, még mindig zsoldban állott.

³⁾ »Item ist auff die Arbeter auffgangen die am Schranken haben gearbett fl. 8 d. 52.« Az igen nagy összeg, melybe ezen »Sorompó« elkészítése került, következtetni engedi, hogy itt torlaszt, védművet, tanczölőpbástyát kell érteni. Ne feledjük, hogy ez időben a napszám 6—10 denárt tett, hogy Rozsnyó falakkal körülvett, kapukkal elzárható város volt és hogy ez megszállástól tartott és ez okból fegyverkezett is.

	frt	d.
200. Tornallyai Ferencz küldönczének, ki hírt hozott ¹⁾ . . .	—	20
201. Surko Tamásnak költségre (lásd a 191 és 196 tételt)	—	28
202. Bertalan napja utáni vasárnapon Kristóf mesternek Iglón puskákért ²⁾	8	—
203. Surko Tamásnak bérére (lásd a 191, 196, 200. tételt)	—	50
204. Ismét Surko Tamásnak költségére	—	50
205. Kakas Istvánnak 2 véka zabért	—	20
206. Andrásnak az ácsnak ki a kapunál ⁴⁾ dolgozott	—	20
207. Andrásnak az ácsnak vízvezetéki csövek (lerakása) kicseréléséért (Rören legen)	—	30
és legényének	—	10
208. Bertalan napja előtti pénteken a két Bebek úrnak ajándékozott halakért ⁴⁾	—	36
209. János fejevétele utáni hétfőn Surko Tamásnak ⁵⁾	1	—
210. Ugyanakkor az ispánhoz küldött Schaffer Jánosnak költségre	1	—
211. Átala beküldtünk az ispánnak 6 márkát és 19 pisetumot	51	16
továbbá 21 tallért a szent György napi váltságpénzre és 14 hordóborért. ⁶⁾		
212. Nyiró Benedeknek adtunk	6	31
213. A kereszt felmagasztaltatása utáni kedden beszállítottunk az ispánnak 15 marhát és 15 pisetumot	122	50
214. Gál apát napja előtti csütörtökön úti költség az ispánhoz, személyével, fogoly madárral együtt	1	79
215. Nyiró Benedek elköltött ⁷⁾	27	41
216. Kurta Jánosnak és Wagner Bálintnak, kik szintén az ispánnál voltak	1	28

¹⁾ »des Tornaly Ferentz pothen der tceitung hat bracht d. 20.« Vesd össze a 784. l. 3. sz. és u. a. l. 4. sz. alatti jegyzetet.

²⁾ »Item auff dye hohenpuchsen dem Meyster christoff yus Newdorff am Sontag noch Bartholomei fl. 8.« Hohken ma is Dobsinán ásót, kampót jelent, a puskák tehát szakálasok lehettek, melyeket Schneider Mihály és Schaffer János rendelték meg Iglóról (lásd a 194 sz. tételt).

³⁾ Érsd a városi kaput, mely a kilátásban lévő megtámadás okából jó karba hozatott.

⁴⁾ Értsd Bebek Ferenczet és fiát Györgyöt.

⁵⁾ Lásd a 771. l. 3. sz. és 772. l. 4. sz. jegyzetet.

⁶⁾ Vesd össze a 116. sz. tételt és az ahhoz írt jegyzetet. Eszerint 1555-ben bánya-vám czímén 31 марка és 30 pisetum mennyiségű ezüstöt kapott az esztergomi érsek Rozsnyó városától.

⁷⁾ Nyiró Benedek úgy látszik, valami fontos küldetésben járt és e közben költötte — talán ajándékokra? — a roppant összeget.

	frt	d.
217. Az ispán leveleivel Verneyhez menesztett küldöncznek	—	45
218. Schlosser Jánosnak, ki szintén az úrnál járt, költségre	—	86
219. Az ispán lovának 6 véka zab	—	45
220. A városi lónak 9 hét alatt 8 véka zab	—	74
221. Tóbiásnak, ki az ispán lovát gondoza (gewart)	—	25
222. Stenczel Jakabnak, ki a pénzt a gabonáért bevitte	—	50
223. Péternek és Szedt Bálintnak költségre az ispánhoz	—	25
224. Jurkónak, midőn az ispán levelét Kassára vitte	—	28
225. Barát Bálintnak költségre, midőn az ispán zabját hordotta	—	35
226. Simon Judás előtti pénteken ezen zabért, 16 véka 11 denárral számítva	1	76
227. Egy bornyúért, ajándékul Bebeknek	—	80
228. Az ispánhoz küldött Kerekes Bálintnak költségre	—	65
229. Ismét zsemlyéért, melylyel Bebeknek kedveskedtünk	—	13
230. Erzsébet napján, miután Bebek úr minket összetoborzott és az urak táborba szálltak, 1 nyúlért 2 fogolymadárt és 1 nyírfajdért ¹⁾	—	26
231. Ismét zsemlyéért ajándékul (kedveskedésül)	—	16
232. Fácnsy János ispánnak szent Mihály napi váltáságpénz Schlosser János által betérjesztve ²⁾	32	—
233. Schlosser Jánosnak költségre	1	—
234. Kuntz Sebestyénnek költségre	2	—
235. Kürschner Ádámnak 3 nyírfajdért	—	17
236. Kenyérért	—	18
237. Két tyúkért	—	10
238. Katalin napja előtti szombaton: egy marha- és egy sertéspecsenyc, kolbász, nyírfajd, zsemlye és 4 véka zab ajándékul az új ispánnak ³⁾ összesen a borral együtt	1	35
239. Továbbá Stöck Fábiánnának lisztért	—	04
240. Terpo Kelemennek 3 csukáért ajándékul az (ispán) úrnak és a mit otthon költöttünk	—	54
241. Zsemlyéért és kenyérért	1	40
242. Katalin utáni szerdán Darvas Gergely ispánnak ajándékul 1 márka 4 pisetum ezüst ⁴⁾	8	64

¹⁾ »Item am tag Elisabet als vns der Herr Bebek verfangen hatt als dye Heru hinaus sind getzogen vor 1 hosen 2 hoselhüner 1 pirkhun thut fl. d. 26.«

²⁾ Tehát az ispánt Fácnsy Jánosnak hitták: kit azonban ebbeli tisztében nem sokára Darvas Gergely váltott fel. Több mint bizonyos hogy »az ispán« a város készületeiről és a Bebekkel kötött frigyről tudomással birt. Lásd a 19. 23. és 72. sz. jegyzetet.

³⁾ Az új ispánt e szerint megvendégelte a város.

⁴⁾ Az új ispán tehát személyesen is megfordult Rozsnyón és kör-

	frt	d.
243. Katalin napja utáni csütörtökön az úrnak ajándékozott zsemlyékért	—	08
244. A kettőnek, kik az úr levelét Csetnekre vitték . . .	—	16
245. Az ispánnak 3 véka zabért	—	33
246. Gerus zsemlyesütőnének (Semelbekin) zsemlyéért . .	—	62
247. Ismét az úr lovának zab	—	44
248. Schlosser Jánosnak, midőn haza jött	—	46
249. Kenyérért	—	29
250. Péternek, ki a zenészekkel (Fidler) Csetnekre ment ²⁾ .	—	12
251. Andrásnak az ácsnak a kapu igazításért	—	15
252. Lénárd úrnak az olvasztó költségekre ³⁾	6	—
253. Borbála napja előtti kedden, midőn az úr itt volt, Orbán mészárosnak húsért ⁴⁾	—	46
254. Durainénak kenyérért	—	29
255. Bábai Máténének kenyérért	—	39
256. Kósa Péternek, ki az ispán gabonáját fuvarozta . .	—	36
257. A küldöncznek, ki az úr aranyával Csetnekre ment . .	—	08
258. Az ispánnak	—	50
259. Binder Györgynek halakért	—	14
260. Az úrnak, vett halakért	—	25
261. A Csetnekre menesztett küldöncznek	—	05
262. Kurtzuénak egy halért, ajándékuil az ispánnak . . .	—	18
263. Orbán mészárosnak húsért	—	70
264. Waxman Györgynek a 4 pisctum ezüstért, mely az ispánnak ajándékozott ezüstnél, a márkán felül volt ¹⁾ .	—	64
265. A Bebek úrnak ajándékozott 3 márka ezüst ²⁾ . . .	24	—
266. Apró halakért	—	36
267. A favágónak	—	08
268. Andrásnak a sorompóhoz vett 2 gerendáért ³⁾ . . .	—	10
269. Besózott halakért	—	66

nyékén (pl. Csetneken, hol a lakosságtól lakomával, ajándékkal lepetett meg. Az ezüst ez időben Rozsnyón még igen gyakori volt. Vesd össze a 262 és 263 számú tételt.

¹⁾ Csetneken az új ispán tiszteletére tánczot is rendeztek és ezelőből vitték oda a rozsnyói zenészeket, kiknek ha az 1574-évi városi alapszabályok 43. pontja már ez időben is érvényben volt, igen vékony keresztök lehetett. Ezen pont ugyanis így hangzik: »zu fideln soll nicht frey sein den auf hoch zeiten doch mit fürwissen der heern! az az csak lakadalmakon szabad muzsikálni és ezt is csak tanács engedélyével.

²⁾ Vesd össze a 113—115 sz. tételeket.

³⁾ Vesd össze a 242. sz. tétellel.

⁴⁾ Lásd a 785. l. 4. sz. jegyzetet.

⁵⁾ Lásd a 785. l. 3. sz. jegyzetet.

	frt	d.
270. A Csetnekre menesztett küldöncznek	—	08
271. A Hárskútra menesztett küldöncznek	—	08
272. Tyúkokért, tojásokért, etczetért, káposztáért	—	56
273. Korán Titus-nak kenyérért	—	38
274. Andrásnak az ácsnak vízvezetéki csövek elhelyezéséért	—	29
275. Az olvasztó munkásainak	—	07
276. Berecz Máté-nének kenyérért	—	26
277. Húsrá kiadtunk, midőn az úr juhokat fűrosztetett ⁴⁾	—	68
278. Tyúkokért	—	25
279. Reitz-nének kenyérért	—	36
280. Midőn az úr a csapattal itt volt, kiadtunk: 5 tyúkért, nyúlakért, nyírfajdokért, eczetért, sóért, vajért, almá ért ⁵⁾ összesen	1	81
281. Az ispánnak ajándékul 4 font lembergi hal ¹⁾	—	20
282. Bartóknak költség Iglóra	—	25
283. Kosár Balásznak (költség) Szepes-Szombatba	—	28
284. Karácson előtti vasárnapon kenyérért	—	27
285. Karácson előtti kedden befizettük az úrnak a váltság- pénzt, miről nyugtát is adott ²⁾	200	—
286. Pontifex Kristófnének kenyérért	—	22
287. Nebántsnének szintén kenyérért	—	04
288. Nagy Fábiánnak (Nadý fabian) zabért, melyet az úr lova fogyasztott el	1	—
289. János napján Goldschmidné-nak halakért	—	27
290. Ugyanakkor Reitz Erzsébetnek (Elsze) zsemlyéért	—	40
291. Charitasz-nak (der Karitas) gyertyáért és olajért, mi- dőn az urak itt voltak	—	46
292. Reitzuénak zsemlyeért	—	26

¹⁾ »Do der her hinen gebadt hatt ist vor fleisch auffgangen d. 68.« Mit jelentsen e szó: hinen? birkát? Grimm szerint »hinne« hinnenle in annyit jelent mint Hirschkuh.

²⁾ Item do der herr ist mit den hauffen ist hir gewesen ist auffgangen vor 5 Hüner, Hasen, Pirkhün, Essig, Sale, Putter, apfel, thut als tzu hauff fl. 1 d. 81. Az ispán e szerint a Bebek-féle mozgalom részese volt, mert fel sem tehető, hogy e »csapat« császári katonaságból állott volna. Lásd a 787. l. 2. sz. jegyzetet.

³⁾ »Item dem Span ein lemberger fisch geschenkt 4 lib. tut d. 20.« Milyen hal volt ez?

⁴⁾ »Item dem Hern Eingereicht am Dinstag wor Nat. Chri. Schatzungk, darüber er ein Quitantz geben hatt 200 fl.« Vesd össze a bevétel 88. és 91. sz. tételét, valamint a 774. l. 1. és 775. l. 2. sz. jegyzeteket. A nyugta kiadása esemény, mely mindenkor külön megemlíttetik!

	frt	d.
293. Blasko Tamásnének kenyérért	—	12
294. Kelemenné leányának	—	15
295. István mészárosnak húsert	1	02
296. Schusztér Györgynek zsindelyekért	—	68
297. Tamásnak Lucskáról, a Kassára menesztett küldöncznek	—	56
298. A Liptóba menesztett küldöncznek	—	48
299. Az úr körülmetéltetése előtti szerdán a fuvarosoknak, kik az ispán szénáját Kovácsvágásról (von Kowatzva- gas) behordták	1	75
300. Újévnapján Biridla Demeternek borért	7	50

Az egész kiadás összege 975 46

már a bányamesternek tanítónak, pásztoroknak és vízvezetőnek kiadott (33 ft. 88 denárnyi) összeggel, továbbá azzal, mit a bíró egész éven át otthon kiadott és újévkor 17 ft. 42 denárral elszámolt.

Ezen számadást, tekintve a városi polgár ekkori állapotát, igen törhetőnek mondhatjuk: a közterheket igen könnyen lehetett elviselni, mert egyrészt csekélyek voltak, másrészt pedig nem annyira az egyesre mint inkább a városra — mint erkölcsi személyre hárultak, mely azokat kivetette (elosztotta), behajtotta és elszámolta, egyszersmind az idejében be nem folyt összezegecskéket is más jövedelméből pótolta. A sz. Mihály és sz. György napi census 32—32 forintot, a többi váltságpénz pedig 150 forintot tett, a város tehát az esztergomi érseket mint földes urát, 214 forinttal elégítette ki évenként, míg közadó címén mind össze 100 forintot fizetett. Ezek akkor kétségkívül nagy összezegek voltak, de korántsem olyanok, hogy az egyes adózó polgárookra történt igazságos felosztásuk után, a jólét terjedését akadályozhatták volna. A bánya-mester által nem igen szigorúan kezelt bányavám sem volt oly nagy, hogy a bánya-ipar érdekeinek árthatott volna, a városi jegyzőkönyvekből tudjuk, hogy a városi tanács e részben a bánya polgárság irányában a legnagyobb kimérettel járt el és hogy semmi sem volt könnyebb, mint rossz termés esetében, nagy költsékezés után vagy új vállalatok alkalmából az egész bányára nézve egy-két évi adómentességet eszközölni ki¹⁾.

¹⁾ Igy pl. 1546 augusztus 18-án Faygel János a rozsnyói »Cascher cech« nevű bányára nézve Madách Miklós ispántól és a városi tanácstól 4 évi adómentességben részesült, miután néh. Adrian Henrik rozsnyói ingatlanait 3788 ftnyi követelése fejében átvette volt (Auch hat obgemelter Nicolay Madacz vor uns czugesagt dem Hans feygel 4 Jar freytumb der wrbar haben auffseynem Bergkwerck czum Caschern ezeher genant dorbaÿ wöln wir In auch halden.)« Megjegyzendő, hogy ezen követelés az 1539 február 6-án kelt okmány szerint márkánként 7 ft

— A bányászat ekkép még mindig nagy haszonnal járt, hiszen maga a város — mint láttuk — nem kevesebb, mint 48 márkát és 19 pisetumot adott ki természetben, hát még mennyit fordíthatott a bánya és olvasztó üzem költségeire!¹⁾ Figyelmet érdemel, hogy a vashányászatról ezen számadásban alig történik említés: minek oka abban rejlik, hogy a vas ez időben alig képezte a bányászat tárgyát, a tőle szedett illeték pedig az egyház- és iskoláé volt, melynek számadásait nem ismerjük. Hogy pedig a város vashányák és vashámorok és ebből folyólag vas birtokában volt, onnan következtethető, hogy 1555-ben az egész év alatt, másoktól 40—50 d. ára vasmennyiségnél többet nem vett, míg magáéból a vízvezetékre, órára, házi és gazdasági eszközökre és építkezésekre bizonyára nagy mennyiséget fordított mely utóbbit azonban a — netto — számadásba be nem vette. — A földművelés, ipar és kereskedés kedvező körülmények közt forgott, a város több mézárósnak, pásztornak, ácsnak, péknek és halárúsnak adott foglalkozást és keresetet. A hal ez időben keresett élelmiszikk volt és e számadásból is látszik, hogy az akkori tájban még többek által külön halastavakban²⁾ üzött haltenyésztés szép haszonnal járt. Az egyház és iskola ügyeit illetőleg e számadás igen keveset tartalmaz: György orgonista a kiadásban csak néhány forinttal szerepel, mi arra mutat, hogy a fizetést a lakosoktól összecanaltá, illetőleg terményekben kapta, — míg a lelkész, Polycarp János, csak a számadás végén foglalt feljegyzésekben van felemlítve, hol el van mondva, mikép a Püspöki- és Velkenye-beliek által az ispán parancsára elzálogosított kelyheket a városi tanács előtt — hitelesen megmérette, mikor is az egyik, mely

25 denárral kialakult eziüstre adott előlegből származott. Lásd a rozsnói városi jegyzőkönyv 1520—1580 évi kötetét.

¹⁾ A számadás végén található feljegyzésekben tekintélyes bányaművekről történik említés: Wolff Lénárd a »Schmelfart« bányára 5 év alatt 600 ft. 50 denárt költött és »Adrian bánya műve« — Adrians Handel) — a városnak 500 forintba került. Említésre méltó, hogy az előző jegyzetben idézett 1546 augusztus 18-án kelt egyezségben néh. Adrian Henrik bányavagyonát a város vette át, hogy belőle a hitelezőket kielégítse (Item Es sollen sich auch alle ander schuldent (t. i. Faygel Jánoson kívül) die zu wissen gethon haben auff adrians güter wom Handel und berkwerk czalt namen und die Berkweg bawen und alle Sontag rechenschafft geben was dorauff geht und wider eynkunmt. Solchs soll geschehen wor den Hern Bergkmeyster.

²⁾ Az előző két jegyzetben idézett 1546 augusztus 18-án kötött egyesség szerint néh. Adrián Henrik hagyatékához is két halastó tartozott (Item czven teých eýnen ým zigengrundt den andern vnderm kalchberg gelegen:).

ezüstből készült és aranyozott volt, 2 márka (9 piset) súlyúnak, a másik pedig, mely rézből volt, 2 márka (—12 piset) súlyúnak találtatott.¹⁾ A lelkész e szerint a tizedből és stolából élt. — Feltehető, hogy a hányásattól eltekintve, valami nagyobb szerű befektetésnek e számadásban és feljegyzésekben semmi nyoma, az óra, a sorompó és a vízvezeték költségein kívül az összes bevételt az adó, az ajándék és az »eszem iszom« emésztette fel. Akkor posta még nem járt: a város és a vele viszonyban volt nagy urak levelezéseit tehát küldönczök közvetítették, kiket a város fizetett; innen ered a tömérdek küldöncz díj. Az ispán és a két Bebek kedvének keresése szintén sok költséget okozott a városnak: az e czimű kiadások közül említésre méltó: az ispán lakadalma alkalmából adott gyertya és mennyasszonyi koszorú, a Bebeknek ajándékozott öt denár ára fűszer és a Bebeknek ajándékba küldött bornyú. »Thauffkырcher János úr« kortársai egyszerű emberek voltak: a menyasszonyi koszorú cziprus és lavendulából készült, az átvonuló zsoldoscsapat 8 denárnyi borraival érte be és a Forgách Péternek adott ajándékok 22 denárba kerültek! A pénz értéke ez időben feltűnő nagy volt, miről meg kell győződnünk, ha a kiadás parányi tételeire csak egy futó pillantást vetünk!

A bevétel a kiadással teljes összhangzásban állott, jelölve annak, hogy a városi tanács jól gazdálkodott; ha a két főösszeget egymással egybevetjük, még 9 fl. 82 denárnyi bevételi többletet találunk eltekintve attól, hogy a város követelései is szaporodtak; elemi csapás vagy más szerencsétlenség sem érte 1555 ben a várost, akkori lakosságát tehát e részben is szerencsésnek mondhatjuk, mit egyébként is a számadás teljesen igazol.

De csakhamar megváltoztak a dolgok.

Közli: MIKULIK JÓZSEF.

¹⁾ — Item Esz ist tzu wissen dzder Virdig herr Johannes policar pfarher tzu Rosenaw vor Einen Ersamen Rath ershinen ist am Montag noch Bartholomey und becerrt hatt dýe kelch teu wegen dýe ým aus befehl deshern Epan durch dýe pýspeker und wilkhener versetzt sind worden, wigt der halben der sylbern obergoldt kelich mark 2 minus 9 piset: und der kupfern wigt 2 mark minus 12 piset: solche kelch hatt er noch beý sich.

V E G Y E S K Ö Z L É S E K .

KASSA VÁROS ESKÜ- ÉS SZABÁLYZATI KÖNYVE A SENATOROK SZÁMÁRA. A XVI. ÉS XVII. SZÁZADBÓL.

Kassa város gazdag levéltárából került elő a feutebbi, eredetiben latin czímet viselő könyv. Ennek a sok használattól már táblája elszakadt s csak a codex lapoeska mutatja, hogy puhakötésű könyv lehetett. Maga az egész negyedréti, a címlapon a cím XVII. századbéli írással s mindenféle sententiák rajta. pl: »Ah miser et si quis primo perjuriam celet, sera tamen tacitis poena venit pedibus.« A címlap után első lapon németül van az esküforma, latinul felírva, hogy ezt a formulát azok teszik le a tanács előtt három felemelt újjal, kik polgárjogot nyernek. Ugyanez a következő lapon is megvan 1578-ból, magyarul. Érdekes benne, hogy az esküben előforduló »római császárnak és királynak« kitörölve s írva helyette a lapszálon »Rudolfnak« »ő felségének Bocskai Istvánuak«, ez is kitörölve s írva »Második Mátyás Magyarország királyának«. Az eskü tartalmazza a rendes királybíró, a város iránti engedelmességet, törvény tiszteletben tartását stb. Utána jő a bíró czután a polgármester s azután az esküdt polgárok esküformái német nyelven ugyanolyan javításokkal, mint az első. A czéhek esküje egyik oldalon magyarul s másik oldalon németül. A javítások ebben is benne vannak. Elmondja az esküben az esküvő, a rendes formulák után, hogy az mesterségének minden cselekedetiben igaz akar lenni mind a szegénynek s mind boldognak és minden igazsággal ez városnak javát keresni. Ezen esküformák zárszavai a külvárosok bírának és a zsoldos katonák esküjei egészen hasonlóak az előbbiekhöz. A zsoldos katona megesküszik, hogy bátran harczol, nem szökik el, míg fizetése jár, engedelmes lesz hadnagyának, tizedesének stb. Eddig tart az 1578-iki írás és esküformák. Utána két levél jő üresen. Ezután következik magyarul a választott

bíró, a polgármesterek, az a 100-as tanácsnak esküformája, még pedig még Rudolf korából mind s későbbi két javításával »Második Mátyás stb.« Érdekes sorozat jó ezután, mely II. Mátyás korából való. Czime: »szükséges és hasznos articulusok és intések, miképpen viselje magát az bíró és tanácsbeli személy az tanácsban és tisztiben, melyre istentől és emberektől hivatattanak isten szerint és az ő lelkek jó esméreti szerint.« 45 articulus foglal magában, benne, sok helytt piros téntával NB. téve vagy aláhúzva veres vonallal. A 26-ik articulus mondja a többi között a tanácsbeli személyek magaviseletéről, »az mikor az tanácsban kérdettetik, hogy az dologhoz szóljon, *»ne szaporítsa az matérián kívül beszédét,*« hogy meg ne untassa magát kéválképpen előhozván, az mi *nihil ad rem* stb. A 37 ik articulus a tisztviselőkről írja, hogy »fölöttébb való italtól óvja magát.« stb. Van itt egy czikk: »Instructio pro juraturis« czímmel, hogy mit tesz a E feltartott újj, kik esküsznek hamisan s mit kívánnak az olyak magokra stb. stb. Következik az összes esküformák, még több, mint az 1578-iki. Van először a városi jogot nyerteké, a bíraké, polgármestereké, tanácsbíráké, kapitányoké, zsoldosoké, piacz mestereké (piaczbíró) czéhmestereké, esküdteké. Ugyanez megvan németül, de csak a 11-ik articulusig. A többi rész elveszett. A tábla egy lapból áll, mely 1576-ból való, Nagy Márton hadnagy levele, hogy megkapta szeptemberi zsoldját az összes katonaságnak, 197 frtot.

A kassaiak esküformái.

Formula juramenti, quod coram senatu facere tribus erectis digitis, qui jure civitatis donantur, consueverunt.

Hungarice 1578.

Az eredeti szöveg.

Isten téged úgy segéljen az te igaz keresztyén hited, hogy az feleséges római császárnak és királynak N. és mi kegyelmes urunknak, bíró uramnak, az tanácsbeli uraimnak és egész városnak Kassának mindenben, mindenütt és mindenkor hív, igaz és engedelmes leszesz. Városnak törvényét, igazságát és rendelését mindenkor megtartod; titok dolgot odaki senkinek meg nem jelentesz. Valamit hallasz az város ellen, akárhol légyen, bíró uramnak, avagy az tanácsbeli uraimnak megmondod. Az városnak privilegioma, igazsága, tanácsnak és az egész községek végezése ellen semmit nem cselekeszel és semmi háborúságnak oka nem akarsz lenni. Isten téged úgy segéljen az ő szent evangéliuma.

Javítások benne.

A N(omen) után jegy alatt *Rudolfnak, ő felségének Bocskai Istvánnak. Második Mátyásnak Magyarország koronás királyának s kitörölve a római császárnak és királynak.*

Az »isten téged úgy segéljen« után jegy alatt »az atya, fiú és szent lélek teljes szent háromság egy bizony isten.«

Juramentum cecharum Hungarice.

Isten téged úgy segéljen, az te igaz keresztyén hütöd, hogy te hiv és engedelmes akarsz lenni ő felségének N. az mi kegyelmes uronknak. Azonképen bíró uramnak, az egész tanácsnak és az egész királyi városnak Kassának. Az te tisztetben és hivatalodban eljársz. Az te mesterségednek minden cselekedetiben igaz akarsz lenni mind szegének, s mind boldognak. És minden igazsággal ez városnak javát keresni. Az czéheknek (*így!*) igazságát és jó régi szokását mindenben és mindenkor megtartván. Isten téged úgy segéljen az ő szent evangéliuma.

Javítások benne.

Az N. után *Rudolf*, kitörölve, jegy alatt »Második Mátyás Magyarország koronás királyának.« Egészen kitörölve az »Az te tisztetben stb. pont.

Juramentum suburbanorum judicum.

Isten téged úgy segéljen, az te keresztyén hütöd, hogy ő felségének az római császárnak és királynak N. N. az mi kegyelmes uronknak; azonképen bíró uramnak, tanácsával egyetembe és ez egész városnak Kassának mindenkor, mindenben és mindenütt hív, igaz és engedelmes leszesz. Az te tisztetben és hivatalodban személy válogatás nélkül (*sic!*) híven és igazán eljársz, ha valamit hallasz e város ellen, akárhon légyen, bíró uramnak avagy az tanácsbeli uraimnak igazán megmondod. Az városnak titkát senkinek meg nem jelentesz (*sic!*) És minden dolgaiban ez városnak igazsága és szokása szerint igazán eljársz. Isten téged úgy segéljen az ő szent evangélioma. Amen.

Javítások benne.

N. N. fölött *Rudolfnak* kitörölve, a szélén helyette »Második Mátyásnak Magyarország királyának.« Egészen kitörölve: Az te tisztetben stb. az egész pont. Berekesztve. Az városnak titkát stb., egész az »és minden dolgaiban. Az »igazán eljársz« alá betoldva, de egyszerűen kitörölve: »és semmi háborúságnak oka nem akarsz lenni.«

Juramentum militum stipendariorum.

Isten engemet úgy segéljen teljes szentháromság egy bizon isten, hogy én az felséges római császárnak és királynak *Rudolphusnak*, az ő

felsege generalis kapitányának és utána való hadnagyának, az magyarországi koronának és ez országnak, bíró uramnak és az egész városnak Kassának mindenütt és mindenben hű és igaz leszek, az ellenség ellen az én tehetségem szerint vívok és ez zászlót holtomig el nem hagyom, míg az én fizetésem jár. Hadnagyomnak, avagy tizedesemnek engedelmes leszek és el nem szökek. Isten engem úgy segéljen.

Juramentum electi domini judicis.

Isten téged úgy segéljen, és az te igaz keresztyén hited, hogy az istennek tiszteletinek követője leszesz, és az római császárnak és királynak Rudolphusnak, az mi kegyelmes urunknak és Magyarország koronájának hű és engedelmes lesz. Ez Kassa városának privilegiumát, szabadságát, igazságát, rend tartását, statutumát és régi szép szokását szorgalmasan megtartod. Az tanácsnak titkait senkinek meg nem jelentöd, az városnak tisztességét és közönséges hasznát keresed. Mindenféle károkat tehetséged szerint eltávoztatsz, minden embernek méltó és igazságos törvént szolgáltatatsz, mind szegénnek, mind gazdagnak, idegennek és itt valónak, barátodnak és ellenségednek és ezt el nem hallgatod se félelemből, se szeretetből, se gyűlölségből, se haragodból, avagy ajándékért, hanem tisztvedben igazán eljárász, emellett az özvegyeket, árvákat tehetséged szerint megoltalmazod. Isten téged úgy segéljen és az ő szent evangéliuma.

Javitások :

Kitörölve : »Római stb. egész koronájának« s helyébe írva »Második Mátyásnak Magyarországnak koronás.« Kitörölve : »és ezt el nem hallgatod.«

Juramentum consulum.

Isten téged úgy segéljen és az te igaz keresztyény hütöd, hogy mindenkoron az istennek tiszteletinek követője leszesz, minden embernek igaz törvént szolgáltatatsz. És az mi kegyes fejedelmiünknek az római császárnak és királynak *Rudolphusnak* és az Magyarország koronájának hű és engedelmes leszesz. Az böcsületes Kassa város esküdt községének igazán és híven gondját viseled, azoknak privilegiumát, igazságát és régi rendtartását és szokását mindenkor megtartod és az közönséges jót és hasznót keresed, az böcsületes tanácsnak titkát senkinek meg nem jelented és bíró uramnak engedelmes leszesz.

Minden embernek méltó és igazságos törvént szolgáltatatsz mind szegénnek s mind boldognak, idegennek és itt valónak, mind barátodnak s mind ellenségednek és ezt el nem hallgatod se félelemből se szeretetből se gyűlölségből, erégysegből (*sic !*) se haragból, se ajándékért, hanem tisztvedben igazán és híven tehetséged szerint eljárász és az szegény özvegyeket és árvákat megoltalmazod. Isten úgy segéljen és az ő szent evangélioma.

Javitások: csak a Mátyás stb.

Juramentum electae communitalis.

Isten téged úgy segéljen és az te igaz keresztyén hűtőd, hogy az fölséges római császárnak és Magyarország királyának Rudolphusnak az mi kegyes fejedelmünknek mindenkoron hív és engedelmes leszek (*sic!*) Azonképen bíró uramnak és az böcsületes tanácsnak és az egész községnek itt ez királi Kassa városában. Az városnak titkait senkinek megnem jelented, és ha valamit hallasz a város és az közönséges jó ellen, azt bíró uramnak, avagy az tanácsbéli uraimnak megmondod és minden dolgokban, kit bíró uram és az egész tanács reád bíz, híven és igazán jó lelked esmérleti szerint eljársz, senkivel semmit nem gondolván, csak istenre és az ő igazságára tekintvén és semmi háborúságnak oka nem akarsz lenni és mindenkoron az város igazságához minden hűséggel és engedelmességgel tartod magadat. Isten téged úgy segéljen és az ő szent evangélioma.

Eddig 1578-beli. A következő az újabb, XVII. század elejéről való könyvből kírva.

Instructio pro juraturis.

Minden embernek, az ki esküdni akar, az három első újját az jobb kezén ki nyujtván, föl kell tartani. Az első hivelk újjon értetik az atyáisten, az másik mutató újjon az fiúisten, az harmadik középujjon a szentlélek isten. Az két utolsó kis újjat be kell hajtani, melynek az nevendéken ujj jelenti az embernek lelkét, ki elröjtetött az emberi testben; az kis ujj jelenti az testet, mert az test a léleknél kisebbnek tartatik. Az egész kéz által jelentetik egy Isten és teremő, az ki az embert teremtette és és mindennemű mennyei és ez földön élő állatokat. — *Elsőben.* Az mely ember magáról nem gondolván, elföledkezett és elhanyaglott elméjű és maga gyűlölője hamisan eskünnék, az olyan ember így esküszik, mintha azt mondaná: az mint én ma hamisan esköszöm, úgy kérem az atyáistent, az fiút és az szentlélek istent, hogy kirekesztessen az közönséges keresztyén társaságból és jóbúl, hogy azok a jók kárhozzatomra legyenek mind testemben, lelkemben egész életemben. *Másodszor.* Az ember hamisan esküvén, mikor esküszik, annyit teszen, mintha ezt mondaná: az mint én hamissan esküszöm, úgy segítsen engemet az isten, ki atya, fiú és szentlélek, hogy én nekem soha semmi segétséggel ne legyen vigasztalásomra se jöjjön az órában és időben, mikor az lélek a testből kinegyen. *Harmadszor.* Az ki hamissan esküszik, ilyenképpen szól, mintha azt mondaná: az mint én ma hamissan esküszöm, úgy kérem az élő istent, ki atya fiú és szentlélek. Hogy az mi urunk Jésus Christusnak áldott szent teste és vére az mely communióban nekünk adattatik az ő véghetetlen irgalmassága és ártatlan kénszenvedése éntülem szegény bűnös embertől teljességesen elvétessék és örökké elveszszék. *Negyedszer.* Az ki hamissan esküszik ilyenképpen szól, mintha azt mondaná, az mint én ma hamissan esküszöm, így az én lelkem testemmel együtt (az

melyek az két újjon értetnek) örök kárhozatra jusson az ítéletnek napján, holott én hamis hitő szegény ember állani fogok amaz kemény ítélő bírónak rettenetes széki előtt, ki előtt semmi titok elrőjtve nem leszen és kivettesem a szenteknek társaságából és ne láthassam soha örökké az mi urunk Jézus Krisztusnak színit és ábrázatját. Amen.

Az eskü formák a következők, melyek az 1578-ikiben nincsenek.

Juramentum capitaneorum civitatis.

Isten tégedet úgy segéljen teljes szent háromság egy bizony isten: hogy az második Mátyás királynak Magyarországnak koronás királyának az mi kegyelmes urunknak (az ő felsége generális kapitányának és utána való hadnagyinak és az országnak ¹⁾ bíró uramnak és az egész városnak Kassának mindenütt és mindenben hív, igaz és engedelmes leszesz, kezed és botod alá bizott vitézeknek, zászlóknak és az dobnak jó móddal gondjokat viseled és halálig el nem bagyod, az ellenség ellen tehetséged szerint vitézkezel és mindenkor az városnak jó hírét, nevét böcsületét igyekezel megoltalmaznod, míglen ő kegmétől fizetésed jár és szolgálatod kívántatik, hivatalodban eljársz és mostani elkezdett hadban ²⁾ végig megmaradsz. Isten téged úgy segéljen az ő szent evangelioma.

Juramentum agoranomi seu magistri fori.

Isten tégedet úgy segéljen és az te keresztény hited: hogy bíró uramuak és az egész városnak, Kassának mindenben igaz leszesz és főképpen ez mostani vásárbíró tisztvedben igazán és híven eljársz, az piacon való régi szokást és rendtartást minden szömély válogatás nélkül igazán megtartod, az város jóvedelmét igazán beszolgáltatod, az tanács szobájából semmi leveleket ki nem viszed, az mit itt ben hallasz vagy bíró uramtól, vagy az fizető uraktól, azt ki nem hirdeted és senkinek meg nem jelented, minden dolgaiddban, az régi szokás és igaz hitöd szerint eljársz. Isten téged stb.

Juramentum testium.

Isten téged úgy segéljen teljes szentháromság egy bizony isten: hogy ebben az dologban az mire kérdenek, igazán megmondod az te hited szerint, valamit tudsz, hallottál, vagy láttál, sem barátságért, kedvezésért keremésért (?) sem gyűlölségért nem szóllasz, hanem az igazat megmondasz. Isten téged stb.

Közli: PETTKÓ B.

¹⁾ Ez kitörölve.

²⁾ Kitörölve.

GRÓF ILLÉSHÁZY GÁBOR HITLEVELE, 1644.

A »Történelmi Tár« 1880. 214. lapon közöl Wesselényi Ferencz nádortól néhány levelet, melyek személye s szereplése képéhez némi jellemző vonást nyújtanak. E jelen hitlevél is beleillik amazok keretébe. Az 1644. év őszén vívta ki fejedelmének — és lehet mondani: magának is, Murány várát Venusával együtt, így tehát jelen levél keltekor novemberben már mint győztes és úr székelt sziklás magaslatán. Ugyanaz évben indult meg Rákóczy hadjárata Ferdinánd ellen, melynek egyik epizódja Murány feladása volt. Abban Illésházy Gábor volt a parancsnok s Rákóczy egyenesen őt vádolja, hogy »rosz ifjú elméje s itálja« »részeskedése miatt a vár elveszett. (L. Rákóczyak családi levelezése 225., 269., 275., 289., 292. ll.)

A példány nem ugyan maga az eredeti a gróf sajátkezű aláírásával, hanem talán sajátmaga használatára fentartott másolat, onnét ítélve: mert az egész a gróf titkáranak írása, ugyanaz, melylyel néhány egyéb tőle meglevő eredeti missilisnek szövege íratott, hol aláírás vagy utóirat sajátkezű.

Nagy Iván magy. csal. Illésházi Gábornál Széchy Évát harmadik nejeének teszi, a megelőző másodiknál 1663—1665. évszámokat ellenben Széchy családnál a szövegben mondja, hogy Éva 1641. óta volt I. Gábor neje. És ezen utóbbi lesz a helyes, mert 1644-ben sógorának nevezi Wesselényit, és »ifju éretlen elméjü gondolatlanságára« hivatkozik, mely mentséggel egy már harmadik házasságig elhaladt férfi nem oly könnyen élhetne.

En tekintetes és nagyságos gróf Illésházy Gábor Trenesén-, Árva- és Liptó-vármegyének örökös ispánja. Adom tudtára ez levelemnek rendében, a kiknek illik, hogy jóllehet én ez elmúlt időkben részből ifjú magam gondolatlanságából, részből némely éretlen elméjü eszevesztő s ártalmas tanácsok ságásiból, semmi illendő okom nem lévén hozzá az kglmes uramat felséges harmadik Ferdinánd római imperátor koronás királyom hűsége mellül elállván, s ő felsége ellen, kardot kötven, zászlót emelvén Rákóczy György erdélyi fejedelem hűsége mellé állottam volt. Mindazáltal meggondoltam mind istenemet s mind pedig a méltóságos ausztriai házból eredett fejedelmeknek az mihöz sok ízben conferált kglmeségeket, respiscálván viszont a megnevezett kglmes uram koronás királyom harmadik Ferdinánd imperátor ő felsége hűsége mellé adtam magamat, s a tekintetes és nagos gróf Hadad Wesselény Ferencz sógor uram hitlevelére ide Murány várába jöttem. Minek okáért úri becsületemre s keresz-

tényi idvözölendő hitemre fogadom, sőt a teljes szent háromság s egy bizony örök istenre, ki atya, fiu és szent lélek esköszem, hogy ennek utánna sem az mostani, sem ezután succedálandó magyarországi legitimus koronás királyok ellen senki édesgető s hitegető szavára, adományára és ígéretére kardot nem ketök, ő felségek ellen semminemű szín alatt titkon vagy nyilván se külső se belső akármely rendbeli emberekkel is jártomba költemben nem practicálok; sőt ha mi oly dolgot értenék, látnék vagy hallanék, a ki ő felségeknek ártalmára lenne, ezen hűtem szerint idejénkorán megjelentem. Ennek fölötté ezen hűségben életem fogytáig persistálván, a miben kívántatik sógor urammal egyetértvén, Magyarországnak ő felsége hűségében való megmaradása mellett értékem szerint költségemet, fáradságomat, sőt életemet sem kímélem. Ő felsége jóakaróinak jóakarója, gonosz akaróinak gonosz akarója lesznek. Melyeket valamely igazán és tekéletesen megállok, az igaz isten engemet úgy segéljen, s úgy áldjon. Ha pediglen ezek ellen cselekedném, kit mindazáltal Isten tőlem eltávoztasson, ottan csak ezen levelemnek crejével is adok hatalmat megnevezett sógor Wesselényi Ferencz urannak, hogy ő kglme, mint olyan pártost országunk törvénye szerint büntethesse Adván erc ez kezem írásával és szokott pecséttemmel roborált reversalis levelemet. Datum in Arce Murány die 21. Novembr. Anno 1644.

Comes Gabriel Ilyésházy.

(Pecsét
helye)

Családi levéltárából egykorú másolat után

Közli: B. MEDNYÁNSZKY DÉNES.

HELY-, NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

- Abafája 164.
 Absolon Dániel 1. 2. 3. 19. 20 24.
 Abaúj m. 212. 360. 362. 370.
 371. 372. 373. 544. 545. 547.
 548. 549. 550. 555. 570.
 Abaza passa 461. 660. 664. 665.
 666. 667. 669. 674. 684. 688.
 Abdi aga 656. 657. 658. 659. 696.
 Ács János 518.
 Aczél János 550.
 Adriai tenger 228.
 Aga Léka 126.
 Aga Máthé 459. 468. 664. 665.
 666. 668. 669. 680. 682. 685.
 Ahmed aga 450. 452. 458. 661.
 Ahmet passa, egri 144. 190.
 Ajtay 380. 381.
 Akakia Rogér (Achakia) 39. 40.
 41. 56. 59.
 Akermania (Achermania) 251.
 Alapi 602.
 Alard Ferencz 123.
 Alauda Bertalan 361.
 Alber János, budai üzletvezetője
 Fuggernek 1525., 68. 87. 88.
 91. 92. 94.
 Albinus György, besztercebányai
 jegyző 279.
 Alexander vajda 454. 455. 456.
 457. 459. 460.
 Ali csausz 453. 455. 524.
 Ali Cselebi 664.
 Ali Ozmán 640.
- Allia Farkas 515.
 Allia Sámuel 523. 524. 527. 529.
 Allia Sámuelné 527. 529. 530.
 Alliwia, Mihály egy követe 112.
 Almási Ferencz 167.
 Almássy János 361.
 Almássy Pál 317.
 Alsatia I. Elszász.
 Alsó János, alpestényi 168.
 Alstedius 521. 522. 523. 525.
 526. 528. 529. 530. 531. 532.
 Althan (Altheim) 133. 137. 138.
 144. 149. 223.
 Alvincz 225.
 Amsterdam 18.
 Amhat passa 216.
 Amuráth szultán 260.
 Ancona 353.
 Anda István 360.
 Andrássy György b. 384. 385.
 Andrássy Miklós 360. 373.
 Andreassyth Mátyás 317.
 Anglia 14. 17. 19. 40. 45. 49. 57.
 227. 237. 620.
 Angliai király 17. 46. 236. 239.
 243. 249. 295. 436. 688.
 Angoulemi Angolismensi hg 231.
 Angyalosi Ferencz 522. 526.
 Angyalosi Mihály 529.
 Antal György 103-
 Antalóczy 193.
 Antwerpen 49.
 Apafi György 527. 532. 634.

- Apafi Mihály 167.
 Apáthi Tornában 210.
 Arábia 290.
 Arany, ezüst marhák 178. 179.
 182. 183. 598. 755. 756. 757.
 758. 759. 760. 761. 766.
 Arany, ezüst pénegyezék 176.
 177. 180.
 Aranyas-szék 115.
 Ardeli János 750.
 Armás Miklós 503. 504.
 Armbruster (Orumpruszter) János
 427. 428. 531.
 Argentoratum 15.
 Arno, vize 356.
 Arnótság 674.
 Aron hg 507.
 Artzts Vilmos 66.
 Árva m. 361. 368. 369. 548. 555.
 Aspremontné, Rákóczi Juliánna
 399. 403.
 Assisi, város 354.
 Aszalay András 361. 371.
 Aszalos Ferencz 156.
 Asztalos István 516.
 Atlanti óceán 149. 228.
 Attila 350.
 Au 357.
 Augsburg 62. 63. 64. 65. 84. 262.
 263. 271. 274. 276.
 Austria 8. 9. 10. 17. 23. 32. 94.
 235. 243. 248. 250. 289. 694.
 Austriai hegk 230.
 Azak 661.
 Azaki bék 661.
 Ázsia 290.
 Babilónia 452. 610. 679.
 Bagdad 452. 614.
 Bagothay 375.
 Baja 508.
 Bajmóc 370.
 Bajor hg 297. 298. 453.
 Bajorország 229. 234. 250.
 Bak János 516.
 Bakay István 360. 362. 543.
 Bakóné 513.
 Bakos Mihály 549.
 Baksa 213.
 Bakta, folyó 210. 211. 212.
 Bakthay Ádám 209.
 Bakthay Benedek 209.
 Balásházy László 526. 610. 643.
 Balaskó 143.
 Balassa-Gyarmat 132.
 Balási Ferencz 524. 525. 526.
 529. 532.
 Balási Menyhárt 326.
 Bálintit Zsigmond, körtvélyfai 168.
 Balkáni János 514.
 Balling 529. 530.
 Balogh Ádám, béri 185. 187. 389.
 396. 391.
 Balogh Gergely 744. 748.
 Balogh Klára, béri 357.
 Balon Péter 521. 522. 523. 525.
 Balpataki 531.
 Balti tenger 8. 228.
 Bán Mihálcsa (Mihályka) Mihály
 követe és kancellárja 127. 497.
 583. 741. 744. 746.
 Bán-Monostora 299.
 Bán Udra 404. 503.
 Bánfy Anna 596.
 Bánfy Ferencz 521.
 Bánffy János 102.
 Bánfy Jánosné 528.
 Bánffy László 102. 596.
 Bánffy Mihály 102.
 Bánffy Péter 102.
 Bánfi Zsigmond 409. 411. 413.
 523.
 Bánfiné 413.
 Bánházy 521.
 Banjaluka 640. 641.
 Barona, falu 602.
 Barabás, generális 8.
 Barankó Sándor 360.
 Baranyay Ferencz 361. 362. 369.
 371. 543. 544. 545. 546. 553.

Barbatt György 126.
 Barberino 356.
 Barcsai Ábrahám 168.
 Barcsai Ákos 42. 413. 450. 451.
 452. 453. 455. 456. 459. 460.
 524. 525. 656. 660. 668. 680.
 681. 682. 684. 685. 686. 687.
 688. 690. 696.
 Barcsai Mihály 167.
 Barcsai Sándor 521. 523. 528.
 Bárdi András 102.
 Bárdi Bertalan 102.
 Baricz 299.
 Barilla 146.
 Bárkány István 550.
 Barkóczy Ferencz 401. 562.
 Barkóczy György 360.
 Barla György 75.
 Bars m. 372.
 Bártfa 188. 361. 387.
 Barvitiusz 742.
 Básta György 111. 122. 124. 127.
 502. 511. 725. 726. 727. 728.
 729. 731. 733. 734. 736. 737.
 743. 744. 747. 748. 749. 751.
 752. 753. 754.
 Báthoriak 230. 721. 726. 728.
 729.
 Báthori András 125. 596. 723.
 724. 726. 729. 730. 741. 748.
 Báthori István 303. 733. 751.
 752. 753.
 Báthori Zsigmond 104. 106. 108.
 110. 111. 124. 125. 126. 127.
 130. 345. 346. 493. 494. 500.
 506. 511. 722. 725. 726. 731.
 737. 738. 740. 741. 745. 747.
 748. 749. 750. 751. 753. 754.
 Baththyány Ádám gr. 198. 231.
 Bay György 530.
 Bay László 381. 391. 394. 396.
 399.
 Bay Lászlóné 397.
 Bayczy György 361.
 Baylovich Lajos 360.

Bayram passa 613. 662. 686.
 Bazin 320. 325.
 Bebek Ferencz 304.
 Bebek György 216.
 Bécs 5. 15. 16. 19. 22. 23. 25. 29.
 30. 31. 32. 33. 43. 44. 45. 53.
 94. 150. 220. 232. 234. 235.
 249. 287. 296. 312. 313. 322.
 323. 326. 330. 357. 369. 411.
 429. 446. 447. 450. 473. 476.
 478. 525. 622. 623. 690. 691.
 694. 730. 739. 741.
 Bécsi György 102.
 Becskeházy Zsigmond 361. 370.
 Becskerek 106.
 Becskerek Ferencz 360.
 Beeski András 445. 669. 689.
 Beczkó 198. 199.
 Behem Bernát 95. 463.
 Bejcsi János 324. 325.
 Béla IV. 210.
 Béli Kelemen 146. 621. 622.
 Belényes 740.
 Belényesi 531.
 Belgium 227. 228. 235. 249.
 Belgrád I. Nándorfejérvár.
 Bende Miklós 325.
 Benedek Chowka 209. 210.
 Beniczky Gáspár 184. 379. 389.
 393. 399. 401.
 Bennek Henzler 518.
 Bény Pál 602.
 Bényei szőlők 403.
 Bérch (Tornáiban) 210. 211.
 Bercsényi Imre 148.
 Bercsényi László 390.
 Bercsényi Miklós 185. 187. 194.
 196. 397. 402.
 Bereg m. 361. 370. 401. 544.
 547. 548. 550. 743.
 Beregszász 404. 406.
 Beregszászi szőlők: Hátsószőlő,
 Tellye, Beregi, Kerekhegy 404.
 Berham csauz 451. 457.
 Berlin 106.

- Berlin 44. 45.
 Bernoczki vajda 639.
 Bertók János 549.
 Berthóti Ferencz 385.
 Berzeviczy András 360. 391.
 Besnyő 601.
 Beszkédalja 401.
 Beszkid 40.
 Besztercze m. (Com. Novisolientis) 69.
 Besztercze 750.
 Beszterczebánya (Novisolium) 68.
 69. 74. 75. 76. 77. 78. 91. 92.
 97. 226. 230. 231. 263. 274.
 275. 277. 278. 279. 280. 281.
 282. 283. 285. 286. 287. 462.
 463. 465. 466. 467. 468. 471.
 472. 474. 479. 483. 487.
 Beszterczebányai bányák 475. 479.
 487. 490.
 Betlen, vár 410.
 Bethlen Elek 380 381. 413.
 Bethlen Farkas 31. 409. 416.
 Bethlen Gábor 200. 201. 204.
 207. 220. 221. 416. 432. 433.
 436. 437. 442. 514. 630. 633.
 640. 657. 662. 673.
 Bethlen Gergely 410. 412.
 Bethlen György 529.
 Bethlen István 254. 255. 521. 527.
 528. 530. 531.
 Ifj. Bethlen István 531. 686.
 Bethlen Jánosné 411.
 Bethlen Miklós 414.
 Bethlen Péter 526. 530.
 Bethune, marquis (Marchio) 2. 3.
 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13.
 14. 15. 16. 18. 19. 21. 22. 23.
 24. 25. 27. 29. 30. 31. 32. 33.
 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41.
 42. 43. 44. 45. 46. 47. 49. 50.
 51. 52. 53. 55. 56. 57. 58. 59.
 231.
 Marchioné (Bethune felesége) 8. 45.
 Bezerédy Tamás 358.
- Bezerédy Zsigmond 348. 349.
 Bezerédy Zsigmondgyermekai 357.
 358.
 Bicskey 195. 376. 378. 381.
 Bicsakesi Ogli 692.
 Bihar m. 106. 110. 733. 752.
 Bilinsky 28.
 Bilke 382.
 Binárd Ferencz, német kap. 349.
 Bipsaj Udra 496.
 Bisterfeld 521. 522. 523. 525.
 526. 529. 531.
 Bocatius János 201.
 Bochna 15.
 Bocárd 529.
 Bocskay István. 201. 249. 337.
 502. 673. 726. 728. 731. 741.
 748. 749. 750. 751. 753.
 Bocskai özvegye 559.
 Bocsor Lőrincz 602.
 Bodóky 188.
 Bodoni István 123.
 Boér Simon 626. 528.
 Bogdán, moldvai vajda 507.
 Boham 10. 22. 45.
 Bojti István 521. 529. 531.
 Bokkánó 356.
 Bokody 388.
 Boldogfalvi Imre 168.
 Boldogkő 216. 369
 Bologna (Bononia) 58. 352. 356.
 Bonac, marquis 405. 406.
 Bonay 602.
 Bonczida 102.
 Bonczidai Gergely 515.
 Bónsi cardinal 16.
 Bonyha 523.
 Dorbay, föld 601.
 Borbély Gáspár 386.
 Borbély György 494.
 Borbély István 158. 532.
 Borbély János, doktor 391.
 Borjegyzék 403. 404. 405.
 Bornemissza János 437. 438.
 Bornemissza László 518.

- Bornemissza Pál 528. 529. 530.
 663.
 Bornemissza Tamás 516.
 Boronkay 376.
 Boros Miklós 549.
 Boroszló 95. 694.
 Borsay Péter 521.
 Borsod m. 361. 370. 371. 372.
 548. 549. 550. 555.
 Borsos Tamás 144. 146. 256.
 526. 529.
 Bosnyák Tamás 232.
 Boszna 629. 696.
 Bosznai b. h.-ség 453.
 Bosznai passa 433.
 Bosznanci Ibrahim 617.
 Bosna-Sarai 640.
 Boszorkányvallatás 512. 513.
 Bozók 550. 722.
 Böck János 514.
 Brajer Fülöp 473.
 Brajer Sámuel 369.
 Braller István 518.
 Brandenburg 204. 208. 249.
 Brandenburgi elector 5. 14. 15.
 18. 23. 24. 28. 29. 32. 33. 34.
 36. 44. 49. 52. 57. 220. 231.
 232. 249. 450.
 Brandenburgi Katalin 204. 253.
 254. 689.
 Brassai Domokos 105.
 Brassó 99. 447. 449. 521. 526.
 528. 529. 530. 614. 624.
 Braunschweigi (Brunsvigai) fej. 49.
 Bregens 248.
 Bréma 47.
 Brever Sámuel 361.
 Brezlay Lénárd 214.
 Breznóbánya 361.
 Brigai hgség 34. 36.
 Bruck (Prug) 141. 349.
 Brussa 456.
 Buda 87. 88. 92. 95. 131. 135.
 149. 150. 151. 243. 249. 251.
 252. 256. 257. 304. 437. 450.
 452. 552. 615. 618. 620. 632.
 633. 656. 657. 659. 665. 672.
 673. 674. 677. 688.
 Budai vezér 363. 430. 433.
 Buday István 386.
 Bukarest 665.
 Bukobil helynév 121.
 Bukur 157.
 Bulgaria 738.
 Bulyovszky Dániel 399. 400. 401.
 402.
 Bulyovszky Ferencz 361. 371.
 Buquoy 233.
 Burgundia 49.
 Burján András 166.
 Burum László 348.
 Butkay Istvánárvái 372. 373. 544.
 Buza 415.
 Buzentoro, velencei doge 351.
 Buzinka 127. 493. 495.
 Büdöskút 349.
 Büntetések nevei, hóhér díjszabá-
 sok 407. 408. 409.
 Byrzarum, egy város 245.
 Caraccuoli Tamás 233.
 Carillo Alfonz 340. 347. 722.
 Carlo Magno 730. 735. 736. 738.
 739. 741. 752. 754.
 Carnovia 248.
 Casa Cauta 353.
 Castello Novo, város 354.
 Charière, ezredes 391. 397.
 Chemniczky Gáspár 361. 371.
 548.
 Chobad 212.
 Clauz város 349.
 Coja del Fenorara 353.
 Colbert 47. 48. 50. 53. 54. 56. 57.
 58. 59.
 Collaldo gr. 231.
 Concordia 356.
 Consalvi 352.
 Cremsium 357.
 Csaffer passa 456.

- Csáky István 123. 254. 434. 494.
 584. 748.
 Csáky István gr. ifj. 373. 549.
 Csáki László 414. 415.
 Csámbás 390.
 Csampalatogli Musztafa passa ma-
 zul kapitány 455. 662. 689.
 Csán (Csoan) Pál 138. 149.
 Csanád 106.
 Csanádi Antal 518.
 Csaplár Gergely 182. 183.
 Csaplovics 380. 381.
 Csatlós István 194.
 Csécs 750.
 Cseffi László 429. 526.
 Cseffer pasa kapitány 662.
 Cseh király 231. 232. 238. 241.
 436.
 Csehi 603.
 Csehország (Bohemia) 46. 110.
 219. 231. 234. 235. 241. 242.
 245. 248. 250. 694.
 Csempessháza 357.
 Cserei János, nagyajtai 397.
 Csernel György 527. 528. 529.
 530. 532.
 Csernel Pál 57.
 Cserőd 299.
 Csifet Ahmet pasa 146.
 Csizsár István 524.
 Csizsár Jakab 181. 182.
 Csizsár János 515.
 Csizmadia Mihály 512. 513.
 Csomakózy 521. 524. 526. 527.
 528. 530. 531.
 Csonka, bék 551.
 Csorba Mátyás 602.
 Csula Gáspár 168.
 Csúti Gáspár 226. 229.
 Czafur 425.
 Czece 216.
 Czeczilia Renáta hgasszony 204.
 Czegléd 377.
 Czeglédi 163.
 Czifer 389.
 Cziffkai János 360.
 Czimmermann János 177.
 Czimmermann Zsigmond 361. 374.
 Czirák Mózes 317.
 Ciriaky 144.
 Cziriáki prókátora Illésháznak
 325.
 Czóbrák 368.
 Czuffor János 602.
 Daczó János, s.-sz.-györgyi 168.
 Dalmatia 108.
 Damoiseau 389.
 Dán király 7. 28. 29. 32. 34. 36.
 37. 40. 149. 227. 228. 235.
 239. 242. 246. 247. 248. 436.
 Dánia. 227.
 Vargyasi Dániel István 168.
 Dániel János 447. 450.
 Dániel Mihály 526. 527. 531. 532.
 Dániel Péter, vargyasi 397.
 Danzig (Danczka.) 3. 8. 13. 20.
 23. 37. 40. 44. 45. 56. 94. 95.
 Daróczi Ferencz 515.
 Deák György 165.
 Deák Lukács 733. 750.
 Deák Pál 549.
 Debreczen 635. 636.
 Décsi Bálint 524.
 Décsy László. 391. 393. 399.
 Dékán gyümölcse, földdarab Tor-
 nában 210.
 Deli János 515.
 Delipi Farkas 521.
 Demény (Demjén) Ferencz 523.
 615. 616. 619. 620. 695.
 Denchi Simon 102.
 Dengeleghy 753.
 Derecske 435.
 Dersffy István 318.
 Dersffy Miklós 324. 325.
 Derssy Margit 204.
 Dervis bék 144.
 Dész 528. 532.

Déva 494. 516.
 Dévay János 555.
 Dévay Pál 359. 361.
 Dévény 370. 489. 555.
 Dévényi Anna 385.
 Dévényi Péter 359. 361.
 Diarbekir 685.
 Diniczki, név. 20.
 Diód 514.
 Diószegi György 361. 552. 562.
 Diószeghi István 516.
 Dobay János 361. 366. 371. 541.
 548. 562
 Dobay Sámuel 190. 550.
 Dobó maradéki 325.
 Dobrava 508.
 Dobrovitzky János 78.
 Dobrovolszky 193. 377.
 Docano 356.
 Dóczy Pál 103.
 Dohányzaskó 377. 383.
 Dolgorucky 406.
 Dolmánycsinálás 191.
 — Rattin 188.
 — ok 379. 382. 383. 384.
 Donau, neve egy embernek 205.
 206.
 Dopsza 397.
 Döry András 361. 370. 543. 553.
 Dragics 497.
 Dráguly kapitány. 379.
 Draskowich János, bán 316.
 Draskovich Mátyás, tenuini püs-
 pök 316.
 Dráva 301. 349.
 Dressner Miklós 64.
 Dreyling 658.
 Drinápoly 144.
 Duby János 602.
 Duklya 399.
 Duley mester, szkófiungyártó 402.
 Duló Ádám 361. 370.
 Duna 106. 231. 235. 299. 300.
 310. 391. 429. 438. 507. 664.
 665. 666. 683. 748.

Durrenchwamb Dernschwamb Já-
 nos 471. 473. 489.
 Dukher kap. 726.
 Ebeczky Imre 195.
 Eboracensis dux (az angol király
 öcsese) 49. 58.
 Ecsed 368. 521. 522. 686.
 Eger 251. 304. 379. 380. 381.
 393. 395. 401. 442. 642. 674.
 693. 740. 752.
 Egri passa 433. 453.
 Egyptom 290. 613. 678. 679.
 Elesdorff 68.
 Ellez passa 454. 456. 459. 675.
 Elzász Alsatia (Holsatia) 15. 54.
 228. 251. 297. 694.
 Engelmájer 188.
 Enns vize 357.
 Eperjes 15. 19. 22. 28. 30. 55.
 185. 201. 361. 389. 545. 693.
 Eppel Mihály 514.
 Erbstoll 68.
 Ercsi 601.
 Erdély 16. 23. 26. 30. 31. 32.
 35. 36. 39. 40. 41. 42. 55.
 56. 59. 104. 105. 106. 107.
 108. 110. 112. 117. 118. 119.
 125. 126. 127. 129. 147. 148.
 150. 151. 152. 222. 230. 231.
 232. 238. 251. 252. 254. 256.
 257. 261. 303. 332. 335. 337.
 338. 341. 345. 381. 432. 433.
 434. 436. 437. 441. 442. 443.
 445. 459. 491. 493. 494. 496.
 497. 498. 500. 506. 611. 612.
 614. 615. 622. 626. 636. 644.
 665. 666. 696. 721. 723. 724.
 725. 726. 727. 729. 730. 731.
 732. 734. 735. 736. 737. 738.
 740. 741. 742. 744. 745. 746.
 747. 750. 752.
 Erdélyi fejedelem 9. 20. 21. 43.
 47. 51. 55. 59. 229. 254. 336.
 337. 339.

- Erdélyi sóbányák 266. 267. 270.
 272. 273. 276. 284.
 Erdélyi István 526. 527. 528.
 530. 531. 532.
 Erdődy 314.
 Erdődy György grófné 373.
 Erdődy Péter 318.
 Erdődy Tamás 318.
 Ernuszt Farkas 68.
 Ernuszt Ferencz 68.
 Ernuszt Gáspár 68.
 Ernst János, Csáktornyai máskep
 Ernst alias Hampo 68. 69. 70.
 87. 279. 280. 463. 464. 473.
 Ernst Zsigmond püspök 464.
 Érsek-Ujvár 240. 385. 386. 392.
 393. 681.
 Esküminták 794. 795. 796. 797.
 798.
 Eszék 453.
 Esztergom 251. 264. 266. 368. 442.
 Esztergomi káptalan 315.
 Eszterházy Antal 375. 402. 403.
 Eszterházy Farkas 324. 326.
 Eszterházy György 198.
 Eszterházy Magdolna, Kubinyi
 Lászlóné 324.
 Eszterházy Mária 360.
 Eszterházy Miklós 141. 143. 144.
 256. 755.
 Európa 229. 242. 249. 250. 438.
 Fabriczius János 361.
 Faczonius Mátyás 361.
 Fajgel Péter 20. 29. 30. 35. 38.
 41. 42. 372.
 Faragó András 528. 531. 694.
 Farensbach 221.
 Farkas Andrásné, Szapáry Judith
 602. 603.
 Farkas György 526. 527. 602.
 Farkas János 348. 602.
 Fáy István 376. 378. 522. 523.
 524. 525. 526. 527. 528.
 Fazekas András 549.
 Fazikas Máthé 602.
 Fecse Mihály 212. 213.
 Fegyverek 182. 192. 761. 762.
 Fehérneműek 762. 763.
 Fehérpatakyné 602.
 Feja Dávid 361. 366. 371. 553.
 Fejér m. 167. 409.
 Fejérvár l. Gyulafejérvár.
 Fejes Bálint 185. 186. 187. 188.
 376. 380. 384. 387. 390.
 Fekete János 549.
 Fekete Mihály 602.
 Feketehalom 210.
 Fekete tenger 661. 675.
 Feldmajer 9.
 Feller Miklós 471.
 Felnak, egy végvár 106.
 Fel-Szepes 372.
 Ferdinánd (I.) 216. 263. 264.
 272. 279. 289. 294. 295. 296.
 297. 298. 735.
 Ferdinandus (II.) 230. 231. 233.
 234. 235. 254. 257. 489.
 Ferdinánd (III.) 799.
 Ferrara 352.
 Ferriol (név) 14. 44.
 Ferville 406.
 Figidi Mihály 524. 525. 526.
 527. 528.
 Fiotha János 500.
 Firidon aga 685.
 Flandria 14. 15. 17. 469.
 Florencz 356.
 Fodor János 518.
 Fogaras 106. 110. 115. 120. 130.
 412. 493. 494. 596. 730.
 Fogarassy István 184. 185. 186.
 187. 188. 189. 190. 191. 193.
 194. 195. 196. 197. 375. 377.
 378. 379. 380. 381. 383. 384.
 386. 387. 393. 394. 397.
 Foligno 354.
 Forgács Endre 360.
 Forgách Ferencz 306. 307. 312.
 316.

- Forgács Simon gr. 186. 192. 381.
 384. 389. 390. 391. 395. 399.
 Forgách Simon grófné 396.
 Forgács Zsigmond 232. 317. 514.
 727.
 Forli, város 353.
 Forval 5. 10.
 Földváry János 522.
 Fölpéztz 602.
 Francia (város) 12. 17. 22. 23.
 30. 32. 44.
 Francia király 5. 9. 11. 14. 15.
 17. 18. 19. 21. 22. 23. 24.
 26. 28. 29. 31. 32. 33. 34. 39.
 40. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49.
 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57.
 57. 58. 59. 149. 231. 232.
 236. 239. 242. 243. 302. 416.
 436. 688.
 Franciaország 5. 6. 7. 11. 12. 17.
 22. 44. 227. 228. 232. 237.
 469.
Frank Babina 206
 Frank János 471. 473.
 Frankenstein 553.
 Frankfurt 44.
 Frankulin, város 352.
 Frater István 10. 13. 410.
 Friaul (Forum Julii) 242. 349.
 Frigyes király 220. 232. 239. 245.
 450.
 Frigyes dán király (1525-ben) 84.
 85. 86.
 Friza, város 349.
 Fuggerek 65. 69. 70. 92. 262.
 265. 266. 267. 268. 269. 270.
 272. 274. 278. 279. 281. 282.
 283. 284. 285. 286. 463. 464.
 473. 474. 475. 477. 479.
 Fugger Anna 63. 271. 272.
 Fugger Antal 68. 96. 263. 264.
 265. 266. 270. 271. 274. 276.
 277. 279. 280. 281. 282. 285.
 287. 462. 463. 465. 468. 473.
 476. 477. 480. 482. 484. 488.
 489. 490.
 Fugger Jakab 61. 65. 66. 68. 69.
 71. 72. 73. 74. 84. 85. 86. 91.
 92. 276. 462.
 Fugger Jeremiás 68. 96. 263. 265.
 266. 270. 271. 274. 276. 277.
 279. 280. 281. 488. 489.
 Fugger Raymund 61. 68. 93. 96.
 263. 265. 266. 270. 271. 274.
 276. 277. 279. 280. 281. 468.
 473. 483. 488. 489.
 Fugger Ulrik 61. 68.
 Fülel 15. 366. 370. 555. 561.
 736.
 Fűszerszámok 196.
 Gagy (Gogy), föld 210.
 Gagy (Alsó-) Goegch, föld 210.
 Gailer 144.
 Gál Péter 133. 138.
 Galanta 324. 326.
 Galata 458. 459. 686.
 Gal-barla András 101. 102.
 Galga szultán 251. 252. 630.
 Galgaj Sahingira 628.
 Galiczin 406.
 Galmaa (titkos név) 22.
 Ganzaug (szkofumvonó Bártfán)
 188. 386.
 Garam folyó 367. 369.
 Garázda János 494. 522. 532.
 Gávay Miklós 501. 690.
 Géczy István 372. 570.
 Gelley Zsigmond 530. 532.
 Gemona, város 349.
 Genchy Ferencz 303.
 Gerendy Márton 526.
 Giczey Zsigmond 195. 380. 381.
 Gyczy György 597. 600.
 Girda, drabant 103.
 Gisa (név) 6. 8. 51.
 Giulhiszár, vár 640.
 Glocknitzer Anna 471.
 Glocknitzer Benedek 471.
 Glocknitzer Farkas 471. 487.
 Goggingen Tamás 64.

- Gombkötő Zachariás 182.
 Golowkin 406.
 Gonzaga 502. 503. 504.
 Gorgán 455.
 Gosztonyi 378. 380. 385. 395.
 402.
 Gozanberg Giráj kán 629.
 Göllnitz 200.
 Gömör m. 361. 370. 371. 372.
 546. 548. 549. 550. 556.
 Göncz 546.
 Görcz, grófság 338.
 Görgey Balthasar 361. 362. 371.
 Görgey Boldizsár 544. 546. 552.
 553.
 Görgey János 383. 391.
 Görgey Miklós 361. 370. 543.
 Görgény 106. 110. 120. 130. 160.
 161. 162.
 Görögh Sándor 532.
 Görög Toma 624. 628. 629. 630.
 Görögország 290. 293.
 Grác 357. 730.
 Gradiska 299.
 Granizern Mátyás 78.
 Gräszwein Farkas lovag 262.
 Gratianus 253.
 Gratulith Simon, szörényi püspök
 316.
 Gregorcsa 748.
 Grodna 19. 26.
 Gronel Jakab 361.
 Groza, drabant 102.
 Gulyás 550.
 Gusztáv király 732.
 Gusztáv Adolf 222. 223. 244.
 Güresy Mehmet passa 609. 662.
 672.
 Gyalu 106. 332. 419. 491. 670.
 Gyarmathy Tamás 521. 522. 523.
 570.
 Gyergyó 120. 665.
 Gyerőffy 35.
 Gyöngyös 375. 376. 395.
 Gyöngyössi István 360. 361.
 Győr 231. 245. 318. 601.
 György, drabant 102.
 Gyula 303. 435. 453. 674. 752.
 Gyula-Fejérvár 24. 167. 206. 225.
 226. 229. 332. 345. 412. 415.
 428. 429. 515. 522. 525. 526.
 659. 670. 684. 726. 730. 748.
 Gyulafi László 123.
 Gyulafi Sámuel 526.
 Gyulaffi 753.
 Gyulay András 550.
 Gyulay Ferencz, Marosnémeti 168.
 Gyulay János 516.
 Gyulvár 642.
 Haczi Jusuf 149. 622. 630. 634.
 Hadházy 550.
 Hafiz pasáné 661.
 Haga Kornél 261. 429. 444. 450.
 459. 460. 461. 669. 673. 676.
 684. 685. 686. 689. 693. 695.
 Hajnácskő 216. 370. 555.
 Halil passa 614.
 Haller Györgyné 529.
 Haller István 254.
 Haller Péter 526.
 Hamburg 21. 46. 56. 429—430.
 Hamerla Dániel, nagyszombati bíró
 170.
 Hamerla György 348.
 Hampo, beszt.-bányai lakos 283.
 Hangách 212.
 Hanolds Ulrich 66.
 Haraszi Imre 360. 553.
 Harasztosi 529. 531.
 Hári Mihály 518.
 Harinai Ferencz 168.
 Háromszék 414.
 Harsányi 550.
 Hasszán Cselebi 345.
 Hatvan. 251. 752.
 Havasalfölde 43. 106. 108. 109.
 110. 115. 120. 152. 333. 346.
 438. 451. 459. 461. 494. 498.
 665. 680. 688. 745. 746.

- Havasföldi vajda 423. 444. 631. 660. 664.
 Hayden Márton 66. 67.
 Házassági szertartások 603. 604. 605. 606. 607.
 Házi János 634. 690.
 Hegel György, krakai factora Fuggernek 64. 88. 90. 93.
 Hegyallya 385.
 Hegyallyai promontoriumon fekvő szőlők: Hét-szőlő, Tatai, Szerémi, Barát, Borkút, Palota-Meggy, Hasznos, Messzelátó Sas-szőlők 404.
 Hegyi Mátyás 602.
 Hegymeghy Imre 214.
 Heister 397.
 Heltai Gáspár 514.
 Helzberg 741.
 Hencziday 386.
 Henczma 75.
 Hendl Jakab 91.
 Henlin 94.
 Henriczy Gáspár 361.
 Henriczy Jónás 361.
 Henszlin hg. 464.
 Herberstein 746. 748. 749.
 Herman György 66.
 Herrlich Fülöp 361.
 Hessen (Hassia) 390. 694.
 Heteyey Bálint 317. 522.
 Heves m. 545. 546. 548. 549. 550. 555.
 Heves és Külső-Szolnok m. 361. 370. 371. 372.
 Héviz 375.
 Himmelreich Tiburtius 312.
 Hodolin 234. 326.
 Hoffman János 263.
 Hofkirchen János Ádám 746.
 Hohnn — Perg 357.
 Holics 299. 597.
 Hollandia 14. 17. 47. 49. 228. 229. 436. 620.
 Homokhegy (Santperg) 281.
 Homonna 196. 276. 401.
 Homonnai Drugeth György, gr. 198. 223. 230. 256. 357.
 Homonnay Zsigmond gr. 373. 544. 562.
 Homonnay Zsigmondné, gr. Keglevich Teréz 401.
 (Felső és Alsó) Homozmannsdorf 68.
 Honolis 508.
 Hont m. 361. 370. 372. 548. 550. 555.
 Horlinger János 78.
 Horváth György 360. 528.
 Horváth József 188. 376. 378.
 Horváth Kristóf 531.
 Horváth Máthé 602.
 Horváth Mihály 530. 531. 532.
 Horvátország 243.
 Hoyny Mátyás 78.
 Hölgy ruhák 594. 595. 596. 598. 599. 600.
 Hrabócz 196. 197.
 Hundsmarkt 349.
 Hunyad 102. 103.
 Huszain pasa 452. 629. 630. 686.
 Huszár István 740. 741. 749. 751. 753.
 Huszár Péter 518. 726. 737. 740. 748. 751.
 Huszt vára 104. 106. 110. 194. 195. 493. 726. 727. 731. 733. 734. 735. 737. 739. 740. 743. 747. 752.
 Huszti börgyár 400.
 Huszti 422. 423.
 Hutin 638. 639.
 Ibrahim csausz 672. 673. 674.
 Ibrahim effendi 690.
 Ibrahim passa 141. 497. 731.
 Ibrányi Mihály 528. 550.
 Ićin város 694.
 Iduma 531.
 Ihász Mihály 602.
 Ilvó 26. 39.

- Illésházy Gábor, gr. 799.
 Illésházy István 306. 307. 308.
 309. 310. 311. 312. 313. 315.
 316. 317. 318. 319. 320. 327.
 328. 329.
 Illyefalvi István 360. 366. 369.
 374. 386. 518. 545. 546. 550.
 552. 553. 568. 569.
 Illyefalvi János 518.
 Ilosvay Ábrahám 389.
 Ilosvay János 186. 194. 386. 397.
 Ilosvay László 198. 381.
 Imbreh Pál 103.
 Imecz Mójses 528.
 Imola, város 353.
 Inceédi Mihály 168.
 India 235. 618. 730.
 Insbruk 357.
 Ips 357.
 Iskinder 452. 456.
 István kir. V. 209.
 Istvánfy István 126.
 Istvánffy Miklós 306. 308. 329.
 330.
 Iván vajda 676. 680.
 Istár 733.

 Jagerndorfi örgróf 221.
 Jahia passa 144. 145.
 Jalkóczy János 360. 373.
 Jánoky Farkas 543.
 János m. király (Szapolyai) 151.
 214. 216. 282. 302. 304. 305.
 János Zsigmond 216.
 Janucha János 507.
 Jára 510.
 Jármy István 376. 378.
 Jármy Miklós 376. 378.
 Jaroszló (Jaroszlav) 3. 12. 42.
 378. 394. 405.
 Jász-Berény 377. 392. 393. 397.
 399.
 Jász-Kisér 378.
 Jászvásár 126.
 Jaté, falu 529.

 Javorova 4. 19. 29. 33. 36. 41.
 42. 46.
 Jenei Mihály 191.
 Jenő 128. 530. 663. 674. 736.
 751.
 Jeremiás vajda 117. 127. 128.
 729. 734. 745.
 Joó János, de Kaszaháza 317,
 Jósika István 195.
 Judenburg, város 349.
 Jung Jakab 487.
 Jurikovics 19. 23.
 Juszuf aga 237. 442. 445. 451.
 622. 623. 624. 631. 632. 633.
 661. 664. 665. 666. 667. 668.
 669. 672. 674. 689. 695.
 Juszuff passa 662. 668.

 Kabos Tamás 102.
 Kacziani (Koczyán) 303.
 Kaczkó 8.
 Kairó 290.
 Kakas István 729. 742.
 Kálmánczay István 360. 362. 372.
 373.
 Kálmánfi János 487.
 Kalmár czéh szabályok 171. 172.
 173.
 Kálnási 389. 406.
 Kálnoky Mihály 385.
 Kálnoky Sámuel, köröspataki 168.
 Kalyi Pál 530.
 Kamenicz 614.
 Kamuthi Balázs 494.
 Kamuthi Balázsné 511.
 Kamuti Farkas 146. 147.
 Kamuthy Miklós 528.
 Kanási Gergely 532.
 Kanizsa l. Nagy-Kanizsa.
 Kanizsai bassa 433.
 Kanizsai beglerbékség 453.
 Kantamir 251. 252. 461. 630.
 666. 674.
 Kapi András 521. 522. 523. 524.
 526. 527. 528. 530. 531. 693.

Kapi Andrásné 529.
 Kapy Gábor 360. 362. 374. 552.
 Kapi György 413. 414.
 Kapi Mária 413.
 Kaptury János 100.
 Kapucsi Basi Bekir aga 149.
 Karcsey János 376. 378. 602.
 Kardos András 748. 751. 753.
 Karinthia 235. 295. 349.
 Karniolia 235.
 Károly (V.) császár 304.
 Károly hg 732.
 Károlyi László 196. 360. 381.
 Kárpátok 8.
 Karthaly András 304.
 Kassa 124. 181. 185. 200. 201.
 209. 220. 221. 233. 234. 240.
 243. 251. 359. 361. 376. 380.
 389. 390. 391. 403. 438. 502.
 507. 546. 555. 561. 564. 567.
 568. 637. 721. 725. 726. 737.
 740. 749.
 Kassay István 200. 201. 206. 361.
 421. 550. 526. 527. 531.
 Geleji Katona István 521. 522.
 523. 526. 530.
 Katona Mihály kolosvári bíró 345.
 748. 749. 750. 751. 753.
 Kavászna 102.
 Kaza 397.
 Kecskeméti János 549.
 Keczer 45.
 Keglevich fivérek 203.
 Keglevich Teréz 401.
 Kékedi Zsigmond 530. 531. 532.
 Kékkő 370. 555.
 Kellemessy András 521. 528.
 Kemecsey Ferencz 361. 545.
 Kemény Boldizsár 516.
 Kemény János 526—527. 528.
 Kemény Simonné 413.
 Kende László 376. 378. 380. 381.
 412.
 Kendi Sándor 414.
 Kenesnitt János, kém 494.

Kenézlő 399.
 Kerchy György 209.
 Kerczell András 188. 381. 391.
 394. 396. 400.
 Kéresy János 361.
 Keresztély, braunschweigi hg 234.
 Keresztési Pál 525. 526. 529.
 625. 626. 627. 682. 691. 692.
 695.
 Keresztési Sámuel, nagymegyeri
 168.
 Keresztúri szőlők: Nagy-Kakas,
 Kis-Kakas, Lapiss 404.
 Keresztúri 337.
 Kéry Ádám gr. 190. 380.
 Kirchin 349.
 Kéry János 522. 523. 524.
 Keszi János 523. 524. 532.
 Ketzey Mihály 360.
 Keviczky Miklós 360. 361. 370.
 Kezesd 413.
 Kézsmárk 361. 391.
 Khuenné 324. 326.
 Kimita János 393.
 Kinan passa 251. 662.
 Kinizsi Gentir 211. 212. 213.
 Kirchin 349.
 Kis Demeter 216.
 Kis Máthé 549.
 Kiss Nagy János 602.
 Kisfaludy 380. 381.
 Kis-kati Máté 101.
 Kis-Várda 370. 371. 555.
 Kiszél Ferencz 187. 380. 385.
 Kiszelyné 398.
 Kláris Péter 602.
 Kleinberg, város 349.
 Klembarszky Simon 549.
 Klobusiczky Ferencz 11. 12. 360.
 361. 370. 543. 544. 553. 562.
 Kocsis Balázs 182.
 Kohlmark 357.
 Kolcsár Negra 503. 504.
 Kolozs 332.
 Kolozs vármegye 102.

- Kolozsvár 161. 162. 163. 332.
 493. 499. 511. 514. 522. 525.
 526. 528. 530. 531. 532. 612.
 726.
 Kolozsvár költsége 514. 515. 416.
 Kolozsvár számadása 571. 572.
 573. 574. 575. 576. 577. 578.
 579. 580. 581. 582. 583. 584.
 Kolosváry András 194. 376. 394.
 395.
 Komána 444.
 Komárom m. 602.
 Komárom 135. 231. 245.
 Komáromy 188. 194. 376. 378.
 Komlóssy Mihály 361. 548. 552.
 Koncz Gábor 375.
 Konstantinápoly 144. 226. 227.
 261. 290. 386. 401. 422. 497.
 Korda 195.
 Koris Mihály 550.
 Kornis Anna 360.
 Kornizs Farkas 733.
 Kornizs Ferencz 527. 529. 532.
 Kornizs Gáspár 122. 123. 726.
 733. 737. 738. 750.
 Kornizs Zsigmond 254. 493. 521.
 526. 527. 528. 529. 532.
 Korompay Péter 360.
 Korpona 361. 370. 550. 555.
 Korythna 62.
 Kottloczi Imréné 512.
 Kovács András 550.
 Kovács István 530.
 Kovács Mihály 602.
 Kovács Miklós 602.
 Kovács Péter 428. 602.
 Kovácsi Gáspár 518.
 Kovachózi 204.
 Kozma András 518.
 Kökényesdi (Vetési) László 385.
 Kömives Antal 516.
 Kömives Szócs Péter 518.
 Königsberg 750.
 Königsberger Mihály 479. 487.
 Königsmark 37. 40.
 Könring Kuenring Kristóf 489.
 Körmöczbánya 463.
 Körmönd 314.
 Körösbánya 127.
 Körössy György 185. 187. 188.
 190. 191. 192. 193. 194. 195.
 196. 197. 375. 376. 377. 378.
 379. 380. 381. 383. 384. 386.
 387. 389. 390. 391. 393. 395.
 397. 398. 400. 402.
 Körössi István 683.
 Köröszttös N. 602.
 Kővár 106. 110. 127. 410. 526.
 727. 733. 735. 743.
 Kövendy 397.
 Kövér Gábor 348.
 Közbakta (Chewzbakta) 209. 210.
 211.
 Közép-Szolnok m. 106. 740. 752.
 Krajna 401.
 Krakó 45. 63. 94. 95. 302. 524.
 637.
 Krapina 203.
 Kraszna m. 106. 110. 415. 740.
 752.
 Krasznahorka 384.
 Krewitz 95.
 Krucsay István 187.
 Krucsay János 189. 190.
 Krucsay Márton 399.
 Krueggerkin gyermekei 93.
 Krusyth János 313.
 Kubinyi Ádám 361.
 Kubinyi András 545.
 Kubinyi Lászlóné 324. 326.
 Kucsug Ahmed 675.
 Kulesár Radul 120. 497.
 Kún Gotthárd 303.
 Kún István, odolai 167. 397.
 Kuneritz Kristóf 473.
 Kurecz János 144. 145.
 Kurhet János doctor Lipcsében 94.
 Kurja 602.
 Kurt Cselebi 459.
 Kúti János 677. 685.

Küküllő 413.

Külső-Szolnok m. 110.

Laczký 303.

Ladomirsky László 360. 552. 562.

Lajos (II.) király 151. 263. 265.

272. 273. 276. 278. 279. 281.

284. 289. 291. 462. 463. 479.

488.

Landskron 324.

Láng doctor 386.

Lányi Pál 402. 406.

Laskó 305.

Lassota Henrik 515. 733.

László (IV.) 211.

László hg. 448.

Lauretum, város 353.

Lázár Imre, szentannai 168.

Lázár Tamás, 195.

Leihnitz 63.

Lednicze, vára 529. 694.

Leffelholz 399.

Léh, föld Tornában 212.

Lencsés Mihály 501.

Lengyel király 7. 8. 9. 12. 13. 14.

22. 26. 28. 33. 34. 35. 42. 43.

44. 46. 48. 50. 51. 52. 53.

54. 57. 145. 240. 245. 247.

258. 694.

Lengyel királyné 8. 13. 33. 43.

44. 45. 52. 57.

Lengyelország 2. 3. 4. 7. 15. 19.

23. 30. 31. 40. 46. 48. 49. 51.

52. 53. 54. 57. 59. 72. 91. 104.

183. 193. 194. 219. 220. 228.

242. 246. 247. 249. 261. 302.

403. 405. 406. 436. 493. 504.

531. 614. 636. 674. 723. 725.

736. 742. 743. 752.

Lengyel palatinus 14.

Lengyel Zsigmond 603.

Leobin, város 349.

Leon vajda 450. 456. 461. 661.

664. 680. 691.

Lépes Bálint 317.

Lessenyey Nagy Mihály 361. 362.

370. 372. 544.

Leszenyei 326.

Leszkóczy András 360. 361. 370.

553.

Leszle gen. 16.

Léva 325.

Levencz 368.

Liese István 209. 210.

Lignicz hgség 36.

Likava 61. 62. 274. 489.

Lillenberg 48.

Lincz 295. 357.

Linhart, besztzercei bíró 461.

Lipce (Leiptzig) 94. 367. 368.

Lipcey 194.

Lippa 128. 435. 501. 582. 728.

736. 751.

Lippay János de Zombor 328.

Lypthay Lénárt 75.

Liptó m. 318. 324. 326. 361. 369.

548. 555.

Lipzky 59.

Lisbona Henrik 529.

Lisbona János 532.

Liszka szőlők 403. 404.

Liszi Ferencz 226. 229.

Liszi János de Köpcsény 317.

Litteratus György 97.

Litvánia 19. 246. 249.

Livancza vize 350.

Livonia 5. 14. 28. 245. 246. 249.

London 49.

Lónyai Margit 584.

Lószerszám 386.

Lotharingia 49.

Lotharingiai hg. 49.

Lőcse 197. 221. 361.

Lublin 4. 8.

Lubló 559. 560.

Lubomirsky 8. 9. 34.

Lugos 114. 501. 502.

Lugosi Gáspár 412. 419. 451.

457.

Lusatia 232.

Lutsch István 518.
 Lutsch János 518.
 Luther Márton 345.
 Luther Mihályné 511.
 Lüneburgi fej. 49.
 Lükh kapitány 726.

Macskási Boldizsár 168. 531. 532
 Macskásiné 529.
 Mád 403.
 Mádi szőlő: Nagy-Király 404.
 Madách 376. 378.
 Madrid 235.
 Maersdorff 467.
 Magdeburg 47.
 Magyarország 8. 16. 45. 69. 87.
 88. 90. 91. 94. 102. 108. 110.
 205. 221. 223. 228. 230. 231.
 233. 235. 240. 245. 247. 251.
 252. 254. 257. 258. 259. 262.
 263. 264. 276. 277. 278. 280.
 281. 284. 289. 290. 291. 292.
 294. 296. 297. 298. 300. 301.
 312. 313. 315. 319. 320. 321.
 322. 325. 328. 368. 437. 441.
 447. 468. 485. 554. 735. 736.

Magyer 75.
 Maincz (Moguuntia) 430. 447.
 Major Czibor 39.
 Makrai Péter 641.
 Malaspina, római követ 742.
 Malthes János, sütő Kolozsvártt
 518.
 Mamhud pasa 662.
 Mangolt Antal 66.
 Mansfeld 235. 236. 242. 248.
 . 250.
 Mantua 348. 357.
 Mányoky Ádám 194.
 Máramaros 40.
 Máramaros m. 106. 110. 401. 530.
 Mária 296.
 Mária királynő 462. 463.
 Mária Krisztina 342. 722. 730.
 Máriássy Anna 553.

Máriássy Farkas 376. 377. 378.
 385.
 Máriássy Miklós 385.
 Markó vajdáné 527.
 Maros 254.
 Marossy János 549.
 Maros-Ujvár 127. 746.
 Marosvásárhely 515.
 Maróthy István 360.
 Marseilli (Massiliai) püspök 1. 8.
 9. 16. 44. 45. 46. 47. 50. 51.
 54. 57. 59.
 Márvány tenger (Fejér) 345. 456.
 661. 675.
 Máthé vajda 446. 679. 680. 684.
 Mátyás (II.) 230. 306. 307. 309.
 311. 313. 316.
 Mátyás hg. 507. 729. 741.
 Maurer Mihály 522. 529.
 Maurocordatus à Skerlet 568.
 Mayer (Mayrs) Conrad 91. 94. 262.
 265. 462.
 Mayláth Gábor 596.
 Mederes, falu 114.
 Medgyes 414. 514. 523. 524.
 525.
 Mednyánszky Jónás 198.
 Medveczky Mátyás 547.
 Medveczky Sámuel 361. 548.
 Megtupcsi 617.
 Megyeri Pál 317.
 Mehadia 665.
 Mehemed effendi 133.
 Mehemet passa 146. 662.
 Mehemet szultán 498. 499.
 Meilins Mihály 476.
 Meissen (Misnia Missia) 46. 694.
 Melczer János 360. 543. 545. 548.
 563.
 Melléth Zsigmond 360.
 Memi bék 636.
 Merz György a Fuggerek factora
 275.
 Messina 22.
 Mészáros István 392.

- Mesztre 350. 352.
 Meutings Lukács 64.
 Mezerics, város 694.
 Mező-Bánd 381.
 Mező-Laborcz 401.
 Migazzi (Micatius) Miklós 316.
 Mihacz Ferencz 521.
 Mihály, oláh vajda 100 116. 117.
 121. 122. 128. 129. 345. 346.
 347. 498. 503. 504. 505. 507.
 508. 721. 726. 727. 729. 731.
 732. 733. 734. 735. 736. 738.
 739. 740. 741. 742. 743. 744.
 745. 746. 747. 748. 749. 750.
 752. 754.
 Mihályi Ferencz 563.
 Mihnie Raduly 638.
 Mikes Kelemen 380. 381.
 Mikes Mihály gróf 194.
 Mikes Zsigmond 145. 525. 527.
 529. 530. 531. 532. 618. 619.
 620. 630. 662.
 Mikó Ferencz 204. 206. 521. 522.
 523. 525. 526. 527. 528. 529.
 530. 531.
 Mikó István, bodoki 168.
 Miksa hg. 181. 343. 345. 346.
 735. 736.
 Miksa király 319.
 Mila Pretor 748.
 Mindszenti Benedek 123.
 Mindszenti Gábor 526.
 Miskolcz 396.
 Miskolczy István 376. 377. 384.
 Missuna, Rákóczy jószágigazgatója
 185. 186.
 Mitzinszky György 78.
 Mocsáry 188.
 Modor 319.
 Mojsin vajda 676.
 Mokcsay János 360. 370. 545.
 553. 562.
 Mohács 151.
 Moldova 43. 100. 106. 107. 109.
 110. 113. 117. 121. 128. 129.
 152. 194. 235. 251. 333. 455.
 457. 458. 494. 496. 497. 500.
 507. 666. 723. 726. 729. 734.
 736. 744. 745. 746. 748. 754.
 Moldvai vajda 295. 631. 639.
 Monatium 453.
 Monmuth hg. 49.
 Monoky 383. 543. 545.
 Monte Fiasco 356.
 Móré János 204.
 Morva folyó 232.
 Morvaország 46. 110. 141. 219.
 232. 234. 235. 241. 248. 297.
 326.
 Moszkvaország 27. 37. 40. 43.
 193.
 Moszticzky 384.
 Muhamet 133.
 Munkács 185. 187. 188. 190.
 194. 196. 197. 257. 375. 376.
 377. 379. 380. 384. 386. 387.
 388. 389. 390. 391. 394. 395.
 397. 399. 400. 404. 406. 433.
 434. 435. 436. 437. 443. 529.
 530. 545. 550. 685. 693. 737.
 743. 754.
 Munkács új alsó vára építése 187.
 Munkácsi jószág 372.
 Mura 349.
 Murád passa 454. 656. 667. 686.
 Muradin Ogli 614.
 Muraltó János 730. 745.
 Murány 368. 745. 747.
 Murtazán Murtéza passa 620. 633.
 640. 641. 660. 685. 690.
 Muszka császár 246. 249. 447.
 Muszkaország 628.
 Muszka palatinus 8.
 Musztafa bék 430. 431.
 Musztafa csausz 663. 667.
 Musztafa effendi 144. 153. 154.
 Musztafa khám 628.
 Mükösi Mátyás 518.
 Mülstein Viti, beszterceb. polgár
 280.

- Münsteri püspök 15. 18.
 Mürczuhi slág 349.
- Nádasdy Ferencz gr. 199. 348. 357.
 Nádasdy Istvánné (gr.) 373.
 Nádasdy Krisztina. 199.
 Nádasdy Marcsa 199.
 Nádasdy Tamás 489.
 Nagy Adám 549.
 Nagy András 103.
 Nagy Anna, Rozsnyai Dávid felesége 161.
 Nagy Bálint 602.
 Nagy György 550,
 Nagy István 602.
 Nagy Lukács 549.
 Nagy Márton hadnagy 794.
 Nagy Mihály 544.
 Nagy Pál. 521. 522. 523. 524. 526. 527. 528. 529. 531. 532. 622. 657. 690.
 Nagy Pálné 522. 524.
 Nagy Péter 401.
 Nagy-Bánya 361. 722. 733. 743. 747.
 Nagy-Enyed 529. 531.
 Nagy Kálló 370. 553 561.
 Nagy-Kanizsa 251. 453. 674.
 Nagy-Károly 749.
 Nagy-Kereki 421.
 Nagy Marja 733.
 Nagy Mihályi Benedek 360. 546.
 Nagy Mihályi Ferencz 359. 360. 374.
 Nagy-Szeben 115. 118. 119. 361. 429. 514. 521. 522. 532.
 Nagy-szeg 393.
 Nagyszeghy Gábor 189.
 Nagy-Szombat 123. 233. 240. 389. 607.
 Nagy-Szombat esküdt polgári 170.
 Nagy-szombati kalmárok 170. 171. 175.
 Nagy-Szőllös 559.
- Nagy-Várad 110. 112. 256. 419. 427. 435. 445. 521. 526. 527. 528. 530. 531. 659. 665. 673. 733. 735. 740. 741. 747. 748. 749. 751. 753.
 Nahacsova 33.
 Nalácz István 167. 415.
 Nándor-Fejérvár 42. 112. 145. 225. 290. 291 299. 437. 523. 656.
 Nápolyi királyság 262. 264. 489.
 Napragi 749.
 Naszeradin Ogli 146.
 Nedeczky Sándor 187.
 Nedeczky Sándorné, Huszár Ilona 401. 402.
 Nedelko 680.
 Neeb Márton 518.
 Negra, oláh bojár 496.
 Nemes János hidvégi 98. 167.
 Nemes Tamás 526. 528.
 Nemessányi 3. 4. 5. 13. 14. 21. 23. 29. 30. 33. 37. 38.
 Német György 602.
 Németh István 602.
 Németh János 602.
 Németh Mihály 602.
 Német császár 9. 10. 15. 16. 17. 18. 21. 23. 26. 33. 34. 44. 50. 51. 52. 59. 149. 150. 247. 251. 252. 441. 442.
 Németország 18. 19. 45. 48. 49. 206. 220. 227. 228. 232. 234. 235. 238. 239. 247. 291. 298. 302. 305. 437. 442. 732. 742.
 Neomagium 56.
 Neskenye, föld 601.
 Neszter 113. 129. 235. 639.
 Neuburgi herczeg 16.
 Neu-Kirchen 349.
 Neumark 349.
 Neustadt, Austriában 476.
 Neustoll 68.
 Nieper, vize 246.
 Nográd m. 361. 371. 372. 374.

544. 546. 547. 548. 549 550.
555.
Nohai pasa 692.
Norvégia 15.
Novak, havas 422.
Novi Szedlak, vár 550.
Nozaczinsky János 121.
Nuharem bék. 148.
Nürnberg 447.
Nyárady András 549.
Nyári Ferencz 373.
Nyáry Pál 727. 728. 740. 741.
748. 751. 752. 753.
Nyergek. angol 391. 400.
Nyilas István 518.
Nyírség 555.
Nyitra 375.
- O**
Ocsova 467.
Odogima, muszkekövet 628.
Ohaba 162. 164.
Okolicsányi Mihály 399. 401. 402.
Oláh András 570.
Oláhország 116. 129. 230. 496.
501. 504. 505. 721. 723. 730.
735. 745.
Olasz János 527. 531.
Olaszország 227. 228. 235. 242.
345. 348. 349. 350. 469.
Olcsva-Apáti 381.
Olgyay Gergely 596.
Ollmütz 95.
Oltáreszközök 764.
Olya, generalis 10.
Omaszta 405.
Ónod 555. 561. 642.
Oppeln hgység 248. 254. 257.
Óra, angol óra 398.
Óragyártó György 515.
Orániai (Auriacus) hg 17. 45.
Orczy 550.
Orosz czár 406.
Oroszcsyk 120. 665.
Orowa, vár 303.
Orsova 299.
- Országnagyok 1272-ben 221.
Osznabruk 47.
Osztrólóczy 197. 376. 378. 385.
Ottlyk György 188. 196. 387.
389. 390. 391. 392. 393. 394.
395. 397. 398. 400. 402. 404.
405. 406.
Ottlyk Pál 377. 394.
Oxenstierna 447.
Ozek 424.
Ozi tartomány 146. 614. 629. 631.
Ozmán csász 659.
Örmény Péter 508. 509. 726. 736.
738. 739. 771. 744.
Ötvös Menyhárt 182.
- P**
Pacsót Anna 360.
Padua 352.
Pag Ferencz 549.
Paip György Dancigi borkereskedő
405.
Pajor Demeter 527.
Pakocha 117.
Paládi Ferencz 412. 527. 529.
530. 531. 532.
Palágyi Piroksa 360.
Palánk 396.
Pálffy Katalin, Illésházy neje 313.
328.
Pálffy Miklós 233. 397. 607.
Pálffy Miklósné 324. 326.
Pálfalvay Pál János 551.
Palocsay István 360.
Palugyay György 370.
Palugyai Sándor 359. 360.
Pamskercher Erasmus 473.
Pancratiusz 411.
Pancsova 106.
Panda Mihály 602.
Pap Ferencz 182.
Pap Márton 523. 524. 525.
Pápai András 515.
Pápay Ferencz 386. 387. 393.
Pápay János 401.
Paplanok 189.

- Paritius János 361.
 Páris 29. 38. 46. 46. 306.
 Párkány 131. 132. 134. 138.
 Parúzi, olasz doctor 389.
 Passau (Passavium) 357.
 Pathai Sámuel 429. 521.
 Páter Pál 383.
 Patkó Gáspár 744.
 Pató Gáspár 735.
 Patochy Ferencz 216.
 Patóchy Zsófia, Bebek Györgyné 216.
 Pázmándy 406.
 Pécs 299.
 Pécsi László 525.
 Pécsy Miklós 385.
 Pecz (Pezzius) doctor 118. 120. 122.
 Pekri Lajos 489.
 Peleske 102.
 Pelsőczy György 360. 371. 553. 562.
 Péntek Albert 200.
 Péntek Lénárd 200.
 Peöcs (Peuth) erdő Tornában 211.
 Perekedy Miklós 311. 312. 314.
 Perényi György 360.
 Perényi István 360.
 Perényi János 360.
 Perényi László 381. 385.
 Perényi Pál 360.
 Perényi Péter 305.
 Pernád 601.
 Perneczzi Zsigmond, osztopányi 168.
 Perzsa császár 161.
 Persia 614.
 Pest 92. 304. 394. 752.
 Pest-Pilis és Zsolt m. 361. 371. 372. 374. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 555.
 Peteháziné 527.
 Péter (Nagy) czár 189.
 Péter Milla 747.
 Péter vajda 100.
 Petersmann 471.
 Pétervárad 299.
 Pethe Márton, de Hetes kalocsai érsek 316.
 Pethő familia 372. 373.
 Pethő Éva 360.
 Pethő Ferencz gr. 359. 552.
 Pethő Gáspár 359.
 Pető 726.
 Pethő László gr. 373.
 Pethő Zsigmond 401.
 Petky János 493.
 Petneházy 28.
 Petrasco vajda 118. 127. 128. 130. 491. 493.
 Petri Anna 204.
 Petróczy István 53. 373. 546. 550.
 Petrovay János 406.
 Petz főhadnagy 734.
 Pezzen ezredes 506. 722. 730. 744. 753.
 Pfalcz 229. 241. 242.
 Pileskoricza 4.
 Pilsen (Pilsna) 306. 308. 730. 739.
 Piper Mór 602.
 Piperék 598.
 Piskátor 511. 522. 523. 526. 529.
 Plassen János 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84.
 Plonca 118.
 Pó vize 352. 357.
 Pobralin 422.
 Pocutia, város 129.
 Poczun 357.
 Podlawicz 75.
 Podolia 121. 129. 249. 736.
 Pogány (Csehi) Zsigmond 195.
 Pogio 352.
 Pogrányi 325.
 Pókafalú 669.
 Pomerania 32. 37. 40. 228. 248.
 Pomponne 14. 15. 16. 18. 21. 22. 36. 40. 47. 54.
 Pongrácz Dániel 198. 337.
 Ponteva, város 349.

- Poroszsország 8. 22. 24. 71. 74.
 228. 246. 247. 741. 750.
 Portiuncula 354.
 Porto 349. 350.
 Posen (Posnania) 14. 302.
 Possai Gáspár 527. 530.
 Posztók az udvar számára 392.
 Potoczky Mihály gr. kievi palatinus
 195.
 Pot-szatarota 26. 29.
 Pottendorf 348. 349. 357.
 Pozsony 95. 123. 230. 231. 233.
 254. 294. 296. 307. 309. 310.
 315. 316. 318. 319. 326. 328.
 329. 330. 357. 413. 469. 607.
 Pozsonyi zsidók 392.
 Prága 232. 295. 312. 314. 321.
 322. 323. 325. 326. 327. 442.
 452. 502.
 Prépostvári Zsigmond 429. 432.
 437—38.
 Prépostváriné 529.
 Prettau, egy ember 95.
 Prevaux (de) báró 231.
 Pribék Mátyás 723. 741.
 Prileszky Pál 404.
 Pulacher István 518.
 Putnok 368. 370. 555. 561.
 Putnoki György 376. 378. 381.
 387. 521. 522. 524. 525. 526.
 529. 531.
 Püchner György 476. 478.
 Püspöky János 360. 370. 552.
 Racha 299.
 Rác Ádám 550.
 Rác György 735. 736. 744.
 Rác-Szt.-Péter 601.
 Radák István 515.
 Ráday Pál 406.
 Radicofano 356.
 Radics András 362. 370. 372.
 544. 551.
 Radner Lőrincz 518.
 Radnót 42.
 Radowich Péter, váci püspök 316.
 Radul vajda 103. 230. 456. 459.
 682.
 Rády 41. 43. 45.
 Radzivil hg 26. 49. 58. 448.
 Rajna 241.
 Rajnai választóf. 15. 46.
 Rakomaz (Rakomozin) 502.
 Rákócziak 230. 416. 552.
 Rákóczi 492.
 Rákóczy András 549.
 Rákóczy Erzsébet 360. 533.
 Rákóczy (I) Ferencz 552.
 Rákóczy (II) Ferencz 187. 196.
 379. 382. 383. 386. 387. 390.
 391. 399. 401. 405.
 Rákóczy Ferencz neje, Sarolta Amá-
 lia hgnő 378. 390. 405.
 Rákóczy György (I.) 799.
 Rákóczy Mihály 215.
 Rákóczy Pál 694.
 Rákóczy Zsigmond 727. 736. 743.
 744. 745. 752. 753. 754.
 Rákos 304.
 Rakovszky György 473.
 Rakovszky János 473.
 Rascia 565.
 Ráskai Ferencz 527. 530. 531. 532.
 Ratibor hgség 248. 257.
 Ratibrad Alajos 508. 509. 722.
 Ravazdi György 727.
 Rebucza 274. 489.
 Recsep basa 146. 149. 423. 424.
 439. 690.
 Reczka (Reyczka) 68. 75.
 Rédey 42 412. 413.
 Rédey Pál 516.
 Rednek 299.
 Regécz 443.
 Regensburg (Ratisbona) 36. 289.
 290. 304.
*Régi szavak, igék, kifejezések és köz-
 mondások*
 árultató = áruló 492.
 azontól = azonnal 150.

Bátor = ámbár ha 136.
 bátorságos írás = bátor, vakmerő írás 11.
 bérlett köntös = bélelt 673.
 bokályos ház 455.
 Bokor = párja 34.
 Brassóiglan = Brassóig 99.
 cseke, mértéke a tűzifának 683.
 cserge sátor 144.
 czafrag = csótár 186.
 csúfos vélekedés = rossz vélekedés 30.
 egyszersmind-egyszerre 186.
 egyvelges 186.
 ekkéig 6. 26. 36.
 éléshajtó = élésszerző 114.
 felberetválni 677.
 fennvaló magaviselés 133.
 futucskó, kisebb üvegféle 196.
 guga = pestis 385.
 házballi rontás = a házban történt rontás 610.
 hitel valaki felől = hívés 134.
 híveség = hűség 427.
 hogynám = ugye, lám 138.
 így = úgy 125.
 ingó bingó jószág 512.
 kezeputa = lim-lom 166.
 kódosztás = koldusnak hagyás 161.
 környeszkörül 49.
 környölötte = körülötte 127.
 kötéslevél = szerződés 163.
 kövés? 324.
 macskás, valami betegség neve. 104.
 megköteleztetés = kötelezvény 718.
 mihelent = mihelyt 30. 37.
 nádrája = vékonya az embernek 410.
 német *gyomon* pápista 439.
 nyomorúság tágitása = javítása 161.
 olasz laska = maccaróni 385.

ompolna, valami tentatartó edény 160.
 örömesben = örömetesebb 562.
 valaminek palástja az = t. i. nem az igazi ok 52.
 portás = portyázó csapat 396.
 Publicánszin = zöldessárga, v. sárgás zöld 187.
 rivolkodás = riadalom 101.
 semmire kellő-semmitsemérő 427.
 sohannat = sehonnán 126.
 szerencsás 148.
 szorgalmatosság = ott sürgés forgás 423.
 tagadatlan = nem tagadják 657.
 tébolgás, nem tudás 633.
 Tekergés = csavargás 35.
 tikmony = tojás 513.
 üdvözüldendő lélek = örvendő lélek 8. 30.
 Vaj = bizony 24.
Igék
 ácsja = ártsa 107.
 alább törni az arát 458.
 alkhatni = alkudhatni 147.
 aranyhegyeket igérni 59.
 azont vallni = ugyanazt vallni 102.
 békességgel viselni az úr szent köröztét 323.
 böcsülleni valakit 137.
 császárra köntöséhez ragaszkodik 133.
 elbontakozni = elhúrczolkodni 435.
 elfélejmeni = elfélemleni 324.
 ellőni = meglőni vkit 202.
 elmúlat = elmulaszt 14. 33. 37.
 valamiről értekezni = beszélgetni 48.
 fegyvert ragadozni = fegyvert fogni, fegyverhez nyúlni 101.
 egészségeért felkapogatni = megenni 160.
 felkölni valahonnan = elmenni 131.

forgódni = forgolódni 133.
 főgni = függni 14.
 gazolni = gazdálkodni, prédálni 157.
 halasztást vőnni = halasztani 143.
 Igazításban vétetődni = eligazítatni 42
 jól tőnni = jót tenni 133.
 keménkedni = keményen viselni magát 41.
 kétségben jutni = kételkedésbe esni 141.
 kétszajú lenni = nem teljesíteni 165.
 Kiadni magát = kimutatni szándékát 10. 31.
 körmös kézzel nyúlni a dologhoz 693.
 lőtetni = lövetni 381.
 valakit megérni = valakit (okokkal) meggyőzni 162.
 jól meglehálni 710.
 megmívelni = megcselekedni 325.
 megmorgani vkit vmiért 421.
 vmiben megvétkezni 159.
 öltön ölni 610.
 ösztövérvül lenni 164.
 öttött = öntött 134.
 palólgatni a búzát 163.
 pecsétre halasztani 676.
 rendet állni = rendben, sorban állani 101.
 sápolódni = sápítózni 326.
 szarvokat felnevelni 141.
 szavát többíteni 102.
 szavát aszerint viselni 133.
 Szent György póharát adni = Sz. György napját tartani 533.
 szívesen búsul = résztvevőn búsul 38.
 valaki felől szorgalmaskodni 100.
 terempteni 142.
 tokmálódni valakivel = alkudni, rátukmálni valakire 157.

tollából lövöldözni (nem ágyúból) 638.
 Zajgást hallani 102.
Régi kifejezések, szólasmódok.
 alkalmason megért = meglehetősen, 137.
 általiktattam az havason = általtöttem (?) 120.
 a békesség megáll = megmára, fennáll 34.
 derék jeleit látni vminek 34.
 az ég le ne szakadjon = valami váratlan csapás ne jöjjön 40.
 mind egyéb dolgokról egy falkáig sokat disputálni 132.
 egy hajóban evezett = a ki azt szintűgy tapasztalta 30.
 elvonódik a békesség = elhuzódik a békesség 1. 5.
 Erdélyen kapos a német 151.
 valakinek a fatányérát a fején rontani 419.
 valaki fejének írás által fájdalmat szerezni 145.
 felrohant az nép = felfortyan 103.
 valami dolog forog a tanácsban = tárgyalják 50.
 az mely frigeny egy jó kövér kaptant nem aduánk, mikor éhek volnánk 146.
 háló előtt halászni 700.
 harc indultatik = kezdődik 102.
 harangot félen kezdeni verni = félre verni 103.
 hire siucs a pénznek 55.
 ízekben verni a szénát 155.
 valami ki ne híresedjék idő előtt = el ne terjedjen híre 40.
 kapták a követet = fogadták 613.
 mélyebben és igenesebben szólni vmihez 47.
 mindenek módjával löttének 134.
 nem hadhatjuk az ártatlanoknak vérért semmiben múlni 115.

óvást szólni akkor, ha az ember
pénzt kér 47.
az patientiának énekét elmondani
= béketűrőnek lenni 29.
a reménség vízzé lőtt = semmivé
17.
semmi kedve nincs a sós káposztá-
hoz 115.
szavaiban hiba esik = azaz nem
lesz úgy 27.
a szerencse fémlík = nagy szeren-
cse 17.
tisztá és igaz szívet viselni vkihez
145.
többire halálán van valaki 103.
tökéletességet tapasztalni = teljes
részvételt valamiben 42.
valami tölt volna = lett volna 30.
udvarlására menni = meglátogatni
12.
Régi közmondások :
Az kiegyszer elmúlik, nehezen vagy
sohasem jü másszor elő 132.
a halogatásban ritkán haszon, gyak-
rabban kár forog 165.
méreg és veszedelem fekszik az ígi-
retnek édessége alatt 16.
öszön ellen nem lehet rugódozni
35.
a sárgaságbeli ember sárgát szo-
kott gyakrabban látni 412.
az sast maga tollából lövik meg
664.
Réghi Ferdinánd, hangácsi 215.
Régi Kelemen Hangácsi 213. 215.
Regia 226.
Révay Erzsébet 198. 597.
Révay Ferencz 198.
Révay László 199.
Révay Márton 325.
Révay Péter 600.
Reverend 5. 19. 25. 31. 32. 33. 35.
36. 37. 38. 39. 40. 42. 43.
44. 46.
Revucze 61. 62.

Rez effendi 567.
Rézmán, kereskedő 458.
Ribis, kapitány 127.
Richter János 95.
Rignano, város 354.
Rimini, város 353.
Rochlinger János 66.
Rochlingers Konrad 64. 66.
Rodus 290. 291.
Róma 45. 49. 95. 354. 356. 722.
742.
Róma leírása 354.
Románia 293.
Romhány 375.
Rósa Mihály 360. 371. 373. 546.
553. 562.
Rosala 352.
Rosemberg (Rózsahegy) 61. 95.
Rosignano 356.
Rottal 506.
Rottomagum 40.
Roveredo 357.
Rovigo 352.
Roznameczi 690.
Rozsnyai Dávid 167. 168.
Rozsnyó 546. 624.
Rozsnyó számadása 767. 768. 769.
770. 771. 772. 773. 774. 775.
776. 777. 778. 779. 780. 781.
782. 783. 784. 785. 786. 787.
788. 789. 790. 791. 792.
Röti Orbán 528. 690.
Rudolf 249. 732.
Rufi 45.
Ruhák 388.
Ruha leírások 185.
Ruhaszabások, csináltatások 186.
187. 188. 192. 194. 195. 196.
197. 198.
Ruházati szerek 375.
Rukari út 120.
(Ruméliai) Vrumelli beglerbékség
433.
Rumelia 686.
Rusdorf 450.

- Russia 27. 28. 36. 121.
 Rügia szigete 15. 18.
 Rybisch Henrik 93. 94. 95.
- Sabacz 299.
 Sabaudiai hg 34. 239. 242.
 Sachsenstein város 367.
 Saczi Bayram passa 144.
 Sadler Fülöp, Gusztáv Adolf megbízottja 244. 250.
 Sahin Giráj 149. 612. 613. 614. 661.
 Saint-Dénis 349.
 Sajó 411.
 Sajó-Szt.-Péter 411.
 Salamon Mihály 170.
 Salghó vára 553.
 Salm gróf 231.
 Samarjai Péter, nagyenyedi 168.
 Sambor 736.
 Samkó 197. 377. 385. 389.
 Sándor János 329.
 Sándor László 523.
 Sapiha 26.
 Sáriai 229.
 Sarkad 740.
 Sárkán 115.
 Sárközy István 216.
 Sárközy Mihály 216.
 Sáros m. 360. 361. 362. 370. 371. 372. 373. 544. 545. 546. 548. 549. 550. 555. 570.
 Sáros vára 552.
 Sáros-Patak 16. 184. 185. 186. 188. 190. 194. 212. 380. 389. 390. 394. 395. 398. 403. 404. 521. 522. 524. 528. 530. 532.
 Sárossy Sebestyén 372. 412.
 Sárvasár 102.
 Sátorok 390. 391.
 Sátorallya-Ujhely 403.
 Sauerzop Sebestyén 473.
 Saxonia 46. 47.
 Scandinávia 15.
 Scarperia 356.
- Schaffer György 471.
 Schilling Frigyes 471.
 Schilling József 471.
 Schwarzenberg (Montenegro) gr. 234.
 Schweicz 357.
 Slavonia 235.
 Scotia 49.
 Sebestyényi András 359. 360. 373. 548.
 Segesvár 167. 526.
 Segesvári Lőrincz 518.
 Seibersdorf 357.
 Seldner Márton von Nürnberg 94.
 Selim, India császára 252.
 Semsey János 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527.
 Semsey Zsigmond 550.
 Sennyei István 187. 204. 207. 425. 426. 427.
 Sennyey (Zennyey) István 360. 366. 369. 374.
 Sennyey Pongrácz 123.
 Seravalla 354.
 Seredi István 430.
 Serényiek 216.
 Sessana, város 353.
 Sibrik Miklós 382. 387. 400.
 Sicilia 22.
 Silesia 36. 46. 141. 205. 219. 235. 239. 241. 248. 250. 257. 297. 694. 744.
 Simándi Márton 677.
 Simon Jakab 103.
 Simonlaka 211.
 Simon-Torna Péter muszka követ 628.
 Sinigallya 353.
 Sink-szék 115.
 Sipos János 361.
 Siria 356.
 Skemmi csauz 461. 664.
 Sklabynia 274.
 Soldán 291.
 Somlyó 42. 332. 727. 740. 747.

- Somogyi István 312. 315.
 Somogyi Pálné 602.
 Somy Borbála 596.
 Sopron 148. 296.
 Soothien város 349.
 Spalato 225.
 Spanyol király 14. 15. 16. 47. 49.
 149. 230. 231. 236. 245. 247.
 249. 345. 438.
 Spanyol királyné 36.
 Spanyolország 17. 95. 228. 231.
 Spinola 242.
 Spítály, város 349.
 Spoleto, város 354.
 Spothár Miklós 527.
 Stadniczky 502.
 Stekkel János 359. 361.
 Stépán István 740.
 Stessel 376.
 Stettin 28.
 Stettini György 66.
 Stirczin 357.
 Stiria 235. 243. 295. 349.
 Stojka 741. 744.
 Stojkicza 496. 503. 504.
 Strassburg 426. 429. 430. 444.
 447. 450. 658. 659. 661. 665.
 666. 669. 676. 685. 689.
 Stublin 66.
 Sudermann 222. 223.
 Suhajda János 549.
 Suky Mihály 168. 385.
 Sulhofeki 253.
 Sultzers Ulrich 66.
 Suravno (város) 26.
 Svavnicz 349.
 Svédok 22. 24.
 Svéd király 14. 28. 29. 32. 34.
 36. 37. 40. 44. 46. 227. 228.
 239. 242. 250. 257. 416. 424.
 440. 441. 436. 447. 448. 460.
 452. 637. 639. 657. 658. 676.
 681. 688.
 Svédország 53. 227.
 Szabló 353.
 Szabó Balázs 722.
 Szabó Barnabás 182.
 Szabó Dániel 361.
 Szabó Gáspár 185. 196. 197.
 Szabó György 182. 183.
 Szabó János 377.
 Szabó Pál 602.
 Szaboles m. 361. 370. 372. 545.
 547. 548. 549. 550. 555.
 Szádvár 370. 555.
 Szakmáry János 361. 366. 370.
 371.
 Szalai 22. 23.
 Szaláncz 212.
 Szalánczi István 419. 422. 423.
 430. 550. 693.
 Szalánczi János 419.
 Szalánczi László 419. 421.
 Szalay Mihály 411. 420. 602.
 670.
 Szalay Pál 362. 370. 372. 544.
 545. 551. 563.
 Szam, város 675.
 Szamosfalva 127.
 Szamos-Újvár 127. 521. 523. 527.
 530. 667. 672.
 Szántossy András 546.
 Szapár 601.
 Szapáry András 601.
 Szapáry Judith 601.
 Szapáry Kata 601.
 Szapáry Mihály 602.
 Szapáry Miklós 601. 602. 603.
 Szapáry Péter 601. 602.
 Szapolyai János I. János király
 Szárazvölgy Abaujban. 213.
 Szászország 452. 694.
 Szász (saxoniai) választóf. 15. 46.
 231. 257. 452. 453.
 Szász-Sebes 530.
 Szatmár 9. 44. 127. 204. 368.
 508. 725. 735. 746. 751.
 Szatmár m. 360. 370. 372. 549.
 550. 555. 560.
 Szathmári Ferencz 405.

- Szathmári György 487.
 Szathmáry János 549.
 Száva 299. 358.
 Szeben l. Nagy-Szeben.
 Szebeni Dániel deák 104.
 Szebeni Mihály 518.
 Széchi 357.
 Széchy György 230. 232.
 Szécsi István 518.
 Szegedy János 360.
 Szeghedy Pál 360. 371. 374.
 553.
 Szék. 332.
 Székely Benedek 204.
 Székely János 673. 679. 723. 728.
 729.
 Székely László 524.
 Székely Lőrincz 518.
 Székely Mihály 203. 204. 732.
 735. 736. 737. 738. 739. 742.
 743. 746. 748. 749. 751.
 Székely Moises 114. 117. 123.
 532. 726. 727.
 Szelestey János 118.
 Szemere család cs. fája 213.
 Szemeréné 406.
 Szemétfő Jánosné 512. 513.
 Szenczey 395.
 Szendrő 367. 370. 642. 736.
 Szent András 233.
 Szent-Demeter 299.
 Szentessy András 360.
 Szentgyörgy 320.
 Szentiványi János 361. 374. 552.
 553.
 Szentiványi Menyhért 372.
 Szent-János, város 356.
 Szent-Jakab 68. 75.
 Szent-Jób 643.
 Szent-Lőrincz 349. 356.
 Szentmarjay Ferencz 549.
 Szent-Márton-Káta 376.
 Szent-Mihály 349.
 Szent-Miklós, vár 234. 298. 389.
 399. 403.
 Szent-Miklósi szőlő : Bocsor,
 Télye 404.
 Szentpétery János 360. 371.
 Szent-Urny 357.
 Szent-Vid város Karinthiában 349.
 Szepes 368.
 Szepes m. 363. 370. 371. 372.
 373. 544. 548. 549. 550. 555.
 559. 560. 570.
 Szepesvára 383. 391.
 Szepessy Pál 362. 370. 372. 544.
 545. 551. 563.
 Szerbia 738.
 Szerdahely 349. 357.
 Szerencs 381. 383. 384. 385. 386.
 388. 389. 390. 393. 394. 395.
 400. 403.
 Szikra Máthé 602.
 Szikszai György 515.
 Szil, vize 350.
 Szilassy András 361. 546.
 Szilvásy Imre 510.
 Szilvásyné 602.
 Szirmay István 360. 362. 369.
 370. 371. 374. 545. 546. 550.
 553. 564. 567.
 Szitnya 550.
 (Szkender) Skandar bék. 350.
 Szkófumgyártás 402.
 Szkolya (Skolic) 4. 6. 9. 20. 36.
 40. 405.
 Szlatina 467.
 Szluha György 393. 399.
 Szoknyák 596. 597. 598. 599.
 Szolmágy 602.
 Szolnok 392. 395. 399. 435. 752.
 Szolnok (Zownuky), föld Tornában
 210. 211.
 Szolyva 184. 194.
 Szombathelyi Márton 622. 623.
 Szócs András 392.
 Szőlősi Péter 514.
 Szörény 299.
 Szpatar Mihály 527.
 Sztry 10. 27. 29. 33. 34. 42. 46.

- Szucsava vára 100.
 Szuhay 324. 325.
 Szúk György 570.
 Szulimán passa 631.
 Szulimán Szultán 151. 659.
 Szulkoczky Szaniszló 613.
 Szunyog Gáspár 254.
 Szunyogh Imre 198.
 Szuwacz 452.
 Szücs János 550.
 Szücs Mihály 602.
 Szükösd Gáspár 421.
 Szükösd György 419. 421. 671.
 Tállya 188. 403.
 Tállyai szőlő: Báthori: 404.
 Tamásfi Bucchus 212. 213.
 Tarbasz 349.
 Tarczal 403.
 Tarczali szőlők: Tarboles, Nagy Remete, Szarvas 404.
 Tarczaly Ferencz 359. 360. 366. 369. 545. 548.
 Tarczy Mihály 602.
 Tardos 386.
 Targowszky Sámuel 221.
 Tarlau 349.
 Tasnád 111.
 Tasnádi Mihály 101.
 Tassy Mihály 361. 370. 374. 546. 547. 553. 562. 563.
 Tatárország 252.
 Tebris 614.
 Telegdy Mihály 114.
 Telekessi 325.
 Teleki Mátyás 518.
 Teleky Mihály 19. 20. 24. 42.
 Telesinum, egy folyó. 121.
 Telhéz 673. 685. 691.
 Telkibánya 390.
 Telman Márton 518.
 Temesvár 303. 435. 656. 665. 737.
 Temesvári passa 433. 453.
 Tepesiti István 102.
 Terni, város 354.
 Ternye 221.
 Tersacky Miklós de Frangepani-bus 144.
 Teskerecsi Ahmet 617.
 Tesseni Hedvig, Zapolyay nádor özvegye 61.
 Tharnóczy András 318.
 Thartzay Miklós 84.
 Thikharl hadn. 743.
 Tholdalaghi András, iklódi 168.
 Tholdalagi János iklódi 158. 164. 168. 522. 526.
 Tholdalaghi Mihály. 144. 146. 422. 430. 449. 451. 452. 454. 609. 611. 615. 616. 621. 622. 674.
 Tholdi István 123.
 Thordai Gábor 168.
 Thornallyai Jakab 97. 303.
 Thököli Imre 10. 36. 57. 359. 367. 368. 369. 564. 567.
 Thököli János 518.
 Thurni Zsigmond gróf 336. 338. 343.
 Thurnschwamm(Dernschwemm)János, a Fuggerek factora 262.
 Thuróczy Ferencz 359. 360. 369. 553.
 Thuróczy Imre 360.
 Thuróczy István 549.
 Thurzók 69. 70. 87. 90. 91. 92. 230. 268. 269. 270. 271. 283. 284.
 Thurzó Bernát 60. 469.
 Thurzó Elek 61. 62. 63. 69. 71. 72. 73. 74. 88. 91. 92. 93. 264. 266. 267. 270. 271. 285. 462. 477. 478. 479. 488.
 Thurzó György 61. 62. 66. 67. 72. 73. 89. 93. 271. 272. 328.
 Thurzó Imre 231.
 Thurzó János, Bethlenfalvi 61. 62. 68. 69. 71. 72. 73. 89. 93. 271. 272. 469. 487. 488.

Thurzó Kristóf 68. 271. 272.
 Thurzó Szaniszló 234.
 Tiahbe 678.
 Tiberis vize 354.
 Tiffenbach 429. 453.
 Tilli 247. 251.
 Tisza 15. 254. 303. 304. 392.
 438. 439. 442. 725. 743,
 Tisza Dada 555.
 Titel 299.
 Titkos és megfejtetlen nevek 15.
 16. 18. 21. 22. 23. 40.
 Titkos írás kulcsa 59. 60. 259.
 260.
 Tokaj 54. 110. 257. 370. 389.
 391. 399. 401. 432. 443. 555.
 561.
 Tokaji szőlők: Palota, Izsák Kes-
 keny ág, Óvár, Aranyos, Vitéz
 404.
 Tokaj-Hegyalja 402. 403.
 Tokay Nagy János 549.
 Tolcsva 403.
 Toldi György 524. 525. 526. 527.
 528. 530.
 Toldy István 494. 501. 733.
 Tomor 212. 213. 215.
 Tomoryak családfája 215.
 Tomory András 213. 215.
 Tomory Egyed 216.
 Tomory György 216.
 Tomory István 216.
 Tomory Lajos 215.
 Tomory Margit 215.
 Tomory Pál 213. 214. 216.
 Tomory Zsigmond 216.
 Torda 511. 518.
 Torda vármegye 414.
 Torma Kristóf 494.
 Torna (Turna) 209.
 Torna megye 210. 212. 361 370.
 548. 550. 555.
 Toroczka Mihály 168.
 Toronya 20.
 Tóth György, etsi 602.

Tóth János 602.
 Tóth Márton 186. 602.
 Tóth Mihály 615.
 Tótváradjai Márton 515.
 Tölcséres Péter 518.
 Tömösvár 106.
 Török birodalom 252. 290
 Török császár 219. 251. 252. 253.
 289. 363. 364. 740.
 Török hivatal csilalia 661.
 hiszárkútiha 664.
 Török hónap: Rebbiule eüel 642.
 Török porta 9. 20. 26. 27. 37. 39.
 42. 43. 219. 220. 243. 361.
 260. 261. 363. 364. 367. 559.
 564. 567.
 Török szó: ikindi (reggel) 696.
 tella = hadrakészülés 692.
 Török András 385. 393. 403.
 Török István 549.
 Török János 523. 524. 669. 670.
 Török Kristóf 215.
 Törpenci János 602.
 Tratina, vár 350.
 Trencsén 302. 324. 469.
 Trevizo, város 350.
 Trezintaro 349.
 Trient 357.
 Túri Mihály 670.
 Túróczi konvent 74. 76.
 Turvizy Ferencz 371.
 Ubrisy Pál 362. 370. 372. 544.
 550. 563.
 Ugocsa m. 361. 370. 372. 548.
 550. 555.
 Ugron Pál 523. 524.
 Ujegyház 115.
 Újfalussy László 550.
 Újhely 349.
 Újhelyi János 361.
 Újlak 299.
 Újlaky Lajos, boszniai püspök 316.
 Újlaki Mátyás 204.
 Újvár (Nova Arx) 233. 331.

- Újváros (Viwaros) 734.
 Ulászló (II) 276.
 Ulászló lengyel király 453.
 Ullmanusdorf (Ullmanovfalva) 68.
 75.
 Ung m. 360. 362. 370. 372. 373.
 401. 549. 550. 555. 548.
 Ungnád báró 724. 725. 729. 734.
 737. 738. 740. 747. 748. 749.
 752. 754.
 Ungvár 19. 22. 194. 396. 397.
 401.
 Unverzagt tanácsos 321. 325. 326.
 Urum Ahmed 692.
 Urum Mehemed 692.
 Usz Gábor 553.
 Utazási költségek 585. 586. 587.
 588. 589. 590. 591. 592. 593.
 594.
 Vác 399.
 Váci András 736. 737.
 Vados Mihály 530.
 Vág 375.
 Vajda László, nagymegyesi 168.
 Vájmári hg 694.
 Valezána, város 353.
 Valkoi György 103.
 Vámos-Család 358.
 Vámosi István 524.
 Várad 7. Nagy-Várad.
 Várad János 190. 515. 516.
 Várady Mihály 360. 370. 376.
 378.
 Várallyay István 361.
 Varannó 196.
 Varasd 489.
 Váratkay István 370.
 Varga Máté 103.
 Vári 743.
 Varró István 380.
 Varsó 19. 26. 34. 36. 40. 41. 46.
 53. 146.
 Vas Ferencz 334.
 Vas György, czegei 168.
 Vásárhelyi István, tordai 168.
 Vasáry Péter 602.
 Vasoncza Vosenczow, folyó 210.
 211.
 Vaszil, drabant hadnagy 101. 103.
 Vay Ádám 186. 376. 377. 378.
 399.
 Vécs 106. 110. 120.
 Végles 747.
 Veingart 521.
 Vékony István 549.
 Velence 229. 236. 237. 350. 445.
 452. 620. 658. 659. 747. 748.
 Velenczések 149. 221. 239. 242.
 243. 302.
 Velencei köztársaság 436.
 Drágaságok (Velenczében) 350.
 351. 352.
 Velence leírása 350. 351. 352.
 Venczavra város 349.
 Vér Mihály 494.
 Verancsics Faust 306. 308. 312.
 Verchovina 405.
 Verduy Vilmos 233.
 Veres Dávidné 671.
 Veres Ferencz 404.
 Verestorony 115.
 Verkovina 36.
 Verona 357.
 Versailles 18. 44. 53.
 Vesselényi Pál 5. 9. 19. 11. 36. 53.
 Veszprém m. 601.
 Viard 396. 397. 402.
 Viczei Péter 518.
 Villahermosa hge spangol táb. 17.
 Vincz 411. 415. 524. 532.
 Vipacher Sámuel 385.
 Visky János 406.
 Vismár 29. 32.
 Visszoko Kolo 44.
 Visztula (Viszla) 44. 247.
 Viszter Nicola 624.
 Vitéz György 528. 529.
 Vitry (Marchio de Vitry) 45. 46.
 52.

Vitt György 66.
 Vízkelety Tamás 325. 328. 329.
 330. 600.
 Viztier Nika 112. 113.
 Vojensky 10.
 Vöröskő 468. 484. 485.
 Vranczyecz János 404.
 Vratislavia 232.

Wald 437.
 Waldstein 247. 248. 447. 452.
 677. 681.
 Wallicht Farkas 473.
 Wan 452. 682. 683.
 Werner György 518.
 Weselényi Boldizsár 526.
 Wesselényi Ferencz 198. 671.
 799. 800.
 Weselényi Kata 671.
 Widman Jeremiás 85.
 Willach (Villacum) város 349.
 Winter 20.
 Wipacher 402.
 Weisenberger Ábrahám 221.

Zágoni Ferencz 167.
 Zalánkemén 299.
 Zamoiski 448. 750.
 Zaránd m. 106. 110.
 Zathureczky 402.
 Zavnik, város 353.
 Zay András 393.
 Zboró 400. 404.
 Zedin 132.
 Zednécze 522.

Zeller Angelit Kamuthi Balásné 511.
 Zemplén 299. 358. 555.
 Zemplén m. 196. 360. 361. 362.
 370. 371. 372. 373. 378. 544.
 545. 546. 547. 548. 549. 550.
 555.
 Zerotinus Dietrich b. 253.
 Zichi István 198. 348.
 Zichy Pál 390. 396. 400.
 Zmeskál Jób 361.
 Zoltány 380.
 Zólyom m. 68. 75. 281. 372. 545.
 549. 550. 555.
 Zólyomi Dávid 526. 527. 694. 696.
 Zombor 161.
 Zombori szőlők: Lajos, Mandolás,
 Kis Küves, Nagy Király, Virgi-
 nás. Muzsally, Felbér, Berekalý,
 Kassai, Nagy-Küves, Jobbágyka
 404.
 Zöld anglia, posztófaj 185.
 Zülfikár aga 425. 426. 430. 431.
 432. 445. 450. 156. 461. 613.
 614. 631. 643. 644. 659. 661.
 663. 664. 665. 667. 668. 672.
 673. 675. 676. 680. 682. 687.
 689. 690. 695.
 Zyzo János 170.
 Zsadányi Mihály 549.
 Zsámboky Péter 170.
 Zsidó Lőrincz 607.
 Zsigmond, lengyel király 71. 72.
 261.
 Zsigmond m. k. 209.
 Zsitvatorok 147. 565.

Hibaigazítás.

A 218. 1. alulról 2—1 sorában *Csepelsziget* helyett Csallóköz olvasandó.

